

6. Θ.

236.

JOULRICI PREGIZERI,
U. J. D. Juris Publici, Eloquentiæ, Historiarum & Politices
per complures Annos in Illustri Collegio, quod est Tubingæ, Professoris, Con-
siliarii Wirtenbergici, & in supremo Senatu Justitiæ & Dicasterio
Assessoris, b. m.

SUEVIA

ET
WIRTENBERGIA
SACRA.

Sive

STATUS CHRISTIANÆ RELIGIONIS IN HIS REGIONIBUS POST
EXTIRPATUM GENTILISMUM PER EPISCOPATUM, ABBATiarUM, PRÆPOSITU-
RARUM, COLLEGIORUM SACRORUM, MONASTERIORUM, ALIARUMQUE
UNIVERSITATUM FUNDATIONES ET PROGRESSUS,

Conciliorum, Synodorum, Colloquiorum Canones, Decreta,
Acta, Confessorum, aliorumque præcipuorum Ecclesiæ Doctorem
Ministeria & Scripta publica, ipsamque adeò Reformationem,
JUXTA SECLORUM SERIEM SERVATO ANNALI-
UM ORDINE, BREVI COMPENDIO
EXHIBITVS.

OPUS POSTHUMUM

Et planè novum,
Singulari cura revisum & cum variis supplementis editum.

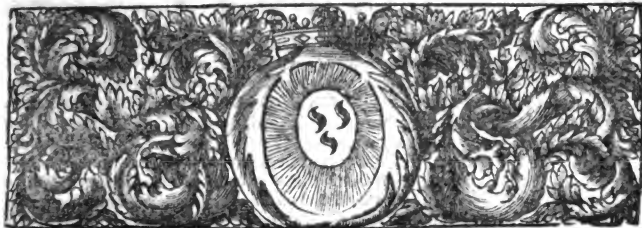
B. AUCTORIS FILIO,
M. GEORGIO CONRADO PREGIZERO

ECCLESIAE TUBINGENSIS DIACONO.

Cum Adprobatione & Censura Ducalis Consistorii Wirtenbergici.

Tubingæ, apud **JOHANNEM GEORGIUM COTTAM**, An. MDCCXVII.

PRAEFATIO.

*S*istit se tandem Conspectui Tuo, LECTOR benevole,
 desiderata toties à multis Patriæ Historiæ amantibus,
 SUEVIA & WIRTEMBERGIA SACRA, à Beato
 meo PARENTE conscripta. Equidem potuisset jam
 diu cum Erudito orbe communicari hoc opusculum,
 sed modestia Hæredes B. Authoris usque huc detinuit.
 Nolebant mundum, sub mole librorum diu jam ge-
 mentem, libro, à B. Authore non ad finem perducto,
 onerare. Interim urgebant Editionem hujus Historiæ
 sanctæ & jucundæ multi *Philosophi*. Provocavit etiam nos publico scripto, fa-
 tis quidem acriter, Pl. Reverendus Dn. M. LUDOVICUS MELCHIOR FISCH-
 LINUS, hoc tempore Specialis Superintendens & Pastor Heidenheimensis,
 cujus Dignitati placuit, operis hujus mentionem facere in Præfatione Historiæ
 Theologorum Wirtembergicorum.

Stimulavit inprimis Editores faventissimum de hoc opusculo Judicium
 Viri Magnifici Dni. JO. WOLFFGANGI IÆGERI, SS. Th. D. & Professoris in
 Illustrissima hæ EBERHARDINA Primarii Celeberrimi, Cancellarii &
 Præpositi Academix & Ecclesiæ Tubingensis Splendidissimi, Domini, Patroni,
 & Antistitis mei, Parentis instar piæ & submissæ Colendi. Supervenit Incliti
 Ducalis CONSISTORII Wirtembergici solennis adprobatio, & benignissima
 eademque accuratissima Censura hujus operis; uradeo non sola, sed gravis-
 simorum VIRORUM Autoritate munita, in publicum prodeat SUEVIA &
 WIRTEMBERGIA SACRA.

Maximum porus Editioni hujus operis dedit Sanctum Mandatum Scre-

nissimi & Clementissimi nostri PRINCIPIS, Cujus nutu & jussu B. meus Pater utramque Historiam Patriæ Sacram & Civilem ex ipsis Archivis magno studio concinnavit. Primum Decretum Ducale Mandatorium Clementissimum accepit à Serenissimo Principe ac DOMINO, DOMINO FRIDERICO CAROLO, Duce Wirtenbergiæ &c. Supremo tum Administratore & Tutore; Cujus mandati mentionem facit Magnus Dn. Cancellarius D. IÆGERUS in opere suo Historico, Hamburgi impresso, hisce verbis: *Vicennium est, ex quo Sereniss. Wirtembergia Princeps FRIDERICUS CAROLUS, cujus memoria sit in benedictione, in favorem literarum disposuit, ut tres Viri in Ducatu Wirtembergico Historiam curam, præsertim in primis Seculi XVII. susciperent. Primus erat eo tempore Dn. Pregizerus, Vir Professorius ac non in Jure tantum Civili, sed & Historia ac Antiquitate Versatissimus, Cui in commissis datum, ut, Wirtembergia Historiam quoad diversas vices suas texeret, adeoque Ecclesiastica & Politica pari filo tractaret. Cui negotio Vir Integerrimus & diligentissimus ita se adplicuit, ut, quanquam in Consilio Justitiæ superiore multa haberet alia, pro Patria salute tractanda, plena scrinia dictæ Historiæ Wirtembergicæ reliquerit. Facto autem functus est; ut opus pene consummatum, uti sepe fit, in ultimo suo partu relinquere coactus fuerit, nondum planè vel absolutum, vel excolitum &c. Hec de B. PARENTE faventissime memorat Magnus Dn. Cancellarius D. IÆGERUS in Præfatione Operis sui Historici & addit, sibi etiam atque Beato Abbati San-Georgiano, Dn. ANDRÆ CAROLO, demandatam fuisse spartam, scribendi Historiam Sacram. Secundum Mandatum Ducale Clementissimum Dignissimo D.D. ANDRÆ ADAMO HOCHSTETTERO, Antistiti meo pie venerando, inscriptum, superiori Anno ad me delatum est, vi Cujus Editio SUEVIÆ & WIRTEMBERGÆ SACRÆ cum meis supplementis suscipienda & procuranda fuit.*

Itaque magno studio diu noctuque huic operi incubui. Volvenda & tollenda mihi erant immmania saxa. Manuscriptum Originale revidi, revisum describendum dedi, descriptum apographum cum autographo conferens correxi & allegatos Authores evolvi: Jussu Magnifici Domini Cancellarii D. IÆGERI supplementa addidi & Epilogum, adspersis ubique piis monitis & reflexionibus. Beatus LUCAS OSIANDER, Senior, unus ex Majoribus meis, Proavix scilicet meæ paternæ TABITHÆ PREGIZERIÆ, Natæ Hefschia, quæ uxor fuit Cancell. PREGIZERI. Avus, omni veneratione dignissimus, LUDOVICI Pii, Ducis Wirtenbergiæ, gratiâ Ducali planè singulari suffultus, Historiam suam Ecclesiasticam scripsit. Laudatissimus Princeps non modo Clementissimo decreto illum in suo instituto pergere jussit, & hunc laborem, Historicum exquisitissimo suo judicio comprobavit, verum etiam in eodem decreto à quibusdam aliis occupationibus vacationem ipsi concessit, ut & liberius in hoc labore suscepto pergere, & vires animi atque corporis diutius conservare posset, unde memorato decreto manu suâ clementissimâ adscripsit versum:

Quod caret alterna requie, durabile non est.

Me

Me etiam gratia Principis nostri Clementissimi in hoc Opere ita suffulcivit, ut sine illâ (gravissimo quippe & post B. mortem D. D. FROMMANNI, Desideratissimi & Integerrimi mei EV ANDRI, duplici aliquandu munere functus,) opus hoc perficere non potuissem. Hinc quia Clementissimus Princeps non vult, ut SERENITATIS SUÆ Ministri Ecclesiæ nimis laboribus premantur, per Ducalis Stipendi Theologici Ephoros, Patronos meos Honoratissimos, novem Stipendiarios mihi adjunxit, nempe Dn. M. Paulum Bibersteinium, Dn. M. Matthæum Fridericum Ledererum, Dn. M. Georgium Conradum Mezium, Dn. M. Georgium Widmannum, Dn. M. Andream Christophorum Schollium, Dn. M. Jo. Christoph. Schüzium, Dn. M. Jo. Adamum Wackerlinum. Dn. Ludov. Fridericum Hellerum, & Dn. Joannem Fridericum Huberum: qui describendo me strenuè juverunt, digni, ut heic publicè celebrentur & Mecænatibus decenter commendentur. Maxima etiam fuit in me sublevando & in corrigendo hoc opere diligentia atque dexteritas Nobilis & Præclarissimi juvenis, Domini Guilhelmi Godofredi Gmelini, Medicinæ Studiosi, pietate & eruditione valde conspicui, Parens cujus fuit VIR Excell. Dn. JOANNES GEORGIUS GMELINUS, Med. Doctor, Sac. Regiæ Majestatis POLONICÆ & totius Electoralis Domus SAXONICÆ nec non Serenissimi nostri Ducis Consiliarius & Archiater Celeberrimus. Hunc etiam Studiosum eximie spei, Maximorum Virorum, de Patria & Exteris Meritissimorum Filium & Nepotem, Patronis Literarum obsequiosissimè commendo.

Nullis verò laudibus satis deprædicare possum VIRI Maxime Rev. Amplissimi & Dignissimi, DN. ANDRÆ ADAMI HOCHSTETTERI, SS. Theol. D. & Profess. in Academia nostra ordinarii Celeberrimi &c. paternum favorem, quo me, ut aliàs sæpius, ita etiam in expoliendo & ornando hoc opere viriliter adjuvit, ut sub multis oneribus Ecclesiasticis, quibus tristissima funera tot CHARITATUM mearum & ipsius dilectissimæ, fidelissimæque MATRISultima accefferant, gemiscenti, imò fatiscenti, succumbendum fuisset, nisi gratia Divina summa & Christianum VIRI Optimi Patrocinium me languentem confortasset. Faventissimos etiam habui Excell. Dn. D. SCHWEDERUM, Excell. Dn. ASSESS. HARPPRECHTUM, Digniss. Dn. Abbatem REINHARDTUM, Excell. Dn. Prof. BRENNERUM, Excell. Dn. Prof. ROESLERUM, Excell. Dn. Prof. OSIANDRUM, Nobiliss. Dn. D. SCÆFFERUM, Nobiliss. Dn. Lic. BAIERUM, Nobiliss. Dn. Lic. ZENC KIUM, Plur. Rev. Pastorem WALLISERUM, Venerandum Dn. Præceptorem FERBERUM, & Clariss. Dn. Reper. HOFFMANNUM, Quibus ut & Excell. Dn. Syndico SCHICKARDO, & Dignissimis Dnis WEISMANNIS pro communicatis mihi subsidiis literariis, publicas heic decentissimas gratias persolvo & felicissima fata toto corde adprecor.

Quid verò memorem de Te? VIR Excellentissime, Domine JO. JACOB HELFFRICH, U. J. D. Serenissimi Nostri Principis Consiliarie, Historiarum,

Eloq. & Politices in Illustri Collegio Professor atque Societatis Anglicanae Literarum Collega Meritissime, Tu rarissimos & selectissimos libros, quos in laudatissimis Tuis Itineribus collegisti, amicissimè mihi communicasti, ultimam hac Tuâ Benevolentia pietatem exsolvens Antecessori Tuo, Beato meo PARENTI, Cujus in Cathedra ut diu de re literaria benemereris, & quàm prosperrimè cum Tuis porro valeas, gratiaque coelesti largissimè fruaris, animum opto & voveo.

De cetero quid heic praestitum fuerit, res ipsa loquitur. Beatus Author breviter & nervosè præcipua momenta Veteris Historiae Sacrae Suevo-Wirtembergicae hoc opusculo tradidit. Amanuenses habuit Fratres meos Dilectissimos, M. JOANNEM ULRICUM PREGIZERUM, Türkhemii inferioris prope Cantstadium Pastorem vigilantissimum (qui variis Operibus Historicis, *avviamus* editis, bene de re literaria jam diu meruit, variaque amplissima itinera cum B. Parente excolendae Historiae gratia fecit) & JO EBERHARDUM PREGIZERUM, J. U. L. & Serenissimi nostri Ducis in Senatu Justitiae & Judicio Matrimoniali Secretarium fidelissimum, deque Bono publico meritissimum, qui etiam B. PARENTEM in variis itineribus secutus, Scriptoria & Manuscripta Paterna, collectumque in itineribus thesaurum inestimabilem, disposuit & ordinavit. Mihi eadem felicitas obrigit, ut cum B. PARENTE excursum fecerim ad Burgundos, Helverios, Bavaros, Palatinos, Cartos & Wetteravos. Finito in Academia Patria Tubingensi Studiorum meorum curriculo eundem mihi fuit cum Sereniss. Principe ac DNO. DNO. FRIDERICO LUDOVICO, Duce Wirtembergiae & Tecciae, Comite Montispeligardi & Dynastâ Heidenheimii, S. Regiae Majestatis POLONICAE Generali vigiliarum Praefecto, DOMINO & PRINCIPE meo Clementissimo, in Saxoniam, ubi per biennium & ultra Officio Informatoris & Concionatoris itinerarii defunctus, peragrata inferiori & superiori Germaniâ feliciter per gratiam DEI, ducentibus me ANGELIS, in Patriam redii. Diaconia Calvensi per quatuor annos defunctum divina Providentia Tubingam reduxit, ut loco hoc commodò ea etiam perficerem, quae B. PARENS in sacra Historia Wirtembergica inceperat. Ut ut verò timidiusculè ad hunc laborem accesserim, infirmitatis meae satis gnarus, sensi tamen opem Divinam praesentissimam, quâ fretus & animatus, mare hoc ingressus sum. Nunc dum ad portum deduxi naviculam meam, rogandus es, Lector Benevole, ut studiis meis faveas, & æquum de universo hoc opere Judicium feras. B. Author Suae & Wirtembergicae Sacrae, ejusque Editor

Fecit, quod potuit: potuit, quod CHRISTE, dedisti;

Improba fac melius, si potes, Invidia.

Me certè nulla ambitio, sed innocens amor in patriam & B. Parentem ad suscipiendum tantum laborem permovit: Illustri semper fuit eorum fama, ut *Burcard. Gotthelf. Struvius* ad *Jo. Reinhardum VVegeelinum*, J. U. L. scribit:

P R A E F A T I O.

scribis, illustriſſis ſemper fuit eorum fama, qui patriam fortiter defenderunt: magnum eorum nomen, qui pro Patriæ ſtatu curam & quicquid vitæ erat, impendunt. Neque tamen ſola laus armis debetur, ſed habent etiam litteræ ſuas prærogativas ſuasque vires, quæ pro Patriæ deſenſione gnauiter impenduntur. Ingrati enim civis eſt aliarum gentium res geſtas illuſtrare, de patria verbſ tacere. Grati è contrario civis eſt, argumentum, de patriis rebus potius eſſe ſollicitum, quàm de alienis. Hanc grati Civis notam in præſenti adimplere ſtudiui, dum pro patria calamum arripui. Et quid magis me, verbi divini præconem, decuit, quàm Magnalia divina hoc etiam opere Hiſtorico decantare, quantaque à DEO Opt. Max. SION SUEVICA ET WIRTENBERGICA acceperit beneficia ſpiritualia, toto orbe quaſi ebuccinare. Veniant jam Momi & Zoili, meque dentibus ſuis arrodant, ſatis tutus ero ſub clypeo & protectione DEI, cujus in hoc opere laudes recensentur. Quiſapiunt & DEUM timeant, illi gratias agent DEO pro hoc opere, quo rariſſimæ & utiliſſimæ materiæ pertractantur. Inprimis Philotheus, Sueviæ & Wirtembergiæ cives, Sacram hanc Hiſtoriam patriæ ſuæ cupidiffimè legent.

Ordinem totius hujus ſyſtematis Hiſtorici quod concernit, ſiſtuntur heic ſedecim integra ſecula Hiſtoriæ Eccleſiaſticae Suevo-Wirtembergiæ. Sequitur Sueviam Sacram Suevia Gentilis. Inde progreſſus fit ad reſcenſionem originum & incrementorum Ducalis Stipendii Theologiæ, Seminarii Scholarum & Eccleſiarum Wirtembergicarum Celeberrimi, quod par in Germania non habet. Siſtuntur hoc opere cætera Monafteria Wirtembergica utriuſque ſexus cum Abbatibus Evangelicis ad hæc uſque tempora. Recenſentur breviter omnes & ſinguli Rectores Academiæ Tubingenſis uſque ad Magnificum Dn. D. PFAFFIUM, cui interim in Rectoralis munere ſucceſſit VIR Nobiliſſimus, Experimentiſſimus & Excellentiſſimus Dominus RUDOLPHUS JACOBUS CAMERARIUS, Medic. Doct. & Profeſſor in Illuſtriſſimâ hac EBERHARDINA Ordinarius Celeberrimus, Societatis Naturæ Curioſorum Heſtor ſecundus, Dominus, Cognatus, & Patronus meus ſingulariter Colendus, cui de ſuperato haud ita pridem graviſſimo morbo animum publicè gratulor, & ſupremum Numen ardentiffimis precibus imploꝛo, ut Virum, Scholæ & Republicæ noſtræ omninò NECESSARIUM eum Excellentiſſimo Fratre, Heſtore tertio, per hanc æſtatem etiam languente, in integrum reſtituere, & quàm diutiſſimè ſalvum atq; incolumem præſtare velit. Repræſentantur etiam in hoc opere, tanquam in virtutum SPECULO, omnes Præpoſiti Evangelici Stuttgardiani & Tubingenſes, Academiæ Tubingenſis Cancellarii, Theologi cæteri celebriores & Sereniſſimi noſtri Principis Rôdierni Alumnii. Agitur porò in hoc opere de renovato Monafterio Denckendorffenſi, de Ducali Synodo, de quatuor Generalibus Eccleſiæ Wirtembergiæ Dioceſibus, de Ducali Conſiſtorio, de Senatu Eccleſiaſtico, de Pædagogis & de Gymnaſio Stuttgardiano. Poſt hæc ducitur Lector Benevolus in Bibliothecam Suevo-Wirtembergicam, ubi

P R Æ F A T I O,

ubi varia occurrunt Repositoria, varii foruli comparent. Adjeci Mantissam & appendicis loco breviter recensui Episcopos Constantienses & Augustanos, nec non origines Christianismi in præcipuis Europæ Regnis. Denique supplevi Bibliothecam Suevo-Wirtembergicam, quæ tamen ne sic quidem sans integra, tantò semper fiet auctior, quanto quis erit studiosior, Historiam Literariam Suevo-Wirtembergicam excolendi. Possent recensitis libris sequentes addi.

Abdruck des von Eöbl. Theologischen und Juristen Facultäten auff der Fürstl. Wirtembergischen Universität Tübingen erteilten Bedenkens / betreffend die von Seiner Hochfürstl. Gnaden zu Schwarzenberg Ihro treu, gehorsamster Evangelischer Gemeinde zu Märcbraith in Granden angemuthete Beobachtung der neuen Zeit und Veränderung des bishero daselbst üblich, gewesenen Kirchen: Calenders. Anno 1698. in 4. Abdruck dreier verschiedenen Bedenken und Approbationen von Eöblischen der Juristen und Philosophen Facultäten beeder Hohen Schulen zu Tübingen und Gießen / worinnen die Unrichtigkeiten des von dem Hren: Adlichen Weltlichen Stifft zu Lindau angeblichen Kayserlichen Gnaden und Stiftungs: Briefes / aus Historischer und Juristischer Wahrheit bestätigt werden.

Danielis Heideri, Syndici Lindaviensis, Acta Lindaviensia edita A. 1643. in fol.

Cassari Sagittarii Antiquitates Lacus Bodamici.

Kurzer ex Actis gezogener gründlicher Bericht verschiedener und fürnehmsten Gravaminum, welche seithr dem An. 1648. zu Münster und Osnabrügg geschlossenen allgemeinen Frieden der des Heil. Römischen Reichs Stadt Lindau von seiten eines Eöbl. Hren: Adlichen Weltlichen unser lieben Frauen: Stiffts daselbst / wider die ausdrückliche Verordnung und klaren Inhalt nicht allein des Instrumenti Pacis, Executions- Recesses, und alter Verträgen / sondern auch deren des Heil. Römischen Reichs Abschieden und gemeiner Rechten in Sacris & profanis zugezogen worden. An. 1692. in fol. S. R. I. Liberæ Civitatis Lindaviensis Prærogativa Antiquitatis præ Illustri ad D. Virginem Cœnobio, ejusdemque famosi Diplomatis Ludoviciani falsitas contra iniqua Maximiliani Raskleri. Soc. Jesu. nuperæ vindicationis Argumenta per modum dissertationis denuò recte à Jo. Reinhardo Wegelino J. U. L. Lindavia: Acroniano. Jenæ A. 1712. in 4.

Ferdinandi Fürstbergii, Episcopi Paderbornensis, Principis doctissimi, Epistola, ad *Herm. Conringium* scripta, de falsitate Diplomatis Ludoviciani à Parthenone Lindaviensi pro genuino habiti, vid. syntagma Epistolarum H. Conringii à C. Córbero edit. Epist. 29. Epistolæ *G. Guilielmi L. B. de Leibniz*, Serenissimi ac Potentissimi Electoris Brunsvic. Luneburgensis Consiliarii intimi nec non *Burcardi Gotthelfii Struvii*, U. J. D. Historiarum Professoris in Academia Jenensi Celeberrimi, super valore famosi Diplomatis Ludoviciani Lindaviensis. Lindaviæ A. 1712. in 4.

Best, gegründete Rechtliche und Historische Repræsentatio, was es mit dem vonden (Tit.) Herrn Prälaten zu Zwissalten Hochwürden in dero zu Keutlingen inhaben

Inhabenden Hof/ nicht allein wider den / in Anno normali 1624. sondern auch bereit vor und nach dem Passauischen Vertrag und Religions- Frieden Annis 1552. & 1555. bis auff und in dem 30. Jährigen Krieg wie auch in nachgefolgten Zeiten fürnehmlich ex ipsis Zvvvaltensibus Annalibus repräsentirten Statum Religionis vor einigen Jahren Clanculariè angelegten kleinen Capellen / und darinnen contra Pacem Westphalicam eigenmächtig und heimlich errichteten Actibus Religionis für eine wahrgründliche Beschaffenheit habe / aus höchstzringender Noth heraus gegeben in des Heil. Römischen Reichs Freyen Stadt Neutlingen. A. 1714. in fol.

Basilea sacra, sive Historia Germanica Episcopatus Basileensis, quo 73. Episcopi Basileenses, quorum primus Justinianus A. 346. Episcopatu Basileensi præfuit, recensentur. Brundruti 1683. in 8. opus valdè rarum, quia pauca fuere Exemplaria impressa: Multum autem ex illo opere ob viciniam illustratur Historia Sacra Suevica.

Historische Beschreibung aller Bischöffe zu Speyer / durch Philippum Simonis, Capitul Spirensis Secretarium, vertetiget. Freyburg in Breyßgau / 1608. in fol. Incipit hic Author à primo Episcopo, qui jam A. 330. Episcopatu præfuit & desinit in Episcopo Eberhardo, qui A. 1583. Ordine fuit Episcopus septuagesimus secundus. Multum ex hoc opere Lucis accipit Historia Coenobii Maulbronnensis, quod olim erat sub diocesi Spirensi

M. Davidis Stromajerii, V. D. M. in Ecclesia Evangelica Biberacensi & Scholarchæ, scriptum Antipapisticum Germanicum de noxia Apostasia ab Evangelica Religione ad Romano-Catholicam ex Matth. X, 32. 33. & de nullitate sacrificii Missatici. Augustæ 1709. in 4.

Austria, Christiani orbis contra Barbaros Hostes Tutrix, oratione solenni Honori Augustæ Domus celebrata in Illustri Collegio à Georgio Friderico de Bludovsky, Eq. Silcs. Tubingæ A. 1677. in fol.

Matthæi Christophori Pfaffii, Serenissimo Principi Hæreditario Wirtenbergico à directione studiorum, Tractatus de genuinis Lectionibus Novi Testamenti, in Belgio editus in 8.

Jo. Rudolphi Osiandri, Græcæ & Orientalium Linguarum Professoris Ordinarii in Academia Tubingensi Exegesis Cardinalis diæi Esajani cap. 9, 6. 7. Critico-Theologico-Practica. Tubingæ 1716. in 4.

Jo. Wendelini Bardili, Professoris Logices in Illustri Gymnasio, quod est Stuttgardiæ, Itinerarium Augustissimi Succorum Regis, CAROLI XII. Linguâ Germanicâ scriptum sub hoc titulo: Reiß / Beschreibung von Pultawa durch das Desert dzike Pole nach Bender / und durch die Walzlachen und Moldau nach Teutschland. Darinnen außersältiges Begehren nebst vielen seltenen Begebenheiten die Beschaffenheit dieser Orter und der Sitten derer Einwohner communicirt wird. A. 1714. in 8.

M. Georgii Jacobi Mellini dissertatio Historica de Fœdere Suevico in 4

X X

Status

P R E F A T I O.

Status Circuli Suevici, qui in diætiis, maximam partem Ulmæ haberi solitis, vorum & sessionem habent, sunt vel Ecclesiastici, vel Politici. Ecclesiasticis accensentur Episcopus Constantiensis, Episcopus Augustanus, Abbas Campidunensis, Principalis Dignitatis, Præpositus Ellvvangelis, pariter Princeps Imperii. Prælati: Salmansvillanus, Weingartensis, Ochsenhufanus, Gengenbacensis, Elchingensis, Irisingensis, Urspergensis, Roggenburgensis. Münchrodensis, Schussenriedensis, Weissenoviensis, Marchthalensis, Petershufanus & Wertenhufanus, Commendator Ballivarius Alsatici & Burgundici Alschufanus. Abbatissæ: Lindaviensis, Principalis Dignitatis, Buchoviensis, Principalis Dignitatis, Bainrensis, Heggenbacensis, Gurtzenzellensis, & Rothem-Monasteriensis. Abbatem Zvvifaltensem & S. Ulrici & Afraz quidam etiam huc referunt, sed *Martinus Zeilerus* in Tractatu suo de X. Circulis Imperii Romano - Germanici neutrius mentionem facit. Qui succinctam Circuli Suevici descriptionem Germanicâ linguâ concinnavit, de Abbate Zvvifaltensi memorat, quod ejus causam Dux Wirtenbergiæ in Comitibus agat.

Status Politici in Circulo Suevico sunt triplicis Ordinis, nempe Principes, Comites & Urbes Imperiales. Inter Principes Politicos primum locum in Circulo Suevico occupat Dux Wirtenbergiæ, hunc sequuntur, Princeps Oetingensis, Principes Zollerenses, Princeps Fürstenbergensis, Imperatore quoque, titulo Principatus Sueviæ, magnam ejus partem tenente.

Comites Suevici sunt Oetingensis, Fürstenbergici, Sulzenses e Domo Schwarzenbergicâ, Pappenheimenses, Dapiferi de Waldburg, Königseccii, Grafeneggenses, Hohenemsenses, Fuggeri, Montfortii, Lövvensteinii, Rechbergensis.

Urbes Imperiales Sueviæ sunt Augusta Vindelicorum, Ulma, Eslinga, Reutlinga, Nerolinga, Hala, Uberlinga, Rottvila, Heilbronna, Gamundum, sive Gaudium mundi ob amœnissimum situm, Memminga, Lindavia, Dincelsbihla, Biberacum, Ravensburgum, Campidunum, Kauffbyra, Wila, Wanghemium, Isna, Leutkirchemium, Wimpina, Gienga, Ahlena, Bopfinga, Pfulendorffium, Buchorna, Buchovia, Offenburgerum, Gengenbacum, Zella ad Hamerbacum.

Hic est conspectus Sueviæ synopticus, Lector Benevole. Contemnunt alii Suevos & eorum simpliciter in proverbium ducant,

Simplicitas RECTUMQUE Tuum me, CHRISTE, gubernent.

Suevi certè in Imperatoribus Suevicis totifere Orbi imperarunt & contra tyrannidem dominatumque papalem strenuè pugnarunt. Quis nescit Mare Suevicum? nempe Suevi totum orbem circumambularunt. Quis nescit, Augustissimum nostrum IMPERATOREM CAROLUM VI. Suevorum ex gente natum? Quis nescit Potentissimum Borussorum Regem & Electorem Brandenburgicum esse Principem Zollerensem, ex majoribus Suevum? Quis nescit,

Sere-

P R E F A T I O.

Sereniss. Anglorum Regem, Electorem Hanoveranum Brunsvicensem ex Comitibus Guelphicis Altorfensibus esse Suevum ?

Sed satis præfatus sum, cætera textus habet. Novos Typographicos, quorum pauci erunt, Benevolus Lector ipse corrigit. Sub finem TIBI Clementissime DEUS, Sueviam & Wirtembergiam Sacram, id est, Librum hunc totorum, humillimè commendando, protege illum contra hostes veritatis & Lectorum corda flecte, ut Bonitatem, sapientiam & omnipotentiam Tuam, quæ circa conservationem Sueviæ & Wirtembergiæ hucusque singularis fuit, agnoscant, laudent & celebrent. Sanctifica, DOMINE, Suevos in veritate Tua, verbum Tuum veritas est. Sparge semen verbi Tui in corda nostra, & fac, ut lætos feramus fructus, tolle Zizania errorum & peccatorum, conserva, auge & amplifica in hisce Terris Regnum Tuum, quod est Justitia, pax & Lætitia in SPIRITU Sancto. Destruce in nobis Regnum tenebrarum & eice ex TEMPLO Tuo, quicquid TIBI displicet. Fac, ut vivum simus TEMPLUM sanctitatis Tuæ, & corda nostra IPSE consecra, ut sint TABERNACULA GLORIÆ TUÆ. Collegisti TIBI etiam in hac nostra Suevia & Wirtembergia Ecclesiam & sanctissimum cœlestis doctrinæ depositum apud nos conservasti. Circumda gregi Tuo sepem Angelicæ custodiæ. Erige in Ecclesia nostra altissimam paternæ Tuæ providentiæ speculam, ut ab omni devastatione tuti maneamus per Tuam Custodiam. Da & conserva nobis pios, sapientes & benignos Zeloque divino ardentem Magistratus. Emitte & extrude in messem Tuam operarios fideles & laboriosos, Pastorum atque Auditorum corda constringe archissimo sanctæ charitatis vinculo, ut mutuis simul pugnent precibus, ac mutuo sese erigant solatio. Tandem ex hac Ecclesia militante nos transfer & educ in Ecclesiam triumphantem, ubi in æternum gaudebimus & psallemus! AMEN! HALLELUJAH..

Tubingæ d. XXVII. August.
An. MDCCXVI.

M. Georgius Conradus Pregizer,
Ecclesiæ Tubing. Diaconus.

Ad
D. T. O. M.
ET

Serenissimos Duces VVirtenbergicos,
Pro Stirpis hujus perennitate,
Ex Insignibus Ducalibus VVirtenbergicis
deductum VOTUM.

B. Jo. Conradi Brothecii, Med. D. & Prof. Ord.
in Academia Tubingensi,
B. AUTHORIS Sueviæ Sacræ SOCERI.

*TECCIA, seu CORNU CERVI, Stent CORNUA Scirpis?
Atque AQUILAM Superet Solibus (a) hac AQUILA.
Ut resonat sylvis fera BUCCINA VENATORIS,
Sic Templis resonet Buccina vera DEI!
Tu VIRGO canos vivas non cana per annos!
Nec Canis ille canis dente feroce cadat.
Vos PISCES, facunda cohors, date symbola certa.
Haud raros nantes gurgitis usque fore.
Stet quoque VEXILLUM fidei, cui TESSERA REGNI (b)
Terra ac Cælorum transvolat Imperium.*

(a) Id est Annis vitæ rejuvenescentis. Psal. CIII, 5.

(b) Aquila Imperii Cœlestis CHRISTUS, terrestris CÆSAR.

S E R E N I S S I M O
PRINCIPI AC DOMINO,
DOMINO
EBERHARDO LUDOVICO,
DUCI WIRTENBERGIÆ atque TECCIÆ,
COMITI MONTISPELIGARDI, DYNASTÆ
HEIDENHEMII,
Sacræ Cæsareæ Majestatis & Sacri Romani Imperii
nec non Circuli Suevici Generali Campi Marefchallo,
Duarum Legionum Imperialium & Legionis Pedestris
Circuli Suevici Chliarchæ,
PRINCIPI AC DOMINO SUO
Clementissimo,

S E R E N I S S I M O
PRINCIPI AC DOMINO,
DOMINO
FRIDERICO LUDOVICO,
DUCI WIRTENBERGIÆ & TECCIÆ,
COMITI MONTISPELIGARDI, DYNASTÆ
HEIDENHEMII,
Principi Juventutis Wirtenbergicæ, &
Colonello Legionis Equestris Circuli Suevici,
PRINCIPI AC DOMINO SUO
Clementissimo,

SERENISSIMI
PRINCIPES AC DOMINI,
DOMINI CLEMENTISSIMI.

Um totus fere Christianus Orbis ob nuperam insignem Victo-
riam, Armis etiam WIRTEMBERGICIS contra Turcas be-
nedicente Supremo NUMINE gloriosissime repostatam,
exultat & lætatur, Deoque Optimo Maximo, Qui Bellis
præst, Sacrificia laudum immolat, universum verò Tur-
carum Imperium tremit & novæ suæ perfidiæ justissimas
pœnas denuo luit, SUEVIA & WIRTEMBERGIA SACRA, typis heic
expressa, Patronos quærit, Eosque facile in VOBIS, Serenissimi SUEVIÆ
& WIRTEMBERGIÆ PRINCIPES, nanciscitur. Nec enim diu Sacræ
huius Historiæ Editoribus deliberandum fuit, quibus potissimum hunc Li-
brum inscriberent. Ipsa PIETAS & Summis Vestris NOMINIBUS debita
humilima DEVOTIO, ad THRONUM Vestrum Principalem nos duxit.

Beatus Parens noster, SUEVIÆ & WIRTEMBERGIÆ SACRÆ Au-
thor, id nobis sæpe & seriò inculcavit, ut DEUM timentes, supremum etiam
MAGISTRATUM nostrum, à DEO nobis præfectum, omni decenti sub-
missione coleremus. Prævit autem ipse suis pio Exemplo, & Serenissimæ
Domus WIRTEMBERGICÆ humilimis obsequiis atque Servitiis se totum
addixit, & per triginta tres Annos in variis gravissimis Officiis devotissimum
Civem & Subditum Wirtenbergicum se præstitit.

Nos sequimur tam charum & venerandum Præcursores, totique com-
muni nostræ charissimæ PATRIÆ, quàm addicti sumus Celsissimo PATRI
PATRIÆ

PATRIÆ & Augusto Ejus HÆREDI, unice Dilectissimo, publicâ hac Inscriptione Operis hujus Historici devotissima pietate contestamur. Tricennium fere est, ex quo B. noster Parens clementissimum Mandatum Ducale accepit, Sacram etiam Historiam Suevo-Wirtembergicam conscribendi. Submisit se promptissimo obsequio huic clementissimo mandato, & præcipua momenta Historiæ Ecclesiasticæ Suevo-Wirtembergicæ ex optimis & probatissimis documentis congesta, adnotavit: Sed funestissimum Bello Gallico, A. 1688. totum Imperium & in hoc dulcissimam nostram Patriam concutiente, impeditus, mox etiam ob turbas istas bellicas clauso Illustri Collegio, in quo per 19. Annos Professore egit, Stuttgartiam ad alia negotia avocatus, telam Historicam inceptam pertexere non potuit. Sedecim tamen Secula, excepto decennio, integra reliquit, quæ cum Supplementis, à Filio additis, Vestris SERENITATIBUS potissimum deberi, existimavimus. Eò alacriores verò sumus in nuncupando Celsissimis Vestris NOMINIBUS hoc Opere Historico, quò clementiores fuistis in accipiendis Sacratissimis BIBLIIS Tubingensibus, A. 1712. Autoritate & Jussu Ducali, nostrâ etiam, ex parte, curâ & opellâ pro pauperibus inprimis magno numero per DEI gratiam feliciter editis & in universâ Wirtembergiâ distributis: Sed & nuper demum SERENITATES Vestræ in Acidulis Deinacensibus libellum de vero Christiano, ab Authore Supplementorum Sueviæ & Wirtembergiæ Sacræ submississimâ veneratione oblatum, clementissimis oculis aspexerunt, ut jam SUEVIA & WIRTEMBERGIA SACRA eandem Clementiam tanto certius sibi promittat, quantò magis hic etiam Liber Vestris SERENITATIBUS debetur.

DEUM Immortalem, Supremum DOMINORUM DOMINUM, ardentissimis precamur suspiriis, ut Vestras SERENITATES suo Divino Honori, S.R. Imperii Præsidio, Serenissimæ Domus Ducalis WIRTEMBERGICÆ Ornamento & Patriæ Solatio quàm diutissimè salvas & incolumes præstet. Et cum propinquus sit Tuus, Serenissime PATER PATRIÆ, PRINCEPS & DOMINE Clementissime, Splendidissimus Natalis, summum AUTOREM VITÆ supplices imploramus, ut, quemadmodum Divina Providentia jam per quadraginta Annos circa SERENITATIS TUÆ Salutem & protectionem fuit occupatissima & vigilantissima, ita posthac etiam excubet atque vigilet, & nobis DUCEM tam benignum, DEFENSOREM Imperii atque Patriæ tam strenuum, in feros Senectutis Annos conserveat & contra hostium insultus protegat. Sis Alter Ævi hujus JOSUA Fortitudine, DAVIDES Pietate, SALOMO Sapientiâ & EZECHIAS, Zelo Divino ardens. Sic florebit WIRTEMBERGIA & superatis tot tantisque tempestatibus bellicis, juvante DEO, caput iterum eriget.

Te

Te etiam, HÆRES WIRTENBERGIÆ Serenissime, Clementissime, sub Ductu Angelorum, adplaudente & lætante totâ SUEVIA atque WIR-
TENBERGIA, nuper ad nos ex Galliis feliciter reuersum, piis votis Supremo
MONARCHÆ Cœlesti humiliter commendamus, idque optamus quàm e-
nixissime, ut in pretiosissimâ Animâ Tuâ Regimen habeat SPIRITUS Sapi-
entiae & Virtutis, SPIRITUS Consilii & TIMORIS DOMINI. Videamus
EBERHARDUM Probum, ULRICUM Intrepidum, CHRISTOPHO-
RUM Sapiensem, LUDOVICUM Pium, FRIDERICUM Magnanimum,
JOANNEM FRIDERICUM Constantem, EBERHARDUM III. Felicem,
GUILIELMUM LUDOVICUM mitem & EBERHARDUM LUDOVI-
CUM Fortem in TE, PRINCEPS Clementissime, rediuiuos. Sis, mancas-
que S. Rom. Imperii DELICIUM, Serenissimorum PARENTUM GAU-
DIUM, Patris SOLATIUM.

Ita valete, PRINCIPES Clementissimi, &, quæ propria Serenissimo-
rum Wirtenbergiz PRINCIPUM felicitas est, tuti in Gremiis, imò in Cor-
dibus fidelissimorum Vestrorum Civium atque subditorum porro suauiter
quiescite.

SERENITATIBUS VESTRIS CELSISSIMIS

*Tubinga Cal. Septemb.
A. MDCCXVI.*

*Omni precum & humiliorum Obsequiorum cultu addictissimi,
subiectissimi,*

B. AUTHORIS Suevix & Wirtenbergiz S. Filii & Gener,

M. Jo. ULRICUS PREGIZER, Pastor inferioris Tüeckemii.

M. GEORGIUS CONRADUS PREGIZER, Eccles. Tubingensis
Diaconus.

Jo. EBERHARDUS PREGIZER, J. U. L. in Senatu Iustitiæ &
Iudicio Matrimoniali Secretarius.

M. FRIDERICUS CHRISTOPHORUS WEISMANN, Ecclesia-
res & Præceptor in Monasterio Bebenhusano.

INDEX GENERALIS, *SIVE* CONSPECTUS TOTIUS OPERIS.

PREFATIO ad Lectorem.

VITAB. Authoris Sueviæ & Wirtenbergiæ S. cum Epistolis Illustrium Virorum, Seckendorffii, Pufendorffii, & Hermanni von der Hardt / ad ipsum scriptis.

PROLEGOMENA de tritissimo Statu Religionis in Suevia ante Christianismum sub Gentilismo pag. 1.

SECULUM primum post CHRISTUM natum sibi Statum Religionis Christianæ in Suevia, sub Lucio Cyrenæo, Materno Eucherio, Valerio & Curio pag. 2.

SECULUM secundum agit de Lucio, Rege Brianniæ, & S. Emeritâ, Evangelii in his terris, secundum quosdam, præconibus. pag. 2. & 3.

SEculo tertio Eleuterius Evangelii in his regionibus fuit Præco. Monastica vita hoc seculo incipit pag. 3. & 4.

SECULUM quartum recenset Martyres Suevicos & Helveticos, nec non origines Episcopatus Augustani pag. 4. 5. 6. 7.

SECULO quinto Christiana Religio per Concilium Ephesinum, & per Fundationem Episcopatus Curienfis in his terris stabilitur pag. 7. Augusta Vindel. vastatur pag. 8. S. Severinus Afer cum fratre Victorino in his terris Evangelium prædicat pag. 9. Clotildis, Regina Francorum, Christianæ Ecclesiæ inter Suevos Mater pag. 9. Clodoveus, Francorum Rex, devictis Alemannis fit Christianus, & Christianæ Religionis in Suevia Restitutor pag. 10. 11. 12.

SECULO sexto S. Fridolinus in his terris

Evangelium prædicat pag. 13. Monasteriorum Origines pag. 13. De Benedictio, Ordinis Benedictini Authore pag. 14. De Concilio Aurelianensi pag. 14. Suevi Hispanis imperant, & Christiana Religio in Hispania stabiliunt p. 15. Origines Episcopatus Constantiensis pag. 15. 16. Incrementa Christianismi in Suevia sub S. Columbano, & S. Gallo p. 16.

SECULUM septimum infestavit Bonifacii III. P. R. impius dominatus, Arianismus & Gonzo, Dux Sueviæ, Christianæ Religionis hostis pag. 17. Origines Cœnobii San- Gallensis, S. Galli mors, Episcopatus Constantiensis incrementa p. 18. Origines Cœnobii Hirsoviensis. Brico, Episcopus Augustanus, cum S. Chiliano Arianos impugnat. Ethico, Dux Sueviæ, Monasteriorum quorundam in Alfaria Pater p. 19. Gotsfridus, Dux Sueviæ, Cleri Benefactor p. 20.

SECULO octavo fundatur Ethonis Monasterium in Hercynia Sylva, S. Bonifacius, Anglus, in Germania Evangelium, sed non admodum purè, prædicat p. 20. S. Otmarus & S. Pirminius de Ecclesia Suevica bene meritis p. 21. Pipinus, Rex Francorum, nimium papizat: S. Magnus, præco Evangelii in Suevia p. 23. Cœnobii Elephantiaci, vulgo Elwangen, & Cœnobii Buchoviensis Origines p. 24. Orthodoxum Carmen de Merito Christi p. 25. Monasterii Ottenburenfis, Campidonensis, & decem Episcopatus

()

INDEX GENERALIS, SIVE CONSPECTUS TOTIUS OPERIS.

scopatum Germanicorum foundationes atque superstitionis incrementa p. 25.
26. Verus & primus Monasteriorum usus p. 29.

SECVLUM Nonum pertractat Originem Cœnobii Lindaviensis, Murrhartenensis & San-Georgiani, p. 29. 30. 31. Nova fundamenta Monasterii Hirsaugiensis p. 32. Testimonium Veritatis ex Trithemio contra Monachorum vitia p. 33.

SECVLO decimo fundatur Cœnobium Urspringen/Canonicatus Baenngensis, Nottingus, Episcopus Constantiensis, Studium Biblicum amat. Ducatus Suevici extincta Stirpe Carolingicâ caput attollit; Ulrichus, Episcopus Augustanus, per quinquaginta annos Celeberrimus p. 37. Wiborada Martyr: Disciplina Hirsoviæ restauratur, Otho M. Imp. erga Episcopos Suevicos beneficus p. 38. Monasterii Campidonensis, ab Hunnis vastati, restauratio p. 39. Origines Cœnobii Anhusani & Blasiani p. 40. Imp. Orthonis cura pro Ecclesia Suevica p. 41. Wolfgangus, natione Suevus, Episcopus Ratisponensis, in Hungaria Evangelium prædicat. p. 41. Cœnobii Petershusani fundatio p. 41. Origo Cœnobii Wetenhusani p. 42. Eberhardus malus Abbas Cœnobii Hirsoviensis p. 42. Cœnobii Kircho-Teccensis origo p. 42. Fundatio Monasterii Minoris Augiæ, vulgò Minderau und Weissenau / p. 42. Origo Cœnobii Oberstenfeld / p. 43. Monasteria ex domiciliis virtutum & literarum sunt ignorantiz & vitiorum Asyla p. 43.

SECVLUM Undecimum recenset vitia Monachorum, quorum gratiâ instituitur Synodus ab Henrico II. Imp. p. 43. Herman-

nus Contractus eruditione clarus p. 44. Synodus Constantiensis ab Henrico Imp. habita p. 44. Ecclesia DEI hoc tempore ægrotans, aliquantum respirare incipit. 44. 45. aliqua affulget Ecclesiæ emendatio sub Leonis IX. Pontificatu, intermixtis tamen navis p. 45. Leo IX. P. Rom. Comes Calvensis Calvam & Hirsaugian venit, atque Agnatum Adelbertum, Com. Calvensem, ex desolatum Monasterium Hirsoviense restaurat, hortatur. p. 45. Superstitiosa peregrinatio ad Sepulchrum Christi incipit. p. 46. Monasterii Hirsoviensis restauratio pag. 46. Wilhelmus, Abbas Hirsoviensis, unus ex melioribus 46. Conjugium Sacerdotum ab Othone, Episc. Constantiensis, defenditur 47. Monachorum avaritia, Episcoporum & Abbatum per Cæsarem Constitutio p. 47. Henrici IV. Imp. fata adversa, dissidia in Episcopatu Augustano, p. 48. Bellum inter Gregorium VII. P. Rom. & Henricum IV. Imp. Sueviæ valde noxium. p. 48. Wilhelmus, Abbas Hirsoviensis, Cœnobium suum extendit p. 48. Baronum Hohenstauffensium evectio, Ecclesiæ & Scholis in hisce terris proficua. p. 49. Hirsaugia ampliatur. p. 49. Origo Prioratus Reichenbach p. 49. Veri Benedictini p. 49. Præposituræ Syndelfingenensis fundatio & translatio p. 50. Lites inter Henricum IV. Imp. & Wilhelmum, Abbatem Hirsoviensem p. 50. Guelpho, Bavariz Dux, Augustam Vin del. vastat. p. 51. Sigefridi, Episcopi Augustani, adversa fata p. 51. Monasterium Zwifaltense plantatum ex Monasterio Hirsaugiensi ab Abbate Wilhelmo. p. 51. Wilhelmi Abbatis Hirsov. obitus p. 51. Iter in Palæstinam supersticiosum, inde

de bellum sanctum, minimè sanctum p. 53. Cænobii Blabyrensis fundatio p. 53. Origines Cænobii Neresheimensis & Alpirspacensis. p. 45. Fundationes Albæ Augiæ, Ordinis Carthusiani, Cisterciensis & Bernardini, nec non Cænobii Carthusiani Buxheim, & Monasterii Biblingensis p. 55. & 56.

SECULUM Duodecimum tradit Originem Monasterii Laureacensis, vulgò Eorch / p. 56. Agitur ibidem de Hospitalariis, Templariis & Teutonicis Equitibus p. 56. 57. De Ruperto Monasterii Ottenburani Reformatore p. 57. De Brunone, Comite Wirtenbergiæ, Abbate Monasterii Hirsaugensis, pietate claro p. 57. De Tyrannide Pontificum p. 57. De Bernhardo, Abbate Claravallensi, Teste veritatis p. 57. Quid D. D. A. A. Hochstetterus de Bernhardo sentiat? p. 58. De Friderico Lusco, Duce Sueviæ, virtute insigni. p. 58. De discordi Electione Abbatiali in Monasterio San - Gallensi, p. 58. De Fundatione Cænobii Braitenau p. 58. De transactione inter Henricum V. Imp. & Pont. R. Ecclesiæ noxiâ, Henricus V. Imp. confirmat Cænobium Alpirspacense, 59. Monasterii Denckendorffensis & Anhusani Origines p. 59. Henricus V. Imp. moritur, inde dissidia in Imperio ob successionem pag. 59. Has lites componit Bernhardus, Abbas Claravallensis. p. 60. Fundationes Cænobiorum Möncheroth / Edelsletten / Urspringen p. 60. De Arnoldo Presbytero, Teste veritatis p. 61. Origines Cænobiorum Elchingen / Rapsersheim p. 61. Thomæ Lyteri Chronicon Suevicum inepte scriptum, non tamen planè spernendum p. 61. Origines Cænobii Salernitani, Calmans / Welsler / Albæ Dominorum & Dominarum

p. 61. Misera corruptio Cænobiorum, de ea Testimonium veritatis antiquum p. 61. Bellum inter Guelphos & Gibellinos p. 63. Origo Cænobii ad aquarum haurtum, oder H. Creuththal / pag. 63. Fundatio Cænobii Ochsenhusani & Herbrechtingensis p. 64. Bernhardus, Abbas Claravallensis, suâ alias laude dignus, nimium faver peregrinationi superstitionis, & multis fatali in Palæstinam 64. Per hanc expeditionem Germania & Suevia à multis prædonibus purgatur p. 65. Origines Cænobiorum Maulbronn & Wiler p. 65. Ecclesiæ superstes mediis in tenebris p. 66. Hadriani, P. R. Ambitioni Principes Germaniæ se opponunt p. 66. Rupertus, Abbas Hirsoviensis, collapsæ disciplinæ restaurator p. 67. Origo Monasterii Adelbergensis, Bebenhusani & Irisingensis p. 67. 68. Mors Friderici Barbarossæ Imp. p. 69. Origo Ordinis Teutonici p. 69.

SECULUM decimum tertium refert Ordinis Dominicani initia p. 69. Ibi agitur de Thomâ Aquin. & Alberto M. p. 70. De Philippo Imp. Suevo, Cleri Reformatore p. 70. Adducitur Notabilis Confessio fidei Christianæ p. 70. 71. Fridericus II. Imp. natione Suevus odio Papæ petitur, & bellum sanctum prædicatione iteratâ urgetur p. 71. In conscientias per Inquisitionem sævitur p. 72. Ipsi scriptores quidam Pontificii Gregorii Papæ Tyrannidem agnoscunt & improbant pag. 73. Crusius notatur p. 73. Kirchemii, urbis in Wirtenbergia celebris, incrementa p. 74. Academiæ Viennensis & Cænobii Sæßlingensis origines p. 74. Iterata Friderici II. Imp. excommunicatio p. 74. 75. Petri de Vineis & Aventini testimonia () 2

nia veritatis p. 75. Diffidia inter Guelphos & Gibellinos Italiam turbant p. 76. Helvetii Fridericum II. Imp. contra Papam protegent p. 76. Hic Cæsar Gregorio Papæ se masculè opponit p. 77. Etiam Eberhardus, Archi-Episcopus Salisburg, contra hunc Papam insurgit p. 79. Nec non Rudolphus Habsburgicus pag. 79. Henricus, Landgravius Hassiæ, Friderici II. Anti-Cæsar p. 79. Reuttlina manet Friderico II. Imp. fidelis p. 80. Wilhelmus, Comes Hollandiæ Anti-Cæsar p. 80. Concilium Lugdunense. p. 80. Testes veritatis Suevo-Hallenses, pag. 80. Alberti Stadenfis perversum studium hereticificandi p. 80. Mors Friderici II. Imp. p. 81. Sinistram Antonini, Archi-Episcopi Florentini, de Friderico II. Imp. iudicium p. 81. Melius de illo sentit Pandolphus p. 82. Dominicanus Ordo in Suevia invalescit p. 82. Cœnobii Offenhusani, vulgò Gnadenjell/ origo. p. 83. Hartmannus laudabilis Episcopus Augustanus p. 83. Corruptio Cleri. p. 83. Ulricus, Comes Wirtembergiæ, Benefactor Cœnobii Adelbergenis. p. 84. Initia Monasterii Augustiniani Tubingensis. p. 84. Collegii Beutelspacensis fundatio p. 84. Disciplina hoc tempore fere in omnibus Cœnobiis collapsa. 84. Superstitio & luxuria hujus seculi p. 84. Conradinus, Sueviæ Dux, patitur odium Papæ. p. 84. Ejus mors Sueviæ fatalis p. 85. Eßlingense Monasterium Carmelitarum, valde superstitiosum. 86. Iniquum Antonini, Archiepiscopi Florentini, de Ducibus Sueviæ, & imprimis de Conradino, iudicium p. 86. Melius sentit Crusius 86. Suevis in Imperio Rom. succedunt Comes Habsburgici, & Archi-Duces Au-

striæ p. 86. Ignavia & luxuria Cleri p. 87. Probi Franciscani, Episcopi Tullensis, cordata contra Tyrannidem Papalem oratio, in conventu Herbipolensi habita p. 87. Godofredus, Abbas Hirsoviensis, frustra tentat emendationem collapsæ disciplinæ p. 88. Indulgentiæ Papales notatæ p. 88.

SECULUM decimum quartum recenset primum Jubilæum à Bonifacio VIII. P. R. exavaritia institutum 89. Ibidem describitur fundatio Monasterii Regiofontani p. 89. Advocatia Cœnobii Zwifaltenfis p. 90. Albertus Imp. fuit Monasterii Bebenhusani Protector 91. Fridericus Späth laudabiliter præfuit Episcopatu Augustano 91. Wirtembergia sub Henrico VII. Imp. adfigitur 91. Templarii in Concilio Viennensi condemnantur. 91. Wirtembergia post mortem Henrici VII. Imp. respirat 91. Collegium Beutelspacense Stuttgardiam transfertur p. 90. Pauperes de Lugduno se Pontifici Rom. opponunt 91. Defenduntur à Ludovico Bavaro Imp. quem Papa proferibit, W. Occam defendit p. 91. Ulricus Hangenohr restatur de Veritate p. 92. Quomodo ea, quæ hætenus de Monasteriis scripta sunt, intelligi debeant? 93. Papæ se opponit Archiepiscopus Moguntinus p. 94. Indulgentiæ Papales p. 94. Judæorum malicia punita 94. Pontificis odium in Ludovicum Imp. 94. Ulma fit libera Urbis Imperii 94. Blabyrensis Cœnobii adversa fata 94. Judæi nimis rigide puniti p. 95. Ordo Flagellantium quibusdam ingratus p. 95. Origines Cœnobii Rothaldensis p. 95. Nundinatio Papalis p. 95. Tristis Bombardarum inventio p. 95. Trithemii invectiva in ignavos Monachos.

INDEX GENERALIS, SIVE CONSPECTUS TOTIUS OPERIS.

p. 95. Pragensis Academiæ fundatio 96. Duo Parthenones Tubingenses pag. 96. Templum Lustnovienſe reparatum p. 96. Schisma Papale 97. Müntziger, Rector Ulmenſis, Teſtis Veritatis p. 97. Johannes Huſs oppugnat Papatum p. 97. Academiæ Erfordienſis initia. p. 97. Wicleſi & Huſſi doctrina etiam à multis Succiſ adprobatur p. 98.

SEculo decimo quinto Annaræ inſtituuntur p. 98. Fridericus II. Abbas Hirſaugienſis diſciplinam reſtaurat ibid. Cœnobium Elchingenſe reformatur, & Concilium Conſtantiënſe celebratur pag. 99. Jo. Huſs & Hieronymus Pragensis Martyrio obeunt ibid. Recenſentur Acta Concilii Baſilenſis & Florentini 100. 101. Diſſidia inter Papam Nicolaum, & Johannem Spālinum, Præpoſitum Herrenbergenſem pag. 102. Huſſi doctrina Auguſtæ Vindelicorum prædicatur 102. 103. Ibi Jo. Capiftranus pœnitentiam prædicat 103. Jo. Reuchlini natalis 103. De corruptione Cœnobii Gnadenzellenſis, de Origine Academiæ Friburgienſis, augmento Eccleſiæ Collegiæ Sturtgardianæ, & H. Bebelio, Prof. Tubingeniſi, bono cuſtode morum 104. De Jo. Nauclero, de itinere Eberhardi, Com. Wirt. in Paſſatinam, & fundacione Monafterii Prædicatorum Sturtgardiani 105. De Johanne Reuchlino ibid. De Fundacione Academiæ Tubingeniſis 106. 107. De Eccleſiæ Tubingeniſis Parochiali elevatione, de Nauclero, primo Academiæ Tubingeniſis Rectore, & Dominicanis Tubingeniſibus eruditione Auguſtinianos ſuperantibus 107. De Nicolao, pio in Helvetia Eremita p. 108. De Buriæ, ſive Contubernio Tubingeniſi, & de Auguſtiniani Mo-

naſterii Tubingeniſis Reformatione ibid. De Advocatia Cœnobii Zwifaltenſis 109. De Magnificencia Templi Ulmenſis, & Origines Cœnobii in Sylva Schönbusch/ ibid. Eximia Orationis Dominicæ Encomia 109. 110. Eveſtio Wirtenbergiæ in Ducatum ibid. Eberhardi, primi Ducis Wirtenb. & G. Bieliſ obitus ibid, Ducis Eberhardi, vulgò Barbari, virtutes 111. Natales Ph. Melanchthonis & Jo. Brentii ibid.

SEculum decimum ſextum tradit initia Reformationis per Lutherum ſuſceptæ 112. Jo. Reuchlini diſcepciones cum Doctõribus Colonienſibus propter libros Judæorum 113. Acta Comitiorum Trevirenſium, propter Reformationem Eccleſiæ habitorum 114. De capto per Ducem Ulricum Abbate Zwifaltenſi ibid. Cur Leo X. Pontifex Rom. Duci Ulrico Electionem ſuam literis ſignificaverit? ibid. Plura de Jo. Reuchlino 115. Natales Chriſtophori, Ducis Wirt. ibid. Legatio Ulrici, Ducis Wirt. ad Papam ibid. Teſtimonium Veritatis H. Bebelii, Profeſſ. Tubing. ibid. Indulgentiarum fœditas maturat Reformationem Eccleſiæ 116. Ad Comitia Auguſtana, ab Imp. Maximiliano morituro inſtituta, venit etiam Lutherus citatus 117. Amicitia inter Lutherum, Reuchlinum, Brentium, Melanchthonem & Frechtum ibid. Ultima Fata Maximiliani I. Imp. & Exilium Ulrici, Ducis Wirt. 118. Carolus V. Maximiliano I. Imp. ſuccedit ibid. Lutheri primæ ob Evangelium perſecutiones ibid. Lutherus ſe ſiſtit Cæſari Carolo V. in Comitibus Wormatiënſibus. ib. Plura de Reuchlino, ibid. Diepholdi, Confefſoris Veritatis Exilium 119. De

()

ſuc-

successu prædicationis Evangelii & de Ministerio Sacro Andreæ Osiandri ibid. Ultima Reuchlini 120. Halæ Suevorum & Augustæ Vindelicorum prædicatur Evangelium ibid. Encomium Hirsangie ibid. Natales Victorini Strigelii 120. 121. de Reformatione Ecclesiæ Nerolingenfis ibid. de Ulrici Zwinglii Reformatione apud Helvetios, ibid. de C. Schwenckfeldio, & belli rustici initiis ibid. De Jo. Hyglino, Martyre 122. de Anabaptismo in Suevia gliscente 122. 123. De Ambrosii Blaureii Sacro Ministerio & Reformatione 123. Natales Jac. Andreæ ibid. quando? & cur? Principes contra Papam protestati fuerint? ibid. De Iconoclastis & Exulibus Evangelicis Rottwilenibus ibid. Lutherus cum Zwinglio Marpurgi colloquitur 124. M. Mart. Clessii, cognomento Ullingeri, in profitenda veritate Evangelicâ Vigor & Constantia ibid. Panegyris Statuum Imperii Augustissima ab Imp. Carolo V. etiam ob causam Religionis Augustæ Vindelicorum instituta, ibid. Exhibitio sacratissimæ Confessionis Augustanæ solennissima ibid. Ejus Vindicte 125. Laudabilis principum Evangelicorum Zelus in tuenda Veritate Evangelica ibid. Providentia divina circa conservationem Christophori, Ducis Wirtembergiæ, occupatissima 125. 126. De somniis Augustini Baderi, Anabaptistæ Augustani 126. de Fœdere Schmalcaldico ibid. De Reformatione Ecclesiæ Etslingensis ibid. De Statu Ecclesiæ Augustanæ Evangelicæ valde adflicto 126. 127. Ultima fata Martini Plantischii, Fundatoris Stipendii Martiniani Tubingenfis p. 127. Gloriosus atque Felix Ducis Ulrici in Wirtembergiam reditus ibid. de

initii Reformationis Ecclesiæ Wirtembergicæ 128. 129. De fuga Abbatis Zwifaltensis, Reformationem recusantis 129. De discessu Ambrosii Widmanni, Præpos. & Cancell. Tubing. ob eandem causam ibid. Felices successus Reformationis in Germania & Suevia ibid. Ecclesiæ Stuttgardianæ Reformatio 130. De Casp. Grætero, Concionatore Alulico Ducis Ulrici eximio ibid. Quando? & per quos Doctores Academia Tubingenfis reformata fuerit? ibid. Quando Stipendium Theologicum Tubingæ florere incepit? ibid. De Reformatione Cœnobii Albæ Dominorum, & Sacro fœdere inter Lutherum atque Bucerum 131. Christophorus, Dux Wirt. Papam non vult adorare 132. De Colloquio Ratisponensi inter Evangelicos & Pontificios 134. Pius ex hac vita decessus Lutheri ibid. Ulrici, Ducis Wirtembergiæ, secundum Exilium 135. Ejus cum Imp. Carolo V. reconciliatio 136. Librum Interim, à Theologis Evangelicis cordationibus passim rejectum, Pontificii per vim in Wirtembergia disseminant 137. Ultima Erh. Schnepfii, Reformatoris Wirtembergici 138. Pontificii irruunt in Cœnobio Wirtembergica p. 138. 139. Vergerii, Episc. Justinopolitani discessus à Papismo, & adventus in Wirtembergia ibid. Obitus Ulrici, Ducis Wirtenb. ibid. Ejus optimus successus, idemque filius, Dux Christophorus 140. De Mauritii, Elect. Saxon. conatibus contra Cæsarem Carolum V. ibid. Christophorus, Dux Wirt. Theologos suos ablegat ad Concilium Tridentinum, & egregiam edit fidei suæ Confessionem 141. De Pace inter Cæsarem & Principes Evangelicos ibid. De Sacro Ministerio Joh.

INDEX GENERALIS, SIVE CONSPECTUS TOTIUS OPERIS.

Johann. Brentii & aliorum Theologorum Wirtembergicorum 142. Natales Ludovici pii, Ducis Wirtenb. ibid. Sanctio Pacis Religioſæ 143. Memorabilis Caroli V. Imp. quietem animæ poſt tot turbas expectantis, abdicatio ibid. Verbi divini efficacia apud Nobilem de Liebenſtein 144. Egregium veritatis Evangelicæ monumentum in Monasterio Paulino Rorhaldenſi prope Tubingam ibid. De notabili peregrinatione Theologorum Wirtembergicorum in Galliam ad Colloquium Eccleſiaſticum Poſſiacenſe 145. De Colloquio Maulbronnienſi 146. Primi Truberi Carniolani, Paſtoris Derendingenſis prope Tubingam, ſancti labores ib. Jac. Andrez Ducatum Brunsvicenſem luce Evangelii colluſtrat. ibid. Ultima pia ſati Ducis Chriſtophori & Brentii 147. Steph. Gerlachii, Theologi Wirtembergici, iter ſanctum Conſtantinopolitanum ibid. De Commercio literatio inter Eccleſiam Græcam & Wirtembergicam ib. Felicia initia Carecheſis in Eccleſiis Wirtembergicis 148. Piè obiit Maximilianus II. Imp. Evangelicis favens. ibid. Primum ſeculare Feſtum Academix Tubingenſis ibid. Publicatio Formulæ Concordiæ ibid. Finis Commerciū Tubingenſium & Græcorum p. 149. De novo Cruſii Commercio literario cum Thracibus & Egyptiis inſtituto ibid. Evangelii novum Calendarium Papale non admittunt 150. De Gebhardo, Elect. Colon. Teſte Veritatis, & Theologis Wirtembergicis favente ibid. De Reconciliatione inter Jacobum Scheeckium, & Theologos Tubingenſes ibid. De Colloquio Mompelgarteniſi, & morte primi Truberi atque Theodorici Schnepſii 151. Cruſii Celebri-

tas Græcos quosdam Tubingam ciet ib. De Samuele Hubero 152. De Exilio Johannis Parſimonii, per gratiam Ducis Chriſtophori finito ibid. Pia mors Parſimonii & Jac. Andrez. ibid.

SUPPLEMENTUM Hiſtoriæ Sacræ Wirtembergicæ ab A. MDXC. ad A. MDC. à Sueviæ Sacræ B. Authoris Filio M. Georgio Conrado Pregizero, Eccleſ. Tubingenſis Diacono, ſcriptum, 153.

Notabilia de piâ morte Jac. Andrez. Cancell. Tubing. 153. p. ſeqq. De ſuccellore ejus Jac. Heerbrando 155. Heerbrandi & Cruſii litteræ ad Jeremiam, Proromyſtam Byzantinum, 156. 157. Reſpoſum Patriarchæ pag. 158. 159. Quantum Brentius Heerbrandum aſtimaverit 159. De Providentia divina circa Eccleſiam Evangelicam Badenſem occupata ibid. Illuſtris eruditione Fridericus Achilles, Dux Wirtembergiæ, naſcitur in decus literarum ibid. Plura de Samuele Hubero 160. ſeqq. De Puccianismo 163. 164. Pia ultima fata Ludovici pii, Ducis Wirten. 165. Ejus ſplendiſſima Crypta ibid. Mauſoleum aliorum Ducum Wirtembergiæ in primario Templo Tubingenſi valdè conſpicuum p. 166. ſeqq. De Paulo Sperato à Rutilis, Nobili Suevo, & eximio Theologo 171. De Matth. Aulbero, Inſlytæ urbis Imperialis Reutlingæ Celeberrimo Reformatore ibid. De Jacobo Beurlino, Cancell. Tubing. Luteriæ Paſſiorum beatè defuncto 173. ſeqq. De Andrez Oſiandri, Theologi Regiomontani, Controverſia, per Theologos Wirtembergicos miſiſſime, ſolidiſſimeque examinatâ, & per Filium L. Oſiandram egregiè deſcriptâ. 176. De piâ morte D. Henr. Weickersreutheri, Abbatis Hirſovien-

INDEX GENERALIS, SIVE CONSPECTUS TOTIUS OPERIS.

soviensis 178. Schoppii Academia Jesu Christi 179. Inauguratio Illustris Collegii Tubingensis ibid. Pestis Stuttgartiæ & Tubingæ dormientes homines ex veterino peccatorum excitat 180. Mart. Crusius cum Academia Tubingensi gratias Deo agit publicas ob aversum pestis malum, ib. Diverticulum Academiae Tubing. tempore pestis apud Calveses & Herrenbergenses ib. de Morte Eberhardi Bidenbachii, primi Abbatis Evangelici Bebenhusiani 181. De libro Staffortensi 182. Abit ex hoc ergastulo mundano Magnus Theologus Jac. Heebrandus ib. Epilogus Sueviæ & Wirtembergiæ Sacræ cum dogologia & suspirio ad Deum 183. 184.

SUEVIA Gentilis M. Georgii Jacobi Mellini, quondam Magistris, ut vocant, Legentis in Acad. Jenensi, 185. seqq.

Die alte Hydnische Christen and Bilder / so sezo unter dem grossen Lust-Haus in Stuttgart zu sehen seynd / oder Heydnische Monumenta in Wirtenberg. pag. 211. seqq.

M. Georgii Conradi Pregizeri, nunc temporis Repetentis in Illustri Stipendio Theol. Tubing. Oratio Anniversaria Augustiniana, nomine & jussu inelytæ Facultatis Theologicæ Tabingensis in Festo S. Augustini de Origine, progressu & celebritate Stipendii Theologici Tubingensis, Monasterii quondam Augustiniani, habita. pag. 252. seqq.

Nicodemi Frischlini, Poetices Professoris in Academia Tubing. Aureum Carmen de Illustri Stipendio; ad latus recensentur Rectores Academicæ Tubingensis, Præpositi Stuttgartiani & Tubingenses, Cancellarii Tubingenses, Antistites Ecclesiæ Collegiatæ Stuttgartianæ, Concionatores Aulæ Wirtembergiæ & Sacellani, Pastores Ecclesiæ Tubingensis ad D. Georgium, Vivum Stipendium Ducale Theologicum, sive hodierni Alumnæ per aliquot Class. pag. 260. seqq.

MONASTERIA DUCATUS WIRTEMBERGICI, à laudato Celeberrimo Poeta, Nicod. Frischlino, descripta, ad latus recensentur Abbates Evangelici omnium Conobiorum Wir-

tembergicorum à Reformatione usque ad hæc tempora pag. 314. seqq.

BIBLIOTHECÆ SUEVO - WIRTEMBERGICÆ PARS PRIMA, sive Recensio Librorum Theolog. in omnibus partibus Eruditionis Theologicæ, Theticæ, Catecheticæ, Exegeticæ, Polemicæ, Practicæ, Casualis, & Historicæ, à Theologis Sueviæ & Wirt. post Reformationem usque tempora Scriptorum, Sueviæ & Wirt. Sacræ inserta & adornata, à M. G. C. Pregizero, Eccles. Tubing. Diac. pag. 369. seqq.

Ej. studio adornata Biblioth. Suevo - Wirtenb. Pars 2. sive Recensio præcipuor. Scriptorum rerum Suevicarum & Wirtembergicarum Ordine Alphabetico pag. 439. seqq.

Ej. LINEÆ HISTORICÆ in Compendio exhibentes Episcopos Constant. & Augustanos, ut & Origines Christianismi in præcipuis Europæ Regnis, loco Mantillæ, sive Appendicis, Sueviæ & Wirt. Sacræ insertæ pag. 457. seqq.

SERIES EPISCOPORUM CONSTANTIENS. cum brevi descriptione Episcopatus Constantiensis pag. 458. seqq.

De EPISCOPATU AUGUSTANO in Sueviæ, & Episcopis Augustanis pag. 480. seqq.

Origines Christianæ Relig. in Germania 495. seqq. Origines Christianismi in Gallia, ex Epistola Petri de Marca, Archiepisc. Tolosani & Paris. ad Henricum Valesium scripta pag. 497. seqq.

Origines Christianif. in Suecia ex Relatione Andree Burei, Sueci, cuius additur Historica commentatio de propagatione Relig. per Sueciam ejusdemq. Reform. tempore Lutheri item serie Archiepiscoporum Upsaliensium p. 513. seqq.

De Origine Christianismi in Dania, p. 513. seqq.

Origines Christianismi in Polonia 526. seqq. in Russia 527. 528.

De Relig. Lapporum Christianæ ex Jo. Schæfferi, Argentoratensis Historici Lapponica 529. seqq. Orig. Christian. in Hungaria 542. 543. in Italia 543. seqq. in Hispania 547. seqq. in Angliâ 550.

Reflexiones circa Historiam Originum Christianismi in Regnis Europæis 554. seqq.

Supplem. Bibliothecæ Theologicæ Suevo - Wirt. 560. seqq. Bibliothecæ Historicæ 563. seqq.

Supplementum Scriptorum rerum Suevicæ & Wirtembergicarum 565. seqq.

Libri Theolog. Practici & Historici à Theologi Romano-Cathol. scripti & insuev. editi 571. seqq.

VITA

V I T A

B. D. JO. ULRICI PREGIZERI,

AUTORIS

SUEVIÆ & WIRTEMBERGIÆ SACRÆ,

Programmate Funebri Academico
delineata.

Permultis Natalem suam diem non uno modo extitisse memorabilem ac insignem, cum in omni vitæ cursu, tum in exitu inprimis, passim adnotarunt Historiarum conditores illi, qui Vitas Illustrium Virorum curiosius descripserunt. De Timotheo Corinthio, magno sine dubio omnium judicio Viro, memorat Nepos in Viris Excellentium Imperatorum, ad excellentem ejus reliquam bonitatem mirabiles accessisse casus, in eorumque refert numero illud, quod prælia maxima Natali die suo fecerit omnia, eoque factum sit, ut eundem festum haberet universa Sicilia. Enimvero ex adverso aliis inauspicatus fere ac fatalis accidit, ut exemplis comprobari potest pluribus. Nimirum Antipater Sidonius Poeta quotannis uno die Natali febris correptus, eoque demum etiam, cum ad summam senectutem vixisset, extinctus est, Plinio teste. Alexander M. sextum Thargelionis, id est, Aprilis diem primum extremumque vitæ suæ habuit. Cn. Pompejus Natali suo periit, & Julius Cæsar æmulus Idibus Martiis natus, interfectus fuit. E Philosophis veteribus divinus ille Plato, quo die lucem hanc adspexit, eo diem obiit supremum; ac sequiore ævo idem dies idemque thalamus, qui vitam olim dederat, Garzæ, Francisci Petrarchæ Proavo paterno, abstulit; & Getmaniz Præceptor, æterna memoria dignus, Philippus Melancthon XIII. Kalend. Maji initium vivendi quondam finemque fecit. Ut verò ne plura è longinquo petamus exempla, facit novissimum, quod per hos dies intra pomeria hæc nostra fidem rei fecit. Decessit proximo die Martis, qui secundus *Februarii*, & in Fastis nostris Purificationis Mariæ nomine signatur, & à DEO O. M. circa tertiam pomeridianam è mortali hac vitâ ad immortalem illam translatus est VIR Nobilissimus, Consultissimus, atque Excellentissimus DN. JO. ULRICUS PREGIZERUS, U. J. D. Serenissimi Wirtembergie Ducis in Supremo Justitiæ Senatus Con-

))

silarius,

VITA B: D. JO. ULRICI PREGIZERI.

filarius, Summæque Provocationum Tribunalis Assessor per multos annos longè meritisſimus. Deceſſit, inquam, eodem, quo vivere ante unum & ſexaginta hos annos hic Tubingæ cœpit. Fatalem igitur habuit hunc ipſum diem, & proriſ etiam memorabilem. Auſpicatum verò dicam, an inauſpicatum? Imò verò auſpicatum! quod & naſcendi eum ſors melior iſtuitravir, & æterni illius factus eſt natalis, uti ſupremum Vitæ diem homo etiam non Chriſtianus appellavit Seneca. Editus enim in hanc lucem eſt Anno c1610cxlviij. D. II. Februarii Parentibus Majoribusque non generis minus ſplendore, quam innumerum dignitate meritorumque gloria conſpicuis. Pater *Vir Maxime Reverendus, Ampliſſimus atque Excellentiſſimus, DN. JO. ULRICUS PREGIZERUS, SS. Theol. Licentiaſus, Philoſophia Præctica per annos XXIIIX. Prof. Publ. Ordinarij & Superioris Principatus Padagogarcha Meritiſſimus* in hac ipſa Academia tunc docebat florebatque: Mater verò D. MARIA BARBARA, Celeberrimi tunc temporis Medici, D. GEORGII RENZII, *Archiatræ Wirtembergici, Phyſicique Stuttgardiani Ord. Experiendiſſimi*, ex antiqua inclutæque RENZIORUM familia, quæ olim Episcopis Auguſtanis & Elwangenſibus Præpoſitis Cancellarios & Miniſtros dedit, ſingularique gratia etiam Maximiliani I. Auguſti floruit, oriundi, *Filia*, inter ſexus ſui decora, matronasque probatiſſimas ſingulariter præfulgebat. Hunc Natalem excepit illico alter Natalis, uti pia quidem antiquitas amavit appellare, quo regeneratus initiatusque fuit ad cœleſtem illam æternæ beatitatis hæreditatem. Inde, quoad licebat, in primâ ſtatim ætatula religionis veræ atque evangeliçæ initiaſenta tenello pectore inſtillarunt non modo qui ipſum genuere, ſed & Venerandi Avi paterni inſtitutio ſingularis acceſſit, VIRI nempe *Summè Reverendi, DN. JO. ULRICI PREGIZERI, SS. Theol. Doctoreſ, ac Profeſſoreſ, Sereniſſimi Wirtembergiæ Ducis, EBERARDI III. glorioſæ memoria, Conſiliarij, Eccleſiæ noſtratiſ Collegiate Præpoſiti, Academiaque Cancellarij Graviſſimi.* Sic focillata provocataque ſollicita educatione indoles eximia mox egregiûſ veluti præluſiûſ magis ſe prodere in dies occupavit, & in primula illa ætate non in DeuM modo Conditorem ſuam, Cultodem ac Conſervatorem, luculenta non fucatæ nec fallaciſ, aut artiſicio ſimulationis eruditæ pietatiſ documenta edidit, ſed & eaſ ingenii doctes offendit, quæ natum ad ſtudia melioresque literaſ ſic ſatiſ ſignificabant, magnumque Virum poſteritati promittebant. Miſſuſ igitur eſt in ludum Patrium Anatolicum, & in tirociniûſ ibidem depoſituſ in Academiam tranſire juſſuſ eſt Anno c1610cclx. Fecit autem & heic, quod ſuarum partium eſſet, ſtrenuè, ac ſapienciæ doctriſniſ, moderantibuſ juxta Venerandum Parentem laudatiſſimum inſtitutum reliquiſ Ordiniſ Philoſophici Doctoreſibuſ, Graſſio, Mæglingio, Caldenbachio ac Cellario, animum probè excoluit, eoſque proſectûſ collocupletavit, qui non Prima tantum, quam vocant, ſed & Secunda Philoſophiæ Laurea, prolatiſ in publicum pulcherrimiſ eruditioniſ haud vulgaris ſpeciminibuſ non multo poſt dignum ostendebant. Quæ pignora quaſi fucæ majorum præmiorum, quæ ſingulari induſtria magiſ magiſque deinceps emeruit. Neque verò in Scholiſ Jureconſultorum, inter quos præter Academicos Doctoreſ publicoſ etiam audiſit Celebert. JCum & Illuſtriſ Collegiij tunc Profeſſorem D. Scheinemannum, alium ſe exhibuit, ſed in iſiſ pariter aliquot annoſ, partim publiciſ privatiſque

que auscultationibus, Jurisque studio exercita industria explevit, partim de arduis quæstionibus propositis subtiliter & copiosè disserendo strenuè pulcherrimèque contra adversarios stetit. Atque ut parvam exigui temporis usuram mortalibus concessam probè intellexerat, ita reliquum tempus optimis studiis incredibili solertia impendit, & immensum historiarum pelagus tentare ausus, in eo tam felici successu profectus est, ut per omnium ætatum spacia ad exitus optatos, id est, incomparabilem Historiarum cognitionem perveheretur. Hinc ultrini ævi res gestas omnes animo complexus est: Familias illustres in numero habuit, Attemque insignium, si quisquam, percalluit. Præcipue tamen Historia Germaniæ, Patriæque Wirtenbergiæ, utpote Juris Publici studio olim inprimis profutura, in deliciis est habita. Latente sane in scriniis ipsius non pauca, quæ cum ad universam Germaniæ Statum sacrum civilemque generatim, tum Wirtenbergiæ nostræ sigillatim illustrandum faciunt, suisque testantur, multi sudoris laborisque patientissimum fuisse Virum. Sacram autem Historiam cum primis amavit, intellexit, excoluit, Ecclesiæque patriæ antiqua & nova fata præcipuè notavit. Sueviam & Wirtembergiam Sacram, posthac edendam, scripsit; tum & ad Concilii Constantiensis Historiam, illustri opere à Celeberrimo Viro, Hermanno ab Hardt conscriptam, schedas suas, in itinere, eam ob causam jussu Serenissimi Ducis Brunavicensis RUDOLPHI AUGUSTI suscepto, collectas, & Annales Zwifaltenenses, ab Arsenio Sulgero editos, Principis sui voluntate ad historię veritatem exegit, atque à Tabulario Wirtenbergico, cum in ejusdem, tum Principis Heredis usum, probatissimis excussis documentis Historiam Wirtenbergicam consignavit. Sane autem Cl. Jo. Heinricho Bœclero Argentoratensi, cujus convictu quoque usus est, in hoc studii genere permultum debuit, & sub institutione ejus, suaque ingenii bonitate, hoc assecutus, & exemplo etiam excitatus magis confirmatusque fuit. Eggit hoc Tubingæ, egitque Argentorati, Doctoribus ibidem tam in Jure Publico, quam Civili usus excellentissimis Viris, Rebhanio, Stræssero ac Tabore per integrum quidem quinquennium, ut quod diebus melior esset ac doctior, & revertsus in hanc patriam Academiam nil restare amplius existimavit, quam ut publicis studiorum suorum exultationibus, Viris in Magnifico Jureconsultorum Ordine celebratissimis, Lauterbachio, Grævio, Bardilio & Frommanno, quo Præside etiam Dissertationem auspicalem, *De his, qui Reipublicæ causâ absunt*, habuit, sese nunc submitteret. Ita haud difficulter pro eo, atque commercuerat pridem, impetravit, ut, qui discendo sese condignè exercuit, publica solennique renuntiatione Anno ciro dcc lxx. D. xiv. *Octobr.* Doctoribus ascriberetur. Quo die gemina felicitate aucto faces simul nuptiales accensæ sunt, cum in Thorum suum adscivisset fidissimam, optimamque, & felicitis uteri uxorem, DN. REGINAM MAGDALENAM, Viri Nobilissimi, Experientissimi atq; Excellentissimi, DN. JO. CUNRADI BROTBEQUII, Med. D. & Prof. Publ. Ord. in hac Academia Celeberrimi; & DN. CHRISTINÆ, cognomento paterno BARDILIE, gnatam natu maximam, quæ in societate hætenus fortunarum omnium ei fuit, ac rei familiaris piam prudentemque consortem sese adprobavit. Libero alii lætulo negent quidquam esse jucundius aut felicius: hoc utriusque thoro, sive mutuum infinitumque conjugum amorem

VITA B. D. JO. ULRICI PREGIZERI.

morem, five amoris pignora & septenam sobolem, quæ Dei beneficio procreata est, five diuturnitatem ipsam conjugii,] quod raro exemplo septem & triginta annorum, & quod excedit, spatio circumscriptur, spectes, nil sane felicius & jucundius exitit. Quid enim jucundius accideret poterat, quam prolem suam reipublicæ & ecclesiæ natam admodumque videre? quid felicius obtingere, quam ejusdem domum atque rem familiarem florentem conspiciere. Vidit autem tres filios, è quinque, superstites, amplissima munia in Ecclesia & Cura Principis obire. Et natu maximus quidem *Vir Plurimum Reverendus atq; Doctissimus* DN. M. JO. ULRICUS, præstæcæui sacro in Ecclesia Unter-Türkheimensi, & matrimonio secum junxit Anno c1515c16. DN. MARIAM DOROTHEAM MARGARETHAM, DN. JO. PHILIPPI BURCKII, *Fraßels Nürtingensi* filiam, quæ quinque liberorum Avum eum fecit, è quibus tamen non nisi tres, *Dorothea* nimirum, *Philippus Utricus*, & *Jo. Utricus* supersunt. Alter *Vir pariter Plurimum Reverendus atq; Doctissimus*, DN. GEORGIUS CUNRADIUS, Ecclesiæ Calvensis Diaconus est, in matrimoniumque delegit A. c1515ccv. DN. MARIAM CATHARINAM, DN. JO. ISAACI ANDLERI, *Questoris quondam Bebenhusani guatam*, quæ nullum adhuc matito prolem peperit, & cum eo orbitatem suam divinæ voluntatis placito solatur. Tertius *Vir Nobilissimus atq; Præclarissimus*, DN. JO. EBERHARDUS, U. J. L. & in Supremo quod Sturtgardiz est, Justitiæ Consilio Secretarius existit, & & in conjugium assumptæ A. c1515ccxii. DN. VERONICAM ELISABETHAM, DN. GEORGII LUDOVICI A KLEIN, *Senioris in Consilio*, quod vocant, *Expeditionis Reditaum Cameral*, per multos annos longè *Asterissimi*, filiam, quæ quidem quintam sobolem, sed nullam ex ea vivam, exemplo quodam plane luctuoso enixa est. Ceterum filia unica, DN. LUDOVICA TABITHA, felici auspicio in manus convenit *Viri Plurimum Reverendi atq; Doctissimi*, DN. M. FRIDERICI CHRISTOPHORI WEISSMANNI, *Ecclesiastæ atq; Præceptoris in Vicino Cænobio Bebenhusano Dignissimi*, è cujus thoro beate defunctus tres nepotes, quorum tamen alter triennio abhinc jam vita excessit, unamque neptim accepit, & superstites quidem ex illis *Fridericum Ludovicum*, *Jo. Utricum*, & *Reginam Tabitham* vidit. Post initum auspicato matrimonium, partumque decus Doctoris, exceperunt ipsum mox labores varii, munera & honores, quibus dextre fungendis ab aliquot inde annis tanto studio se præparaverat. Anno enim c1515c1xxv, à Divo GUILIELMO LUDOVICO, Duce Wirtembergiæ, nactus est munus amplissimum docendi publicæ Historiam cum Eloquentia & Politicâ in Collegio heic Illustri, in quo Principes Patriæ ac Germaniæ, tum Comites, Baronesque quamplurimos docuit, in quibus summæ Ordinis discipulis, qui Regum, Electorum & Principum Curis nunc præstant, memoria illius perpetui viget floretque. Inde A. c1515c1xxix. splendidissimo quoque Assessorum Supremi Dicasterii Collegio eum addidit Principatus tunc hujus Administrator, Divus FRIDERICUS CAROLUS; qui & præterea Anno c1515c1xxix. Juris Publici Professionem in laudato Collegio Illustri clementissimè ipsi delegavit, cui per aliquot annos cum singulari gravitate ac dexteritate præfuit, donec tandem à Serenissimo Principe Rege, Domino, Domi-

Domino EBERHARDO LUDOVICO, A. c1515cxcly. locum in Consilio Supremo obtinere jussus, & ex hac Academia evocatus, Stuttgartiam concessit, ibique, non sine magno tamen & singulari Tubingæ suæ desiderio, annos tredecim & amplius exegit, & tam in sacris, quam civilibus negotiis, publicisque Deliberationibus, moderatiora semper consilia in ore habuit ac fovit. Summatim autem tantum atque breviter cum Vita ejus signari heic possit, & præconiorum amplitudine Volumen impleri queat, potiora Capita tamen brevi complexu subjicere, arbitramur interesse publice, quæ insignem Virum exerte ostentant, & semper ostentare debent. Quippe in Deum non pro feculi more fucata pietate, sed diligens Verbi divini auditor, & accuratus sacri Codicis Lector, quique non ad ostentationem cognitionis, sed verum usum emendationis legeret. De quo præterea testatur satis frequens sacri epuli usus, quo se nuperimè ipso anniversario Thomæ Apostoli novissimè recreavit, & Librorum, pietatem præsertim informantium aut insignantium, selecta supellex, tum condiscendæ demum Linguae Hebraicæ studium, in quo tamen, quo minus optatos speratosque profectus faceret, concatenati labores impederunt. Parentes vivos mortuosque reverentissime coluit: Uxorem, liberosque, sorores & affines, & charitates suas omnino omnes effusissime amavit: imo alios juxta se homines, inprimis vero afflictos miserosque, omni officiorum genere, quoad ejus fieri potuit, juvit, & benefaciendi ac inserviendi alacritate nulli secundum esse studuit. Cumque probe apud animum reputaret, neminem sibi solum nasci, ortusque partem præcipuam vindicare patriam, huic addictissimus exitit, utpote de qua non pauca etiam conscripsit, & A. c1515cxciii. sub exitiosam his regionibus Gallorum irruptionem periculosum pro ejus salute iter ingredi non dubitavit. De studiis literisque omnibus bene mereri omni ope connixus est, quod & superius præmissa commemoratio satis quidem comprobatur, & quæ ex commercio literario, quod cum Viris excellentissimis, Theologis, Politicis atque eruditis aliis, frequentavit, magno numero supersunt epistolæ, varii selectissimique argumenti, demonstrant. Sed præterea devotus naturæ Scrutator fuit, & Patriæ nostræ Historiam Naturalem condidit, atque ante hoc ætidiuum demum Illustrissimo Comiti à Trautemansdorff, S. Cæs. Majest. ad Pagos Helveticos Legato splendidissimo, curiosa Naturæ, apud nos collecta, transmisit, eidemque præcipuo Augustissimi Imperatoris amico afflictam patriam enixe commendavit. Itinera, quæ Reipublicæ ac literariæ bono in diversas provincias comparavit, varia sunt ac periculosa, An. c1515cxcix. Helvetiam, Alsaciam, Comitatum Burgundiz, & Allobroges adiit, & jussu Serenissimi tunc Administratoris omnes Bibliothecarum ac Tabulariorum forules, qua licuit, in usum Collegii Historici, quod Augusti Imperatoris Imperiique auctoritate instituebatur, curatè excussit, singularique inprimis Archiepiscopi Vefontini Grammondi gratia usus est, A. c1515cxc. ad JOSEPHI Romanorum Regis Inaugurationem Augustam Vindelicorum concessit, jussuque Serenissimi Principis sui Illustris Collegii nomine LEOPOLDO Augusto Panegyricum obtulit, qui ea ipsum singulari gratia dignatus est, ut pariter sermone Romano, quo ipse allocutus Eum fuerat, clementissimum responsum auferret. Anno c1515cxcv. cum Princeps, tunc Elector Brandenburgicus, nunc Augustus Borussiae Rex, universa-

que Serenissima Domus Brandenburgica Norimbergæ cum Serenissima Domo Zollerensî Pactum Gentilicium constitueret, & succedendi jure tractaret, ipse etiam à Serenissima Zollerensî Domo eo missus, negotium ex voto confecit, posteaque integrum Opus, quod in eruditorum manibus est, ac Berolini triennio abhinc jussu Borussia Regis editum fuit, de rebus Zollerensibus concinnavit. Anno 1715 ccc. Francofurtum ad Mœnum abiit, ut cum Illustri Ludolfo de causa Collegii Imperialis Historici, in quod & ipse antehac cooptatus fuerat collega, colloqueretur, suæque Analecta, eam ad rem & Historiam primi post Christum natum sæculi, quam pene elaboratam nunc reliquit, pertinentia, coram exhiberet. Anno 1715 cccii. in causa successionis Hispanicæ, jussu Cæsareo, suique Principis permissu, Vefontionem profectus est, ut Tabularium ibidem Imperiale Caroli V. Imp. per heredes Granvellanos eo. delatum, perlustraret. Ut vero alia itinera complura, quæ diversorum munerum causa inire debuit, nunc taceamus, ultimum iter ad nuptias Tubingenses, ad nuptias, inquam, Cœlestes instituit. Sturtgardia discedens cum Filio natu majore tum præsentem ad Jacobi I. Capitis comma duodecimum memorabilem sermonem habuit, & mente quasi præsaga sic laribus suis valedixit: in ipso vero itinere statim, ut olim B. Lauterbachius, male nonnihil habere cœpit. Huc delatus in ædes Dilectiss. sororis DN. ANNÆ ELISABETHÆ SCHWEDERÆ diverit, ubi An. 1715 cccxxvii. etiam *menfe Febuario* Optimus focer Brotbequius vita excessit, & ab ea non minus, quam Excellentissimo Marito, reliquisque Familiis Grassiana, Frommanniana, Reinhardina atque Brotbequiana, quas propinquitate conjunctas in hac vita habuit, prout per omnem antehac vitam, ita extremo hoc morbo tam prolixè benefecitque habitus & curatus est, ut supertites liberi, se nunquam inusitatam istam benevolentiam prædicare fatis, aut redhostire posse, impense doleant. Morbus ipse originem ex tussi, illaque invaletudine traxit, qua ante triennium letaliter decubuit, cum pulmonibus tunc exulceratis ruptisque phthisis eum invasisset. Pronuper vero D. XXV. *Januar.* cum recrudescere videretur, aucta nimis materia purulenta, increvit anhelatio, dolorque lateralis, cum vehementissima febri acuta continua, accessit, ut viribus tandem omnibus deficeretur. Ex quo autem hæc ingens vis morbi eum adorta est, præsentem semper erectoque animo fuit, & hinc visitanti Theologo optimo, quem semper singulariter suspexit, Dignissimo Dn. D. Hochstettero inter alia animosè reposuit: MILITEMUS, OMNIA AB UNO AD UNUM. Hinc DEO se permisit, & ipso die decretorio iteratis vicibus repetiit: ITA DEO PLACUIT! MIHI BENE EST! Imo pridie ejus diei, cum ultimam omnino adesse horam adstantes putarent, tantas à DEO corporis animique vires recepit, ut sua sponte, lætus in DEO ac Servatore suo, alta & virili voce ex hymno sacro GLORIAM DEI ingeminasset, & inter supremas voces Psalmi quoque XXV. comma primum & secundum sæpius recineret. Delictorum veniam à DEO demississime petiit, & in pignus gratiæ divinæ Sacrum quoque epulum sumpturus fuisset, nisi certas ob causas pia veneratione abstinentium sibi potius existimasset. Sed interclusus tandem divinus spiritus ad eum reverfus, à quo venit, sicque voti sui compos factus est Noster, quo Tubingæ mori, & apud Parentes, Liberos, ac Propinquos quiescere subinde præoptavit, eaque propter jam olim etiam,

VITA B. D. JO. ULRICI PRÆGIZERI.

am, cum Argentorati graviter aliquando ægrotasset, ultimamque voluntatem pio scripto complexus fuisset, non optavit modo, sed scripto quoque obtestatus efflagitavit, ut corpus ad cineres & ossa Parentum ac majorum Tubingam transferretur. Usum rationis ad ultimum fere usque vite halitum in tanto acutissimi morbi æstu singulari Dei beneficio integrum semper servavit, sæpiusque levatis in Cælum manibus, oculisque defixis, ardenti corde atque ore luctantem animam commendavit, Principique, Patriæ & omnibus in ea Ordinibus, quod solenne alias in omni ei vita fuit, grato devotoque animo non una vice bene precatus fuit. Ita ergo, si quid judicamus, auspiciatissimum omnino æterni gaudii natalem habuit NOSTER PRÆGIZERUS, & nunc inter Cœlites cum Simeone gaudet ac triumphat. Quid vestri nunc sit officii vel etiam me indicente intelligitis, CIVES! Jubet ipsa pietas ac humanitas, & imperat reverentia in amplissimas familias, quas tanti jactura Viri funestavit, atque in acerbissimum luctum conjecit. Valebit id quidem ad singulare mœrissimæ Viduæ liberorumque solatium, at vobis non minus perhonorificum erit, si frequenti comitatu meritiissimo de re publica literariaque Viro justa funebria rite ac condigne persolvatis. Ducetur autem funus ex ædibus Excellentissimi Amantissimique Collegæ nostri DN. D. Schwederi, in quibus pie defunctus animam Deo suo reddidit. PP. *sub Sigillo Rector. D. V. Februar. ipsa Dom. Septuages.* Anno C1813CCIIIX.

Viti Ludovici Seckendorffii, Samuelis Pufendorffii & Hermannii von der Hardt

EPISTOLÆ

ad

D. JO. ULRIC. PRÆGIZERUM,

SUEVIÆ SACRÆ AUTOREM,

scriptæ.

Literæ V. L. à SECKENDORFF.

Vereor, Vir Nobilissime & Excellentissime, ne minus urbane à me factum putes, quod ad literas Tuas, d. 24. April. ad me datas, tam sero respondeam. Menzingerus, cui eas ferendas tradideras, per occasionem eas ad me misit, ipse hucusque non comparuit, licet Lipsiæ versetur, & una atque altera vice spem fecerit, me conveniendi. Si

ven-

venerit, ejus causa tuæque commendationis respectu, nihil omittam, quo ei amorem reſter. Interim moræ culpa ex parte in illum transferri poteſt; ego verò officium diutius non diſſero. Sed quid in me ſit, quo Tuæ humanitati, quam litera Tuæ ſpiranti, paria præſtem, equidem non facile invenio. Conſolatur me æquitas animi Tui, quam ex epistoſta Tua, ſatis perſpicere mihi videor: Inde enim eſt, quod mea ſtudia laboresque plus juſto æſtumes, quanquam Tu ex illis ſis, qui accuratè examinare ſolent omnia, in iſta certe materia, quam ipſe, ut video, multis cum adminiculis tractas, erroribusque & defectibus, quos ipſe non paucos agnoſco, ſuccurris. Plus ſane à me expectare orbis literatus & Eccleſia noſtra fortaſſis poteſſet, ſi, quæ deſiderabam, ſuggeſta mihi eſſent ab omnibus, quos eo nomine ſolicitavi. Sed plurimi aut non potuerunt, aut cauſas habuere, cur noluerint. De rebus Wirtenbergicis multa ſe congeſſiſſe ſcripſit olim ad me D. Wildius b. m. quem Eſlingâ Darmſtadium vocatum, ibique inopinatâ morte poſt brevem novi muneris uſuram deſunctum eſſe, non ignorabis. Offerebat mihi etiam omnia, ſed tardius, quam ut uti ſis poterim: Si ab hæredibus ad Te pervenire poſſent, quæ parata, aut effecta habuit, fortaſſe ad propoſitum Tuum aliquid conducerent. Gaudeo interim, quod paucula quidem, quæ ego de rebus illis obſervavi, Tibi non diſp'uerint. Poſtulant à me Viri egregii, ut compendium aliquod operis mei concinnem, inter alia hanc ob cauſam, ne alius, non ſatis inſtructus, aut diverſa à me intentione id laboris ſuſcipiat. Flagitant idem plurimi ex honeſtis Viris Fæminisque Latine Lingue ignari, ſed ordinem rerum in reformatione geſtarum cognoscendi cupidi. Feci initium aliquod, & horum quidem cauſa lingua patria; Sed Senectæ & multæ, quas non omnes vitare in otio hoc meo poſſum, interruptiones obſtant, quo minus tam expedite, quam vellem, labor procedat. Videbo, quid hyeme ſequenti, ſi Deus mihi vires vitamque ſervaverit, præſtare poſſim. Illuſtrem Scherttelium viciffim meo nomine, ut officioſiſſime ſalutes, peramanter rogo, lætus, quod ex familia, ex qua matrem & aviam paternam, optimas ſane marronas, habui, extet, qui majorum & inprimis Sebaſtiani Abavi mei, & ut puto, etiam ſui, aut aravi, memoriam meritis in Rempl. illuſtribus renovet. Doleo, quod Diarium vitæ hujus, quod habeo, truncatum ſit initio, nec ultra annum 1560. continuatum, cum tamen ſexto demum poſt id tempus anno deceſſerit. Longe magis diſplicet cautela Avi mei Materni, Bûrenbachii quondam Dynaſte: in cujus ſcriniis Schediaſma ante annos fere quadraginta caſu quodam inveni, vel alius ex familia, qui priores Schediaſmatis paginas ſuſtulit, in quibus ſine dubio parentes & educationem primæque juventutis ſuæ ſata deſcripſiſſe Virum pro candore ſuo, oportet. Me proſecto adeo non puderet, Majores ejus & tenuia principia noſſe, ut mihi potius gloriæ ducam, otuſi patrum tali Viro debere, qui ex modico loco in illuſtrioriorem magna virtute & induſtria ſemel evexit, eo etiam cum ſucceſſu, qui non omnibus, paria molientibus, contigit, & divinæ gratiæ argumentum præbet, ut jam in quintam generationem poſteris dignitas & pars opum ſervata ſit, incrementis forte non deſperadis, ſi plures ex ſuis imitatores earum artium habuiſſet, quibus ipſe inclauſit. Si tibi grave non eſt, literarium aliquod Commercium mecum continuare, mihi quoque id haud ingratum ſaturum eſſe conſidas, nec alia literas ad me perferendi via

opus

opus est, quam ut Lipsiam eurentur, inde etiam meæ ad Te pervenire poterunt, has tamen Menzingio, per quendam ex cognatis meis, quo commensali Lipsiæ utitur, commendavi. Vale Meuselwitz, d. 4. August. 1692.

Excellentiæ Tuz

deditissimus officio & studio.

Vitus Ludovicus à Seckendorff,
manu propria.

EPISTOLA I.

SAMUELIS PUFENDORFFIL

VIR Nobilissime & Consaltissime, attulit à Te Lagerlösius literas, ita quidem gratas mihi, acceptasque, ut verbis id exprimere vix possim. Nam cum per se maximi sit æstimanda egregiorum Virorum benevolentia & amicitia; tum vero huic multum pretiū accedit, si eadem ex ejusmodi causa originem duxerit, quæ non possit non animos, quantumcunque modestæ studium professos, exquisito quopiam jucunditatis sensu afficere. Eam benevolentiam cum & Tu tam multis ab annis alueris, & nunc tanta cum humanitate literis Tuis exprimas, importunissimus mortalium fuerim, ni eandem grato animo acceptarem, & tantum sinceri affectus remeterir, quantum accepi, postquam vix alia officii documenta locorum intervalla reponere patiuntur. Cæterum quod aliquem è scriptis meis fructum Te cepisse profiteris, id non modico mihi solatio cedit adversus molestias, quas mihi illorum nomine quorundam hominum importunitas excitavit. Quos quidem ego facile passus fuisset suo sensu abundare, ni per malignissimum calumniæ artificium pravas circa divina sententijs mihi impingerentur fuisse, quas tanto acrius à me repellendas judicavi, quo major labes haberetur; quam istæ adspargunt, cum illis, quibus per eruditionis defectum alicubi obrepserunt lapsus, communis hominum conditio facilem veniam conciliet. Qui & simul, dum liquidissimas notiones, & per ipsam rerum naturam, sensuumque suffragio comprobaras, fastidiunt atque cavillantur, ac novas subinde hypothèses comminiscuntur, & officia, præsentī mortalium conditioni quadrantia, e paradisiaco statu, dudum amisso, & nunquam in his terris recuperando, extruere saragunt, non parum remoræ efflorescenti quam maxime disciplinæ injecerunt. Eo ipso enim eandem in Sytres quæstionum Theologicarum pertraxerunt, cum à me id præcipue ageretur, ut eadem

)) ((

eadem ad solius luminis Naturalis directionem revocata, in locum jejune Ethicæ Aristotelicæ officia vitæ civilis communia evolveret, ac solida principia studium Juris Civilis aggressurus substerneret. Quam feliciter autem in hoc studio progrediantur, qui universali isthac disciplina imbuti jura perpetua & immota à positivis, & ex indole civitatis Romanæ promanantibus discernere callent, ipse optime nosti. Sed quod iste labor, quem circa designandam viam ad historiam recentioreni posui, id felicitatis sortitus sit, ut ad formandam quoque Principum studia adhibeatur, eò magis mihi gratulari debeo, quod fructus scientiæ, quem id fastigii homines capiunt, in totam Rempublicam sese diffundere soleat. Et tantas habet illecebras historia, ut, qui semel eas degustavit, intra ista rudimenta non sit substitutus, sed longius semper in eo campo progredi sit gavisurus, prout & hominibus in Republica versantibus quotidie fere occasio subnascitur, eam scientiam augendi. Commentarii mei de rebus Suecicis suo jure aliquam sibi gratiam expectare posse videbantur apud eos, qui in historia solidam magis & incorruptam rerum noticiam, quam inania verborum lenocinia quærunt. Nam apud reliquos, qui sua suorumque acta silentio premi maluerunt, non potuit non ista odium peperisse; quod tamen rationem & tempus apud plerosque mitigaturum, spes est sane in aula Cæsarea: cum initio non pauci indignarentur, Ferdinandorum consilia ita simpliciter à me expressa, post usque adeo præstare visum offensam dissimulare, ut & privilegio eum librum dignarentur. Quod idem circa Saxones meos contigit. Sed & itæ, puto, resederunt apud Ducem Lauenburgicum, quas concepisce dicebatur, quod patrum ipsius, Franciscum Albertum, cædis in Regem Gustavum Adolphum patræ arguisse vitus essem. Cum tamen non meam, sed communem Suecicæ nationis sententiam expressissem, quam aliquot rationibus adstruere placuit, ne is Princeps injuria istius facinoris insimulatus fuisse videretur. Quin à me duæ circumstantiæ præteritæ sunt, non parum ad rem facientes, quarum unam expressit Paulus Piascius, quod ab isto Principe cædes Regis primum Walensteinio nuntiata sit. Altera enim paucis in Suecia cognita est, sed revera maximi momenti. Fuerat iste Franciscus Albertus aliquot ante bellum annos in Suecia, ubi, cum Rex eum aliquando in aula matris suæ licentius agentem deprehendisset, effervescente subito motu bile, alapam isti infregit; quo nomine & in Duellum descenduri fuerant, ni Axelius Oxenstierna id impediisset. Quamquam autem post qualiscunque reconciliatio intervenisset, mansit tamen alio mente repositus sensus ignominie, quæ quanti à Viris militaribus, ejus cumprimis fastigii habeatur, nemini ignotum est. Sed quod Seckendorffius patris sui mortem, sine affectu à me traditam, ulcisci velle videtur, infligato in me Valentino Alberto, ut Erotem Lipsicum pareret, id nescio, an ipsi valde gloriosum sit futurum. Saltem in responso meo ad id scriptum, quod Francofurti jam sub prelo est, adparebit, me istius Viri iras parum curare. Prelum quoque brevi subibit historia Caroli Gustavi Regis à me composita, & ipsa justum volumen impletura, etsi argumentum ejus Germaniam minus, quam prius volumen tangat. Libellus de habitu Religionis Christianæ ad vitam civilem Saxonibus meis aliisque, ut audio, sic satis se adprobavit. Nostrates heic Sacerdotes mussicant, apud quos inolita est ista sententia, ordini Sacerdotum

divi

divinitus aliquid jurisdictionis collatum, à potestate Summi Imperii civilis haud dependens. Quæ quomodo admitti possit, si quis radicibus Dominatum Pontificis convellere instituat, ego non video. De Religione ante lapsum Adami aliquid commentari, mihi nunquam in mentem venit: unde miror, quo autore iste amicus ex Holsatia tale quid ad te scripserit. Sufficere nobis potest, eam rueri Religionem, qua in præsens salvari queamus. Paradisiacæ rimantur. qui magis ingenio & otio abundant. Quid deinceps laboris mihi sit suscipiendum, in ambiguo est. Nam ad componendam historiam Sereniss. Elect. Brandenburgici conditionibus honestis evocatus sum, accedente consensu Regiæ Majestatis. Sed post aliqui ostenderunt, parum convenire dimitti illum, qui plures per annos archivum Regni evolvit, ac fortasse in historia Electorali quædam occurrura, nationi Suevicæ parum gloriosa. Quo tamen ista dubitatio evasura sit, intra paucos dies apparebit. Nam si utique migrandum est, ante pluviam autumnî tempestatem, quæ his in otis fœdissima est, id fieri debet. Si Deus vitæ quid adhuc largiri velit, putem plus meulitatis patriæ meæ afferre posse, si Berolini, quam si Holmiæ degam. Justo verbosiorum reposui epistolam, ut vel hoc indicio constaret, gratissimas Tuas mihi fuisse literas. De cetero profiteor, me pro affectu Tuo, quem tam effusum ostendis, magnopere Tibi obstrictum, eamque, ut deinceps quoque conservare velis, magnopere contendo, pro virili, quæ amicitiz lex distabit, vicissim exhibiturus. Deum rogo, ut prosperissima quæque Tibi largiatur. Opime Vale

*Holmiæ, d. 29. Julii,
A. 1687.*

Celeberrimo Nomini Tuo

additissimus,

Samuel à Pufendorff.

EPISTOLA II.

SAMUELIS PUFENDORFFII.

VIR Celeberrime. Reddidit mihi literas, sub finem Superioris anni scriptas, juvenis quidem, sed qui de reditu suo in patriam eo tempore mihi significabat, ut responsum eidem tradere non vacaret. Nunc autem commoda valdè scribendi occasio sese offert, dum ad vos è peregrinatione remeant Dominus Hedingerus, qui instaurandæ valetudinis causa per duos menses in ædibus meis egit. Qui idem & testari poterit, quanti Te æsti-

inem, & quantopere instituto Tuo faveam, per quod insigne lumen patriæ Tuæ allatum
 is. Nec minus iste referre poterit, si id tanti est, quousque labores mei processerint, quos
 ipse coram inspezit. Iisdem per quadriennium fere, quo heic vixi, nemine interturban-
 te vacare potui, postquam isti, qui olim inficere me lite vexabant, vel in gratiam mecum
 redierunt, vel ad inglorium silentium redacti sunt. Ac spes est, ab ejusmodi me rixis,
 quod superest vitæ, immunem exacturum, postquam in aliud plane studiorum genus devo-
 lutus sum, contradictioni haur ita obnoxium, & quæ adhuc illustrandæ Juris naturalis
 scientiæ meditabar, aliis elaboranda commisi: Et ipsa ætas, ad sexagesimum jam annum
 provecta, me monet, ut de laboribus ad umbilicum deducendis potius satagam, ne illi
 post mea fata Vitrici cuiuspiam arbitrium subeant, quam ut de novo quopiam opere su-
 sciipiendo cogitem. Etsi dum valetudo superest, vix sperem, plenum mihi otium indul-
 tum iri. Caroli Gustavi Historia dudum adspicere lucem poterat, ni malevolorum livor
 editionem hucusque impedire, ac præmio laboris me privare laborasset. Forte tamen i-
 storum importunitatem brevi superabo. Saltem efficiam, ut ea historia haur interpo-
 lata lucem adpiciat, postquam non amplius iras mortalium extimescere licebit. Frido-
 ricus Wilhelmus me hucusque magnopere exercuit, quem indefesso labore ad A. 1679
 deduxi, quo post tam gloriosa facinora bello patrata tam jejuna pax amplectenda fuit.
 Et reliqui anni, in pace exacti, haur uberem præbunt materiam. Sed politura, quæ
 isti operi debetur, plusculum adhuc temporis absorbet. Ex eo posteritas incorrupta fide
 cognoscat, quo consilio bellum novissimum gestum fuerit, & penes quos hæreat culpa,
 ut Neomagi tam indecora pax fieret: cum si integra fide & solida constantia ab omnibus
 res gesta fuisset, orbis Christianus bello hocce funestissimo supersedere potuisset. Equi-
 dem cum periculo conjunctum est, vera de potentibus dicere. Sed non deerunt, qui me
 protegent: & ipsa senectus audaciam addit. Ac interest patriæ, priores errores cognosce-
 re, ne deinceps in eundem lapidem impingatur, aut saltem ut cuiusque decora juxta ac
 dedecora posteritas recognoscat. Id tamen multi mirabantur, quare ego potissimum, qui
 pro ingenii modulo partam Suecicæ Gentis bello Germanico gloriam tradidi, ejusdem fune-
 ri memorando adhibitus sim. Equidem Tu speciosam causam conjectas, amorem recti.
 Sed qui penitus ista norant, plerique indignationem, multi risum continere non pos-
 sunt. Equidem postquam Sueci ob me dimissum erubescere cœperunt, solite id agunt,
 ut post absolutum heic susceptum opus ad ipsos iterum remeem. Sed scrupulosæ res con-
 sultationis est, num mihi hac præsertim ætate eo revertendum sit, ubi natio, exteris alias
 admodum iniqua, me adspiciat sit præconem vel infelicitatis suæ, vel prave consulto-
 rum. Sed istam quoque difficultatem Deus superare dabit. Cæterum id summopere
 probro, quod circa illustrandas patriæ antiquitates & historiam laborare institui, circa
 quam, quantum profecturus sis, inusitata industria eximiam spem ostentat. Etsi fuaserim,
 ut pro te solo nitaris, nec Collegium, quod tangis, moreris; circa quod tantas difficultates
 perspicio, antequam ad justam, ut ita loquar, consistentiam pervenerit, ut quem id mi-
 natur fructum, valde in longinquum prominere videatur. Me iquidem, ut eidem
 Collegio nomen darem, unus & alter invitavit; Sed ut istum honorem declinare, jam
 memo-

memorata causa suaserunt, & quia tanti quisque habetur, quantum sine aliorum auxilio ipse potest. Quod de actis Caroli V. Vefontione repertis narras, magna me admiratione affecit: Tantamne fœcundiam cecidisse in eos, quæ Tabularii Austriaci cura commissæ fuit, ut tanti momenti scripta intra privati cujuscumque scrinia hæere paterentur? Quanquam & heic loci tale quid contigit, ubi XX. amplius volumina literarum publicarum in Cancellarii cujusdam ædibus superiore seculo permanserunt, & ad tertium usque hæredem pervenerunt, donec fama de iis ad defunctum Electorem delata monuit, ut investigata justo Domino vindicarentur, summa pecuniæ detentori exsolura. Quæ res mihi persuadet, in archivis Germaniæ latitare quidem aliqua non spernenda, sed quæ hactenus quidquam ad justæ historiæ materiam sufficiant, & hoc demum seculo debita diligentia asservari cœpisse, quæ ad adparatum historiæ faciunt. Sic cum Archivum Moguntinum, ab Axelio Oxenstierna in Sueciam translaturum, peculiari repository in Archivo Holmienti asservetur, lubido me aliquando subibat inspiciendi, num quid ad antiquitates Germaniæ spectans tam alto sub pulvere latitaret. Sed paucis è speciminibus tantam ibi paupertatem deprehendi, ut non amplius manus sordidare operæ prædium ducerem. Ita frustra est de justâ Historia Germaniæ superiorum seculorum cogitare, ubi nil superest, nisi Chronica & fragmenta compilare, etsi nec id ipsum laude ac fructu careat. Quod superest, ut mihi meisque studiis favere pergas, rogo, cui vicissim prospera quæque ex animo voto.

*Berolini, d. 3. Octobr.
Anno 1691.*

Celeberrimo Tuo Nomini

addictissimus,

Samuel à Pufendorff.

))((3

TRES

TRES EPISTOLÆ HERMANNI von der Hardt /
 Professoris Helmstädiensis,
 ad
D. JO. ULRICUM PREGIZERUM,
 Scriptæ.
Epistola Prima
 P. P.

Hic ad B. Parentem A. 1696. d. 25. Febr. ita scripsit. Etsi ex inclyti Tui nominis
 Veneratione profectum intelligas, quod has ad Te dare sim ausus, animum tamen
 à Clarissimo Feurlino, Noricæ Ecclesiæ Doctore, magis additum mihi, non diffitebor.
 Accessit natus Serenissimi Principis ac Heri mei Clementissimi, Rudolphi Augusti, Brun-
 vicens. ac Luneb. Ducis. Cui cum exposuissem Tuam, Polyhistoris incomparabilis, ex-
 actam in Germanica Historia Notitiam, fontesque prope omnes exhaustos, indeque Tuam
 etiam in Ducis in Concilio Constantiensi illustrando operam propensam affectum: Et sibi &
 suæ ac publicæ rei sincere gratulatus est. Inprimis hanc Tuam benignam propensionem
 omni officii genere alendam, atque amicis precibus obtestandam iudicavit. Quippe quod
 in tam magno eruditorum numero pauci sint hodie, quibus ea felicitas contigerit, cum ex
 iudicii acie, tum ingenii sagacitate, fortunæque favore, ut genuina & antiqua Germaniæ
 fata vel agnoscere, vel diiudicare recte valeant. Quo vero excellenti Charactere præ-
 aliis omnibus hac ætate excellis. Perplacuit porro Duci, quod benevole subindicare vo-
 lueris reliquias manuseriptorum quorundam, ad Consilii Constantiensis, sub Sigismundo
 Imperatore celebrati, Historiam pertinentium. Ut adeo publicum rei literariæ commo-
 dum, ipsaque posteritatis necessitudo, TE, VIR illustris, per nos jam enixe roget atque
 obsecret, ut, quo pacto participes reddi laudatorum manuseriptorum queamus, ad ma-
 ius decus superiori historiæ per TE conciliandum, subministrare non dedigneris. Va-
 le, VIR Excellentissime, ac Literulis his meis benigne favete haud desine,

Ejusdem Epistola Secunda ad Eundem.

Illustris atque Excellentissime Vir &c. Promptior sane ac benignior fuisti, publicam
 Irem literariam juvando, quam nos TE impense rogando. Vix Verbulum nobis exci-
 derat,

derat, quando non vota duntaxat nostra implere constituisti, sed & difficiles eo nomine labores subiisti. Vicinam Helvetiam & illustres ejus Bibliothecas perlustrasti, excusasti, si quid ad historiam manusccriptorum Concilii Constantiensis pertineret, curate percurtatur. Serenissimus Princeps noster, Rudolphus Augustus, verus literati Orbis Augustus, tenerrimum Tuum non solum in Celsitudinem suam, sed & publicam rem literariam affectum vehementer miratus, exuberanti ex TE affectus est gaudio. Vidit ac legit literatissimum Heros recensionem Tuam Historicam Manusccriptorum Concilii Constantiensis, quæ antiqua Concilii sedes Helvetia adhuc possidet. Luculentum hoc vota ac desideria Ducis longè superans beneficium Tuum, tam earum Celsissimo pectori, ut Tibi, Vir Illustris, absque mora explicare gratiosissime mandaverit, quam voluptatem ex hoc Tuo insperato & incomparabili officio percepisset. Quippe qui literis cætera omnia mundi oculisferia longissime postponit: Optime es meritis & hoc facto, non tantum de Historia Literaria, ipsaque adeo Ecclesia, sed & ipso Celsissimo nostro Capite. Quos in iter impendisti sumptus, proxime cum seniore ad TE redire jubebit Serenissimus. Itinerarium hoc Tuum, nisi Tibi de eo aliter disponere placuerit, in eam redigam formam, ut Historiarum Manusccriptorum Concilii commode ac cum fructu publico inferatur, Tuorum in publicam rem meritorum haud immemor futurus, ut & posteritas sciat, quantum & Tibi in hoc negotio debeat. Inter cæteros Codices Helveticos in Angia divite, duo illi, Orationes in Concilio Constantiensis habitas complexi, palatum vehementer moverant. In octo Voluminibus Manuscriptis, quæ Serenissimus noster ex Augustissima Bibliotheca Cæsarea Vindobonensi ad rem præsentem spectantia est nactus, ut & in aliis Manuscriptis variorum Principum liberali manu exhibitis, habentur aliquæ illarum Orationes: At in Angia Divite audior ac ditior earum numerus. Celeberrimi Rumetschii Schediasma perplacuit Duci. Descriptum ad vos revertetur. Articulus Tigurinos Baravorum Legatus Illustris, Dn. Valckenier, Duci nostro novissime pollicitus est, & codicem historicum nostri argumenti ex Tigurinorum Tabulis reconditis. Habebit & Cl. Rumetschius (cui pio præstito officio gratias agas rogo Ducis nomine decensissimas) locum publicum in opere hoc historico. Ultra quinquaginta præclara ac rara Manuscripta huc pertinentia nobis jam sunt ad manus. In quibus & Gersoniana, Clemangiana, Alliacena similiaque hæcenus vel non edita, vel admodum corrupte publicata. Cujus generis scripta, quibus occasio Concilii Constantiensis & fundamentum ejus describuntur, Tomus I. operis hujus historici comprehendet. Cujus indices, primæ quædam lineæ adjacet, Quod si Cl. Rumetschius veram patriam Theodorici Urie detexerit, quem Hispanum fuisse, Hispanis ac Italiam vindicandum puto, erit quare clariorem lucem & hæc historia debeat Viri Celeberrimo. Idque tanto imperius quæro, quanto firmitus constitutum, Antiquorum Auditorum, quibus singula competunt opuscula, vitam addere luculentiorum. In controversia Schelstratenii, & Meimbürgii, de formula sessionis IV. palma omnino videtur danda Schelstrateno. Quippe quod Actorum Codices Manuscripti locupletissimi, quos ex variis Principum Bibliothecis impetravimus, unanimi consensu pro Schelstrateno pugnant. Inter primas editiones Latinas Compendii Actorum Concilii Constantiensis posside-

fidemus Hagenoensem. A. 1500. & Parisiensem A. 1510. Verum nondum incidimus in illas, quas commemoras, Hagenoensem A. 1510. & Mediolanensem. A. 1511. De cætero Vale, Vir Illustris, ac Studiis nostris benigne favere perge. Brunswick A. 1696. d. 18. August.

Ejusdem ad eundem Epistola III.

Impensus Tuus in Serenissimum Ducem Rudolphum Augustum, imò in totam Brunsvicensem Celsissimam Domum, affectus, multis à Te argumentis ipsaque Tua novissime manu roboratus, magnum Hero Meo Celsissimo peperit gaudium. Dignus hic Tuus animus Celsissima vestrare Curia, insolubili sed & suavi cum hac Brunsvicensi Domo colligata vinculo. Proindeque & hic loci sancte observabitur, quod jussisti, ut inter Germaniz Principes, qui novum hoc Ducis nostri de Concilio Constantiensis opus sua ornarent opera, quando suo publice commemorabuntur loco, dignissimus quicumque detur locus Serenissimo Wirtenbergensium Duci, EBERHARDO LUDOVICO, Domino nostro Clementissimo. Tomi I. finem hoc anno vix ac ne vix quidem videbimus, qui XX. fere constabit partibus. Quòdque simus progressi, ultimæ docebunt Chartæ, quas, ut modus saltem instruendi, adornandique operis constet, submittere libuit. Ignosces autem facile tum mihi, tum tardiusculo ac negligentiori typographo, sicuti nos lapsos conspexeris. Theodoricum Urie Germanis recte vindicare solertissime judicavit Cl. Rumschius. Tantoque impensius de hoc nostro Cive Theodorico, Germanis reddito, gaudeo, quanto certior nunc sum factus, Westphalum & Osnabrugensem quidem conjunctissimum mihi Civem fuisse. Præterire hoc non sivit amor Patriæ, quin monere jussit f. 486. Celeberrimum Rumschium merito, & noster amat Princeps: Suo quoque in nostro opere loco digne erit commemorandus. Meliori & Vita & fortuna & Seculo dignus Vir eruditissimus. Beatum hoc excellenti eruditionis thesauro Wirtenbergicum nunc Cælum.

Faxit DEUS orbi literario magno diu sit ornamento atque felicissimo adjumento.

De cætero Vale, orbis eruditi ac publicæ rei carissimum pectus,

Helmstad. d. 16. Novembr. Anno

1696.

PROLE-

PROLEGOMENA

De tristissimo Statu Religionis in Suevia ante Christianismum
sub Gentilismo.

Infelix olim terrarum Suevia & Alemannia, cum ipsa nato quidem Christo, Mundi Salvatore, armis & libertate pollens, & a Romanorum imperio immunis, Regibus suis *Ariovisto*, *Maroboduo*, & aliis potens, falsis Diis serviret, & Solem, Vulcanum, Lunam, Mercurium, Martem, *Herculem* & *Isidem* pro Numinibus coleret.

Statu Religionis in Suevia & Alemannia ante Christum natum miserimus.

Ipsi *Semnones* statim tempore in sylva sacra caeso publice homine, Barbari ritus horrenda primordia celebrabant, ad honorem Sylvæ sacrificantes.

Reudigni, *Aviones*, *Angli*, *Varini*, *Eudosi*, *Suardones*, & *Nuithones*, *Heribam* colebant, id est, terram Matrem, eamque, tanquam inspectricem, intervenire rebus hominum, invehi populis, ut sic magis honestati & justitiæ studeretur, arbitrabantur.

Apud *Nabarvalos* antiquæ Religionis fucus erat. Sacerdos Muliebri ornatu Albin venerabatur, id est, Castorem & Pollucem.

Æstii, juxta Suevicum Mare habitantes, Matrem Deorum *Cybelen* adorabant, & istius Deæ cultu securi inter hostes sibi videbantur.

Hoc modo miseræ tunc gentes Suevicæ in tenebris Religionis sedebant, in regione & umbra mortis: Viæ ad salutem per unicum veri Dei nostri Filium, semen illud benedictum, porcus ignaræ, ut scribit Suevorum Varro, *Crusius in Annal. Suev.* lib. I. part. I. cap. 4. Vid. *Scumpsius in Chron. Helvet.* l. 6. c. 23. ubi refert, templum Isidis in Helvetia in pago *Wetringa*, ubi nunc est Cænobium ad flumen *Limagum*. *Philippus Cuvierius* in Germania antiqua, l. I. c. 22. & seqq. ubi de Veterum Germanorum Religione & eorum cultu agit.

Ad Confluentiam fluviorum *Vendi* & *Lyci* legitur, Deam *Zizam* a Vindelicis religiosissime cultam esse, ejusque templum barbarico ritu constructum, postquam Romani regione ista, ubi nunc Augusta Vindelicorum, potiti sunt, inviolatum permanisse, eodemque vetustate collapsio, colli nomen *Zizenberg*, qui postea *Eisenberg* dictus, habuisse: quam *Zizam* quidem *Peutingerus* *Iün* interpretatur, & ab illa nomen *Ißenberg* deducit. vid. *Crusius* l. c. l. 1. part. 2. c. 10.

Bruchsius in Chronologia Monasteriorum Germaniæ Cifam hanc Deam Suevorum vocat, cui sanum in colle *Hilermontano* supra *Campidonam* ducentis annis ante Christi incarnationem à Suevis conditum refert, antequam arcis ibidem *Hilermontanz* fundamenta ab *Esnero*, Suevorum Duce, ponerentur, qui Dux primus ad Christianum conversus legitur, & Gentilitium Cifæ Idolum A. C. CCCXVI. confectum & ejectum, ejusque loco à *Sylvestro* primo, Pontifice Romano, templum Christo, sanctisque ejus Apostolis, *Philippo* & *Jacobo*, inauguratum & conservatum fectur.

Esnero, primus Suevorum Dux Christianus.

Seculum Primum post Christum natum.

Statu Religionis Christianæ in Suevia post Christum natum, prædicante primo Evangelium Christi in bu terra Lucio Cyrenæo, Materno Eucherio, Valerio,

Postquam Christus, Salvator noster optimus anno a Nativitate sua trigesimo quarto mortem pro peccatis humani generis in Cruce passus, tertioque die resurgens prædicatione Evangelii per discipulos instituta, in Cælum ascendisset, fertur proximis sequentibus annis LVCIVS, Cyrenæus, Pauli Apostoli cognatus & Com milito in Vindelicia, Rhætia, locisque, Danubio conterminis, Christianæ Religionis semina prædicando jecisse. teste *Crusso* l. c. l. 3. part. 1. c. 5.

Sed & circa hæc tempora, aut aliquanto post, Maternus Eucherius, & Valerius, à Sancto Petro Apostolo emissi, doctores Evangelii perhibentur in vicinam regionem, ubi nunc Argentoratum, Coloniæ item, & Treviros pervenisse, radios aliquot sole Justiniæ in loca hæc cis & trans Rhenum lita, iam tunc sparogente: qui tamen subinde invalescente adhuc Gentilismo, obfuscati, vel extincti iterum fuerunt.

Sic circa annum Christi LXXIII. Vespasianus, cui non parum ad jumentum ad imperium Romanum consequendum, Suevica gens, Ducibus Sidone & Italico, contulit, dicitur Nordlingæ in Rhætia fanum & aram ædificasse, DEO Flaviano, ubi postea Sancti Heimerani Ecclesia constituta, unde Nordlingæ nomen in aras Flavias mutatum: Religione autem Christiana post annum Christi cccxix ibi recepta, rediit Nerolingæ nomen: Ubi tamen, exorta deinde Christianorum persecutione, rursus a Christianismo desiccente, & diu illo carente, donec deinceps constans in hac fide mansit. vid. *Crusius* loc. cit. l. 4. part. 1. c. 3.

Æ juxta Lyrerum Curio.

Thomas Lyrerius in Chronico suo rerum Suevicarum refert, Romanum Principem quendam *Curium*, propter Christianæ Religionis cultum, in Rhætiam & Sueviam expulsum, cum filiis fratribus & pluribus nobilibus anno Christi CIII in his terris confedisisse, cui tamen *Crusius* & alii fidem hac in re, ut in multis aliis, haud tribuunt.

Seculum Secundum.

De Lucio, Rege Britannia, & S. Emerita, Evangelii in bu terris, secundum quoddam præconibus.

ANNO Christi CLXXVII. fertur S. LUCIUS, Rex Britannia, receptæ Religione Christiana, & pluribus Episcopis constitutis, Regnum dimisisse, inque Germaniam venisse, & Barbaris non solum, sed Vindeliciis quoque, Augustæ Evangelium prædicasse: inque Rhætos Curientes cum S. Emerita tendens, Christum docuisse: sociâ hæc martyrio coronatâ, Trimis, semi-milliaro ab oppido Curia: Lucio autem supra Curiam in specu montis Vitam tolerante, ac Christum docendo a barbaro populo per Praefectum in arce Curia Martiolâ interfecto. vid. *Strumppf.* in Chron. Helv. l. 10. c. 15. *Hermannus Adrianus* in Chronico manuscripto de Natalibus scribit, *Lucium* hunc a *Timotheo*, S. Pauli Discipulo, baptizatum,

rum, & Confessorem illum, non Martyrem facit in Catalogo Sanctorum. Illi plura deinde Monasteria per Sueviam & alibi dicata fuere: quale illud est, quod adhuc hodie in principatu Zollerensi prope Hechingam cernitur. Crusius in Annal. Suev. l. 4. Part. l. c. 8. putat, alium Lucium fuisse, non illum Regem Angliæ, qui sic peregrinatus sit.

Cum a. circa finem hujus seculi Romani adhuc rerum in Rhætia potirentur, cernebatur quoque in illis locis, ubi hodie oppidum *Laminga* & *Gundelsinga*, Deorum gentilium cultus, Mercurii & Apollinis Granni, quorum monumenta refert *Joannes Heroldus* in libello de Romanorum in Rhætia litorali stationibus.

Seculum Tertium.

CUm *Heliogabalo*, Scholarum & omnis humani moris hoste, imperante, Romani Imperii fines in Sueviam usque extenderentur, propagatus cum his Gentilissimus quoque fuit, unde in his regionibus Genius loci & Fortuna, alique Dii colebantur, de quibus testantur antiqui lapides, qui superiori jam Seculo Sturgardiam in Basilicam Ducis cum aliis Romanæ antiquitatis monumentis, transferebantur.

Opponebant autem se his non adeo procul hunc isto tempore ELEUTERIUS, vel Eutharius, qui ex civitate *Fabiana*, sive *Vienna Austria*, ubi Christum docuit, ulterius tendens, *Laureacensi* Ecclesiæ, in Vicino *Norico*, Anno Christi CCCX. præsidebat, & *Sarducensi* Concilio præfens quoque interfuit; de quo vid. *Cass. Bruchius* l. 1. de *Paravo*.

Cæterum cum hoc seculo Romani Imperatores immani crudelitate in Religionis Christianæ cultores grassarentur, multi pii, ut effugerent istos cruciatus, malebant se abdere in sylvis, montibus & vallibus inter spinea ferarum, quam Christum abnegare, unde Eremiticæ & Monasticæ vitæ Origo, quam *Paulus* Eremita præcipue instituit, & secutus illum *S. Antonius*, ipse quoque solitariam vitam degens. Invenit deinde *Paulus* iste plures assecclas, non tantum per *Egyptum*, *Syriam* & *Palestinam*, sed & per *Germaniam* & *Sueviam*, ubi in memoriam *Pauli* Eremitæ varia Monasteria condita, inter quæ illud *Rorhaldense*, prope *Rotenburgum* ad *Nierum*. Licet ergo tyrannicis in Christianos Imperatoribus, qui causam querendæ solitudinis primi dederunt, successerint alii Christiani Imperatores, à quibus nihil tale metuendum, nihilominus a multis amabatur solitaria commoratio, existimantibus, se ita magis a curis rerum mundanarum vacuos fore, & sic attentius ad studium religionis & precum incumbere posse. Ea quoque vita vulgo magni putabatur; Interim tamen illi se non removebant ab Ecclesia, sed & ipsi docebant alios, & consolando aderant afflictis. Libertas quoque erat, ex separatâ vitâ ad communionem hominum redeundi, si ita res flagitasset, ac pluribus solitariis, in unum locum collectis, postea Cœnobita, Monasteria, *Σκηνὴν*. Communitates, Cœtus honesti, non voluptuarii, fiebant. Scholæ etiam iis in locis ædificate, & docti homines educari, si in ullâ Germaniæ parte, certè in Sueviâ frequentissimæ, de quibus deinceps plura dicenda. Cum autem solius Christi merito, fide vivâ nobis applican-

Eleuterius, Evangelii in his regionibus præco.

Monastica vita Origo & Monasteriorum, edificationes. Schola erant in Monasteriis. Paulus & Antonius, Eremitæ.

Seculum Primum post Christum natum.

Statu Religionis Christianæ in Suevia post Christum natum, prædicante primo Evangelium Christi in his terris Lucio Cyrenæo, Materno Eucherio, Valerio,

Postquam Christus, Salvator noster optimus anno a Nativitate sua trigesimo quarto mortem pro peccatis humani generis in Cruce passus, tertioque die resurgens prædicatione Evangelii per discipulos instituta, in Cælum ascendisset, fertur proximis sequentibus annis LVCIVS, Cyrenæus, Pauli Apostoli cognatus & Commilito in Vindelicia, Rhætia, locisque, Danubio conterminis, Christianæ Religionis semina prædicando jecisse. teste *Crusio* l. c. l. 3. part. 1. c. 5.

Sed & circa hæc tempora, aut aliquanto post, Maternus Eucherius, & Valerius, à Sancto Petro Apostolo emissi, doctores Evangelii perhibentur in perveniam regionem, ubi nunc Argentoratam, Coloniæ item, & Treviros pervenisse, radios aliquot sole Justitiæ in loca hæc cis & trans Rhenum lita, iam tunc sparogente: qui tamen subinde invalescente adhuc Gentilismo, obfascati, vel extincti iterum fuerunt.

Sic circa annum Christi LXXIII. Vespasianus, cui non parum ad jumentum ad imperium Romanum consequendum, Suevica gens, Ducibus Sidone & Italico, contulit, dicitur Nördlingæ in Rhætia fanum & aram ædificasse, DEO Flaviano, ubi postea Sancti Heimerani Ecclesia constituta, unde Nördlingæ nomen in aras Flavia mutatum: Religio- nem autem Christianâ post annum Christi CCCXLV ibi receptâ, rediit Nerolingæ nomen: Ubertamen, exorta deinde Christianorum persecutione, rursus a Christianismo desiccante, & diu illo carente, donec deinceps constans in hac fide mansit. vid. *Crusius* loc. cit. l. 4. part. 1. c. 3.

Thomas Lyrenus in Chronico suo rerum Suevicarum refert, Romanum & juxta *Lyrenum* *Curium*, propter Christianæ Religionis cultum, in Rhætiam & Sueviam expulsum, cum filiis fratribus & pluribus nobilibus anno Christi CIII in his terris consedisse, cui tamen *Crusius* & alii fidem hac in re, ut in multis aliis, haud tribuunt.

Seculum Secundum.

De Lucio, Rege Britannia, & S. Emerita, Evangelii in his terris, secundum quosdam præconibus pro-

Anno Christi CLXXVII. fertur S. LUCIUS, Rex Britannia, receptæ Religione Christianâ, & pluribus Episcopis constitutis, Regnum dimisisse, inque Germaniam venisse, & Barbaris non solum, sed Vindeliciis quoque, Augustæ Evangelium prædicasse: inque Rhætios Curientes cum S. Emerita tendens, Christum docuisse: sociâ hac martyrio coronatâ, Trimis, semi-milliaro ab oppido Curia: Lucio autem supra Curiam in specu montis Vitam tolerante, ac Christum docendo a barbaro populo interfecit in arce Curia: Martiolâ interfecto. vid. *Strumpf* o. c. 15. *Hermannus Adami* in Chronico manuscripto, *Lucium* hunc a *Timotheo*, S. Pauli Discipulo, baptizatum,

tum, & Confessorem illum, non Martyrem facit in Catalogo Sanctorum. Illi plura deinde Monasteria per Sueviam & alibi dicata fuere: quale illud est, quod adhuc hodie in principatu Zollerensi prope Hechingam cernitur. Crutius in Annal. Suev. l. 4. Part. l. c. 8. putat, alium Lucium fuisse, non illum Regem Angliæ, qui sic peregrinatus sit.

Cum a. circa finem hujus seculi Romani adhuc rerum in Rhætia potirentur, cernebatur quoque in illis locis, ubi hodie oppidum *Lauringa* & *Gundelsinga*, Deorum gentilium cultus, Mercurii & Apollinis Granni, quorum monumenta refert *Joannes Heroldus* in libello de Romanorum in Rhætia litorali stationibus.

Seculum Tertium.

Cum *Heliogabalo*, Scholarum & omnis humani moris hoste, imperante, Romani Imperii fines in Sueviam usque extenderentur, propagatus cum his Gentilismus quoque fuit, unde in his regionibus Genius loci & Fortuna, alique Dii colebantur, de quibus testantur antiqui lapides, qui superiori jam Seculo Stulgardiam in Basilicam Ducis cum aliis Romanæ antiquitatis monumentis, transferebantur.

Opprobant autem se his non adeò procul hunc isto tempore ELEUTERIUS, vel Eutharius, qui ex civitate *Fabiana*, sive *Vienna Austria*, ubi Christum docuit, ulterius tendens, *Laureacensi* Ecclesiæ, in Vicino *Norico*, Anno Christi CCCX. prædicens, & *Sardicensi* Concilio præsens quoque interfuit; de quo vid. *Cass. Bruchius* l. 1. de *Palavio*.

Cæterum cum hoc seculo Romani Imperatores immani crudelitate in Religionis Christianæ cultores grassarentur, multi pii, ut effugerent istos cruciatus, malebant se abdere in sylvis, montibus & vallibus inter spinea ferarum, quam Christum abnegare, unde Eremiticæ & Monasticæ vitæ Origo, quam *Paulus* Eremita præcipue instituit, & secutus illum *S. Antonius*, ipse quoque solitariam vitam degens. Invenit deinde *Paulus* iste plures assecclas, non tantum per *Egyptum*, *Syriam* & *Palæstinam*, sed & per *Germaniam* & *Sueviam*, ubi in memoriam *Pauli* Eremitæ varia Monasteria condita, inter quæ illud *Rorhaldense*, prope *Rotenburgum* ad *Nierum*. Licet ergo tyrannicis in Christianos Imperatoribus, qui causam querendæ solitudinis primi derunt, successerint alii Christiani Imperatores, à quibus nihil tale metuendum, nihilominus a multis amabat solitaria commoratio, existimantibus, se ita magis a curis rerum mundanarum vacuos fore, & sic attentius ad studium religionis & precum incumbere posse. Ea quoque vita vulgo magni putabatur; Interim tamen illi se non removebant ab Ecclesia, sed & ipsi docebant alios, & consolando aderant afflictis. Libertas quoque erat, ex separata vitæ ad communionem hominum redeundi, si ita res flagitasset, ac pluribus solitariis, in unum locum collectis, postea Cænobia, Monasteria, *Sejmonia*, Communitates, Cœtus honesti, non voluptuarii, fiebant. Scholæ etiam iis in locis edificatæ, & docti homines educati, si in ullâ Germaniæ parte, certè in Sueviâ frequentissimæ, de quibus deinceps plura dicenda. Cum autem solius Christi merito, fide vivâ nobis appli-

Eutharius, Evangelii in his regionibus præco.

Monastica vitæ Origo & Monasteriorum, edificationis. Scholæ erant in Monasteriis. Paulus & Antonius, Eremitæ.

Seculum Primum post Christum natum.

Statu Religionis Christianæ in Suevia post Christum natum, prædicante primo Evangelium Christi in his terris Lucio Cyrenæo, Materno Eucherio, Valerio,

Postquam Christus, Salvator noster optimus anno a Nativitate sua trigesimo quarto mortem pro peccatis humani generis in Cruce passus, tertioque die resurgens prædicatione Evangelii per discipulos instituta, in Cælum ascendisset, fertur proximis sequentibus annis LVCIVS, Cyrenæus, Pauli Apostoli cognatus & Cornamilito in Vindelicia, Rhætia, locisque, Danubio conterminis, Christianæ Religionis semina prædicando jecisse. teste *Crispino* l. c. l. 3. part. 1. c. 5.

Sed & circa hæc tempora, aut aliquanto post, Maternus Eucherius, & Valerius, à Sancto Petro Apostolo emissi, doctores Evangelii perhibentur in vicinam regionem, ubi nunc Argentoratam, Coloniæ item, & Treviros pervenisse, radios aliquot sole Justitiæ in loca hæc cis & trans Rhenum sua, iam tunc sparogente: qui tamen subinde invalescente adhuc Gentilismo, obfuscata, vel extincti iterum fuerunt.

Sic circa annum Christi LXXIII. Vespasianus, cui non parum ad jumentum ad imperium Romanum consequendum, Suevica gens, Ducibus Sidone & Italico, consulit, dicitur Nördlingæ in Rhætia fanum & aram ædificasse, DEO Flaviano, ubi postea Sancti Heimerani Ecclesia constituta, unde Nördlingæ nomen in aras Flavia mutatum: Religione autem Christianâ post annum Christi CCCXIV ibi receptâ, rediit Nerolinge nomen: Urbe tamen, exorta deinde Christianorum persecutione, rursum a Christianismo desciscente, & diu illo carente, donec deinceps constans in hac fide mansit. vid. *Crispinus* loc. cit. l. 4. part. 1. c. 3.

Thomas Lyrerius in Chronico suo rerum Suevicarum refert, Romanum Principem quendam *Curium*, propter Christianæ Religionis cultum, in Rhætiam & Sueviam expulsum, cum filiis fratribus & pluribus nobilibus anno Christi CIII in his terris confedisset, cui tamen *Crispinus* & alii fidem hac in re, ut in multis aliis, haud tribuunt.

Seculum Secundum.

De Lucio, Rege Britannia, & S. Emerita, Evangelii in his terris, secundum quosdam præconibus.

Anno Christi CLXXVII. fertur S. LUCIUS, Rex Britannia, receptæ Religionis Christianæ, & pluribus Episcopis constitutis, Regnum dimisisse, inque Germaniam venisse, & Barbaris non solum, sed Vindeliciis quoque, Augustæ Evangelium prædicasse: inque Rhætos Curientes cum S. Emerita tendens, Christum docuisse: sociâ hac martyrio coronatâ, Trimis, semi-milliaro ab oppido Curia: Lucio autem supra Curiam in specu montis Vitam tolerante, ac Christum docendo a barbaro populo per Præfectum in arce Curia Martioliâ interfecto. vid. *Strupff.* in Chron. Helv. l. 10. c. 15. *Hermannus Adrianus* in Chronico manuscripto de Natalibus scribit, *Lucium* hunc a *Timotheo*, S. Pauli Discipulo, baptizatum,

tum, & Confessorem illum, non Martyrem facit in Catalogo Sanctorum. Illi plura deinde Monasteria per Sueviam & alibi dicata fuere: quale illud est, quod adhuc hodie in principatu Zollerensi prope Hechingam cernitur. Crusius in Annal. Suev. l. 4. Part. l. c. 8. putat, alium Lucum fuisse, non illum Regem Angliæ, qui sic peregrinatus sit.

Cum a. circa finem hujus seculi Romani adhuc rerum in Rhætia potirentur, cernebatur quoque in illis locis, ubi hodie oppidum *Lauingen* & *Gundelsingen*, Decorum gentiliū cultus, Mercurii & Apollinis Granni, quorum monumenta refert *Joannes Heroldus* in libello de Romanorum in Rhætia littoralis stationibus.

Seculum Tertium.

Cum *Heliogabalo*, Scholarum & omnis humani moris hoste, imperante, Romani Imperii fines in Sueviam usque extenderentur, propagatus cum his Gentilissimus quoque fuit, unde in his regionibus Genius loci & Fortuna, alique Dii colebantur, de quibus testantur antiqui lapides, qui superiori jam Seculo Sturgardiam in Basilicam Ducis cum aliis Romanæ antiquitatis monumentis, transferebantur.

Opponebant autem se his non admodum procul hunc isto tempore ELETTERIUS, vel Eucharis, qui ex civitate *Fabiana*, sive *Vienna Austria*, ubi Christum docuit, ulterius tendens, *Laureacensi* Ecclesiæ, in Vicino *Norico*, Anno Christi CCCX. præsidebat, & *Sardicensi* Concilio præfens quoque interfuit; de quo vid. *Crisp. Brunichius* l. 1. de *Patavio*.

Eletterius, Evangelii in his regionibus, præco.

Cæterum cum hoc seculo Romani Imperatores immani crudelitate in Religionis Christianæ cultores grassarentur, multi pii, ut effugerent istos cruciatus, malebant se abdere in sylvis, montibus & vallibus inter spinea ferarum, quam Christum abnegare, unde Eremiticæ & Monasticæ vitæ Origo, quam *Paulus* Eremita præcipue instituit, & secutus illum *S. Antonius*, ipse quoque solitariam vitam degens. Invenit deinde *Paulus* iste plures assecclas, non tantum per *Egyptum*, *Syriam* & *Palæstinam*, sed & per *Germaniam* & *Sueviam*, ubi in memoriam *Pauli* Eremitæ varia Monasteria condita, inter quæ illud *Rorhaldense*, prope *Rutenburgum* ad *Nierum*. Licet ergo tyrannicis in Christianos Imperatoribus, qui causam querendæ solitudinis primi dediderunt, successerint alii Christiani Imperatores, à quibus nihil tale metuendum, nihilominus a multis amabatur solitaria commoratio, exitimantibus, se ita magis a curis rerum mundanarum vacuos fore, & sic attentius ad studium religionis & precum incumbere posse. Ea quoque vita vulgo magni putabatur; Interim tamen illi se non removebant ab Ecclesiâ, sed & ipsi docebant alios, & consolando aderant afflictis. Libertas quoque erat, ex separatâ vitâ ad communionem hominum redeundi, si ita res flagitasset, ac pluribus solitariis, in unum locum collectis, postea Cœnobis, Monasteriis, *Σεμναις*, Communicates, Cœtus honesti, non voluptuarii, fiebant. Scholæ etiam iis in locis ædificate, & docti homines educati, si in ullâ Germaniæ parte, certè in Sueviâ frequentissimæ, de quibus deinceps plura dicenda. Cum autem solius Christi merito, fide vivâ nobis applican-

Monastica vitæ Origo & Monasteriorum, edificationis. Schola erant in Monasteriis. Paulus & Antonius, Eremitæ.

eando intendendum esset, successu temporis irrepsit opinio, vitam æternam hoc genere vitæ bonorumque operum cumulo promerendi: Variique exorti sunt Monachorum Ordines, variaz regulæ vivendi, multiplex Adstrictio, magna hypocrisis: tandem degener morum dissolutio, uti non minus pie quam doctè scribit *Crusius* loc. cit. l. 5. part. 1. cap. 2. NB. Sedes Ecclesiæ hoc Seculo fuit orbis cognitus propemodum universus, teste cumprimis *Tertulliano*, qua parte accessibilis Christianis fuit. Ita *Fridericus Spanhemius* in Hist. Eccles. p. m. 71. Testimonium hoc *Spanhemius* eo magis est notandum de amplitudine Regni Jesu Christi, quò acriores Reformati impugnatores sunt Gratiz universalis.

Seculum Quartum.

Ineunte hoc seculo, anno Christi CCCI. Imp. *Diocletiani & Maximiani* jussu *Titus Petrus*, Magister militum, Christianos milites, ut Deorum & Principum hostes, exagitare cœpit, quæ fuit decima Christianorum persecutio, anno præsertim CCCVI. valde gravis, & multos deinde annos durans: Quo tempore multi martyres utriusque sexus extiterunt, inter quos cruciamenta dira quoque senserunt, qui Augustæ Vindelicorum, sive Rhetiz, Christum Servatorem confitebantur.

*Martyres
Augustæ
Vindelico-
rum &
Tiguri in
Helvetiâ,
nec non
Soloduri.*

Tiguri etiam propter eandem causam à Præfecto Decio, *Felix & Regula* interfecti sunt, quibus Episcopus Constantiensis, tempore *Caroli Crassi* Imp. a. 880. ferias ibi instituit.

Apud Val. siorum Civitatem *Sedunensem*, *Mauritius Dux & Exuperius*, signifer cum Thebæa ex Egypto Legione *Soloduri* verò *Uictor*, Ursus, & socii ex eadem Legione, *Hyrtaco* Præside, Christum sanguine suo contestati sunt. vid. *Simpf.* in Chron. Helvet. l. 6. c. 12.

Et in his igitur locis Seminarium Christianismi tunc fuit, per Alemanniam propagati, testante id *Arnobius*, Rhetore & Presbytero illius temporis clarissimo, l. 1. quem cum aliis sex contra Gentiles scripsit. vid. *Flavius Ilyricus* l. 4. Cent. 2. Hist. Eccl.

Ad hæc tempora refertur initium & prima origo *Augustini* in Suevis vetustissimi Episcopatus, quanquam de illo *Casparus Bruschius* de Episcopatibus Germaniæ, propter varias, easque non bene consentientes, diversorum narrationes, vix certi aliquid polliceatur. Narrat tamen bonâ fide ex vetustissimis chartis ac monumentis, circiter annum Domini CCLXXXVI. ex Hispaniis in Germaniam & ad Augustam Vindelicorum venisse sanctum quandam Episcopum *Narcissum*, plantandæ ac propagandæ ibi Christianæ doctrinæ ac religionis ergo. Nam et si *S. Lucius*, Chuvienensis Rhetiz Apostolus, Christum antea etiam Augustanis ac circumjacentibus Vindelicis concionatus esset, tamen a gentilitiis suis substitutionibus abduci tum non potuerunt. At Episcopo *Narcisso*, idem Christi Evangelium majore fortassis Spiritu ac Zelo annuntiante, & luculentius populo rudi proponente, cœperunt emolliri tandem

Fœtæ Suevorum, Mavoria & cœtera corda.

Conver-

Conversos igitur ad Christi cognitionem ac professionem multos Vindelicos baptizavit S. *Narcissus*, imprimis verò Dominam HILARIAM, ejusque filiam AFRAM, nec non alias scēminas, & inter has *Dignam, Eumeliam, & Eutropiam*, quæ cum *Afrā* cum adhuc essent paganæ, cuiusvis petenti se prostituerunt, matre *Hilaria*, quæsum ex hoc lenocinio exigente: quod dedecus, ut alii ab his removerent, matrem hanc & filiam Reginas Cypri fuisse commenti sunt, & nescio quomodo in Rhætiā venisse. *Narcissus* autem tunc quoque baptizavit *Sozimum*, *Hilaria* patrem, præstantem ingenio & eloquio virum, quem, uti ipse etiam Christum DEI filium, rudi adhuc Alemannorum populo prædicaret, piè & graviter aliquoties exhortatus persuasit, illumque S. *Dionysium* appellavit, respiciens ad *Dionysium* Areopagitam, conterraneum & compatriotam suum, cujus sanctimoniam vitæ & virtutes illi ad imitandum proponebat. Sic certus *Narcissus*, Solimum hunc, vel *Dionysium*, Christianam doctrinam graviter in Vindelicio & Alemannia prædicaturum, rediit in Hispanias: Et docuit quidem *Dionysius* ad biennium, acriter Idolomaniam insectans, Unumque solum & trinum Deum, acque salutem per Christum intrepidâ voce contra Ethnicos inculcans. Fuerat tunc *Diocletianus* Imp. præfectus *Cajus Agustinus*, Vir Consularis, & Dux Romanorum Vindelici limitis, qui in *Solimum*, ejusque totam familiam, piâque discipulas, & nuper Christianismo initiatas, *Afram, Dignam, Eumeliam, Eutropiam*, harumque Magistrâ & formatricem *Hilariam*, jussu *Diocletiani* summæ Ecclesiæ Christianæ persecutoris, irruit, & hanc totam Sancti viri *Sofimi* novam adhuc Scholam & Ecclesiam, primùm exquisitissimis tormentis miserè cruciavit, postea cum nulla spes esset tyranno, redituos illos Christi confessores ad gentilitias abominatio- nes, statim ut interficerentur etiam omnes apparitoribus suis præcepit, & rogo impositas scēminas has combussit.

Conversio
*Hilaria, A-
fra, Digna,
Eumelia,
Eutropia &
Sozimi, fve
Dionysii,
primi Epi-
scopi Augu-
stani.*

Martyria
prime Ecclesiæ
Augustanæ.

Istum autem *Solimum*, vel *Dionysium*, sanctum DEI martyrem, tota Augustensis Ecclesia primum suum Episcopum prædicat, & unanimi consensu proficitur. Post quem vacasse sedem Episcopalem aliquandiu dubium non est, propter summam Tyrannidem & crudelitatem Imperatoris, in Christianos pariter omnes, sine ullo ætatis, vel sexus, discrimine exercitam, donec Solimo succederet BERWELPHUS Suevus, secundus Vindelicorum & Augustanorum Christum consentibus Episcopus, Berwolphus, secundus E-
pi-
scopus Au-
gustanus, e-
jus Successo-
res Tazen-
bertum,
Manno,
Wicbo.

piusque officiis quoque inclusis. Quem secutus TAGENBERTUS, pius ac sanctus DEI vir, veritatis Christianæ diligentissimus Doctor & Assertor, post cuius mortem propter summam Ecclesiæ Christianæ prostratam persecu- tionem, interim aliquandiu sine gubernatore fuit Ecclesia Augustana, usque dum MANNO, gente Suevus, & WICHO, Episcopi, fideliter illi, purè do- cendo Christianos, præfuerunt. vid. *Bruschius* l.c. *Petrus de Natal*, in Catalo- go Sanctorum, *Aventinus* in Annal. Boicis, *Crusius* in Annal. Suev. *Welferus* in rebus Augustanis.

Cessabat verò post hæc persecutionum acerbitas, postquam Deus Romano Imperio

Christianos Cæsares, & inter hos Constantinum M. qui Suevorum auxilio Majestatem hanc adeptus, concessit : modo Doctorum ambitio, & a vero divini verbi tramite deflectio, falsarumque opinionum excogitatio abfuisse.

*Arianismus
in Suevia
glifens, ex-
tinguitur.*

Ab hoc itaque Imperatore anno Christi CCCXIX. pax Christianis re-
stituta est. A. CCCXXVIII. ut Funccius notat, fuit primum Concilium Nice-
num (quod Eusebii Chronicon ad A. CCCXXIV. Græci ad A. CCCXXVIII.
referunt) contra Arij hæresin impiam, quæ statuit, non semper DEUM fuisse
Patrem, nec semper fuisse verbum DEI, sed ex iis, quæ nihil erant, crea-
tum esse. Patrum contra Concilii sententia fuit, filium esse *hominem*, & ejusdem essentia
& æternitatis cum Patre. vid. Acta hujus Concilii. Quamquam autem ista nefanda Arij
hæresis damnata tunc fuerit, serpebat tamen illa deinceps adhuc latè per Germaniam, &
per ipsam hanc Sueviam aliquandiu, donec ex illa eliminata iterum fuit.

Cæterum sub istud tempus, Christianam Religionem, nec dum penitus in Ale-
mannia invaluisse, exemplo est, quòd Valentiniano Imp. anno Christi CCCLXXI. ad
expeditionem profecto, Regalis quidam Alemannus Rando nomine, cum Moguntiacum
præsidium vacuum, ut Ammianus Marcellinus scribit, latenter irreperet, & casu Christi-
anitus solennitatem celebrari inveniret, ipse cujusque fortunæ virilem & muliebrem se-
xum cum suppellectile non parvâ, nemine defendente, abduxerit. Ergò quamvis do-
ctrina Christi apud Moguntinos tunc floreret, eam tamen nondum ab Alemannis his re-
ceptam fuisse, apparere, scribit Crusius l. c. l. 6. part. 1. c. 2. ubi S. Hilarii, illis tempori-
bus viventis, Epistolam ad Episcopos Romanæ Germaniæ refert his verbis : Dominus &
beatissimis fratribus & Episcopis Provinciæ Germaniæ secundæ, & primæ Belgiæ; & Bel-
giæ secundæ, & Lugdunensis primæ, & Lugdunensis secundæ, & Provinciæ Aquitani-
cæ, & Provinciæ Novem populanæ, & ex Narbonensi plebibus & clericis, Tolosanis,
& Provinciarum Britannicarum Episcopis, Hilarius Servus Christi; in Deo & Domino no-
stro æternam salutem: Gratulatus sum beatæ fidei vestræ literis sumptis, in Domino in-
contaminatos vos & illæsos ab omni contagio detestandæ hæreseos Arianæ præstitisse,

*Evangelii
propagatio
in Galliis us-
que ad Rhe-
num, & dein-
ceps ad Ale-
mannos &
Suevos.*

*Theodosius
M Imp.
cum Ambro-
sio, Episc.
Mediola-
nensi, Christi-
anam Reli-*

vosque participes exilii mei, in quod me Saturninus (Arelatenfis Episco-
pus) circumvento Imperatore (Constantio, Arianis favente) detruserat, ne-
gatâ ipsi usque hoc tempus toto jam triennio communione, fide mihi ac spiri-
tu coherere. Unde perspicitur, Religionem Christianam valde tunc in Galliis
& trans Rhenanâ Germaniâ dilatatam fuisse: unde postea ad Alemannos &
Suevos pervenit.

Radices autem magis magisque doctrina Christianismi apud Germa-
nos, & in his quoque regionibus egit, cum Theodosius Magnus Orientis Im-
perium anno Christi CCCLXXXIII. susceperet, & biennio post secundum U-
niversale Concilium Constantinopoli contra Macedonium, Episcopum Con-
stantinopolitanum, qui Spiritum S. agebat non DEum, sed Creaturam esse,
ageret: quo tempore Ambrosio, Episcopo Mediolanensi, non Italia tantum,
& illi vicina Syevia nostra cum Vindelicio, sed & tota res Christiana multum
debuit,

debut. Mellitissimus enim Pater iste Frisegilem, Rosemundi, Regis Marcomannorum, Suevicæ nationis, Bohemiam tunc usque ad Danubium tenentis, Uxorem, in Religione Christianâ instituit, & Regem istum per Uxorem hanc ad pacem cum Romanis servandam permovit, quod Christianæ Religioni, apud Sævos firmandæ, haud parum quoque profuit, præsertim cum apud nos juxta pietatem etiam fundamenta quædam literarum illo tempore jacerentur, uti ex Divo Hieronymo & Aventino observat Crusius l. c. l. 7. p. l. c. 6.

gionem in Suevia promovet.

Tunc quoque idem Sanctus Ambrosius legitur, Augustam Vindelicorum ab Arianorum hæresi repurgandi causâ sanctum Albanum & Episcopum quendam Philippensem Theonestum misisse, quibus severè reprehendentibus & acriter resutantibus Arianos errores, Ariani in eos magno tumultu consurgentes, & frementes, piis doctoribus graviter insidiati sunt, Ursumque, Comitem quendam eorum, captum trucidarunt. Albanus autem & Theonestus, Augustâ Moguntiam profecti, ibi etiam contra Arianorum furorē acerrimè pugnarunt, concionando & docendo, donec uterque martyrii Coronam accepit, in cujus rei memoriam postea S. Albano templum apud Moguntiam ædificatum fuit. vid. Bruschius in Carol. Episcoporum Augustanorum, ubi ista, circiter annum Christi CCCC. contra Arianos gesta esse refert.

Albanus & Theonestus, Evangelii in his terris præcones & Martyres.

Seculum Quintum.

Stabilivit hoc seculo Religionem Christianam maximè tertium Concilium Universale anno CCCCXXV. Ephesi habitum contra Nestorium, qui assererebat, Mariam non esse DEI Genitricem, sed Christi: ita ut duos de unico Christo DEI Filios fingeret, & duas personas Christi, unam Verbi ex Deo Patre nati, alteram hominis ex Maria nati, cui respectu quodam & κατὰ χεῖρα Verbum esset unitum, & hoc quoque æquivoce dici Filium DEI. Contra quam hæresin pronuntiatur est à Patribus, Beatam Virginem, Mariam veram esse Genitricem, Deiparam, & unionē duarum naturarum esse unam Christi personam, eumque & Deum & hominem esse in unitate personæ. Videantur Acta hujus Concilii.

Concilium Ephesinæ Christianæ Religio in his regionibus stabilitur.

Secutum est hoc Concilium mox quarta Oecumenicæ Synodus, Chalcedona anno Christi CCCCLV. alii 452. Imperante Valentiniano & Marciano habita, ubi condemnati sunt hæretici Eutyches, Dioscorus, & Nestorius, qui dictabant, carnem Christi non esse ejusdem cum nostrâ naturæ: & unitas quidem in eo duas naturas dici, sed unam esse naturam factam post unionem, & Christum tantum specie quadam non verè carnem, circumtulisse, & Deitatem passam esse. Pronuntiatur autem contra fuit à Patribus. Christum esse perfectum DEUM, & hominem perfectum, atque duabus naturis constare, sine ulla confusione & divisione αὐτοῦ τοῦ θεοῦ & ἀνθρώπου. vid. Acta hujus Concilii, qui Asimo, Episcopus Curienfis Ecclesiæ, interfuit. Ad hæc enim tempora refertur Origo Episcopatus Curienfis in Rhætis, qui unus ex vetustissimis Germaniæ Episcopatibus initium cepisse fertur circa a. Christi CCCCXXX. Hujus primus

Origines Episcopatus Curienfis in Rhætia

mura

mun Episcopum contendunt aliqui fuisse *S. Lucium*, de quo supra, sed numerus annorum non convenit, ut *Bruschius* monet. *Lucium* hunc aliqui Regio stemmate apud *Brigantios* ortum & natum esse affirmant, conversumque esse ad Christianam fidem anno Christi CLXXVI. Imperante *M. Antonio*. Venisse autem illum amore propagandæ doctrinæ, de Filio DEI Jesu Christo, humani generis unico & solo liberatore, ex *Britannia* in *Germaniam*: ut Christum *Germanis* etiam, adhuc Idololatriæ, concionaretur, & eos ad Christum converteret. Id ajunt, illum primum fecisse *Salzburgi*, postea Augustæ Vindelictorum: ubi cum ejiceretur ab infidelibus, dicitur *Churam* cum *S. Emerita* cecisse: ubi cum iidem Idololatrias opiniones reprehenderet, & aliquandiu concionaretur Christum liberatorem, ab infidelibus tùm *Rhæti* cæsi & martyrio coronati sunt *S. Lucius* & *S. Emerita*. *S. Lucius* *Chura* in Martii castro, *S. Emerita* apud *Trimontium*. Alii, quorum sententia *Bruschio* verior esse videtur, istum primum *Bavarorum* & *Rhætorum* doctorem *Lucium Cyrenæum* fuisse judicant, *Simonis*, boni illius senis, qui Christo crucem portabat, filium. Hunc doctrinam de crucifixo Christo prædicasse *Ratiopona* ad *Danubium*, certum videtur quoque *Bruschio*. Qui illum putat fortassis *Salzburgum* & *Augustam* & *Churam* etiam tandem pervenisse, in qua urbe extra muros Cœnobium *S. Lucii* per vetustum in vitifero colle situm, quod ab eo ceptum & oratorii loco conditum ajunt. Dicti autem *Asimone* Episcopi Tom. I. Concil. hæc sit mentio: Ego *Abundantius*, Episcopus Ecclesiæ *Comensis*, in omnia supra scripta pro me, ac pro absente Sancto Patre meo *Asimone*, Episcopo Ecclesiæ *Curienfis*, primæ *Rhætiæ*, consensu & subscripsi: Anathema dicens his, qui de incarnationis dominicæ Sacramento impia senserint.

Augusta
Vindelictorum,
per
Attilam
devastata,
per
Christianos
restaurata
non tamen
sue
Gentilismi
reliquiis.

Istotempore cum *Attila*, Hunnorum Rex, DEI flagellum, suscepta terribili expeditione contra *Valentinianum* Imperatorem in campis Galliæ *Catalanniciæ* prostrigatur, & in reditu post istam cladem Italiam petens, multas regiones circa *Danubium* & *Rhenum*, atque alibi in *Germania*, ipsamque etiam *Wirttembergiam* nostram, & una *Vindonissam*, *Constantiam*, & ad ripam Nicri *Wimpinam*, *Corneliam* ante dictam, ferro & igni depopularetur, fuit in isto numero quoque *Augusta Vindelictorum*, quæ usque ad mortem hujus tyranni, qui haud parum quoque Christianæ Religionis nocuit, in ruderibus suis jacuit. Postea qui cladi isti superstites fuerunt, ex *Almugavio* montibus & sylvis, ubi latuerant, proroperant, & in Patriam reversi, eam instaurarunt, ac denud incolere cœperunt: quod potissimum a Christianæ Religionis hominibus factum est, quæ ab isto tempore latius in his terris propagata fuit, ita ut quemadmodum antea Urbs *Augustana* civilitatem morum, favori Imperatorum Romanorum, ita instaurationem sui, fidei Christianæ acceptam retulerit. Receperat quidem illa, cum præsidio Romanorum & Legionis tertiæ Augustæ Comitatensis Italicæ custodiretur, idola & sacra Gentilitia in commune, Christianismo apud pauciores locum habente, sed cultus *Herthæ*, seu terræ, Solis & Lunæ ac *Cisæ* (*Cybelen*, aut *Cerem* alii vocant) *Mercuri* quoque *Sylvani*, & *Plutonis*, cum *Proserpina* *Apollini Granni* & *Martii* ibi celebrato, u. monumenta, ab *Apiano*, *Pentingero*, *Welfero*, & aliis collecta atque descripta id testantur.

inseci

insecutus vero seculis a *Lacio* quodam, deinde *Narcisso*, uti paulò ante dictum, Christi fama, eo allata. Gentilium cultus aboleri cepit, & Christiana religio per Episcopatum Augustanum primò, deinde post restitutionem Urbis nova conversione ad Christum facta, magismagusque crevit. vid. *Crispianum* in Annal. Suev. lib. 7. part. I. cap. 10.

Post interitum *Attilæ S. SEVERINUS*, Africà oriundus, pietate inclusus, integritate vitæ venerabilis, crudelitatem Vandalorum fugiens, in Noricum, Austriam, & Bavariam vicinam cum fratre *Victorino* venit, & regiones has, Romanis Imperatoribus destitutas & Germanis circumfremantibus expositas, fide sua in Deum, virtute ac precibus tutatus est, & ad Reges Germanorum trans Danubium Legatus aliquoties profectus, pervenit quoque ad *Gibuldum*, Suevorum, Bohemiar, & finitimorum locorum Dominum, quem auctoritate sua ab incursionibus repressit, fœdere & societate cum Romanis conjunxit, atque exemplis docuit, DEO immortali confidendum esse, spemque omnem in Christo Domino & Præsidente mundi sitam, & Germanos hostes Reipublicæ & Religionis non armis & sagittis, sed innocentia & liberalitate in pauperes, vinci posse, sacerdotes quoque exhortatus est ad castitatem, & prædicare non fabulas, sed Christum, iussit. Deinde *Pataviam* vocatus, propter crebras Alemannorum incursationes habitavit in ripa *Oeni*: quò postquam Rex Alemannorum *Gibuldus* cum exercitu visendi, ut simulabat, *Severini* gratia venisset, obviam ei veniens, auctoritate Orationis suæ Regem a petendâ Pataviâ avertit, & opzione acceptâ, postulandi quicquid vellet, petiit, ut Rex pacem cum Romanis coheret, & captivos dimitteret: quod & obtinuit, illo domum redeunte. Prædixit quoque *Severinus* hic exitium, quod *Hunnimundus*, Alemannorum Rex, oppido Pataviæ a Christi CCCCLXXIX. intulit, cumque ipse Christianam religionem in Norico propagasset, dictus est Noricorum Apostolus: Vita decessit a. CCCCLXXXIII. VI. Id. Jan. vid. de illo *Aventinus* l. 2. in Annal. Boicis, *Crispianus* l. c. l. 2. part. l. c. 3.

S. Severinus,
Afer,
cum fratre
Victorino
in his terris
Evangelium
predicavit,
&
piti in Martyrio mori-
tur.

Ciescebant circa finem hujus Seculi Francorum opes, quotidie auctiores & magis invalescentes, præsertim postquam illorum Regnum sub *Pharamundo* & *Clodione*, superato Rheno Galliarum jam immineret, quam *Meroveum* & *Childericum* prolatis finibus, sceptris suis addiderunt, & *Clodoveum* denique Rex, bello & pace clarissimus, totam Romanis eripuit, sicque omne Galliarum Imperium, quod a *Julio Cæsare* quondam in ditionem Romanorum venerat, anno Christi CCCCLXXXIX. ad Francos, sive Germanos, transtulit, non absque singulari quadam, ipsi Christianæ religioni, per Galliam atque Alemanniam hanc Sueviamque instaurandæ & propagandæ, profuturâ divinâ providentiâ: qua curante idem Rex conjugem quoque per Legatos, in Burgundiam missos, sibi petiit *Clotildem*, filiam *Chilperici*, Regis Burgundiar, quæ promissa ipsi in thalamum fuit hac conditione, si ipse quoque Christianam religionem, a qua alienus adhuc fuerat, sed Burgundiones jam ab anno Christi CCCCLXXXIV. eandem susceperant, profiteretur. An-
suit conditioni Rex *Clodoveum* & *Clotildem* Uxorem circa annum Christi

Clotilda, Re-
gina Fran-
cor. Christi-
ana. Christi-
ana Ecclesia
inter Suevos
& Aleman-
nos instau-
ratricem.

CCCCXCV. celebratis nuptiis duxit, nec dum tamen statim Christianus factus.

Ut autem *Clotildis* calamitosa in cognatis suis, *Sigimundo & Gotsmaro*, Burgundiae Regibus, quibus exinctis Regnum istud in Francorum ditionem venit, exiit: Ita felix in conjugio fuit, mater inde facta regni Francici, imo Christianae per illud regnum & vicinam huic Alemanniam Sueviamque Religionis.

Servabant haec inter se pacem Franci & Alemanni, duo Principes Germanorum populi, quam diu intra limites Veteris Germaniae, Mœno fines ipsorum interfuerant, constiterant. Postquam verò collapsis Romani Imperii viribus Provincias hujus occupassent, Franci nimirum Germaniam trans Rhenum secundam, cum utriusque Belgicae parte ad Oceanum usque: Alemanni verò Germaniam primam & Rauracos cum Helvetiis ab Alpibus usque ad Mosellae influxum in Rhenum tenentibus, cum utrique Galliae inhiarent, graves inter ipsos exortae sunt similitates, dum alter alterius crescentem potentiam reformidabat. Hinc bellum inter utrumque populum, quod Alemanni infelicitè jam cum *Childerico*, Francorum Rege, gesserunt, & infelicitus cum filio ejus, *Clodoveo* Rege, anno Christi CCCCXCIX. (*Sigimundus* ponit annum CCCCLXXXV.) instaurarunt, inque ipsum illud novum Francorum regnum transtulerunt, trajecto Rheno *Tolpiacum* usque oppidum, tunc in Regione *Ubiarum* ad XXXII. a Colonia lapidem, hodie *Zulpich*, cum exercitu progressi, Bojorum quoque auxiliis, Duce *Adalgerone*, adjuti. Quibus Rex *Clodoveus*, instructus Francorum & Sociorum Sicambrorum copiis, occurrit. Pugnatum tunc fuit acerrimè & ad miraculum usque, dum primò Franci & Sicambri, dux bellicosissimæ & instructissimæ gentes, ab unâ Suevicâ vincebantur: deinde autem fusæ fugatæque, perturbatis Ordinibus rursus in unum coibant, & victoriam victi victoribus extorquebant.

Clodoveus,
Rex Fran-
corum, ab
Alemanni
primò vi-
ctus, per mi-
raculum vi-
ctoribus suis
sit superior
&
Christianus.

Prius autem quàm Franci Alemanni cessissent, nec *Clodoveus* equitatum a fuga continere valeret, humana jam spe destitutus, ad opem cœlestem in miseris adeò rebus confugit, fidei uxori *Clotildi* in pactione nuptiarum datæ, memor. Dixerat hæc sæpe ad maritum Regem: Nihil sunt Dii, quos colitis: tantum homines fuerunt, & ipsorum simulacra ex ligno, lapide, aut metallo facta: itaque nec sibi, nec aliis subvenire possunt: quin & omnis generis sceleribus isti homines inquinati. Colatur DEUS, qui omnia verbo condidit, qui æternum suum filium, salutis nostræ causâ hominem nasci voluit, qui Spiritu suo Sancto Univerfa conservat: huic soli confidamus, eum solum invocemus.

Ququam itaque *Clodoveo* Regi Christiana Religio persuaderi hæcenus non potuerit, atramentum cum exercitus illius ad internecionem tunc ruere inciperet, fertur lacrymabundus, subitò oculis in Cælum sublati, hæc verba voto concepto protulisse: Jesu Christe, quem uxor mea prædicat DEI vivi Filium, & in periculo implorantibus opem ferre, te toto animo nunc imploro, ut laboranti Exercitui succurras: Si mihi Victoriâ dederis, solus mihi DEUS eris, solo te confidam, te solum invocabo, & in nomen tuum baptizabor.

Sic

Sic nova exorta alacritate, Rex *Clodoveus* signum iterum pugnae dedit, & turmas in hostem egit. Ibi fortunâ praelii tanquam cœlesti Numine afflata rem Francicam aspiciente, mutata est, quique antea terga dederant, restituti ad pugnam ordinibus, redibant. Suevi, re novâ attoniti, primò consistere, deinde impressione validâ pulsî, se Alemannos esse oblivisci, fugam denique inire trepidi cœperunt. Insecuta cædes ingens, ipsorumque Rex *Alaricus* cum *Adalagerione*, Bojorum Rege, occisus. Cecidit eo die universa Alemannica gloria: Suevia libertatem, quam strenuè ad eò adversus Romanos tutabatur, amisit, & miserrimam a Francis impostam servitutem subiit.

Rex *Clodoveus* victor universum quaque patebat nomen Alemannicum, Germaniam primam cum Elcebenſi tractu, & parte maximæ Sequanicæ percurſabat, Rhenumque & Danubium trajiciebat, illic Veterem Alemanniam, hic Rhætiâ primam pervadebat, omnia ferro & igne subigens. Secutum deinceps ingens tributum, leges duræ latæ, Magistratus graves imposuit.

Hæc fuit non minus pia quàm felix Francorum de Alemannis victoria, uti illam *Clodoveus* Rex in responſo ad literas *Theodorici*, Ostro-Gothorum Regis, pro nobilitate Suevica intercessorias, appellavit.

Hinc autem mutatus valdè post tantam cladem Status Alemanniæ, in qua servitus, quæ tam frequens in his terris occurrit (*die Leibeigenschaft*) introducta: hinc servi illi fiscales, qui res & corpus ſiſco Regis ceſſerunt, hinc mancipia, monasteriis, tanquam vivæ hostiæ addicta: hinc coloni Regii & penſitationes variæ. Hinc ipſum Alemannicum Regnum, olim in plures Reges diviſum, a *Clodoveo* Rege verſum est in Ducatum, cui a Francis Regibus Duces ex conſanguineis ſuis, vel aliâ familiâ nobili, præſciebantur, qui Duces Alemanniæ, vel Sueviæ, nuncupabantur. Quibus proximam dignitatem habebant Comites & Regiones, ipſæ per Centenas diſtinctæ, unde centenarii nomen Judicis.

Domum autem revertens *Clodoveus*, non ſine omine quodam occurrentem ſibi in Leucorum finibus habuit *Medardum*, Virum ſanctum, Novionenſem, Galliæ Episcopum, moxque minor, ſe voti convictum, nihil antiquius aut prius habuit, quam ut eo ſe exſolveret. Advenit quoque Conciliatrix & auctor tanti Operis Regina Conſux *Clotildis*, gratulabunda, quæ adducebat Remigium, Episcopum Rhenenſem, ætate & ſanctitate venerandum, qui Regem ad cultum veræ Religionis commovit & ne Ariana hæreſi, per Galliam quoque tunc ſerpente, cum conveniretur, perſecit, & habita concione militum quoque ad tria millia permovit, ut κατήρυτοι fierent. Rhemos ut ventum fuit, Rex ſacræ loſioni ſe ſubmiſit, proceſſitque in æde maxima, Candidatus inter Candidatos ad Baptiſterium, ſublîmi cervice, Cæſarie promiſſâ & calamitratâ, quod ſolius ſtirpis Regiæ tunc inter Francos ſignum fuit. Ad quem *Remigius*: At tu mitis deponere colla Sicamber, inquiebat: adora, quod incendiſti (nam Eccleſias antea infeſtas habuerat) incende, quod adoravi. Et tunc Rex omni ſaſſu depoſito in humilitatem privati hominis deſcendens,

Alaricus,
Rex Ale-
mannorum,
cum Adalo-
gerione, Bo-
jorum Rege,
occiditur.

Servitus
(*Leibeigen-
ſchaft*) in
Sueviâ.

Clodoveus,
Rex Franco-
rum, cum So-
roribus &
magnâ parte
ſuis Exerci-
tus baptiza-
tur.

mitissimè se tradidit Episcopo abluendum; cum quo baptizatz quoque fuerunt non sutores solum, *Lanildis*, & *Albofredus*, reliq̃ta, qua infectæ quoque erant, *Arii* impietate & gentilitate, sed & de exercitu ejus tria millia militum. Colebatur antea quidem in *Gallia* quoque Christiana religio, a sancto *Dionysio* prædicata, & a Burgundis suscepra, sed *Clodoveus* suo exemplo fecit, ut ad illam quoque omnes *Franci* in *Gallia* se contulerint, quod factum est anno salutis Quingentesimo. Sic Rex *Clodoveus* magno cum suo & Francorum gaudio pro *Jesu* CHRISTUM coluit.

Sic idem Rex, cum novum Francorum Imperium cultu Christianæ *Wailinga*. Religionis donasset, eandem quoque invexit in *Alemanniam*, ubi in honorem *Gibellii*. Reginz Conjugis *Clotildis*, oppidum *Wailingen* / *Gibellinorum* Sueviæ Ducum, sedem ac Patriam condidit: trophæum in memoriam *To. biacensis* Victoriz, ad proximum vicum *Beimstein* erexit, & *Wirtenberga* arcis fundamenta jecit, ex qua oriundi Comites atque Duces, vera *Gibellinorum* stirps, hunc quoque *Clodoveum* Regem, primum gentis suæ Conditorem agnoscunt.

Tanti autem fuit *Alemannos* ab hoc Rege ad *Toibiacum* vinci & Regnum cum libertate amittere, ut ipsi vicissim incomparabil: donum, Christianam Religionem, ab illo acciperent, & sic vero DEO servirent, atque in hæreditatem cælestis Regni succederent. Et si enim nec ante sacratissimum Christi nomen in utraque Romanorum Germania, & in his quoque *Alemannie* partibus, inque *Rhætiis* & vicino *Norico* inauditum fuerit, propagatum tamen illud in his locis magis fuit per *Francos*, rerum Dominos, qui omnem jam gentilitium cultum, ubi imperabant, abhorrebant, & abolebant. Sub hoc *Clodoveo* Rege ad Christum converso, & *S. Remigii* manibus baptizato, cepit quoque in hac Sueviâ nostrâ Constantiensis Episcopatus in *Ergovia* apud veterem *Vindonissam*, ad confluentes *Arola* & *Russa*, interfuitque mox Concilio Epaonensi, Anno Christi circiter 498. *Bublicus*, sive *Boulco*, Episcopus *Vindonissenfis*, Concilio isti subscribens, de quo vid. *Brusch.* & *Pet. de Natal.* in Diario.

Vangionum quoque, vel *Wormatiensis* olim Archiepiscopatus, nunc Episcopatus tantum, totius olim Germaniæ maximus ac opulentissimus, scribitur vulgò cæpisse Anno Christi circiter D. ex liberali constitutione ac munificentissima donatione *Clodoves* hujus, primi Galliarum Regis, qui Christianam professionem accepit, sed longe eam vetustiorrem esse, Concilium Colonienſe satis testatur & probat, in quo *Victor*, *Vangionum* Archiepiscopus, A. Domini 398. aut, ut alii volunt, a. 348: una cum aliis totius Europæ Episcopis *Euphraten*, Archiepiscopum Colonienſem, exauctoravit, & Ecclesiæ gubernatione exiit, propterea, quod Arianorum hæreseos labe infectus & erroribus pernaciter inhærens, ad unionem Ecclesiæ redire noller.

Rectè igitur *Clodoveus* hic, Rex & Princeps *Alemannorum*, a *Johanne Heroldo* dicitur Religionis Francicæ Conditor, Arianæ impietatis Hostis, Germanicæ atque adeo ingenuitatis Orbis Christiani totius unica verag: stirps. Vide-

Videantur plura de hoc, deque religione Christiana sub illo per Galliam, Alemanniam & Sueviam, apud Scriptores rerum Francicarum & Alemannicarum *Gregorium Turonensem, Paulum Amulium, Beatum Rhenanum, Carolum Sigonum, Johannem Stumpfium, Hubertum Tbomam Leodum, Munsterum, Aventinum, Crusium* & alios.

Seculum Sextum.

INitium hujus Seculi doctrinâ Christianæ religionis illustravit *S. Fridolinus, S. S. Remigii & Benedicti* Discipulus, qui non Argentoratensibus tantum, sed & *Sequanis, Glaronensibus in Helvetia, & Churienfibus in Rætia*, quæ regiones tunc Alemanniæ & Sueviæ accensebantur, Evangelium Christi annuntiavit, & *Curia* templum *S. Hilariæ*, quod nunc *Divo Martino* dicatum est, condidisse fertur: nec non Cænobium Constantiense, Scotorum vulgò dictum, & facile primum Germaniæ, adeoque longè antiquissimum, post quod nobilissimum olim Virginum Benedictinarum ad Rheni fluentia Cænobium *Seccovienſe*, in Collegium Canonicarum Virginum Secularium deinde conversum, eundem *Fridolinum* auctorem habuit.

S. Fridolinus, Evangelii in his terris præco.

Jamque hoc seculo Reges, Francorum præsertim & Primates Monasteria in remedium suarum animarum, uti loquebantur, quod tamen aliter in merito Christi querere debuissent, condebant, & valdè liberales in hæc se ostendebant.

Monasteriorum Origin.

Anno Christi DIII. vivebat *S. Crotholdus*, Episcopus Wormatiensis, qui cum ad urbem *Wimpinæ*, in Wormatiensi Diocesi sitæ, ruinas, ab *Attila*, Hunnorum Rege, illatas, a *Clodoveo* autem, Rege Francorum, iterum reparatas, venisset, & locum istum egregiè adamasset, tanquam studiis piorum hominum maximè idoneum, cepit venerandus Senex & religiosissimus Præsul egregium ibi templum condere, & habitationem satis amœnam pro duodecim Monachis & eorum informatore atque Governatore Præposito, construere. In quo templo conspiciebatur deinceps Imago *Crotholdi*, diademate ornata, cum hac Epigraphæ:

S. Crotholdus, Episcopus Wormatiensis.

Pone jacet Sanctus *Crotholdus* in urbe sepultus,
Cujus fama patet, laus quoque vera DEO.

Spargere qui studuit divini semina verbi,
In Cæli regno semina læta metet.

Anno DXIV. obiit *Clodoveus* Rex, rerum gestarum gloria clarissimus, sed in puniendis adversariis valdè severus, quibus verò clementiam præstitit, eos in Monasteria relegavit, unde consuetudo hæc postea in Gallia, & apud Græcos, observata fuit.

Mors Clodovei Regis. Monasteria, Exilii loca.

Post idem tempus *Sigismundus*, Burgundiæ Rex, Monasterium *S. Mauriti*, ad honorem ejus & Communitonum a. circiter CCXX. apud *Vallès* inferioris oppidum, Agaunum, Religionis Christianæ causâ contruci-

Monasterium S. Mauriti in Burgundiâ.

datorum, fundavit: ob quam foundationem ipse pro sancto superstitione cultus, & adversus febrem invocatus fuit. Sepultus in eodem Monasterio, postquam prælio in Burgundia a *Clodomiro* superatus cum uxore & liberis necatus esset, anno Christi DXX.

A. C. DXXXI. *Benedictus Nursinus*, nobili genere, e Sabinorum Civitate *Narsia* Montana, natus, & Romæ liberalibus artibus eruditus, Abbas Sublacensis Monasterii, paucis Monachis secum assumptis, *Cassium* oppidum Campaniæ venit. Ibi simulacro Apollinis, quod ab agrestibus hominibus colebatur, everso, lucoque succiso, novum sibi monasterium condidit: Monachis Occidentalibus (ordine eo instituto, quem antea *Basilus* in Oriente) leges severissimas dedit: victum tenuissimum panis & vini præscripsit. Quod

monasterium deinde, numero Monachorum, dignitate Abbatum, muneribus ac privilegiis Principum, totâ Italiâ factum est celeberrimum, imò & in alias terras, ipsamque *Alemanniam* progressu temporis propagatum. Sicque ordo *Benedictinus* exortus, quem in

Ejus Soror Scholastica etiam in suo Sexu Ordini Benedictino se adivit.

altero sexu suscepit quoque Soror *Benedicti*, Scholastica. Fuit hic *Benedictus* primus, qui regulari vita Monachos complexus est, multumque ab isto tempore invaluit Monastica vita, non in Galliâ solum, Hiberniâ, Scotiâ, sed deinde in Germaniâ, & hac Sueviâ inprimis quoque. Edificabantur primò ad hanc colendam Oratoria, deinde exstructa Monasteria; docebantur ibi Christiana religio, boni mores, bonæ literæ. Aliæ tunc scholæ nondum erant. Ideò mittebantur in Monasteria erudiendi adolescentes, qui

postea Ecclesiis & Reipublicæ servirent. Exulabant initio vitia, avaritia, voluptates, quæ posterioribus demum temporibus inundarunt. Erant honesta Collegia, & à Principibus Viris dotabantur, ut citra magnum laborem posset in studia & preces melius incumbi. Collegiis præerant Præpositi, Monasteriis Abbates, Episcopi Doctores & Inspectores Ecclesiarum erant, nec dominatus & regiones possidebant, sed iidem erant, qui Parochi: nec dum, difficilibus præsertim Italiæ temporibus, terrarum occupationem, Papæ, seu Pontifices, meditabantur: sed humiles erant, & obedienter subiacebant Regibus. Nullus tunc erat in principes anathematismus, sive excommunicatio.

Concilium Aurelianense in Galliis.

A. C. DXXXVI. celebrabatur Concilium *Aurelianense* in Galliis, cui interfuit *Grammatius*, Episcopus Vindonissensis, isti Concilio quoque subscribens. Inde mox a. 553. secutum est Concilium quintum Oecumenicum, & secundum Constantinopolitanum, in quo damnati sunt errores *Origenis*, *Didymi cæci*, & *Evagrii*, qui, testibus *Cedreno* & *Zonara*, statuebant, ani-

mas corporibus tempore esse priores, non iisdem nos resurrecturos corporibus, finem suppliciorum infernorum fore, dæmonas in integrum restitutum iii. Damna sunt & tria hæc capita. 1. *Theodori Mopsuestiani*, dicentis: alium esse verbum DEUM & alium Christum. 2. Duodecim capitula *Theodoret*i, totidem capitibus B. *Cyrilli* ab eo opposita. 3. Epistola *Iba*, negantis: DEUM Verbum, ex *S. Maria* incarnatum, & hominem factum esse, videantur acta hujus Concilii.

Eodem

Eodem anno natum est *Narseti* Legato Imperatoris *Iustiniani*, Francicum bellum, cui interfuerunt *Leutharis*, & *Bulsinus*, Alemannæ sub Francis Ducis. Cum autem Franci in Italia tunc Religionis Christianæ reverentiâ ducti templis parcerent, Alemannorum contra exercitus, ut ab illa pietate diversus, sana diripiebat nullo respectu, & deformabat, aurea, divino usui dicata vasa, reliquamque suppellectilem pretiosam diripiebat, pavimenta lucri quærendi causa evertebat, mortuorum cadavera esepulchris trahebat, sanguine loca sacra fœdabat. Sed non durabilis erat Sacrilegorum felicitas: brevi adfuit vindex DEI oculus. Tempore enim maturæ fere messis, *Leutharis* consilium redeundi domum cepit, seque in opes male partas ingurgitandi, ubi mox in rabiem versus, vertigine rotabatur, ejulatus edebat horribiles, in solo se provolvebat, spuma os abundanti prolucebat, oculis visu horrendis & inversis. Dentes denique brachiis imprimens, laceratâ carne suâ, bestię ritu vescebatur. Ita tandem ex humanis miserrimè excessit. Cæteri quoque passim moriebantur, peste, dolore capitis, apoplexiâ, mentis excessu, donec universi consumpti sunt. Fuerunt in isto bello Alemannicæ quoque mulieres vaticinæ, quæ Francis diem ad internecionem funestum prædixerunt. vid. *Agathias Smirneus*, *Carolus Sigonius* de regno Italix, *Craspius* in Annal. Suev. l. 9. Part. l. c. 5.

Alemanno-
rum
legem
punita à
DEO.

A. C. DLXIV. Rex erat Suevorum in Galliciâ *Theodomirus* (Suevorum enim Reges in Hispaniarum Galliciâ, s. Galliciâ ad annos 176. ab *Hermenrico* usque ad *Eboricum* adeoque ab. anno C. 410. usque ad annum 586. regnarunt.) per quem (annitente *S. Martino*, Dumienſi Episcopo, postea Bracarenſi Archi- Episcopo) Suevi Hispanienses desciverunt ab Arianâ perfidiâ. Cujus studio & industria pax Ecclesiæ amplificata est: & multa in Ecclesiasticis disciplinis in Galliciæ provinciâ sunt instituta, teste *S. Isidoro*. Eam autem hæresin, tempore *Remismundi* Regis (qui vixit circa annum 466.) *Ajax* quidam, natione Gallus, Apostata Arianus, Regis auxilio, qui hostis erat Catholicæ fidei, in Suevos sparserat. Quo contagio ea natio infecta mansit annos 90. usque ad prædictum *R. Theodomirum*. Suevicorum deinde Arianorum memoria, simul cum eorum rebus gestis, a scriptoribus silentio est oblitterata.

Suevi Hi-
spanis impe-
rant &
Christianam
Religionem
in Hispania
stabilunt.

Sub hoc Theodomiro, qui verus fuit *Thietmayer*, *ΘειδμλϞ*, Concilium & Bracarenſe, præside prædicto *Martino*, & Lucenſe celebratum est, ob confirmandam fidem catholicam & constituendum Ecclesiæ statum. In Lucenſi concilio Ecclesiæ Bracarenſi Metropolitanæ, & aliis Galliciæ Cathedralibus Ecclesiis, sui cuique fines assignati sunt (*Johanne Vaseo teste*) quos non excederent.

Anno circiter DLXX. vixit *S. Maximus*, vel *Maximus*, qui ultimus Vindoniſſenſis & primus Constantienſis Episcopus fuit. Erat enim initio Episcopatus ille in Ergovia, regnante in Gallia *Clodoveo*, Vindoniſſæ ad Conſuentes *Arola*, *Ruffa*, & *Limagi*. Postea autem *Clotaricus*, Rex Franciæ, tranſtulit Episcopatum hunc è Veteri Vindoniſſa Conſtantiam, quæ regia villa dicebatur, & plus commodatus habebat, concessis multis privilegiis & pagis Episcopatu huic

Translatio
Episcopatus
Vindoniſſen-
ſis Conſtan-
tiam.

datorium, fundavit: ob quam foundationem ipse pro sancto superstitione cultus, & adversus febrem invocatus fuit. Sepultus in eodem Monasterio, postquam prælio in Burgundia a *Clodomiro* superatus cum uxore & liberis necatus esset, anno Christi DXX.

Benedictus, Ordinis Benedictini Author, & Monasterii Cassinensis Conditor.

Ejus Soror Scholastica etiam in suo Sexu Ordinis Benedictino se addidit.

A. C. DXXXI. *Benedictus Nursinus*, nobili genere, e Sabinorum Civitate *Nursia* Montana, natus, & Romæ liberalibus artibus eruditus, Abbas Sublacenſis Monasterii, paucis Monachis secum assumptis, *Cassium* oppidum Campaniæ venit. Ibi simulacro Apollinis, quod ab agrestibus hominibus colebatur, everſo, lucoque succiſo, novum sibi monasterium condidit: Monachis Occidentalibus (ordine eo instituto, quem antea *Basilus* in Oriente) leges severissimas dedit: victum tenuissimum panis & vini præscripsit. Quod monasterium deinde, numero Monachorum, dignitate Abbatum, muneribus ac privilegiis Principum, totâ Italiâ factum est celeberrimum, imò & in alias terras, ipsamque *Alemanniam* progressu temporis propagatum. Sicque ordo Benedictinus exortus, quem in altero sexu suscepit quoque Soror Benedicti, Scholastica. Fuit hic *Benedictus* primus, qui regulari vita Monachos complexus est, multumque ab isto tempore invaluit Monastica vita, non in Galliâ solum, Hiberniâ, Scotiâ, sed deinde in Germaniâ, & hac Sueviâ inprimis quoque. Edificabantur primò ad hanc colendam Oratoria, deinde extructa Monasteria; docebantur ibi Christiana religio, boni mores, bonæ literæ. Aliæ tunc scholæ nondum erant. Ideò mittebantur in Monasteria erudiendi adolescentes, qui

postea Ecclesiis & Reipublicæ servirent. Exulabant initio vitia, avaritia, voluptates, quæ posterioribus demum temporibus inundarunt. Erant honesta Collegia, & à Principibus Viris dotabantur, ut citra magnum laborem posset in studia & preces melius incumbi. Collegiis præerant Præpositi, Monasteriis Abbates, Episcopi Doctores & Inspectores Ecclesiarum erant, nec dominatus & regiones possidebant, sed iidem erant, qui Parochi: nec dum, difficilibus præsertim Italiæ temporibus, terrarum occupationem, Papæ, seu Pontifices, meditabantur: sed humiles erant, & obedienter subiacebant Regibus. Nul- lus tunc erat in principes anathematismus, sive excommunicatio.

Concilium Aurelianense in Galliis.

A. C. DXXXVI. celebrabatur Concilium *Aurelianense* in Galliis, cui interfuit *Grammaticus*, Episcopus Vindonissensis, isti Concilio quoque subscribens. Inde mox a. 553. secutum est Concilium quintum Oecumenicum, & secundum Constantinopolitanum, in quo damnati sunt errores *Origenis*, *Didymi cæci*, & *Evagrii*, qui, testibus *Cedreno* & *Zonara*, statuebant, animas corporibus tempore esse priores, non iisdem nos resurrecturos corporibus, finem suppliciorum inferorum fore, dæmonas in integrum restitutum iii. Damnata sunt & tria hæc capita. 1. *Theodori Mopsvestiani*, dicentis: alium esse verbum DEUM & alium Christum 2. Duodecim capitula *Theodoret*, totidem capitibus B. *Cyrilli* ab eo opposita. 3. Epistola *Iba*, negantis: DEUM Verbum, ex S. *Maria* incarnatum, & hominem factum esse, videantur acta, hujus Concilii.

Eodem

Eodem anno natus est *Narseti* Legato Imperatoris *Iustiniani*, Francicum bellum, cui interfuerunt *Leutharis*, & *Bulsinus*, Alemannicæ sub Francis Duces. Cum autem Franci in Italia tunc Religionis Christianæ reverentiâ ducti templis parcerent, Alemannorum contra exercitus, ut ab illa pietate diversus, fana diripiebat nullo respectu, & deformabat, aurea, divino usui dicata vasa, reliquamque suppellectilem pretiosam diripiebat, pavimenta lucri quærendi causa evertebat, mortuorum cadavera & sepulchris trahebat, sanguine loca sacra fœdabat. Sed non durabilis erat Sacrilegorum felicitas: brevi adfuit vindex DEI oculus. Tempore enim maturæ fere messis, *Leutharis* consilium redeundi domum cepit, seque in opes male partas ingurgitandi, ubi mox in rabiem versus, vertigine rotabatur, ejulatus edebat horribiles, in solo se provolvebat, spuma os abundanti proluebat, oculis visu horrendis & inversis. Dentes denique brachiis imprimens, laceratâ carne suâ, bestiarum ritu vescabatur. Ita tandem ex humanis miserrimè excessit. Cæteri quoque passim moriebantur, peste, dolore capitis, apoplexiâ, mentis excessu, donec universi consumpti sunt. Fuerunt in isto bello Alemannicæ quoque mulieres vaticinæ, quæ Francis diem ad internecionem funestum prædixerunt. vid. *Agathias Smirneus*, *Carolus Sigonius* de regno Italix, *Cragius* in Annal. Suev. l. 9. Part. I. c. 5.

Alemanno-
rum
ligoribus,
punita à
DEO.

A. C. DLXIV. Rex erat Suevorum in Gallæcia *Theodomirus* (Suevorum enim Reges in Hispaniarum Gallæciâ, s. Galliciâ ad annos 176. ab *Hermenrico* usque ad *Eboricum* adeoque ab. anno C. 410. usque ad annum 586. regnarunt.) per quem (annitente *S. Martino*, Dumienſi Episcopo, postea Bracarenſi Archi- Episcopo) Suevi Hispanienses desciverunt ab Ariana perfidiâ. Cujus studio & industria pax Ecclesiæ amplificata est: & multa in Ecclesiasticis disciplinis in Gallæciæ provinciâ sunt instituta, teste *S. Isidoro*. Eam autem hæresin, tempore *Remismundi* Regis (qui vixit circa annum 466.) *Ajax* quidam, natione Gallus, Apostata Arianus, Regis auxilio, qui hostis erat Catholicæ fidei, in Suevos sparserat. Quo contagio ea natio infecta mansit annos 90. usque ad prædictum *R. Theodomirum*. Suevicorum deinde Arianorum memoria, simul cum eorum rebus gestis, a scriptoribus silentio est oblitterata.

Suevi Hi-
spanis impe-
ranti &
Christianam
Religionem
in Hispaniâ
stabiliant.

Sub hoc Theodomiro, qui verus fuit *Thietmayer*, Θειτμαγ, Concilium & Bracarenſe, præside prædicto *Martino*, & Lucenſe celebratum est, ob confirmandam fidem catholicam & constituendum Ecclesiæ statum. In Lucenſi concilio Ecclesiæ Bracarenſi Metropolitane, & aliis Gallæciæ Cathedralibus Ecclesiis, sui cuique fines assignati sunt (*Johanne Vaseo* teste) quos non excederent.

Anno circiter DLXX. vixit *S. Maximus*, vel *Maximius*, qui ultimus Vindoniſſenſis & primus Constantienſis Episcopus fuit. Erat enim initio Episcopatus ille in Ergovia, regnante in Gallia *Clodoveo*, Vindoniſſæ ad Confluentes *Arola*, *Ruffa*, & *Limagi*. Postea autem *Clotarius*, Rex Franciæ, tranſtulit Episcopatum hunc è Veteri Vindoniſſa *Constantiam*, quæ regia villa dicebatur, & plus commodatus habebat, concessis multis privilegiis & pagis Episcopatu huic

Translatio
Episcopatus
Vindoniſſen-
ſis Conſtan-
tiam.

huic ab eodem Rege. Quamquam sint, qui a *Dagoberto* II. Rege Francorum potentissimo filio *Clotarii*, translationem hanc ajunt factam in illam *Constantii* urbem *Constantiam*, quæ inde *Dagoberti* regia villa fuerit appellata.

Post illa jam tempora, circa annum Christi DLXXXIX. Christiana religio in Alemanniam, Sueviam, Rhetiam, adhuc liberius fuit introducta, cum *S. Columbanus Scotus* (aliis *Hybernus*) & Socii Evangelium in his terris prædicarent. Postquam enim Monastica vita dudum apud Hybernos, Anglos, Scotos, & per *S. Benedicti* discipulum Maurum apud Gallos initium sumplisset, *Columbanus*, trajecto Britannico mari, in Gallias venit, ibi per multos annos Christum docuisse fertur. Comites ejus erant *S. Gallus, Eustasius, Agilus* & alii. In Zurichgoviam autem & Turgoviam, adjunctaque loca ad Alemannos profectus, cum eos Numini suo Nudano (quod alii Mercurium appellant) vas capacissimum, cerevisia plenum, oblaturus vidisset, magna indignatione commotus, illud, vi Spiritus sui inflatum, confregit, cerevisiamque profudit. Tunc plurimi ab Ethnicis erroribus ad fidem Christi conversi fuerunt; idemque *Bois* atque *Venedis*, seu *Slavis*, pietatis Doctor exstitit. Habitavit autem *Theodoreti*, Franci in Austrasia Regis, concessu,

S. Gallus, Brigantini lacus oram, ubi postea oppidum *S. Galli* conditum est. Brigantii dicitur quoque triennium docuisse, ipse & *Gallus*, sed expulsus esse a Sueviæ Duce, sive is *Gunzo* fuerit, sive alius. Ergo in Galliam rediit, Regi deinde *Theodorico* & *Bronichildi* iratus cedens, in Italiam ad Reginam *Theodelindam* abiit, relicto in Suevia Gallo, febris tunc laborante, a qua tamen convaluit, & in officio perrexir. vid. Speculum Vincentii l. 21. c. 7. *Petrus de Natal.* in vita Columbanus, *Aventinus* l. 3. & 5. Annal. Boicorum. *Stumpfius* l. 4. Chron. Helvet. *Crusius* l. c. Part. I. c. 9.

Leander,
Episcopus
Hispalensis,
tempore Re-
gum Suevi-
corum, His-
panis impe-
rantium.

Erat isto tempore circa ann. Ch. DLXXX. Sanctitate clarus *Leander*, Episcopus Hispalensis, qui Arianæ in Hispania persecutioni se opposuit, & Sacro Sancti Baptismi salutari aqua, Suevos ibidem in Gallæcia imperantes perfudit, quorum regum Hispaniense cum *Eborico* Rege & *Andecavi* valere finem circa annum DLXXXVI. accepit, *Leovigildo*, Gothorum Rege, illud sibi subjiciente, & Suevis plane Hispanis ibidem coalescentibus, inque horum nomen & naturam transeuntibus.

Pia Regina
Theodelinda
Maritum &
gentem Lon-
gobardicam
ad Christiani-
smum per-
ducit.

Longobardos quoque, longè latèque per Germaniam & Italiam imperantes, Suevos natione fuisse, certis rerum constat indiciiis. Horum Reges *Ariarius*, & *Agilulphus*, Ariana hæresi & Gentilitiâ impietate imbuti quoque fuerunt, sed postquam utrique nupsisset pia & bella *Theodelinda*, *Gariibaldi*, Bavariz Reguli, filia, ipsa post mortem primi mariti *Ariarius*, alteri marito Regi *Agilulpho* persuasit, ut, relicta Gentiliū & Ariatorum impietate, cum tota gente Longobardicâ ad Christianam Religionem accederet. Sic Ecclesiæ quoque & Cænobia, quæ bello hætenus afflictæ fuerunt, instaurata sunt & commodis aucta: Longobardorum etiam infantes, qui nuper baptismo Ariano initiati fuerant, Catholice Ecclesiæ erant conciliati: gratias propterea *Theodelinda* Regine scri-

scriptis ad illam literis agente *Gregorio M.* Episcopo Romano, quod factum circa annum Christi DXC. vid. *Sigonus* l. 1. de regno Italiae. *Crusius* l. c. c. 12. Assumebant autem ab isto tempore Longobardi *S. Iohannem* Baptistam, Patronum, cui præcipua, sed superflua, Religione deserviebant.

*S. Iohannes
Baptista
Longobardo-
rum
Patronus.*

Seculum Septimum.

INitium huius Seculi infestavit Principatus Romanæ sedis, quem *Bonifacius* III. Papa anno C. DCVI. ab Imperatore *Phoca* obtinuit, ut Romana Ecclesia posthac omnium aliarum Ecclesiarum caput esset, a qua proximum locum haberet Constantinopolitana, in qua Episcopus *Iohannes* paulo ante titulum Oecumenici, vel Universalis Episcopi, affectavit, & insolentem de primatu Pontificiæ sedis contentionem introduxit.

*Bonifacii III.
P. & impiu
dominatus.*

Circa idem tempus fertur, Anglicus quidam Rex *Offo* venisse in Mortenavigiam, Regionem inter Brisgoviam & Marchiam Badensem, a Rheno ad Hercyniæ juga, & ad *Schusara* ripam Cænobium construxisse, quod *Offonis* cella dictum est. Transibant scil. tunc ex Britannia, Scotia, Hibernia Monachorum examina integra, in Gallia & hos Germaniæ fines, nominanturque adhuc hodie Monasteria ad *Scoros*. vid. *Crusius* l. c. 1. 10. part. 1. c. 2. Bucelinus autem in Germania Sacra, Parte 2da *Offonis* Cellam, præstantissimum situ atque opibus Benedictini Ordinis, in Diocæsi Argentinenfî Monasterium, ab Habsburgi Comitibus, *Brisigæ* Landgraviis, fundatum esse ait.

Cella Offonis.

A. C. DCXIII. *S. Columbanus*, qui ut supra dictum, bene de religione Christiana in Spevia quoque meruit, expulsus Gallia a Rege *Theodorico*, instigante *Brunichilde*, in Italia benigne ab *Agilulpho*, Longobardorum Rege, acceptus est, & mox contra Arianos, qui multi adhuc ibidem hinc erant, verbis ac scriptis acriter pugnavit, & concessu *Agilulphi* Bobiense Cænobium ædificavit, in quo Abbatiam gerens anno post obiit. vid. *Sigonium* de regno Italiae l. 1. *Crusius* l. c. c. 3.

*Columbanus
Arianos im-
pugnat.*

*Gonzo,
Dux Sueviae,
Hofis Chri-
stiane Reli-
gionis.*

Circa hæc tempora vixit *Conzo*, aut *Gonzo*, potens Princeps Sueviæ, infidelis tamen, & a fide Christi alienus, qui Thuringæ, sive Uberlingæ, curiam habuisse commemoratur, & antehac Brigantio expulisse fertur *S. Columbanum* & *Gallum*, qui idola Alemannorum destruxerant, & apud vicum *Thouconium* (*Thucken*) ad fluvium *Limagum*, ubi ex Gallia profecti Evangelium docuerant, simulacra ista in lacum abiecerant. Dicitur etiam *Conzonis* Ducis filia, *Fridberga*, demonio, quo obsessa fuerat, a Gallo liberata, sequenti tempore *Sigeberto*, Regi Austrasiæ, filio *Dagoberti*, nupsisse. vid. *Petr. de Natal.* l. 9. c. 72. Legenda *S. Galli. Munsteri* l. 3. Cosmograph. c. 247. *Crusius* l. c. c. 4.

Habitabat adhuc *S. Gallus*, ex Hibernia oriundus, alius Scotus, *S. Columbanus* Discipulus Anno C. DCXXX, Cellam in Alemannicâ eremo, ubi deinde insigne Claustrum

C

seu

seu Monasterium, conditum est, de nomine S. Galli nominatum. Ita circa *Sangallum*, Arborem felicem (Arbonam) & alia loca Constantiensis lacus, Alemannique, Ecclesie illis temporibus multæ fuerunt conditæ. Interim tamen etiam multi Alemannorum, Dea-
Origines Cæ-stros suos retinuerunt: idque usque ad tempora *Caroli* quoque M. & *Lu-*
nobii Sang-*dovici* Imp. id quod *Norgerum*, Monachus Sangallensis, de hac regione con-
allensis,questus hoc versu est:

Dura viris & dura fide, durissima gleba.

Posteriore autem tempore, quàm Cella Galli illo in loco, a Gallo facta esset, Monachis pluribus congregatis, Abbatia ibi, sumptibus *Austrasie*, Regis *Dagoberti* & *Sigeberti*, & Conjugis *Fridbergæ Gonzonidis*, erigi cœpta est, principium sc. illius celebris post secuti Sangallensis Cœnobii. vid. *Stumpffius* in Chron. Helvet. l. 5. c. 4. Gruf. l. c. c. 5.

S. Galli
obitus.

Obiisse dicitur S. Gallus, cùm esset annorum 95, die 16. Octobr. San-
 galli sepultus anno DCXL. quanquam alii adhuc illum a. DCL. vixisse, &
 alibi sepultum esse, dicant.

Martinus,
Episcopus
Constantien-
sis.

Anno C. DCXXXIII. *Martinus*, v. Marcianus, Episcopus Constanti-
 tæ claruit, cujus temporibus *Dagobertus* Rex Episcopatum hunc certis limi-
 tibus circumscripsit, ut habetur adhuc in bulla *Friderici Barbarossæ* Imp.
 deditque idem Rex Episcopo huic multa insignia Privilegia, quibus ad-
 huc Ecclesia Constantiensis utitur.

Johannes, E-
piscopus
Constantien-
sis, Beatus
vulgo nomi-
natus,
S. Galli disci-
pulus.

Successit huic *Martino Johannes*, Episcopus Constantiensis, propter
 summam vitæ innocentiam Beatus appellatus, Patriæ & gente Rhatus Curi-
 ensis, discipulus S. Galli Eremitæ, & Concionatoris accolarum lacus Acro-
 niani, qui cum ipse ad gubernationem Constantiensis Ecclesiæ vocaretur,
 honorem oblatum humilimè deprecatus, hunc Johannem clarissimum suum
 amicam & Sodalem ipse in urbem ducens, Ecclesiæ commendavit, præsen-
 tibus aliis Episcopis & *Gonzone*, Suevorum Duce, anno Christi DCL. Ex-
 pulerat antea *Gonzo* Dux, ut paganus, Gallum, sed ob morbum filix, dæmonio obfesse,
 illum revocaverat ad Urbem Constantiam, ut consecrationi Episcopi hujus Johannis
 præsens esset; quo tempore Gallum adhuc mirificè verbum Domini in populo prædicasse,
 multos ab errore Gentilitatis ad Christum iterum convertisse, & Episcopo Johanni fortu-
 naria commissæ sibi Ecclesiæ gubernandæ præscripsisse, postea in eremum ad cellam suam
 (quæ postea in bello Francico anno 658. capta & spoliata, sed brevi a Constantiensis Epi-
 scopo restituta fuit) rediisse, ibique plures discipulos, tanquam in Schola docentem con-
 gregasse, & postea demum febre mortuum in Castro Bruningio quidam referunt. vid.
Petrus de Nasal. & *Crusius* l. c. c. 6.

Incrementa
Episcopatus
Constantien-
sis.

Ab illo tempore valdè crevit Episcopatus Constantiensis, Moguntinen-
 si Archiepiscopo deinde subiectus, & suffraganeus, omniumque in his regio-
 nibus amplissimus, quippe supra 1800. parochiis & 400. Monasteriis con-
 stans. vid. *Munst.* l. 3. *Cosmograph.*

Eadem

Eadem ætate populum docebant ordinarii Presbyteri, Monachi verò in Cœnobiiis velut in Scholis vivebant.

Referuntur ad hoc tempus quoque initia Cœnobii *Hirsaugiensis* in Wirtenbergia, quod anno C. DCXLV. a nobili vidua Calvensium Nobilium, *Helsena*, fundatum, a nonnullis scribitur, teste Crulio in Paralipomen. Suev. Annal. c. 13.

Circa finem hujus Seculi anno C. DCLXXXI. habitum est Concilium Sextum Oecumenicum, Authore Imp. *Constantino* in Palatii *Byzantini* penetrali, quod *Trullum* dicebatur, contra *Monothelitas*, qui negabant duas voluntates in Christo, divinam & humanam, quod putarent, eas inter se contrarias esse. Demonstratum autem est a Patribus istius Concilii, duas esse *ἑνωσέντες* Christi DEI & hominis voluntates & actiones, ex. gr. quod manducatio, actio humanitatis non pertineat ad immutabilem Deitatem, & mortuorum suscitatio, tanquam actio Deitatis non ad humanitatis operationem per se scilicet.

Eodem tempore Germania multum adhuc infecta & contaminata fuit *Arianâ* hæresi, quam *Brico*, vel *Perichus*, Episcopus Augustanus, Comes Brigantinus, summo studio docendo & concionando oppugnavit: idem hoc strenue quoque faciente *S. Chiliano*, natione Scoto, qui cum popularibus suis, *Colomanno* & *Diethmanno*, in Angliam, Galliam & Germaniam, prædicandi CHRISTI gratiâ profectus est, iussus a *Benedicto*, Papâ, repurgare Germaniam ab *Arianâ* hæresi & gentilitate, qui ipse *Gosbertum*, Franconiam Ducem, CHRISTI ignarum, & totam fere regionem istam ad CHRISTUM convertit, & Evangelicæ lucis radios in vicinam Sueviæ Ecclesiam transmisit. Non docebar autem *S. Chilianus* solam Evangelii doctrinam, de gratuita remissione peccatorum propter filium DEI, de bonitate, de clementia & misericordia DEI, sed ex doctrina legis, etiam iram DEI adversus peccata hominum, auditoribus suis ostendens, acriter eorum vicia infectari, reprehendere & castigare solebar, nemini parcens in hac parte, sed omnibus tam summis quàm infimis ex æquo, ut par est, viam veritatis & salutis aperiens patefaciensque: in cujus *S. Chilianus* & sociorum ipsius Martyrum honorem, *S. Bonifacius* postea amplissimum Episcopatum *Herbipolensem* instituit, qui *S. Chilianus* patrimonium vulgo nominatur, & diocesis suam in ipsam Sueviam quoque extendit. vid. *Petrus de Natal. Bruschius* in descriptione Episcopatus Augustani. & *Herbipolens. Crispinus* l. c. c. 10.

Anno C. DCXC. *Adebricus*, sive *Ethico*, ex familia *Erebimoldi*, Majoris Domus Franciæ, oriundus, Dux Sueviæ & Alsatiz, in monte altissimo & celeberrimo Alsatiz *S. Ostilia* Arcem Regum Franciæ in Cœnobium *Alriconam*, vel *Hobenburgense*, Sacrarum Virginum *S. Ostilia* amplissimum Benedictini Ordinis commutavit, & amplissimis proventus annuis in Alsatia, quæ ad Alemanniam tunc referebatur, donavit: reliqua bona sua idem Dux *Ethico* ad foundationem Cœnobii *S. Stephani*, Monialium Argentinz: item ad fun-

Origines Cœnobii Hirsaugiensis.

Concilium Trullum, contra Monothelitas habuit.

Brico, Episcopus Augustanus, Arianos impugnavit.

S. Chilianus, Scotus, Arianis se etiam opponit.

Ethico, Dux Sueviæ & Alsatiz, Monasteriorum quorundam in Alsatia Pater & Benefactor.

fundandum Monasterium *Ebersheimense* juxta Selestadium impendit. Ejusdem autem Confanguineus *Eberhardus* condidit postea Monasterium ad honorem *S. Mauricii*, consecratum deinceps a *S. Pirminio* in honorem *S. Leodegarii*, Heduarum Episcopi, dictum Vivarium peregrinorum Monachorum, nec non Monasterium *Murbacense*: ab altero Cognato, *Mafone*, Duce Alemanniae, fundatum legimus circa annum Chr. DCCCXX. Parthenonem *Mafonis* Monasterium (*Masfmünster*) ad honorem quoque *Leodegarii*. vid. *Brusch.* in descriptione Monasteriorum Germaniae, *Münsteru* l. 5. Cosmog. c. 126. *Crusius* in Annal. l. c. *Bucelinus* in Germania Sacra.

Exeunte seculo hoc Sueviae Dux erat *Gotefridus*, benefactor Cœnobii *San-Gallensis*, cui pagum *Nicro-Goja*, *Biburbacum*, diplomate Cantadii ad Nicrum anno Christi DCXCVII, scripto, viz decennio ante *S. Otmaro* adventum, tradidit. Habibat Dux hic *Gotefridus* in Castello *Pfungæ*, quæ hodieque arx prope *Viedurum*, ad quem *S. Pirminius*, Abbas & Episcopus, ex Gallia cum quatuor Monachis in Helvetiam, & solitudinem mox ad montem vicinum, ubi fons à *Pirminio* nomen accipiens, coluit. Mortuo autem *Gotefrido Pirminius* cum suis profectus est in Augiam divitem, seu *Reichenojam*, vid. Chron. Reichenovienſe. Stumpf. l. 4. Chron. Helvet. c. 30. & 34. & l. 5. c. 4. *Crusius* l. c. c. 11.

Seculum Octavum.

Ethoni
Monasteri
in Sylva
Hercynid.

Cum hoc Seculo initium cæpit a *Vigerno* Monacho celebre *Ethoni* Monasterium, vel Cella Monachorum Benedictini instituti, ad nigram Sylvam, prope amœnam *Kinzingam*, non longe a Rheno: Renovatum deinde ab *Ethone*, Comite Habsburgi, Episcopo Argentoratensi, ex Abbate *Augiæ* divitis, anno DCCXXXIV, alii DCCLXXIX. quod cum ipse, tum *Ernestus*, Dux Sueviæ, magnifice ornavit & ditaverunt.

S. Bonifacius,
Anglus,
Evangelium
in Germaniâ
predicat,

Illustravit quoque mox primordia hujus Seculi *S. Bonifacius*, natione *Anglus*, ex illustri & augusto Regum stemmate ortus, *Beda* Venerabilis pius Discipulus, *Winefridus* dictus, quem *Gregorius II.* Papa in Germaniam circa annum Christi DCCXIX, misit, ut Evangelium, etsi jam antea hinc inde in hac Europæ parte maxima annuntiatum prædicaret, & Germanos plene ad fidem Christianam converteret, sicque & tenebris, proposita veritatis luce, educeret: qui ipse magnam Germanorum partem, Romam venientem, baptizavit, & prædicatione sua multos *Thuringos*, & vicinos *Francoſ* atque *Hefſos* convertit, cæteros in fide plenius erudit, & ab *Arii* impia hæresi abstraxit, falsos Sacerdotes, impudicos, arrogantes, fabularum præcones, exaudivit & Monasteria utriusque Sexus primum in Germania instituit, postea quoque circa annum DCCXLV. Episcopatum *Herbipolensem*, *Eichstettensem* & *Frisingensem* plantavit, & Monasterium *S. Salvatoris* in Sylva *Buchovia* potentissimam Ordinis Benedictini Abbatiam *Fuldensem* erexit. Ipse primus *Moguntinæ* sedis Archiepiscopus anno C. DCCXLIV. interfuit præſens

Fit primus
Archiepiscopus.

præfens quoque Synodo Auguſtæ, ob fidem Chriſtianam confirmandam celebratæ, ſed nimium frequens Romæ, quò ter profectus fuit: plus ſatis carus Romanis Pontificibus *Gregorio II. & III. Zacharia & Stephano*, qui eum fratrem & Episcopum ſuum, Collegam ac Legatum fidelem, ut ex epiſtolis illorum conſtat, appellarunt. Hinc ipſe ob operum magnitudinem, pro *Winfrido* dictus eſt *Boniſacius*, imò Germaniæ Apoſtolus, nimium autem, uti dictum, dictis Pontificibus obnoxius, & juxta Romanæ Eccleſiæ non amplius ita pure dogmata atque ritus Gentilibini reformationem in multis ſuſcipiens, & fæces alicubi Chriſtianæ Religionis ſpargens. Profectus tandem ad convertendam a Gentilitiis ſuperſtitionibus Friſiam, traditus ibidem ab infidelibus, Martyr obiit. a. C. DCCLV.

pus Moguntinus, nimirum papizat.

Martyr obiit.

Proximus hunc ſequitur *S. Otmarus*, primus San-Gallenſis Abbas. Cella enim illa *S. Galli* ex Scholâ, unde multi docti Viri, etiam ſanguine nobiles, & ad Conſtantienſem Diœceſin Episcopii prodierunt, etepta fuit in præclarum illud Monafterium & Abbatiam ſub Conſtantienſi Episcopatu. Videantur Scriptores Cœnobii San-Gallenſis apud *Goldaſtum* in rebus Alemannicis. *Brusebius* in Monafteriorum Germaniæ Chronologia pag. 407. *Manſſerus* l. 3. c. 79. & ante omnes *Walafridus Strabo*, inſignis ſeculi ſui Hiſtoriographus, in vita *S. Galli & Otmari*, quam ille ſcripſit a *Gosberro*, Abbate San-Gallenſi, rogatus.

S. Otmarus, primus San-Gallenſis Abbas.

Fuit *Otmarus* ille Natione Suevus, Curiz Rhæticæ bonis literis & ſacris inſtitutus, melioris diſciplinæ cauſa San-Gallenſibus Monachis & Presbyteris per *Walerammum*, Francici Regiminis præpoſitum, à *Villaro*, Curiz Comite, Abbas impetratus, Regulæ *S. Benedicti* retinentiſſimus, ante cujus adminiſtrationem *Ottwinus*, impius Dux Sueviæ, ejusque præfectus *Erchonalduſ* *S. Galli*, Alemannorum Apoſtoli, diſcipulos *Magnoldum & Theodorum*, nullum adhuc Ordinem proficentes, graviter perſecuti fuerunt, Oratoriumque & ſepulchrum Galli fregerunt, & ſanctos Patres, ſtudiis pietatis ibi operam dantes, miſerectæarunt. Sed & *Warinus*, Dux & Altorſii Comes, fraterque illius, *Ruthardus*, *Ottmarum*, San-Gallenſem Abbatem, ceperunt, & in inſulam Rheni, ſupra *Steinum* ſitam, relegarunt, maximè propter temporalia Monafterii San-Gallenſis bona, obeunte deinde diem ſuum *Ottmaro* anno 750.

Ottmarus in Exilio moritur.

Addendus his tertius eſt *S. Pirminius*, Episcopuſ Meldenſis, qui ex Gallia circa hæc tempora in Sueviam venit, ubi præfectus Francorum Regis *Sindeleſus* inſulam *Sindelſanam*, *Angiam diviſem*, vulgò die *Reichenau* / in lacu Cellenſi incolendam, illi conceſſit. In qua longè florentiſſima Inſula *Pirminius Lauſfrido*, Sueviæ Duci, commendatus, fundavit circa annum C. DCCXXIV. auxilii & ſubſidiis *Caroli Martelli* præclarum & nobiliſſimum Monafterium Benedictinæ profeſſionis, in quod aſſumi primum ſolebant tantum Principes, Comites & Barones, ut illic educarentur & eru ſciantur a prima infantiâ ad adoleſcentiæ uſque tempora, tum enim bene inſtitutis ac libere educatis, liberum fuit, prodire iterum, & Uxores ducere, vel aulas Principum & militiam ſequi. Erat igitur tantum Principum ac ſublimi ſtirpe natorum Schola & Pædagogium quoddam

S. Pirminius, Episcopuſ Meldenſis operâ Caroli Martelli condit. Monafterium Reichenau /

*primus ejus
Cœnobii Ab-
bas, inde
pulsus.*

in quod Equitum, vel plebejorum liberi non admittebantur. Accepit autem divitis Augiæ nomen a potentia & opibus, quibus ex Regum & Imperatorum donationibus maxime crevit. Invenit *Pirminius* in hac insula adhuc Reliquias quoque Gentilismi, quem ille extraxit, fuitque ibi in inferioris Celtæ templo veteris Alemanni, vel *Herculis Alemannici*, a Germanis olim in ista regione culti, idolum, quod *Maximilians I.* Imp. anno 1511. ad *Oenipontem* transferri jussit. Ejus autem mox insula ista *Pirminius*, quanquam primus Monasterii illius Abbas, a *Theobaldo*, Duce Sueviæ, & ejus fratre *Ordulone*, anno DCCXXVII. secessit in Alsatiam, ubi Christum quoque docuit, atque Cœnobiis aliquot promovendis operam dedit. Coluerunt autem istius ævi homines *Pirminium* hunc ob sanctitatem ad superstitionem usque, in benedictionibus & gratiis agendis propter escam & pocula, quas DEO magis, imò unicè, adscribere debuissent. vid. *Nauclerus* in Chronol. *Stumpff.* in Chron. Helvet. l. 5. c. 9. *Munsterus* in Cosmog. l. 3. c. 236. *Bruschius* in Chronol. Monasteriorum Germ. pag. 30. *Crusius* l. c. l. 11. Part. I. c. 2. Dedit autem Cœnobiis hoc Episcopus plurimis Germaniæ Cathedralibus Ecclesiis, inprimis Constantiensis ac Argentoratensis, & ex illo, tanquam Equo Trojano, multi illustres & doctissimi viri in Sueviæ & alibi per Germaniam prodierunt. Mox autem hujus Augiæ divitis Abbates, iidemque Episcopi Constantienses, *Ebenfridus* atque *Sidonius*, in Alemannica Helvetia, juxta Magistratus, qui a Francis Regibus in eam provinciam missi fuerant, ipsi quoque dominati sunt Seculo hoc octavo medio, uti *Stumpffius* & *Bruschius* observant.

Suasum quoque ejusdem *Pirminii* & sumptibus *Caroli Martelli*, regnante in Gallia & Alemannia *Theodorico* secundo anno C. DCCXXXIV. conditum est *Fabariense* Cœnobiū locupletissimum & amplissimum divæ Virginis, DEI Genitricis, apud *Favarias* situm in Rhætici Curienensis pago, *Churwabala*, Germanice *Wesserli* / ordinis *S. Benedicti*, tota Europa notissimum & æque viris illustribus atque ob fontes Thermales miraculosos, notissimum, cujus Abbates postera ætate in numerum S. R. I. Principum assumpti.

*Fundatio
Cœnobii
Murbachensis.*

Primus autem omnium hujus Monasterii Abbas exstitit *Pirminius*, Cœnobiorum Pater & renovator. Ad cujus preces & petitionem quoque *Eberhardus*, Sueviæ & Alemanniæ Dux, circiter annum DCCXXIV. ad honorem *S. Leodegarii*, parentum suorum consanguinei, fundavit *Murbachium*, Cœnobiū Benedictinæ professionis in superiori Alsatia, ad montana *Vogesi* situm, antiquitus peregrinorum Vivarium dictum, unum ex potentissimis Germaniæ Monasteriis, cujus Abbas inter quatuor Viros S. R. I. Principes in illa vulgari divisione Imperii in quaterniones numeratur, & singulari quadam prærogativa atque dignitate cæteris Abbatibus per Germaniam eminentior est. vid. *Bruschius* l. c. *Bucelinus* in Germania Sacra.

Non longe post annum DCCXL. Monasterium *S. Mariae* in *Gengenbach* ad ejusdem nominis rivulum & amnem *Kinzigum* in Hercynia Sylva Benedictinæ professionis amplissimum condidit *Ruthardus*, Dux potens & illustris Alsatice & Comes Zæringensis, cum Conjuge *Irmenswinde* multarum Ecclesiarum fundator, teste *Bruschio* in collectaneis miss.

Eodem

Eodem tempore, anno C. DCCXLIII. *S. Bonifacius* ad *Zachariam*, Pontificem Romanum, misit Epistolam, quæ exstat apud *Nauclerum* in Chronico, in qua inter alia indicat, idiotas Suevos, Bavaros, Francos, carnales homines, imitari bacchationes, quas se Romæ ad Calend. Jan. fieri vidisse dicant: choros ducendo per plateas, commessando dies ac noctes, carmina profana cantando, auguriis & incantationibus utendo, mulieribus etiam phylacteria & ligaturas in brachio & crure gestantibus, quæ omnia sint impedimento prædicationi & doctrinæ. Ad quam querelam Papa respondit: Hæc omnia à se & prædecessore suo, Gregorio P. fideliter amputata esse; ideo Germanis non illo prætextu esse utendum.

Seculo hoc ad medietatem perveniente, defecit Galliæ regnum in *Childerico*, ultimo Francorum rege, ex familia Merovingica, sub qua ultra duo jam secula cum dimidio a tempore *Clodovei* Christiana religio non in Gallia tantum, sed in hac nostra Alemannia & Suevia multum profecit, & cum nova regia *Pipini* atque Carolingica familia nova quoque augmenta utrinque cepit. Postquam enim tonso & in Cœnobium divi *Heimerani* Ratisbonæ detruso a regio sceptro *Childerico Pipinus* in conventu ordinum Francorum & Germanorum Augustæ Sueffonum Rex salutaretur, & a *Bonifacio*, Moguntino Archimyste, ritu Christiano solenni inungere-
*Pipinus, Rex Fran-
 ciæ, nimis
 papizat.*

videbat isto tempore *S. Vickerbus*, Episcopus Augustanus, a Rege hoc *Pipino* electus, in quo summum Christianæ pietatis ampliandæ studium emicuit; ad quem *S. Magnus*, S. Galli discipulus, unus ex primis quoque Germaniæ Apostolis, haud fortuito casu venit, petens ab illo veniam ac potestatem ædificandi pro se ac discipulis suis Cœnobii, quod mox sumptibus Regis *Pipini* & hujus Episcopi auxiliis construxit magnificum ordinis S. Benedicti ad Licum amnem in alpium Sueviæ faucibus, unde *Faucense* & hodie adhuc parum immutata voce Fussenfense Cœnobium ac oppidum appellatum fuit, quod a prima sua origine una cum arce Episcopo Augustano paruit. Hujus Cœnobii originem *Crusius* refert ad annum C. DCCCLIII. *Munsterus* autem & *Bruschius* illud DCCXX. fundatum & ædificatum a-
*S. Magnus, S. Galli
 discipulus,
 Monasterii
 Fussen Pater.*
 junt; cujus primus Abbas, idemque fundator, juxta fuit S. Magnus, de quo *Jacobi Philomusus* hos versus scripsit.

Cœnobium Fuesfen regali dote *Pipinus*
 Fundavit, Sancti permotus nomine Magni,
 Vastatum Cæsar reparavit Carolus idem,
 Atque Augustana Sympertus Præsul in Urbe
 Austriaca posthæc Leopoldus Marchio terræ,
 Guelpho, Suevorum Dux, ampliter augmentavit.

vid. de S. Magno Emeritus, doctissimus Elefantensis Monachus, qui vitam illius committente *Lantbone*, Episcopo Augustano, magno benefactore & illustratore Monasterii Fauscentis descripsit.

Aano

*Cænobium
Elkwanense
fundatum.*

Anno D CCLIV. juxta *Crunum*, vel DCCLXIV. juxta *Brusichium*, fundatum est *Elephantiacum*, hodie *Elkwanense*, magnificum Ordinis Divi Benedicti ad Jatum Monasterium, ab Hariolpho, Episcopo Lengenensi, Confessore Caroli Magni, quem Imperator hic & Pipinus Rex carissimum habuere, & Patrem salutare soliti sunt. Octavo a. Seculo post a. MCCCCLX. sub Abbate, *Johanne de Hirnherm*, hæc mutata est in Praposturam, & Monachi versi in Canonicos seculares.

*Marfilus
&
Hildebrandus,
Ducis
Sueviae,
Christiane
Religionis a-
nantes.
Adelinda,
Hildebrandi,
Ducis Sue-
viae, filia Cæ-
nobium Bu-
choriense
fundat.*

Floruerunt isto tempore in Suevia duo potentissimi Duces, *Marfilus* & *Hildebrandus*, uterque Christianæ religionis fautor. Ille arcem *Laureacensem*, (quæ postea in Monasterium hujus nominis a subsecutis Sueviæ Ducibus, Dynastis *Hobenslauffenibus*, in Wirtenbergia conversâ fuit) sedem aulae habuit, in qua ductum inter alios obsides Roma secum, Græci cujusdam Comititis filium, *Bonsium*, sacro baptismate ablutum, Christianæ religionis sacris initiabatur, Caldariensium deinde, sive Kesselburgiorum Comitum, in Suevia Conditorem. Alter Dux *Hildebrandus* Campidonæ in *Hillermontio* habitans, inter alias filias habuit illustrem *Adelindam*, quæ pulsâ e Germania, & ingenti prælio, prope *Biberacum*, victis Hunnis, Buchoviense Monasterium, prope ipsum locum prælii, qui propter cladem Almannorum & Adelindis hujus mariti Hannonis, Comititis Kesselburgici, triumque filiorum ipsius, *Berengeri*, *Reginfi*, & *Gerhardi*, dictus est Vallis planctus, vulgo *Wlancthal* / institutum Sanctimonialibus Augustinianæ professionis, ad honorem S. Corneli & Cypriani, condidit anno circiter DCCLVI. in quo suorum dilectorum mariti & filiorum corpora sepelivit: ipsaque deinde vitam pertæsa, dedicatis DEO omnibus facultatibus & bonis, mundo valedixit, & prima Cænobii sui Abbatissa facta est, in quo etiam humata, & in divarum numerum propter insignem vitæ ac morum innocentiam relata fuit. Vivabant in isto Parthenone deinde ab anno Christi DCCCXXI. Canonissæ liberæ ab omni professione & voto immunes, tantum ex nobilitate, vel stemmate Comitum atque Baronum, probe sub disciplinâ Abbatissæ, ad pietatem & virtutem educatæ, quibus præter obstrictam Pontificia benedictione Magistram nubere & excedere licuit domo ista, quæ non Monasterium, sed honestæ disciplinæ magis domicilium ac Sacrarium, ut olim omnia Cænobia erant, nominari debebat, revera Collegium potius liberarum Virginum, quàm Cænobium: Cujus secundus fundator & instaurator fuisse legitur Imperator *Ludovicus* pius, sua auctoritate & privilegio ab omni professione ac regula Cænobium hoc eximens, inque liberum adeo atque Imperatorum Canonissarum Collegium dicto anno 821. transmutans.

Suppar huic fuit alterum illustre Virginum Benedictini olim Ordinis Cænobium *Caziense* in superiore Rhætia anno C. DCCLX. in honorem SS. Apostolorum, Petri ac Pauli, a Victore, Episcopo Curiensi, Comite Brigantino, fundatum: cujus templo memorabile Idyllion *Cassaris Bruschi* de Christi Iesu, Salvatoris nostri, meritis, sumptis ex divo Augustino antithelibus, hisce versibus inscriptum, dignum est legi & observari:

Huc,

Huc, mortalis homo, tua corda & lumina flecte
 Ac animo comprende tuo, quo Christus amore
 Te sit complexus, Patris ingens Filius ille,
 Cujus recta sequi merito vestigia debes:
 Pauper is est factus, quo te ditaret abunde,
 Contemptus mundo, quo tu cœlestis in arce
 Urbis honore novo ornareris perpetuoque
 Captus, ut ex omni te carcere liberum ubique
 Redderet. At duris vinclis ferroque ligatus
 Ut peccatorum e nodis te solveret, atque
 Immunem faceret Solymarum ad mœnia civem.
 Horrentem pro te de spinis ipse coronam
 Gessit, ut æterno in cœlis diademate frontem
 Ornaret faceretque tuam super omnia pulchram.
 Vulnere quin etiam pro te quam plurima passus,
 Ut tua sanaret medicamine vulnere tali.
 Pro te mortuus, ut te ad vitam suscitet illam;
 Quæ sanctis ante hæc est secula cuncta parata,
 A morte æterna, a Phlegethonis libera flammis.
 E tumulo æthereas victor surrexit in auras,
 Ut te a peccatis faceret quoque surgere, ab omni
 Labe injustitiæ, candorem mentis ad illum,
 Qualem sacra a te Domini Scriptura requirit.
 Ascendit cœlos, ut & ipse sequaris, & illic
 Indivulsus ei seclis comes omnibus adsis.

Egregium
 &
 antiquum,
 verè ortho-
 doxum,
 Carmen de
 Christi
 Merito.

Vixerat ista ætate quoque *Sylachus*, Vir illustris, Francorum Dux, Aleimanniz præfectus, & Hergoviz Comes, quicum Coniuge *Ermuinda*, vel *Ermenrude*, anno Christi DCCLXIV. in *Gunziana* valle Monasterium præpotens ac pulcherrimum *Osttenburam*, Ordinis Divi Benedicti, in honorem D. O. M. & Apostoli *Petri* & Martyris *Alexandri*, fundavit. Privilegio mox a *Carolo M. Imp.* & ejus Coniuge *Hildigarda*, munitum.

Monasterii
Osttenburam
 fœ originis.

Carolus M.
Imp. decem
Episcopa-
tum Fun-
dator.

Excitaverat DEUS *Carolus* hunc post mortem Patris *Pipini*, Francorum Regem, ut ipse collapsum in Occidente Romanum Imperium restauraret, orbi quierem, Germaniz pacem redderet, & Ecclesiam Christiana Religione hinc inde augeter. Debut hanc illi post victum longo & durissimo bello Regem *Wisekindum* Saxonia, erectis ibidem decem Episcopatibus, *Werden*, *Bremen*, *Minden*, *Halberstadt*, *Hildesheim*, *Paderborn*, *Osnabrugen*, *Monasterien*, *Magdeburgen*, *Hamburg*: quibus Saxones simul, gentem adeo ferocem, in officio continuit, & in omnibus Regni sui Civitatibus & Monasteriis, ubicunque sitis, etiam in *Suevia* hac, Scholas esse voluit.

D

Incu-

*Origens
Monasterii
Campido-
nensis.*

Incubuit in hanc curam quoque in his Suevix regionibus Uxor Imp. Caroli *Hildegardis*, magna & sancta filia *Hildebrandi*, Ducis Suevix, quæ magnificum & præpotens Ordinis divi Benedictini in Illergovia Monasterium *Campidonam*, Divæ *Mariæ* & *S. S. Epimacho* ac *Evediano*, Roma allatis, dicatum, pro nobilibus & illustribus viris, DEO & Ecclesiæ servituris, anno Christi DCCLXXXIII. fundavit, marito *Carolo* Imp. anno proximo DCCLXXIV. illud confirmante, eodem præposito, & nobiles Germaniæ viri, qui pietatis, literarum ac Religionis studio se dederent, ibi sustentarentur: quibus primus Abbas præfuit *Andelgavius Grundfestus*, Brunsvigensis, *Rolandi filius*, ex genere illorum, qui postea Duces Brunsvigerum Pontifice pro se & successoribus insigne Privilegium consecutus est, in quo Pontifex *Campidonam*, alteram Romam appellans, ab omni eam Episcopali jugo exemptam & perpetuo exemptam esse statuit: Abbati vero concessit plenam potestatem, ante meridiem Sacris operari, post meridiem, verò gladii ad exercenda jura torrensia, bonosque tuendos, ac e medio tollendos malos, usurpandi. Unde

*superstitio-
nis
incrementa.*

versus natus, quem Abbas & Princeps hic cum *Herbipolensi* Episcopo communem habet. *Campidona* sola, judicat ense, stola. Ejusdem *Adriani* Pontificis consensu, translata quoque ad Monasterium *Campidonense*, celebris tunc Academia *San- Gallensis*, quæ postea e *Campidona* propter tumultuantem ibi plebem *Herbipolim*, & anno MCCCXCVIII. ex *Herbipoli* in Episcopum suum feditiosa *Erfordiam*, a *Johanne*, Archiepiscopo Moguntino, translata legitur, *Bonifacio*, IX. P. M. privilegia dante. Imp. verò *Carolus* dictum *Andelgavium*, Abbatem *Campidonensem*, ad Principis dignitatem evexit: Advocatos vero & tutores Canobii instituit Ducem *Bavariæ* *Mareschallum*: *Saxonix* Ducem *Pincernam*: *Montisfortis* Comitem *Dapiferum*: *Comitem de Nellenburg* *Camerarium* Abbatis. Decedens autem *Hildegardis* fundatrix anno Christi DCCLXXXIII. sepulta fuit, ut moriens petierat, in Basilica sua *Campidonensi*, ubi adhuc imago illius & monumentum cernitur. Tanti autem tunc habita fuit *Hildegardis* hæc, ut vota illi persolverentur, & gratiæ DEO & *Hildegardis* actæ fuerint, nimia seculi istius superstitione, quæ in Monasteriis tunc cum falsa miraculorum credulitate & sanctorum adoratione invaluit: gloria, quæ soli DEO debebatur, aliis sic quoque communicata. Proficiscebatur cum hac Coniuge *Hildegardis Carolus M.* Anno 776. & 777. Romam, pietatis & fidei Christianæ augendæ gratia: Viderat enim Ecclesias dire vastatas esse a multis paganis, quos ipse bello victos fidem amplecti adegerat, & si contra jusjurandum datum ad idololatriam relapsi fuerant, capite multabat. Studebat quoque tunc *Carolus* convocatis undique ex terris nobilibus & sapientibus viris unionem fidei in Christum efficere: & desiderabat ab *Adriano* Pontifice perfectius de singulis religionis capitibus informari, cum aliud sæpe aliis etiam doctis viris videretur, ne erraret in cogendis ad fidem hominibus. Recipiebat quoque undique ex orbe terrarum adolescentes, discendi causa in aulam suam missos, existimans, hoc modo rectius & facilius nationes ad fidem Christianam adduci posse, quam vi & armis, quemadmodum de his constat ex *Gotsfrido de Marfilia*, Imp. *Ludovici* Archi- Cancellario, quem ex M S C. Codice allegat *Crynium* in *Annal. Suev. L. 1. Part. 2. c. 10.*

Con-

Conversa autem ad fidem Christianam Saxonia cum *Widekindus* Rex, anno Ch. DCCLXXXV. baptizatus, Christi Religionem amplexus esset, habitum est mox anno Christi DCCXXXVII. septimum Oecumenicum Concilium *Niceæ*, urbe Bithyniæ, ab *Irene* Augusta, ubi sancitum, Spiritum S. & a Patre & a Filio procedere, & sanctas imagines, crucemque esse venerandas. Sic facta tunc fuit Ecclesiæ unio, prævalere tamen illud Christi dictum debuisset. *Matth. 4.* Dominum DEUM tuum adorabis & ei soli serves.

Widekindus.
Rex Saxo-
niæ, baptiza-
tus.

Hinc ad fundandam Academiam *Parissensem* & *Papiensem* circa annum Ch. DCCXCI. se convertit *Carolus Magnus*, præcurante rem Præceptore suo *Albino*, *S. Bedæ* Discipulo, unde non tantum literarum studio, sed ipsi Christianæ religioni multum commodi accessit: fuit enim illa Parisiensis Academia, quasi Mater reliquarum non tantum per Galliam, sed ipsam Germaniam Universitatum studiorum.

Academia
Parisien-
sis
fundata.

Optime quoque *Carolus M.* in hac Suevia nostra de Christiana religione meritus est per Episcopatum Augustanum. Vixerat isto tempore *S. Symperius*, Dux Lotharingiæ, Patre natus *Amberto*, Matre *Symphoriana*, *Caroli M.* Sorore, educatus in Monasterio Murbacensi Alsatiæ (quæ sub Alemannia tunc) cujus Abbas fuit, evocatus inde ab Avunculo *Carolo M.* ad Episcopatum Augustanum, quem *Carolus* confectis civilibus Baviaræ & Sueviæ Ducum bellis, deficientem aliquantum restauravit, circa annum Ch. DCCLXXIX. *Symperto* adeo pie ac honeste Episcopale munus obeunte concionando & docendo, ut toti conventui Exemplum innocentis vitæ præferret, & collapsa templa repararet, imò Episcopatum *Neoburgensem* quoque ad Danubium consensu *Caroli M.* suo Episcopatu uni-ret. Quo tempore Augustensis Ecclesiæ Episcopatus non adeo temporalibus pollens rebus, ut posteriore conspiceretur ævo: Nec Prælatorum tanta gloria & pompa: sed erant Pastores & Rectores cum suis Clericis in commune viventes, juxta Apostolorum præceptum: Nec quisquam Ecclesiasticarum rerum quicquam suum, vel proprium, æstimabat, seu possidebat, sed omnia ut in primitiva fuisse Ecclesia constat, erant illis communia: Diligentes enim Christum imitando & Apostolos per sanctam pauperatē se a proprietatis labe custodiebant: nec pestiferum tunc animarum morbum Simoniam, credendum est Sacerdotum DEI corda tenuisse, sed habentes Victum & vestitum contentos fuisse, uti refert *Bruschius* in lib. quo vita *Symperti* describitur, de moribus Episcoporum Antiquorum, qui tamen mor, ut deinceps dicetur, mutati sunt.

Carolus M.
Imp. de
Episcopa-
to
Augustano
bene
meritus.

Anno DCCXCIV. *Carolus M.* Imp. Wirceburgi venit in vicinam Francofordiam, ubi *Felicis*, Episcopi Orgellensis in Hilpania, error proscriptus fuit, qui Christum non proprium, sed adoptivum DEI filium esse, impie putavit, cujus erroris, cum ipse Ratisbonæ in Concilio Episcoporum præsentē *Carolo M.* convictus esset, & hunc Romæ quoque coram *Adriano* Pontifice abdicasset, relapsus tamen in eundem fuerat, & denuo damnatus in hac Synodo *Francofurtens*, in qua septima illa Græcorum Synodus pro adorandis Imaginibus abdicata, & non universalis, sed

Synodus
Francofor-
densis.

supervacua habita fuit. vid. acta hujus Synodi. *Aventinus* in Annal. Bavar. *Crusius* in Annal. Suev. l. 12. Part. I. c. 8. *Struppius* in Chron. Helvet. l. 3. c. 86. & 87. ubi scribit: Francofurti tunc damnatum esse Concilium Elibertinum Hispaniæ, quo aliquando ante imagines e templis damnatæ fuerant.

*Origines
Cænobi
Weingart
ten.*

Ad finem denique hujus Seculi pertinent initia *Vincærum*, potentissimi amplissimi que instituti Benedictini Cænobitarum in Constantiensi Diocesi, Domicilii non procul a Ravenspurg, Imperiali Sueviæ civitate, in perveteri pago Altdorff/ ad Schussium amnem, in quo antiquitus Patriæ natale solum & avita sedes Principum Altdorffensium fuit, & ex illorum sanguine natorum *Guelphorum*, potentissimorum olim Sueviæ Regulorum: quod ex arce Ducali in domum DEI conversum, pietatis ac literarum Gymnasium esse cœpit, an. Ch. circiter DCCC temporibus *Caroli M.* Imp. ex liberalitate & munificentia Irmentrudis, illustri Heroinæ, quæ filia fuisse fertur *Hildebrandi*, Ducis Sueviæ, Soror *Hildegardis*, Conjugis *Caroli M.* Uxor *Henrici*, Principis Alemanniæ & Comitis Altorffii, Mater *Guelphorum*, de cujus *polylexia* & Origine *Guelphorum*, quæ circumfertur, sive historia, sive fabula, aliis credenda & examinanda relinquitur. vid. Brusch. in Monasteriorum Germaniæ Chronologia, *Crusius* l. c. c. 10. & præter alios *Bucelinus*, hujus Cænobii Monachus & Scriptor in hoc argumento proprius, in Germania sacra & in historia Agilolfingica.

*Invalescens
in Cænobiis
Simonia,
ambitio &
luxuria.*

Cæterum memorabilis est locus de Episcopis, Abbatibus & Monachis istorum temporum, quem refert *Crusius* in Annal. Suev. l. 9. Part. I. c. 1. ubi notat Monasteriorum abusum, & degenerantem statum in Sacris, post primævam puritatem temporibus hinc sequentibus his verbis: Postquam circa ann. Ch. DCCC. *Carolus M.* Imperium Occidentis nactus est, Episcopi numero pauciores facti, tantum nuncupari sunt illi, qui ditiones jam haberent. Fiebant autem tunc ex Monachis Abbates & Episcopi, quorum Electio & confirmatio penes Imperatores & Principes erant: sine quorum permisso nec Cænobia condere licebat. Creverunt autem opes Episcoporum & Monasteriorum, cum Franci Reges crudeliter & libidinose vixissent, ac postea penitentes, se precibus Monachorum commendarent, aut etiam ipsi cucullatam vitam subirent. Item cum Principes & nobiles liberos spurios in Monasteria ablegarent. Hinc factum, ut intercessionibus monasticarum precationum multo auro emerentur: hinc magnæ donationes factæ: Ac raro Princepi, aut Comes, aut Nobilis, mortuus est, qui non ad remedium animæ suæ cænobium aut construxerit, aut agris & redditibus ditaverit. Hinc non modo preces, sed etiam merita Monachorum, pecuniis empta, ne sc. quis ipse cogeretur pius aut probus esse, sed pro se alios haberet ad DEUM satisfactores. Ex eo securum, ut *Carolus Martellus*, *Pipinus*, & *Carolus M.* Pontificis Romani facultates & potentiam auxerint. Ex tamen nihilominus a *Carolinis* & Antecessoribus, Papæ, Episcopi, & Abbates a Regibus, aut Imperatoribus, confirmabantur. Abbates autem quia non sinebantur politica & externa bona tractare, habebant suos Patronos, Procuratores, Vice Dominos (*Rasten Bøgt / Bisg Domen*) Nec etiam

vitzæ

vitz necisque potestatem habebant. Denique etiam adsciscerantur Episcopi & Abbates in Senatum Regum & Cæsarum. Simonia quoque invasit, ut Sacerdotia emerentur auro.

Alius sc. erat primus Monasteriorum usus, scholis destinatus, docendo & exercendo DE I verbo, qui verus DEI cultus est, de quo noster quondam Balehaf. Bidenbachius, insignis Theologus & Concionator Aulæ Wirtenbergicæ, in homiliis ad libros Regum L. 1. Sam. c. 19. hæc verba refert. Dahin waren erstlich die Clöster angesehen/ nicht daß man darinnen sollte faule Wänsst auffziehen und mästen/ die weder Gott noch der Welt nutz seyen: Sondern es waren die Clöster dahin verordnet/ daß sie solten Schulen seyn/ darinnen junge studirende Leute ihre Übungen hätten/ und von dannen zu Kirchen Diensten möchten mit Nutzen gebracht werden. Solche Gelegenheit hatte es damit zur Zeit *Basilii* und *Chrysostomi*, der alten Gottseeligen Vätter/ wie *Nicephorus* in seiner Kirchen histori meldet: daß *Aphraates*, *Julianus* und *Anthonius*, welche sonst auch Mönchen und in den Clöstern gewesen/ sich aus denselben gethan/ und dafür das Wort Gottes hin und wieder geprediget haben. Da sie viel für nützlich gehalten/ die Schäflein Christi zu weyden/ als in den Clöstern zu stecken. Nachdem aber die faule Mönchen in Clöstern geblieben/ nicht heraus gewollt/ Mühe und Arbeit zu haben/ sondern sich fauler Tag angenommen/ da haben allerhand Aberglauben und groffe Zerrüttung in der Kirchen Gottes überhand genommen. Sc. in his quoque usus habet laudem, crimine abusus habet.

Verus & primus Monasteriorum usus.

Seculum Nonum.

AD initia hujus Seculi refertur Origo *Lindaviensis* in Alemannia Cænobii Amplissimi in Lacu *Acronio* & ejusdem nominis Civitate siti, Canonicarum, nobili stemmate natarum, ab omni voto immunitum, nullaque Monastica veste indutarum, nec ullo cœlibatus juramento ab honestis nuptiis exemptarum, quod cœptum ajunt circa annum Christi DCCCX. ex munificentia *Adelberti* cujusdam, Comitis de *Robrbach*, de cujus familia tamen alii dubitant. vid. *Brusch.* in Chronol. Monast. Germaniæ, & *Crusius* in Annal. Suev. l. 1. Part. 2. c. 4. uterque tamen cum cautela de hoc Monasterio legendus.

Origo Cænobii Lindaviensis.

Anno Christi DCCCXIV. moritur *Carolus Magnus* Imp. qui liberata Italia ac restituto Occidentis Imperio, & aucta valde re Christiana, Magni cognomen accepit, & hinc Orthodoxus Imperator nominatur in sepulchrali inscriptione Aquisgranensi, cujus curâ quoque Sacra Evangelia de salute nostra in Teutonicam linguam versa, & præter Episcopatus, supra nominatos, tot Monasteria hinc inde fundata leguntur, quot sunt literæ Alphabeti, quorum primum fuit *Agnigrani*, ultimum *Tigurs* in Helvetica Alemannia, ubi multum habitavit Imperator ille, templumque extruxit, & Collegium erexit, in quo adhuc & imago illius lapidi incisa cernitur. vid. *Egintardus* de vita *Caroli M. Simppf.* l. 3. c. 88. in Chron. Helvet. & alii.

Caroli M. Imp. Mors.

*Ludovici pii
Imp. virtuti
& auct.*

Succesit Parenti *Carolo* in Imperio, & pari Religionis Christianæ cura, filius *Ludovicus Pius*, quod cognomentum ipse non tantum propter erogatas pauperibus prolixas eleemosynas, summamque erga Clerum liberalitatem, sed a Pontifice Romano, cui valde addictus fuerat, multumque ipsi in Italia concesserat, promeruit. Quanquam autem bonitate ipsius multi, qui Religiosi videri volebant, & quibus ipse nimium indulser, abusi fuerint, multum tamen ipsi Ecclesia quoque debet, in qua defendendâ constantem se Patris imitorem fore, Legatis ad Papani missis, testatus est: extatque memorabile illius interdictum de luxu Sacerdotum, in conventu primorum Regni, quem *Aquisgrani* habuit, editum ann. Ch. DCCCXVI. ubi Imperator hic leges tulit, per quas Pontificibus & Monachorum Patribus, universis denique Sacerdotibus usus vestimenti pretiosi, serici, gemmarum, auri & argenti fuit prohibitus, dicente *Ludovico*: portentum esse & abominabiile inferorum ludibrium, hominem aris addictum, & sacris devotum, qui paupertatem Christi amplecti, cracemque ejus portare deberet, ad gloriam luxumque prophanorum adspirare.

*Cænobium
San-Gallen-
se litere mo-
vet Episcopo
Constantien-
si.*

Eodem anno Cænobium San-Gallense sub Abbate *Gosberto* litere movit Constantiensis Episcopo, quæ deinde ab Imp. *Ludovico*, & ejusdem nominis Rege Germaniæ *Ulma* sic composita fuit, ut Cænobium hoc quoad temporalia esset separatum ab Episcopatu Constantiensis, & Monachi posthac dominarentur in Civilibus, in spiritualibus autem Episcopo subiecti manerent. vid. *Stumpff*. in Chronol. Helvet. l. 4. c. 31. & l. 5. c. 4. Educabantur tunc in isto sacro Collegio, ut in Schola literarum & humanitatis filii Illustrissimi, & inter eos *Cadalechi* & *Bercholdi*, Comitum Montisfortis, qui ipsi & posterii illorum liberalissimi in hoc Cænobium exiterunt: quæ laus in aliis quoque locis Sacris & Cænobiis manet, antiquissimam hanc & Illustrissimam gentem Montfortiam, cujus historiam scribendam sibi tenuit gratæ memoriæ ergo Reverendus Pater *Burcardus*, Cænobia San Gallensis doctissimus.

*Origines
Monasterii
Murhartensis.*

Cæterum *Ludovico* huic Imperatori Suevia & hæc Wirtenbergia nostra debet fundationem Monasterii *Murhartensis*. Veneras Imperator iste, multum a domesticis vexatus, in secessu suo ad Ducem Sueviæ a. DCCCXV. sustentans se aliquandiu apud fluvium *Murham*, in duabus juxta arcibus in confiniis Franconiæ, *Hunneburgo* & *Wolkeburgo*, inter quas arces cellula quædam vetus & mansuicula erat *Walterichi*, Sacerdotis Eremitæ, quæ solitaria vita tunc magna multis habebatur. Ex ista cella, quæ regnante jam *Pipino*, Francorum Rege, memoratur, *Ludovicus* initium fecit *Murhartensis* Cænobii anno C. DCCCXVII. illudque redditibus & annuis provenibus aliisque commodis & privilegiis dotavit & illustravit. Primus Abbas Cænobii hujus fuit Eremita ille *Walterichus*, cujus adhuc sepulchrum in templo extra muros Cænobii & oppidi cernitur, de quo antiqui Rythmi Germanici extant:

*Waltericus der selig Einsidel / in grosser Andacht /
Bitt GOET fur die Christenheit Tag und Nacht.*

Der

Der Kayser *Ludovicus* hält ein Wohlgefallen in *Walericus* Lehr /
Darum bat Er Ihn / daß Er sein Reichthum watter wär &c.

Vid. *Crus.* in *Annal. Suev.* l. 1. Part. 2. c. 12. & 14. ex *Chronico MSC. Georgii Widmanni*, *Syndici Chomburgensis*, & *Laurentii Frisii*, *Consularii Würzburgensis*, qui in libro de *foundationibus Monasteriorum & Collegiorum Episcopatus Würzburgensis* refert: *Carolus M.* suo jam tempore in diplomate quodam mentionem fecisse *Celle Murhartine*. Ceterum extat adhuc hodie monumentum fundatoris *Ludovici Pii* in Monasterio hoc, cum hac inscriptione: Anno Domini Oðtingentesimo decimo sexto, obiit Illustrissimus Romanorum Imperator, semper Augustus, *Ludovicus*, Filius *Caroli Magni*, cognomento Pius, Fundator hujus Monasterii: cujus anima requiescat in pace, Amen! ubi errorem Chronologicum ab Authore, vel Sculptore, hujus Epitaphii commissum, recte notat *Crusius*, anno Mortis *Ludovici* supra Oðtingentesimum quadragesimo, non decimo sexto addito.

Anno DCCCXIX. Imp. *Ludovicus* iterum Conventum *Aquisgranum* post Natalem Domini habuit, in quo multa de Statu Ecclesiarum & Monasteriorum tractata atque ordinata sunt, & legibus capita quædam necessaria, quæ deerant, addita. Specialem actum est de viriis ex Ecclesia extirpandis, de bonis moribus revocandis, de Scholis excitandis, de Clericorum delectu habendo, de Monasteriorum disciplina, de pace publica. Constituti tunc visitatores (qui Missi nominati sunt) qui singulis annis Monasteriorum mores inviserent. vid. *Avent.* l. 4. *Annal. Bavaricorum*.

Ludovici p̃i
Imp. bonæ
constitutionis
Ecclesiasticæ.

Anno C. DCCCXXIV. abلولum est egregium Monasterium *Benedictinum*, *S. Georgii* in *Nigra Suevica sylva*, jam undecim aut circiter annis suum quoddam semen habens: fundari quippe coëptum, si vetustissimo *MS Cto* fides an. 813. apud villam *Nerhartskirchung*, ab *Hezilone & Hefione*, Viris Illustribus, in Medio illorum, rudi primum opere ex cella *S. Georgii* in magnum deinceps splendorem excrefcens, & obscurissimam *Hercyniam* viris sanctis illustrans. Ceterum cujus familie fuerint primi, vel secundarii fundatores, est incompertum, certum tamen est, alterutros fuisse Barones, generosos Dominos de *Tegernau*, quorum familia adhuc in *Suevia* superest, illorumque insignia, iis quæ Cænobium usurpar, adjuncta cernuntur. vid. *Crusius* ex *MSCis* l. c. l. 2. Part. 2. c. 2. *Bucelinus* in *Germania Sacra*, Parte secunda.

Origines Cæ-
nobii Sæu-
Georgiani in
Sylva Her-
cynia.

Anno Ch. DCCCXXX. Interitus *Regiswindis*, à sceleratissima nutrice trucidatæ, occasionem dedit templo *Lauffensi* ad Nicrum, quod facile unum ex antiquissimis *Wirtenbergicæ*, condito. Habebat isto tempore Imp. *Ludovicus* in oppido *Lauffen* / quod tunc *Augusta Nieri* nominabatur, & ad Episcopi *Herbipolensis* ditionem pertinebat, Principem ex *Norico Ernestum* Præfectum *Calii Landgravium Leuchtenburgensem* fuisse arbitrantur, quanquam isto tempore *Germani Landgravios* nondum habuerit. Is ex Coniuge *Fridburga*, exceperat unicam Filiolam, *Re-*

Regiswindis
miserrima
cadens.

gu-

Regimundin. Hujus infantis nutrix habebat Germanum fratrem, servientem *Ernesto* Principi, a quo cum aliquando graviter verberaretur, quod negligentius curasset aliquid sibi a Domino commissum: adeo exarsit ira & indignatione nutrix, ut consilium secum caperet de trucidanda *Regimunde*. Prodeuntibus itaque aliquando *Ernesto & Fridburga*, arripuit serva, sola domo relicta & furiis agitata, puellam, trucidat, & ex arce Laufensi in præterfluentem Niecum præcipitem dejecit. Puellam hanc, aquis suffocatam, quæ tamen fluminis vi nec a loco isto abripi, nec submergi, aut fluctibus optimi potuit, *Huniberrus*, Episcopus Herbipolensis, deinde ex aquis sublevavit, & expiando loco, ubi facinus hoc commissum, templum ibidem condidit, & decimo quinto Julii, qui adhuc memorie *Regimundi* dicatus est, consecravit, per quietem tertia vice, ut hoc faceret, ab Angelo quodam, uti Monachorum somnia (quibus & multa miracula *S. Regimundis* traduntur) tradunt, monitus & increpitus. Illarum deinde templo illi fuit funusculum *Regimundis* solenni cum Pompa Presbyterorum, Scholasticis cantu prosequentibus. vid. *Crus.* l. c. c. 3. Historia hujus *Regimundis* & Parentum illius depicta fuit in templo Laufensi, quod anno 1564. de Cælo tactum, conflagravit. Placuit autem adeo illa Historia Serenissimæ quondam Principi *Barbara Sophie*, Conjugi *Johannis Friderici*, Ducis Wirtenbergicæ, natæ Marchioni Brandenburgicæ, ut illam novis picturis in arce oppidi *Uracensis* conservaverit, & posteris commendaverit.

Nova fundatio Cœnobii Hirsaugiensis.

Incidit in hæc tempora quoque, rebus *Ludovici* Imp. valde perturbatis, Monasterii *Hirsaugiensis*, Ordinis *S. Benedictini*, Diocæseos *Spirensis*, nova fundatio, quæ secunda dicitur. Prima enim facta dicitur anno 645. per *Helisenam* viduam, nobilem & piam mulierem, ex familia nobilium *Servorum de Calvo*, *Egmarii & Leopoldi*, quæ templum in vertice collis prominentis *Ottenbrunn* juxta præterfluentem *Nagolum* construxit, *S. Nazario* post mortem illius consecratum: Unde hodie quoque mons ille *S. Nazarii* nuncupatur, ad cujus crepidinem, vel radicem, cella *S. Aurelii* (antiquum nunc & transpontanum Monasterium dicta) postea fundata est.

Occasio ad hanc novam fundationem.

Florebat in Alemannia anno Christi DCCCXXX. *Erlasfridus*, Comes de *Calve*, vir dives & potens, apud Imp. *Ludovicum* gratiofus, pietatis studiosus. Habebat is filium, cui *Noutingo* erat nomen, virum in *S. literis* egregie eruditum, qui sub *Carolo Magno* Vercellensis Ecclesiæ Episcopus erat factus. Hunc, cum diu bene præfuisset, desiderium charæ patriæ cepit revivendæ. Id vero non sine aliquo, claram facturo patriam, munere facere decrevit. Habebat porrò in Ecclesiæ suæ pulcherrimo Mausoleo, *Aurelii*, Episcopi *Redicianæ* Civitatis, Armeniz minoris, corpus, sive reliquias, quas magnis precibus a *Mediolanensi* Archiepiscopo impetraverat. Has secum, fidelibus aliquot hominibus stipatus, jumento impositas, trans *Alpium* juga, in patriam feliciter aculit, in domum saltus, quam in *Nigra Sylva* Sueviæ habebat: ubi magna suorum lætitia fuit exceptus. Postea sarcinulam earum reliquiarum, cum Patre *Erlasfrido*, & fratre suo *Ermefrido*, multisque nobilibus & plebeis hominibus, in Ecclesiola, vel Sacello, quod *S. Nazario* dedicatum

caturum erat, situm in vertice prominentis collis, deposuit, quousque ad ipsam collis radicem condigno decore Ecclesia constitueretur. Unde & idem collis de Sancto Nazario nomen accepit.

Post paucos inde dies *Nottingus* orabat Patrem ac Fratrem, ut amore Omnipotentis DEI, ad honorem *D. Petri* Apostoli & *S. Aurelii* Episcopi, Monasterium Servorum DEI constituerent, in loco, ubi cæco visus, si credere fas est, restitutus fuisse traditur. Promiserunt ambo facile se facturos, & *Nottingus*, exactis duobus mensibus, ad Ecclesiam suam *Percellensem* rediit. Cæptum igitur est id Monasterium eodem anno, & 8. annis absolutum, in loco amœno, qui *Hirsangia* vocatur. Interim autem Auitiles *Nottingus*, ut tam sancti operis se faceret participem, magnum auri argenticque pondus misit ad Patrem: Insuper cruces aureas & argenteas, calices & libros, nec non alia, ad divinum cultum necessaria, tum decora. Satis, pro conditione illorum temporum, Cænobium hoc, & Monachorum habitacula, fuerunt parata; Quamquam si nostri Monachi, inquit *Trithemius*, hodie similibus includerentur cellulis, se mancipatos vinculis & tenebris clamitarent. Veteres olim Monachi, cellas quidem, Ecclesias & alias mansiones, humiles habebant, & tenebri-
cosas, sed eorum corda erant lucida valde in amore DEI Omnipotentis, & in sciencia divinarum scripturarum. Nostri autem Ecclesias, cellas, domosque & omnes mansiones, jam lucidissimas fabricant, sed corda eorum, virtutis & desidia plena, tenebrosa sunt, quoniam nec DEUM, sicut debuerant, diligunt, nec lectionibus Scripturarum animum intendunt. Hæc Spanheimensis Abbatis querela est, quæ in Monacho *Martino Luthero* num locum habeat? consideret, qui volet.

*Testimonium
Veritatis ex
Trithemio
contra Mo-
nachorum
luxum, fa-
ctum & igna-
viam.*

Consummato deinde tam insigni opere, anno scil. DCCCXXXVIII. non sine maximis impensis, pius Comes *Erlafridus* cogitare cæpit, unde nam veteris conversationis Monachos, ad S. Patris *Benedicti* Regulam bene institutos, in hoc suum Cænobium plantare posset: Huc Professores in diese neue Schul / ut *Crusius* loquitur. Cum autem in Fuldensi Monasterio, Abbate *Rabano Mauro*, Monachi viverent tales, quorum laus & fama, etiam apud Imperatores, Reges, Principes, vigeret, tum propter Sanctitatem vitæ, tum propter scientiam S. literarum: Comes ille de consilio suorum, & mandato Moguntinensis Archi Episcopi *Odegarii*, a *Rabano* imperavit 15. Fratres, & Abbatem eis *Lindebertum*, al. *Lambertum*, & *Luitbertum*, Senem venerabilem, ex nobili familia Sueviæ ortum, qui novum Cænobium Anno 859. Indiæ. I. ingressi sunt, cum honorifice ab *Erlafrido* excepti fuissent. Mense postea Septembri ejusdem anni, prædictus Archi- Episcopus (comitibus, *Erlafrido* & *Ermefrido* filio, petentibus) hoc Monasterium consecravit, sub honore *D. Petri* & *S. Aurelii*, præsentibus multis Principibus, Episcopis, Abbatibus, ipso etiam *Rabano* Fuldensi. Consecratione peracta reliquæ *Aurelii* de Sacello *S. Nazarii*, magna cum devotione, vel potius superstitione, allata, per illas illustres & reverendas personas, summo Alatri honorifice incluse sunt. Tunc *Lindebertus*, Abbas

*Erlafridus,
Comes Cal-
vensis,
Cænobii Hir-
saugiensis
donator.*

E

primus.

primus, baculum pastoralis curæ (*Erlafrido* & Monachis petentibus) ab eodem Archi-Episcopo, in conspectu omnium, accepit. Comes *Erlafridus* Omnipotenti DEO, & prædictis duobus Sanctis, tradidit hoc suum Monasterium, cum viculis, sylvis, pascuis, aquis, agris, pratis ac proventibus, circumjacentis loci ac multis aliis rebus, ipseque à prædicto *Odegario*, loco *Ludovici* pii Imp. & *Gregorii IV.* Papæ, advocatus hujus Monasterii constitutus est, & confirmationem donationis hujus ab eodem Imperatore eodem anno impetravit, ipse denique Cœnobii hujus Monachus factus, & diem supremum claudens anno C. DCCCL. die 29. Jan. cujus monumentum anno 1566. translatum fuit in Monasterium *Hirsaujense*, & ibi post summum Altare positum cum hac inscriptione in extremitatibus illius: *Ab incarnatione Christi anno 830. fundatum est hoc Monasterium a Generoso Domino Erlafrido, Comite de Calw: cujus depositio agitur 4. Cal. Febr.*

Perseveravit hujus Religionis institutio per annos circiter centum septuaginta duos, & supra, non sine magna laudis & religionis opinione, in plurimorum ædificationem, scilicet adusque beatissimi *Leonis IX.* Papæ, & *Adelberti*, Comitis de Calw senioris, prædicti *Leonis* Avunculi, (vel nepotis ex Sorore) tempora. Cujus quidem hortatu idem Comes, collapsam in Ecclesia & Monasterio Religionem per annos 64. instauravit: Monachos, quos inde expulerat, in integrum restituendo, quemadmodum infra suo loco amplius dicitur.

Atque hoc fuit religione & laudabili disciplina Celeberrimum *Hirsaujense* Monasterium, quod Christi pauperibus semper apertum & benevolum receptaculum esse debuit: ex quo tot Monachi sanctitatis opinione clari, tot illustres & doctissimi Monachorum Præceptores, & Abbates, divinis & humanis literis insignes, & variis scriptis, commentariis quoque in S. Scripturam clari: tot Episcopi Ecclesiæ *Spirensi*, *Slavonicensi*, *Herbipolensi*, *Constantiensi*, *Mensensi*, Præfecti, & ipse Sanctus *Diemo*, Archi-Episcopus *Salisburgensis*, prodierunt, tot ac tanta beneficia, in Germaniam universam redundarunt. Videatur de illo scriptor proprius Abbas *Trithemius* in Chronico *Hirsoviensi*, *Crusius* l. c. c. 5. & 6. Ubi multa debet in hoc argumento Collectaneis *Johannis Parsimonii*, Abbatis quondam hujus Cœnobii meritiissimi. Quibus præter alios addi potest *Bucelinus* l. c.

Proximum huic fundationi fuit Monasterium Religiosarum DOMINARUM, *Tiguri* in sinistra parte fluvii *Limagi* anno C. DCCCXXXIII. ut *Bruschius* vult, vel 353. juxta *Monasterium* a *Ludovico*, *Ludovici* Pii Imp. filio, Germaniæ Rege, & cuiusdam Suevia parcbat ex suo. & *Rupertii*, Alemanniæ Ducis, patrimonio, erectum: cui fundator jus & advocatiam *Tigurni* pagi, in Ducatu Sueviæ, & *Turgoviensi* tractu sibi, dedit. Vivebant in hoc Gynæceo Canonissæ plerumque ex Illustribus Principum, Comitum, Baronum filiis natæ. Denique autem cum *Catharina*, Baroniſſa Cimbrenſis, ultima Abbatissa, anno 1524. dignitate, Consulibus & Senatui *Tigurino* tradita, accepta mediocri pensione annua, Nobili cuidam a *Rischbach* nupsiſſet, mutatum est per amplum hoc Collegium in Scholam: e cujus regione in colle trans *Limagum* editore, insignis & amplissima viginti quatuor Canonicoꝝ a Francorum Rege *Carolo M.* circa annum Christi DCCLX.

con-

constructa Basilica Aar, in qua superiori & hoc nostro seculo, linguarum, artium & scientiarum, facultatumque superiorum Professores hactenus alebantur,

Anno DCCCXXXVIII. Præfati Monasterii *Hirsaugiensis* prius Abbas fuit *Lindbertus*, tanta virtute conspicuus, ut etiam Regibus & Principibus notus esset, multique viri nobiles filios suos, magisterio ejus instituendos, miserint, multi ultro se disciplinæ ejus amore Regni Cælestis tradiderint, unde numerus fratrum valde excrevit, ipsumque Cænobium multorum oblationibus auctum fuit. Eminabant autem tunc inter Monachos nobiles & doctissimos *Noigerus, Radobertus, Tutilo, Hartmannus, Eckartus, Geroldus.*

Lindbertus, primus Abbas Monasterii Hirsaugiensis, singulari virtute clarus.

Floruit etiam tunc sub *Cremobaldo*, Abbate, San-Gallense Cænobium, in quo tanquam celeberrima, & doctissima Schola, multi optimi libri non tantum edebantur, sed & Principum & Nobilium filii ad eruditionem informabantur.

Anno C. DCCCLX. Eremitarum in Helvetiis perverstum olim Idolon, deinde Cænobium Ordinis Benedictini celeberrimum, & opulentissimum, Germanica lingua jura Einsidlen dictum, non procul a *Tigaro* cæpit, temporibus *Ludovici II.* Rom. Imp. ædificante ibi sacellum, & cellulam *Maimrado, Bercholdi*, Comitum a Sulgau, ad Danubium habitantis, ex illustrissima Comitum Zollerensium familia, filio Religioso: qui Monachus antea & Monachorum Pædagogus, amplissimi Cænobii Divitis Augiæ, relicto Monasterio, in hujus loci tenebrosissimam Eremitum Religionis ergo concessit, ubi mundi deliciis omnibus contemptis, DEO jejniis & orationibus tamdiu serviebat, tenente tunc Episcopatum Constantiensem *Salomone I.* donec anno DCCCLXIII. a viatoribus duobus trucidaretur. vid. *Bruschius* in Chronol. Monast. Germ. *Crusius* in Annal. Suev. l. c. c. 1. & auctor Chronici Monasterii hujus ad Eremitum Helvetiæ. Vacavit postea Cella ista *Maimradi* collapsa, plus sexaginta annos, donec anno 923. refecta est & Eberhardo quodam Argentinenſi, qui & ipse Eremiticæ vitæ studio, relicta omnibus rebus, in hanc Eremitum ingressus est, & medio cre delubrum ibi construxit, in quo DEO precibus, & jejunio quoque servire solebat.

Origines Cænobii Einsidlen in Helvetiis.

Anno C. DCCCLXIX. cæpit dissidium Ecclesiæ Romanæ & Græcæ, etiam propter processionem Spiritus S. & quod eodem anno, Synodo Universalis octava, Constantinopoli acta, Græci *Bulgaros*, qui Romanæ Ecclesiæ subiecti erant, ad se traxerunt.

Dissidium inter Ecclesiam Latinam & Græcam.

Anno Ch. DCCCLXXXVIII. *Widegarius* ex Abbate insignis Monasterii *Ostenburani* eximie doctus fiebat Episcopus Augustanus, qui decennio post Anno DCCCXC VIII. in Helvetiam profectus; eos ab erroribus Gentilium Idolomaniarum, quæ adhuc hinc inde superstites manserant, in viam Veritatis Christianæ & fidei piis concionibus & admonitionibus perduxit, & Helvetiorum Apostolus inde dici meruit. Mortuus & sepultus, apud Helvetios, anno Christi DCCCCII. Vid. *Bruschius* in Catalogo Episcoporum Augustanorum.

Widegarius, Abbas Ostenburensis, reliquias Gentilium in Sævia tollit.

*Studium Bi-
dlicum floruit
in Cœnobio
Hirsaugienſi.*

Anno DCCCXC. florebat S. HADERADUS, Hirsaugienſis Cœnobii Abbas doctiſſimus, qui antea publicam Scholam Monachorum in hoc Cœnobio rexerat, quemadmodum & in aliis Benediktini Ordinis Scholis fiebat, in quibus Monachi non ſolum in divinis ſcripturis periti, ſed & Latine, Græcæ, Hebraicæ, Arabicæ Linguae, artiumque mathematicarum, Rhetoricæ & Poëſeos, apprime gnari, docebant. Teſte *Trithemio* in Chronico Hirſovenſi.

*Synodus Tri-
burienſis.*

Anno DCCCXCVI. celebrata eſt Synodus Magna *Triburienſis* in agro Moguntino ad Ripam Rheni, præſentibus viginti ſeptem Episcopis, & multis Abbatibus, Saxoniarum, Bavaricarum, Suevicarum, Galliarum, & aliarum Provinciarum, quos inter fuit *Sigismundus*, qui ex Monacho Cœnobii Hirſaugienſis, propter vitæ meritum ac Religionis divinarumque ac humanarum literarum notitiam, ab Imp. *Arnolpho* factus eſt Episcopus Halberſtadienſis, verbo & exemplo populum ſuum per annos triginta fideliter paſcens; quem juxta eidem Synodo interfuit quoque *Theodulphus*, Episcopus Curienſis & *Haderadus*, Abbas Cœnobii Hirſaugienſis, nec non *Salomoni* ex Abbate S. Galli Episcopus Conſtantienſis, Comes, vel Baro a Ramſwag, quæ familia Rhetiam nobilibus Heroibus implevit, inter quos primus meritò cenſendus *Salomon* hic, doctrina quoque inſignis, ex Monacho factus Imp. *Ludovici II.* Sacellanus: poſt cujus mortem ſequentibus etiam Imperatoribus quatuor ſervivit, omnibus longè chariſſimus, præſertim *Arnolpho*, qui illum duodecim Monaſteriorum, inter quæ præcipua fuerunt San-Gallenſe & Campidonenſe, Abbatum Ampliſſimum, & poſtea Episcopum Conſtantienſem conſtituit, pietate & ſummâ ſapientiâ præfulgentem, quique Episcopatu illi nova Privilegia ab Imperatore *Conrado* Salico impetravit, & irruſpentibus in Germaniam Hunnis, totum circumjacentis Provinciarum Clerum in Urbem Conſtantienſem, quam maxime ampliavit, tanquam in locum, naturâ munitum, tranſtulit: Ipſe deinde a *Bertholdo* & *Erckingero*, Suevicarum Ducibus, capite propterea multatis, captus, & in caſtrum Algoviarum Theobaldiſburgum abduſtus; quæ tyrannis ſeminarium fuit multorum diſſidiorum & maximorum tumultuum in Eccleſia & Republica per Sueviam, & vicinas Germaniarum partes.

In iſta autem Synodo *Triburienſis* multa ſtatuta ſunt in utilitatem Eccleſiarum, maxime contra quosdam ſeculares, qui auctoritatem Episcoporum deprimere conabantur. vid. *Trithem.* in Chron. Hirſaugienſi, *Bruschius* in Catal. Episcoporum Conſtantienſ. *Aventinus* in Annal. Boic. *Crusius* l. c. l. 3. p. 2. c. 4.

*Miserrima
ſua inter E-
piſcopum
Rom. & Pa-
triarcham
Conſtantinop.
de ſtatu
primatu.*

Circa finem hujus ſeculi inter Episcopum Romanum, & Conſtantinopolitanum, qui ſummi tunc in Orbe Chriſtiano habebantur, contentio de Primatu ſic finita fuit, ut ambo Oecumenici appellarentur, Conſtantinopolitanus quidem Uniſverſalis Patriarcha, Romanus autem Uniſverſalis Papa, tanquam hoc nomen altero dignius eſſet, uti Genebrardus ſcribit ex Oſuphrio Panphinio.

Seculum

Seculum Decimum.

Cum hoc Seculo initium cepit *Ursperingum*, Monialium, Nobilitate generis conspicuarum, insigne Cœnobium, Constantiensis Diocœseos, Ordinis Benedictini, ab *Ulrics*, Episcopi Augustani, de quo mox plura, Parentibus, ex familia Comitum Kyburgensium ac Dillingensium, fundatum, postea auctum a Germanis Nobilioris Prosapie militibus *Rudigero*, Adelberto, Equite aucto, & *Waltero*, Dominis de *Echelslingen* : commendatum vero curæ & visitationi *Wernheri*, Abbatis Monasterii San-Georgii in Sylva Nigra a. 1127.

*Origines
Cœnobii Urs-
springen.*

Circa annum DCCCCXI. Canonicatus *Backnange*, oppido nunc ditionis Wirtembergicæ, recens institutus fertur, in quem *Rudolphus*, Baro Weiffachenfis, arcis *Eberfperge* conditor, ultimus suæ stirpis, bona sua contulisse, legitur: Marchionibus deinde Badensibus Collegium illud Canonicorum, circa annum 1240. longe liberalius dotantibus. Vid. *Cronfus* l. c. c. 7.

*Canonicatus
Backnangen-
fis
fundatio.*

Anno DCCCCXIX. dignus *Salomone* in Episcopatu Constantiensis successor fuit *Nottingus*, Veringensibus Comitibus sanguine conjunctus, e San-Gallenſi Monasterio, ad Mitram Episcopalem erectus, Vir eximie doctus, qui plurima scripsit, omnesque Evangelistas Commentariis illustravit, optimè meritis Pædagogus de *S. Conrado*, cui insulam reliquit.

*Nottingus,
Episc. Con-
stantiensis,
studium Bi-
blicum anat.*

Deficiente in Germania *Caroli M.* Imp. stirpe cum *Ludovico* Cesare, Ducatus Sueviæ vel Alemanniæ, qui sub Clodoveanis & Carolinis Regibus magis pressus fuerat, se attollere liberius cœpit. Rex enim *Conradus* Francia Orientali & Alemannia, Zurichgovia & Comitatu Badensi Imperio adjunctis, primum Alemanniæ Ducem, sibi Vicarium fecit nobilem Suevum *Batcardum*, natum ex Generosis ad Podamicum lacum Comitibus Bachornensibus, qui quidem in multis se tyrannicè gessit, & magnus Ecclesiasticorum adversarius fuit, hosque inter Engelberti, Abbatis San-Gallenſis, & *Heriberti*, Abbatis Divitis Augiæ, ejusdemque Cœnobii Præpositi *Liutardi*, quem cum conventu Fratrum expulit. vid. *Cronſius* l. c. c. 8. & 9. *Sumptus* in Chron. Helvet. I, 4. c. 36.

*Ducatus
Suevicus ex-
tinctâ stirpe
Carolingica
caput attollit*

Sed meliorem Ecclesiæ Christianæ in Suevia causam egit *Henricus I.* Imperator, Anno DCCCCXXIII. ex Ducibus Saxonie, dum ille *Ulricum*, *Hugobaldi*, Comitum Kyburgensium & Dillingensium, filium, ex Canonico Augustano Episcopum Ecclesiæ Augustanæ fecit, cui hic pie & fideliter præfuit ad annos quinquaginta. Initium suum in Episcopali cura faciens illo ipso anno, quo *Eberhardus*, Decanus Argentinenſis Collegii summi, solitaria vitæ studio omnes res suas relinquens, in Eretrum Mainradi egressus est, cellulam ejus in Helvetia reparans, & mediocri fano ibi constructo, precibus D E O & jejuniis serviens.

*Ulricum, Epi-
scopus Augu-
stanus, per
quinquaginta
annos Cele-
berrimus.*

E ;

Erat

Erat *Ulricus* ille, Episcopus Augustanus, in Monasterio San- Gallensi ab eximie do-
ctri- & sapientiæ Monacho *Waningo* in sacris literis & aliis disciplinis liberaliter institu-
tus, & adfuit ipse postea anno DCCCCLIV. Imperatori *Ottoni M.* in prælio prope Li-

*Idem Hun-
nos precibus
fugat.*

cum contra Hunnos precibus suis instans, & ostensa Christi crucifixi ima-
gine per medias hostium catervas, quæ feliciter prope *Augustam* Vindelico-
rum profligatæ sunt, decurrens, & ipse deinde Urbem Augustanam am-
plians, cujus mœnibus templum *S. Asæ*, ab Hunnis misere vastatum, ipse
inclusit, & eleganter instauravit, a suo deinceps nomine *S. Ulrici* templum appellatum.
Idem quoque eo loco, quo Hunni, ab Imperatore *Ottoni M.* cæsi, in perpetuum victo-
riæ illius memoriam, Monialium Cœnobium *S. Stephani*, fundavit, baptizans ibidem
captum Hunnorum Regem, eundemque *Stephanum* appellans. Vid. *Brn-*

*Hunnorum
Tyranni.*

schius in Catal. Episcop. Augustan. *Crispi* l. c. c. II. & l. 4. c. 8. & porro *S.*
Johannis Basilicam Augustæ construens, ut esset Laicorum parochia. vid.
Witichindus Monachus in Vita *Ottoni M.* Imp. Abbas *Urspergens*, in Chronicis, *Cranzium*
in Metropoli Saxoniz, *Aventinum* in Annal. Boicis. *Bonifinium* Decade L. I. 10. rerum
Ungaricarum.

*Wiborada
Alatyr.*

Biennio post, anno scil. 925. Hunni iterum Alemanniam perva-
dentes, ad San-Gallense Monasterium pervenerunt, & *S. Wiboradam*, cellæ
inclusam, occiderunt, quam *Clemens* P. R. in numerum Martyrum deinde
retulit. vid. *Stumpff*. in Chron. Helvet. l. 4. c. 36. & l. 5. c. 5.

*Disciplina
Hirsavia re-
stauratur.*

Eodem anno DCCCXV. claruit *Dietmarus*, Abbas Cœnobii
Hirsaugiensis, collapsæ ibi disciplinæ Restaurator.

*Conradus,
Episcopus
Constantiensis,
Ulrici, Epi-
scopi Augu-
stani, Amicus
Catal. Episc.
Adsinu.*

Anno DCCCCXV. illustravit Sueviam *S. Conradus*, Episcopus Con-
stantiensis, Patre natus *Henrico*, Comite Altorffensi, nobilissimo Alemanno,
Constantiam plurimis præclaris ædificiis & templis amplians, & arctissimum
necessitudinis vinculum cum *S. Ulrico*, Episcopo Augustano, colens: cum quo
addito *Wolffango*, Episcopo Ratisponensi, ultimo suæ familiz Comite *Pful-*
lingensi, ipse inter Triumviros Sacros Sueviæ relatus fuit. vid. *Bruschius* in
Catal. Episc. Constant. *Crispi* l. c. c. 12. *Raderus* in Bavaria sacra, & *Hermannus*

*Monachino-
sati.*

Cæterum in Monachos & Sacerdotes istius temporis hoc legitur Ju-
diciu *Aventini* l. 4. Annal. Boic. occasione *Arnolphi*, Bavariz Ducis, tunc
defuncti: hi, amisso puro veritatis fonte, ad lacunas lutas convertuntur, &
pietatem quæstum, religionem prædam existimant. Homines suaves se adusos Cæli faciunt,
ubi nec fuerunt, nec sunt, nec unquam erunt, nisi tandem nugari desinant.

*Otto M.
Imp. erga E-
piscopos Sue-
vicos benefi-
cens.*

Cæperat isto tempore nova successio Imperii Romani, & Francis ad
Saxoniz Duces translati, quos inter post mortem *Henrici* Patris, *Otto I.* co-
gnomen Magni a rerum gestarum magnitudine accipiens, gloriam Germani-
cam ad summam dignitatem evexit, idem quoque erga Episcopatus Sueviæ
beneficus, quos inter cum Episcopatus Curienlis ista ætate per irruptiones
Sarace-

Saracenorum & Hunnorum multis damnis esset affectus, Imperator hic Curienſi Eccleſiæ quædam bona & prædia in pago *Zizers* & *Alſaria*, Episcopatu tunc fungente *Haroberto*, conceſſit, imitantibus deinde hanc liberalitatem Patris & Avi, *Othone II.* & *Othone III.* Imp. quorum ille dicto Episcopatu pensionem veſtigialium pontis *Clavennensis* in *Frægallia*, hic totum oppidum *Clavennam* dedit. vid. *Bruschius* in *Catal.* Episcoporum Curienſium, *Crunſius* ex *Chartis MSSis* l. c. c. 2. 7. & 9.

Sed & *Otho I.* Imperator, redux ex itinere Italico in Germaniam, ex cella *Mainradi*, & humili Eremitarum in Helvetia domicilio, ad quod *Gregorius* quidam, *Edoards*, Regis Angliæ, filius, *Edithe*, primæ uxoris ſuæ Frater, Vir religioſus, Abbas acceſſerat, magnificam *D. Benediſti* Abbatiam *Einfidelenſem* fecit, amplius illam Proventibus annuis & regiunculis donans, ut hoſpitale pauperum Principum, Comitum & Baronum, perpetuum eſſet: in quo deinde *Cuno* & *Henricus*, *Geroldus*, Saxoniz Ducis, filii, *Ulricus* & *Dietlandus*, Sueviæ Duces, *Jobannas*, Burgundionum Dux, & alii Principum liberi educati ſunt: florente juxta Hirſaugienſi Monasterio in noſtra Wirtembergia, cujus Scholæ tunc poſt *Diethardum*, *Linthelmum* Monachus, vir ſacrarum literarum bene doctus, præſuit, cui in iſto officio docendi ſucceſſit deinde *Meginradus*; idemque in Monasterio *S. Galli* præſtitit *Helpericus* Monachus; a quibus Præceptoribus multi docti diſcipuli pro conditione illorum temporum, quibus extra Monasteria Scholæ nondum erant, prodierunt.

Linthelmum,
Abbatem Hir-
ſaugienſis,
Bibliophili.

Surrexit tunc quoque ex ruinis ſuis *Campidonenſe* Monasterium, tertia vice ab *Hunnis*, in Alemannia graſſantibus, miſere vaſtarum, quod antea a Suevorum Duce laudatiſſima *Hildegardi*, inſigni pietatis Cultrice, tam ſplendide & munifice fundatum, in quo tot pii, docti, bene morati & prudentes Viri vixerunt, ex quo paſta totius viciniæ jejuna in fame plebecula: Unde Episcopi & Imperatorum prodierunt Conſilarii: ad cujus inſtaurationem *Erneſtus*, Sueviæ Dux, alii *Hermannum* dicunt, primæ fundatrici propinquitate ſanguinis conjunctus, circa annum Chriſti DCCCCXVI. multum contulit, & novam Privilegiorum confirmationem, ab *Othone* Imp. cujus juffu *S. Ulricus*, Episcopus Auguſtanus, idemque Abbas *Campidonenſis*, Cænobium hoc aliquamdiu in tutela habuit, impetravit. vid. *Bruschius* in Chronologia Monasteriorum Germ. ex MSSis *Campidonenſibus*, *Crunſius* l. c. l. 4. Part. 2. c. 5.

Monasterii
Campidonen-
ſis, ab *Hun-*
nis vaſtati,
reſtaurati.

Seculo hoc medio innotuit *S. Pantaleonis* cella, Monialium Benedicinarum Cænobium, infra Imperiale lacus *Acrioniani* oppidum, *Buchornam*, a *Bertha*, Guelfonis, *Iſenbardo* nati, ſore, *Othonis*, Comitis *Buchornenſis*, Conjugæ fundatum, & ab Episcopo *Conſtanſienſi*, *S. Conrado*, ad honorem SS. Trinitatis, & *S. Crucis*, divæque *Virginis Mariæ*, & SS. *Stephani* atque *Pantaleonis*, dedicatum, gubernatrices Magiſtras, plerumque nobili genere natas, habens, poſtea in Præpoſituram commutatum, quæ Abbatiz *Wingartenſi* unita fuit. Vid. *Bruschius* in Chronol. Monast. Germ. p. 575. *Crunſius* l. c. c. 7.

Proxi-

Proximum huic fuit fundatione Monasterium, quod *Burcardi II.* Suevix Ducis, secunda Conjug *Hedwigis*, *Henrici*, Bavarix Ducis, filia, Græce & Latine apprime docta, Monasteriorum S. Galli & Augix Majoris Advocata, in castro *Duello*, vel *Touella*, Wirtenbergici nunc juris, condidit, primum ibi Abbatem *Warsemannum* constituens, quod deinde ab *Henrico II.* Imp. pluribus illud bonis donante, a. MV. translatum fuit *Steinum* ad Rhenum. Vid. *Munsterus* in Cosmogr. l. 3. c. 252. Scumpffius in Chron. Helvet. l. 4. c. 38. & l. 5. c. 14.

Anno Ch. DCCCCLVIII. fundari cœptum est *Anhusum*, Benedictinum Cœnobium opulentum, in parte Suevix Rhætica, non procul *Wassertruhedinga*, oppido ad *Wernicum* Annem, Aureatenfis Diœceseos, situm: cujus fundator fuit *Ernestus*, Alto-Truhendingensis Comes, ejusque sororius, *Flarimannus*, Baro de *Lodenburg*, Mistbius. Occasio fundationis hujus videatur apud *Bruschium* in Monast. Germ. Chronol. p. 28. *Crusium*, l. c. c. 9. Habuit Monasterium hoc ab initio Præpositos, deinde Abbates, Ordinis Benedictini, fueruntque prima illius initia in pago *Langenau*, duobus lapidibus ab Urbe *Ulmenfi*. Secunda deinde fundatio facta fuit seculo duodecimo, a Palatinis *Tubingenfibz*, de qua infra suo loco.

Incidit in hæc tempora *S. Blasii*, præpotens *Hercyniæ* sylvæ Monasterium, Benedictini Ordinis, cujus origo alius repetitur a Christianis quibusdam, qui post sævissimam *Diocletiani* Imp. persecutionem, anno circiter Christi CCC. fugâ elapsi, in eo loco, qui hodie milliari uno ab oppido *Waldshuth* distat, convenerunt & Anachoretarum vitam agentes, Deum laudibus celebrarunt. Hicce cum *S. Blasius*, Cappadociæ Præsul, & sub

Licinio Cæsare anno CCCXII. Martyr, apparere visus esset, (quales apparitiones quidem frequentes a Pontificiis ad alendam superstitionem finguntur) atque admonuisset, ut constanter pergerent, & mundi minas contemnerent, ab eo, tanquam Patrono, suam habitationem denominarunt. Postea cum Eremitæ ibi fere DCXL. annos humilitate summa, & duro manuum labore vixissent, fratres ad *Albam* fluvium dicti, *Reginbertus* *Seldinburensis*, juxta *Tigurinorum* ditionem, Baro, Cæsari acceptissimus Consiliarius, manu in prælio Hungarico contra Hunnos apud *Augustam*, de quo antea dictum, amissa, bonisque suis omnibus cum fratre *Conrado* divisis, se in communitatem *S. Blasii* contulit, suamque partem, Cæsaris voluntate, fratribus donodedit, habituque eorum suscepto, annos plures cum eis sancte vixit. Sic ex Prioratu facta ibi est Abbatia, multarum opum etiam ex terræ mineralibus accessione dirata, quam Anno DCCCCLXII. *Bruno*, Corbejenfis Monachus, *Hermannus*, Suevix Ducis, Cognatus, construxisse fertur: cujus primus Abbas *Berengarius*, *Reginberto* assentiente, fuit. Confirmavit hoc Monasterium quoque *Ordo M.* Imp. dato Privilegio anno DCCCCLXIII. cui paria fecerunt *Henricus III.* Imp. anno MXLVII. *Henricus IV.* anno MLXV. *Lotharius* anno MCXXVI. qui datis immunitatibus indulgentissimi fuerunt in hoc Monasterium, cujus dotator quoque fuit *Albertus*, Wirtenbergix Comes, ex cujus familia unus & alter quoque Monasterium hoc ingressus, vitam ibi posuit. Vid. Chron. *S. Blasii*, *Munsterus* l. 3. Cosmogr.

c. 314. *Pantaleon*. Part. III. de Illustribus Viris Germaniæ, *Crusius* l. c. c. 10. ex codice Manuscripto membranaceo.

Circa idem tempus anno scil. DCCCCXV. ex vetustissimo *S. Afræ*, de qua supra, sano, ab Episcopo Augustano, *S. Ulrico*, surrexit magnificentissimum *S. Ulrici*, Augustæ Vindelicorum Cœnobium, post cælos ibi ab Imp. *Othone* Magno Hunnos, constituta ibi primo Canonicis Regularibus, postea verò *Bruno*, Episcopus Augustanus, frater *Henrici II.* Imp. ejedem Canonicis, Abbatiam Benedictinam fecit, & novum templum *S. Ulrico*, Episcopo Augustano, consecravir anno Chr. MXII. primo ibi Abbate constituto *Reginboldo*, Comite Dillingensi, ex primi fundatoris, *S. Ulrici*, posteritate. Vid. Chron. hujus Cœnobii. *Bruschius* in Chronol. Monast. Germ. p. 493. *Crusius* l. c. c. 11.

*Fundatio
Monasterii
S. Ulrici Aug-
usta Vindelico-
rum.*

Quantum autem studium in promovenda Christiana Religione per Sueviam impenderit sæpe laudatus Imp. *Otho M.* ostendit ipse quoque instituta Monasteriorum Divitis Augiæ & San- Gallensis visitatione, per Archi- Episcopum Trevirensen, & Episcopos, Metensem, Spirensen, Wormatiensem, Herbipolensem, Abbatemque, Laureacensem, Weissenburgensem, & Ellwangenensem: dato quoque Anno DCCCCXII. Episcopis Curienfibus, ad Sueviam ab antiquo pertinentibus, amplissimo Privilegio, quo res illorum a Saracenis collapsas iterum erexit. vid. *Stumpfius* in Chronico Helvetiæ l. 4. c. 38. *Crusius* l. c. c. 12.

*Imp. Othone
cura pro
Ecclesiâ Sue-
vici.*

Acceptit ab hoc quoque Imperatore Episcopatum Augustanum Anno Christi DCCCCXV. *Henricum*, Comes a Gaisenhufa, qui cum ultimus familiæ (ux esset, omnem Comitatum suum Augustanæ Ecclesiæ dedit. Vid. *Bruschius* de Episcopis Augusti *Crusius* l. c. l. 5. c. I.

Floruit ista ætate quoque *Wolfgangus*, natione Suevus, & cum Ulrico Augustano, arque *Conrado*, Constantiensi Episcopo, ipse tertius inter sanctos Sueviæ Triumviros, natus ex familia Comitum de Pfullingen (qui Comitatus deinde ad Comites Achalmenses, postea ad Wirtenbergicos pervenit,) excultus bonis litteris, Monachus primo Benedictini Ordinis apud Treviros, postea in Bavariam evocatus ob contentiones in Ecclesia ortas sopiendas, apud *Othonem M.* Imp. impetravit, ut Ratisbonensi Episcopatu præficeretur Anno DCCCCXVIII. deinde *Geizone*, Ungariæ Rege vocante cum *Pilegrino*, Episcopo Pataviensi, profectus in Pannoniam, Religionem Christi ibi docuit, & quinque millia Ungarorum Sacro Baptismi fonte expiavit, mortem denique incidens anno DCCCCXIV. de quo non frustra *Pilegrinus* ille sæpe exclamavit: O felicem Ecclesiam, quæ Deo favente, hoc donabitur Sacerdote. Vid. *Bruschius* l. 1. de Patavia, *Hundius* in Metropoli Salisburgensi, *Pantaleon* de Viris Illustribus Germaniæ Part. 3. *Aventinus* in Annal. Boicis, *Mersens* & *Raders* in Bavaria sancta, *Crusius* l. c. c. 2.

*Wolfgangus,
natione Sue-
vus, Episcopus
Ratisbonen-
sis, in Hungariâ
Evangelium
predicavit.*

Anno Christi DCCCCXXX. *S. Gebhardus*, ex Comitibus Brigantinis, Episcopus Constantiensis, qui multa ad hunc Episcopatum contulit, Monasterium *Petershusianum*, trans pontem civitatis Constantiæ, Cœnobium Bene-

*Cœnobii Pe-
tershusiani
fundatio.*

dictini instituti amplissimum, & munificentissime a se donatum, fundavit, in usum Monachorum & cella *Mainradi*, ex Helvetia accitis. Vid. *Bruschius* de Monast. Germ. pag. 356. *Cronsum* l. c.

Successit huic proximè *Wettenhusum* Monasterium, Marchionatus Burgoviensis in Suevia, Ordinis Canonorum Regularium S. Augustini a DCCCCXXXII. fundatum, a *Conrado & Wernbero*, Comitibus de Rothenstein, & Matre illorum *Gertrude*. Vid. *Bruschius* de Monast. Germ. p. 645. *Cronsum* l. c. c. 3.

Claruit tunc anno DCCCCXXXV. in Hirsaugiensi Monasterio *Adelbertus*, Nobilis Presbyter, scientia eruditionis & vitæ integritate per omnem Germaniam clarissimus, ita ut Principes & Pontifices ejus uterentur consiliis, teste *Trithemio* in Chronico Hirsaugiensi. Postea autem mortuo *Hartfrido*, Monasterii illius Abbate, per discordiam Monachorum, quæ exteris locum dedit, Cœnobium perditum ivit, postquam exulare cœpit summa Monachorum virtus, humilitas, regnumque tenuit maximum vitium, superbia, & præ aliis dominandi libido.

Cum enim contra Abbatem *Conradum*, *Eberhardus* quidam eligeretur, qui Monasterio omnes Ecclesiæ thesauros abstulit, incitavit idem Comitem Calvensen, Monachis infensum, ad invadendas Monasterii, cujus Advocatus esse debuerat, possessiones, qui bona sacra diripuit, & in stipendium suis militibus convertit, quasi fas esset repetere illa, quæ parentes eo contulerunt, sicque ejectis Monachis in locum illorum introducti fuerunt Clerici Seculares, qui Monasterium illud scædarunt, & devorant, ut Abbatia per annos 63. vacaret, quo tempore inter alia Cœnobio huic illata mala dissipata quoque fuit pretiosissima Bibliotheca, magno studio doctissimorum antehac Monachorum collecta. vid. *Trithem.* in Chron. Histov. *Cronsum* l. c. c. 3. & 8. ubi magnæ querelæ de pravitate illa, quæ mansit usque ad tempora *Adelberti*, Com. Calvensis.

Anno DCCCCXXXVI. Cœnobium Sacrarum Virginum *Kirchemii*, infra Castrum *Teck*, fundatum dicitur, quod demum anno MLI. valde crevit, & postea certam vivendi regulam accepit.

Anno DCCCCXC. *Alba Augia* Sueviæ, aliis Minor Augia, vulgo *Die Winderato / und Weissenato /* prope *Ravensburgum*, sedes antea aliquot Eremitarum, deinde instituti Præmonstratensis Monasterium magnificum fundatum est a *Gebizone* de *Weissenburg*, Equite Aurato, & ejus Sorore, *Loicarde, Henrici*, militis ex *Afenhufen*, Conjugæ, acceptique hoc Cœnobium sublecutis temporibus magnos benefactores, & hos inter Guelfos, Saxoniz, Bavariz, & Spoleti Duces, & Imperatores, Henricum VI. Philippum Sueviæ Ducem, Rudolphum Habsburgicum. Vid. Cœnobii hujus Annal. *Bruschius* de Monast. Germ. pag. 15. *Cronsum* l. c. c. 5.

Anno DCCCXCIV. fundatum est sanctimonialium Virginum Nobilium *Ober-sensel-*

senfeldense, prope oppidum *Botwarum*, in Ducatu Wirtenbergico, de cuius fundatore diversæ sunt opiniones; alii enim auctorem illius ferunt, *Orthonem* quendam, Regulum Sueviæ, alii Nobilem quendam a *Beilstein*, alii Comitem *Botwarientem*, uti ex *Georgio Widmanno* refert *Crusius* l. c.

Origo Cœnobii Overiensis seib.

Circa finem hujus Seculi studia literarum in Monasteriis paulatim frigescebant, affluentibus undique opibus, & nimio Ceremoniarum studio consopita, Monachi quoque ob cæcū affectū erga nonnullos, multa confingentibus: qualia præsertim fuerunt miracula, quibus sancti coruscasse, inusitatum plane & incredibilem in modum narrabantur.

Monasteria ex domiciliis Virtutum & literarum siunt ignorantia & vitiorum Asyla.

Seculum Undecimum.

HOc Seculo memorandus primò venit *Henricus II.* Imp. cognomento Sanctus, qui Sacerdotes Monachosque multum ditavit, potestatemque venandi inter alia iis indulxit, ut (scilicet ut retrò rusticis arma gerit,) prorsus essent a rebus secularibus avulsæ, & vitæ Angelicæ, carnisque expertes, mancipati. Monachi enim, teste *Aventino*, arrepta occasione ex paupertate, levioris religionis jugo excusso, licentius vivere cœperant.

Monachi semper magis in pejus ruunt.

Hic Imp. *Henricus* una cum *Henrico*, Episcopo Herbpolenſi, Comite Rotenburgico, qui *Pezelinus* dictus fuit, A. MIII. ex castro *Lauffensi* ad Nicrum construxit Cœnobium Sanctimonialium, idemque liberalissimè dotavit.

Biennio post anno sc. MV. Imp. hic *Henricus* cum Coniuge *Kunigunde* vitiorum Ecclesiæ emendandorum causa egit magnam illam Synodum in Saxonia, Episcoporum Germaniæ, cui Sueviæ quoque Episcopi interfuerunt, a quibus tamen multi errores in Religione permixtas pro defunctis firmatas, & alia commissi, ut recte *Crusius* noster l. c. l. 6. c. 2. de ista Synodo judicaverit: utinam tunc S. Biblia, Iudicem Supremum viæ, ad salutem æternam monstrandæ, fecissent; tunc de solo egissent sufficientissimo Christi merito, fiducia firma nobis applicando, ac fide bonis operibus, quæ a S. Literis præscribuntur, declaranda, Sacramentisque, a Christo institutis, confirmanda, non autem in nostris beneficiis confidendo, nec conscientias infinitis traditionibus humanis onerando. Sufficit enim Sacra Script. Joh. 20. Hæc scripta sunt, ut credatis, quod hic Jesus sit ille Christus. & ut credentes, vitam habeatis in nomine ejus. Jub. 5. Scrutamini Scripturas, & 1. Cor. 1. Christus est nobis factus a DEO Sapientia, Justificatio, Sanctificatio, & Redemptio.

Synodi, ab Henrico II. Imp. collapsæ disciplina Ecclesiastica causa, instituta, navi à B. Crusio notati.

Anno MXIX. *Bruno*, Episcopus Augustanus, jussu & expensis *Henrici* hujus Imp. fratris sui in media Urbe Augustana Collegium quadraginta popularium Mystrarum, & novum sanum S. *Mauritio*, Thebez Legionis Duci, condidit & dicavit, atque ab eodem hoc Imperatore Episcopatus Augustani elevationem in Principatum Imperii impetravit.

vid. *Croftus* l. c. c. 5. *Brufchius* in Catalogo Epifcoporum Auguftan. hujusque confilio poft mortem *Henrici II.* Imp. *Conradus II.* Salicus ex Suevis Imp. factus eft: quo tempore Wittenbergiæ Comites *Bentelsbacum* tenuerunt: & *Welfo*, Comes Altorfienfis, *Brwonio* Epifcopo filium Imp. *Henricum III.* apud fe habenti, & bonis literis ac virtutibus erudienti, graviffimum bellum intulit, quo multa mala Auguftanus Epifcopatus perfecus fuit, *Conrado* Imp. fe liberalem erga Cœnobium *Murbærtenfe* dato privilegio anno MXXXVII. nec non erga Epifcopatum Curienfem anno 1030. & 1037. datis immunitatibus, oftendente, vid. Chron. MStum Cœnobii Wingartenfis, *Brufch.* l. c. *Aventinus* in Annal. Boicis, *Croftus* l. c. c. 6. 8.

Hermannus
Contractus,
Comes Verin-
genfis, erudi-
tione clarus.

Floruit hoc tempore in Alemannia Vir divinarum & humanarum literarum peritiffimus, *Hermannus Contractus*, Comes Veringensis, cujus familia fundavit Cœnobium Isnenfe, in Algovia, ille cum omni membrorum destitueretur officio, inutilis ad tractanda negotia politica a Patre inclusus fuit Monasterio S. Galli, in quo & in Majore Augia, unus de cœtu Monastico toto vitæ genere claudus & membris contractus, traduxit, fcriptor tamen doctiffimorum librorum, de Mundo & ejus eventibus, de Afrolabio, Eclipsibus, Computo, Quadratura Circuli, Phyiognomia, Musica, Viris Sanctorum, Chronici celeberrimi, & aliorum, de quo videndi *Hermannus Adisius*, *Munfterus*, *Gefnerus*, *Croftus* l. c. c. 9.

Synodus
Constantien-
fis ab
Henrico Imp.
habita.

Anno MXXXXIV. Imp. *Henricus*, pacata Hungaria in Germaniam reverfus, Synodum & comitia Sacerdotum & Principum in Civitate Constantienfis egit, & pacem inter Principes ac Nobiles, omnesque ordines hætenus inauditam, tum in Suevia, tum in omnibus Regni fui Provinciis fecit, qualem diu poft Germania nullam habuit, ad quam multum contulit *Eberhardus*, Epifcopus Constantienfis, Comes Dillingenfis & Kyburgius, qui triennio poft anno 1047. Imperatorem *Henricum* in Italiam Schismatis tollendi caufa, quod inter tres Pontificatus Rivales ortum erat, proficifcentem, fecurus eft, & ibidem obiit Romæ.

Magna tunc iterum perturbatio fuit Germaniæ, ex qua multum damni quoque fenfit Suevia hæc & Wittenbergia noſtra, itaque *Henricus* Imp. una cum *Clemente II.* Papa, inſignem atque memorandam inprimis labentis Eccleſiæ reformationem, affiduis diu omnium piorum voris expetitam, aggreſſus eſt, anno MXLVII. qua nullam aut opportuniorẽ unquam, aut majoribus difficultatibus (ſi ſc. non tantum vita Eccleſiaſtico- rum, ſed etiam doctrina fuiſſet emendanda) impeditiorẽ fuiſſe *Carolus Sigonius* l. 8.

Eccleſia
DEI hoc
tempore a-
grotans,

de regno Italiæ ſcribit: in quippe Eccleſia DEI graviter jam prope per ducentos annos ægrotans, & multa & ea valida remedia requiſivit, uſque adeo, ut ad extremum ne ignem quidem & ferrum, quæ ultima inſanabilia ſunt medicamenta, repudiaret: cum cæteris ſanatis membris caput ipſum, nempe Imperator, ſalutaria omnia Conciliorum decreta (uti illum ſiniſtre

accu-

accusat *Sigonius*) respueret. Igitur ad tantam rem influendam *Clemens*, aliquantum respirare incipit. Pontifex Romanus, quasi ipse optimè huic malo consulere & mederi posset, Concilium Episcoporum in *Lateranum* convocavit, cui cum aliis multis interfuit *Humbertus*, Archi Episcopus Ravennæ, Comes Montisbeligardensis, qui contentionem de præfessione Archi-Episcoporum diremit: & tunc omnis Sacrorum Ordinum nundinatio, causa Simoniacorum agitata, improbata, & decretum fuit, ne posthac Pontifex Romanus sine auctoritate, Imp. Romani crearetur. Quod si verò tunc *Liutbertus*, vel alius huic par, vixisset, felicius processisset desiderata adeò Reformatio Ecclesiæ, quæ subsecutus demum Seculis prior evenit, nec accusandus venit Imp. *Henricus*, quod tantam auctoritatem Conciliorum decretis non dederit, quantam *Sigonius* ab illo prætendit. Verbum enim DEI est supra Concilia: hoc convertendi sunt homines, non traditionibus humanis, nec gladiis & hastis, uti pie pro more tuo scribit *Crisostomus* l. c. c. 10.

Continuavit institutum hoc emendationis Ecclesiasticæ *Leo IX.* Pontifex Romanus, ex familia Comitum Alsatiæ Egesheimensi, & per Matrem ex Comitibus Calvenibus oriundus, qui post Synodum Romæ, Papiæ & Rhemisin Gallia habitam; hoc sine quoque aliam Moguntiz coram Imperatore & Germaniæ Principibus, præsentibus quadraginta Episcopis, quos inter Suevia quoque suos misit, hoc sine instituit: de qua Synodo *Albertus*, Abbas Stadenfis scribit: quod in illa multa sancita sint in utilitatem Ecclesiæ, inter quæ prohibita quoque fuerit Simoniacæ hæresis; sed quod ibidem Sacerdotum conjugia, quæ *Albertus* ille nefanda vocat, universali Synodi manu perpetuo damnata sunt, hoc factum est contra S. Scripturam & D. Apostoli Pauli effectum, in priori Epistolâ ad Timoth. c. 3. & 4. ubi Episcopum unius uxoris maritum esse vult, & dæmonum doctrinam pronunciat, prohibere Conjugium, & genera quædam ciborum.

Postea Pontifex hic *Leo IX.* Anno MXLIX. Sueviam quoque ingressus est, in qua non solum Angiam Divitem, & Augustam Vindelicorum visitavit, sed & in castro Calvensi, apud *Albertum* Comitem, Nepotem illius, qui Hirsaugiense Cænobium destruxerat, hospes fuit, qui cum ibidem cognovisset de Veteris Monasterii Hirsaugiensis præstantia, secutaque ejus desolatione, nec non de reliquiis *S. Aurelii*, tempore vastatæ per Normannos Galliz, sub terra absconditis, & in Cænobio Hirsaugiensi depositis, mandavit *Adelberto*, Comiti Calvensi, locum a Progenitoribus ejus cultui divino & Monasticæ Religioni dicatum, tanquam officinam Sanctorum Virtutum, observare, & Clericos Seculares Vitz dissolutissimæ inde expellere, & Monachos atque Abbatem secundum regulam D. Benedicti, quemadmodum prima fundatio requisivit, cum omnibus ablatis bonis restituere, & alia de propriis facultatibus impendere: quod facturum se pro viribus Comes iste promisit, & sic Papa iterum ab isto discessit; vid. *Truhsemius* in Chron. Hirsfov.

*aliqua offu-
get Ecclesiæ
emendatio
sub Leonis
IX. Ponti-
ficatu inter-
mixtu ta-
men navit.*

*Leo IX. P.R.
Comes Cal-
vensis, Cal-
vam & Hirs-
augiam re-
novavit, atque
Agatum A-
delbertum,
Com. Cal-
vensensem, ut
desolatam
Monasterii
Hirsavie se
restitueret,
hortatur.*

Eodem tempore A. MLII. vel, ut *Bruschius* refert, A. MLVI *Eberhardus*, Comes Neellenburgius, Abbatiam Benedictinæ disciplinæ, quæ Scaphusæ est, fundavit magnis impensis valdè magnificam, consecratam mox ab eodem Pontifice *Leone*, Consanguineo Eb-rhardi fundatoris, honori sanctissimi Salvatoris.

Circa illud tempus, anno MLIII. *Wernberus*, Comes Veringensis, *Superstitiosa Peregrinatio ad Sepulchrum Christi incipit.* *Hermannus Contractus* frater, Monachus Augiæ Divitis valdè doctus, peregrinationem suscepit ad sepulchrum Domini in terram sanctam, qualis tunc nondum admodum usitata, hinc autem in exemplum a multis deinceps Religiosis, sed & aliis Illustribus atque plebejis charitate Christi proposita fuit, ita ut anno MLXV. multi Germaniæ Episcopi, aliique Ecclesiastici & Seculares Procures, & junctis Gallis hominum circiter 7000. Hierosolymam, visendi S. Sepulchri gratia, profecti sint.

Debere tunc multum iterum Religio cæpit Comitibus Calvensibus ex quorum familia *Gebhardus*, Episcopus Eichstadianus, postea Papa *Victor II.* Albam Augiam, Cœnobium Norici anno MLV. ad amnem *Suabachium* fundavit, de quo *Bruschius* in Chronol. Monast. Germ. p. 13. & mox *Adelbertus*, Comes Calvensis, anno MLIX. crebris admonitionibus Vxoris piæ *Wilrudis*, Ducis Poloniæ, tandem exoratus, restaurator factus est Cœnobii Hirsangienfis, fundamentis Ecclesiæ jactis an. MLX. toto opere autem demum anno MLXXI. consummato, multum sollicitante & instante *Wilhelmo* Abbate.

Anno MLXV. ædificatione *Hirsangienfis* Cœnobii tardius licet procedente ex Monasterio Solitariorum olim ad Eremitas dicto in Nigra Sylva, præ cæteris Sueviæ Monasteriis laudato, petente per legationem *Alberto*, Comite Calvensi, ab Abbate missi sunt duodecim fratres cum Friderico, quem ipsi sibi Abbatem Hirsaviæ præfecerunt, Pridie Nonas Decembris.

Anno MLIX. factus est *Hirsavia* Abbas *Wilhelmus*, ex nobili Bavarorum Prosapia ortus, Religione commendatus, & scripturarum cognitione insignis adjuvante illo *Alberto*, Comite Calvensi, qui Monasterio libertatem literis quidem fallacibus concessit, ne in Advocatorum Comitum potestate amplius esset: Cognita autem *Wilhelmi* Abbatis illustri virtute, multi se & bona sua in hoc Cœnobium contulerunt, suntque septem deinceps in diversis Regionibus Monasteria, partim ab hoc Abbate *Wilhelmo*, partim a Discipulis ejus fundata, scilicet 1. Cella *S. Gregorii* in Reichenbach. 2. *S. Gregorii* Martyris in Nigra Sylva, Constantiensis Diocesis. 3. in Bavaria ad Honorem *S. Martini*. 4. *Erfordia* in Honorem Apostolorum *Petri & Pauli*. 5. Ad duplicem aquam (Monast. *Zwifaldense*;) in honorem *S. Mariæ*. 6. in villa *Weilheim* postea conversum in montem *S. Petri*. 7. In Carinthia Lavense dictum, in quæ omnia Monachos ex Cœnobio Hirsangienfi misit *Wilhelmus*, qui cum ab *Alberto*, Comite Calvensi, quindecim Monachis sustentationis subsidia provisa essent, Monasticæ vitæ Professores, oblationibus fideliū ad CL. usque perduxit, quos sub disciplina vix DEUM quotidie laudantes habuit. Ipse quoque Barba-

Barbarorum Fratrum, quos conversos vocant, *Barbrüder* / usum vel primus in Germaniæ Cœnobii instituens, vel antiquatum renovans, ut ipsi nimirum laboribus manuum insisterent, temporalium rerum curam, ex Mandatis Seniorum agerent, & Monachis contemplationi & precibus continenter deditis, ad sustentationem corporum necessaria procurarent; Vid. plura de his apud *Tribemium* in Chronico *Hirsau*. Monasterii.

Anno MLXXI. Structura Templi *Hirsangienfis*, ante decennium ferme inchoata, consummata est, consecratione facta per *Henricum*, Episcopum Spirensen, in cujus Diocœsi Monasterium situm est, petentibus hoc *Alberto*, Comite Calvensi, ejusque devotissima Conjuge *Wiltrude* & *Wilhelmo* Abbate, qui a dicto *Adelberro*, Comite, plenior jam libertatem, abolitis prioribus literis, Monasterio impetravit. Vid. *Trihemius* l. c.

Hoc tempore *Orto*, Episcopus Constantiensis, a *Gregorio VII.* Pont. Romano, in Conventu Lateranensi ejectus est Episcopatu, quod ille a partibus *Henrici* Imp. steterit contra Papam, & defenderet Sacerdotum Conjugium. vid. *Bruschius* de Episcopis Constantiensibus & l. 2. de Patavia, & *Crusius* l. c. l. VII. c. VI. & VII. Ubi notavit, quam vehementer tunc Clerici fremuerint, qui Sacerdotium quam Conjugium maluerint, quod ipsi Græci quoque Sacerdotes colant, cumque Conjugium numeretur inter Septem Sacramenta Græcorum & Latinorum, negasse hoc Sacramentum Sacerdotibus Gregorium, qui verbum DEI, & D. Apostoli Pauli Præceptum pedibus conculcaverit.

Conjugium
Sacerdotum
ab Orbone,
Ep. Constant.
defenditur.

Illâ tempestate autem nomen Monachorum tum in Augia Divite, tum alibi valde fuisse a Pseudo Monachis infamatum, qui, omisso rerum divinarum studio, omnem operam in pecuniis acquirendis infumserint, & Ecclesiasticas Dignitates illarum profusione emerint, ipse *Schafnaburgensis* conqueritur, qui miratum mundum fuisse scribit, unde tantus pecuniarum scateret fluxus, unde Croci & Tanti opes apud Crucis Scandalum & paupertatis Titulum præferentes.

Monacho-
rum
avaritia.

Hac etiam ætate *Gregorius VII.* Pont. Rom. imitatione *Gregorii Sexti* cœptum de investituris Episcoporum contra Cæsares negotium exequi voluit, ne hi amplius Episcopos & Abbates constituendi potestatem haberent, quasi eos gratia, aut pecunia constituerent, quod jus *Paschalis* Papa sub *Henrico V.* Imp. in Pontificum potestatem redegit; cumque *Fridericus I.* Imp. illud postea Imperio restituere conaretur, incidit ipse in maximas turbas; Lutheranz autem, ex verbo DEI desumptæ Religioni, rem feliciter successisse, *Crusius* ait. loco cit. c. VII.

Episcoporum
& Abbatum
Constitutio
per
Cæsarem.

Anno MLXXIV. *Theodoricus*, Comes Monrisbeligardi, Monasterium *S. Walpurgis* Benedicthinum prope Argentinam primo fundavit, quod tamen alii referunt ad *Fridericum*, Ducem Sueviæ, cujus Filius, *Fridericus I.* Barbarossa, Abbatiam istam complevit Anno MCLXIV. vid. *Münsterns*, *Lazius*, *Vignier*, *Crusius* in Annal. Suev. l. VI. c. VII, VIII. & l. VII. c. VII.

Anno

Anno MLXXV. *Bernoldus* Suevus, Presbyter Constantiæ, Literis & virtute claruit, scribens inter alia librum, Ecclesiæ inservientem, cui Titulus: Ordo Romanus.

Anno MLXXVI. Conventus Ulmæ habitus est, ut Republicæ consuleretur, submoto Imperatore *Henrico*, quem *Wilhelmus* quoque Hirsaugiensis Abbas, cum aliis Episcopis & Ducibus deseruit, stans a partibus *Gregorii VII.* Pont. Rom. qui Germaniam civili bello, cognatosque inter se Principes odiis replevit, & Sueviæ quoque magnam malorum congeriem intulit, magna Religionis distractione propter coactum cælibatum inter Sacerdotes acque Laicos secuta. vid. *Schafnaburgensis*, & Abbas *Urspergensis*.

Vixit isto anno *Conradus*, Wirtenbergiz Comes, in magna auctoritate, detestatus contentiones inter Imp. *Henricum* & *Rudolphum*, Sueviæ Ducem, multumque in sedandis Germaniæ & Sueviæ turbis elaborans, in quo conatu illum quoque Frater *Bruno*, Wirtenb. Comes, Monachus Cœnobii Hirsaug. deinde Abbas adjuvit. Vid. *Trithemius* & *Pantaleon* de Viris Illustribus Germaniæ, *Crusius* l. c. c. 8. & Scriptores rerum Wirtenbergicarum, qui *Conradum* istum Comitem Hirsaugiense Cœnobium largiter dotasse, pariter referunt.

Anno MLXXVII. *Sigefridus* Comes, vel Marechallus Dorobergenfis, electus est a majori parte Canonicorum summi Collegii Episcopus Augustanus, contra quem a cæteris constitutus est Episcopus quidam *Wigoldus*: ille Augustæ, hic Fueslæ residebat, uterque ex vicinis Regulis auxilium quærens: Sicque per septennium acerrime disceptabant, cum summa rerum Episcopatus jactura. vid. *Brusch.* in descriptione Episcop. Augustani.

Anno MLXXVIII. innotuit *Henricus*, Episcopus Curienfis, qui interfuit Concilio, in quo *Gregorius VII.* Papa & communione Sanctorum expunctus fuit, licet huic magis quam Cæsari *Henrico* faveret, quod Imperator hic acriter ultus est, excitatis contra Episcopum hunc furoribus Guelforum, qui Curiensem Rhatiam rapinis & incendiis misere vastarunt; quod etiam isto tempore contigisse reliquæ Sueviæ in bello civili, quod *Gregorius VII.* Papa excitavit contra *Henricum IV.* Imp. qui ob repugnantes sibi Suevos etiam Ecclesias illorum solo æquavit, Cœnobio Zwifaltensi, nuper fundato, per multos annos cum magna paupertate conflictante, vid. *Brusch.* in descriptione Episcoporum Curienf. & *Crusius* l. c. l. 8. c. 1. ex manuscripto Zwifaltensi, *Stemppius* l. 4. Historiæ Helveticæ c. 44. & in vita *Henrici IV.* Imp. sed & alibi *Rudolphi* Anti Cæsaris Exercitus San-Gallense oppidum & Monasterium expugnavit & diripuit. vid. Scriptores San-Gallenses, & cum his quoque *Brusch.* de Monast. Germ.

Cæterum cum sub Abbate Hirsaugiensi *Wilhelmo* Monachorum numerus, quorum plus 150. & conventorum 40. erant, vehementer crevisset, ita ut loci angustia apud *S. Aurelium* eos difficulter caperet, coepit Abbas novum Monasterium trans fluvium Nagolkum in loco nonnihil editiore

Wilhelmus,
Abbas Hir-
saviensis, Cœ-
nobium suum
œdificavit.

editiore circa annum MLXXIX. construere, multis collationibus liberaliter factis propter laudabilem vitam Monachorum, & inprimis *Wilhelmi* Abbatis. Quod autem tunc tam multi mundo renuntiarunt, seque ad monasticam vitam contulerunt, causa fuit eo tempore execratio & anathema Imperatoris *Henrici*, quo ipsum & suos Papa *Hildebrandus* percusserat: Unde factum, ut nemo fere potuerit tuto in seculo, ut loquebantur, consistere, quin aut Regis partibus consentire, aut contradicendo vindictam experiri, cogatur. Unde causa plurimis data est, etiam potentibus tum ad alios Abbates, tum ad istum *Wilhelmum* in Cœnobio, tanquam ad asyla quædam, perfigiendi, uti scribit *Crusius* l. c. c. 2.

Hoc tempore cum *Henricus IV.* Imp. *Friderico*, Baroni *Hohenstauffæ*, Belli Pacisque artibus illustri, sibi que in turbis civilibus valde fideli, Filium *Agnetem* Conjugem dedisset, fecit illum Ducem Sueviæ, jam magis *Hæreditario Jure*, cui Ducatui postea *Franconiz* quoque Gubernatio accessit, & sic semina tunc jacta fuerunt Imperialis Dignitatis, ad Suevos transferendæ, quam stirps hæc Dynastarum *Hohenstauffensium*, ex *Weiblinga* oriundorum, & *Gibellinorum* nomine insignium, per centum & viginti annos maxima cum *Romani Imperii* utilitate & dignitate, ipsiusque Religionis per Sueviam hanc & Germaniam incrementis, per Foundationes Cœnobiolorum, & aliis modis, servatis quoque Imperatorum contra Romanos Pontifices juribus, & auctoritate circa Sacra administravit, cum qua stirpe literarum quoque studia, quæ & ipsa Religionem juvant, invalescere simul iterum cœperunt, cessante jam barbarica Eruditionis caligine, & apertis magis Germanorum oculis, quorum major posthac diligentia etiam in perscribendis Sueviæ rebus apparuit.

*Baronum
Hohenstauffensium
e-
vellio,*

*Ecclesia &
Scholis in
hisce terris
profusa.*

Anno MLXXXII. *Wilhelmus* Abbas majus *Hirsaugiæ* Cœnobium, cum vetus illud angustum nimis esset, construere cœpit, atque novem annis perfecit. Vid. *Trithemius*. l. c.

*Hirsaugia
ampliatur.*

Proximo Anno MLXXXIII. idem Abbas *Wilhelmus* cellam *Gregorii* in *Reichenbach* fundavit, de qua fundatione vid. *Crusius* l. c. l. 8. c. f. ex *Archivo Badensi*: institutus autem est in Monasterio *Reichenbacensi* Prioratus *Benedictini* Ordinis, Diœceseos *Constantiensis*, qui a prima fundatione *Hirsaugiensis* Abbati immediate plenoque jure subiectus fuit, idemque plane jus habuit quoque Cœnobii *Hirsaugiensis* Abbas in Prioratu *Seldunæ*, in *Franconia*, Diœceseos *Herbipolensis*, & in Præposituram *Rode*, vel *Münchrota*, in Comitatu *Oetingensi*, Diœceseos *Augustanæ*, posseditque *Wilhelmus* Abbas plures Prioratus *Benedictinos* sub Jurisdictione sua, qui successu temporis in Abbatis mutati, a Jurisdictione *Hirsaugiensis* Monasterii exempti fuerunt. vid. *Trithemius* & *Crusius* l. c. ubi dilatarionem *Benedictini* Ordinis in Europa notans, ipse se quoque *Benedictinum* profitetur, quia credat in solum *Jesum Christum*, qui est *Benedictus* in Secula, & *Benedictinorum* in *Benedictum* credentium Pater, & hos esse vere Christianos Monasticos Ordines, addens, si quisque in ea vocatione, qua vocatus est, man-

*Origo Prio-
ratus Rei-
chenbach.*

*Veri Benedi-
ctini, ex te-
stimonio Tri-
themii, qui
credunt in Je-
sum Christum*

*sermon Bene-
dictum.*

near, ut monet Paulus in Ep. I. ad Cor. c. 7. 17. & omnes & singulos Christianos, qui DEUM ex fide in Christum invocant, salvari, & benedictos esse cum nullum sit discrimen, neque in Sacerdote, nec in Laico, nec in viro, nec in femina, sed omnes unus homo in Christo Jesu, juxta dictum Pauli in Ep. ad Galatas c. 3. 28.

*Ecclesia Syn-
delphingensis
fundatio.*

Eodem Anno MLXXXIII. IV. Non. Julii dedicata est Ecclesia Syndelphingensis a *Guthardo*, Archi-Episcopo Salisburgensi, & ab *Alberone*, Episcopo Herbipolensi, in Honorem SS. Trinitatis, & S. Crucis, & S. Dei Genitricis Mariæ, omniumque Sanctorum, præcipue *S. Martini*, Episcopi & Confessoris, fuitque tunc Ecclesia ista subiecta Episcopo Constanienti, vid. Chron. Mstum Præposituræ Syndelphingensis. Fundatum autem est Monasterium hoc Syndelphingense (cujus initia quidam ad Annum MLXXXV. referunt.) ad instantiam *Alberti*, Comitis Calvensis, & Conjugis illius *Wilckæ*, Ducis Poloniæ, institutis ibi primo Monachis Benedictinis, qui tamen mox ad Monasterium Hirsaugienſe translati fuerunt, succedentibus in illorum locum Syndelphingæ Canonicis Regularibus, vel Choralibus Dominis *S. Augustini*; secutis autem temporibus Anno MCCCCLXXIV. ad instantiam *Eberhardi*, Comitis Wirtenb. & *Mecheuldi*, Matris illius, ex Palatinis Rhe-

*Præpositura
Syndelphin-
gensis Tübin-
gam trans-
fertur.*

ni, secundis nuptiis Austriæ Ducis, Præpositura Syndelphingensis cum octo Canonicis, & totidem Præbendis, auctoritate *Friderici III. Imp. & Sixti IV. Pont. Rom.* translata est Tübingam in Ecclesiam *S. Georgii*, Dioceseos quoque Constantiensis, facta Secularium Canonicorum institutione Syndelphingæ. Extinctis autem post *Albertum* Comitibus Calvensibus, in Bona illorum Comites Palatini Tübingenses successerunt, ut genere proximi hæredes, factique sunt Advocati & Patroni Collegii Syndelphingensis, ut & Canonici & Præpositi, quales in illo Collegio fuerunt præter multos alios Illustres & Nobiles Wirtenb. Comites, ad quorum familiam Comitatus Calvensis & Tübingensis cum Böblinga & Syndelphingâ pervenit. vid. *Crusius* l. c. c. 6.

*Henrico IV.
Imp. non vult
se submittere
Wilhelmo,
Abbat Hirsa-
ugienſis, inde
odium hujus
Cæsaris in
hunc Abba-
tem & Hir-
saugiam.*

Anno MLXXXV, *Henricus IV. Imp.* vocabat *Wilhelmum*, Abbatem Hirsaugienſem, ad Synodum magnam *Megantia* habitam, cui tamen ipse interesse noluit. In ista Synodo sancita fuit communi consilio Pax DEI, & excommunicati Rebelles Imperatoris, quos inter *Gebhardus*, Episcopus Constantiæ fuit. In alia tamen mox Synodo Quedlinburgensi *Henricus Imp. Otho*, Episcopus Constantiensis, & focii illorum excommunicati fuerunt. vid. *Trithemius* in Chron. Hirsaug. & Abbas *Ursperg.* in Chron. Germ. Imp. *Henricus* autem cum *Wilhelmum* Abbatem & fratres Hirsaugienſes constantes in Romani Pontificis *Gregorii VII.* obedientia, sibi excommunicato, contrarios esse cognovisset, in publico Principum consensu præcepit, *Hirsaugiam* funditus destrui, & bona ejus in stipendium militibus erogari, quod licet factum non est, Imperator tamen hic odio Hirsaugiam persequi non desistit, quoad vixit, teste *Trithemio* loco citato.

Anno

Anno MLXXXVIII. *Guelpho*, Bavariz Dux, Hostis *Henrici IV.* Imp. Augustam Vindelicorum vastavit, & Episcopum *Sigefridum*, quod is Guelphones pro Advocatis & Defensoribus Episcopatus Augustani habere nolet, ab ira abstractum, captivum duxit, substituens pro illo *Wigoldum*, qui Pontifici *Hildebrando* obnoxius, Auctor istius Belli fuit, in quo & Populus & Sacerdotes pro præda hostibus cesserunt. vid. Abbas Urspergensis in Chron. Germ. *Aventinus* in Annal. Boicis, *Bruschius* in Catal. Ep. Aug. ubi quam infelicitur Episcopatus Augustanus a quibusdam tunc affectatus fuerit, explicat, donec *Sigefridus* ad illum iterum rediit, non diu tamen superstes, vir meliore fortuna dignus.

Guelpho, Bavariz Dux, Augustam Vindel. vastat.

Sigefridi, Episc. Augustani, adversa fata.

His turbidis temporibus Hildebrandinis, & sequentibus quoque, quibus Germania tot bellis a Romanis Pontificibus concitis infestabatur, plura construebantur Monasteria, præcipue per hanc Sueviam, in quæ homines tanquam asyli, collatis illuc bonis suis, tutum receptum haberent. Erat quidem jam antea satis frequens Cœnobiorum, utralibi, ita in Suevia hac Monasteriorum numerus: sed Monachi ab institutis *S. Benedicti* longè degeneraverant, ideò Reformatio secuta per novos Ordines & societates.

Itaque Anno MLXXXIX. Monasterium *Zwifaltense*, sive ad duplices aquas, magnificum & opulentum, Benedictinæ Disciplinæ, Constantiensis Diœceseos, non longe a Danubio in Alpibus Sueviæ fundatum est, a *Luitholdo* & *Canone*, Comitibus de Achalm, fratribus Germanis, in prædio suo *Zwifaltacha*, adhibito *Wilhelmo*, Abbate *Hirsaugienfi*, qui illud Monasterium dimensus est, & illuc duodecim Monachos, & quinque barbato fratres in festivitate *S. Michaelis* ex Cœnobio *Hirsaugienfi*, cujus filia audit *Zwifaltense* Monasterium, misit: qui initio per Priores regebantur, & in magna paupertate religiosam vitam ducebant; anno autem tertio foundationis primum Abbatem *Noggerum* accepit Cœnobium hoc a *Wilhelmo*, Abbate. Præter fundatores autem liberalissimos Comites *Achalmenfes* Cœnobium hoc donatum mox fuit redditibus quoque ab *Aiberto*, Cœnobii *Syndelphingenfi* auctore, & *Wernbero*, Comite *Grœningensi*, ex familia Coniunx *Wirtenbergicorum*, proximo Fundatorum ex Sorore nepote. Defunctis autem mox Comitibus *Achalmenfibus*, *Mangoldo*, Comiti de *Vehring*, commendata fuit cura & initio hujus Cœnobii, quod temporum successu plurimæ immunitates ac privilegia accepit a Romanis Imp. Regibus ac Pontificibus, illiusque Advocati & Tutores facti sunt *Welfones*, Bavariz Duces, postea Comites *Hohenbergici*, & *Emerckingenfes*, deinde Duces *Austriæ*, denique Comites & Duces *Wirtenbergiz*. vid. *Bruschius* in Chronol. Monast. Germ. p. 660. seqq. *Crusius* l. c. l. 8. c. 8. ex Mstis membranaceis *Bertholdi*, Abbatis hujus Monasterii.

Monasterii Zwifaltense plantatum ex Monast. Hirsaugienfi ab Abbate Wilhelmo.

Anno MXCI. majus Cœnobium *Hirsaugienfe* ab Abbate *Wilhelmo* cœptum, nono a foundationis initio consummatum est, & Ecclesia ipso procurante, ab Episcopo Constantiensis dedicata, in honorem SS. Apostolorum Petri & Pauli: post cujus operis

*Wilhelmi, Abbatis Hirsaugien-
sis, obiit* consummationem Abbas *Wilhelmus* eodem anno IV. Non. Julii obiit, dicens illud Pauli: *scio, cui credidi*, & fratres ad continuum DEI amore, fervorem Monasticæ religionis, observantiam mutux dilectionis, curamque hospitalitatis, ante mortem cohortatus. Sepultus ipse fuit in medio novæ Ecclesiæ, erecto ibidem monumento adhuc hodie, post ruinas hujus templi & Cænobii a Gallis nupero bello illatas, superstitæ, cui hoc incisum legitur Epitaphium: *Anno millesimo nonagesimo primo, quarto nonas Julii, obiit venerabilis Pater & Dominus, Dominus Wilhelmus Abbas, & primus Fundator hujus Cænobii Hirsaugien-
sis.* Conciliavit hic *Wilhelmus*, præter alia multa merita, Cænobio Hirsaugien-
si varias confraternitates plurimorum Monasteriorum, quas & successores illius in Abbacia auxerunt, sc. Monasterii Schaffhusani, Augiensis, S. Mariæ ad Eremitas, Rinaugien-
sis, Zwisalten-
sis, S. Georgii, Insens, Ochthufani, S. Blasii, Wiblingensis, omnia Constantiensis Diocesis. Chomburgici, Diocesis Herbipolensis, Monasterii Ottenbyrensis, Besselbrunnensis, Neresheimensis, Elchingensis, Deckingensis, omnia Augustensis Diocesis, Petershusani, apud Constantiam, S. Ulrichi Augustæ. Quarum confraternitarum usus, quatenus consistebat in orationibus, vigiliis, missis, disciplinis & elemosynis pro defunctis, nostræ quidem Religionis, quæ extra Paradisum & infernum locum tertium animarum, post mortem separatarum, nescit, adversatur, quatenus autem fovebat jus quoddam hospitii & mutua charitatis officia inter fratres invicem tanquam domesticos exercenda, improbari non potuit. Mortuo autem *Wilhelmo* successit Abbas *Gebhardus*, Comes Ura-
censis, Sacrarum literarum hapid rudis, nec moribus indecorus, sub quo & illius successoribus iterum inventi sunt Monachi, non latine solum & græce, sed hebraice quoque & Arabice docti, quos inter Seculo hoc & sequente claruit Conradus, Theologus, Philosophus, Orator, Musicus, Poëta, omnium sui temporis in Alemannia clarissimus, multorum librorum scriptor, in quibus nomen suum sub Peregrini nomine abscondit. Vid. *Trübemius* in Chron. Hirsaug.

Eodem anno Monasterium S. Petri in Nigra Sylva antehac a *Bertholdo* II. Duce Zæringensi, fundatum, a fratre ejus *Gebhardo*, Episcopo Constantien-
si, consecratum fuit, locum posthac dans sepulturæ Ducum Zæringensium; Plantatum quoque a fratribus Hirsaugiensibus, vid. *Crusius* l. c. c. 10.

Anno MXCII vel ut alii scribunt MXCIII Hirsaugien-
sis congregatio migravit de *Anrelio* in majus Monasterium recens edificatum, & anno proximo 1094. *Hildegardis*, Dux Sueviæ, extruxit Selestadii in Alsacia templum primo Dominico Sepulchro, cujus figuram Crypta, quæ sub adyto est, præ se fert, mox Divæ Virgini Fidei dicarum, uti tradunt literæ Foundationis apud *B. Rhenanum* l. 3. rerum Germanicarum. Hinc enatum Monasteriolum, cui *Hildegardis* filii, *Fridericus*, Sueviæ Dux, *Ludovicus*, *Walterus*, *Otho*, Episcopus Argentinen-
sis, ab Imp. *Henrico IV.* constitutus, ex familia Dynastarum Hohenstauffensium, de Proventibus prospexerunt, donato omni eo, quod ad ipsorum ditionem Selestadii pertinebat. Interfuerat *Otho* ille Episcopus cum *Godofredo* Bullionæo, & aliis multis Germaniæ Præsulibus & Principibus Hierosolymitanæ in Palæstina expeditioni, cumque Hierosolyma Saracenis crepta, & *Godofredo* Rege ibidem anno MXCIX. creato, ipse

ipse feliciter domum rediisset, construxit cum Fratre suo *Fridérico* & Matre *Hildegardi*, nata Comite Hohealoica, Selestadii Præposituram Sanctæ Fidei, Ecclesiamque illam Dominici Sepulchri appellatam, liberalissime dotavit.

Vivebat isto tempore Petrus quidam Eremita, genere Francus, Hierosolymitanus peregrinator, qui Principes & plebem concionibus ad veteram sanctam recuperandam cohortatus est, & ab *Urbano*, Pont. Rom. impetravit, ut hic Concilium Claræmontanum in Arvernensibus toti occidenti magnis de Reipublicæ negotiis anno MXCV. indixerit, ubi omnes ad urbem Hierosolymitanam, Christi meritis celeberrimam, e manibus impiorum barbarorum eripiendam, ipse inprimis admonuit, omnibus, qui ad hoc bellum prodierint, piaculum pro delictis relaxans, contra Verbum quidem Divinum, illosque sub Ecclesiæ tutelam, & SS. Petri ac Pauli clientelam suscipiens: Unde tantus bellandi ardor omnibus incescit, ut non Laici tantum, sed Monachi etiam & Clerici, qui lectionibus Sacris vacare debebant, militiæ & armis se deberent. Signum fuit omnibus Crux e rubro panno, vestibus super dextram scapulam affigenda, hinc tales milites, cruce signati dicti, & ipsa expeditio Cruciatæ nominata. Vid. Scriptor præcipuus hujus belli Sacri *Wilhelmus*, Tyri Episcopus, qui necessarium fuisse hunc ignem purgatorium ait, quo præsentia, quæ nimia erant, diluerentur commissa, & occupatio ista utilis, qua declinarentur futura. Non enim jam erat inter mortales respectus DEI, nec ad homines reverentia.

Quamquam autem primæ isti expeditioni sub *Godofredo Bullono* multi Principes, Magnates, & Viri Nobiles ex Gallia, Italia, Lotharingia, & ex Germania Archi. Episcopus Salisburgensis & Episcopus Argentinensis interfuerint, minus tamen illi Saxones, Thuringi, Francones, Bavari, & Suevi nostri incubuerunt, propter discordias inter Imp. *Henricum IV.* & Papam *Urbanum*. Postea autem Suevi summo quoque studio atque ardore illis expeditionibus interfuerunt. Atque ita parvulus ille & despectus corpore Petrus maxima & diuturni belli in Oriente, cui religio prætextus fuit, semina jecit. Vid. *Crusius* L. c. 13.

Hoc tempore quoque anno MXCV. dum classicum belli sacri canebatur, *Anselmus* & duo ejus filii, *Henricus* & *Hugo*, Palatini Tubingenses, & Comites de Rugka, Domini Castri Gerenhusii condiderunt Monasterium Buronum, sive Blabyrense, ad fluvium Blavum, ante cujus constructionem exiguum ibi Sacellum S. *Johannis Baptiste*, ipso oppido ejusdem nominis antiquius, ab *Anselmo*, *Hugone*, & *Sigibothone*, fratribus Palatinis Tubingensibus & Rugkensibus fundatum erat, quod ita in magnificum Cœnobium, Benedictinæ olim disciplinæ, in Ducatu Wirtenbergenſi crevit. De hac fundatione *Felix Fabri* l. 1. Hist. Suevorum c. 15. refert, fontem Burtonem cum suis vallibus & sylvis, olim Diis gentilium consecratum fuisse. Ac etiam supra fontem in Clivo reperiunt fundamenta vetustissimarum structurarum, templorumque signa; præcipue tamen in loco Monasterii, ubi duorum fluminum *Naß* und *Blav* confluentia est. At post, cum jam mundus fusc illuminatus esset, fideles Christi super fundamenta, Nymphis jacta, Ecclesiam in honorem S. *Johannis Bapt.* ci-

Iter in Pala-
stinam super-
stitiosum, in-
de bellum
sanctum, mi-
nime san-
ctum.

Cœnobii
Blabyrensis
fundatio.

fecitavisse. Et addit *Felix Fabri* sequentia verba: *Porro in tanto honore locus erat ille, ut Christi fideles indignum putarent, tam sacrum locum esse absque continuis Ecclesia officis. Itaque anno 1091. Generosi Viri, Nobiles Domini, Henricus & Hugo, Comes Palatinus de Tüvingen, constructo ibi Cænobio, ad S. Johannis Ecclesia latius, adduxerunt religiosos Viros, Ordinis S. Benedicti Fratres, eis Ecclesiam cum Cænobio tradentes: abdicatis juribus suis, & plura alius possessiones pro eorum sustentatione eis assignaverunt. Sed & ingenuus Vir Hartmannus Senior, Comes de Rucka contulit Monasterio fontem ipsum Blavii, cum clivo & rivo fluminis usque in Nydegg. Sic & alii Comites, Barones & Nobiles, religione Dominorum allecti, sua in eorum subsidium S. Johannis tradiderunt. Primus hujus Cænobii Abbas ex Hirsburgia *Azelinus*, vel *Anselmus*, constitutus erat, ab *Henrico & Hugone*, Palatinis Tübingensibus, qui ut & posteri illorum usque ad annum MCCLXVII. Advocati & Defensores Cænobii hujus fuerunt.*

*Origines
Cænobii Ne-
rabeimensis.*

Compar ætate huic Monasterio Blabyrensi est Cænobium Neresheimense magnificum, Benedictinæ Professionis Monachorum, fundatum & amplissime dotatum, anno MXCV. ab *Hartmanno*, Comite Dillingensi, & uxore illius *Adelheide*, Comitissa de Kyburg, consecratum ab *Ulrico*, Episcopo Constantienſi, Patruo Fundatoris, cujus familia ex genere *Henrici* Aucupis Imp. oriunda, sepulturæ locum in isto Cænobio sibi quaesivit, quod conditum in illo Sueviæ tractu, qui propter soli arenosi sterilitatem, durus campus, *Hertsfeld* nominatur in Comitum Oeringensium ab antiquo ditione: Vid. *Bruschius* in Chronol. Monast. Germ. p. 337.

*Origo
Monasterii
Alpirſpacen-
ſis.*

Sed & hoc ipso anno Monasterii Alpirſpacensis initium factum est, a *Rutmanno de Hufen*, *Adelberto*, Comite de Zollern, *Alrico*, Comite de Sulz, qui divini amoris igne accensi cum consilio *Gebhardi*, Episcopi Constantienſis, quaesiverunt, qualiter in prædio suo *Alpirſpach* Monachorum possit Cænobium institui, ut qui inibi aggregandi forent, sine perturbacione DEO militare possent: Facta autem est hujus Monasterii consecratio in honorem S. Crucis, S. Mariae, S. Benedicti & omnium Sanctorum, fueruntque ejusdem Monasterii Advocati & Protectores primò Duces Teccenses & Urslingenses, deinde Wirtenb. Comites ac Duces. Literæ foundationis hujus Monasterii innuunt, Monachos servituros esse DEO, & S. Benedicto, & in templi illius medio prope Aram hæc Lapidis insculpta leguntur: *Comes Alewicus, in Christo semper beatus, instituit primus hic fieri laudes Benedicti, & Christi Domini.* At cur non huic soli? Cur ante Christum Dominum mentio sit Benedicti? cur non sufficiat, servire DEO? quid juxta hunc serviendum Benedicto? Aliud Deuteronomii c. 6. præcipitur, aliud Matthæi c. 4. a Christo injungitur. Dominum DEUM tuum adorabis, & ipsi soli servies. αὐτῷ μόνῳ λατρεύουσ. Nec opus est hoc loco distinguere inter *δουλίαν* & *λατρείαν*, quasi una ex his DEO, altera Sanctis debeatur, nescit enim *hic* Pontificiorum distinctionem S. Scriptura, quæ memoriam quidem sanctorum venerabilem nobis commendat, non verò cultum, qualem Pontificii illis tribuunt, & qualem respexisse quoque videtur eodem tempore, anno MXCVI. fundatio

Isnen-

Isentius Monasterii in Algovia, Ordinis S. Benedicti, a *Magnigoldo*, Comite Veringensi, & *Walthero* atque *Wolfrado*, filiis ejus, facta in honorem SS. Jacobi & Georgii, cujus Monasterii Advocati ab antiquo sunt Dapiferi Waldpurgenses. Vid. *Bruschius* l. c. p. 274.

Fundata est quoque circa hæc tempora Abbatia insignis *Albe Augia* Brigantinz, five Monasterium Brigantinum, quod vulgo majorem Augiam, *die Mehrerast* appellant, ad amnis Brigantii in lacum Acronium influxum, ubi quondam fuit Oratorium, vel Sacellum S. Galli extructum, quod adhuc extat, & cujus gratia Monasterium hoc ob primam Originem suam antiquius putatur, quam ipsa Abbatia San - Gallensis. Visuntur adhuc hodie in isto sacello in montanis supra Brigantium, cavernæ scopulis incisæ, in quibus cubasse dicitur venerandus senex Gallus, in cujus proxima vicinia Monasterium extructum Monachorum & Monialium Benedictinæ Professionis, sed anno MXCVIII. abolitis Monialibus Abbatiam Monachorum fecit *Ulricus*, Rhætorum & Brigantiz Comes, cujus uxor *Bertha*, filia *Rudolphi* Anti Cæsaris, Sueviæ Ducis & *Reinfeldiz* Comitis, liberalissima Monasterii hujus Benefactrix extitit, templum illius dedicante *Ulrico*, Episcopo Constantiensi, Comite Dillingensi. Cum autem *Rudolphus*, Comes a *Pfullendorff*, Nepos ex filia dicti *Ulrici*, Brigantiz Comitis, Comitatum hunc Brigantinum, a Matre *Elisabetta*, hæreditario jure acquisivisset, ipse Augiam Brigantinam sub initia mox subsequæ Seculi ita liberaliter dotavit, ut secundus illius fundator prædiceretur. Sed & Comites Montfortenses tum hujus Cœnobii, tum aliorum per Sueviam, atque alibi benefactores fuerunt. Vid. *Bruschius* l. c. p. 100.

Cœnobium
Albe Augia,
Jc. *Mehrera-*
stau fundat-
um.

Sub finem autem hujus Seculi cum Paparum & Episcoporum potentia, opes & voluptates nimium crevissent, displicebant hæc valde bonis & doctis Viris, unde ad coercenda hæc Seculi vitia cum Carthusiensium Monachorum Ordo in Galliz Diœcesi Gratianopolitana ab Episcopo, *S. Hugone*, a. MLXXXVI. fundatus esset, sequebatur circa annum MXCVIII. (*Trithemius* ad annum Christi MXX. refert) Præmonstratensium Monachorum Ortus, quem *Notbertus* Lotharingus, Vir nobilis, potens & doctus, relicto mundo ad severiorem animæ curam se conferens, sub regula D. Benedicti, vel, ut alii scribunt, Augustini, cum tredecim sociis in Landionensi Diœcesi instituit.

Ordo Car-
thusianus in-
stitutus.

Sed & hoc tempore ab Ardingo quodam, Anglo, excogitatus est Cisterciensis ordo in solitudine Burgundiz, vel Eremitio Cistercii, in Diœcesi Cabilonensi, qui ordo successu temporis mirabiliter numero Religiosorum & divitiis crevit, cumque illum *S. Bernardus*, Abbas Claravallensis, ingressus esset, inflexurus temporibus, dictus est ab hoc *Bernhardinus*, qui Ordo in Suevia quoque valde celebris est. Vid. *Trithemius* in Chron. Hirsov. & Jac. Phil. Bergomas.

Origo Ordinis Cisterciensis & Bernardini.

Frequens est uterque hic Ordo extra & intra Germaniam, & in ipsa quoque Suevia, in qua tamen ex ordine Carthusianorum solum cernitur Monasterium *Buxheim*, prope Memmingam.

Cœnobium
Carthusianum
Buxheim.

Circa

*Biblingensis
Cænobii Fun-
datio.*

Circa idem tempus fundatum est quoque Cænobium *Biblingum*, Ordinis Benedictini, Diœceseos Constantiensis, non procul ab Ulma, Sueviæ Metropoli, in honorem S. Martini, anno MXXIX. ab Othone & *Hartmanno* fratribus, Comitibus de Kirchberg, Religionem Christianam mirifice amantibus, qui postquam ab Hierosolymitana expeditione rediissent, Monasterium hoc extruxerunt, in quo ipsorum & posterorum Kirchbergensium Comitum conditorium, & monumenta supersunt. Vid. Felix Fabri in Hist. Sueviæ, & Brusch. l. c. p. 76.

Ipsò autem Anno MC. in oppido Donawerda fundatum est S. Crucis Benedictinum Cænobium, a *Manigoldo*, Comite Dillingensi & Kyburgensi, & ejus Conjugē *Tuta*, ut DEO dicatæ Virgines ibidem viverent, de quò vid. Brusch. l. c. p. 403. ubi notat, Abbates quosdam, qui post mutatas Moniales in illo Monasterio, successerunt. Quæ mala deinceps occasione hujus Monasterii circa initium finientis jam Seculi in Suevia exorta sint, infra suo loco dicitur.

Seculum Duodecesimum.

*Origo Mo-
nasterii Lau-
reacensis,
vulgò Lorch.*

FOEcundum & insigne, tam aliarum in Ecclesia rerum gestarum, tum fundatione variorum per Sueviam Monasteriorum, fuit Seculum hoc, cujus initia autem occupavit Monasterium *Laureacense*, vulgò *Lorch*. Fue- rat antehac in colle supra Rœmiam vallem arx quædam, antiqua Ducum Sueviæ sedes, quam tempore *Pipini*, Regis Franciæ, anno Ch. 755, *Marsilium*, Sueviæ Dux, tenuit. Postea autem *Fridericus* Anticus, Dux Suevorum, & Francorum, primus ex familia Baronum *Hohenstauffensium* à Socero *Henrico IV.* Imp. factus, arcem illam circa annum Christi MCII. in monasterium commutavit, quod ipse una cum Conjugē *Agneto* & filiis, *Henrico* & *Conrado*, ad honorem Genetricis DEI Virginis Mariæ cum Ordine S. Benedicti fundavit, unde mons ille vocatur S. Mariæ mons, *Unser Frauen Berg*. Cænobium verò Laureaci nomen accepit, à subiecto vico *Lorch* / & à lauris, quarum copia ibi olim fuisse perhibetur, factusque est locus ille sacer conditorium multorum Regum & Ducum ex familia Dynastarum *Hohenstauffensium*, ex qua seniori compete- bat jus Advocatiæ hujus Monasterii.

Antecessores autem prædicti Fundatoris *Friderici*, pii ac fideles, in allodio suo, *Lorch* pago, collegiatam Ecclesiam, sex vicariis & Præposito Divino cultui subservienti- bus, in suorum successorumque in Christo defunctorum commendationem precum & sepulcrum fundaverunt: quam tamen sepulcrum *Conradus* Imp. *Friderici*, Fundatoris filius, post foundationem Monasterii exhumatis in pago ossibus, transulit in montem anno Christi. MCLXI. vid. *Crusius* l. c. l. 9. c. 2. & Part. III. l. 7. c. 11.

*Hospitalarii,
Templariorum
Equi*

Circa initia quoque hujus Seculi receptis in Palæstina Hierosolymis, tres Ordines nati, *Hospitalariorum* scil. *Templariorum* & *Tenonicorum* Equitum, qui per Orientem primò, deinde per varias Europæ partes, per- que

que Germaniam & hanc ipsam Sueviam, cum illustri dignitate & bonis juxta atque sacris suis se dilatarunt, de quibus plena est omnis sacra & profana Historia.

Tentonicii Equites.

Anno MCIV. *Henricus IV.* Imp. in Rhætia Curiensi Episcopum instituit *Ulricum*, cujus frater *Eberhardus* Monasterium Benedictinum S. Mariæ Virginis condidit vid. *Cronschm.* l. c. part. 11. l. 9. c. 3.

Eodem anno *S. Rupertus* electus est Abbas Monasterii Ottenburani, cujus Reformator & locupletator fuit, cumque antea tantum nobiles vixissent in hoc Monasterio, ipse habitâ pietatis & virtutis, non solum generis ratione, homines etiam humilis conditionis admisit.

Rupertus, Reformator Monasterii Ottenburani.

Anno MCV. electus fuit Hirsaugiensis Cœnobii Abbas *Bruno*, Wirtembergiæ Comes, Venerabilis Senex, & sanctitatis opinione Clarus, frater *Conradus*, Wirtembergiæ Comitis, nobilibus & potentibus ortus natalibus, à *Richario*, Hostiensis Episcopo, Romanæ sedis legato, in hoc Monasterio die S. Stephani ordinatus; qui cum post prima litterarum rudimenta Canonicus & Matricularius majoris Ecclesiæ Spirensis factus esset, videretque vanitatem divitiarum & voluptatum, sub *Wilhelmo*, Abbate Hirsaugiensis, cucullum induit, multosque annos innocenter ibi vixit, tria fere lustra Cœnobium regens, quietus planè, mitis & misericors, lectioni & precibus vacans, cæterum spem contra vim externam ponens in fratris Comitis potentia, cujus permissu ipse multa quoque bona Cœnobio huic contulit. Cernitur adhuc hodie non sine veneratione quadam tanti Præfulis statua illius in ruderibus Cœnobii hujus, busto Gallorum aliquantum superstes.

Bruno, Comes Wirtembergiæ, Abbas Monasterii Hirsaugiensis, pietas clarus.

Eodem anno *Henricus V. Henrici IV.* Imp. filius in Patrem jam sub specie Religionis, quod ille excommunicatus a Romanis Pontificibus esset, rebellis, conventum Episcoporum *Northusa* in villa Regia habuit, obedientem se Patri promittens, si is ad Ecclesiam SS. rediret. Tanta vis tunc fuit excommunicationis sola auctoritate Pontificum, populos omnes persequente, cum sacra Biblia tunc, manibus hominum exempta, in tenebris jacerent. Aderant illi conventui Episcopi non ex vicina tantum Franconia & Bavaria, sed ipsa quoque Suevia, condemnata ibidem tanquam Simoniaca hæresis fuit Imperatoria Ecclesiasticas dignitates conferendi potestas, & Sacerdotum matrimonium tanquam fornicaria Nicolaitarum commixtio proscriptum fuit, congruenter scilicet verbo DEI, unde bellum dehinc inter utrumque *Henricum*, Patrem & filium, enatum. Hic effectus fuit istorum sanctorum Patrum, divellere invicem Parentes & liberos, divellere divinitus institutam sine ulla exceptione maris & fœminæ conjunctionem, exclamat *Cronschm.* l. c. c. 3.

Tyrannus Pontificum.

Surrexit circa hoc tempus *S. Bernhardus*, Castellione, castro Burgundico, oriundus, & Cisterciensem ordinem anno 1112. vel 1113. ingressus, magnus Cœnobiorum Patens, quorum ille 140. vel 160. sui ordinis fundasse legitur. Primus Abbas Cœnobii Claravallensis a se quoque conditi. vid.

Bernhardus, Abbas Claravallensis, Testis veritatis.

H

Anno-

Antoninus part. 2. tit. 17. c. 15. Vixerat quidem *Bernhardus* hic ævo corruptissimum, de fide tamen subinde dextre in scriptis suis & sermonibus pronuntiavit: uti de eo judicat Max. Rev. Dominus *Andreas Adam Hochstetter*, SS. Theol. D. Prof. Ord. celeberrimus, in notis ad concionem funebrem Magni Theologi, *Job. Adami Osiandri*, Eccles. Tubing. Præpositi, Acad. Cancellarii, ætæ habitam. Licet enim *Bernhardus* hic suis bonis operibus diu strenuè incubuerit, tandem tamen in illis desperans, ad solum Christi meritum confugit, & inter alia multa Religioni conformia dixit: *meritum meum in vulneribus Christi.*

*Fridericus
Lufcus, Dux
Suevie, vir-
tute insignis.*

Hoc tempore vixit quoque *Fridericus Lufcus*, magnæ virtutis Princeps, nec minoris pietatis quam Potentiz, Dux Suevie, Allatiæ & Franco-niæ, qui Benedictinum Monasterium in honorem S. Virginis *Walpurgis*, in Allatiæ Diocesi Argentinensi extruxit, anno 1117. quod alii, quaquam non ita certa fide, adscribunt *Theodorico*, Comiti Montisbeligardi, qui quidem haud procul ab hoc Cænobio in eodem nemore Haganoz vicino circa villam Bibele aliud Cænobium Virginum fundavit, in quo filia ejus, *Gumbildis*, prima Abbatiſſa fuit: vid. Trithemius in Chron. Hirſang. *Monasterium* l. 3. Cosmographiæ, *Crusius* l. c. l. 9. part. 2. c. 3. B. C.

*Discors E-
leſtio Abba-
nalis in Mo-
naſterio San-
Gallenſi.*

Circa annum MCXVII. diſceptatum in Suevia fuit de poteſtate Imperatoris in Episcopos & Abbates, lectus apud San-Gallum erat *Manigoldus*, Abbas a parte una conventus; ſed ab altera parte *Henricus de Ducllo: Henricus* Imp. confirmavit *Henricum*, reclamantibus illis, qui Pontifici Romano adhæterant, tanquam Episcoporum & Abbatum confirmationes non pertinerent ad Cæſarem, ſed ad Papam: & hi auxilio *Conradi*, Ducis a Zæring-en, armatâ vi *Manigoldum* Monachum in Monasterium introduxerunt. Ceſſit *Henricus* huic violentiæ. *Henricus* Imp. autem audiit, alterum fraude, alterum vi in Abbacia confequendâ uſum eſſe, utriusque electionem irritam fecit, *Manigoldum* tamen de novo confirmavit, & dum metuebat, ne non modo ſacerdotiorum inveſtitura, ſed etiam Imperatoria auctoritate à *Paschale* Papa nudaretur, ipſe hoc abſente Romam ingreſſus, denudò Imperatorio diademate coronari ſe ab Episcopo Bracarenſi curavit. Vid. *Crusius* l. c. c. 6.

*Fundatio
Cænobii
Bratzenau.*

Eodem anno *Wernherus*, Comes Gröningeniſis, ex familia Comitum Wirtenbergicorum, cum *Henrico V.* in Haſſiam profeſſus antea, & ab illo non longè a Caſtellio, amœno loco, donatus, auſpicatus ibidem eſt Cænobium *Bratzenau*, Benedictini Ordinis, in honorem S. S. Petri & Pauli Apoſtolorum, quod ipſe magnifice dotavit, & primum Abbatem ibidem ordinavit, ex Cænobio Hirſaugienſi, *Drutvinnus*, *Crusius* l. c. c. 7. & Scriptores rerum Wirtenbergicarum.

Anno MCXXI. qui inſignis fuit nativitate *Friderici Barbaroſſa*, Imp. *Henricus V.* conventum Principum & Episcoporum habuit Herbipoli, ut componeret Regni & Sacerdotii diſſidia; Verùm negotio excommunicationis, omnium malorum fontis, ad Pontifi-

Pontificem reiecto, pax in Imperio utcunque constituta est. vid. Abbas Urspergens. in Chron. Germ.

Proximo anno MCXXII. iterum Conventus Imp. & Procerum Imperii Ecclesiasticorum & Politicorum Wormatiæ, ubi post longam concertationem transactio tandem inter *Henricum V.* Imp. & Pontificem Rom. facta est, qua huic ille omnem Sacerdotiorum investituram liberam per Annuum & baculum tradidit, Papa autem Imperatori permisit, ut in præsentia illius fierent electiones Episcoporum & Abbatum Regni Germaniæ sine Simonia, ita ut saniori parti in electionis dissensione suffragari Imperator posset, a quo electus Regalia per sceptrum investitus reciperet. Atque ita Henricus Imp. & qui ipsi fideles manserunt, excommunicationis vinculo soluti fuerunt, & in gratiam cum Pontifice Romano redierunt, facta quidem maxima Imperii circa jus Sacrorum jactura, & imminuta inde valde potentia.

Paulò ante *Eichenbrunna*, Monasterium Benedictinæ sectæ magnificum, in Suevia prope *Gundelfingen*, Diœceseos Augustanæ, ad honorem SS. Apostolorum Petri & Pauli à Gumperto & filio ejus Cunone, Dominis Fachbergenfisibus, fundatum est, de quo vid. *Bruschius* in Chron. Monast. Germ. p. 162.

Anno MCXXIII. *Henricus V.* Imp. confirmavit foundationem Monasterii Alpirspacensis, dato illi privilegio.

Anno MCXXIV. *Honorius II.* Pont. Rom. Ecclesiam S. Sepulchri Denckendorffensis cum bonis suis ab Illustrissimo Viro *Bertholdo* Comite pro animæ suæ remedio, cui tunc credebatur, oblatam, protectione suâ suscepit, hujusque Monasterii foundationem confirmavit, quod *Conradus II.* Imp. Sueviæ Dux, concessis quoque privilegiis itidem fecit anno 1139.

Circa annum MCXXV. *Abusium*, corruptè Anhusum, præclarum Monachorum Benedictinæ professionis Monasterium in valle Brentiana, Diœceseos Augustanæ in honorem S. Martini Episcopi fundatum legitur à *Manegoldo*, Comite Palatino Tubingenfi, ejusque filius, *Waltero*, Episcopo Augustano, *Manegoldo*, *Adelberto* & *Ulrico*, inchoatum primo in pago *Langenau*, duobus milliariis ab Ulma, & translatum deinde à Fundatoris *Manegoldi* filii in vallem Brentianam, de quo vid. *Bruschius* in Chronic. Monast. Germ. p. 1. *Crusius* l. c. c. 10. cui verisimile videtur, quasi hoc Monasterium anno 1135. fundatum esset.

Ejus ætatis est Cœnobium *Urspergense*, Præmonstratensium institutorum magnificum, ad Mindolum fluvium in Augustana diœcesi anno MCXXV. fundatum a *Wernhero*, Comite de Suabeck & Balzhausen, ex regia stirpe Polonorum & Hungarorum oriundo, Vid. *Bruschius* & *Crusius* l. c.

Eodem anno 1125. vel ut alii 1126. mortuus est *Henricus V.* Imperator, in cujus locum *Lotharius*, Dux Saxoniarum, in Comitibus Moguntinensibus electus est Imperator, arte inprimis Archi-Episcopi Moguntini, & favore *Honorii II.* Papæ, qui *Henricos* Imp. & Sueviæ Duces ex Hohenstauffensi

Transactio inter Henricum V. Imp. & Pontificem Rom. Ecclesie ux.

Henricus V. Imp. confirmat Cœnobium Alpirspacense.

Monasterii Denckendorffensis fundatio.

Monasterii Anhusani fundatio.

Henricus V. Imp. moritur inde diffidia in Imperio ob successionem.

familia odio habebat, unde *Fridericus*, Dux Suevorum & frater ejus *Conradus*, Weiblingæ in agro Wirtenbergico educatus, Nepotes *Henrici V.* Imperatoris ex sorore, propter cognationem sibi deberi existimantur Imperium, apud quos etiam insignia Imperialis, mortuo *Avunculo Henrico Imp.* remanserunt, unde magna contentio in Imperio orta, quam maxime fovebat *Henricus Guelpho*, Bavariz Dux, cognomento Superbus, qui se *Friderico & Conrado*, Sueviz Ducibus, opposuit. Stabant autem a partibus *Friderici & Conradi* alii Principes & Civitates, Noriberger atque Spira, quæ Duces illos ob gratam Imperatorum ibi sepulcrorum memoriam, tanquam ejusdem sanguinis consortes, reverenter suscepit, ipseque *Conradus* a fratre *Friderico* & aliquot Principibus Rex adversus *Lotharium* declaratus fuit, & Modoccia ab Archi-Episcopo Mediolanensi *Anselmo* Italici regni Coronam accepit, anno MCXXXVIII. *Lotharium* autem Papa *Innocentius II.*

Bernhardus,
Abbas Clara-
vallenfis,
hæc bas com-
ponit.

Romæ Imperatorem coronavit anno MCXXXIII. & *Conradum* diris devovit, qui deinde titulo Regis deposito, operâ *S. Bernhadi*, Abbatis Clara-vallenfis, una cum Fratre *Friderico* in conventu Bambergensi Imperatori *Lothario* reconciliatus est: atque ita belli & turbarum, quæ multos annos Sueviam miserè exagitaverant, finis factus, paxque aliquando rediit.

Cænobii
Widuchsi
Koth fun-
datis.

Anno MCXXVI. præclarum Præmonstratenfis instituti in Suevia, Rhodium, vulgo Monachorum *Rothum*, *Monchs Koth* fundatum est ab *Hemma*, Henrici a Wildenwerck, Baronis & Equitis Aurati, Conjugæ; cui Monasterio initio Præpositus, deinde Abbates præfuerunt. *Bruschius* l. c. p. 379.

Ejusdem ætatis est Cænobium *Roggenburgum* magnificentissimum, Præmonstratenfis quoque disciplinæ, anno MCXXVI. ceptum a *Berchtoldo*, *Sigfrido*, & *Conrado* fratribus, Comitibus a Biberegg, & *Demutha*, Comite Zollerensi, Conjugæ *Bertholdi* Senioris, cujus Monasterii tutela, deficiente familia Fundatorum, ab Imperatore civitati Ulmenfi commissa fuit. vid. *Felix Fabri* in hist. Sueviæ, & *Bruschius* l. c.

Origines Cæ-
nobii Edels-
betten.

His proxima fuit Collegium *Edelstettense* Nobilium Canonissarum liberarum fundatum, anno 1126. *Gisela*, *Werneri*, Comitissæ Suabecciæ & Balzhufani, de quo supra, sorore. *Bruschius* l. c. p. 360, *Crasius* l. c. C. 12.

Anno MCXXVII. *Ulricus II.* Baro de Castellis, factus est consensu Canonicorum Episcopus Constantiensis, cui Episcopatus ipse 2. annis cum summa laude præfuit. *Brusch.* de Episc. Constant.

Fundatio
Cænobii Ul-
springen.

Eodem tempore *Ursprungum* Monialium, nobilitate generis conspicuarum, insigne Cænobium, Dioceseos Constantiensis, ordinis Benedictini, post primam fundationem, quæ *S. Ulrici*, Episcopi Augustani, Parentibus ascribitur, auctum perhibetur a *Rudigero*, *Adelberto* & *Walthero*, Dominis de Schelcklingen, commendatum MCXXVII. curæ & visitationi *Werneri*, Abbatis Sargorgiani Monasterii in Nigra sylva. Tutores autem & advocati hujus Urspringensis Gynecæi ab antiquo fuerunt Duces Austriæ vid. *Bruschius* l. c. p. 620,

ANNO

Anno MCXXVIII. *Lotharius* Imp. confirmavit *Wernherum* Abbatem apud *Sanctum Gallum*, qui *Monachorum* inertiam & malitiam severiore disciplina emendare studuit, sed frustra.

Circa idem tempus *Arnoldus* quidam Presbyter, Concionator egregius, Romam veniens, similiter Clericorum lasciviam, avaritiam, factum infectumque est: paupertatem contra Christi & Apostolorum, vitamque integerrimam omnibus imitandam proposuit. Hunc Romana quidem nobilitas ut verum Christi discipulum laudavit, sed Cardinalibus & Clericis nimio odio fuit. Itaque ab iis noctu captus est, & occultè interfectus. Dixerant antea: *Ego te semel invoco caelum & terram, quod annuntiaverim vobis ea, quae mihi Dominus praecepit, vos autem me & Creatorem, qui vos per unigenitum Filium redemit, contemnitis. Ne S. quidem Petro hodie parceretis. Vos omni spurcitia pleni, plebem vobis commissam praeditis ad infernum. DEUS vindex est!* vid. de hoc ipse *Trübemius* in *Chron. Hirsov. & Cruf. l. c. C. 13.* Ubi *Arnoldum* hunc Concionatorem contra Clericos sui temporis, *Lutherum* quandam appellat.

Arnoldus, Presbyter, Testis variis.

Incidit quoque in hoc tempus fundatio Monasterii *Elchingensis*, instituti *S. Benedicti*, Augustanae dioceseos, cujus initia referuntur ad annum MCXXVIII. a *Conrado*, Duce Saxoniae, ejusque Uxore *Lucia*, Duce Sueviae, *Conrado III.* Imp. Sorore *Bruch.* l. c. p. 164.

Origo Monasterii Elchingensis.

Anno MCXXX. *Hermannus*, Marchio Badensis, qui conditor Claustris & templis in *Backnang* dicitur, diem supremum obiit. *Crusius* l. c. c. 14.

Anno MCXXXI. Concilium habitum est *Moguntiae*, praesente Imp. *Lothario*, sed Praeside *Matthaeo*, Episcopo Albanensi, Romanae sedis Legato. Adfuerunt multi Episcopi & Abbates, & inter hos ex Suevia Episcopus Augustanus, & *Volmarus*, Abbas *Hirsingensis*.

Anno MCXXXIII. *Caesarea*, Cisterciensis regulae Monasterium opulentum, Augustanae Dioceseos, Germ. *Raysersheim* / non longe a *Werdala* Suevica, ubi *Licus* Danubio miscetur, conditum est ab *Henrico*, Comite de *Lechsgmund*, & Coniuge ejus *Loicarde*, Comite de *Abensperg*, confirmante fundationem hujus Cœnobii *Walthero*, Episcopo Augustano, Palatino *Tubingensi*, qui in Comitibus Augustae *Vindelicorum* ab Imp. *Lothario* habitis, Cœnobio huic *Caesariensi*, quod limes est Episcopatus *Aureatensis* & *Augustani*, insulam *S. Waltrici*, Episcopi olim *Augustani*, contulit. *Bruschius* l. c. p. 80.

Monasterii Raysersheim Origo.

Eodem anno *Thomas Lyrer*, *Ranckwilensis*, sub ditione *Rhaetica* vel *Kirchensis*, Germanicum rerum Suevicarum chronicon descripsit, qui fuit Idiotæ, & scripsit, ut potuit, vel voluit, tempora non observavit & confudit, ineptus & in pluribus non fide dignus, uti rectè judicat de illo *Crusius* l. c. c. 16. ubi tamen auctorem hunc, cum multarum nobilium in Suevia familiarum multorumque ibi locorum & rerum gestarum meminerit, non plane abjiciendum putavit,

Thomas Lyreri Chronicon Suevicum, epistola scriptum, non tamen plane servatum.

*Cænobia,
Alba Dominorum & Alba
Dominarum fundata.*

*Cænobiolum
misera hoc
tempore cor-
ruptio.*

*Monaste-
rium Salenis-
tanum, Sal-
manenweiller/
fundatum.*

Ad annum MCXXXIV. referuntur præludia Cænobiorum utraque *Alba Dominorum & Dominarum*, ab *Alberro*, Domino Zimbrensi, & *Berchtoldo*, Comite Ebersteinio. Nolo hoc loco fabulam, vetustis libris & manuscriptis Codicibus insertam, de venatione Cervi & spectri cujusdam expositione retexere, quæ ad purgatorii ignis liberationem præparare & credulos nimis & superstitiosos simplicis plebeculæ animos solebar, unde Parthenonis meritorii fundatio runc orta, quales pro salute animarum, plebæque aliæ fuerunt, seculis jam depravatis fundationes Monasteriorum, a primo horum instituto, de quo supra, cum purior adhuc fides & religio esset, degenerantes.

Anno MCXXXVII. *Gunnramus*, Baro de Adelsteute, fundavit Salomonisvillam vulgò *Salmanstweiler* / omnium Monasteriorum Cisterciensis instituti in Germania opulentissimum, in quod mox *Conradus*, Rex Romanorum, Sueviæ Dux, & *Fridericus* Barbarossa multa dona magnificentissime contulerunt, quos secuti sunt Comites Montefortenses, & alii. Habitabant proximè huic Cænobio Comites Heiligebergenles (quibus Fürstenbergii successerunt) in castro sancti montis, qui nomen hoc accepit a *S. Felice & Regula*, ibi sepulcristis.

Habuerunt isto tempore quidem multi boni homines, tum in Cænobio Zwifaltensi, tum in aliis curam diligentem æternæ ac beatæ vitæ, & strenuè faciebant, quærum docebantur: Veriora enim non sciebant, cum nondum tanta solis Justitiæ lux fulgeret, quanta hodie, licet illam tenebricosus humani generis hostis, identidem obsecrare conaretur, ut scribit *Crusius* l. c. c. 20. ubi ex membranarum dicti Cænobii Zwifaltensis, hæc memoriæ mandanda verba auctoris cujusdam inter Monachos refert: *Nunquam nobis profuit, imò multum nocuit, Martialis gladio nosmet defendere.*

Damnum nostrum longo tempore experti sumus, in hoc semper cumulare, non imminuere, nunquam sedare. Et verum dico, non mentior: Monachum gladio non deceo pugnare, sed tantum jejuniis & oratione, maxime cum ipse Dominus Petrum pugnancem, his verbis: mitte gladium in vaginam, studuerit revocare. Aurum & Argentum cum Dei adjutorio, battentis maxime ab invasoribus procelli sumus. Nam nullus noster Advocatus, nisi pro suo lucro, nostris oppressoribus suis oppositus. Omnes enim, quæ sua sunt, querunt. Nummus semper fuit precipuus advocatus: ipse, Rex noster fuit & Dominus. Hoc quam maxime de manibus furentium potuimus nos liberare, bellantibus rebellare, discordia pacificare, indomitos domare, furentes contra nos refrenare; Unde verus:

Martyris Albini, nec non & membra Rufini

Si quis habet: Romæ quæque valet facere.

Sicut scilicet. Christus præcipit: gratis accepistis, gratis date. *Albinus* argentum est, *Rufinus* aurum, ut explicat *Crusius* l. c. c. 20.

Annus

Anno MCXXXVIII. mortuo *Lothario* Imp. *Conradus*, Dux Sueviæ & Franconiz, de quo antea, Rex Romanus creatus est, contra quem mox *Innocentius*, Papa Rom. qui Sueros, Decessoribus suis molestos, & ad quos jam, DEO dirigente, rei Romanæ excellentia devoluta est, habebat odio, *Henricum* Superbum, Bavariz Ducem, & Fratrem ejus *Guelphonem*, aliosque concitavit. vid. *Crusius* l. c. l. 10. c. 1.

Eodem anno *Hermannus*, Baro de Arbona, electus est a Collegio Episcopus Constantiensis, confirmatus proximo anno ab *Innocentio*, Pontifice Romano, cum *Conradus* Rex Sacellatum suum Brunigundum admovefe Episcopatu huic non valeret.

Favebat *Conradus* hic Cœnobio Laureacensi in Wittenbergia, cui ipse privilegium A. MCXXXIX. dedit: quo tempore ipse longo & gravi bello Guelphico Saxoniz Bavarizque causâ implicatus est, quo bello initium Guelphicæ & Gibellinæ concertationis factum est, quarum illa nomen accepit a Guelphis, Bavariz Saxonizque Ducibus, hæc a *Weibelsinga*, Patriâ Conradi Imperatoris, Wittenbergici nunc juris, civitate, quæ adpellata fertur ab uxore *Clodovei* *M.* quali *Witbelingen* / & sedes olim fuisse dicitur illustis cujusdam generis, a prædicto Rege *Clodoveo* oriundæ, ex qua Barones Stauffenses & Beutelspachii, ipsique Comites Wittenbergicæ, profuissse scribuntur, per ea, quæ supra dicta sunt Seculo quinto.

*Bellum inter
Guelphos &
Gibellinos.*

Venit tunc res Anno MCXL. propter obsessum a *Conrado* castrum *Winsberg*, quod Guelphi tenebant, ad prælium, in quo clamor ad fortiter resistendum hosti in exercitu *Welfonis*, Ducis Bavariz, Pontificio milite & pecuniâ suffulti, fuit: *Hic Welf!* unde *Fridericus*, Conradi Imp. Frater ad confusionem illius præcepit clamare: *Hic Wibelings!* vel hic *Guaibeling!* aut *Gibeling!* quoniam *Weiblinga* nutrix ipsam quoque infantulum cum Fratre *Conrado* lactaverat: quo significare volebat, ut *Hermannus* *Adrianus* explicat, se non Regali potentiâ Patris sui, nec Ducatus Suevici præminencia velle *Welfphonem* debellare, sed lacte nutricis suæ, i. e. auxilio rusticano, quod & fecit. Sicuti Itali, Lombardi, alii, non intelligentes exponi sibi ista Alemannica voluerunt, quibus significatum fuit: Papales intelligendos esse per vocem: *Welf!* Imperiales verò per vocem *Giblingen*. Ita hæc nomina inoleverunt, magna sæpe cum utrorumque calamitate & dirâ invicem sævitia, in Italia & alibi. vid. Abbas *Urspergens* in Chronol. German. & *Crusius* l. c. c. 3.

Anno MCXXX. *Egon*, Comes de Grünigen & Wullensteden, ex familia Comitum Wittenbergicorum, vetus quoddam Monasterium desertum, ad aquarum haurium, zu den Wasser Schapffen / dictum, renovavit, & sanctæ crucis vallem, Heiligen Creuthal / nominavit, unde præclarum illud Cisterciensis instituti Monialium, nobili stemmate natarum, Cœnobium supra *Wiedlingen* sub Salemitani Abbatis visitatione in Episcopatu Constantiensi surrexit, cujus prima Abbâtissa fuit *Heilwilda*, fundatoris Soror. Superfunt adhuc hodie in hoc Cœnobio monumenta & sepulturæ Comitum de Grünigen & Landau, stirpis Wittenbergicæ. vid. *Bruchmans* l. c. p. 404. *Crusius* l. c. ex chartis MScriptis c. 4. & alii scriptores rerum Wittenbergicarum.

*Origo Cœnobii
S. Erenthæ.*

Refer.

*Fundatio Cæ-
nobii Ochlen-
husani.*

Refertur ad hunc annum 1140, quoque fundatio Cænobii Ochlenhusani, Benedictini instituti, facta a *Lusboldo*, Barone Ravensburgico. Fueraſt Abbatia hæc antea Præpoſitura, Abbati *S. Blaſii* ſubdita, uſque ad tempora Concilii Conſtantiensis, quo *Oſho* de Columna, electus Pontifex nomine *Marſini*, Præpoſituram hanc liberam & exemptam fecit Abbatiam, vid. *Lazius* l. 8. de migrationibus gentium, *Bruschius* l. c. p. 346. *Cruſius* l. c. Crevit autem Monasterium Ochlenhusanum, uti alia quoque tunc temporis ex tenuitate, opibus, tum recipiendis multis fratribus barbaris, qui tenui victu contenti, opificia exercebant, & quotidiano labore omnia faciebant meliora: tum multis religionis studio bona multa conferentibus, tum attentione ad rem & parſimonia.

*Origo Cæno-
bii Her-
brechtingen.*

Anno MCXXXIV. fundatum est Cænobium Herbrechtingen/ vel Herberſtingen, Diœceſeos Auguſtanæ, Ordinis Canonicorum Regularium *S. Auguſtini* in honorem *S. Dionysii* a *Friderico* Barbaroſſa, Duce Suevize, poſtea Imperatore, a quo Præpoſitos accepit ad hæc uſque tempora durantes. Vid. *Bruschius* p. 7. *Cruſius* l. c. c. 6.

*Bernhardus,
Abbas Cla-
ravallensis,
ſuſt. alios lau-
de dignus,
nimium ſa-
ves
peregrinati-
oni ſuperſti-
tioſa &
multis fatali-
bus.*

Anno MCXXXVI. *Bernhardus*, Abbas Claravallensis, qui ſanctitate ſua & eruditione omnibus admirationi fuit, prædicationem Crucis palam ſummâ contentione & gravitate inſtituit: veniſſe tempus, quo plenitudo gentium introire deberet, & ſic omnis Iſrael ſalvus fieret. Itaque Spiritus ipſis natalibus Domini, *Conradum* Imperatorem & Pontificis Rom. litteris, & Francici Regis auctoritate ad crucem humeris excipiendam adduxit, illumque permovit, ut duos maximos ad frangendas Saracenorum opes exercitus deſtinaverit, unum adverſus eos, qui littora Hiſpaniæ obtinebant, alterum contra eos, qui Syriæ & Hieroſolymis imminebant, quibus, ſi Deus faviſſet, totus orbis debellari potuiſſet. Sed non acceptum habuit munus Dominus, quod fortaſſe indignis offerebat manibus, & fallebatur multum.

Bernhardus; non enim ex Galliâ, aut Germaniâ cum multis millibus armatus Francus & Suevus, ſed ex Sione Prædicator Evangelii Chriſtus cum Apoſtoliſ venturus erat, imò jamdudum venerat, qui liberaret & impietatem averteret a Jacobo, juxta Apoſtol. Paul. Rom. 11. Scilicet concionibus Evangelii contingit animæ ſalus, non corporalibus armis, declaravitque exitus vanitatem magnorum conatuum ſacræ illius expeditionis, dum innumera hominum millia in perniciem præcipitata, nec tamen ad extremum Hieroſolyma retenta fuit: uti beneſcribit *Cruſius* l. c. c. 6. vid. præter *Sigonium* & *Emilium Wilhelmum Tyrium* lib. 16. c. 19. ſeqq. *Cromerus* l. 6. *Nicetas Choniates* l. 1. *Oſtho Friſingenſis* ipſe huic expeditioni præſens, in vita *Friderici* Imp. Itaque *Conradus* videns ſe gratia Dei deſtitui, omnibus ſere amiſſis, cum paucis reverſus eſt in Germaniam, in quam Filium fratris ſui *Fridericum* ad cognoscendum & firmandum domi ſtatim Imperii præmiſerat, fruſtra Eugenio Papâ illum conſolante, de infelici hac expeditione, quæ ſolum hunc optatum exitum habuit, quem *Cranzins* quoque in Metro- poli Saxoniz l. 6. c. 13. agnoſcit, quod Germania tunc & Suevia purgata fuerit

*Per hanc ta-
men Expedi-*

fuerit ab hominibus, qui rapinis consueverant vivere: nam tum devotione qualicunque omnes id genus homines pro remedio peccatorum suorum amplexi militiam, in expeditionem illam volentes nomina dederunt.

A. MCXLVIII. Mulbrunum, Monasterium Cisterciensis ordinis præpotens in diocesi Spirensi Ducatus Wirtenbergici, fundatum est 18. Cal. Apr. à Gunthero, Episcopo Spirensi, Comite Leiningensi, ad quam fundationem multum quoque contulit *Walsberus de Lammersheim*, qui relicto Seculo, monasticum induit Cucullum, vitamque reliquam in hoc Cænobio traduxit. Facta est dedicatio Basilicæ Maulbronnenfis sub primo Abbate *Diethero*, ab *Arnoldo*, Episcopo Trevirensi, & mox sub quinto Abbate *Bersholdo* de Roswagen, monasterium de Paris in pede montis *Pogasi* situm, Monasterio huic Maulbronnenfi unitum, & suppressa abbatiali dignitate, in prioratum conversum fuit. Sed & ex hoc Maulbronnenfi Monasterio olim primi Abbates & conventus assumti & exciti sunt ad extruenda & plantanda duo potentissima in Franconia Monasteria, speciosam scil. vallem, *Eschenthal* prope Meckmühl, & *Brunnbachum*, prope *Wertheimium*. Et quandoquidem semper in Maulbronnenfi hoc Cænobio præcipue viguit regularis observantia ordinisque institutio ac personarum regularium multitudo, ideo ex illo sæpe ad diversa ordinis Cisterciensis monasteria Abbates ordinari & missi fuerunt. vid. *Bruschius* l. c. p. 330. *Crusius* l. c. c. 8. *Bosfeldus* in documentis hujus Monasterii.

Ejusdem ætatis cum hoc Cænobio est Monasterium *Alba Dominorum*, vulgò *Herren-Alb* / ordinis Cisterciensis ac Spirensi Diocesi, fundatum a *Bercholdo*, Comite Ebersteinensi, accedente consilio & consensu conjugis *Utha* & hæredum ejus. (Quamquam alii fundationem hanc ad annum MCXLVI. 2. Cal. Oct. referant) *Crusius* l. c. c. 6. & 3.

Anno MCLII. *Fridericus* Barbarossa, Dux Sueviæ, Francofurti conventu Principum & Episcoporum electus est Imperator Romanus, intuitu singularis industriæ & virtutis, ac ut hac ratione æmulatio inter Duces illustres & potentissimas familias Henticorum Weiblingensium, & Welfsonum Altorffensium sopiretur. Confirmavit mox Imperator hic fundationem Monasterii Laureacensis, concessio huic novo privilegio Anno MCLIV. quo anno ipse quoque Germaniæ pacem dedit.

Circa hoc tempus cepit *Parthenon Wiler*, instituti Franciscani, inter Ursprungum & Blabyram, quo loco A. MCLV. templum extitisse legitur consecratum ad honorem Christi, D. Virginis Mariæ, SS. *Nicolas*, *Aegidii*, *Lawrentii*, *Casarii*, *Wenculus*, *Cecilia*, *Zoa* & undecim nullium Virginum ab Episcopo Aldenburgensi *Gérardo*: Erat in istâ viciniâ castrum nobilium à *Wiler*, ex quo prodiit, multis exactis annis, prima Gynæci hujus sacri inceptrix, religiosa virgo *Adelheidis*, cænobiolo isti inclusa: & sola ibi jejuniis & precibus totos annos quadraginta Dei colendi causâ se macerans. *Bruschius* l. c. p. 626. *Crusius* l. c. c. 13.

nem Germania & Suevia à multis prædonibus purgatur. Maulbronnenfis Monasterii fundatio.

Ex illo primi Abbatis & conventus desumpti ad nova Cænobia Eschenthal & Brunnbach in Franconia. Fundatio Cænobii Alba Dominorum.

Novus Imp. Fridericus Barbarossæ Cænobium Laureacense confirmat.

Origines Cænobii Wiler.

Sed

Sed & isto tempore multæ illustres & nobiles per Wirtembergiam familiæ celeberrimum Hirsaugense Monasterium donationibus suis dixerunt; ex quibus *Crusius* l. c. c. 15. perspicui ait, quanta salutis animarum cura, quam incensa apud majores nostros fuerit, cum iis nec linguarum, Græcæ & Hebraicæ, quæ hodie, notitia, nec lectio S. Bibliorum, nec accurata explicatio esset, sed hujusmodi actionibus, quas identidem in historia & literis reperimus, vitam æternam mereri juberentur: Subinde S. Petro, cum ceteris sanctis, recte strenue in mare mundi eiciente & ad eos, qui se mundo valedixisse videri volebant, omne genus possessionum explicando attrahente. Idemque *Crusius* l. c. l. 12. c. 1. occasione bonorum, quæ collata sunt a Palatinis Tubingenlibus, animæ ad alteram vitam conservandæ curam habentibus, in Cænobium Bebenhusanum, notat: Ecclesiam aliquam semper mansisse tunc etiam in tenebris.

*Ecclesia super
peritus modis
in tenebris.*

*Hadriani
Papa Ambitio.*

Scripterat ista ætate Hadrianus Papa inter alia ad tres Archiepiscopos, Moguntinum, Treverentem & Coloniensem, quasi Rom. Imperium à se haberet, & beneficio Papæ imperaret, in cujus potestate sit, dare Imperium, cui velis, tanquam idè a Deo super gentes & regna constitutus, sed talis potestas nunquam data fuit Petro, cujus successorem se vidit Rom. Pontifex; & longe aliter Salvator noster Christus ad Apostolos Luc. 12. v. 16. inquit: Vos autem non sic. Itaque ipsi Germaniæ Principes tempore *Friderici Barbarossæ* negarunt Imperium

*Cui se principes
Germaniæ sub
Imp. Friderico
Barbarossæ
opponunt.*

Germaniæ constare beneficio Pontificis, & ipse Imp. Fridericus literis per Imperium sparsis, *Adriano* Pontifici hunc in modum inter alia respondit: Cum Divina Potentia (a qua omnis potestas in cælo & in terra) nobis Christo vel uncto, ejus regnum & Imperium regendum commiserit, & pacem Ecclesiarum Imperialibus armis conservandam ordinaverit: non sine maximo dolore cordis conqueri cogimur dilectioni vestræ, quod a Capite S. Ecclesiæ (cui Christus pacis & dilectionis suæ characterem impressit) causæ dissensionum, seminaria malorum, pestiferi morbi venenum manare videntur, reliqua vid. ap. Avent. l. 6. annal. Boj. Crus. l. c. c. 16. Sed & Episcopi Germ. Pontifici Rom. tunc pro dignitate Imperatoria *Friderici* rescripserunt, agnoscentes, hunc habere coronam Imperii Divino tantum beneficio, gradus ad causatos hominibus acceptos referre; electionis vocem Archiepiscopo Moguntino, regalem unctionem Colonienfi, Imperialem Pontifici, addentes illis literis, *DEUS*, inquit ille, per Imperium exaltavit Ecclesiam, Ecclesia (non per Deum, ut credimus) demolitur Imperium.

Post hæc Imp. *Fridericus* Italiam petens, anno 1153. in campis Runcalianis frequentem convenit Germaniæ & Italiæ Procerum Cardinalium & Episcoporum habuit, & pace sanctâ, constitutionem inter alia fecit de Scholasticis & studiosis, qui studiorum causâ peregrinantur, & maxime de Divinarum atque sacrarum legum Professoribus, quibus hoc pietatis suæ beneficium indulgit, ut ad ea loca, in quibus literarum exerceantur studia, tam ipsi, quam eorum nuntii veniant, & habitent in iis securè, defendens illos speciali dilectione ab omni injuria, & optionem dâns, si litem illis quispiam super aliquo negotio moveri voluerit, illos coram Domino, aut Magistro suo, vel ipsius civitatis Episcopo,

scopo, quibus hanc Jurisdictionem dedit Imperator, convenire: qui verò ad alium judicem eos tradere tentaverit, causa, etiam si iustissima fuerit, pro tali conamine cadat.

Anno MCLXV. disciplina Monachorum, quæ in Monasterio Hirsaugiensis reffixerat, excitata iterum fuit a Ruperto Abbate.

Eodem anno *Fridericus* Barbarossa Imp. Episcopatu Curienfi, cui tunc præfuit *Conradus I.* omnia privilegia confirmavit, & successorem *Conradum* Eginonem, propter singularem sibi præstitam fidem circa annum MCLXX. primum inter Curienfes Episcopos Principem salutavit, quia hinc utriusque gladii Spiritualis & secularis jus sibi sumisit, test. *Bruschio* in *Catal. Episcoporum Curienfium*.

*Rupertus
Abbas Hirs-
viciensis, col-
lapsa discipli-
na restaura-
tor.*

Anno MCLXXI. *Hugo III.* Comes Palatinus Tubingenfis post infelix cum *Welfone*, Duce Bavariz, bellum reversus ad sua, ex voto, quod in exilio & custodia nuncupaverat, Monasterium *Matthalsense* collapsum restauravit, & ejectionem septem Canonicis secularibus, monachos ibi constituit *Præmonstratenses* ad honorem SS. Apostolorum *Petri & Pauli*, qui suos habebant Præpositos, usque dum nova dignitas Abbatialis ex Concilio *Constantienfi* huic Cœnobio illata est. vid. *Bruschius* in *Chronol. Monast. Germ. p. 70. & Crusius l. c. l. 11. c. 6.*

Anno MCLXXXI. *Fridericus* Barbarossa Imp. frequentissimum Germaniz Principum conventum Moguntiz celebrans, consultavis inter alia etiam de pace Ecclesiæ.

Eodem anno *Volkmandus*, Baro Ebersbergenfis, ex familia *Dynastarum Hohenstauffensium* juxta quosdam oriundus, fundavit monasterium *Madelbergense*, sive *Adelbergense*, quod statim confirmavit, & immunitatibus insignivit *Fridericus* Imp. Advocatia ejusdem Cœnobii ad familiam *Stauffensem* perveniente. Cujus Cœnobii secundus fundator & conservator dici potest Imperator hic, qui conservationi hujus, anno MCLXXXVIII. mens. Febr. factæ, ab Episcopo *Monasterienfi*, interfuit cum tribus filiis, *Henrico*, *Friderico* & *Philippo*, Sueviz Ducibus, tanquam testibus.

*Origo Mo-
nasterii A-
delbergenfis.*

Administratum fuit hoc Cœnobium ab initio per Præpositos, usque ad annum MCCCCXXIII. Deinde secuti sunt Abbates. Fuit quoque Cœnobium Sanctimonialium ordinis *Præmonstratensis* huic monasterio adjunctum, quod suas etiam leges & census habuit. Translatum deinceps servandæ melioris disciplinæ ergo in Cœnobium *Monialium Lauffense*. *Crusius l. c. c. 11.*

Circa hoc tempus quoque *Rudolphus*, Comes Palatinus Tubingenfis, *Brigantiz* & *Curienfis Rhetiz* Dominus, consentientibus Uxore sua *Mechthilde* & liberis, in prædio *Spirensis Ecclesiæ*, confirmante Imp. *Friderico*, ejusque Filio *Henrico* Rege, monasterium *Bebenhusanum* construxit, Ordini *Præmonstratensi* illud deputans, in *Diocesi Constantienfi*. Postea tamen pro eo ordine *Cisterciensis* Ordo *S. Bernardi* fuit introductus, auctoritate *Henrici VI.* Imperatoris, qui anno MCXCIII. Monasterii hujus fundationem & privilegia confirmavit, additis novis immunitatibus. *Crusius l. c. c. 11.* ex Manuscriptis chartis refert, *Bebenhusam* antea a nobilibus

*Fundatio
Monasterii
Bebenhusani.*

de Zuffenau / fundatum, dictum hunc *Rudolphum* Comitem Palat. Tubing. redivitibus liberaliter auxisse, additque *Crusius*, ibidem se invenisse, *Bebenhusam* fuisse dictam a Sancto quodam *Bebone*, qui cellam ibi habuerit. Huic Cœnobio multa bona quoque concessit *Fridericus*, Dux Sueviæ, anno MELXXXVII. quod subinde fecit datis quoque Privilegiis *Rudolphus*, Comes Palat. Tubing. anno MCLXXXVIII. & MCXCI. Anno autem 1189. conventus Fratrum ex Schonaugia, permissu Regis *Henrici*, ingressus est Monasterium hoc sub Abbate primo *Diepoldo*, unde tum alibi, tum in tabula quadam, quæ adhuc *Bebenhusæ* extat, fundatio hujus Cœnobii a *Rudolpho*, Comite Palatino Tubing. refertur ad hunc annum 1189. Cujus Cœnobii Advocati, defensores & Tutores post Comites Palat. Tub. fuerunt Comites Wirtenbergici.

Dicto anno 1181. *Fridericus II.* Dux Sueviæ, inter mortales candidissime vivens, juxta sententiam *Bruschii*: Vel ut *Pantaleon* part. 3. de illustribus Germaniæ Viris scribit: *Fridericus I.* Barbarossa prima fundamenta jecit Sacræ ædis, & Canonice congregationis *Waldseensis*, *Canonicorum Regularium S. Augustini* in ditione *Dapiferorum Waldpurgensium*, qui sepulcrum & monumenta sua ibidem habent, *Bruschius* l. c. p. 641. *Crusius* l. c.

Monasterii
Zriningen
Fundatio.

Anno MCLXXXII. *Ursimum*, vulgo *Zriningen* Monasterium Benedictinæ regulæ amplissimum fundatum & locupletatum est ab *Henrico*, Marchione de *Ramsberg*, ejusque filius, *Godofredo* & *Bertoldo* atque filia *Irmselgarde*, vid. *Bruschius* in Chron. Mon. Germ. p. 582.

Anno MCLXXXIII. *Fridericus* Barbarossa Imp. ex Italia in Alemanniam rediit. Constantiæ, præsentibus Germanicis & Italicis Proceribus, quos inter quoque *Citallenus* Episcopus Curienfis, *Hermannus II.* Episcop. Constant. *Fridericus*, Dux Suevorum, filius Imperatoris, *Bertoldus*, Dux Zaringiæ, *Hermannus*, Marchio Veronensis, ex familia *Badensis*, fuerunt, pacem iniit, quæ dicta est pax Constantiensis, Commentariis postea *Batti Juri* explicata.

Eodem anno *Wingenſe S. Michaëlis* Archangelii Monast. instituti Regularium Canonicorum S. Augustini, Constantiensis Dioceseos. (quod nunc intra *Ulmensem Urbem* situm est) ædificari ceptum est a *Wissigovo*, Comite de *Albeck*, ejusque Coniuge, *Bertha*, in monte urbi vicino, qui adhucdum hodie S. Michaëlis nomen retinet. vid. *Bruschius* in chronol. Monast. Germ. p. 463.

Isto anno quoque S. *Ulrici* & *Afræ* Monasterium Augustæ Vindelicorum consecratum est. vid. *Welferus* in annal. Augustanis, & *Crusius* l.c.c. 13. ubi miracula S. *Ulrici* Episc. Aug. adscripta invenies; Sed bene additur, decere monachos, si potest esse velint, & fingere *ἱερίων*, sive decorum observare; in tenebris quidem istorum secularium ineptias & mendacia potuisse latere, non autem hodie, seculo tam erudito, quod illi nunquam fore putassent, alioquin aut temperaturi sibi a mendaciis fuissent, aut circumspiciunt mendacia conficturi. Hoc scil. erat bene promovere Christianismum, quasi denique necesse fuerit, innocentiam illorum Episcoporum defendere, tanquam non fuerint & ipsi peccatores; at sacre literæ non regunt *Davidis adulterium*, aut *Petri abnegationem*. Longe igitur a S. Scri-

Scriptura recedunt, qui sanctos per omnia puros faciunt, & rebus leviculis miracula affingunt. Idèd rarò liquid hodie affingitur, aut si quid fingitur, non facile creditur.

Anno MCLXXXVIII. fundatum est *Sorethum*, vulgo *Schussenriedt* / Præmonstratenfis ordinis Cænobium, Dioceseos Constantiensis, a *Berengario* & *Conrado*, Batoni- bus a *Schussenriedt*. *Bruschius* de Monast. Germ. p. 537.

Anno MCLXXXIX. *Fredericus Barbarossa* Imp. Monasterium Præmonstratensium *Haganoje* suis auspiciis condi curavit.

Anno MCXC. insignis fuit morte *Frederici Barbarossæ* Imp. quam illi *Mors Frid-
rici Barba-
rossæ Imp.* in expeditione Sacra attulit Serra, Armeniæ fluvius, inestimabili damno Chri- stianorum, fuit enim, ut *Radewicus* illum adpellat, vir Christianissimus, qui præ omnibus Christianis tunc Imperatoribus desiderio Christi flagrabat, ideoque Pa- triam, uti Choniates l. 2. de illo scribit, delicias regias, otium, felicem elatamque domi cum charissimis vitam despiciatus, cum Palæstinæ Christianis ob nomen Christi maluit tole- rare ærumas. Vindex Imperii contra Papam non unum, nullum diem transire otiosum passus, quo non aliquid Imperio utile, & justitiæ tranquillitæque inter populos confer- vandæ conducibile gereret.

Anno MCXCII. in Palæstina post Hospitalarios & Templarios, ver- tius sacræ militiæ ordo exortus est, Teutonicorum militum, quam multum *Origo Ordinis Teuto-
nici.* adjuvit *Fredericus*, Dux Sueviæ, in obsidione ubi Ptolemaidis: officium autem illorum equitum fuit primò curam pauperum, qui in terra sancta versarentur, ge- rere deinde tam terram sanctam, quam alios Christianorum fines, armis defendere. Ac- cessit postea confirmatio *Henrici III.* Imp. & Pontificis Cælestini, qui illis vestem albam, nigrâ cruce insignitam, dedit, Funceus in Chronol.

Anno MCXCIII. *Udalscalens*, Episc. Aug. Comes a *Thennenslohe*, S. crucis Augu- stanam Cænobium, institui & ordinis regularium Canoniceorum S. Augustini transulit Augustam Vindelicorum, quod primò a Mareschallis de *Viberach* in pago *Muttenshoffen* inchoatum, inde a *Conrado*, Episcopo Augustano, Comite *Luzelsheim* in *Hamelbergum* montem, Augustanæ ditioni vicinum, locatum fuit. *Bruschius* l. c. p. 400.

Seculum Decimum Tertium

Initia hujus Seculi occupavit origo Dominicani prædicatorii ordinis, fun- datore illius Dominico, *Calagaritano* Hispano, ianotefcente, qui Wal- densibus multum adversabatur, peragrans varias regiones docendo, & con- firmationem ordinis sui obtinens a Papa *Honorio*, multa quoque Monasteria erigens, quorum institutum affectu per varias *Europæ* & *Germaniæ* partes, & in hac ipsa *Suevia* no- stra frequenter mox confixebantur. Institutus autem hic ordo est sub regula *S. Augustini*, vicibus Christianorum per bella transmarina valdè consumptis. Ne autem prædicatoris il- li a docendo impedirentur, decretum est huic ordini terrenas possessiones abjicere, ut- pote contra hæreses prædicandi causâ instituto; cujus ordinis amplificator inter alios etiam

*Ordinis Do-
minicani ini-
tia.*

Es additi
Thomas A-
quinas, Al-
bertus M.
Origo ordi-
nis Franci-
scani

tiam *Thomas Aquinas* fuit, Angelici nomen Doctoris inde adeptus. Item *Albertus Magnus*, *Jacobus de voragine*, & *Antoninus* Archi-Episcopus Florentinus. Postea etiam *Franciscanorum*, vel *Mendicantium* & *Minorum* ordo valde, uti alibi per Germaniam, ita in Suevia quoque invalens, a *Gregorio IX.* qui ipsum Dominicum numero Sanctorum ritu & more Ecclesie Rom. aggregavit, rarus habitus est, & Ulmam quidem Franciscani illi nudipedes Monachi anno MCCIX. ex civitate *Garmandensi* venerunt, monasterium ibi ædificantes, quod deinde, reformatà per *Lutherum* religione, convertum est in Scholam Latinam.

Anno MCCII. mortuo *Udalschalco*, Episc. Aug. de quo ante, *Harwichus II.* ab *Hornheim* Episcopus constitutus fuit: Hunc *Innocentius III.* Papa, qui creandorum Episcoporum meram potestatem, invitus Principibus, apud Germaniam & Angliam obtinuit, juxta novum morem, quia *Philippo II.* Imp. a se excommunicato contra *Orthonem* Saxonie Ducem adhæsit, nunquam confirmare voluit, utut Episcopus *Harwichus* in mera possessione & dignitate permanferit. vid. *Bruschius* de Episc. Augustanis.

Anno MCCVII. Idem Pontifex Rom. *Innocentius* Abbati Augiæ Divitis hoc privilegium dedit, quod Abbas hujus Cœnobii singulari gratiâ Romæ & in omnibus synodis jussus est sedere ad pedes Pontificis Romani, & tenere manu librum Sacramentorum, legum Pontificiarum positionumque, & ordinationum Sanctorum Patrum, de quo vid. *Bruschius* p. 44.

Philippus
Imp. natione
Suevæ, Cle-
ri Reformator.

Invaluerat isto tempore valde hypocrisis & superbia Clericorum, quam odio habuit & corripuit *Philippus* Imp. Dux Sueviæ, longiori vita & Imperio dignus. vid. Specul. exemplorum distinct. 6. exempl. 34. Hujus autem *Philippi* conjugis *Irena* obitum miserandum, dum describit *Crusius* l. c. l. 12. c. 19. sperat, illi solidum fidei aurum in extremis angustiis firmiter mansisse, & stipulas, si quæ præter verbum Domini adstruxerint, sine noxæ animæ conflasse: quod de aliis quoque istius temporis moribundis non ubique desperandum est. Ceterum deplorat quoque *Crusius* adhuc quandam illius seculi barbariem in doctrina literarum, Græcarum præsertim, cum Academiis Germaniæ nondum haberet. Vixerat quidem circa annum MCCXII. *Alexander* de Villa Dei, Professione Monastica Minorita, qui edidit Grammaticam, inscriptam: *Doctrinale puerorum*, quod tùm in Sueviæ, tùm in aliarum partium Germaniæ scholis regnum & sceptrum betulaeum annos circiter trecentos, in pueros obtinuit: scriptum etiam pro novellis Clericis erudiendis, donec tandem seculo XV. *Johannis* Brasilicani Tubing. & *Jac. Henrichmanni* Sindelf. aliorumque eruditiora Grammaticæ scripta extiterunt, quibus facilius & purius juvenis institui cœpit.

Nobilis
confessio fidei
Christiana.

Memorabilis est de cetero confessio fidei Christianæ, quæ circa annum MCCX. in *Helvetica Alemannia*, præsertim *Turgovia*, & valle Rhenensi usitata fuit, quam *Scumpsius* l. 4. Chronic. Helvet. c. 50. & ex illo *Crusius* l. c. c. 18. refert: *Ich wider sag dem Teufel / und allen seinen Wercken /*
und

allen sinen Gezierten: Ich geloub an ein GÖt Vatter / Allmächtigen: zu
 Schöpfer Himmels und Erden / und aller Geschöpfe. Ich geloub an sinen
 einbornen Sun / unsern HERRN IESUM CHRISTUM. Ich geloub an den heil-
 igen Geist. Ich geloub / daß die Dreyebende ein wahrer GÖt ist: Der ye
 wach / und wyer ist ohn Ende. Ich geloub / daß derselbe GÖttes Sun ge-
 andet ward (i. e. gemeldet oder verkündet) von dem heyligen Engel Gabriel.
 Ich geloub / daß er empfangen ward von dem heyligen Geiße: und er geboren
 ward von Marien / der reinen Magende: Ich geloub / daß er an diere Welt
 (pro dieser Welt) was / als ein armer Mensch / wann daß er nien gefandt:
 Ich geloub / daß er am drißigesten Jar getrouffet ward in dem Jordan von
 S. Johansen. Ich geloub / daß er verachtet ward von sinem Jünger Ju-
 das: Ich geloub / daß er gefangen ward von den Juden / und gebunden
 ward / und an das Creuz erhangen ward / und daran erstarb / an der
 Menschheit / mit an der GÖttheit: Ich geloub / daß er ab dem Crüz ge-
 nommen ward / und zer Erden begraben ward: und darinne lag dry Tag
 und dry Nacht: Ich geloub / daß er an dem dritten Tag erstund geware
 GÖt / und geware Mensch: Ich geloub / daß er erschiem nach seiner U-
 stende sinen Jüngern / und sinen guten Freunden: Ich geloub / daß
 er an dem vierzigsten Tag nach siner Ustende zu Himmel fuhr / zu der G-
 sicht siner Jünger / und aller Mänge / die seyn würdig waren: Ich geloub /
 daß er da sitzt zu der Rechten (i. e. in Freud und Herrlichkeit) seines Vatters /
 Ihm eben gewaltig und eben ewig. Ich geloub in dannen künfftig an dem
 Jüngsten Tag / zu erheilen (i. e. urtheilen) über lebend und über Tod / nach
 ihr Werken: Ich geloub die Christenheit GÖtlich und Allh / (allgemein.)
 Ich geloub gmeinsamb der Heyligen: Ich geloub Ablass meiner Sünden /
 nach gewaren Reure. Ich geloub Ustende meins Lubes: Ich geloub nach
 diesem Leben sein das ewig Leben: Ich geloub / daß mir gelohnt soll wer-
 den / nach meinen Werken: den Lohn fürchte ich sehr / dann ich dich gesün-
 det han / und mit Gedancfen mehr.

Anno MCCXIII. *Fridericus II.* Imp. Dux Sueviz, imperare cepit, quem Pontifex Romanus clam oderat, sciens, Sueviz Duces & Imperatores ex hac gente multum habere Romanæ Ecclesiæ nocuisse. Dedit Imperator hic *Fridericus II.* varia privilegia multis Cœnobii, Eremitano in Naris-
 tis, Cisterciensi, Hirsaugiensi, Lorchensi, Bebenhusano.

Fridericus II.
 Imp. natione
 Suevus peti-
 tur odio Pa-
 pa.

Prædicabatur anno MCCXV. iterum *Cruciata* per Germaniam iussu Inno-
 centii Papæ, declamatoribus ubique pro suggestu homines ad rem, ut putabant,
 tam piam excitantibus, assumisque quidem *Cruci* tesseram *Fridericus* quoque
 Imp. sed ipse proficiscendo multis impedimentis diu advocatus fuit. Dederunt nomen
 tunc huic militæ, cuius infelix fuit exitus, multi Ecclesiæ Antistes & Principes, quos
 inter

*Iterata Cru-
 ciata prædi-
 catio.*

inter in Suevia fuerunt Marchio Badensis, & Comes Palat. Tubing. vid. Abbas Ursperg. *Trubemius* in Chronol. Hirsaug. & *Hieroldus* in continuatione belli sacri l. 3. c. 3. seqq.

Dura & crudelis in conscientis inquisitio.

Eodem anno frater *Conradus* de Marpurg, ordinis Prædicatorum, inquisitor hæreticæ pravitatis a Papa missus, per diversa Alemanniæ loca & ipsam quoque Sueviam, comburebat quosvis utriusque sexus, quos ferrum candens inter portandum ussisset, tanquam hæreticos: sicque ipse, fatente *Trithemio*, plures innocentes damnavit, cum candens ferrum nullum reperisset immunem, etiamsi nullus hæresis macula infectum: Hinc lævus ille monachus inster rabidi canis anno MCCXXXIII. a quibusdam Nobilibus prope *Marpurgum* interfecit. Scilicet longè alium modum probandi Spiritus Apostolus Paulus præscripsit, omnesque tunc hæretici & Nicolitæ habui sunt, qui non omnia Pontificum adprobaverunt, multisque atrocibus citra culpam afflicti fuerunt *Crusius* l. c. l. 1. Part. 3. c. 1. 9.

Anno MCCXVII. Teutonicus Cruciferorum ordo concessione *Friderici II.* Imp. primùm ingressus est Borussia, invitatus a *Conrado*, Duce Massoviz, contra hostes Pruthenos, quos ordo ille paulatim sibi subiecit. vid. *Fannicm* in Chronol.

A. MCCXXI. rursus in Alemanniæ crux prædicabatur, expeditionis in sertam S. suscipiendæ, Monacho quodam Prædicatore Argentinenfi, ut facilius induceret, toties ultramarinæ militiæ pœnas dantem populum, ita laxas indulgentias proficiscentibus promittente, ut homines inde moti, gravissima prius scelera perpetrarent: statim enim cruciculâ assutâ se puros reddi, majori malitiâ & damnandâ hæresi putabant.

Eodem anno Ordo Prædicatorum primùm migravit Efslingam, ad quem se contulit *Berchtoldus*, Comes Uracensis, ut conversus quidam dimisso Comitatu, mortuus & sepultus in istius ordinis Cœnobio, quod intravit quoque *Cuno*, Comes Uracensis, vitæ monasticæ se ex voto dicans, partemque suam Comitatus Uracensis Cœnobio huic, in quo ipse familiæ suæ ultimus, sepultus jacet, conferens, quam partem deinde *Ebeihardus*, Wirtenbergiæ Comes, permutatione ejus cum quibusdam ex Ulbaco redditibus facta, & ipsam ad se recepit. *Crusius* l. c. part. 3. c. 2. & 7. ex MScriptis.

Anno MCCXXVII. Pœundi Cisterciensis Parthenonis prope Ravensburgum tenuæ quoddam principium extiit, de quo *Crusius* l. c. *Bruschius* ex vetustis libellis p. 366.

Tyrannis Gregorius P. R. Fridericum II. Imp. excommunicavit, & Expeditione contra Saracenos in Orientem suscepit totam Germaniam decipientis.

Anno MCCXXVIII. *Fridericum* Imp. per plures jam annos cruce signatus, sextam illamque ultimam sacram militiam in Palæstinam suscepit, iter transmarinum tandem cum multis aliis Principibus arripens, quem *Gregorius* Papa nihil minus excommunicatum per totam Alemanniam pronuntiavit, maximè per fratres prædicatorum, qui fax & tuba tunc talium motuum fuerunt. vid. Abbas Ursperg. *Cuspinianus* in vita hujus Imp. & *Hieroldus* in continuatione belli sacri l. 3. c. 11. & 12. scilicet concionando purè Christi Evangelio, non gladio cogendæ gentes erant, nec animarum salus in possidendis Hierosolymis ponenda. Pontifices hortabantur ad has expeditiones, vel ut Cæsarem, si cujus potentiam metuerent, à se in Palæstinam averterent, & ipsi interea Regiones ad se raperent: aut ut argento Sueviam & Germaniam emungerent.

Eodem

Eodem anno Johannitarum Collegium Halæ Suevorum fundatum est cum Xenodochæo quodam pauperum, quod duravit usque ad annum Christi MDXXXIX. quo Johannitis, emendatam Evangelii doctrinam recensantibus, Missæ celebratio a Magistratu Halensi abrogata est, & templum Johanniticum clausum *Crus. l. c. c. 5.*

Sed & hoc anno Prædicatores Monachi Ulmæ cœnobium sibi construebant, ope cujusdam *Mechtildis*, & Senis *Crassonis*, Cancellarii Friderici II. Imperatoris.

Interim absente Friderico II. Imperatore in Syria, & demorante ibi in servicio Christi, Papa Gregorius, captata hac occasione, quod nefandissimum est dicere, invasit illius ditiones atque abstulit, ipsos Cruce signatos prohibens, ne transfretarent, vel auxilio venirent Imperatori; quod indicium & quoddam portentum ruentis tunc Ecclesiæ, non dissitebatur Abbas Ursperg. Hancque Papæ in *Fridericum* iniquitatem accusat ipse *Pandolphus Collinuchius* l. 4. vid. Avent. l. 7. Annal. Boicorum. Joannes CUSPINIANUS, in vita Friderici II.

Ipsi Scriptores quidam Pontifici Gregorii Papæ Tyrannidem agnoscunt, & improbant.

Anno MCCXXIX. *Gregorius* Pontifex regulam vivendi præscripsit Monialibus in Parthenone Pfullingeni ordinis S. Claræ, Virginis nobilissimæ, quæ institutum Dominarum pauperum S. Damiani sequebatur, a primis annis Christi servicio mancipata, & a Francisco, ordinis Minorum fundatore instituta, ipsa ordinem pauperum inchoans, quem Innocentius Papa confirmavit. de quo vid. Petrus de Natal. & *Crus. l. c.*

Circa annum MCCXXXIII. initium factum est *Heggenbachii* Cisterciensis, seu Bernardipi instituti, Monialium præclari Cœnobii, Constantiensis Diocæseos, sub Salemitani Abbatis curâ & visitatione, vid. *Brusch. p. 239.*

Anno MCCXXXV. *Conradus*, Dux Teccensis, multas immunitates ac beneficia contulit Monialium Cœnobio Kirchheimensi, cujus initia fabulis aspersit *Thomas Lyrerus*, qualiscunque Scriptor Chronici Rerum Suevicarum, qui refert, Romulum, & fratrem *Wilsparum*, bellum cum Comite à Weck, quem Burgovienſis Marchio adjuverat, gessisse, adjuvante ipſos Domino quodam Filsensi, qui arcem Helffenstein à se conditam incoluerat, adjuvantibus quoque Palatino Tubingensi, Comite Achalmenſi, aliisque Proceribus, commissum fuisse prælium in Valle Hausa, quo Weckius & Burgovius superati, postea Religionem Christianam, à qua alieni fuerant, amplexi sunt. Weckii castellum fuisse Kircham, ubi Ecclesia Divæ Virginis ædificata sit, volente sic Burgovio, quod ibi in prælio captus esset: Weckenſem autem postea adpellatam fuisse Deckenfes. Sed fabulosa hæc esse ex multis apparet: ne quid enim dicatur de Romulo illo, quis fuerit, certe cum Gentilismus adhuc has Sueviz ditiones obsedit, nec Weckenſes Comites, nec Helffensteini & Filsenses Domini, nec Burgovienſes Marchiones, nec Palatini Tubingenses, nec Comites Achalmenſes his terris noti fuerunt, sed nomina hæc dignitatum, & illustres familias adhuc post sequentibus seculis, firmata dudum in his regionibus Christiana Religione, innotuerunt. Quicquid etiam *Crusius* in Annal. Suev. l. 1. p. 3. c. 11. de origine Castelli Deck scribat, hoc jam certius est, exirpato idolorum cultu, Christianam Religionem facile primis temporibus in

Crusius notat.

illa regione Sueviæ & Wirtembergiæ introductam fecisse, ubi sequenti ævo celebres valde, & locupletes Helfenkeimii Comites, inter duos annos, Luteram & Lindachum, Ecclesiam in campo solitariam extruxerunt, circa quam postea calx quædam politæ, ex quibus coalitus vicus, Kirchheim adpellatus, quasi mansio & domus Domini, *76* *Kupis viros*. Coniungebant se scil. multæ Virgines, pietatis amantes, permultis annis ante ordinem prædicatorum institutum, & Tuguriola ibidem extruebant, ut eo propius ab ista Ecclesia abessent, sanctam & severam vitam ducentes, jam circa annum salut. 986: uti *Crusius* refert l. 5. p. 2. c. 3. & lib. 1. part. 3. c. 11. ubi de Chelidonio quodam scribit, cujus opera octoginta sex pauperulis Christi sponis, quæ Kirchheimii fuerint, vitam parce & duriter tolerantibus, domicilium & Cænobium quoddam prope oppidum Kirchheim conditum fuisse: vigente autem temporibus *Friderici II.* Imp. Dominico ordine, cætum istum virginum honeste & religiose viventem, orasse Episcopum Constantensem, ut ipsarum rationem vivendi certa regula comprehenderet, denique impetrasse regulam ordinis Prædicatorum: cumque jam multa privilegia S. Virgines accepissent, feliciter posthæc sub Ducibus Teccensibus succreverunt, & augescens hinc vicus Kirchheim / oppidi postea formam accepit.

*Kirchemii,
Urbis in Wir-
tembergia
non ignobilis,
incrementa.*

*Fridericus II.
Imp. Sueviæ
Dux, datis
Viennensibus
Privilegiis,
Academia
fundamen-
tum in ista
urbe fecit.*

*Origo Cæno-
bii Sesslingensis.*

Anno MCCXXXVII. *Fridericus II.* Imp. Sueviæ Dux, dato Viennensibus privilegio, Academiciæ fundamentum in ista urbe jecit, ut prudentia doceretur in populis, & rudis ætas parvorum instrueretur, potestatem dans plenariam Magistro, Viennæ a se ad scholarum Regimen, assumptæ, ut alios Doctores in facultatibus substituat, qui habeantur sufficientes & idonei circa suorum Auditorum studium. *Wolffg. Lazius* l. 2. rerum Viennensium c. 5.

Eodem anno cæptum est Cænobium opulentum *Sesslingense*, Monialium S. Benedicti institutum sequentium, intra urbis Ulmæ mœnia, quod deinde extra muros illius civitatis translatum est in dextram Blavi ripam, assumpta regula Francisci. vid. *Bruschius* p. 535. *Crusius* L. c. 14. Ubi judicium *Ornaldi Gabelcovei*, Archiatri & Bibliothecarii Wirtembergici, Viri de Historia Sueviæ & Wirtembergiæ meritissimi, refert, de illis, quæ contra veritatem de hoc Cænobio traduntur.

Sed & eodem anno Francisci sectatores, fratres Minores intrarunt Civitatem *Eßlingensem* ad manendum, quibus ipso anno Cænobium S. Jacobi templarii primo Halæ Suevicæ, permissu *Conradi*, Abbatis Comburgensis, traditum est, qui anno 1524. illud in manus Senatus Hallensis resignarunt, quorum quidam pecuniâ inde acceptâ uxores duxerunt, aliis perpetuus victus in Xenodochio liberaliter datus fuit: curavitque inde Senatus Urbis, binas conciones, singulis septimanis in hoc Cænobio habendas, Scholamque docentium pro indoctis Monachis ibi instituit, in qua Juventus Latine & Græce gratis erudiretur.

*Fridericus II.
Imp. iterum
excommunicatus.*

Anno MCCXXXVIII. *Gregorius* Pontifex *Fridericum II.* Imp. iterum excommunicavit, illumque per fratres Minores ubique diris devovit: unde infecta sunt infinita mala, non tantum in hac Suevia, sed & in omni

omni terra, Romano Imperio & Ecclesiæ subiecta. Vid. Abbas Stadenſis, Trithem. in Chron. Hirſaug. Cranzius in Metrop. Saxoniz. l. 7. c. 52. & l. 8. c. 6. Fridericus autem Imp. contra hunc Gregorium, & Succēſſorem illius, Innocentium. Scriptis ſe defendit, quæ reſert Petrus de Vineis l. 1. ep. 6. ad Cardinales, ubi miratur & ſtupet, quod tot Venerabilium Patrum congregatio, munita Eccleſiæ generali, ſedens in ſolio (& utinam juſtus iudex) velit inconſultè procedere, & in Romanum Imperatorem Fridericum I. L. educatum Eccleſiæ, & ad prædicationem Evangelii ſtabilitum, ſuis motibus intendere : Cuius Petri de Vineis hæc quoque leguntur verba : l. 1. ep. 1. *Super Cathedrali Moſis ſedentes hoc tempore Phariſæi, ſic moti ſunt contra Rom. Principem oberrantes, quod Aſtōres malitia facti ſimul, & iudices, aperte iudicium ſubverſerunt. Iſte Pater Patrum, qui dicitur Servus ſervorum Dei, omni prorsus excluſa juſtitia, factus eſt aſpis ſurda, non admittens Romani Principis allegata. Dic queſo, quid reſurgens a mortuis dixit primò diſcipulis, ille Magiſter omnium Magiſtrorum? Non, inquit, arma & ſcuta ſummiſe, nec ſagittam vel gladium, ſed pax vobis! Petrus Apoſtolus ad portam veniens ſpecioſam: nec argentum, nec anrum habeo, dixit, claudo. Tu verò, ſi forſan incipit acervus pecunie, quem adoras, minui, ſtatim cum claudo claudicas, querens anxie, quæ ſunt mundi. Pleret igitur mater Eccleſia, quod paſtor gregis dominici factus eſt lupus rapax. Et epiſt. 2. Qui clerici conſentunt, pauperum eleemoſynis impinguati, filios opprimunt, ipſique noſtrorum filii ſubditorum, paternæ conditionis obſiti, nec Imperatorem, nec Regem, aliqua veneratione dignantur habere, quoties in Patres Apoſtolicos ordinantur. Item Epiſt. 3. 1. Iſte Draco magnus, qui ſeduxit univerſum orbem, Anti-Chriſtus eſt, cuius nos dixit eſſe præambulum. Hic eſt Angelus proſtratus ex Abyſſo, habens phialas plenas amaritudinis, ut mari & terra noceat. Inſervit enim falſus Chriſti Vicarius ſuis fabulis, nos Chriſtiana fidei religionem non rectè colere, ac dixiſſe, tribus ſeductoribus mundum eſſe deceptum: quod abſi, de noſtris labiis proceſſiſſe, cum maniſeſti conſiteamur, unicūm Dei Filium, coæternum & coequalē Deo Patri & S. Spiritui. &c. Revera Imperialis felicitas Papali ſemper impugnat invidia. Rurſus epiſt. 2. Habemus conſentiente puritate, ac per conſequens Deum nobiſcum, cuius teſtimonium invocamus, quia ſemper ſuis noſtra voluntatis intentio, clericos cuiuſcunque religionis ad hoc inducere, & præcipuè maximos ad illum ſtatum reducere, ut ſales perfeverent in fide, quales fuerunt in primitiva Eccleſia, Apoſtolicam vitam ducentes, & humilitatem Dominicam imitantes. Tales nampe Clerici ſolebant Angelos inſuere, miraculis conſervare, agros curare, mortuos ſuſcitare, & ſanctitate, non armis, ſibi Principes ſubjugare. Et Epiſt. 3. ad Regem Franciæ. Nusquam legitur divina, vel humana, lege Pontifici Rom. conſeſſum, quod transferre pro lubitu poſſit Imperium, aut de puniendis temporaliter in privatione Regnorum, Regibus & Principibus iudicare. Nam, licet ad eum de jure Majorum, & more antiquo, conſecratio noſtra pertineat, non magis ad eum depoſitio, ſeu remotio pertinet, quam ad quolibet Regnorum Prælatos, qui Reges ſuos, prout aſſolent, conſecrant & inungunt. A nobis inſtituitur, ſed non veritur, quod ſineatur in vobis. Et quam cordatum eſt Aven-*

carus A Gregorio P. R.

Petrus de Vineis hanc executionem graviter perſtringit.

Aventini cordatum de Tyrannide Papa iudicium.

K 2

prudens

prudencia, magnitudo animi, rerum bellicarum perita, vicinitas, (nam in Italia contra morem veterum Imp. habitabat, Germaniam per filium administrabat) formidolosa, atque suspecta fuisse Romano Sacerdotum Senatui. Visum est Flaminihus Romanensibus, Imperium Germanum magis florere, quam illis utile foret. Placuit id contundere, atque discordia non solum debilitare, sed in cinerem quoque atque favillas redigere: Et Fridericum huncce a fastigio rerum humanarum deturbare. Itaque Gregorius in Germaniam misit cum excommunicationis literis legatos: Rainerium a S. Quintino, Trecafforum Mystam: Pothippum Assisium: & precipue Albertum Beham, Batavensis Templi Decurionem. Diplomata sunt reddita omnibus Episcopis Germania: Nemo ipsorum paruit, nec aliorum: sed cuncti fremere, indignari, stomachari. Omnia tumultu in Germania completa. Indignissimum facinus, præter fas & æquum, Romanum inceptare Episcopum clamitatum. Conradus Truxinensis Episcopus, nullum ius Romano Flamini, absque consensu Pontificum Germania esse in Germania, populum docet: suos, inquit, Romanensis Sacerdos pascat Italos: Nos a Deo constituti canes, a nostris civibus lupos, ovina pelle tellos, arcebitimus.

His tantis turbis à Gregorio Pont. excitatis, Italia in Factiones duas capitales, perniciosas & diuturnas divisa fuit, Guelfos nimirum, & Gibellinos, quorum isti à parte Papæ stabant, hi Friderico II. Imp. adhærebant. Blondus nomina hæc, in Germania jam antea nota, apud Pistojenses in Italia tunc prima audita esse, ait, ipso pene tremenda sono, de quibus *Cyrius* l. c. part. 2. l. 10. c. 3. & part. 3. l. 1. c. 14. Ita autem *Fridericus Imp.* in angustias tunc redigebat Pontificem *Gregorium*, ut hic contra illum crucem & indulgentias, sicut contra Saracenos, prædicandas curaret. vid. *Cranzas*, *Nauclerus*, *Trithemius*, & alii, qui persecutionem Sacerdotum in Ecclesia per Alemanniam propter Imperatoris excommunicationem describunt.

Helvetii Fridericum II. Imp. contra Papam protegunt.

Anno MCCXXX. Papa *Gregorius* iterum Archi-Episcopis & Episcopis Germaniæ institit, ut *Fridericus II. Imp.* excommunicationem exclamarent, sed parum profecit. Imperatori enim huic, licet a Papa depresso, adstiterunt tamen plurimi, & præsertim Helvetii, quos inter Tigurini Ecclesiasticos suos, *Friderico* adversantes, expulerunt, remanentibus solum Monachis Franciscanis, unde Imperator hic Helvetios in tutelam recepit Imperii sui, & vetera illis libertatis privilegia renovans, nova concessit. Vid. Abbas *Stadenius*, in *Chron. Stampffius* in *Chron. Helvet.* l. 4. c. 50. Semlerus l. 1. de rep. Helvetica.

Cum autem *Gregorius Pont.* nihil non contra *Frid. II. Imp.* tentaret, & post multas conciones atque processiones, plenam omnium peccatorum remissionem indulgeret omnibus, qui contra Imp. hunc arma ferrent, cumque *Albertus*, Sacerdotulus, auctoritate ejusdem Pontificis Episcopo Augustano mandasset, ut *Ulmam*, *Augustam*, *Werderam*, *Lauingam*, *Weissenburgum*, *Nördlingam*, *Möringam* *Vindelicæ*: *Eichstetten* vero Episcopo, ut *Noribergam*, *Weissenburgum*, *Gredingam*, *Wirtzburgenfes*, *Gamundiam*, *Dünckelsbuhelam*, *Halam* devoteant, eo quod milites auxilio Imperatori in Italiam miserint, neuter tamen obtemperasset, nec *Gregorius* impetrare posset, ut illorum

illorum loco alii Episcopi eligerentur, Imp. Fridericus II. his & aliis rebus cognitis, Principibus cunctis, praesentim Othoni, Duci Bavariae, & Comiti Palat. Rheni literas misit, in quibus, uti Avent. l. c. in Annal. Boicis porro scribit: *pleraque sibi a Pont.*

Rom. obiecta dimittit, atque alia in illum retorquet, ostendens, Pontifices Rom. annulos divitiis & dignitate, a se ceterisque Imp. annulos esse pertinacissimos, omnium Regum atque Principum, neque parem ultra ferre posse: Manibus pedibusque idcirco diu & nosse conari, ut non tam se, quam S. Sancto Imp. Rom. tanquam capite oppresso, facile ceteris membris servitutem imponant. Affellare eos Dominationem atque Divinitatem, nempe ut ab omnibus haud aliter,

Fridericus II. Imp. Gregorio P. R. se masculè opposit & Reformationem urget.

imò magis, quam Deus timeantur. Nam multos Anti Christos inesse Romanensibus illis, nec ullos alios, quemadmodum opera ostendant, exitio Christiana Religioni esse. Se quidem optime sentire de Christo, atque ejus Religione, nihilque magis cupere, quam ut suo tempore Respublica Christiana pristinam majestatem, simplicitatem & pacem recuperet. Quod fieri nequaquam possit, nisi spina eradicentur, h. e. ambitio, superbia, fastus, luxus Sacerdotum Rom. suavia opibus atque divitiis extirpentur radicibus. Se summopere pro commissio sibi a Deo negotio, potestate, & ejusque divinitus tradito, contra eversurum, ut ovile Pastorem, populo Pontificem, mundo Parentem, (detracta persona lupi, tyranni atque Domini) restituat, ut eundem, abdicata Regnorum, humanarum litium curâ, & profanorum negotiorum administratione, (quibus illis interdictum sit) ad amulanda pauperis Christi, (cujus Vicarium se iactat) vestigia cogat. Se non amplius passurum, ut Christiana plebs lupus, ovina pelle reclusus, dentibus imponatur. Hoc perniciem esse Religionis, ut homo ille, qui dicatur Papa, divitiis nimium auctus, maximopietatis Christiana detrimento, omnia sibi licere, more tyrannorum pessimorum putet: rationem altum nemini, quasi sit Deus, reddere velit; id quod soli Deo convenit, usurpet: se errare, nullave mendacii Religione adstringi non posse. &c. Scriptæ sunt hæc literæ ab Imp. Frid. II. in obsidione Afculi, die duodevicesimo Julii; quales idem quoque per Legatos ad Wenceslaum, Bohemiarum Regem, misit, qui illum officii admoneant: Duces Bohemia ab Avo, Patrioque Imp. Regio discedente donatos esse. Wenceslaum in officio retineant, ne felicitas Romanorum flammis seducatur, qui operam dent, quomodo validissimas Germania gentes, etiam Sacerdotes inter se committant, ut ipsi potentiam assequantur; illis mutua cade oppressis. Jam pridem eòs, qui Babylonia sunt, i. e. Rome, templo Dei incubare, & divinitatem affectare, quamvis dissimulent. Aliter non orbem terrarum, neque cunctas gentes conglobatas, robustissimis Germania gentibus quicquam officere posse. His rationibus Bohemiarum Rex, ceterique Principes Germanie, in fide Imperatoris hujus manserunt, atque Otho, Bavariae Dux, Rhenique Comes Palat. Pontifici adhærens tertius fuit.

Scripsit quidem vicissim Gregorius Papa literas ad Bohemiarum Regem & Orbem Bavarum, aliosque, quos ad se trahere ingentibus promissis, celi & divinitatis, conatus est, sed frustra: Inhiabant tunc Tartarorum immanissimæ gentes Poloniae, & vicinæ Germaniæ, Ungariæque fœdè vastabant, cui Imp. Fridericus II. subvenire impeditus fuit propter odium Papæ, nulli reconciliationis locum dantis. Cumque jam quidam de alio Imperatore eligendo cogitarent, Imp.

Frustranei Conatus Gregorii P. Rom.

Fridericus Filio Conrado, & Germanis negotium dedit, viderent, ne quid Regnum caperes detrimenti.

Ad hunc annum MCCCXXX. refertur quoque nova fundatio Cœnobii Monialium Kircheimensis, supra ad annum 1235. memorati, de quo *Crusius* l.c. c. 15. hos, parum ornatos, rhythmicos versus refert:

Anno milleno, bis centum, quadrageno,
Regnante Ludovico, de Teck, nuncuparo:
Cum esset Illustris, sequens suos progenitores:
Hoc signum virtutis reliquit, & tua proles.
Nam hunc locum amœnum, quem hic Princeps ædificavit:
Quemque honore plenum, crebro inhabitavit:
Tandem ad DEI cultum gestiens dedicare;
Atque Christi vultum volens sibi placare:
Sponsas suas inclutas hic voluit morari:
Quæ laudes DEO debitas noscerent modulari:
Quas suis amantissimis relictis, præ ceteris elegit.
Deinde intravit femina, annonam largam dedit:
Ut sub regulari vitâ Christo militaret.
Hanc eis regulam annus post septimus tulit:
Et personarum curam duodecimus annus fundavit:
Has vectura ingens ad Superos vocat:
Quas hic in terreno Paradiso locat.
Christe, sponse Virginum, has genitrici devotas,
Semper conserva vivas, post hujus Seculi annos.
Post annos mille, quadringentos, septua octo,
Kalendas Julii pridie, Maji die tricesimo primo,
Ulricus Heros de Wirtemberg, monte Peligardi,
Et suus Natus, Eberhardus, Comites generosi,
Denuò hunc construunt locum, quia corruit ipse,
Non Saxa componunt telluris, sed lapides vitæ:
Reformant deformata pro sua Patriæque Salute:
Hæc sunt DEO grava sacrificia: credas tute.
Sponsas ergò Christi veneremur corde sincero,
Ut à morte tristi liberent, & hoste severo.
Templum nempe DEI est virgo pudica:
Quod qui fœdant rei, Christo sunt gens inimica.

Conventus
Ratisponen-
sis & Ecclesi-
asticus & Pa-

A. MCCCXLI. memorabilis fuit conventus Procerum Imperii Ecclesiasticorum & Politicorum Ratisponæ, in quo Eberhardus, Archiepiscopus Salisburgensis, gravissimè in ambitionem, avaritiam, invidiam, superbiam,

biam, sicut sanguinis sub prætectu pietatis, inque conarum Imp. & Reges opprimendi, invehatur, oratione habitâ, cujus Epilogus hic fuit: *Date operam Patris Consuli, ut a Germanica gente Christianissima, cades, discordia, mala, incendia, crudelia facinora in cives, inque Patriam patrata, pellantur: Pax civilibus armis exacta, concordia bonis revocetur. Quod tunc fiet, si Imperatori Friderico II. Cesari Augusto, Principum Christianissimo, a DEO constituto, obtemperabimus: ut pestem illam atque serpenticam (Albertum Sacerdotem illum insidiosum) & Bojaria eliminaverimus. Quod & factum est per decretum in hanc sententiam Aven. l. 7. annal. Bojorum.*

Ceterum quamdiu vixit Imp. *Fridericus II.* prævalere contra ipsum, ut ipse Trithemius in Chron. Hirsaug. fatetur, nec Papa, nec aliquis Principum valuit. Non enim curans ipse Papæ sententiam, quam injustam & frivolum dicebat, se pro Imperatore gessit, magnumque Principum numerum, nobilium & civitatum sibi adhaerentium, habuit usque ad mortem: Et tantis malis in Italia Papam quoque subiectosque ei populos afflixit, ut Pontificem vivere illum tæderet, voluissetque, se nunquam de ejus depositione cogitasse. Diu enim, Guelforum & Gibellinorum, inter se per annos 160. persecutio, cum multa sanguinis effusione duravit.

Inter illos aures, qui fideliter adversus Pontificia fulmina excommunicationis pro *Friderico II.* Imp. steterunt, fuit Rudolphus, Comes Habsburgicus, e Sacro Baptismo ab hoc Imperatore Gentili sublevatus, ipse Suevus quoque, & qui non pietate minus, quam animi fortitudine fasces Imperii post *Fridericum II.* meruit, à quo *Friderico*, cum propter illius excommunicationem, a Papa factam, inter quosdam Sueviæ procures, *Fridericus*, Comes Zollerensis, aliquo tempore defecisset, ille graviter a Cæsareanis pressus, deprecatus, tandem veniam accepisse legitur, hac tamen conditione, & multæ instar, ut Parthenonem, sive Gynæceum sacrum *Stetta* sub monte Zollerensi concederet, quod Prædicatorii hujus Cœnobii, in quo deinceps Zollerenses Comites locum sepulture sibi elegerunt, principium fuisse fertur. vid. *Crasius* loc. c. l. 2. part. 3. c. 1.

Anno MCCXLVI. *Henricus*, Landgravius Thuringiæ & Hassiæ, ab Archi-Episcopo Moguntino & Colonienſi, & quibusdam aliis Principibus, adversus *Fridericum II.* Imp. Rex Romanus electus est, instinctu Innocentii IV. Papæ, qui *Conrado* quoque, *Friderici* filio, Regnum jam abrogaverat. Non probantur autem talia omnes Germaniæ Principes, sed quidam dicebant, ad Papam non pertinere Imperatorem vel instituere, vel destituere, sed electum a Principibus coronare, uti testatur Abbas Stadenſis. Carebant scilicet boni Viri tunc *Martino Luthero*, qui illos ex Sacris literis solidè de Papa docere potuisset, sed nondum ita clarè lucebat, inquit *Crusius* l. c. c. 3. *Henricus* autem ille, ab *Innocentio* Papa obductus, per risum vocabatur, Rex Clericorum, *Massen König* contra quem constans in fide erga *Fridericum II.* Imperatorem, mansit oppidum *Reutlinga*, licet obsessa, quo tempe-

liticus Gregorio P. K. se fortiter opposuit, præcunte Eberhardo, Archi-Episcopo Salzbürgenſi.

Rudolphus Habsburgicus Fridericum II. Imp. contra Papam defendit.

Henricus, Landgravius Thuringiæ & Hassiæ, Rex Romanus à Papa electus contra Fridericum II. Imp. laudatur ab his, culpatur ab illis, vulgo Massen König.

*Reutlinga
maret Friderico
II. Imp.
fidelis.*

tempore Cives illius voti rei, soluta obsidione, Sacellum Divæ Virgini Mariæ extruxerunt, in cujus ostio adhuc hujus rei memoria, tabellæ inscripta, his verbis legitur: A. MCCXLVII. *Heinricus* der VII. Land-Gräff zu Thüringen/ hat die Statt Reutlingen belagert/ da haben die Bürger zu *Ott* gebeten um Erlösung/ dann sie waren Kaiser *Friderich* dem andern mit *Geis* verbunden. Dann er hat die Statt mit Wäuren umfungen/ und haben verheissen unsrer Frauen ein Capell zubauen. Alsobald ist *Heinricus* abgezogen/ und die Statt erlediget worden. Nachmahls haben sie angefangen zu bauen/ wie man das Werck vor Augen siehet.

*Wilhelmus,
Hollandia
Comes, Aui-
Cesar.*

Mortuo autem ex lethali vulnere, in obsidione Ulmenſi accepto, *Henrico*, *Innocentius* Papa novum hostem *Friderico* Imp. opposuit, *Wilhelmum*, Hollandiæ Comitem, electum Romanorum Regem, qui *Ulrico*, Wirtenbergiz Comiti, Advocatiam Monasterii Denckendorffenſis concessit, vid. *Nanclerus* in Chronogt.

*Concilium
Lugdunense.*

Anno MCCXLVII. habitum fuit concilium *Lugdunense*, cui interfu-erunt quoque Legati, a quodam Tartaro Principe, fidem Christianam amplexo, qui destinabantur quoque ad Pontificem mittendi, quod Patres illius Concilii dissuaserunt, quasi via longa nimis & periculosa esset, revera autem metuebant vulnera Christianorum, ne his Tartari offenderentur, si vidissent Caesaris & Papæ, Guelforum & Gibellinorum dissidia, rotque vitia Ecclesiasticorum, impietatem, factum, avaritiam tunc grassantem. Vid. *Emilius* l. 7. & *Heroldus* in cont. belli sac. l. 4.

*Prædicatores
quidam Sue-
vo - Hol-
lensis, Testes
veritatis,
contra Pa-
pam insur-
gunt, inique
ab Alberto
Abbate Sta-
densi, notati.*

Anno sequenti MCCXLVIII. Concionatores novi in Suevia surgebant, quos *Albertus*, Abbas Stadenſis, in Chronico suo mirabiles & miserabiles hæreticos in Ecclesia Dei vocat: Prædicarunt hi in publica statione, pulsatis campanis, & convocatis Baronibus atque Dominis, terræ Halæ-Suevorum, primo quod Papa esset hæreticus: omnes Episcopi & Prelati, *Simonic* & hæretici: Inferiores quoque Prelati cum Sacerdotibus: Quia in vitiis & peccatis mortalibus non haberent auctoritatem ligandi & solvendi: & omnes isti seducerent & seduxissent homines. Item, quod Sacerdotes in peccatis mortalibus constituti, non possent consecrare. (Consecratione mutare panem & vinum, in corpus & sanguinem Christi.) Item, quod nullus vivens, nec Papa, nec Episcopi, nec aliqui alii possent indicare divina: & qui prohiberent, essent hæretici & seductores. Et licentiaverunt in civitatibus interdictis: ut missas audirent super animas ipsorum, & Sacramenta Ecclesiastica libere perciperent: quia ipsis perceptis mundificarentur a peccatis. Item, quod Prædicatores, & Fratres Minores, Cistercienses quoque, & omnes alii pravam vitam ducerent, & injustam. Item, quod nullus esset, qui veritatem diceret; & qui fidem justam opere servaret, nisi ipsi, & eorum socii: Et, si ipsi non venissent, antequam DEUS in periculum dimisisset suam Ecclesiam, prius ipsos de lapidibus suscitasset, vel alios: qui Ecclesiam DEI vera doctrina illuminassent.

Prædi-

Prædicaverunt etiam: *Huc usque vestri Prædicatores sepelierunt veritatem, & prædicarunt falsitatem: nos sepelimus falsitatem, & prædicamus veritatem.* Et in fine: *Indulgentiam, quam damus vobis, non damus fictam, vel compositionem ab Apostolico, vel Episcopis: sed de solo DEO, & Ordine nostro.* Et sic: *Non audemus habere memoriam Papa, quia ita perversa vita est, & tam mali exempli homo, quod eum tacere oportet.* Male autem & nimis obnoxie erga Pontificem Romanum Abbas Stadenfis blasphemiam appellat, quod Prædicatores illi, minime peritidi, hæc concionibus suis adjecerint: *Orate pro Domino Friderico Imperatore, & Conrado Filio eius, ne perfecti & iusti sunt.* Item, quod Papa non haberet auctoritatem ligandi, vel solvendi, quia non haberet vitam Apostolicam. Quod illi per quandam glossam probare voluerunt. Bonum esse, ait *Crusius* l. c. l. 2. c. 5. si sententia illorum, qui ita hæretici ab *Alberto* Stadenfi appellantur, scripto comprehensa essent; metuendum enim, ne interdum hæreseos nomine apud Græcos & Latinos condemnati sint, qui non ita per omnia sint hæretici, sicut non omnes sancti sunt, qui istis & sequentibus temporibus Sanctorum catalogo inserti fuerunt, quod dies Domini olim revelabit, & quod *Albertum* illum, Abbatem Stadensem, atque, ipse *Reinerus Reinccinus* in Editione Chronici illius dubitat, an is omnia bona fide de illis concionateribus Suevo-Halensibus retulerit, quos *Conradus*, Filius *Friderici II.* Imp. non sine ratione fovit, & Patrem suum ita se defendere posse credidit, citra ullum venenum: & quanquam res lapsa sit in contrarium, quia Pontifici Romano adhærentes, Prædicatoribus illis austerius resistebant, unde liberi & Ministeriales, a *Conrado* Rege, destinato jam Patri sui *Friderici II.* Imp. successore, recesserunt, ut ille quasi exul ac profugus, ex Suevia in Bavariam migrare coactus fuerit: non mirum autem hoc esse, ait *Crusius* l. c. quia nondum erat Constantiæ *Johannes Hussus* combustus, nec centesimo post anno Cygnus, qui combustione superior esset, exortus.

*Alberti Stadenfis per-
versum studi-
um hæretici-
candi.*

Annus MCCL. memorabilis fuit morte *Friderici II.* Imperatoris, qui ante obitum Hierosolymitanis Equitibus, & Johannitarum Xenodochiis multa unciarum auri millia, & magnam pecuniæ vim ad recuperandam terram sanctam legavit, & Ecclesiæ omnia oppida, quæ ad eam pertinent, restituit. De hoc Imperatore, qui non sine ratione malleus orbis dictus fuit, sinistrum quidem judicium fert *Antoninus*, Archi-Episcopus Florentinus, vol. 3. tit. 19. c. 6. *Melius autem de eo sentit Pandolphus Collinutius*, ipse Pontificus & Italus. Tulit hic Imperator multas leges de fide Christiana, & libertate Ecclesiæ conservanda, nec non de literarum studiis, de quibus optime meritus est. Fundator quoque Academiæ Neapolitanæ & Patavienfis, cujus tempore flourerunt imprimis celebres Scholæ Valentini, Veronæ, Perusii in Italia, Parisiis in Gallia, Oxonii in Anglia, Coloniz & Magdeburgi in Germania. Plus autem nocuit, quam profuit tunc bonis literis, & Theologiæ imprimis Scholasticorum Doctorum Origo, & mox eminentia, qui, ut *Crusius* l. c. c. 6. ait, & *Cenrur. Mag. Cent. 13. c. 1.* Academicorum more in utramque partem dispartes, hominibus dubitationes moventes, otiosas & spinosas quæstiones gignentis, A-

Mors Friderici II. Imp.

Sinistrum Antonini, Archi-Episcopi Florentini, de Friderico II. Imp. judicium.

ristotelis Philosophiam in S. Theologiam inferentes. Tunc Angelici & Seraphici existere Doctores, tunc Scholæ ingentibus commentariis repleti, in Magistrum sententiarum, Alexandri, Aquinatis, Scoti, Alberti.

*Pandulphi
de Friderico
II. Imp. exi-
mium judi-
cium.*

Quod autem a Pontificia sede hostis judicatus est Imperator hic Fridericus, quis prudens facile has causas refutaverit? De Pontificis (ut apud Collingium est,) nimis vera prædicavit: multa in eorum moribus, vitam Apostolicam sequi debentium, desideravit: Imperium autem acrius, quam ipsis liberet, defendit: Denique nimis illis in Italia potens videbatur. Ecce, si Cæsar omnia, quæ ipsi voluissent, projecisset: si oculis, auribus, mente, captus fuisset: Si prorsus se pedibus conculcandum præbuisset: forsitan haud gravatim ipsum in album Sanctorum adscripsissent. Estque autem omnino candidum iudicium ejusdem Pandulphi Pisarenfis, de Friderico II. Imp. his verbis prolarum: *Judicium hujus rei, inquit, relinquam equidem æquo rerum à Friderico gestarum lectori: Sed interim, dum cogito, Christum (quem Vicarij sui Pontifices, sicut præcepti, imitari: eique cum Ministri parere debent) mandasse: Ut gladium in vaginas recondamus; nec septies tantum, sed septingies septies, delinquenti condonemus: Et ex altera parte video tot infidias atque prediciones, adversus Fridericum institutas: Tot Legatos Ecclesiasticos, qui Pastores appellantur, contra eundem in Regnum, Picenum, Longobardiam, Æmiliam, Flaminiamque missos, tot Urbes atque Regiones, ob eandem causam devastatas: Tantum Christiani Sanguinis effusum: Et ibum tamen victorem semper evasisse: Pontificis vero, qui adversus eum se conjunxerant, infortunatos semper succubuisse: Non possum non approbare, quod Pius Pontifex in Historia Anstali scripsit: nil scilicet. excellenter in Ecclesiâ Catholicâ patrari, cujus prima origo a Sacerdotibus non dependeat: nisi forte occulto quodam DEI consilio fiat.*

Eodem Anno 1250. varia Sanctionum Cænobia per Sueviam fundata sunt, Parthenon scilicet *Læwensthalensis*, Divi Dominici Ordinis prope Cellam Panthaleonis, antiquitus Cœligaudium, *Himmelsstovne* / Monasterium Auguitanum Sanctæ Catharinæ, ejusdem ordinis, de quibus vid. *Bruschius* in Chronol. Monast. German. p. 483. item 580. item Cænobium *Offenbusanum*, vulgò *Gnadens* Cella in Alpibus, de quo satis multa, quæ edita non sunt, populari linguâ scripsit Frater *Felix Fabri*, Tigurinus, Monialis illarum Confessor Prædicatorij Ordinis Ulmæ, Vir Eruditione & unâ atque alterâ Hierosolymitanâ peregrinatione, à se quoque descriptâ & editâ celebris, & in rebus suæ Professionis gerendis induitrus, uti de illo iudicium fert *Crusius* l. c. c. 8. qui multa ex hoc Autore in Annalibus suis Suevicis hinc inde desumpsit.

*Dominica-
nus Ordo in
Suevia inva-
lescit.*

Nullus autem alius Monasticus ordo, quàm Prædicatorum, seu Dominicanorum, per Sueviam tunc quoque *Constantia*, *Reutla*, *Eßlinga*, & aliis in locis invalescens, tot Cænobia Virginitum Illustrum quoque isto tempore sibi habuit commissa, quæ in istis vixerunt, tanquam captivæ in Custodia, cum paupertate, humilitate & patientia.

Ud

Uti autem Conditores Cœnobii Offenhufani fuerunt Comes Lupfenses, ita *Crusius ex Felice Fabro*, illud unum fuisse ex his Cœnobiis putat, quæ *Fridericus II.* Imperator pro sustentatione 72. Virginum extruere mandavit Comitibus in Suevia Zollerensibus, & Lupfensibus, & Dynastis Gundelisingensibus, atque Nyffensibus, in multam quasi, quod illi inobedientes Cæsari fuerint, militiamque hujus à Gregorio nono excommunicati, sequi noluerunt.

Cœnobii Offenhufani, vulgò *Onadenzell/origo.*

Erat tunc pagus *Offenhufa*, malorum hominum plenus, qui dissipati inde fuerunt, ipseque locus conversione in Monasterium destructus est.

Anno MCCLII. Episcopatus Augustano cum laude præfuit Hartmannus, Comes Kyburgensis & Dillingensis, postrems gentis suæ, Princeps Optimus & Charissimus, qui Ecclesiæ Augustanæ dedit arcem, & civitatem Dillingensem, universumque Comitatum Wittislingensem, cis & ultra Danubium, & omnes pagos, usque ad Suevicam Werdeam, fuitque Hartmannus ille Episcopus, fundator Xenodochii Augustani ad Sanctum Spiritum, & Cœnobii S. Catharinæ, atque Franciscanorum Monasterii Monialium Medingensis, in agro Dillingensi, & Xenodochii Dillingensis, de quo plura vid. apud Bruchium de Episcopis Augustanis, Gasserum & Henningum.

Hartmannus, laudabilis Episcopus Augustanus.

Anno MCCV. fundatum est Steinheimense Monialium Cœnobium, vulgò *Mariæ Vallis*, *Marienthal*/ ad Muram, prope Marpacum, cujus templo juxta imaginem fundatoris & fundatricis hæc inscripta legitur ad dextram: Das Haus/ das ich begehrt habuen/ ist groß/ dann Groß ist unser GOTT: ad sinistram: Das Haus ich Deinem Nahmen gebauet hab/ auff daß Du erhöhest ihr Gebett.

Ad annum MCCLVII. refertur Cœnobium Fabariense, cujus Fundatores fuerunt Barones de Hohen-Saxen in Rhætia, vid. Stumpfius in Chronico Helvetici l. 10. c. 29. *Gulerus* in Chronico Rhætici, *Crusius* l. c. c. 12.

Florebat isto tempore Gisela in Suevia, quæ Vaticanus Sibyllam, & Velledam quandam Germanorum imitabatur, vid. de hac Heroldus & Trithemius de Ecclesiæ Scripturibus.

Quales autem Sacerdotum his temporibus mores fuerint per vicinam Bavariam, unde de reliquis quoque judicium ferre licet, docet Epistola ipsius Alexandri Papæ, ad Archi-Episcopum Salisburgensem, & Episcopos Bavariæ anno 1259. scripta, in quibus vehementissimè Sacerdotes accusat ambitionis, stupri, incestus, inscitie, negligentie, avaritie, luxus: conqueritur, obtestatur, minatur: Vos, inquit, Sacerdotes corruptela, communisque perniciem Christianæ religionis estis, Populus, vestri non dissimilis, flagitia vestra æmulatur: licentia deteriores facti estis. Copia rerum male vos corrumpit, per vos nomen DEI male audit: Devoratis enim pauperes, exeditis, occiditis. vid. *Aventin.* l. 7. *Annal. Boicor.* ubi plura hujusmodi refert: Existerunt tunc quoque quidam Adversarii Regularum Monasticarum in nonnullis Monasteriis, qui nominabantur Fratricelli, Beghardi & Begine, qui persuadebant mul-

Corruptio Cleri.

ius Cœnobiis, ut sine regulâ viverent, melius sic DEO serviri posse per libertatem Spiritus: Sed magnopere hoc genus hominum oderunt ceteri, quibus certæ disciplinæ præscriptio placebat. Proinde quibusdam Episcopis videbantur demolienda talia Collegia, quibus illa licentia studio esset.

Quanta Magnificentia tunc fuerit Abbatis San-Gallensis, apparet ex illo, quod *Bertholdus* a Falkenstein, Abbas illius Cœnobiî, Anno 1261, *Wernerum*, Archi-Episcopum Moguntinum, Argentinam ingressum, mille instructissimis equitibus comitatus est. Quæ causa forsitan fuit, quod Civitas Lindaviensis, excommunicato Friderico II. Imperatore, Abbatem tunc *Bertholdum*, Patronum sibi ascivit, donec alius Imperator fieret. Sed cum Abbas ille multa tyrannicè institueret, captus a Civitate, & deinde dimissus fuit. vid. Crusius l. c. c. 4. & 13.

Circa annum MCCLX. fundatum est *Mindelkeimense* Cœnobiû a Suardo a *Mindelberg* & ejus Coniuge *Elisabetha*, Baronissa de Aicham, vid. Crusius l. c. c. 11. ex Manuscriptis Bruschii.

Ulricus,
Com. Wirt.
Benefactor
Cœnobiî A-
delberg.

Anno MCCLXII. *Ulricus*, Comes Wirtenbergicus, Præposito & Conventui Cœnobiî Adelbergenfis concessit Privilegium, & immunitatem ab omni exactione Telonii per terminos Dominiî sui.

Instituta Mona-
sterv Augu-
stiniani Tu-
bingens.

Eodem anno Tubingæ Monasterium Augustinianum, ubi hodie Ducale Stipendium Theologicum est, inchoatum esse, reperisse se Crusius scribit. l. c. c. 15. quod parte deinde aliquâ auctum fuit Anno 1464.

Collegii Beutels-
pacensis
fundatio.

Anno MCCLXV. laudatus ante *Ulricus*, Comes Wirtenbergicus, fundavit Collegium Beutelspacense, in quo degerent Præpositus, sex Canonici & sex Vicarii, vid. scriptores Rerum Wirtenbergicarum.

Disciplina
hoc tempore
fere in omni-
bus Cœnobiis
collapsa.

Eodem tempore disciplina Ordinis Benedictini, tûm in Cœnobia Hirsaugiensis, sub Abbate *Johanne* Bayaro, tûm in omnibus fere Germaniæ Monasteriis defecerat: omnia corrupta erant, omnia collapsa: Monachi simul cum Abbatibus in præcipitium vitiorum corruerant, nemo curabat, nec Rex, nec Papa, nec Princeps ullus: erat denique summa Monachorum ignorantia, uti constat ex *Truhemii* Chronologia Hirsaugiensis, & illis, quæ tradit *Crusius*, l. c. c. 16.

Superstitio
& luxuria
hujus Seculi

De Superstitione quoque hujus Seculi in Religione, deque Moribus & Luxuria Cleri testatur epulum illud Pontificiale, ab Anshelmo, Comite Calvensi, in sui memoriam, animæque Salutem, quotannis in montis Wurmlingenfis, mediî inter Tubingam & Rotenburgum ad Nicrum, antiquo Collegio peragendum, circa hæc tempora institutum, quod duravit usque ad annum 1530. descriptum a Crusio l. c. c. 17.

Conradinus,
Suevia Dux,
patiturodium
Papa.

Vixerat isto tempore *Conradinus*, Sueviæ Dux, dignus *Conrado* Rege Parente, dignus *Friderico II.* Imperatore, Avo, & tantis Majoribus Heroum Sanguis, in quem hæreditarium quasi Pontificis Romani Clementis odium derivatum fuit. Impersa-

Impetraverat ab hoc religioso Principe *Hartmannus*, Episcopus Augustanus, confirmationem omnium immunitatum ac privilegiorum, Advocatiam item Episcopatus, aliasque libertates Anno 1266. luctante tunc cum summa paupertate Episcopatu illo. Parabat Dux ille expeditionem in Italiam, Siciliam recuperandam causa, cui non tantum Carolus Andegavensis, sed & Pontifex Clemens, qui Solio Imperii à nullo certo Augusto infesso, curam ejus contendebat Pontificie esse potestatis, unde ipse *Carolus* Regem, & Imperii Vicarium creavit, & eundem *Conradino*, cui ex Paterna & Avita successione Regnum Siculum debebatur, objiciebat: Veniebat res tandem ad prælium decursum, Anno 1268. quo *Conradinus* jam Victor, denique à *Carolo* victus, inque fugam actus est. Scripsit inde *Carolus* triumphalem Epistolam ad Papam *Clementem*, & *Conradinus* apud oppidum *Asturum* Annuli indicio proditus, captus est. Postea accusatus *Conradinus* cum Sociis, à Jctis Neapolitanis, Capuanis, & Salernitanis, ad mortem condemnatus fuit, quam illi intencavit quoque Pontifex Romanus *Clemens*, qui consulenti *Carolo* respondit: *Vita Conradini, Mors Caroli: Mors Conradini, Vita Caroli*. Displicebat Sanguinaria hæc sententia melioribus & strenuis ex ipsa Gallica Nobilitate Viris, & Genero *Caroli Ruperto*, Comiti Flandriæ, sed adfuit fatum Sueviæ, apparatus locus feralis Neapoli, *Conradinus* Dux, idemque Rex, & Socius Cognatus *Fridericus*, Austriæ Dux, & alii ex primâ quoque Sueviæ nobilitate luctuosum planè spectaculum miseri producuntur: pronunciatum quoque Capitalis sententiâ, negat *Conradinus*, se ullam Ecclesiæ injuriam inferre unquam voluisse, sed tantum recipere Regnum, quod sibi deberetur, & injustissime fuerit denegatum, cujus hæredem ipse detractâ, & adversus populum projectâ chirothecâ, instituit *Fridericum Castellanum*, Amitæ suæ filium, in cujus locum tamen successit *Petrus* Arragonius, etiam hæres antea à *Conradino* Cognato institutus. Percutiebatur tunc primo securi *Fridericum*, Austriæ Dux, Ultimus de familia Ducis Leopoldi, deinde *Conradinus*, multa de acerbitate & perfidia inimicorum conquestus, causâ summo Judici, ultiori sceleris & patricidii, commissâ, & ad Christi tribunal provocatione factâ, genibus ad DEUM flexis, cui animam suam, veniâ peccatorum ab eo petitâ, commendaverat, sacro ferro Pontificio pulchram Cervicem præbuit d. 7. vel ut alii 4. Cal. Nov. anno 1269. Jacuit caput, jacuit vetus & incluta Hohenstauffensium familia, jacuit gloriosus plurimorum amor Sueviæ Ducatus, cum quo finitum quoque est Imperium nobilitatæ Suevorum familiaritæ, quæ Paterno & Materno genere jam inde à Clodoveis Carolisque, Galliæ Regibus, multos Imperatores, Reges, Duces produxerat, vid. *Nauclerus* in Chron. Avent. in Annal. Boicis, *Antoninus*, Archi-Episcopus Florentinus part. 3. tit. 20. c. 1. *Emilinus*, *Pandulphus*, *Collinurus*, l. 4. Histor. Neapol. *Guazzus* in Chronicis, *Crusius* in Annalibus Sueviæ l. c. c. 17. & seqq.

*Adversa
facta Conradi
ni, ultimi
Sueviæ Ducis*

Postquam autem ita cum *Conradino* Illustrissima Ducum Sueviæ Stirps concidit, Ducatus Sueviæ in multas partes distractus est, nec unquam deinde totus coaluit, reviviscere tamen Dignitas hæc Ducalis in Sue-

*Suevia in
multas partes
disrupta.*

via iterum visa fuit, dum *Eberhardus I.* non quidem Suevix, Wirtenbergix tamen & Teccix Dux, à *Maximiliano I.* Imperatore Anno 1495. creatus est.

*Eslingense
Monasteri-
um Carmeli-
tarum, val-
de supersti-
tiosum.*

Anno MCCLXXI. Eslingx fundatum est Monasterium Carmelitarum, de quo extat hæc plena Pontificix superstitionis inscriptio: *Virgo Deifera, Patrona Ordinis beata, sume labores passos ad laudem Tui oblato, sub Divo Patre Joanne, Carpentarii regente Provinciam totam Alemannia Superiorem, per me tantillum mox, si quam validius possem, offerrem, utique in decus totius Carmeli in spatio octo temporis annorum explevi, quicquid adificii conventus cernitur presentis, mercedem sperans habiturum cum beatis. Ab ortu Christi, mille dimfluxerant anni, atque quadringenti quinquaginta quoque quini in die Conradi cecidit v. r. agnis igne. Hec conventus ille mira cum velocitate. Res defendenda bene, sed ope Virginis Maria jam resarcitus, ut spectet populus cunctus, cui grates debitas solvamus per Secula canila.*

*Iniquum An-
tonini, Ar-
chi-Episcopi
Florentini,
de Ducibus
Suevia, &
Conradino
inimici, ju-
diciu,*

Cum anno MCCLXXII. *Entiu*, *Friderici II.* filius naturalis, Rex Sardinix, obiisset, non potuit sibi temperare *Antonius*, Archi-Episcopus Florentinus, Part. 3. Tit. 20. c. 2. quin scriberet, in illo finem habuisse progeniem vipercam *Friderici*, monens scilicet fideles universos, ut bene advertant, quem finem faciant persecutores Ecclesix, & invafores bonorum Ecclesiasticorum, miserrimum scilicet in anima & corpore. Cum enim excommunicari morentur, Regnum Cælorum illos ingredi haud posse, quibus Petrus claves ejus obtinens, clausit per sententiam Regnum ipsum, & Regno Siciliæ, & Imperio Romano cum infinitis divitiis amissis, exterminatos fuisse, & ad inferos descendisse *Fridericum II.* cum patre *Henrico*, & cum filiis *Manfredo*, *Entio*, & *Conrado*, & nepote *Conradino*, rebellibus & persecutoribus Ecclesix, pene omnibus diebus vitæ, & periisse memoriam, & progeniem eorum. Quod atrox judicium *Antonini*, meritò refellit *Crusius* l. c. c. 22. ubi negat, ullo jure utramque Siciliam ad Papam pertinuisse, qui Italiam & Germaniam sanguine impleverit, Suevos autem Imp. minimè persecutos fuisse Ecclesiam, sed hoc fecisse Papas Ecclesix, non ex verbo DEI prædicates, falsos Christi Vicarios, propter quorum excommunicationem Suevi a Regno Cælesti haud exclusi sint, qui licet fraudibus Pontificiis eversi fuerint, non tamen propterea dicendum esse, illos ad inferos descendisse, de quibus aliud judicium aliis Scriptoribus fuerit: nec periisse memoriam illorum, sed eam passim in libris multorum cum honore vigere.

*Suevis in Im-
perio Rom.
succedunt
Comites
Habspurgici
& Archi-
Duces Au-
strie,*

Durante adhuc fatali Inter-Regno, cum Suevi Romanum Imperium per annos 114. feliciter, & magno cum incremento, rexissent, successit illis non minus præclara, & Illustris Comitum Habspurgensium & Austriæ Ducum Familia. Et observans quidem Romani Imperii dissipationem, & turbas atque grassationes præter modum in Alemannia, multum quidem ab ipsis Romanis Pontificibus causatas, *Gregorius* Papa; cum nec *Richardus* amplius, Cornubiæ Dux, in Germania imperasset, nullusque Imperator esset,

manda-

mandatum, de idoneo Rege eligendo, Pontifex ille dedit Principibus Germaniæ, alioqui se de Capite Imperii prospecturum. Habitis itaque Francofurti Comitibus, a MCCLXXIII. *Rudolphus*, Comes Habsburgensis, electus est Imperator Romanus, qui ipse Suevus ex incunabulis Sueviæ prodijt, fidelis quoque erga Suevos adversus hostes.

Eodem anno *Gregorius* Papa Concilium Lugduni habuit, ut terræ sanctæ studium recuperandæ a Principibus susciperetur, sed Germanica nobilitas aliena ab hoc fuit, propter nefariam *Conradini*, Sueviæ Ducis, paulò ante Consilio Papæ, & crudelitate *Caroli* Andegavensis, perpetraram cædem. Vid. plura de isto Concilio, in quo etiam Latine & Græcæ Ecclesiæ unio quædam facta in Tomis Conciliorum, & apud *Æmiliu* l. 7.

Anno MCCLXXIV. *Rudolphus* Imperator, restituta Imperatoriâ Majestate, Comitibus Germanici Regni habuit Augustæ Vindelicorum, in quibus Rudolphum Filium, Ducem Sueviæ, investivit, & curam tuendæ pacis inprimis egit, iustitiâ non minus & legibus, quàm armis Imperium de integro quasi condens.

Fuit sub hoc *Rudolpho* Imperatore ævum adhuc ignaviâ plenum, neque curabant Monachi res gestas ad noticiam posteritatis per scripta deducere, sed ignavi & carnales effecti, vana & inutilia mundi amavisse, teste ipso Trithemio.

Cæterum *Rudolphus* hic Imperator, *Waltherum* Abbatem, & Convenum Maulbronnensem commisit tutelæ Episcopi Spirensis *Friderici*.

Habitarunt hoc tempore quoque Iudæi in Wirtembergia, & passim in Suevia.

Anno MCCLXXXII. Monasterium Albæ, vel minoris Augiæ Suevicæ, à *Ru-*
dolpho Imperatore, & Coniuge ejus, Anna, Comite Hohenbergenfi, ita locupletatum est, ut secunda ejus fundatio his merito adscribi possit.

Aux quoque idem Imperator *Rudolphus* Cænobium Dominicanorum, vel Prædicatorum *Essinga* anno MCCLXXXV.

Anno MCCLXXXVII. cum *Honorius* Papa Cardinalem Tusculanum in Germaniam misisset, ut quartam partem omnium proventuum per quadriennium postularet, & *Rudolphum* Cæsarem Romam ad suscipiendum Augusti nomen vocaret, inivit Imperator hic conventum Herbipolensem, Ecclesiastici cœtus, ubi multis Archi-Episcopis, Episcopis, & Prælati confidentibus & tremantibus, surrexit *Probus* Franciscanus, Episcopus Tullenfis, Tubiorum oppido in Suevia ortus, Sacrarum literarum Interpres, cujus tunc clara facundia, atque pollens erat, quo itans super baptisterio hanc orationem habuit: *Quousque, Collega charissimi, inquit, Romulei isti vultures, patiensia nostrâ, ne dicam stultitia, abutentur? Quousque eorum flagitia, avaritiam, superbiam, luxum colerabimus? Non cessabis hoc genus ægriovaywyâ pessimum, nisi omnes ad egestatem & servitutem durissimam redegeris: Discordiâ nostrâ hocce malum crevit: Discordiâ nostrâ isti nebulones tuis sunt. Nec ullaquam, quamdiu illi salvi fuerint, Christiani festam pacem servare, ab armis Romanæ pietatem inter se colere licebit.*

Probi Franciscani, Episcopi Tullenfis, cordata contra Thyrannidem Papæ oratio, in conventu habita.

Nuper

*Aper Saxones atque Suevos (Philippum & Othonem,) inter se commiserunt. Deinde di-
vum Fridericum Secundum, Republica Christiana utilissimum, Conradum Quartum, Sue-
vos, atque optimos Principes, Imperio simul atque vita privarunt. In Germania discordia ma-
lo, Satana & Anti-Christi Satrapa seminarunt. Conradum postea infortissimum, immeritissi-
mum, & optima indolis adolescentem, prolem Divorum, jure gentium hereditatem repentinam,
fraude & dolo interceperunt, ac crudelissime necarunt. Suevos atque Francos Westriacos
(Occidentales) inter se armis, veluti spectaculum sibi ac parva componentes, commiserunt.
Deinde adversus hos Hispanos concitarunt. Nunc nos adversus Gallia atque Hispania proce-
res, Cognatos nostros, ex Germania quondam profectos, concitare munitur. In memoria habete,
quid ante 12. annos ille sane egregius Decimus (Gregorius X.) cum decimis egerit. Idem
Quartus (Honorius IV.) cum quartis agit. Ut illas Gregorius Figilantissimus a nobis emun-
geret, Scythas, Arabes, Turcas, in nos armavit. Meniar, nisi bosce, (nempe maxi-
mum vestigal) magis salvos, quam nos esse velint &c. Preinde, Patres Christo devotissimi,
expurgatissimi, consulite, succurrite rebus perditis, respicite atque capeissem Rempubli-
cam, Majores nostri, immunes Imperii, tamen Romanos, Gentium Vltiores, rerum Dommos, orbis ter-
rarum domitores, non tulerant, sed armis Imperium eorum solverunt. Nos pueris atque ef-
feminatis (ne quid gravius dicam) aequo animo servimus? Qui sit iste Tusculanus, non sum
nescius. Aursuga est, venalis fenerator, perfidas, vile pecunia mancipium. Ego minae
ejus floccifacio. Senatum totius orbis Christiani appello. Hæc Aventinus l. 7. Annal.
Boic. Collaudata fuit ab omnibus sententia ejus, & te infecta concilium solutum est.
Das konnte der Lûbinger. vid. Crusus l. c. l. 3. c. 8.*

*Godofredus,
Abbas Hir-
saugienfis,
collapsam
disciplinam
restaurare
volens, se
sua excidit.*

Anno MCCXCIII. claruit Abbas Cœnobii Hirsaugienfis, Godofre-
dus, ex militari stirpe Nobilium de Münchingen, qui libenter collapsam
Monasterii disciplinam emendasset, sed licentiæ jam assueti Monachi, tan-
quam indomiti caballi, bono ejus conatui resistebant; ipse tamen di-
stracta & oppignorata Cœnobii bona diligentissime reparavit. Trithemius
in Chronico Hirsaugienf.

Habuit tunc Cœnobiū Lorchense defenforem & tutorem Eberhar-
dum, Illustrē, Comitem Wirtenbergæ.

*Indulgen-
tia
Papalis no-
tata.*

Anno MCCXCVII. Pontifex Romanus, Bonifacius VIII. subfi-
gnantibus 15. Archi-Episcopis & Episcopis indulgentias concessit omni-
bus, qui summis anni festis, aliisque in Schorndorffensem Ecclesiam funda-
tā, in honorem SS. Basilidis Cyreni, Naburis, Nazarii atque Celsi Con-
stantiensis Diœceses verè penitentes & confessi accederent, quam super-
stitutionem Lazius ex ipso diplomate Pontificio describit. Crusus l. c. c. 13. ubi & mendi-
corum anniversariam refectiōem in Cœnobio Alpirbacensī ab Alberto Abbate, institū-
tam refert.

Seculum Decimum Quartum.

INeunte hoc Seculo *Bonifacius VIII.* P. R. Jubilæum plenariæ remissionis & indulgentiæ omnium peccatorum a peccatâ & culpâ, primus Romæ instituit, & centesimo anno post, denuò celebrari mandavit: res prius inaudita & nova: Itaque his indulgentiis priore anno per orbem terrarum, & per hanc Sueviam & Wirtenbergiam quoque denunciatis, anno MCCC. innumera multitudo hominum ex omni Germania, & aliunde Romam profecta est, non Vulgi modo, sed Principum quoque, & nobilium, Episcoporum & Abbatum, inter quos *Godofredus*, Abbas Hirsaugienfis, quoque fuit, cum fratribus quibusdam, sub spe mercedis æternæ, uti *Trithemius* scribit in Chronico Hirsov. Aliter autem scimus ex Verbo Dei, quotidie singulis resipiscenibus atque credentibus dari plenariam peccatorum remissionem quovis in loco a piis concionatoribus: ipse enim Dominus attulit nobis prædicatione sua & jussu prædicationis jubilæum annum. Vid. *Esaïæ LXI. v. 2.* *Marc. XVI. v. 15.* *Luc. IV. v. 19.* Nec Petro solum, cujus quidem Successor non est Pontifex Romanus, sed omnibus & singulis Apostolis & Discipulis suis Christus dedit plenam potestatem remittendi & retinendi peccata, nec illam ad certum locum aut tempus, nec certo ordini Monastico, qualis tunc non fuit, determinavit, nec genera indulgentiarum statuit, nec bonis operibus, sed credentibus indulgentias concessit. Vid. *Joh. XX. v. 31.*

Anno MCCCII. alii MCCCIII. *Albertus* Imperator, Austriæ Dux, & Conjug illius *Elisabetha*, Dux Carinthiæ, fundarunt Monasterium Regii fontis præclarum, Ordinis D. Bernhardi, vel Cisterciensis, Diocæseos Constantiensis, sub visitatione Salemitana, in valle Brentiana, prope Brennii amnis pulcerrimum fontem, de qua fundatione hoc legitur Epigramma, prope summam aram templi hujus Monasterii.

*Fundatio
Monasterii
Regio- fontis.*

Anno milleno, tercenteno, adde secundum,
Inclytus *Albertus*, Romanæ gloria Gentis,
Rex Duxque Australi notæ de sanguine natus:
Elisabeth Conjugue Ducum Carinthia proles,
Addunt ecce manus fortes, ut regia Regis
Fundamenta locent fontis, quo cetera manant
Pro meritis tantis sit parta quies ut eorum
Spiritus ante DEUM, lector, precibus rogitato.

Abbas autem Monasterii in Salem Coadjutor fuit hujus fundacionis Regio- fontanæ peractæ in honorem B. Mariæ Virginis, & Bernhardi Abbatis.

Eodem Anno MCCCII. Conventus Prædicatorum numero 570. Basileæ fuit institutus, quo Magister hujus ordinis Fratres hortabatur in Græciam ad Barbaros prædicandi causa, quo fine hic ordo institutus, proficisci. Sed ex tanto numero, ne unus quidem inventus est. qui periculum illud subiret.

M

Anno

*Advocaria
Carnobii
Zwifaltenfis.*

Anno MCCCIII. Austriæ Duces certis conditionibus Zwifaltenfis Monasterii Advocari & Tutores esse cœperunt, curam tamen hanc & tutelam jam isto tempore interdum per aliquot annos committentes Comitibus Wirtenbergicis, tanquam Cognatis suis, teste Bruschio.

*Albertus
Imp. Mona-
sterii Beben-
husani Prote-
ctor.*

Anno MCCCIV. Albertus Imperator, Monasterium Bebenhusanum in suam protectionem suscepit, ut esset in rebus & in personis tutum ab omni incurfu & molestia, data immunitate a vecturis, subsidiis, & cujuscunque generis servitiis.

Eodem Anno Dominicanorum templum Ulmæ consecratum est.

*Fridericus
Späth, lau-
dabilis Epi-
scopus Augu-
stianus.*

Anno MCCCVII. *Fridericus* Späth, Episcopatus Augustano cum summa laude & utilitate præfuit, fundans Carnobium Dillingense, Minoris Congregationis Sanctimonialium, & constituens quatuor Provifores summae Basilicæ Augustanæ, quibus otio Canonorum consultum magis fuit. Vid. Bruschius de Episcopis Augustanis.

*Wirtenbergia
sub Hen-
rico VII. Imp.
afflicta.*

Anno MCCCX. in bello, quod Henricus VII. Imp. per Conradum de Weinsperg gessit contra Eberhardum Illustrem, Comitem Wirtenbergiæ, cum tota Regione misere afflictum & vastatum fuit Collegium Sacrum Beutelspacense.

*Templarii in
Concilio Vien-
nensi condes-
cuntur.*

Anno MCCCXI. *Clemens V.* Pont. translata jam sede Romana Avinionem, Concilium Viennense in Gallia celebravit, in quo damnatus fuit ordo templariorum tanquam hæreticorum & Sceleratorum, qui quondam peregrinos, ad sepulcrum Domini profectos, tueri solebant, & magnis deinceps opibus acquisitis per Syriam, Græciam, aliasque Europæ partes, & in ipsa Germania per Sueviam & Wirtenbergiam invaluerunt, quibus tamen multa crimina à Philippo, Franciæ Rege, afflicta credebantur, ut ille facultatibus ipsorum potiri posset. Vid. *Amelinus* l. 8. Historiarum, *Trishemius*, aliique.

*Wirtenbergia post
mortem
Henrici VII.
Imp. respirat.*

Cum Anno MCCCXIII. *Henricus VII.* Imp. in Italia veneno Eucharistiæ, per Monachum immisto, obiisset, revixit quasi in Wirtenbergia Eberhardus, Illustris Comes, ditionem suam ereptam recuperans, & mox ad Johannem XXII. Papam profectus, potestatem Collegii Beutelspacensis, ubi Majorum suorum monumenta priori bello confecta fuerant, Stuttgardiam transferendi impetravit. Vid. Scriptores rerum Wirtenbergicarum.

Anno MCCCXIV. jacta sunt libertatis Helveticæ fundamenta, quæ paulatim ad gloriam gentis in majus excrevit. Vid. Scriptores rerum Helveticarum.

*Collegium
Beutelspa-
cense Stutt-
gardiam
transfertur.*

Anno MCCCXVIII. *Eberhardus*, Illustris Wirtenbergiæ Comes, impetrata a Johanne XXII. P. R. potestate, Collegium Beutelspacense Stuttgardiam transtulit, & adjectis sex Canonis auxit.

Eodem anno Monasterium Mariæ Reuthin, prope oppidum Wildberg, Ordinis Prædicatorum, Dioceseos Constantiensis fundatum a quibusdam

busdam ſcibitur, Monialibus dicatum, per Burckardum Comitem de Hofenberg, & Uxorem illius Rurgardin, Palatiniffimam. Sed ex alijs documentis conſtat Cœnobium hoc jam extitiffe A. Chr. MCCLXXXVIII.

Anno MCCCXXI, venerunt Stuttgardiam, teſte tabula ex Aurichalco, literis aureis inſcripta, Canonici de Beutelpach, octav. Calend. Julii, die S. Johannis Baptiſtæ, vel, ut alibi legitur: *Stift Beutelpach gen Stuttgardt verzuſt / 1321. und gemehrt mit Capitul und Præbenden zu Berg / Wangen / Altenburg bey Conſtadt / auff ein Probiſt 12. Choraſſeren / 12. Vicarien / 3. Helffern / darnach 20. Caplan.*

Occaſionem huic translationi dedit viſ illata Beutelpacenſi Collegio, a *Conrado* Weinſpergenti, hinc, ne amplius ſepulchra gentis ſuæ violarentur, *Eberhardus* Illuſtris, Wirtenbergiæ Comes, illa cum Sacerdotio iſto collocavit in oppido Stuttgardienſi munitiore, cumque antea Beutelpaci fuiſſent Præpoſitus, 6. Canonici, Choraſſeren & 6. Vicarii, addidit hiſ Eberhardus alios Sex Chori Dominos & 6. Vicarios atque Præpoſito adjunxit 2. Diaconos, qui Sacramentis curarent populum: ita ut perpetuo in iſto Collegio Sacro eſſent Viginti ſeptem perſonæ, præter alios Diaconos, vel Capellanos, matutinosque miſſifices pro religione iſtius temporis, qui & ipſi præbendas & ſalaria in Collegio habebant. Hoc fuit Stuttgardianæ Præpoſituræ cum Sacro iſto Collegio principium, cujus confirmatio facta hoc anno, die converſionis S. Pauli, ut docent literæ confirmationis, munitæ Sigillis Eberhardi Illuſtris, & Filii atque Nepotis illius Ulricorum, Wirtenbergiæ Comitum.

Surgebant iſto tempore Monachi quidam, Fratricelli dicti, & *Pauperes de Lugduno*, in qua Civitate ipſi orti fuerunt, in Germaniam verò deinceps quoque pertingentes, qui docebant Chriſtum & Apoſtolos adeò fuiſſe pauperes, ut nihil haberent proprii; Imperatorem quoque Romanum Pontifici Rom. nequaquam eſſe ſubjectum, niſi tantum in Spiritualibus: Horum dogmate confirmatus *Ludovicus* Imp. Baviariæ Dux, tanto fortius reſtitit Pontifici *Johanni* XXII. in illumque ut ingratus erga Imperatores, a quibus omnem ſplendorem accepiſſet, ſcriptis invexit. Unde Secta illa, tanquam contumelioſa in Vicarium Chriſti, ab eodem Papa *Johanne* damaata & proſcripta fuit. Vid. *Funccius* in Chronol. & Commentario. *Emilius* l. 4. Hiſtoriarum. Nec ceſſavit quoque idem Papa, donec *Ludovicum* Imperatorem, nimium creſcentem, quique ob coronam ſuſcipiendam nolebat Avinionem accedere, & Galeatium Mediolanenſem Vice Comitem hæreticum, ut appellabatur, fovebat, excommunicavit, volens Imperii nomen ex Italia excindere, & Regem Gallorum ad Imperium Romanum evehere. Eandem excommunicationem expertus tunc eſt *Wilhelmus* Occam, Anglus, qui Papæ arrogantiæ imperandi oppugnavit, & ad *Ludovicum* fugiens Imperatorem, inquit, tu me gladio a Papæ injurijs defende, & ego te verbis & ſcriptis indiſſolubili ratione defendam. Defendit tunc quoque Caſarem, præter *Mariſium* Patavinum, *Aligerum* Florentinum, *Andream* Landenſem, Myſtam Fruſinenſem, & alios, *Ulricus*

de Lugduno ſe Pontifici Rom. oppoſuit.

Ab illorum partibus erat Ludovicus Imp. Baviariæ Dux, quem Papa excommunicat, Wilhelmus Occam defendit.

Hangenohr, Patrius Augustanus, in Suevia sacro Cæsaris Scrinio Præfectus, qui omnes Papam Imperatori Subiectum, & qui servus servorum sit, nemini dominari, nec fratres in fratres armare debere, asserebant. Sed dum Pontifices Imperii in Italia ad se rapuit, misit eo Ludovicus Imperator, ex illustri Sueviæ nobilitate, Berchtoldum de Neussen, & Fridericum de Truhedingen, & alios, licet irritò effectū, Vid. *Avent.* in *Annal. Boicis*, Albertus Argentinenſis in *Chronica* & Trithemius, Crusius in *Annal. Suev.* l. 4. part. 3. c. 6.

Cum autem *Ludovici* Imp. & *Johannis* XXII. Papæ dissensio diutius durasset, Canones, vel Regulæ antea diligentius observatæ, iterum paulatim, extincto calore & Zelo, refrigercebant, id quod tum in aliis Cænobiis, tum in Parthenone *Gnadem-Cellensi* accidebat. Fecerat *Ludovicus* Imperator contra *Johannem* Papam alium Anti-Papam *Nicolaum*: alii ex interdicto Papæ in templis clausis silebant, alii ex edicto Imperatoris sacra exercebant: Corrumpebat tunc quoque disciplinam in Monasteriis ipsa peſtis valdè grassans: Accedebant his concertationes de hæreditatibus, & quæ aliæ fuerunt malorum causæ, quas *Felix Faber*, & ex illo *Crusius* l. c. c. 7. explicat, & propterea *Rudolphus* quoque, Episcopus Constantiensis, Comes Montefortius, Anno MCCCXXVII. Synodum Constantiæ egit ob reformandam disciplinam, de qua vid. *Bruschius* in *Catal. Episcoporum Constantin.*

Ulricus Hangenohr, Teſtis Veritatis.

Anno MCCCXXIX. *Ludovicus* Imperator multa singularia jura & privilegia ob fidei integritatem, & devotam erga se constantiam concessit, quæ multum promovit gratissimus ex Augustanus Patricis & fidelissimus Cæsari, *Ulricus Hangenohr* Cancellarius, commodum Patriæ Augustæ omni studio curans: quem mortuum Anno MCCCXLVI. licet Pontifici Romano maxime adversum, *Henricus*, Episcopus Augustanus, magnifice in Cathedrali Ecclesia sua sepeliendum curavit: quanquam ipse *Hangenohr* Pontificiam Tyrannidem & exhumationem veritus, testamento cavisset, ne in humo consecrata sepeliretur, de isto autem *Hangenohre*, qui, teste *Aventino*, adversarios vocabat Avinioneses Anti-Christos, Trithemius hoc judicium tulit: Habebat *Ludovicus* Cancellarium quendam, *Udalricum* nomine, de Augusta Rhætiæ oriundum, hominem temerarium, & superbum, Cleri & religionis æmulum, Ecclesiasticæ Dignitatis & libertatis maximum Osorem. Qui in literis ad Papam nomine Imperatoris, eo infcio, quædam indigna posuit: ipsumque Papam inter alia bestiam de mari ascendentem appellavit, multaque in eum opprobrio scripsit, quibus non immerito Pontifex ad indignationem provocatus, *Ludovicum* R. excommunicavit.

Sequebatur tamen partes *Ludovici* Imp. post *Henricum*, Episcopum Augustanum, Successor illius A. MCCCXXX. *Ulricus*, Nobilis Heros a Schæneck, colebat quoque *Ludovicum* Imperatorem, & propterea confirmationem in isto Episcopatu a Papa *Johanne* XXII. impetrare non potuit, quam tamen a successore ejusdem *Benedicto* Pontifice obtinuit. Vendidit hic *Ulricus* Episcopus Castra quædam & pagos Imperatori *Ludovico*, qui tamen illa vicissim donavit Cænobio *Benedictino Ebghal*, in Episcopatu *Frisingenſi* ad honorem

honorem B. Virginis Mariæ a se fundato, in quo duodecim Comites, vel Barones pauperes cum Uxoribus sub Abbate viverent, & DEO. fervirent.

Eodem anno confirmavit Ludovicus Imperator Monasterio Bebenhusano omnia privilegia & libertates.

Quæ autem de Monasteriis in Suevia, maxime ad propagandam Religionem Christianam dicta sunt hæcenus, (nam subsequitis temporibus pauciora jam fundari cœperunt) intelligenda sunt de vero illorum usu, qui erat, Deo servire, artes & linguas docere, Nobiles etiam Virgines bene educare, effugere bella & turbas Mundi, pauperibus subvenire Eleemosynis, malos homines & terræ filios in illis coercere, atque emendare, non verò de abusu, quem introduxerunt, missæ, pro mortuis celebratæ, & satisfactionis honorum operum ad delenda peccata.

*Quomodo
ea, quæ hæ-
cenus de
Monasteriis
scripta sunt,
intelligi de-
beant.*

Anno McccXXXIII. Ludovicus Imperator magna Comitum Principum, pacis Imperii causa Spiræ agens, conquestus de injuriis & violentia Papæ, multos Ecclesiasticos & Politicos Principes sibi conciliavit.

Eodem anno Ulrichus, Comes Wirtenbergiæ, Patronus factus est Collegii Synadelfingenfis.

Anno McccXXXVII. Henricus à Schœneck, Ulrici, Augustani Episcopi, Decessoris Frater, in locum ejus substitutus fuit, a Senatu Canonicorum, intercedente pro illo, Ludovico Imperatore, cui quia deditus erat, exauctoratus fuit a Papa Anno McccXLIX, illique Successor datus, Marquardus Randeccius.

Anno McccXLII. Wickardus factus est Abbas Hirsaugiensis, cujus Cœnobii privilegia Ludovicus Imperator quoque confirmavit. Renovavit ille Abbas quidem jura Cœnobii alienata, disciplina autem illa severior, quæ olim viguerat, adhuc languebat. Vid. Trithemius in Chronico Hirsoviensi.

Anno McccXLIII. Ludovicus Imp. Avinionem ad Pontificem Clementem pacis conciliandæ ergo amore Reipubl. iram ponens, cum Humberto, Comite Viennensi, Legatos misit, Ludovicum juniorem, Comitem Oetingiæ, Sueviæ Regulum, & Magistrum Epistoliarum, sive Cancellarium suum, Ulrichum Hangenohr. Flamines vero, genus hominum pervicacissimum, uti Aventinus illos vocat, sufflaminabant hoc negotium: quo tempore calamitas Nobilium & Illustrium familiarum in Germania propter nimiam prodigalitatem seges uberrima erat Monachorum: devorabant quippe fundati suos fundatores: Pontifices pro ludibrio habebant Augustos: quibus persuasum erat, Religionem quidem rectam esse, tanquam Divina quædam oracula, sed in Personis tantum viciâ hæcere: donec tandem S. Martinus, ut Cusius scribit, l. c. c. 13. Verbo Vêteris & Novi Testamenti, ceu gladio vibranti penetrantissimo, tenebras dispulit, & cornicum oculos transfixit.

Eodem anno Ulrichus, Wirtenbergiæ Comes, illiusque filii, Eberhardus & Ulrichus, Abbatem & Conventum Bebenhusanum, horumque Ecclesiasticos, Sacerdotes, &

bona in suam tutelam ac defensionem receperunt, literis datis in Castello Wirtenberga.

Papa se opponit Archi-Episcopus Moguntinus.

Indulgentia Papalis.

Judeorum malitia punita.

Caroli Pontificis odium in Ludovico Imperatore.

Anno McccXLIV. *Clemens* Papa cruciatam, seu Passagium, in Turcas per Germaniam prædicare jussit, datis quoque indulgentiis, quas tamen Archi-Episcopus Moguntinus, *Ludovico* Imperatori deditus, non curavit, nec quidquam contribuere voluit, quo tempore idem Papa dictum Imperatorem denuo e Cætu Ecclesiæ expunxit. *Trithemius & Palmerius.*

Eodem anno primæ Indulgentiarum Bullæ Augustæ Viadelicorum venales prostitit, teste *Achille Gassero.*

Episcopatu Constantiensi præfuit tunc *Ulricus III.* sub quo Judæi passim combusti, quod veneno corripisse fontes Germaniæ dicerentur: quo supplicio illorum 300. quoque paullò ante Uberlingæ Anno McccXXXI. tollebantur.

Anno McccXLVI. *Clemens* Papa mandavit Principibus, ut intra terminum præfixum, in locum *Ludovici* Imper. excommunicati, nisi velint jus Electionis amittere, alium eligant Imperatorem, qui mandatis Ecclesiæ, ut filium decet, pareat, alioqui se necessariò curam, ut supremum caput de Imperio habiturum: itaque a nonnullis *Carolus, Johannis*, Bohemiæ Regis, Filius, Marchio Moraviæ electus est: *Ludovici* autem Imperatoris partes tunc studiose ruebantur tum alii Principes, & Status Imperii, tum Suevicæ & Helveticæ Civitates, cum Rhenanis.

Dedit tunc *Ludovicus* Imperator Privilegium Cænobio Herren-Albenfi, quo tempore reducti Constantiam fuerunt per Episcopum Fratres Prædicatores Minores, qui ubique cultum profanabant, præterquam Scaffusæ Brisaci, orto inter illos Schismate, cui mox *Ludovici* Imp. mors finem attulit.

Ultima sit Urbs Libera Imperii.

Ab hoc Imperatore Civitas Ulmenfis impetravit, ut solveretur jugo Monasterii Divitis Augiæ, cum quo ipsa per sexcentos annos conflabat, vindicias adhuc tentantibus Monachis, sub *Carolo IV. & Sigismundo* in Concilio Constantiensi, & Basileensi. Donec *Fridericus III.* Imperator Civitatem illam omninò ab his Monachorum infestationibus liberavit, Vid. *Felix Faber, Sebastian. Francus, Crnysim* l. c. cap. 15.

Blabyrensis Cænobii adversa fata.

Anno McccXLVIII. grassante peste gravissimâ, extinctis Monachis Senioribus, pravisque juvenibus succedentibus, disciplina Monastica utriusque sexus corruit: nam Monachi in Civitates confugiebant, & moribus secularium corrumpantur. Tunc Augienses bona sua Ulmæ dilapidabant, & in maximam paupertatem Monasterium Blabyrense incidit, sanctimonialiumque cætus ad nihilum ibi redactus est. Redibant quidem sequenti tempore Monachi, opibus divitiis cujusdam Viduæ Blabyrensis sublevati, regularem autem observantiam non colebant: sed tandem sub Abbate Henrico Fabri Reformatio secuta est. vid. *Felix Fabri*, & ex illo *Crnysim* l. c. l. 5. c. 1.

Erant

Erant de pestilentia illa, tanquam veneno excitata, Judæi Augustæ Vinelicorum suspecti, ideo omnes ibidem die Cæcilie combusti sunt, quod Ulmæ quoque, Elslingæ, Halæ Suevorum, & alibi factum est, non tamen ubique absque quadam injuriâ, quæ postea comperta fuit: quam frequentia autem Judæorum Collegia in Germaniæ quibusdam Civitatibus fuerint, tradit *Benjamin Tudelensis* in Itinerario, Sultra cum sua gente fiducia nixus.

*Judeorum
malitia ni-
mis dure pa-
nita.*

Eodem tempore sub *Ulrico III.* Episcopo Constantiensis, Ordo flagelliferorum per urbes, in Suevia quoque, miris clamoribus circumire cæpit, specie singularis poenitentiae & sanctitatis, qui multis in locis tamen admissi non sunt, ita ut ipse Pontifex *Clemens* eos damnaverit.

*Ordo Flagel-
lantium non
omnibus
placet.*

Hoc ipso Anno 1348. *Carolus IV.* Imperator Rom. Cænobii Bebenhusani jura Ulmæ confirmavit.

Anno McccXLIX. *Margaretha*, Comes Nassoviensis, Uxor Comitum Hohenbergenfis, fundavit Cænobium Rorhaldinam S. Pauli, primi Eremitæ, prope Rotenburgum ad Nicrum, de quo supra aliquid motitum fuit. *Crusius* l. c.

*Origines Cæ-
nobii Ror-
baldensis.*

Per hæc tempora maxima fuit tribulatio in Suevia, & circumjacentibus Provinciis, propter censuras Ecclesiasticas, in adherentes *Ludovico* Imperatori, de quibus ipse Naclerus conqueritur, & istam Conscientiarum Carnificinam *Crusius* quoque narrat. loco cit.

Anno Mcccl. *Clemens* Papa Annum Jubilæum, a Bonifacio VIII. institutum, de centenario numero ad quinquagenarium traduxit, quod rarissime contingat, homini centum annos vivere. Fiebat autem mutatio hæc ad augendas magis ex concursu exterorum, opes Romani Pontificis, qui festum illud etiam in Germania celebrari permisit.

*Nundinatio
Papalis.*

Anno McccLIV. cum supra laudatus *Wickardus*, Cænobii Hirsauensis Abbas, obiisset, Trithemius adhuc illud tempus plenum ignorantie tenebris conqueritur, quando fere in totius Germaniæ Benedictini Ordinis Monasteriis, pereunte observantia regulari, & Monachis carnis voluptatibus deditis, studia literarum abjecta: in quorum locum *Berchtoldus Niger*, Monachus Franciscanus, & professione Philosophus aliam, toti mortaliæ Ordini noxiam excogitavit artem, invento novo Bellico Bombardarum instrumento.

*Tristis Bom-
bardarum
inventio.*

Sub idem tempus à *Carolo IV.* Imperatore post sanctam auream Bullam, Norimbergæ Abbates opulentiores passim per Germaniam & Sueviam quoque, titulo Principum Imperii ornati & vocati sunt.

Anno McccLIX. mortuo *Wickardo*, Abbate Hirsauensis, successit *Wignandus*, qui, cum propter iniquitatem temporis & hominum malitiam disciplinam Monasticam restituere non posset, coactus est, jacentem relinquere, qua occasione iterum Trithemius conqueritur de ignavia Monachorum,

*Trithemii
invektiva in
ignavos
Monachos.*

rum, Historias contemnentium, & nihil conducere existimantium, scire foundationis Monasteriorum antiquitatem, & successiones atque res gestas Abbatum, in pulvere mortis dormientium, quibus responderet *Trithemius*: O jam sepulti ignavi homines vivi, quorum peribit memoria cum sonitu. Quam sitis Asinini & rudis ingenii, palam ostenditis: qui bonum contemnitis Historiarum, quod assequi non potestis. Historia vivis, tam presentibus, quam futuris conscribitur, non mortuis.

*Pragensis
Academia
fundatio.*

Anno McccLXI. Bene de re Christiana meritis est Carolus IV. Imperator, fundata Academia Pragensi, circa quod tempus quidem Academicæ Geruaniæ, Pontifici Romano juramento adstringi cœperunt.

Anno McccLXIII. Bonifacius Papa Avinione indulgentias dedit, devote visitantibus Capellam B. Virginis Mariæ & S. Pelagii in Muren prope Bœblingam, Constantinensis Diocesis; Crusius l. c. c. 7.

Anno McccLXIV. Monasterium Murhartense usum est Patrono, Eberhardo, Wirtenbergiæ Comite.

*Duo Parthenones
Tubingensis.*

In oppido Tubinga memorantur hoc tempore duo Parthenones, sive Collegia Sacrarum Fœminarum, Blabyrense, & aliud quoddam, quæ durarunt usque ad tempora emendatæ religionis.

*Templum
Lustnoviense
reparatum.*

Anno McccLXX. dirutum in Vico Lustnoæ templum solenni structura reedificari cœpit, multum impetratis Eleemosynis fidelium, huc conferente Wernhero, Abbate Bebenhusano, Patrono & Collatore hujus Ecclesiæ. Crusius l. c. c. 9.

Anno McccLXXVII. Ulmenesium templum Parochiale omnium Sanctorum, antehac extra Urbem stans, amplissimum dejectum est, & solo complanato, in Urbem translatum: timerunt enim Ulmeneses, ne festis diebus, universo populo in suburbio sacris operante, Urbs perfidia & proditione aliqua interciperetur. Deinde ideò: quod pauci opulentiorum Civium exire ad parochialem Ecclesiam, sed plerumque ad Cœnobias, intra Urbem sita, commeari soliti essent, eoque suam liberalitatem & eleemosynas convertere: Sepulchra denique sua & posterorum ibi constituere. Emto igitur iusto spatio, partim à S. Clara Monialibus (quarum Cœnobium ibi stabat, eis olim gratis concessum) & Franciscanis Monachis, partim vero à Wirtenbergeriis Comite (qui propter Bebenhusanos Monachos aliquid tunc Juris in Civitate habebat, sed libenter annuebat, admirans magnanimitatem Ulmenesium, qui tam stupendum opus, suis viribus perficiendum, suscepissent) atque illo spatio pulchre æquato & repurgato, fundamenta futuri maximi templi strenue fodi cœpta sunt. Absolutum fuit hoc opus III. Annis, nempe Anno MccccLXXXVIII. B. Virgini Mariæ dedicatum, consummis in constructionem hujus templi noviescentenis aureorum millibus. Vid. Felix Faber, & Crusius l. c. c. 11.

Eodem tempore celebrantur Schola Reutlingensis & Tubingensis, in quibus M. Eberhardus Barter, Canonicus Rorenburgensis ad Nicrum, Grammaticam, Logicam & Philosophiam, Scholares suos docebat.

Anno

Anno MCCCCLXXX. Schisma fuit inter Urbanum VIII. & Clementem VII. Anti-Papas, de quo vid. Nauclerus in Chronicis, & Crusius l. c. c. 13. Schisma Papae.

Eodem anno Wignando, Abbati Hirsaugiensis, successit Godofredus II. qui libenter & ipse Monasterii illius mores & res in pristinam integritatem restituit, sed vires in statu corrupto deerant, ideo, non quod voluit, sed quod potuit, fecit.

De utroque Cœnobio Carmelitanorum, cum Rotenburgi ad Nicrum, tum Nerolingæ, vid. Crusius l. c. c. 11. & 13. ad annum 1377. & Anno 1381. qui & ad Annum 1384. l. c. c. 14. Judæorum Nerolingæ extirpationem refert.

Circa idem tempus Cœnobium Augiæ, antehac Divitis, ad summam paupertatem redactum fuit, nec quicquam studiorum amplius ibidem inveniebatur. Contra autem claruit isto tempore Schola Ulmenfis, cujus Rector, Johanes Munziger, Anno MCCCCLXXXIV. publice orationem habuit, qua contendit, corpus Christi circumferri solium, non esse Deum, ideoque nec adorandum ut Deum adoratione, *λειτουργία*. Eadem postea Scriptis defendit, ut scil. ostenderet, Sacramentum non esse adorandum. Afferuit idem, Christum in resurrectione omnem Sanguinem, quem effuderat in passione, secum assumisse, innuens nimirum cruores istos, qui passim adorabantur, non esse Christi Sanguinem, neque adorandum. Opponentibus se ei Monachis, ne quid suo quæstui decederet, res de voluntate Senatus rejecta est ad Scholam Pragensem, quæ probavit quidem propositiones Munzigeri, sed tamen propter Divinitatis concomitantiam Sacramentum adorari debere asseruit, teste Crusio l. c.

Munziger, Rector Ulmenfis, Testis veritatis.

Anno MCCCCLXXXIX. *Wigardus III.* electus Abbas Hirsaugiæ, ut Monasterium in utroque Statu, Ecclesiastico & Politico, invenit ægrotum, ita & tale reliquit.

His temporibus valde tenebricosis, *Johannes Hussus*, Religionem Romanæ Ecclesiæ oppugnare cœpit in Bohemia. *Joh. Huss, Confessor veritatis.*

Anno MCCCXCII. Schola universalis *Erfordie* in Thuringia fundata legitur, apud Funccium in Chronol. hanc tamen Bruschius A. 1398. Herbipoli propter plebis, adversus Episcopum, seditionem, Erfordiam translata esse scribit. *Academia Erfordiensis initia.*

Anno MCCCXCIII. *Henricus*, quidam Presbyter, Augustam Vindelicorum venit, inquirens in Hæreticos, qui negabant purgatorium, & indulgentias dicebant ob nummos corradendos vendi, aquam item benedictam, & herbarum Cœmeteriorumque consecrationem nihili faciebant: qui ab hac sententia desistebant, eis flava crux in pectore & tergo pingebatur, totum annum gestanda, & octo dies quotidie a Basilica D. Virginis ad S. Ulrichi bini ardentibus cum facibus ibant, ut dignosci ita a reliquis possent, quorum quidam magna pecuniæ summa, poenitentiam hanc a se apud Episcopum removebant. Sic *Johannis Hussi* doctrina mox in Suevia quoque invenit Assclas, quorum quidem complures Viros ac Fœminas Senatus Augustanus flammis consumpsit, suntque alia multa dira inter

N

• Cives

Cives istius Urbis tunc peracta, ob *Waldensium*, quos *pauperes de Lugduno* quoque vocant, dogma assumtum. Veniebat *Henricus* ille Sacerdos, evocatus per Decanum *Utricum* ab Ehinga, Bimberga, Augustam Vindelicorum, primo contra usurarios, postea contra hæreticos concionatus, tanta cum vchementia, ut illi Episcopus Augustanus, in hos vitæ necisque arbitrium dederit: quapropter ille ducentos & quadraginta Cives comburendos apud Senatum judicialiter obtinuit, sævus adeo inquisitor, qui asperitate sua fere seditionem excitasset. Restitit tunc equidem disputando Petrus Ingerlinus, Magister in Theologia, Ordinis Dominicani Augustanus, *Wiclefistis* illis, sive *Hussitis*, quos tamen, quamvis textores & idioræ plerique essent, ex verbo Dei satis refutare nequivit. Habebantur autem tunc eodem numero *Waldenses* vetustiores, & *Wiclefus* Anglus recentior, ejusque Discipulus *Hussus*, qui Papæ dogmatibus adversabantur, & docebant, Papam reliquis Episcopis parem esse, animas morientium in Cælum, aut orcum mox venire, nullum esse purgatorium, vanum esse pro mortuis orare, confirmationem, & extremam unctionem, non esse Sacramentum, auricularem confessionem nihili esse: quam doctrinam puriore quam testes illi Veritatis 240. Cives Augustani abjurare nollent, dirissimo supplicio, quo Johannem Hussum præverunt, Confessionem hanc luerunt. Vid. Gassarus, & Henningus de rebus Augustanis. Crusius l. c. l. 6. c. 4. parte 3.

Anno MCCCXCIX. *Wengense* Cænobium Ulmæ restitutum est.

Eodem anno de Secta nova Albatorum, (*der weissen Reuth*) Ravenspurgum in oppidum Sueviæ venerunt, cujus Sectæ Sacerdos quidam Italus Auctor fuit, alba veste indutus, multitudinem hominum utriusque sexus secum trahens, gestans præ se simulacrum Crucifixi, tanquam propter peccata hominum lacrymantis. Sed *Bonifacius* Papa, fraudem fuisse suspicatus, hominem exussit, Sectamque eradicavit. Expediitissima hæc disputandi, & homines convertendi via est, si Diis placet, inquit Crusius l. c. c. 6.

Seculum Decimum Quintum.

Annate instituta.

Seculum hoc coepit *Bonifacius* Papa, celebrato Jubilæo quarto, & institutis Annatis, ut, quicunque beneficium Ecclesiasticum consequebatur, primo anno pendat dimidium sui proventus Sedi Romanæ.

Fridericus II. Abbas Hirsaugiensis, disciplina Restaurator.

Mandata tunc Abbatia Hirsaugiensis fuit *Fridericus II.* qui subditorum mores ad vitæ regularis normam dirigere voluit, & postea in Concilio Constantiensi multum pro libertate Monasterii sui, & contra inobedientiam fratrum in Roth & Reichenbach pugnavit.

Continuavit tunc doctrinam suam contra Romanam Ecclesiam, Johannes Hussus, cui cedens Germanorum Studiosa Juventus, & Pragensi Academia Lipsiam migravit, sicque Universitati Lipsiensi condendæ, occasionem dedit.

Hoc tempore quoque, cum disciplina Monastica Virorum & Fœminarum a perfectione

cutione usque ab Imperatore *Ludovico*, Bavaro, concidisset, Augienſibus Monachis bona ſua Ulmæ luxurioſe profundentibus, & Elchingenſibus, Wiblingenſibus, Ochſenhuſanis, Blabyrenſibus illos imitantibus, reformatum eſt Cœnobium Elchingenſe, & meliores mores reſtituti ſunt, anno MCCCCXII., quos multum promovit *Ludovicus de Berbas*, Patricius Venetus, Congregationem S. Juſtinæ Paravi inchoans, & conventus lapſos emendans, unde multa Monasteria per Orbem exemplo illius reſormari cœperunt.

*Reformatio
Cœnobii El-
chingenſis.*

Apud S. Gallum Abbatiam regendam cœpit *Henricus III.* Baro Gundelfingenſis, electus propter Conventualium defectum a Monasterii Vaſallis, & fratre quodam converſo, eodem anno 1412. cum nemo Abbatiam illam, periculis ob Abbatibus Cellenſes turbas plenam, vellet ſuſcipere: confirmatus deinde a Pontifice Romano fuit, & rogatus, multos bonos & maximi pretii libros miſit ad Concilium Conſtantiense, quod & fecit Cœnobium Augiæ Divitiis.

Anno MCCCCXIV. cum uno tempore tres Papæ adulterini eſſent, *Cœcilium Conſtantiense.*
Johannes XXIII. Gregorius XII. & Benedictus XIII. atque *Johannis Huſſi* doctrina Pontificiæ auctoritati magis magisque detraheret, cœptum eſt Concilium Conſtantiæ celebrari, cui ipſe Imperator *Sigismundus* interſuit, præſentibus Italis, Germanis, Gallis, Hiſpanis, Angliſ, aliſque Nationibus, quas inter Græca quoque fuit. Ex Suevia aderant huic Concilio, *Ulricus*, Dux Teccenſis, *Eberhardus* Mitis, Comes Wittenbergiæ, cum Filio *Eberhardo*, juniore, *Hugo*, Comes Montfortius, Comites Werdenbergici, *Hugo*, *Rudolphus*, *Henricus*, & *Johannes*: Item *Ludovicus* & *Fridericus*, Comites Oetingenſes, *Conradus*, Comes Tübingenſis, *Eberhardus*, Comes Kirchbergienſis, *Eberhardus* & *Conradus*, Comites Nellenburgici, *Wilhelmus*, Comes Eberſteiniſ, *Conradus*, Baro de Weinsperg, aliique plurimi Nobiles & Equites. Venetunt etiam Legati Urbium Suevicarum, Ulmenſis, Auguſtanz, Halenſis, Überlingenſis, Bibetzacenſis, Ravenspurgienſis, Lindavienſis, Isnenſis, Buchhornenſis, Memmingenſis, Riedlingenſis. Archi-Epiſcopi & Epiſcopi præſentes erant trecenti quadraginta ſex: Abbates & Doctores quingenti ſexaginta quatuor. Principes, Duces, Comites, Barones, Nobiles ſedecim mille: Academiæ triginta ſeptem: Dejeſti ſunt in hoc Concilio tres illi Anti-Papæ, & in horum locum electus *Martinus V.* Ademptus eſt Laicis Cœnz Dominicæ Calix, & combuſti ſunt ob confeſſionem ſuam conſtantem Sancti viri, *Johanneſ Huſſus*, & *Hieronymus Pragenſis*, eſſi publica Cæſaris fide Conſtantiæ venerant. Damnata quoque eſt in hac Synodo Doctrina *Johanneſ Wicleſſi*, librique ejus combutendi judicati, & corpus exhumandum. Miſſus fuit inter alios Clariffimos Viros, ad hoc Concilium ab Univerſitate Viennenſi, Reſtor illius, *Nicolaus Duncelsbuleſis*, Suevus, magnus & celebris valde in Sacris & profanis literis, & vitæ probitate commendatus, qui multis ſcriptis innotuit, de quibus vid. *Trubemium* in Scriptoribus Eccleſiaſticis.

*Jo. Huſſi, &
Hieronymi
Pragenſis,
Martyrium.*

Anno MCCCCXV. die 8. Julii, peractum eſt crudele illud ſupplicium *Johanneſ Huſſi*, qui paulò ante mortem dixiſſe fertur, quod & Huſſianæ monete inſcriptum ſuit,

N 2

Centum

Centum revolutis annis DEO respondebitis, & mihi. Eidem adscribitur quoque hoc dictum: *nunc quidem Anserem comburitis, (Hus enim Bohemis anserem notat,) sed post centum Annos Cygnus exstet, quem non comburetis.* Decretum quoque inter alia in isto concilio fuit: hæreticis non esse servandum Salvum Conductum, quem Imperator, Reges, aut alii Seculi Principes illis dederint: quia tale ipsorum pronissum nullum debeat asserere præjudicium fidei Catholicæ, vel jurisdictioni Ecclesiasticæ. Porro sancitum: ut Monasteria feminarum, quæ lascive hætenus vivebant, reformata clauderentur, quod Moniales indigne ferentes, Cognatos & alios Fautores implorabant, & Patronos muneribus sibi conciliabant, præsertim ille, quæ in Parthenone Synagoga Cellensis, de quo supra, vivebant.

Anno MCCCCXVI. die 30. Maji, combustus quoque est in hoc Concilio *Hieronymus Pragensis*, Discipulus *Johannis Husi*. Pergrulerunt ambo Martyres animo constanti necem, & tanquam ad epulas invitati, ad incendium properarunt, nullam emittentes vocem, quæ miseri animi posset facere indicium, ubi ardere cœperunt, hymnum cecinerunt, quem vix flamma & fragor ignis intercipere potuit, uti testatur *Enes Sylvius* in *Hist. Bohem. c. 36.* Episcopus Constantiensis isto tempore fuit *Otho III. Marchio Hochbergensis & Rætelensis*, Vir eximie doctus & prudens.

Anno MCCCCXVIII. sublato Pontificum Schismate, circa festum Pentecostes finitum est Concilium Constantiense, de quo videatur Latino & Germanico idiomate olim conscriptum opus, & quod hodie Augustâ plane curâ, de hoc Concilio paravit Serenissimus Princeps, *Rudolphus Augustus*, Dux Brunsvicensis & Luneburgicus, operâ *Hermani von der Hardt* / Academiæ Juliz Professoris celeberrimi.

Anno MCCCCXX. ab Imperatore Sigismundo, & Germaniæ Principibus, Bohemiæ bellum contra Hussitas illatum est, ad quod Sueviæ quoque Comites & Civitates copias miserunt, sed infelici successu.

Anno MCCCCXXIII. Cœnobium Adelbergense ultimum Præpositum habuit Ruperum, cui primus successit Abbas Gættler.

Anno MCCCCXXI. Initium factum est *Concilii Basileensis*, ad quod etiam Bohemi vocati fuerunt, missis ad eos *Johanne Nidero*, Ilnensis, Theologiæ Professore, Dominicani Ordinis Basileæ, & Abbate Maulbronnenſi, qui Noribergam Civitatem deinde ad Ecclesiam Romanam reducere audebat.

Anno MCCCCXXXIII. Patres Concilii Basileensis miserunt Legationem Constantinopolim, invitantes ibi Imperatorem & Patriarcham ad hoc Concilium, si forte concordia inter Ecclesias, Orientalem & Occidentalem, fieri posset. Venerunt itaque anno sequente Legati Græcorum Basileam, ostendentes, his maxime in votis esse piam unionem, de qua incunda multum tentatum fuit in isto Concilio, cui interfuit quoque inter alios *Wolfgangus*, Abbas Hirſaugiensis, auctoritate pulchens, qui Melicensi primò, deinde Burfeldensi Reformationem introduxit, & sic regularis vitæ observationem instaurare contendit: quia autem in isto Concilio, cujus Imperialis Protector fuit *Conradus*, Baro Weinspergensis, decretum fuit, Sacrum Generale Con-

Concilium esse supra Papam, sine cujus voluntate illud conservari, & vim habere queat, quare hoc Concilium per aliquot annos quoque durans, displicuit Eugenio, Pontifici Romano, qui contra illud Concilium Ferratiæ atque Florentiæ postea habuit. Vid. de Concilio Basileensi Æneas Sylvius.

*Displicet hoc
Concilium
Eugenio P. R.*

Circa hoc tempus Episcopus Constantiensis fuit *Fridericus III.* Comes Zollerensis, qui Anno MCCCCXXXIV. Synodum habuit sui Cleri, cui aderant Abbates 26. Præpositi 6. Canonici 40. Sacerdotes 260. ultra Clerum Urbanum, fueruntque tunc Diocæses Constantiensis numerata Monasteria utriusque sexus 350. Ecclesiæ Parochiales 1760. Sacerdotes amplius 17000. Vid. Bruschius de Episcopis Constant.

Anno MCCCCXXXVIII. Pontifex *Eugenius* Concilium Constantiense & Basileense, quorum utrumque Papam Concilio subiecit, improbens, Ferratiæ inchoavit Concilium, quod Florentinum appellatur, quia Florentiæ continuabatur, cujus acta Romæ Anno MDLXXV. græce edita sunt.

*Concilium
Florentinum.*

Eodem Anno *Ludovicus & Ulricus*, Wirtembergiæ Comites, Fratres, Collegium Guttersteinense, Uraco Vicinum, ubi fuerat Præpositura ad Zwifaltenenses Fratres pertinens, Carthusiano Ordini tradiderunt.

Tunc Judæi quoque permissu *Alberti II.* Imperatoris, Augusta Vinelicorum in perpetuum cesserunt.

Judæi expulsi.

Anno MCCCCXXXIX. Basileæ adhuc durabat Concilium, quanquam *Eugenius* Papa Synodum Florentinam, attractis ad se Græcis, constavisset: Quare in Concilio Basileensi depositus fuit, & Papa Concilio subiectus: quibusdam tamen adhuc pro *Eugenio* pugnantibus, vehementes contentiones oriebantur, quibus se interposuit *Ludovicus*, Patriarcha Aquilegiensis, ultimus Dux Teccensis, Concilio isti immortuus. Vir non minus animi Constantia, quam nobilitate generis, præstantissimus. Vid. *Æneas Sylvius*, *Crusius* l. c. l. 6. part. 3. c. 2. aliique Auctores, qui de Concilio Basileensi scripserunt.

Anno MCCCCXLI. *Felix IV.* designatus est in Concilio Basileensi Papa, ex Duce Sabaudie, Abbati Lorcheni indulsit jus mitræ gestandi, & alia Pontificalia.

In eundem annum refertur inventio artis typographicæ, quæ inventum in modum literarum studia, & non parùm ipsam Religionem quoque promovit, & adjuvit. Vid. Paralipom. Abbatis Urtiperg. Wimpffeling. *Bucholcerus*, & alii. *Crusius* l. c. c. 2. & 14.

*Inventio artis
Typographica.*

Anno MCCCCXLI. die 5. Martii, magnus hominum concursus factus est ad quoddam Ligneum Simulacrum vespertinum S. Mariæ, quod in urtica frutice, proxime fossam Oppidi Heilbrunnensis, in via Weinspergam versus, in basi stetit. Id namque Idolum verba quædam (surdo audiente, & Ceco vidente,) cum prætereunte personâ tuatilis locutum fertur. Cæterum de Elemosyna eò collata, pulchrum & dives Carmelitæ Monasterium, ad honorem DEI & S. Mariæ, conditum est. Eo populus Paschilibus præsertim ferius (prior e jus, Theol. D. Petro, prædictas res typis evulgante,) frequens

frequens veniebat. Finis non videbatur superstitioni futurus, nisi conjurati rustici, qui anno 1525. Weinspergæ in Nobilitatem sævierunt, Monasterium hoc occupassent, diripissent, dilacerassent, templum conclusissent, ut scribit Crusius l. c. c. 3.

Anno MCCCCXLIV. obiit *Herboldus*, cognomine Gutegottus, Abbas Murharcensis, de quo varia memorata digna refert Crusius l. c. c. 4. inter quæ etiam multa valde superstitionosa.

Eodem anno primi Sermones super Epistolas Dominicales, inventa novissime arte Typographica, impressi sunt Tubingæ, illius Bibliothecæ Sæpentiæ Martiniani ibidem.

Anno MCCCCXLVI. *Fridericus III.* Imp. in magno Christianorum dissidio, dum alii Romano Pontifici Eugenio, alii Basileensi Pontifici Felici IV. adhærebant, Comitatus Francofurti habuit, ad quæ utriusque partis Legati venerunt, Concilio Basileensi parato, de Eugenio, Pontificia Sede moto, rationes reddendi.

Eodem anno *Ludovicus*, Comes Wirtembergiæ, Monasterio in Kirchbach Cisterciensis Ordinis, Diœceseos Spirensis, cum illius Abbatissa & Conventus tantâ inopiâ premebantur, ut Personæ divinis obsequiis deputatæ, convenienter sustentari non potuerint, pietate motus, multa donavit, auxiliumque & relevamen præbuit.

Anno MCCCCXLVIII. *Nicolaus* Papa, indultum vescendi Lacticiis in Wirtembergia concessit, quod jussu *Ludovici & Ulrici*, Comitum Wirtembergiæ, *Johannes* de Westernach, Præpositus & Antecessor *Johannis Naucleri*, in Ecclesia Collegiata S. Crucis impetravit. Illam verò indulgentiam Scripto impugnavit *Johannes Spenlin*, Theologiæ & Medicinæ Doctor, Præpositus Ecclesiæ S. Mariæ Herrenbergensis, qui Papam male narratis circumventum esse ostendit, unde Bullæ Papali contrâivit, illamque ex regula Decretali rejecit, quod literæ Papales non valeant, quæ celata Veritate impetrantur, addens, non debere fieri dispensationem, nisi urgente magna necessitate, & vitanda esse scandala, quare provocavit ad Academias: Pontifex autem iratus, & diploma suum defendens, negotium hoc, ut inquireret de rebus a Spenlino allatis, *Reinhardo*, Episcopo Spirensi, commisit, qui Pontifici respondit: *Spenlinus* autem postea captus, & Constantiam deductus est, ubi Præpositura motus esset, nisi sententiam suam revocasset. Crusius l. c. c. 7.

Anno MCCOCL. *Nicolaus V.* Papa annum Jubilæum VI. Romæ in summa hominum frequentia celebravit.

Eodem anno *Fridericus III.* Imperator, Cænobio Bebenhusano Privilegia confirmavit.

Anno MCCCCLI. *Petrus Schauenbergius*, Episcopus Augustanus, Roma secum indulgentias attulit pro noxiis & pœniis, sed qui frui vellet, cogeatur quisque dimidium Viaticum Romam in Gazophylacium mittere, ira vicies mille floreni collecti sunt.

Huss doctrinæ Augustana radices egisset, porcus prope Monasterium S. Ulrici, (quo loco

loco adhuc etiam hodie Evangelicæ Conciones habentur.) ampliata, & Hussitis Civibus ad Conciones ibi habendas concessa est, ne scilicet templum ipsum isto dogmate, uti falso credebatur, pollueretur. *Gassius* de rebus Augustanis.

*Vindelico-
rum
predicator.*

Anno MCCCCLII. & sequenti, *Johannes Capistranus* Aprucius Franciscanus, hinc inde per Germaniam concionatus est, ut homines pœnitentiam agerent propter vim Turcicam avertendam, qua Occasus Imperii Orientalis Christianorum, expugnata tunc a Mahumede, secundo Turcarum Sultano, Constantinopoli contigit. Animabat equidem Capistranus ille populum, contra Turcas, qui in Thraciam Exercitum duxerant, si quid Concionibus efficere potuisset, quas ipse Augustæ Vindelicorum octo dies continuavit, Viris & Fœ-

*Io. Capistranus
Augustæ
Vindelici
& alii in Ger-
manid pœni-
tentiam præ-
dicant.*

minis seorsim auscultantibus. *Crusius* l.c.c. 10.
Anno MCCCCLV. *Johannes Reuchlinus* Phorcensis, die 18. Decemb. natus est, qui Linguam Hebraicam & Græcam præcipuus in Germaniam intulit.

*Joh. Reuch-
lini Nativitas.*

Anno MCCCCLVI. Legatus quidam Roma veniebat Augustam Vindelicorum Crucis prædicator contra Turcas; quo tempore Capistrano (ad quem multi se studiosi aggregaverant) de alta turri milites cohortante, & Crucis signa vibrante, Mahomedes 15000. Militibus Belgradum obsidens, a Johanne Hunniade victus & fugatus est.

Eodem tempore circa Halam Suevicam peregrinationes fiebant ad Orindæ Salum & Schuppachium, in Comitatu Hohenloico, tracta origine ab Anachoretis, qui initio Cellulas ibi faciebant, unde supersticio Religionis ergo eò peregrinandi nata est, surdis præsertim Orindæ Salum versus; alijs vero Schuppachium propter D. Virginem Mariam loci illius Patronam, uti *Crusius* l.c.c. 11. refert ex *Widemann*o.

Sed & isto anno *Fridericum* Imperator, Cœnobio Alpirspacensi Privilegia & jura sua confirmavit.

Anno MCCCCLVII. Iterum Legatus Roma venit Augustam Vindelicorum, & in alias Germaniæ partes, qui nomine *Calixti III.* Papæ singulis Mensibus die Sabbathi supplicationem cum Crucibus faciendam, *Creutzgang*/ præcepit.

Anno MCCCCLVIII. reformatum est Gynæceum Sacrum Bergenſe, prope Neuburgum ad Danubium.

Eodem anno Halæ Suevorum amplius centum pauci invitis Parentibus ad S. Michaëlem peregrinabantur. *Aventinus Annal.* Boicis & *Crusius* l.c.c. 12.

Anno MCCCCLIX. obiit Gregorius, Monasterii Alpirspacensis de primis Reformatoribus, Abbas primus.

Eodem anno initium factum est Academiz Basileensis, per Pium II. Pontificem Romanum.

Anno MCCCCLXI. *Ubricus*, Wittenbergiæ Comes, Patronus fuit S. Collegii Canonicorum Synodaphingensium, ut & Monasterii Lorchensis, quod ipse sequente Anno reformavit, sub Abbate Nicolao Schenk, de Arberg, primo Abbate insulato hujus Cœnobii,

nobili, secundum observantiam Mellicensium, *Crusius* l. c. c. 13. ubi refert quoque modum celebrandi, anniversarium diem fundatorum Illustrum, Lorchensis Monasterii, in die S. Antonini Martyris a primis Reformatoribus introductum.

Duravit quoque adhuc isto tempore Monialium *Gnaden-Cellensium* licentia & petulantia, quare *Eberhardus*, Wirtembergæ Comes, Religiosæ severitatis Anno MCCCCLXIII. cum Consiliariis suis Monasterium illud accessit, ut hoc ad observationem Canonum pristinam reformaret, impetrans ad hoc opus, a Provinciali Magistro quasdam bonæ famæ reformatrices, ex Claustro Pforzheimeriensi, per quas tamen nihil profectum fuit, prolapsis semper in deterius fœminarum istarum moribus, adeò corruptis, ut interdictum tunc per Wirtembergiam fuerit sub pœna, ne quis amplius Gratiæ Cellam adiret, nec Sacerdos, nec Monachus, nec Eques. Denique, cum post aliquot annos magna paupertas & Cœtus Virginei imminutio sequeretur, Princeps *Eberhardus* existimans, satius esse, ut nulla ibi amplius Congregatio Sacrarum fœminarum esset, prohibuit, ne ulla amplius in eum locum vestalis Virgo caperetur. *Crusius* l. c. c. 14.

Origo Academiae Friburgensis.

Anno MCCCCLXIII. *Albertus*, Austriæ Dux, suasu Conjugis Mechthildis, Com. Pal. Rheni, Universalem Scholam Friburgi in Brisgoja fundavit. *Funesius* in Chronol. & Mittendorpius de Academiis.

Ulricus, Comes Wirtembergiam Collegiatam Stutgardianam auget.

Anno MCCCCLXIV, *Ulricus*, Wirtembergæ Comes, Collegiatam Ecclesiam S. Crucis in Urbe Stutgardienſi a progenitoribus suis inceptam, certis Canonicatibus & Præbendis ac perpetuis Vicariis, quasi de novo fundavit, & pro illius dotatione 15000. pro ædificatione verò tria milia florenorum Rhenensium liberaliter contribuit, quæ, cum nec dum ad Complementum Ecclesiæ sufficerent, Pius II. Papa indulgentias bene sentientibus & merentibus, qui manus huic operi amplius admovent, concessit, teste *Crusio*. l. c.

Eodem anno Tubingæ in peristyllo Cœnobii Augustiniani, ubi nunc Ducale Sæpendum Theologicum est, hæc verba incisa leguntur: Anno Dni. 1464. Monasterium hoc exstrui inchoatum est. Fuerunt autem antea vel in isto loco, vel alibi in Oppido Tubingenſi, Monachi Augustiniani, quemadmodum supra laudatum, ita ut inscriptio hæc de ampliatione quadam, vel nova structura hujus Cœnobii intelligi possit.

Henricus Rebelus, Prof. Tubingenſis, cit. a Clero notat.

Quales autem isto tempore multi Sacerdotes & Monachi tum in Suevia, tum alibi, in tenebris doctrinæ Ecclesiarum fuerunt, testatur *Henricus Rebelus*, unus ex primis Professoribus fundatæ mox Academiae Tubingenſis, qui varias artes fœneratorias, divitias acquirendi in Clero notat, ut & libidinis Monialium ac Monachorum, ex quibus, cum Tubingæ Frater quidam Minorum in Cœnobio Franciscanorum, propter Sermones impuros, contra votum Castitatis argueretur, respondit ipse: se tria nosse, paupertatem in balneo, obedientiam in mensa, & castitatem in altari. Quare & Civis quidam Tubingenſis,

genſis, Franciſcanis illis hoc diſtictum objecit: veſtrum Monafterium mutabitur in equile, ac pudebit aliquando Monachos raſuræ ſuæ in capite. Quod factum deinceps ita fuiſſe ab anno 1536. Cruſius notat. l. c. l. 8. part. 3. c. 1. Certe longe melius Franciſcano Cœnobio iſti ſuccceſſit deinceps, fundatum in locum illius Illuſtre Collegium a Ludovico Pio, Wirtenbergiæ Duce.

Anno MccccLXVII. Johannes Naclerus, celebriſ Chronographus, Eccleſiæ Collegiæ Stuttgardienſis præpoſitus fuit, & mox Legatus Ulrici, Wirtenbergiæ Ducis, ad Carolum Audacem, Burgundiæ Ducem.

Job Nauclerus.

Anno MccccLXVIII. Eberhardus, Wirtenbergiæ Comes, religionis ergo cœpit tranſmarinam profectionem, pro more & devotione iſtorum temporum, ad ſepulchrum Salvatoris Chriſti in Palæſtinam, cujus peregrinationis Ephemerides ipſe ſua manu ſcripſit: Comites ſecum ducens 24. lectos ex Nobilitate Sueviæ, qui omnes cum ipſo Equites creati ſunt S. Sepulchri Hieroſolymitani. Cruſius l. c. c. 5.

Eberhardi, Comitum Wirtenbergiæ iter in Palæſtinam.

Altero Anno Eberhardus ille Comes, rediit ex Palæſtina, ſanque Barbatus dictus, Fridericum III. Imp. Romam denuo Religionis ergo proſciſcentem, comitatus eſt.

Anno MccccLXX. Ulricus, Beneamatus, Wirtenbergiæ Comes, Monafterium Prædicatorum Stuttgardie fundare cœpit, mutatum poſtea in Xenodochium, in cuius perſtylio hæc leguntur verba, lapidi incisa: Anno 1473. in Vigilia Aſſumptionis Mariæ Virginis venerunt Fratres Prædicatores, de conventu Nurnberg, & obrinuerunt aream iſtam a Generoſo Comite Ulrico de Wirtenberg. Ibi in pariete Cœnaculi æſtivalis hi quoque Verſus:

Monasterium Prædicatorum Stuttgardie ab Ulrico Beneamato, Comite Wirtenbergiæ fundatum.

Ris ſeptingentis decies ſeptem tribus annis,
Sol in Virgineos poſtquam ſe contulit artus,
Lapſus, & Ulricus Pater hic Comitumque Ducumque,
Hoc dedit eſſe Sacrum Mariæ venerabile ſeptum:
Ordinis & noſtri, prædictum contulit eſſe.

Eodem Anno 1470. templum S. Georgii Tubingæ, ex lapide cæſo inſtauratum eſt ab Eberhardo, Wirtenbergiæ Comite, cum antea fanum ex ligno ibi fuiſſet.

Anno MccccLXXI. prope Halam Suevorum in agro quodam pagi Rieden, terreæ quædam rubri coloris Crux, cum ſanctis, ut credebatur, reliquiis reperta eſt, quæ cauſam dedit templo D. Virgini Mariæ ibi condendo, ad quod frequens hominum concurſus, omni Sabbathi die, præſertim poſtridie Dominicæ Jubilate fiebat. Sed hic cultus, luce puri Evangelii ſalviſicæ exortâ, cæci lac vaccæ exaruit, ut ex Georgio Widmanno Cruſius l. c. c. 8. reſert.

Peregrinatio Riedenſis.

Anno MccccLXXIII. Johannes Reuchlinus adoleſcens Luteriæ Pariſiorum erat, ubi diſcebat Græcam Linguam ex diſcipulis Gregorii Tiphernatis. Tunc etiam Johannem Lapidarium, Theol. D. in Sacris Grammaticis, ad Sorbonam, & Guilielmum Tardivum Amicienſem, in vico S. Genoveſis: & Robertum

Johannem Reuchlinum.

tum Geguinum, apud Maturinos in Rhetoricis Præceptores, audivit. Post aliquot autem annos e Suevia Parisios repetens, Georgium, Hermonymum Spartiatam, Græce docentem, nactus est: Post hæc Græcas & Hebraicas literas, quasi primus in Germaniam introduxit: Videatur ipse Reuchlinus in Epistolis suis.

Anno M c c c c LXXV. celebratus est Romæ Jubilæus VII. a Sixto IV.

Eodem anno Mechthildis Palatina Rheni, Uxor secunda Alberti, Ducis Austriæ, Mater Eberhardi Senioris, Com. Wirtenb. Parthenonem Urspringensem reformavit, coactis rebellibus Monialibus per rusticos ad officium, & pertinacibus in Exilium relegatis. Sic ab Anno 1348. ad hæc usque tempora collapsa jacebat disciplina Monastica utriusque sexus.

Hoc Anno quoque Templum S. Leonhardi Stuttgartiæ in Suburbio Eßlingensi fundaturum est.

Anno M c c c c LXXVI. vel, ut alii, Anno sequente, regnante Ulrico, Comite Wirtenbergenſi, Monasterium Monialium Adelbergæ, Præmonſtratenſis Ordinis, seorsim ibi viventium, Berchtoldo Dürrio, Abbatiam ibi administrante, ex concessione Papæ translatus est in Cœnobium Virginum, prope oppidum Lauffam. Discesserunt Sanctimonialles illæ, quarum Abbatissa erat Catharina, Ulrici, Wirtenbergiæ Comitis, Filia, invitæ, nec ulla sua culpa, sed tantum favore Ulrici, Wirtenbergiæ Comitis, & Abbatis Dürrii, qui credebant, devotius & securius segregatim a Monachis famulitium DEO præstari posse. Deinde Monasterium illud pervenit ad Duces Wirtenbergiæ.

*Fundatio
Academiz
Tubingensis.* Annus M c c c c LXXVII. insignis est fundata Academia Tubingensis ab Eberhardo Barbato, Comite Wirtenbergiæ, hortatu Matris suæ Mechthildis, natalibus Palatinæ Rheni, secundis nuptiis Ducis Austriæ, (quæ Mater quoque fuit Academiz Friburgensis) & Patruï Ulrici Beneamati, Wirtenbergiæ Comitis, auxilio. Fecit magnum hoc opus Eberhardus, ut ipse semper haberet copiam Eruditorum Virorum, quos honorabat, & illis impense delectabatur. Hunc enim sibi Theſaurum, ac toti posteritati ad honorem DEI, utilitatem Ecclesiæ ac Reipublicæ, ornamentum celebratæque Ecclesiæ suæ, maximum fore existimabat. Digna sunt verba, quæ in ipsa fundatione, & privilegiorum, Universitatis Tubingensis, concessione, Eberhardus ille refert, Pontificiæ quidem Religioni adhuc addictus, hujus tamen Reformationem subinde optans, & obtinendæ huic ipsam quoque Academiam fundans: Wir Eberhard/ Grave zu Würtemberg und zu Mümpelgardt/ 2c. der Eltere/ bekennen und thun kund und offenbahr allermännlichen mit diesem Briev/ für uns und alle unser Erben und Nachkommen: Diweil nun wir von sonderm Gnaden des Allmächtigen Gtts/ unsers Schöpfers/ von Geyurth/ und sonst zeitlicher Mächtigkeit Lands und Leuth die zuregieren und zu versehen/ hochgeporn begabt seynd/ so ist in uns wol Erkandtnus/ daß wir seiner Allmächtigkeit desto mehrer schuldig werden an der Rechnung unsers Ampts darzullegen/ und zubezahlen/ und doch durch Blödigkeit menschlicher Natur gebrächlich und sömig an den Gebotten desselbigen ewigen Gtts erfunden werden: Demselbennach uns billich gepürte/ nach unterthäniger Erkantnus/ mit

mit demütigen Herzen / so groß wir mögen unser Schuld labzulegen / und nach Er-
 sten denselben unsern ewigen Gott und Schöpfer gögen uns in Barmherzigkeit zu
 ermilten / dem zu Förderung / und auch darmit wir der Hochgelobten Himmel-König-
 in / und Jungfrau Maria / der Mutter Gottes / und in allen Gottgeheiligten Wohl-
 gefallen / und der ganzen Christenheit Trost / Hülf / und Macht / wider die Feind un-
 sers Glaubens unüberwindlich geperen / dardurch wir dann nit minder hoffen / allen
 unsern vorfaarn und Nachkommen seelich Heil auch zu bauen / und unser ganzen
 Herrschafft Würtemperg / Lob / Ehrn / und Nutz zu erwerben / auch ufwendig Schä-
 den / den die unsern / und unsere zugewandten / bissher vilfältig gelitten haben / zu
 verhüten. So haben wir in der guten Meinung helfen zugraben den Brunnen des
 Lebens / daraus von allen Enden der Welt unersichtlich geschöpft mag werden / tröst-
 lich und heilsam Weisheit / zu erlebung des verderblichen Feurs / menschlicher Un-
 vernunft und Blindheit / uns auferwehlt / und fürgenommen / ein Hoch-gemein
 Schul / und Universität in unser Statt Thüwingen zu stiften / und ufzurichten / die
 dann von dem heiligen Stul zu Rom / mit Päpstlicher und vollkommenlicher Fürscheidung
 begabt / und darzu mit genug nottürfftigen gepürlichen und erborn Statuten zu hal-
 ten angesehen ist. Darauf wir dann gerahet werden / unser sonderlich Gnad und
 Freyheit darzu auch zugeben / als wir dann das für uns / unser Erben und Nachkom-
 men thun. Data sunt hæc privilegia die S. Dionysii, anno 1477.

Idem Fundator Eberhardus, eodem tempore Parochialem Ecclesiam
 Tubingensem S. Georgii elevavit in Collegiatam, ex Præposito & Canon-
 icis idoneis constantem, translata hac dignitate e Syndelinga Tubingam,
 permisso Sixti IV. Papæ, & Friderici III. Imperatoris.

*Ecclesia Tu-
 bingenfis ex
 Parochiali in
 Collegiatam
 elevatio.*

Alibi de fundatione Academix Tubingenfis hæc leguntur verba. Anno 1477
 ist die Hohe-Schul zu Tübingen / durch den Graf Eberhard / den Bartmann gestiftet /
 und durch Gabriel Bihel / einen Rapphins Münch / gepflanzt.

Primus Rector almx hujus Universitatis fuit Johannes Dergenhanus /
 five Naclerus, Decretorum Doctor: primus autem Præpositus Ecclesie &
 Cancellarius Academix fuit Johannes Tügen, quem secutus est dictus Jo-
 hannes Naclerus. Crusius L. c. c. 11.

*Naclerus
 primus Re-
 ctor Acad.
 Tubingenfis.*

Anno MccccLXXVIII. Eberhardus, Wirtenbergix Comes, uni cum Patruo
 Ulricho, Comite, instauravit Parthenonem Kircho-Teccensem, atque iterum laboravit in
 instaurandis bonis moribus, Parthenonis Gnaden-Cellensis, quibus Magistros quosdam
 præfecit, sed exiguo cum successu melioris disciplinæ.

Cæterum, erecta Academia Tubingenfis, Fundator, libenter
 ibi Conventum Prædicatorum habuisset, in quem docti Patres & Studiosi
 S. literarum mitterentur, ideo Patres quosdam ad se vocavit, cum quibus
 de Cœnobio Prædicatorum erigendo, & Eremitis S. Augustini, non admo-
 dum doctis, in Eremitum Gnaden-Cellensem transmittendis, & illorum loco

*Dominican
 hoc tempore
 Augustinia-
 nis in Wir-
 tembergix
 doctores.*

loco Prædicatoribus Tubingæ introducendis, consultavit. Sed non successit Consilium hoc, nec poterant Augustiniani Monachi Tubingæ tunc expelli, usque dum hoc factum deinceps est ab *Ulrico*, Wittenbergiæ Duce, Vid. *Crusius* l. c. c. 14. ubi de emendatione Parthenonis Gnaden-Cellensis, & Reformatione denique subsecuta, plura refert.

Anno MCCCCLXXIX. Episcopus Augustanus, *Petrus*, Cardinalis Ottenburenus Monasterii, disciplinam erigere conabatur, missis Reformatoribus, quos Monachi expulerunt, quibus cum Legatus Pontificis supervenisset, ipsi Cœnobio excesserunt, & magnas turbas dederunt, quibus immixtus *Georgius*, Baviaræ Dux, Episcopo infestus, Monasterium occupavit, & expulso Abbate, reformata destruxit: novo autem Episcopo Augustano, *Friderico*, Comite Zollerensi, instituto, Dux Monasterium reddidit, & Abbas reductus est. *Felix Faber* in oratione de Suevorum laudibus.

Anno MCCCCLXXX. Eremita Helvetiæ, *Nicolaus*, Bruder *Clauvis* in Sylva Underwaldina vivebat, angustæ cellaræ inclusus, pietatis & Virtutum adhortator, Ecclesiam suam frequentans, bene ex factis literis, quamquam Idiotæ, locus, & hoc continuo orans: *Deus me mihi adime, & tibi totum tribue*. Vid. *Pantaleon* de Viris Illustribus Germaniæ, *Stumpfsius*, & alii Scriptores rerum Helvetiæ.

Anno MCCCCLXXXI. *Eberhardus* Senior, Wittenbergiæ Comes, iterum Romam profectus est, ut impetraret a Sixto Pontifice potestatem novi Cœnobii condendi, quam ipsi Papa non tantum concessit, sed & auream Rosam, qualis in Dom. Latrare consuectari solet, dono dedit.

*Bursa, seu
Contubernium
Tubing.*

Eodem anno aucta est Academia Tubingensis Contubernio, quod *Barfam* vocant, de quo *Crusius*. l. c. c. 17.

*Augustiniani
Tubingenses
reformantur.*

Anno MCCCCLXXXIII. reformati sunt Augustiniani Monachi Tubingæ, postmodum die S. Crispini, qui annus insignis fuit nativitate Martini Lutheri, Monachi Augustiniani, & Reformatoris deinde Germaniæ in Religione diu desiderati, quo cum nova lux effulset in tenebris.

Anno MCCCCLXXXIV. facta est Reformatio Cœnobii Scæfflingensis per Ulmenenses, quibus adjuncti quoque fuerunt Consilarii *Eberhardi*, Wittenbergiæ Comitis, ut Moniales illæ iterum ad regularem disciplinam redigerentur, de quibus vid. *Felix Faber*.

Eidem *Eberhardo*, Comiti, curæ quoque fuerunt Religiosi, in Monasterio Lorchenensi, ne in studiis liberalibus & obeundis sacris cum Venatoribus & canibus impediuntur. Vid. *Crusius* l. c. ubi hanc curam Principis *Eberhardi* commendat, cap. 20.

Habebat hæc Monasterium Roggenburgense Tutores, ex commissione Imperatoris Ulmenenses, quam curam *Georgius*, Baviaræ Dux, illis adimere conabatur, quare multi Conventus sunt habiti, sed Anno 1486. die sanctificationis B. Virginis Mariæ Abbas & Monachi militari vi coacti fuerunt, abnegatis Ulmenensibus Bavari tutelam assumpsit. vid. *Felix Faber* l. c.

Eodem

Eodem tempore diffidium fuit inter *Sigismundum*, Austriæ Ducem, & *Eberhardum*, Wirtenbergiæ Comitem, de Advocatia Cœnobii Zwissaltensis: hinc autem apud Othone[m] Episcopum Constantiensem pendente, res ab Imperatore Maximiliano composita fuit.

De Advocatia Cœnobii Zwissaltensis.

Anno MCCCCLXXXVIII. Templum illud Marianum, immanis magnitudinis, Ulmenſium anno centesimo undecimo, post prima fundamenta jacta, abſolutum est, quo nullum in Germania amplius, nec post Argentoratense magnificentius esse scribis, *Crusius* l. 9. part. 3. c. 1.

Magnificum Templum Ulmenſe ad finem perduſum.

Circa hoc tempus *Jodocus Nicolaus*, Comes Zollerenſis, in animo habuit, Collegium ſacrum erigere, & dotare Hechingæ, ad honorem Dei, & Cœlestis Reginæ, Virginis Mariæ, ac militiæ totius cœlestis, quod opus ipſe deinceps post mortem Filiis ſuis reliquit.

Eodem anno Monasterium Comburgenſe, postquam triginta Abbates habuit, in Collegium liberum, vel ſeculare mutatum est.

Anno MCCCCLXXXIX. Lorchensiæ & Noribergensi Cœnobia confraternitatem quandam Monasticam inter ſe inierunt, in qua multum hæreſis prævaluit. *Crusius* l. c. c. 2. cui confraternitati alia acceſſit, quam Cœnobium Lorchense cum Monasterio S. Ulrici & Alaræ in iſtâ Auguſtæ Vindelicorum. Anno 1497.

Anno MCCCCX. Johannes Beham, Ulmenſis, primus omnium in Germania Lexicon Hebraicum, & libros aliquot Grammaticos a Judæis comparavit, quibus Johanni Capnioni, Pelicano, & aliis præfuit, teſte *Gſnero* in Bibliotheca.

Anno MCCCCXII. cum *Thomas Perleoverus*, Episcopus Constantienſis, à Papa impetraſſet, ut Episcopatus attenuati incommoda reſarciret, Sacerdotes & Præſbiteri quinſam partem ſuorum reddituum ad aliquot annos dare recuſabant, provocantes ad Concilium generale: interveniente autem *Eberhardo Seniore*, Comite Wirtenbergenti, cum ſoldere Suevico dederunt vigefimum nummum.

Anno MCCCCXCII. *Eberhardus Senior*, Comes Wirtenb. impetratâ, uti antea dictum est, a Pontifice Romano veniâ, fundavit Cœnobium S. Petri apud Eremitas, in nemore Schœnbuch, in quo ſub Præſposito quodam viverent Sacerdotes, Nobiles, & Cives Wirtenbergiæ & Sueviæ, ad colendos juxta Religionem bonos mores, & Virtutum atque literarum Studia, omni Ordini Provinciæ Wirtenbergiæ, quæ ex iſtis tribus Ordinibus junctum conſtabat proficua. Deſcripta legitur hæc fundatio valde utilis & memorabilis, & plus in reſeſſu habens, quam quidam opinantur, peculiari libello, quem allegat *Crusius* l. c. c. 3.

Eberhardus Senior, Comes Wirtenbergiæ, Fundator Cœnobii in Sylva Schœnbuch.

Non prætereunda quoque hoc loco ſunt, quæ iſſo tempore legebantur in libro quodam, Parthenonis Kirchheimenſis ſcripta, de Oratione Dominica, & Sacrà Scripturâ, unde Moniales illæ ad puriorem Religionem duci & informari potuiſſent, ſi ſaris iſta perpendere voluiſſent: Das Vater Unſer iſt dem Allmæchtigen Gott für die andern Gebet gefälliger.

De Oratione Dominica & S. Scripturâ eximia Reſponſio.

Zum ersten / daß wir damit allein solche heylsame und nütze Ding bitten : die da dem göttlichen Willen gar wohl gefallen. Zum andern / daß das Gebett gedicht und gemacht ist worden von dem allerliebsten Kind Gottes / dem da sein himmlischer Vater nichts mag versagen &c. Welcher Mensch begehret / daß er stetiglichen wohl geschickt sey zu dem Dienst Gottes / und zu den guten Wercken / der lese gern / oder höre gern lesen / oder predigen das Gottes Wort. Daum die H. Schrift hat eine solche Krafft / daß sie dem Menschen sein Verstandnuß erleuchtet. &c. Ergo Sacra Scriptura ab Auctore hujus libri isto tempore non tam obscura, nec materia litium credebatur, quemadmodum Pontificii asserunt contra doctrinam Pauli, 1. Corinth. 4. v. 6. & 2. Timoth. 3. v. 15. 16. 17.

Anno MCCCXCV. Maximilianus I. Imp. die 21. Jul. Eberhardum Seniore, Comitem Wirtenbergiz, creavit Ducem Wirtenbergiz & Tecciz, solenni ritu, unde multa posthac commoda toti Imperio, & ipsi Religioni Evangelicæ accesserunt : sicque res Wirtenbergiz a parvis initiis, pietate non minus, quam prudentia, justitia & industria, in majus per istam dignitatem Ducalem creverunt, & hactenus a piis & sapientibus Principibus regebantur, quibus duo excellentissima DEI dona, tanquam lumina Vitæ, hucusque constanter accesserunt, veræ nimirum Religionis ex Verbo DEI doctrina assidua & Tubingenis præstantissimorum in omni genere artium ac disciplinarum Doctorum, Academia, quos Thesaurus non domestici tantum, & Cives, sed exteri quoque æstimant & prædicant.

Eodem tempore Monasterium Monialium Canonissarum Regularium, Ordinis S. Augustini extra muros oppidi Owen, in honorem B. Virginis Mariæ & SS. Martini ac Fridolini, Catharinæ quoque & Barbaræ Virginum consecratum, de novo construebatur, & indulgentias juxta hujus Seculi hæresin Roma accipiebat a Cardinalibus.

Eodem anno nempe MCCCCXCV. Gabriel Biel, (in pago Biel prope Rotenburgum ad Nicrum, unde nomen accepit, natus) & Societate Clericorum vitæ Communis, Theologiæ Licentiatum, & Publicum in Academia Tubingensi Professor, obiit. Natalis Alexander (qui alias in multis Testimonia veritatis contra Papatum edidit, uti B. Elias Veiel, Theol. Ulmenfis, peculiari dissertatione exposuit) hunc G. Bielem commentariis in Libros IV. Magistri sententiarum, Expositione canonis Mißæ, & Sermonibus editis, claruisse, scribit, sed notum est, hunc G. Bielem Aristotelem in suggestu Ecclesiastico Tubingæ exposuisse, cum Verbum DEI prædicare debuisset,

Anno MCCCCXCVI. die S. Apostoli Matthiæ Eberhardus, Wirtenbergiz Dux, Tubingæ in arce Palatina vita defunctus est: Princeps inter alias Virtutes Religionis quoque studio commendatissimus, cujus gratia ipse non tantum Alpes Rheticas transiens, bis Romam accessit, sed & Civitatem Hierosolymitanam, visionem pacis, typum Matris nostræ, quæ in Cælis

Mors Eberhardi primi
Ducis
Wirtenberg.

Cælis est, æterni Regis olim in terris solum, oculis contemplatus est. Pro S. Petri Religione, (quæ Canonicorum Regularium secularium dicitur) domum fundavit, ac pinguius munivit redditibus. Ecclesiastici ac vere Catholici Gymnasii, seu Universitatis Academiæ Tubingenfis fundamenta primus omnium jecit, atque Patronus extitit, hancque Universalem plantando Scholam, Ecclesiæ vineam plantavit electam, semen verum, quo implevit terram, cujus umbra operuit montes & arbuta, cedros DEI, extendens palmites suos usque ad Mare, & usque ad flumen propagines ejus. Ipse quoque V. & N. Testamenti Canonem (in quo solo, ut in fonte omnem literarum Sapientiam residere, primus Academiæ Tubingenfis, nondum in Religione reformatæ, Professor Theologiæ Sommerhartus agnoscebat) legendo complevit sæpius, tamque tenaci memoriæ commendavit, ut illum Sacrorum Bibliorum quasi defensorem censuisses. Addidit his Augustini meditationes & soliloquia, frequens adeo in Disputationibus Theologicis publicis, fundatæ a se Academiæ & indefessus Sacrorum Auditor, bonorumque Verbi DEI Præconum, uti ætas illa tulit, explorator sagacissimus, incomparabili ardens desiderio, ut eo viveret, quoad usque universale Concilium ad reformationem Ecclesiæ fieret, in membris atque Capite. Videatur de hoc domestici rerum Wirtembergicarum Scriptores omnes. Nauclerus, quem Magistrum suum tanti Princeps hic æstimavit, Sommerhartus, Crusius, alique, non Germani tantum, sed Itali quoque, qui Principem huic, tanquam de Cælo missum, venerabantur.

*Ejus
Virtutes.*

Anno MCCCCXCVII. infra Civitatem Suevo Hallensem, ad sanum quoddam in pago Enslinga peregrinatio celebrabatur, ad tres miros sanctos, quæ externum tantum ornatum & opes respiciebat, & paupertatem contemptui habebat, ridicula ævi istius superstitio, quæ per annos 18. duravit, & demùm Civili Rusticorum bello desit. *Crusius* l.c. c. 8. ubi addit. *Der Luther hat solchen Wallfahrten ein böse Schalkheit gethan.*

Eodem anno die 16. Febr. in oppido Craichgojæ Bretra, natus est *Philippus Melancthon*, expugnator barbariei, & artium excultor, dictus Præceptor Germaniæ.

*Nativitas
Philippi
Melancthonis,*

Anno MCCCCXCIX. Templum Parthenonis Gnaden Cellensis, magnis impensis restauratum fuit a Monialibus, quibus antea multum consulit *Eberhardus Barbatus*, Wirtembergiæ Dux, mitis Ecclesiarum Parronus.

et

Eodem anno in Oppido Suevico Wila, die 30. Junii, natus *Johannes Brenzium*, fulgentissimum novi, mox etiam in Religione, Seculi Lumen.

*Johannis
Brenzii.*

Secul. XVI.

Seculum Decimum Sextum.

*Initia Re-
formationis
per Luithe-
rum succe-
pta.*

HOc ineunte *Maximilianus I.* Imp. ipse auctor quoque melioris Seculi, Cænobio Lorchenſi Privilegia confirmavit, & altero mox anno *Mar-
tinus Lutherus*, furus Eccleſiæ Repurgator, ad Eccleſiam Erfordenſem ſtudioſum cauſa proſectus eſt, extirpaturus primo indulgentiarum nundinas, quæ initio hujus ſeculi Calvam quoque, oppidum Wirtenbergiæ, pervenerat, præſente Legato Pontificis Cardinale, Raymundo. Cum autem Megalander ille noſter, Magiſter artium, Erfordiæ quadriennio poſt crearetur, ſtudio Juris operam deſtinans, fulmine deceritus, contulit ſe in Cænobium Auſtiniſium.

Iſto tempore Monachi Cænobii Murthartenſis cum Abbate Philippo Rennero conabantur cucullum abjicere; audentes Cænobium hoc in ſeculare Collegium convertere, translatò Eccleſiaſtico & ſeculari Feudo ad Domum Wirtenbergicam; ſed recuſabat hoc Leo X. Pont. Rom. & Murthartenſibus, Romæ hærentibus, Ordinis tantum conversionem conceſſit abſque Feudo Wirtenbergico. Illi autem, pecuniâ deſecti, Bullam Conversionis pro certâ pecuniæ ſummâ Fuggeris Auguſtæ Vindelicorum pignori dederunt, quam Ulricus, Wirtenbergiæ Dux, a menſa Fuggerana redemit, & priorem Cænobii Murthartenſis, ultra biennium in tutri Aſpergenſi detinuit, Monafterium autem Murthartenſe in ſuo ſtatu permanſit.

Anno MDIV. Ulricus, Wirtenbergiæ Princeps, in Bello Bavarico, Cænobium Maulbronnæſe, antehac ad tuitionem Comitum Palat. Rheni pertinens, occupavit, inque tutelam ſuam recepit. Vid. Baſelius, Continuator Chronici Naucleri, *Cryſius* l. c. c. 13. & Scriptores rerum Wirtenbergicarum.

Anno MDVI. Johannes Capnio Hebraicam Grammaticam primus Latine ſcripſit, & edidit cum Lexico Hebraico.

Quam levem autem, & ridiculam animarum curam Sacerdotes iſto tempore habuerint, *Cryſius* l. c. c. 14. ex Bebelii libello facetiarum colligit, quod iſto anno in die reſurrectionis Dominicæ, frater quidam Ordinis Prædicatorum (ſicut antea quoque Sacerdos quidam Waiblingenſis fecerat,) mandavit Triumphalem iſtam Cantionem; *Chriſt iſt erſtanden / illi exordicandam*, qui Domi ſuæ Imperium in uxorem haberet. Ubi, cum nemo Viſtorum inciperet, idem juſſit facere mulieres, quæ Domi imperarent, & tunc omnium ſtatim Synphonia peracta.

Exrollebatur quoque adhuc iſto tempore in omnibus templis & atis, tanquam Dea B. Virgo Maria, omnesque ſtudebant, ſuis operibus ſalutem apud DEUM conſequi. Inter alios autem Johannes, Præſul Miſnienſis, in ſuperſtitionem iſtorum temporum, ipſe ſæpe jocabatur, dicens aliquando: *Si S. Biblia lego, aliam invenio Religionem, quam qua noſtra hodie eſt, & illam noſtris moribus ac inſtitutis valde diſſimilem.* Uti teſtatur Georgius Fabricius l. 3. Annal. Miſnienſium. Cœpit ſcil. attollere oculos Præſul iſte, & Paulò Apoſtolo credere, qui unum tantum Mediatorem, Chriſtum, aſſeruit, qui nos venire ad ſe

se immeuare sine Matre sua iussit. Ex valet omnino illud Epiphaniî l. 3. Hæresium 59. Sancta quidem Maria, non tamen Dea: Virgo quidem honorabilis, non tamen adorandum nobis data.

Celebris isto tempore fuit in Wirtembergia Petrus Jacobi Arlonensis, Jurium Doctor, beneficio Eberhardi Probi, Ducis Wittenb. Ecclesiæ S. Pancratii in Backnang Præpositus, Canonicus Ecclesiæ Collegiæ S. Crucis Sturtgardienfis, & Rector Ecclesiæ Parochialis in Waiblingen.

Anno MDIX. singulare fuit supplicium, quo Bernz Helvetiorum quatuor Monachi Dominicani flammis combusti sunt, quod variis technis & arte Magica per Juvenem quendam populo persuadere conati fuissent, B. Virg. Mariam esse in peccato a Matre conceptam. Debuissent scil. & potuissent illi aliis, & melioribus ex S. Scriptura desumptis argumentis sententiam suam probare, contra Parisinam, Coloniensem, Basileensem, & Moguntinam Studiorum Universitatem, qui tradebant, B. V. Mariam absque peccato Originali conceptam esse singulari quodam Privilegio ignorare se, ubi in sacris literis exet. *Crispus* l. c. c. 16.

Anno MDX. bellum inter Johannem Reuchlinum, & Colonien-
ses Doctores natum est; Cum enim Imperator Maximilianus I. mandasset Reuchlino, ut suam sententiam de Judæorum libris (scripto explicaret, num omnes (sicut quidam faciendum instarent,) nec ne, cremandi essent, Archiepiscopoque Moguntino id scriptum transmitteret, Cæsari reddendum: fecit id *Reuchlinus*, sententiamque suam aperuit in libro, quem oculare speculum inscripsit. Igni autem adjudicabat non omnia Judaica scripta, sed tantum quæ blasphema, hæretica, famosa, & reprobatæ lectionis essent. Hoc displicuit cuidam Judæo baptizato, *Pfefferkorn* dicto, Coloniz viventi: qui postea MDXIV. propter panem *Eucharistia* prophanatum, Halæ Saxonicæ carpsus ignitis forcipibus, & crematus est. Hic omnes Hebræorum libros, præter sola Biblia, comburi volebat. Sperabat forte luctum, si pecunia hoc malum à suis libris redimerent Judæi. Huic suo consilio adversari videns *Reuchlinum*, famosos libellos in eum ejaculatus est, & Colonienfes *Capionis* librum combusserunt. Res ita exagitata fuit, ut ad Parisienses etiam deduceretur, qui & ipsi *Reuchlino* infestierant. Pontifex vero Rom. & Cardinales, qui favebant Eruditioni *Reuchlini*, non acceptabant accusationem Jacobi Hochstrati, qui Colonia Romæ ob illum oppugnandum profectus erat. Hinc natus est facetus ille libellus, qui inscribitur: Epistolæ obscurorum Virorum: quibus mirifice barbaries Colonienfium Professorum exagitur. Ac tandem majore negotio *Lutherano*, hoc minus dissidium extinctum est, *Reuchlinique* existimatio & auctoritas tanto magis crevit. Vid. *Siesdamm* in libro de Statu Religionis & Reipub. sub *Carolo V.* l. 2. *Crispus* l. c.

*Jo. Reuchlinus
cum Coloni-
ensibus
Doctoribus
habita disce-
patione pro-
pter libros
Judæorum.*

Anno MDXI. *Matthæus Lang*, Patria Augustanus, Episcopus Gurcenfis & Salsburgensis, atque Cardinalis invalescere, ut alibi, ita per Sueviam quoque cœpit; ubi Capitulo Cathedrali Augustano, cujus Præpositus quoque fuerat, nova insignia, & Privileg.

vilegium a Papa impetravit, ut potestatem in posterum liberam haberet, eligendi sibi Majoris Præpositi quovis tempore. Vid. Scriptores rerum Augustanarum, *Gassarius*, *Hemmingus*, & alii.

Comitia Treviri habita propter Reformationem Ecclesie. Abbas Zwifaltensis à Duce Ulrico captus.

Anno MDXII. Comitia Cæsaris & Principum, præsentibus multis exteris Legatis, acta sunt Treviri, in quibus inter alia actum fuit de Declinatione Papæ ab Imperatore, deque variis gravaminibus in Religione, mox reformanda. Interfuit his Comitibus quoque *Ulricus*, Wirtenb. Dux, qui ab Abbate Zwifaltensi non impetrans, quæ voluerat, domum propereans, captum illum in arcem Neuffensem deduxit, hinc Episcopum Constantinensem sibi adversantem, Papam verò faventem habuit, biennio autem post Abbas liber factus, & res composita fuit. *Crusius* l. 10. part. 3. c. 2.

Hoc anno male adhuc habuit Cænobium Murrharrense, valdè obnoxium, & Monachis in alia Cænobia dispersis, qui demum *Ulrico*, Wirtenbergiæ Duci, anno MDXIX. in castris ad Reutlingam supplices postliminio restituti fuerunt, adjuvante Cænobium *Ulrico* Duce, qui *Martinum Merlinum*, Abbatem, ibi firmavit. *Crusius* l. c.

Leo X. novus Papa Ulrico, Duci Wirtenbergiæ Elektionem suam literis significat.

Anno MDXIII. *Leo X.* in locum Julii II. Papa electus, *Ulrico*, Wirtenbergiæ Duci, electionem hanc literis significavit, his inter alia verbis usus: *Hanc autem assumptionem nostram, ad tuam consolationem significandam duximus Nobilitati tue: quem, uti peculiarem nostrum, & Ecclesie filium, singulari complectimur charitate: hortantes eundem in Domino: primum, ne porrigi facias preces solennes ad Dominum DEUM nostrum, ut nobis suâ gratiâ assistat, ut Ecclesiam suam sanctam, ad gloriam & honorem ejus, exaltationem fidei, & extirpationem heresium, ac pacem & quietem populi Christiani, feliciter in Domino gubernare valeamus. Tua igitur Nobilitas, (ut etiam Duces decet, a quibus bene vivendi exempla debent assumi,) fidem Catholicam nostram, & Apostolica sedis auctoritatem, honorem & libertatem Ecclesiasticam, protegere & defendere velis: ut ceteri fideles exemplo tui ad similia invitentur.*

Observabat scilicet Pontifex *Leo*, res in Ecclesia jam paulatim vergere ad quandam Reformationem, in qua, quantum *Ulricus* per Sueviam nocere sibi posset, intelligebat: quare hunc magis sibi conciliare studebat. Et stetit quidem *Ulricus* Dux post illud tempus adhuc aliquandiu a parte Ecclesie Romanæ, sed postea armis fœderis Suevici avitis diuisionibus suis pulsus, paulatim Evangelicæ Religioni assensum præbuit, illamque deinceps, recuperato Ducatu suo, in terras has introduxit, exaltans fidem vere Catholicam & Apostolicam, & extirpans hæreses, pacemque & quietem populo suo largiens, & honorem item, atque libertatem Ecclesiasticam cum aliis fidelibus Imp. Electoribus & Principibus protegens, atque defendens.

Eodem Anno die 15. Januarij, *Philippus Melanchthon* Tubingæ factus est Magister Philosophiæ, vid. *M. Joh. Casp. Zennert* vitas Professorum Theologiæ Jenensium. p. 10.

Post

Post hæc *Ulricus* hic Dux causam Capnionis, quam magis invadit, quam fidei esse credidit, strenue per literas egit apud Sacre Theologie Professores, Academice Parisiensis, uti *Crusius* refert l. c. c. 4.

Sequens annus MDXV. insignis fuit natalitate, re & nomine *Christophori*, Wirtembergie Ducis.

Anno MDXVII. *Ulricus*, Wirtembergie Dux, Romam misit Oratores quosdam, quos inter *Ernestus Bamff*, Ecclesie Collegiate Georgii & Martini in Tubingen, Canonicus fuit, qui *Leoni X.* Papæ humiliter supplicabant de confessore eligendo, qui ipsos a quibuscvis peccatis absolvat, & ut a peregrinationibus longinquis, præsertim transmarinis, liberentur: exceptis tantum religionis & castitatis votis: de altari portatili habendo; de vespendo per Quadragesimam, & alia prohibita tempora, ovis, butyro, caseo, aliisque lacticiis, & carnibus: liberè & absque conscientie scrupulo. Item, ut singula Oratrice, cum aliis 4. honestis mulieribus, quater in anno Monasteria ingredi Monialium possint, dummodo ibi non pernociant. De corporibus Oratorum, tempore etiam interdicti, Ecclesiasticæ sepulture tradendis; quæ omnia *Leo* Papa, *Ulrico* Duci, & Domui Wirtembergicæ indulxit.

Quales autem fuerint adhuc his temporibus plerique, qui in Suevia & alibi per Germaniam Ecclesias docuerunt publicè, vel ex illis constare potest, quæ *Henricus Bebelius*, Professor Academice Tubingensis, in Commentariis suis Latine Lingue, ante initia reformatæ Religionis in ipsis Papiismi tenebris, terras has obscurantibus, scripsit hunc in modum: *Aniles fabulæ decessor, quod plures inveniantur, qui has populo predicando, non solum inducunt homines ad eorum fidem, verum etiam in eis demorantes, ea, quæ vera sunt, & in salutem animarum dici possunt, omittunt. Sunt enim plures, & præsertim aliqui Monachi, qui, dum concionantur ad imperitam plebem, ut phaleratis & ampullosis verbis populum demulceant, ut famam eruditionis consequantur, & ut culinam suam, vel fratrum, laudem illustrent (vel possimum, dum Evangelis tanquam consuetis, atque rebus quotidianis, pueri esse contentos) non verentur excogitare nunc somnia, nunc revelationes (ut ipsi aiunt) Sanctorum Patrum, quibus in Christum, nedum Sanctos, falsa & mendacia aliquando commiscuntur: dum non credunt, satis placere se, nisi exotica aliqua, atque peregrina, in medium afferant, ut plebs postea gloriabunda jactet: se audisse a D. Sixto, vel fratre Johanne, quæ antea nunquam audivisset a quoquam. Ac dum Dom. Sixtus, vel frater Lothardus, in nigra barba, sic famam suam illustravit: ne existimationem suam in posterum extenuet, aut plebem in laudem suam lepidiorem reddat, non dubitas dies atque noctes somnare, & figmenta componere, quo semper clariorem se reddat. Tandem eo progreditur, ut fabulis (quas ipsi exempla vocant) totos dies consumat. (quas ipse pro sua existimatione magnificanda, satis admirabiles jam primum excogitavit) & nihil vel parum de sacris literis proferat, parum dicat, quod sit anima-salutiferum. Nec reformando illa eorum exempla fabulas*

*Ulricus, Dux
Wirt. prote-
git Reuchli-
num.*

*Nativitas
Christophori,
Ducis Wirt.*

*Ulricus, Dux
Wirt. Ro-
mam Lega-
tos mittit,
& in quibus-
dam à Papa
dispensatio-
nem petit,
camque im-
petrat.*

*Henrici Be-
belii, Profes-
sor's Tubing.
Testimonium
Veritatis.*

nuncupare, quia scilicet non sunt illorum Doctorum scripta, quae S. Romana Ecclesia annu-
 rat inter Canonica: quoniam, (ut vult Hieronymus) quod absque certo auctore, vel ratio-
 ne dicitur, eadem facilitate contemnitur, quia proferitur, &c. Nemo igitur mihi persuade-
 bit: Veroncam venisse Romam ad Imp. Vespasianum, & illum sudario liberaffe à vestigiis,
 quae intra naves ejus nidificasse dicuntur, indeque Vespasianum esse nuncupatum; & factum
 Christianum, & expeditionem suscepisse Judaicam, &c. Manifestis mendaciis velle ad-
 struere aut illustrare fidem nostram, & divina miracula, cum Evangelica historia atque ve-
 ritate possis firmissime, insania est, &c. Illud etiam videndum mihi videtur, quod Conciona-
 tores isti cuiuscunque sancti Festum celebrant, concionando clamant: fuisse illum super o-
 mnes alios sanctos, virtutibus & vita Sanctissima, vel singulari sanctuatis Privilegio dota-
 tum persuadent. Postquam ad alium venerint sanctum, eundem faciunt, semper presentem
 super omnes alios extollendo. Taceo de laudibus, quas aliquando praeferunt fidem intelaribus
 sanctis, quos Patronos vocant, Sacerdotes in dedicationibus adscribunt; &c. Orium Maria
 Virginis, simul & nativitatem, atque infantiam Domini nostri IESU CHRISTI, (inquit
 S. Hieronymus,) in Apocryphis invenimus libris: in quibus multa contraria nostrae fidei
 considerantes scripta, recusavimus universa: ne per occasionem Christi leuitiam Anti-Christo
 traderemus, &c. Dubitatur etiam de assumptione B. Mariae Virg. Fabulantur item de La-
 genda Brandonis, de Purgatorio Patricii, de lepra Constantini M. quae apud nullum Grae-
 cum nec Latinum Scriptorem invenitur. Item de colloquio Sibyllae cum Augusto. Novus quenda-
 m, qui ex Theodorico Veronensi, concioni suae fidem adhibuit, cum merum sit commentum:
 Sicut alia omnes (more antiquissimo Teutonum) cantiones vernacula de Gigantibus (de Fasolde,
 Hildebrando; Duce Ernesto) merita commenta sunt.

Indulgentia-
 rum Papali-
 um Mercat-
 uis occasio-
 nem dat ad
 Reformatio-
 nem
 Ecclesia.

Hoc ipso anno, MDXVII. mercatus Indulgentiarum, de quibus sae-
 pius haecenus dictum, ad summum pervenit sub Leone X. Pontif. Rom.
 qui generalem peccatorum remissionem, toti Germaniae venalem praebuit,
 commendata hac nundinatione ipsi Alberto, Archi-Episcopo Moguntino.
 Institor hujus mercatus inter alios nundinatores fuit etiam Johannes Teze-
 lius, Pinnenfis Misnensis, qui Francofurti ad Viadrum crucem cum Papae in-
 signibus in templo erexit, quam ejusdem efficaciae & dignitatis cum cruce
 Christi affirmabat, & ut plurimum auti pro literis indulgentiarum collige-
 ret, dicebat; animas hominum, qui igne purgatorii cruciarentur, ad sonitum auris in ar-
 culam indulgentiarum coniecti, ex templo liberari omni cruciati, & subvolare in Cae-
 lum, uti Johannes Pomarius testatur. Displacuit ista impudentia valde Iohanni, Praefuli
 Misnensi, ante memorato, qui dixit: hunc fore ultimum Indulgentiarum instorem,
 nullumque animal audacius esse illo, quod e cucullo prospiceret, referente Georgio Fa-
 bricio l. 3. Annal. Misnens.

Lutherus
 Tezelium im-
 pugnans.

Commovit quoque summa haec Tezelii audacia imprimis Martinum
 Lutherum, jam Theologiae Doctorem, ut ille ultimo die Octobris, contra
 indulgentias illas, ad valvas templi omnium Sanctorum propositiones af-
 figere;

figeret, & ab Archi-Episcopo Moguntino per literas peteret, ut ille pro indulgentiis Evangelium potius doceri juberet.

Et hinc jam occasio atque principium diu desideratae Emendationis & Reformationis in Religione Christianorum: hinc multorum Principum & Urbium a Pontificia doctrina, tot erroribus resecta, recessus: hinc tot labores, tot pericula, & calamitates, dum Romani Pontif. diu inolitos errores non agnoscebant, sed ferrô, flammâ, omnique modo pro suis dogmatibus & hæresi contra Evangelicos pugnabant. De quibus, præter alios multos, *Sleidanus* in Comm. de Statu Relig. & Reipubl.

Præfuit isto anno in Suevia Episcopatus Augustano, *Christophorus à Stadion*, fautor Doctorum ipse Doctissimus, qui propter mutatam ab Augustanis Religionem, Augustâ Dillingam cum Clero secessit. Vocans ille inter Concionatores templi Cathedralis Augustani, *Johannem Oecolampadium, & Urbanum Regium.*

Anno MDXVIII. *Maximilianus I.* Imp. Augustæ Vindelicorum, præsentibus omnibus Imperii Principibus, Electoribus, ultima sua Comitia habuit, ipse mortem suam brevi prælagiens, & Proceribus Germaniæ valedicens, tanquam non amplius in Comitibus videndus. Sollicitus inprimis quoque ob turbas, quas instare dixit in Religione, quibus invigilandum sit. Actum itaque tunc fuit de Doctrina *Lutheri*, quæ multos offendebat, multos quoque Fautores habebat. Venit ipse citatus Augustam ad Comitia, ubi cum Cardinale *Cajetano* sermones contulit de Potestate Papæ, & de fide justificante: cumque sententiam suam, tanquam erroneam, revocare juberetur, demonstrari sibi hoc petens, re infecta rediit in Saxoniam. In istis Comitibus quoque *Albertus*, Archi-Episcopus Moguntinus, Cardinalis Rom. Ecclesiæ inaugurabatur, summis muneribus à Cæsare & Pontifice ad hoc invitatus, ut auctoritatem Papæ apud Germanos fortius tueretur. Veniebant quoque eò duo Monachi Dominicani, & totidem Franciscani, ex India oriundi, qui in templo Cathedrali, præsentem Imperatorem *Maximiliano*, Liturgiam Chaldeorum lingua & Ceremoniis celebrabant, teste *Achille Gassaro.*

Scriptis isto tempore quoque *Martinus Lutherus* literas ad *Johannem Reuchlinum*, quem Organon Consilii Divini, omnibus Studiosis puræ Theologiæ expectatissimum appellat, seque illi ingenii & eruditionis viribus minorem dicit: pari tamen contra adversarios animi fiducia addens; hoc in *Reuchlini* egisse Dominum, ut Tyrannus Sophistarum aliquando, & tardius & mitius disceret veris Theologiæ Studiis resistere, ac respirare inciperet Germania, Scripturarum doctrinâ tot heu! annorum centenariis non tam oppressâ, quam extinctâ.

Assuebatur quoque mox Doctrinam DEI ex *Luthero Johanne Brenzio*, *Wilensio*, & *Martino Frechtus*, Ulmenfis, ipseque *Philippus Melancthon*, Suevus Brettanus, a *Friderico*, Electore Saxoniæ, ad docendas literas Græcas in Academia Wittenbergenfi vocatus, sic quoque faciem accendit coruscanti Evangelicæ Religioni.

Maximilianus I. Imp. in Comitibus Augustanis Imperio, quasi proxime moriturus, valedicit. Citatur etiam ad hæc Comitia Lutherus.

Lutherus Reuchlinum amat.

Luthero Io. Brenzio, Phil. Melancthon & Mart. Frechtus se associant.

Mors Ma-
ximiliani I.
Imp.
Exilium
Ulrici, Ducis
Wirtenber-
giae.

Anno MDXIX. die 12. Januaria. *Maximilianus I.* Imp. ex Augustanis Comitibus profectus in Austriam, obiit Welfae, bene se ad mortem praeparans: cui *Ulricus*, Wirtembergiae Dux, Stuttgartiae solennes exequias quoque, praesentibus omnibus Praelatis, more Pontificio, fecit: ob captam Civitatem Reutlingensem bellum incurrens Fredericus Suevici, à quo Ducatu Wirtembergico pulsus est, dato huic Praeside Christophoro, Barone Schwarzenbergio.

Carolus V.
novus
Imperator.

Electus tunc Imp. Romanus fuit *Carolus V.* Rex Hispaniae, & Archidux Austriae; sub quo multum laboravit Wirtembergia: Disputatione interea Lipsiae instituta, inter Lutherum & Eccium, de Primatu Pontific. Rom. deque indulgentiis.

Anno MDXX. è Cancellaria Stuttgardiana literae emittebantur, ut supplicatione cruce circumferenda fierent pro pace, quae hac regione cum Duce Ulrico exulabat.

Vendiderunt deinde Augusta Vindelicorum Socii foederis Suevici *Carolo V.* Caesari, pro recipiendis sumptibus expeditionis in Wirtembergiam, Ducatum hunc: cuius Dominus jam Carolus vetera Civium instituta & consuetudines servavit, & inter alia Praepositum & Cancellarium Academiae Tubingensis, quandocunque locus vacaret, constituere potuit.

Lutherus a.
nathematizatus
Leo-
nem X. P.R.
pro Anti-
Christo habet.

Hoc anno Augusta Vindelicorum recepit Evangelium juxta doctrinam *Lutheri*, qui, quoniam desistere ab hac noluit, diris devotus fuit a *Leone X.* Papa, quare ipse ad Concilium provocavit, Papam Anti-Christum appellavit, & multis scriptis Papatum oppugnavit.

Lutherus
Wormatiae in
Comitiis ve-
ritatem E-
vangelicam
magno animo
proficitur.

Anno MDXXI. *Carolus V.* Imp. prima Comitia Wormatiae habuit, ubi Pax per Germaniam propter dissidium Religionis multum jam laborans, decreta est. Venit illuc *Lutherus* quoque, publica fide citatus, & de sua doctrina constanter respondens: qui tamen a Caesare proscriptus, & libri illius, tanquam novator & haereticus esset, cremati fuerunt. *Fredericus* autem, Elector Saxoniae, ipsum in arce Wartberg, prope Isenacum, securius abditum servavit: quem si quondam *Frederici* Imp. & Sueviae Duces Doctorem habuissent, potuissent jam tum a Pontificio jugo Suevia haec & Germania liberari. Sed nondum erat tunc tempus impletum tanti Operis, quod DEUS in hoc Saeculum servavit.

Reuchlinus
Tubingae do-
cet.

Eodem anno Academia Tubingensis amore politionis literaturae, misit ad *Johannem Reuchlinum* Ingolstadtum, ut, quod in Bojis ipse Hebraice & Graece cepisset, deinceps inter conterraneos suos Suevos continuaret, qui Tubingam veniens, Grammaticam Hebraicam R. *Kimchi*, & S. Biblia docuit: primus etiam Publicus Doctor Graecus in hac Schola, uti *Crusius* de illo scribit, l. c. c. 10.

Anno

Anno MDXXII. *Carolus V.* Imp. fratri suo *Ferdinando*, Infanti Hispaniæ, & Archiduci Austriæ, in divisione hæreditatis paternæ, tradidit Ducatum Wittenbergicum, quem hic postea ingressus, suscepit, & mox 26. Novemb. gravissimum Edictum contra illos proposuit, qui nollens Pontificiæ Doctrinæ parere, præmiumque delatoribus illorum constituit.

Hoc anno *Diepholdus*, Concionator quidam in oppido Imperiali Wila, quæ Patria fuit *Job. Brenii*, docebat publicè, V. Mariam non esse Mediatricem hominum ad DEUM, nec ceteros Sanctos, neque esse purgatoriam. Christum esse Mediatorem, in altero seculo tantum esse cælum & infernum. Concurfus fiebat ad audiendum magnus. Sed monitus Senatus à Regiis Moderatoribus è Stutgardia illum removit. Quod plebs ægre tulit & pauci ad altaria oblationes faciebant. Idem Monacho in Cœnobio Augustiniano sanctos intercessores commendanti, contradixit: ac favebant quidam huic *Diepholdo*, teste *Crusio* l. c. c. 11.

Diepholdus
Wila Imperiali, ubi Evangelium profectus est, egreditur.

Sed & hoc ipso anno & priori jam doctrina Evangelii in vicinam Craichgojam introducta est, errores Pontificios primò omnium taxante & abolente, *Erhardo Schnepffo*, qui in oppido Guteberga, sub ditione & Patrocinio *Theoderici* à Gemmingen, (Viri Nobilis, omni laude dignissimi, & cui multum vera Religio in his locis debuit) & postea Wimpinæ quoque, Urbe Imperiali, sanæ doctrinæ semina sparsit. Collegas hujus generis habens *M. Bernhardum Grublerum* Gemmingæ, & *M. Martinum Germanum Furfelde*, atque *Johannem Gallum*: quos secuti sunt *Wolffg. Busius*, Pastor Ecclesiæ Gemmingensis, & Collega ipsius, *Franciscus Iremicus*, qui Germaniam doctissime descripsit. Vid. *David Chytræus* in Oratione de Craichgoja.

Predicationis Evangelii Successus.

Docuerunt quoque eodem tempore puram Evangelii doctrinam in vicinis oppidis & pagis, *M. Job. Rudolphi*, & *Matthæus Chytræus*, Pater *Davidis Chytræi*, in vico Menzingen, (cujus nobiles in hunc usque diem Religio & literarum studia semper Fautores & Patronos habuerunt) *Nicolaus Trabanius Flebinga*, postea *Job. Siderocrates Bretta*, *Georgius Junior*, *M. Petrus Ebermann*, & *Thomas Rana*, in oppido Eppingen, *M. Melchior Hippovius*, (qui primò Academici Regio-Montanæ initia docendo adjuvit,) in oppido *Bischoffsheim*: quorum nomina meritò servavit, & posteritati commendavit *Crusius* l. c.

Cœperunt quoque circa hoc tempus Concionatores Lutherano Evangelici uxores in matrimonium ducere, & Monachi, lectis Lutheri scriptis, è cuculis suis exilire.

Præterea Noribergæ die Dominico 23. Febr. primam Concionem puriorem de semine Verbi Divini habuit, *Andreas Osiander*, ex Gunzenhusa, Franconiz oppido, oriundus, cujus familia deinceps in Ducatum Wirtenbergicum Regio-Monte translata, optimè in hunc usque diem de vera Religione voce & scriptis meruit.

Andreas Osiander
Noriberga
predicat Evangelium.

Eodem

*Mors
Reuchlini.* Eodem hoc anno Stuttgardiae obiit die 30. Jan. *Johannes Capnio*, trilinguis Eruditionis Aristes, cui *Joh. Alexander Brassicanus*, Poëta & Orator Epitaphium composuit, quod *Crusius l. c.* refert. Vid. vita illius & *Johanne Henrico Mayo*, SS. Theol. D. & Profess. in Academia Giessensi, Celeberrimo, scripta.

*Prædicator
Evangelii
Hala Suevo-
rum.* MDXXIII. *Johannes Eisenmannus*, Parochus Halæ Suevorum fuit, ubi & *Johannes Brentius* biennium jam docebat. Sequenti anno Papisticæ Ceremoniæ paulatim in hac urbe cadebant. Anno 1527. Missa abrogata est, quam soli Johannitæ adhuc servabant usque ad annum 1534. frequentantibus illam apud hos Patriciis, donec & hæc templo concluso clere jussa est, quod & extra Urbem in ditione hujus factum est anno 1540.

Circa annum 1523. *Mattheus Marschalckus* a Biberach, Ecclesiæ Augustanæ Canonicus scripsit Historiam de Antiquitate, & Initio Episcopatus Augustani, ex qua multa Annalibus suis inseruit Achilles Gassarus.

*Speiserus
Concionator
Augustal'ini-
delicorum.* Eodem anno *Joh. Speiserus*, Theologus, Parochus Augustanorum, verbum DEI sincerius magno cum fructu prædicavit; discedens tamen deinceps iterum ad Pontificios, & horrendo genere mortis vitam claudens, uti *Gassarus* & *Hemmingus* de illo testantur.

Anno MDXXIV. *Johannes II.* Abbas Hirsangienfis obiit, ultimus ex illis triginta Abbatibus, apud quorum Imagines in refectorio æstivali istius Cœnobii hi versus adscripti legebantur antehac:

*Incomium
Hirsangie.*

In fragili angelicam duxerunt corpore vitam
Et fuerant mundo mortua turba malo.
Hic locus effulsit Patribus virtute probatis:
Virtuti Sophiam junxerunt semper utramque
Abdita divinæ penetrarunt dona Minervæ:
In lucem egregios, variosque dedere libellos.
Mundities animi cibus est, & summa voluptas.
Qui satur est illa, ditior esse nequit.
Qui tribuere cibos, dapibus vescuntur Olympi:
Pro donis capiunt cœlica regna suis.
Si cibus est modicus, non lautus, sed nec opimus:
Vos Christi sermo, & lectio sancta, ciber.
Quando Monasterium cepit moderari illis:
Et decor accessit, commoditasque loco.
Magnus amor læti, sacre quoque Religionis.
His fuit, æque loci cura laborque frequens.

Nativitas Hoc etiam anno die 16. Dec. in Sueviæ oppido *Raushereuten* natus est,

Victorinus Strigelius, qui notus est ex certamine, quod cum Illyr. Flacio habuit. Vid. M. Jo. *Cass. Zenneri* vitæ Prof. Th. Jenens.

Vicorini Strigeli.

Cæterum proficiente hoc tempore Religionis emendatione, Evangelium Nerolinge quoque pure annunciare cœptum est.

Nerolinge prædicatur Evangelium.

Tunc quoque Abbas & Conventus Cœnobii Schaffhusani, de quo supra suo loco aliquid dictum, Magistratui hujus Urbis Cœnobium suum reformandi causa tradiderunt. Missa deinde anno 1529. totâ hac Urbe expulsa.

Idem fecit Catharina de Cimbern, Abbâtissa Parthenonis Tigurenfis, quæ traditis omnibus rebus Magistratui istius Urbis, & acceptâ provisione perpetuâ, Nobili cuidam Reitchachio nupsit.

Sed et reliqua Helvetia magis magisque ab illo tempore a Doctrina Pontificia in variis pagis, quos Cantones vocant, secessit: Procurante hoc inprimis *Ulrico Zwinglio*, qui tamen in articulo de S. Cœna magnum errorem commisit, quem primo *Matthæo Aulbero*, Ecclesiasti in Civitate Reutlingensi, jam tunc Evangelico, literis detexit, in quibus verbum institutionis S. Cœnæ Dominicæ EST, explicat per SIGNIFICAT, adjurans in extremo Epistolæ Aulberum, ne cuiquam hanc explicationem communicet, nisi sincera in fide. Vid. *Bucholcerus* in Chronologia. Itaque mox inter *Zwinglium* & *Lutherum* dissidium de verbis Cœnæ Domini cœpit, quod hic ea simpliciter intelligebat, servans *in panis*, corpus & sanguinem Christi verè esse IN, aut CUM pane, ac sic ore quoque percipi, etiam ab indignis: non tamen crasso Capernaitico, sed Deo noto modo. *Zwinglius* autem *separat* esse contendebat, querens *diastasis* hac expositione, hoc SIGNIFICAT corpus meum: cui subscripsit Oecolampadius, & postea Calvinus, illiusque affectu. Utraque tamen pars rejicit transubstantiationem Papisticam. Nos quoque, ait *Crusius* l. c. c. 14. *in panem* tuemur in Wirtembergia DEO gloriam dantes.

Reformatio Ecclesiæ Helvetica ob Ulrici Zwinglii errores manca.

Eodem anno *Caspar Schwenckfeldius*, Nobilis Silesius, Jacobum Episcopum Uratiliavensem, ad puram Evangelii Doctrinam amplectendam, scripto hortabatur, sentiens tunc adhuc cum *Luthero*, qui cucullum Monasticum hoc anno gestare desit. Postea autem *Schwenckfeldius* a Dogmate *Lutheri* in quibusdam Articulis discessit, & multos etiam Nobiles in Suevia seduxit. Ex Silesia enim Argentinam usque profectus est, ut plures hæresi sua inficeret, docens inter alia: Pronomen HOC in verbis institutionis S. Cœnæ ostendere Spiritualem & Cœlestem cibum.

Caspar Schwenckfeldio ab initio Lutheri Doctrina placet.

Inciderunt in hunc annum quoque semina belli servilis, vel Rusticani, primò contra Abbatem quendam prope Ulmam, ob exactum ex veteri consuetudine jus mortuarium, deinde contra *Sigismundum*, Comitem Lupfium, ob exacta nimis onera moti, & postea latius in vicinos Magistratus serpentis ac favientis. Obrendebant rustici causam huic seditioni, quasi Doctrinam Evangelii tueri, & servitutem jam à Clodovei Francorum Regis temporibus gravantem, excutere vellent:

Belli rustici Origo.

Q

quo

quo nomine non tantum in Suevia, sed & Franconia, Thuringia, circa Rhenum & Palatinatum, in Alsatia & Lotharingia, commoti fuerunt, & duodecim postulara ediderunt, quorum unum quoque fuit de bonis Ecclesiarum Ministris præficiendis, & decimis posthac à se, nisi certatum rerum, non solvendis. Quos tumultus *Lutherus* scripto improbavit, eosque ad obedientiam cohortatus est, Principes quoque moderationis admonens, sed cum videret, rusticis obstinate nimis & crudeliter agere, suavit illos armis coercendos: Senatui quoque Halensi consultanti, quid cum rebellibus agricolis faciendum esset, *Johannes Brennius* respondit, illis nihil esse concedendum, alioqui ventre superbia tumefacto plus postulaturus.

Sic origo rusticæ conjurationis per Sueviam & alibi, non ex doctrina *Lutheri*, uti falso Pontificii arguunt, sed ex Procerum quorundam austeritate, & male intellectis Concionibus de libertate Christiana, quasi per hanc Magistratus tollere liceret, extitit, uti solet diabolus tritico Zizania interficere.

Cæsi deinceps fuerunt hi rebelles rustici variis pugnis, præsertim apud oppidum Leipheimum, Duce *Georgio Dapifero*, Waldpurgenfi, qui illos quoque ad Bæblingam magnæ eade stravit: sumptus etiam supplicii contra savitiam illorum. Fuit hoc bellum omnium nocentissimum, quo non tantum multæ arces & castella, sed Monasteria quoque destructa & direpta fuerunt: ex illis quidem in Wirtenbergia, Hohenstauffa & Tecca, ex his, Maulbronna, Lorch, Adelberga, Alba-Dominorum, Bebenhufa, & Hirsaugia, in quibus documenta & scripta antiqua, diplomata, Bibliothecæ, comburebantur, lacebantur, & cum ipsa memoria delebantur, incredibili cum jactura. Vid. Scriptores proprii de hoc bello rustico, & *Crusius l. c.*

Anno MDXXVI. *Johannes Hyglinus*, Lindavus Presbyter, Mærsburgi jussu Hugonis, Episcopi Constantiensis, combustus est, quod contra dogmata Pontificia docuisset. Non longe post Episcopus hic Hugo cum Canonici suis ex Oppido Constantia, propter dissidium Religionis, migravit Mærsburgo Uberlingam, inde Cellam, & Augiam Divitem.

Anno MDXXVII. Augustæ Vindelicorum vivebant Concionatores, *Stephanus Agricola*, *Urbanus Rheginus*, D. *Johannes Froschius*, D. & M. *Michael Cellarius*, qui jussu Senatus disputant, in Senaculo contra Anabaptistas, Prædicatorem habentes Jacobum Pellisscem, Waldshufanum, quorum utriusque sexus circiter 104. captivi erant, inter quos quidam Civitatem ejurantes, dimissi sunt, alii verò acrius puniti. *Gassarius & Hemmingus* de rebus Augustanis.

Anno MDXXVIII. mense Jan. *Caspar Huberinus*, Theologus Augustanus, (qui postea libellum Interim recepit) missus est Bernam Helvetiorum, ubi Disputatio & Colloquium instituebatur, contra essentialem corporis Christi in S. Cæna præsentiam, & de tollendis e templis simulacris ac altaribus: cujus colloquii acta manuscripta extant in Archivio Ducali Wirtenbergico Stuttgartiæ.

Anabaptismus Suevi. Spargebatur hoc tempore multis in locis hæresis Anabaptistarum ex Thuringiam quoque, in ditione Noribergensium, & per Sueviam in Civitate

virate Augusta, ubi *Eiselinus Johannes Langenmantel* de Cuneo, primus inter Patricios illam recepit, relegatus propterea à Senatu in villam suam Leiershofam. Restabantamen adhuc multi illorum Sectariorum in ista Urbe, quorum quidam in carcerem conjecti sunt, qui tamen denique errorem revocantes, in Urbe manserunt, reliqui autem expellebantur.

am quoque
turbat.

Eodem anno *Conradus Somius* Civitati Ulmenſi Auctor factus est recipiendæ doctrinæ Evangelicæ.

Civitas Constantiensis quoque hoc tempore post Bernensem disputationem Missam abrogavit, atque aras & imagines è templis sustulit, docente apud eos *Ambrosio Blaurero*, qui antehac Monachus fuerat in Cœnobio Wirtenbergenſi Alpirspachio, sed lectione motus librorum *Lutheri*, inde excesſerat, singulari Divinâ providentiâ, Studio Theologico devotus; Unde factum quoque, ut mox ipse secutus Religionem quoque in Ducatu Wirtenbergico una cum *Erhardo Schneſſio* in melius reformaret; de cuius Studio in Religione merentur legi, quæ habentur in Chronico quodam manuscripto Civitatis Constantiensis.

*Ambrosius
Blaurer
Constantia
Evangelium
predicat.*

Notabilis quoque fuit annus hic nativitate *Jacobi Andrea*, Theologi insignis, Waiblinge d. 25. Martii.

*Nativitas
Jacobi An-
drea.*

Anno MDXXIX. *Carolus V.* Imp. Spira Comitata celebravit, in quibus Inter alia de Religione maximè actum fuit: cumque ex pauciorum sententiâ quædam pro Pontificia Religione contra Evangelicam decreta essent, *Johannes*, Elector Saxoniz, *Georgius*, Marchio Brandenburgicus, *Ernestus* & *Franciscus*, Duces Luneburgici, *Philippus*, Landgravius Hassiæ, *Wolfgangus*, Princeps Anhaltinus, scripto contrario die 19. Apr. illis contraridixerunt, unde nomen PROTESTANTIUM exortum. Cum quibus se conjunxerunt primi nominis Civitates, Argentina, Noriberga, Winsheimium, Weisſeburgum, San-Gallum, & in Suevia Ulma, Constantia, Keutlinga, Nerolinga, Heilbronna, Isna, Lindavia, Campidunum, Memminga. Omnes hi Protestantes provocantur ab actione Spirensi ad Cæsarem, (cui quidem discessio illa à Pontificia Religione bilem movit) & ad futurum Generale Concilium legitimum, & denique ad omnes non suspectos judices.

*Spirensia Co-
mitia, ubi
Principes E-
vangelici
contra Pa-
pam prote-
stantur.*

Fiebat etiam tunc Reformatio Religionis Basilicæ, exultis simulacris, quorum quadraginta sex plaustra, e templis suis evecta, San-Gallenſes flammis manciparunt: facta pari cinerumque Constantiæ, decreto Senatus, *Scumpſius* l. 5. c. 7. Hist. Helv.

*Rigor Icono-
clastarum.*

Halz Suevorum quidam Senatores dignitate sua moti sunt, quod vehementer se Doctrinæ Evangelicæ opposuerint.

Contra ex Civitate Rotwilenſi 400. homines ejeti sunt, quod à Paparu deficerent. Gamundiz quoque septem homines propter Religionem interfecti sunt, præsidio ex Wirtenbergia Austriaci tunc Juris, damid, etageretur, adducto.

*substantia
Evangelica-
rum.*

Q

Bablin-

Bœblingæ autem septem homines, quibus hæresis Anabaptismi imputata fuit, cremati sunt.

Mense Octobri Legati Principum & Civitatum Protestantium conveniebant Suabachii, ob ineundum Religionis causâ tædus. Sed Argentinenfes & Ulmenfes negabant, sibi aliquid à suis de comprobanda per omnia Saxonum doctrina mandatum esse: quæ dux Civitates etiam postea Smalcaldix reliquis fœderatis non assentiebantur.

*Colloquium
Marpurgen-
se inter Lu-
therum &
Zwinglium.*

Sub initium ejusdem Mensis Octob. sollicitatione *Philippi Landgravi* Hassiæ habitum est Colloquium Marpurgense de Cœna Domini inter *Lutherum & Zwinglium*, quorum consensus tamen circa hoc dogma imperari non potuit. Aderant cum *Luthero* collocutores *Philippus Melancthon*, *Justus Jonas*, *Andreas Osiander*, & *Joh. Brennius*: cum *Zwinglio* *Oecolampadius & Bucerus*.

*M. Marti-
nus Clessius*,
cognomento
Ubinger,
Constantiæ
Evangelii Con-
fessor.

Isto tempore *M. Martinus Clessius*, cognomento Utinger, Canonicus Collegii Sacri in Faurndau, prope Göppingam, cum aliis Collegiis suis Canonicis odio esset, propter Doctrinam Lutheri, quam amplectebatur, discessit inde cum Matre sua, relictis omnibus bonis, & profectus ad *Philippum de Reckberg*, vixit aliquandiu in arce illius Ramsperg, ubi Pontificio Regno nuncium remisit, seque totam Christi Evangelio addixit: prædictus anno sequente Ministerio Ecclesiæ in oppido Imperiali Biberaco, multa ob Confessionem Evangelicam passus: uti multi alii præcones Evangelii isto tempore: inter quos etiam Annal. Suev. Scriptor *Crusius* l. c. l. 11. part. 3. c. 4. Parentem suum *Martinum Crusium*, Pastorem in Vico Greberna sub Noribergernsibus refert.

*Comitia Au-
gusta Vinde-
licorum ba-
bua à Carolo
V. Imp.
etiam ob Re-
ligionem.*

Anno MDXXX. *Carolus V.* Imperator Bononiæ coronatus, ex Italia in Germaniam pervenit, cui Ulmenfes gratulam ob viam mittebant, sed vix admittis, postulabat Cæsar, ut a superioris anni Protestatione Spira facta, discederent, seque imperata deinceps facturos, spondeant. Tendebat tunc *Carolus Augustus Vindelicorum*, Imperii Comitia ibi habiturus, cui Sacra celebranti in D. Virginis templo, *Johanna*, Elector Saxonix, adfuit comitante *Georgio*, Marchione Brandenburgico, non missæ sed officii gratia, quod gladium Cæsari præferre ad ipsum pertineret. Cæterorum autem Evangelicorum Procerum nemo templum illud intravit. Deliberabatur tunc inter alia præcipue de causâ Religionis, & Cæsar statim interdicebat, donec hæc decideretur, ne quisquam utriusque Religionis Doctorum Conciones haberet: quod Protestantes ante causæ cognitionem iniquum esse dicebant.

*Confessio
Augustana
Carolo V.
Imp.
oblata.*

Die ergo Sabbathi, qui erat 15. Junii, Protestantes hi Confessionem suam Imperatori *Carolo V.* exhibuerunt, cui subscripserunt *Johannes*, Elector Saxonix, & filius illius, *Joh. Fridericus*, Dux Saxonix, *Georgius*, Marchio Brandenburgicus, *Ernestus & Franciscus*, Duces Brunsvicenses & Lunenburgici, *Philippus*, Landgravius Hassiæ, *Wolfgangus*, Princeps Anhaltinus, & ex Civitatibus Imperii liberis, Noriberga & Reutlinga,

Et

Et hæc est illa toto Orbe Christiano celebris Confessio Augustana, quam *Carolus V.* Imp. in Palatio suo, præsentibus Electoribus, & absenti Legatis, aliisque Principibus & Ordinibus Imperii, publice recitatam audivit, & statim in Linguam Gallicam & Italicam converti iussit.

Opponebant huic mox Pontificii Refutationem, quæ recitata quæque Augusta fuit die 3. Aug. in Consessu Imperii.

Regerebatur deinde Apologia Aug. Confessionis, a *Philippo Melancthone* conscripta, & die 22. al. 27. Sept. Cæsari *Carolo* exhibita, quam tamen ille recipere noluit.

Ejus
Apologia

Ex reliquis autem Civitatibus Imperii, Argentina, Constantia, Memminga, Lindavium, propriam quandam Confessionem per Casparem Hedionem, D. Concionatorem Argentinensem, exhibuerunt, quæ non est publice lecta.

Cæsar *Carolus* totus eos spectabat, quomodo dissidium Religionis absque Concilio, quod Protestantes volebant, pacaretur. Papa *Clemente* quoque huc collinante, ut antea leniter hæc causa loqueretur, aut armis opprimeretur.

Idibus deinde Aug. delecti fuere septem utrinque Viri, qui Concordiæ rationes in Religione inirent. Ex Pontificiis *Christophorus*, Episcopus Augustanus, *Henricus*, Dux Brunsvicensis, Theologi tres, *Wimpinus*, *Eccius*, & *Cochleus*; Jure-Consulti duo Coloniensis scil. & Badensis. Ex Protestantibus autem *Johannes Fridericus*, Dux Saxoniz, *Georgius*, Marchio Brandenburgicus, Theologi tres, *Philippus Melancthon*, *Johannes Brennius*, & *Erhardus Schnepffius*, atque duo item Jure-Consulti. Sed inter hoc convenire non potuit: præsertim de Missa, & votis Monasticis. Urbis quoque Augustanz Synodus, *Johannes Rechligerus*, die 13. Nov. coram *Carolo* Cæsare, & *Ferdinando* Rege, nomine Senatus, verba fecit, longa & arguta oratione protestans, cur decretum Cæsaris de Religione Pontificia, quam is imponebat, recipere non possent.

Exitus tandem horum Comitiorum is fuit, quod Cæsar Protestantes, Principes, & Civitates Imperii frustra hortatus ad revertendum in Pontificiam Religionem, hanc confirmavit, istos autem additis minis objurgavit; qui causam suam DEO commendantes Augusta discesserunt, tanta cum constantia fidei, ut *Johannes*, Elector Saxoniz, dixerit: *potius se Regionem & homines, corpus & vitam, quam istam amissurum.* *Georgius* autem, Marchio Brandenb. Cæsari in faciem, modeste tamen hæc Verba prætulit: *Potius quam mihi Verbum DEI eripi patiar, DEUMque meum negem, nunc statim procumbens, Cervicis gladio præbebo.*

Constantia
Principum
Evangelico-
rum.

Fertur contra quendam Principem Pontificium dixisse: *Lutheranos scripssisse Confessionem atramento: Cæsaris esse, scribere Confessionem rubrica: Respondisse alium Principem: sed videndum ei erit, ne ruber ille color in oculis ipsi saliat.* Augustanum Episcopum his addidisse: *Videndum esse, ad utras partes se rusticus essent aggregaturus.* Vid. Sleid. l. 7. Chytræus in hist. Aug. Conf.

Interfuit his Comitibus quoque *Christophorus*, Wittenbergiz Dux, solum *Carolus V.* Imp. secutus, enike apud hunc, & Principes Imperii de re-

Christophorus, Dux
situent

*Wirtenb.
singulari
DEI Provi-
dentia
conseruatur.*

stituendo avitis ditionibus Parente, *Ulrico Duce*, agens: pro quo *Philippus*, Hassæ Landgravius, maxime causam egit, sed mansit Ducatus Wirtembergæ apud *Ferdinandum* Regem, cui Frater *Carolus* Imp. publice Augustæ Vindelicorum illam in feudum concessit. Prolata etiam hac voce: *ferro amisit ditionem Ulricus, reciperet ferrum*. Hispania autem Christophoro gratiam Cæsaris in reliquis invidentes, destinabant illum, tanquam unicum Filium & hæredem Parentis, clam in Hispaniam deducere, & Monasterio includere. Servavit autem illum DEUS per tot discrimina rerum, paterni Regiminis quondam successorem, non Wirtembergæ tantum, sed ipsius Ecclesiæ bono atque incremento.

*Augustini
Baderi, Ana-
baptista, de-
lirium atque
supplicium.*

Eodem tempore Anabaptistarum Secta hinc inde per Sueviam adhuc vagabatur, ex qua *Pellio* quidam, *Augustinus Bader*, Augustæ Vindelicorum Regem se parato Sceptro, corona, gladio, pugione & aliis regis ornamentis professus est: qui prope *Blaubyrum* captus, *Stutgardie* candentibus forcipibus laceratus, capite plexus est: multatio etiam aliis hujusmodi Sectarii capitali supplicio ibidem, ut & *Eßlingæ* & *Tubingæ*, quorum quidam incendiarii putabantur: quibusdam autem Anabaptistarum nomen odio Confessionis Evangelicæ impositum fuit: qui tamen juxta morem a Salvatore Christo & Apostolis præscriptum, docendi magis mansuete ad agnoscendam Veritatem, quam capite & exilio mulcandi fuissent, si non arma contra Magistratum corripuerunt.

*Fœdus
Schmalcaldi-
cum.*

Circa finem hujus anni, die 22. Dec. a Protestantibus, qui *Schmalcaldiæ* convenerant, fœdus neminis offendendi, sed tantum sui defendendi causa initum est, quod *Schmalcaldium* appellabatur, firmatum deinceps & auctum altero Conventu, die 19. Mart. anni sequentis *Schmalcaldiæ*, ubi quidem *Georgius*, Marchio-Brandenburgicus, & cum *Noribergæ* Civitates Imperiales Sueviæ *Campidunum* & *Heilbrunna*, fœderi isti accedere renuebant, Camerali tamen cautione se adjungebant, ne Religioni, quam profitebantur, periculum in supremo Judicio Imperii crearetur.

*Eßlingæ &
Papismo li-
berata.*

Anno MDXXXI. inter liberas Sueviæ Civitates *Eßlinga* quoque receperat doctrinam Evangelii, Missam & idola templis suis removens, quod & antea fecerat Civitas *Ulmenfis*, quæ hoc anno ad se vocavit *Martinum Bucerum*, *Johannem Oecolampadium*, & *Ambrosium Blaurerum*, quid ditionis *Ulmenfis* Ecclesias constituerunt, & Religionis formulam conscripserunt. *Crusius* l. c. c. 7. Accessit tunc quoque *Eßlinga* Fœderi *Schmalcaldico* d. 19. Dec. Conventu Protestantium *Francofurti* habito.

Eodem anno *Johannes Fabri*, Suevus, ex oppido *Algojæ* *Leutkirch*, Theologiæ Doctor, *Ferdinando* Regi a Confessionibus Sacris, factus est Episcopus *Viennensis*, quia una cum Eccio scripserat Refutationem Aug. Confess. unde *Erasmus Rotterodami* jocus: pauperem & tenuem *Lutherum* locupletare multos.

*Status Ec-
clesiæ*

Itto tempore Augustæ Vindelicorum *Johannes Froschius*, & *Stephanus Agricola*, Concionatores dimissi sunt, ob dissidium rei Sacramentariæ, &

in

in illorum locum vocati *Wolfgangus Musculus*, & *M. Bonifacius Wolfhardus Francus*. Concionabatur ille in Ecclesia Crucis, hic apud *S. Mauritium*. Vocati etiam, *D. Sebastianus Majer*, docens in San-Georgiano, & *Therobaldus Nigri*, in Ulriciano Templo. Hi non hebdomadatim Cœnam Domini celebrabant, sicut antehac usitatum fuerat: sed vix in mense semel. Nec in aris, neque ex calicibus, sed in ligneis mensis, & ex vulgaribus poculis. Non etiam quotidie baptizabant, sed tantum die Dominico, & infantibus ter aliquot guttas aquæ aspergebant, omisso exorcismo. *Gassarus* & *Henningus* de rebus Augustanis.

*Augustane
Evangelica.*

In hoc tempus incidit quoque Origo Scholæ *Annæ* apud Augustanos, ex qua multum emolumenti rei literariæ, & ipsi quoque religioni Evangelicæ accessit: cui occasionem dedit *Ulricus Langenmantelius*, Patricius Augustanus, Canonicus Collegii *S. Mauriti*, legans Stipendium s. pauperibus Studiosis, artium Baccalaureis, Civibus Augustanis, ad doctrinam Theologiæ Scholasticæ adipiscendam, quod studium cum ista ætate refrixisset, Senatus Urbis foundationem in melius putans, Scholam ex illo Legato apud Divam *Annam* aperuit, cujus primus Rector fuit *Gerhardus Geldenbaurus*, multorum operum Scriptor: nunc Gymnasio illi multa cum laude præest, doctrina & nomine Magnus.

Anno MDXXXIII. Protestantes conquerebantur de Papa, quod is detestaret liberum in Germania Concilium, atque extra Germaniam haberi veller, ubi Reges sibi ad vim inferendam conciliare posset: & quod ipsorum doctrinam, non solum præjudicio, sed etiam exurendis hominibus damnaret: ac quod non ex *S. Bibliis* solis, sed potius ex Scholasticorum Theologorum libris, Controversias Religionis disceptari veller: quod denique non ab æquis iudicibus & viris bonis, sed a se, & emissariis suis, dijudicari postularet: & ita ipse, qui adversarius esset, partes Iudicis sibi sumeret. Itaque Cæsaris opem requirebant.

Hoc anno die 18. Julii, obiit Eximius Vir, *Martinus Plantschius*, *S. Theol. Doctor* famosissimus, & Ecclesiastes Tubingenfis, cujus oppidi Cives ipse in fide erga *Ulricum*, Wirtembergiæ Ducem, cohortatione sua servavit, Monasterio Bebenhusano ducentos aureos legavit, & in Academia Tubingenfis opulentum Stipendium a suo nomine *Martianum* dictum, fundavit: ex quo multi Viri docti, & inter hos *Michael Heldmann* Episcopus Merseburgensis prodiiit.

*Mors Martini
Plant-
schii,
Fundatoris
Stipendii
Martiniani
Tubingenfis.*

Anno MDXXXIV. die 10. Febr. *Ferdinandus*, Rex Romanorum, Stuttgartiæ Edictum promulgavit ad Præfectos & Magistratus Wirtembergiæ, ut Anabaptistas, aliunde in hunc Ducatum venientes, coerceant.

Repetebat hoc anno *Ulricus*, Wirtembergiæ Dux, Exul, Ducatum hunc armis, quem & feliciter ope *Philippi*, Landgravi Hassiæ, recuperavit, superato *Philippo*, Comite Palatino Rheno, Gubernatore hujus Provinciæ, cum Copiis Regiis in pugna prope Lauffam ad Nierum.

*Ulricus,
Dux Wir-
tutatum
armis
recuperat.*

Deinde

Deinde cum eodem anno *Albertus*, Archi-Episcopus Moguntinus, & *Georgius*, Dux Saxoniz, *Cadams* in Bohemia, transactionem iniissent inter *Ferdinandum*, Regem Romanorum, & *Jobannem Fridericum*, Electorem Saxoniz, ut hic cum Sociis *Ferdinandum* pro Rom. Rege agnosceret, & *Ferdinandus* Rex vicissim apud fratrem Imperatorem *Carolum* efficere, ut Fiscus vel Camera Imperii ab omni actione contra Protestantes cessaret, transegerunt iidem Principes quoque inter *Ferdinandum*, Regem, & *Ulricum*, Wirtenbergiz Ducem, qui Ducatum suum quidem retinuit, sed tanquam beneficium & sub Feudum Domus Austriacæ. Post hæc *Ulricus* ad solvendo sumptus bellicos pecuniam a subditis exegit, cuietiam Prælati Monasteriorum per Ducatum bonam partem contulerunt. V. *Scriptores* rerum Wirtenb.

Tunc quoque promovendæ Religioni Civitates Sueviz Constantia, Lindovia, Isna & Biberacum, Stipendia aliquot ad sustentationem Civium suorum, Theologiæ Studioforum, condiderunt, qui, ut in Academia Argentoratensi commodiorem locum haberent, Senatus hujus Urbis proximo anno Collegium Prædicatorum destinavit, in quo & suorum Civium filii, & alii idonei Alumni studiis sacris vacarent. Triennio autem post, anno nimirum 1539. *Job. Sturmius*, Lutetiæ Professor Linguarum & Eloquentiæ, Argentoratum vocatus, Scholæ ibi aperiendæ gratia, initium ejus fecit altero anno in hoc Cœnobio Prædicatorum. Instituit ibi decem Classibus, in quas Juventutem per Urbem dispersam collegit: adjutus in hoc opere tum ab aliis, tum à Nobili Viro, *Jacobo Sturmio*, & à Theologis, *Wolffango Fabro*, *Capitone*, *Martino Bucero*, & *Cassaro Hedsane*. Unde celebre Gymnasium, & ex illo deinde Academia Argentoratensis, Viris in omnibus artibus & linguis, ipsaque etiam Theologia præstans surrexit.

Reformatio
Ecclesiæ
Wirtenber-
gicæ, & libe-
ratio à jugo
Papali.

Annus MDXXXV. omnium felicissimus Wirtenbergiz fuit, dum hoc ipso *Ulricus* Dux, Religionem ex formula Augustanz Confess. in illo emendavit, adhibitis ad tantum opus Stutgardiz, ubi Missa die Purificationis Mariæ abrogata, *Erhardo Schnepffio*, Wimpinensi, qui strenue Evangelium contra superstitiones Pontificias, & Ordines Monachorum prædicavit. Tubingæ vero *Ambrosio Blaurero*, Constantiensis, qui primam ibi Concionem Evangelicam habuit, die 1. Sept. Et hi Duum-Viri Waiblingæ, & in aliis quoque locis Ducatus Ecclesias reformarunt: cumque *M. Leonhardus Wernher à Schnepffio* ordinatus, primam Concionem Evangelicam Waiblingæ haberet, & cantatum in illa esset; Es ist das Heyl uns kommen her / aus Gnad und lauter Güte &c. Sacerdotes, Papicolæ & Capellani expuentes, indignabundi templo excurrerunt. Habuit deinde *Wernherus* ille Successorem, in Ecclesia Dignissimum, *M. Georgium Halam*, Virum trium linguarum Doctissimum. In more autem *Blaurero* fuit, ut omnes imagines & Statuas Christi & Apostolorum, aliorumque Sanctorum, ex Templis Superioris Tractus Ducatus Wirtenbergici, in quibus ipse Reformationem Religionis suscepit, eliminaret unde & ipso curante, Statuæ lapideæ magnæ, Christi & Apostoli Matthiæ, in templo Ecclesiæ collegiatæ Tubingensis depositæ fuerunt, quæ tamen deinceps sociatæ iterum fuerunt reliquis, quarum depolitionem difficultas impederat. Teste *Crusio* l. 12. c. 36.

part. 3.

Secuta

Secuta deinde mox est Monasteriorum per Ducatum Wirtembergicum Reformatio in Religione: Cum enim in iis magnus esset Monachorum numerus, cum illis hoc a Principe actum est; ut aut Ecclesiæ, docendo Evangelio, infervirent, aut alio Cœnobiorum, vel locorum, se conferrent cum bonis suis, aut privatim agerent, ubiubi placeret; aliquam summam pecuniæ ex Monasterii redditibus ad vicum & amicum accepturi. Harum conditionum alii aliam acceperunt: & quos privatim vivere juvabat, in singulos annos singuli 40. florenis donati sunt: Laicis fratribus, qui uxores ducerent, quotannis 25. fl. decreti. Abbas Hirsauensis, *Johannes*, solus in eo Monasterio manens, & privatus agens, 500. florenos ex ejus redditibus accipiebat.

Reformatio
Monasterio-
rum in Du-
catu Wirtem-
bergicæ.

Murrhartensis Abbas, *Martinus*, favore nobilium ibi relictus est (una cum Priore *Thoma Carlsno*) præfecturam gerens, retento habitu suo.

Et tunc Herren-Albenibus Monachis, aliisque in Monasterio vivere volentibus, per *Johannem Fridericum à Thomm*, Præfectum Majorem Kirchheimensem, & *Erhardum Schnepffium*, *Ulrici* Ducis Legatos, hæc regula tradita est: Legendæ suis horis sacræ literæ, canendi Psalmi, Cœna Domini percipienda, Missa tollenda, coacta per omnium peccatorum enumerationem Confessio omittenda, pro cucullo alius honestus vestitus accipiendus, honesta opificia exercenda, conscientie non gravandæ, Monasticis omnibus utriusque sexus Verbum DEI audiendum, nulli amplius *novæ* *ortus* in Cœnobia recipiendi.

Hanc innovationem Religionis, cum etiam Abbas Zwifaltensis inter Ordines Provinciales Ducatus Wirtembergici merueret, Viennam ad Regem *Ferdinandum* confugit; sed transacta res est, dante Abbate aliquot aureorum millia *Ulrico* Duci, sub cujus protectione & Advocacia mansit quoque Cœnobium illud: Abbate aliquandiu in Dietis Provincialibus adhuc comparante, sed postea se his eximente, unde novæ lites ortæ.

Abbas Zwi-
faltensis, Re-
formationem
respuens,
Viennam fu-
git.

Diceffit quoque tunc clanculum Tubinga *Ambrosius Widmann*, Jurium Doctor, Ecclesiæ Collegiatæ Præpositus, & Universitatis Cancellarius: qui, ut ipse dicebat, Psalmos germanicâ linguâ compositos in Ecclesiâ noluît cum reliquis canere: & licet postea sæpe solenniter ad officium requisitus esset, ex vicino oppido Rorenburgo ad Nicum, & aliunde, noluît redire, promotiones tamen Academicæ ipso absente processerunt, non tamen sine quibusdam difficultatibus, de quibus videnda sunt Acta illius Academiæ.

Ob eandem
causam *Ambrosius Widmann*, Præpos. & Cancell. Tubing. discedit.

Illo anno quoque *Martinus Bucerus* Argentorato venit Augustam Vindelicorum, qui aliquandiu in Ecclesiâ parochiali D. Johann. concionatus, Senitui ansam dedit, ut Cal. Jul. *Genowen Saslerum*, Medicum, & *Casparum Huberinum*, Concionatorem, cum omnium ibi concionatorum literis, Wirtembergam ad *Lutberum* mitteret, & ipse concordie facta, *Urbanum Regium* Augustam remitti peteret. Sed cum is a Luneburgico Duce discedere

Prædicationis Evangelii in Germaniâ & Suediæ felix successus.

R

nollet,

nollet, loco ejus missus est huc *M. Johann Forster*, Civis Augustanus; qui Wittenbergæ Diaconum egerat: Triennio autem post dimissus, Hebraicæ Linguæ Professor Turingæ & Wittenbergæ fuit. Ita Augusta, omni sublata dissensione, quæ antea fuerat, hoc anno doctrinam Evangelii simpliciter recepit. *Gaffarus & Sleidanus* l. 9.

Renovatum porrò sub finem hujus anni, die 24. Dec. fuit sædus Schmalcaldicum in decem annos: cui accessit quoque *Ulricus*, Wittenbergæ Dux, cum aliis Principibus, qui Augustanam Confessionem interea amplexi sunt, *Barnimo* scil. & *Philippo*, Ducibus Pomeraniæ, & *Ruperto*, Duce Bavariz, Com. Palat. Rheni Bipontino, *Wilhelmo* quoque, Comite Nassovio, & Civitatibus, Francofurto, Hamburgo, Hanovia: quibus in Suevia accesserunt etiam Augusta Vindelicorum & Campidunum.

Anno MDXXXVI. die 8. Maji simulacra Sanctorum Stuttgartiæ e *Stuttgartia reformata*, templis remota sunt, & Monachis utriusque sexus potestas facta est contrahendi matrimonii, si qui noluerunt, annua pensio data: deinde Die Lunæ post Festum Pentecostes publice in foro Stuttgartiæ hæc pronunciata sunt: 1. Nemo inficitur Evangelicas ex verbo DEI conciones. 2. Quisque singulis diebus Dominicis & Festis ad Conciones accedat: eodem mittat suam familiam, saltem semel in die. Qui neglexerit, primo uno floreno mulctator, iterum duobus. Qui mulctam solvere non poterit, is quadriduum pane & aqua pascitor. 3. Nemo aliò evagetur ob Missas audiendas, sub sæna modo dicta. 4. Nemo inter Conciones ludito, saltato, convivator, in publico sedeto, statove, sed ad minimum semel concioni interfuerit, & domi maneat. Mulcta 5. fl. aut dicm & noctem in Carcerem. 5. Imagines, quæ adorantur, tolluntur; sed quæ scandalo carent, ferri possunt. Tolluntur verò illæ priores, sciente Magistratu & Concionatoribus.

Cass. Grater, Ecclesiastes in Aula Ulrici Ducis Wirtembergæ diligentissimus.

Fuit tunc in Aula Wirtembergica Concionator, *Cassarus Grater*, fides *Ulrici* Ducis in exilio, veræ Religionis semina apud *Philippum*, Hassiæ Landgravium, & Electorem Saxoniz percipientis, Comes, multum inter primos Evangelii Doctores de Ecclesiâ Wirtembergica meritis. Singulis diebus singulas habuit conciones in præsentia ipsius Principis, qui nec venatum abibat, nec balneo utebatur, nisi audito prius Verbo DEI, Exemplo uti rarissimo, ita in omnia secula memorabili. Vid. *Philipp. Grater* in Præf. T. I. Hist. Biblicæ.

Academia Tubing. per Brentium & Grynaum Reformatio. Stipendii Theologici fundatio.

Præterea hoc anno *Ulricus*, Wirtenb. Dux, *Johannem Brentium* Hala Suevorum evocavit, ut ipse Statum Religionis in Academia Tubingensi ordinaret, quem ipse quoque juxta normam S. Scripturæ, & innixæ huic Aug. Confessionis intra annum feliciter composuit: cooperante quoque in eundem finem *Simone Gryneo*, Viro excellenter docto, qui Basilea accerseratur, & tunc eodem tempore, idem Dux *Ulricus*, in hac ipsa Academia, Stipendium Theologicum illustre, opus vere Divinum, & cui par hæctenus in Germania nullum, fundavit: commutans Monasterium ibidem Augustinianum in longe aliud Seminarium Ecclesiæ, ut in illo devoti S. Theologiæ Studiosi, munificentia ve-

re

re Principali, alerentur, & digne Ministerio Sacro obeundo, educarentur: convenienti scil. primo & antiquissimo instituto Monasteriorum, quæ pro Scholis interserviebant, in quibus Religiosi & Monachi sacras & humanas literas docerent.

Eodem anno Lucas, Monasterii B. Mariæ Virg. in Alba Dominorum Abbas, habitum Monasticum, ad tempus saltem, quamdiu expediens aut necessarium sibi videbatur, mutandi, & sub alio decenti Clericali habitu incedendi veniam a Paulo III. Papa rogavit, non in despectum S. Ordinis Cisterciensis, ut ipse dicebat, aut animo Ordinem Monasteriumve, & habitum deferendi, sed solum propterea, ut istis temporibus periculosis, quietius & diutius in Monasterio Albenſi permanere, & Regimine suo commoda ipsius conservare, damnaque huic & sibi imminencia avertere facilius posset, monentibus ipsum, ut hoc faceret fratribus ibi præsentibus, sed migrare iussis, qui Abbatem suum hortabantur, ne Monasterium ipsorum dimitteret, sed potius habitum mutaret, an forte auspicante Altissimo, ad pristinum Scutum Regularem, ipsos, ut gallina pullos suos sub alas recolligere posset. Impetravit hanc habitus mutationem Abbas a Pontifice; *Ulricus* autem, Wittenbergæ Dux, Cænobium illud in longe meliorem Statum & habitum, illata huic vera Evangelica Religione, mutavit.

Cænobium Alba Dominorum post multas tergiversationes tandem reformatur sub Regimine Ulrici, Ducis Wittenbergæ.

Notanda quoque hoc loco est Formula Concordiæ, inter *Lutherum & Bucerus*, aliosque Theologos, de S. Cæna Domini, a *Melancthone* die 19. Maji conscripta. Sc. cum mense Aprili *Bucerus* Augustæ Vindelicorum, Senatu vehementibus Concionibus contra Canonicos & idola concitato, effectisset, ut *Bonifacius Wolffhardus*, & *Wolfgangus Musculus*, Theologi, Pacis studio à prædicto Senatu Augustano ad Conventum Theologorum Ilenaci in Thuringia mitterentur, hi tantum non Palinodiam, *Melancthone* modestam formulam præscribente, cecinerunt, quod tamen domum reversi, egregie dissimularunt, uti scribit *Gassarius* de rebus Augustanis.

Concordia inter Lutherum & Bucerus.

Anno MDXXXVII. cum Augustæ Vindelicorum Religio mutata esset, Episcopus & 40. Canonici Nobiles, alique Dillingam concesserunt. Item Judicium Ecclesiasticum (*Das Chor-Vericht*) & Præpositus S. Crucis cum conventualibus suis. Præterea Sanctimonialia S. Ursulæ. Abbas vero S. *Ulrici* cum conventu, præter unum Monachum, Wittelspachium emigravit: Præpositus S. Georgii, & sui, Guggenbergam; Chorales autem S. Mauriti, præter tres, Landspergam Baviar. Abbatissa S. Stephan cum Virginibus suis Hœchstadium; manserunt decem annos extra urbem. Altaria omnia remota sunt. Cum ergo illi irati excessissent, Senatus Augustanus, edito scripto ad Cæsarem & Regem, omnesque Imperii Ordines, facti sui rationem explicuit: commemorans etiam, quam amice cum illis egerit; quam odiose contra se illi gesserint, aliquotiesque in urbe seditionem excitare voluerint. Adversus hæc Episcopus *Christophorus* scripto respondit, & a multa criminatione potentissimos illos hortatur, ut in medium consulant, cum res ad ipsorum quoque periculum pertineat. Conventu deinde Protec-

stantium

stantium Schmalcaldiae congregato, *Matthias Heldus*, Cæsaris Pro-Cancellarius, Augustanis insensu, ait, quæ cum Protestantibus acturus sit nomine Cæsaris, ea ad illos, qui novissime Religionem inconsulto Cæsare mutaverint, nihil pertinere, maxime ad Augustanos, quod in eo Cæsarem manifesto contempserint. Vid. Gassius & Sleidanus l. 12.

Bucerus autem Argentorato Religionis causâ Augustam vocatus, mense Janio hujus anni instituit, ut in hac urbe tribus cujusque Septimanæ diebus, (*Luna, Mercurii, Veneris*) summo mane, in fano Mauritiano S. Scriptura Latine explicaretur. A Forstero Pfalterium Davidis: a *Cellario Divi Matthæi*: a *Wolffhardo Genesis*: a Musculo, Epistolæ Paulinæ. Sed cum pauci essent Auditores, relegata est ea tota docendi ratio ad Scholas. Matutinæ quoque Conciones & preces cæpæ sunt haberi populari lingua quotidie, iisdem diebus, in usum vulgi: in Basilica D. Mariæ, in templo Ulriciano, & apud Nudipedes sive Franciscanos. Die autem Sabbatino in omnibus templis reliquis, vesperti.

Concesserat quoque jam Argentorato Augustam Vindelicorum *Caspar Schwenckfeldius*, hospitium eligens apud *Bonifacium Wolffhardum*, Theologum Augustanum, qui ab illo libem quandam traxisse ferebatur, a qua tamen ipse se purgavit, cum actis Theologorum, qui Schmalcaldiz conveniant, manu sua subscriberet.

Anno MDXXXVIII. enituit singulari exemplo pietas *Christophori*, *Christophorus Dux Wirtembergie* *Papæ se non submittit.* *Wittenbergie Ducis*, qui Niceæ quidem in Italia cum laude ministravit ad mensam *Carolo V. Imp.*, *Paulo III. Pontif. Rom.*, & *Francisco I. Gallie Regi* aliis vero, & Rege quidem *Francisco* ipso, cum variis Principibus, dextrum pedem Papæ osculantibus, ipse, quamvis à Conestabulo monitus, id facere noluit: suoque Exemplo, nullum curans periculum, alios quoque Proceres ab ista osculatione inhibuit, inter quos fuit *Wilhelmus*, Comes *Fürstenbergis*.

Eodem anno, cum *Ludovicus* & *Wilhelmus*, Bavarie Duces, Ingolstadtium vallo & fossâ novis operibus cingerent, *Ulricus*, *Wittenbergie Dux*, tuendæ Religionis & libertatis ergo, ex consilio *Philippi*, Hassiæ Landgraviæ, oppida, Kirchheimium ac Schorndorfium, munire aggressus est: primum quoque Ecclesiæ Schorndorffensi Parochum Evangelicum dans, *Balthasarum Himmeibergerum*, Campidonensem, Virum egregie doctum, qui Auditores suos ad fiduciam in Christum tantum unice invitavit.

Mense Julio hujus anni, Ilenaci Conventus erat Protestantium, Pacis & Concordiæ cum Cæsare ineundæ causâ, ubi Civitates Hala Suevorum & Heilbronna, se quoque in fœdus admitti petebant, quæ res Augustanis & Ulmenibus demandata fuit.

Anno MDXXXIX. Conventus Protestantium habitus fuit Francofurti, ut pax inter ipsos & Pontificios servaretur. Ad quem Conventum Augusta Vindelicorum *Conradum Heslum*, D. & *Joachimum Langenmantelium*, Patricios, misit. Cum autem Protestantes ibi tunc ab insidiis Pontificiorum metuerent, multi clam, & inter hos quoque *Ulricus*, *Wittenbergie Dux*, ut se munirent, milites conducebant, quorum ducentos Hala Suevorum in suo territorio habuit.

Mense

Mense Junio hujus Anni, *Ambrosius Blaurer* Constantia venit Augustam Vindelicorum, Religionis omnino confirmandæ causa, Auctore præcipue *Conrado Stierlino*, plebejo, Ecclesiæ Præposito, habuitque vehementes Conciones in templo S. Mauriti, quibus etiam studebat excommunicationem introducere. Sed *Wolfgangus Reblinger*, Consul, præter expectationem illum discedere jussit: ceteroquin Senatus, *Blaureri* monitu auxit studiosis pauperibus Stipendia, & duozaria in stipem illorum & advenarum instituit, suosque beneficiarios studiosos, meliori ita successu, in Academiam Tubingensem misit.

Anno MDXL. cum Protestantes mense Februario pacem a Cæsare petissent, ut Religio inprimis constitui posset, & sic melius de bello Turcico agi, ambiguum responsum tulerunt, unde Calendis Martii Legatos Schmalcaldiam miserunt, quibus Theologi quoque aderant, *Justus Jonas*, *Pomeranus*, *Melanchthon*, *Cruciger*, *Bucerus*; qui iusti, formulam conciliandæ doctrinæ cum adversariis scribere, responderunt: non esse a vestigiis Aug. Conf. & hujus Apologiæ discedendum: cumque avaritiæ in Ecclesiasticis bonis arripiendis infumalarentur Status Protestantes, responderunt: sibi non tanti esse tam exiguum pecuniam, ut ideo vellent tantam invidiam, offensionem, pericula, sustinere: habere se Ecclesias bene constitutas, excitasse Scholas frequentes, ut merito suspicione questus liberi esse debeant. Suadebant tunc etiam iidem Civitati Heilbronnæ, ut Missam Pontificiam è certis templis ejiciat, se illi auxilio fore, si quis ideo motus exsistat, promittentes.

Mense Julio Conventus Religionis causa habitus fuit Hagenojæ, ad quem Augusta Vindelicorum misit *Matthæum Langenmantelium* de Cuneo, & *Conradum Heel*, D.

Mense Novembri Colloquium Wormariense habitum fuit, cui a Civitate Augurana missi aderant *Wolfgangus Musculus*, unus ex Notariis Colloquii, *Joachim Langenmantelius*, & *Jacobus Heerbrandus*, Tribunus plebis.

Ulmensium Ecclesiarum Antistes celeberrimus tunc fuit *Martinus Frechtus*, S. Theol. Licent. qui populari lingua in magno illo templo, & Larine die Jovis in Choro ejusdem concionabatur, missus quoque ad Wormatiense Colloquium, & ad Comitia Ratisponensia.

Migrabant isto anno ex Parthenone Pfullingensi Moniales Leobergam, in Cœnobium Franciscanorum, in quo habitabant, usque ad annum 1551.

In Austria circa hoc tempus 24. Procures a Rege *Ferdinando* sinceram Evangelii doctrinam, qua multæ jam Germaniæ Provinciæ gaudebant, sibi permitti petebant, torclades a Turcis propter corruptum DEI cultum, Austriacis terris inferri causati: Sed Rex ad Concilium futurum illos rejecit, teste *Sleidano* l. 14. Agebantur quidem hoc anno MDXLI. Comitia Ratisponæ, de componenda Religione, quibus a parte Protestantium Theologi interfuerunt, *Melanchthon*, *Bucerus*, & *Joannes Pistorius*, a parte vero Pontificiorum, *Julius Pflugius*, *Joannes Eccius*, & *Joannes Gropperus*: sed discessum inde fuit sine effectu.

Anno MDXLV. Comitia Imperii Wormatiæ habebantur, in quibus Protestantes à *Ferdinando* Rege petebant, ut de Religione transigatur amice, vel pax sibi usque ad legitimum in Germania Concilium concedatur: se enim non curare, quale Concilium Pontifex paret Tridenti, quia hoc non sit liberum & Christianum: Cum *Lutherani* antea sint damnati a Papa, qui iustineat personam rei & Judicis: cumque jam Imp. *Carolus* ipse venisset Wormatiam, sequente illum Cardinale *Farnesio*, gravi erant Pontificii bello, contra *Lutheranos* pariendo: fuitque res suspecta, quod Cardinalis ille Wirtenbergiam, in quam tamen illum via ducebat, transire noluerit, quamvis fides illi impetrata fuerit.

Fuit & alibi operosus tunc Diabolus, qui ferebatur Rottwilæ, magno Civium timore, per urbem ambulare visus, cum Evangelii doctrina in ista graviter à quibusdam exagitaretur, & multi profitentes, se sola in Christum fide salvari, relictis bonis emigrarent: teste Lycopothene.

Annus MDXLVI. multis rebus memorabilis fuit, bello præcipue, quod *Carolus* Imp. Protestantibus intulit, quo non tantum Suevia hæc, sed reliqua Germania misere perturbata fuit.

Reformabat quidem initio hujus anni *Fridericus*, Elector Palatinus, Ecclesias suas ad normam Augustanæ Confessionis, quem Protestantes orabant, ut pacem Cæsari suaderet Religioni concedendam: qua de re Conventus quoque Francofurti ad Mœnum habitus est, sed irritò successu, quem impeditit maxime cæptum tunc Concilium Tridentinum.

Colloquium
Ratisponense
inter Evan-
gelicos &
Pontificios.

Habebatur quidem etiam Mense Februario Colloquium Ratisponæ, de Capitibus Aug. Confessionis, præsertim inter Petrum Malvendam, Hispanum, cui Carmelita Billicus successit, eruditior visus, & *Martin. Bucerum*, promptissimi & acerrimi ingenii Virum, cui duo illi adversarii minime pares fuerunt. Aderant quoque tunc *Martinus Frechtus*, *Johannes Pistorius*, *Georgius Major*, & ex Theologis Wirtenb. *Johannes Brentius*, atque *Erhardus Schnepffius*: sed cum rumor de bello, quod Cæsar contra Protestantes pararet, increbuisse, abruptum est Colloquium illud eodem adhuc mense.

Mors
Lutheri.

Accessit his malis mors quoque *Martini Lutheri*, ipso Concordiæ die 18. Febr. Islebii in Patria pie defuncti: qui tantas res verbo DEI & calamo egit, quantas nec *Alexander M.* nec *Julius Cæsar*, nec *Carolus M.* ferro.

Concesserat deinde *Carolus* Imp. Spiram, quo *Fridericus*, Elector Palatinus, *Philippus*, Landgravius Hassiæ, & *Ulricus*, Wirtenbergiæ Ducis, Legatus, una cum Navio & Granvellano convenerant, quos inter de variis rebus collocutio instituebatur. Cæsare rumorem belli de se, Landgravio sermones de Protestantium contra ipsum Francofurti conjuratione, extinguere allaborante, omnibus de ineunda Religionis Concordia inter se disserentibus, quam *Philippus*, Landgravius, per Concilium Nationis Germanicæ instituen-

dara

dam esse censebat, sed frustra: Verbo enim bellum negabatur a Cæsare, re ipsa autem parabatur.

Interrogatus autem iterum Imp. a Protestantibus de bello, respondit: Parare se bellum in rebelles quosdam, & Pacis publicæ perturbatores; deinde per literas plerisque Civitatibus Protestantium, Argentinenſi, Noribergenſi, & in Suevia, Auguſtanæ atque Ulmenſi, ſignificat, non in ipſas bellum ſuſcipi, ſed in quosdam rebelles, ipſis etiam non amicos. Et hunc in modum quoque ad *Ultricum*, Wirtenb. Ducem, *Carolus* Imp. ſcripſit, ſed omnia ſimulate.

Itaque Dux *Ultricum* viginti quatuor ſigna peditum ſcribit, & his Duſtorem præſcit *Johannem*, Baronem Heideggum, quibus adſuit quoque *Georgium*, Wirtenb. Comes, Frater *Ultrici* Ducis, & cum hoc *Balibaſar* à Gueltingen, & *Johannes Harderius*. Conſcripſerant quoque Civitates Sueviæ, & aliæ Superioris Germaniæ Exercitum, cui *Sebaſtianus Scherſlinus* præſuit, qui Alpium anguſtias prope Fueſſam & Ehrenbergam arcem occupavit. Interea Cæſar Ratiſponæ copias expectans, *Johannem Fridericum*, Electorem Saxoniz, & *Philippum*, Haſſiæ Landgravium, ut turbatores pacis proſcribit: ipſis Proſtantibus, publice antea per literas teſtantibus, ſibi ob veram Religionem proſtigandam, & Tridentini Concilii executionem inferri: unde & Epistolam ad Imp. *Carolum*, quam ipſe quidem non admittit, ſcripſerunt, in qua declararunt, ſe injuſto bello peti, ſimulque ſidem Imperatori renunciant, non inferendæ quidem, ſed propulſandæ injuriæ cauſa.

Cæsare itaque cum copiis Ratiſpona Ingolſtadium tendente, Proteſtantes eidem obviam proſciſcuntur, ne Neoburgum ad Danubium, & Donaſwerdam occupet, ſicque Ducatum Wirtenbergicum invadat. Cæſar autem, cum bellum à parte Proteſtantium non ita gerebatur, ut debebat, quod videns etiam *Scherſlinus*, è caſtris diſceſſit, non Neoburgum tantum, & Donaſwerdam, ſed Lauſingam quoque, & omnem Danubii tractum in ſuam poteſtatem redegit, Ulmam jam petiturus. Cum alibi *Mauritius*, Saxoniz Dux, ditio- nem *Johannis Friderici*, Electoris Saxoniz, *Ferdinandi*, Rom. Regis, auxilio invaſiſſet, Elector copias ſuas in Saxoniam abduxit, ad propria tuenda, unde ſpes Proteſtantium in his Regionibus collapſa: præſertim cum ipſe quoque *Philippus*, Haſſiæ Landgravius, domum tenderet: quo facto *Ultricus*, Wirtenb. Dux ſuas quoque copias 10000. militum retrò in Patriam deduxit.

Ita cedentes Principes Cæſar inſequitur, plures mox Civitates occupans, Bopſingam, Nerolingam, Oetingam, Duncelsbülam, Rotenburgum ad Tubarum, ex qua Urbe ipſe ad *Ultricum*, Wirtenb. Ducem, literas dedit, quibus illum hortatus eſt, ut ſe ſuæque omnia abſque ulla conditione dederet, alioqui male cum ipſo actum iri: Quem in modum etiam Cæſar ad Ordines Provinciæ ſcripſit: ipſi Wirtenbergiæ occupata Hala Suevorum & Heilbronna jam inſtans. Itaque *Ultricus* Dux a reliquis Principibus & Civitatibus deſtitutus, torius belli molem, cui impar erat, in ſe devolutam cernens, conſulit ſe in Caſtellum Tuelam, ex quo veniam per Legatos ſupplex a Cæsare petiit. Cæsareani autem milites, varia oppi-

Carolus V.
Imp. denub
Wirtenber-
giæ
occupat.

da, & ipsam quoque Stutgardiam occupabant, & in fidem Cæsaris iurejurando adigebant, in cuius ditionem mox totus Ducatus cessit; & sic Fœdus Schmalcaldicum dissolutum fuit: quo tempore valde tristis Wirtembergiæ ac Sueviæ omniumque Evangelicorum Status fuit. Fiebant supplices Victori Cæsari Ulmenfes, & ipse Elector Palatinus, qui Halæ Suevorum veniam deprecatione obtinuit: & hic Reformatio Heidelbergensis Ecclesiæ intercidit. Vid. *Sleidanus* l. 18.

*Ulricus,
Dux Wir-
redit in gra-
tiam
Cæsaris.*

Anno MDXLVII. ineunte statim, *Ulricus* Wirtembergicus, intercessione Electoris Palatini, ab Imp. *Carolo V.* Heilbronnæ, transactione per Legatos, *Balthasaro Gultlingio*, *Ludovico Franenburgo*, & *Johanne Fesslerio* /Ceo, inita, in gratiam receptus est: coactus tamen inter alias conditiones, quibus & confirmatio transactionis Cadavienfis inserta fuit, de recognoscendo Ducatu Wirtenb. tanquam sub Feudo Austriaco, solvere 300000. aureorum, & cautionis loco tradere Alpergam, Kirchemium & Schorndorffam, quibus Castellis & Urbibus Cæsar præsidia Hispanica imposuit, & sic subditi priore iurejurando liberati, in fidem Ducis *Ulrici* redierunt.

Post Legatos Wirtembergicos ad Cæsarem venerunt Algovix Civitates, Legati Memmingenses, Biberacenses, Ravenspurgii, Campidunenses, Isnenses, qui supplices facti, pœnam deprecabantur, & veniam impetrabant: reconciliata quoque tunc Cæsari Civitate Lindavienfi & Eßlingenfi.

Tendebat tunc amplius Cæsar cum Exercitu in Saxoniam, ubi *Johannem Fridericum*, Electorem Saxonix, prælio ad Muhlbergam superavit, & cepit, ipsaque Septem-Virali dignitate exiit; nullo modo autem, ut Tridentini Concilii Sanctiones acciperet, Herdœm inclutum movere potuit: castris autem ad Wittebergam positis, Comitia Ordinum Imperii Ultimam indixit, in quibus per Legatos petiit, ut ad compescendos in posterum Germanix motus fœdus iniretur, quale olim Suevicum fuit: hanc vero deliberationem pestis exorta abruptit, & inde Ordines Imperii Augustam Vindellicorum transiverunt, in quam Urbem rediit tunc *Orthonis*, Episcopi Augustani, universus *Clerus*, qui antea ob Reformationem Religionis inde discesserat.

Rebus ad Wittebergam constitutis, Cæsar Halam Saxonix proficiscebatur, quo, cum & *Philippus*, Hassix Landgravius, submittendi se, & transigendi causa venisset, captivus contra datam fidem detinebatur.

Venit deinde *Carolus* Imp. Neringam, urbemque hanc in gratiam recepit, à qua tamen *Georgium*, Wirtembergiæ Comitem, *Johannem Heideggum*, *Ludovicum*, Patrem & Filium, Oetingiæ Com. & *Sebastianum Scherclinum* exclusit.

Secuta hinc sunt Comitia armata, quæ Imp. *Carolus* Augusta Vindellicorum habuit: ubi in templo primario, prius tamen à Lutheranismi contagione, ita falso credebat, expiato, sacra Pontificio ritu fieri iussit, conciones de Missa habente, Michaelæ Siodonio, Episcopo, Studiofo antehac in Academia Tubingenfi. Contendebat tunc Cæsar à Principibus & Civitatibus, ut se Tridentino Concilio subjicerent, sed impetrare hoc, uti

uti voluit, non potuit. *Sléidannus* l. 19. Itaque inventa alia ratio fuit, in perniciem Religionis nostræ sufflaminandæ, & Pontificiæ stabilandæ.

Nam anno MDXLVIII. jussu *Caroli* Imp. *Julius Pflugius*, Episcopus Naumburgensis, *Michael Sidorius*, atque *Johannes Agricola* Islebius apostata libellum clam architectabantur de Religione, quæ servanda interim omnibus esset, donec Concilio, quod præterito anno propter aëris infectionem disfluxerat, rursus Tridentum reverso, finis fieret. Appellatum est ob eam causam hoc scriptum INTERIM. Ideò honos est Auditoribus habitus a Cæsare & Rege. *Michaelis* quidem Merseburgensis Episcopatus datus. Eum verò libellum improbatum, & voce & calamo Theologi multi: ut *Martinus Bucerus*, Argentorato Augustum vocatus: ut *Wolfgangus Musculus* ideò Augustæ Bernam discedens: ut *Johannes Brennius*, cujus domum propterea Halæ percurati sunt postea Hispani, quæsi- veruntque, ut ad Granvellam ducerent. Is vero aliquanto ante excesserat, & uxor cum liberis alio in loco exulabat. Ipsum dehinc Wirtembergicus *Ulricus* cum tota familia hospicio recepit, ac nullâ periculi ratione habitâ, texit. Præterea refragati quoque sunt Interimico libello, *Melanchthon*, & alii in Saxonia Theologi. Etiam *Valentinus Vannius*, qui postea Maulbronnensis Abbas fuit, ipsum oppugnavit. Cæsar autem Ordines cohortatus, ut hanc Religionis emendationem susceperent, cum Moguntinus Aristes communi notione, sine mandato tamen assensus esset, continuo tanquam omnibus nomination assensus, librum excudi & vulgari jussit. Ita publicari ceptum est INTERIM, à 15. die Maji, cui sane Principes aliquot & Civitates assensu nolu-erunt, nonnulli timido- res erant. Argentorati autem *Ludovicus Raabius*, Memmingensis, Concionator in summo templo, vehementer quoque in Interimisticam Doctrinam, tanquam Papisticam invehe- batur.

*Liber IN-
TERIM à
Theologis
Evangelicis
non admissi-
tur.*

*Liber Inte-
rim
per vim in
Wirtembergia
introducitur.*

Venerat libellus hic quoque Interim in Wirtembergiam, ubi, quia Cæsar *Carolus* militaria præsidia sua Aspergæ, Kirchheimi, & Schorndorffæ habebat, quibus tanquam frenis totum Ducatum coercerebat, recitata est illa formula doctrinæ pro Concione, & Edictum impetratum fuit, ne quis contra illum faceret: unde & Missa iterum ibi permessa. *Sléidannus* l. 20. *Crusius* l. c. 22. & Scriptores rerum Wirtembergicarum.

Interea *Mauritius*, Dux Saxoniz, loco Electoris *Johannis Friderici*, Elector Saxo- niz investitus fuit, solenni ritu Augustæ Vindelicorum ab Imp. *Carolo V.* qui, durantibus adhuc ibidem Comitibus, decretum fieri curavit de continuando Concilio Tridentino, quod publice recitatum fuit, & illud simul, quod erat de Religione ex Interimico scripto insti- tuenda. Parebant tunc Sueviæ Civitates auctoritati Cæsaris; ideo pii & docti Theologi ab illis discedebant. Recepit *Elislinga* Interim die 22. Jun. Reutlinga die 25. ejusdem Mensis: & sic Missa in his Civitatibus fuit restituta, retento tamen etiam Evangelio. Quod pariter Sturtgardiz ita quoque factum fuit, die 15. Aug. Itaque *Erhardus Schnepfius*, Theologus, & alii Concionatores ex Wirtembergia abierunt. A quibusdam etiam Prin- cipibus Electoribus, licet causam habebant, Cæsari non admodum reclamabatur.

Finitis deinde Comitibus Augustanis, cum *Carolus V.* Imp. Ulmam reverteretur, comprehensi ibi fuerunt Concionatores, qui Interim recipere volebant: *Martinus Frechtum*, *Martinus Rauberus*, *Bonaventura Stölzer*, *Jacobus Spießius*, *Georgius Fuesinus*: qui quatrduo in Carcere publico detenti fuerunt. Postea cum Cæsar inde abiret, catenis vinciti, & curru impositi, (quem pone sequebatur alter currus, cui *Johannes Fridericus* captivus insidebat) devehebantur in oppidum Wirtenbergenſe Kirchheimium, stipati à ducentis Hispanis. *Crusius l. c.* ubi plures recenset Pastores in ditione Ulmenſi, qui formulam illam credendi Interimicam agnoscere noluerunt, quos inter Parentem quoque suum reſert, qui Exilium, quam Interim, maluerit. Anno autem ſequentē captivi illi, Eccleſiæ Ulmenſis Miniſtri, cum per 7. meſes in cuſtodia una omnes catena vinciti, ſub Hiſpanico Centurione, Madronio, atque huc & illuc circumducti eſſent, tandem die 3. Martii libere dimiſſi ſunt. *Sleidanus l. 2. 1.* Ex quibus deinde *Martinus Frechtum* à *Chriſtophoro*, Wirtenb. Duce, Theologiæ Doctor in Academia Tubingenſi, & Illuſtris Theol. Stipend. Ephorus aſſumptus eſt.

Manſit tunc adhuc conſtans in fide noſtra Civitas Conſtantia in Suevia, inter ſummas perſecutiones, utriuslibet Brema, & Magdeburgum in Saxonia. Cum autem Imp. *Carolus* fratri, *Ferdinando* Regi, hanc Civitatem tradiſſet, & Cives illius proſcripti nullam aliunde opem ſperarent, ipſi ſe Auſtriacæ Domui dederunt. Tunc autem *Ambroſius Blaurer*, Eccleſiaſtes Conſtantienſis, & permulti cum illo Cives, propter Religionem Patria exceſſerunt.

Mutatus iſto tempore quoque fuit Status Reipublicæ Ulmæ, & Auguſtæ Vindelico- rum, ubi Episcopopus aliquot Sacrificos ſuſpectos Evangelii doctrinam abjurare coegit. Ulmæ autem Conſulares Viri & Senatores, qui Interim recuſabant, loco ſuo moti fuerunt: uti Ravensburgi, *Petrus Sonnenus*, & Biberaci, *Vitus Backlinus*, & *Johannes Egelfpachius*, qui recipiendi olim Evangelii Civibus ſuis Auctores fuerant. De quibus vid. *Pantaleon*, in deſcriptione Virorum Illuſtrum Germaniæ.

Ex Wirtenbergia *Erhardus Schnepffius*, Profeſſor Theologiæ, diſceſſit Jenam, pari munere ibi functus: *M. Georgius Hala*, Paſtor Eccleſiæ Waiblingenſis, pervenit Zwickam, & deinde Lipſiam, cui ſucceſſit in Eccleſiæ Waiblingenſi Ivo *Heinzelmannus*, olim Monachus. *Johannes Jacobus* quoque Eccleſiaſtes Siſſenſis, dimiſſus eſt, & cum illo circiter 40. Miniſtri Eccleſiæ, ditionis Ulmenſis, in qua tamen novem permanſerunt, novam Religionis formulam amplexi, qui binas, quaternas, & ſenas parochias adminiſtrare cogeantur. Quidam autem tranquillioribus poſtea rebus ab exilio iterum revocati fuerunt.

Iſto tempore Civitati Nerolingenſi quoque obtruſus fuit Miſſifex, quo Sacris primū operante, textorū pueri per ſineſtram templi lapides contra eum in altare jaciebant, & nemo illum ſacrificantem audivit, idē diu manere non potuit.

Alibi autem Abbates & Monachi paſſim Cœnobii iterum reſtituti fuerunt, quod factum quoque eſt in Ducatu Wirtenbergico, ubi Abbates priſtinam Jurisdictionem in ſubditos ſuos exercebant, & Duci *Ulrico* nil præter

*Monasteria
Wirtenbergi-
ca occupant*

ter Jus Patronatus relinquebant. Talem itaque Abbatem accepit iterum Cœnobium Murrhartense, *Martinum*, eodem quidem anno 1548. defunctum, pro quo Melchior, Episcopus Herbipolenſis, Abbaris honore affecit *Thomam Carlinum*, Priorem: in Cœnobio autem Hirſaugienſi, *Johannes* Abbas, qui remiſerat accepta jam poteſtate ab Imperatore, Monachos diſperſos recolligebat, & novitios adoleſcentes recipiebat.

Hoc anno *Petrus Paulus Vergerius*, Episcopus Juſtinopolitanus in Iſtria, qui jam viginti abhinc annis miſſus primùm à Pontifice ad *Ferdinandum*, Rom. Regem, erat, Lutheranis, quacunq̃ poterat, incommodans, deinde Legatus quoque Papæ in Germaniam, ad promovendum Concilium Tridentinum, cum ſuſpectus Pontifici de Lutheranorum, ut vocabatur, hæreſi, purgandi ſui cauſa ſcribere contra hos inſtituiſet, atque ideo diligenter libros eorum evolveret, ex illis ad ipſorum doctrinam converſus eſt; perterritus præſertim Exemplo *Franciſci Spiera*, Itali, qui Evangelium amplexus, cum iterum ad Papatum deſciviſſet, in deſperatione ſalutis ſuæ perierat. Hinc *Vergerius* Romæ, valedicens, conceſſit primo in Rhætiā, poſtea in Wirtembergiam, ubi a *Chriſtophoro* Duce liberaliter Tubingæ receptus fuit. *Steidanus* l. 21. *Crufius* l. c. Obiit deinde anno 1565. 4. Octob. parentante illi *Jacobo Andrea*, *Crufius* l. 12. c. 11. part. 3.

Vergerius,
Episc. Juſti-
nopolitanus
Papismo re-
liſto ad Ec-
cleſiam Ev-
angelicam
acceſſit.

Anno MDXLIX. duravit adhuc perſecutio Evangelicorum Eccleſiarum Miniſtrorum, in Suevia & vicinis locis. *Fridericus* enim, Comes Oetingiz, expulſit Evangelicos Miniſtros, quod nollent S. Cœnam Domini aliter, quam initio à Chriſto inſtituta fuerat, adminiſtrare: idemque Comes *Johannem Jacobum*, Concionatorem Sieſſenſem, Exulem, de quo ante, Oetingiz conjeçit in vincula, & Comitatu ſuo expulſit; qui deinde Eccleſiæ Eberſpacenſi, Heidenheimenſi, & Heubacenſi in Wirtembergia præfuit. Argentorati quoque *Bucero* & *Fagio* interdictum eſt, ne amplius concionarentur, qui deinde in Angliam profeçti, ſuccedentibus in eorum locum *Cafparo Hedione*, & *Johanne Marpachio*, Theologi DD.

Tunc quoque Frater *Theobaldus*, Monafteriū Herren-Albenſis Viſitator, Abbatem illius Cœnobii elegit, *Georgium*. *Crufius* l. c. c. 23.

Anno MDL. *Carolus V.* iterum Comitā Auguſtæ Vindelicorum habuit, ubi *Mauritius*, Elector Saxoniz, niſi ſuis Theologiſ poteſtas deciden- di fiat, & Papa ſe Concilio libero ſubjiciat, frontem oppoſuit. Sub finem autem hujus anni die 6. Nov. obiit in Wirtembergia *Ulricus* Dux, Tubingæ, turbido adhuc Religionis Statu, quā Pontifex Romanus variis modis tentavit: Dum priori anno tres Legatos Episcopos miſit cum indulto toti Germaniz proponendo: ex cujus formulæ omnes, qui in Eccleſiæ gremium redire vellent, recipere, delictis condonatis, & auctoritate Pontificis, cœnz Dominicæ ſpecies ambis diſtribui permitterent. Quod indul- rum ab Haſſiacis Eccleſiæ Miniſtris repudiatum eſt. *Steidanus* l. 21.

Ulrico Duci in Regimine Ducatus Wirtembergici ſucceſſit filius, Dux *Chriſtophorus*, qui Halcyonia Eccleſiā hiſ regionibus ſecum reduxit, & Wir-

Mors Ulrici,
Ducis Wir-
tembergiæ.

Ei ſuccedit
ſilius

Christophorus, Princeps optimus. Wittenbergiam primò statim Regiminis sui anno, qui erat MDLI, gravi onere liberavit, dum Kirchernio & Schorndorffio præfidia militum Hispanorum in Italiam deducta sunt, & Asperga pro Hispanis milites Germanos præfidarios accepit, qui & ipsi altero anno inde discesserunt.

Finivit hoc anno *Carolus V.* Imp. Comitia Augustana, cum hoc decreto, ut omnes Imperii Ordines Concilio Tridentino se subicerent, atque accepta fide publica, ad illud venirent: cui decreto, cum Ministri Ecclesiæ Augustanæ obtemperare nollent, iussi sunt 16. Aug. ab Episcopo Atrebatensi procul ab Imperio exulare: quod & Memmingensibus Concionatoribus, Augustam vocatis, accidit: quorum præcipuus erat *Bartholomæus Berthelinus*, Vir doctus & bonus.

Redierunt autem hoc anno Leonberga Moniales Pfullingenses ad pristinum Parthenonem, ubi paulatim vivere desierunt, nullis aliis in illorum locum succedentibus.

Ceterum magnum hoc anno Ecclesiæ in Wittenbergia lumen affulsit in *Johanne Brenzio*, quem, diu alio civili habitu, se tegere coactum, *Christophorus* Dux ministerio sacro hoc anno restituit: qui ipse quoque Religiosissimus Princeps, per hunc *Brentium* capita Doctrinæ Christianæ tunc iussit conscribi, Concilio Tridentino exhibenda: qualia quoque *Mauritius*, Elector Saxonix, iussit per *Philippum Melancthonem* stylo comprehendi, quorum Principum instituto Senatus Argentoratensis Civitatis se adjunxit, & *Casparum Hedionem*, *Johannem Linglium*, *Christophorum Sellium*, *Bucer* generum, ad Theologos Wittenbergicos misit, qui cum his de Concilio Tridentino deliberarent. Misit itaque *Christophorus*, Wittenbergix Dux, mox Tridentum Legatos, *Johannem Theodoricum Pleningerum*, & *Johannem Hacklinum*, qui Confessionem suam Doctrinæ Concilio publice exhiberent, & annuntiarent, venturos eo quoque Theologos suos, modo de fide publica iis satis caveatur, qui omnia essent copiosius explicaturi, & defensusi. Venerunt Legati hi sub finem Octobris Tridentum, noluerunt autem Comiti Montfortio parere, ut ad Pontificis Legatum irent, ne auctoritatem ullam illi videantur tribuere. Postea die 24. Jan. anni sequentis Legatus Wittenbergicus Patribus Tridentini Concilii, vocatus ab his, Confessionem Ducis *Christophori* exhibuit, & Theologos venturos promissit, qui ex S. lteris hanc tueantur: quod eodem die fecerunt Legati *Mauritius*, Electoris Saxonix. Cum autem de formula cautionis inter Patres Tridentinos, & Legatos Wittenbergicos non satis conveniret, hi die primo Februarij domum Tridento discesserunt.

Mauritius, Elector Saxonix, libertatis Germanicæ contra Cæsarem Vindex, à Gallis petit auxilium.

Hoc tempore quoque *Mauritius*, Elector Saxonix, & *Albertus*, Marchio Brandenburg. cum *Henrico II.* Rege Gallix sordus ineuntes, ad vindicandam Germanix libertatem, & captivos Principes, Saxonem & Hassum, liberandos, occiperunt. Itaque Elector *Mauritius*, liberata obsidione Civitate Magdeburgensi, ad asserendam firmitus Evangelii doctrinam scriptum edidit mense Martii anni MDLII. quo graviter conquirebatur de Religionis dissidio, ex quo commodis suis quidam consulant, & de Landgravi Hassix, *Philippo*, detentione, ad dedecus Germanix facta, cui par

(cri-

scriptum edidit quoque *Albertus*, Marchio Brandenb. de durissima Germaniz servitute, ex Ecclesiasticorum culpa. Quibus accessit *Henricus II.* Galliz Rex, qui literis quoque publice profitebatur, se excitari, ut pristinam Germaniz libertatem contra Cæsarem restitueret, & Principes captivos haberet, pro quibus hætenus frustra Germaniz Principes, & Inter hos quoque *Christophorus*, Wittenbergiz Dux, apud *Carolus V.* Imperatorem intercesserunt.

Præquam autem nova hæc expeditio bellica cœpit, *Christophorus* alios Legatos ad Tridentinum Concilium misit, *Wernherum* à Munchingen, & *Hieronymum Gerbardum*, J. Consultum, rogantes, ut sibi de cautione & exhibitæ doctrinæ Confessione responderetur. Securi hos statim fuerunt eodem Mense die 18. Martii, Tridentum quoque venientes, Theologi Wittenbergici, *D. Johannes Brennius*, *D. Jacobus Benrlinus*, *Jacobus Heerbrandus*, *Valentinus Pannius*, & optime in Lectione SS. Patrum versatus, *M. Jodocus Neobolus*, Concionator Entringensis, quibus Argentineæ Legati, *Johannes Marpachius D.* & *Christophorus Sellus* accesserunt.

Christophorus, Dux Wirtenb. Theologos suos mittit Tridentum ad Concilium.

Ivit in gentes & populos tunc pia Confessio *Christophori*, Ducis Wirtenb. typis jam publice excusa, cujus exemplaria Patribus quibusdam Tridentinis distribuebantur, magno quoque cum cæterorum desiderio. Quod indigne tulit Legatus Pontificius, qui antea publicè Confessionem hanc, à Legatis Wittenbergicis exhibitam, ad se receperat, oppressam illam cupiens. Postulabant autem prædicti Theologi Wittenbergici actionem secum institui, & collationem sententiarum de hæc Confessione, sed nequicquam. Illorum enim doctrina, ipsis non auditis, habebatur jam pro damnata. Alibi quoque Memmingæ non licebat habere pias Conciones, nec Sacramenta administrare, expulsis inde Evangelicis Ministris.

Confessio fidei Christophori, Ducis Wirtenbergiz, egregia.

Jamque ad arma res iterum pervenit, dum *Albertus*, Marchio Brandenburgicus, cum copiis suis contra Cæsarem *Carolus V.* movens, Sueviæ oppida, Halam, Neroltingam, & alia, inter quæ Rotenburgum quoque in Franconia, occupavit. *Mauritius* quoque, Saxoniz Elector, Augustam Vindelicorum deditione cepit, & veterem ibi Senatum restituit. Metensem Urbem *Henricus II.* Galliz Rex, occupavit, sed & Imperio eripuit. Unde proximi Argentinenses animo ab ipso averti fuerunt. Ulma quoque à fœderatis Principibus, sed frustra obfessa, Memmingæ autem, his appropinquantibus, Evangelium rursus publice prædicari cœpit; inde iidem Principes omnem Episcopi Augustani ditionem sibi subjiçunt, & *Orthoni Henrico*, Palatino, terras à Cæsare occupatas reddunt. Quo amorum tumultu excitato, diffugerunt Tridento ex Concilio Itali & Germani Patres, protrahentes illud ad aliud tempus, quæ abruptio multis ex ipso Concilio grata fuit. *Mauritius* autem, Elector Saxoniz, una cum Sociis, cæsis militibus Cæsareis, ad Rutham & Fueslam, & capta Ehrenberga, arce ad alpes municiissima, Oenipontem jam usque con-

Pax inter Cæsarem, & Principes Evangelicos.

tendit. Sed Imperator *Carolus* subito se Villacum inde recepit, dimisso prius *Johanne Friderico*, Duce Saxoniz, ne hostes de illo gloriari possent. Hinc jam inter Electorem *Mauritium*, & Imperatorem *Carolus* P. de pace agebatur, sollicitè hanc curante *Ferdinando*, Rege Romano, & successit quidem hæc res feliciter, die 24. Julij, transactione Passavi inita, quæ pacem Religioni dedit, & Philipsum, Hassæ Landgravium, libertati restituit: Consiliarios Religionis Evangelicæ & Auguit. Confess. ad supremum Cameræ Imp. Judicium admisit, & temporariam in Religione formulam Interim interemit. Quæ transactione quoque res inter *Ferdinandum*, Regem Romanum, & *Christophorum*, Wirtembergiæ Ducem, ratione Ducatus Wirtembergici, lite instituta, composita fuit.

Hinc mox Imperator *Carolus* P. Augustam Vindelicorum cum Exercitu Germanorum, Itolorum, & Hispanorum venit, & ibi tres ex Concionatoribus rejicit, reliquis Verbum Divinum ex præscripto Augustanæ Confessionis docere permittit. Concionatores quoque Evangelici Memmingenses, *Bartholomæus Berthelinus*, & *Magnus Michael* Civitati restituti sunt. Oetingiæ quoque Comites à Cæsare in gratiam recipiebantur.

Brentium,
primus Præ-
positus Ev-
angelicæ
Stutgardia-
nus.

Interea cum Stutgardiz ultimus Ecclesiæ Collegiatæ Præpositus Pontificius diem obiisset, *Christophorus*, Wirtembergiæ Dux, *Johannem Brentium*, primum illius Collegiatæ Ecclesiæ Præpositum constituit, eidemque inspectionem Academiæ Tubingensis mandavit. Monasterio autem *Königsbronnæ* Abbatem præposuit, *Johannem Epprium*, *Ambrosio Bachslero* propter minus commodam administrationem remoto. Præerat simul idem Abbatiz Maulbronnensi, Coadjutore *Jacobo Schroppio*. Sicque cum *Christophorus* Dux Confessionem suam Tridentino Concilio obtulisset, paulò post cum Abbatibus in Ducatu suo egit, ut secundum hanc omnia facerent in Sacris, & præsertim Scholas, olim Monasteriis usitatas, restituerent, inque illis Cælestem Doctrinam traderent.

Dùm autem *Carolus* Imperator Civitatem Metensem frustra obsedit, *Wolfgangus May*, Ord. Teutonici, oppidum Ellwangenense occupavit, Præfecturam ibi Ecclesiasticam, ceu pinguem Præposituram, affectans. *Christophorus* autem, Wirtembergiæ Dux, tanquam Patronus illius Præposituræ, jam inde à Majoribus suis auxilio à Canonicis invocatus, urbem & arcem illam obsidet atque recuperat, ipsisque Canonicis libertatem eligendi, quem vellent, Præpositum, restituit.

Altero anno MDLIII. *Christophoro*, Wirtemberg. Duci, magna lis fuit cum Abbate *S. Blasii* in Sylva Hercynia, quæ per arbitros, à *Ferdinando*, Rege Rom. constitutos, composita fuit Nellingæ.

Nativitas
Ludovici Pii,
Ducis Wir-

Anno MDLIV. ipsis Calendis Jan. natus est, parente *Christophoro*, *Ludovico* Pius, Wirtembergiæ Dux, cui multum quoque Christiana Religio in his terris debuit.

Anno MDLV. *Carolus* P. Imperator ultima Comitia Augustæ Vindelicorum habuit, quibus frater illius *Ferdinandus*, Roman. Rex, præfuit. Jacebat tunc omnium oculi:

oculis Principum exposita vastatio Germaniæ, quam ipse Cæsar attribuebat diffidio Religionis, & existimabar, remedium huic malo adhuc afferri posse per Colloquia Theologorum, agebat etiam de juvandis auxilio afflictis Ordinibus, & perturbationibus orti publici coercendis. Cumque Comitria hæc in octavum usque mensem durassent, decretum tandem in illis factum est, nemini propter Augustanæ Confessionis Religionem, nec Principi nec Civitati bellum inferendum esse. Et hæc est diu adeo desiderata Pax illa Religiosa, qua Religioni & Germaniæ securitas denique reddita. Interfuerunt inter alios Imperii Status & Principes Comitriis his, ex Suevia, *Otho*, Episcopus August. *Christophorus*, Dux Wirtenbergiæ, *Carolus* & *Philibertus*, Marchiones Badenses, & *Wolfgangus*, Abbas Campidonensis.

Pax Religiosa sancitur.

Posthæc Imperator, *Carolus V.* ætate & mole rerum defatigatus, statuit Germaniâ discedere, & Regna Hispanica revisere, inque illis reliquum vitæ cum tranquillitate peragere; quapropter ipse Filio *Philippo*, gubernationem primo Provinciarum Belgii, deinde Regnorum Hispaniæ, & denique ipsius Romani Imperii fratri suo *Ferdinando*, Rom. Regi, tradidit. Vid. *Steidannus* l. 25. 26. & Script. rerum Germanicarum de Vita & abdicatione *Caroli V.* Imp.

Carolus V. Imp. abdicato Imperio quietem animæ quaerit.

Anno MDLVI. die primo Junij prodijt Ecclesiastica Ordinatio, conformis Confessione Augustanæ Pforzhemi, nomine *Caroli*, Marchionis Badensis, Ecclesias suas tunc reformantis, quam ad rem inter alios usus quoque est operâ Wirtenbergicorum Theologorum, *Jacobi Andrea*, & *Jacobi Heerbrandi*. *Beuthens* in Observ. Histor.

Institutz quoque sunt hoc tempore Scholæ in Monasteriis Wirtenbergenfibus, in quibus pro indoctis Monachis Juventus ingeniosa ad veram pietatem, & utilem rei Christianæ doctrinam erudiretur. Quam ob causam Hirsugiam vocatus est *M. Henricus Weckersreuter*, Calvinus Ecclesiæ Pastor, postea Theologiz Doctor, & Abbas hujus Monasterii; cujus Abbate *Johanne Sculteto* hoc anno mortuo, successit *Ludovicus* Abbas, qui relicto Monasterio anno 1534. in Patriam se ad vitam privatam receperat. Cum autem plurimos annos Conventualis & Prior fuisset, supplex factus Duci *Christophoro* Abbatiam hanc petiit, & impetravit, illique usque ad annum MDLX. præfuit.

Anno MDLVII. Pax religiosa firmata fuit in Comitriis Ratisponensibus, (quod & in omnibus subsequenti Imperii Comitiorum Recessibus factum) & Colloquium Theologorum Wormatiæ institutum est, cujus initium factum mense Septembri, Præsidente *Julio Pflugio*, Episcopo Naumburgensi; Collocutores ex Pontificiis erant, *Michael*, Episcopus Merseburgensis, *Delpheus*, Suffraganeus Argentoratensis, *Canisius*, *Staphilus*, & duo Theologi Lovanienses. Ex August. Confessionis Theologis Collocutores erant *Philippus Melancthon*, *Johannes Brennius*, Præpositus Stuttgartard. *Erhardus Schurffius*,

Prof.

Prof. Jenensis, *Jacobus Rungius*, Pastor Grypswaldensis, *Georgius Kargius*, Onolzba-
centis, & *Johannes Pistorius*, Nidanus. Notarius in hoc Colloquio fuit ex parte Evan-
gelicorum, *Jacobus Andrea*, Pastor Gœppingensis, cum *Paulo Ebero*. Normam vel Crite-
rium hujus Colloquii, & Controversiarum in Religione Pontificii statuebant perpetuum
Ecclesiæ Consensum: Evangelici scripta Prophetica & Apostolica, atque Symbola, &
pura etiam scripta Ecclesiasticorum. Cum autem de Criterio non conveniret, & dis-
sensio inter ipsos Lutheranos de rebus Axiomaticis orta esset, nullum effectum hoc Collo-
quium habuit, illique abruptum occasione data est, non invitis Pontificiis. Vid. Chronol.
& Historia *Bucholcersi* & *Bensheri*.

*Nobilis de
Liebenstein,
accedit ad
Ecclesiam
Evangelici-
cam.*

Vivebat isto tempore *Johannes de Liebenstein*, Gœppingæ, qui per
octo annos concionantem ibi audiverat, *D. Jacobum Andrea*, semper tamen
missificem secum habens, & expectans, quando tandem decisio de Religio-
ne fieret. Cum vero audiret, nihil in Colloquio Wormatiensi effectum es-
se, & Pontificios dicere, Scripturam non esse vocem Judicis, sed materi-
am litis, ipse hoc ægrè ferens, mox Ecclesiam suam reformavit ad normam
Evangelii. Vid. Parentatio, quam *Jacobus Andrea* Nobili huic *Liebensteinio*, optimè de
literarum quoque studio merito, habuit, cui multa insunt lectu digna, de Statu Religionis
in Suevia isto tempore.

Anno MDLIX. in Monasterio Königsbronnensi Schola cœpta est sub Abbate,
Jacobo Schroppio, accurante *Johanne Brenno*. Quem in modum in aliis quoque Monaste-
riis Ducatus sub Abbate & duobus Magistris alebantur Studiosi; qui postea Tubingam
in Illustre Stipendium Ducale transmittabantur, ubi Gradum Magisterii Philosophici a-
depti, Theologiæ Studiis mancipabantur, & postea Ecclesiis Ducatus præficebantur;
quin & sæpius extra Wirtembergiam longè lateque emittebantur, quando Procerum a-
liquis, aut Nobilibus, aut Civitas, Ministrum Ecclesiæ à Serenissimis Wirtembergiæ Duci-
bus petebant: facta tamen prius in templo, præsentè populo, Ordinatione: Et talis Scho-
la Evangelica, anno MDLX. à *Christophoro*, Wirtembergæ Duce, erigebatur quoque in
Monasterio Hirsaugiensi, sub primo August. Confess. Abbate, *Henrico Weickersreutero*,
qui antea ejecto per Ducatum INTERIM Ecclesiæ Calvinis Superintendens erat.

*In Cænobia
Rorhaldensi,
prope Tubin-
gam, olim ex-
cebat publi-
cum sessimo-
nium Verita-
tis.*

Anno MDLX. in Cænobia Rorhalda prope Tubingam, supra os-
tium templi in parte interiore incisum in saxo hoc distichon majusculis li-
teris legebatur:

Ex merito Christi tantum salvamur abunde,
Ergo tuis factis ne fidas optime frater.

Itaque in medio etiam Papatu fuit Evangelium, sed tenebris obscuratum, de solo
conservante Christo, uti *Crusius* ait, Part. 3. l. 12. c. 6. ubi lapidem illum postea evul-
sum esse refert: Similem autem inscriptionem Argentorati in summo templo supra Al-
tare

rare, ubi missificabatur, narrat; frustra me colunt, docentes doctrinas, traditiones hominum Matth. 15. v. 9.

Hoc anno quoque *Johannes Brennius* curavit Scholam Monasticam in Cœnobio Ebenhufano sub Abbate, *Eberhardo Bidenbachio*, SS. Theologiæ Doct. quem ipse Sacris initiavit.

Anno MDLXI. Pius IV. Pont. Rom. Concilium Tridentinum continuare studuit, quo ipso anno *Christophorus*, Wirtenb. Dux, iter ad Magnam Conventionem Principum, Naumburgum in Thuringia suscepit, cui interfuerunt quoque duo Nuntii Pontif. Rom. qui invitabant Principes Germaniæ Evangelicos, ad Concilium Tridenti celebrandum, commendantes curam Pontificis, quomodo possint errantes reduci ad unionem Ecclesiæ, cum jam fere tot essent Evangelia in Germania, quot Doctores. Responderunt autem Principes & illorum Legati, se manere in Augustana Conf. anno 1530. *Carolo Cæsari* exhibita: nec agnoscere Papam, utpote Ecclesiæ perturbatorem, qui & in doctrina erret, nec potestatem indicendi Concilii, nec sumendi sibi Judicis partes habeat: cum de gravissimis erroribus accusatus sit. Papam quoque suam, non Christi gloriam querere. Cæsares & Reges sibi subjicere, & nationes bellis inter se concitare. Nec verum esse, quod dicatur, quasi ipsi nil certi in doctrina, & alii aliud Evangelium habeant. Patere constantiam suæ rectæ Religionis in Confessione August. neminem a se agnosci superiorem, quam Cæsarem *Ferdinandum*: se Legatis quoque, nisi Papæ nomine talia nunciassent, benevolentiam & honorem declaraturos fuisse, ut viris sapientibus, & amplo genere natis: cum præsertim ipsi erga Venetos animis bene affecti sint. Ita Pontificis nuntii dimissi, & Papa postea in Concilii fabricatione perrexit, ad quod tamen ex Germania, Gallia, & aliunde non multi venerunt. *Cronius* l. c. c. 7. & Acta atque Scripta publica de hoc Conventu Naumburgensi.

Sed & eodem anno *Christophorus*, Wirtenbergiæ Dux, optimè de Religione Christiana mereri studuit, dum Mense Octobri Lutetiam Parisiorum ad Antonium, Regem Navarræ, propinquum suum, ob Colloquium de rebus Religionis, Posiacci in Gallia institutum, misit suos Legatos, *D. Jacobum Beurlinum*, Cancellarium Academiæ Tubingensis, (qui in ista Legatione die 28. Octob. Lutetiæ obiit) *Melchiorrem a Salhausen*, *Balthasarem Bidenbachium*, Concionatorem Aulicum, & *Jacobum Andream*, Superintendentem Dioceseos Gœppingensis.

Theologi
Wirtenbergi-
ci à Duce
Christophoro
mittuntur ad
Colloquium
Posiaccense
in Galliam.

Anno MDLXII. perrexit amplius Dux *Christophorus* in tam pio Zelo, dum Mense Februario cum *Johanne Brennio* profectus est ad Tabernas Altiatiæ Cardinalis Lotharingi, & Fratris ejus, *Francisci Gusi* Ducis oratu, tanquam colloquendi causâ de controversiâ, & compositione Religionis, sed revera agebatur ab illis callidè, ne auxilium Germanorum in Galliam contra Pontificios venient; unde deinceps Cavillibus armis inter partes diversæ Religionis, Condreanos & Gusi, atrociter certatum fuit. *Beurlin* l. 28. & Script. hujus belli Civis, & rerum in Gallia istius temporis.

Eodem anno *Jacobus Andrea* defuncto *Jacobo Beurlino* successit in Præpositura Ecclesiæ Tubingensis, & Cancellariatu Academiæ.

Anno MDLXIII. Ordinatio facta fuit à Circulo Suevico, qua Paci Civili non tantum, sed & Religionis per Imperium, præsertim in Suevia, contra vim externam bene provisum fuit. Ad quam Ordinationem, typis impressam, plurimum contulit *Christophorus*, Wirtenberg. Dux, idemque Circuli Suevici Director. *Crusius* l. c. c. 9.

Expiravit etiam hoc anno Concilium Tridentinum, die 4. Decembr. ad finem perductum.

Anno MDLXIV. *Christophorus*, Wirtenbergiæ Dux, interdictum in templis publicavit, ne Anabaptistarum, Schwenckfeldianorum, Sacramentatorum scripta in hoc Ducatu venderentur, aut legerentur.

Eodem anno, die 10. Apr. habitum est Colloquium Maulbronnæ, inter *Christophori*, Wirtenb. Ducis, & *Friderici*, Electoris Palatini, Theologos, de præsentia Christi, in S. Cæna Dominica, Collocutoribus Palatinis, *Michaele Tilleno*, *Petro Bockwino*, *Casparo Oleviano*, *Zacharia Ursino*, & *Petro Dasibeno*: Wirtenbergicis autem, *Johanne Brentio*, Præposito Stuttgartardiano, *Valentino Vannio*, Abbate Maulbronnensi, *Jacobo Andrea*, Præposito & Cancellario Tubing. *Theodorico Schnepffio*, Pastore Tubingensi, & *Balbasaro Bidenbachio*, Concionatore Aulico. Duravit hoc Colloquium per 7. dies, cujus acta extant.

Anno MDLXV. Mecenate, Duce *Christophoro*, & *Johanne Ungnadio*, Barone, quem Dux ille, cum exilibus quibusdam, ex Stiria & Carinthia propter Evangelii doctrinam pulsus, clementissimè in Wirtenbergiam receperat, Viri quidam pii ac Docti, Primus *Truberus Carniolanus*, Pastor Derendingæ, *Stephanus*, Consul Histrianus, & *Antonius Dalmata*, libros quosdam S. Scripturæ, & alios Symbolicos, nostrorumque Theologorum scripta, & inter hæc, Catechismum *Martini Lutheri*, Græcè conversum, in Slavonicam, vel Croaticam Linguam, transtulerunt, & in officina *Georgii Grunnenbachii* Tubingæ typis excusos, non tantum ad conterraneos suos ad firmandam horum fidem, sed & in Græciam & ad Turcicas gentes, ut ita Christianismo imbuerentur, transmiserunt.

Anno MDLXVI. *Jacobus Andrea* reformavit Ecclesiam Hagenoensem in Alsatia, quæ primum Evangelii Doctorem accepit *Philippum Heerbrandum*.

Anno MDLXVII. *Ubicus*, Comes Helfensteinius, metuens *Philippum II.* Regem Hispaniæ, & executionem diram Concilii Tridentini, quæ instare putabatur, reliquit Evangelii professione, quam susceperat, rediit ad Pontificiam Religionem, & Concionatores Lutheranos dimisit, quos inter fuit, *M. Jac. Dachlerus*, Pastor deinde, & Hebrææ Linguz Prof. Tubingæ.

Jac. Andrea,
Reformator
Ducatus
Brunswicensis.

Anno MDLXVIII. *Jacobus Andrea* Tubinga profectus est in Ducatum Brunswicensem, Cal. Sept. post mortem Ducis *Henrici*, à successore filio ejusdem Julio, Duce Brunswicensi & Luneburgico vocatus, ad reformandum a Pontificia doctrina Ducatum illum; Fuit

Fuit autem hic annus tristis Ecclesiæ Wirtembergicæ, ob mortem Christianissimi Ducis, *Christophori*, die 28. Dec. qui tamen dignum, & in Religionis quoque curâ, similem sibi nactus est Successorem, Filium, Ludovicum Pium.

Anno MDLXX. obiit Stutgardicæ *Johannes Brennius*:
Voce, stylo, pietate, fide, candore probatus.

Mors *Christophori*, Ducis *Wirtembergicæ*, Principis optimi
Mors
Joh. Brennii

Cui epitaphium erectum est in templo Ecclesiæ Collegiæ, cujus Præpositus fuit, cum hac inscriptione: *Johannes Brennius, natione Suevus, patria Wilensis, Theologus Clarissimus, Ducum Wirtembergensium Consiliarius: inter primos repurgata Ecclesiæ restaurator fuit. Scripturas Propheticas & Apostolicas in Scholis, Sacris Concionibus, Comitibus Imp. Rom. & lucubrationibus suis illustravit ac propugnavit. Confessionis causâ exilium conspiciens tulit: Consilia Ecclesiæ, & communem Patriam juvit: vita innocentia Professionem ornavit. Et cum in hoc suo curriculo quinquaginta & amplius annos magno Ecclesiæ commodo elaborasset, placide in Christo obdormivit, & summo piorum omnium cultu hic sepultus est. Anno Dom. 1570. mense Septembr. d. 11. Cum vixisset annos 71. mensis 2. dies 3. Vide plura de Brennio apud *Crusium* in Germano-Græcia l. 6.*

Anno MDLXXIII. *David Ugnad*, Baro, *Maximiliani II.* Imp. Legatus ad Portam Otomannicam, rogavit *Ludovicum Wirtemb.* Ducem, ut libi pium & eruditum quendam Theologiæ Studiofum, Concionatorem Legationis suæ Constantinopolitanæ concederet. Electus est itaque *Stephanus Gerlachius*, Magister Repetens in Stipendio Ducali Tubingæ, cui *Jacobus Andrea*, & *Martinus Crusius* literas Græcas commendatitias (& hic quidem periculum commercii literarii cum Græcis facturus) ad *Jeremiam*, Patriarcham Constantinopolitanum, dederunt. Abiit cum his *Gerlachius* die 9. Apr. Tubinga, & Constantinopolin intravit die 6. August. Hoc jam principium extitit divinitus multarum & magnarum in Religione actionum, scribente Patriarchâ Constantinop. vicissim, non tantum ad *Crusium*, sed & ad reliquos Theologos Wirtembergicos, & Professores Academiz Tubingenfis, qui & ipsi sæpius rescripserunt Pontificiis, & aliis oppugnantibus. Vid. *Martini Crusii* Turco-Græcia, & soror ejus, uti ipse appellat, Germano-Græcia: ut & Itinerarium *Steph. Gerlachii*, insignis postea Theologi, quod ante plures annos *Nepos illius, Samuel Gerlachius*, Abbas Monasterii S. Georgii in Wirtembergia, typis evulgavit.

Steph. Gerlachius, Concionator Legationis *Davidis Ugnadii*, Legati *Cæsarei* ad portam Otomannicam.

Eodem anno *Memmingæ* Monasterium S. *Elisabethæ* in Scholam Latinam convertum fuit, curâ præsertim *Melchioris Stebenhabers*, Senatoris nobilissimi, nec minoris pietatis, quam Eruditionis Viri.

Anno MDLXXIV. *Jacobus Andrea*, & *Martinus Crusius*, Patriarchæ Constantinopolitano Augustanam Confessionem, a *Paulo Dolisco* Doctore in Græcam Linguam conversam, miserunt: quibus mox humaniter respondit Patriarcha: præter quem etiam *Johannes Zygomala*, Rhetor Patriarchicus, & ejus filius *Theodasius*, protonotarius, eruditis & benevolis literas ad

Commercium literarium inter *Jacobum Andrea*, *Crusium* & *Jeremiam*, cum.

Patriarcham Constantinopol. eundem *Crusium*, & ejus Auditores Græcæ linguæ in Academia Tubingensi scripserunt, & pares a *Cruso* receperunt: dante etiam responsum ad Aug. Confessionem Patriarcha Jeremia.

Anno MDLXXV. die 29. Jun. *Jacobus Andrea* in oppido Imperiali Aala Ecclesiam reformavit, & puram Evangelii doctrinam ibidem plantavit, atque rigavit.

Anno MDLXXVI. *Jacobus Andrea* primum iter Saxonicum ingressus est, die 24. Martii, vocatus ab Augusto, Electore Saxoniz, propter Calvinii Dogma, in Saxonia irrepen-

Examine Catechismi Juvenius Wirtenbergiz eruditur.

Eodem anno & mense diebus Dominicis, usque ad Dominicam Palmarum, cœpit Tubingæ & in aliis Wirtenbergiz Ecclesiis, horâ primâ post prandium, puerorum & puellarum Examen ex Catechismo in templo à Ministris Ecclesiæ, de sex capitibus Religionis Christianæ, Baptismo, Symbolo Apostolorum, Oratione Dominicâ, Decalogò, S. Cœnâ, & Potestate Clavium: quod ita quotannis fiebat, Juventute in tres partes, vigilias vocabant, divisâ, & unaquaque earum in duas dimidias partes; quarum una dimidia pars singulis diebus Dominicis jubeatur comparere in templo, & discere prius Catechismum in Scholis, & Domi apud Parentes, priusquam publice in Ecclesia examinaretur: Atque ita diligentissima Juventutis ratio in ipsâ Christianæ Religionis fundamentis percipiendis, habita fuit.

Mors Maximil. II. Imp. Evangelicis faventissimi.

Cæterum tristis fuit hic annus morte *Maximiliani II.* nostræ Religionis faventissimi, qui aliquando Pragæ ad *Jacobum Andrea* mitissimè dixit; O Doctor Jacob! wie habt Ihr so viel Widersacher: Aber fahret in negotio Concordiæ beständig fort.

Anno MDLXXVIII. ipsi Cal. Jan. *Joachimus à Sinzendorff*, *Rudolffs II.* Legatus, & Concionator ejus Evangelicus, *Salomon Schweicker*, Sulzensis Wirtenbergicus, qui Itinerarium in terram Sanctam conscripsit, & typis edidit, *Ungnadio Baroni*, & *Stephano Gerlachio* successuri, urbem Constantinopolin intrarunt.

Primum Tribunal Academiae Tubingensis.

Eodem anno die 20. Febr. Annus Secularis, seu Jubilæus, Academiz Tubingensis, celebratus est solenniter, præsentè *Ludovico Pio*, Wirtenbergiz Duce, cum Conjuge, *Dorothea Ursula*, Marchione Badensi, hujusque duobus fratribus Marchionibus. Vid. de hoc primo Jubilæo Academico, Acta publica typis impressa, & *Crusius* l. c. c. 24.

Formula Concordiæ publicatur.

Anno MDLXXIX. negotium Concordiæ in retinenda Confessione Augustana, cujus gratiâ *Jacobus Andrea* in Saxonibus fuit, perficiebatur, & prælo commendabatur, redeunte propterea *Jacobo Andrea* Tubingam, die 10. August. Postea anno MDLXXX. die 24. Apr. publicata est Dresdæ FORMULA CONCORDIÆ, opus in Christiano Orbe maxime memorabile, DEO gloriosum, hominibus salutare, cui multi Principes, Comites, Civitates, (ne quid de Theologis & Pastoribus passim per Germaniam dicam) & ex Suevis quidem *Ludovicus*, Dux Wirtenbergiz, *Frid-*

richus,

ricus, Comes Wirtenb. & Mompelgard. Marchionum Badensium, *Ernesti & Jacobi*, Curatores; *Gottfridus*, Comes Oetingensis, *Henricus de Lympurg*, Semper-Liber, Ulma, Eßlinga, Reutlinga, Nordlinga, Suevica Hala, Hailbrunna, Lindavia, Memminga, Kauffboeum, Isna, Campidonum, Gienga, Ala, Bopfinga, Donawerda, Wimpina. Constituta ideo hæc Concordia est, quod ab adversariis discubatur: ne duos quidem, aut tres *Lutheranos* esse, qui de confessione Augustana consentirent per omnia. Vid. *Leonhardi Hutteri* Concordia-Concors, cui frustra ab Hospiniano opposita fuit Concordia Discors.

Augustæ Vindelicorum hoc tempore Jesuitæ ex destructis *Christophori Fuggeri* ædibus ædificabant novum Collegium Studiorum; & contra Evangelici Cives nacti aliam ejusdem *Fuggeri* domum, condebant aliud Collegium, contributione in illud a Civibus facta.

Anno MDLXXXI. nolebant amplius Græci cum Theologis Wirtenbergicis de Religione agere, quod hîcum ipsi certarent, rejectis humanis commentis & traditionibus, nixis solis Sacris Literis V. & N. Testamenti, quibus resistere adversarii non possunt. Dissendebant autem Theologi nostri à Græcis, 1. in Articulo de processione Spiritus Sancti 2. de libero Arbitrio. 3. De Iustificatione hominis coram DEO, 4. De numero Sacramentorum. 5. De invocatione Sanctorum, & 6. de meritis Vitæ Monasticæ. Extant de his omnia Theologorum Wirtenbergicorum cum Græcis acta & Scripta, Græcè & Latine anno 1584. Wirtenbergæ excusa, quæ deinceps à Pontificiis certatim oppugnata sunt. Sed DEI Consilium evenit ab irrisoribus non poterat, bene ait *Crusius* l. c. c. 28. Primus autem inter Pontificios *Stanislaus Socolovius*, edidit Conversionem Latinam, primi Patriarchi ad Tubingenses Theologos responsi, Cracoviæ typis excusam: calumnians, *Lutheranos* hæreticos voluisse sibi caput præficere Patriarcham Græcum. Sed acriter illi responsum fuit, anno MDLXXXIV. non *Lutheranos*, sed *Papistas* esse hæreticos: Nec *Lutheranis* deesse Caput, quia habeant Christum, qui sit Ecclesiæ caput. Responsum quoque tunc fuit adversus Scripta *Wilhelmi Lindani*, & *Johannis Baptistæ Fickleri*. Vid. præfat. Actorum & Scriptorum Constantinop.

Quamquam autem cessaverit tunc commercium literarum in Religione, quo Thracia Wirtenbergiæ, & Byzantium Tubingæ jungebatur, cæpit tamen *Crusius* mox aliud, quod ipse Ægypto intulit, dum ad Meletium Magnum Proto-Syngelum, & Procuratorem *Alexandrii* Papæ, Patriarchæque judicis Oecumenici Epistolas, una cum Compendio Theologico, in Wirtenbergia usitato, misit: & vicissim literas ab illo, ex urbe Cairo anno 1583. die 14. Octob. scriptas, anno sequente 1584. accepit. Et deinde iterum novum literarum commercium in Thraciam anno 1585. ad cognoscendum Ecclesiæ Græcæ statum, instituit. Vir sanè non solum de Græcis literis, quibus Athenas Suesiæ intulit, incomparabiliter, sed & de nostra Religione, optimè inter externos meritis.

Commercium
inter Græcos
& Tubingen-
ses cessat.
Errorum Græ-
corum.

Novum Com-
mercium li-
terarium in-
ter Thracæ,
Ægyptios &
Mart Cras-
sum.

Novum
Calendarium à
Gregorio
XIII. P. R.
orbi obtru-
sum, ab Ev-
angelicis re-
jicitur.

Anno MDLXXXII. Pontifex *Gregorius XIII.* novum Calendarium exemptis decem diebus, qui inter 4. & 15. diem Mensis Octobris erant, edidit, quod non Theologi solum nostri, sed & alii Viri clari & sapientes, non esse approbandum existimabant, quod emendatio illa non jussu Imperatoris, Electorum & Principum, per Mathematicos, licet eruditos & accuratos, facta esset. Vid. de hoc Calendario Gregoriano scripta in utramque partem, & ex nostris Mathematicis, *Mich. Maestlini*, cui ex Pontificiis fe opposuit Clavius. Computum est autem hoc Calendarium Novum à Pontificiis observari, die 10. Febr. anno MDLXXXIII. Cum autem annus habeat dies 365. horas quinque & minuta 49. fuissent à nato Christo fere quatuordecim dies, ex illa minorum collectione, usque ad annum 1583. sed Papa accommodavit computum suum ad tempus Concilii Niceni, quando æquinoctium vernum incidit in diem 21. Martii. Quanquam autem *Possevinus* scribat, *Jeremiam* Patriarcham Constant. Calendarium hoc in Ecclesia Græcâ recepisse, ipse tamen in literis ad *Crusium*, hoc unquam à se factum fuisse, pernegat, quia illud Calendarium inconsulto se à Papa *Gregorio* editum sit, & Patribus Ecclesiæ, atque præcæ Paschatis rationi adversetur. *Crusius* l. c. c. 38.

Eodem anno 1583. mense Jan. ad Coloniensem Electorem, *Gebhardum*, qui Evangelicæ doctrinæ cupidus erat, ex Ducatu Wirtembergensi missi sunt, *D. Lucas Osiander*, *Johannes Dapifer*, *L. B. D. Balisbas Esemgrien*, & Nobilis *Ostheimer*. Scriptum etiam ejusdem Archi-Episcopi exiit, quo potestatem suis omnibus faciebat, Evangelii secundum Augustanam Confessionem prædicandi. Nuptias cum Agnete Mansfeldensi celebravit. Hæc intolerabilia erant Pontificiis. Quare Pontifex anathemate feruit *Gebhardum* hunc Waldpurgium, Elect. Coloniensem, (in cujus locum multis contentioneibus, & armorum quoque disceptatione Cardinalis Austriacus obtrusus fuit,) contra quem Anathematismum scriptum prodit, quo monstratur Papæ impietas, tyrannis, superbia; qui indictâ causâ, inconsulto Cæsare, *Gebhardum* condemnare. Eum sibi arrogare in omnes (Cæsarem etiam) potestatem. Dicit Papa in Anathematismo: Christum suam S. Catholicam Ecclesiam in Petro & successoribus ejus Romanis Pontificibus collocasse, ut ii super regna & gentes constitui, potestatisque divinæ Principatum in terris obtinentes, decernant, quicquid in ea plantari & evelli debeat.

Dissentiebat etiam hæcenus in uno & altero dogmate à nostris Theologis *Jacobus Scheckius*, Philosophus celeberrimus in Academia Tubing. uti scripta utrinque edita testantur. Sed anno hoc ipse rediit ad meliorem mentem, & S. Cœnâ Dominicâ potius, profitebatur, 1. non in utroque Testamento S. literarum umbras esse, sed in Veteri tantum typos, in novo verò remissam.

2. Indignos etiam percipere corpus Domini, sed sibi ad judicium. 3. non statueret Capernaïticam, seu crassam manducationem, sed simpliciter & sine tropo, nobis dari Domini corpus, sicut verba institutionis sonent.

Anno MDLXXXIV. regente Palatinatum *Johanne Casimiro*, Palatino Administratore, præsentē *Joh. Jac. Grynao*, D. Doctrina Calviniana introducebatur.

An-

Anno MDLXXXV. August. Vindelicorum persecutio nostræ Religionis fuit, dum aliquot Patricii, cum alteri parti in rebus, ad ministros Ecclesiæ Lutheranz spectantibus, assentiri nollent, assentientibus quibusdam Senatoribus, subito ante noctem Urbis excedere coacti sunt: quod malum duravit adhuc anno sequente, quod dissidium inter Senatum hujus urbis & Concionatores flagrabat; dum hi jus eligendi & vocandi Ministros Ecclesiæ ad se, non ad Senatum pertinere dicebant: Expulsi propterea in Exilium, nimirum *M. Christophorus Neubergius*, Parochus deinde Ecclesiæ Heidenheimensis in Wirtenb. *M. Christophorus Meggenhardus*, *M. Magnus*, *Zacharias Bechel*, *Jeremias Hermann*, *M. Martinus Rieger*, *M. Johann Georg Gros*, *Georgius Sonder*, *Reisser*, *M. Nicolaus Falco*, *M. Christophorus Bogner*, *M. Johannes Baptista Hebenstreit*, *Matthæus Herbst*; qui diu exules Ulmæ benignum hospitium impetrarunt, donec alibi iterum ad functiones sacras pervenerunt. Quæ quidem populus Augustanus ægrè ferebat ita fieri; quare urbs à Proceribus præsidio militum custodiebatur. Quæ de re videantur Scripta publice edita.

Incidit quoque in annum MDLXXXVI. Colloquium Mompelgardense, quo *Jacobus Andrea*, & *Theodorus Beza*, de Cœna Domini & aliis Capitibus controversis Religionis, disputando inter se congressi sunt, præsentente ipso *Friderico*, Wirtenb. Duce, qui disceptationes colloquentium magno cum judicio ipse calamo excepit.

*Colloquium
Mompelgardense.*

Hoc anno Primus *Truberus*, qui primus Labaci in Carinthia Evangelium Christi docuit, Patria Rastzhiza, Pastor deinde Derendingæ, in pago Tubingæ Suburbano, fidelissimus, die 29. Jun. obiit: Parentationis jussu illi habente *Jacobo Andrea*, de quo hoc extat Epitaphium in templo prædicti pagi:

*Mors Prim
Truberi.*

Vir tumulo hoc sanctus de Sclava est gente sepultus,

Primus, qui Christi nomine multa tulit.

Transulit in Patriam divina volumina lingua:

Sparsit in Eoas dogmata Sancta plagæ.

Pulchrè cecitavit; cursum ratione peregit.

Nunc ipsum in Cœlo pulchra corona manet.

Eodem anno die 9. Nov. obiit Tubingæ *Theodoricus Schnepffius*, S.Th. D. & Professor, filius *Erhardi* dignissimus, & perbene de Ecclesia Scholæque meritis.

*Mors Theo:
dori Schnepf-
fii.*

Frequentabant hætenus multum Græci Tubingam, non solum colligendæ stipis, pro liberandis Gentilibus suis ex captivitate Turcicâ, sed & Academiæ, & in hac *Crispi* præsertim Professoris gratia. Memorabilis autem imprimis fuit anno 1587. die ultimo Aug. adventus *Gabrielis*, Patriarchæ Bulgaricæ, qui commendationem, Græcis literis scriptam, ad omnes Principes habebat, à pluribus Patriarchis in Synodo magna Constantinop. anno priori 1586. congregatâ, præsentibus. Nec non ab aliis 31. Episcopis Græcis. Ab hoc Patriarcha, licet multa expectaretur *Crispi*, ipse tamen nihil admodum de Religione conferre voluit.

*Græci Tubin-
am veniunt
ad Mart.
Crusium.*

Ann.

Anno MDLXXXVIII. die 7. Mart. destructo Cœnobio Franciscanorum, Tubingæ jacta sunt prima fundamenta Illustris Collegii in Academia, fundatore *Ludovico Pio*, Wirtenb. Duce.

Hoc anno *Samuel Huberus*, mense Julio ex Barnatium Helveticorum ditione confugit in Wirtenbergiam, factus Pastor Ecclesiæ Derendingensis, & scriptis mox prosequens Pontificios & Calvinianos.

Johannes Parsimonius. Clausit cum fine hujus anni vitam quoque *Johannes Parsimonius*, Abbas Hirsaugiensis, Auditor Lutheri & Melancthonis. Pulsus munere Diaconi ex Patria August. Vindelicorum propter formulam credendi Interimisticam, quam respuebat, Basilæa propterea Exul. Vnde licet in Patriam iterum redisset, & in illa ludum literarium aperuisset, ejectus tamen inde fuit secundâ vice, quod nollet Scholam regere, ex præscripto ipsius Interim, dicens id constare ex horrendis contra Dei verbum mendaciis. Suscepit itaque illum *Christophorus*, Dux Wirt. & illum primo Diaconum Ecclesiæ Tubingensis, postea Pastorem & Superintendentem Blaubyrgæ & Cantstadii, sed & Concionatorem Aulicum Stuttgartiæ, & denique Abbatem digniss. dicti Cœnobii, optime de hoc merentem, fecit. Ejus ex sanguine prodiiit D.D. *Andreas Adamus Hochstetters*, SS. Th. D. PP. & ipse quondam Ecclesiæ Tubing. Diac. nunc Pastor & Superintend. dignissimus, vigilantissimus.

Anno MDLXXXIX. habitum fuit Colloquium Marchio-Badenæ, contra *Johannem Pisterium Nidannum*, ad Pontificios deficientem, a Theologis Wirtenbergicis, *Jacobo Andra*, *Jacobo Heerbrando*, & *Stephano Gerlachio*. Vid. Acta Colloquii hujus typis edita.

Anno MDXC. die 7. Jan. obiit Tubingæ *Jacobus Andra*, Princeps Theologorum Wirtenbergicorum, cui successit *Jacobus Heerbrandus*, Præpositus Ecclesiæ, & Cancellarius Academix Tubingensis.

* *

* *

* *

Habes, Lector Benevole, brevem & nervosam Sueviæ & Wirtenbergiæ Sacra deductionem, cui Author Anno 1708. immortalis est. Absolvisset hoc opus, si DEUS vitam ipsi temporalem diutius concessisset, aut si officio Professionis Historiarum in Illustri Collegio, quod est Tubingæ, ad finem vita, uti optavit, desungi potuisset. Sed placuit Serenissimo nostro & Clementissimo Principi, B. Parentem meum Anno 1694. Stuttgartiam vocare, eique officium Consiliaris in Senatu justitie clementissimo munus conferre; hinc in mare negotiorum Curialium immersus, Historiam hanc Sacram non potuit ad finem perducere. Fecit ergo quod potuit. Supplevi & continuavi post ventam mortem optatum Parentis, suam & mandato Magnifici Dni, Cancellarii, D. JÆGERI, hanc Historiam usque ad Annum 1600. sequitur ergo

Supple-

SUPPLEMENTUM
Historiæ Sacræ Wirtenbergicæ,

ab Anno MDXC. ad MDC.

^a
SUEVIÆ SACRÆ

B. AUCTORIS FILIO

M. GEORGIO CONRADO PREGIZERO,

Ecclesiæ Tubingenſis Diacono,
Scriptum

Notatu digniſſima ſunt, quæ de beata morte, *Jacobi Andreae*, Cancellarii Tubingenſis, Avi ſui, memorat *Johann Valentinus Andrea*, S. S. S. Theologiæ Doct̃or & Monasterii Bebenhuſani Abbas longè Celeberrimus. Ira placidè mortuus eſt, ut non mori, ſed obdormiſcere omnibus adſtantibus, ne minimo quidem apparente corporis motu, videretur: Cum pridie ejus diei ſentiens, ſibi inſtare extremam horam, vocaſſet ad ſe Rectorem, Decanos & aliquot amicos, Miniſteriique Eccleſiaſtici Collegas omnes, clarâ & diſerta voce, conſtanti animo piam & luculentam fidei lux edidiſſet confeſſionem, quam quadraginta quatuor totos annos publicè & privatim, in Scholis & Eccleſiis, profeſſus fuerat: de qua dixit: ſe nequaquam dubitare, ſed præſente animo velle coram Tribunali Chriſti Jeſu & conſiteri & defendere, eam ultimò acceptâ Cœnâ Dominicâ ex manibus Paſtoris Eccleſiæ noſtræ confirmavit, cujus actus totius nos omnes, qui interfuimus ipſi, ad poſteritatem contra invidorum & calumniatorum maledicta & convitia teſtimonium perhibere non dubitamus. Hæc leguntur in programme funebri in honorem *B. Jac. Andreae*, a Magnifico Academiæ Tubing. Rectore ejus temporis, *Andrea Plawero Acheſino*, Medicinæ Doct̃ore, nomine totius Senatus Academici ſcripto, quod ipſum Programma *Job. Valent. Andreae* famæ Andream, ſive vitæ *Jac. Andreae*, inſeruiſ, inter alia etiam de hoc Avo ſuo ſequentia referens: Cum DEO Opt. Max. viſum eſſet, fideliffimum ſuum Miniſtrum rebus eximere humanis, & ex hoc ergaſtulo corporis liberare die 18. Decemb. 1589. in morbum incidit, cujus initium fuit cathar-

*Notabilia de
B. morte Jac.
Andreae,
Cancell. Tu-
bing.*

rus vehementissimus. Toto autem motui tempore miram præstitit inter cruciatus & punitiones fidem, constantiam, pietatem, patientiam. Cum igitur finem vite sibi appropinquare sentiret, paulatim deficientibus viribus, die festo Epiphaniarum pridie sui obitus & concione matutinâ ad se vocavit Magnificum Dn. Rectorem, Decanos tres, *D. Brennius*, Dn. Parochum, & duos Diaconos, præsentibus etiam tribus filiis, & Genero *D. Antonio Schmeckhardto*, hisce verbis illos compellavit: Magnifice Domine Rector, Clarissimi & Ornatissimi Viri, fratres in Christo Charissimi: meministis, quam coram vobis ante triennium circiter, cum etiam graviter ægrotarem, confessionem fidei & doctrinæ meæ ediderim, vosque & alios tum præsentēs Dominos rogaverim; ut ejus mortisque meæ testes essetis: Siquidem adversarii mei spargere possent, nescio, quo horribili mortis genere extinctus sim, cum non Ecclesiæ ipsorum membrum fuerim, sed eam gravissime impugnaverim. Ad istam confessionem etiamnum me refero, & sentio & judico, hanc doctrinam, quam in Scholis & Ecclesiâ scriptisque editis defendi, veram & divinitus esse traditam, quam etiam coram Tribunali Christi infracto animo ex verbo ipsius defendam. In cujus rei fidem & confirmationem jam etiam in conspectu vestrum omnium Sacro Sanctam Domini Cœnam percipiam. Commendo Magnifico Rectori & Senatui Amplissimo Fidelissimam Uxorem meam & Liberos morigeros, ut, ubi illis vestra opus fuerit operâ, vestro auxilio & consilio adsitis. Et quia etiam homo sum, & humanis infirmitatibus obnoxius, unde fieri potuit, ut vel universum Senatum Academicum, vel unum, vel alterum ex isto ordine, vel etiam alios verbis, aut fictis offenderim, peto, mihi ignosci. Maxime autem mihi curæ fuit sincera religio, boni mores & disciplina, quam etiam curabitis sincerissimè. Permagnum enim est, si juvenis, qui huc studiorum causâ mittitur, disciplinæ neglectu corrumpatur. Postea publicam peccatorum suorum fecit Pastori confessionem, absolutionem petiit & accepit. Quibus ita iste confectis, Cœnam Domini ex manu Pastoris percepit. Postea DEO Patri Cœlesti ex animo gratias egit pro donato Filio, & verbi Divini patefactione, proque verâ fide datâ. Quibus peractis, Rector Universitatis de sua & voluntate Senatus testatus est. Ad hæc singuli Domini manu datâ ultimum vale dixerunt; neque absque Letumis discessum est.

Eodem die a meridie, quia in Vicinia erant *B. benhuß*, *Joh. Magirus*, Præpositus Stuttgardianus, Confocer *Jac. Andrea*, nec non Affinis, *Lucas Osiander*, Ecclesiastes Aulæ Wirtembergicæ, cum intellexissent, graviter eum & lachryis decumbere, ad eum venerunt, & cum eo ad horas aliquot postremo familiariter conversati sunt, quibus etiam tranquillo significavit animo, se totum ad felicem migrationem ex hac vita paratum esse. *D. Magirus*, de v. letudine querenti, & quomodo haberet exploranti, respondit: *Don GOß ungeschieden*. Cum autem hora sexta audiretur, quævis, quæ hora esset? cumque responderetur, sexta, mox, inquit, hora mea appropinquabit. Ad Pastorem conversus, dixit: *Mein lieber Herr/ es muß geschieden seyn/ da wird nichts anders auß*. Cui Pastor respondit: Artem, mi Domine, alios docuisti per 44. annos, quomodo videlicet piè sit moriendum, jam tempus adest, ut ipse eam exerceas. Annuit moribundus & dixit: Necessè est, ut alium quempiam nobis adjungamus, qui sit nobiscum;

cum; Christum, respondit Pastor, habemus, qui pugnat nobiscum & pro nobis, ut v-
 &oriam reportemus. Ad quod ille: Scriptum est Rom. 8. in his omnibus superamus
 propter eum, qui dilexit nos. In quam sententiam plura hinc inde dicta sunt ex S. Scri-
 ptura, consolationis plenissima, ad quæ ille semper appositè respondit, semper de suæ fi-
 dei constantiâ in Christum locutus & testificatus, quod Domino velit vivere & mori. A
 Pastore interrogatus denuò, num adhuc in eâ doctrinâ, quam Ecclesiæ per annos 44.
 proposuerit, constanter perseverare velit? respondit, ita in hac confessione moriar,
 Præcipientem etiam Pastorem verba hæc: In manus tuas, Domine, commendo Spiritum
 meum, secutus est. Cum autem postremò vires omnes deficere viderentur, filius *Johannes*,
 Parenti proximis assistens, sententiam Apostoli: Bonum certamen certavi &c. de
 cætero reposita est mihi corona justitiæ &c. inclamare ei cepit in aurem, Patrem inter-
 rogans, num sibi quoque hanc justitiæ coronam repositam crederet? apertis oculis intuitus
 illum, annuit, & longè petito attractoque Spiritu, respondit: ita; quæ postrema ejus fu-
 it vox, postea enim nihil prolocutus; sed intra se precatus est, & sic in precibus & inopi-
 niâ placidè, nullo incomposito gestu, vel motu, multò minus membrorum distractione,
 morienti similis, beatam animam expirando DEO reddidit, & in fide Christi, unici Sal-
 vatoris & Redemptoris, obdormivit Theologus Summus, die 7. Januarij, cum vixisset an-
 nos 61.

Funus elatum est humeris Vicinorum Pastorum octo, qui postremum hoc pieta-
 tis officium Præceptori, optime de se & aliis merito, præstiterunt, portantes ad templum
 Ecclesiæ Collegiatæ, ubi sepultus est die 9. Jan. in quo templo per annos 34. primum Dia-
 conus, postea Præpositus, magnâ cum laude fidei suæ commissum gregem pabulo verbi
 Divini incorrupto pavit. Hæc & alia plura vid. in fama *Andreana*, a *Joh. Valenti. Andree*, Magni nominis Theologo, & Abbate Bebenhusano, scripta. Consentit *B. Lucas Osiander*, in Epi-
 tome Histor. Eccles. Centur. 16. Lib. 4. c. 43. p. 1084.

Successit *B. Jac. Andree* in officio arduo Præposituræ & Cancellariatus *B. Jacobus Heerbrandus*, Theologus per Orientem & Occidentem Celeberrimus. Hic enim est; cum quo *Jeremias*, Patriarcha Constantinopolitana, magnus Ecclesiæ Græcicæ Antistes, commercium instituit literarium, idque sanctum & religiosum, de quo *Crusius* in Epistola dedicata Compendiî Theologici Heerbrandiani, ab ipso in Græcam linguam translatis, ad Sereniss. Saxoniz Electorem, Augustum, verè Augustum, sequentia scribit.

Successor B.
Jac. Andree
Jac. Heerbrandus.

Cum Clarissimus Vir, *D. Stephanus Gerlachius* (quando in Illustri Aula Gen-
 rosi & Sapientis Herois, *D. Davidi Ungnadi*, Imperatorii ad Turcam Legati, Constanti-
 nopoli Concionatorem agebat) exemplar primæ editionis nactus esset, vidit id apud
 eum Doctissimus Vir, Patriarchicus antea Rhetor, nunc Magnus illius Ecclesiæ Sacro-
 rum Interpres, *Johannes Zygomalas*, Protonotarij *Theodosis* Pater, cumque in eo quædam
 legisset (intelligit enim Latinam Linguam) de eo ad D. Patriarcham retulit. Hic ab

Johannē commendari audiens, se conversionem illius haberi posse Græcam optavit: Joanneque convertere, quanquam extrema jam senectute, paratus erat, si præmium ex labore acciperet. Cum autem *Gerlachius* sæpius inde huc scribens, converti ab aliquo, nostrum urgeret: laborem ego (auctoritate ea, cui denegare non debui, injungente) non modo non obediens, sed etiam libenter suscepi: & sic feliciter satis absolvisse visus sum. Missa enim cum alio Scripto in Constantini urbem ea conversio fuit, quam in Thessalia tamen ob Ecclesias visitandas tunc peregrinans Patriarcha accepit, & quidem grato animo; sicut ex responso ejus, quod postea huc misit, manifestum est.

Non multò post factum est, ut idem opus, ab Authore sub incudem revocatum, fere altero tanto auctius exiret, cum non profus falsum sit illud:

Excitat auditor studium laudatque Virtus
Crescit, & immensum gloria calcar habet.

Quanquam ut ipse, ita omnes nos, qui Christo verè servimus, ipsius gloriam & Ecclesie utilitatem, non nostram quærimus. Quo incremento libri factò, ego etiam conversionem meam resumens, accessionemque innumeris prope locis factam, acerrimo studio, summæque fide, pro mea qualicunque parte, ipsam quoque Græcam feci

Tota ergo hæc preciosissima Compendii Theologici margarita utraq; nunc linguâ exit.

*Epistola B.
Heerbrandi,
& B. Crusi
ad Ieremiam,
Patriarcham
Constantino-
polis.*

Lectu hinc dignissimæ sunt Literæ *Heerbrandi & Crusi*, ad Patriarcham *Ieremiam* scriptæ:

ΤΩ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΩ,

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΟΛΕΩΣ ΕΠΙΣΚΟΠΩ,

Καὶ Οὐκουμηνικῇ Πατριάρχῃ. Κυρίῳ Ἰερεμίᾳ το
Χριστῷ ἐν πάσῃ τῃν.

ΚΑὶ πρὸς τοὺς ἐνοικοῦντας ἰδέω, Παναγιώτατι καὶ ἀδιστάκτῳ Κυρίῳ Πατριάρχῃ, ὁδρῶν Γερμανῶν γραμμάτια, καὶ τὴν αὐτοῦ Φιλοφρόνους δέξιν, οἷς πάντες ἡμεῖς ἐλπίσομεν, καὶ τῶν ἀγαθῶν ἐν λιπεύμεν, τὸ δὲ πρᾶγμα, βραχύως ὁπῶν, ἐπὶ τῷ.

Ἐπειδὴ ἡ μὲν ἀγάπη σου, τὸ βιβλάσκειν τῶν πεινῶν ἡμῶν, δ' Αὐγουστίνου καλῶς ἡμῶν λογίον, ἐκδίδει πρὸς ἡμᾶς, ἐπ' ἀπλότητι τῶν διαβολῶν, αἵ ἵνες ἡμῶν ἐκκαθαίμενοι ἐπισπώμενοι

αὐτῶν

αὐτῶς τοῖς ἀναβολαῖς, πμφθὲν, μετὰ πάντης ἀνοίας ἰδέετο· ὥς καὶ Σοφιστὸς αὐτὸ μα-
κρὰς ἐφιλόφροεν ἀξιώσιν· καὶ ἐπιτύχον πάλιν, ἢ πρὶ πολλῷ, ὁπποῦ καὶ αἰδήμων, Σο-
κρεῖς (Κυρίως Λυκὰς τῷ Οὐρανῶν, ὑπερ Κυρίως Γαλατίας τῷ Ἀδελφῷ, ἐν Σαξονίᾳ Σοφισμῶν, ὑπεργεφυαντῶ) πρὸς τὴν ἀριστητά σὺ ἐπιμφθῇ, ἢ αὐτῇ ἡδὴ θηροδῶναι ἐλπίσιν· τοῦ τῇ βιβλα-
ρίως τῶν αἰσθητῶν, ὡς τὸ πρῶτον ἡμῶν κεφάλαιον, ἢ πάντα καὶ τὰ κείμενα, βεβαχύνετο τῇ
δύσει, ἐνταῦθα, πῶς καὶ ἐξ ἐπιλήσαντων τῶν τὸ ἀριστητὸς σὺ μεγαλύνει καὶ ἡλέμα. καὶ
ἡμῶς τῇ ἐαυτοῖς δοκῶν ἐκ ἀμυντοῦ σημαῖς πεμψομεθα· τὴν ἀριστητά σὺ, μέγιστον διασπ-
φισι, ἐπὶ πάντων τῶν ἡμῶν χειρῶν καὶ διδασκαλίας κεφαλῶν ἐκ τῆς, ὁπποῦ τῆς· ὡς δὲ τῶν
πῶς, ἐντὶ δέξεται ἢ σὺ ἀριστητὸς περὶ ἡμῶν τούτου βιβλίον· εἰς ἢ μόνον ὡς ἀπὸ μέσου ἡμῶν
ἐπὶ τῇ περὶ τῆς ῥώμης ἐκκλησίας, ὡς μὲν βιβλίου· ἀπὸ καὶ ὡς λοιπὰ τὸ Χρ-
στωμασπερὶς διδασχῆς μέση, ἰκανῶς οἷς τὸ παρὲν ἐκπληττειται περὶ τῆς. Ὁ βιβλίον, ἰσὺ μὲν
Γαλατίας ἐπὶ Εἰρεβρωτῶν, πρὶ ποσάων καὶ ἐν τῶν, τοῖς τῆς ἱστορίας ἀνδραγαθίας χαλεπῶν,
λαμπρῶς μεθοδικῶς συνήκα· Ἐγὼ τῇ Μαρτίᾳ ὁ Κρησί, αὐτὸ ἡδὴ κοινῇ δοκιμασθὲν, καὶ τῇ
περὶ ἡμῶν, καὶ ἀπαχῆ· πῶς καὶ, Ἐκκλησίας καὶ παρὸς πρὸς παρὸς χροῖας· μετ' ὅσους ἰδιω-
τῶν πρῶτος καὶ ὁπποῦ πρῶτος, πρὸς φάτως ἐν τῶν ἡμετέρων μετρημένων γλῶσσων· τῇ
σὺ ἀριστητῇ χαλεπὸν καὶ ὑπερβῆσαν, ἐν ὡς φέρονται αἰδοὶ καὶ πρὶ φέρονται· ὡς ἢ ἀρχῆς ὡς φέρονται,
καὶ πρὶ πρῶτος, τῷ ἀρχῆς ἡμῶν Γελαχίον ἐν τῶν μεγαλύνει ἡμῶν καταβαίνοντι.
ὡς δὲ φέρονται ἐν τῶν, τῷ πρὶ τῶν σὺ ἀριστητῇ γρῶφειν καταργῶν.

Ἀξιώμεν τῶν διὰ πρῶτος ἀμῶν, μετ' ὅσους ἐφ' ὅλοις ὁπποῦ φερούμεν καὶ
αἰδοὶ· τὴν ἀριστητά σὺ, τῷ γρῶμμα τῶν καὶ τῶν ἀνδρῶν ἡμῶν, παρὸς φερούμεν πρῶ-
τος· καὶ καὶ τῶν ὡς φέρονται ἐν τῶν σφίαν, καὶ ἀριστητῶν ἀνδρῶν πρὸς ἀνδρῶν, ἐν τῶν
κρίνειν· καὶ ἡμῶς τῆς ἐαυτοῖς ἀγάπης καταξύν· τῷ βιβλίον πρῶ, καὶ τοῖς ἀπὸ τῶν Ἐπ-
τοκίᾳ ἐν ἀνδρῶν μετὰ διδοῦν. Οὐδεὶς τῇ κατὰ κρῖναι αὐτὸ ἐχρη· ἐν μὲν τῷ χροῖας
καὶ τῶν· Καὶ τῷ ἐαυτοῖς, τῇ ἀριστητῇ γρῶφῶν, καὶ χροῖας, καὶ τῆς ἀριστητῆς, ὑπερβῆσαν
καὶ τῶν, καὶ ἀνδρῶν ἀνδρῶν ἐαυτοῖς κατὰ κρῖναι αὐτὸ τῶν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ βαρμῆς,
ἐφ' ὅσους ἐν τῶν ὑπερβῆσαν, ἀνδρῶν ἀνδρῶν φερούμεν.

Ἐμῶν ἢ ἀριστητῇ σὺ, ἐν τῶν ἀνδρῶν πρῶ, μετ' ὅσους ἀνδρῶν τῆς ἐκκλησίας πρῶ-
τος. Ἀπὸ Τυβίγγης, τῇ ἀ. μηνὸς ἀπριλίου ἔστι τῆς σφίαν ἀ φ ο ς.

Γαλατίας ὁ Εἰρεβρωτῶν, ἱστορίας Δίκτυς, καὶ
ἐν τῇ Τυβίγγῃ ἀνδρῶν ἀνδρῶν.

Μαρτίᾳ ὁ Κρησί, ἐν Τυβίγγῃ τῆς Γαλατίας
καὶ λαμπρῶν φερούμεν καὶ πρῶτος
ἀνδρῶν ἀνδρῶν.

Patriarchæ Hieremiæ Responsio,
ΤΩ ΣΟΦΩΤΑΤΩ ΚΥΡΙΩ

ΕΞΕΒΡΑΨΑΝΔΩ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩ

Της Θεολογίας

ΓΕΡΕΜΙΑΣ ΕΛΕΩ ΘΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ

Κωνσταντινουπόλεως, νίκας Ρωμῆς καὶ Οικουμενικῆς

Πατριάρχης.

Jeremia,
Patriarchæ
Constantino-
politani, Re-
sponso
ad
Epistolam
Heeribrandi,
Cancellarii
Acad. Tu-
bing.
&

Crispi, Pro-
fessoris Gra-
eca Ling.

Σοφώτατε, σπουδαίηται, καὶ φιλομαθῆσαι Κύριε Εὐεβρεΐτις, Της Θεολογίας Δέκτωρ, καὶ Διδασκαλε Της αὐτίθι Ακαδημίας, ἧς ἐσὶς Τυβίγγῃ: χάρις σοι καὶ εὐεργεσία τοῦ Θεοῦ. Τὰ μὲν φεβὶ τὸ ἀπαιεῖσθαι, ὡς ἐπὶ ἡρώηται, ἐθελώσμεθα ἐν τῷ κοινῷ ἡμῶν γράμματι. Περὶ δὲ τῆς βιβλικῆς καὶ ὁμιλίης τῆς Θεολογίας, ἡ φιλοτιμία σου συνεγερῶ, ἐπὶ, ὡς ἴδω, ἐκ ἐκτελέμεθα: καὶ ἐν ἀλλοῖς ἡμῶν μὴ παύσασθαι. Ὅτι δὲ κατὰ ἀκρίβειαν ἀναγνώμην: τίς δὲ καὶ τὴν περὶ τῆς μαθηματικῆς πηλὴται σὺν Θεῷ Οὐ καὶ χάρις, καὶ πᾶσι, Διὰ φυλάττοις σὶ μακρίβειαν καὶ ὑδαίμενα, καὶ τὸ αὐτὸ ἀξίον βασιλείας. Ἀμήν. Μηδὲ Μαίω, ἡ δικαιοσύνη ἡ δικαιοσύνη, ἐν ἐπὶ - φ α φ οη τοῦ Κωνσταντινουπόλεως.

ΤΩ ΣΟΦΩΤΑΤΩ ΚΥΡΙΩ,

MARTINO, ΤΩ ΚΡΟΥΣΙΩ, ΔΙΔΑΣΚΑΛΩ

ἀρίστῃ γλωσσῶν ἱκατίην,

ΓΕΡΕΜΙΑΣ ΕΛΕΩ ΘΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝ-

τινουπόλεως, νίκας Ρωμῆς καὶ Οικουμενικῆς

Πατριάρχης.

Σπουδαίηται καὶ λογιώταται Κύριε Μαρτίνε Κρούσι, ἐν Τυβίγγῃ τῆς ἑλλας, καὶ τῆς λαοπιδῆ Φωνῆς καὶ σοφίας διδασκαλε: ἐπὶ ὑμῶν, τῇ ἡμετέρῃ φρονήσει χάρις. Τὸ φιλοτινὸν σου καὶ ἡμενικὸν ἀποδέχομαι: περὶ τῆς καὶ τῶν αὐτίθι σφῶν λοιπῶν ἀνδρῶν: τὴν ἀπαιεῖσθαι, ὡς αὐτῶν ἀντιδρῶν. Αἱ δὲ καὶ τῶν ἡμετέρων: ἀλλοθι Διὰ τελεβῶν ἡμῶν. Ὅτι καὶ περὶ τῆς μαθηματικῆς ἐν κοινῷ γράμματι: ἐν ἀλλοῖς τῶν Ἀγγέλων περὶ τῆς μαθηματικῆς ἡμῶν. Ὅτι τῶν ἡμῶν καὶ ἐπὶ Διὰ φυλάττοις σὶ χάρις αὐτῶν, ὡς χαίρειν τῇ φρονήσει. Εὐχαριστῶ καὶ σοι καὶ

ἡ δὲ τῷ ἀρχιεπίσκοπῳ : ὁ ἐπιμύσῃ μὲν τῷ Κυρίῳ ἰακώβῳ, τῷ καγκρεαγίῳ. Μῆρ
μαίῳ, ἰδιουπῶντος ἑκτῆς. Ἐν ἔτη - φ ἂ Φ ὁη ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως.

Exinde patet, quanto in honore fuerit apud Græcorum Archiepiscopum *B. Brentio*
& Patriarcham *B. Heerbrandus*, cujus compendium Theologicum non tantum *B. Heerbrando*
Constantinopolin ad Patriarcham *Jeremiam*, sed etiam Alexandriam in Egi-
ptum, imò in Tartariam usque, penetravit, præfagiente hæc *B. Johanne Brentio*, qui *Heerbrandi*
familiaritate misericè delectatus, aliquando in hæc verba erupit: Quoties Te video, toties
gaudeo. Quærenti *Heerbrandi* causam, respondit: nam & tu Ecclesiam docendo juvabis,
longè lateq; doctrinam sparges, eris Ecclesiæ præsidio & ornamento. Protulit hunc Magnum
Theologum urbecula Imperialis Gienga, ubi Anno 1521. die 12. Aug. natus est. Anno
1538. a Patre *Witebergam* ablegatus, ut *Lutherum* & *Melanchionem* audiret, studiis ibi
tam sedulus incubuit, pravaque aliorum consortia eò usque vitavit, ut inde Noctua Sue-
vica a quibusdam convictoribus, potui & alex deditis, vocatus fuerit. In Patriam rever-
sus, *Stutgardie Erhardo Schnepffio*, Magno Theologo, pietate & eruditione sua singula-
ri se commendavit; trebras conciones in Arce Tubingensi habuit coram Principe *Ulrico*,
qui Juvenem *Heerbrandum* amavit, magnum aliquando Theologum prædicens futurum.
Hæc & alia multa de *B. Heerbrando* post *Brentium*, *Erhardum Schnepffium* & *Jacobum*
Andrea, in his terris Theologo summo, Marchionatus Badæ-Durlacensis Reformatore, &
verbi Divini puræque doctrinæ per orientem & occidentem Propagatore felicissimo, me-
morat Plurimum Rever. Dn. *Fischlinus* in Memoria Theologorum *Wittenbergenfium*
parte 1. p. 76. seq.

Eodem anno MDXC. *Jacobus*, Marchio-Badenfis, *Caroli* Filius, cum
a sincera Evangelii doctrina defecisset, jamque omnibus suis Ministris Evan-
gelicis mandasset, ut intra paucos dies ex ipsius ditione discederent, prius-
quam constitutus ille dies veniret, mortuus est dysenteria correptus & extin-
ctus, anno ætatis vigesimo octavo. Et per hunc eventum Evangelii doctri-
na in illa parte Marchionatus conservata est divinitus magno cum Ponti-
ficiorum dolore, qui jam suas putidas merces, panopliam Pontificiam in Marchionatura
illum invexerant, ut paulò post missas celebrarent: sed DEUS conatus Pontificiorum e-
lulsi. Vid. *B. Luca Osiandri* Centur. Hist. Eccles.

! Evangelium
mird provi-
dentia divino
in Marchio-
natu Badenfi
conserva-
tum.

A. MDXCI. die 15. April. natus est *Fridericus Achillas*, Dux *Wittenbergiæ*, *Friderici A-*
Friderici Ducis Regentis, cognomento Magnanimi, septimus Princeps Filius, ex *chillis Ducis*
Sibyllâ Anbaltinâ, sæcundâ Serenissimæ domus *Wittenbergicæ*, ad paucitatem
Principum redactæ, Matre, quam Summum & providens in Cælis Numen Ecclesiæ *Wirt.*
concessit, ut ei daret Principes Filios & Nepotes, qui Ecclesiam suam in his terris contra Re-
gnum tenebrarum defenderent. Fuit certe septimus hic Filius Princeps Ducis *Friderici*
re & nomine Princeps pacis, qui studia pacis amavit, & in Illustri Collegio sub insti-
tutione *Magni Lanfii* valde profecit. Hic enim est Magnus ille studiorum Illustrum
in Illustri Collegio Tubingensi Præses, sub quo & a quo Consultatio de Princ-
ipatu inter Provincias Europæ cum Cognatis Principibus, Inclusis Ducibus Saxonæ,
Francæ

Francisco Carolo, & Rudolpho Maximiliano, Duce Sleswici-Holsatiae, *Joachimo Ernesto*, Baronibus & Nobilibus in Illustri Collegio Anno 1613. habita fuit, quam magni Principes in Germania & extra Germaniam, alique Summates Viri præcipue dignationis & Eruditionis edecumate magnis exornarunt elogis. Romæ vero purpurati Patres à *Paulo V.* Pontifice Romano censendis & expurgandis libris auctorati, Consultationem hanc cum aliis bonæ monetæ libris e Reipublicæ Literariæ confinio, omnique hominum commercio, quantum in ipsis fuerat, pœnali decreto proscribent, offensi liberæ subinde, sed non immaturæ sententiæ, in Romanos errores objectu. vid. Lansii Præfatio dedicatoria ad Serenissimum Ducem Wirtemberg. *Johannem Fridericum* scripta, & Consultationi huic præmissa. Vid. etiam *Ephemeridos Wirtenb.* ad Annum 1591. p. 94.

Recessus
factorum
Samuel. Hu-
beri.

Anno 1592. nova Religionis Controversia orta est, excitata a *Samuele Hubero*, Bernate, Helvetio, olim Pastore Ecclesiæ in vicino pago, non procul a Berna urbe, postea verbi divini Ministro in Vico Derendinga prope Tubingam. Legerat is Pastor Acta Colloquii Mompelgartensis: cumque in iis reperisset impias Bezzæ & Sociorum assertiones. I. Christum non pro omnium hominum peccatis, sed tantum pro Electorum delictis esse mortuum. II. Promissiones Evangelii de gratia & Clementia DEI non esse universales, sed tantum ad solos Electos spectare. III. DEUM maximam hominum partem nullo respectu incredulitatis, sed ex mero suo beneplacito tantummodo ad æternam damnationem destinasse, ut in iis justam suam iram demonstraret. IV. Incertum esse, an pueri, qui baptizantur, in Baptismo regenerentur, & hæredes Regni DEI fiant, vel non. Cum igitur has impias sententias *Huberus* legisset, non modo ab iis merito abhorruit, sed etiam Magistratum suum Bernensem admonuit, caveret, ne tam profana doctrina in Bernensi ditione spargeretur.

Senatus Bernensis rem tantam non contemnendam ratus, convocavit *Abrahamum Musculum*, *Grynæum*, *Jezlerum*, Theologos, eosque cum *Samuele Hubero* commisit, ut de prædictis assertionibus disputarent. Cumque *Huberus* prædictas quatuor propositiones acriter oppugnaret, Theologi verò prædicti eas defendere niterentur, nec *Huberus* de sua sententia cederet, Senatus *Huberum* exauktoravit, & exulare jussit.

Dimissus Bernâ *Huberus*, statim in Ducatum Wirtembergicum sese contulit, ibi Consistorio Ecclesiastico Stutgardiano, quid Calvinistic Theologi Bernæ cum ipso egerint, exponit: & piam fidei suæ confessionem edidit. Unde voluntate & consensu Illustrissimi Ducis Wirtembergici, *Ludovici*, in Ministerium Ecclesiasticum receptus, & pago Derendingensi, ut Pastor, præfectus est, qui locus ita vicinus est Tubingensi Academia, ut quotidie, si vellent lectiones Theologicas audire, & in vera Religione proficere, simul etiam observari posset, qualem constantiam esset præstiturus. Insinuavit ille sese exiguo tempore in notitiam, amicitiam atque familiaritatem præcipuorum Theologorum Tubingensium & Stutgardianorum, quibus tamen postea (ut infra suo loco diceretur) malam gratiam retulit.

Cum

Cum illi jam plenè fides haberetur, in lucem edidit, & publicè in Academia Tubingenſi defendit diſputationem, ex plurimis Theſibus conſtantem, in qua Calvinista- rum terros errores verbo DEI confutavit, hos præcipuè: quod DEUS maximam par- tem humani generis ad æternam damnationem creaverit, nec velit, ut unus ſaltem ex il- lis ſalvetur: Quod Chriſtus non pro omnium hominum peccatis paſſus ſit & ſatiſfecerit: quod promiſſiones Evangelicæ non ad omnes homines dictæ ſint, ſed tantum ad Electos pertineant, de quibus tamen, quinam illi ſint, affirmari nihil certi poſſit: cum (ſecun- dum Calvinistaſtarum doctrinam) non omnes pueri in Baptismo regenerentur, & in filios DEI adoptentur. Hæc diſputatio ab omnibus bonis propter Calvinismi juſtam rejectionem fuit approbata, & obviis ulnis accepta. Eſſi enim in ea fuerant aliqua ſemina, de univerſali omnium hominum electione & prædeſtinatione, ſparſa, tamen quia *Huberus* ea ſic commode interpretabatur, quod nihil aliud veller, quam quod *Paulus* ſcripſit: DE- UM velle omnes homines ſalvari, & ad agnitionem veritatis pervenire: & *Petrus*: DE- UM non velle, ut quiſquam pereat, ſed ut omnes ad pœnitudinem convertantur. Hæc *Huberi* explicatione boni Viri fuere contenti, nihil mali ſuſpicantes, nec metuentes, fore, ut *Huberus* in hoc Articulo Prædeſtinationis aliquid contra Librum Concordiæ moliretur, aut novas in Eccleſia turbas daret.

Accidit autem *Hubero*, quod ſtultis evenire Poëta dicit, inquires: *Samuel. Hu- beri error.* Stulti, dum vitant vicia, in contraria currunt. Dum enim ab impia Calvi- niſtarum doctrina, de Prædeſtinatione, refugit, eamque refutat, in alte- rum errorem incidit, ut Electionem, ad ſolos Filios DEI ſpectantem, ad omnes homi- nes in univerſum, etiam ad eos, qui damnantur, extenderet, contra expreſſum Chriſti verbum, dicentis: Multi vocati, pauci electi. Errorem autem ſuum, de Prædeſtinatione illa univerſali, occultè primò cum Paſtore quodam, ſibi familiari, communicare, & Theo- logos Tubingenſes, quaſi in Calviniſmum (in Articulo Prædeſtinationis) inclinarent, ſuggillare cœpit: inde cum aliquid ad Theologos Tubingenſes emanaveſſet, & ipſe ſuper ea re appellatus eſſet, cœpit plerique negare, aut certe ita explicare, ut Theologi conten- ti eſſent, neque quicquam turbarum metuerent: quin imo, cum ab Univerſitate Witte- bergenſi ad Profeſſionem Theologicam in illa Academia vocatus eſſet, valedictionis lo- co donavit Academiam Tubingenſem aliquot ſuis opusculis, pulchrè compaſtis: in quo li- bello manu ſua inſcripſit, ſe cum Theologis Wirtenbergenſibus per omnia & in omnibus articulis conſentire. In ſpecie autem nominatim approbavit Diſputationem in lucem edi- tam Doctōris *Stephani Gerlachii*, in qua particularis Prædeſtinatione ad vitam æternam (quæ ad ſolos electos DEI filios ſpectat) perſpicuè aſſeritur. Itaque ut amicus amicè a Theo- logis & Profeſſoribus Tubingenſibus dimiſſus eſt, ut recta in Saxoniam proficiſceretur.

Ubi in Saxoniam venit, non potuit errorem ſuum (de univerſali Prædeſtinatione) in ſcrinio peſtoris ſui retinere, ſed paulatim, occultius tamen, Studioſis, qui ipſius ala- critate contra Pontificios & Calvinistas admirabantur, inſtillare. Cumque ille nihilo- minus gradum Doctōratus in Academia Wittebergenſi peteret, & Facultas Theologica

*Samuelis
Huberi Ar-
tu & fraudis.*

inciperet de ipsius sinceritate nonnihil dubitare: candidè, quæ jam de ipsius dogmate spargerentur, ipsum admonuerunt, neque dissimularunt, si contra S. Scripturam & Librum Concordiæ sentiret, & docere vellet, se ipsi Doctoratus gradum conferre non posse. Cum in his angustiis hæreret, neque existimati onis suæ iacturam facere vellet, rediit ad priores illas suas artes, ut quædam negaret, quædam commodè interpretaretur & sanctissimè protestaretur, atque juramento solenni confirmaret, se per omnem vitam suam nihil proisus doctumum, quod cum Libro Concordiæ non per omnia consentiret: ita admisus est ad Doctoratus gradum, quem dolis & versutia sua illi laudatissimæ Academiæ suffuratus est.

Adopto gradu, securior factus est *Huberus*, dogma suum jam non tantum scriptis privatis inter Studiosos Wittebergenses sparsit, sed etiam per Epistolas privatas in aliis ditionibus disseminavit. Theologi itaque Wittebergenses, & Theologi Tubingenses collectis hinc inde *Huberi* privatis scriptis, non unum jam, sed plures errores deprehenderunt & notarunt. Hos nimirum (præter alios minus principales) quod DEUS ab æterno omnes homines in Christo ad fidem elegerit & ordinaverit, ante omnem & sine omni respectu fidei, five homines credituri erant, five non. Merum figmentum & ludibrium esse, quod DEUS hunc magis diligat, qui credit, quàm alterum, qui non credit. Omnes homines ita a DEO propter Christum electos esse, ut acta sint in gratia DEI, in numero dilectorum, Electorum, justificatorum & sanctificatorum, filiorum & hæredum DEI: e quo numero tamen maxima pars hominum per incredulitatem se iterum excludat & nomina ista amittat. Omnes promissiones Evangelii simpliciter universales esse ex DEO, nec aliquas ad solos credentes a DEO restrictas esse. Quod in baptismo etiam hypocritæ (puta, Judæi adulti, simulantes fidem, & mentientes Christianismum) regenerentur. Quod ex parte DEI una tantum sit remissio peccatorum, qua ex æquo omnibus hominibus propter Christum a DEO sint remissa peccata, five credant, five non. Justificationem esse universalem, qua omnes homines sint ex æquo a DEO propter meritum Christi justificati, adoptati in filios & hæredes DEI, sanctificati, salvati, glorificati, & hæc omnia absque respectu fidei; & similia portenta, ex his erroribus dependentia.

Admonitus est autem *Huberus* per Theologos Wittebergenses coram & per Wirtenbergenses literis amicis, & gravibus adductis rationibus, ut errores deponeret: & si forte apud se melius sentiret, ut linguam & stylum corrigeret. Datis etiam literis ad Wittebergenses Theologos Wirtenbergici solenniter protestabantur, se nulla in parte erroribus *Huberi* dogmatibus consentire: falso enim in Saxonia, & sparsis suis literis apud alios etiam, (fraudulenter tamen) jactaverat, se habere Theologos Wirtenbergicos consentientes.

Ut autem rem in pauca contraham: postquam *Hubero*, repudianti sanas admonitiones, non amplius Wittebergæ concessum est, publicè in Schola & Ecclesiâ docere, vagatus est *Huberus* per inferiorem Saxoniam, si forte Theologos invenire posset, qui absurda ipsius dogmata approbarent. Et quidem uno in loco Theologis verborum præ-

præstigiis imposuit, & commoda interpretatione (quæ tamen ab ipsius verbis & corde dissentiebant) imposuit illis bonis Viris, (nominibus parco) ut dogma ipsius de universalis electione non damnarent. Cum autem alio quodam loco eodem modo Theologis fucum facere vellet, illi ejus astutiam & versutiam animadvertentes, mox hominem a se ablegarunt, & datis literis sinceros Theologos admonebant, ut ab *Hubero* versipelli & Vastro caverent, nec sibi callidis suis interpretationibus imponi paterentur. Inde rediens *Huberus* in Saxoniam per amicos, Viros auctoritate politicâ pollentes, id obtinere conatus est, ut suæ Vocationi Wirtembergensi, in Schola & Ecclesia, restitueretur. Responsum autem accepit ab Illustrissimo Principe, *Fridrico Wilhelmo*, Administratore Electoratus Saxonici, (quicum in Comitiis Ratisponensibus erat) ut cum Wirtembergensibus Theologis (quorum aliqui Ratisponæ erant) de suo dogmate conferret, & cum illis consentiret, aut in Saxoniam non rediret amplius. Theologi Wirtembergici, qui cum *Hubero* conferre debebant, Ratisponæ erant: *Eberhardus Bidenbach* D. Abbas Bebenhusanus, *Christophorus Binder*, Abbas Adelbergensis, *Lucas Osiander* D. M. *Felix Bidenbach*, uterque Concionator Aulicus. His (petente Domino Administratore) adjunctus erat Doctor *Jacobus Heilbronner*, Illustrissimi Principis ac Domini, Domini Palatini, *Philippi Ludovici*, Aulicus Concionator, Actum & disputatum est cum *Hubero* per aliquot dies ex S. Scriptura & ex libro Concordiæ, & refutatum est ipsius dogma, de universalis Electione & prædestinatione omnium hominum ad æternam Salutem. Opiniones enim reliquas (quod in Christo omnes homines sint adoptati, hæredes Regni Cælestis, justificati, sanctificati, glorificati) non amplius urgebat *Huberus*. Sed conferendo & disputando cum eo, nihil profusus est effectum. Cumque postremæ disputationis die sub vespertam significasset, se crastinâ die rediturum ad ulteriorem collationem, nihilominus altera die summo mane Ratisponæ clam discessit.

Plura de
Samuele Hu-
bero maxi-
mam partem
scandalosa,
& tristia.

Post aliquot septimanas *Huberus* profectus est Tubingam, & per literas supplices a Duce Wirtembergico petiit, ut sibi liceret cum Theologis Tubingensibus de suo dogmate conferre: concessit id Illustrissimus Dux Wirtembergicus; disputatum est cum *Hubero* per aliquot dies: effectum est ad illius conversionem tantum, quantum Ratisponæ, hoc est, nihil profusus. Cum itaque *Huberus* incorrigibilem se præberet, jussus est ab Illustrissimo Principe e Ducatu discedere, ne aliquos falsò suo dogmate (quod jam facere cœperat) inficeret. Post illa tempora cum familiâ se Spiram contulit: inde aliquot libellos admodum acerbos & virulentos, contra Theologos sibi adversantes, in lucem emisit, in quibus eos per calumniam Calvinismi accusavit. Illi vero respondentes, calumnias ipsius refutarunt, & innocentiam suam plenissimè demonstrarunt. Post aliquod tempus Spira discessit. Si quis pleniorē relationem optat, is inspicat acta *Huberiana* controversiæ, Tubingæ impressa, in quibus etiam Scripta *Huberi* & Theologorum, ipsi adversantium, ad verbum sunt inserta. vid. *B. Lucas Osiander*, in, Cent. Hist. Eccles.

Hoc etiam anno fanaticus quidam homo *Franciscus Puccius Fehdinus*, scriptum, uti *B. D. Lucas Osiander* vocat, planè Satanicum in lucem emisit,

*Francisci Puccii erro-
rum.*

sub titulo: De Christi Servatoris efficacia, in omnibus & singulis hominibus, quatenus homines sunt &c. Et in eo scripto suo jactavit, quod ipsius sententia, in libello illo comprehensa, sit assertio catholica, æquitati divinæ & humanæ consentanea, Universæ Sacræ Scripturæ & Sanctorum Patrum consensu, Spiritu discretionis (centum & viginti rationibus) probata. Se DEI Christique servum esse, vocatum ad instans DEI judicium, & donatum Sancto discretionis Spiritu, ad divinos sermones interpretandos omnibus hominibus, qui rationis usum habent, ac præsertim nationibus, quæ profiteantur fidem in unum DEUM, Cæli & Terræ Conditozem. Et hanc interpretationem suam ubique obtenturam esse; eamque jam aridere multis in Anglia, in Germania, in Polonia, in Gallia, in Helvetia, & ubicunque de illa cum aliis contulerit. Summa autem dogmatis hæc est: fidem salvantem in unum DEUM Creatorem esse naturalem, & omnibus hominibus communem: & tali fide naturali & notissima Patres præfatos justificatos esse asserit, & omnes illos, qui pro hac generali & omnibus communi fide obscuram spem antiquorum, ex promissionibus acceptam, pro Patrum fide iustificata accipiunt, toto Cælo errare. Neque simplicem ignorantiam & incredulitatem Evangelii, & defectum Baptismi, ubi non sit scelus, cuiquam ad salutem obesse. Singulos, qui naturali fide vere DEO fidunt & adherent, divino afflatu animari, & cum ingenuis Christianis consentire: implicite, cum non explicantur; explicite verò, cum explicantur mysteria, unumquemque hominem, cujuscunque sit religionis, modo homo sit, sine speciali DEI gratia salvari posse, modo non extremè sceleratam & omnino beluina, naturæ & DEO repugnantem vitam, ducar, modo tales humani sint & benefici erga alios homines. In singulis hominibus esse hypostasim, sive substantiam salvificæ fidei, ac proinde omnes aptos esse natos ad vitam æternam. Hominem, etiam post lapsum generis humani, habere naturaliter tantas vires humanas, ut possit resistere Diabolo, & vitam æternam consequi. Peccatum nullum esse, nisi voluntarium: & peccatum originis non esse peccatum, sed fomitem: nec primos Parentes esse spoliatos donis & beneficiis, quibus ab optimo Creatore ornati fuerant. Hæc atque similia opinionum impiarum potentia Puccius in libello suo evomuit, & centum atque viginti rationibus palliare conatus est, adductis S. Scripturæ dictis, a se monstròse depravatis, & jactatione consensus Patrum, quem meretricia fronte mentitus est: Denique etiam de suarationes quasdam carnales, e suo cerebro fanatico depromptas, rationi humanæ consentaneas.

Dùm igitur videri voluit Puccius, quasi amplificaret Efficacitatem meriti Christi, revera totum Christianismum cum omnibus aliis religionibus confudit, ejusque discipulorum verum sustulit, occulte cum Alcorano Mahometico colludit, Judæos, Servatos nostri juratos hostes in Ecclesiam filiorum DEI aperte introducit: Ethnicis etiam Cælum promittit: Cum Anabaptistis peccatum Originale negat: cum Pontificiis liberum arbitrium incorruptum statuit: cum Schwenckfeldianis totius Evangelici Ministerii necessitatem tollit: Cum Calvinistis Sacramentorum vim & substantiam enervat: Cum Christianis Regnum Christi in his terribus corporale constringit: Denique totius Christianismi fundamenta convellit. Fuitque Puccius monstrum quoddam ex Mahometismo, Judaismo, Ethni-

Ethnicismo, Papismo, Schwenckfeldianismo, Anabaptismo, Calvinismo compositum, & Chiliastarum errore inebriatum. Ejus Libellum, omnesque adductas rationes (numero CXX) *Lucas Ofsander*, Theologiæ Doctor, in publico scripto (quod Facultas Theologica Tubingensis præfatione luculenta ornavit & commendavit) refutavit: Editum est illud scriptum Tübingæ Anno Christi 1593. Fama de Puccio sparsa est, eum in ditione Episcopi Salisburgensis captum, victum Romam abductum, ibique combustum fuisse.

Anno MDXCIII. die 3. Augusti mortuus est Stuttgartiæ *Ludovicus*, Dux Wirtembergiæ, sub quo Ecclesiæ Wirtembergica valde floruit. Erat enim Princeps valde Pius, & sinceræ doctrinæ studiosissimus, vitæ innocentis, humanissimus, liberalis, cum Ducatum Wirtembergicum prudenter & feliciter in pace gubernasset annos viginti quinque, obiit anno ætatis quadragesimo. Paulò ante mortem suam laudatissimus hic Princeps Stuttgartiæ Palatium quoddam verè Regium (*Lust-Haus*) extruxerat; illo, die 1. Aug. ad finem perducto, Conditor ejus Serenissimus in Cælestia Palatia & Tabernacula transfertur. Imò & aliud longè illustrius Palatium Dux *Ludovicus* paulò ante beatum ex his terris excessum condiderat, nempe Illustre Collegium, alterum Tubingense Lyceum splendidissimum; illo vix extructo, Illustrissimus Fundator in Illustre, imò Illustrissimum Collegium Angelorum & Cælitum ex his obscuris terræ regionibus avocatur. Humatus Tübingæ & Cryptæ Ducali illatus, hoc accepit virtutis suæ meritißimum Elogium, Tumulo inscriptum:

Mors Ludovici Pii, Ducis Wirtembergiæ.

Illustrissimus Princeps ac Dominus, Dominus *Ludovicus*, Dux Wirtenb. & Tecciz, Com. Mont. Pelig. *Christophorus* Propagatoris Filius, *Ulrichi*, sinceræ Religionis per hunc Ducatum Restauratoris, Nepos, Ducum Wirtembergicorum Princeps, pietate & humanitate nulli secundus. Patri & Aviri propagande piâ Religione Studium supergressus, hic tubam Archangelî expectat. denatus 6. Id. Aug. 1593. vixit Annos 39. menses 7. dies 7. Horas 16.

Tumulus & Epitaphium Ludovici Pii, Ducis Wirtenb.

Claudit Dux *Ludovicus* in crypta Ducali Wirtenb. quæ est in templo San-Georgiano Tubingensi, Chorum Principum, Tübingæ quiescentium, uti illum primus Dux Wirtembergæ, *Eberhardus*, probus & sapiens, vulgo Barbatus, cum illustrissimis Parentibus, *Ludovico* Seniore, Comite Wirtenb. & *Mechisilde*, natâ Palatinâ Rheni ac Bavariz Duce, incipit.

Mausoleum Ducale Wirtembergicum in Templo San-Georgiano Tubing.

Anno enim MCCCCLIV. *Ludovicus Senior*, Comes Wirtenb. IX. Calend. Octob. mortuus & in Æde B. Virginis ad Bonum Lapidem (*Gutten-Stein*) sepultus, à *Christophoro*, Duce Wirtenb. officioz pietatis ergò Tubingam traductus est.

Eâdem pietate & ratione huc quoque tralata est, uti memoratum, Domina *Mechisilde*, Palatina Rheni ac Bavariz Dux, *Ludovici* Sen. Comitiss Wirtenb. Conjux & *Eberhardi*, primi Wirtenb. Ducis, Mater quæ licet post *Ludovicum* defunctum *Alberto An-*

striaco

Striaco nupssisset, defuncta Heidelbergæ Anno 1481. Kalend. XI. Octob. evidentissimo sinceri amoris argumento illuc cum priore marito & eodem hic simul conditorio reponi placuit.

CIRCA TUMULUM EBERHARDI,

Primi Ducis Wirtenbergiæ hæc leguntur.

Illuſtriſſimus pietate & prudentia Princeps, *Eberhardus* Barbarus I, Dux Wirtenb. & Teck. Montisque Peligardi Comes, hujus Scholæ fundator.
Kalend. Mart. Ann. 1596.

IN TABULA CUPREA AD MURUM.

Illuſtriſſimus, & tam ſapientiâ, quam honeſtate Viæ excellens Princeps, *Eberhardus*, DEI gratiâ, primus Dux Wirtenbergienſis, & Tecc. ac Comes Montis-Pellicardi, fundator hujus Scholæ, obiit die 1. Matthiæ Apoſtoli, Anno 1496.

CIRCA TUMULUM ULRICI,

DUCIS WIRTENBERG.

*Epitaphium
Ulrici, Ducis
Wirtenb.*

Prinſipis *Ulrici* potuiſti tollere corpus,
Invida mors animam tollere nulla potes,
Scilicet hoc ſolo fuerat mortalio, at iſdem
Parte tamen vivit nobilior ſui.

IN TABULA METALLICA

Deaurata ad parietem

V. D. M. I. E.

D. O. M. S.

Illuſtriſſ. Princeps *Haldericus*, Dux à Wirtenberg. & Teck, Montisque Pelicardi Comes, dum inter mortales fuit, variis fortunæ procellis agitur, & patriâ ſuâ deſtitutus, exilium XV. Annis conſtanter tulit, quâ tandem recuperatâ, Sacroſanctum Chriſti Evangelium ſincere prædicari curavit, idololatriam comminuit, potentiam Antichriſti debilitavit, laudabilem Urbis hujus inciytæ Scholam reſtituit; doctis Profeſſoribus, juſtis Salaris & Stipendiis, avitos ſecurus mores, illuſtravit, Rempubl. prudentiâ non vulgari, ſicque ſatis feliciter adminiſtravit, cujus gubernacula inter tor quoque graviſſimos Adverſariorum inſultus, ad extremum uſque Viæ ſuæ halitum, fortiter retinuit. Tandem Deo Opt. Max. finem ætumnis dante, Spiritum Cælo, reliquum verò mortalitatis ſuæ hoc deponi voluit Conditorio: Regnavit An. LII. Menſ. V. vixit An. LXIII. Menſ. VIII. D. XXVI. Anno Chriſti M. D. L. Menſ. IX. br. DI. VI.

PAULO INFERIUS.

Hoc Lector potes æſtimare Saxo;
Humani nihil eſſe non caducum.

Heroum

*Heronum quoniam regis duorum
Ebrardi Ducis ossa, & Hulderici.
Ex iis alter erat bonis amandus,
Ex iis alter erat malis timendus,
Es dilectus uterque valde Christo.
Corrupta tamen hic uterque carne
Leto deposita; simul quiescunt.*

CIRCA TUMULUM ANNÆ, DUCIS
WIRTENBERG.

Illustriss. Principiæ Dominæ, D. Anna, Duci Wirtenberg, Ducis Ultri- *Epitaphium
Anna, Ducis
Wirtenberg.*
ci, &c. Filix dulciss. quam benigna Dei manus ex ista fragili & caduca
rerum humanarum conditione, ne diutius calamitosis & tumescentibus æ-
rumnarum procellis misera quateretur, adolescentulam tenerr. atque adeo in ipso blandiss.
intemeratæ Virginitatis ejus flore, An. Dn. M.D. XXX. Mens. Junii XXIX. ætatis
ejus verò XVII. feliciter eripuit. Huic inquam in hunc locum amœniss. ubi jam Chartu-
sianorum latibula Auraci, cum illic An. XXVIII. sepulta jacuisset, collaberentur traductæ,
Illustriss. D. Christophorus Dux Wirtenb. Clementiss. unicæ Sororis suæ dilectiss. ad per-
petuam memoriam hic erigi voluit. An. Dn. M.D. LIIII.

IN TABULA DEAURATA,
ad Parietem.

D. O. M. S.

Ut omne natorum caducitati subiectum, ita & eodem decreto Illustriss. *Epitaphium
Maximiliani,
Ducis
Wirtenb.*
Princeps Maximilianus, Dux à Wirtenberg, &c. An. salutis MDLVI.
XXVII. Die Aug. natus Mens. VI. Die XXII. superstes, infans dulciss. Pa-
rentes optatæ vitæ desiderio privavit. An. Chr. M. D. LVII. Mens. Mart.
Die XVII. cujus ossa XIX. Ejusdem Mens. huc ad Avira conditoria translata sunt.

IN TABULA DEAURATA,
ad Parietem.

C. H. R.

CRUCIF. GLOR.

Memorix Illustriss. Principis Ulrici, Ducis de Wirtenberg, &c. Infantis dilectiss.
P. qui vixit Mens. II. D. I. An. Chr. M.D. LVIII. Mens. Jul. Die VIII. ejusdem
Mens. huc ad Avira conditoria posita sunt.

V. C. V.

CIRCA

CIRCA TUMULUM SABINÆ, D. WIRT.

Anno Domini M.D. LXIV.

*Epitaphium
Sabina, Ducis
Wirt.*

DEn XXX. Tag Augusti starb die Durchleuchtig Hochgeborne Fürstin/
Frau Sabina/ Herzogin zu Württemberg und Teck/ Grävin zu
Mümpelgart/ ein geborne Pfalzgrävin beym Rhein/ Herzogin in
bern und Nieder-Bayern/ ihres Alters LXXIII. Jahr/ IV. Monat/ VII. Tag.

CIRCA TUMULUM EBERHARDI,

Ducis Wirtenb.

*Epitaphium
Eberhardi,
Ducis Wirt.*

Sub hoc saxo requiescit Eberhardus Dux Wirtenbergiz & Teck, Comes
Montispeligardi, obiit Die II. Mensis Mai. Anno salutis. M.D. LXVIII.
vixit An. XXIII. Mens. III. Dies XXVII.

IN TABULA METALLICA,

ad Parietem.

D. O. M. S.

Illustrissimus Princeps, Eberhardus Dux Wirtenbergensis ac Teccensis, Comes Montis-
peligardi, &c. Illustrissimorum ac Christianissimorum Parentum, *Christophori* Ducis
Wirtenbergensis, &c. Principis laudatissimi, & *Anna Maria*, Marchionissæ ex clarissima
familia Brandenburgensi, Filius primogenitus, indolis egregiæ, à primis Annis piè ac libera-
liter eductus, & literis institutus, sinceriorem Religionem amavit, Antichristi idolatricas su-
perstitiones, atque omnes fanaticas opiniones detestatus est, Parentes dignâ pietate coluit,
in Fratrem & Sorores Germanas benè affectus, & pro ætate rarâ gravitate præditus fuit,
ita ut maximis rebus natus videretur. Eum, immaturâ morte abreptum, Parentes lugent,
Provinciales desent. Anima Christo, Reliquiæ his monumentis commendatæ sunt. Vi-
xit Annos XXIII. Mensis III. Dies XXVI. Vitâ functus est, Anno M.D. LXVIII.
Mensis Maii Die I.

Majorum merito sacris sepulchris,
Eberardi Ducis inferuntur ossa.

Barbati Veteris gerie celebre

Nomen, si modo longior daretur.

Ætas, mox similis futurus illi

Iusto, Pacifico, gravi, diserto.

Heroum referebat Huldrici

Primis ingenium nepos ab annis,

Permagis animis Avo fuerat,

Ni Vita spatium DEUS negasset.

Ambobus pietate junctum, una

Vita jam fruitur beatore.

CIRCA

CIRCA TUMULUM CHRISTOPHORI,

Ducis Würtemb.

Sub hoc Saxo quiescit *Christophorus*, Dux Würtenbergiæ & Teck, Comes Montispeligiardi. Obiit Die XXVIII. Mensis Decembris, Anno Salutis, M. D. LXVIII, ætatis verò suæ LIII.

*Epitaphium
Christophori,
Ducis Würt-
temberg.*

IN TABULA METALLICA

ad Parietem

D. O. M. S.

Illustrissimus Princeps, verè *Christophorus*, Dux Würtenbergensis & Teccensis, Comes Montispeliciardi, & à puero variis casibus jactatus, licetis excultus, exteris expectus, Linguarum peritus, experientiâ clarus, periculis infractus. bello strenuus, imperio justus, consiliis prudens & pacificus, orator gravis, Ecclesiæ Nutritus, Hæresum & idololatriæ hostis, studiorum Mæcenæ, Exulum alylum, virtutis theatrum, pietatis exemplum, Pater Patriæ, infinitis laboribus exhaustus ac placidè in Domino obdormiens, corporis reliquias hoc conditorio, quod vivus sibi adornarat, deponi voluit. Earum optatam resurrectionem beata anima cum Christo vivens expectat. Memoria tanti Herois apud omnem posteritatem Sacrosancta erit. Vixit annos LIII. Menses VII. Dies XVI. Regnavit annos XVIII. Mensem I. Dies XXII. Obiit anno Domini M. D. LXVIII, Die XXVIII. Mensis Decembr.

Württembergiaca domus decorum,
Princeps *Christophorus* sub hoc sepulchro

Ut terra sua reddat ossa Matri,

Cælestis quoque Spiritum parenti,

Sic, Christo mediante, consecravit.

Non regno patrio, sed exterorum,

Succrevit puer, exultante patre.

Magni Cæsaris est secutus aulas,

Et Regnum, senectis Ephebus Annis.

Max Martius juvenis capessit arma.

Ductis ordinibus triumphat heros.

Bis sex pignora suscipit Martius.

Curis canus Avus sit, & senectæ.

Magnam iustitia tulisque laudem,

Dum rexit Populus, dedigne jura,

Optatam coluit ferendo pacem.

Lares composuit, sepovit iras.

Ille Ecclesiæ maxima pignora

Y

Cura

*Cura vera fuit, fidaque cordi.
 Idolis inimicum, Hostis acer
 Damnatis simulantibusque scitis.
 Mecenas studis, & eruditus
 Linguis fautor erat, Scholis Patronus.
 Naturâ ingeniosus, arte doctus,
 Orator bonus, apertus, & Trilinguis.
 Prudens, sobrius, atque liberalis,
 Pluvus Herculeis ferens labores,
 Dignus qui Imperio fuisset orbis.
 Hunc Patrem Patria fatur acas
 Prasens, posteritas fauobiturque
 Wirtenbergiaca domus decorum.*

**CIRCA TUMULUM EVÆ CHRISTINÆ,
 DUCIS WIRTENB.**

*Epitaphium
 Evæ Christi-
 ninæ, Ducis
 Wirtenb.*

Illustriss. Princeps & Domina, Domina *Eva Christina*, Wirtenbergæ Montisque Peligardi Filia, *Georgii*, ex *Barbara Hassæ Landgravia*, sub hoc conditorio quiescit. Animam verò Deo reddidit, III. Kalend. April. M. D. LXXV. cum vixisset Ann. XVI. Mens. V. Dies XV.

**CIRCA TUMULUM ANNÆ MARIÆ,
 DUCIS WIRTENB.**

*Epitaphium
 Annæ Ma-
 riæ, Ducis
 Wirtenb.*

Illustriss. Pr. & Domina, Domina *Anna Maria*, *Georgii*, Brandenburg-March. F. ac opt. Pr. *Christophori* Wirtenbergiz Ducis, Conjugi fideliss. XII. Liberorum Matri, *Ludovici* Dux Wirtenberg. Filius. M. Fl. R. E. M. E. P. obiit.

**CIRCA TUMULUM DOROTHEÆ URSULÆ,
 DUCIS WIRTENB.**

*Epitaphium
 Dorotheæ
 Ursulæ, Du-
 cis Wirtenb.*

Illustriss. Pr. ac Domina, Domina *Dorothea Ursula*, Illustriss. Pr. ac Domini *Ludovici*, Wirtenbergensis & Teccensis Ducis, Conjunx, I. Illustriss. *Caroli* Badensis Marchionis F. quæ A. M. D. LXXXIII. XIX. Maii, pie decessit; cum vixisset An. XXIII. in matrimonio An. VII. M. VII. D. VIII. hic rubam Domini expectat.

SUPPLEMEN-

SUPPLEMENTUM ad An. 1522.

De

PAULO SPERATO à RUTILIS,

Nobili Suevo.

AN. 1522. Innouit *Paulus Speratus à Rutilis*, Nobilis Suevus, qui diu Lutetiz Parisiorum & apud Italos studia sua tractavit, constans & ardens veritatis Evangelicæ Confessor, atque Author egregii Hymni, etiam à *B. Luthero* valde æstimari: Es ist das Heil uns kommen her &c. Anno 1522. Viennæ in Austriâ Evangelium docuit contradicentibus aliis, docuit autem in celeberrimo templo Viennensi *S. Stephani* die 12. Januar. & in hæc etiam, rixantem Scholasticum perstringens, erupit verba: Du heissest ein Schul-Gelehrter / wäre besser / du hießeest ein Gottes-Gelehrter. Pulsus Vienna Budam venit, ibi etiam multa ob Evangelium passus, Providentiam Divinam, quæ ipsum ex vinculis liberavit, satis superque sensit. Tandem in Borussia factus est Episcopus Evangelicus Pomezanus. Vid. *M. Cyriaci Spangenberg's Adelspiegel*.

Paulus Speratus, Nobilis Suevus, pium veritatis Evangelicæ Confessor.

SUPPLEMENTUM

De

MATTHÆO AULBERO, Inclytæ

Urbs Imperialis Reuttlings Celeberrimo

Reformatore.

Mattheus Aulberus, S. S. Theologiæ Doctor, Ecclesiæ Cathedralis Scutgardianæ Antistes Evangelicus & Abbas Blabyrensis; quo in oppido natales suos habuit, ut *A. Brannius* testatur, An. 1495. Studiis operam navavit Tubingæ (ubi anno 1518. sub Decano *Balthasare Sellario* Magister renunciatus) & Witebergæ, ubi *Lutherum* & *Melanchthonem* audivit. Quorum ex informatione cum Evangelii doctrinam feliciter imbibisset, & Ministerio in Civitate Imperii Reuttlings, circa 1519. adhibitus esset, in causâ fuit, quod Reuttlingsenses An. 1530. hostibus undique circumdari, Augustanæ audacter subsciperint Confessionem. Passim itaque famâ florens cum Viris celeberrimis, *B. Luthero*, *Melanchthone* & aliis literarum habuit commercium. Sanè *Ulricus Zwinglius* jam Anno 1524. Epistolam ad eum dedit, quâ sententiam suam de S. Cœnâ publicavit. Hinc etiam *Aulberus* à Wirtembergico Duce *Ulrico*, ad opus Reformationis cum *Schnepsio*, *Ambrosio Blaurero* & aliis peragendum accitus est. Anno autem 1548. Eisingam vocatus, ut Intermitticam doctrinam approbaret, illis qui nomine Cæsaris cum eo agebant,

Mattheus Aulberus, Primus Theologus Evangelicus & Reformatore Reuttlings.

bant, inter alia seite respondi: Papa indulgentia purgat crumenas: Remissio Christi vero malam conscientiam. *Deß Pabsts Ablass buget und setz die Seckel Christi Ablass reiniget das böse Gewissen.* Elsingam ab eunte quinquaginta ē Civibus Reutlingensium sunt comitatus usque ad portas, tandiu ibidem commorati, donec saluum & incolumem possent reducere. Cum vero Reutlinga Decretum Intermissum recipere teneretur, quod factum die 25. Junii Anno 1548. officio, quod jam 29. annis ornaveratur, motus, Sturgardiam ad Antistitis Ecclesiæ Collegiatæ & Alkessoris in Consistorio munus ab *Ulrico* Duce vocatus, per quatuordecim annos pio cum Zelo stationi præfuit. Tandem rude donatus & Cœnobii Blabyensis Reformati Abbas declaratus An. 1562. Juventutem Scholasticam suæ Inspectioni demandatam formavit. Ex conjuge, quam duxit, filium suscepit cognominem, duasque filias, quarum una, *Jacobo Beurlino*, Cancellario Tubingensi; altera, *Martino Clesio*, Sturgardiano Superintendenti, elocata. Sarculus *Aulberianus* est Vir Dignissimus Dominus M. *Christophorus Aulberus*, Ecclesiæ quondam Posonienfis Evangelicæ in Hungariâ Antistes Meritissimus, suisque Auditoribus gratissimus. nunc Ecclesiæ Kircho-Teccensis Pastor & Superintendens vigilantissimus, *Matthæi Aulberi*, Abbatis Hirsoviensis, Anno 1689. Sturgardiæ cum Patriæ commodis invigilaret, citâ sed beata morte abrepti, filius, cujus sororem in matrimonio habet VIR S. R. Dn. *D. Pfassius*, Theol. Tubing. famigeratissimus. Ipse *Matthæus* Theologus erat Reformationis tempore propter constantiam, pietatem & eruditionem percelebris, qui Theologiæ Doctoris gradum Tubingæ accepit, A. 1557. una cum *Job. Brenzio* & *Jacobo Andrea* Conventui Wormatiensi interfuit, & *Philippum* Consensus sui cum Articulis Schmalcaldicis admonuit. Cum enim *Brentius* renovationem Consensus, inter Suevicas & Saxonicas Ecclesias vivo *Luthero* 1536. initi, urgeret, *Philippus* respondit: Nolo. Cur, inquit *Brentius*? *Philippus*, quia non placet. Pergebat *Brentius*: Domine *Philippe*, tamen vos scripistis illum Consensum. *Philippus*, Ego scripsi aliorum non meam sententiam. Interloquebatur *D. Matthæus Aulberus*: Domine Præceptor tamen vos etiam subscripistis. Responder *Philippus*: Mi *Matthæe*, ego multa scripsi, quæ mihi jam non probantur. Putatis? me intra triginta annos nil profecisse. Mortalitatís exuvias deposuit *Aulberus* Anno 1570. ætatis 75. Sturgardiæ in Templi Xenodochialis Adyto, Chorum alias vocant, sepultus, ubi & Epitaphium ejus extat tribus tantum verbis Germanicis. Oratione Funebri cum Tubingæ laudavit *Jacobus Andrea*. vid. *Fischlini* Memor. Theoi. Wirtenb.

Nicodemus Frischlinus his eum maculat encomiis.

*Qualis enim quantunque olim pietatis in armis
Aulberus fuerit, fama recenset annus
Nempe COMES MAGNI FIDUS fuit ille LUTHERI,
Reutlinga sanctas pascere iussus oves.
Non illum rabies Italorum insana luporum
Terruit: infracti mens erat aqua Viri.
AULBER hic in toto jam pridem innocuis Orbe,
Casurum nullo tempore NOMEN habens.*

SUPPLE-

SUPPLEMENTUM

De

JACOBO BEURLINO, Cancellario Tubingensi.

Lutetiz Parisiorum beatè defuncto.

Jacobus Beurlinus, SS. Theologiæ Doctor, & Professor, Academiæ Tubingensis Cancellarius & Ecclesiæ Przpositus ex Evangelicis primus, lucem alpeixit Acanthopoli, (in Dornstetten) oppido in sylva Hercynia, anno 1522. Parentibus, Viro Consulari, *Jacobo Beurlino*, & Matre *Ursula*, Pontificiæ religioni admodum addictis, sed à filio ad veram religionem deinceps Dei gratia conversis. Scholas frequentavit ab initio in patria. Postea verò Horbam, ubi aliqui Beurlini Confanguinei erant, studiorum caula missus, tantos fecit profectus, ut 1533. adeoque nondum duodecennis, Tubingam in Stipendium Martini Plantischii, Pastoris Tubingensis, *Beurlino* quâdam necessitudine conjuncti, admitteretur, non obstantè, quod statuto fundatoris interdiceretur, ne annis quindecim minores reciperentur. Ibi per privatam *Matthiæ Garbini*, Illyrici, Informationem non tantum ea, quæ ad dicendi rationem, sed & quæ ad morum elegantiam pertinent, felicissimè hausit, quapropter & Professores primam Lauream 1537. honorem verò Magisterii 1541. illi contulerant. Postmodum Philosophiam ulterius ita excoluit, ut *D. Michaelis Schweickeri*, qui Physicam tum profitebatur, Vices cum laude sæpius obiret. Elapsis aliquot annis Oeconomicam Inspectionem supra dicti Stipendii sibi demandatam eâ cum prudentiâ administravit, ut Alumni ceteri eum haberent charissimum. Interim ipse Religioni Papæ nondum renunciaverat, idque partim ob monita Parentum, partim ob conservationem domesticam cum *D. Petro Bruno*, Scholasticæ olim Theologiæ Professore, homine acuto, & ut ferebant superiora tempora, docto. Is quotidie hortator ei erat, ne à Romanensi Ecclesia descisceret, vel monita Parentum sperneret. Deterrebat eum etiam opinio tum pervulgata: Ecclesiæ Romanensi sine dispendio salutis æternæ ne in minimo quidem contradici posse. Tandem auditis sæpissimè Doctorum Evangelicorum Concionibus, iisque cum Scriptura Canonica & Antiquitate diligenter collatis, non tantum ipsemet Veritatem amplexus, sed & Patrem sibi ab inirio maxime adversantem, Christo lucrifecit. Anno 1546. conjugium inivit cum Anna, D. Matthæi Aulberi, Pastoris tum Reutlingensis, postea verò Annistitis Ecclesiæ Cathedralis Stutgardianæ filia, ex qua duodecim Liberos suscepit. E quibus quinque filiz honestissimis Viris in connubium ductæ sunt. vid. *Frischlini* Libr. IX, Eleg. 1. Eodem anno Parochiam Derendingensem ornare cepit, in qua & 1551. gradum Doctoris unâ cum *Jacobo Heerbrando* publicè reportavit. Restituta Pace in Professore Theologiæ cooptatus, Evangelium Johannis, ejusque Canonicam Epistolam, nec non illas ad Romanos & Hebræos, cum Locis Theologicis Philippi Melancthonis summâ cum dexteritate interpretatus est. Sed & vices Cancellarii multis annis gessit, donec tandem anno 1561. post obitum *Ambrosii Widmanni*, Juris Canonici Do-

*Jacobus
Beurlinus,
Cancellarius
Tubingensis.*

Aoris, Pontificii, Præpositura Ecclesiæ & Cancellariatus simul ei committerentur. Quantus de cetero Vir fuerit, lex eo dispalescit, quod novem Legationibus in rebus perquam arduis jussu Principis *Christophorus* defunctus fuerit; duabus nimirum ad Patres Concilii Tridentini, ut Confessionem Wirtembergicam Patribus conscriptis exhiberet, illamque defenderet, unâ in Borussia in causâ *Osiandri* anno 1552. alijs binis ad Comitia Wormatiensia, 1557. & Erfurdensia 1561. reliquis in Saxoniam, ultimâ vero in Gallias ad Colloquium Possiacenum. an. 1562; Quibus Officiis eximia prudentia gestis, tantam sibi auctoritatem conciliavit, ut Principibus & summis Viris admirationi esset. Hinc & Borussia Princeps ad Episcopatum Dutionis suæ suscipiendum honestissimo illum Salario invitavit. Dux verò *Christophorus* tanti æstimavit, ut à latere suo in publico incedere, suumque charum Dominum (seinen lieben getreuen Herren/) appellare dignatus fuerit. Sed & generosus Baro Johannes Ungnad à Sonneck, adeo familiarem habuit, ut eum Filio suo *Wolffgango* Compatriem expetere. Neque minus alii Viri apprime nobiles, imò Principes, literas ad eum propriâ manu exarârunt. Erat præterea Concionator excellens & perspicuus, Disputator acutus & gravis, sacrarum Literarum Interpres fundamentalis, puræque fidei Asseclor acerrimus. Ab infantia quidem *segualeptis* & Lingue nonnihil titubantis, balbæntis & blææ; Verùm extracto proprijs manibus in Anatolico monte tuguriolo, Terulliani opera horis succissivis, altâ, & distinctâ pronuntiatione tam diu recitavit, donec vocis exilitatem & lingue vitia corrigeret, unde diligentia Viri æstimari potest. Pari felicitate animum quoque sublimidum roboravit; Cum enim *Erhardi Schnepffii* hortatu suggestum Templi primarii, quantumvis reluctans, primâ vice conscendisset, post prælectum Textum frequentia & aspectu tot Auditorum perculsus, penitus obtruncit, adeò, ut Cathedralam relinquere cogeretur. Enimvero ab *Erhardo Schnepffio* admonitus post octiduum denuò, præmissis ardentissimis precibus, umbonem Ecclesiasticum repetiit, atque cum Auditorum admiratione summa & applausu maximo elegantissimam Concionem habuit. Reliquis Virtutes, puta pietatem erga Deum; pacis studium erga Collegas; hospitalitatem erga peregrinos; liberalitatem erga pauperes; humanitatem erga inferiores; sinceritatem erga omnes deprædicant Parentatores. Accedebat Forma Corporis decora; Statura quippe fuerat justæ magnitudinis, cum habitudine, vestitu & proportionem decora, erectâ, eleganter & perpulchrè compositâ. Vultu & facie speciosus; claris & perspicacibus oculis, nec nimium emissis, nec vagis, nec etiam depressis; sed suaviter ablandientibus cœruleis; supercilijs flavis; genis cum robore paululum tinctis, comis flavis, barba ejusdem coloris medioere acuminata, non admodum promissa aut lita; Voce satis sonora, suavi & prædulci; probe articulata & correctâ. Quibus domis ante omnes alios excellens à pietissimo Duce *Christophoro* in Gallias ad Colloquium Possiacenum ablegatus cum alijs duobus Theologis, *Jacobo Andreæ*, & *M. Balthasare Bideimbachio*, Concionatore Aulico, nec non Consiliario, *Melchiore à Sahlhausen*. Ejus verò professionis aliquot omnia præcesserunt: Nam cum palla ipsi *Sturgardie* adhuc commoranti affretur prolixior, excepta vox ejus: Quid mihi vestem tam prolixam & lugubrem affertis, fortassis citius, quàm velim, mihi lugendum fuerit? Idem prælagiebat paulo obscurius, cum Conjugi, Liberis &

Atuicis

Amicis valediceret. Secutum enim istiusmodi sermonem portentum. Iusserat Serenissimus Princeps, ut ad vitandam viæ molestiam ac difficultatem Legati alterius uteretur curru & equis; ac Stuttgartia quidem equis iter ingressi, currum præmiserant, quadrigeminis equis junctum. Vix autem ad mille passus egressi, everso per præcipitum vehiculo, generosissimus equus moriatur, haud dubio omine, ut ipse Beuerlinus interpretabatur, ex quatuor legatis præcipuum brevi moriturum. Quod & factum Parisiis, ubi Beuerlinus, dum Bibliothecam in Sorbonæ Collegio perlustrat, grassante tum peste correptus d. 28. Oct. 1561, expiravit. Postero die in Cæmeterio SS. Trinitatis sepultus, cum vixisset annos 47. Moribundus sæpius ingeminavit: pessime quidem habeo: Sed nolo, ut abeat dolor: valedixi Mundo. Nihil mihi dicatur nisi de Christo, quia Christianus sum. Causam nostram Deo & vos omnes, meum verò Spiritum Cælesti Patri per Jesum Christum, nec non Orphanos meos & Viduum Deo & Principi commendo. Extincto illo re infectâ redierunt cæteri. Dux verò *Christophorus* relictæ Viduæ ad dies Vitæ ducentos, quotannis florenos, singulis filiarum octo, ad Conjugium aspirantibus dotis nomine ducentos, filio autem unico Johanni Jacobo, ultra Stipendii Martiniani beneficium, 25. florenos quotannis usque ad gradum Doctoratus obunendum clementissimè legavit. Parisiis Beuerlinus Licentiam dedisse perhibetur *Jacobo Andrea*, ut *Balibacrem Bidenbachium* in Lectorio Theologorum Sorbonico Doctorem Theologiæ crearet. Epitaphium ejus Tubingæ suspenderunt Academici in Templo D. Georgii, Oratione Funebris & Concione omni laudavit *Theodoricus Schneppsius* ab *Israele Wieland* cum præfatione luculenta in lucem editis, quas omnino vide. *Fischlini* Mem. Theol. Wirt.

EPITAPHIUM B. BEUERLINI IN TEMPLO SAN. GEORGIANO TUBINGENSI.

Clarissimo Viro, *Jacobo Beurlino*, Doctori Theologo, Eccles. hujus Præpos. & Antiquæ Universitatis Cancell. in Legat. Lutetiæ Paris. V. Calend. Nov. Antio M. D. LXI. ætatis verò suæ XLI. mortuo Senat. Academicus optimè merito F. F.

*Epitaphium
B. Beurlini,
Cancellarii
Tubingensis.*

Quisquis in hanc oculos desigis & ora figuram
Sis memor hoc firmum quod sit in orbe nihil.

Sic cecidit quondam *Martinius Frechtius* arte
Maximus: hic cuius molliter ossa cubant.

Sic cadit bene satis æternum vivere dignus
Beurlinus, nostra nomen honorq, Schola.

E Patria*, in primis hic qui se conulit annis
Cui polus & nomen spina dedere solo.

Ingenioque potens, linguas industrius omnes
Atque artes hausit cum pietate sacras.

Donec ad officium Templique Scholæque vocatus
Præfatusq, simul summo in honore fuit.

Quid grave iudicium & sapientis fulmina lingue
Virtutisq, viri donaque nullo canam?

* Dornstetten.

Non

Non tantum populo fuit observatus ab omni;
 Wurtembergico sed quoque cura Duci.
 Quo mandante adis millena pericula Tridontem,
 Ut verum affereret, quo decet ore fidem.
 Inde Borussiae sese commovit in oras,
 Compansens litem, qua fuit orta gravem,
 Tandem etiam fasus (dolor heu) volventibus annis,
 Adscitus Galli sub Regione cadit,
 Vir Magnus magna celebrique sepultus in urbe.
 Parisiâ Celsa stant ubi tota Schola,
 Ne tamen omne viri nomen sine honore periret,
 Servaverunt patres hac monumenta Schola,
 Spiritus in Caelis carnis jam mole solutus,
 Perpetuusq; Dei iustitiamque canit.

SUPPLEMENTUM AD A. 1552.

De

ANDRÆ OSIANDRI, THEOLOGI

Regiomontani, Controversia, per Theologos Wirtenber-
 gicos mitissimè, solidissimeque examinatâ & per filium
 LUCAM OSIANDRUM
 egregiè descriptâ,

*Osiandria
 controversia
 in Prussia ex-
 orta.*

Libet addere, quæ de Beato parente suo adnotavit *B. Lucas Osiander* in Epit. Hist. Eccles. Cent. XVI. lib. III. cap. 1. ubi hæc lectu dignissima habentur: Cum *Andreas Osiander* in primaria Prussæ urbe Regiomontana, in parochia veteris urbis, & in cenola universali publice doceret, dissidium inter ipsum & collegas ejus incidit. Etsi autem hic *Osiander* parens meus fuit: tamen, semoris affectibus, candidè referam illius controversiæ initium & progressum: eo enim ipso tempore in Prussia (adhuc in ædibus paternis) vixi.

Andreas Osiander susceperat in Academia ibidem explicanda quatuor priora capita Geneseos (eo quod in iis de præcipuis articulis Christianæ Religionis tractatur:) & inter alia, in lectione, dixerat: sperare se, diligenter tractato loco, de imagine Dei, effulurum filium Dei fuisse incarnandum, etiam si homo non peccasset. Legebat enim *Osiander* in Scholastica Theologia, hanc questionem olim in scholis Theologicis in utramque partem fuisse tractatam & putabat, se rem gratam auditoribus facturum, si ea de re suam sententiam aperiret, eamque conjecturis ex Sacra Scriptura desumptis confirmaret. Sed res longè aliter cecidit. Quidam enim ad hanc assertionem, tanquam ad tententiam planè novam & absurdam, obstupuerunt: alii maligne interpretabantur, & in vulgus spargebant, quasi *Osiander* doceret,

ceret, filium Dei non tantum incarnandum, sed etiam crucifigendum & moriturum fuisse, etiam si Adam non peccasset: quorum tamen *Osiander* nihil (ne per febrem quidem) somniaverat. Ut autem his calumniis obviam iretur, & offensiculum averteretur, edidit in lucem scriptum quoddam Latinum: in quo sententiam suam de illa questione perspicue declaravit & conjecturas suas à scriptura desumptas, recitavit & protestatus est, se cum nemine rixaturum, qui diversim sentiat. Itaque publicato & lecto illo scripto, plerique acquieverunt & hoc modo controversia illa paulatim sepulta est.

Hunc verò mox excepit alia. In publica enim quadam sua disputatione *Osiander* Pœnitentiam aliis verbis definiat, quàm *Philippus Melancthon*, in hanc, videlicet, sententiam: Pœnitentiam esse agnitionem & detestationem peccati, cum proposito emendationis viræ, & spe veniæ à Deo consequendæ. *Philippus* autem solebat Pœnitentiam describere contritione & fide. Et offendebantur aliqui, quòd *Osiander* in concionibus crebrò inculcabat, Deum habitare in nobis, cavendum igitur, ne sceleribus contra conscientiam tam præstantem hospitem à nobis repellamus. Utranque controversiam *Philippus*, privatis literis suis ad discipulos suos datis, sedavit, cum ad ipsos scriberet: *Osiandri* definitionem non esse reprehensione dignam: se enim cum pœnitentiæ partes constitueret, contritionem & fidem, complecti totam hominis ad Deum conversionem. Sed & non negandum, verum concedendum esse, Deum habitare in nobis. Ita hæc duo incendia quasi inter parietes oppressa sunt & extincta.

Ultima controversia *Osiandrica* fuit de Justificatione fidei. Ediderat enim *Osiander* disputationem de Justificatione, in quâ assererat, hominem justificari essentiali Dei (in nobis habitantis) iustitia & Christum, secundum divinam suam naturam, esse nostram Iustitiam & Justitiam esse id, quod nos impellat ad iuste agendum. His suis phrasibus nihil aliud volebat, quàm quod *Paulus* scripsit: Deum esse, qui in nobis operatur & velle & perficere: hanc enim animi sui declarationem sæpè ego privatim ex ipso audivi. Interim minime negabat, sed docebat etiam, Christum pro nobis perfectè legem implevisse, & pro totius mundi peccatis plenissimè satisfecisse, & hominem per fidem in Christum Redemptorem consequi omnium peccatorum suorum remissionem & hominem niti debere coram Dei iudicio Christi merito. Sed quia abutebatur vocabulo Iustificationis pro Regeneratione seu Renovatione hominis & dicta Pauli, quibus Apostolus de gratuita Iustificatione (quæ constat remissione peccatorum, & imputatione meriti Christi) agit, detorquebat ad Inhabitationem essentialis Iustitiæ Dei, causam dedit suis collegis, & alijs etiam Theologis in Germania, ut ipsius doctrinam de Iustificatione, concionibus & scriptis publicis oppugnarent: præsertim, cum *Osiander* libellis editis adversarios suos impugnaret atque dogma suum defenderet. Inprimis verò ipsius Confessionem de Iustificatione, Germanicè & Latinè editam, confutabant, *Philippus* (adiuncto Testimonio *Pomerani* & *Forsteri*;) Doctor *Joachimus Merklinus*, & alij plerique celebres Theologi Evangelici in Germania. Omnes enim *Osiandri* dogma (exceptis Wirtembergicis Theologis,

*Osiandri controversia alia de pœnitentia, & de inhabitatio-
ne Dei in nobis.*

*Osiandri controversia de
Justificatione.*

Philipp. i.

& per paucos alios) sic interpretabantur, quasi sentiret, non meritum Christi, sed inhabitantem essentialem DEI iustitiam opponendam effecoram Iudicio DEI in terroribus conscientiarum. Württembergici autem Theologi, quibus Osiander familiariter notus erat (diligenter evolutis ipsius scriptis) mitius & commodius ipsius dogma interpretabantur: animadvertebant enim, ipsum sub iustificationis vocabulo non de eo agere, quomodo homo peccator consequeretur peccatorum remissionem per fidem: sed quomodo homo DEO reconciliatus, re ipsa iustus fieret, hoc est, per Spiritum sanctum renovaretur, ut iuste vivere inciperet: itaque Württembergici (inter quos præcipuus erat *Brentius* à multis annis *Osiander* intimus Amicus) eum pro hæretico damnare noluerunt.

A. Osiander Duravit hæc controversia inter *Osiandrum* ejusque adversarios biennium. *moritur.* Altero hujus dissidii anno (qui fuit quinquagesimus secundus) mense Octobri decumbere cepit *Osiander*, ac videbatur initio febri laborare: sed paulatim ingravescente morbo, die decimo quarto manè complicatis manibus (quo gestu alias orare solebat) spiritum suum, sine ullo motu corporis, aut ulla doloris significatione, DEO reddidit: in agone nullum verbum protulit: puto enim sortem apoplexiam tunc accessisse, quæ illi spiritum intercluserit. Funus honorificè deductum fuit in templum, in quo vivus docuerat: comitantibus, Duce, *Alberto Marchione*, & *Alberti* Ducis fratre *Wilhelmo*, totoque Gynæceo, aliisque quam plurimis honestis viris atque matronis. A morte *Osiander* cepit paulatim hæc controversia quiescere: nec fuerunt, qui ipsius causam odiosè, aut pertinaciter agerent, aut urgerent. Ex Dux *Joannes Albertus Megeburgius*, Ducis Prussiarum gener, consensu foceri, omnibus Ecclesiæ Ministris in Prussia persuasit, ut promitterent, se iuxta Confessionem Augustanam docturos: sic pax Ecclesiis Prutenicis restituta est. Natus autem fuit *Andreas Osiander* in oppido Gunzenhausen, in Marchionatu Brandeburgico, parentibus Christianis, *Andrea Osiandro*, viro consulari, fabro ferrario, & Matre *Anna Hertzogin*, tenuis fortunæ, sed probis hominibus. Itaque filius scholas secutus, Lipsiæ atque Aldeburgi literis (ostiatim panem colligens) operam dedit. Postea Ingolstadii in album universitatis inscriptus, nactus est discipulos nobiles: inde presbyterii dignitate nactus, Noribergæ Concionatorem Evangelicum egit per annos viginti septem. Propter Interimisticum librum verò Noriberga relicta, in Prussiam profectus, ibidem propemodum quadriennium docens, anno ætatis quinquagesimo quarto mortuus est: ab ejus morte controversia illa paulatim expiravit. Linguarum, Græcæ, Latine, Hebraicæ, Chaldaicæ fuit peritissimus: sed & in Philosophia & Medicina iudicio excellenti præditus erat: ita ut doctissimus quisque ipsius eruditionem multiplicem admiraretur.

SUPPLEMENTUM ad A. 1569. de piâ morte

D. HENRICI WEICKERSREUTERI,

Abbatis Hirsoviensis.

DE beato *Henrico Weickersreuteri*, SS. Theol. D. & Abbatis, (post *Ludovicum Peldererum*, d. 16. Jul. 1560. defunctum) Hirsoviensis obitu, libro ex incendio adhuc superstiteri inscriptis successor, Jo. Parsimonius: A. 1569. Uff den 8. April am Charfreitag daran unfer

unser Herr Jesus Christus für uns gestorben/ ist der Ehrwürdig und Hochgelehrte Hr. Heinrich Weickersreuter / erster Evangelischer Abt zu Hirsau / der H. Schrift D. in Christo und mit Christo seeliglich verschieden/ dem der Allmächtige Gott eine fröliche Aufserlesung verleihe wolle. Amen. Filium habuit Jo. Weickersreuterum, A. 1574. ejusdem Monasterii Praeceptorem & Ecclesiasticum. Ceterum idem B. Weickersreuterus inter primos Stipendii apud nos Martiniani Oeconomus fuit, Alboque ejus haec sua manu verba inscripta: A. 1538 d. Martis, ante assumptionem Christi Domini Superintendentes Stipendii mihi Henrico Weickersreutero rei domesticæ curam committebant, quam curam gestam per biennium resignavi.

Erat B. Henricus Weickersreuterus, juxta Nicod. Frischl. elogium,

Magnus Consilio, nec minor ore sacro.

Vir verè pius & studii sectator honesti,

Quo vix aliter erat religione prior.

Quem pietas nostroe fides rarissima sec'lo

Fecit honoratum conspicuumque virum.

Quem studia & longis vigilata noctibus arces

Nomina Doctoris ferre dedere sacri.

Pectore qui didicit Domino confidere soli,

Auxilio fretus subsidioque Dei.

Superstes. & redivivus hodiernum est B. Abbas Weickersreuterus in posteris, inter quos post consulem Eßlingensem, Joh. Philippum Weickersreuterum, de Republica Eßlingensi præclarissimè meritum, d. 15. Mart. 1699. beatè defunctum, eminet filius ejusdem nominis & cognominis, Jo. Philippus Weickersreuterus, U. J. D. Minoris Senatus Eßlingensis Allessor, Steurarum & Sylvarum supremus præfectus, cujus sororem natu majorem, Ursulam Dorotheam, in conjugio quondam habuit Andreas Bardeli, Consistorii Ducalis Wirtenb. quondam Director, cui in Matrimonio successit Vir Illustris & Excellentiss. Dn. Io. Rudolph. Seubertus, Sereniss. Wirtenb. Ducis Consiliarius Intimus & Senatus Ecclesiastici Director. Alteram sororem, Christinam Dorotheam, natam Weickersreuteriam in conjugio habet Frid. Balb. Ran, U. J. D. & Immed. Nobil. Suevicæ Consiliarius. Tertiz sororis, Mariae Barbara, Maritus est Conradinus Abel, J. U. L. Sereniss. Wirtenb. Ducis Consiliarius in Senatu Justitiæ.

Intercalatis hisce, quæ de Mausoleo Tubingensi, de Sperato, Aulbero, Schopfi Academia Beurlino, Osiandro, & Weickersreutero memorata sunt, jam pergimus ad alia A. Jesu Christi. 1593. editus est liber eximius Job. Schopfi, Abbatis Blavifontani, Academia Jesu Christi, scripta jam Anno 1588. & edita primùm Tubingæ 1593. postea etiam 1616. Spizæ. Incipit Auctor a Nativitate Jesu Christi, & desinit in Luthero.

Anno MDXCIV. Inauguratio Illustris Collegii Tubingensis, a Ludovico Pio, Duce Wirtenbergiæ, fundati, suscipitur a Successore, Duce Friderico. Habita fuit Ducali jussu Tubingæ in Templo S. Georgii Concio inauguralis a B. Osiandro, Aulæ Wirtenb. Ecclesiasta, qui in hoc sermone Sacro, quam necessaria & salutaria sint bona studia Principibus atque Magnatibus, exposuit. Quanto vero studio Ludovicum & Fridericum, Duces Wirtenbergiæ, & Fundatores

Schopfi A. cademia Illustris Collegii Tubingensis.

Illustri Collegii, ut hoc Lyceum vere illustre fieret, contenderint, exinde etiam patet, quia *Jacobum Heerbrandum*, supra laudatum Eximium Theologum, Illustris hujus Collegii Animarum Ephorum constituerunt, satis gnari, etiam Principes & Nobiles, diaboli, mundi, & carnis infectionibus præ aliis expositos, sollicità animarum curâ præ aliis etiam indigere. Vid. plurimum Reverendi *Fischlini* Memoria Theologorum Wirtenb. Parte 1. p. 73.

Hoc etiam anno Pestis Stuttgartiam & Tubingam valde vexavit; hinc Dux *Fridericus* cum Principe Familia, & Aulâ universâ Kirchhemium, Academia Tubingensis Calvam & Herrenbergam, Curia Ducalis Bietigheimum & Backnangam, Dicasterium verò supremum miserrimo hoc tempore Marpacum concessit. Lectu dignissima & jucundissima est de hac memorabili fugâ Academiz Tubingensis, Oratio Celeberrimi *Martini Crusii*, de vetustissimo Wirtenbergenſis Ducatus oppido Calva, & de Generosis Illustribusque ejus Reſtoribus in renunciatione XXI. Studiosorum Adolescentum, primâ Laureâ Philosophicâ Ornatorum, habita ab ipſo Tubingæ anno 1595. gratitudinis ergò pro Benevolò Beneficòque Hospitio, quo pais Academiz Tubingensis Anno 1594. pesti, in oppidum Tubingense illapſæ, cedens Calvæ recepta & tecta fuerat.

Quid reddam Domino, incipit *B. Crusius*, in illa Oratione, Magistratui Calvensi dedicata, pro omnibus ejus erga me beneficiis? Air Regius Vates David: cum a Saule, infestissimo adversario suo, in deserto Maonio circumventus esset: sed subita irruptione Philistæorum, Saul a capiendi illius proposito retractus fuit, ipseque hoc modo insperata salute est potius. Hinc ipse pro tanto beneficio alisque omnibus gratiastoto pectore agit, crucemque salutem toleranter se laturum, nomen Domini invocaturum, & illius beneficia in Cætu piorum celebraturum, pollicetur. Et nos igitur non minus, & quidem pleno ore, dicamus, magnifica & præclara Concio: quid reddemus Domino pro omnibus, quæ in nos contulit, beneficiis? Medio quidem mense Septemb. proximi anni, gravi & formidabili pestilentia Tubingam & circum incidente, expulsi fuimus: non equidem in Maoniam solitudinem, sed in Oppidum nigræ Sylvæ (quondam Hercyniæ) Calvam. Huc enim Theologica & Philosophica Facultas mi-

Calva &
Herrenberga
Professores
Tubingensis
tempore pe-
stis officii
sui fungun-
tur.

gravavit: Herrenbergam autem, dumidio viæ propius a Tubinga abentem, Facultas Juridica & Medica: Clemente Illustrissimi Principis nostri, ac Domini, Domini *Friderici*, gratia sic disponente. Annon eodem pestifera lues, cœu Saul alter, persequi nos potuisset? Sanè potuisset. Sed *divina*, intactos & incolumes ab illa, Cælestis Patris benevolentia nos conservavit, unoque solo adolescente, pio & studioso, *Antonio Schweighardo*, Ornatissimi Viri, *Antonii*, Ecclesiastici hic Procuratoris, filio, per aliud morbi genus piè defuncto: nos cæteros, sexto post hoc quasi exilium mense, Februario ad finem decurrente, grassatore illo Angelo, qui ad CCCC. homines in hoc nostro oppido sustulisse putatur, remoto, planeque salubri aëre restituito, in pristinas sedes *decursum* magna cum gratulatione nostra, reduxit; ut rursus jam & doceamus & discamus. Quam igitur gratiam Domino pro tanta ejus beneficentia erga nos referamus?

mus? Nullam profectò aliam possumus, quam hanc, quam omnino præstare debemus: ut videlicet semper DEO gratias agamus, idque εὐχαριστία, toto ex animo. Davidis exemplo, quoties crux aliqua incubuerit, patienter eam feramus: Dominum, spe liberationis tunc quoque secuturæ, serè invocemus, atque beneficia ipsius in Ecclesia etiam Sanctorum prædicemus; officia denique singuli, ad quæ divinitus vocati sumus, naviter faciamus. Tum temporis in templo Calvensi Theologicæ lectiones & disputationes habebantur; ibidem etiam duodecim Philosophiæ Magistri. die 13. Februarii a *Michael Meßling* creati fuerunt.

Professores, qui ex Academia Tubingensi Calvam secesserant, erant sequentes: Pro-Rector, *Stephanus Gerlachius*, Cancellarius, *Jacobus Heerbrandus*, Doctor *Matthias Hasenrefferus*, *Georgius Weigen-Mayer*, S. Linguae Professor. *Georgius Burckardus*, tunc Decanatum gerens. *Martinus Crusius*, Oratoriæ cum Linguis Professor. Domi *Jacobi Schillis* habitans, fratris *Joh. Judici*. *Michael Meßlingus*, Mathematicus: post *Socernum Burckardum* Decanus. *Erhardus Cellius*, Poëta & Historicus. *Vitus Müllerus*, Ethicus. *Michael Zieglerus*, Physicus. Hactenus Collegium Philosophicum; nunc cæteri humanitatis Doctores: *M. Caspar Bucherus*, *M. Henr. Wellingsus*, *M. Erb. Uranus*, Contub. Rector. *M. Sam. Magirus*, Musicus. Beneficarii Illustr. Stipendii in domo Nonnartm aiebantur, Procuratore *Joh. Gussmanno*.

Studioli passim apud Cives: Generosus Dominus, *Johann Ortolphus Germanus*, cum Præceptore *M. Federico Völschinsio*. Generosi Domini *Hohenfelderi* fratres s. partim Calvæ (*Marcus*, *Ortho* & *Christophorus*) partim Herrenbergæ (*Wolfgangus* & *Ludovicus*) ubi & Generosus ac Liber Baro, *D. Georgius Acacius Enenckelius*. Sed & Generosus *D. Johann-Fridericus à Spanr*, Dominus in *Pflaumb.* &c. *M. Elia Cellis* Convictor.

Anno MDXCV. *Johann Fridericus*, Princeps Juventutis, Wirtembergiæ Ducis, *Friderici* Primogenitus, inter Candidatos Episcopatus Argentoratensis unus ex præcipuis fuit, a quibusdam Evangelicis Capitulibus electus. Vide Ephemerides Wirtemberg. p. 98.

Anno MDXCVI. *Augustus*, Dux Brunsvicensis, Rector Academiæ Tubingensis Magnificentissimus creatus est, Princeps Pius, Doctus, Sapiens, & Wirtembergiæ nostræ Amantissimus. Nam & Filiam suam, *Claram Augustam*, *Friderico*, Duci Wirtembergiæ, Neostadiensis Linæ, in Uxorem concessit, & *Valentinum Andream*, Theologum Wirtembergicum Celeberrimum, inter Consiliarios suos Ecclesiasticos habuit.

Anno MDXCVII. pie obiit in Domino *Eberhardus Bidenbachius*, SS. Theologiæ Doctor, Monasterii Bebenhusani Abbas Evangelicus primus, Vir sobrius, sedatus, honestus, pius, luxuræ & fastus Osor acerrimus; pauperum, inprimis viduarum, orphanorum, & exulum Consolator beneficus; Alumnorum non tam præsul, quàm Pater fidelissimus, teste *Nicodemus Frischlingo*, discipulo, Spiritum DEO reddidit placida morte die 24. Aprilis, ætatis suæ 68. Concionem exequialem habente, *Henrico Bollungero*, Collegii Præceptore Bebenhusano, ex 1. Thess. 2. v. 11. Vid. *Fischlingi* Memoria Theologorum Wirtenb. parte 1. p. 124. & 125.

Anno MDXCVIII. *Fridericus*, Dux Wirtembergiæ, dictus Magnanimus, formulæ Concordiæ se addicendo, & eam iteratò edicundo insecutiones Pontificiorum, illum ad se trahere allaborantium, elisit & elusit. Vid. Ephemerid. Wirtenb. p. 100.

Anno MDXCIX. Freudenstadii nova Christo Ecclesia colligitur ex peregrinis, advenis, & exulibus Austriacis, propter Evangelium pulsus. Vid. Ephem. Wirtenb. p. 101.

Liber Staf.

Eodem anno Marchio - Badensis Librum in lucem emisit contra pium *fontens.* Librum Concordiæ, qui vulgò Liber Staffortensis vocatur. Ut olim, tempore Lutheri, Rex Angliæ, *Henricus VIII.* sibi a Pontificis persuaderi passus est, ut librum sub Regio nomine contra *Lutherum* in lucem emitteret, haud dubie male persuasus, librum illum tantò plus ponderis habiturum, si sub Regis Potentis nomine potius, quàm alicujus Theologi in lucem prodiret: ita Illustrissimus Princeps *Ernestus Fridericus*, Badensis, (Princeps alioquin non malus) imponi sibi passus est a Cinglianis seu Calvinistis, ut sub suo Illustri nomine pateretur in manus hominum pervenire librum quendam, contra pium librum Concordiæ scriptum: is in Typegraphia Staffortiana (ubi ea lateat, ignoro) excusus est. Sed & inventio & dispositio, & stylus satis testantur, non bonum illum Principem, sed malum & virulentum quendam Calvinistam, istius acerbi libri auctorem esse. In eo libro Calvinisticus Concipista (quisquis tandem ille fuerit, sub alieno habitu incedens, personatus) ut omnibus modis librum Concordiæ arroderet, fingit, Augustanam Confessionem discrepare a genuino exemplari, ab Electoribus & Principibus Evangelicis, Naumburgi subscripto & obsignato: cum tamen exemplar Confessionis, quod in Libro Concordiæ continetur, sit ad verbum descriptum ab exemplari, quod Cæsari *Carolo V.* Augustæ Anno 1530. est oblatum; & illæ discrepantiae, quæ sub Marchionis nomine obtuduntur, protervis sunt momenti, quibus Concipistam & malitiose cavillari non puduit. Deinde Auctor istius Staffortici libri narrat, dicta Patrum, in appendice libri Concordiæ affixa, non rectè & candidè recitata esse; quorum tamen cavillator ille; (author hujus libri) nihil probare potuit: quin potius ipse facile falsi convinci potest. Doct:inam de Persona Christi, videlicet de Omnipotentia, Omnipresentia, & Omniscentia & adoratione Carnis Christi Calviniano more proponit, & argumentis Calvinisticis, tanquam fucò, pingit, ut dicas, te ipsum *Theodorum Beza*m disputantem audire. Idem etiam facit in aliis articulis, verbi gratia: de Sacramentis in genere; De baptismo; de Cœna Domini: De libero arbitrio: de prædestinatione; & tamen personatus ille Calvinista nequaquam vult Calvinista videri, sed in Angelum lucis sese transfigurare. Cum autem Concipistæ petulantia, qua sanctum Concordiæ librum conspuere non veritus, minimè toleranda videretur; tandem jubentibus & volentibus aliquibus Principibus, Confessionem Augustanam sincere amplectentibus, adornata & in publicum emissâ est gravis, solida, proluxa, nervosa Staffortici Calvinistici libri refutatio, in qua cavillationes, calumniæ, Sophismata, & doli arque imposturæ sunt detectæ, & Auctori remissæ, atque in jugulum regestæ: adjunctâ tamen repetitâ protestatione, quod in Marchionis Principis personam nihil contumeliosè dictum velint auctores istius confutationis. vid. *L. Oshand.* Cent. Hist. Eccles.

Mors Jac. Heerbrandi, Cancell. Tubingensis.

Anno MDC. obiit *Jacobus Heerbrandus*, Præpositus, Cancellarius & Theologus Tubing. Celeberrimus. Valetudine fuit firma, nec unquam morbo tentatus, nisi sub finem vitæ, quo per dies aliquot lethargo correptus, quasi-

lam-

lampas, oleo deficiente, extinctus est die 22. May, ætatis 80. Ministerii 56. Exequias ejus pro Concione coronavit *Matthias Hasenrefferus* ex Hebr. 13. v. 7. Pro Cathedra Oratoria *Erhardus Cellius*. Vid. *Fischlinus* in Memoria Theologorum Wirt. Part. I. p. 76.

Hæc sunt, Lector Benevole, potiora Sueviæ & Wirtenb Historiæ Sacræ monumenta per sedecim Secula. Decimum Septimum Seculum recensuit Magnificus Cancellarius Tubingensis, D. Joh. Wolffg. Jægerus, Sueviæ hujus & Wirtenbergiæ Sacræ Cancor atque Adprobator faventissimus, cujus Historia Ecclesiastica Seculi decimi septimi Hamburgi edita, etiam res Wirtenbergicas describit, sed & conferri meretur B. Carolus, Abbas Monasterii San-Georgiani, in Memorabilibus Ecclesiast. quibus etiam Res Wirtenb. tum Politicas, tum Ecclesiasticas fideliter inseruit. Eò Lectorem Historiophilum remittimus, & sub finem Divino Numini debitas laudes & Gratias pro ornata tot beneficiis Corporis & animæ Wirtenbergiæ, dulcissimâ Patriâ nostrâ, dicimus.

GLORIA SIT PATRI, NATO SIT GLORIA, SANCTO
GLORIA SPIRITUI, TRIADI SIT GLORIA SANCTÆ.

*Daxalogia
& suspirium
ad DEUM.*

Serva nobis, Pater Cœlestis Optime, serva nobis integrum depositum verbi Tui Divini inestimabile, quod unicum & optimum est animarum nostrarum delictum, Protege Naviculam Tuam Ecclesiasticam Wirtenbergicam ulterius contra tot insulas & Impetus hostium infernalium, contra tot monstra hæresium & scelerum, contra tot procellas afflictionum: deduc nos, summe Nauciere, deduc nos in silentio & spe inter tot syttes & abyssos, inter tot immania pericula & discrimina navigantes, in portum, nosque in Tua Regna reponere. Per tuam Gratiam, JESU Lux Gentium, Lumen Evangelii, fœdis Gentilismi tenebris dissipatis, Sueviam & Wirtenbergiam quoque collustravit.

Vespera noctescit, nobiscum, CHRISTE, maneto,
Extingui lucem ne patiari Tuam.

Tolle ~~lucem~~ Gentilismi ex cordibus nostris, deice idola ambitionis, ignorantia, lasciviz, inobedientia, crudelitatis & malitia. Regna in cordibus nostris, Salvator & Rex Gentium Oecumenice, erige thronum tuum in animabus nostris & rebelles compesce, discordes uni, fideles subditos in fide & obsequio serva atque confirma. Eduxisti nos, Redemptor optime, cessante inter nos nocte Gentilismi in Papisticas tenebras illapso ex servitute Papali, ex alterâ Egypto; Transeundum fuit Confessoribus verbi tui per mare rubrum afflictionum, per eremos miserationum; pugnarunt sub vexillo tuo candido & rubicundo contra hostes, Pharaone, Sihone & Ogo potentiores, sed vicerunt in sanguine tuo per Verbum tuum. Venimus in terram Canaan, ubi Mel fuit Evangelii tui, ubi stillant Rivi Sanguinis tui, qui Animas nostras mundat ab omni peccato. Non Tibi suffecit, cibasse nos in Eremito & potasse corporaliter, pane cœliis delapso & aqua viva, dedisti nobis etiam MANNA VERBI TUI, veram & æternam vitam dantis animabus nostris. Ex Te, Petrà salutis nostræ, fluxerunt flumina, imò Maria consolationum, sine quibus pereundum nobis fuisset in arido Gentilismo & Papismo. Jam accessum habemus liberum ad Te, fontem inexhaustum gratiæ & salutis. Fac nos efusientes & si-

cientes,

tientes, imple nos fide & sancto Tui desiderio. Sana nos, qui cibis & panis noster es in Evangelio & cœlesti Tuo Epulo; Pota nos, qui fons noster es in S. Baptismo & in S. Cœnâ: pelle nostram Acediam, & miserere Ecclesiæ nostræ, in quâ multi fastidiunt & contemnunt Verbum Tuum, spernunt Sacramenta Tua: Multi hic abutuntur, multi Verbum Tuum quidem audiunt, sed in Ægypto Mundi manent, tenebras peccatorum magis amant, quàm Lucem. Exosa est vera pietas, virtus laudatur & alget, Duc nos, JOSUA cœlestis, duc nos in vias Tuas. Dirige gressus nostros, ut Te nostrum Duce & promachum nostrum læti, non gementes, sequamur: Duc me, suspirat Zion Tua, duc me, clamat Ecclesia Tua Wirtembergica, Duc me, gemit Israel Tuus,

Duc me, nec sine me sine Te, DEUS optime, duci,
Nam Duce me pereo, Te Duce salvus ero.

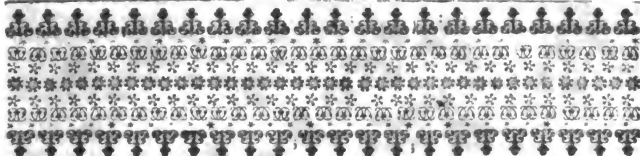
O benignissime Pastor ausculta, qui ducis nos sicut oves, qui sedes & triumphas inter Cherubim, audi & exaudi preces nostras. Adjuva nos, o DEUS Salutaris nostræ, adjuva nos, contra Regnum Tenebrarum pugnantes, & erue nos propter gloriam Nominis Tui. Da nobis & serva Principes & iudices pios, Sapientes, fortes & Tui amantes, qui nos contra Cananeos hujus ævi plurimos atque potentissimos in virtute Tua tueantur, Qui cum Josua muros Jerichuntis paganæ, papalis & mundanæ dejiciant, Tuamque Ecclesiam, cheu! in partes scissam, restaurent. Da nobis, & serva inter nos Animarum pastores & Episcopos fideles, Zelo divino ardentes, & divinâ sapientiâ præditos. Da Scholis & Familiis Patres atque Antistites, non suâ, sed publica commoda, quærentes. Revertere ad nos gratiâ Tuâ, respice è Cœlo, & visita Ecclesiam Tuam. Sic populus Tuus letabitur in Te, & nos oves Gregis Tui sanctissimum NOMEN Tuum celebrabimus in æternum, Amen.

Posses hic subsistere, sed placuit addere Historiam Gentilismi in Suevia & Wirtembergiâ ante & post Narum Christum per multa secula dominantis. Nempe contraria juxta se posita magis elucescunt. Ex idololatriæ Gentiliæ tristissimâ descriptione videmus, quantum per præconium Evangelii beneficium animæ nostræ acceperint.

Populus Suevicus & Wirtembergicus, qui ambulavit in tenebris, cum in his terris fulgere inciperet Lumen Evangelii, vidit magnam lucem, nos & majores nostros, confidentes in terrâ umbræ lethalis, splendor gratiæ cœlestis lustravit. Surge ergo Suevia, surge Wirtembergia, Patria dulcissima, luce, splendeſce, quia etiam ad Te venit Lux Tua. Tenebræ peccatorum & ignorantæ per tot annos operiebant terras hæc & caligo Gentilismi obfuscabat universam Sueviam: Sed jam visitavit nos oriens ex alto & apparuit nobis, qui in tenebris & umbrâ Mortis positi eramus, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis. Hem quàm horrenda, quàm terribilis fuit facies Sueviæ & Wirtembergiæ nostræ sub Gentilismo, cujus turpitudinem, utinam! ut par est, quotidianâ penitentiâ abjiceremus, nec amplius Baccho, Veneri, Marti &c. id est Vino, libidini & affectibus, sed Christo Domino sacrificaremus. Itaque sistimus tibi, Lector Benevole, Sueviam etiam Gentilem à Domino M. Georgio Jacobo Mellino, Magistro, ut vocant, Legente in Universitate Ienensi doctissimo, rerumque Suevicarum peritissimo, sequentem ita modum accuratissimè scriptam.

*Domini M.
Georgii Jacobi
Mellini
Suevia Gen-
tilis.*

SUEVIA

SUEVIA GENTILIS.

Sueviam, nobilissimam, & nunc & olim facile principem totius ferme Imperii Provinciam, Principum quondam & Imperatorum Germaniæ Matrem fecundissimam, monumenta ejus tum Gentilia, tum

*Suevia
celebris.*

Christiana ordine lustraturus, multis licet itineribus ab ea nunc sim diffitus, & quod primum videtur, ætate longe inferior, quam qui aut pridem senescentia, & quo merito lætatur omnes, in ruinis suis alte abscondita Gentilismi rudera attingere, aut reliquias cunarum Christianismi Suevici spectare valuissem, demum cum paucis quibusdam, & sæpius vix semidoctis scriptoribus, aut iis certe, qui patrios annales faciles nimis, & obsequiosos habuere, conflictaturus, dum ingredior, otio, forte & ingenio meo iniquum suscipio laborem. Succurrit autem in hoc negotio, quod memini apud Virgilium me legere: Vincet amor patriæ, Studiique immenta cupido. Et sane, cum post sacrum non aliud magis studiorum genus animum meum alar, non aliud oblectet magis, ac antiquarium historicum, illud etiam mihi facile sum passus persuaderi, quod nulli satis in hoc videantur eruditi, quibus domestica sint ignota, & rem dignam judicavi, in qua erubescerem, in urbe propria si reperirer hospes, & in patria mea peregrinus audirem. Unde & illud mihi, ut si alicui argumento temporis nonnihil dandum esset, in patrio isthoc, difficili quamvis, & multum laborioso, jucundo tamen (patria enim quid jucundius?) ac, quod puto, non inani posthac desudandum ducerem. Neque vero omnium omnino ætatum inde a ferali illo terrarum orbis diluvio, aut Japhetæorum, ex quibus non postremos sese credidisse potuere Suevi, migratione septentrionem versus & occasum ex oriente facta; nec Nationum LIV. & plurium, in quas divisa gens Suevorum per vetusta Scriptoris Æthico, Straboni & Tacito celebratur, documenta quisquam a me expectet velim. Ad extimas enim illas Celticæ Cis-Rhenanæ oras, & ad mare Germanicum usque, quod a prisca accolis Suevicum historicis audiebat, excurrere, nec temporis, nec instituti ratio permittit. Jubet autem utrumque eos intra limites consistere, quos Hermundurorum genti (qui soli Romanis Suevi dicebantur, & civitas ipsorum fida Romanis, sat magna alias, &, si Cluverio a. credimus, a Salæ confluite ad Danubium usque in longum pro-

A a

tracta

a. *Lib. III. G. A. c. XXVIII,*

tracta SUEVIA) decrepito in Occidente Romano Imperio, ditionis suæ ultra Rheni Danubiique ripas facilis protensio, & victor demum Clodovæus, Francorum Rex, ad Tolbiacum una cum reliquiis Alemannorum, fidistunc & fortunæ & nominis fociis, debellatæ constituerat. α. Eos scilicet, quæ SUEVIA conclusa, & ætatum & migrationum ratione habita, non incommode MEDIA audit, & quæ septentrionem vergit, in angustiores redacta est terminos, Francis ibidem novam condentibus Provinciam, quæ vero meridiem spectat, multum protensa utramque Rhætiam & Helvetiorum Alemanniam β. Ducis sub Imperio comprehendit. Ex eo autem hoc est, quod non alibi forte vestigia gentilissimi tutius relegere, primitiasve Sueviæ Christianæ colligere liceat. Sentio quidem nec sic omnem ab opere difficultatem sublatam, & lateres potius duplicatos. Varia enim & diversa gentiliū, Barbarorum nimirum, & Romanorum sacra hic exponenda venient, propterea quod Suevia maximam partem, & omnis quidem, quæ trans Danubium Galliam versus in dictas Provincias divisa a Cæsatum temporibus ad Francorum usque ætatem Romanis paruit, patriosque Deos cum patrio cultu admisit, pristinis, quos a maioribus, qui vulgo Germani creduntur, habuere, abrogatis; reliqua, uti nunquam a Romanis subacta, in barbara religione persistente. Est autem & in his aliquis nobis Moses, & quod ex hac parte laborem reddet difficilem, ex altera, & cum ad efflorescentis Christianismi seculum Deo duce fuerit perventum, multum operam nostram sublevabit puto: quandoquidem, quæ olim Romanorum castra fuerat, postea Sion facta, unde in omnem Sueviam sonus Evangelii de Christo exiit. Ne tamen multum ita auctus labor in immensum crescat, operam navabimus sedulam, & facile, quod spero, rem omnem iustos intra limites coge- mus, si in adscribendis Romanorum sacris, pluribus & veteris & recentioris ævi Historiis tritis, non magis erimus occupati, quam antiqua iusserint Augustanorum documen- ta; in barbaris vero, non ita notis, aut undique obviis, nec minus in Christianis utrique parti communibus curatius aliquanto versaturi. Dispetisimus hinc omnem operam in dis- sertationes duas, quarum hæc lectori Benevolo SUEVIAM nostram GENTILEM, altera CHRIS- TIANAM adumbratam sitset. Utraque ostendet I. ORIGINES, II. PROGRESSUS III. ILLA- BINEM GENTILIS; hæc FLOREM CHRISTIANÆ, religionum. Faxit Deus. feliciter!

I.

Barbaries
antiqua Sue-
via.

Barbaros & nomine & omne usum fuisse Suevos, nemo forte, nisi in antiquitate hospes, negaverit. Nec tamen facile cum iis stabimus, qui im- manitate ita essetatos credidere, ut per plura secula, & ad Romanorum usque in Germaniam transitum, sine Deo vixerint in orbe, ita ut ne suspicionem ullam, neve notitiam habuerint religionis γ. Enim vero societates gentis hujus bene & inprimis constitutas, ac ab ipso Tacito δ. multum collaudatas, si e longinquo intueri datum nobis esset, vix aliter, ac Lactantius olim, sentiremus, qui religionem & timorem Dei solum esse, inquit, qui custodiat hominum inter se societatem. ε. Quæ adeo vera sunt, ut ad vanam quoque extendi mereantur religionem. Ita enim alicubi Plutarchus de sua h. e.

Ethnica

α B. Rhenanus lib. I. Rerum Germ. p. 39. β. Idem lib. cit. p. 119. γ. vide Cluv. G. A. lib. I. c. XXII. p. 109. δ. lib. de Moribus Germ. v. de ira Dei. c. XII.

Ethnica religio: *mibi videtur Urbs citius sine solo, quam Respublica sine opinione de Diis aut constitui, aut consistita servari.* Nec juvat hic in contrarium adduxisse Cæsaris verba α. neque Druides habent (Germani) qui rebus divinis præsent, neque sacrificiis student. Nam, ne dicam, auctorem hæc & alia prius, quam comperta factis habuerit, in suos commentarios perpersicillisse, ipse Cæsar commentum illud oppido absurdum paulo post ita convellit: *Deorum numero eos solum ducunt, quos cernunt, & quorum opibus aperte juvantur. Solem & Vulcanum & Lunam. Reliquos ne fama quidem acceperunt.* Et absque Cæsare si essemus, sufficeret Cicero ex Epicuri libris β. *quæ est gens, aut quod genus hominum, quod non habeat sine doctrina αἰσθησις i. e. anticipationem quandam de DEO, quam non insititum aliquo, aut more, aut lege consuetudinem opinionem, sed insitam, vel potius innatam Deorum cognitionem appellat.* Dionysius autem Halicarnassensis γ. in iis Barbaris, οἱ τὸς θεῶν καὶ δαιμονίων πατρὶς σιθασμὸς ἤτι μάλιστα χρεῖον ἂν φιλακτὴς ἔχουσιν, καὶ ἂν αἰεὶ, καὶ οὐ ποτε αὐτοὶ ἀπὸ θυμῶν κατενυμῆται μετακτοῦνται δαιμόνιον. - καὶ χρεῖον ἰδοὺς μάλιστα πύοντι ὁ σπμαθῆναι, ἢ ἀφ' ὅσων μὲν τι θεῶν τὸν ἡμερασμὸν τῶν θεῶν ἴπαισι: qui patrios Deorum & geniorum cultus jam dissimulasse servant, nec quicquam in eis iudicant immutandum, ira divina metu - - nec longa temporum serie adducti hætenus potuerunt, ut, quæ Sacra patrio ritu celebrant, dedicerent, aut aliqua ex parte immutarent, diserte nominat ΚΕΛΤΟΥΣ, quorum nepotes si dixeris ΣΥΕΝΟΣ, a vero non aberrabis, cum, uti alias notabimus, ipse Dionysius Germanos Celtarum nomine non semel appellarit. Adeo, ut de prisco & idololatrico apud Sævos cultu amplius dubitare nihil habeamus. Exigit præinde instructi nostri ratio, ut primum in hujus inquiramus

Suevi Celtarum Nepotes.

**Suevi Celta-
rum
Nepotes.**

ORIGINES.

II.

Ad has ut deveniamus rectius, fundamentum Religionis universæ
consideratæ ex Sacris Scripturis liceat repetere brevibus.

*Origines
Gentilium in
Suevia.*

141.

Constituunt hoc proxime tempora postdiluviana. Quamquam enim nec nos sentimus cum illis, qui toto illo primo mundi Seculo nullam inter mortales deastrum fuisse venerationem, & ab ipso etiam Caino & nepotibus verum & aeternum Deum constanter cultum haecenus credere, numero plures δ. nec cum Maimonide s. tempus Enos, quo idololatria coepit, definimus: in his tamen minus tuto collocari statuimus, ex eo, quod vetustille orbis diluvio interciderit totus, Noacho solo cum familia ejus servato. ζ.

IV.

Ex hoc ergo Parente, qui ortum duxere filii, in censum hic nobis veniant necess-
A a 2 est.

a. VI. Comm. de Bell. Gall. β. lib. II. de N. D. n. 43. γ. VII. Antiqua. Rom.
δ. vid. Cluv. G. A. lib. I. c. XXXI. p. 213. ε. lib. de Idol. c. 1. ζ. Conf. Vossius lib. I
Theologia Gentilis c. 1.

est, velut Auctores religionis universæ: *Sem, Cam, Japhet*. Tresilli, quorum posteros in duas displicere partes placuit Celeberrimo Vossio l. c. Nec inepte: enim vero Deus, licet singularem descendentibus ex Semo, *Abramæ* & semini ejus, fecerit gratiam, ut in populum suum elegerit, non propterea omni gratia destituit ceteros. Siquidem in iis DEI notitiam non vulgare, & quod mundum administraret, & colendus esset, & cultores præmium, contemtores sua maneret pœna, traditione servavit: cujus titulo Chamei inprimis, & Japhetæ extra & contra scripturas religiones suas palliare, & tueri sunt conati ^a. sed infelicitè, & quantum per fabulas & ænigmata, quorum denique naturam induerat, licebat. Hoc constat, *β* Celtas, profapiam Japheti, postquam in Europam immigrarunt, ultro parum sollicitos de natura rerum, quam tamen DEUS aliis, & qui humanitatem non tam exuerant, præter traditiones, magistratam in religione dederat, misere a Philosophis suis esse deceptos, ita ut imperiti non nili corticem, & ænigmaticam acciperent Theologiam, nucleo, & veris de DEO vero, ejusque essentia sermonibus in pectore & scriptis præceptorum relictis. Quamvis nec hic satis tuto custoditos communis omnium postea docuit supersticio.

*Celtarum
perversus de
vero DEO
sensu.*

V.

Interea ita efferatam plebem quis non crediderit, ut denique, quam laudatus Vossius *γ*. merito primam omnis idololatriæ causam judicavit, stupor & inscitia omnium occupavit animos, adeo, ut cum DEUM cognoscerent, eum tamen non cognoscerent ut DEUM, & ut plurimum ignoto struerent aras;

VI.

Unde denique facilis in contrarium lapsus & cultus Creatori debiti in creaturam translatio, Stana instinctu suo ad hæc non negligenter cooperante. Licet id definiendum hic nobis non sumamus, qua ratione Celtæ, & in his demum Suevi etiam nostri, vel ad Dæmoniorum, vel ad manium defunctorum, vel etiam siderum cultum a vero DEO deflexerint. Tò *δὲ* n propalam ex infra producendis scriptoribus constat.

*Cainepotes
Solem primi
venerantur.*

VII.

Plures interim varias assignant ejus rationes; e quibus tamen vix ulla magis ex Cluverii displicet, ac ista Cluverii *δ*. qua auctor est, falorum numinum, Solis præsertim & siderum, venerationem, esse quandam quasi hæc editatem ex Caini nepotibus, uxoribus filiorum Noë, dum cum suis egerent, ante aquarum eluvionem contractam, & mente servatam; exercitam vero velut priscam, simul ac arcæ cum viris suis fuerint egressæ, sicque ad posteritatem propagaram: suis nimirum, iisque non levis difficultatibus laborans. Verisimiliora autem sunt, quæ observat Vossius, minimum quoad naturam corpoream in Deos relatum. *Homines*, scribit, *α. terris & terrestribus adjecti, adduci vix poterant, ut esse crederent, quod non viderent, atque ut colerent, quod*

^a vide Chemnitii *Examen Conc. Trid. p. l. p. 26.* *β.* Cluv. *G. A. l. c.* *γ.* lib. I. c. IV^{ta}
δ. sub finem cap. XXV. lib. I. *α.* Lib. II. cap. I.

quod esse non putarent. His si iunxeris *Plani* illud α. *DEUS est mortali, iuvare mortalem*, habebis forte, quæ barbari omnes, & in majoribus suis etiam SUEVI, teste Cæsare, in cælis stulte sunt mirati, ac in diis manibus superstitione venerati: sublimitatem scilicet siderum omnibus conspicuam, & excellentiam, ut judicare poterant, humana forte majorem; beneficia etiam utrinque cumulate ad se delata, solis digna Diis. Id quod etiam testatur Max. Tyrius β. & exemplo est Isis Suevorum, quæ ob id solum pro Dea habita fertur, quod agriculturæ, oleæ, vini, cannabis, lini, ac metallorum offenderit rationem γ. sunt quoque e Regibus Germanorum plures, quorum manibus ob bene merita in patriam honos hic habitus est δ. Genios autem, vel metuitæ, vel spe favoris pro ratione cuiuscunque, sive bonus is fuerit, sive malus, a gentibus, etiam Suevis, cultos, si quis cum *Vasso* asseruerit, ad assensum pronus ero.

Isis Dea
Suevorum.

Gentii à Suevis
culti,

VIII.

Ut ut hæc habeant, certissima inde *παλαιοῖσι* apud gentes, maxime Barbaros, colliguntur fundamenta puto.

IX.

Quando autem hæc SUEVIS nostris plenius innotuerit, in tanta discordia, & Scriptorum Germanicorum raritate certo constituere difficilius est. Si tamen non nihil dicendum, videtur *Suevus*, Tuisconum Rex VIII, & ipse a gente, cui de suo condidisse nomen probabile est, in Deorum numerum adscitus, SUEVIS suis a majoribus, Germaniæ Regibus, acceptam, & hæcenus ad posteritatem carminibus celebratam religionem de meliori commendasse. ε.

Suevus. Tuisconum
Rex, à suis pro
DEO
habitus.

X.

Atque hinc tandem ad Progressus gentilitæ apud Suevos religionis, & ad fætorum Numinum, quotquot apud probatos legimus Scriptores, omnium ac singulorum cultum, & sacra gentis antiquissima, eorumque plenioris disquisitionem descendere possumus, si prius, quod polliciti sumus, & verbulo monuerimus, Vindelicos, Rhetos & Helvetios sub initia Novi Fæderis in Romanorum potestatem redactos, ritus victoris ejusque sacra coactos receperisse. Id quod Dionys. Halicarnass. l. c. de omni barbarorum gente victa, & nos de his cumprimis asserere nulli dubitamus. De quorum ratione similiter in sequentibus.

Vindelici,
Rheti &
Helvetii Romanorum,
victorum
suevorum
cultum gentilitium
coacti recipiunt.

GENTILISMI PROGRESSUS.

XI.

In proxima igitur ab origine secula & in ipsam temporum barbariem,

Progressus
fædi
cum

A a 3

α. *Hist. Nat. Lib. II. c. VII.* β. *Diff. XXXVIII. Conf. Petr. Danj. Huetius Demonstratione Evangel. Prop. III. n. XVIII. p. 61.* γ. *vid. Crusium Annal. Suevic. lib. I. P. I. c. 1. p. 4.* δ. *Iod. Willelhum in notis ad Tacit. de moribus German. δ. Cruf. l. c. ε. Idem ibidem.*

Gentilissimi cuni animum advertimus, tanta pro dolor! turpissima Suevorum *idolatri-*
in *Suevis.* vus, & Satanæ in his terris odiosæ malitiæ incrementa deprehendimus,
 quanta mens pia cogitare non potest. Ingens hic Deorum turba, nefan-
 da sacra, & diri ritus oculis offenduntur, & a populo ferocissimo consecratum devo-
 rumque reperimus, quicquid fere impia omnium reliquarum gentium superstitio templo-
 rum arcis arisque jam olim intulerat.

XII.

Polystheismus DEORUM agmen si respicimus; parum abest, quin cælum & om-
in nia elementa Deorum matres ipsis extitisse dicamus. Ita sane Procopius
Suevis. a. de Sueonibus, antiqua Suevorum gente: *Deos ac Demones plurimos colunt,*
coelestes simul ac aërios, simulque terrestres & marinos, & nonnulla alia Demonia, quæ in
fontium fluminumque undis esse traduntur. Nec dubium est, quin plures cum reliquis
 Suevis nostri communes habuerint. Germanos omnes olim coluisse Solem, Lunam &
 Vulcanum, supra audivimus ex Cæsare. His post Dionysium & Strabonem, immortaliter
 de Germanorum gente meritis Tacitus, plures & ex natura, & ex animalibus, ut ita
 cum Vossio distinguamus, accenser, illumque Cæsaris errorem, quasi Germani reliquos
 ne fama quidem acceperint, ex prisco ævo & antiquitate convellit.

XIII.

Ex illis quidem refert Mercurium, quem natio Gallorum omnis, religionibus ad-
 modum dedita, Cæsaris ætate Deum maxime coluit, Martem & Isidem, β Terram Ma-
 trem, sive Herthum, γ. & Matrem Deum δ. Ex his vero Deos interpretatione Roma-
 na, Castorem & Pollucein, ε. Tuistonem, Deum terra editum, & filium ejus Mannum
 ζ. & Herculem η. Alii alios & plures præsertim genios recensent, de quibus prolixè Clu-
 verius, θ. Schedius, ι. Hachenbergius, κ. & quem post fata merito colimus, B. noster
Indigenæ Sagittarius, λ. legendi. Nos in præsentiarum de SUEVIA MEDIA soli-
Suevorum. citi, in illos saltem inquirimus curatius, de quorum cultu in ipsa gente cer-
 to olim constabat. Fuere enim singulis etiam sui indigeres.

XIV

Hermunduri ergo, sive Suevi nobis dicti, præter principia ista bina, omnibus
 communia, auctorem boni unum, alterum mali, ex Noachi Nepotibus corrupta tradi-
 tione derivata, nec inepte per fratres illos juvenes, lucorum apud Haharvalos, Suevi-
 cam gentera, præfides significari credita, geniosque plures sed incertos, (quorum olim
 simulacra deaurata in æde, postea S. Aureliæ Brigantii ad Lacum Bodamicum sacrâ, Gen-
 tiles adorabant, teste Walafrido μ.) antiquitus cum reliquis ex animalium sorte venera-
 bantur manes defunctorum, primo Tuistonis & Manni. Illum Deum terra editum Ta-
 citus

- a. *Lib. II. de Sueonibus.* β. *cap. IX. de moribus German.* γ. *c. XL. ibid.* δ. *c. XLV. ibid.* ε. *cap. XLIII.* ζ. *c. II.* η. *cap. III. & IX.* θ. *G. A. lib. c. XXVI. seqq.*
 ι. *Syng. I. & IV. de Div. Germ.* κ. *Germania M. dia. diff. VIII. de religione Germa-*
norum Gentili. λ. *in Gentilism. & Christianismo Thuringie.* μ. *in veta S. Gall. lib. I. cap. VI. apud Goldastum Tom. I. Scriptorum rerum Alemannicarum.*

citus nominat, celebratum carminibus antiquis. Sunt, qui veteres hoc nomine Deum, cœli & terra Creatorem, dixisse & coluisse contendunt. Et merito in his nomen mere-
tur Cluverius, qui, uti totus in eo est, ut Germanis nostris unius & veri
Dei cultum asserat, ita & in his operosus, varium ex ipso Tuistonis nomi-
ne, quod idem veri Dei sit, & rectius scribatur Tuito, vel Teutho; rum
ex voce Mannus, quo Germanis vir; Tacito, filius Tuironis, sive Dei de-
signetur, qui non nisi Adamus ex terra a Deo productus esse possit, pro-
sententiæ suæ veritate argumenta deducit *a.* quorum ultimum ipsum etiam
Celeberrimum Vossium secus, ac alias volebat, suspicari fecit. *β.* Verum uti gloriam ag-
nitæ veritatis avitam majoribus neutiquam invideremus, si vel ad momentum eandem
olim participasse posset evinci; ita illam vanis verbis, & rei veritati detrachendo, nun-
quam eis vindicabimus. Quicquid enim sit de voce Theuto, sive soli Deo
illud competat nomen, sive etiam vi originis suæ, qua sermone populari
& antiquo Celtico virtutem, qualis heroum priscis temporibus credita, ex-
primit excellentem, conditori illustri alicujus gentis sapius obtigerit, uti
non abs re suspicatur æternum Augustæ decus, illustris Marcus Vellserus; *γ.*
quicquid sit de Manno, sive Adam, sive alius ex posteris Adami denote-
tur: nobis certe Cluverii assertum temere prolatum visum est. Qui enim verus DEUS
terra editus? qui filius ejus (procul dubio naturalis hic intelligendus) Mannus, sive
Adamus? quomodo Adamo tres filii, e quorum nominibus proximi Ingævones, mediū
Hermiones, cæteri Istævones vocentur? Viderat quidem Cluverius Gordios hos nodos,
sed videtur, nec ipsius interfuisse, quomodo solvantur, modo fors exoptata impleatur.
Unde & vetustate, & gentis barbarie corruptam omnino judicavit traditionem, quam
Tacitus ex antiquis Germanorum legerit carminibus, totamque ad sacratissima Mosis do-
cumenta quovis modo emendam. Quod & conatus: feliciter, si temporum illorum,
& Scriptoris Romani probata veritas sibi nec constare, nec Annales Germanorum vetusti
ita vestri, vel ulla sui parte sibi similes amplius esse debent. Satiū interim nobis vide-
tur, non tam patris amor, quam veritas in his indulgere, & quod per Tuistonem non
potuerint non coluisse virum virtutis excellentis, affirmare. Præter enim id, quod vetus-
tis carminibus terra editus celebratur, forte non scilicet sunt rationes, quod homini
forti Manno jungitur, pari cum illo honore afficitur, & ab ipsa gente Marti & Mercurio,
summis Diis, pothabitus recte creditur. Taceamus, quod unum, verum, & æternum
Deum eos agnovisse, ne vel apice vetusta doceant monumenta, nec ratio-
nibus firmis id docere queant Cluverius Schediusque, ob facilitatem suam
merito notati a Cl. Vossio, *δ.* & Dn. Omeisio, Professore in Illustri Nori-
corum Universitate celeberrimo. *ε.*

Cluverius.
Suevos Fe-
rum
DEUM
coluisse, sta-
tuit.

Theuto an
DEUM?
vel an Vir-
tutem signifi-
ces?

Cluverius &
Schedius à
Vossio & O-
meisio notati.

XV.

Quinam autem fuerint Tuisto, Mannus, hujusque tres filii, singuli postea,
velut

a. G. A. lib. I. c. IX. *β.* lib. I. c. XXXVIIII. *γ.* Lib. III. rerum Boj. p. 77. *δ.* Lib.
I. c. XXXVIIII. *ε.* Diss. de Germanorum Veterum Theologia, & religione pagana.

*Quinam fuerint
Tbuisſto
&
Mannus incertum.*

velut gentium conditores DEO orti, in DEOS relati, ut memorat *Cruſius* l. c. ex tanto temporum & hiftoriarum intervallo certo non conſtat. Sunt, qui proximos Germanorum parentes, Gomerum ſcilicet & Alcenazum, filium illum, hunc nepotem Japhetis, nominatos credunt; quorum opinioni temporis etiam ratio poſſimum reſpondet. Alii, in quibus Voſſius, Hachenbergius & plures, cauſæ nihil advertere volunt, cur hos apud Plinium habeant intelligere, & ex Taciti verbis reliquias veteris doctrinæ de Adamo, terra edito, eruant, ut is ſit Tbuiſto; item de Noacho, trium filiorum parente, ut is ſit Mannus. Alii aliter ſentiunt, & nos in his obſcureſcens quæſque ſuo patimur abundare ſenſu.

XVI.

*An Hercules
& Mars
idem?*

Herculem adhuc inter animales numerant, & hunc Suevis optime notum. Cluverius ſed quidem Herculem & Martem unum eſſe contendit, atque hinc in Naturalium ordinem referendum. Videtur tamen Taciti deſcriptio nobis favere, qui non ſolum a Marte diverſum docet, ubi de Germanis omnibus notat γ: *Herculem & Martem conceſſis animalibus placant.* Sed & Heroem gentis fuiſſe diſerte dicit: δ. *fuſſe apud eos, & Herculem memorant, primumque omnium virorum fortium iuri in prælia canunt.* Conferatur Ammianus 1. Berofus, & ex hoc *Willuchius*, ζ. Aventinus ex Stabio, *Maximilianus* l. Imper. Hiftoriographo 4. Quis autem fuerit, an *Thebanus*, an *Lybius Hercules*; an vero alius eximie fortitudinis heros? non conſtat. *Thebanum* Alpes ad Tauriſci (a quo Tauriſcos, poſtea Noricos dictos, nomen habuiſſe *Plinius*, δ. auctor eſt) tyranni perniciem tranſiſſe, ipſique ab incolis divinos habitos fuiſſe honores, ex antiquis Scriptoribus oſtendere niſus eſt Dn. Omeiſius l. c. Verum fruſtra hæc de Alemannorum Hercule, ut nos judicamus. Videtur enim Herculis nomen non a Germanis, ſed ruruſ, ut plura alia, a Romanis conditum, & vicino heroi inditum, forte quod non aliud rectius conveniat, non ex alio virtus incluta dijudicari melius queat. Quin autem apud gentes poſtea obtinuerit, eadem compellendi ratio, dubium non eſt. inprimis, quæ proxima erat Romanis. Comprobant certe hoc pervetuſta Sueviæ de Hercule ſuo monumenta, non fruſtra ab Aventino, *Stumpffio* & *Cruſio* in *Anna-libuſtradita*, in quibus primum ſimulacrum illud *Herculis* Alemanni uſque ad *Maximilianum* l. ævum in Augia lacus Bodamici majori, divice poſt appellata, ſervatum, mox juſſu Auguſtiſſimi Onipontem deportatum; prout huius rei oculatus erat teſtis laudatus *Sabius*. Eſt quidem Cluverius, qui *Herculem* hunc Alemannum velut *ridicule a vaniſſimo* (ut nominat) *juxta ac ineptiſſimo Anno Viſturbienſi in falſis ſuis ſub Berofi nomine commentariis conſilium explodit*, ratione hæc poſſimum uſus, *quod Alemannorum nomen Auguſto de-nunc Romanis imperitante fuerit natum*: quaſi hæc obſtarent, quo minus poſtea ab incolis Alemannis *Hercules*, velut indiges, Alemanno nomine, aut a reliquis diſtingui, aut, quod minime abſonum, in nominis ſui honorem & gentis gloriam ita compellari poterit.

XVII.

α. vid. Sched. Syngr. I. de Diis Germanorum, & Idocus Willuchius Comment. in Tac. Germ. β. G. A. lib. I. c. XXVIIII. γ. c. IX. de M. G. δ. c. II. de M. G. conf. c. XXXIV. ε. lib. XVI: I. ζ. num. III. 1. & 10. 4. XV. Annal. Boj. lib. I. & lib. II. H. N. lib. III. c. 13.

XVII.

Plures præter hos ex hominum genere, ut jam diximus, recenset *Crusius*, n. quibus post fata, vel ex mandatis Regum, vel ex affectu plebis honor is habitus. Suevis præsertim Suevum carum fuisse credibile est. Quod vero quisque eorum ex instituto Ingævoniis sub certo fidere, & *Mannus* quidem sub Luna, uxor ejus *Sanna* sub Sole; ipse *Ingævon* postea, velut Dei nuncius, ac dator sapientiæ & eloquentiæ sub Mercurio; *Isævon* sub Marte; *Hermion* sub fidere ursæ, sive eo, quod vulgo dicitur *Heermannsivagen*; & ita porro fuerint culti? testem præter *Crusium* producere æquimus. Si tamen, quæ communis fere est sententia, Sol masculinum inter Deos, & Luna feminam, sive Deam, denotavit, fabula se ipsam confundit.

XVIII.

Cæteros natura progeniit. Cælum quidem in immensum patens superpositioni campus erat. Præcipua tamen in veneratione, uti omnibus Germanis, ita procul dubio etiam Suevis nostris fuere sidera erratica, quæ Planetas dicunt. Nec tamen sua ætate distincta Genealogia, aut Latina interpretatione, veluti Romani & Græci, considerabant, sed promiscua siderum ac Deorum nominatione, modo per *Mercurium*, modo per *Martem*, *Jovem* aut *Solem* intellexere: uti id exemplis ex antiquitate non obscure docet Clarissimus Hachenbergius; β. & Historia Taciti ipsa loquitur. Enim vero, quos Cæsar velut omnibus Germanis communes refert Deos, *Solem* & *Lunam*, Tacitum aut latere oportuit, aut necesse est, *Mercurium* & *Martem*, quorum utrumque, quamvis ut recte judicat Vossius, diverso tempore & occasione etiam sub nominibus aliis; & hunc quidem Hest, forte & *Erici* (Erich;) illum vero Teuthi, Teutanis, Wodanis, Nudani &c. γ. maxime Deorum cultum δ. & Hermundurorum genti inprimis æstimatum scribit, α. eosdem, quales etiam gentium Theologis creduntur, statui cum Sole Cæsaris; Deas autem, si quas recenset, cum *Luna* convenire. Unde nec abs re esse videtur, quod magna in his nomina, *Cluverius*, *Vossius*, & *Schedius* h. cc. *Macrobius*, ζ. & aliis in partes vocatis, pro hac sententia proluxe scripserunt, ac Soli, summo DEO, a variis virtutibus & effectibus varia mortalibus nomina & numina in sidere vario tributa esse existimant, ac asserti veritatem partim ex nominibus ipsis, eorumque nativa significatione, partim vero ex muniis, quibus uterque ex superstitione præerat Deus, singulis non alii magis, quam ipsi Soli convenientibus; eruditissime adstruxerunt. Ad quos etiam in hac causa B. L. remissile nunc sufficiet.

XIX.

Num Suevi reliquos etiam ex maribus Planetis Deos admiserim, audacter non asserimus. A Saxonibus certe, Cattis, reliquisque septentrionem versus spectantibus populis *Jovem* & *Saturnum* sub Thor, aut Taranis, (quod

*Siderum
cultus in Sue-
via.*

*Saxonum
Idololatria.*

B b

antiquè

α. *Annal. Suev. l. c.* β. *Diff. citata.* γ. *Paulus Diaconus, rerum Longobard. lib. I. cap. IX. Crus. Ann. Suev. P. I. lib. IX. c. IX. vid. Cluv. l. c. Voss. lib. II. c. XIII. & XXXIII. δ. cap. IX. de M. G. Conf. Hist. lib. IV. cap. LXIV. ε. Ann. lib. XIII. c. LVII. ζ. *Saxturnal. lib. I. c. XVII.**

antique est Tonantis) & Crodi nominibus cultos meminere scriptores. Et potuere sane iis vel fama saltem eorum innotuisse sacra, quibus etiam accepti erant dies omnibus placetis hebdomadatim sacri. a.

XX.

Cluverii &
Taciti de
Lund & Ipsi-
de sententia.

Certiora interim sunt, quæ de *Luna* memorat Cæsar. Ad hanc omnium Dearum nomina pertinere contendit *Cluverius*, ita ut non solum *Venerem*, *Astorum Matrem* Deum, quamque etiam apud VII. Suevorum nationes, quæ proxime Oceano accolebant, cultam testatur Tacitus l. c. & Herthum i. e. Terram Matrem; sed & *Idem*, de qua Tacitus β: *Parv Suevorum Ipsi- di sacrificat*, eandem cum *Luna* esse scribat, & ex variarum gentium Theologia asserti veritatem probare nitatur. Quam bene in singulis, alii quibus plus otii Deus fecit, videntur: de ultimis duabus nos hic nonnulla dicemus.

XXI.

Observatio-
nes Vossii de
cultu Genti-
lium idolola-
trico.

Herthum quidem, sive Matrem Terram, quod attinet, non possumus, quin eam cum *Vulcano Deo*, h. e. igne elementari, γ. (quem idem ille, quasi cum *Marte* eundem, at male, iudice *Vossio*, δ. inter sidera ex tulit, utpote in eo jam a *Marte* diversum, quod Cæsar ipsum ex mente vulgi a *Sole* distinguerit) de cælo deturbatam in sublanaribus Diis censeamus. Matrem quidem Deum vocari non inficias imus a. at, quod inde colligit *Cluverius*, ζ. vanum est; nimirum, quasi tum satis fuerit probatum, Terram Matrem eandem esse *Lunam*, quæ eandem & Matrem Deum esse patuerit. Præter enim id, quod plures in orbem nationes cum *Sole* & *Luna*, elementa quoque crediderint Deos, observavit eruditissimus *Vossius*, η. quod in his ante alia tellus illos obtinuerit honores, & prope omnium opinione fuerit antiqua Mater, quam cælo, quod in rerum generatione marem referat, nuptam dixerint. Quam autem utrique, & *Lune*, & Terræ, magnæ Matris Deum nomen conveniat, erudite ostendit, & quod illa in cælestibus, hæc in elementis principum totius naturæ passivum designet, pluribus deduxit θ. Et qui quæzō dubium erit a Germanis ipsam Terram, velut Matrem Deum, cultam, qui potentissimos Deorum terra editos celebrarent, generisque sui origines ad terram retulerunt, ut supra ex Tacito vidimus. Patrii annales si sibi constarent, *Crusium* producerem, qui traditionibus acceptum refert, ι. terræ, quæ mater fuerit Tuistonis, & ab Ingævone, Germanorum Rege III. in Deorum numerum relata, famam more veteri ad posteritatem propagatam esse; sed cum hi incertis & fere fabulosis videantur inniti fundamentis, iis rei veritatem dubiam onn reddemus. Ad *Ipsidem* progredimur.

XXII.

Diodori &
Plutarchi

Isis quænam fuerit, non convenit scriptoribus. Domesticam Ægyptiis Deam fuisse, *Diodorus*, κ. & *Plutarchus* λ. testes sunt. An regina fuerit

a. *Cluverius* l. c. β. Cap. IX. de M. G. γ. lib. II. c. LXVI. δ. l. c. ε. vide *Macrob. Saturnal. lib. I. c. XII. & XXIII. ζ. lib. I. c. XXVII. G. A. η. lib. II. c. LI. θ. lib. II. c. LIV. ι. An. Suev. l. c. κ. lib. I. Bibl. c. XIV. λ. lib. de Iside & Osiride.*

rit *Ægypti*, videant alii. In Germaniam cum filio, *Hercule Lybie*, ad Gambrivium Regem venisse, ipsi nupsisse, primamque ibidem frugum inventricem pro Dea habitam fuisse, ex pervetusta Calletiz Hisp. inscriptione, quæ tamen *Grutero* conficta creditur, refert *Crusius*, *u.* nescio, annon in bellis fabellis. Sacra interim ejus, licet peregrina, in Germania erant, Teste Tacito: *β.* quamvis *Vossio* aliter fere videatur, *γ.* ut qui difficulter in animum adducere potuit, Germanos vetus *Isidis* Numen, cujus serâ adeo notitia Græcis & Romanis, ab *Ægyptiis* accepisse; ideoque in superstitione tot seculis intermortua conjecturæ locum reliquit, quasi Germanis hic quoque fuerint reliquæ primæ de Adamo & Eva traditionis, quorum ille *Mannus* Germanorum, hæc *Ischa* (Hebr. *יִשְׁכָּן*) fuerit, quæ interpretatione Romana sit *Isis*. Non enim perspicere licet, quomodo Celebratissimi Viri conjectura conciliari queat cum istis Taciti: *Pars Suevorum Isidis* sacrificat. Unde vero fuerint allata, non una est sententia. *Cluverius* certe, *Isidem* eandem proflus cum Luna falso persuasus, non fuisse peregrina judicat, sed una cum ipsa gente ex *Asia* in *Europam* immigrasse *δ.* Sed obstat, puto, *Cornelius*, verbis jam adductis, nisi etiam hoc ipso, quod peregrinum sacrum diserte dicit. Penes quem in his merito est fides, iudice Illustri Conringio *ε.* Forte igitur potiores, qui ad Suevos eam Pannonibus & Græcis, Istri olim accolis; ad hos a Syris; ad Syros ab ipsis *Ægyptiis* manasse arbitrantur, quibus etiam, posito, quod sint peregrina, pollicem premit *Vossius* l. c.

XXIII.

Facile autem sic datur intelligere, quinam ex Suevis sacra hæc peregrina susceperint. Et sane non alii magis, quam qui proximi Istri oras antiquitus tenuere Hermunduri nostri. Ad hos enim adverso flumine, & sic mari, navigio omnino potuere advehi, quod ex Taciti verbis velut necessarium exsculpere nisus est *Cluverius* l. c. An vero fluminibus trajectis ad reliquos etiam gentis focios devenerint, ita ut ex ipsis *Isidis* nomine varia condita sint urbium nomina, qualia hodiernum sunt *Isenacum*, *Isenbergæ*, *Islebia* &c. cu. are nostrum nunc non est, num vero ex hoc ipso Taciti loco Augustæ Vindeliciæ, & confiniis *Isidis* cultus commode a Schedio, *ζ.* & affectus adducatur, plenius hic dispiciemus.

XXIV.

Verbo autem mentem exponimus: minime. Neque enim Vindelici Suevis prius accensiti, quam ab ipsis sunt subacti. Quod autem Munsterus, *η.* quem in subsidium vocat *Schedius*, scribit: *Vindelici etiam pars Suevorum*; aut novam, & ut tempore Francorum constituta est, intelligit Sueviam, aut iudicio suo turpiter lapsus: quod ex consensu veterum, & limitibus Sueviæ antiquæ haud difficulter o-

Bb 2

de *Iside* traditiones.

Gruteri, *Crusii*, *Taciti*, *Vossii*, *Cluverii* & *Conringii* de *IdolatRIA Gentilium*, inprimis *Germanorum effata*.

Isenacum, l. *Isenbergæ*, *Islebia*, an ab *Iside* nomen sum acceperrint?

Munsterus notatus.

- u.* P. 1. lib. 1. c. 1. A. S. Conf. *Aventin*, lib. V. *Annal. Boj.* *β.* cap. IX. de M. G. *γ.* lib. II. c. XXXVIII. *δ.* G. A. lib. I. c. XXVII. *ε.* in *Præf. in Tacitum de Morib. Germ.* *ζ.* *Syngæ*, I. de *Div. Germ.* c. IX. *η.* *Cosmograph. lib. III.*

stendi posset, nisi crederem omnibus, qui modo limina Geographiæ antiquæ salutarunt, satis nota.

XXV.

Neque tamen id propter Iſidis sacra his Provinciis arcita prorsus, aut cum semel fuerint suscepta, pulsa iterum dicemus. Novimus enim, quod difficulter admodum hic cessisset conatus, & frustraneus etiam Romanorum hic fuerit labor. *a.* Habuit certe Iſis in singulis suos cultores, etiam superstitiosos: id quod docent monumenta illi a privatis in agro Norico posita, & annalibus ab Aventino illata; *β.* templum etiam Deæ in pago Helvetico, Wettinga, ubi nunc Cænobium est situm ad flumen Limagum, Romanis olim ibi imperitantibus, a quodam Lucio Magiano, Vicaquensi, extructum, teste *Stumpfio, γ.* At quo tempore coli ibidem coepit, forte non tam patet: patebit autem, quando certas gentilitiæ religioni in his oris constituerimus periodos, singulorum rationes nunc brevibus ducturi.

XXVI.

*Tres periodi
Idololatricæ
Suevicæ.*

Tres autem præcipuas patria nobis sistit historia periodos. Prima erat, cum sui juris viverent Rhæti, Vindelici & Helvetii, prout Celtae nationes reliquæ. Secunda, cum jugum Romanum rigida cervice subirent singuli, & sacris & moribus & linguæ Romanæ commercio imbuti. Tertia demum cum terga hostium sequerentur Suevi, & trajecto Danubio atque Rheno, castra & domicilia sua in Provinciis a Romanis derelictis collocarent. Quæ temporum in singulis discrimina supra jam notavimus.

XXVII.

Ad primam quod attiner, non superest probatum documentum, quo certi reddamus de Iſide tum temporis in his terris culta, nisi eam velis vel ex Lunæ, vel ex Terræ cultu,

Campodunum, Rempten / urbs antiquissima, olim pagus fuit, ante Christum natum condita.

quas Iſidem alias significasse plures crediderunt, & nos verbo saltem monuimus n. XXII. colligere. Est quidem *Crispus*, qui, cum vetustatem Campoduni, oppidi hodie in Suevia Imperialis, probare nititur, *δ. ducentis ante natum Christum annis, & cum nondum oppidum, sed pagus esset, Cisa ibidem, vel Iſidis sanum fuisse*, scribit. Quale quid etiam fragmentum historicum multimodis interpolatum (quod interdum inscriptionem præfert Historiæ Galliæ, & a *Conrado Liechtenau*, Abbate Urspergensis, ad verbum fere in Chronicis est relatum, at acerrime, nec temere tamen, velut spurium per paginas plures notatum ab Illustri Velfero, *ε.*) de ligneo

Cisæ Deæ templo, quod Augustus post deductam Romanam Coloniam inviolatum manserit, donec tandem vetustate collapsum Colli dederit nomen, profert. Verum omiſſis aliis, quæ diffuse legi possunt in opere eximio Velferiano, duo insignes in relatis nævi hic observari merentur, qui singuli sufficiunt ad confundendos Iſidis Suevicæ in Vinde-

liciæ

a. Valerius Max. lib. 1. cap. III. *β.* lib. III. Annal. Boj. *γ.* Chronici Helvet. lib. VI. cap. XXI. Conf. *Crispini Annal. Suev. l. c.* *δ.* Annal. Suev. P. 1. lib. XII. cap. VI. *ε.* lib. III. rerum Augusti.

delicia Patronos. Primum quidem templorum Iſidi Deæ in Germania ſtructurum utraque pagina meminit : & tamen Tacito teſte majores noſtri non habuerunt templa, uti id inferius demonſtrandum venit. Dein Ciſa Vindelicorum, quæ, ſi tamen, topica Dea fuit, cum Iſide Suevorum confunditur. *Quod ſi Ciſa Suevorum Iſis fuiſſet, ineptirent adhuc de muliebri oris ſpecie, parumne teſtato Tacito, ſignum ipſum in modum Liburna figuratum docet adveſtam religionem,* verba ſunt toties celebrati Velleſi l.c. Unde mirari ſubit Dn. Omeiſium in diſſertatione laudari, cum Iſidis Sacra apud Suevos doceret, & volveret Velleſi opera nitidiſſima, tamen cum Schedio feciſſe, qui in petvetuſto hoc, quod Auguſtæ in Prætorio conſpicitur, monumento,

QUEM. MALE. POLLUERAT. CULTURA. NEPHARIA. DUDUM.

GALLUS. MONTICULUM. HUNC. TIBI. CISA. TULIT.

Nefcio quem nævum deprehendiſſe videri vult: quippe, ſcribens, *Iſidi Collis ſacer erat, non Ciſa. Nec enim Ciſa mons, ſed Iſidis, Eiſenberg.* Namque & huic argumento Velleſerum ſatiſfeciffe puto a. *Inde, pergit, ineptiarum etiam, quod Collem a Ciſa templo nomen inveniſſe memorat (fragmentum.) Appellationem, qua ad Ciſam forte fortuna, ut ſit, alluderet, fabula occaſionem dediſſe, & auctori aſſerendi audaciam addidiſſe ſatis video; niſi ſui tamen clivus a fabula demum, quod fieri nihilominus potuit, vidratur indigetatus: nam in cenſualibus Reipublica libris clivus Zigenberg inter D. Udalrici & D. Dominici, qui ridiculo vulgo nomine Aſſenwald / ſimarum ſylva eſt, deſcribitur. Alii Eiſenberg / proxime curiam, cujus originatione a publico carcere aperte Germanica, β. ſubſtituere viſum, quod Ciſam eandem Iſidem comminiſcantur.*

XXVIII.

Fortè autem feliciori fato Iſis in his oris uſa eſt, poſtquam prima periodus defluxit. Patrios DEOS cum patrio cultu Colonia novæ intuliſſe Romanos innuimus γ. Nec dubium de his eſſe poteſt, cum in opere Velleſeriano proſtent plura monumenta, uti Auguſtæ ſervantur, æri eleganter inciſa, quibus Mercurium, quem omnium maxime Deum in hac vicinia cultum colligit Illuſtris Auctor; duabus præcipue de cauſis; ſcilicet quod mercatura, quodque viarum præſes. Cum ei & negotiatorum, quorum magnus in Provincia numerus, & qui quacunq; alia occaſione iter huc haberens ſacra fecerint δ. Martem β. Apollinem Crannium: quo titulo præcipue apud Rhætos cultus ζ. Sylvanum, quem totius territorii tuendi cauſa lætæ in templo demulſere η. Plutonium & Proſerpinam θ; DEOS Deasque communes honorarunt. Jam vero Iſidis etiam cultum Romæ fuiſſe, per Græcos advectum Dn. Omeiſius, & Deam civitate donatam præter Valerium Maximum l.c. Lucanus κ, non obſcure docent. Lampridius etiam memorat de Commodò Imperatore, quod ſacra Iſidis coluerit; & *Ælius Spartianus* de Caracalla,

*Mercurius δ
Suevis magni
habitum.*

Bb 3

quod

- α. lib. cit. p. 222. β. Conf. Poſſ. lib. I. cap. XXXVIII. γ. vid. Gabr. Buzelini Chron. Rhe. ad annum Chriſti XLI. & CCXX. δ. lib. V. & VI. Rer. Auguſt. ε. Cruf. A. S. P. I. lib. VII. cap. IX. ζ. Velleſerum in Monum. agri Aug. n. I. II. III. ſeqq. η. Monum. Auguſt. n. II. Crufius An. Suev. l.c. θ. Monum. Auguſt. n. III. ι. Diſſert. cit. κ. Pharfal. lib. VIII. v. 831.

quod D^{omi}ns Iſidi templa ubique magnifica fecerit. Quod vero in *Auguſtaniſ* monumentis non ullum reperit Vellerus, quod Iſidis habuiſſet ſacra, forte in cauſa fuit, quod ſcripſit, *ineptus caſſusque labor eſt, Barbara, numina Romanis Gracia conferre velle.* Quamvis hæc in eos dixiſſe videri poſſit, qui Ciſam ex Tacito Iſin ſunt interpretati. Utut autem hæc habeant, nollem ego audaçter obſtrepere documentis Auentini, ex agro Boico collectis; licet non ignorem, & huius fidem nonnunquam multum fuiſſe ſuſpectam *Vellero*.

XXIX.

Certiora tertia periodus de Jſide Suevo - Vindelica nobis pollicetur, ubi nec metus ultra a Chronologiæ lapſu eſſe poſeſt. Immigrantes autem Suevos circa an. Chr. CCCCL. una cum aliis, Jſidis etiam ſacra & Auguſtam & in Vindeliciam, Rhætiæ Helvetiæque omnem ſecum deduxiſſe, credere fas eſſe puto. Hoc enim licet antiquis documentis comprobatum dare nunc non poſſimus, ſuadet tamen firma ratio, & conſentit Vir Nobiliſſimus Dn. *Jo. Baptiſta Crophius*, a *Kaiſerſiege* in Schediaſmate MS. c. de primordiis & antiquitate Eccleſiæ Auguſtanæ.

XXX.

Atque hæc hætenus de Diis Sueviæ noſtræ, in quorum recenſione potiſſimum animum occupatum voluimus. Licet enim non ignoremus, plures a pluribus eſſe conſignatos; ſelectum tamen vel inſtituti noſtri ratio ſuadebat: inprimis, cum certi ſimus, vix aliud, præter recenſita apud Auctores ſuperſeſſe Suevicum numen, cujus quidem probata haberi poſſit notitia, quod non alterius veluti agnati numinis aut naturæ, aut cum natura etiam nomen, poſtquam ſcilicet *παλαιοῖς* apud gentes obtinuit, inducit: ita ut & hic loci pro eodem facile haberi poſſit.

XXXI.

*Duplex
Gentilium
Cultus, proprius
&
Symbolicus.*

Igitur ad cultum numinum pergimus. Duplicem illum apud gentes olim fuiſſe ex Hiſtoricis plures obſervant: proprium unum, alterum Symbolicum. Illum cum Clariſſimo Voſſio liceat vocemus, *quando, quod colitur propriè & in ſe DEUS eſſe exiſtimatur*: hunc, cum quid colitur, *non quia credatur DEUS, ſed quia DEUM ſignificet a.* Utrumque receptum fuiſſe apud Suevos noſtros, fortassis difficile videbitur demonſtratu. Enim vero licet nos omnium omnino terrarum orbis nationum communis conſenſus de proprio numinis in gente Germana cultu, ejusque hinc inde tot deprehenſa, etiam evidentiora veſtigia non reddant dubios; de Symbolico tamen difficultatis non nihil ex iſtis Taciti verbis *β* exoritur: *cæterum nec cohibere parietibus DEOS, neque in ullam humani oris ſpeciem aſſimilare ex magnitudine Cæleſtium arbitrantur*; & ruiſus paulo infra *γ* teſtantis: *apud Netherwaldos nulla ſimulacra.* Cum quo tamen rei ipſius vel hodiernum apud Magnates Germaniæ ſervata monumenta diu nos luçtari non patiuntur. Notum eſt idolum deakri cujuſdam Thuringorum cognomento *Müſterich* quod Sondershuſe oſtenditur, & pluribus deſcribitur a curioſiſſimo olim antiquitatis Thuringicæ ſcrutatore, B. Sagittario noſtro *δ*. Nota, quam ſuperius diximus ſub

Glorio-

a. Theol. Gent. l. I. c. V. β. c. IX. lib. de M. G. γ. c. XLIII. ejusd. lib. δ. Gemil. Thuring. cap. II.

Gloriosissimo *Maximiliano I.* Oenipontem translatum, columna hæcenus in Augia Divite Lacus Bodamici Superstes, *Herculis Alemanni.* Nota ex Augustanis monumentis Mercurii imago, corpore nudo, nisi quod atergo pallium sustinet, sinistra caduceum gestans, dextra capiti bovis pedibus adjacentis insculta, assistente gallogallinaceo, visenda in ædibus Peutingeriorum, & in ære exhibita a celebratissimo *Vesero. a.* & quod alias in Thesauro Palatino *ß.* recenset *Begerus* Clarissimus, huc maxime congruum *Mercurii Germanici*, (nisi quidem potius est *Alemanni Herculis*, quod nobis valde probatur) simulacrum, *Alemannus Hercules.* Elektorali, inquit, *Clemelarchistatnae* est, antiquitatis & variatæ venerande area. *Alemannum* exhibere, *DEUM Germanorum*, ac à *Maximiliano Imperatore* in pago *Alma*, prope *Constantiam* anno *MDVII.* inventum sequens veteris membrana, qua juxta asserunt, inscriptio, si opinio vera, testatum facit:

Almann Abgott bin ich /
Die Teuschjen iren nam hambt durch mich /
Von grossen Streiten der Walthen dich versich /
Alamanna Teuschjland nent sich /
Bey Costinß im Dorff Alma lag ich /
Durch Künig Maximilion schickt es sich /
Im XV c und VII. Jare in die Lad legt er mich.

Quid, inquit, *Alemannus* cum *Mercurio*? dicam: alium non esse, vel ipsa statua evincit: in capite pileum cernimus, non obscuris alarum vestigiis; dextram extensam gerit; sinistram deorsum inclinatam, plane qualis marsupium & caduceum gestare consuevit. Imo & inferiorem caducei partem adhuc superesse videmus. Quæ omnia *Mercurium* hunc *Germanorum* fuisse extra ponere dubitationis aleam, nisi *Tacitus* *Germanos* nec cohibere parietibus *DEOS*, nec in ullum humani oris speciem assimilare ex magnitudine celestium arbitratos, asseveraret. Non jam dicam alia famosa in gentium quondam & gentilissimi debellatone ab ipsis victoribus destructa *Germanorum* idola; de quibus tamen legi merentur annales *Francici* a *Putho* editi *γ*, *Cranzius* *δ*, *Lindenbrogius*, & *Vossius*, *ζ* *Hachenbergius*, *η*. aliique.

XXXII.

Et ex his plures de veritate cultus Symbolici convicti, laborarunt, quomodo fidem faciant *Tacito*, scriptori alias & fide & prudentia maximo, secus quidem ac doctissimus *Begerus*, qui motus exemplo *Mercurii Palatini*, contra quam sentit *Cluverius* in præfatione *Germaniæ suæ Antiquæ*, ac Illustris Vir *Hermannus Conringius* *δ*, *Tacitum* errasse, aut certe minus solide instructum fuisse de rebus *Germania* concludit, nec credendum esse, *Germanos*, præsertim eos, quibus *Romana* consuevit natio, solos divina natura formam capiti suo angustiorum putasse, cum sapientiores etiam non tantum humanæ figuræ includerint, sed humanæ quoque rei ad divinæ potentia fastigium evexerint.

*Tacitus ab
Hermann
Conringio
notatus.*

a. Operum p. 367. *ß.* p. 16. seq. *γ.* ad an. 1522. *δ.* Sax. lib. II. c. IX. & XIII. *ε.* in *Vita Caroli Magni* *ζ.* Theol. gemil. lib. II. c. XXXII. *η.* Diff. citat. n. VI. *θ.* lib. cu.

quod Deæ Iſidi templa ubique magnifica fecerit. Quod vero in *Augustanis* monumentis non ullum reperit Vellerus, quod Iſidis habuiſſet ſacra, forte in cauſa fuit, quod ſcripſit, *inpetus caſſusque labor eſt, Barbara numina Romanis Gracis conferre velle.* Quamvis hæc in eos dixiſſe videri poſſit, qui Ciſam ex Tacito Iſin ſunt interpretati. Utut autem hæc habeant, nollem ego audacter obſtrepere documentis Auentini, ex agro Boico collectis; licet non ignorem, & hujus fidem nonnunquam multum fuiſſe ſuſpectam *Vellero*.

XIX.

Certiora tertia periodus de Iſide Suevo-Vindelica nobis pollicetur, ubi nec metus ultra a Chronologiæ lapſu eſſe poteſt. Immigrantes autem Suevos circa an. Chr. CCCCL. una cum aliis, Iſidis etiam ſacra & Auguſtam & in Vindeliciam, Rhætiæ Helvetiæque omnem ſecum deduxiſſe, credere faſe eſſe puto. Hoc enim licet antiquis documentis comprobatum dare nunc non poſſimus, ſuadet tamen firma ratio, & conſentit Vir Nobiliſſimus Dn. Jo. Baptiſta Crophius, a Kaiſerſieg/ in Schediaſmate MSc. de primordiis & antiquitate Eccleſiæ Auguſtanæ.

XXX.

Atque hæc hæcenus de Diis Sueviæ noſtræ, in quorum recenſione potiſſimum animum occupatum voluimus. Licet enim non ignoremus, plures a pluribus eſſe conſignatos; ſelectum tamen vel inſtituti noſtri ratio ſuadebat: inprimis, cum certi ſimus, vix aliud, præter recenſita apud Auctores ſuperſeſſe Suevicum numen, cujus quidem probata haberi poſſit notitia, quod non alterius veluti agnati geniminis aut naturam, aut cum natura etiam nomen, poſtquam ſcilicet *παλαιοῦς* apud gentes obtinuit, induerit: ita ut & hic loci pro eodem facile haberi poſſit.

XXXI.

Duplex
Gentilium
Cultus, proprius
&
Symbolicus.

Igitur ad cultum numinum pergimus. Duplicem illum apud gentes olim fuiſſe ex Hiſtoricis plures obſervant: proprium unum, alterum Symbolicum. Illum cum Clariffimo Voſſio liceat vocemus, *quando, quod colitur proprie & in ſe DEUS eſſe exiſtimatur: hunc, cum quid colitur, non quia credatur DEUS, ſed quia DEUM ſignificet α.* Utrumque receptum fuiſſe apud Suevos noſtros, fortaiſſis difficile videbitur demonſtratu. Enim vero licet nos omnium omnino terrarum orbis nationum communis conſenſus de proprio numinis in gente Germana cultu, ejusque hinc inde tot deprehenſa, etiam evidentiora veſtigia non reddant dubios; de Symbolico tamen difficultatis non nihil ex iſtis Taciti verbis β exoritur: *ceterum nec cōhibere parietibus DEOS, neque in ullam humani oris ſpeciem aſſimilare ex magnitudine Cœleſtium arbitrantur;* & ruiſus paulo infra γ teſtantis: *apud Netherwaldos nulla ſimulacra.* Cum quo tamen rei ipſius vel hodiernum apud Magnates Germaniæ ſervata monumenta diu nos luctari non patiuntur. Notum eſt idolum deakti cujuſdam Thuringorum cognomento Pūſterich/ quod Sondershuſæ offendiſur, & pluribus deſcribitur a curioſiſſimo olim antiquitatis Thuringicæ ſcrutatore, B. Sagittario noſtro δ. Nota, quam ſuperius diximus ſub

Glorio-

α. Theol. Genſ. l. I. c. V. β. c. IX. lib. de M. G. γ. c. XLIII. ejusd. lib. δ. Gentil. Thuring. cap. II.

Gloriosissimo Maximiliano I. Oenipontem translaturum, columna hæcenus in Augia Divite Lacus Bodamici Superstes, *Herculis Alemanni*, Nota ex Augustanis monumentis Mercurii imago, corpore nudo, nisi quod atergo pallium sustinet, sinistra caduceum gestans, dextra capiti bovis pedibus adjacentis inscripta, assistente gallogallinaceo, visenda in ædibus Peutingiorum, & in ære exhibita a celebratissimo *Veslero*. α: & quod alias in Thesauro Palatino β. recenset *Begerus* Clarissimus, huc maxime congruum *Mercurii Germanici*, (nisi quidem id potius est *Alemanni Herculis*, quod nobis valde probatur) simulacrum, *Alemannus* memorabile vi'u; cuius de hoc verba, licet prolixiora, hic inferemus. In *Hercules*. *Electoralis*, inquit, *Cimeliarchio statua est*, antiquitatis & raritatis veneranda area. *Alemannum* exhibere, *DEUM Germanorum*, ac a *Maximiliano Imperatore* in pago *Alma*, prope *Constantiam* anno *MDVII*. inventum sequens veteris membrana, qua juxta asseruntur, inscriptio, si opinio vera, testatum facit:

Almann Abgott bin ich/
Die Teuschzen iren nam hambt durch mich/
Von grossen Streiten der Walhen dich versich/
Almanna Teuschzland nent sich/
Bey Eosnig im Dorff Alma lag ich/
Durch König Maxumilion schickt es sich/
Im XV e und VII. Jare in die Lad legt er mich.

Quid, inquit, *Alemannus* cum *Mercurio*? dicam: alium non esse, vel ipsa statua evincit: in capite pileum cernimus, non obscuris alarum vestigiis; dextram extensam gerit; sinistram deorsum inclinatam, plane qualis marsupium & caduceum gestare consuevit. Imo & inferiorem caducei partem adhuc superesse videmus. Quæ omnia *Mercurium* hunc *Germanorum* fuisse extra ponerent dubitationis aleam, nisi *Tacitus* *Germanos* nec cohære parietibus *DEOS*, nec in ullam humanioris speciem assimilare ex magnitudine celestium arbitratos, asseveraret. Non jam dicam alia famosa in gentium quondam & gentilissimi debellatone ab ipsis victoribus destructa *Germanorum* idola: de quibus tamen legi merentur annales Francici a *Pithæo* editi γ, *Cranzius* δ, *Lindenbrogius*, & *Vossius*, ζ *Hachenbergius*, η. aliique.

XXXII.

Et ex his plures de veritate cultus Symbolici conviciæ, laborarunt, quomodo fidem faciant *Tacito*, scriptori alias & fide & prudentia maximo, secus quidem ac doctissimus *Begerus*, qui motus exemplo *Mercurii* Palatini, contra quam senex *Cluverius* in Præfatione *Germaniæ* suæ Antiquæ, ac Illustris *Vir Hermannus Conringius* θ, *Tacitum* errasse, aut certe minus solide instructum fuisse de rebus *Germaniæ* concludit, nec credendum esse, *Germanos*, præsertim eos, quibus *Romana* consuevit natio, solos divina nature formam capiti suo angustiores putasse, cum sapientiores etiam non tantum humane figuræ includerint, sed humane quoque res ad divina potentia fassigium evertunt.

*Tacitus ab
Hermann
Conringio
notatus.*

- α. Operum p. 367. β. p. 16. seq. γ. ad an. 1522. δ. Sax. lib. II. c. IX. & XIII. ε. in Vita Caroli Magni ζ. Theol. gemil. lib. II. c. XXXII. η. Diff. citat. n. VI. θ. lib. cit.

runt. Suspiciantur autem illi simulacra ista Deorum, omnemque cultum Symbolicum aut demum post Taciti tempora manasse a Gallis vicinis, quibus jam Cæsaris ætate solennis erat a, in Germaniam; aut irrepsisse illum per Romanos, qui Germanorum agros occuparunt. Quæ conjectura auctorem, uti quidem nobis innotuit, primum habuit Chrif. Cölerum, ß. cui in tantum lubenter consentiemus, in quantum ipse Tacitus permittit. Hic autem scriptor in hoc minimum asserto sibi totus constare non videtur: equidem ipse non unum cultus symbolici monumentum in ipsa Germania & apud Suevos nostros prodit. Quid enim, quæso, istud, quod paulo ante citata verba de Iſidis cultu memorat? Unde, ait, γ. *Causa & origo peregrino sacro, parum comperi, nisi quod signum ipsum in modum Laburni figuratum docet ad vestram religionem.* Peregrinum si forte quis hoc dixerit, & domesticum ex eodem libello ð sibi habeat, ubi auctor de Herthi, i. e. Terræ Matris cultu ita scribit: *Est in Insula Oceani castum nemus dicatumque in eo vehiculum veste contectum attingere uni sacerdoti concessum. Is adesse penetrat Deam intelligit, vestamque bubus feminis multa cum veneratione prosequitur. Lati tunc dies, festa loca, quæcunque hospitio adventusque suo dignatur. Non bella inveniunt, non arma sumunt, clausum omne ferrum, pax & quies tunc tantum nota, tunc tantum amata, donec idem Sacerdos asiaticam conversatione mortalium Deam templo reddat. Mox vehiculum & vestes, & si credere velis, numen ipsum secreto lacu abluitur. Servi ministrant, quos statim idem lacus haurit. Arcanus hinc terror, sanctæque ignorantia, quid sit illud, quod tantum perituri vident.* Quo de Symbolo, aliisque videatur Jodocus Willichius e. Sunt &, qui acinacem Marti sacrum, ζ. Symbolum Dei hujus censent. Et Scythas quidem adorasse ipsum meminit Clemens Alexandrinus. η. Sed Scytharum hoc fuisse offendit Elias Schedius, & aliam longe symboli hujus dedit rationem. θ. Cæterum Tyrius etiam Maximus i. quercum, Jovis Dei Symbolum, religiose a Celtis cultum deprehendit. Nisi forte etiam adversus hæc Tacitus defendi potest, si, quod nunc maxime in mentem venit, humani oris speciem attendisse dicatur. Sed videant alii, quomodo eum concilient. Nos ad proprii cultus considerationem, eamque brevissimam tendimus.

XXXIII.

Precu & sacrificiis Gen-
tilium.

Preces & sacrificia constituisse apud gentes cultum numinis proprium, res ita manifesta est, ut ineptus fortassis essem, si rationibus eam persuadere conarer, aut testimoniorum cumulo confirmarem: dabit tamen in hanc sententiam plura ipse dissertationis hujus cursus. Illas in ipso sacratio, quod & templum alias Tacito audit, & est penetrale luci; aut etiam ad ripas fluminum, gignendo sale facundorum dicebant: religione insita, eos maxime locos propinquare celo, precumque mortalium a Deis nunquam propius exaudiri. α. An simul, quod Schedius notavit,

- a. vid. Cæs. de B. G. lib. VI. Comm. c. XVI. ß. in Comment. ad hunc Taciti locum. conf. Dn. Omeisius Diss. laudata. γ. cap. IX. de M. G. ð. Ibid. c. XL. e. Comment. in Tacitum de Moribus Germanorum, num. XI. X. Pomp. Mela lib. I. c. I. Bonfinius lib. III. decade 1. η. in prorept. conf. Vossius lib. I. c. XXXII. θ. Syng. I. de Diis Germ. cap. VI. i. Diss. XXXVII. η. Tacit. An. XIII. c. XVI. Conf. Sanberinus de Sacrificiis veterum c. XIII.

vit, α. πολλοῦνται compellarint Deos suos, *multiplici*, ut ait, *nominum cultu*, *multiplicem quoque potestatem eis accedere arbitrati*, exemplis non constat. Græcis hoc solenne fuisse, Poetarum fabulæ docent. Hæc autem, sacrificia videlicet, rude aliquot & infestum pietatis genus præferebant, & ferales ritus κακοῦργίας Judæorum spirabant, Varia autem gentibus sacrificia fuisse ex variis colligimus victimis. Solenniora illa, quorum horrenda primordia casu publice homine celebrabant, β. ut plerique omnes, sic etiam Suevi, & quod credibile est, cum Romanis, γ. novi etiam Romanorum in Provinciis coloni. Germani omnes Mercurio hostiis istiusmodi litare fas habebant δ. Iisdem etiam Martem nonnunquam placasse Hermunduros, idem tradit scriptor ε. Cæterum βοσκήματα καὶ ταῦτα θηρία, καὶ αἰθρῶντος ὠλοκαύτων: pecudes & omnis generis (nonnulli addunt, omnis etiam coloris, imprimis in publicis & majoribus sacrificiis. Nam in minoribus uti in sacris reliquis candidum superis, atrum inferis quærebant, teste Plinio ζ.) animalia (& homines) concremabant, juxta Strabonem. η. Imo viscum etiam, quem veteres Germani ex cælo missum putarunt, θ. herbasque ex agro in victimas adhibitas ostendit Schedius ι. Næmæ, quæ in his actibus plures erant, & inhonestæ, judice Adamo Bremensi, satius reticentur: notatæ tamen sunt a Cluverio & Schedio in operibus ipsorum, ubi, si volupe est, ad nauseam legi possunt. Nos, ut sacrorum compendium faciamus, non nisi necessaria, & verbo quidem, tangemus.

XXXIV.

Observatu autem dignissimum, quod ordinarie non nisi statis, Diis- Stati & fixi
dies Cultus
Gentilium.
que sacratî diebus, x. quos nonnulli eosdem hebdomadis esse judicant, qui vel hodiernum apud Germanos Mercurii, Martis &c. dicuntur, sacra ista fiebant. Alias & prælium ingressuri, aut victoria positi, aut periculum etiam adituri, cultibus istis publicis vacabant. Quo in eosdem cum vicinis Rheni atque Istri accolis Romanis servarunt mores, ejusque memorabile in his oris prodit exemplum Aventinus λ. scribens: atque hi annos cum aucti aquis erant, ab omnibus, qui oram Gallie, Rhetiarum, Vindelicorum, Noricorum, Pannonie, Mœsiarum incolebant, Diis bonos habitus, gratiaque acta: quod si defecissent, aut siccitate decrevisissent, aut denique glacies ripas conjunxisset, omnis tunc ætas atque sexus, viri, muliercula, senes, pueri, atque puella, publice & privatum indixere iustitium, ab angribus, sacerdotibus, sacrificulis seria concepta, supplicationes decreta, circa omnia pulvinaria Deorum supplicatum est, hostia majores minoresque mactata, & peculiaribus ceremoniis, sacris solennibus, votis & comprecationibus Jovi Elicio operati sunt Pontifices minores & Flamines maximi, ut impetrarent pluviam inundatio-

C c

nemque

- α. Syng. l. c. IV, conf. eund. Saubertum l. c. p. 294. seq. β. Strabo lib. IV. Tacitus de moribus Germ. cap. XXXIX. Saubert. lib. cit. c. mml. γ. Quintil. declam. c. 234. & Tertull. apolog. c. Im. δ. Tacitus cap. Im. de Moribus Germ. ε. Ann. lib. mlll. c. LVII. ζ. Hist. Nat. l. XIX. c. XLVI. η. l. c. conf. Saubert. l. c. cap. XXII. seq. θ. conf. Aventini Ann. Boj. lib. III. ι. Syng. II. cap. XXXVII. seq. Conf. Saubertum de sacrificiis Veterum cap. XXIV. Tacit. cap. IX. de M. G. x. Tacit. Annal. lib. XLII. c. LVII. λ. Annal. Boj. lib. II.

nemque horum fluminum, ne Germania pateret transitu. Sacra præterea annua Jovi regi Terræ Marri, genioque coloniz, sive Cisa fuerit, sive alia, Augustæ & in Provincia facta observavit Illustris Velferus. a.

XXXV.

*Suevi in Sa-
cris suis
templis
amantur.*

Ita autem & hi gentiles, (Suevos dico) cum sacra peragerent, reliqui adverterent, ut nulla unquam prius conficerent, quam aris, quas ex cespice ita extruxerant, ut ex earum medio quercus, quæ sacra ipsis dicebatur, surgeret, figura triangulari perfectum trigonum reddente; β. aut etiam plantæ arborum iniecissent frondes γ.

XXXVI.

*Ufus lucorum,
nemo-
rum & Tem-
plorum ad
Sacra Genti-
lium.*

Hoc ut possint facilius, lucos ac nemora consecrarunt, Deorumque nominibus appellarunt secretum illud, quod sola reverentia viderunt: δ. locus ac Romani. Hi enim, licet Numæ temporibus res divina apud ipsos nondum aut simulacris, aut etiam templis constiterit, & sacra in lucis, non sine religione positis, fuerint operati: α. Caesarum tamen ætate non simplicia, sed auro & ebore fulgentia templa condidere, eorumque usus victis etiam commendarunt victores. Præstabit hanc in rem voluisse Monumenta Velferi Augustana, ζ. ubi Capitolio olim, velut alias illustres Romanorum Colonias, Augustam quoque ornata docet ex Actis S. Afræ, ac Viruvii auctoritate fretus, idem in excelssimo urbis loco fuisse iudicat. Præter hoc ex inscriptionibus vetustis rudera, & vestigia ædium Sylvano, Plutoni, Proserpinæ, Mercurio, aliisque Diis Deabusque sacrarum colligit, tandemque ludorum quinquennialium pene oppidatim per Provincias constitutorum meminit. De quævis videtis plura apud ipsum auctorem. Nos ad præscos ex Provincia redimus Suevos.

XXXVII.

*Rationes in-
teriores cultus
Gentilium in
sylvæ &
nemoribus
exerciti.*

Damnarunt hi, ut iam supra innuimus, templorum usum, donec in sedes Romanorum concessere. Causam Tacitus prodit η. nimirum ex magnitudine cælestium Deos parietibus cohibere non arbitrabantur. Atque eandem alios quoque gentiles commovisse, ut pluribus in locis Diis suis ὡς αὐτοὶ templa ædificarent, autumat Berneggerus. θ. Unde autem illi lucorum religioni occasionem mutuarint, diversæ sunt opiniones. Plerique καὶ ὁ γὰρ locus factum suspicantur, quæ V. T. Patriarchas imitari studuerint gentiles. ι. Sed forte prior est ratio, hic superstitione petita. Hanc enim, uti non aliud magis augere fovetque, atque timor; hic autem umbra etiam alicui, & tenebris; κ. ita advertere omnino potuerunt homines inter ipsos callidi, ac coercendæ superstitione plebis gnari Philosophi, huiusmodi lucos & nemora opacitate sua tasitum quandam ac religiosum horrorem animis inculcatura, qui & arborum proceritate, & solitudine loci, silentioque præsertim accedente

α. rerum Augustan. lib. V. p. 258. β. Sched. Syngr. II. c. XXV. de D. G. γ. Plinius l. c. δ. Tacitus de M. G. c. X. ε. Plin. H. N. lib. XII. c. 1. Tertull. in Apolog. c. XXXV. ζ. Conf. Rerum August. lib. V. η. de M. G. c. IX. θ. Quest. XLVIII. in Tac. Germ. ι. Conf. annal. l. c. κ. vid. Scaliger. Exerc. CCLIC. n. 4.

dente, præconcepta falsi numinis opinione, mirum augetur. Propterea non quosvis, nec in quovis loco serebant, & seligebant lucos, sed eos potissimum, quois in vetustissima ac maximæ molis toborum florecebant, quosque vel maria, vel lacus, vel flumina alluebant: id quod indicat exemplum de Herthi luco apud Tacitum, a. & ultra dari potest comprobatum ex confiniis Sueviæ nostræ. Proximè Reginoburgium, sive Ratisponam lucum & montem Danubio olim imminens, a Theodone, Bojorum Rege, Herculi olim Alemanno majorum more dicatum, ejusque nomine appellatum; post Monachis S. Emmeranti a Principe Theodone circ. annum 10CXCVII. concessum, memorat Aventinus β. Quin autem in ipsa etiam Suevia consiti olim fuerint luci, postea a Francis Christianis excisi, quis dubitabit, cum vastitas sylvarum veterum scriptis sit celebrata, & id propter Germaniam in nummo M. Aurel. Antonini Imp. abiectæ designata, uti acutè observavit Ortelius, judice Velfero γ. Imo, si quid conjecturis dandum, idem nobis videtur de Aichstetio, oppido, si ad veterum lineas dimentienda est regio, in Hermunduris sito, quod Illustris Velferus de utroque Cænobio Bivarico, vernacula nostra Alt: Aich dicto, censet. *Fama, scribit, d. manet, nec a nominis ratione, nec a vero abhorrens, stetitque eis, locus ad Danubii ripam prægrandes & annosus quercus, Deorum superstitioni dicatas, quas victimarum sanguis saepe resperse it. Bojos, postquam gentiles errores excussere, excidisse, Ecclesius Christianorum substituit. Adeo, ut in his locis nominis etiam appellatio insignis instar testimonii de lucis, & quercubus perpetim ibi sacris, esse possit, etsi vel maxime non aliud ex antiquitate vestigiis superstit.* Quamquam nec hoc sibi deesse putarunt, qui Suevos sylvam Martianam, & postquam cum Alemannis coaluere Sylvam Mercurio, sive Wodani, sacram (Odenwald / quæ hodie dicitur, credo intelligi) tenuisse contendunt: α. ubi sane nec cespes aris struendis, nec roborum frondes iis ornandis, nec alia religioni & sacrificiis conficiendis apta unquam defecere. Quam sancte cæteroquin habuerint lucos, Plinius ζ. docet, nihil, inquit, habebant Druides robore sacratius. Cui Senecam η. jungimus: hic, si tibi, inquit, occurrit verus arboribus, & solam altitudinem egressus frequens lucus, & conspectum cæli densitate ramorum aliorum alios progeniem submovens, illa proceritas sylve, & secretum loci, & admiratio umbra, in aperto tam dense atque continua, fidem tibi numinis facit. Et ipse Tacitus diserte de Suevis dicit: θ. Est & alia luco reverentia, nemo nisi ligatus vinculo ingreditur, ut minor, & potestatem numinis ante se ferens. Si forte prolapsus est, attolli & insurgere haud licitum. Per humum evolvuntur. Eoque omnis superstitio respicit, tanquam inde initia gentis, ibi Regnator omnium Deus, cætera subiecta omnia atque parentia. Quod nec mirum, cum nullus unquam lucus sine religione sit positus, teste Servio. ι. Qua de religione, quam consecrationem dicunt, vide sis Schedium, κ. & Dn. Omeisium, λ.

*Lucus in
vicinia Ratis-
ponæ memo-
rabilis.*

*Sylvæ Woda-
ni, Oden-
wald.*

C c 2

XXXVIII.

- α. de M. G. c. XL. β. Annal. Boj. lib. III. conf. Marcus Velferus Rev. Boj. lib. IV. p. 129. γ. rerum Ang. lib. IV. p. 249. δ. rerum. Boj. lib. V. p. 151. ε. B. Rhen. lib. I. rerum Germ. p. m. 118. ζ. l. c. η. Epistola XL. θ. l. c. ι. ad lib. III. Æneid. κ. Syn- gr. II. c. XXIII. seq. λ. l. c.

XXXVIII.

*De Ministris**Sacrorum
Gentilium.**ministratio-
ri aperte recla-**Druides ex
Schedii sen-
tentia Scruta-
tores.**Alia de illis
& commodi-
or Pontani
sententia.**Druidum
apud Genti-
les magna
auctoritas.**fomenta. His pervigiles interesse,**Druides Illu-
stris sanguine
clari.*

Demum ad ministros sacrorum accedimus. Veteres Germanos nullos habuisse temere asseverat Cæsar, & contra reliquorum fidem. Nam quis unquam populus Deos sine cultu, aut cultum Deorum sine administratione habuit? sane Tacitus quoties sacerdotum meminit apud Germanos, Cæsar amat: Strabo α. autem, & Diodorus, β. *Druides* apud ipsos nominatos diserte testantur. Unde hoc nominis ipsi fuerit, non una est conjectura.

Aventinus γ. ab Auctore Druidæ, qui quartus a Samothe fuerit, institutos & nominatos putat. Schedius δ. ex Rabinorum scriptis vocis originem legit, & a Rabbifico ררוש concionator ex radice רר, quod idem, ac *quæsit, consult, scrutatus est*, derivat, quod hoc maxime cum Druidarum officio quadret. Sed dubio procul denominatio est origine Celtica: nec enim verisimile videretur, Germanos ab exteris mutuasse nomina, quæ de vernaculo idiomate haud difficulter condidissent. Superfunt sane apud scriptores ex antiqua linguæ Celtica vocabula non dissimilia multum, *trutus*, quod divinos sive Dei interpretes; *dry*, quod magnum, *drau*, vel *drii*, quod fidem denotabat; singula origini nominis Druidum reliquis propriora. Quamquam non pugnabimus, si fortassis cuipiam altera illa, ac perquam commoda J. Isaaci Pontani sententia magis placeat, qui Druidum nomen ex lingua Britannica deducum existimat, i. a duobus nimirum vocabulis try arbor, & *Wiu* sapiens, Philosophus; ut ita dicti sint, quasi sylvestres Philosophi, *Waldweisen* / quum sub quercubus, arboribus-

philosophatos esse inter omnes constet: utpote cui ipse etiam Illustris Baro Puffendorffius ζ. vel propterea subscripserat, quod præter appositam nominis rationem, quæ hic datur, manifestum sit ex Cæsare, η. & Tacito, θ. in Britannia primum Druidarum disciplinam esse inventam; quodque eadem salvum præstet a plerorumque Cæsaris Commentatorum insultibus Plinium, qui *Druides* Græca interpretatione δροτ τῶν θεῶν appellatos videri posse scribit. ι. Cæteroquin insignis collegii hujus in gente erat auctoritas, honores summus; ita ut præter sacra res etiam curarent civiles, & ad nutum ipsorum cuncta agerentur, & pacis & belli consilia. κ. Res tamen divinæ apud ipsos, & solos quidem, λ prima curarum fomenta. His pervigiles interesse, has doctæ explicare, ac partim sacrificando, partim augurando, μ. religiose conservare sacerdotum erat; adeo, ut videri possint veteres, ο. mne sapientum corpus sub uno Druidum nomine comprehendisse. Datur autem vel ex his cognoscere, non ex plebe homines, aut ingenuos sacris apud

- α. Pl. Comment. de Bell. Gall. β. lib. IV. Geogr. γ. lib. V. Biblioth. δ. lib. I. ann. Boj. i. in Gloss. prisco Gall. p. 292. ζ. in insigni, quam anno 650. de Druidibus Lipsie habuit, Dissertatione, c. 1. η. l. c. θ. in vita agricola i. libr. XVI. hist. nar. c. XLIX. κ. Cæsar lib. VI. Comm. B. G. Diod. l. c. Tacitus de M. G. c. XII. & XI. quorum loca adduxere Cluverius G. A. lib. 1. c. XXII. Sched. Syng. II. c. XIII. λ. conf. Strabo & Diodorus II. cc. μ. Tac. de M. G. cap. X.

pud Germanos olim initiatos, sed eos solum, qui ex nobilitate prima, & quos ipsi Doctores ex disciplina sua emissos, dignos habuerint, qui, quod ipsimet, a. Theologorum, Medicorum, Philosophorum, Haruspicum agerent vices, & arcanis imbuiti scientiis, sacra perficerent superstitiona. Unum adhuc notatu hic dignum censeo, quod & fœminas in consortium suum admiserint, quæ & domi, & in castris fortes, Deorumque nutus explorarunt, non impari cum viris sacerdotibus, & ea quidem dignitate fruitas, ut secretiora cum Diis alloquia agitare creditas, pro Deabus cohererent. γ. Exempla harum cum in Suevia non nisi generantur, & ab Agathia quidem, Scriptore Græco, cum subsidii Gothi a Francorum Rege Theobaldo adversus Narsetem missi meminit, his notata verbis: *erant in exercitu vates Alemannica, quæ prædicebant incipendi prælii tempus & eventum*: occurrant ex omni Germania nomina Velledæ cuiusdam δ. producimus, & Gannæ: qua de postrema Dionysius Halicarnassensis: ε. *ἡ δὲ μετὰ τὴν Βελγίαν ἐν Κελτικῇ θυσίῃ*: i. e. *erat hæc post Velledam in Celtica sive Germania, vates oracula reddens*. Omnes autem unum sibi præfectum habebant sacerdotem, quem dicebant summum. *Hic aut dignitatem in cæteris excellens succedit, aut si paros plures, Druidum suffragio adlegitur, aut armis etiam de principatu contendit*, teste Cæsare. ζ. In hoc ipso autem Germanorum illud, Suevis etiam nostris gratum olim, & acceptum sacerdotium cum Romano, & quod erat in Provinciis conveniebat. Namque & hi Pontificem summum respiciebant inde a Numæ temporibus, cui suberant Pontifices reliqui, etiam provinciales & colonici novæ. η. Flamines, Augures & Haruspices, quorum omnium numerum grandiorum fuisse, quam hodie quispiam cogitatione percipiat, idem colligit Velserus; contra vero ex lege Rulli centum Decuriones, decem Augures, sex Pontifices Augustæ, totidemque in reliquis Colonii Augustis constitutos autumat l. c. Plura desiderantibus satisfaciet opus ipsum, quo in & dignitates, & titulos, & vestitus prolixè legent descriptos.

Pontifices,
& Sacerdotes
Provinciales,
& Colonici,
Flamines, Augures,
& Haruspices Gentilium.

XXXIX.

Placita denique Druidum Philosophica & capita religionis; catalogum etiam reliquarum paganarum traderem, nisi ex illis præter nota de condito mundo, eoque igne iterum perituro, ac animarum immortalitate, vel scriptorum penuria, vel severa lex, qua doctrinæ divulgatio est prohibita, cuncta nobis invidissent; dicta autem jamdum illustrata satis essent, & ex veterum scriptis a Cluverio, & Schedio, u. & illustri Puffendorffio x. comprobata. His autem, cum omnium fere, que in gente Germana ævo adhuc Carolingico obtinere, & prohdolor, ne quidem post illud ita abrogatæ, ut non hinc inde apud infimos etiam posteros nonnullarum deprehendere liceret vestigia, indicinam exhibeant magni Viri, Ferdinandus,

Scriptores
Theologia
Gentilis.

Cc 3

Episco-

a. conf. Cluverius G. A. l. c. β. Tacit. Hist. lib. IV. c. LXI. γ. conf. Illustris Velserus rerum Boj. lib. II. δ. Tacitus de M. G. cap. VIII. ε. lib. XLVII. Antiqu. ζ l. c. conf. Illustr. Puffend. diff. cit. cap. IV. η. Vid. Velserus rerum August. lib. V. θ. G. A. lib. l. c. XXIII. i. Sched. Syng. II. c. XX. x. Diff. cit. c. VI.

Episcopus Paderbornensis; α. Conringius, β. Baluzius, γ. Sagittarius; δ. plures in super earum dictu impiæ sint ac horrendæ, nonnullæ tamen mox producendæ; non ulterius immoramur, sed pertæsi dudum superstitionis gentilis, & lassî monstrosi majorum erroribus, tandem ex tenebris revertimur, &, postquam pauci adhuc felicem earum discussione monstraverimus, brevi nos vero Deo assertos, beatissimamque Christianæ religionis lucem in his oris respiciemus.

FINIS GENTILISMI.

XL.

*Cessat per
immensam
DEI gratiam
in Suevia
sensim sensimque
Gentilismus.*

Eo lætior gratiorque nobis hæc est meditatio, quo magis ista ad providam Dei de Patrum nostrum salute curam, & ad Θ^α Thearchias Suevica agnoscenda ac deprædicanda nos inducit. Fatendum autem est, non tam felicibus esse licuit Suevis nostris, ut, quando Asiaticæ gentes, & Græcorum Latinorumque magna pars sacris Christianis initiati, illi a gentili cultu & religione discederent: sed diu spissis suis obruti tenebris jacuere. At o utinam superstitionis suæ non ita fuissent tenaces, ut vel tum coheruissent religioni & moribus Christianorum, cum, Deo O. M. ita dirigente, in suis finibus haberent, qui alliciebant, impellebant, vi adigebant. Non dicimus eos, qui oras trans-Danubianas tenuere, Rhætos, puta, Vindelicos Helvetiosque, qui utique, mitioribus ingeniis imbuti, sponte sua Christo nomina dedissent, nisi idololatricorum Imperatorum armis diu fuissent contenti, & sicubi paulum pullulascere videbatur res Christiana, in ipsa herba iterum esset extincta. Sed Hermunduros antiquos & Alemannos loquor, qui non in hoc solum reliquis Germanis feliciores, ut præter periculi metum cum hoste consuescere, atque adeo non potuerint non de novæ fidei præceptis vel rumore aliquid percipere; sed & sedes nationis hujus si spectaveris, & fortunatos belli eventus, amplissimasque in Provinciis Romanis occupationes, in singulis primas ipsi a Dec concessas dices.

XLI.

*Augusta
Vindelico-
rum ab
Hunnis va-
stata repa-
ratio.*

Quæ quæso non benignitas numinis divini? anno CCCCLI. Augusta, cujus Ecclesiæ procul dubio lætior nunc erat facies, veluti sub Imperatoribus Christianis resurgens post funestam Attilæ in Gallias expeditionem & cladem inde acceptam reparata a Christianis, ultro Suevis parebat. Ita enim Gassatus sentit, & tempestate cessante, cladi superstitēs e vicinarum alpium lætibus proroptantes, præcipue Christi fideles, patriam reperivisse, ac Ecclesia qualicunque accessione hic loci reparata, proximos quosque extorres ad cohabitandum sua innocentia, solique opportunitate invitasse. Concessisse etiam eo non multo post Alemannos, atque Hermunduros, at non ut hospites, sed ut dominos; debel-

- α. *sub finem Monument. Paderbornensium.* β. *libr. de Orig. Juris Germ. ed. III. p. 349.* γ. *Tom. I. capit. l. Reg. Franc. p. 150. seq.* δ. *Gentilism. Thuring. cap. III. n. VIII. p. 16. seq.* ε. *Annal. August. MS. p. 20. Conf. Marcus Værserus lib. VIII. rerum August. p. 332.*

Iarisque in utraque Rhætia atque Helvetia Romanis milibus, vastissimum trans Rhenum constrictum Regnum de suo nomine (hi enim soli Suevorum nomen retinuerant) SUEVIAM dixisse constans scriptorum est traditio; . felices futuros, si & Christianam. Sed uti animos nihil unquam efficacius atque superstitio rexit, ita etiam hic familiaritate, quæ ipsis cum Provincialibus hætenus intercedebat, in odium versa, Christiana sacra undique sunt excisa, & tam in ipsos homines, quam in templorum parietes & altaria, immane quantum sævitur est: quemadmodum anxie cladem hanc Suevicam deplorat D. Hieronymus. β.

XLII.

Excedens fidem & incredibilis populi hujus felicitas usque ad annum Christi CCCCXCIX: sed & superba. Emenis plures terrarum tractus, & jam ad Burgundionum delati campos, desumma rerum, & exigendise novo Galliarum Regno Franciscum, cum quibus, ut adamatæ Galliæ rivalibus, non conveniebant, cogitarunt. Sed uti nunquam simpliciter indulget fortuna, ita hic, quantumcunque habuerint felicitatem, invidiam tamen senserunt majorem. Mox enim inauspicato prælio ad Tolbiacum in Ubiis victi, ac maximam partem cum ferro, tum servitio sunt subjugati; ita quidem, ut, quam victor Clodoveus, Francorum Rex, non desisteret persequi, quam late patebat nomen Alemannicum, Suevi plures, donec licebat, in sedibus suis exularent, pauci tandem trans Alpes ad confoederatos Ostrogothos fugerent, inque Theodorici Regis fide, ac dextris sociorum, libertatem, opem, spemque futuri temporis omnem gererent λ. Hic finis erat Regni & gloriæ Alemannicæ; potuisset etiam esse finis gentilitiæ religionis, nisi ingentiam omittere, vel coacti quoque recusassent. Jam enim vota sua Christo solverat Clodoveus, unaque cum Proceribus Regni Francici, ac plebe multa, nomen ejus publice profitebatur, cultu ejus simul cum imperio etiam in Alemanniam invecito. Constat autem ex Agathia, quamvis Græco scriptore, Alemannos fugitivos demum post Theodorici δ. mortem a Gothis ob difficillima, quæ in Italia geriebant, bella dimissos, & a Theodeberto Rege in patriam receptos, ne post plures quidem annos sacra & mores victorum expetivisse. Adscribam Interpretis verba, uti apud B. Rhenanum δ. habentur: *Alemannorum gentem, inquit, per Gothos dimissam, Theodebertus in ditionem accepit. Quo mortuo, ut supra jam diximus, ad Theobaldum filium cum ceteris & hi simul in potestatem cesserunt. Hinc gentilegia una quadam & patria sunt insituta, siquidem in rebus publicis administrantur, & magistratibus Francorum poliam servantur & leges.* „ In his tamen, „ quæ ad Religionem ad Deum spectant, ab his longe dissentiunt, nimirum „ quasdam adorent, propitientque, nec secus fontes & fluminum aquas, collesque „ & saltus, quibus perinde, ac religiose id agant, equos & boves, & infinita hujusmodi pecora dissectis cervicibus inmolant., *Sed cum Franci assidua conversatio maximam his in*

commo-

- α. vide Munsterum Cosmog. lib. III. c. 18. Stumpfsium, Chron. Helv. lib. IV. cap. XXVII. Rhenanum, lib. I. rerum Germ. Crusium p. 1. lib. VII. c. IX. Bucelin. in Chronicis ad annum 498. β. Epist. VII. Conf. Rhenanus lib. II. p. 161. γ. vide Rhenanum & Crusium ll. co. δ. l. c.

commodum conducit, & Ornamentis plurimum affert, ad seque cotidie iratis, qui sui compotes sunt. Espero fore, ut non longo post temporis intervallo istorum pervictura sit pertinaciam. Et sane non vanus erat vates hic scriptor. Multum omnino apud Barbaros mollior consuetudo valuit, & quos natura non poterat, longior dies mitigavit; quamvis adhuc dum difficile fuerit deliria superstitionum penitus relinquere.

XLIII.

Antiqua leges Alemannica à viis-ribus Franci partim conservate, partim autem & emendate, partim abrogata.

Nec inanes in hac causa fuere leges Alemannicæ (ad quas, quantum ego perspicio, ipse Agathias hic respicit,) quæ partim ex consuetudinibus, partim e scriptis Alemannorum traditionibus a Theodorico, qui parens erat Theodeberti Regis, filius autem Clodovei M. Francorum Rege primum erant constitutæ; repetitæ deinde & auctæ, ut ut nondum publicatæ, a Childoberto II, sed mox a successore Clothario in Comitibus Regni publicis promulgatæ; demum a Dagoberto M. sub initia seculi Christiani VII. recognitæ, & in formam redactæ a. Singuli enim Reges pro ratione status & cognitionis, capita ista, quæ superstitionem redolebant, & penitus Christianorum religioni & fidei adversabantur, sustulerunt; pluribus, quæ gentilium errorum vepretis veitita fuerant, abrogarunt, imo metu pœnæ, aut servitutis perpetuæ, servos simul atque liberos (nihil enim pauciores hi, ut ut rigida cervice jugum hoc subibant, inter innumeros servos potuere) ad servandas, quæ præscribebantur leges, adegerunt: id quod non obscure docet lex ex antiquitate superstes, non feriantis die Dominico perpetuam interminans servitutem. ß.

XLIV.

Columbanus ejusque discipulus Gallus magno Zelo Gentilismum in Suevia impugnant.

Zelo insuper, quo pii Ecclesiæ Suevicæ restauratores, Columbanus Abbas, ejusque discipulus Gallus, uterque natione Scotus, circa annum 10cXX. in oris Alemannorum, & cum primis in ripa lacus Bodamici in gentiles, eorumque sacra in vecti, multi commoti sunt. γ. Neque tamen vires Regiæ, vel verba horum monachorum tantum potuere, ut non solum tum temporis Sueviæ Dux, Gunzo, Iburgingæ ad dextram lacus alias confidens, eos aliquandiu non persequeretur, & plures ex plebe ira ac invidia velut sacrorum suorum violatores infectarentur, consilioque communi perimere gestirent; sed & in seris eorum posteris aliquam multi hujus farinæ homines, non tam convertendi, quam cogendi, non occurrerent ß.

XLV.

Bonifacii Germanorum Apostoli.

Mira sane sunt, quæ Alemanni una cum vicinis nationibus in sequenti etiam seculo Wunefrido Episcopo, Bonifacio alias, & Germanorum Apostolo dicto, facessere negotia. Paucis omnino mite erat ac tractabile ingenium, & quod

a. Vide præfamen ad Legem Alemannicam uti & Præfationem Vadiani in libros de Collegiis & Monasteriis Germaniæ apud Goldastum Tom. III. Scriptorum Alemannic. ß Rkenanus l. c. p. 162. γ. Conf. capp. VI. priora in vitis S. S. Galli & Columbani, a Waland. Sirabo collectis, apud Gold. Tom. I. Scriptorum rerum Alemannicarum. ß. Ibidem.

& quod *Notherus*, monachus, *Caroli Magni* adhuc & *Ludovici* Imp. ætate, de ora *Bodamici* lacus & *Alemannia* cis-Rhenana queri necessum habuit.

(foli,
na 34a u. 7a.

Dura viris & *DURA FIDE* durissima gleba.

illud *Bonifacii* xvo, & sub initia seculi octavi undiquaque per Provincias obtinuisse videtur.

XLVI.

Inprimis autem altas in gente radices egere actiones quædam gentiles & ritus idolatrici: ut erant sortilegia, aruspicia, phylacteria, fontium auguria, divinationes demonum, incantationes, præstigiæ, sacrificia mortuorum, sive locorum, aliaque nefanda sacrilegia, ut *Otho* β. ea recenset, & numerantur in epistola quadam *Gregorii P. R.* ad *Bonifacium*, quam totam fere antiquitatibus suis Gentilissimi *Thuringici* inseruit γ. *B. Saggittarius* noster; quæ difficulter admodum ex animis Barbarorum evulsa. Hinc anxii *Bonifacii* labores, & literæ ad Papam, quæis duram Germanorum, ac seorsim quoque *Alemannorum* cervicem accusavit. Illa autem Gentium consuetudo singulariter hic notanda venit, qua diem, ut loquitur *Tacitus*, noctemque continuare potando non erat probum. Hanc autem statim temporibus ac sub *Calendas* quoque *Januarias* observasse, ex jam producenda *Bonifacii* Epistola ad *Zachariam* Pontificem patebit. Non possumus autem, quin prius, quod doctæ admodum in hunc morem commentatus est *Beatus Rhenanus*, β. hic inferamus. Hinc, scribit, quibusdam adhuc festis diebus apud nos a nocte cognomentum, ut est ille sub *Kalendis Januarias*, quo juxta ritum Christianorum *Servatoris* nostri natalem celebramus, antiquo vocabulo, & haud dubie *EX ETHNICORUM OBSERVATIONIBUS* relicto, *VUIN-HACHT* appellatus, à vino videlicet, conviviisque.

Vitia Ger-
manorum.

XLVII.

Reprehendit autem *Bonifacius* sive simulatos Christianos, sive gentiles, uti propter alias paganas, sic tum præ reliquis propter barbaras ac supersticiosas commensationes. Prætexerant autem isti, eodem esse Christianorum mores, & Romæ circa templum *D. Petri* quotannis observari. Literæ, quibus ad Pontificem hanc causam detulit *Bonifacius*, ita habent: Quapropter, *Paternitas vestra* hujus rei veritatem indicare non dedignetur, ut Ecclesie sacerdotibus, vel populo Christiano inde scandala & schismata, vel novi errores non oriantur, & concrepant: qui carnales homines, idiota *Alemanni* vel *Bajovarii*, vel *Franci*, si juxta *Romanam* urbem aliquid facere viderint ex his peccatis, quæ nunc prohibemus, licitum & concessum a sacerdotibus esse putant, & nobis improprium deputant, sibi scandalum vitæ accipiunt. Sicut asserunt, se vidisse annis singulis in *Romana* urbe, & juxta Ecclesiam in die ac nocte, quando *Kal. Januarii* intrant, *paganorum* consuetudine ducere choros per plateas & acclamationes ritu gentium & cantationes sacrilegas celebrare: & mensas illa die vel nocte dapibus onerare, & nullum de domo sua vel ignem, vel ferramentum, vel aliquid commodi vicino suo prestare velle. Dicunt quoque,

Germano-
rum convi-
santium mi-
serissimi præ-
textus.

D d

a. *Job. Stumpf. Chronic. Helvet. lib. V. c. IV.* β. in historia vita *Bonifacii* lib. I. c. XXVII. γ. cap. III. n. IV. δ. lib. I. rerum Germanic. p. 5. seq.

quo, se vidisse ibi mulieres pagano ritu phylacteria & ligaturas & in brachiis & in cruribus ligatas habere, & publice ad vendendum venales ad comparandum alius offerre. Quæ omnia eo, quod ibi a carnalibus & insipientibus videntur, nobis hic & improprium & impedimentum prædicationis & doctrinæ perficiuntur. Nec negavit Pontifex, cum ad litteras Bonifacii rescriberet, majorum hos mores aliquandiu à Romanis fuisse retentos: sancte tamen est testatus, prædecefforem suum Gregorium III. eos, veluti detestabiles & perniciosos, aboluisse, ac se ipsum denuo per instigationem diaboli pullulantes a die, qua ipsum divina clementia iussisset Apostoli vices agere, amputasse; indeque non esse, cur sese excusent Germani, eadem scelera patrantes. Et videri potest Zacharias anno 743. in Synodo Romana denuo ab istis cavisse, cujus aliquod est decretum: ut nullus Calendas Januariæ, & Bromæ colere præsumeret, aut mensam cum dapibus in domibus preparare, aut per vicos & plateas cantationes & choros ducere, quod maxima iniquitas coram Deo, anathema sit. a.

XLVIII.

*Crafforis
Gentilissimi in
Suevia abo-
litis.*

Tandem divini Numinis gratia feliciter singulis idolomanis Suevicis, eodem anno 743. in Synodo Liptinenfi, cui ipse intererat Bonifacius, a Carolomanno Rege obicem positam crediderim. Universale enim extat decretum, β. ut, qui paganus observationes in quadam re feceris, mulctetur & damnetur quindecim solidis: cautela etiam est addita, ne qui mancipia Christiana paganus tradat; de qua quorundam impietate pluribus in Ep. ad Gregorium jam anno 731. est conquestus Bonifacius. Cæterum, quæ in posteris plures boni legerunt gentilissimi vestigia & errores, præsertim famosæ illæ aquæ, ignis, ferri, cerei & aharum rerum Benedictiones, quas ex primitivis Alemannicæ Ecclesiis servavit Goldastus, γ. non tam vulgi pertinaciæ, quam Doctorem, & ipsius Pontificis Romani, sive negligentia, sive malitiæ una cum aliis acceptæ sunt ferendæ; id quod, si Deo ita visum fuerit, pluribus in Suevia Christiana ostendemus. TANTUM!

Hæc sunt, quæ Doctissimus *Dn. Mellinus* de Sueviâ Gentili uberius, de Suevia autem Christiana aliquantum parcius commentatus est. Utinam quæ de originibus Christianismi in Suevia elaborare incepit, ad finem perduceret, & cum orbe literato benevolè communicaret. Mellea sine dubio Mellinus, Antiquitatum Suevicarum peritissimus, communi nostræ Patriæ Charissimæ SUEVIÆ propinaret. Interim Viro optimo non molestum erit, suum in Suevia & Wirtenbergia Saera Clarissimum Nomen cum debitis laudibus signatum videre.

De cætero supersunt inter nostris tristia Gentilissimi monumenta tum viva, tum lapidea, hæc recensuit Author quidam Anonymus idiomate Germanico sequentem in modum:

Dic

a. Vid. Baron. ad A. 743. no. 20. β. B. Sagittæ. l. c. c. III. γ. T. II. Script. R. A.

Die alte Heidnische Schriften und Bilder / so jetzt unter dem
grossen Lust-Haus zu Stuttgart zu sehen seynd.

Sind alle in Württemberg gefunden / meistens von M. Simon Studion
einem Schulmeister zu Marbach mit grossem Fleiss aufgesucht / Herrn
Herzog Ludwig ums Jahr Christi 1538. angezeigt / beschrieben / nach
Stuttgart geführt / und in die vier Thurn an dem grossen Lust-Haus / ge-
setzt worden. Weilen sie aber an diesen Thürnen ganz verborgen / und
vergeblich gestanden / sind sie 1691. herauf gethan / und unten her an die
Fenster dieses Fürstlichen Lust-Hauses gesetzt worden / damit sie desto
kämmtlicher seyen / und jedermann sie lesen und betrachten könne / als Zeichen der alten
Zimwohner im Württemberger Land / ihrer Sitten und Gottes-Diensts.

M. Simon
Studion
beschreibt
die Alten
Heidnische
Monumenta
in Württem-
berg.

Der 1. Stein.

Ein Altar / mit seinen Haupt- und Fuß-Gestirnen einem Feuer-
Kessel / und neben liegenden Walgen gezieret / und zugleich ein Grenz-
Stein der alten Römer / wie weit sie in Teutschland damals eingebrungen /
die Gränzen ihres Reichs gesetzt / und mit verschiedenen Besatz Stätten und Besten
verwahrt / deshalben vor andern der vornehmste und hoch zu halten.

Dieser ist gefunden worden / Anno 1583. bey Binningen einem
Dorff / jenseits Marbach unter dem Jockern an einem Ort / wo man hernach
Anno 1597. auf Befehl Herrn-Herzog Fridrichs / die Mauren einer Rö-
mischen Festung / oder Burg / C. str. Prætorii, darinnen der Gubernator, oder General, Ve-
sagung und Hof gehalten / mit seiner Wasserleitung / Zisternen / Vormauren und derglei-
chen Anzeigungen hervor gegraben / und in Grund gelegt. Daher gedachter-Herzog be-
wogen worden / daß er solchen Stein mit einem schönen Postement wider an seinen alten
Ort aufgerichtet / und etliche Verse darunter verzeichnen lassen.

Heidnischer
Böken Al-
tar.

ben Binnin-
gen gefun-
den.

Die Schrift des Steins lautet also,

CAMPESTRIBUS.

SACRUM.

P. QUINTIUS. L. FIL.

QUIR. TERMINUS

DOMO. SICCA.

VENERIA. TRIB.

COH. XXIV. VOL. C.F.

Alte Über-
schrift.

Und ist der Verstand davon / daß zu Ehren den Feld-Göttern / oder Götterinnen /
oder auch den Kriegs-Göttern / Publius Quintius Lucii Sohn gebürtig von Secca Vene-
ria, einer Stadt in Africa, ein Oberster von der XXIV. sten Cohorte, oder Bataillon, Gren-
zwiliger Knechte / welche bestanden von 420. bis 5. 600. und 1000. Mann / sonderlich

Dd 1

jur

zur Zeit des Kaisers Probi, als Gubernator dieser neuen Teutschen Provinz am Neckar diesen Stein für einen Grenz-Stein des Römischen Reichs setzen lassen / welches aus den beeden Worten QUIR. TERMINUS, das ist Quirium, oder der Römer Grenz-Stein / abzunehmen. Wobey zu wissen / daß eine Römische Legio von Anfang 4200. Fuß-Knecht bis in 6000. zuletzt bestanden / und zehn Cohortes unter sich gehabt / über welche sechs Tribuni gesetzt worden / also ein jeder Tribunus eine Bataillon unter sich gehabt / eine Legion aber nicht nur für ein Regiment / sondern für eine Brigade kan gerechnet werden / welche etliche Regimenter unter sich hat.

Des Postaments Verse lauten auff Lateinisch.

Neue Wirt.
Schrift.

UT. DE. ROMANIS. ALEMANNAS. FINIBUS. ORAS.
DIVIDEREM. FUERAM. TERMINUS. IMPERII.
NAM. ME. GERMANIS. CÆSAR. PROBUS. INDE. REMOTIS.
JUSSIT. IN. HOC. STATUI. RURE. JUGISQUE. NICRI.
ME. REPERIT. VOMIS. SED. IN. HOC. ME. MARMORE. SISTIT.
WIRTEMBERGIACI. DUX. FRIDERICUS. AGRIS.
HIC. STETIT. URBS. CASTRIS. MUNITA. VENERIA. MILES.
TEUTONUS. HANC. ET. REX. ATTILA. STRAVIT. HUMI.

Welches Teutsch kan geben werden.

Ich wurde für den Grenz- und Bann-Stein aufgestellt /
Daß ich der Römer- Reich abtheilt vom Teutschen Land /
Durch Kaiser Probus hier an diesem Neckar-Strand /
Wo er die Teutschen weg verjaget und gefället.
Herz Herzog Friedrich hat mich wieder aufgerichtet /
Als ich durch pflügen ward gerissen auß dem Grund /
Wo vor Veneria die Stadt und Festung stund /
Vom König Hekeln und den Teutschen gang vernichtet.

Auf welchen Geschicht-Schreibern dieser Herz versichert gewesen / daß allhier die Befestigung und Festung Veneria gestanden und geheissen / auch Binningen ihren Nahmen davon / gleichsam Veneringen bekommen / ist zweifelhaftig. Vermuthlich mag es des Studionis Meynung und seine Verse gewesen seyn / welcher das Alter des Steins auffß Jahr Christi 280. setzt / und die Verstorung vom Attila auffß Jahr 451. gleichwol nicht gar ohne Grund / weil Kaiser Probus nur fünff Jahr regieret / 70. Städte eingenommen / 40000. Teutsche erlegt / 9. Könige zu seinen Füßen liegen sehen / Teutschland zu einer Provinz machen wollen / deswegen zu Rom im Triumph eingezogen / und Anno 282. umkommen.

Die zwo Zeilen am untersten Fuß- Gefims:

TERMINUS. HIC. ROM. IMP. INSCRIPTIONE. SUPPEDANEA.
STUTGARDIAM. BINNINGA. TRANSLATUS. ET. ERECTUS. EST. HEIC.

zeigen an / daß der obere alte Grenz-Stein von Binningen (welches Veneria soll gewesen

sen seyn) hieher nach Stuttgart gebracht / und mit des Postaments nachgemachter
Schrift aufgesetzt worden / im Jahr Christi 1692.

Von dieser XXIV. sten Cohorte, oder 24. ten Bataillon, finden sich zwey Stein (ne-
ben etlich andern) zu Murhart / zwo Meilen von Marpach / deren einen mit folgender
Inscription.

S. I. M.

SEX. JULIUS. D.F. HOR. FLORUS. VICTORINUS.

TRIBUNUS. COH. XXIV. V. C. R. TEMP. A. SOLO.

RESTITUTO. VOTUM. PRO. SE. AC. SUIS. COLUIT.

Ein Oberster nach dem er für sich und die Seinigen einen Tempel von Grund auff wie-
der aufgebauet :

Den andern ASSON. JUSTUS MIL. COH. XXIV. VOL. hat ein Soldat auff-
gerichtet. Welche Gedanken machen / daß diese Bataillon / oder Völcker / von derselben
nicht nur zu Binningen bey Marpach / sondern auch zu Murhart gelegen. Ob aber
dieser Victorinus und P. Quintius von einerley Authorität / oder welcher älter gewesen / ist
nicht wol zu entscheiden. Victorinus muß eben so wol ein großer Capitain oder Mann
gewesen seyn / weil er einen Tempel von Grund auff wieder aufgerichtet. Und ob wol
desser Andeutungen nicht mehr zu finden / oder bisher nicht aufgesucht worden / so ist
doch zu glauben / daß auch allda / gleichwie zu Binningen eine Burg / oder Festung / ge-
wesen / auß dessen Steinen vielleicht / daß bey Murhart annoch mercksame Hunenburg /
vor oder nach Verstörung des Atula und der Hunnen gebauet worden / welches Kaiser
Ludovicus Pius Anno Dominicæ Incarnationis DCCCXVII. CASTRUM. NOSTRAE
PROPRIETATIS. sein eigenthümliches Schloß nennet.

Der II. Stein.

Set bey Cantstatt gefunden / von Andrea Rittelio Antiquario und Regi-
strator des Fürstlichen Archivs, in seine Garten-Maur eingemacht / und
endlich hieher gebracht worden / ist ein Altar / darauff ein Feuer-Heerd / oder
Kessel / mit folgender Überschrift.

IN. H. D. D.

BIVIIS. TRIVIIS. QV

ADRIVIIS. SATTO

NIUS. JUVENILIS

B. F. COS. PRO. SA

LUTE SUA ET SUO

RUM. POSUIT. V. S.

LLM ID DEC. CRR.

Noch ein
heidnischer
Sögen Altar
bey Cant-
statt gefun-
den.
Dessen In-
scription.

Die bedeutet / daß Sartonius Juvenilis Beneficiarius Consulis eines Burgermeister &
Favorit, oder Leh-Mann / diesen Stein gesetzt hat zu Ehren den Weg-Göttern an den
Dd 3

Treuß-Wegen/ da zireh/ drey und vier Strassen zusammen gehn/ für sein und der seinigen Gesundheit/ oder Wolsfahrt/ wegen eines Gelübdes/ willig und schuldiger Massen: *Voto Soluro Libens Lubens Merito*, den dreyzehenden Christmonat. In welchem Jahr aber/ ist nicht genennt/ oder bekannt/ weil die letzten Buchstaben scheinen zu sein/ C.R.V. aber keinen Verstand und Nachricht geben.

Auflegnung
dieser Inscrip-
tion. Sonst sind von den ersten Buchstaben I N. H. D. D. verschiedene Meinungen der Gelehrten/ in dem etliche lesen *In Honorem Dedicavit*, das ist/ zu Ehren gewidmet/ andere *In Honorem Domus Divinae*: das ist/ zu Ehren des Göttlichen Hauses/ verstehe des Kayserlichen/ welches auch **DOMUS AUGUSTA** genennt worden/ wie die Römer ihren Kaysern tapffer gefuchtschwänket/ sie bey Lebzeiten Göttlich verehret/ und nach dem Tod gar vergöttert. Und ist die Ursach solcher Widmung/ so diesen Strassen-Göttern geschehen/ leicht abzunehmen/ indem zu Eerst eine Land-Strasse auff Heylbronn/ Heydelberg/ und Grancfurth/ eine auff Eßlingen/ Göppingen/ und Ulm/ eine auff Waiblingen/ Schorndorff/ ins Hallische Land und Rieß/ und eine auff Stuttgarde/ Calw und Straßburg/ neben dem Zoll geht/ auch ein Post-Statt wie iho/ also vor diesem gewesen seyn muß/ so wol das Reich hinab/ als hinauff. Dann die Römer haben eben so wol ihre unterlegte Posten gehalten/ erstlich mit jungen Soldaten zu Fuß/ hernach mit Wagen/ oder Zuhren/ auch mit Pferden/ wie das genugsam bey den Geschicht-Schreibern zu erlernen.

Der III. Stein.

Jomoni, Set im Kloster Maulbronn an der Kirch-Mauer gestanden/ und hieher Geführet worden/ hat vier fast ganz unverbrochene Bildr. Das erste ist Juno mit einem langen Rock und Haupt-Schleyer/ an deren Achsel der Pfau stehet/ hält in der rechten Hand eine Schaal/ das Rauchwerck auff dem dabeystehenden Altärlein zu opfern/ und in der linken Hand ein Rißlein/ darinn das Rauchwerck zu behalten.

Palladis, Das andre ist die Pallas mit einem gescherten Helm/ Schild/ Spieß und Nacht-Eul/ die zwar etwas unerklärlich.

Apolinis
und Das dritte der halbnackete Apollo mit seiner Harpffe und einem Löwen.

Herculis
Bögen-Bil- der/ waren
ebmal im
Kloster
Maulbronn
an der Kirs-
Mauern. Das vierte der Hercules mit der Keule/ Löwen-Haut und Becher/ darinn drey Äpfel liegen/ so er auß dem Hesperischen Garten geraubet.

Dieser viereckete Stein kan wol ein Altar gewesen seyn/ ob sich wol der Feuer-Kessel nicht daran weist/ weil die ober und untere Leisten abgehauen/ und er für einen Fuß/ oder Polster enz. gebraucht worden/ eine Schaal darauff zu setzen/ darauf Wasser/ so durch das mittlen hinab gemachte Loch und durch geführten Leuchel geleitet worden/ gesprungen/ wie gergleichen Löcher/ zu eben diesem Gebrauch in andern mehr Steinen/ als im VIII. XIII. und XVII. werden zu sehen seyn.

De

Der IV. Stein.

Es ist ein Altar mit seinem Feuer-Kessel / welchen dem sogenannten Heiligen Glück Juvencius Justinus für sein und der seinigen Wolsfahrt aufgerichtet hat / mit der Schrift.

Fortuna Heiligen Altar.

FORTUNÆ
SANCTAE
JUVENCIUS
JUSTINUS
PRO SA
LUTE SUA
ET SUORUM

dessen Ins-
cription.

P.

Wo er gefunden und aufgegraben worden / ist nicht bekannt / noch auch wer dieser Mann gewesen sey. Es kan aber zu diesem Stein nicht unfüglich gezogen werden / die bey nachfolgendem Vten Stein angezogene Schrift / so in Bromberg gefunden worden.

Der V. Stein.

Es ist in einem alten Keller / des Dorffs Binningen / nechst an der Kirch / Anno 1538. so über dem Neckar gegen Marbach gelegen / gefunden / dessen Schrift.

Edlen
Stein.
Vulcani.

IN. H. D. D.
VOLKANO
SACRUM
VICANI
MURREN
SES. V. S. L. M.

So viel sagen wil / daß zu Ehren des Göttlichen Hauses / dem Vulcanus, oder Feuer-Gott / gewidmet haben die Einwohner des Flecken Murr / welches zwischen dem Neckar und der Murr ligt / nach ihrem Gelübde / willig und auß Schuldigkeit. An diesem Stein sind zu beeden Seiten etliche Figuren eingehauen / als auff der linken oben ein Krüglein / unten eine Pfann mit einem Stihl / wie eine Brech-Pfann / dergleichen Geschirre eingehauen waren zu beeden Seiten eines Altars / so zu Breunburg / wie es Scudion nennet / Anno 1543. unter der Erden in einem ruffischem Gewölbe gefunden worden / mit der Überschrift.

FORTUNAE SACRUM
L. CURIATIUS URSINUS

Welchen nehmlich dem Glück L. Curatius Ursinus geheiligt habe / wie Simon Scudion meldet / bey seinem sitzenden Monument.

Auff

Auff der rechten siehet man oben eine Pflug-Schaar / oder wie es möchte ausgelegt werden / ein oder etliche Opfer-Messer in ihrer Scheide / unten einen Hammer oder Schlegel : Zu oberst in dem Kessel / weil es für einen Altar gemacht worden / ein ablange Schüssel mit etlichen Körnern / vielleicht vom Weyrauch / der darinn sollen angezündet werden.

Der VI. Stein.

Obgen. Al-
tar zu Cant-
statt gesin-
den.

Es auch ein Altar-Stein und Gedächtnuß-Mahl / so bey Cantstatt ge-
stunden worden / und an einem Kirch-Hofeingemauert getwesen seyn soll /
mit seinen ober- und unter-Besimsen / wiewol dieselben vornher sammt
dem Feuer-Kessel abgehauen / und nur noch auff der Seite zu erkennen
seyn. Die Schrift daran ist wol zu bemerken / so also zu lesen.

Dessen In-
scription.

IN. H. D. D. JOVI.
ET. JUNONI. REG.
GENIO. LOCI.
ET. D. D. OMNIB.
P. SEDULIUS.
JULIANUS. MI.
LEG. VIII. AUG. A.
TONINIANE. BF. COS
PRO SAL. SUA. ET. SUOR.
STAT. ITERATO POSUIT. IMP.
DIVI. ANTONINI AUG. P. F. V. R.

Auflegung
dieser In-
scription.

Welche verteuſchet kan werden / daß es zu Ehren des Göttlichen
Hauſes / dem Jupiter und der Königin Juno, dem Schuß-Gott des
Orts / und allen Göttern und Göttinnen Dīs. Deabus OMNIBUS Publius
Sedulius Julianus, ein Soldat von der achten Kayſerlichen Antoninianischen Legion : eines
Burgermeisters lieber getreuer / oder Client, für sein und der ſeinigen Wolfahrt geſe-
het hat. Dann ob wol in dem zerbrochenen Stein mit erneuerten Buchſtaben (wie ſie ſaſt alle
erneuert ſeyn) geſeſen wird / MILES. VIII. AUG. ſo hat doch dieſes keinen rechten
Verſtand / und iſt von einem unverständigen Stein-Hauer verändert / oder vielmehr ver-
derbet worden. Was aber dieſe legten theils unſelbſte / theils ſich nicht in einander rei-
mende Wörter / STAT. ITERATO POSUIT. IMP. DIVI. ANTONINI AUG. P. F. V. R.
anlangt / ſchreien ſolche / weil ſie kleiner / als obere Schrift / und das Wort POSUIT,
welches nothwendig zu der obern Schrift gehört / von neuem von einem vielmehr vor-
wiſſigen / als verſtändigen Critico dazu geſe-
het / oder verändert. Ich will aber lieber
mehr verſtändigere Leute davon richten und nachſinnen laſſen / was ſie bedeuten möchten /
und zwar ob ſie muthmaſſen können / wann ja dieſe letzte Buchſtaben auch alt / welcher
Kayſer Antoninus hierunter zu verſtehen ſey / darauf auch das Alter dieſes Steins zu ſchlie-
ſen: Wiewol leicht zu glauben / daß er des Alters ſey / wie der XL. nachfolgende Stein. Hieben

ist zu merken / daß verschiedene Auctores als Crutius, Zeiler, Merian, Bertius schreiben / daß aus etlichen auff einem Marmor zu Cantstatt gefundenen Wörtern / LEG. ANT. STAT. nach wegwerffung der ersten Buchstaben L. E. und Veränderung des G. in C. der Nam istigen Württembergis. Cantstatt entsprungen sey; Aber gang ungerieimt / wann sie es von diesem Sand-Stein des Sedulii Juliani abgemerckt haben / weil sonst von keinem andern Marmor-Stein niemand weiß / und die Worte LEG. ANT. STAT. in diesem Stein weit voneinander stehen. Scheint es komme solches von des Johann Heroldi abgeschmackten Derivationibus her / wie es denn Mart. Crutius von ihm und villeicht die andere auß dem Crutio genommen.

Die Statt Cantstatt führet zwar in ihrem Wapen eine Kann / oder Schenck-Flasch / wie auch die Edelleute Schilling von Cantstatt / so vor diesem ihre Burg allda gehabt / deren Burgstall oder rudera annoch in der Vorstatt an der linken Hand des Neckars zu sehen seyn / wie dann ein Schilling Obrister Prædident im Namen eines Grafen von Württemberg in dem offenen Land-Bericht zu Cantstatt auch Erb-Schenck eines Herzogs in Schwaben gewesen.

Von wem aber / und wann die Kann ihnen zum Wapen sey gegeben worden / ist nichts gewisses: Es sey dann / daß die Schillinge das Schenck-Flasch zum Zeichen ihres Erb-Schenck-Ampts geführt / wie andere mehr Erb-Geschlechter. Bertha, eine Frey-Frau von Neutelspach / soll ums Jahr Christi 1020. zu Alt-Cantstatt S. Amand, welches die Kirch auff dem Göttes-Acker ist / angefangen / und die Statt mit Hüßf-Kan-fer Conrad des II wieder aufgebauet haben / da der König in Schwaben Canutus die Statt Anno 392. zum ersten erbauet hat. Kan also eher von diesem Canutus, Canutus-oder Canut-Statt / und endlich Cantstatt / wenn einige Muthmaßung gilt / als von den Buchstaben eines Marmors oder obigen Steins genennet seyn worden.

Der VII. Stein.

Setzt zu Benningen bey Marpach an des Abtelichen Hallweilischen Schloß-Stein Mauer gefunden / und hieher von M. Staudion gebracht worden. Hat zwey Felser / deren das untere etliche Stück des Eleusinischen Festes vorbildet. Dannauff dem langen Wagen / so wie ein Schiff gestaltet / sitzt Triptolemus der Fuhrmann / den die Ceres außgeschicket die Länder zu lehren / wie sie Frücht außsäen und einernnten sollen / welche vorhin von Erychn gelebet: und zwar zum brennenden in Griechenland / daher der Griechische Priester in seinem kurzen Rock auff dem brennenden Altar etwan etlich Weprauch / hernach die Sau opffert / welche der Opffer-Knecht befuhr: zwischen denen ein Krug steht / nicht mit Wein / sondern mit einem Trank von Mehl oder Korn gekocht / weil bey der Ceres Fest der Priester und opffernde Mensch des Weins sich enthalten müssen. Daß der Wagen wie ein Schiff außsiehet / kommt daher / weil man schreibt / die Ceres sey auff einem Schiff in die Länder gefahren / oder auch mit Drachen und gesiegelten Schlangen geführt worden. In dem aber Triptolemus hier mit drey Pferden fuhr / ist sonderlich in acht zu nehmen /

E c

daß

daß das euserste Pferd ein Hals-Band anhat/ er eine Peitsche/ oder Stachel/ in der einen Hand/ in der andern ein Leitseil/ welches über einer Rolle an einem aufstehenden Stock gezogen wird.

Ob der halb- runde Kasten auff dem Wagen ein leerer Sitz/ oder verschlossene Kiste sey/ ist schwer auß der Figur zu erkennen/ weil man der Götter Wagen an solchem hohen Gest so wol leer zu grösserer Majestät geführt/ als verschlossen/ oder gar bedeckt/ zu desto grösserem Heiligthum.

Auß dem untern Feld läßt sich des oberen sonst fast tunkelte Bedeutung desto leichter verstehen/ weil bey diesem Gest und Cerealibus ludis, so mehrentheils zu Rom in dem grossen Renn-Platz Circo maximo, wiewol auch hernach in den Provinzen und Colonien, oder Befestigten vorgieng/ dabey das Pferd- Rennen auff bloßen Pferden und mit Wagen zu 2. 3. 4. und mehr Pferden/ welche vorhin beschauet/ außerlesen/ und privilegiert wurden/ gehalten ward/ sihet allhier ein vornehmer auff Römische Art gekleideter Mann/ als ein Bau- oder Spiel- Herz in beeden Händen wie eine halbe Kugel oder halbes Ey haltend/ vor welchem sieben bloßte Pferde/ drey zur Rechten/ vier zur Linken stehen/ weil in solchem Rennen sieben Lauff um den Crayß gehalten wurden/ dazu diese Pferde gewählt sind. Das halbe Ey in den Händen bedeutet dasjenige/ welches dieser Schau- Herz nach einem jeden verrichteten Lauff aufgesetzt/ und dadurch die sieben Lauff gehelet/ daß die Läufer und Renner nicht irre würden. Welches Schau- und Renn-Spiel mit grossem Pomp/ Eysen und Kosten gehalten worden/ und die viererley Art der Pferde die man nach den Jahrs Zeiten/ als nach dem Herbst die weiße (alba,) nach dem Sommer die rothe (rufa,) nach dem Winter die blaulechte (veneta,) nach dem Lenz die grüne (pralina) genennet/ mit solcher Verbitterung der Factionen und Partheyen der Läufer oder Renner und der Zuschauer/ also/ daß manchnahl grosser Streit und Blut-vergießen darauf entstanden.

Der VIII. Stein.

Obgenlein
zu Winnin-
gen gefun-
den.

Es ist achtförmig/ zu Wünnigen An. 1583. in demselben Keller/ wo der V. Stein gefunden/ und an statt eines Thür- Gestells gebraucht worden/ daher noch eine Falt und ein Loch für den Kloben zum Schloß eingehauen/ dadurch das eine Bild verderbet und verschlagen worden/ deren achte hier seyn mit allerhand Posturen kleiner Kinder/ unter ihren Füßen/ welche fast nicht wol mehr zu erkennen/ obs Götter oder andere Bilder seyn. Doch wann man sie genau betrachtet/ so scheint/ vom Fenster anzufangen/ das erste nackt/ haaricht und barticht/ mit einem Mantelein über die Brust bedeckt zu seyn/ mit unter sich hangendem rechten Arm/ darauß nichts gewisses zumachen/ hat ein Kind unter seinen Füßen mit ausgestreckten Armen.

Das andere ist der halbnackete Mercurius an seinem Schlangen- Stab und Flügel auff dem Kopf genug zu erkennen/ hat zwey geflügelte einander sich haltende Kinder unter sich.

Das

Das dritte auch nackte hat wie einen Sturm-Hut mit einer Feder/ oder Knopf/ in den aufgehobenen Armen/ weiß nicht was haltend/ dessen Kind den Kopf zurück haltend/ scheint die Arme für sich zu strecken.

Das vierte ist eine Weibs-Person mit einem langen und doppelten Kleid/ hält die rechte Hand unter sich/ in der Linken wie ein Horn des Überflusses/ unter welcher zwei teile miteinander spielende Kinder sitzen/ oder knien.

Am fünfften nacketen erkennt man nichts mehr/ als den Schild in dem Linken Arm zu haben/ unter dem ein Kind mit ausgestrecktem rechten/ und abhängenden linken Arm steht oder kniet.

Das sechste nackte scheint einen Helm auff dem Kopf/ und in dem linken gekrümmten Arm etwas zu halten/ den rechten aber über sich zu heben. Unter dem zwei Kinder einander mit den Armen fassen.

Das siebende ist ganz weggehauen zur Thier-Galt.

Das achte ist vor nichts/ als auß einigen Strichen eines langen Kleides für ein Weibs-Bild zu erkennen/ unter dem zwar Scudion ein kniendes Kind mit ausgestreckten Armen zeichnet/ so aber am Stein selbst nicht kan gesehen werden.

Was nun diese Bilder vor Götter seyn/ und was ihre Kinder bedeuten sollen; ob sie deren Götter Regierung nach sich arten/ oder ob sie von dem Steinmeger nach eigener Erfindung und Phantasey gemacht seyn/ kan ein curioser Mensch sich bedencken und aufsinnen.

Der IX. Stein.

Ist gleichfals ein Altar-Stein/ mit einem tiefen Feuer-Kessel/ von einem groben Sand-Stein mit fast sehr verfressenen vier Bildern/ deren eines die Pallas mit ihrem Schild/ Spieß und Nacht-Eul/ so noch nur wie eine Kugel außsiehet/ in ihrem langen Kleid.

Das andere ist die Jano mit ihrem Pfauen/ Altarlein/ Schal in der rechten/ und mit einem Zepter in der linken Hand.

Das dritte der Mercurius am Schlangen-Stab leicht zu erkennen.

Das vierdte der Hercules mit seiner Keul und Löwen-Haut.

Wo er gefunden worden/ ist nicht bewußt.

Palladis.

Junonis.
Mercurii
und
Herculis
Gegenbild
der.

Der X. Stein

Ist zu Marpach auff dem Markt in der Mauer bey dem Rathhaus auffgerichtet gewesen/ und mit den andern hieher nach Stuttgart gebracht worden/ hat zwei Felder und viel Bilder in einer Taffel/ in deren Mitte der Mercurius nackt und nur mit einem Mantelein über die Achsel bekleidet steht/ mit Flügeln auff dem Kopf/ welche kaum zu erkennen/ halt in der Rechten einen Beutel/ darunter der Vock steht/ in der Linken den Schlangen-Stab/ dem unten der Han auffwartet/ und zu den Füßen etwas rundes mit einer Spiz/ wie ein Helm ligt.

Gegenbild
Mercurii.

Wird hier vorgestellt als ein Erfinder und Vorsteher der Recht-Schul und Exer-

eien der Lehrling / deren allerhand Arten hier abgebildet seynd. Denn im untern Feld zur Rechten hält ein nacketer Jüngling einen Spieß oder halbe Viertel in einer Hand / in der andern ein bloßes Pferd / dem ein ander gleichfalls nacketer Knab / den Schild oder Wurf- Scheibe (discum) im Arm haltend / an der Seite siehet.

Zur Linken hält ein bloßer nacketer Mann / in der rechten Hand einen Prügel / oder Keule / auff die Erde nechst an dem vorgedachten runden Helm stehend / in dem linken Arm wie ein Löwen-Haut hangend hat / es sey dann / daß es ein Helm mit seinen abhängenden Riemen sey. Darauf entweder der Hercules selbst / wie etwan der Götter Bilder auch in den Ficht- Schulen sind gesetzt worden / oder ein alter aufgelernter Fichter (rude donatus) kan verstanden werden.

Das vierte ist dem ersten Reiter oder Scholaren gleich / ohn daß es an statt eines Spießes nur einen kurzen Stock mit der Hand auffhebt.

In dem obersten Feld sind wieder vier Bilder zur Rechten des Mercurii, und drey zur Linken / welche sehr verschliffen und verhöhet seyn / daß man nicht wol abnehmen kan / was sie bedeuten möchten.

Das erste mit einem langen Rock bekleidet / scheint in beeden Händen einen Ballon / grosse Kugel oder Wurf- Scheibe zu halten / als ob es mit gebogenem Leib von gangen Kräften solche wolte aufwerfen.

Das ander halb- nackt und mit einem Mantelein bedeckt / in der Rechten einen Prügel / in der Linken eine Gabel haltend / mag wol einer von den Fichtern seyn / welche mit einem Netz unter dem Schild / dessen einige Anzeigung scheinert hier zu seyn / versehen ihren Gegner damit gefangen und zu sich gezogen / daher Retarii genennet.

Das dritte kan ein Frauen- Bild in ihrem langen Kleid seyn / die in der rechten Hand ein Horn des Ueberflusses zu halten / mit der Linken / den Rock aufzuheben scheint / und am Kopff mit einem Schleier bedeckt / von welchem schwer zu muthmassen / was es seyn soll.

Von dem vierten ist viel weniger zu sagen / was es für eine Person sey / männlich oder weiblich / ein Lehrmeister oder Schuler / ob wol daran abzunehmen / als ob es die Hände zusammen geschlagen halte.

Das erste Bild auff der linken Hand in einem langen Rock hat in der rechten Hand unter sich ein Geschirr wie eine Pfann / mit einem langen Stihl / in der Linken über sich einen Stock / mit einem Knopff und hangenden Strick oder Riemen / gleichsam wie eine Peitsche / damit er als ein Lehr- oder Ficht- Meister die Lehrling abgestraftet / Wo nicht das Geschirr zur rechten ein Opfer- Pfann / und zur Linken / der krumme Spieß oder Priester- Stab laurus damit angezeigt würde.

Die andere halb- nackte scheint / ihre abgebrochene Hände auff die Brust zu legen / zu was Ende / ist unberuht.

Was die dritte im auffgeschürzten Rocklein / mit den verbrochenen Armen wollen andeuten / sieht jedem frey aufzuliegen : wie auch / was den zwischen den beyden Bildern ligend / und dem andern nechsten mit auffgereckten Kopff lieblosende Hund andeuten soll.

Der

Der XI. Stein.

Ist ein Altar = und Gedächtniß = Stein 4½ Schuh hoch / 2. Schuh breit / mit einem Feuer = Kessel / zwischen zwey liegenden Walzen / so bey Cantstatt im Waiblinger Feld gefunden / und von Andrea Rüttelio Fürstlichen Archivario, Herzog Ludwigen überliefert worden / dessen Schrift ist diese noch ganz leslich.

Obgen Altar bey Cantstatt gefunden.

IN. H. D. D. I. O. M
GENIO LOCI. ET FOR
TUNAE. DIS. DEAB.
QUE. EMERITIUS
SEXTUS. MILES
LEGIONIS. XXII
PR. P. F. SEVERIA
NAE. B. F. COS. PRO
SE. ET. SUI. POSU
IT. V. S. L. L. M.
MAXIMO. ET
AELIANO. CoS.
IDIBVS. JANU
ARIIS

Desen In-
scription.

Der Verstand aber / daß IN Honorem Domus Divinae, zu Ehren des Göttlichen Hauses / Jovi Optimo Maximo, dem gütigsten und größten Jupiter / dem Schutz = Gott oder Engel dieses Orts / und dem Glück / den Göttern und Göttinnen / Emeritus Sextus ein Soldat von der XXII. legion oder Brigade, so den Namen PRaetigenae Pia Fidelis der Erstgebohrnen / Frommen / Getreuen / und Severianischen vord. Kayser L. Septimio, oder glaublicher / von M. Aurelio Alexandro Severo, weil dieser die Deutschen am Meyn bekrieger / und bey Mainz zu Schicklingen umgebracht worden / bekommen / Beneficiarius CONsulis, ein favorit, oder client, eines Bürgermeisters / für sich und die seinigen gesetzt hat / Voto Suscepto Libens Lubens Merito wegen gethanen Gelübdes / gern / willig und gebührend / als Maximus und Aelianus Bürgermeister zu Rom gewesen / nemlich im Jahr Christi 224 den XIII. Jenner.

Auflegung
dieser In-
scription.

Der XII. Stein.

Ist ein groß Bild eines Manns / so einen Ochsen unter sich geworffen / und eine Mauer in den Hals sticht / mit andern Figuren eines Hundes / Löwens / Schlangen / Wasser = Napffs / Scorpion / Raben / Altar / Lampen / Sonn und Monds Brust = Bilden; bey Gelbach / oder Gelbbach / einem Dorf zwischen Cantstatt und Waiblingen in einer Weingarts = Mauer / wo man über einen

Obgenstein
bey Gelbach
gefunden.

Hügel auff Eslingen geht / gefunden worden / dergleichen zu Rom in Octaviani Ceno Pallast mit etwas mehr Figuren stehet / so in dem Speculo Magnificentiae Romanae abgedruckt und ausgelegt wird / für einen Acker-Mann / der den Ochsen wie die Erde durch grosse Gewalt bezwinget / welches das Schwerdt in den Hals gestochen bedeutet / darauß das Blut / wie auß der Erden allerhand Früchte stießet / so wol bey Tag als Nacht / so Sonn und Mond Bildniß / auch der Lampen Licht anzeiget / mit großem Fleiß durch den Raben / Fürsichtigkeit durch die Schlange / Fruchtbarkeit durch den Scorpion / Stärke durch den Löwen / Treu und Liebe durch den Hund angedeutet / seine Arbeit verrichtet / und allerhand Früchte / welches des Ochsen mit dreyfachen Aehren vertheilter Schweif anzeiget / und herfür bringt.

Wiewol auch nach anderer Natur-verständiger Meinung / durch den Hund die Hunds-Zage / durch den Löwen die heisse Zeit im Heumonatz / Durch die Schlange die Nässe / durch die Aehren die Erndte / durch den Raben und Wasser-Rapff der Frühling / durch den Scorpion der Herbst / oder Weinmonat / und also die ganze Zeit eines Land- oder Acker-Manns kan verstanden werden.

Dahingegen andere / als Marcinus Smeius und Caspar Barthius solches Bild / dergleichen noch etliche zu Rom zu finden seyn / für die Sonn auslegen / welche auf Persische Art / zu Rom mit dem Namen Michra geehret worden / da der Mann in einer Höle mit einem Löwen-Gesichte / wie hier abgebildet wirdt / und in seiner fremden Persianischen Mütze die Sonne / der Ochse den Mond bedeutet / und wie der Mann den Ochsen mit den Hörnern / also die Sonne den Mond / und die andern Sterne / als Löwen / Hund / Scorpion und Schlange mit Gewalt nach sich ziehet.

Der XIII. Stein.

Obenstein
zu Stein-
heim an der
Wur: gefun-
den.

Es ist ein grosser schwehrrer Stein / ohn Zweifel auch ein Altar gewesen / als man ihn zu einer Wasserleitung gebraucht / daher mitten durch ein Loch gebohret worden / wie in andern mehr Steinen zu sehen : zu Steinheim an der Wurr Anno 1583. gefunden und hieher geführt worden. Hat auff einer Seite an einer Tafel / so von zweyen nacketen Wildern gehalten wirdt / zwischen denen ein andere halb-nackete Person / so ein Horn des Ueberflusses hält / (so viel man sehen kan) vielleicht ein Schutz-Gott / oder Genius, eine Schrift / die aber nicht mehr auß etlich noch übrigen ganzen Wörtern zu verstehen / als daß einer für all der seinigen Wolfahrt Gelübde halben dieses gesetzt. Auff der andern Seite stehet der Mercurius mit seinem Frides-Stab / Beutel und Mantelein / stellet den rechten Fuß auff einen liegenden Bock / zur rechten ein ander Bild / in einem langen Rock mit dem Horn des Ueberflusses / so vielleicht eine Göttin seyn kan : Auff der dritten Seite wirdt abgebildet die Venus, auff den Knien sitzend / und über sich sehend nach dem Vulcanus, der das Netz über sie spannet / als er sie und den Mars besammten angetroffen / so von der Sonn verrathen worden / nachdem des Marcis bestellter Wächter Gallus eingeschlaffen / welches das Bild mit geneigtem Kopff

Kopff und geschreckten Büssen auff eine Seul sich lehrend / bedeuten kan. Wer diese Person sep / die bey der Venus stehet / ist schwer zu muthmassen / es wäre dann der noch halb-nackete Mars selbst / oder von denen zusammen geruffenen Göttern / oder Göttern / eine / wie dann oberhalb des Netzes / mehr Personen abgebildet scheinen zu seyn / die aber wegen zerschlagenen und verbrochenen Steins nicht mehr zu erkennen.

Auff der vierdten Seite hält Hercules den Riesen Anteus so lang an der Brust / und quetschet ihn / bis ihm der Athem ausgehet / damit er nicht wieder auff die Erde kommen kan / davon er sonst neue Kräfte bekommen soll haben / so bald er darauff gelanget. Auch sitzen hier zwey Bilder / deren eins vorn her halb nackt / und mit weiblichen Brüsten auff einen Stein / oder sonst etwa auff ein Thier sich zu lehnen scheint / hinter demselben aber die Pallas mit ihrem Spleß und Helm sitzt.

Der XIV. Stein.

Es ist ein fast runder Mercurius auff einem steinern Fuß / oder Klotz / stehend / sechs halb Schuh hoch / hält seinen Schlangen-Stab in der lincken Hand / in der Rechten einen Büttel / dessen Stücklein noch an der Hand hängt / weil er mit sammt des ligenden Boocks-Hörnern und Kopff abgebrochen / hat Flügel auff dem Haupt ohn Helm / oder Hut / ein Mäntelchen über die Schulter hangend. Dieser ist gefunden worden bey Böblingen / in einem Bieffenthal auff dem Weg / wo man nach Waldenbuch gehet / und soll vor diesem in dem Wald Schonbuch gestanden seyn.

Mercurii
Eigen-Bild.

Solchem Mercurio ist derjenige ganz gleich / so zu Blißhausen einem Dorff zwischen Nürtingen und Keutlingen / an der Kirch hinter dem Thurn eingemauert ligt / nur daß er ein Hütlein und Flügel auff hat / und sehr verfreßten ist.

Ist also wol aus diesen beeden / als nechtlangefegten verstückerten Mercurius,
Dem XV. und XVI. Stein.

Von welchen nicht beruoft / wo sie gefunden worden / wie auch auff denen andern Altären als dem III. VIII. IX. X. XIII. XVII. und XVIII. Stein / ohn ander vielen in Teutschland befindlichen Bildern und Schrifften offenbahr / daß der Mercurius der Teutschen eigner und lieber Gott / oder vielmehr Abgott / gewesen / den sie Theut / Deut / Dit und Gut genennt haben.

Der XVII. Stein.

Es ist ein vierecketer grosser schwerer Stein / $3\frac{1}{2}$. Schuh hoch und 2. breit / scheint auch ein Altar gewesen zu seyn / wiewol er oben gleich gehauen / und mit keinem Loch zum Wasserleiten durchboret / sonst fast verfreßten / ist zu Wildberg im Schwarzwald gefunden worden / und fast schwarz wie vom Rauch.

Daran auff einer Seite Diana eingehauen mit einem aufgeschürkten Rock / mit der Rechten einen Pfeil auß dem Köcher reichet / in der Lin-

Diana's
Eigen-Bild.
den

den einen Bogen zu halten scheint / und neben sich einen Jagt-Hund lauffen hat. Auff der andern Seiten stehet gleichfals eine Person mit einem kurzen Rock / und längerem Mantel / in der Rechten einen Spieß / in der Linken etwas kürzers wie einen Pfeil haltend / zu dessen Füßen ein dickes vierfüßiges Thierlein sitzet / welches velleicht eine Raze seyn kan / die der Diana zugeben wirdt / wann anders auch die Diana durch dieses Bild soll angedeutet seyn : wo nicht etwan Mars dadurch vorgestellt wird.

*Mariæ,
Victoria*

und

*Apollinis
Sagen-Bil-
der.*

Auff der dritten siehet man ein geflügeltes Bild mit einem flügenden Rock / stehend auff einer Kugel / so ohnzweiffel Victoria, oder der Sieg ist / wie sie überall in Stein und Münzen abgebildet wird / halt in der rechten Hand einen Kranz ohnzweiffel von Lorbeer / was / oder ob etwas aber in der Linken / ist unerkändlich.

Auff der vierdten stehet Apollo mit seiner Harpff / auff geschreckten Füßen.

Zu welcher Zeit und zu wessen Gedächtnuß und Ehren dieser Stein gemacht worden / ist nicht leicht zu erweisen / ist aber wegen des Sieges-Bilds in acht zu nehmen / als ein Zeichen eines gewissen Siegs in Schwaben.

Der XVIII. Stein.

*Mercurii
und
Apollinis
Sagen-Bil-
der.*

Ich sehr ansehnlich mit halb-runden Figuren in Lebens größe und andern kleineren geziert / unter zwey Schwebbogen im Flecken Weiler bey Neuenbürg gefunden / weist zur Rechten den Mercurium mit seinem Schlangen-Stab / Flügeln am Kopff / Mantelchen über die Achsel und einem Sackel / zur Linken den Apollo mit einem Stäblein / oder Pergament-Roll in der rechten Hand / als Götter der Wahrsagung / wie solches die andern Bilder genugsam anzeigen. Denn oberhalb den zwey Bögen / darunter diese Götter stehen / ist ein Han mit seinem ausgestreckten Hals / welcher dem Mercurio gewidmet / und ein ander Vogel entweder eine Taube / oder viel eher ein Hafe / des Apollinis eigener Vogel / welcher seinen Schnabel neiget zu einer vier-Blättergen Rose / oder Blum / (wann nicht etwa dadurch haben angedeutet sollen werden etliche Bissen oder Kugeln / zum äßen ;) auß deren Geschrey / Bewegung / Art / Lust / oder Unlust zum essen / und Sitten die Vogelschauer ihre Vordeutung nahmen.

Zu den Füßen der beeden Götter stehen zwey kleine Männlein / die man für ihre Priester nehmen kan / und ist an dem einem / so zwischen ihnen siehet / sonderlich in acht zunehmen dasjenige breite Band / so er um den Hals gezogen / mit beeden Händen hält.

Unterhalb dem Fuß-Gestirn stehet in einer Feldung / oder Platte / ein Mann / auff einem Kessel mit einem Beil in der Rechten (so vor diesem noch erkännlich gewesen) der einen Ochsen mit der Linken an dem Horn hält / als ein Opfer-Vieh des Apollinis, welcher Mann ohne zweiffel ein Priester und Wahrsager ist / der Kessel aber ein Dreypfuß (ob er wol keine Füße hat) darauff in den Tempeln sonderlich zu Dodona, oder Delff

Deß der Abgott geweißaget. Neben dem Kessel stehen etliche Gefäß/ oder Säulen/ mit Schlangen/ oder einem langen Strick umschlungen / welche zweifels ohn von schmerz/ heilbringenden Erß gegossen/ solche seynd/ wie zu Dodona um den Dreyfuß gestanden/ daß/ wann sie von einer überhangenden ehrenen Peltische angerühret worden/ lange geklungen/ deß Abgotts Außspruch desto anschlicher/ oder auffmerckens würdiger zu machen.

Die hinter dem Ofen stehende Figur kan auch wol ein Priester/ oder Wahrsager seyn/ als der in einem langen und einem auffgeschürzten Rock einen Priester-Hut auffhat/ in der Rechten den Priester-Stab/ in der Linken die Opfer-Schüssel/ und an seinem Gürtel ein Opfer-Messer (der gleichwohl auch einer Pallas gar gleich sieht) zur Linken aber einen Bock und Schwein stehen hat: welcher Bock dem Apollini geheiligt ist. Wie aber das Schwein hieher kommet/ welches sonst der Ceres ist gewidmet/ laß ich andre außdencken.

Und obwohl der Dodonische Tempel und Orackel/ oder Außspruch dem Jupiter und nicht dem Apollo zugeschrieben/ oder geheiligt gewesen/ so kan doch wol ein Ab-gott für den andern genommen werden/ in dem die Heyden manchmal solches gethan/ als die Sonn für den Jupiter/ den Apollo für die Sonn und Phœbus, wie dann Hercules für die Sonn/ und so fort/ genennet und geehret. Oder auch können diese allerley Wahrsagungs-Zeug/ Geschäfte und Arten/ so wol auß den Vöglen/ Opfer-Niehs verschiedener Arten/ als auß dem Dreyfuß und Kessel/ verschiedener Götter zusammen gezogen verstanden werden.

Legtlich ist zu wissen/ daß noch viel dergleichen alte Heydnische Schriften und Bilder in dem Württembergischen-Herzogthum zu finden seynd/ die der Curiose Liebhaber suchen kan/ deren zwar zum Theil hieroben gedacht worden/ als zu Meimsheim/ Murrhart/ Erbstätten/ Blißhausen/ Eßlingen/ Ober-Eßlingen/ Belling/ Bück/ Neustatt an der Linde/ Heydenheim/ Mömpelgart/ Mandürt/ Harburg/ Ruppingen/ Rusterdingen/ Meßingen/ Belsen/ und in den benachbarten Orten/ wo eben diese Völker/ die das Württembergische Land ingehabt/ gewohnt/ als zu Heilbrunn/ Wimpfen/ Pforsheim/ Durlach/ Baden/ Horneck/ Sandweyer/ Obrißheim/ Reutlingen/ Hechingen/ Reichenau/ Rohrbach/ und anderswo in der Pfalz/ und im Odenwald.

Auß allen diesen Schriften und Bildern kan geschlossen werden/ daß sie viel eher von den Römern/ so in diesem-Herzogthum gewohnt haben/ oder in Besatzung gelegen/ als von den Teutschen seyen gemacht und auffgerichtet worden. Dann was die Schriften anlangt/ so ist es gewiß/ daß sie fast alle Römisch seyn/ wiewol auch die Gallier ihr Gedächtnuß und Schrift hier gelassen/ weil man bey Marpach folgende Schrift in einem viereckten Stein oder Altar gefunden.

E ANAE
LORATI
TRIBOCI

F f

ET

ET BOI
L. L. M.

Welche bedeutet / daß die Elsäßer und Bayer diesen Stein der Diana zu Ehren aufgesetzt: von denen letzteren vielleicht auch das nechstgelegene Dorff Baptingen / und die beede Ober- und Unter- Boingen bey Nürtingen ihren Namen bekommen haben.

Diese Boi werden mit den Helvetis für ein Gallisches Volk vom Corn. Tacito gehalten / der von ihnen schreibt/ daß diese/ als sie über Rhein in Teutschland übergangen/ sich zwischen dem Schwarzwald / Rhein und Mayn / jene aber weiter hinein gesetzt/ und in Böhmen gewohnt / davon noch der Nam und Gedächtnuß bleibe: Welches schon 600. Jahr vor Christi Geburt geschehen soll seyn / als sie König Siegreich zu Tarquinii Priester des Römif. Königs Zeiten heraufgeführt. Von darauf sie unter Kayfers Augusti Regierung von den Marcomannern verjaget / zwischen die Donau und Inn an dem Lech in Vindelicien sich niedergelassen / da die Haupt- Stadt Augsburg ist / daher das Bayerland seinen Namen bekommen / wie Cluverius wider M. Welsern mit Ernst behaupten will. Wie oft aber die Gallier, Celten, oder Schwaben und Teutschen/ welche mehrentheils für ein Volk genommen und die Boi darunter gerechnet werden / hin und wieder gezogen / diese oder jene Länder eingenommen / gewonnen/ oder verlohren / wie sie dann unter Herkog Brenno auch die Stadt Rom eingenommen und verbrandt / ums Jahr 400. vor Christi Geburt / hat gedachter Welsch ausführlich aufgeführt. Mögen also diese Boi, oder Bayer im hin und her ziehen ihr Gedächtnuß auch wol im Württembergelnd gelassen haben.

Die Bilder aber können so wol von Römern/ als Galliern und Teutschen/ oder Schwaben aufgestellt seyn worden. Dann die Römer haben nicht nur die hie vorngenannte Götter abgebildet und beehrt / sondern noch viel andere mehr / deren Augustinus 30000. zählet. Von den Galliern nun schreibt Julius Caesar, daß sie sich vom Vatter Diten erzeugt rühmen/ den Abgott Mercurium am meisten ehren / nach diesem den Apollo, Mars, Jupiter, und Minerven. Von den Teutschen aber (die er an Sitten und andern gang von seinen unterscheidet) daß sie diejenigen allein vor Götter halten / die sie sehen / und deren Hülfe sie augenscheinlich genieffen / als die Sonn/ Vulcanum und Lunam, von den andern nicht einmal was gehört. Deme zu wieder Tacitus, welchem mehr zu glauben / weil er zu Kayser Trajani Zeiten geschrieben / als Teutschland schon weiter bekriegt und besieget worden/ setzt / daß die Teutschen allermeist den Mercurium an gewissen Tagen mit menschlichen Opfern ehren: Den Hercules und Mars mit andern Vieh- Opfern versöhnen / ein Theil Schwaben der Isis Opfern. Und anderswo von den vertheilten Schwäbischen Völkern / daß sie insgemein Heccum, das ist/ die groffe Mutter die Erde anbetten/ als die der Menschen Geschäfte regiere / und über die Völker herrsche. Welche Göttin ihren eigenen Sitz in der Insel Rügen am Belt gehabt / wie Cluverius will / oder im Heiligen Land einer Schleichwischen Insel / wie M. Trogius Arnkiel von der Cimbrischen Heyden Religion ertwisset / und daß durch des Taciti Catum nemus der Hahn

Sayn daselbst / darinn der Castor und Pollux mit dem Namen Alcis verehret worden / zu verstehen sey.

Sonst erzehlet gemeldter Arnkfel viel Götter die die Sachsen / Guthen / Wenden und Fresen / neben den Mitternächtschen Völkern gehabt / als Othin / Thor und Frigge / oder Frene / Fro / Mithothin und Vagnoff / Tuiseo / Wodan / Frey / Sater / Ermenseul / Fosta und Weda / Herthe / Deumo, Ridegast / Prone / Sime / Swantewith / und Flins / welche auch Herz D. Osiander in seiner Theologia Morali anführet / und über diß noch den Crodo, Trigli, Sceba, oder Syba, Rudianot, Perowiz, Halebund, Zedur, Tibulin, Kreuzmann, Zurtiber nennet / sie aufleget / und für die bekante Römischen Götter nimt / deren Bildnuß und Beschreibung unsere Württembergische doch nicht gleich seynd / als die vielenehr den Römischen / oder Griechischen nachgemacht seynd.

Wir führen aber die Heidnische Abgötter nicht deshalb ein / als ob wir ein Gefallen daran hätten / oder sie zu Ehren suchten / sondern danken Gott / daß er uns aus diesem Götzendienst und Aberglauben gebracht / dabey er uns biß ans Ende der Welt erhalten wolle.

Wer endlich von vorgemelten Schrifften und Bildern weiltäuffigern Bericht verlangt / kan solchen suchen in dem Tractätlein / genennt / Antiqua Gentilium Wirtembergica Salomonis Reischlii D. Consiliarii & Archiatri Wirtembergici.

Hæc Idola & Monumenta Gentilitia Stuttgartiæ conspiciuntur, ut supra memorarum, in Palatio Ducali Ludoviciano. Prope Tubingam ad extrema pagi Messingen in Colliculo Fanum adhuc conspicitur, in quo juxta sententiam B. Io. Ad. Osiandri, Cancellarii Tubing. diabolus fuit cultus: vidimus ipsi, scribit Theologus hic celeberrimus, vidimus ipsi in facie illius supra portam figuram hominis, divaricatis cruribus insidentem tripodis, & circumcirca amputata capita vitulorum & bouum, quæ in sacrificium cesserunt; Locus dicitur Belsen, ni conjectura nos fallit, ἀρὰ βέλων ad vocem Beßlamen, qui Phoenicius fuit Sol, unde Eusebius de illis: cum, siccitas obrigisset, sustulisse eos manus in cælum ad Solem. Hunc enim solum DEUM existimabant, eum vocantes Cæli Dominum Beßlamen. In vicina Ubel Imperiali Reuttlunga videtur abominandum simulacrum, apud Nofodochi-um Marti simile expressum & cultum quondam ab incolis illius loci, eum adhuc gentilismo dediti, sub quo hæc verba.

Da man zehlt IIII. Jahr
war diese Figur gemacht fürwahr
Mars G. M. C. XI.

Vorzeiten war diß ein Abgott
Izt ist bey den Christen ein spott.

Consumilis figura in lapide invenitur Kuppings prope Herrenbergam Vid. B. Cancell. Osiand. Theol. Mor. p. 94. cap. I. de præcepto I.

Unam lapideam tantum ista & muta inter nos haberemus idola, nec alia longè tristi-

ora Gentilismi ἀνψαν. Sed non est, proh dolor! tam sacra nostra Suevia & Wirtenbergia, uti esse deberet, uti esse posset per Gratiā Ejus, qui nos è Gentilismi & Papismi tenebris potentissimā manu suā extraxit. Redeunt multi ad vomitum, fingunt se Christianos, & Gentilibus sunt peiores. Quod Paulus Galatis suis objecit, idem quā plurimis inter nos obijci potest. In Spiritu incepistis, in carne perficitis. O vos insensatos & amentes! quis vos fascinauit, ne obsequeremini veritati, quibus ob oculos positus fuerat Jesus Christus. Uti verò Paulus & Corinthios & Ephesios, & Galatas cæteroque ex Gentilismo ad Christum conversos Auditores suos vacillantes & nutantes erexit iterum repetitis monitis, uti hinc inde Ministros constituit, Timotheum, Titum, Sosthenem, Epaphroditum aliosque, qui incipitum à se opus conversionis ope divina continuarent & perficerent, ita hodiernum non desunt Sueviæ & Wirtenbergiæ nostræ pii Ministri & Antistites Ecclesiæ, qui agrum Ecclesiasticum & Scholasticum inter nos colunt, semenque verbi divini spargunt, & zizania, quantum possunt, evellunt. Tales formantur, formaticertè debent & possunt, in Celeberrimo apud nos & Ducali Stipendio Theologico, Ecclesiarum & Scholarum Wirtenbergicarum in Academia Tubingenti Seminario fecundissimo. Ejus Historia, uti nobilissima pars est Wirtenbergiæ Sacræ, siue Historiæ Ecclesiasticæ Wirtenbergicæ, ita illam quoque tecum, Lector Benevole, communicare nulli dubitavimus. Miraberis heic quoque & celebrabis divinā Magnalia. Sequitur ergò Oratiō mea Historica de Origine, Progressu & Encomiis Ducalis Stipendii Theologici jussu & Autoritate Venerandæ Facultatis Theologicæ in festo D. Augustini A. 1702. Tubingæ habita, ad quam Vir Maximè Reverendus, Amplissimus & Excellentissimus, Dn. Christophorus Reuchlinus, SS. Theolog. Doctor & Professor Ordinarius Celeberrimus, Ecclesiæque Tubingensis Pastor Vigilantissimus, Patronus quondam meus & in Christo Pater, etiam post pia fata decenter Honorandus, Proceres & Cives Academicæ sequenti Programmata elegantissimo invitavit.

DECANUS
ET
COLLEGIUM FACULTATIS THEOLOGICÆ,
IN ALMA
EBERHARDINA
TUBINGENSIS.

LECT: BEN: SAE:

*Programma
Invitationis
Inclytæ*

INter Præsidia ac fulcra, quibus Monarchiam suam, multa fraude & mitibus artibus ad summum tandem sub Hildebrando fastigium evectam, & munire olim & in hunc usque diem conservare consuevit Romanus Pontifex, non postremo

postremo loco haberi debere innumeros Monachorum ordines, nemo facile
 iverit inficias. Postquam enim Curia Romanæ Auctoritate Monachi, lai-
 corum antea numero habiti, Clericorum ordini adscripti, ab Episcoporum
 potestate exempti, sedi Apostolicæ immediate subiecti fuerunt, numero-
 sissimo quasi milite instructa Papalis Potentia, & Episcopos, ne quid novarum
 rerum molirentur, coercere, & totum Christianorum Orbem in obsequio
 continere, haud difficulter potuit. Quot enim numerabantur Monasteria, tori-
 dem Castella Regum Gentiumque cervicibus imposita erant. Quot Mo-
 nachorum ordines, tot ad nutum suum paratos Papa habuit exercitus, nihil
 non pro ipso ejusque Imperio defendendo augendoque ausuros. Quibus ne-
 quid rerum necessariorum deesset per Missæ Sacrificium, Purgatorii figmen-
 tum, Matrimonii interdictum, aliasque non Petri, sed Judæ proditoris
 artes abunde prospectum fuit. Quam aliena hæc sint a Genio regni Christi,
 quod non de mundo hoc esse ipse non semel inculcavit; quam adversa indoli
 primorum Christianorum, quorum omne in abnegatione mundi rerumque cælestium cura
 fuit studium, res ipsa loquitur: ut jure meritoque utamur verbis Salvatoris, cum Pharisaï-
 cas corruptelas graviter reprehenderet, dicens: *Απ' αλεχνης ε γλυσσον αυ.* Quod ne gratis
 dixisse videamur, rem alius paulo & a prima origine repetere, ejusque quantum pagina fe-
 ret angustia, incrementa & progressum veluti in tabula exhibere juvabit. Primordia
 medium tertii a Nato Christo seculi pertinent. Cum enim crudelissima inter sanguinarias il-
 las bestias, ut persecutores Christiani Nominis Lactantius appellat, Decius, exquisitissimis
 lentisque cruciatibus enecaret fideles

*Facultatis
 Theologica
 Tubingensis
 ad solennem
 Orationem
 Anniversa-
 riam
 Augustini
 anam de Duc-
 e ali Stipen-
 dio Theolo-
 gico, Mona-
 sterio quon-
 dam Augu-
 stiniano,
 habitam.*

————— Plerique Patres cauti, cum tale viderent
 Excidium, fugere urbes & more ferarum
 Per desertæ vagi cœcis latuere sub antis.

Quod vitæ Genus adeo multis deinceps placere cœpit, ut, cum deservisset persecutio,
 in solitariis istis locis perseverare potius, quam ad sua suosque redire maluerint. Primo inter
 hos loco nominandus Paulus Thebæus, natione Aegyptius, Eremitarum, testibus Maca-
 rio, Athanasio, Hieronymo, Sulpitio, Sozomeno, Cassiano &c. parens. Qui, cum XV.
 annorum puer, in specum faxei montis in Aegypto se contrulisset, integros XC. annos in
 eremo procul ab omni mortalium consortio moratus fectur, nemini nisi sub horam mortis
 soli Antonio, in hoc vitæ genere successori, visus. Ad Antonium, qui XX. annos natus,
 in loca solitaria recesserat, multi confluxere, quibus, regulam vivendi petentibus, non nisi
 Scripturæ sacre codicem dedit. Excepit hunc Hilarion Palæstinus, & hunc alii: quibus
 Auctoribus hoc institutum ex Aegypto, Thebaide, Syria, Palæstina, mox late per Orien-
 tem invaluit, atque in Occidentem tandem penetravit. Quarto Seculo ad finem properante
 Basiliius, ex Presbytero Eremita, Monachos, ex latebris & speluncis suis, in quibus hæctenus
 latuerant, protractos, in certa collegia distribuit, Cænobia in urbium vicinia esse voluit,
 regulamque certam primus tradidit, quæ fere sola ab eo tempore in oriente obtinuit. Eo
 autem tendebat vitæ Monasticæ prima institutio, ut procul curis secularibus, otio, mollitie,

F f j

divitiis,

divitiis, voluptatibus, unice rebus divinis intenti, in pietate proficerent: Hinc solitaria habitatio, victus parvus, vestes sordidæ, preces assiduæ, jejunium frequens, vita cœlebs, disciplina austerâ, operaque manualia. Quibus rebus cum ingentem sibi apud omnes sanctitatis opinionem conciliarent, adeo Monachorum numerus brevi excrevit, ut ipsi Reipublicæ gravis videretur, & propterea Valens Imperator militiæ adscriptos contra hostes Gothos adegerit, alios ad munia Civitatum patriarum obeunda coegerit, a reliquis autem tributum exegerit. Quemadmodum vero benedictione divina quævis *Uelustitudo*, bono licet animo suscepta, destitui solet, ac propterea, quicquid prioribus Christianismi seculis, humano, licet, si intentionem spectes, non malo consilio ex Judaismo & Gentilismo ad alliciendos ad cultum sanctiorem infideles traductum fuit, mox in innumeros abusus degeneravit, & omnis illius superstitionis, quæ torrentis instar Ecclesiam deinceps inundavit, causa, vel prima saltem occasio, exiit: ita & hic evenit. Quicquid enim est anilium fabularum, quarum hodie perspicaciores inter Pontificios, CANUM & LAUNYUM pudet, quicquid vanæ religionis, perquam Sacra puriora profana idololatria contaminata sunt, id omne Monachis vel originem, vel incrementa debet. Illi Invocationem sanctorum, cultum reliquiarum, imaginum venerationem, transubstantiationis monstrum, aliaque similia introduxerunt: ut deturbis, quas subinde, in bello maxime Iconoclastico, dederunt, & horrendis contra testes veritatis persecutionibus nihil dicam. Cæterum ut in Oriente Basilus, sic in Occidente Benedictus Nurusus Monachorum Patriarcha audit. Qui coactis per Italiam hætenus dispersis solitariis, XII. Monasteria, & in iis primo omnium A. C. DXXX. Cassinense condidit. Ejus regulam & instituta Maurus in Gallia, Gallus in Helvetia, Bonifacius in Germania propagarunt: cumque amplissimis Principum & privatorum donationibus ditescerent Monasteria, non amplius labore manuum, ut antiquiores illi victum sibi parabant Monachi, sed libros conscribere, & novitios in literis pariter, ac pietate informare cœperunt. Factum hinc, ut ex laudabili pietatis & literarum studia promovendi Zelo passim Cœnobîa, ut hodie Academiæ & Gymnasia, conderentur: & quidem, doctrinâ de meritis operum, Monachorum intercessionibus & purgatorio, per conspecta somnia, spectra, miracula, dæmonum etiam procul dubio præstigiis, invalescente, tanto numero, ut oneri potius Orbî, quam ornamento fuerint. Errores enim & superstitiones, quæ jam ante Benedicti ætatem Monasticum vitæ Genus invaserant, majora indies incrementa sumserunt. Pertinent huc votorum laquei, peculiaris habitus, rasura & tonsura a sacrificulis Ethnicis mæuo sumpta, discrimina ciborum, cultus imaginum & reliquiarum, multiplicatio festorum, flagellatio pro expiandis peccatis, & quæ precibus pretio venditis exercebatur mercatura, Prælatorum denique superbia & lascivia. Cui corruptissimo statui cum mederi vellent, qui sanctiores videri volebant, novos, omnes quidem sub regula Benedicti, ordines Cluniacensem, Camaldulensem, Vallumbrensem, Grandimontensem, Carthusianorum, Cisterciensem, Bernhardinorum, Humiliatorum, Antonianorum, Præmonstratensem &c. Ordinibus impleverunt. Tantum autem abest, ut malis medicinam fecerint, ut eadem potius, quæ ipsius Bernhaldi quæreia est, accumulaverint. Tandem Sec. XII. Mendicantes, ostiatum victum petentes, non in agris, ut priores, sed in urbibus

bus Monasteria extruxerunt. Quorum omnis conatus cum eo tenderet, ut superstitiones Paparum tyrannide obtrusas, & jusque Monarchiam tot jam fulminibus, arte & Marte stabilitam, defenderent, eos rebus suis augendis valde conducibiles esse, facile Pontifices animadverterunt, eaque propter nihil non illis indulserunt. Præcipui inter eos AUGUSTINIANI, CARMELITÆ, DOMINICANI, FRANCISCANI, & qui recentissimi omnium Anno MDXL confirmati, IESUITÆ. De quibus omnibus, cum pro meritis dicere non liceat, sufficere nobis potest CASSANDRI judicium, ita vero ille: Quam longe Monachus hodie a prima sua origine degeneraverit, & quantis abusibus contaminatus & deformatus sit? satis per se manifestum est. Nam paulatim religio vera & solida in superstitionem & inanem religionis speciem conversa est, & accrescentibus opibus decrevit pietas, & in ejus locum larvæ Ceremoniarum successerunt, in quibus veræ pietatis operibus pene neglectis, summa totius religionis constituta est. Immortales interim DEO Opt. Max. debemus gratias, qui salutarem Evangelii doctrinam, horum hominum fraudibus corruptam, ministerio MEGALANDRI LUTHERI nobis restituit, piosque excitavit Principes, qui ejedæ pigris ventribus Monasteria in Scholas rursus publicas, pietatis officinas, seminaria Ecclesiæ converterunt. Exemplum nobis Illustrissimum INCLYTUS WIRTENBERGIÆ DUCATUS & ILLUSTRE hie loci STIPENDIUM THEOLOGICUM, Monasterium quondam Augustinianum, præbet. De cujus origine, progressu, & Encomiis die crastino, qui Augustino sacer est, vigore Statutorum Scholæ nostræ, B. Patris memoriam hac celebritate repetere jubentium, hor. IX antemerid. dicet Vir Juvenis Venerabilis & Clarissimus Dn. M. GEORGIUS CONRADUS PREGIZERUS, Tubingensis, in Illustri hoc Stipendio hætenus Repetens, nunc a *SERENISSIMA PRINCIPE AC DOMINA, DOMINA ELEONORA JULIANA*, nata Marchionissa Brandenburgensi, Gloriosissimæ memoriæ Principis FRIDERICI CAROLI, Wirtenbergiæ Ducis &c. etiam post fata Magni, Vidua, vocatus ad munus Informatoris & Concionatoris apud Filios PRINCIPES, Genevæ Allobrogum heroica studia & exercitia tractantes, obeundum. Academix adeo nostræ Illustrique Stipendio publica erga DEUM, Principem, Patriam & Patronos gratiarum actione valedicturus. Omnes igitur tam Academix Procures, quam Studiosos ad audiendum designata hora dictum Oratorem, ea, qua par est, observantia & Humanitate invitamus.

P. P. Sub Sigillo FACULTATIS d. 17. Augusti A. O. R. MDCCLII.

Quod

Quod s' lix faustumque sit,

ORATIO solennis Anniversaria in honorem DIVI AUGUSTINI,
Episcopi Hipponensis, nomine & jussu Venerandæ
FACULTATIS THEOLOGICÆ,

DE

ORIGINE, PROGRESSU & CELEBRITATE

Illustris Stipendii Theologici, Monasterii quondam

AUGUSTINIANI, per aliqua jam Secula celeberrimi,

ipso Die AUGUSTINI, A. MDCCII,

Tubingæ habita

M. GEORGIO CONRADO PREGIZERO,

Duc. Stipendii Repetente.

ALMÆ hujus *EBERHARDINÆ*

Magnifice Domine Rector,

ILLUSTRISSIMI COMITES, * DOMINI MEI PERQUAM GRATIOSI,

DIGNISSIME DOMINE PRO - CANCELLARIE, PATRES

ACADEMIÆ, CONSCRIPTI, VIRI MAXIME KEVERENDI,

AMPLISSIMI, CONSULTISSIMI, NOBILISSIMI, EXPERIEN-

TISSIMI, EXCELLENTISSIMI, DIGNISSIMI

Concio reliqua Illustris, Generosa, Nobilis, Clarissima,

Per - eximia, Præstantissima,

SPES SEculi, EXPECTATIO PATRIÆ.

*Exordium
desumptum a
Laudibus
AUGUSTI-
NI.*

DIVI AUGUSTINI, Episcopi Hipponensis, memoriam dum solenni hac PANEGYRI denuò celebramus, AUDITORES, tot & tanta nobis occurrunt de laudatissimo hoc ECCLESIAE PATRE dicenda, ut, si præcipua saltem, & quæ ad Laudes EJUS maximè spectant, exponere vellemus, vix integri dies ad dicendum sufficerent. Quid enim in AUGUSTINO converso non AUGUSTUM? quid non præclarum & commendatum dignissimum? Lucebat nobile hoc SIDVS Ecclesiæ quarto post Nativitatem CHRISTI Seculo, eo scilicet tempore, quo Ecclesiæ DOMINI MAGNATES THEOLOGI & EPISCOPI, GREGORIUS scil. NAZIANZENSUS, GREGORIUS NYSSENUS, EPIPHANIUS, AMPHILOCHIUS, AMBROSIVS, MARTINUS TIRONENSIS, qui EJUS *συγγενοι* erant, ornarunt.

Nem-

* Erant duo Comites Suevici de Bode, Fratres Germani.

Nempe ita sapientissimo DEI Consilio factum fuisse credimus, ut, cum Imperium Romanum sub Valente Cæsare, Vandalis, Gothis, Longobardis, Hunnis & aliis Barbaris se commoventibus, ad interitum fere inclinaret, ECCLESIA vicissim magnis adeo Theologis floreret, quos omnes Paulus Diaconus virtutibus & Doctrinâ ubique radiasse commemorat. Matrem habuit AUGUSTINUS, eximie Virtutis Fœminam, MONICAM illam, Sexus sui Decus & veram Pietatis IDEAM. Sanctæ huic Matronæ hæc inprimis cura animo sedebat, ut tenerâ adhuc ætate AUGUSTINUS Filius Religionis Christianæ saluberrimam Doctrinam addiceret. Pater autem AUGUSTINI longè alius, eâ pietatis & amoris Divini flammâ non urebatur; sed Filium hunc suum ad honores provehere, ad dignitates promovere unice intendit. Itaque id egit, ut Filius Viri docti famam consequi, & in hoc Theatro Mundi personam suam rite agere posset, parum de sanctiori vitâ, Filio inculcandâ, sollicitus. Factum hinc est, ut AUGUSTINUS profanis scientiis se dederet totum & Divinis Scripturæ Sacræ Oraculis insuper habitis ad impia Manichæorum Dogmata desisteret. Anno demum trigésimo secundo ætatis suæ ad meliorem mentem rediit, commotus S. Ambrosii, Mediolanensium Præfulus, Oratione. Nec enim perire potuit Filius tot precum & lacrymarum, quas largissime pro AUGUSTINO effuderat Mater MONICA. Ejus etiam conversionem non promovit solum, sed perfecit diligens Epistolarum Divi Pauli Lectio. Sic demum indagandæ veritati seriò se applicuit AUGUSTINUS, animum præparans ad Sacrum Baptismum, quem, more tùm Christianis usitato, Paschatis Festo accepit. Abdicatâ penitus Rhetoris professione, crebris jejuniis, precibus, cæterisque id genus piis operibus se exercuit, adjungens hisce omnibus noctu diuque attentam & devotam Legis Divinæ meditationem. Tantam autem habuit AUGUSTINUS pietatis famam, ut, qui vitam vellent piâ et ad normam Verbi Divini compositam amplecti, Ejus consilii auspiciisque rem tantam suscipiendam putarent. Sane cum ab Ecclesia Hipponensi in Presbyterum primo, mox in Episcopum eligeretur AUGUSTINUS, nihil tale cogitans, in solitudinem se statim recepit, præparaturus se hoc modo ad gravissimum Munus, quod Ipsi erat impositum: & sic præclarissimo hoc suo exemplo docuit omnes, qui ad Ecclesiæ Ministerium aspirant, non cæco impetu ruendum esse ad gravissimum hoc munus, ipsis etiam Angelicis humeris tremendum. De cætero, quæ Laudes AUGUSTINI? quæ Viræ Sanctitatis? quæ morum puritas & lenitas? quanta VIRI, dùm viveret, fama & admiratio fuerit? quanta cum Pelagianis & Donatistis certamina habuerit? præterquam quod ex nostri instituti, ordinisque, quem nobis proposuimus, legibus non tenemur, tam late patentem laudum campum ingredi, satis est, AUGUSTINI nomen præmisisse, præ quo langueat omne aliud encomium, dininuatque magnam illam opinionem, quam auditio AUGUSTINI nomine quilibet statim animo concipit. Dicat pro me Cornelius JANSENIUS, Ep. Iprensis celeberrimus, qui tanto in pretio habuit AUGUSTINUM & Ejus scriptra, ut familiaribus suis quandoque fassus fuerit, se decies & amplius universa opera AUGUSTINI

Mater AUGUSTINI pia.

Pater profanum.

Augustinus viria juvenutis emendat.

Fuit ex Presbytero Episcopus.

Corn. JANSENIUS magno in

attentione

pretio habet Augustinum. attentione acri, annotatione diligenti, libros verò contra Pelagianos facile trigefies a capite ad calcem evoluisse. Patres ceteros utiles esse, sed AUGUSTINUM necessarium, imò unum pro omni materiâ Theologicâ sufficere ajebar. Uberratem enim ejus, & fecundum illud pectus cum stupore admirabatur. Nul- lum aut Aristotelis, aut Archimedis, aut cujuscunque sub Cælo ingenium dicebar æquale AUGUSTINO, & tale a DEO factum, ut Ecclesia haberet, quem subtilissimâ omnium Pelagianæ hæresi opposeret, cui nullum cæterorum Sanctorum Patrum negabar fuisse parem. Non semel dixisse fertur Jansenius: Vitam sibi jucundissimam fore, si in Insulâ aliquâ, aut caute Oceani extra omne humanum consortium cum solo suo AUGUSTINO deponeretur. Breviter, post DEUM & Scripturam Sacram in deliciis ei erat AUGUSTINUS. Statim enim advertit Jansenius, plurimos Scholasticos in materiâ illâ capitali de Gratia & libero arbitrio longè abire non solum a Scripturâ Sacrà, sed & ab ipsâ AUGUSTINI mente. Hinc crevit cum ætate amor, id certius noscendi, nec ab eo tempore ad finem vitæ omisit hanc cu- ram, & assiduam AUGUSTINI Lectionem.

Etiam LU- THERUS præclaro scri- tis de Au- gustino. Ipse Megalander LUTHERUS, Monachus quondam AUGUSTINI- ANUS, AUGUSTINUM præ aliis, ante & post Reformationem, in pretio habuit, & illum contra Pontificios sæpius pro causa sua allegavit, imò contra ERASMUM, qui primò non magnifice sentiebat de AUGUSTINO, vindicavit: Nec dubitavit Lutherus, ipsum AUGUSTINUM in Scripturæ Sacræ explanatione ipsi Hieronymo præferre. Sanè ad amicum quandam, notante Seckendorffo, ita scripsit: Theologia nostra & S. AUGUSTINUS prosperè procedunt, & regnant in nostra Universitate, Aristoteles descendit paulatim, inclinatus ad ruinam prope futuram sempiternam.

Judicium Chemnitii de Augustino. Sed audite etiam magnum nostrum CHEMNITIUM, de AUGUSTI- NO in Oratione, quomodo Patres legi debeant, ita differentem: AUGUSTINO omnium eruditorum judicio conceditur Palma, quia magis propriè & com- modè veram Ecclesiæ sententiam proponit & explicat, quam reliqui Patres, qui nondum motis disputationibus securius locuti sunt sæpius, ut ipse AUGUSTINUS di- cit, & propterea etiam conatus est, multa antiquorum incommodus dicta interpretatione commodè corrigere. Et dignum est observatione, quod ante AUGUSTINI tempora ni- mium tribuebatur auctoritati Patrum, Hinc cum Hæretici suos errores sine Scripturâ tantum ex patrum interpretatione & incommodè dictis vellent stabilire, adegerunt sanè AUGU- STINUM, ut sæpe in suis libris repeteret illud axioma, quod omnino necessarium est in Ec- clesia, nempe ex solis libris Canonicis probandos esse Articulos fidei, reliquorum verò scripta ita legenda, ut liceat in illis improbare, quæ cum Veritate Canonicâ non congruunt.

Talis tantusque fuit AUGUSTINUS, qui expletis septuaginta & sex vitæ suæ annis paulò ante obidionem & interitum Urbis Hipponensis calamitatibus humanis ereptus, bea- ta morte ad CHRISTUM perrexit, VIR omni nostra laude major & vene- ratione, non qualem Pontifex Romanus, sed Paulus, Doctorum nostrorum memoriam commendans, præscribit, omnino dignissimus. Cum

Membr. 13.
17.

Eum in finem convenimus AUDITORES, incidit enim in hunc ipsum DIEM solennis memoria & illa quidem anniversaria D. AUGUSTINI, ejusque festivitatem, sive natalem, sive nominalem, sive, quod verosimilius est, e-mortualem publicâ hodie solennitate & piâ devotione celebrat Almanstra EBERHARDINA & in hac VEN. FACULTAS Theologica: non quod jam dictum est, ritu Papistico, sed Christiano, qualem Paulus mandat ita scribens: Memores estote Doctorum & Doctorum vestrorum, qui locuti sunt vobis sermonem Dei: quorum imitami fidem, contemplantes, quis fuerit exitus conversationis ipsorum.

*Scopus An-
niversarii
Festi institui
in honorem
Augustini.*

Cum itaque festivus hic DIES pro more hætenus recepto solenni aliquâ Oratione condecoratus fuerit, SPARTAM hanc, humeris meis equidem imparē, auctoritate & jussu Ven. Facultatis Theologicæ in me recepi, dicturus de ORIGINE, PROGRESSU, & CELEBRITATE Illustris Stipendii Theologici, MONASTERII quondam AUGUSTINIANI, per aliquam sæcula inter nos celeberrimi.

Favete, Auditores, meo instituto, & dùm ultimâ hac Pietate Matrem ACADEMIAM in hac nobilissimum Ecclesiæ Patriæ SEMINARIUM discedens hinc, veneror, dicturo de re gravissimâ æquis animis & auribus adeste.

Magna fuit quondam gloria Principis EBERHARDI, primi Wittenbergiæ Ducis, quem BARBATUM vulgò, rectius PROBUM nominamus.

Ille BONARUM Artium Patronus, ille PATER fuit Sapientiæ. Docuit hoc satis fundatio nostræ Academiæ, quam FONTEM SAPIENTIÆ esse voluit.

Docuit hoc erectio istius SEMINARII, in vicinâ SYLVA FAGORUM exstructi, postea a Ludovico PIO, Duce Wirtembergiæ, Turingum in Illustre Collegium translati. Denique hoc docuit Monasteriū, quod laudamus, AUGUSTINIANI, Stipendii nostri Theologici, per injuriam temporum devastati, suscepta per EBERHARDUM restauratio. Nimirum laudati sumus Princeps post iniquè combustum Joannem Hussium & Hieron. Pragensē satis agnovit, imminere gravem & notabilem Ecclesiæ revolutionem. Iple etiam cum ROMÆ esset, laxatam & luxatam undique disciplinam Ecclesiasticam observans & fracturis SOLYMÆ Mysticæ, id est, vulneribus Ecclesiæ graviter ingemiscens Reformationem in capite & membris, in doctrina & moribus pie optavit, & eò usque, donec talis eveniat, vivere desideravit. Imò non satis fuit EBERHARDI Oportasse correctionem, sed Ipse eam in his terris suis urisit & promovit. Nam Parthenonem Græzicellensem nimia licentiâ Monialium diffusentem, ut & Cœnobium Monialium Kircheimense, Pfullingenfē & ipsum nostrum Monasterium Augustinianum in melius aliquantulum pro Religione istius Seculi reformavit. Quo præterea animo fuerit in Salvatore uni, um J. C. videmus ex statua, quæ in Cœnaculo Stipendii sistit EBERHARDUM, flexis genibus Christum Domium hoc suspitio venerantem: O JESU, Fili DEI, miserere mei. Sisteat etiam in eadem Statuâ D. AUGUSTINUS, EBERHARDUM Christo quasi commendans, utpote vocatus in auxilium ab Eberhardo exclamante: Ora pro me

*EBER-
HARDUS
primus Dux
Wirtenb.
Fundator
Monasterii
Augustini-
ani Tubin-
gensis, quod
postea di-
cendum est Sti-
pendium
Theologic.*

*EBER-
HARDUS
Dux optat
Reformatio-
nem Ecclesi-
asticam.*

*EBERHAR-
DUM
Christo
commendans,
utpote vocatus
in auxilium
ab Eberhardo
exclamante:
ORA PRO ME
DOMINE*

DOMINE S. AUGUSTINE ! Unde equidem videmus, Auditores, nondum ex omnibus tenebris Papalibus emeruisse Principem Optimum, cum opem adhuc imploraverit hominis, quam a Solo Deo petere debuisset. Sed quis de Eberhardi Pietate planè dubitaret ? qui subinde vitam eò usque prorogari sibi exoptavit, dum Concilium Universale ad impetrandam istam, quam dixi, Reformationem Ecclesiæ, fieret. Subit nos mirari, quod in tantis tenebris Solem Iustitiæ Christum Salvatorem videre potuit **EBERHARDUS**, qui sine dubio solidam e verbo DEI Informationem non respuisset, modo eam tùm temporis habere potuisset.

Monasterium ergo nostrum, cujus primum fundatorem ignoramus, sub **EBERHARDO** insigniter crevit, & profecit. Equidem Academia hæc nostra tùm adhuc recens, libenter conventum Prædicatorum, sive Monachos Dominicanos, eruditione celebres juxta se habuisset, optavitque, ut docti Patres in hoc nostrum Monasterium mitterentur, & Studiosi Sacrarum Literarum per eos instruerentur. Ideo Princeps **EBERHARDUS** Provincialem hujus Ordinis & Vicarium cum Patribus quibusdam convocavit, sicque de erigendo Cœnobio Prædicatorum & de Augustinianis Monachis, qui Eremitæ **S. AUGUSTINI** vocabantur, nec admodum docti erant, in Eremitum *Gnadenzell* transmittendis consultavit, in quorum locum Prædicatores, sive *Dominicanos*, immittere *Augustiniano* huic Monasterio nostro animus fuit **EBERHARDO**. Consilium autem hoc non successit, quia non videbantur **AUGUSTINIANI** expellendi, quos deinde **EBERHARDUS** aliter formare studuit, & in gratiam horum ipsum Cœnobium hoc ex fundamentis denuò & amplius restaurari fecit, anno supra milleimum, quadringentesimum, nonagesimo. Quo tempore cum Universitas Studiorum Tubingensis Lectoria, seu Auditoria, pro singulis Facultatibus in locis aprioribus nondum haberet, ipsi *Augustiniani* Monachi aëdibus Scholasticis Theologicæ Facultatis locum inter se ad Orient, plagam pro Auditorio concesserunt.

Hæc erant initia Monasterii nostri **AUGUSTINIANI**, tùm quidem non ad eò **AUGUSTI**, sed sædis admodum erroribus Papisticis inquinati, & **AUGUSTA** Evangelii luce infelicitè privati, verùm absit, ut primævam hanc fundationem acerbè nimis impugnemus, aut laceſſamus, gratias potius agamus DEO, quod impletum mox fuit **EBERHARDI**, pii Principis, Votum, Reformationem Ecclesiæ seriò optantis. Anno enim ab excessu **EBERHARDI** vigesimo primo respirare cœpit Ecclesia, liberata a jugo Papali magis quam Tyrannico per Ministerium **LUTHERI**, nundinationes primò Papales impugnantis, mox ipsum **COR** & Pontificis Romani jugulum petentis. Erat quidem tùm Status Ecclesiæ & Reipublicæ Wirtenbergicæ miseritimus.

Ulricus enim Dux (post rædem Hertenii & expugnatam Reutlingam) a fœdere Suevico terris & ditionibus suis exurus, per quindecim annos sedibus incertis extra Ducatum vagari debuit. Durum hoc fuit Optimi Principis exilium & acerbum fatis; sed ita factum est singulari nutu Dei, ut Princeps Exul, omni humano auxilio destitutus, Divinum anhelaret, & ad cognitionem Veritatis Evangelicæ perveniret. Inprimis profuit **ULRICO** Duci pia conversatio cum **JOANNE FRIDERICO**, Electore Saxonie, Ejusque Theologis instituta de rebus Fidei discussio. Haulit etiam doctrinam puriorem in Aula

Philippi

Philippi, Hassæ Landgravii, Principis pii, fortis & Magnanimi. Felix tandem fuit exilium Ulrici Ducis, quo Deum suum cœpit rectè agnoscere. Felices & nos reddidit Exul Princeps, dùm Victor in Patriam reversus OLEAM Pacis Divinæ, id est, Evangelium Wirtembergiæ huic nostræ inferret. Recuperato enim patrio Ducatu, omnes curas & cogitationes ad constituendam Ecclesiam, Academiam & Rempublicam contulit ULRICUS. Ecclesiam inprimis ad Augustanæ Confessionis normam direxit & conformavit, & ut Doctores, Pastoresque haberet idoneos ac fideles, operam dedit. Tum, ut SEMINARIUM Ecclesiæ perpetuum extaret, subsidia certa, Theologiam discipulis destinavit, qui alumni, qui beneficiarii Principis essent, & ad usus Ecclesiasticos sese influerent ac præpararent. Hos in unis Aedibus habitare iussit, ut non tam domiciliis, quàm mentibus conjuncti esse discerent. Sic ergo alteros suos quasi Natales Stipendium nostrum debet ULRICO, quem E J U S REFORMATOREM optimo jure dicere possumus. Usus fuit ULRICUS in Reformatione Stipendii nostris & Ecclesiæ universæ Ministerio Ioannis Brentii, Halæ Suevorum ad hoc negotium evocati, item operâ Erhardi Schnepfii, ex Craichgovia oriundi, & Ambrosii Blaureri Constantiensis, Theologorum omni laude majorum.

ULRICUS
Dux Ræ-
FO R M A-
TOR.

Prima Evangelica concio ab Ambrosio Blaurero Tubingæ habita fuit die 2. Dec. A. 1534. Stuttgardiæ autem missa abrogata fuit A. 1535. ipso Festo Purificationis Mariæ, & loco Missæ restituebatur verus & genuinus usus S. Cœnæ, quam juxta mentem & institutionem Jesu Christi dispensare inceperant fideles Ecclesiæ Ministri, & Reformatio Ecclesiæ Patriæ fuit suscepta, quam ULRICUS habitâ etiam Dietâ Ordinum Provincialium, ipsâ DOMINICA LÆTARE convocatorum, pio Zelo urisit.

Tum demùm Stipendium nostrum cœpit esse verè AUGUSTINIANUM, verè AUGUSTUM, AUGUSTA Evangelii luce collustratum, adeò, ut in toto Orbe mox radiare inceperit. Longè alia Ejus facies erat in Papatu, siquidem sædis Manichæorum erroribus, quibus laborabat etiam AUGUSTINUS, nondum conversus, inquinatum erat. Non enim difficile nobis est, Auditores, analogiam ostendere inter Papismum & Manichæismum. Manichæi impugnabant Scripturas Veteris Testamenti. Sanè Pontificii non clandestini, sed professi sunt hostes Verbi Divini, nec Vetus saltem Testamentum, verùm totum Codicem Sacræ Scripturæ e manibus Auditorum eripiunt. Manichæi, ut auctoritatem suæ hæresi conciliarent, miracula jactarunt. Totus Papatus scætet Pseudomiraculis. Manichæi utrumque Testamentum inter se pugnare, & Sacram Scripturam corruptam fuisse nugati sunt. Idem Pontificii fingunt, ne S. Literarum testimoniis convinci queant. Manichæi nuptias, quasi a Diabolo institutas, damnaverunt, eum, qui Uxorem duxerit, post mortem in aliud Corpus transire somniarunt. Pontificii non tantùm magnæ hominum parti, suis nempe Monachis, Monialibus & Sacerdotibus conjugio, quod tamen Sacramentum esse volunt, interdiciunt, eaque unâ lege horrendis flammarum libidinibus & cædibus innumeris totum Christianum Orbem impleverunt; sed ipsi quoque ordini Conjugali iniqui sunt, quod dictum Rom. 8. quin Carne sunt, Deo placere non possunt, ad conjugium detorquent,

Papista Ma-
nichæizant.

atque eos, qui in Conjugio vivunt, immundos, contaminatos & carnales esse scriptitant, qui nec Deo placere, nec deprecantes a Deo exaudiri possint. Manichæi etiam Magistrum infestierant. Pontificum Romanorum tantus est fastus, ut abjectissime de Magistratu, ejusque officio sentiant. Sic enim Sylvester I. in Concilio Romano statuit: Nemo Clericus, vel Diaconus, aut Presbyter propter causam suam quamlibet intret in Curiam, quoniam omnis Curia cruor dicitur, & immolatio simulacrorum est. Manichæi pixarunt, nefas esse animal occidere, & carne vesci, dicentes cum Pythagoræis ex Ovid. Libr. XV. Metamorph.

Heu quantum scelus est, in viscere viscera condi,
Alteriusque animantem animantis vivere letho!

Ita errant Pontificii, imprimis Monachi *Caribustiani*, qui in perpetua degunt carnis abstinentia, alii autem in quadragesimali carnis privio non solum peculiarem aliquam sanctitatem, sed & satisfactionem pro suis & aliorum peccatis querunt. *Cornelius a Lapide*, de carnis macerandæ causâ & carnibus ipsos laudabiliter abstinere censet. At qualis hæc est maceratio a carnibus abstinere & vino se ingurgitare? Manichæi Deorum Dearumque nomina, ut Pagani invocant. Quid agunt Pontificii? Sanctos Sanctasque, Mariam imprimis, velut Numen quoddam præsentissimum colunt & venerantur. Manichæi carnibus & vino non utebantur quidem: sed aliis cibis longè præstantioribus & succis dulcissimis sese reficiebant. Carnem appellabant domum stercoreum. Pontificii certis diebus a carnis esu abstinent, sed piscibus & aliis cibis exquisitissimis se sariant.

*Luc. Ohand.
Epit. Hist.
Eccles. Cent.
III. Libr. 4
c. 3. pag. 99.
100. Cent.
V. Libr. 1.
c. 35. p. 164.
Tristis Mo-
nasterii Au-
gustiniani
Tubingen-
sis post mortem
EBER-
HARDI
BARBA-
TI, Ducis
Wirt. facies.*

*Magistratus
Tubingen-
sis cura pro
Religione &
Disciplina
Ecclesiastica.*

Hæc eum in finem adducuntur, AUDITORES, ut quam necessaria fuerit Reformatio nostri etiam MONASTERII quondam AUGUSTINIANI, istis erroribus inquinati, necum agnoscat. Mortuo enim Duce *EBERHARDO BARBATO*, Dotatore Monasterii nostri Augustiniani Munificentissimo, mirum in modum decreescere incepit Cœnobium hoc Augustinianum: Diminutæ sunt facultates, crevit Superstitio; Protrita & conculcata fuit a Monachis severior disciplina, contaminatus est denique cultus DEI adeo, ut Magistratus Oppidi Tubingenensis, a quo beneficia maxima, largissimas Eleemosynas, & ipsæ ædes Claustrales acceperant Monachi Augustiniani, hos tantos errores satis observans, correctionem seriis votis expeteret. Non enim existimabat, abutendum esse beneficiis, quæ liberali manu multi cives & incolæ Tubingenenses in Augustinianos erogaverant. Hinc cum *Ulrico* Dux exularet, Magistratus Tubingenensis a Regimine Austriaco, quod Sturtgardie tunc fuit, serio petiit, ut in pristinum statum reduceretur Monasterium Augustinianum, cultus DEI verus cum Disciplinâ strictiori nimium neglectus, postliminiò revocaretur, & conservaretur. Id ut obtineret Magistratus Tubingenensis, submissas scripsit literas A. 1532. d. 8. Aprilis ad Consiliarios Regiminis Austriaci. Sed quod ab istis obtineri tunc non potuit, id præstitit *ULRICUS*, Dux Wirt. Hic enim avitis ditionibus restructus, velut *HISKIAS* quidam.

aut alter JOSIAS, incepit Sanctuarium DOMINI repurgare, & non disciplinam modo collapsam, sed & doctrinam Cœlestem mendacius humanis & traditionibus pessimè contaminatam, Ecclesiæ nostrati, & in Hac Illustri Stipendio restituere laboravit. Erat hic animus Duci ULRICO laudatissimus, terras & diriones suas a DEO sibi restitutas, optimè tueri & subditis clementer imperare. Hinc ad promovendam Gloriam DEI Seminarium hoc Ecclesiæ nobilissimum, Augusta Evangelii Luce collustratum fundavit, uti filii subditorum a tenera ætate veram & salutarem DEI cognitionem in hoc Templo Virtutum melius addiscerent, & ad alios etiam feliciter propagarent. Itaque Anno 1536. d. 24. Septembris, piè præcepit, ut ex universo Ducatu, inprimis Districtu Tubingensi (nam prærogativam primùm Tubingenses præ aliis habuerant) filii piorum Parentum Tubingam mitterentur, ibidemque sumtibus Principis in moribus & Studiis probe instruerentur. Eum in finem Anno 1537. per universum Ducatum Rescripta & Mandata sunt emissa, quibus monebantur etiam status & Ordines Provinciales, ut cogitarent de sumtibus & subsidiiis, huc pertinentibus. Aedes autem tùm deerant Stipendiariis, nec enim ob numerum omnes poterat capere Monasterium Augustinianum, hinc in Bursa, sive Contubernio, per aliquot annos debebant, Anno demum 1547. amplificatæ sunt aedes Monasterii Augustiniani, & Stipendiarii Principis ex Bursa, seu Contubernio, eò translati.

Sanè quod olim *Jacobus Andrea*, Cancellarius & Præpositus Ecclesiæ & Academiæ Tubingensis meritissimus, frustra a malevolis hæcenus velleicatus, in Oratione de Principum Officio in Collegiis Monasticis tuendis & studiis literarum fovendis de *Julio Duce Brunsvicensi* in inauguratione Collegii Gandersheimensis dixit, idem de *Ulrico*, Duce Wirtembergiæ, affirmare licet: per quem scilicet DOMINUS hoc beneficium ad reliqua innumera adjicere voluit, ut Collegiorum Monasticorum, quæ ab initio Spiritus Sancti Academiæ fuerunt una cum Ecclesiis passim in hoc Ducatu inclyto pia instauratio fieret, quæ propter impietatem superioris Seculi, & quod a Majorum pio instituto recessissent, propemodùm conciderant, & nostræ ætate in pulvere jacebant: In quibus omnibus & singulis, Spiritu Sancto Duce, Illustrissimus Princeps noster ludos aperuit, ex quibus, tanquam ex penu & Equo Trojano, omnibus temporibus ad ruinas Ecclesiæ faciendas & instaurandas depromantur Doctores idonei, divinis & necessariis donis exornati & instructi, qui tanquam Duces militiæ Spiritualis adversus potestates, quæ sunt in aere, ad Exercitium DEI instruendum omni tempore expediantur.

Qua in re singularis & eximia pietas & Sapientia Optimi Ducis meritò laudanda est. Nisi enim selecta ingenia a puero in Sacrarum & Bonarum ac Liberalium artium & Linguarum studio instruantur, accensa Lux Evangelii paulatim exstinguetur, & Barbaries ab Orco revocabitur. Concordia quoque inter docentes & discentes facilius conservari potest, quando eadem educatio, doctrina, & disciplina cum ingeniorum conformitate conjuncta

ULRICUS,
Dux Wir-
tembergiæ,
diſti Mo-
naſterii Au-
guſtiniani
Reſormator.

Stipendiarii
Principis
Wirtenb. ex
Burſa in æ-
des Monaſte-
rii Auguſti-
niani, reſtau-
rati & am-
pliati, trans-
feruntur.

Loc. Andreae,
Cancellarii
Tubingensis,
de conſer-
vandis in
Eccleſiâ
Collegiis
Monasticis
egregium ju-
dicium.

et,

est, quam videmus miserè dissipari, ubi dissimilitudo ingeniorum oīversitate educationis, disciplinæ & doctrinæ confirmata est.

Accedit animorum quoque ingenuitas & Patriæ quidam innatus, occultus & dulcissimus amor, ut liberalitatis perpetuò memores, qua sua studia ab infantia juvari vident, nunquam non & precibus & vocationis suæ officiis de Salute Patriæ & Ecclesiæ cogitare possint, operam dantes, ne pernicioſa & offendiculis plenâ discordiâ perturbentur, sed in pia, sanctâ, DEO & hominibus gratâ concordiâ & pace conserventur. Hoc beneficium majus est, quàm ut quisquam animo concipere, aut oratione explicare possit, cujus magnitudinem tum demùm conspicimus, cùm acerbissimis litibus & contentionibus non necessariis omnia perturbari & involvi videmus, quorum malorum non postrema causa

*Christophorus, Dux
Wirtenbergiæ, Illustris
Stipendii
Theolog. piè
favet.*

est, Disciplinæ & educationis diversitas: Quæ res animum quoque Ducis *Christophori* confirmavit, ut de conservandis his cœtibus Scholasticis & Monasteriis per Gratiam Dei ubique in Ducatu restitutis, rectè instaurandis, piè cogitaverit.

Et hæc fuerunt juxta Prophetæ vaticinium mammæ Principalis patris, quibus hic quoque Princeps subditis suis lac suppeditavit æternæ salutis, & nihil bonorum Ecclesiæ ad se contra pietatem rapere voluit, sed ista magnificè & liberaliter ex ætario sacro post mortem *Patris Ulrici* ad rectè constituendas Ecclesias & Scholas inelcti Ducatus hujus protulit, nec ullis sumptibus parcere voluit, ut haberet Viros eruditos & pios, quorum operâ subditi, in verâ agnitione Filii DEI piè & rectè instructi, DEO Patri adducerentur.

Neque verò hinc detrimentum aliquod bonorum accepit DUX CHRISTOPHORUS, quin potius fateri necesse est, quod DOMINUS pro suâ infinitâ Bonitate & promissionum suarum Veritate ipsi Thesauros Terræ aperuerit, majoribus suis ignotos, ut ipsi quoque Julio, Duci Brunsvicensi, leges illæ & instituta Ducis CHRISTOPHORI valde placuerint. Inter alia laudatissimus Princeps CHRISTOPHORUS, ut Juventus quoque in Scholis rectè & piè institueretur, similem docendi rationem in omnibus Ducatus sui Scholis præscripsit. Monasteria, quæ antea latibula ignavorum Monachorum fuerant, ad antiquissimam formam revocavit, nec reditus eorum ad suos privatos usus transtulit, sed ad educationem puerorum in literis & bonis moribus contulit, atque ita in Scholas transformavit: inspectiones quoque Scholarum, quæ tùm in Monasteriis, tùm in oppidis institutæ erant, frequentes & diligentes fieri mandavit, ornatesque ad Academiam Tubingensem, tanquam Caput, respicere voluit, adeamque accommodari, ut ex omnibus rotis suæ Ditionis Scholis jam quasi una facta esse videatur, uti verba habent *G. Liehleri*, Prof. Tubing. in Orat. funebri de vita, studiis, moribus & morte *Cass. Wildii*, Consiliarii Wirtenbergici, cujus in conficiendis, & in ordinem eligendis ordinationibus & constitutionibus Scholasticis & Ecclesiasticis hujus Ducatus primæ partes fuerunt, materiam suggerente nunquam satis laudato, & de his terris, Academia & Ecclesiis omnibus optime merito, *J. Brentio*.

*Cass. Wildii,
Consiliarii
Wirtenbergici,
piæ Schola-
rum Patro-
nis.*

Cum

Cum ergo Dux ULRICUS, tertia vice e Patria ejedus, cœptum Opus Reformationis perducere ad finem non posset, mox Filius CHRISTOPHORUS, naviter vestigiis Paternis insistens, imò Patrem in multis superans bene, Ecclesiæ, bene Reipublicæ providit. Hic est Princeps ille, quem alterum NUMAM Legis latorem Patriæ nostræ, imò quem SALOMONEM Wirtembergicum vocare solemus. Hic Theologos, propter Edictum Cæsaris de abroganda Evangelica doctrina dispersos, ab exilio revocavit, fovit & in Ecclesiæ, Scholarumque suarum Ministeriis collocavit. Hinc mirifice sub Eo crevit Monasterium, quod laudo, AUGUSTINIANUM, aucta sunt liberalia studia, & doctorum tantus extitit numerus, ut non solum domi copia esset justa, sed ad alias etiam Civitates atque Ecclesias Theologi & Stipendio nostro mitterentur; Ex quo usus SEMINARIi hujus incomparabilis, in omnes partes Ecclesiæ Reformatæ per Germaniam longe lateque diffusus apparuit.

*Zelus Ducis
CHRISTOPHO-
RI, in propa-
ganda Ve-
ritate
Evangelica.*

Sed & numerum Alumnorum in Stipendio auxit CHRISTOPHORUS, & cum sub ULRICO septuaginta tantum alerentur, istis adjecit triginta, ut centum essent, mox addidit quinquaginta.

Nec silendus hic GEORGIUS, Comes Montispeligiardi Illustrissimus, ille Confessor VERITATIS intrepidus, excellentis memoriæ HEROS, qui, ut in suo etiam Comitatu sonaret Evangelium & personaret, annua solvit Stipendia, & largissima dedit munera, nempe summam decem millium florenorum pro alendis decem Studiosis Mompelgardensibus, qui Corpori nostro inferti, iisdem nobiscum legibus vivunt.

*GEORGI-
US, Com.
Momp. Do-
tor Stip-
Theol.*

Præterea æternam quoque laudem meretur Michael TIFFERNUS, Illyricus Professor Viennensis celeberrimus, Præceptor quondam Ducis CHRISTOPHORI ad exemplum usque fidelissimus, Ille etiam sumtus dedit pro quatuor Studiosis, in perpetuum apud nos alendis. Hic fuit TIFFERNUS ille, qui Principem CHRISTOPHORUM jam in Hispaniam, nescio in quale Claustrum & Ergastulum a Pontificiis abducendum, ex faucibus eorum, DEO benejuvante, feliciter eripuit, & saluum in Patriam reduxit. Hinc

*Michael
TIFFER-
NUS.
Ejusdem
Stipendii
Evorgeta.*

Semper HONOS, nomenque VIRI, LAUDESQUE manebunt.

Sed ad CHRISTOPHORUM, Patrem Patriæ, Stipendii nostri Ampliatorem, redeamus. Ille non ædes saltem Stipendii in Gratiam Alumnorum Mompelgardensium ampliavit, sed & sumtus dedit ad insignem Bibliothecam, quæ posterioribus temporibus valde minuta & a Monachis sæpius, militibusque distracta fuit.

*Christop. be-
ras, Dux
Wirtenb.
Bibliotheca
in stau-
rat illustrati
Stipendio,
Pax Religi-
osa.*

Redditi sunt sub Ejus Regimine felicissimo Ecclesiæ reditus, & sancita fuit PAX Religiosa perpetua, quæ fundamentum est LIBERTATIS nostræ Ecclesiasticæ, Pax multo sanguine parva, sed sanguine carior, sine qua nobis non licuisset hæcenus tam quietè in Cellis nostris vivere.

Ista ergo PAX fulcrum quasi est Ecclesiæ, & Stabilimentum etiam Illustris nostri Stipendii

pendii periculum. Servet illam DEUS, Supremus ienarcha, ad seram posteritatem & ex nobis faciat Nuncios pacis, præcones æterni fœderis Evangelici.

Cæterum CHRISTOPHORUS, sanctissimus Heros, non Ducale tantum Stipendium auxit, sed cætera quoque Patriæ Cænobia, quæ A. 1553. reformare incepit Princeps Optimus, ex Officiis superstitionum, ac fœdissimarum Volupratum latibulis in Gymnasia egregia convertens, ad genuinum Reip. & Ecclesiæ usum traduxit. Idem laudatissimus Prin-

Confessio
CHRISTOPHORUS Ducis vindicata.
ceps Tridentini Concilii Decretis se mascule opposuit, & Confessionem suam eò missam contra criminationes Petri a Soto per Joannem Brentium vindicavit. Exules & oppressos ad se, tanquam ad Aram, vel Alylum, confugientes recepit, imò invitavit, & honestis salariis conduxit. Inter eos fuit etiam Petrus Paulus VERGERIUS, Episcopus quondam Justinopolitanus, & Legatus Pontificis ad Ferdinandum Regem & alios Principes quibus jussu Papali concilium indixit. Mirabili & planè Divinâ Providentiâ factum est, ut Francisci Spieræ miserrimus casus, huic nostro VERGERIO ad æternam animæ salutem vergeret: abjuratis enim Papisticis erroribus nostra sacra amplexus est. Inde a Duce CHRISTOPHORO in Ducale Stipendium receptus, & ab Eodem liberaliter usque ad vitæ finem sustentatus, multos Libellos, Latinè & Italicè, contra Pontificiorum falsam Doctrinam scriptos, edidit & typis evulgavit, qui procul dubio in Italia suo fructu non caruerunt.

Nec silendus hic Jo. Georgius Weberus, Unter Türkheimensis, in hoc Ducatu nostro honestis Parentibus natus, iisdemque sub dehiscente communi Patriæ infortunio, in infantia peste orbatus, dehinc Elslingæ in literis & Religione usque ad decimum sextum ætatis suæ annum ita informatus, ut a Duce Eberhardo in Stipendium Theologicum fuerit receptus, ad eoque jam tum quamvis adhuc puer sciverit, quid in religione distent æra lupinis; Hoc autem non reputato, a quodam Jesuita, politicam personam sub seculari vestitus genere mentito, in ipsa Patria ad experiendam humanitatem Jesuiticam tam efficaciter inductus, ut ad Papistica Castra infelici fidere transierit, & ad sexennium apud Pontificios permanerit. Tandem singulari providentiâ DEI & Spiritus S. ductu pristini radii Evangelicæ nostræ Confessionis, quamprimum in Bethel perstrinxerat, oculos denuò perstrinxerunt, ut illuminatus videret quantum excutiret seductus, quemadmodum ipse hanc sui seductionem & reductionem ab ovo usque ad mala in Oratione sua revocatoria A. 1655. hic habitâ, multis circumstantiis publicè retulit. Qua de re videri potest ipsa Oratio Revocatoria, typis impressa, cujus inscriptio est: Ovis perditâ & reperta. Erat hinc Weberus, quem dico, longè melior Kircherus, qui & ipse quondam Stipendiarius Principis & Civis Wirtenb. in vera & salutari doctrina Evang. sollicitè educatus, ad Romanenses transiit, nec ut Weberus rediit, sed in erroribus perstrixit, de quo videri & legi potest B. Dörckhei Dissertatio, cujus Epigraphæ: KIRCHERUS DEVIUS.

Redeamus autem ad DUCEM CHRISTOPHORUM, qui non alia re magis delectatus est, quam felicibus incrementis Ecclesiæ in suo Ducatu. Id enim egit imprimis Dux CHRISTOPHORUS, ut Ecclesiâ Patriam in unitate & conformitate doctrinæ rituum & Disciplinæ

Disciplinæ perpetua conservaret illibatam, quod obtinere se posse credidit per sollicitam educationem Alumnorum, quos iisdem legibus vivere, eadem Studiorum Methodo uti voluit. Nec fructu caruit sanctissima cura Optimi Principis. Nam complures laudatissimi Principes, Comites & Nobilitates, imò Civitates Imperii non paucæ reformandis suis Ecclesiis & Scholis, dirimendis libris & solvendis dubiis casibus adhibuerunt Theologos, ex Stipendio nostro Illustri defunctos. Et constitutiones Ecclesiasticæ, jussu & Auctoritate Ducis CHRISTOPHORI conscriptæ, tanto in pretio fuerunt apud externos etiam status Evangelicos, ut multi non dubitarent suas Ecclesias ad normam ordinationum istarum sapientissimarum conformare. Optimus hic & sapientissimus Princeps, quem laudo, CHRISTOPHORUS, Ecclesiam & Remp. suæ ditionis tantâ Prudentiâ reformavit ad antiquitatis imitationem, ut exemplo multis esse possit & debeat salutaris instituendæ gubernationis & felicissimus sine dubio futurus sit totus hic Ducatus, quamdiu constitutiones illæ & instituta Ducis CHRISTOPHORI servabuntur.

Piæ defuncto Duci CHRISTOPHORO successit LUDOVICUS, PATRIS Boni & salutaris BONUS & salutaris FILIUS, qui veræ Doctrinæ Artium & Legum Custos fidelis fuit, redditus Ecclesiasticos, jam ante ad usus Ecclesiæ Scholarumque destinatos, curâ magnâ conservavit, & ne ulla in parte diminuerentur, sollicitè cavet. Ab hoc laudatissimo Principe publicatus est Liber, Doctrinam & ritus Ecclesiarum nec non Cœnobiorum in Ducatu Wirtenb. continens, accommodatus omni ex parte ad normam & præscriptum Augustanæ confessionis nativæ & incorruptæ. Qua quidem Reformatione non destructa, sed in Gymnasia sunt conversâ Monasteria, nec abolitus eorum usus, sed correctus tantum & emendatus, ut nempe ad Verbi Cœlestis Regulam congrueret. Nam cum in Ducatu nostro multa sint Cœnobîa, in quibus olim magna Turba Monachorum, otio diffluentium, nullo Ecclesiæ fructu & commodo alebatur, Princeps CHRISTOPHORUS & post illum Filius LUDOVICUS exemplo purioris Antiquitatis & primitivæ Ecclesiæ induci, in his Cœnobîis Scholas instituerunt, in quibus pueri & Adolescentes a cunabulis quasi in moribus, studiis & pietate ad subsidium Ecclesiæ præparantur; nec permittere unquam voluit LUDOVICUS Pius, ut numerus Alumnorum, quorum ultra trecentos & triginta in Stipendio & Cœnobîis reliquis habuit, minueretur. Maluit enim abundantiam & copiam habere fidelium Ministrorum, quam concedere, ut Ecclesiæ Doctores destituerentur, quod invalescente pestiferâ lue, vel alio malo, facile fieri posse, sapienter judicaverat. Multos etiam e Stipendio in Austriam & alias provincias Statuum Evangelicorum misit LUDOVICUS, desuper rogatus, & hoc ipso maximam sibi Gloriam acquisivit. Quoties Tubingam pervenit, disputationibus Theologicis interfuit Princeps LUDOVICUS, & attentè omnia responsa observavit. Imò cum Stipendium Theologicum aliquando intraret, ipse Stipendiarius suis Problema Theologicum ad ventilandum proposuit, eosdem ad unitatem Spiritus in vita & doctrinâ servandam excitavit, eosque filios suos & DELICIAS suas clementissimè vocavit.

Statu Stipendi Theol. sub LUDOVICO pio Duce Wirtenb.

Noster ergo LUDOVICUS, AVO ULRICO & PATRE CHRISTOPHORO non minor, Stipendii nostratis, a Majoribus fundati & ampliatum CONSERVATOR extitit, statuta & leges, quibus

H h 2

Defectum

Disciplina & Studia conservantur, auxit & confirmavit: ordinem certum studiorum & Graduum Academicorum Alumnis in Stipendio præscripsit, ne periculosos saltus facere Studiosi, & Phaethontæ ausu relicto inferioribus ad superiora nimium festinarent. Eum in finem etiam octo Magistris id munus demandavit, ut & mores Alumnorum observarent, & cum junioribus disciplinas inferiores repeterent, cum adultioribus autem ipsi etiam in Theologia se mutuò exercerent, & sic cum illis proficerent.

Nondum dimitto LUDOVICUM PIUM, Illustris nostri Stipendii CONSERVATOREM & STATOREM iniegerrimum, cujus incomparabili & Prudentiæ & Pietati debemus etiam Formulam CONCORDIÆ, quam alterum Ecclesiæ & Stipendii nostri FULCRUM dicere nulli dubitamus. Equidem si malevolos quosdam, in sinu Ecclesiæ nostræ

*Formula
Concordiæ.*

viventes, audire vellemus, illi nihil nos ob FORMULAM CONCORDIÆ, quam averfantur, LUDOVICO Principi debere, garrirant. Sed quid opus est attendere iis, qui dum ex una parte Tyrannidem Papalem evitare volunt, ex altera parte in periculosa credendi & admittendi omne, quod velis, libertatem degenerant. Nos mediâ, i. e. tutissimâ viâ incedentes, CORPUS illud Doctrinæ purioris, quam FORMULA CONCORDIÆ tradit pro insigni Ecclesiæ universæ, in primis autem Wirtenbergicæ, Cimelio habemus. Inde enim est, Auditores, quod nos in Ducatu nostro, aliis in diversâ abeuntibus, harmonicum illum fidei Consensum per DEI Gratiam factum rectumque conservavimus. Non trepidas & anxias conscientias terrere animus est nostris, non impulsus Θεσπισμοσ adscribimus Symbolis, quem sola Sacra Scriptura sibi vindicat, non absolutam denique necessitatem librorum Symbolicorum statuimus, sed nec detrahi aliquid Symbolis istis, ex S. Scripturâ desumptis, patimur, eo fine etiam scriptis, ut contentiones nonnullorum ingeniorum compellerentur, scandala apud infirmos præverterentur, vassities autem & malitia hereticorum cognosceretur.

Quis hinc LUDOVICI Pii Principis, Concordiæ Formulam procurantis, consilium non approbaret? quis non Ecclesiæ, tot in partes, cheu! distractæ, concordiam & veram unionem seriis votis & gemitibus optaret & expeteret?

Sed pergendum est, AUDITORES, LUDOVICO ex vivis erepto successit Agnatus FRIDERICUS, ex Comite Mompelgartensi Dux Wirtenbergicæ factus, munificentia, magnitudine animi, prudentia & pio Zelo nulli Antecessorum secundus, Monasterii nostri, quod laudamus, AUGUSTINIANI PROTECTOR, & contra Pontificios ASSERTOR acerrimus.

Hic enim fuit FRIDERICUS ille, quem Pontifex Romanus, Clemens VIII. Monasteriis inhians nostris, ad amplexus Ecclesiæ Romanæ semel atque iterum invitavit, non minus largissimis beneficiorum pollicitationibus, quam verborum blanditiis mellitissimis. Per Cardinalem ANDREAM Austriacum promissi FRIDERICO, Duci Wirtenberg. pensiones, Canonicatus, Præbendas & Episcopatus pro Filiis, quales saltem expeterent. Actum tùm fuisset cum Stipendio nostro Theologico, actum cum bonis Ecclesiasticis universis, ac constans mansit FRIDERICUS, nihil motus blandimentis Tyberini Patriæ, Cujus Sacra Romæ etiam, cum solenne JUBILÆUM celebraretur, animosè contemp-

plū,

*Status Stipendii Theol.
sub FRIDERICO, Duce
Wirtenb.*

pfit, & flectere genua noluit, fed fterit erectus, cum VENERABILE circumferretur, adeo, ut etiam fe periculo vitæ hoc modo exponeret, jam enim haftam in faciem Ejus direxerat Helvetius Papifta, Pontificis *σωμαφύλαξ*, & graviter lauciaturus fuiffet Principem FRIDERICUM, nifi tempeftivè difceffiffet. Tanti animi fuit in Religionem & Monafteria Princeps FRIDERICUS, ut mallet carere favore Pontificis, quem totus Mundus tùm adorabat, quam offendere DEUM & Ecclefiz bona auferre. Nec quidquam prætermittebat FRIDERICUS, quod vel ad Ecclefiz tranquillitatem, vel ad fubditorum Salutem pertinere videbatur. Sanè antequam Dux effer, Gallos exules, ob Religionem fe patria pulfos recepit, & in gratiam illorum Mompelgarti folenne & celebre illud Colloquium inrer *Jacobum Andream & Theodorum Bezam* inftituit. Imò primis ftatim annis Regiminis fui Princeps pientiffimus in Sylva Hercynia pro exulibus ex Austria, Stiria & Carinthia ejeftis, Freudenftadium incredibili fumptu condidit. Quod Beneficium fummum celebrat *Lanſius* ipfe exul, quando de FRIDERICO Duce ita feribit. Dare ftipem oftiam petentibus pi-um eſt, & naturali æquitati conveniens, fed profugis, nudis, miſerè animo & corpore ex-carnificatis, domos, alimenta, ſecuritatem & incolumitatem dare, labantibus eorum con-ſcientiis ſuccurrere, id verò ſupra communem hominum caritatem heroicum quid & pro-ſus Divinum ſapit ac ſpirat. Quid quod Belgas etiam pauperes Gratiâ ſuâ & liberalitate recreavit Princeps *Fridericus*, multum Batavorum operâ Archite&conicâ adjutus: hinc duobus Studioſis, ex Belgio oriundis, ſumptus dedit, ad tractanda ſtudia in Univerſitate Tubingenſi neceſſarios.

Factum hinc eſt, ut FRIDERICUS Dux opem & Gratiâ DE I affatim ſentiret. Nam ſub hoc Duce incredibile dictu eſt, quantum auctæ fuerint res Wirtenbergicæ: Pri-mus Ille Comitatum Mompelgartensem cum Wirtenbergico Ducatu conjunxit, & Principatum Alençon, nec non diſtrictum Dynaſtiæ Ober Kirchenſis oppignoratum ſibi poſſedit: unde in maxima fuit Auctotitate apud Imperatorem, Reges & Principes, ut etiam ELISABETHA, Angliæ Regina, Ducem FRIDERICUM ſoleni & ſplendidâ LEGATIO-NE non tantum honoraret, ſed & ordinem Regium PERISCELIDIS Ei transmitteret. Eo tempore Princeps FRIDERICUS Legatum Anglicanum Regium SPENCERUM, nobiliſſimum Virum, Tubingam Ipſe perduxit, Eamque cum univerſo Comitatu ſuo, qui fuit eximius, in hoc ipſo noſtro Stipendio ſolenibus EPULIS excepit. LEGATUS Britannicus & numerum Alumnorum, & Ordinem, & Diſciplinam apud nos vigentem, & concio-nes etiam in Anglicâ Linguâ habitas, obſervans, totus factus eſt ſtupor.

Eadem admiratione occupatus fuit animus MAURITII, Landgraviæ Haſſiæ, Principis quondam literatiſſimi, quem ipſum a *Johanne Friderico*, Duce Wirtenberg, huc etiam perductum, Alumni principis quindecim linguis ſalutarunt, quarum potiſſimas, Græcam inprimis calluit HOSPIES Landgravius, magnus Admirator noſtri Stipendii.

Sed & Metrophani Archimandritæ Græco multum honoris exhibuit Dux JOANNES FRIDERICUS, ille TITUS, illud DELICIMUM WIR-TENBERGICÆ, Monafterii noſtri ILLUSTRATOR eximius: Hic enim cùm advenam ABBATEM & Præſulem Græcum, METROPHANEM

JOANNES
FRIDERI-
CUS, Dux
conſervat &

H h 3

CRITOBU-

*magis illu-
strat Stipend.
Tbeol.*

CRITOBULUM & supra laudatum MAURITIUM, Landgravium Hassiacum, summo honore afficere veller, EIS Ducale Stipendium, illud PRYTANEUM Studioforum & ALUMNEUM in toto Christiano Orbe celeberrimum ostendit. Iſe ergo ABBAS Græcus Studiosos nostros, Hellenistico Stilo interprandendum petorantes, cum summa delectatione audivit, & haud secus ac MAURITIUS, Hassiæ Landgravius, in admirationem versus, Suevorum in pronuncianda Græcâ Linguâ pronæptitudinem plenis buccis celebravit.

Fuit hic METROPHANES ille, quem CYRILLUS LVCARIS, Patriarcha Byzantinus, post relegationem in Insulam RHODUM, Ecclesiæ suæ restitutus, in Angliam & Germaniam misit ad propius cognoscendum statum Ecclesiasticum, ut memorat CONRINGIUS, qui METROPHANEM optimè noverat. Iste Græculus ergo, CYRILLI mandata fideliter executus, amore Doctrinæ purioris, in famigeratissimis Academiis, *Helmstadiensi, Altorffina, Wittenbergensi, Tubingensi, & Argentinenſi* diutius subsistit, & in doctissimorum Virorum intimam familiaritatem se insinuavit. Reversus in Patriam factus est Patriarcha *Alexandrinus*, & edidit Confessionem Ecclesiæ Græcæ, lectu dignissimam, quam publici juris fecit & latine vertit Hornejus. Cum hoc ipso Metrophane literas miscuit Jo. Conr. Brosbeccius, Secretarius Wittenb. græcis epistolis, liſque humanissimis & multa eruditione refertis, ab eodem honoratus. Id etiam ad Laudem JOANNIS FRIDERICI, Ducis Wirt. omninò pertinere putamus, quod Pontificiis, Anno superioris Seculi vigesimo nono Bona Ecclesiastica reposcentibus, nequitquam cessit, sed itentidem restitit, dicens: *Er wolte sich lieber in Stücken zerhauen lassen / als ein einigs Kloster abstretten.* Et sanè factum rectumque mansit sub Regimine *Joannis Frederici* Stipendium nostrum, cui non solum, sed & Monasteriis nostris universis insidiabantur Pontificii.

*EBER-
HARDUS
III. Dux,
Stipendii
Theolog. Re-
staurator.*

IO ANNEM FRIDERICUM optimum Ducem secutus est in Regimine EBERHARDUS, Princeps laudatissimus, Stipendii Theologici post funestissimum tricennale bellum RESTAURATOR felicissimus. Alma enim pace restituta & confirmata, mox Academia, & in hac Stipendium Ducale cæpit reflorere. Ad hæc sunt grates DEO publicæ pro tanto tam incomparabilis magnitudinis beneficio. Materia laudis divinæ ex Psalmi Sexagesimi quinti versiculo septimo & octavo desumpta, quod SIONEM Ecclesiæ, SINAI Politicæ & Reip. ac HERMONEM Oeconomix, MONTES sibi electos, olim Virtute sua fundatos, propitius DEUS illatos servavit & integros restituerit.

Dicimus RESTAURATOREM fuisse Stipendii nostratis Ducem EBERHARDUM, nam non solum in veterem statum omnia reduxit, Alumnos, metu belli dispersos, revocavit, optimas & sanctissimas leges dedit, sed & Stipendium nostrum splendidius reddidit. Id nos docet INSCRIPTIO, ædes Stipendii ingredientibus obvia & conspicua, quæ ita habet: Quod DEUS bene verrat, EBERHARDI III. Ducis Wirt. munificentia, accurrante Nicolao Mylero, Ducalis Consistorii Directore, ædes hæc DEO & Musis Sacræ, renovatæ sunt, anno supra millesimum, sexcentesium, sexagesimo nono. Additus est huic Inscriptioni versus MATTHIÆ HAFENREFFERI, cedro & memoriâ dignus.

CLAUS.

CLAUSTRUM hoc cum Patria statque caditque sua.

Sane tanto flagavit erga Stipendiarios amore Dux EBERHARDUS, ut illos FILIOS identidem suos DELICIUMque suum vocaverit. Nunquam Tubingam intravit, intravit autem sepius, quin & Stipendium Theologicum salutaverit. Id autem incomparabile Principis Gratia documentum, quod EBERHARDUS Dux, cum adhuc Argentinæ in exilio esset, paterno & Ducali Affectu absens etiam Stipendium Theologicum fovit, & ob ejus conservationem literas mandatorias ad Academiam Tubingensem Anno 1638. scripsit. Præterea non Monasterium modo nostrum, sed Patriam universam summo cum PRUDENTIÆ, JUSTITIÆ & MAGNIFICENTIÆ Elogio rexit, magnamque sibi apud exteros existimationem conciliavit. Raro exemplo, imò unico, inter Principes Wirtenbergiæ, per quadraginta annos Ducatum hunc, PLE, PRUDENTER, BENIGNE & FELICITER gubernavit, vivens etiam post mortem in animis subditorum, quorum cordibus inscriptum est NOMEN EBERHARDI, Principis singularium virtutum radiis conspicui. Jam morti & ÆTERNITATI proximus EBERHARDUS, adhuc vigilavit pro nostro Stipendio, & TESTAMENTI sui incomparabilis CAPITULUS id quoque jussit inferere & Filio successoris inculcare: Ut non modo Academia, & Illustre Collegium, sed & Stipendium Theologicum conservetur, augeatur, & exornetur, quantum heri possit.

O Decus, o Virtus! excelso pectore digna;
Secla cui nullum præca tulere parem!

Post EBERHARDUM Ducem curam habuit Stipendii nostratis WILHELMUS LUDOVICUS, vix terris ostensus, PRINCEPS MITIS, BENIGNUS ad exemplum usque, qui hinc Stipendium etiam Ducali a Majoribus FUNDATUM, REFORMATUM, AMPLIATUM, CONSERVATUM, VINDICATUM, ILLUSTRATUM, RESTAURATUMQUE mira sua Clementia recreavit, & hoc solo nos adflixit, quod morte præmatura omnes in maerorem & luctum conjecit. Filium reliquit anniculum, cum decederet PRINCEPS Optumus, cujus hinc tutelam & Ducatus hujus Regimen nunc CÆSARIS suscepit FRIDERICUS CAROLUS, HERCULES ille, aut, ut charactere Biblico eum insigniamus, GIDEON Wirtenbergicus, PRINCEPS FORTIS, MAGNANIMUS, SAPIENS, PIUS & CLEMENS, Stipendii Ducalis TUTOR & EVERGETA præcipuus. Is enim non satis habuit Alumnos in Academia patria fovere, maximis beneficiis ornare, &, ut in studiis moribusque proficerent, sedulo curare, sed plures etiam e Stipendio in exteras Provincias cum magno fructu Ecclesiæ & Academiæ emisit.

Idem Princeps, omni nostra laude major, eo fervebat Zelo purioris doctrinæ, ut, cum ante hos viginti annos ille Spinola, Episcopus Tiennensis, ad nos veniret, &, nescio quibus promissis, Principem optimum tentaret, fortiter non modo resistere, sed & IRENARCHÆ huic callido duos Theologos, eruditione, prudentia & Auctoritate pares, WOLFLINUM, & O-

WILHELMUS LUDOVICUS Dux, Clementia sua Stipend. Theologicum fovit.

FRIDERICUS CAROLUS Dux, Stip. Theolog. Tutor & Evergeta.

Spinola, Episcopus Tiennensis.

SIANDRUM

SIANDRUM objecerit, qui re penitus inspecta deprehenderunt, istum PACIFICATOREM fucos vendere. Multa blaterabat hic Episcopus de Concilio quod in Generali & libero, de Communione sub utraque, quasi penes ipsum staret, nobis concedenda, de Conjugio Clericorum, de Juribus Principum in Bona Ecclesiastica, quæ & alia multa præliminariter expedit, & nostris permittere voluit. Sed nemo potuit sibi persuadere, quod ab Imperatore, vel Papa, hæc in commissis habuerit Protestantibus proponere. Hinc rebus infectis discessit. Dux autem FRIDERICUS CAROLUS hac occasione didicit, & sæpe confessus est, PAPISMUM esse irreconciliabilem. Hinc cum Ipse in Veritate Cœlesti satis confirmatus esset animo, eam operam dedit, ut sua Ecclesiæ & Doctrinæ constaret puritas, quæ non saltem à diu profligatis hæresibus, sed ab omni quoque Novaturientium libidine & SYNCRETISMI tepore staret inculcata. Istam æternam VERITATEM Alumnis instillari & ab illis in Ecclesiâ prædicari sanctè præcepit. GYMNASIUM etiam Stuttgartiæ fundavit, ut PROSCENIUM quoddam esset Academiæ & Stipendii nostratis, ex quo subinde bonarum Artium Cultores ad nos mitti, & in superioribus studiis erudiri possint.

*Gymnasium
Stuttgart
anum
Illustris Sti-
pendii Theol.
Proscenium.*

Quo præterea animo fuerit Dux Optimus in Stipendium Theologicum, eo etiam testatum fecit, quod primus post DIVUM PARENTEM EBERHARDUM Celsissimam suam JUVENTUTEM, SPEM sæculi florantissimam, Stipendiariis etiam commisit, ab iis in Capitibus Christianæ Doctrinæ & Studiis, quæ Principes Heroes decent, probe instruendam.

Sed quid ista memoro? IPSE nobis EXEMPLUM Virtutis fuit, IPSE nos omnes, imprimis cum hinc disceretur, docuit, qua fide & pietate DEUM venerari, qua patientia, & Fortitudine miseria humanas ferre debeamus? Sanè PRINCEPS Augustus mentem habuit DIVI AUGUSTINI, subinde dicentis: DOMINE, hic ure, hic seca, ibi autem parce.

Sub his ergo Principibus crevit hætenus & adolevis, imò ad maturitatem pervenit CORPUS Stipendii Ducalis, multum etiam auctum singulari cura & munificentiâ Serenissimi Principis ac DOMINI, DOMINI EBERHARDI LUDOVICI, Domini ac Nutritii nostri Clementissimi. Ille vix REGIMINI admotus radiis Clementiæ Ducalis Stipendium nostrum Theologicum illustravit, misso ad nos EDICTO, quo lites & controversiæ in Ecclesiâ nostra natæ cautè & prudenter dirimuntur. Sed & Optumus noster Princeps novennali suo REGIMINE Stipendium Ducale jam tertiâ Visitatione honoravit, & nuper admodum Alumnorum numerum ita auxit, ut a prima fundatione major in Stipendio non fuerit.

*EBER-
HARDUS
LUDOVICUS Dux,
curam etiam
habet extima-
m Stipendii
Theolog.*

*Fata Sti-
pend. Theo-
log. adversa.*

*Interim.
respuerunt.*

Diximus, Auditores, de secundis Stipendii Theologici fati. Percipite jam paucis etiam, quæ quantaque illud passum fuerit? Statim sub ULRICO Duce, tertium Exule, diversam fortunam sustinuit. Quid enim non negotii facesset LIBER INTERIMISTICUS iste, COTHURNUS PAPISTICUS, quem apud nos etiam metu perculi receperunt multi, qui verò Librum istum in exilium abire iussi sunt.

Cum

Cum autem alia pace posthac frueretur STIPENDIUM, ecce pestifera lues invalescit, ut sæpius propter hoc malum Alumnis & Academiæ universæ Calvam, Hirsaugiam, Eßlingam & Herrenbergam fugiendum fuerit.

Hoc malo cessante Bellum tricennale, Musis nostris funestum sæviit, & ita Stipendium antehac Amplissimum imminuit, ut post cladem Nördlingensem vix octo superfuissent Alumni.

Immo his quidem alimenta necessaria dari potuerunt, sed illis ringendum fuit sæpius cum fame etiam. Erat eo tempore totius Stipendii Caput quasi repræsentativum Balthas. Raich, quem & ceteros Stipendii Superintendentes Luc. Osiander & Melch. Nicolai multis precibus orare debuerunt, & vix exorare potuerunt, ut manerent, nec Stipendium evacuatum Monachis & sacrificulis cederent.

Tum ad Noachicam paucitatem, id est, octo Alumnos redactum fuit Stipendium nostrum: Immo tum ultra ducentas Ecclesias, suis pastoribus orbatas, habuit Wirtenbergia. Et Stipendiarii tùm triginta florenos pro victu solvere debuerunt, adeo res Wirtenbergicæ dimmutæ & concisæ erant eo tempore. Sed ex his etiam Calamitatibus ope DEI præcipua & singulari licuit eluctari Stipendio nostro.

Et ab illo tempore fere intactum mansit huc usque, nisi quod ultimum bellum Academia & in hoc etiam Monasterio nostro Augustiniano grave quid minati videbatur.

At denudò nos eripuit DEUS ex faucibus hostium, &, quod miraculi instar est, ex nos ANGSTIIS AUGUSTINIANUM nostrum Collegium liberatum instar Palmæ sub PONDERE crevit.

O Domine, minores sumus omnibus miserationibus tuis! Calicem salutis accipiemus & laudabimus nomen Tuum in secula. Tu multa præstas IEHOVA, Deus noster, mirabilia. Tua consilia nemo satis recensere potest, si indicare & eloqui ea velimus, majora sunt, quàm ut enarremus. Psallite DOMINO, Communiones, psallite DEO nostro, laudate Nomen Domini.

Quid autem memorem de Profelytis, quos gratia Principum in hoc Stipendium recepit? Id dicam, varios habuimus, sed vitæ & doctrinâ impares. Celebriores fuerunt Petrus Paulus Vergerius, ex Episcopo Iustinopolitano Stipendiarius Principis & magnus VERITATIS Evangelicæ confessor factus, cui Hortum Stipendio vicinum donavit Dux Christophorus, qui ab eo Hortus Vergerianus in hunc diem dicitur.

Post Vergerium apud nos inclauit Jacobus REIHING, de quo infra dicemus. Per d. Iosephum Bekkerus, Canonicus apud Pontificios Regularis, ex Comitatu Tirolino oriundus, Vir, ut nostis, insigniter doctus & pius, qui Tyrannidem inquisitionis ob veritatis studium sustinuit, & ad nos ante triennium huc venit.

Sed & nominari meretur Petrus Fernandez, Inquisitionis quondam Consiliarius & in Academia Conimbricensi celeberrima Professor doctissimus, qui suam eruditionem non uno documento apud nos probavit.

Ad finem propero, Auditores, & jam vobis sistam etiam in compendio Inspectores & Antistites Illustris nostri Stipendii:

I i

Non.

SIANDRUM objecerit, qui te penitus inspecta deprehenderunt, istum PACIFICATO-REM fucos vendere. Multa blaterabat hic Episcopus de Concilio quodam Generali & libero, de Communione sub utraque, quasi penes ipsum staret, nobis concedenda, de Conjugio Clericorum, de Juribus Principum in Bona Ecclesiastica, quæ & alia multa præliminarily expedire, & nostris permittere voluit. Sed nemo potuit sibi persuadere, quod ab Imperatore, vel Papa, hæc in commissis habuerit Protestantibus proponere. Hinc rebus infectis discessit. Dux autem FRIDERICUS CAROLUS hac occasione didicit, & sæpe confessus est, PAPISUM esse irreconciliabilem. Hinc cum Ipse in Veritate Cælesti satis confirmato esset animo, eam operam dedit, ut sua Ecclesiæ & Doctrinæ constaret puritas, quæ non saltem à diu profligatis hæresibus, sed ab omni quoque Novaturien-rium libidine & SYNCRETISMI tepore staret inculpara. Istam æternam VERITATEM Alumnis instillari & ab illis in Ecclesiâ prædicari sanctè præcepit. GYMNASIUM etiam Stuttgardiæ fundavit, ut PROSCENIUM quoddam esset Academiæ & Stipendii nostratis, ex quo subinde bonarum Artium Cultores ad nos mitteri, & in superioribus studiis erudiri possint.

Gymnasium
Stuttgard,
anum
Illustris Sti-
pendii Theol.
Professum.

Quo præterea animo fuerit Dux Optimus in Stipendium Theologi- cum, eo etiam testatum fecit, quod primus post DIVUM PARENTEM EBERHARDUM Celsissimam suam JUVENTUTEM, SPEM seculi floren- tissimam, Stipendiariis etiam commisit, ab iis in Capitibus Christianæ Doctrinæ & Studiis, quæ Principes Heroes decent, probe instruendam.

Sed quid ista memoro? IPSE nobis EXEMPLUM Virtutis fuit, IPSE nos omnes, imprimis cum hinc discederet, docuit, qua fide & pietate DEUM venerari, qua patientia, & Fortitudine miseras humanas ferre debeamus? Sanè PRINCEPS Augustus men- tem habuit DIVI AUGUSTINI, subinde dicentis: DOMINE, hic ure, hic seca, ibi autem parce.

Sub his ergo Principibus crevit hætenus & adolevis, imò ad maturitatem pervenit CORPUS Stipendii Ducalis, multum etiam auctum singulari cura & munificentia Sere- nissimi Principis ac DOMINI, DOMINI EBERHARDI LUDOVICI, Domini ac Nutritii nostri Clementissimi. Ille vix REGIMINI admodum ra- diis Clementiæ Ducalis Stipendium nostrum Theologicum illustravit, misso ad nos EDICTO, quo lites & controversiæ in Ecclesiâ nostra natæ cautè & prudenter dirimuntur. Sed & Optimus noster Princeps novennali suo RE- GIMINE Stipendium Ducale jam tertiâ Visitatione honoravit, & nuper ad- modum Alumnorum numerum ita auxit, ut a prima fundatione major in Sti- pendio non fuerit.

EBER-
HARDUS
LUDOVICUS Dux,
curam etiam
habet eximi-
am Stipend.
Theolog.

Fata Sti-
pend. Theo-
log. adversa.

Interim.

respuerunt,

Diximus, Auditores, de secundis Stipendii Theologici fati. Percipere jam paucis etiam, quæ quantaque illud passum fuerit? Statim sub ULRICO Duce, tertium Exule, diversam fortunam sustinuit. Quid enim non negotii facesset LIBER INTERIMISTICUS iste, COTHURNUS PAPISTICUS, quem apud nos etiam metu perculi receperunt multi, qui verò Librum istum in exilium abire jussi sunt.

Cum

Cum autem alta pace posthac frueretur STIPENDIUM, ecce pestifera lues invalescit, ut sæpius propter hoc malum Alumnis & Academiæ universæ Calvam, Hirsaugiam, Eslingam & Herrenbergam fugiendum fuerit.

Hoc malo cessante Bellum tricennale, Mûs nostris funestum sævius, & ita Stipendium antehac Amplissimum imminuit, ut post cladem Nördlingensem vix octo superfuissent Alumni.

Immo his quidem alimenta necessaria dari potuerunt, sed illis ringendum fuit sæpius cum fame etiam. Erat eo tempore totius Stipendii Caput quasi repræsentativum Balthas. Raish, quem & ceteros Stipendii Superintendentes Luc. Osiander & Melch. Nicolai multis precibus orare debuerunt, & vix exorare potuerunt, ut manerent, nec Stipendium evacuatum Monachis & sacrificiis cederent.

Tum ad Noachicam paucitatem, id est, octo Alumnos redactum fuit Stipendium nostrum: Imo cum ultra ducentas Ecclesias, suis pastoribus orbatas, habuisset Wirtenbergia. Et Stipendiarii tùm triginta florenos pro victu solvere debuerunt, adeo res Wirtenbergicæ dimiuntur & concisæ erant eo tempore. Sed ex his etiam Calamitatibus ope DEI præcipua & singulari licuit eluctari Stipendio nostro.

Et ab illo tempore fere intactum mansit huc usque, nisi quod ultimum bellum Academia & in hoc etiam Monasterio nostro Augustiniano grave quid minati videbatur.

At denuò nos eripuit DEUS ex faucibus hostium, &, quod miraculi instar est, ex tot ANGUSTIIS AUGUSTINIANUM nostrum Collegium liberatum instar Palmæ sub PONDERE crevit.

O Domine, minores sumus omnibus miserationibus tuis! Calicem salutis accipimus & laudabimus nomen Tuum in secula. Tu multa præstas IEHOVA, Deus noster, mirabilia. Tua consilia nemo satis recensere potest, si indicare & eloqui ea velimus, majora sunt, quàm ut enarremus. Psallite DOMINO, Commisiones, psallite DEO nostro, laudate Nomen Domini.

Quid autem memorem de Profelytis, quos gratia Principum in hoc Stipendium recepit? Id dicam, varios habuimus, sed vitâ & doctrinâ impares. Celebriores fuerunt Petrus Paulus Vergerius, ex Episcopo Iustnopolitano Stipendiarius Principis & magnus VERITATIS Evangelicæ confessor factus, cui Hortum Stipendio vicinum donavit Dux Christophorus, qui ab eo Hortus Vergerianus in hunc diem dicitur.

Post Vergerium apud nos inclaruit Jacobus REIHING, de quo infra dicemus. Ferð. Iosephus Bekkerus, Canonicus apud Pontificios Regularis, ex Comitatu Tiroliño oriundus, Vir, ut nostis, inigniter doctus & pius, qui Tyrannidem inquisitionis ob veritatis studium sustinuit, & ad nos ante triennium huc venit.

Sed & nominati meretur Petrus Fernandez, Inquisitionis quondam Consiliarius & in Academia Conimbricensi celeberrima Professor doctissimus, qui suam eruditionem non uno documento apud nos probavit.

Ad finem proporo, Auditores, & jam vobis sistam etiam in compendio Inspeciores & Antifites Illustris nostri Stipendii:

I i

Non.

Non de *me* ero sollicitus, qui sub papatu curam habuerunt Augustiniani hujus Cœnobii, quanquam nominari posset *Paulus*, scriptoris cognomento, qui *Injustificationem* ex meritis hominum, *mutuarius* seu impanationem in Cœna, potestatem Ecclesiæ nimiam, acerrimè impugnavit. *Laudari* posset *Conradus Sommerhard*, indolatriam & luxum Monasticum improbens. Item *Iohannes Nauclerus*, artes Pontificum, illatasque Imperatoribus atrocissimas injurias qua voce, qua scriptis detexit.

Præterea nostis, Auditores, priores & subpriores disciplinam apud Pontificios in Cœnobiis urgere, *qua nostra* quidem est rigidior, sed *que cecum* & stupidum exigit obsequium, *ut ne* hiscere quidem audeant Monachi, *voto triplici* PAUPERATIS, CASTITATIS perpetux & OBSEQUII strictioris, *tangunt* laqueos quodam constricti, quanquam multi inter illos sint, *qui* nec paupertatis molestias sentiunt, *nec* castitatis regulas observant, *nec* verum obsequium, DEO & Magistratui debitum, præstant.

Superintendentes
Ducalis Stipendii Theol.
Paulus Constantinus
Phrygio.

Quod autem nostros Inspectores & Antistites, *post* Reformationem Stipendio Præfectos, concernit, fuerunt isti viri longè clarissimi: *Præmus* Superintendens (sive Ephorus & Inspector) hujus Stipendii fuit, *PAULUS CONSTANTINUS* PHRYGIO SS. Theol. D. & Professor, *nec non* Ecclesiæ Collegiatæ, quæ apud nos est, *Pastor*, qui *Basileæ* ad Evangelium in hac Academia decedendum ab ULRICO Duce evocatus fuit:

VIR virtute gravis, *VIR* multo nomine Clarus:
Seu Doctum cupias cernere, sive Pium.

Erhardus
Schneppfius.

Phrygiani defuncto successit *secundum* Superintendens, *Erhardus SCHNEPPFIUS*, Heilbrunnensis, hem! quantum nomen! Th. D. & Professor, Ecclesiæ nostræ Pastor & Reformator, *VIR* incomparabilis Eloquenti, *Ambrosium* & *Chrysostomum* dicendi suavitate & virtute referens. Qui propter insignem Eruditionem, verum usum, humanitatem & facundiam supra humanam fere sortem apud externos *Clarus*, & gravissimis etiam de Religione negotiis & Colloquiis publicis adhibitus fuit. De hoc *Erhardo Schneppfio*, insigni Theologo, plura habet *David Chytræus* in oratione doctissima, quam habuit in laudem *Greichgoria*, quæ patria fuit *Erhardi Schneppfii*. Ista oratio ab *Auctore* dedicata fuit *Petro a Menzingen*, & Illustri cuidam *VIRO a Gemmingen*.

Leonardus
Fuchsius,
Theodoricus
Schneppfius.

Discedente autem ob librum INTERIM SCHNEPPFFIO in *Saxoniâ*, suprema hujus Stipendii Inspectio commendata fuit *Leonardo FUCHSIO*, *Wemdingensi*, Medicinæ Doctori & Professore, imò Restauratori in hac Academia, Cui *Collega* adjunctus est *Theodoricus Schneppfius*, *Wimpinensis*, dignus tanto Parente FILIUS, ex *Commentario* in *Esaïam* scripto Celeberrimus. Ab eo tempore semper BINI fuerunt Superintendentes in Stipendio.

Iacobus
Heer-
brandus

Decedente enim *Fuchsi Schneppfius* COLLATERALEM habuit *Iacobum HEERBRANDUM*, *Gungenfem*, ô quantum Theologum! qui vita & doctrina nulli secundus, innotuit ex commercio literario, quod cum *Ieremia Patriarcha*

Patriarcha Græco Byzantino habuit, cui Compendium doctrinæ nostræ, a CRUSIO græce versum, transmissit, & ab eoliteras humanissimas sæpius accepit.

Abeunte Schnepffo socius ascitus fuit HEERBRANDO *Joannes BRENTIUS*, Hala Suevus, SS. Theol. D. & Professor, summi illius Theologi & Præpositi Stuttgardiani, *REFORMATORIS* nostri, FILIUS haud inficiandus, etiam ex scriptis Theologicis satis undique notus.

*Ioannes
Brentius ju-
nior.*

HEERBRANDO autem rude donato, jungebatur BRENTIO *Stephanus GERLACHIUS*, Knitlingensis, SS. Theologiz D. & Professor, Academiæ Pro Cancellarius & Ecclesiæ Collegiatæ Decanus, qui BYZANTIUM Wirtenbergiæ & GRÆCIAM Suevix intulit, Legati Cæsarei, Liberi Baronis, *Davidis ab Ungnad*, ad Aulam Turcicam sacer ACHATES, nec fidus minus inter Tubingenses Theologos & JEREMIAM Græcum Patriarcham INTERPRES, qui VIRUM se in asserenda contra Jesuitam Buleum Majestatem Christi ostendit.

*Stephanus
Gerlachius.*

Eum secutus est MICHAEL SCHÆFFERUS, Professor Theologiz Extraordinarius & Stipendii nostri Superiorem, VIR Zelo Domus Dei ardens, quo & Scutgardia in Anlico Ministerio consumptus creditur.

*Michael
Schæfferus.*

Sed & nostri Stipendii curam superiorem habuit MATTHIAS HAFENREFFERUS, *Laurenacensis*, SS. Theologiz D. & Professor, VIR longè supra meas laudes positus, in cujus venerationem cum Wirtenbergia non reliqua solum *Germania* sed extremus hinc SEPTENTRIO in SUECIA & DANIA surrexit.

*Matthias
Hafenreffe-
rus.*

Quem juxta *Joannes Henricus HIEMERUS*, *Tubingensis*, (SS. Theologiz D. & Professor Extraordinarius) Illustris hujus Stipendii Theologici Superintendens quoque fuit, hinc ad Abbatiam Monasterii Anhusani translatus.

*Joannes
Henricus
Hiemerus.*

Hafenreffero autem successus est in dicto munere *Joannes Georgius SIGWARTUS*, *Winnedenfis*, Theologus magni nominis, anno decimo octavo Superioris seculi Cælo illatus.

*Joannes
Georgius
Sigwardus.*

Cui in Inspectione Stipendii hujus sutrogatus LUCAS OSIANDER, par LUCÆ FILIUS, postea Academiæ Cancellarius, & Ecclesiæ Præpositus Dignissimus.

*Lucas Osi-
ander,
junior.*

Ipse successorem in Stipendio nactus est THEODORUM THUMMIUM, Theologum edecumatæ eruditionis, agendo, patiando, & scribendo nequitiam fatigatum.

*Theodorus
Thummium.*

Thummium excepit *Jacobus REIBINGUS*, Patricius *Augustanus*, qui contritis laqueis Pontificiis, *Jesusa* quondam Ecclesiæ nostræ admodum infensus, postea ex *Santo Paulus* factus, Sacris nostris constanter adhæsit.

*Jacobus
Reibingus.*

De functo *Reibingo* in Ephoria Stipendii hujus Ducalis successit *Joannes Ulricus PREGIZER*, antehac Magister illius Repetens A. 1598. inde Diaconus Ecclesiæ *Tubingensis*, & mox Calvenfis Superintendens, deinde SS.

*Joannes Ul-
ricus Pregi-
zer.*

Theologiz

Theologiæ D. & in Academia hac patria Professor, Ejusdemque denique Cancellarius & Ecclesiæ Tubingensis Præpositus, Proavus meus, cum veneratione nominandus.

Illum secuti sunt *Henricus SCHMIDIUS, Nirtingensis, Balibasar Philgum, Lindavienfis*, Theologi, eruditionis & pietatis fama CONSPICUI.

Istis decedentibus Stipendio *Superintenderunt Melchior Nicolai, MALLERUS* ille Pontificiorum, & quotquot Ecclesiam insectati sunt, *TOBIAS WAGNERUS & CHRISTOPHORUS WOELFFLINUS*, Theologi, fama & meritis INCLYTI.

Tob. Wagner.

Christoph.

Wolffgangus.

Balibasarus

Raibius.

Georgius

Henricus

Kellerus.

Georgius

Henricus

Haberlinus.

Joannes

Wolfgangus

Jagerus.

Michael

Förtschius.

Post illos Inspectionem supremam in Stipendio accepit *Balibasar RALTHIUS*, VIR disciplinae strictioris observantissimus, & ipse vitæ sanctioris studiosissimus. Cum eodem mores & studia Alumnorum tenaciter observavit *VIR* mea laude superior, *Georgius Henricus KELLERUS*, Theologus fere octogenarius, Canitie sua, pietate singulari, & meritis undique *maximis Venerandus*, qui per totos triginta annos Ducalis Stipendii Superintendentem, imò *Patrem* egit. Collegam habui *Georgium Henricum HÆBERLINUM*, profundioris Theologiæ, ut nostis, amantissimum, triennio abhinc beatè defunctum.

Illi successit *Vir* Excellentissimus *Joannes Wolfgangus JÆGERUS*, per aliquos etiam annos Stipendii Ducalis Ephorus vigilantissimus, postea Theologiæ Professor apud nos celeberrimus.

Cui Stutgardiam ad gravissimum munus, in Ducali Consistorio & Ecclesiæ obundum, vocato successus est *VIR* dignissimus, *Michael FÖRSCHIUS*, (ante hac Serenissimi *Marchionis Badensis* Confessionarius Consistorii Assessor & Concionator Aulicus Meritissimus,) SS. Theologiæ Doctor & Professor apud nos famigeratissimus: Quem ipsum & Collegam Excellentissimum

Joannem Christophorum PFAFFIUM, SS. Theologiæ D. & Professore exquirissimum, diu Ecclesiæ, Academicæ & Stipendio superfluit Deus conservet.

Joannes Christophorus Pfaffius.

Dignissimo Domino D. Förtschio JENAM ad Primariam Professionem Theologicam vocato in supremâ Ephoriâ Stipendii Theologici cæterisque muneribus amplissimis successit *VIR* Maximè Reverendus, Dn. *Christophorus Reuchlinus*, ad latus habens Collegam Integerrimum, Dignissimum Dn. *Andream Adamum Hochstetterum*. Illo A. 1707. inter fulmina cæli & tonitrua belli piè defuncto, & Hoc ad Pastoratum Tubingensem atque ad Ordinariam Professionem Theologicam promoto, rediit in Stipendium Theologicum *VIR* Summè Reverendus, Dn. *Jo. Christophorus Pfaffius*, ex Pastore Ecclesiæ Tubingensis ejusdem hodie Decanus Gravissimus, & Stipendii Theologici Superintendens primarius vigilantissimus, Collegam nactus denuò individuum, Stutgardiæ jam in Ministerio Ecclésiastico Symmystam collateralem Amicissimum, Virum Maximè Reverendum, Dn. *Jo. Conradum Klemmum*; Cui A. 1711. ad pastoratum Tubingensem evecto Successor datus est *VIR* Dignissimus Dn. *Jo. Ulricum Frommannus*, Diaconus quondam Ecclesiæ Tubingensis ab Anno 1698. ad Annum 1711. fidelissimus. Qui in ipso vitæ famæque interequentis vigore abreptus, in suggestu Sacro die 17. Nov. Anno 1715. velut strenuus

Dux

Dux in acie, (verba hæc sunt programmatis funeralis Academici) hemiplexiâ, tanquam velo involante simulac prosterneute, procubuit, & de statione suâ, deviâtis omnibus hostibus, decessit, tantum sui desiderium reliquit in animis bonorum omnium, quantum vix intelligi potest. Maneat ejus dulcissima memoria inter nos in benedictione & cum Ecclesiæ, Academiæ & Stipendio Ducali multum interfit, ut in Ejus locum cordatus Theologus succedat, precamur DEUM, ut in electione, vocatione, & confirmatione idonei successoris ipse Præses esse velit.

Pergo jam ad Ephoros, sive ad eos, qui MAGISTERIO Domus in Illustri Stipendio defuncti sunt.

Primus AUCUSTINIANÆ DOMUS, verè Augustæ, *Magister Es Ephorus* fuit Hieronymus GERHARDUS, VIR eruditione, pietate & industria singulari ornatus, qui postea etiam Legum Doctor & Principis Consiliarius, tandem ob excellentes virtutes Vice - Cancellarius factus est.

Ephori Ducalis Stipendii Theol. Hieronymus Gerhardus.

Collegas sub se in Magisterio Domus habuit M. *Jacobum BRUNO-NEM*, cui in eodem munere successit *Theodoricus SCHNEPFFIUS*, supra laudatus.

M. Jacobus Bruno. Theodoricus Schnepffius.

Cum autem pestifera lues Tubingæ grassaretur, Stipendium hoc nostrum *Augustinianum* circa prima initia sua migravit cum Studiorum Universalitate *Hirsavianam*, ubi celeberrimum toto orbe, *Benedictini* quondam Ordinis, Cœnobium fuit. vid. Trichemii *Annales Hirsaujens.* FULDÆ Colonia & tot aliorum Monasteriorum Mater, cui multum Wirtenbergica Ecclesia, & mea studia debent, eheu nunc in ruinis & cineribus Gallorum furore extincta jacens, cui mitiora fata & pristinam florem toto pectore adprecamur.

Sublato autem malo pestifero & reversis Tubingam Academiæ proceribus, *Magistrum Domus* accepit *Johann HILDEBRANDUS*, Argentinenfis, Academiæ Professor & Contubernii Rector, ubi Stipendiarii isto tempore adhuc debebant.

Johannes Hildebrandus.

Eum secutus est *Martinus FRECHTUS*, *Ulmensis*, SS. Theologiæ Licentiarius & constans Religionis Confessor, ob quam tot mala, vincula, carceres, & exilium a Romanensibus perpassus est.

Martinus Frechtus.

Cui altero statim anno successit *Georgius LIEBLERUS*, *Nicro Denzingensis*, Latine & Græcæ Linguae Professor, ut vocabant, Classicus, deinde Physicus & Scholarcha Pædagogii. De Lieblero vid. oratio *Mich. Ziegleri* Medicinæ D. & Physici.

Georgius Lieblerus.

Collegas in suo munere LIEBLERUS habuit *Jacobum DACHTLERUM*, Linguae Sanctæ Professorem, deinde Biberaci Pastorem, *Samuelem præterea BROTHAGIUM* & ipsum quoque *Samuelem HAILANDUM*, Basileensem, Ethices Professorem, qui singulari quodam fato ad juventutem exquisitè educandam aarus & factus fuit.

Jac. Dachtlerus. Samuel Brothag. Samuel Hailand.

Vitus Müllerus.

BONUS, PRUDENS, LABORIOSUS,

Conradus Cellarius.

Henricus Schmidius.

*Paulus Biberstein.
Jo. Adamus
Osiander.
Christoph.
Wölflinus.
Theod. Cellarius.*

*Jo. Andreas
Hochstetterus.*

*Benedictus
Hopfferus.*

Jo. Wolfge. Jaegerus, Jo. Osiander, Matthaeus Hillerus, Jo. Conradus Klemmius, Gottofredus Hoffmannus, Magistri Repetentes.

Eum excepit **VITUS MÜLLERUS**, Bülhemio Francus, & ipse Ethices in Academia Professor, Philosophus acutissimus, nostri Stipendii per totos triginta sex annos Ephorus, Magister Domus vigilantissimus, **VIR** *Fundator* Stipendii a suo nomine ducti, ut liberalissimus, ita laudatissimus.

Ei in Magisterio Domus successit **CONRADUS CELLARIUS**, Heggus, Civis Romanus; Poeta Nobilis Laureatus, & Professor Physices clarissimus.

Post illum Ephorus Stipendii nostri fuit *Henricus* **SCHMIDIUS**, Ecclesiae nostrae Diaconus, deinde Graecae Linguae Professor, mox Theologiae Doctor & Professor, nec non Stipendii Theologici Superintendens Dignissimus.

Schmidius successus est **PAULUS BIBERSTEIN**, Graecae Linguae Professor. Hic in utroque munere Successorem habuit **IOANNEM ADAMUM OSIANDRUM**, qui non diu munere hoc defunctus, sed mox ad Cathedram Theologicam promotus fuit. Post illum Magisterio Domus adnotus est *Christophorus* **WÖELFLINUS**, supra laudatus. Cui successit *Theodorus* **CELLARIUS**, Graecae Linguae Professor, Vir antiquae fidei, virtutis & disciplinae amantissimus.

Eo defuncto Ephoriam in Stipendio habuit Vir Dignissimus, **JOHANNES ANDREAS HOCHSTETTERUS**, qui integrum fere dignitatum Academicarum & Ecclesiasticarum Zodiacum emensus, & secundā jam insulā ornatus, praestit hodie vicino Monasterio Ebenbusano, cui **DEUS** det vitam, incolumitatem & felicitatem perpetuam!

Illo ad majores dignitates promotō, Munus Ephori accepit *Benedictus* **HOPFFERUS**, Moralium apud nos Professor celeberrimus, diu jam in Academiam caelestem translatus.

Successores, quos habuit in Magisterio domus, omnes per **DEI** gratiam adhuc supersunt, & Ecclesiam, Academiam, quin & rempublicam patriam officiis amplissimis juvant. Nempe **JOANNES WOLFG. JAEGERUS**, **JOANNES OSIANDER**, **MATTHAEUS HILLERUS**, **JOANNES CONRADUS KLEMMIUS**, **GOTTOFREDUS HOFFMANNUS**, Viri Munerum Dignitate, meritorum amplitudine, & eruditionis fama undique Excellentissimi, quibus omne gratiae caelestis augmentum serio exoptamus.

Inspectoribus his Stipendii Theologici primariis adjuncti quodammodo sunt septem, vel octo Magistri Repetitionis, ex numero Alumnorum selectiores, qui ipsi quidem stant sub imperio & dominio, sive dispositione Inspectorum Superiorum, nec sine illorum praesentio, vel consensu aliquid ardui suscipere possunt, nihilominus tamen varia mandata Superiorum Inspe

Inspectorum exequantur, Studiosos Theologiae & Philosophiae nec non Philologiae in Stipendio docent, examinant, in illorum delicta inquirunt, & res graves ad Superiores deferunt, precibus Alumnorum inter sunt, solennes conciones publicas non tantum, sed & lectiones catecheticas in templo D. Jacobi Tubingae habent, ibi etiam ordinarii cum Diaconis, in Superiori autem Templo extraordinarie in casu necessitatis S. Cœnam dispensant, ibidemque etiam pro ordinariis Ministris concionantur, iidem Repetentes quoque Stuttgartiam & in præcipuas urbes Ducatus ad Vicariatum mittuntur.

Digni etiam sunt, qui hoc loco recensentur non tantum, sed & commendentur Illustribus hujus Stipendii Theologici Procuratores & Oeconomi, prudentissimi, dignissimi. Quod Josephus Aegyptiis & Amplissimae Jacobi Familiae fuit, dexterrimus panis & necessitatum corporalium dispensator, id BETHELI Wirtembergiae, Stipendio Ducali, fuerunt olim & adhuc sunt Nobilissimi Domini Procuratores, qui Salaria Ephoris hujus Seminarii & Stipendia Alumnis distribuunt, qui ne cibus & potus desit Stipendiariis, procurant, qui tantæ domus sunt Aediles, ejusque muros, pavimenta, conclavia & tecta conservant, ornant, restaurant, qui non sanis tantum, sed & aegrotantibus prospiciunt, multaque tædia inter tot homines varii ingenii devorant. Inter hos, quorum quidem noticia ad me pervenit, fuere *Georgius Bablingerus*, qui per quinque lustra Oeconomi munus & onus in Stipendio gessit. *Jacobus Lieb*, ab A. 1625. usque ad Annum 1629. curam Oeconomicam in hac Sacra domo habuit.

Procuratores Stipendii Theologici,

*G. Bablinger.
Jac. Lieb.
Marcus Laux.*

Marcus Laux, ferreo tempore belli tricennalis, ne fame perirent Alumni Principis ab Anno 1629. usque ad an. 1638. procuravit.

Ei successit *Joh. Conradus Brodbeckius*, Proavus meus Maternus, etiam post fata pie colendus, Experientissimi Medici, *Joh. Conradi Brodbeckii*, Verâ pietate & multivariâ Eruditione Clarissimi, Pater, qui non minus ac Lauxius exulceratissimis temporibus, quibus bellum, fames & pestis ex justo DEI judicio in patria sævit, ab Anno 1638. usque ad Annum 1644. è manu DEI & Principis Stipendiarius necessaria suppeditavit.

Joh. Conrad. Brodbeckius.

Brodbeckio successit *Joh. Bernhardus Sattler*, quo in Stipendio Ducali Oeconomiam procurante, aurea pax Germaniam & Wirtembergiam per tot annos Bello, fame & peste enervatam, refocillavit.

Joh. Bernh. Sattler.

Post illum Annum 1649. novus in hanc domum DEI Procurator intravit *Johannes Andreas Schollus*, qui per decem Annos huic Muneri præfuit.

Joh. Andreas Scholl.

Ejus in locum venit Anno 1659. *Martinus Maurer*, qui usque ad Annum 1680. inter belli & pacis mixturas officio suo Procuratorio defunctus est.

Martinus Maurer.

Hunc sequebatur *Fridericus Engel*, quem cura hæc Domestica in Ducali Stipendio gravissima per novendecim annos preffit, ab ea Anno

*Fridericus Engel.
1699.*

1699. liberatus & ad Angelos in cœlum avocatus, nactus est Successorem
Iob. Paulus Engel. Filium Charissimum, *Iob. Paulum Engelum*, qui primò Patri, senectutis molestias sentienti, adjugebatur, postea pie defuncto plenissime succederet. Cui in hunc diem Salutem externam Stipendii Ducalis fideliter procuranti supremus rerum nostrarum ARBITER & PROCURATOR cœlesti suâ gratiâ benignissimè porro assistat.

Tale fuit & adhuc est Monasterium nostrum Augustinianum sub inspectoribus suis, quorum exacta virtus & accurata circumspectio maximum ei semper decus attulit. Hinc sub eorum cura & pollice Stipendium hoc nostrum Theologicum nunquam non fuit florentissimum, & toto orbe Christiano celeberrimum. Ex eo enim loco, velut ex Sacratissimo quodam Templo prodierunt olim BRENTII, ANDREÆ, GERLACHI, BIDENBACHI, OSIANDRI, MAGIRI, HUNNII, LYSERI, SIGWARTI, HAFENREFFERI, ZELLERI, THUMMII, NICOLAI, BINDERI, HOLDERI, HOCHSTETTERI, & alii, qui totum Europæum Orbem tanquam splendidissimi Soles, doctrinæ Puritate ac Religionis lumine irradiarunt. Hodieque ex eo prodierunt, prodire saltem possunt & debent, qui veritatem cœlestem ad salvandas plures animarum Myriades præconio suo felicissime disseminant, non intra Wirtembergiæ tantum Pomæria, sed etiam in exteris, ad quas ablegantur Ecclesiis, ut verè fossus Tubingæ fuerit fons Sapientiæ, quod inelyti quondam Eberhardi Fundatoris Academiæ ominosum erat Apophthegma.

Miramur sæpe, unde tot Theologi non solum in ipso Ducatu & Ecclesia Wirtembergica inveniantur, sed in alias etiam Provincias, Ecclesias & Academias mitti olim poterint. Sed mirabimur minus, si hunc cœtum Alumnorum Theologorum consideraverimus. Θεολογική σχολή enim est, & commune bonum totius Ecclesiæ Reformatæ, ex quo hætenus, tanquam ex publico Imperii Gymnasio in omnes fere partes Germaniæ, urbes & regiones Theologi eruditi prodierunt. Palæstra hæc est discendi, & peregrinis jucundum, imò admirandum est spectaculum, cernere Seminarium illud Ecclesiæ nostræ florentissimum. Initio prandii & Cœnæ post preces latino Sermone factas, post prælectum caput ex S. Scriptura & post paragraphum ex Augustana Confessione & cæteris libris symbolicis concionem ibi habet ad dimidiam horam Magister aliquis, Stipendii Alumnus, & quotidie alius atque alius. Officina hæc est discendi, concionandi. Concinitur postea musicè elegantibus & Suavibus modis: Hospitibus introductis, qui antea non viderunt, spectaculum jucundum & admirandum est, cernere convictorum mensas viginti quatuor & amplius, tantæ videlicet Juventutis ingeniosæ, optimæ spei segetem, aliquando multis Ecclesiis non solum hujus Ducatus, sed etiam aliis in Germania & extræam intervituram. Quantum hoc est beneficium DEI! Quantum rei Christianæ adjumentum! Quantum denique ornamentum!

Optimo jure Stipendium Theologicum non unare possumus Scholam Propheticam qualem

qualem Samuel Propheta Sanctissimus in Rama fundavit, paulo post illa tempora, quibus rarefcere inceperat verbum Domini, usque adeo, ut nullæ fere essent apud populum DEI Prophetiæ. Ita sane Dux ULRICUS iis ipsis temporibus, quibus verbum Domini traditionibus hominum contaminatum fuit, in hoc Ducatu nostro, Viris Propheticis & piis Ministris infelicitè tum carente, Scholam Propheticam, nempe Stipendium Theologicum erexit, nullis sumptibus pepercit, ex quo ipso non minus ac ex Rama illa prodierunt hætenus toti Chori Prophetarum, id est illi, qui verbum DEI Prophetico Spiritu scriptum rectè exponere, & populo interpretari didicerunt, pfallentes etiam Domino in tabernaculis Israel.

Servet, o servet, o perpetuum servet, grande hoc Cæli depositum, qui hoc dedit, *Sophiator* altissimus, ut Wirtembergia nostra semper habeat, qui veram religionem solerter explicare & populo interpretari queant. Imò ut habeat Ecclesia eos, qui pia & inculpata vita etiam aliis præliceant, Exemplum sequentes *Augustini*, cujus tanta fuit virtus, tantum pietatis studium, ut mens ejus semper ad DEUM erecta permanferit,

O quàm detestatus est *Augustinus* juventutis peccata & illam insaniam, quod plus curavit servare leges Grammaticorum, quàm sanctissima præcepta Domini, quod plus sollicitus fuit, vitare Barbarismos, quàm morum defectus & vitia. Accusat adolescentiam, in ardore libidinoso, in tor sceleribus consumptam. Orat tandem & petit veniam admissorum, fugit ad misericordiam DEI, admiratur divinam ejus Majestatem, accensus cupiditate, illam laudibus prosequendi. Sic acquiescit in DEO, extra quem nulla vera felicitas, nulla perfectæ sapientia & eruditio datur. Omnis pulchritudo ex DEO est, inquit Augustinus, qui est omnibus laudandus.

Hic animus vobis sit semper, Commilitones Suavissimi, sic verè eritis Augustiniani, sic implebitis spem de vobis conceptam. Satis docti eritis, si exemplo Augustini DEUM vestrum cognoscetis, satis fortunæ & felicitatis habebitis, si quotidie magis disceitis, mundum & ejus pompam continere. Sola DEI cognitio beat, & rerum terrenarum, id est, corruptibilem contemptus excitat animum nostrum, ut meliora, scil. æterna bona queramus.

O Domine da nobis acquiescere in Te, da miseris hanc gratiam, ut venias in cor nostrum, & inebries illud: Dic nobis per miserationes tuas, dic animabus nostris: Salus vestra ego sum. Magnus es Domine, & laudabilis valdè, magna virtus tua, & Sapientiæ tuæ non est numerus. Et ecce laudare Te vult homo, aliqua portio creaturæ tuæ, qui nostris laudibus es major, & tamen omnino tacere, nefas est. Ex hoc Seminario Ecclesiæ Tuæ jam discedentem sine tre, sine me loqui apud misericordiæ Tuæ thronum, me esse terram & cinerem.

Susceperunt me consolationes miserationum Tuarum, ex quo formasti me in tempore. Confiteor Tibi, Domine Cæli & Terræ, laudem dicens Tibi de primordiis & progressu

K k

gressu vitæ meæ. Adhuc mihi porrò tuâ gratiâ. Tibi, Tibi serviat, quicquid didici, Tibi serviat, quicquid loquar, quicquid posthac etiam suscipiam. Ecce cor meum, DEUS mi, ecce cor meum, cujus miseratus es in imo Abyssî, illud laudibus tuis consecro. In Te figam, o Domine! mansionem meam, & de loco in locum proficiscens, semper in Te quiescam, semper ad Te revertar, Domine.

Sed jam ad finem orationis meæ pervenio, Auditores, vota facturus primò sanctissima pro Nutritio & Principe nostro Clementissimo, Munificentissimo, cuius & ego gratiam & clementiam incomparabilem a prima ætate mea percepi. Reddat DEUS optimo Principi, quod ego reddere non possum. Impleat DEUS, impleat animam Celissimæ nostri Principis puro illo & sancto amore Spiritus sui. Assistat ejus curis, easque sanctificatas undique beet atque fortunet, ut sub Ducis nostri pacato Regimine salva maneat Religio, inconcussa stet Justitia, possintur Virtia, præmiis ornentur virtutes & Studia. DEUS Israel tueatur Principem, tot belli periculis & laboribus pro salute Imperii & patriæ sustinendis expositum, reducat illum DEUS in patriam, multis trophæis & palmis ornatum.

Servet DEUS Serenissimam Conjugem cum Celissimo *Herede*, Patriæ Ocello. Servet Pater Misericordiz Serenissimam *Matrem* Principis nostri, illam *Heroinam* Seculi, cui multum etiam debet Ducale nostrum Stipendium. Dominus sit Clypeus & Prosector ejus, ut sub umbris Alarum divinarum tuta, videre possit mirabilia Domini. Benigno DEUS & provido posthac etiam oculo respiciat *SIBYLLAM* Wirtenbergicam, Principem octogenariam, illam Geramam Domus Wirtenbergicæ, radiis virtutum in tanta senectute pulcherrimè micantem. In qua veneramur Divum EBERHARDUM, cujus superstes illa soror est. In qua colimus JOANNEM FRIDERICUM, gloriosissimæ memoriæ Principem, qui centum & viginti abhinc annis natus & ante septuaginta quatuor annos denatus, superstitem adhuc habet Filiam hanc incomparabilis Sapientiæ & clementiæ Principalis, quæ Stipendium etiam Theologicum magno in pretio habet, & inter cimelia Ducatus Wirtenbergici refert, quæ moris antiqui tenacissima, communi honore colitur ab universa Germania. Servet DEUS grande hoc decus & ornamentum Seculi, tervet DEUS istam DEBORAM Wirtenbergicam, & tranquillâ lætaque senectute recreet optimam hanc Principem, in qua vivit adhuc *Avia* SIBYLLA, Anhaltina, FRIDERICI Wirtenbergicæ Ducis, Opuma Conjug, quæ *Mater* & *Restauratrix* fuit sæcundissima Domus Wirtenbergicæ, quam ad orbitatem fere sedecim & masculis hæredibus, si paucissimos excipias, destitutam, novem filiis, & sex filiabus Serenissimis ab interitu vindicavit.

Adsit etiam DEUS *quadriga* Principum *Fratrum* florentissimæ & *Matri* Viduæ, Principi Serenissimæ, Domini, Domini, *ELEONORÆ JULIANÆ*, Domini ac Principi meæ clementissimæ. Protegat illam DEUS cum celissimis Filiis in decus & præsidium Imperii, ornamentum Augustæ Domus Wirtenbergicæ, & spem Patriæ maximam pulcherrimè succrescentibus.

Sic

Sic cum Wirtembergia nostra floreat etiam *Germania*, & Augustissimum ejus Caput *Magnus Leopoldus*, Cæsar justus, pius, felix, benignus & sapiens : Vivat Imperator cum *Rege filio*, quem Nicer hic noster & huic vicinus Rhenus nuper salutavit. Cedat armis ejus justissimis tot Regnorum Usurpatrix Gallia, & non in alio quam in *Caroli Austriaci* Capite Dignissimo fulgeat Corona Hispanica.

Denique Proceres Academiæ Amplissimi, Venerandæ inprimis *Facultatis Theologicae* Auditores Gravissimi, vobis mea quoque vota dicata sunt, vobis, discedens hinc, gratias humillimas persolvo, quod me natum apud vos & studiis innutritum paterno hucusque affectu fovere, & innumeris beneficiis ornare voluistis. In me retribuendi facultas est nulla, precor hinc DEUM, ut Inclytam hanc Scholam porro tueri, & probe tutatam gratiâ suâ perpetuâ recreare velit, quo sic *EBERHARDINA* hæc nostra Doctorum celebritate, optimorum studiosorum frequentia, legum ac disciplinæ cultu magis atque augeatur, & inclarescat. Floreant hic meliores artes & scientiæ, absint contagia, & morborum agmina, quæ superioribus temporibus Musas Tubingenses affligerunt: Triumphet Justitia, perennet Religio. Atque ex hoc virtutum studiorumque Seminario suis latè suggestibus, aulis, Curiis, Patria & Univerſa Germania, quas desiderat, copias & totos exercitus educat. Ita vale, *Tubinga* dilectissima, vale. Mater optima, vale Mater

Studiorum: inclyta Academia, & in hac vale, o dulcissimum meum *Stipendium*
& *Consuſerium Augustinianum*, in cujus honorem
hæcenus

D I X I.

K 2

Hze

Hæc in prosa de Illustri ,

Imò ILLUSTRISSIMO STIPENDIO THEOLOGICO
dicta sunt.

*Sequitur ENCOMIUM EJUS AUREO
CARMINE*

Ab EXCELLENTISSIMO SUI Aevi POETA,

NICODEMO FRISCHLINO, Poetices
in Schola Tubingensi Professore scriptum,

quod ita se commendavit Celeberrimo

MARTINO CRUSIO, FRISCHLINI Præceptoris,
ut sequens in honorem ejus Græcâ & Latinâ Linguâ
scripserit Epigramma.

IDEM.

Λύσιν' ἔχον' αὐτὸν ἔξ' ἐλπίσιν ἀρχῶν
Βιρπευεργαῦθ'· πλὴν ἐβίβρατο δαῖτ'
ἐν θυμῷ γῆρι θαύμας, ἅπτε τι μῦθον·
καλίων αὖ τι ἴδοι τῷδε βίβραμα χοροῦ·
καὶ βιρπευεργῶν ἀγαθοῖς ἀνθ' ἑνὶ ταῖς δυνάμεσιν,
ἐυγινώσκω τις αἰθρῶν κοινῶσι ἰσθλὰ νόοις·
Κηρίθι γὰρ ὅσον θαυμαζῶν, τοῖα τι φῆσαι·
λῦστεν δ' ἀπάντας ῥέει ἐνὶ ῥῆμα τόσας;
οὐ μείον οἷς ἐφελος χωρὶς τῆς, ἀλλ' αὖ καὶ ἀφ' αὐτῆς·
ἡρώ μὲν κῦδός, τῷ σατανᾷ δὲ δύη.
Φεσχλίνθ'· τρεῖς φιλαναγιωστῆσι παρέξει·
Φεσχλίνθ' οὖν φύσιν, φίλ' ἀναγιῶται, φίλοι.

*Aspiciens Itali stantem hospitibus ordine prolem,
Wirtembergenfis Dux Eberhardus, ait:
Quam iucunda meam subit admiratio mentem?
Ordine quid tali pulchrum esse potest?
Sic numerans cœtus studiosos arbiter aquæ,
Wirtembergerum florida rura Ducem:
Ex animo laus mirabitur, ac ita dices:
His alim melior sumptibus esse potest?
Non uni profunt regioni, sed quoq; multio:
Excellens Christo laus, Satanæq; do'or.
Frischlinus tradit cupientibus omnia clarè:
Frischlini dotu, candide lecto, ama.*

Ita Martinus Crusius de Frischlino, Utinam semper tam concordēs mansissent Crusius & Frischlinus: Sed infelix bellum Grammaticale vincula amicitiae solvit. Frischlinus memoratum carmen suum Duci Ludovico dedicavit hisce verbis.

ILLUSTR.

ILLUSTRISSIMO PRINCIPI
Ac DOMINO,
DOMINO LUDOVICO,
Duci Wirtembergico & Teccenli,
Comiti Montbelgardi, &c.

DOMINO SUO CLEMENTISSIMO.

S. P. D.

Aximus ille Prophetarum Isaias, Princeps Illustrissime, cum 49. cap. multa graviter & præclare, de secutura per Christum Ecclesiæ restitutione prædixisset: inter innumera beneficia, quibus eam cumulat, Reges quoque nuntios & Reginas eorundem Ecclesiæ nutrices affore pollicetur. Neque enim parum interest, quibus Ecclesiæ DEI, in hoc turbulento & exulcerato seculo, utatur hospitiiis, quorumque tutelæ ac præsidio commissæ sit: cum pii in hac vitæ miseria undiquaque hostium tyrannide impetantur. Et quanquam DEUS Opt. Max. nullo humano ad oves suas protegendas adminiculo indiget: tamen ut ostendat se pro Ecclesiâ suâ excubias agere, & ut pii de auxilio DEI minus dubitent, subinde in Ecclesiâ præstantes aliquos Heroes excitat, quorum opera ac ministerio cultum religionis sinceræ & piorum hominum cœtum tuetur ac defendit. Quod DEI summum erga nos beneficium, ut divinus Propheta luculentius hominum oculis subiciat, non solum magnorum Principum tutelam ac patrocinium, sed omnis generis insuper ministeria & obsequia eorundem Ecclesiæ promittit. *Pulvis* (inquit) *in terram demisso adorabunt te, & pulverem pedum suorum lingent.* Nam cum antea Reges & Principes Christum è finibus suis expellerent, & sublata pietatis Doctrina veros ejus ministros profigarent, tollerent, enecarent: futurum ait, ut Christum deinceps agnoscant summum Regem, omnemque ipsi cultum & honorem deferant, & cum Ecclesiâ Christi sese officiose conjungant, superstitiones abrogent, impios & idololâtricos cultus exterminent, regnum Christi promoveant, puritatem doctrinæ conservent, scandala denique & cætera omnia, quibus DEI majestas imminuitur, quam æcriterime submoveant. Quæ quidem, dum laudati & excelsi Principes studiose procurant, nihil certe eorum prætermittunt,

tunt, quæ ad civium suorum salutem pertinent. Consulunt enim subditorum penuriam, egestatem sublevant: pastoribus & ministris verbi omnia ea suppeditant, quæ ad victum cultumque requiruntur: instituunt scholas, & doctoribus magnifica subornant stipendia: literatum cultoribus alimenta & cætera vitæ prædia decernunt, & generatim omnia peragunt, quæ ad tuendam & propagandam Ecclesiam sunt necessaria. Atque hoc est Ecclesiæ nutrimentum esse, hoc est prono in terram vultu adorare Ecclesiam, hoc est pulverem pedum sanctorum lingere, hoc est DEI exofculari filium. *Pf. 1.* Alii opinionum suarum deliria sequentes, tum demum Reges Ecclesiæ nutritios esse somniant, cum ipsis locupletes reditus, optimas possessiones & fructuosa prædia legaverint, quibus illi, tanquam sici in alveariis, aut porci in hærîs aginantur. Verum: nihil hæc de tutorum alveariis, nihil de Monachorum saginis, nihil de Sacrificulorum focis agitur: sed omnia de cultu pietatis & doctrina veritatis propaganda, de sublevanda hominum inopia, de alendis Ecclesiæ ministris, & multis aliis, pio & laudato Principe dignis officiis accipienda. Sed quorsum ista commemoro? Eo nimirum, Princeps Illustrissime Ludovice, ut, cum Prophetam Reges & Principes Ecclesiæ Nutritios lenissimo verbo appellantes audimus, nobis in memoriam revocemus, qualibus nos in Ecclesia nostra & hæcenus usi simus Nutritius, & etiamnum hodie DEI beneficio fruamur. Cum enim in hac ultima mundi senecta, veritas doctrinæ cœlestis rursus humano generi illucesceret, & in omnibus fere terræ partibus lucis suæ radios emitteret, dici non potest, qualem Ecclesia nostra Nutritium habuerit ULRICUM, excellentis memoriæ Principem, T. C. Avum Illustrissimum, qui, ut pietatis cultum, antea ritibus & superstitionibus Papisticis, ipso exule, misere defædaturum, ab erroribus & omnium sectariorum corruptelis vindicaret, nihil intentatum reliquit. Atque ut eo promptius ministerium verbi progrediretur, initio scholas restituit (hæ enim sunt utriusque politiæ quasi seminarium quoddam) & ut verum se Ecclesiæ Nutritium esse comprobaret, magnificum in nostra Academia Stipendium erexit, in quo maximum honestissimorum adolescentum numerum, immensis sumptibus, ad studium pietatis ali & sustentari voluit, ut inde verbi divini ministri, & pii Ecclesiæ doctores, tanquam ex communi penario depromantur. Quid de *Christophoro* T. C. Patre, sanctissimæ memoriæ, Principe commemorem? quem si nostra Ecclesia Nutritium non habuit, neminem habuit. Nam ut, omiſſis aliis, quæ innumerabilia sunt, in nostram Ecclesiam collatis beneficiis, unum duntaxat percontemur: quis est, qui nesciat quanta cura, quantoque studio Princeps *Christophorus*, impietate Papistica, quæ tempore INTERIM, in hunc quoque Ducatum irrepererat, fortissime proſtigata, suis civibus & terrena & cœlestia alimenta subministravit? Quis ignoret, quanto labore semper in hoc enixus sit, ut verbum DEI ad omnem posteritatem sincerum & incorruptum propagetur? Etenim ut non tam suæ, quam aliis quoque ditioribus honestos & eruditos verbi ministros educaret, Stipendium Tubingense à Patre ULRICO fundatum, nova quadam & insolita studiosorum copia ampliavit, extructo magnifico & sumptuoso ædificio: & ne quid pauperibus & egenis, cum ad alias operas perficiendas, tum ad literarum studia colenda deesset, passim in monasteriis scholas instituit, ut inde Ecclesiæ mendicitate sublata, & otiosis ventribus expulſis, ingenui adolescentes inibi studii linguarum & artium humanitatis quasi initiati, ad munus docendi in Ecclesia præparentur.

Nihil

Nihil hîc de nutritione dicam, qua in exteris & peregrinis, ob fidei professionem exulanti-
bus, fovendis liberalissime est usus, nihil de munificencia erga omnes omnium ordinum ho-
mines. Hæc enim copiose dicere, præfationis limites me prohibent. Atque hos Ecclesiæ
Christi & scholarum Nutricios, Tu iam tertius sequeris, LUDOVICE Princeps Illustrissi-
me, non tam Regni avari, quam etiam virtutum utriusque Principis hæres certissimus, cui
omnia laudati & generosi Ducis ornamenta (quod sine omni verborum lenocinio verissime
dicere possum) ex paterno semine, tanquam ex traduce ingenerata sunt. Nam & in cæteris
omnibus T. C. parentum vestigiis insitit, & cum primis scholasticis cætibz ita favet, ut
suo patrociniò & munificencia studii literarum plus cupere videatur, quam antehâc nemo
alius. Quæ cum ita se habeant, non immerito hoc qualecunque carmen mihi deducendum
sumpsi, quo Stipendium Tubing nse, cæteraque summa erga Ecclesiam DEI beneficia, à
summis heroibus profecta celebrare volui, ut ea sempiternæ (si quid modo in meis carmi-
nibus est genii) posterorum memoriæ innotescant, neque ullo obliterentur sæculo. T. vero C.
hoc quicquid est mei laboris & sæctus dedicare visum est, cū propter multas, tūm propter hanc
potissimam causam, ut hoc, licet vili attritoque & chartaceo munere animum erga accepta à
T.C. & totius patriæ patre Duce, *Christophoro* beneficia, gratum declarem. Cum enim Illustris-
sima ejus Celutudo, pro sua in honestas literas atque artes bonas munificencia, meam quoque
egestatem & inopiam sublevarit, & primum in Gymnasiis monasticis, deinceps in lauda-
tissimo scholæ nostræ Collegio (quod Stipendium vocant) studia mea tantisper foverit, us-
que dum ad lucem aliquam producerentur, omnibus iis, quæ in Musarum castris militanti
sunt opus, liberaliter subministratis: quis non videt me gravissimis causis, ut hoc carmen
contexterem, fuisse impulsus? Quod ideo commemoro, ut plerisque omnibus constet,
quo animo consilioque istam scribendi materiam suscepim: ne quis *ἀντιὸν βλάπας*, aut
insanabile illud scribendi *κακόν* mihi obiicere possit.

Quare suscipe quæso, Princeps Illustrissime, hanc meam quantulamcunque in aviis
paternisque laudibus percensendis operam: non tam ut auspicio in publicum exeat, quam
etiam cellissimorum Principum in hoc libello celebrata memoria, mutuam quasi celebra-
tatem ac commendationem operi reportet. DEUS interim Opt. Max. C. T. una cum Illu-
strissima Domina parente, & tota Wirtembergensi familia, diutissime incolumem conser-
vet, idemque non modo felix regni auspiciū, sed ejusdem quoque longissimū & paca-
tissimū cursū benevole largiatur: ut de Principe vera religio & sacrosanctum pietatis
opus cum in patria nostra florentissima perpetuo vigeat, tum etiam ad seros Wirtembergi-
cæ, domus nepotes prorogetur. *Data Tubingæ, pridie Idus Junii, Anno Christi,*
M. D. LXXIX.

T. C.

subiectissimus

M. Nicodemus Frischlinus *Balingensis*,
Pœmatum in Schola Tubingensi Prof.

Rectores

RECTORES MAGNIFICI Academiae Tubingensis.

STIPENDIUM TUBINGENSE Ducis Wirtembergici.

Vos, quibus à tenero, *Nympha Pimbleidis, avo*
Limina Neccarica culta suæ scholæ:
Lande Tubingiaci stipendia ferre Lycæi,
Munifica celsi Principis aucta manu.
Struæque cœnobii nuper Musæa sub amplis
Dicite, Tecciacum voce canente Ducem:
Qui virtute potens, qui maiestate verendus,
Summa manet patrij spæque decique soli.
Qui columen cœtuiq; pijs fulcrumque scholarum,
Innumera studiis auxiliatur ope.
Tæque age CHRISTE fave, tu divitis ubera vena
Suffice, in vires viribus adde novæ.
Ut valeant, qua lande decet, quo carmine seu est,
Omnia, non tardo commemorare stylo.

Vetus Sti-
pendii zedi-
ficium, o-
lim Mona-
chorum Au-
gustini se-
des,
EST antiqua domus, longo sæcie ardua tecto,
Ad rapidum Nervi conspicienda vadum.
Augustiniaci quondam coluere cuculli:
A quibus illa suum nomen adepta fuit.
Nunc alio dicunt STIPENDIA nomine cives,
Nomine cum fæcto conveniente suo.
Nam sacra discantum numerosa pabula turba
Exhibet, & studiis pendit opima stipem:
Ut levet officio, si quos angustia rerum
Impedit, & navum deprimit arcta caput.
Hanc olim statui Princeps Eberhardus, & illic
Limina divitiis extulit aucta suis.
 Eberhardus
 Probus, qui
 & Barbarus *Caricola ut veris ipsa colerentur in ade*

1. Joannes Bergenhanf/ latine Naucerus Decret. Doctor. 14. 7br. 1477.
2. M. Conradus Gessler / D. D.
3. M. Joannes von Stein/ SS. Theolog. D.
4. M. Ludovicus Truchses von Hößingen / D. D.
5. M. Joannes Stein, de Honheim / Decret. D.
6. M. Christianus Wolmann, SS. Theolog. D. 1. Maj. Anno 1480.
7. M. Joannes Cruzlinger. J. U. D.
8. M. Joannes Gletch/ SS. Theolog. D.
9. M. Conradus Schöfflerlin.
10. Georgius Hartfesser, D. D. cujus Rectura annua fuit, quod excedere cœgit Academiam orta die S. Marci pestilentia, quæ sustulit ibi 1383. homines; tum temporis Academia dissipata fuit in Waiblingen, Urach/ Dornstetten & Rothenburg.
11. M. Mangoldus.
12. M. Conradus Pleuderer

Rui-

13. M. Conradus Cummenhard. Theol. D.
14. Conradus Bæmlin, Decanus Eccles. Tubing.
15. Ulricus Krasst/ Ulmenfis, Anno 1485.
16. M. Gabriel Biel. SS. Theolog. Licentiatuſ, de quo dicitur, quod pro explicatione Evangeliorum, Ethicam Ariſtotelis publicis in concionibus docuerit, fuit Conſtantiſis & Eccleſiæ Uracenſis Præpoſituſ.
17. D. Petruſ, Probf. ju St. Guidon in Epyer.
18. D. Petruſ Popphardt. J.U.D.
19. M. Georg. Lamparter. J.U.D. Decanuſ Mompelgarteniſ.
20. Joanneſ Steinmajer. J.U.D. Lindaviſiſ.
21. M. Joanneſ Hiller. SS. Theol. Baccalaureuſ, Dornſteutenſiſ.
22. M. Joanneſ Stein. D.
23. M. Joanneſ Biel. SS. Theolog. Licent.
24. M. Martinuſ Planſch, Dornſteutenſiſ, SS. Theol. Baccalaureuſ, Fundator Stipendii Martiniani Tubingenſiſ. Obiit anno 1533.
25. D. Wendelinuſ Eſteimbach. SS. Theolog. Profefſor 1490.
26. M. Conraduſ Geſſler. D.
27. M. Conraduſ Summenhardt, SS. Theolog. Profefſor.
28. M. Mangolduſ Widmann. D. D.

*Riſuſ, & ſtudio miſiſuſ ires honor,
Unde ſecutuſ prodiſet clericuſ annuſ,
Imbuſ ſanctiſ cognitione libri.
Paſceret hinc ſacruſ coeleſtiſ dogmate catuſ,
Et coleret pura religione Deuſ.
Sed ſerè jam totuſ Romaniſ oppreſerat orbem,
Fæda ſuperſtitioſiſ frauſq; maligna Pape:
Cæperat & peponuſ ſenſim expulſe dynaſtiſ,
Et reguſ cypſaſ expoliare deluſ.
Nec pietuſ monachuſ nec erant ſacra dogmata cura,
Sed ventrem lantiſ exattare ciboſ.
Hoc eratuſ votuſ: ſegnem traducere vitam,
Illuderat Latiaſ religioniſ opuſ.
Ergo hanc Ulricuſ patriaſ diuioneſ receptaſ,
Reſtituit, ſumpſit non remorante, domuſ.
Reſtituit tandem veteremq; reduxit aduſum,
Eſſet ut Anioſ ſedat amica choroſ.
Tempore quò ſolo fuerat ſceptriſq; paterniſ
Reddituſ, & Sueuſ ruſſuſ habebat agroſ.
Tunc etenim primò ſubit pietatiſ imagoſ,
Quònam lapſa, foret reſtituenda modò.
Eſſet ut exploſimendūſ aliena Papatuſ,
Et veteriſ ſtareſ religioniſ honor.
Nec mora, purgatuſ Miſſam cantare per aruſ,
Syncera ſumiduſ vocis amore, vetat.
Eſ veteruſ iteruſ templiſ inſlaurat honoreſ,
Nec patitur falſuſ ſubituſ eſſe locoſ.
Urque piuſ Gedeon ſædiſ delubra Baaliſ
Eruiſ, & flammis templa neſandā dedit.
Cum foret Idoluſ Hebraaſ à gente litatuſ,
Et data ſacrilegiſ impiaſ ihuſraſ focuſ.
Nec illuſ, Ulricuſ vera pietateſ amatoſ,
Ut primò patriſ cellaſ ſubituſ agriſ,
Protinuſ inſauſtaſ ſubituſ ignibuſ aruſ
Deſtruiſ, abuſdoſ que coluere Deoſ.
Culibuſ & falſiſ curat ſuccedere veros,
Diuinoque ſacroſ igneſ ne tepere focuſ.
Crede mihi pieliſ non eſt Eccleſiaſ templiſ
Fultaſ, ſed hac verboſ nutuſ atque fideſ,
Nec boveſ maſtaſ numen coeleſte per aruſ,*

dicitur,
Princeps
Witten-
bergicuſ.
cænobiuſ
Auguſtini
condidit.

Princeps
Ulricuſ re-
ſtauratuſ
Collegii
Auguſtini-
ani: cujuſ
prima
cura fuit
erga Religi-
onem col-
lapſam,
quam ſtatim
recuperato
avito re-
gno, quâſ
poſt limi-
nioſ, reſti-
tuit.

*Sed mentis gaudet simplicitate coli.
Unde suos iterum rectè pietatis ad usus
Reddidit Ultricus religionis opus.
Et longa populos ex impietate reduxit,
Quò colerent veri nomina vera Dei.
Usque ministerium verbis sine labibui iret,
Doctrina vite conveniente pia.
Andresque viros nostras Ecclesia doctos,*

*Qui memori sacrum pectore dogma gerant: mant,
Qui nova, qui vetera è capis cum sacro pro-
Riteq; commissa munera sortis agant:
Ille scholas veterem ducis pietatis ad usum,
Artibus & tempe mitibus apta facit.
Et parva instaurat fundata Lycea sub oris,
Viribus antiquis restituitq; suis.
Cum prior artidociis nocuisse cætibz atas,
Hen malè Castalis perniciofa gregi.
Max quq; supremum fida bonitate Lycæum
Corripit, & prisca reddidit honoris opus.
Condit & angustis præclara palatia Musis,
Et studiis aptat commoda templa piis.
Hic ubi Castalis prætermeat arua Tub. n. a,
Neccarus, & vivo flumine prata feris.
Hic ubi stat Sævo Parnassus monte bivertex,
Et juvenum sacro pectus fonte lavat.
Hic ubi cum pietate fides arctiq; docentur,
Atq; piis coluntur docta iuventa scholæ.
Sed quia pubescens sibi non bene consulit atas,
Ss præceptorum desit natatur ope:*

*Proxima cura suis celebres accersere Musas,
Es legere eximios arte fideque viros:
Qui pia virtutum studiosa dona caerva,
Synceraque darent religionis opus.
Qui divina gravi conamine iura docent,
Unde sacer via stes sine labe tenor.
Qui regere & laxas sive em dare legis habenas,
Qui juvenum pulchris artibus ora rigent.
O quantum decus est, quantum preciosior cura,
Si qua schola est studio mobilata suis?
Finis & uti. Hinc sunt, salvifici qui spargunt dogmata verbi,
Iltas schola- Suppedantq; tuo pabula CHRISTE gregi.*

19. Hieronymus de Crouaria, J. U. D.
30. M. Diethmarus Aschmann, Vayhingenfis.
31. M. Georgius Lamparter, J. U. D.
32. Vitus dom Fürst. Tubingenfis. J. U. D.
33. D. Wendelinus Steinbach, SS. Theolog. Professor.
34. M. Jacobus Lempp. Decret. ac SS. Theolog. Doctor.
35. M. Joannes Euppsich / Blabyrensis, J. U. D. Obiit Anno. 1518.
Rector A. 1495.
36. M. Andreas de Rumpis, SS. Theolog. Baccalaureus.
37. Hieronymus de Croaria. J. U. D.
38. M. Conradus Summenhardt, SS. Theolog. Professor.
39. M. Conradus Felsler. D.
40. M. Joannes Aquila Hallenfis. J. U. D.
41. M. Simon Leonis, S. S. Theolog. Baccalaureus.
42. M. Andreas Droschel. J. U. D.
43. Laurentius Hornstein. J. U. D.
44. D. Wendelinus Steinbach / SS. Theolog. Professor.
45. M. Conradus Sommerhardt / SS. Theolog. Professor. 1500.
46. M. Jacobus Lempp, SS. Theolog. & Decret. D.
47. M.

47. M. Andreas de Rumpis, SS.
Theolog. Baccalaureus.
48. M. Andreas Droschtel.
J. U. D. usque ad diem Veneris
ante Dominicam Reminiscere
continuatus. Obiit anno
1522.
49. M. Conradus Fessler, Juris
Pontif. D. Calend. May.
idem Rector continuatus est
usque ad Calend. May anni
sequentis. 1503.
50. M. Petrus Brunnus. SS.
Theolog. D.
51. D. Calparus Forestarius. U.
J. Interpres.
52. Reinhardus Gaisser, SS.
Theolog. Professor.
53. Sigismundus Eppius. SS.
Theolog. D.
54. M. Joannes Vesenmajer,
Decanus Ecclesiæ Colleg:
Tubingensis, Anno 1505.
55. Joannes Hilarius, J. U. D.
56. M. Jacobus Lempp, SS.
Theolog. & Decret. D. per
annum Rector.
57. D. Wendelinus Steinbach/
SS. Theolog. Professor
per annum Rector.
58. M. Petrus Brunn, SS. Theol.
og. D. per annum in Rectura.
59. Henricus Wintelhöfer/
J. U. D. Rector quoque per
annum.
60. M. Jacobus Lempp, SS.
Theol. & Decret. D. & per
annum Rector. 1510.
61. D. Wendelinus Steinbach

*Hinc sunt, civili qui lege negotia tractant,
Ac hominum leni iurgia pace regunt.*

*Hinc sunt, qui morbos humano corpore pellunt,
Hinc est Christicolis turba magistra scholis.*

*Larga viris etiam fecit stipendia doctis,
Artibus adiungens non leve pondus opum.*

*Ut sua doctiloquum sequerentur premia cætum,
Muneraq; artifices digna labore viros.*

*Scilicet est viris laudato Principe digna,
Tangat ut hunc populi cura paterna (sui:*

*Utque professor vera pietatis honorat,
Et tribuat doctis premia larga viris.*

*Quid moror in parvis? etenim majora supersunt
Munera, propositi causaque saxq; mei.*

*Namq; ubi pauperiem multis obflare malignam
Vidis, & ingenio usque nocere piis:*

*Exeris ille suas præsentis munere doctos,
Corda q; largiflua fulcit egena manu.*

*Non humiles animos temere fastidus & odii,
Quale inopes studium perdere dives habet.*

*Sed facilius, fidei memor, & virtutis alumnus,
Pauperiem dextra non dubitante levat.*

*Inde Tubingiaci stipendia clara Lycæi
Fundat & Aonio fert pia dona choro.*

*Indigenasque legis patrio sub limite natos,
Et larga hospitii tecta subire iubet.*

*Semper enim laribus debetur gratia nostris
Prima, sibi primam patria poscit opem.*

*Nec decet ingenti peregrinus dote levatis,
Indigenas vacua panis egere manu.*

*Recte igitur patriæ natos sub finibus ora,
Ex patribus vera religione piis,*

*Agere alumnorum recipi præceptis in amplum,
Et voluit tanta commoditate frui.*

*Si tamen hos primis etiam formaveris annis,
Sanctifica vultus patriæ religione Dei.*

*Atq; illi ornare laudato nomine vitam,
Quæ sine sit vitio ante peracta malis.*

*Si quoque sint dociles, hirsia non indole duri,
Quam male sedariorum corpora inerte senu.*

Sticorum
cæcium.

Ulrici Pri-
pis in viros
doctos mu-
nificencia.

Ejusdem
magnifica-
tia in pau-
peres & re-
rum ad stu-
dia necessa-
riarum ege-
nos.

Fundatur
Stipendium
Tubingense.

Conditiones
recipiendorum
in Stipendium.

*Sine matris annis avoque impube, seroque
 Addiderint annos ad tria iuxta duos.
 Et jam combiberint primo sub flore iuventa,
 Languarum & studij semina prima sacri.
 Quique rudimentis formarint pectora primis,
 Iungentes Latij verba Pelagii sonis:
 Doctaque libarint Logices praecepta diserta,
 Nonnihil & legos Quintilianae tinas.
 His animum studiis quicunque politus, opimam
 Supplice sollicitat principis ore manum:
 Atque suam patriae venturam iurat opellam,
 Si quando meritam postules illa fidem:
 Illum fida Ducis largitis sumptibus, arcta
 De paupertatis dextera tollit humo.
 Magnificas nec opes nec munera larga recusat,
 Quaeque levant artes emolumenta piar.
 Subsidia & cuncta suis alimenta ministrans,
 Pauperis extenta damna rependit ope.
 Hinc ille & superis fovit Christique popello,
 Fida ministeriis agmina dicta sacris:
 Publica quae passim conscendunt fulcra cathedra,
 Auricomumque premunt religionis ebur:
 Ut doceant sanctum firmato pectore caelum,
 Quo velu omnipotens numen honore coli.
 Ne quoque dispersus nullo discrimine sedes
 Incolerent, strati per iuga more gregis.
 Monasteriū Augustiniani
 Augustiniani
 num concedit
 ditur Stipendiarii
 in-
 habitandū.
 Angustiniani cedunt habitacula recti,
 Dantque locum studiis limina prisca sacris.
 Limina quae stupidi quondam tenuere cuculli,
 Excorde domna sub meretrice suae.
 Quis tandem pulsus (quia fruges perdere nata
 Turba erat, Aolide remigumq; Ducis)
 Huc sua coelestes posuerunt castra camanae,
 Militia hūc CHRISTUS transulit arma sua.
 Namque mihi grandis studiosi concio cecius
 Pascitur, in studiis erudienda sacris.
 Unus ut sociaria colens habitacula recti,
 Adsit in obsequium CHRISTE benigne tuum.
 Uique isdem studiis & praeceptoribus usa,
 Conformes tenens religionis opes:*

- bach. SS. Theolog. Professor,
 per annum Rector.
 62. D. Joannes Schemer / per
 annum.
 63. M. Petrus Brunn / SS. The-
 olog. & Decret. D. per
 annum.
 64. M. Jacobus Lempp, SS.
 Theolog. & Decret. per
 annum.
 65. Balthasar Sellarius, Anno
 1515.
 66. D. Wendelinus Steina-
 bach / SS. Theolog. Professor.
 67. M. Joannes Kreuß.
 68. M. Gallus Müller / SS. The-
 olog. D.
 69. M. Alexander Rieger.
 70. D. Jacobus Brunn.
 71. M. Petrus Brunn / SS. The-
 olog. D.
 72. M. Franciscus Scadianus.
 73. Balthasar Sellarius.
 74. M. Gallus Müller / SS. The-
 olog. D.
 75. Balthasar Keyßelin, SS. The-
 olog. D. & per annum Rector
 Anno 1520.
 76. M. Jacobus Lempp, SS.
 Theolog. & Decret. D.
 77. Joannes Epp, J. U. L.
 78. M. Joannes Etößler /
 Mathematicus.
 79. M. Petrus Brunn / SS.
 Theolog. D.
 80. D. Conradus Brunn.
 81. D. Johann Eschenbach.
 82. M. Fridericus Schapp.
 83. M. Gallus Müller / SS. The-
 olog. D. 84. M.

84. M. Jacobus Lempp, SS. Theolog. D. Anno 1525.
 85. D. Balthasar Reuffelin.
 86. M. Petrus Brunn, SS. Theolog. D.
 87. M. Jacobus Lempp, SS. Theolog. D.
 88. M. Gallus Müller/SS. Theolog. D.
 89. D. Balthasar Reuffelin.
 90. M. Petrus Brunn/SS. Theolog. D.
 91. M. Jacobus Lempp, SS. Theolog. D.
 92. M. Martinus Rugelin.
 93. M. Gallus Müller / SS. Theolog. D.
 94. D. Balthasar Reuffelin/ Anno 1530.
 95. Joannes Königsatter/ di-
 aus König/Ottingensis Sue-
 vus, Philos. & J. U. D.
 96. M. Jacobus Lempp. SS. Theolog. D. per annum Rec-
 tor. Obiit 2. Apr. 1532.
 97. Joannes Königsatter/ Phil.
 & J. U. D. a 2do April. us-
 que ad 1. Maii.
 98. M. Petrus Brunn/ SS. The-
 olog. D.
 99. M. Gallus Müller / SS. Theolog. D.
 100. Joannes Königsatter/Phi-
 losoph. & J. U. D.
 101. D. Balthasar Reuffelin.
 102. M. Petrus Brunn/ S. S. Theolog. D.
 103. M. Johann Armbruster/ SS. Theolog. Licentiatuſ.

*Pulchraque conjungat socios communio fratres:
 Nectat ut aligerum mobilis aura gregem.
 Hinc alium veros, alius pietatis honores,
 Et sancta doceat nosse salutis iter.
 Hinc studii vitæque pia commercia jungant,
 Indolentique sacra doctior arte regat.
 At veluti quondam virides Academia lucos
 Turba colens, uno consecrata loco est:
 Discipulosque unum suscepit idemque Lyceum
 Socratis, & Stoicum porticum una gregem:
 Haud secus Ulricus magna bonitatis alumnos,
 Unius voluit tella habitare domus.
 Ut legum doctis inibi regeantur habentis,
 Imbuerent animos & pietate suos.
 Dulceque fraterni servantes pignus amoris,
 Et vita & studii mutua pacta colant.
 Unde secuturo præstantes artibus ævo,
 Pabula dent ovibus, optime CHRISTE, tuis:
 Ergo Tubingiaci Stipendia clara Lycæi,
 Quis non ætheria tollat ad astra plagæ?
 Quod tanto fundata nitent auctore, ducemque
 Patronum, columnen, tegmen, Asylon habent.
 Quis tegit auxiliis studiosum mitibus agmen,
 Inque pios confert præmia summa viros?
 Non semper fabro laudem fabrile reportat,
 Conspicuum multa dexteritatis opus.
 Quondam etiam commendat opus, qui perficit, auctor,
 Et majestatem res data dantis habet.*

Dux quoque Christophorus postquam moderami-
 cepit, Imperii frenat tenere sui: (na verū Priaceps
 Amulus antiqua Princeps virutis ævorum, Christophorus
 Extulit officio nostra Lyceum fuit. rus patri in
 Præbuit & Musis tranquilla per ocia nidos, Ducatu suc-
 Utque alcedonios tempora lenta dies. cedens, libe-
 Namque sue specimen moxus pietatis honorum ralicatem in
 Ederet (ciderat sed quoque multa prius) scholis am-
 Adjice ad patrios ter denos ille clientis, pliandis ex-
 Us numero centum divitiore forant. ercet,
 Idem nume-
 rum Stipendi-
 diariorum

auxit adje-
ctis 30. ut
& non ita
pudem
quinquagie-
ta & ultra
addidit.

*Nuper & his decies quinos sociavio & ultra,
Indigenas, patrii pignora culta soli.
Hinc ut venturo doctorum turba virorum
Prodeat, in studiis, tempore, culta sacris.
Artibus & vario pollens idioma lingua,
Oenotrio felix Hebraicoque sono.
Pascat & hinc CHRISTI doctis sermonibus &
Militia capiens fortiter arma sua.* (gnos,

*Nec patria solum, peregrinis sed quoque terris
Servias, athenis turba posita libris.
Non qualis nuper prodibat copia rasi
Agminis, & stupido clericus ore radius;
Illud remigium sceleratum Ithacensis Ulyssi,
Quod tria Sieschiori vix elementa tenet.
Sed pudet bis nostrum laniis fedare libellum,
Qua decet aeternos interiisse dies.*

*Stipendium decem stu-
diosorum
illustrissimi
ac genero-
sissimi Do-
mini, Do-
mini Fride-
rici, Comi-
tis Witem-
bergenfis &
Mompel-
gardici: qui
etiam in
hoc Colle-
giantur: a pa-
tre Georgio,
excellens
memoriae,
Comite in-
stitutum*

*Principis in caetu denos Fridericus alumnos
Sublevat, ora Comes Montepelgarda tuus:
Annuaque sllorum dignis Stipendia soluit
Cultibus, & larga munera praestat ope.
Ut patriis etiam pastores educet agris,
Officio quorum dogmata vera sonent.
Dogmata non ulla sectarum schismate tincta,
Dogmata caelesti consona rite logo.
O decus! o virtus excelsa pectore digna,
Dotibus in sacras officiosa Deas.
In terris nihil est tam largo Principe majus,
Cui pietas ista nomina laude facit.
Cui fidei candor cura splendorq; scholarum.
Quem tenet obsessum religionis amor.
Felicis anime, quibus illius obigit avum,
Quo studiis possunt exeruisse caput.
Aurea nunc redeunt divinis tempora Musis,
Dum populi tangis cura paterna Ducis:
Artibus & placidus dantur solertibus anni,
Discentumq; serunt ocia lenia grega.*

*Qualia praeinquit Judaea o gente Propheta
Affore, cum reges docta Lycea colent.
Es nutritrix regina scholas & Musica tempo,
Populus submissa prona decemier alet.*

104. D. Balthasar Reuffelin.
anno 1555.
105. Joannes Sichardus, J. U. D.
106. D. Balthasar Reuffelin.
107. Leonhardus Fuchsius
Med. D. Et hic erat primus
Rector ex Facultate Medica
Magnificus.
108. M. Gebhardus Brasstberg
ger. U. J. D.
109. Constantinus Prygio, SS.
Theolog. D.
110. Joachimus Camerarius.
111. Ludovicus Grempp. J. U.
D.
112. Michael Rucker, Medici-
nae Doctor.
113. Balthasar Reuffelin / SS.
Theolog. D.
114. Caspar Vollandus J. U. D.
Anno 1450.
115. Leonhardus Fuchsius,
Med. D.
116. Generosus Dn. Albertus
Arbogustus, Baro ab Hewen.
117. Balthasar Reuffelin / SS.
Theolog. D. per annum.
118. Joannes Sichardus. J. U. D.
119. Michael Ruckher, Med.
D.
120. Gebhardus Brasstberger.
J. U. D.
121. Jacobus Scheckius, Me-
dicinae D.
122. Erhardus Schnepffius, SS.
Theolog. D.
123. Casparus Vollandus, J. U.
D. anno 1545.
124. Joannes Sichardus. J. U.
D.

Addi-

125. Leonhardus Fuchsius.
 126. Balthasar Reuffelin/ SS.
 Med. D.
 127. Melchior Volmarus Ruf-
 fus, D.
 128. Gebhardus Brassberger/
 J. U. D.
 129. Michael Rucker/ |Med.
 Doctor.
 130. Balthasar Reuffelin/ SS.
 Theolog. D.
 131. Joannes Sichardus, J. U.
 D. Obiit 9. Novembris anno
 1552.
 132. Leonhardus Fuchsius
 Med. D.
 133. D. Balthasar Reuffelin/ an-
 no. 1550.
 134. Caspar Vollandus, J. U. D.
 135. Michael Rucker/ Med. D.
 136. Gebhardus Brassberger/
 J. U. D.
 137. D. Balthasar Reuffelin.
 138. D. Caspar Volland.
 139. D. Jacobus Scheckius,
 Medicus.
 140. Jacobus Beurlinus, SS.
 Theolog. D.
 141. Nicolaus Barenbüser/
 J. U. D.
 142. Leonhardus Fuchsius, Med.
 D. per annum Rector. Nam
 A. 1554. migravit Academia
 propter pestē, Tubingæ gra-
 fantem, Calvam, anno 1555.
 143. Martinus Frechtus, S.S.
 Theolog. Licent.
 144. Jacobus Cappelbeccius,
 J. U. D.
- Addidit bis etiam Tifferni census alumnis*
Quatuor, atque illis annua dona tulit.
Ut simul hi nostri foveantur in ordine catus,
Cumque illo studii ritē sequantur opus,
Legibus & docilis rectis, frenentur iisdem,
Atque Magistrorum condoceantur ope.
Is quia Christophorum tenero praeceptor ab ungue,
Et nudis nava strenuitate Ducem:
Atque suum calebs, sine prole, peregerat avum,
Has virtutis erat, dignus, adepsus opes.
Postea quas illum Princeps convertit in usum,
Ut quoque sint studii munera serva piis.
Sic memorem gratumque suo prestare Magistro
Se voluit, docti capitis amore viri.
O cultum pietate Ducem, probitate decorum,
Munifica dignum laude perenne manus!
Qui sacra virtutis virtutis premia clara
Destinat, & studiis mibilibus illa sacrat.
At quis Udalricum, quis digno carmine prolem
Christophorum possis commemorare Duces?
Quod tam doctissimas fovēre benigniser arces,
Divitiisque suis muneribusque suis.
Pierides tanta quod maiestate levavunt:
Augentes opibus culta Lycea suis.
Ille Tubingiaci fundat collegia tecti,
Institumque sacra munera larga stipis.
Hic numerum cæcis mirandum exauget alumni,
Ampliat & magnis sumptibus antra scholæ.
Nec minor es Principi patribus Ludovice dno-
O Wirtembergisq; decusq; soli (bus,
Tu quia sancta legis celsi vestigia patris,
Æquus Christophori mentibus, æquus avi,
Et benè Tecciacis fundata Lycea sub oris
Conservas & opem reddis ubique tuam.
Tu quoq; Neccarica Stipendia clara Tubinga
Protegis, & vera religione foves.
O vcs largificos, aeterno, Heroas, ab avo
Æcla quibus nullum prisca tulere parem.
Cede locum nostris Romane gloria lingua;
Promerius clarum nomen habere, Fatis:
- Michaelis
 Tifferni Stipendium,
 quatuor stu-
 diosis factū:
 qui etiam in
 nostro co-
 tu foveantur.
- Illustris.
 Princeps ac
 Dominus D.
 Ludovicus,
 Dux Wirt.
 & Teccius,
 Comes
 Montpel-
 gardi, &c.
 Stipendii
 Tubingensis
 ab avo Ulri-
 cō fundati,
 patre Chri-
 stophoro
 Cum

ampliati, *Cum faceres precium capto pro malice, septem*
 conservator *Dividens patris iugera culta soli.*
 & patronus. *Appula cede locum, magnis uberissima Bosa*

Sumptibus, ingenii dans monumenta tui:

Dum reliquum Canna donis cerealibus agmen,

Ad Canusina foveis mania, mille decem.

Exiguo vestrum duravit tempore munus:

Hec sunt eterno non ruitura die.

Quid te, qui finis olim ditione premebas

Immensos Asia, dive Seleuce, loquar?

Qui reditus censusque tuos altaris offera.

Auratisque sacras munera mille focis.

Cum Solymitano templo praeffet Onias,

Insulaque illius comeret alta comas.

Major inest virtus nostris Heroibus, aqua

Largiter expendens optima quaeque manu.

Quorum tot sacris extant collata camenis

Pramia, quot nullo est commemorare stylo.

Ergo Tubingiaci stipendia clara Lycæ,

Quis non aetheria tollat ad astra plaga?

Quod quoque Christophorum mitem reperere patronum,

Et protectorem te Ludovice sumus:

Qui sacras artes cen Mecænatès amastis,

Principis idque pii ductus esse decus.

Sed quia florens aquo custode remoto,

Indulget numeris prona juvenia suis:

Statuta & Edocuit pia iussa, suoque è pectore divus

Utrius, vite commoda jura tulit.

Condidit & normam gravinmq; repagula le-

Impabiq; dedit sancta statuta choro. (gũ

Qua juxta posset studiorum tendere cursum,

Eg. ima summum tangere sede locum:

Qua juxta posset vita componere moris,

Liber ab infamdi colluvione mali.

Hac quoque Christophorus patria pietatis abundè

Amulus, ingenua nobilis auxil ope.

Ut pia sacrarum vigeant munimina legum,

Inque illis morum certa statuta sonent:

Certa statuta sonent diva conformia voci

Quam natura colit, quam Deus ipse tulit.

145. Chilianus Vogler, J.U.D.

146. Michael Rucker, Med. D.

147. Jacobus Beurlinus, S. S. Theolog. D.

148. Nicol. Varenbüler, J.U.D.

149. Jacobus Scheckius, Med. & Philosoph. D.

150. Gebhardus Braßberger, J. U. D.

151. Jacobus Heerbrandus, SS. Theolog. D.

152. Anastasius Demler, J.U.D. anno 1560.

153. Leonhardus Fuchsius, Phil. & Med. D.

154. Jacobus Cappelbeccius, J.U.D.

155. Theodoricus Schnepffius, SS. Theolog. D.

156. Chilianus Vogler, J.U.D.

157. Jacobus Scheckius, Phil. & Med. D.

158. Joannes Hochmannus, J. U. D.

159. Jacobus Heerbrand, S. S. Theol. D.

160. Anastasius Demler, J.U.D.

161. Leonhardus Fuchsius, M. Doctor.

162. M. Joannes Mendlinus, anno 1565.

163. Theodoricus Schnepffius, SS. Theolog. D.

164. Chilianus Vogler, J. U. D.

165. Jacobus Scheckius, Phil. & Med. D. sub hoc Restoratu propter pestis luem discessit Academia Eslingim, Mense Novembri A. 1566.

166. Jacobus Cappelbeccius, J. U. D.

167.

167. Valentinus Volcius, J.U.D.
 168. Jacobus Heerbrandus, SS. Theol. D.
 169. Anastasius Demler, J. U. D.
 170. Joannes Hochmannus, J. U. D.
 171. Theodoricus Schnepffius, SS. Theolog. D.
 172. Kilianus Vogler, J. U. D. anno 1570.
 173. Jacobus Scheckius, Phil. & Med. D. Obiit 9. May. 1587. cæcus, ætat. 75.
 174. Jacobus Cappelbeccius, J. U. D.
 175. Valentinus Volcius, J. U. D. propter grassantem Tubingæ pestem Academia rusticus concessit Eßlingam An. 1571.
 176. D. Jacobus Heerbrande.
 177. Anastasius Demler, J. U. D.
 178. Joannes Wischer / Med. D.
 179. Illustrissimus Princeps ac Dominus, Dominus Fridericus, Comes Wirtenbergenfis & Mompelgardenfis.
 180. Joannes Hochmannus, J. U. D.
 181. Theodoricus Schnepffius, SS. Theolog. D.
 182. Kilianus Vogler, J. U. D. anno 1575.
 183. Georgius Hamberger/
 184. Anastasius Demler, J. U. D.

*Ergo ego dum paucis leges expromere verbis
 Conor, ut hinc vita constet & artis honor:
 Hinc ados, o juvenum mihi ter gratissime cæcis!
 Nostraque sub memori dicta reponc finu.
 Disce tibi quas sancta dedit prudentia leges,
 Nec contempe odio verba monentis habe:
 Sive tenes nostri Stipendia sacra Lycei,
 Seu colis alterius tella beata schola.
 Principio ut studii ratio certissima constet,
 Metaque non segni transienda pede:
 Certa tibi posita est artes mensura colendi,
 Hac quia nostra novus miles in arma venit.
 Ne quis forte sequens cumidum Phatonia, relicto
 Afflectet superos inferiore gradus:
 Aut sine propetibus celsum petas æthera pennis,
 Et lapsu infelix deteriore ruat:
 Qualiter incauto nimium temerarius avo
 Icarus, Icaria nomina fecit aque.
 Ergo prima tuo vestigia tramise tangas
 Antea; quam summi per iuga montis eas.
 Nemo repentino prodis simul impeto doctus:
 Nemo potest uno discere cuncta die.
 Nasciur hand subito flavens è gramine spica,
 Dura nec arbor erit, qua modo virga fuit.
 Utque favilla levis grandi primordia flammæ
 Prebet & hinc surgit viribus aucta suis.
 Donec in immensum postremum excreverit ignem,
 Quem vix Nilæa suppressat humor aqua:
 Sic sua sunt etiam studii exordia primis,
 Et minimos ortus ardua queque tenent.
 Quæ simulac longo rerum cumulantur ab usu,
 Excedit justum copia parva modum.
 Antè rudimentis primos exegerit annos,
 Et possit Latius addere Græca sonus:
 Et Logices artem bene Rhetoricosque colores
 Noverit & dulci cum Cicerone loqui:
 Quam Sophia sacra vigiles Sophiæque propina,
 Et magnum indoctus verset Aristotelem.
 Prima igitur nostro studiosa ex agmine turba, Primus ac
 Adulcia in linguas suscipis arma sue, infans or.*

M m

Ordo Studi-
 orum & gra-
 dum in Sti-
 pendio.

do corum
est, qui le-
ctiones rer-
tiz classis
audiunt.

*Ac bene dicenda studium subigitque domatq;
Dives & eloquium sub sua iura vocat.
Unde simul fundi veniat praelara faculeas,
Qua deceat cultu fundere verba sono.
Hinc ubi doctissimus juvenis cognoverit artes,
Quasq; graves linguas Tertius ordo docet:
Jamque fluunt gemina labe idiomata lingua,
Is Latinus, docto Gramus et ore modus:*

Secundus
ordo Bacca-
laureando-
rum, qui fre-
quentat le-
ctiones
quartae clas-
sis.

*Mox etiam quartus paulo gravioribus ordo
Surgens, auxilio grex tibi doctus subit:
Qui lauri expellat & amara premia bacca,
Quaque regnum doctum frondea ferta caput.
Tum canit Iliacum grandis certamen Homerus,
Myrmidonisq; vehit laude per astra Ducem,
Culta Stagirius Logica monumenta diserta,
Ac sine fucoso tegmine vera docet.
Tullius hic etiam causas tractare reorum
Affectet, & cetrico dicere verba foro.
Monstrat & astrorum positus causamque Masbesis,
Et quo sit mundi condita sphaera modo,
Qua simulac animis juvenes haurere tenellus,
Mox capiunt operis premia digna suis.*

Statu prim-
ae laureae,
qui nulli sti-
pendiariorum
conferunt,
nisi privato
examine dis-
gna reperi-
atur.

*Tunc etiam lauro dociles lambente capillos,
Implicat emeritum prima corona caput.
Sed tamen hos etiam primos virtutis honores,
Incola munifica non capit ante domus:
Quam trutina & gravior docti censura magi-
Inducet hoc dignum nomine posse frui. (Atri,
Ocia qui fuerit vita sectatus inerte,
Nec vigili doctos triverit arte libros:
Ridendus sociis turpem feret ille repulsam,
Nec rudis operati compos honoris eris.
Ergo Tubingiaci Stipendia clara Lycei,
Quis non aetherie tollat ad astra plaga?
Debita quod merita virtuti premia reddunt,
Atque artes digna sedulitate colunt.
Et contra ignavos, quos turpis inertia frangit,
Conspicuos nullis laudibus esse volumi.
Scilicet hoc fas est, largiri premia doctis,
Nullum ad segnes nominis esse viros.*

185. Valentinus Volcius, J. U. D.
obiit 26. 7bris A. 1581.

186. Jacobus Heerbrandus, SS.
Theolog. D.

187. Jacobus Cappelbeccius,
J. U. D. obiit 14. Jan. A.
1586.

188. Joannes Vischer, Med.
D.

189. Nicolaus Barenbüler, J.
U. D.

190. Joannes Hochmann, J.
U. D.

191. Kilianus Vogler, J. U.
D. Obiit 16. Martii A.
1585. ætat. 70.

192. Georgius Hamberger,
Med. D. anno 1580.

193. Anastasius Demler, J.
U. D.

194. Theodoricus Schnepffius,
SS. Theol. D.

195. Jacobus Heerbrandus,
SS. Theolog. D.

196. Joannes Vischer, Med.
D. Obiit 22. Aprilis A.
1585.

197. Joannes Hochmann, J.
U. D.

198. Anastasius Demler, J.
U. D. Obiit 22. Julii 1590.
ætat. 71.

199. Theodoricus Schnepff, SS.
Theol. D. Obiit 9. 9bris
1586.

200. Illustis ac Generosus
Dominus Dominus Conradus
Comes de Tübingen, Dn.
in Lichteneck.

201. Georgius Hamberger/
Med. D.
202. Jacobus Heerbrand / SS.
Theolog. D.
203. Andreas Laubmayer / J.
U. D.
204. Andreas Planer/ Phil. &
Med. D.
205. Jacobus Heerbrand/ SS.
Theol. D.
206. Joannes Hochmann/ J.
U. D.
207. Georgius Hamberger/
Med. D.
208. M. Georgius Lieblerus,
Physicns.
209. Mathæus Enzlinus, J.
U. D.
210. Andreas Laubmayer / J.
U. D.
211. Andreas Planer / Philos.
& Med. D.
212. Joannes Hochmann/ J.
U. D. anno 1590.
213. Georgius Hamberger/
Med. D.
214. Mathæus Enzlinus, J. U.
D. decollatus 22.bris 1613.
Uraci in foro publico, ætat.
58.
215. Stephanus Gerlachius,
SS. Theol. D.
216. Daniel Mögling/ Med.
D.
217. Joannes Hochmannus, J.
U. D.
218. Joannes Halbritter / J.
U. D.
219. Georgius Hamberger/
Med. D.

*Post ubi prima suos excompsit laurea cives,
Addidit Cistulum candida bacca sumum:*
*Promptius ad reliqua tolluntur pectora Musas,
Doctrinaque solent uberiore frui.* (rum, standorum
Tum demum veterum versat documenta sopho- ut vocant,
Et quicquid Latium, quicquid & Hellas ha- qui publi-
Tunc etiam rerum tacitas inquirere causas (bat. cas audient
Cæpere & magnum pandere voce chaos: lectioes,
Abdita natura rimari semina, & undò
Pendeat hac vasti machina clara poli.
Unde vices rerum, quid tot discrimina gignat;
Tamque vago incertis ludas in urbe modis.
Aut qua materies tot rerum assumere formas
Possit, in æternos non ruitura dies:
Qualiter ambigua famosus imagine Protes;
Vertisse in varios dicitur ora modos.
Tunc simul accedit morum censura malorum
Ethica, Pierides nec sinit esse feræ.
Doctrinaque virutum versat præcepta sacrarum;
Deque Stagiras fonte ministrat aquas.
Hic libet interdum docta connectere nodum.
Socratis & docta rursum aperire manu.
Aut argumentis veterem superare Platonem;
Aut Epicurei carpere dicta gregis:
Sæpius ancipiti quesitum exponere voce:
An virtus hominem divitiarum beent.
An fortunatum species & gloria præstet,
An mage vita bonis deliciosa suis.
Ipsa animos juvenos, studium sublime, Mathese
Excolit, & cæli limen adire facit:
Sidereosque nova rimari indagine motus,
Quà teris obliquum signifer orbis iter:
Arcturum pluviasque Hyadas geminosque Triones,
Scrutari & sicci torrida signa canis.
Quid tantum Oceano properes se mergere Phæbus,
Cum tellus nivea grandine tella latet.
Curne sibi impositam Ponto qui perdidit Hellen,
Æquiparet nollî vere incunite diem.
Cur maris occiduas non intret Parrhasis undas
Virgo, sed intacta cominus extet aqua.

M m 2

Quam

Quam satis utiliter positos sol prabeat ignes,

Quam sint falciferi signa nociva senis.

Delia cur nigris interdum pressa tenebris,

Amicitia fratris lumina clara fuit

Cur etiam plenis aliquando cornibus orbem

Expleat, aut maculis obtegit ora novis?

Adde quod organici non desunt munia libri

Periloqua, & Clarij dogmata celsa Sophi.

Qua reliquis etiam præstant pia commoda Musis,

Auxiliumque manu non dubitante ferunt.

Schægkii hac Sophia & Medica clarissimus arte,

Cl. D. Jacobus Schægkii

Medicæ & Philo-

sophiæ D. ac Professor.

Ingeniū mira dexteritate docet.

Argumenta docet Logicis variare figuris,

Et rem limitibus claudere quamque suis.

Aut etiam certa tumidos ratione sophistas,

Carpere, & Erroris præfices Epicure tuos.

Inde sub arbitrium revocans res ponderat omnes,

Quas sibi cuiusvis vindicat artis opus:

Nubibus & signa velant mendacia, pulis,

Veridicam cuncta pandit in arte viam.

Philoso-

phicæ studiū quo condu-

cat?

Calca præcipue trahere volumina dextræ

Edocet, atq; apto tradere sacra modo:

Us quondam adversos valeant explodere fucos,

Quosq; parat nobis trux hydropanta dolos.

Si modo quisque tentent animo monstrata sagaci,

Nec dent nubiferis irrita dilla Notis.

Hac ubi sic animi fuerint accepta vigore,

Ingeniumque nova cognitione vales.

Alterâ subsequuntur decoranti germine laurus,

Aque magistralsi cingit honore comas.

Scilicet ut pigros laudatâ pompa iuventa

Excitet, & studij sint sua dona piis.

Agminis ac nostri prius indagante magistro;

Quam fuerit studij candidus ante tenor:

Ni fuerit turpi sine labo peractus, habebis

Nemo clientela dona magistra sacras.

Nam si quem torpens enervat inertia segnem,

Munera quis tali conferat ulli viro?

Ergo Tubingiaci Stipendia clara Lycei.

Quis non ætheria tollas ad astra plaga?

220. Andreas Maner/ Phil. & Med. D. Sub hoc Rectore Menſe 7bri 1594. Academia propter pestis lucem Calvami & Herrenbergam fuit translata.

221. Andreas Laubmajer/ J. U. D.

222. Joannes Hochmannus, J. U. D. 1595.

223. Matthias Hassenreffer/ SS. Theolog. D.

224. Illustrissimus Princeps ac Dominus, Dominus Joannes Fridericus, Dux Wurtemberg. & Teccens. Comes Montispelgardii, Dominus in Heidenheim. Prorektor erat D. Daniel Møgling.

225. Illustrissimus Princeps ac Dominus, Dominus Augustus Junior, Dux Brunsvicensium & Luneburgensium &c.

226. Joannes Halbritter/ J. U. D.

227. Stephanus Gerlachius, SS. Theol. D.

228. Joannes Hochmannus, J. U. D.

229. Georgius Samberger/ Med. D.

230. Joannes Harpprechtas, J. U. D.

231. Illustrissimus Princeps ac Dominus, Dominus Augustus, Comes Palatinus Rheni, Dux Bojorum, Comes Veldentianus, & Sponheim.

232. Matthias Hassenreffer/ SS. Theolog. D. anno 1600.

233. David Magirus, J. U. D.

234. Andreas Planer / Phil.
& Med. D. Obiit A. 1606.
235. Joannes Halbritter, J.U.D.
236. Daniel Mögling, Med. D.
Obiit A. 1603.
237. Johannes Hochmannus,
U. J. D.
238. Joannes Harpprechtus,
U. J. D.
239. Matthias Hasenreffer, SS.
Theol. D.
240. David Magirus, U. J. D.
241. M. Georgius Barckardus,
Profess. Logicus, Pædagogar-
cha, Obiit 1607.
242. Henricus Bocer, U. J. D.
anno 1605.
243. Stephanus Gerlachius, SS.
Theolog. D. Obiit 1612.
244. Joannes Halbritter, J.U.D.
245. Joannes Georgius Sigwar-
dus, SS. Theologix D.
246. David Magirus, U. J. D.
247. Sebastianus Bloß, Med. D.
248. Andreas Bajer, J. U. D.
249. Matthias Hasenreffer, SS.
Theol. D.
250. Valentinus Neuffer, J.U.D.
Obiit A. 1610.
251. Johannes Harpprecht,
J. U. D.
252. Johannes Georgius Sig-
wartus, SS. Theol. D. An-
no 1610. Sub hujus Re-
ctura ob pestilentiam Tubin-
gæ grassantem (quæ absumsit
2400. homines) dispersa est
Academia Galvani & Her-
renbergam.
253. Joannes Fabri, Med. D.

*Quod pia linguarum florent commercia in illis:
Quod capis hic dignum Philosophia locum.*

*Quæ longè & latè miseris nunc exulat oris,
Et vix, quò corpus lassæ reponat, habet.*

*Dein ubi Musarum studiose castra secuta
Turba, magisterii signa decusque iulie:
Protinus æthereas animos appellat ad artes.
Mosaicosque terps vicinosque libros.*

*Hic ubi divinus aperit sapientia gazas
Calicæ, & æterni numinus addit opes.
Doctoremque licet voces audire, sacrumque
Alius humanis exuisse caput.*

*Quis rerum solers opifex hoc ordine cuncta
Finxerit, & numeris integra quæque suis,
Unde hominum genus & pecudæ & bruta feraque,
Unde freti pisces, æthereque greges:*

*Cur adeo tristes infestent corpora morbi,
Totque premant nostrum livida damna caput:*

*Cur tam precipiti rapiamur in omnia lapsu
Crimina, mancipium teier Averne iuvum.*

*Quis miseros iterum pressos tot mole laborum
Ernat, & medica porrigas arte manum:*

*Liberes eque malis & tristi vindices Orco,
Servitique hominum vertice demas onus.*

*Quæ fidei virtus, operum quæ premia, Christi
Quanta sit & fuerit gratia, quanta patris:*

*Quamque sit aligeris Ecclesia iusta ministris,
Atque inter vepres cœu rosa verna micet.*

*Quæ via præclsum scandendi limen Olympi,
Quisve sit æterni irames ad astra poli.*

*Talibus instructus florentis ætate magister,
Et quisquis tali nomine dignus erat:
Publica nonnunquam conscendit sulcra cathedra,
Et sacra populos instruit arce pios.*

*Aut exercitius reliquum cœlestibus agmen
Imbuat, & nostra personat adus ebur.*

*Ut studii cursu tandem feliciter actò,
Officium præter cum pietate sacrum.*

*Seque hinc officio majori præparet olim;
Si patris meritam possinet orbis opem.*

Quartus or-
do Magi-
strorum, qui
lectiones
Theologi-
cas frequen-
tant.

Exercitia
concionum,
quæ a Magi-
stris, cum a-
libi in pa-
gis, tum in
Stipendio
habeantur, in
præsentia
superatten-
dentium:
quibus illi

ad docendi
munus præ-
parantur.

*Tunc præco in media consistens luce piorum,
Admonitu possis ducere corda suo.
Inq, Dei messiem descendat, & auspice Christo
Periloque doceat religionis iter.*

*Erudiatque suam firmato pectore plebem,
Quo velis astripotens numen honore coli.
Sanctorumque vetet delubra accedere pilla,
Et statuas vana sollicitare prece.
Namque lupi nostrum violenter ovile subintrant,
Nectentes caca calliditate dolos:
Priusque Romulei mendacia diruta Pape,
Comantur technis resituisse novis.
Quorum aliqui nigrum gaudent perficere them
Omnibus, hoc fidei qui profitentur opus.
Qualis jam passim, fraterno nomine Jesu,
Grassatur miserum, consecrata cohors.
His opus est doctæ sacris obfistere verbis,
Et vastre struictos annihilare dolos,
Ergo Tubingiaci Stipendia clara Lycei,
Quis non æberia tollas ad astra plage?
Quod sacra cultus florent pietatis in illis,
Sanaque celestis dogmata vocis eunt:
Quodque ministrorum templique scholisque fovetur
Copia, qua verbum spargas in orbe sacrum.
Unde Dei nomen lætis celebretur in ævis,
Et genus hoc hominum laudet ametque Deum.
Sed redeo ad doctos versu properante Magistros,
Nostri quos cæcis ordo supremus habet.*

*Magistri Ex illis reliqui auctores agminis octo,
Ut præsent fidam, perficiuntur, opem!
Temporibus prælocta suis repetendo, inventa
Inculcent, animos expoliantque rudes.
Lectio nam demum (cen tritus adagio fertur)
Illa placet, decies qua repetita fuit.
Ac simul enormis carpentes crimina vitæ,
Informem limis cor puerile suæ.
Pro quibus officiis denos e Principis arca,
Præmia florentis quisque laboris habet.*

*O quoties non est illos offerre beatos,
Qui studio morem non remorante gerunt!*

254. David Magirus, J. U. D.
255. Henricus Bocer, J. U. D.
256. Andreas Bajer, J. U. D.
257. Michael Ziegler, Med. D.
Physicus, Obiit A. 1615.
258. Joannes Halbritter, J. U. D.
259. Matthias Hasenreffer, SS.
Theol. D.
260. Christophorus Besoldus,
J. U. D.
261. Joannes Jacobus Haug,
Med. D. Obiit 10. octobris
1616.
262. Joannes Georgius Sig-
ward, SS. Theolog. D.
anno 1615.
263. Henricus Bocer, J. U.
D.
264. Andreas Bajer / J. U. D.
26. Joannes Fabri, Med. D.
266. Joannes Halbritter, J.
U. D.
267. Christophorus Besoldus,
J. U. D.
268. Joannes Georgius Sig-
wart, SS. Theolog. D.
269. Andreas Bajer / U. J.
D.
270. Henricus Bocer, U. J.
D.
271. Joannes Halbritter / U. J.
D.
272. Theodorus Thumm/
SS. Theolog. D. anno
1610.
273. Christophorus Besoldus,
U. J. D.
274. Andreas Bajer / U. J. D.
275. Johannes Ludov. Mög-
ling Medicus.

176. Heinricus Bocerus, Jur. D.
& Prof. 1. May. 1622.
177. Johannes Halbritter. Jur.
D. & Prof. Menſe 8br.
178. Andreas Bajer, Jur. D. &
Prof. 1. May. 1623.
179. Johannes Ulricus Pregi-
zer. SS. Th. D. & Prof.
Menſe 8br.
180. Chriſtophor: Befold. U.
J. D. & Profeſſ. 1. May.
1624.
180. Theodoruſ Thummiuſ, T.
D. 1. 9br.
181. Johannes Halbritteruſ.
U. J. D. & Profeſſ. 1. May.
1625.
183. Heinricus Boceruſ, U. J.
D. & Profeſſ. 1. 9br.
184. David Magiruſ, J. U.
D. 1. May 1626.
185. Andreas Bajer / Jar.
Do& & Prof. 1. 9br.
186. Johann. Ulricuſ Pregizer.
SS. Theol. Do&or & Pro-
feſſ. 1. May. 1627.
187. Johannes Harpprechtuſ.
U. J. D. & Prof. 1. 9br.
188. Chriſtophoruſ Befolduſ.
U. J. D. & Profeſſ. 1.
Mây. 1628.
199. Theodoruſ Thummiuſ.
SS. Th. D. d. 1. 9br.
190. Andreas Bajer / J. U. D.
& PP. 1. May 1629.
191. David Magiruſ. U. J. D.
& Profeſſ. 1. Nov.
192. Cunraduſ Cellariuſ,
Phyſiceſ Profeſſor. 1. May
1630.

„ In toto nihil eſt terra præſtantiuſ orbe,
„ Quàm meſ in moniuſ obſequioſa pioſ.
Hac adeo ſuperuſ Rex delectatur, ut illi 1. Sam. 15.
Præferat herboſi dona litata foci.
O quantuſ digna laudeſ pietate meretur,
Qui præceptoruſ molliuſ juſſa colit?
Hunc quondam inſigni miruſ ſpectabiuſ amiſiſſuſ,
Conſpicuūſ populo lumen adeſſe ſuo.
Nam velut erumpit nitiduſ per nubila Phœbuſ,
Formoſuſ & rutilo ſpargit ab axe jubar:
Sic bene do&toruſ quondam præcepta ſequentiſ;
E tenebriuſ claruſ tollit ad aſtra caput.
Do&toruſq; inter celebriuſ numerabiſ albuſ,
Ac poterit ſummuſ culmen adeſſe viriſ.
Quare etiam reliquuſ præcedenſ arte Magiſtroſ;
Moribuſ eximiuſ ingenioque gravuſ:
Si modò ſacratuſ vigiliſ verſare libelloſ
Dextera, & ætheriuſ quæreret pergaſ opuſ;
Et ſtudiuſ curſuſ peragaſ felicibuſ auſiſ,
Nec referaſ, curſuſ deſtituenteſ, pedem:
Do&toruſ tituluſ ſummaque inſignia laudiuſ
Auſeret, inq; ſacta puppe Magiſter erit.
Inde Magiſtroſuſ præclaro ex agmine leſſiſ,
Continuant ſtudiūſ terne quaterne ſacruūſ:
Viribuſ ingenij celebriuſ atque artibuſ ampliſ,
Et virtutiuſ pareſ, & pietateſ graveſ.
Ut ſtudiuſ oporato tangenteſ tramite metanſ,
Conſcendant ſummiſ limina celſa graduſ:
Atque profeſſorūſ memon entur in ordine quondam;
Enarrentque ſacroſ arte ſagace libroſ.
Qualeſ nunc paſſim do&toruſ Sœvia jactaſ,
Qualeſ & noſtra culta Lycæa ſchola.
Poſtea quoruſ aliquoſ unuſ referemus in albuſ;
Cum canet eximioſ noſtra Thalía viroſ:
Quoſ ſchola Stipendiūſ tanquam Myrmecia promiſiſ
Hallenuſ, & porro, Trojuſ uſ, edet, equuſ.
Ergo Tubingiaci ſtipendiūſ clara Lycæi
Quiſ non ætheria tollat ad aſtra plagaſ?
Quod ſic in ſtudiuſ proponitur ordo colendūſ,
Finemque propoſito quæruſur artiuſ opuſ.

Quatuor
Magiſtri
Theologiæ
candidati,

Nov

*Nec temerè quavis rapitur discenda facultas,
Sed qua divino est juncta ministerio.
Qua nihil in toto praeclarior eminet orbe,
Qua nihil haec rerum machina majus habet.
Et quae non plenis Stipendi limina buccis
Efferrat, eximiam lauda canente domum?
Quod simul & patiens multorum sponte laborum,
Hic capis officio premia digna suo.
Scilicet ingenuam virtus laudata cohortem
Excitat, & magnum gloria calcar habet.*

*Disciplina Nunc age, qua moris ratione & lege regantur,
motum in Expediam: pars hac non erit uirg, levis.
stipendio. Multum namq, refert annis assuescere primis,
Moribus & vitam excoluisse bonis:*

*Dum licet, & nondum viriis induruit aetas,
Nec puer amissa fronte superbis atrox.
Nam velut indomitus rejicit cervicis lupatum,
Qui nunquam frenos ore momordit equus?
Hic juvenis nulla legum frenatus habena,
Officium surda negliget aure senex.
Quaeg obiter poterat quondam juvenilibus annis
Discere jam multo comparet aere senex.
Quid? quod inherescunt primava crimina vita,
Annosis etiam (res lacrymanda) viris?
Quaeg olim poterat, cum nondum adolesceret aetas,
Effugere, seu serò salta piare die.
Vidi ego limbo vittorum in gurgite mersum,
Afflictis seram poscere rebus opem:
Cum serè duxisset casum vestigia tergum,
Exereretque suas carnisfina manus.
Quaque prius facilis potuisset tollere vensor,
Damnari in medio crimina terra foro.
I nunc & puerum doctrina felle salubri,
Dum molles animos tempora verba dabunt.
Dum licet, & tota von elatatur habena.
Indomitusque ruit more ferocis equi.
Hinc sunt Amor leges & mollia caetu
Iura data & vicia norma tenenda sacra.
Principio pietatis opus (primaria virtus
Est pietas) verum noster alumnus amet:*

293. Johannes Ulricus Pro-
gizer, SS. Th. D. & Prof.
Ord. 1. 9br.
294. Andreas Bayer / U. J.
D. & Prof. 1. May. 1631.
295. David Magirus, U. J. D.
PP. 1. 9br.
296. Christoph. Befold, U. J.
D. & Profess. 1. May.
1632.
297. Melchior Nicolaj, S. T.
D. 1. 9br.
298. D. Johannes Harpprecht.
U. J. D. & Prof. 1. May.
1633.
299. Johannes Gerhardus, M.
D. 1. 9br.
300. Cunradus Cellarius. Phys.
Prof. 1. May 1634.
301. Christoph. Befoldus, U. J.
D. & Profess. 1. 9br.
302. David, Magirus, J. U. D.
& Profess. 1. May 1635.
303. Johannes Ulricus Pregi-
zer, SS. Th. D. & Profess. 1.
9br.
304. Johannes Harpprechtus
Senior. 1. May. 1636.
305. Martinus Neuffen. Prof.
Jur. 1. 9br.
306. Johannes Ulricus Rume-
lin, Jur. Prof. 1. May.
1637.
307. Johannes Gerhardus,
Med. Doct. & Profess. 1.
9br.
308. M. Johannes Marinus
Rauscheius, Profess. Eloq.
& Histor. 1. May 1638.
309. Johannes Ulricus Pregi-
zer,

- er. SS. Th. Doctor & Profess. 1. 9br.
310. Johannes Ulricus Ximelini Jur. Profess. 1. May 1639.
311. Carolus Bardili, Med. D. & Prof. 1. 9br.
312. Johannes Geilfusius, PP. 1. May 1640.
313. Johannes Ulricus Pregizer, SS. Th. D. & Prof. 1. 9br.
314. Johannes Gerhardus Med. D. & Prof. 1. Maji 1641.
315. Joachimus Wiebelius. J. U. D. & Professor. 1. 9br.
316. Johannes Ulricus Pregizer. SS. Theol. D. & Profess. 1. May. 1642.
317. Johann. Ulricus Rümelin. Jur. Prof. 1. 9br.
318. Wolfgangus Gualtherus Grubertus, Jur. Prof. 1. May 1643.
319. Carolus Bardili, Med. D. & Profess. 1. May 1644.
320. Johannes Ulricus Pregizer. SS. Theol. Doctor. & Profess. 1. May 1644.
321. Joh: Martinus Rauscherus, PP. 9br.
322. Joachimus Wiebelius. J. U. D. 1. May. 1645.
323. Wolfgangus Gualtherus Gruber. J. U. D. & Prof. 1. 9br.
324. Joh. Ulricus Pregizer. SS. Th. D. & Profess. 1. May. 1646.

*Dogmatibusque sacris cupidas accommodez aures,
Atque Deum vera religione colas.
Exosus ietrici figmenta nefaria Pape,
Qui movet aetheris arma cruenta plagis:
Qualia terrigenum memorantur praelia fratrum,
In verum dominos praelia mota Deos.
Nimirum casta superum formidine tectus,
Carpet inoffenso tramite solus iter.
Atque illum fortuna favens cumulabit honore,
Et faciet summi nomen habere viri.
At cui nec pietas nec sancta oracula cura,
Hic merces astricto vilior esse luto.
Impius incautum proluxa volumina versat,
Impius hoc frustra nobile tentat opus,
Ipse vides Domini contemptor ut irrita jactes
Brachia, successum non tribuente Deo:
Cujus & exalto est eadem doctrina labore,
Qua fuit ad caput progredientis opus.
Quare age celesti plenam spiramine mentem
Concipe, doctrina dulcis alumne sacra:
Cumq; velint superi voto precibusque rogari,
Auxiliumque manu non remorante ferant:
Eja age succiduo divinum poplite nomen,
Quisquis es, & precibus devertere tuas,
Fallor? an audivi sub tectis ara sonare,
Ad sacra qua cunctum iussaque vota clement?
Non fallor: rubrum linquens Aurora cubile
Surgit, & humenti spargit ab axe iubar:
Et modo sub calide vernantia tempora noctis,
Quarta propinquante nuntiabat hora diem:
Proripiunt omnes, sequae ad communia promunt
Atria, salturi vota precaeque Deo.
Jamque aliquis lecto, juvenis de grege, Psalmo,
Qui bacca & lauri nomina prima gerit:
Supplicibus Christum genibus precibusque fatigans,
Exeris in tales ora diserta modos:
O Deus, ex alto caeli qui vertice regnas,
Imperioque tenes subdita cuncta tuo:
Qui pater unigenum divino numine Christum
Gignis, sine carens, principioq; carens:*

Exercitia
precum ma-
tutinarum.

Formula
precationis
maturior u-
sicata in Sci-

*Nec temerè quavis rapitur discenda facultas,
Sed qua divino est juncta ministerio.
Qua nihil in toto praeclarius eminet orbe,
Qua nihil hac rerum machina majus habes.
Es quis non plenè Stipendi limina buccis
Effertat, eximiam laude canente domum?
Quod finalis & patiens multorum sponte laborum,
Hic capis officio premia digna suo.
Scilicet ingenuam virtus laudata cohortem
Excitat, & magnam gloria calcar habet.*

*Disciplina Nunc ego, qua morum ratione & lege regantur,
motum in Expediam: pars hac non eris mihi, levis.
Stipendio. Multum namq; refert annis assuescere primis,
Moribus & vitam excoluisse bonis:*

*Dum licet, & nondum vitis induruit atae,
Nec puer amissa fronte superbus atrox.
Nam velut indomitus rejicit cervice lupatum,
Qui nunquam frenos ore momordis equus?
At juvenis nulla legum frenatus habena,
Officium surda negliget aure senex.
Quaque obitor poterat quondam juvenilibus annis
Discere jam multo compares aere senex.
Quid? quod inhaerescunt primava crimina vita,
Annosus etiam (vix lacrymanda) viri?
Quae olim poterat, cum nondum adolefceret atae,
Effugere, seu serò falli piare die.
Vidi ego limoso victorum in gurgite mersum,
Afflictis seram poscere rebus opem:
Cum serè duxisset casum vestigia tergum,
Exeretque suas carnificina manus.
Quaque prius facili potuisset tollere censor,
Damnari in medio crimina terra foro.
I nunc & puerum doctrina stellas salubri.
Dum molles animos tempora verna dabunt.
Dum licet, & tota non elatatur habena.
Indomitusque ruis more feroci equi.
Hinc sunt Aonio leges & mollia caui
Iura data & visa norma tenenda sacra.
Principio pietatis opus (primaria virtus
Est pietas) verum noster alumnus amet:*

293. Johannes Ulricus Pro-
gizer, SS. Th. D. & Prof.
Ord. 1. 9br.
294. Andreas Bayer / U. J.
D. & Prof. 1. May. 1631.
295. David Magirus, U. J. D.
PP. 1. 9br.
296. Christoph. Besold. U. J.
D. & Profess. 1. May.
1632.
297. Melchior Nicolaj, S. T.
D. 1. 9br.
298. D. Johannes Harpprecht
U. J. D. & Prof. 1. May.
1633.
299. Johannes Gerhardus, M.
D. 1. 9br.
300. Conradus Cellarius, Phyl.
Prof. 1. May 1634.
301. Christoph. Besoldus, U. J.
D. & Profess. 1. 9br.
302. David. Magirus, J. U. D.
& Profess. 1. May 1635.
303. Johannes Ulricus Pregi-
zer, SS. Th. D. & Profess. 1.
9br.
304. Johannes Harpprechtus
Senior. 1. May. 1636.
305. Martinus Neuffen. Prof.
Jur. 1. 9br.
306. Johannes Ulricus Rame-
lin, Jur. Prof. 1. May.
1637.
307. Johannes Gerhardus,
Med. Doct. & Profess. 1.
9br.
308. M. Johannes Martinus
Rauscherus, Profess. Eloq.
& Hist. 1. May 1638.
309. Johannes Ulricus Pregi-
zer,

- er. SS. Th. Doctor & Profess. 1. 9br.
310. Johannes Ulricus Rümelin Jur. Profess. 1. May 1639.
311. Carolus Bardili, Med. D. & Prof. 1. 9br.
312. Johannes Geilfusius, PP. 1. May 1640.
313. Johannes Ulricus Pregizer, SS. Th. D. & Prof. 1. 9br.
314. Johannes Gerhardus, Med. D. & Prof. 1. Maji 1641.
315. Joachimus Wiebelius, J. U. D. & Professor. 1. 9br.
316. Johannes Ulricus Pregizer, SS. Theol. D. & Profess. 1. May. 1642.
317. Johann. Ulricus Rümelin, Jur. Prof. 1. 9br.
318. Wolfgangus Gualtherus Gruberus, Jur. Prof. 1. May 1643.
319. Carolus Bardili, Med. D. & Profess. 1. May 1644.
320. Johannes Ulricus Pregizer, SS. Theol. Doctor. & Profess. 1. May 1644.
321. Joh. Martinus Raufcherus, PP. 9br.
322. Joachimus Wiebelius, J. U. D. 1. May. 1645.
323. Wolfgangus Gualtherus Gruber, J. U. D. & Prof. 1. 9br.
324. Joh. Ulricus Pregizer, SS. Th. D. & Profess. 1. May. 1646.

*Dogmatibusque sacris cupidas accommodez aures,
Atque Deum vera religione colas.
Exosus tetrici figmenta nefaria Pape,
Qui movet aetheris arma cruenta plagis:
Qualia terrigenum memorantur praelia fratrum,
In verum dominos praelia mota Deos.
Nimirum casta superum formidine tallus,
Carpet inoffenso tramite solus iter.
Atque illum fortuna favens cumulabit honore,
Et faciet summi nomen habere viri.
At cui nec pietas nec sancta oracula cura,
Hic meret austro vilior esse luto.
Impius incautum proluxa volumina versat,
Impius hoc frustra nobile tentat opus,
Ipse vides Domini contemptor ut irrita jactes
Arachnia, successum non tribuente Deo:
Cujus & exalto est eadem doctrina labore,
Qua fuit ad caput progredientis opus.
Quare age celesti plenam spiransine mentem
Concipe, doctrina dulcis alumnæ sacra:
Cumq; velint superi voto precibusque rogari,
Auxiliumque manu non remorante ferant:
Eja age succiduo divinum poplite nomen,
Quisquis es, & precibus devertere tuis.
Fallor? an audivi sub testis era sonare,
Ad sacra qua cunctum iussaque vota cident?
Non fallor: rubrum linquens Aurora cubile
Surgit, & lumentis spargit ab axe iubar:
Et modo sub calide vernantia tempora noctis,
Quarta propinquante nunciat hora diem:
Proripiunt omnes, seque ad communia promunt
Atria, salturi vota preceaque Deo.
Jamque aliquis lecto, juvenis de grege, Psalmos,
Qui bacca & lauri nomina prima gerit:
Supplicibus Christum genibus precibusque fatigans,
Exerit in tales ora diserta modos:
O Deus, ex alto cæli qui vertice regnas,
Imperioque tenes subdita cuncta tuo:
Qui pater unigenum divino nomine Christum
Gignis, sine carens, principioq; carens:*

Exercitia
precum ma-
tutinarum.

Formula
precationis
maturioræ u-
sitate in Scl-

pendio red-
dita carmi-
ne.

*Te nos illum ipsum propter tua viscera Christi,
Quo duce caelorum janua lata patet:
Per cuius meritum, per cuius nomen & omen,
Das aliquod nostras pondus habere precor:*
*Poscimus unanimis, proles proscimus ore,
Ore tuam miseri sollicitamus opem.
Miste tui nobis sacri spiramina flatus,
Qui colimus caesus sancta Lycaei tui:
Ut tua perpetua celebremus nomina laude
Iugiter & frugum mille feramus opes.
Qualis Pestiis non pariturus hortus in agris,
Herbifero liquida fonte rigatus aqua.
Huc ades, aethero qui pectera numine firmas,
Imbuas & veri religionis Dei:
Corda salutaris dono juvenilia verbi
Instrue, quaque potes arte beare, bea.
Et nos caelestis plantae ex imbribus horis
Adferre, nec pradam grandinis esse sine.
Namque vides (quid enim possit tua sancta latere
Lumina? sunt oculis abdita nulla tuis)
Quam veneranda tui perdas vineta sacelli
Effertus, agresti milite cinctus, aper.
Quam tua crudeli sacraria mente profanae
Hostis, & ardens voce superbus oves.
Cadat ut innocuos & inundet sanguine terram,
Et multa patriam cede cruentes munus.
Eja age rumpe moras & duos frange Tyrannos,
O Deus! o populi cura salusque tui!
Effice, ut unanimis coeant in fœdera reges,
Sanctaeque felici munera pacis amens.
Aut si vesanus pergas conatibus hostis,
Te quoque mox hostem sentias esse suum.
Ne nos dira lues, rabido aut bellona flagello
Obruat, insanos neu fames atra premat.
Discite quas multo Sathanas molimine technas
Adstruit, in nostrum tela cruenta chororum.
Sic tua nos fida metnamus numina mente,
Unde fuit cuncti fons & origo boni.
Huc ades, officii munus qui munere pensas,
Huc ades & larga dona repende manu.*

325. Joh. Gerhardus, Med.
Doctor. & Profess. 1. 9br.
326. Henricus Schmidius,
Prof. Graecus. 1. May.
1647.
327. Joachimus Wibelius, J.
U. D. & Prof. 1. 9br.
328. Johan. Geilfusius. PP. 1.
May 1648.
329. Joh. Ulr. Pregizer, SS.
Th. D. & Profess. 1. 9br.
330. Joachimus Wibelius, J.
U. D. & Prof. 1. May
1649.
331. Joh. Gerhardus, Med. D.
& Prof. 1. 9br.
332. Wolfgangus Gualther
Gruber, J. U. D. & Prof. 1.
May. 1650.
333. Johannes Ulricus Pregi-
zer, SS. Th. Lic. & Morali-
um Profess. 1. 9br.
334. Henricus Schmidius, Gr.
Ling. Prof. 1. May 1651.
335. Joachimus Wibelius, J.
U. D. 1. 9br.
336. Ser. Dn. Johannes Frid-
richus, Dux Wirtembergiae
& Tecc. 1. May 1652.
337. Johannes Wurmserus, J.
U. D. & Prof. 1. 9br.
338. Samuel Hasenrufferus,
Med. D. & Professor. 1.
May 1653.
339. Wolfgang Adamj Lau-
terbachius, J. U. D. & Pro-
fess. 1. 9br.
340. Tobias Wagnerus, SS.
Theol. D. & Profess. 1.
May. 1654.

341. Johannes Gravius. J. U. D. & Prof. 1. 9br.
 342. M. Paulus Biberstein. Græcæ Linguae Profess. 1. May 1655.
 343. Wolfgang Adam Lauterbach. J. U. D. & Prof. 1. 9br.
 344. Josephus Demmler. SS. Th. D. & Prof. 1. May 1656.
 345. Samuel Hafenreffer. Med. D. & Prof. 1. 9br.
 346. Johannes Ulricus Pregizer. SS. Theol. Licent. & Philos. Moralis Profess. 1. May 1657.
 347. Johannes Grave. J. U. D. & Prof. 1. 9br.
 348. Wolfgang Adam Lauterbach. J. U. D. & Profess. 1. May 1658.
 349. Josephus Demmler. SS. Th. D. & Profess. 1. 9br.
 350. Balthasar Raith, SS. Th. D. & Prof. 1. May 1659.
 351. Samuel Hafenreffer. Med. D. & Prof. 1. 9br.
 352. Johannes Ulricus Pregizer. SS. Theol. Licent. & Professor Philosoph. practicae. 1. May 1660.
 353. Wolfgang Adam Lauterbach. J. U. D. & Profess. 1. 9br.
 354. Johannes Grave. J. U. D. & Profess. 1. May 1661.
 355. Balthasar Raith. SS. Theol. D. 1. 9br.

*Omnia quæ summi præstant Regesque Ducisque,
 Augentes opibus docta Lycea suis.
 Tum verò imprimis nostri benefacta patroni,
 Quo Wirtenbergus Principe gaudet ager,
 Compensa, & meritis tanto pro munere grates,
 Quàm potes extenta dote referre, refer.
 Quod vigilis nutrit templisque scholisque ministros,
 Qui spargunt verbi munera sana tui:
 Quod patriis olim fundata Lycea sub oris,
 Assidue cultu dimittere fovet:
 Claraque servatas nostri Stipendia telli,
 Semper & officiis amplias illa suis.
 Da, precor, hunc longos patria superesse per annos,
 Ut possit doctis utilis esse scholis.
 Sis bonus o facilius tuis, nostrisque labores
 Subleva, & ætherio flamine mitis ades.
 Nostraque caelesti renova, Deus optime, luce
 Pectora: sis studii duxque comesque pi.
 Ut sacra possimus mysteria pandere cæli,
 Et populum sancta pascere voce tuum.
 Unde novas pleno diffundas copia cornu,
 Et sætæ fruges luxuriantè ferat.
 Quis velut Ambrosia, venturo tempore vesci
 Æternos liceat calica in arce dios.
 Dixit. At hunc tacito reliqui simul ore sequuntur,
 Et Domini fida numina mente colunt.
 Quod si quis, turpi sopitus membra veterno
 Torpeat, hunc residem debita pœna manet.
 Ergo Tubingiaci Stipendia clara Lycei,
 Quis non ætheria tollat ad astra plaga?
 Quod divina precum studia & pietatis in illis,
 Vitaque cum studiis convenienter eunt.
 Laude Deus colitur votoque rogante: nec ullus
 Hoc poteris cultus gratior esse Deo.
 Ille etiam fert promptus opem poscente vocatus
 Ore: Deus vanam non sinis ire precor.*

*Præcipit hinc etiam (quamvis, Deus ipse requi- Conciones
 Lex pia divina templa subire domus: (rat) publicæ ab
 omibus o-*

nni tempo-
re frequen-
tandæ.

*Audiat ut sacra veneranda oracula vocis,
Cum populoque suas jungat & ille preces:
Hauriat & pietatis opus pietatis alumnus:
Amulus hinc quondam pascat ovile Dei.*

Absentem censura notat, lex punit æqua:

Nolle sacra, est ingens, discere verba, furor. “

Blasphemi
carcere, &
pro conditi-
one delicti
gravius pu-
niantur.

*Nec tibi fas esto Divium proscindere numen,
Aut jacere in superos impia verba Deos.
Nam male blasphemocunicus, profanus ab ore,
Evomit in summum dicta proterva Deum:
Eben quàm iustus abstruso in carcere panas
Iste luit, pœna dignus Averne sua.*

Vinolentia
& Ebrietas
prohibita,
quæ si ad-
mittitur,
carcere ple-
ditur.

*Præcipue Baccii ne quis teneatur amore,
Qui sequitur nostri sobria castra Ducis.
Neu sit perniciæ vini barathrumq; macelli
(Si modò vult studiis cultior esse sacris)
Eben quàm largos andax temulentia fructus
Parturit, ingentis exitiosa lues.*

Hinc odia & rixa, fraudes, iniuria, cades, “

Et quicquid teiri perditus orbis habet. “

Hinc furor & rabida flagrans vesania mentis, “

Hinc venit ingenij sava ruina tui. “

Inde manus tremula totoque in corpore labes: “

Halitus inde oris fatidus iste tui. “

Et quis navorum memorabit nomina centum,

Quos secum comites ebria turba trahit?

Tot cum producat numero delicta feraci

Ebrietas, animos excutiente mero.

Quare agè iam diva cernens incommoda pestis,

Ingluviem vita grex studiose malam:

Vindictis aut iusti te terreat ira tonantis,

Aut tua qui duro carcere membra domat.

Lex etenim dura religat temulentia catena

Cruna, veterisum discentiente caput. (nat,

Publicæ ta-
bernæ inter-
dictæ.

Cauponium hac eadem prohibes gustare taber-

Quaisq; offert publicæ lauta popina dapes.

Ne tibi gracandis fugienda occasio detur,

Neu pateat turpi lata fenestra gula.

O quibus & quantis est dignus laudibus alma,

Viv pietatis amans, sobrietatis amans;

356. Johannes Conradus Brotbeckius. Med. Doctor & Profess. 1. May 1662.

357. Johann Adam Osiander, SS. Th. D. & Profess. 1. 9br.

358. Burckhardus Bardili. J. U. D. & Profess. 1. May. 1663.

359. Wolfgang Adam Lauterbach. J. U. D. & Prof. 1. 9br.

360. Georg Balthasar Mezger, Med. D. & P. 1. May 1663.

361. Ericus Mauricius, J. U. D. & P. 1. 9br.

362. Johannes Grave, J. U. D. & Professor. 1. May 1665.

363. Johannes Andreas Frommannus, Instit. Jur. Professor 1. 9br.

364. Balthasar Rauh. SS. Theol. D. & Profess. 1. May 1666.

365. Johann Ulricus Pregizer, SS. Theol. Licent. & Profess. Philos. pract. 1. 9br.

366. Serenissimus Princeps, Dn. Dominus, Wilhelmus Ludovicus, Dux Wittenbergæ.

367. Pro Rector D. W. A. Lauterbach, 1. May 1667.

368. Burckhardus Bardili, J. U. D. & Profess. 1. 9br.

369. Johannes Adamus Osiander, SS. Theolog. D. & Prof. 1. May 1668.

370. Johannes Conradus Brotbeck. Med. D. & Prof. 1. 9br.

371. Io.

371. Johannes Grave, J. U. D. & Profess. 1. May 1669.
372. Georg Balthasar Metzger. Med. D. & Prof. 1. 9br.
373. Wolfgangus Adamus Lauterbach, J. U. D. & Profess. 1. May. 1670.
374. Balthasar Raith. SS. Theol. Doctor & Prof. 1. Novemb.
375. Johannes Andreas Frommann, J. U. D. P. P. 1. May 1671.
376. Burkhardus Bardili, J. U. D. & Profess. 1. Novembr.
377. Johannes Adamus Osiander, SS. Theol. D. & Profess. 1. May 1672.
378. Johannes Grave, J. U. D. & Profess. 1. Novembr.
379. Georgius Balthasar Metzger, Med. D. & Prof. 1. May 1673.
380. Wolfgangus Adamus Lauterbach, J. U. D. & Prof. 1. Novembr.
381. Balthasar Raith. SS. Theol. D. & Prof. 1. May 1674.
382. Serenissimus ac Celsissimus Princeps ac Dn. Dn. Carolus Maximilianus, Dux Wirtenberg &c. Rector Magnificentissimus. 1. Nov.
383. ProRector. Joh. Andreas Frommann, J. U. D. & Prof. Instit.
384. Serenissimus ac Celsissimus Princeps ac Dominus, Dn. Georgius Fridericus, Dux
- Namen habes placidum divina sobrius antra,
Inferis est ipsi plebs temulenta Deo.
Ense nefas etiam violenta in praelia quengnam
Tendere, & armata sumere tela manu.
Nemo alium fanna postica uncivse laceffas
Naribus, aut lites ore proccae ferat.
Viperi morsus, ventura semina rixe,
Hinc abeant: placidi poscimus ora viri.
Verbaque sine nullo serpentum tincta veneno:
Candor amicitia nobile jungit opus,
Sarta pios inter maneant concordia fratres,
Et conjurata fœdera pacis eant.
Hac decet ingennos: quod si tamen invida nectas
Iurgia, eris sceleri pœna parata tuo.
Qui lateri accingis miles temerarius enses,
Atque viatoris more peterras agros:
Aut etiam sumptis vaginam liberat armis,
Tela ut in adversum dirigas alta caput.
Irruet hic geminas animosa ob crimina pœnas,
Et privata simul publica damna prement.
Litigiose vale: noster fera iurgia catus
Non amat, æternum litigiose vale.
Si tamen est ensis, quaque audeis ferre viator,
Arma tibi, in capsis illa reconde tuis,
Aut servanda tuo caute committe Magistro,
Usque sit, illorum qui petat, usus, opem.
Ergo Tubingiaci Stipendia clara Lycei,
Quis non atheria tollat ad astræ plaga?
Quod sacra tam stricte conservant munia iure,
Syncerumque colunt Religionis opus.
Oraque compedibus rigidis blaspheuma coercens;
Ut sine labe Dei progrediatur honor.
Impia quod prohibent effusi pœta faleni,
Et plebunt nimio tempora quassa mero.
Quod lites odiumque versant, linguaque coercens
Scommata, rixarum materiemque cavent.
Gratia quod concors imbi fraternæque vivunt
Fœdera, non ulla diripienda modo.
Iungis ubi socias facilis concordia mentes,
Credibile est ipsum plaudere corde Deum.*

Peregrinationes ultro
suicæque pu-
niantur.

Diverticu-
la, & quic-
quid libidi-
nem adole-
scentiz fo-
vet, inter-
dictum.

Hæc fuge suspectos juvenis ter provide cassos,

Sunt hæc incantata tota tensa viris.

Chorezilli-
citæ. *Nec tibi conveniens vanas agitare choreas,*
Esse puta, quisquis noster alumnus eris.

Hic nam præcocius caluerunt pectora flammis

Sapius & juvenum corda peredit amor.

Cum ferò, læticiam vino faciente, juvenis

Gaudet ad impulsam crura movere lyram:

Virgineumque gregem placidis amplectitur ulnis,

Et miscere novis blandula verba joci.

Matrimonii
um studio-
rum cursu
non absolu-
ro prohibi-
tum.

Non prius in thalamum sociam deducere suæ est,

Quam studiis iusto sis via sacra pede.

Quisquis enim juvenem fervente cupidine ra-

Maturi nondum factus amoris inst: (psu,

Consortem & studiis non magna ex parte pera-

Accipit, is damno concidet ipse suo. (ctis,

Et tandem nostro pelleitur ab agmine, longo

Tempore uti patrios exul oberret agros.

Ergo animum compesce ferum, frenoque coerce,

Tuitor est sero tempore capius amor.

Ratio vesti-
tus.

Vestitus pariter ratio est prescripta clienti,

Membra vetans habitum splendidiore regi.

Hinc alicæ murex Tyrio saturatus abeno,

Hinc malè disfecto Martia bracca sinu.

Turpe eris Ostrino modicari vellera succo,

Turpissu in fluidis dilacerare sinu.

Nemo etiam curta velit sua corpora palla,

Qualis Marticolis assolet esse viris.

Instita longa pedes sed demittatur ad imos,

Hoc etenim prisca est simplicitatis opus.

Wittenbergiz & Tecciz Re-
ctor Magnificentissimus.

385. Pro Rector, Burcardus Bar-
dili, U. J. D. & Pand. Pro-
fessor Publ. 1. May 1675.

286. Serenissimus ac Celissimus
Princeps ac Dominus, Dn.
Ludovicus, Dux Witten-
bergiz ac Tecciz, &c. Re-
ctor Magnificentissimus,

287. Pro Rector, Johannes
Grave, U. J. D. & Profess.
Publ. 1. Novembr.

388. Continuavit Rectoratum
Magnificentissimum, Serehis-
simus Idem ac Celissimus
Princeps ac Dominus, Dn.
Ludovicus, Dux Wittenb.
& Tecciz. &c. 1. May. & 1.
Novembr. 1676.

389. Cujus Pro Rector per hoc
temporis spatium fuit Joh.
Adamus Osiander, S. S. Th.
D. & Professor.

390. Georg. Balthasar Metzger,
Med. D. & Profess. 1. May,
1678.

391. Balthasar Raith, SS. Th.
D. & P. P. 1. 9br.

392. Johann Andreas From-
mann, U. J. D. & P. P. 1.
May, 1679.

393. Elias Rudolphus Came-
rarius, Med. D. & P. ofessor.
1. Novembr.

394. Joh. Ludwig Mögling,
Med. Doct. & Prof. 1. May
1680.

395. Burckhardus Bardili, U. J.
D. & Prof. 1. Novembr.

396. Jo-

396. Iohannes Grave, U. J. D. & Prof. 1. May 1681.
 397. Georgius Henricus Keller, SS. Theol. D. & Prof. P. 1. Novembr.
 398. Iohann Adamus Kurrer, U. J. D. & Professor 1. May 1681.
 399. Balthasar Metzger, Med. D. & Prof. P. 1. Novembr.
 400. Ferdin. Christoph. Harpprecht, U. J. D. & Prof. P. 1. May 1683.
 401. Benedikt Hopfer, Moral. Prof. P. Mense Januario pie defunctus. Pro Rectoratum postea gerente prædicto Dn. Ferdinando Christophoro Harpprechto, 1. Novembr.
 402. Michael Müller, SS. Th. D. & P. P. 1. May 1684.
 403. Serenissimus ac Celissimus Princeps ac Dominus, Dn. Iohannes Fridericus, Dux Württembergiæ & Teccæ, Rector Magnificentissimus.
 404. Pro-Rector D. Iohannes Andreas Frommann. 1. Nov.
 405. Gabriel Schweder, U. J. D. & P. P. 1. May 1685.
 306. Elias Rudolphus Camerarius, Med. D. & Prof. P. 1. Novembr.
 407. Burckordus Bardili, U. J. D. & P. P. 1. May. 1686.
 408. Iohannes Grave, U. I. D. & Pr. P. 1. Novembr.
 409. Georg. Henr. Keller, SS. Th. D. & PP. 1. May 1686.

Crede mihi, vestis, qua vix obit undique lumbos, " "
Judicium est animi (res ea nota) levis. " "
Ergo Tubingiaci Stipendia clara Lycæi
Quis non ætheria tollat ad astra plagæ?
Quod pudor & casta felix reverentia fama
Hic vigeat, & vetui est nullus amoris amor,
O quoties non est dignis celebrare pudicos
Laudibus, & claros integritate viros?
Quippe Dei summum virius habet illa favorem:
Manet enim castus pectora casta Deus: " "
At manet obscænum, merces æquissima, probum " "
Ira Dei, & cunctis noxia damna mali. " "

Sed jam tempus adest epulis accumbere lætis,
Carpendumque venit gravior hora dapes.
Es coquus in patinam fortasse immiseris escas,
Incipientque datum sumere quisque cibum:
Promus & in mensa nunc ordine cuncta locatis:
Quid cessas? longam est neclere turpe moram.

Serius adveniens dulcis multatnr lachro:
Colluet hinc gelida flebile guttur aqua.

Ergo quid hic deceat, quam suavia prandia car- *Qui mores interceden-*
Exponit brevibus nostra Toalia modis. (pai) *dum a Sti-*
Splendida quam primum mensis apponitur esca, *pendiariis*
Vos epulis omnis accubuisse velim: *requirantur?*

Unanimisque Deum votis atque ore vocare,
Es tacita CHRISTUM sollicitare prece.

Corpus nri vegetum recreet potinque ciboque,
Inde animos verbi pascat odore sui:

Nectaris & tandem divinus præbeat haustus,
Faxu & Ambrosia succidore frui.

O DEUS! Omundiverumque æterne crea:or, Consecratio mensæ per
Quo patre vos senist nulla creata famem: *Novitium*
Qui nostra hæc vegetas à primo lumine vixit *fieri solita,*
Corpora, munifica dani alimenta manu: *& ejusdem*
Qui cunctis facilem præbes animantibus escam, *formula.*
Hoc fragili vitam quotquot in orbe trahunt.

Huc ades & nostros animos felicibus imple
Latus, dextra muneribusque ina.

Hæc

*Ut quantum satis est, non desit copia rerum,
Dapsilis & cunctis affluat esca locis.*

Hinc pia virtutum nos perficiamus abundè

Munia, quæque animos hos voluisse voles.

Auspicioque tuis ò CHRISTE & numine freti,

In quodvis sacrum pervigilemus opus.

Sic tua perpetuo celebretur gloria seculo,

Et taceant laudes tempora nulla tuas.

Sic honor imperiumque tuum, sine fine coævum

Permaneat Patri Spirituique sacro.

Dixit & extensus attollit ad æthera palmas:

Moxque omnis tacitum concio subdit, Amen.

Baccalauri Tunc aliquis cathedra scandit sublimia fulcra,

ad mensam A bacca & lauro nomina docta trahens:

sicra prælegunt: tempore quidem Codicis & sacri divina volumina versat,

prandiis prædiorum Historiamque pio Moseos ore legi.

capita veteris: tempore vero cœnarum capitæ novi Testamenti.

Et quicumque olim veteras oracula vater,

Admonitum ducti, præcinnere, Dei.

Aut Evangelicis quasunt inscripta libellis

Pa-di, ubi cœna senior hora venit.

Conticuere omnes arreclique auribus adsunt,

Et nullum tacito murmur in ore sonat.

Turpe bonum tempus consumere multa loquendo,

Turpe sacris animum non adhibere libris.

Quare si linguaræ ori laxabis habenas

Scentor, & audaci garrulitate strepes.

Iniicies merito stulta retinacula lingue,

Compescetque tuum debita pœna labrum.

Non ego jam mores referam, quibus inter edendum

Carpere propositos te decet ore cibos.

Est opera alterius, nudis mihi rebus agendum,

Ne velle Iliacum vincere credar opus.

Hinc tamen à nobis epulones, hinc age venter,

Quique nitere tua Rusticitate cupis.

Culta decet juvenem re quaque modestia cinctum,

Qua sine nil reliqua proderit artis opus.

Hanc vigil exerce studiorum dulcis alumne,

Hanc colo: nam vita convenit illa tua.

Ergo Tubingiaci Stipendia clara Lycæi,

Quis non ætheria tollas ad æstra plaga?

410. Johannes Adamus Kur-
rer. U. J. D. & P. P. 1.
9bris.

411. Joh. Ludovicus Møg-
ling, Med. D. & P. 1. May
1688.

412. Ferdinandus Christopho-
rus Harpprecht, U. J. D.
& P. P. 1. 9bris.

413. Michael Muller. S. S.
Theol. D. & P. P. 1. May.
1689.

414. Joh. Andr. Frommann,
U. J. D. & P. P. qui die 7.
Febr. pie obdormivit, Pro-
rectoratum gerente Dno
Michael Mullero. 1. 9bris.

415. Burckhardus Bardili. U.
J. D. & P. P. 1. May.
1690.

416. Joh. Wolfgang Jæget,
Metaphys. Prof. & Magi-
ster Domus. 1. 9bris.

417. Gabriel Schweder. U. J.
D. & P. P. 1. May. 1691.

418. Elias Rudolphus Came-
rarius, Med. D. & P. P. 1.
9bris.

419. Johannes Zeller. Med.
D. & P. P. 1. May. 1691.

420. Johannes Osiander,
Græcæ Linguae Prof. & Mag.
Dom. 1. 9bris.

421. Georgius Henricus Kel-
ler. S. S. Theol. D. & P. P.
1. May. 1693.

422. Ferdinandus Christopho-
rus Harpprecht, U. J. D. &
P. P. 1. 9bris.

423. Mich-

423. Michael Müller, SS. Theol. D. & PP. 1. May 1694.

424. David Scheinmann, U. J. D. & Moral. PP. 1. 9bris.

425. Michael Graß, U. J. D. & PP. 1. May. 1695.

426. Gabriel Schweder, U. J. D. & PP. 1. 9br.

427. Rudolphus Jacobus Camerarius, Med. D. & P. 1. May. 1696.

428. Georgius Henricus Keller, SS. Theol. D. & P. P. 1. 9bris.

429. Ferdinandus Christophorus Harpprecht, U. J. D. & PP. 1. May 1697.

430. Ernestus Theophilus Mayer Crusianus, U. J. D. & PP. 1. 9bris.

431. Marthæus Hiller, Hebr. & Gr. Linguae. PP. 1. May. 1698.

432. Michael Müller, SS. Theol. D. & PP. 1. 9bris.

433. Michael Förtisch SS. Theol. D. & P. P. 1. May. 1699.

434. Gabriel Schweder, U. J. D. & PP. 1. 9bris.

435. Rector Magnificentissimus, Serenissimus Princeps ac Dn. Dn. Henricus Friedericus, Dux Wirtenb. & Tecciz. 1. May 1700.

436. Pro Rector David Scheinmann, U. J. D. & P. P.

437. Andreas Adamus Hochstetter, SS. Th. Extraord. Moral. Ord. 1. P. 1. 9bris.

Quod non illotis fas mensa accumbere palmis,

Aus reprobo appositos carpere dente cibos:

Ante sed est Dominus votis precibusque rogandus:

Ut nullo pietas desit honora loco.

Quod viget hic morum probitas, quod & inter edendum,

Non silet atberij lectio sacra libri.

Usque adeo pietas omnes bene collocat horas,

Decidas ut nullo tempus inane modo.

Postquam epulis exempta famos mensaque remota,

Et fuerint sumpto corpora pasta cibo:

Protinus in medium studio evoque novellus,

Conspurgens Domino fert sua vota pia.

Et celebrare patrie benefacta piissima summi

Incipit, & merita tollere laude Deum.

Gloria, laus, & honor Domino super astra potenti, Gratiarum

Gloria sancte tibi, Gloria Rexque tibi.

Quod nobis facili largitus pabula dextra, actio post

Pavisti dapibus corpora nostra tuis.

Huc ada o iterum, nos & celestibus imple

Latitiis, statui muneribusque sacri.

Ut nostros moderante tuo spiramine gressus,

Ante oculos stemus concio grata tuos:

Ne ruber obducatur nostros ob crimina vultus,

Improbata mestificus non pudor ora noiet:

Cum nobis olim meritorum premia reddas,

Iustificas justis & fide justum eris.

Nec moru, mox omnes unum glomerantur in a- Exercitia

Canturi lepidum voce sonante melos. (gmen, Musica.

Tunc aliquis docta praeclens arte Magister

Inferi se, & numeris dulcibus ora movet.

Ille regit cantus & suavi carmine mulcet,

Omnia, ne vocum dissona fila crepent.

namque sonant otio melica discrimina vocis,

Dulciscantque juvant pectora fessa modi.

Quales ORLANDI suavis modularur arundo,

Aus quos MAYLANDI blanda Thalia canit.

Aus etiam CLEMENS quicquid medicatus amoenum est,

Atque alii, longam quos memorare foret.

Scilicet

Scilicet hoc Christi benefactis gratia pascit,
Dignaque pro merito laus sua cuique datur:
Sic ce ibrant cantata Deum modulamina vocum,
Qui factus inopis noluit esse preces,
„Pulchrior est virinis reliquis virtutibus una
„Omnibus officii cum pietate memor.
Post epulas etiam concessa has omnia turba,
Ut fiat requie gravior inde labor:
Aut celeris agitare pilas per florea rura,
Aut cursu aut alio membra cedere modo.
Hic ubi iam vernum demittitur aethere tempus,
Luxuriaeque novo germine pilus ager.
Pocibus inprimis vires relevare sonoris
Fas erit, & blandus sollicitare fidas:
Cum ferè Sol medium tangit rapidissimus axem,
Torres & arentis firius arva siti.
Attamen haud ultra ludos extendere tempus
Convenit: est lucris addita meta iocis.
Vagabundi Non omnes vicos non computa quosq; peragres,
errones non Spectator tota non suat urbe cliens,
tolerantur, Jam vocas ad studium, doctosq; audire Magi-
Hora monet, sacrum iam repetatur opus, (stris)
„Assiduos juvat ipse Deus lentisque labores:
„ Ille solet praesens acribus esse viris.
Clamosi & Stentorea nemo clamoribus voce tonabis,
turbulenti Nec reliquo pergas turbidus esse gregi:
plecti so- Aut studia impediatur streperum faciendo tumult-
lent, Ut cum Cyclops ara furvis solens. (tum,
Talia si patrans omnem turbaveris adem,
Qui tua refrenet crimina, censor eris. (ris)
Obedientia Hoc quoq; cumprimis (quanquam naturae requi-
erga praece- Infernit monitiis cura paterna suis.
plices con- Ut studeant nostri docti parere Magistri,
lucta, Et praeceptorum iussa verenda sequi.
Non illos lingua temnant petu ante rebellos,
Nullaque mordaci scommata felle serani:
Non etiam absentium soleant arroderè famam,
Carpendi studium quale Theonis erat.
Q. is furor ans qua nam stolidi dementia cordis,
Te praeceptorum non coluisse tuos?

438. Johannes Zeller, Medic.
 D. & P P. 1. May 1703.
 439. Michael Graß. U. J. D.
 & P P. 1. 9bris.
 440. Ferdinandus Christophorus
 Harpprecht. U. J. D
 & P P. 1. May 1702.
 441. Christophorus Reichlin.
 SS. Theol. D. & P P. 1.
 9bris.
 442. Rudolphus Jacobus
 Camerarius, Med. D. & P
 P. 1. May 1703.
 443. Ernestus Theophilus Ma-
 jer, Crufianus, U. J. D. &
 P P. 1. 9bris.
 444. Michael Fortsch, SS. The-
 ol. D. & P P. 1. May
 1704.
 445. Joh. And. Frommann, J.
 U. D. & P P. 1. 9bris.
 446. Joh. Eberhard Rösler,
 Moral. Prof. Ord. 1. May
 1705.
 447. Gabriel Schweder, D.
 448. Joh. Christophorus Pfaff.
 SS. Theol. D. & P P. 1.
 May. 1706.
 449. Joh. Conrad Clemmius,
 Prof. Logices & Metaphys.
 1. 9br.
 450. Michael Graß. J. U. D.
 & P P. 1. May 1707.
 451. Ferdinandus Christophorus.
 Harpprecht. J. U. D. & P
 P. 1. 9br.
 452. D. Andreas Adamus
 Hochstetter. SS. Theol. Or-
 din. P. 1. May 1708.

453. Ernestus Theophilus Majer, D. U. J. & Prof. Publ. 1. 9br.
454. Rudolphus Jacobus Camerarius, Med. D. & PP. 1. May 1709.
455. Gabriel Schweder, J. U. D. & P. P. 1. 9br.
456. Johannes Conradus Creyling, Physices & Mathes. PP. 1. May 1710.
457. Joh. Christoph. Pfaffius. Theol. D. 1. 9br.
458. Michael Grafs. J. U. D. & Prof. Publ. 1. May 1711.
459. Joh. Christian Neu, Profess. Eloq. & Hist. 1. 9br.
460. Ferdinand. Christoph. Harpprecht, J. U. D. & P. P. 1. May 1712.
461. Joh. Cunrad Klemm, Theolog. D. & P. P. 1. 9br.
462. Godofredus Hoffmann, Met. & Log. P. 1. May 1713.
463. Elias Camerarius, Med. D. & PP. 1. 9br.
464. Ernestus Theophilus Majer, Crusianus, J. U. D. & P. P. 1. May 1714.
465. Gabriel Schweder, J. U. D. P. P. 1. 9br.
466. Joh. Eberhardus Rösler, Philosoph. Prof. 1. May 1715.
467. D. Joh. Christoph. Pfaff, SS. Theol. Prof. 1. 9br.

*Qui placidus artos animo instillare tenello,
Noxia non cessant vellere quæque manu.
Ut cum quis lolium florenti extirpat ab agro,
Quæque tenax segeti crescere lappa solet.
Surgat ut impubis studio pietateque cœtus,
Efferas & clarum per rata iura caput.
Et quisquam numeret fidi benefacta Magistri,
Quæ confert iuveni, quæ valet arte, tibi?
Dum geris & vitæ curam curamque salutis,
Perpolis & limis rustica corda suis.
Dum monet officinæque sequi, vitiumque coerces,
Et sibi commissum sustinet acer onus.
Anne magisterium quisquam sub tale negabis
Ire? nec hoc dicet vivere posse modo?
Scilicet hoc faciunt, quos stulta rebellio iactat,
Quique animis optant libera frena suis.
Eheu quam multis vesani est pectoris æstus,
Dum cupiunt vitæ liberiore frui.
Pace tua liberte mihi stultissime fas sit
Dicere: te servum prava cupido trahit,
Dirus in obsequium te luxus & ocia torquent,
Hinc fers à genio regna superba tuo.
Crede mihi rabidum compefecit libidinis æstum,
Atque tuas furias comprime, liber eris.
Hæc etenim demum libertas vera putanda est,
Non servum vitæ pectus habere suum.
At tuasi cæco laxabis frena furori,
Heu mala sub domino quantâ potente feres?
Sed miser hanc labem miseris asseris Adamus,
Esse volens animi libera frena suis.
Dum superis par esse cupit, lentumque capistrum
Excuit, indomiti more rebellis equi.
Hinc immo regni sensu stimulamur acuto,
Odimus & dominum, suffugimusque manus,
Hinc furiosa rapit dominandi nostra libido
Pectora, naturis imperiosa suis.
Ergo aliquis nostra nulla tractabilis arte,
In mores pergat luxuriare malos.
Et disciplina sacras exosus habemus,
Gaudeant indomita jam feritate rapi:*

Præpòstera
quorundam
libertas ho-
nestas disci-
plinæ aver-
santium.

Rebeldes &
discipline
impatientes
eiciuntur.

*Protinus hunc rigido mandat lex claudere septo,
 Et fera præstruclis curra tenere seris.
 Nam male pugnacem qui se monitoribus offert,
 Ac surdaboriatus respicit auro pios,
 Nec sua se patitur propter delicta notare,
 Hoc de nulla bona spes mihi frugis erit.
 Hinc etiam iusti tandem censura Magistris.
 Ceu putrem reliquo de grege pelles ovem.
 Morigeratque olivæ agnos seinget ab hircis,
 Qui legum excutit ore feroce lupos.
 Ut cum triticeam cribro quassante farinam,
 Apaleis abeunt torrida særa suis.
 Livida ne toti noceant contagia turba,
 Nequius mores contemnerant bonos:
 Non bonus infanda correptus peste malorum
 Corruat, ipsorum participetque malum.
 Nam velut occulti latitans in limine serpens,
 Quisquis adit, sævo fauciat ore virum.
 Sic, nisi provideat legum solertia, totum
 Unius inficient tetræ venena gregem.
 Usque adeo admixtus syncerum fecibus omne,
 Proh dolor, assuevit degenerare morum.
 Ergo Tubingiæ Scipendia clara Lycæi
 Quis non æberia tollat ad astra plaga?
 Quod reverenter habent docti præcepta Magistris,
 Officioque illum conveniente colunt:
 Insuper & plebunt furiosa mente rebelles,
 Et contra obsequiis dant sua dona piis.
 Est aliquid fido morem gessisse Magistris:
 Hinc finis optati copulæ largæ boni.*

*Habemus & studij & morum vitæque tenorem:
 Diximus, in nostro qui solet ire choro,
 Diximus & iusto laudatæ ordine leges,
 Quæ animi Ulrici munera sancta dedit.
 Sed nihil fuerint lucrarum fœdera legum,
 Nisi quoque custodum sartæ tegantur ope.
 Sic enim nullam producet Regula frugem,
 Illam si lignis applicet arte faber.*

Tales habuit Illustrissima Aca-
 demia Tubingensis Rec-
 tores Magnificentissimos &
 Magnificos per ducentos & fere
 quadraginta annos sceptris Ar-
 genteis incedentes: duo enim
 sceptra argentea Romani Imper-
 ratores Academiis concesserunt,
 indicantes, Academiis bene or-
 dinatas esse Rectrices & Eccle-
 siæ & Reipublicæ, easdemque
 formare & sistere Viros, Eccle-
 siæ & Reipublicæ Regimini ad-
 movendos. Imò Cæsares,
 Reges, Electores & Principes,
 Sceptris atque fascibus insignes,
 illos demum esse bonos, qui Stu-
 dia meliora aut ipsi intelligant,
 aut Doctos ament, atque prote-
 gent. Vid. Jacobi Heerbrandi,
 Cancellarii Tubing. Concio
 secularis Academiæ Tubingensis
 A. 1577. habita super Evange-
 lium Luc. cap. 7. de Centurione
 Scholæ Conditor p. 14. Con-
 ferantur Acta Secundi Iubilæi
 Academiæ Tubingensis, ubi
 Rectores ejusdem antiquiores
 recensentur, paulo quidem ali-
 ter ac eos heic recensui ex
 Manuscripto quodam Ducalis
 Consistorii. Recentiores accepi-
 à Nobilissimo Secretario
 Academico, Dn. Lic.
 Schmaleldero, Parro-
 no meo Aestimati-
 mo.

PRÆPO.

PRÆPOSITI STUTTGARDIANI.

Joannes Brentius, Reformator Ecclesiæ Wirtembergicæ, singularis B. Lutheri Amicus et næquissimè fidelissimus, unde distichon:

*Brentius Antistes Sacrorum,
Affecta Lutheri,
Consilii dexter, Colloquii que
fuit.*

Obiit A. 1570. d. 11. Septemb. æt. 70.

Balthasar Bidenbach, ævi sui Chrysostomus, facundissimus & ardentissimus præco verbi divini, Theologus prudens, Zelo DEI fervens & simplicitatis Christianæ amantissimus.

Obiit d. 17. Aug. 1578. æt. 45.

Joannes Magirus, piè in Domino, rebus in Ecclesia bene gestis, obiit A. 1614. æt. 77.

Erasmus Grüniger, vivere desuit inter mortales. A. 1631. d. 19. Dec. æt. 65. Munificentissimus pauperum Studiosorum et aliorum Egenorum, quibus octo mille flore-

*Sic nisi discipulum refrenet lege Magister,
Nullus, quem secum proferat, usus eris.
Sponte sua pauci virtutum rara sequuntur
Munia, pars major deteriora colit.
Et quotus est qui recta colat probitatis amore?
Nec fugiat pœna crimina terra metu?
Ergo juventuti Dux Wirtembergidos ora,
Doctores voluit proposuisse sua,
Munera quisidi Superattendentis obirent,
Et regerent nostrum more decente chorum.
In studia & vitam simul indagare clientum
Jussit, & officium sacra docendo sequi.
Cunctaq; seu studiū, seu pura commoda vita
Angere, & quovis damna cauere modo.
Hos quoque divina redimissos tempora lauro,
Artibus & voluit prominuisse sacris:
Ut pia divarum doceant præudia rerum,
Et stargant vivi semina prima logi.
Quaq; ministerio doctrina accommoda sacro,
Cœcibus hanc soleant explicuisse sua.
Qualem Timotheo voluit proponere Paulus,
Qualem Cretæ proposuisse, Tito.
Aut Margarita preciosa volumina sacra,
Enarrent merita sedulitate locos.
Certius ut reliquum doctis imbuiat juvenus,
Hisce Tyrocinis carpere possit iter.
Ne tamen immodici gementur cura laboris,
Obruat aut nostrum lectio crebra chorum:
Hac quacunque Jovis feriata luce juventam,
Ocia dum fuerint, edocuisse licet.
O mihi jam centum veniant in carmina vires,
Ut possim talos enumerare viros.
(Ecquis enim digno laudares nomine?) quot quos:
Officium hoc humeris sustinere suis:
Acriter & nostrum studiis poliere Lyceum,
Moribus & juvenes excoluere bonis.
His quoque divinis debeamus reddere grates:
(Siquidè grandiloqui sum: rata dicta sopbi)
Quod te spectandum præclaris doctibus ornant,
Et faciunt docti nomen habere viri.*

Superattenden-
dentes Stipendii præpositi ab Ulrico Principe: & quod eorum sit officium.

Paulus
Constanti-
nusPhrygio,
Theologiz
Doctor &
Professor,
Ecclesiæ
Tubingenſis
Paſtor: Sti-
pendii Su-
peratten-
dens.
Erhardus
Suepius,
Theologiz
Doctor &
Profeſſor,
parochus
Tubingen-
ſis, Stipen-
dii Superat-
tendens.
Leonhardus
Fuchſius,
Medicus
celeberri-
mus, Sti-
pendii Super-
attendens.

*Qualis erat PAULUS studiiſ imbuus & arte,
Nomen honoratum cui PHRYGIONIS erat.
Qui columen Noſtro fulcrumq; decusq; clientis
Affuit & noſtra remus & aura ſchola.
Quiq; Tubingiacum cultu pietatis onſle,
Imbuus & vera religione Dei.*

*Vir virtute gravis, vir multo nomine clarus,
Sen doctum cupias, cernere, ſive pium. (hæus
Qualis ERHARDUS erat pietate fideq; pro-
SNEPPIUS, illæ tunc, Suevia lata, decor.*

*Snepius ætheria doctior celeberrimus arte,
Viribus ingenij maximus, ore gravis:
Eloquio cui nulla parem translapſa tulerunt,
Neſ referent ullum poſtera ſecula parem.*

*At non doctriæ cultaq; encomia lingua,
Non vitam eſt ænimus commemorare piam,
Nam miſilabenti cum tempore verba deſſens,
Materia vires exuperante meas.*

*FUCHSIUS hic etiam Superattendentis obivit
Munia, non cuius ſuſcipienda viro.*

*FUCHSIUS in medicis Paon clarifſimus hortis,
Cujus perpetuo tempore fama viget,
Alter apud Suevos Podalirius arte medendi,
Alter Tentoniis arte Galenus agris.*

Notus ab occiduis & Eois notus ab oris,

Notus ab occulto conſpicuoque polo.

Cujus ego in laudem ſitientem ducere carmen,

Ingenio majus neſlere dicar opus.

Nunc ſuper attendens ſtudiurn ſeſcit habenas, (ſacra

Jacobus
Doctor HEERBRANDUS magnus in arte

Maximus ingenio ſanctiq; gravifſimus ore:

Cui fides inprimis puraq; vita placet.

Namq; Dei metuens & ſervantiſſimus aqvi,

Doctrinæ ſequitur conſona ſuſta ſua,

Et qua condidit quondam juvenilibus annis

Edocet. & verbi gramme paſcit oves.

Inſtruit & noſtrum cœleſti voce Lycaum,

Moſaici monſtrans abdicaſenſa libri.

Unde per hæc noſtra fama noſtiſſimus urbes,

Ventura laudem poſterioris ætus habet.

nos legavir, Pater.

Daniel Hizlerus, multa
paſſus in Hungaria à
Pontificiis, Martyris in-
ſtar fortiter pro veritate
Evangelica ſtetit, ad tri-
umphantem Eccleſiam
avocatus d. 6. Sept.
1635. æt. 59.

Symbolum ejus erat
memorable Polycarpi
eſſatum: o bone DEUS!
in quæ nos tempora re-
ſervasti.

D. Melchior Nicolaj,
ſtrenuus in Bellis Domi-
ni miles, imò Dux &
propugnator per com-
plures annos, morte bea-
tâ triumphavit A. 1659.
d. 13. Aug. æt. 81.

D. Chriſtophorus Wölff-
linus, lucidiſſima ſtella
inter tot tenebras ſui ævi,
nunc clarius in Cælo
fulgens † A. 1688. d. 30.
Octob. æt. 63. Hic pius
Noachus ivit in arcam
tempeſtate undique plu-
viâ, ivit in Cælum,
Gallis hoc tempore cha-
riſſimam patriam affli-
gentibus.

Ecclesiæ & Academiæ Tubingensis Præpositi atque Cancellarii.

Jacobus Beurlin, D. †
Parisiis d. 28. Octob.
1561. æt. 41.

Jacobus Andreæ D. Obiit
7. Jan. 1590. æt. 41.

Jacobus Heerbrand, D. †
d. 22. Maij. A. 1600.
æt. 80.

Stephanus Gerlach, † 30.
Jan. 1612. ætat. 65.

Andreas Osiander D. †
21. April. 1617. ætat.
55.

Matthias Hasenreffer D.
† 22. 8bris 1619. apopl.

Lucas Osiander D. † 10.
Aug. 1638. æt. 68.

Joh. Ulrich Pregizer D.
† 10. April. 1656.
æt. 80.

Tobias Wagner D. † d.
12. Aug. 1680. æt. 82.

Joh. Adamus Osiander D.
† d. 26. Oct. 1697. æt.
75.

Michael Müller, D. † d.
26. Mart. 1702. æt. 63.

Joh. Wolfgang Jæ-
ger D.

*Huic collega fuit divina SNEPPIUS artis
Doctor, in hac nostra fama decusq; schola.
Ille sus patriis patrij, vigoris imago,
Sensu pectus artem, seu pietatis opus.
Nam dextre sacros edisserat ille libellos,
Fœderis & prisce, fœderis atq; novi.
Solertemq; scholam, referens oracula vatum,
Erudit, & multa laude Professor ovat.
Cætera quid memorem præclara munera vite,
Virtuteque animi splendidioris opus?
Omnia majoris deposcunt carmina vena,
Ingemioque volunt uberiore cani.*

*HUIUS officium successit BRENTIUS, arte
Nobilis ætheria, nobilis ore sacro.
Brentius extimij prole veneranda parentis,
Quo nunquam nostro maior in orbe fuit.
Hujus inest animo patrij candoris imago,
Hujus inest animo cum pietate fides.
Livor abest, dolus omnis abest, stat pectore
Pectore stat vivi vivus amoris amor. (virtus,
Atq; hac est studij virtutum gloria parva;
Quis ubi respondet cætera vita, sat est.
Namque sacris inhiat nocturne dæque libellis,
Et vigili parvas mente recondit opes.
Sua visumque canis Davidicæ carmina plectro,
Eximiasque canis nostras per antra scholæ.
Probo dolor, Heronum soboles quàm plurima noxa,
Esse solet patribus turba nefanda suis.
Hi duo sed patrio celebres de nomine, vera
Notificant patriam nobilitate domum.
Ergo Tubingiaci Stipendia clara Lycei,
Quis non ætheria tollat ad æstra plaga?
Quod bene committunt fragiles doctoribus annos,
Consilio pectus qui juvenis regant,
Inque ministerium vite studijque parati,
Excubias vigils mentis salutis agant.
Artibus ut quondam sacris virtuteque cætus
Noster, in obsequium sit tibi Christe pinum.
Atque nos dapibus pascas cælestibus agnos,
Es factus multis sanctorum dulce lucrum.*

Theodorus
Sæpius,
Erhardi fili-
us, Theolo-
giz Doctor,
Stipendii
Superatten-
dens,
Ecclesiæ
Tubingensis
Pastor.

Joannes
Brentius,
senioris fili-
us, Theo-
logiz Do-
ctor & Pro-
fessor,
Stipendii
Superatten-
dens.

*Intemerata simul doctrina lumina sacra,
In sera quondam posteritate micent.*

Superat- Ne tamen unius gravior custodia legum,
tendentibus Cervicibus duum grande fatiget onus:
Magistri Adhuc his socios Doctores ille Magistros,
domus ad- Quos tutela penes presidiumque foret.
iuncti. Equus enim solus, quis paucorumve levatus,
Sub tanta, auxilio, pondera molis eat?

*Quisve regat meritis tantum virtutibus agmen?
Aut sapiat quovis providus usque loco?*

„Sunt varii mores vario sub pectore: voto
„Vivunt haud uno: velle cuique suum est.
„Ipse vides (quid enim dubitem tibi visa referre?)
Servitium ut concors non alat una domus.

Quamlibet exiguum famulorum nutriat agmen,
Non omnes aqua lege gubernat berus.

Semper habet ceticus, quod possit rodere, liver:
Quod reprobus possit carpere semper habet.

Quare age qui tali vivis statione Magister,
Officii presta munus ubique tui.

Usque licet toti nequeas placuisse caterva:
„Qui sapit innumeris, moribus apertus eris.

Pectora sincero tracta juvenilia corde,
Usque potes studium confer ubique pium.

Instrue doctrinis, juvenes & moribus orna,
Corrige siqua malum crimen habere videris.

Quondam etiam misce sedato nubila vultu,
Et disciplinis impia facta preme.

Nam pueri recto moderamine gaudet amicus,
At mala qui nunquam corrigis, hostis eris.

Et cui religio est juvenem submittere pana,
Is nihil in toto pectore mentis habet.

„Qua brevis emendat pueram censura, perenni
„Commoda ventura tempore frugis habet.

Collega Utque tenor legum & vita sine labibus iret,
magistro Iret & officium mitis alumne tuum.

domus ad- Additus est alius nostri collega Magistro
ditus. Agminis eximia vir pietate gravis.

Quem penes officio reliquam frenare cohortem,
Consonet ut legi visa modesta data:

Antistites Ecclesiæ Collegiæ Stuttgar- dianæ.

D. Matthæus Aulber. 1549.

D. Wilhelm Bidenbach.
1563.

M. Wilhelm Holdec. 1571.

D. Lucas Osiander. 1595.

M. Daniel Schrödin. 1597.

D. Georgius Vitus. 1606.

D. Tobias Lotter. 1680. Ge-
orgii D.

M. Jacobus Grab. 1632.

M. Felix Bidenbach. 1637.

M. Joh. Joachim Schulin
1639.

M. Johann Christoph Hing-
her 1658. Martini.

Mr. Joannes Laurentius
Schmidlin 1678.

Dr. Georg Heinrich Hæberlin.
1692.

Dr. Joh. Wolfgang Jæger.
1699.

Mr. Ericus Weismann.
1704.

Matthæus Esentwein. 1713.

M. Wilhelm Eberhard Faber.
1714.

Concionatores

Aulæ Wirtenbergicæ.

Conrad Oettinger. 1538.
 M. Caspar Gräther. 1549.
 Joh. Engelmann. 1559.
 Balthasar Widenbach. }
 Joh. Parsimonius. } 1569.
 Wilhelm Widenbach. }
 D. Lucas Osiander.
 M. Joannes Stecher.
 M. Joannes Schoppf. 1578.
 D. Antonius Varenbüler. 1593.
 D. Andreas Osiander.
 D. Matthias Hassenreffer.
 1593.
 Lucas Osiander, Junior.
 D. Felix Widenbach.
 M. Erasmus Bröninger. Ao.
 1612.
 M. Michael Schäfer. 1606.
 † 1608. 13. 9bris.
 M. Andreas Böringer. 1609.
 M. Christophorus Binder.
 1609.
 Joannes Hauber. 1612. †
 Wormatiz 1620. 1. Octo-
 bris.
 Bernh. Ludovicus Köher.
 1614. rudodonarus 1626.
 † 1631. 1. Aprilis.
 M. Erhardus Weinmann.
 1620. † 1637. 8. 7bris.
 M. Wilhelmus Heerbrand
 1627.
 Joh. Valentinus Andreæ 1639.

*Es ferre auxilium si quando postules usus,
 Impiaque Aonii facta domare gregis.
 Vos ô felices vos serque quaterque beatos,
 Vivitis in tali qui statione graves:
 Quamlibet hic multum sit desudare necessum,
 Improbus & pariat tadia multa labor.
 Est aliquid curasse scholas, coluisse juventam:
 Est, aliquid teneros eruduisse laras.
 Iste labor nullo est auri pensandus acervo,
 Quem fert discipulis turba magistra suis.
 Praestitit hunc tanta quondam pietate laborem,
 GERHARDUS mira dexteritate gravis:
 Ut nihil hic quisquam meriti desideret: omni
 Nam studuit semper commodus esse loco.
 Tum belle instituit vita studioque clientes,
 Indolis hortator causaque faxque pia.
 Hinc tot praestantes animo & pietate, virosque
 Reddidit insignes moribus, arte, fide.
 Hinc tota eduxit sparsos ditione ministros,
 Christiadiûm sacri lumina magna chori.
 Nunc etiam legum columnas iurisque severi,
 Est Wirtembergi gloria summa fori.
 SNEPFIUS huic collega fuit BRUNO QUE JA-
 Antea, praestantes arte, fideq, viri. (cobus
 Qui placidas artes nostrum, pro parte virili,
 Cœtum praeclaris edocuit modis.
 Legibus, utq, decet, juvenes regere tenellos,
 Punicibusque illos expoliare suis.
 Tempore frendebat pestis violenta sub illo,
 Laræque serpebas per loca, dira inos.
 Iamq, Tubingiacum contagia fœda Lycæum
 Traxerat, & clariam tabes agebat humum.
 Excipit hospitio jactatas peste Camanas,
 Hisiovium & multa dexterritate levas.
 Testaq, qua iuros superare Heliconia tempe
 Præbuit, & larga singula quaque manu.
 Donec ab infesta iam rursus tabe veneni,
 Neccarica repetunt tella beata schola.
 Cepit & HILBRANDUS nostri moderamina
 Moribus Aonii instituiq, laras. (cærus,*

Hieronymus
 Gerhardus, primus
 Magister
 domus:
 J. II. Dr.
 & Principis
 Wirtembergi
 Vice-
 cancellarius

M. Jacobus
 Broun, colle-
 ga D. Hiero-
 nymi: cui
 postea in eo-
 dem munere
 successit
 D. Theodo-
 ricus Snepfi-
 us.
 Schola Tu-
 bingensis
 grassanti
 hoc Hicso-
 vium trau-
 lata. Anno
 1542.

Johannes
 Hildebran-

dus Scholz
Tubingensis
professor,
domus Ma-
gister: post-
modum con-
tubernii Re-
ctor.
Martianus
Frechus,
Theologiz
Lic. & Prof.
Tubingens.
Magister
domus.

*Eximia probitate senex, Phœbique sacerdos,
Artibus & linguis, ingenioque potens.
Cujus ubi Cygni referēbant tempora plumas,
Canicie nigras inficiente Comas:
Bursa jugum domino tandem submitte eidem,
Rectoremque fuit devenerata suum.
FRECHTIUS huic etiam MARTINUS presuit
Frechtius ingenui duxq; paterq; gregis. (adi,
Quem patre Christophorus nuper moriente re-
Et voluit cœtus frena tenere sui. (cepit
Quod pariter docta cultissimus arte valebas,
Vitaq; non ullo crimine turpis erat.
Nam lepidi mores & gratia fronte benigna
Fulgebat, placido stabat in ore decor.*

Vitæ ejus nivei variabant tempora cani,

Sic quoque sincero pectore candor erat.

Aptior hinc nostri sumptis moderamina cœtus:

Blandus enim & prona dexteritatis erat.

Lentus erat, facilisq; reo veniamq; potens

Inq; graves pœnas pectore lentus erat.

„ Plus valet interdum placidi cultura Magistri,

„ Quam stricte juris tetricus ille rigor.

Horum col- SNEPFIUS bis etiam sub eodem munere con-

lega fuit D. Adfuit, officio suppetiasq; tulit: (fors

Theodorici. Erudendo suos vera pietate tribules,

Artibus ingenuos expoliendo laras.

Unde salutaris doctorum concio surgas,

Christidos informans cum pietate gregem.

LIEBLERUS Physica vir praeclarissimus arte,

Hic quoq; rectoris muse subivit onus.

Et sibi commissor multa pietate clientes

Insistent, sanctum tendere jussis iter.

Invenit & Sophia miranda indagine doctis.

Artibus, obscuras exposuitq; liberos.

Unde viros etiam sublimi nomine claros.

Eduxit, patrij grandis fulcra soli.

Nunc quoq; Gymnasi lentas moderatur habenas,

Publicus inque schola rare professor erat.

Cultiq; nature renovat sementibus arva,

Amæ Stagiræ vomere versa senis.

Dr. Christophorus Zeller.

1645. † 1669. 27. Julii.

Mr. Georgius Bader. 1651.

M. Joh. Christophorus Hinge-
her.

Dr. Christophorus Wöflin.

Ao. 1669.

M. Fridericus Laux. 1658.

†. 1669.

M. Johannes Schübel. Ao.

1669.

M. Joseph. Colb. Ao. 1671.

†. 1681.

M. Joh. Frider. Hochstetter.

1680.

Mr. Johann Bartholomæus

Haage. 1681.

Mr. Joh. Wolfgang Diete-
rich.

D. Joh. Reinhard Hedinger.

1699.

Mr. Christoph. Zeller. 1707.

Dr. Andreas Adam Hochstetter.

1711.

Mr. Samuel Urspurger. 1714.

SACCELLANI.

Christianus Eberhardus Weis-
mann.

Josephus Mälblanc.

Johannes Andreas Gramlich.

PASTORES Eccle-
sia Tubingensis
ad D. Georgi-
um.

Theodericus **Schneff.**
D. Obiit 9. 7bris 1586.

Joann Georgius **Sigwart**
D. † 5. 8bris 1618.

Theodorus **Thum.** D.
Joann - Ulricus **Bregger.**

D.
Balthasar Philgus, D.
Christophorus **Demmler /**

D. obiit. 28. 9br. 1659.
Balthasar **Ratth.** D.

Joh. Adam Osiander. D.
Joh. Andreas **Hochstetter.**

D. 1681.
Michael **Müller.** 1682.

Christophorus **Reuchlinus,**
A. 1699. † 1707. xt. 47.

Jo. Christophorus **Pfaffius**
A. 1705.

Andreas Adamus **Hoch-**
stetterus. 1707. Ipso die

DESIDERII d. 23. Maj.
A. 1715. Ecclesiae & Aca-

demiae Tubingensi red-
ditus.

Joh. Conradus **Klemmius,**
1711.

*Gymnasium, regit multa virgine scholaria,
Et nostri tempe caetera visis agri.
Ut sum Amonis sit cuncta per oppida Musi,
Perq, omnes vicos conciliatus honor.*

*Collegi habuit preclaro in munere claros,
DACTLERUMq, pium, BROTHAGI-
UMq, pium.*

*Ambo pares animis, celebres virtutibus ambo,
Cœlicolam timidi, religionem graves.*

*Ex quibus ille fuit Biberaci pastor ovilis
Postea, cui cœli pabula sacra dedit.*

*Nunc etiam sancta pandit commercia lingua,
Et Syrios cultu nos docet ore modos.*

*Unde iuventus per Hebraeos arca campos
Lata patet, Mosi quò benè vertat agros.*

*Tempore letisifera contagia pestis in illo,
Rursum Neccaricos corrumpere focos.*

*Tum quoq, Musarum cœtus migrare coactus,
Venit in hospitium CALVA vetusta tuum.*

*Sed melior tandem patriam fors respicit oram,
Moxq, suos repetit, Musica turba larem.*

*Interea HATLANDUS divinis dotibus auctus
Proximus officii munera digna capit.*

*Tertius O nostri fidem collega Magistro
Culminis, admovit non dubitanter opem.*

*Informans teneras variis virtutibus artes,
Quosq, docet mores Ethica culta sacros.*

*Nunc quoq, subjectum studiis innatur alumnus,
Et commissa domus frena Magister habet.*

*Quodq, prius gemini vix sustinere tribuni,
Solum in tanto jam grege munus obit.*

*Munere bis septem quo jam bene fungitur annos,
Injusti vindex, innocuq, pater.*

*O ego si landem, quantam pietate meretur,
Exiguo coner commemorare stylo:*

*Hac mea, vix numeris levicribus apta Camena,
Materia summo pondere vixta geruet.*

*Tam vera pietatis amans metuensq, Tonantis,
HATLANDUS vacuum crimine pectus habet.*

College
M. Jacobus
Dachlerus, sanctæ lin-
guæ Profes-
sor, cui suc-
cessit D. Sa-
muel Broz-
hagius.

Academia
Tubingensis
ob pestem
grassantem
Calvam
translata est
Anno 1553.
M. Samuel
Haylandus,
tertius
Liebleri col-
lega:
Ethices Pro-
fessor, &
in Stipendio
Magister
domus.

*Instruit & nostrum cana probitate Lycaum,
Dum visa & morum sancta statuta docet.
Pulpita doctorum quem demirantur, & audens
Jam non postremos inter habere viros.*

*Academia Nuper & hoc pestis contagia dira Magistro,
Tubingensis Invasere scholam docta Tubinga tuam.
ob pestem Inclutus Estingit propria quam sede senatus
invalescen- Cepit, & hostium jura beata dedit.
tem Estingit Officiis fovitq, suis, annosq, peralto,
gam comi- In patriam band aqua mente redire sultis.
gravat Anno Ergo his ornavit Stipendia clara Magistris,
1566. Wirtembergiace cura salusq, plaga.*

*Quos ego si meritis vellem celebrare Camenis,
Exuperet nostrum grande volumen opus.
Tam gravibus pollent illi virtutibus omnes,
Qui stellant nostri mollia frena chori.
Ergo Tubingiaci Stipendia clara Lycei
Quis non atheria tollat ad astra plaga?
Tutorum numero quod abundant illa virorum,
Qui formant animos instituuntq, rudis:
Moribus exornant, studiisq, vigoribus augent,
Et faciunt doctis lumen adesse viris.
Auxilio quorum nostra vox diva salutis
Floreat, eternos intemerata dies:
Cecibus & passim jam Wirtembergidos ora
Integra, non ulla labe nefanda sonet.*

*Ratio victus Nunc etiam largi rationes edere villus
in stipendio. Refrat, & apostitui commemorare dapas.
Hic etenim summam Princeps viriute meretur
Laudem, quod lautos expedit ille cibos.
Magnificatq, suis largiuntur pabula dextra,
Qualia non omnis pabula cœtus habet.
Namq, datur ventri saturando dapibus esca,
Esca sapore nitens delictosa suo.
Lantiaq, non parviunt ori fastidia docto
Fercula, nil mistum selle carinus habet.
Copia frumenti, mactata copia carnis,
Copia pomorum, copia lactis adest.*

*Vivum Stipendium Ducale
Theologicum,
sive ejus hodierni ALUMNI
quorum prima CLASSIS
constat ex*

*MAGISTRIS REPETENTIBUS,
sive, ut in aliis Academicis vocan-
tur, Legentibus.*

*M. Jo. Christian Klemm,
Ducalis Stipendii Re-
petens, Ecclesie Metro-
politane Vicarius & Fa-
cultatis Philosophicæ
Tubingensis Adjunctus.
M. Christ. Matthias Lan-
gus, jam inter externos
sumptibus Sereniss. Prin-
cipis studia Excolens.*

*M. Ludovicus Bætzlerus.
M. Joannes Zellerus.
M. Georg. Conr. Riegerus.
M. Joannes Speidelius.
M. Georgius Fridericus
Zügel.*

*M. Israel Theophilus Kanz.
M. Joannes Valentinus
Harpprechtus.*

*M. Jo. Michael Hallwax,
Magister Legens in Ce-
leberima Academia Sa-
lana Jenensi.*

*M. Jo. Fridericus Liefching.
M. Christophorus Frideri-
cus Schott.*

*M. Georgius Bernhardus
Bülfinger.*

Secundam classem Alumnorum
SERENISS. WIRTEMB. DUCIS
constituunt

Sacri Ministerii Candidati,
sive

Magistri & Studiosi
Theologiae Seniores,
a

DUCALI CONSISTORIO
examinati,

dignique judicati, qui in casu
Necessitatis Vicarias operas
hinc inde in

ECCLESIIIS & SCHOLIS WIR-
TENERGICIS
praesent.

M. Fridericus Augustus Wölff-
sing.

M. Johann Ernst Balthasar.

M. Philipp Gottfrid Faber.

M. Sixtus David Brecht.

M. Johann Christoph Koch.

M. Gottfried Bernhard Nicolai.

M. Georg Daniel Widmann.

M. Johann Andreas Schmid.

M. Georg Ulrich Raith.

M. Johannes Hellwag.

M. Matthäus Beeger.

M. Tobias Friderich Heim.

M. Johann Andreas Aulber.

M. Carl Albrecht Hauff.

M. Johann Jacob Schönlin.

M. Johann Christoph Harp-
recht.

M. Matthäus Huber.

M. Johann Martin Sigwart.

M. Wilhelm Heinrich Ram-
pacher.

*Quaę, famem sedant opula praebeantur edules,
Et recreant plenam sercula terna cutem.*

Vixq; parem redimunt argenti fauore mensam;

Ere suo quotquot nostra Lyca colunt.

Tanta Ducis nostri fert munificentia secum

Commoda, quae studiis exhibet ille sacris.

Principio Oeconomus nummis oneratus & auro.

Instruit immensa fertilitate pecuniam.

Omnia donatis coemens obsonia nummis,

Quicquid & in pleno cernitur esse foro.

Debuit quod nostris haud ulla alimonia desit

Tempore, ne careat serior hora cibis.

Ac velut exemplum solers formica laboris,

Congerit attivo multa alimenta die:

Ne famae hyberna vexes sub tempora brumae,

Et villum nivibus condita terra neget.

Sic quoque dispiciat, quae dispexisse necessest:

Condus & hinc apto tempore quaq; pareat.

Dum precio constat fecunda annona minori,

Ne sis difficili post redimenda loco.

Connotet acceptum simul expensumq; tabellis,

Cunctaq; sollicitis computet articulis.

Providus & caute sub lege diaria condas,

Atq; abacum Samiis calculet arte notis.

Ut bene suscepti rationem muneris edas,

Cum prae lapsi temporis hora petet.

Illa BALINGERUS jam quinis munia lustris

Expedi, haud curvis expedienda viro.

Sedulus officio nondumq; senilibus annis

Fessus, in hac fidus dum statione manet.

Insigni pietate senex, virtutibus acer:

Et cui praecipue cum fide candor inest.

Additis huic etiam famulorum turba sequen-

Turba ministeriis officio sua suis.

Qua simul Oeconomus servet, iussuq; labores

Acriter, obsequio non remente, ferat.

Quaq; ille dominus facienda negocia mandat,

(Usque nihil mandet) cuncta decenter agat.

Sive sequatur herum coementem obsonia sparsim,

Sive domus teneat limina pura sua.

Stipendii
Procurator;
ejusque of-
ficium.

Georgius
Baling-
er Oeconomus
Stipendii.

Famuli &
officiales in
Stipendio.

*Alter enim mensas ut mappis instruat, alter
Pocula per mensas ordine plena locet:
Alter ut instruita praelucia sercula mense
Inferat à lixa dante, minister adest.
Omnibus hic largi praebeantur pabula victui,
Et sua mercedes pramia quemque manent.*

*Est etiam pincerna datus, qui vina ministrat,
Pincerna. Et curam celle convenienter agat.*

*Proferat & Bacchum generoso è palmis natum,
Et fundas plenis vina salerna cadis.*

*Qualia Neccaricia manant è visibibus, agri
Qualia Campani vinea nulla tulit.*

*Vina sacram cerebri non evertentia sedem,
Vina coronatis nil nocitura comis.*

*Diurnum Integra debetur vigili mensura Magistro:
vini dimen- Sufficiet reliquo dividiat a gregi:*

*Stipendiaris quod Quaeq; sitis possit rabiem sedare diurnam,
is singulis Ingenii vires restituentem mero.*

*pro cujusq; Canibarius excipiet vinum cuiusq; bibendum,
dignitate & Sive capis cenam, prandia sive capis.*

*gradu exhibetur. At reliquum condus peccata in vasa reponet,
Nec finet incuncto disperiisse modo.*

*Stipendii Est etiam munus qui praestes lixa coquendi,
coquus. Atque culinari prepares arte dapas.*

*Fercula praescriptis maturè condias horis,
Ne pariant longa tadia longa mora.*

*Quaque dabit carnes, quaque illa obsonia promit,
Omnia sollicita dexteritate coquat.*

*Hac in frustra secet, verubus suffigat & illa,
Supposito pernas torreat igne rubras.*

*Non cruda apponat, non elixata malignè:
Unde eat ingenuis nausea multa labris.*

*Pistor. Est quoque panificis qui munia sustinet acer,
Et curam Panis splendidioris agit.*

*Decuit & tenuem cribro incernente farinam,
Nudum & in furno pinstita sarra coquit.*

*Postmodo qua plenis ad prandia larga canistris
Expediit, ut nullo decidas esca loco.*

*Sic juvenem repareat Cerealia dona labores,
Dona laboriferis contribuenda viris.*

M. Iohann Iacob Rehm.

M. Ludwig Adam Müller.

M. Carl Ludwig Eckard.

M. Christoph Theodorus Seefeldt.

M. Wolfgang Friderich Bliersers.

M. Georg Friderich Bez.

M. Iohann Dieterich Kling.

M. Georg Christoph Volmar.

M. Ludwig Friderich Martin.

M. Iohann Iacob Brose.

M. Iohann Michael Kläiber.

M. Georg Burckard Schwarz.

M. Iohann Cunrad Kallhard.

M. Iohann Laurentius Schmidlin.

M. Christoph Iacob Jenisch.

M. Iohann Hartmann Misler.

M. Iohann Iacob Mercklin.

M. Christoph Haas.

M. Iohann Valentin Weis.

M. Christoph Adam Mezger.

M. Georg Christian Rast.

M. Tobias Friderich Keppler.

M. Daniel Friderich Faber.

M. Iohann Daniel Fulda.

M. Cornelius Wilhelm Hoffstetter.

M. Iohann Burckard Brodthag.

M. Iohann Aegidius Haas.

M. Iohann Martin Reis.

M. Iohann Ebetharde Roth.

M. Iohann Ludwig Baur.

M. Iohann Friderich Hartmann.

M. Franz Ulrich Kreidenmann.

M. Iohann Christoph Fleischnann.

M. Tobias Friderich Sturm.

M. Christian Daniel Hoffmann.

M. Io-

M. Iohann Heinrich Cucuel.
 M. Sixtus Kapff.
 M. Iohann David Gröz.
 M. Benjamin Langenfafs.
 M. Friderich Wilhelm Breuninger.
 M. Iohann David Klein.
 M. Felix Colb.
 M. Albrecht Friderich Harfch.
 M. Iohann Nicolaus Lindenmajer.
 M. Caspar Ludwig Majer.
 M. Christoph Caspar Osiander.
 M. Iohann Martin Baur.
 M. Jeremias Bernhardt.
 Calpar Nicolaus Jaquin.
 M. Iohannes Busch.
 M. Iohann Wolfgang Sutor.
 M. Iacob Friderich Jung.
 M. Sixtus Kapff.
 M. Ludovicus Adamus Colb.
 M. Iohann Fridericus Brand.
 M. Samuel Colle.
 M. Matthæus Wilhelmus Brothag.
 M. Philippus Jacobus Majer.
 M. Georgius Christoph. Wislicen.
 M. Iohann Conrad Schill.
 M. Iohann Philipp Kiefer.
 M. Iohannes Mader.
 M. Iohannes Iacobus Hauber.
 M. Iohann Conrad Krail.
 M. Conrad David Hayl.
 M. Iohann Wilhelmus Köhlreutter.
 M. Daniel Friderich Oppel.
 M. David Gottfried Engel.
 M. Iohannes Fehlfen.
 M. Iohannes Ludov. Andreae.

Usque adeo nostra Dux Wirtenbergicus adi
 Cuncta dedit, larga munera danda manu.
 Ut nihil ingenio studiorum deesset alumno:
 Quantumvis nimias res ea poscat opes,
 Adde quod & porta custos adhibetur, ne antro
 Abditus observet limina prima domus.
 Pervigil & fulcos emuniat obice postes,
 Semper & obliquus excentet ante foras:
 Ne cuivis liceat Musarum invadere cella,
 Aut studia Aonii præpedisse chori.
 Cum primis teneat clausæ munimina porte,
 Hic ubi prædenti carpiunt ore cibis:
 Imminet aut cœnam sumendis tardior hora,
 Seraque brumalis tempora noctis eunt.
 Ergo Tubingiaci stipendia clara Lycei,
 Quis non ætheria tollat ad astra plaga?
 Quod studiis alimenta sacris vultusque ministrat,
 Prospiciuntque animis optima quæque piis.
 Et nullis parcunt ad alendus sumptibus artes,
 Surgat ut hinc summo gloria summa Deo.
 Si quoque pallentis squalibunt corpora morbo,
 Ager & in tremulo pectore languor erit:
 Nostra domus docto vigilem medicamine curam
 Affert, in partes officiosa suas.
 Membraque componet tepidis imbellia lectis;
 Aëraque conditis fulciet ora cibis.
 Nec deerit medica clarissimus arte Machaon,
 Pharmaca qui docta misceat uda manu:
 Ut servet, servare datam natura per artem
 Quos finit, & prompta vulnera sanat ope.
 Qualis Pæonia viscera in arte medendi
 Eminent, eximia vir pietatis gravis.
 Vir multis aliis unus præstantior, æstri
 Pædibus ingenio, strenuitate potens.
 Corporibus tollens dextra felice dolores,
 Si modo non valeat plus gravis arte dolor.
 Hunc quoque præstantem Podalirion ore manuque
 Adjuvet, ut vivat tempora longa, Deus:
 Pellat & humano violentos corpore morbos,
 Et medicam longæ fulciant arte scholam.

Portitor:

Cura ægro-
 tantium.

Ioannes Vi-
 scher, M.
 Doctor ac
 Professor:
 Stipendii
 Medicus,

Add

Pecunia lex florentiorum,
que singulis
Stipendiarii
annuarum
conferuntur,
& quovis
trimestri
per Oeconomo-
rum distri-
buitur.

*Adde quod & nummum datur hic indebita
merca*
Omnibus, hac vitam quotquot in ade colunt.
Fiscus enim largas aperit cum pondere gazas:
Majestas aded comis ubique Ducis,
Datq; didrachmorum cuius quocunq; trimestri
Bis tria, mercandis grandia dona libris.
Nonne satis fueras laeta convivia mensa
Præbere, & sapos exhibuisse cibos?

Aut præceptorum doctam fuisse cohortem,
Qui tenerum poliant arte fideque gregem?
Sed nihil officii divinus præterit Heros:
Quin studiis meritis undique præstet opes:
Ipsa tamen structura domus sine favore nostris,
Concessa, ingemis addere possit opem.
Afflicto interdum quantum relevemur ab aura
Murmure, quam strepitum præterentis aqua:
Turbæque Masarum quantum coluisse recessus
Gaudet, & Dryadum Naiadumque choros.
At nobis etiam vivos imitantia lucos
Sunt tempe, Aoniæ fonte rigata lacus:
Quæ Monachis olim Princeps Eberhardus obesset
Condidit, illustri conspicienda situ. (mis)

Domus & Vestibulum ante ipsum primoque in limine, ver-
novi zidificii Consitus est hortus puniceisque rosis,
descriptio. Hic virent variis operosa cultibus herba,
Et cænavo verno tempore præstas olus.

Illum lignorum circa, cen mania, claudis
Alia struat, venti flamina seva vetans.
Circuitus in latus ubi ingressus fueris laqueata videre est
Stipendio. Attria, quadrato conspicienda situ.

Hæc circum Monachi volitantia vela tulerunt,
Thoribulumque halans, arboreæque cruce.
Quæq; alia insani sunt instrumenta Papismi,
Non nimium raso sabula grata choro.

Puteus. In medio puteus sublimi culmine tellus,
Jugis aqua, viridi cespite marmor alis.
Urnaque stridentis durum rotigata catena,
Haurit aquam, color circum agitata rota.

M. Johannes Christophorus
Hölderlin.
M. Eberhardus Fridericus Sa-
dler.
M. Wilhelmus Pfisterer.
M. Iohann Vitus Geiger.
M. Zacharias Dollmetich.
M. Iohann Wilhelmus Kies.
Christianus Carolus Müller,
Stud. Th.
Johannes Georgius Rast, St. Th.
Johannes Württemberger, Stu-
diof. Th.
M. Iohann Gottfried Hoffmann.
M. Iohann Cunrad Ergezinger.
M. Iohann Christophorus Va-
renbüler.
M. Georgius Christophorus
Bäurlin.
M. Christophorus Fridericus
Hochstetter.
M. Gerhard. Fridericus Fischer.
M. Jacobus Burckardus Knæ-
bel.
M. Johannes Jacobus Staleccer.
M. Tobias Fridericus Vay.
M. Philippus Jacobus Böhm.
M. Ludovicus Fridericus Hegel.
M. Johannes Ulricus Sefslin.
M. Johannes Jacobus Jaifer.
M. Henricus Efferen.
M. Theodorus Mezler.
M. Johannes Jacobus Kercher.
M. Fridericus Reinhard. Clem.
M. Johannes Christophorus
Schüz.
M. Matthias Fridericus Brecht.
M. Johann Michael Kraiss.
Sigismundus Fridericus Gall.
M. Eberhard David Hauber.

M. 10-

Magnum
Hybernacu-
lum.

M. Iohannes Ludovicus Mzen-
ner.
M. Andreas Adam Kurrer.
M. Iohann Michael Schlotter-
beck.
M. Iohann Matthias Kauffelin.
M. Iohannes Roos.
M. Iohannes Georgius Rückh.
M. Georgius Ludovicus Sailer.
M. Christoph Friderich Leib-
farth.
M. Jeremias Ruoff.
M. Iohann Conrad Seeger.
M. Iohann Christoph Keller.
M. Carolus Fridericus Fulda.
M. Iohann Caspar Beurlin.
M. Adam Koch.
M. Albrecht Raab.
M. Iohann Christoph Scholl.
M. Israel Ludovicus Gebhard.
Johannes Müller.
M. Daniel Maichel.
M. Georgius Fridericus Laiten-
berger.
M. Iohann Friderich Hobbhan.
M. Georgius Fridericus Knöbel.
M. Iohannes Ludovicus Lai-
blin.
M. Theodorus Joachimus See-
fied.
M. Georgius Fridericus Hüb-
ner.
M. Iohannes Christophorus
Wagner.
M. Iohannes Eberhardus Stein.
M. Georgius Michael Seeger.
M. Christianus Laux.
M. Iohannes Georgius Här-
lin.

Non procul hybernium est spacio conclave capaci,
Murmure quod tenui nubilus Austro adit.
Hic ubi fagineae longo stant ordine mense,
Sustinet & pictam sulca columna domum.
Ferratisq; ardet binis fornacibus ignis,
Tempore cum gelido bruma recurrit iners.
Ejus ad occidentis & Eous tenditur oras,
Sequitur centenos arca longa pedes.
Hic collecta frui mensis dapibusque iuventa
Assolet, aëstivum Sole tenente diem:
Aut operam hyberno sacris dare tempore Musis,
Atque exercitiis advigilare piis.
Angulus, ortivum propius qui tendit ad axem,
Sublimi mensam sede supernus habet.
Unde, velut specula, cætus moderator, ab alta,
Inspicit in mores noster alumne tuos.
Quaque nitent illic cæolata toreumata saxo,
Effigiem monstrant, Dux Eberhardus, nam,
Qui nostras olim fundasti divite sedes
Uberrate manus, reddidistiq; tuis.
Proxima vitifero frondescit vinea colle,
Et gemmas viridi cortice palmet agit.
Alluit hanc tumidus vicino limite Nicer,
Lataque cæruleo vortice prata rigas.
Est etiam grato redolens nidore culina
Addita, & Aetnao lucidus igne focus.
Quâ domus Hesperias Augustinensis ad oras
Prospicit, antiquo culmine visa diu.
Ascensu erecta superanti limina scala,
Pergula per dubias cernitur ampla vias.
Multaeque praefixis utringue cubilia claustris
Munita, Aonio sunt habitanda choro,
Undique gypsaui alboque colore superbis,
Grandis parietibus carmina picta nitent,
Qua facienda docent juvenem & fugienda vicissim:
Omnis ut hinc visa stet sine labe tenor.
Qualiter & prisca tabulis pendere Lacones,
Quis fidei servos communere suos.
Angulus Eo est propior medioque diei:
Tablinum hoc summus Ludimagister habet.

Effigies Du-
cis Eberhar-
di Barbati,
lapidi in-
sculpta.
Vinea ad ri-
pam Necca-
tii.

Coniunctumque haeret ligno radiante cubile,
 Aetnaeque haud elegis praeferenda mei.
 Pars quoque sublimis, celsa contermina tellus,
 Partibus fulget continuata tribus.
 Utrunque apparent camera: multumque vetusta
 Accessit domui, quò foret ampla magis:
 Cresceret & magna juvenem crescente caterva,
 Qua cupit domum splendida castra sequi.
 Novumsti. Parte sub adversa, Boreumque vergit ad axem,
 pendium. Alaricensis, domus sidera celsa petit.
 Dux hanc CHRISTOPHORUS, Musarum verus amator,
 Sumpibus extruxit muneribusque suis.
 Cum florentorum sex milia promptus, & ultra
 Expendit facili largis suae manu.
 Feda hic votivi steterant altaria templi
 Antea, fustibus turpe dicata Diis.
 Illis sed versis altoque à culmine ruptis.
 Magnificam artifices hic statuere domum.
 Solaque adhuc veteris superant penetralia sani.
 Desuper Hebraicis affabre picta notis.
 Hic ubi conscendunt cathedram quandoque Magistri,
 Enarrantque sacros voce sonante libros.
 Quaeque nitent supra laqueatum septa lacunar,
 Dant juvenum cellas, dant hypocausta choro.
 Ampla pavimenta illic sunt & longa patescunt:
 Sedibus auratis equiparanda Ducum.
 Fulcra columnarum rivos imitantia lucos,
 Tenuaque nitent fulgidulaeque trabes.
 Celsior incrastata simul conclavia sedes
 Continet & clario limina digna Deo.
 Tecta superdūctus praesentem circulus horam
 Indicat, & streperis pulsibus ara sonant.
 Ac, ne conseller merita nunc omnia laude.
 Artifices lucent singula quoque manu.
 I nunc & phariae lauda miracula curris,
 Et quae pyramides barbara Memphis habet:
 Caves ad astra vehant Mausoli nobile bustum:
 Ac Trivia jactet plebs Ephestia focos.
 Marmoris Salomon trabibus suffulciat aulam:
 Phidiaeae per sese iussit artis opus.

Ad Tertiam Classicem Clientum

SERENISSIMI
 DUCIS WIRTEMBERGICI,
 qui
 in Stipendio Ducali
 Studiis vacant,
 pertinent
 Magistri Philosophiae
 Juniores,
 five
 Studiosi Theologiae,
 nondum examinati.

M. Iohann Melchior Kapff.
 M. Iohann Christophorus Vola.
 M. Bernhardus Zwisler.
 M. Iohann Albertus Speidel.
 M. Iohann Wilhelmus Beur-
 lin.
 M. Vitus Christophorus Enslin.
 M. Iohann Daniel Kuttge.
 M. Christianus Fridericus Vi-
 scher,
 M. Iohannes Casimirus Friz.
 M. Johannes Krumbeln.
 M. Christian Carolus Müllers.
 M. Christophorus Keller.
 M. Fridericus Carolus Binder.
 M. Augustinus Widenmann.
 M. Gottfried Jacob Nicolai.
 M. Sigismundus Christianus:
 Betulius.
 M. Wolfgangus Fridericus Si-
 gismundus Beck.
 M. Henricus Albertus Schmoll.
 M. Iohannes Ludovicus Glück.
 M. Ioh. Bernhardus Klumpp.
 M. Io-

M. Johann David Ziegler.
 M. Andreas Schaber.
 M. Eberhardus Jüdl.
 M. Johann Conradus Müller.
 M. Christophorus Theophilus Schmid.
 M. Johannes Georgius Mohr.
 M. Georg. Christophorus Chathegnier.
 M. Johannes Henricus Botterweck.
 M. Christoph. Ultricus Schmid.
 M. Jacobus Christophorus Fessel.
 Johannes Jacobus Widmann.
 Gottofredus Schölin.
 M. Georgius Christophorus Weber.
 M. Johannes Adamus Lederer.
 M. Martinus Ludovicus Neuffer.
 M. Iacobus Ludovicus Schiöfeler.
 M. Fridericus Henricus Stein.
 M. Johann Daniel Majer.
 M. Johannes Philippus Hönninger.
 M. Johannes Leonhardus Hiller.
 M. Philippus Fridericus Nicolai.
 M. Georgius Christophorus Stuber.
 M. Johann Gottfried Ammermüller.
 M. Johannes Andreas Hochstetter.
 M. Johann Jacobus Baur.
 M. Philippus David Fehleisen.
 M. Johann Sebastianus Buser.

*At Wirtenbergo cedat labor omnis honori,
 Qui sacrat Aonio talia templa choro.
 Talia quæ sanctis fecisse palatia Musis,
 Dicitur memori tempus in omne die. (pla
 SUNT quoq; præpositis Superattendentibus am-
 Adjuncta, nostro Principe dante, domus: perattenden-
 Quas illis socia totæ cum conjuge, junctis rum Sripen-
 Cum laribusque suis incoluisse licet, dio conti-
 Tam propensa Ducis semper clementia nostri guz.
 Extrat in hos, sumptu nil re: morante, viros.
 Ergo Tubingiæ Stipendia clara Lycei,
 Quis non ætheria tollat ad æst: a plaga?
 Quod tanto splendore nitent extructa, suisque
 Indigenis præstant commoda mille viris.
 Commoda, quæ juvenes animos recreantque foventque,
 Commoda tractandis officiosa libris.
 Et quis non summis nostros Heronibus aquet,
 Carmine Tecciacos conveniente Ducis?
 Quod tam profusa fecerunt munera dextra,
 In studia atque artes noster alumne tuas.
 Seu videris multo conductos ære Magistros,
 Qui formant mores, ingeniumque colunt.
 Sive cibos, tanto quos condit aromate lixa,
 Quæq; tuam pellunt optima vana sitim:
 Seu quoq; magnifici cernas fulgentia celsi
 Lamina, quæq; illis ætria culta nitent.*

(sumptus,
NE tamen hosce Ducem frustra profundero Docti &
Quisquis es, & nihilum fragis habere putes. præclari vi-
Aspice clarorum pompam numerumq; virorum, ri, qui ex
Quos domus hac almi proculis alma Ducis. hoc colle-
Tot namq; eduxit sacri præstantia cœcum gio, velut e-
Lumina, quot longo fas memorare libro. quo Troja
Quorum ego fistulos & nomina nuda referrem, no, prodie-
Illicem ceptam mox superabis opus, runt.
*Usque adeo multos domus hæc produxit in aras,
 Patria doctores præpositosque tuos.
 Qualis ? **ACOBUS**, divina maximus arte, Jacobus An-
 Heros **ANDREÆ**, pectore & ore potens. drea, Th. D
 Scholz Tu*

Dellorum columen, fulcrum lumenq; virorum:

Quem schola Prapescum nostra aut esse sumo.

Illa Panomphei resonans tuba nominis, illa
Anchora salvifici dogmatis, aura, rates.

Illa Papistarum, tristis quos jactat Erynnis,
Et Latij è caelo missa ruina Papa.

Quem si poomerita vellem celebrare camana,
Ac tenui saltem commemorare stylo:

Aut malè Sisypum dicar transvolvere saxum,
Quamve queat fieri, nectere majus opus.

Hunc modò Christe mihi longos tuncare per annos,
Pascere quò verbo possit ovile tuo. (pago,

Tres Blden-
bacchi, viri
clarissimi.

NON minor est illo BIDEbaccha à stirpe pro-
Anreolis ramis lata virensq; tribus:

Qui benè fraterno conjuncti sanguine, nostro
Auxilium prastant consiliumque Duci.

Qualis adest sacris EBERHARDUS in ar-
tibus Heros

Eberhardus
Theologix
Doctor, Ab-
bas Beben-
hufenis.

Inclutus, Abbatem quem Bebenhusa colis:
Pastoremque suum praeceptoremq; juvenia,

Poplite succiduo jam reverenter habet.

Hic te Christe docet vera pietate timeri,

Teg, sub antiqua religione coli.

Wilhelmus
Theologix
Doctor, Ec-
clesiaz Statt-
gardianæ
Pastor.

Par illi WILHELMUS adest virtutis fidesq;
Nec minor arte sacra, nec pietate minor.

Ambo doctores & sanctis flaminis ambo
Conservi, & prisca religione pares:

O WILhelme decus patria, Stutgardia felix
Quem colis, & miro semper amore fovet.

Quo pastore seni caelestis pabula mandis,

Inscia non olim qualia carpsit, ovis.

Acre tibi ingenium, tibi lingua diserta, tibi oris

Gratia, nec versus vena maligna tui.

M. Baltha-
sarus, Con-
cionator
Aulicus.

Tertius & frater, vera pietatis imago,
BALTHASARUS nobis non reticendus e-

Eximii pietate gravis, studiosq; sacratio, (rit.

Artibus & linguis ingenioq; potens.

Fronte lepor, sedet ore fides, stat pectore candor,

Sitas Pubè in cultis deveneranda labris.

M. Christophorus Petrus Binder.

M. Wilhelmus Klein.

M. Georgius David Beer.

M. Fridericus Ludovicus Schei-
nemann.

M. Iohannes Hipp.

M. Georgius Christophorus
Schweicklin.

M. Iohannes Ludovicus Ro-
ther.

M. Carolus Lembke.

M. Iohannes Wilhelmus Ven-
niger.

M. Iohannes Georgius Göz.

M. Iohannes Fridericus Mack.

M. Christophorus Fridericus
Hoffmann.

M. Christian. Ludovicus Ruoff.

Sequitur quarta Classis
Alumnorum,

quos

Gratia & Munificentia
SERENISSIMI & CLEMENTISSIMI
nostri

Principis atq; Nutritii
in spem

Ecclesiarum & Scholarum
Wittenbergicarum

nutrit,

Hi sunt

Studiofi Philosophiæ,
qui

ad Gradum Magisterii
adspirant.

Ludovicus Eberhardus Fischer.
Paulus Biberstein.

Simon

Simon Böck.
Matthæus Fridericus Lederer.
Johannes Fridericus Flatrich.
Georgius Christophorus Griefinger.
Johann David Rickirs.
Georgius Conradus Mez.
Andreas Christophorus Scholl.
Johannes Christophorus Schütz.
Petrus Ludovicus Dreher.
Johannes Adamus Weckerlin.
Johannes Fridericus Felner.
Georgius Henricus Denzel.
Johannes Fridericus Eifemenger.
Johannes Fridericus Reinfelder.
Johannes Jacobus Hammet.
Johannes Matthæus Brigel.
Johannes Georgius Widmann.
Christophorus Wunderlich.
Christianus Fridericus Flatrich.
Ludovicus Fridericus Heller.

Classis quinta Alumnorum,
Beneficii Ducalibus
in

Stipendio Illustri

fruentium,

comprehendit

Studiosos Philologiæ,

qui vocantur

Novitii.

Christophorus Jacobus Seeger.

Jacobus David Kurrer.

Georgius Jacobus Gegel.

Georgius Christophorus Fischer.

Hunc quoq; præconem superiorem, Ducis aula veretur,
Illius & cupida percipit aure sonos.
O vos felices, quos ornans tanta, libellos,
Nomina, clarorum nomina magna virum,
Scilicet est felix, titulos quæ pagina talis
Jactat, & hos nudos enumerare potest.
Quid loquar Abbatem Lorche, te clare GEOR. M. Georgius
UDAL, in ætheriis officiose libris? (GI) Udal Abbas
Laureacen-
sis.
Qui pium antistes sacrata vivis in ade,
Ante alios unus dignus honore coli.
Quid te Maulbronna stellas qui frena MAGI. M. Joannes
Hic loquar, illustri vir pietate nitens? (RE) Magirus,
Abbas
Cælesti pascis qui voce fideliter agnos, Maulbroni-
nensis.
Instruis & tenerum more fideque gregem.
Quid te commemorem pastorum maxime REN. M. Heinri-
K. virtute potens, arte fideque potens? (ZI) cus Rantz,
Abbas ad S.
Quem claustra Abbatem copere Georgica nuper, Georgiana.
Patronumque coluit dola Lycæum,
Vos quoque foverunt nostri collegia sælli
Inclita, præclaris conspicienda viris.
Vestra sed expones nostrum præconia carmen,
Abbatum numerus cum referendus eris.
WILDIUS hoc etiam de cætu prodixit acer, M. Casparus
Ille nitor legum, juris & ille vigor. Wild, Jctus,
Duci Wis-
WILDIUS (antiphrasis fors illi nomina fecit) tenbergia
Candidus ingenio, candidus ore pio: a consiliis.
Inclitus, & multa virutum laude politus,
Sed doctum cupias cernere, sive probum.
Hic quoque Tecciacam probè consiliarius aulam
Adserit, & fulcrum curia magna tuum est.
PLAZIUS hic etiam doctrina semina sacra Conradus
Imbibit, & magnas ætheris hanxit opes. Wolff Pla-
zins, Theol.
PLAZIUS ingenio & dux clarissimus arte: Doctor, pa-
Doctorem cruvis quem Biberacens habes. stor Ecclesiæ
Biberacen-
Verbaque divini pendentem dogmatis audit, sis.
Atque evertentem somnia vana Papa.
Quisque sonat Missus Monachorum turba, rudique
Non intellectas quis cantu ore prece.
Quid moror? innumeros latissima Sævia jactat,
Barthole Doctores atque Galene tuos.

*Clara Tubingiaci quos hac Stipendia telli
Fovère & studiis instituere sacris.*

Iohannes *Qualis Apollineis vir præstantissimus herbis*
Schwarzius, *SCHWARZJUS, & medico munere Pæone-*
Medic. Dr. *Ille Ducis nostri dextra felice Macbaon, (rat.*
Principis *Cui poruit medicas applicuisse manus:*
Würtenber- *Membra ubi tabificum traxerunt agra dolori,*
genus Archi- *Auc aliquis mæsto corpore languor erat.*
attus. *Diximus ante tuum LIEBLER celeberrime*

M. Georgius *nomen,*
Liebleitphy- *HATLANDE & nomen diximus ante*
seus. M. Sa- *tuam.*
muel Hay-
land Ethil-
eius.

*Vestra sed hic etiam celebrari nomina possunt,
Eximiumque decus, quo memorentur habent.*

Nam quos vestra domus primævis fovit ab annis,

Huic vos assiduo tempore fertis opem.

Vestraque pro meritis non vilia redditis amplis

Pramia nutricem dirigitque piam.

Ac velut exemplum vestrata ciconia grati

Pelloris, annosum sublevas alma patrem.

Imbellemque humeris gestat, nutritque vicissim,

Nec finit infirmum tæbe perire senem.

Hand secus & matrem teneros qua nutriis annos,

Vos quoque nunc vestra ritè levatis ope.

Itaque senescenti labefacti corpore mundi,

Auxilium rebus consiliumque datis.

Dum simul & nostri doctis collegia telli

Artibus, ingenna percoluisse fide.

Et regere & laxas animorum nostis habenas

Mittere, quamque decet ferre, inlitis opem.

„ Quippe decus magnum benefactis reddere grates:

„ At meritam officii turpe negare vicem.

Nec te prætereo legum jurisque perite,

M. Christo- *Egregia celebris dexteritate STAHEL.*
phorus Scat-
heli Jurecon-
sultus.

Cujus inest ori culta sacundia lingua,

Qua prior in nostro non fuit ulla fora.

Cujus inest animo virtus, pietasque fidesque,

Qua gaudet trepidis utilis esse rebus.

Non ego, si centum resonarent ora palato,

Persequar, hæc, omnes, quos dedit alta domus.

Philippus Eberhardus Zech.

Christophorus Cunradus Rös-
ler.

Johannes Wagner.

Fridericus David Cles.

Georgius Fridericus Schlotter-
beck.

Reinhardus Ludovicus Pfalz-
grav.

Jacob Dieterich Büren.

Johannes Philippus Walz.

David Samson Georgi.

Georgius Fridericus Rösler.

Ludovicus Fridericus Schmal-
calder.

Samuel Gerlach.

Johannes Fridericus Huber.

Johannes Ulricus Hettler.

Andreas Krumlauff.

Fridericus Tobias Canstetter.

Wolfgang Bohle.

Johannes Ludovicus Hauff.

Christophorus Henricus Bülf-
finger.

Georgius Julius Nördlinger.

Johannes Jacobus Kellenbenz.

Johann David Schramm.

Andreas Rehm.

Theophilus Fridericus Tafel.

Johannes Georgius Straub.

Iacobus Fridericus Bader.

Christophorus Carolus Faber.

Georgius Daniel Speer.

Jacobus Fridericus Diez.

Johannes Christophorus Ko-
cher.

Johann David Dörner.

Jacobus Fridericus Schertlin.

Sigismundus Judz.

Conrad Harter.

Stipen-

Stipendio Ducali Theologico,
etiam sunt inserti
Alumni & Studiosi
tum Theologiae,
tum
Philosophiae Mompelgar-
tenses
in

DUICALI STIPENDIO
THEOLOGICO

Tubingenſi Studia
tractantes,

cui numero ſapius & jure diti-
onis inferuntur quoque Alſati,
qui Sextam ejus Claſſem
conſtituunt.

Jacobus Fridericus Blanchot,
SS. Theol. Stud.

Georgius Gropp, Stud. Theol.

Johannes Nicolaus Dieny, Stu-
dioſ. Theol.

Petrus Beley, SS. Th. Stud.

Georgius Müller, Stud. Th.

Fridericus Nicolaus Vurpillor,
SS. Theol. Stud.

Johannes Cucuel, SS. Th. St.

Johannes Chriſtophorus Renz,
Phil. Stud.

Leopoldus Fridericus Perdrix,
Phil. Stud.

Petrus Abraham Benniger, Phi-
loſ. Stud.

Septima & ultima Claſſis
completitur

Tiffernitas,

Tam floret paſſim gravium numeroſa virorum
Artibus, in noſtro, turba poliſta choro.

Adde quod hinc omnis paſtorum turba ſacrorum
Prodiit, in obſequium dedica Chriſte tuum:

Quos Wirtenbergus nunc undique civis honorat:
Doctoresque vocat præbiterosque ſuos.

Sive habitant pagos, ſeu latiſ oppida muris
Cincta, decanatus quosque ſanguis onus.

Et quotquot ludos præſignes arte Magiſtri,
(Excipio paucos) noſtra per arva regunt:

Omnes in noſtro ſtudioſorum munera cætu,
Doctrinamque ſacri condidicere ſoni.

Unde eſt unanimis noſtris concordia templis,
Qua leviter nunquam ſchiſmata nata ſecant.

Nullam etenim ſentit graviorem Eccleſia peſtem,
Diſſona paſtoris quam documenta ſui.

Quid multis? alia longinquis diſſita in oris,
Stipendiſ gento experiuntur opem.

Sentit opem ſacra dicatum voce L. ABACUM,
Iſtria ſentit opem, Carnia ſentit opem.

Carnia quam vivi paſcunt cæleſtia Chriſti
Pabula, propiti numine dante Dei.

Que quia nunc longo paſtorem tempore doctum,
Acque Evangelii querit anhelus ſonum:

Clara Tubingiaci Stipendia clara Lycei,
Illi adiutricis exhibuere manus.

Præconemque Dei ſanctis miſere Magiſtrum
Civibus excultum moribus, arte, fide.

Moribus ingenium compoſis, probitateque canum,
Artibus inſignem, religione gravem.

Illis ut magni pandet myſteria cæli,
Imbuat & populum cultu & amore Dei.

Vindeliciſ etiam dives AUGUSTA ſub oris:
Vinda ubi præcipui ſuſcipit anne Lachry:

Sentit opem noſtri ter ſeliſſima cænis,
Dum binos audis pangere ſacra viros.

Eximia probitate graves, atque arte poliſtos,
Linguarum cultus fortibus ora ſonis.

Antea quos noſtrum vera pietate Lyceum
Imbuat, & clarum nomen habere deſit.

Omnes ſere
paſtores &
Superat-
tentes tam
generales
quam ſpeci-
ales, item-
que Ludi-
magiſtri in
Ducatu Wir-
tenbergico,
ex hoc cætu
prodeunt.

Pæſtor Ec-
cleſiæ Laba-
cenſis in
Carnia cæ-
pendio peti-
tus & dimiſ-
ſus eſt.

Dao Diacon-
ni Eccleſiæ
Auguſtanæ
nuper e Stip-
endio mu-
tuati.

Quid

Sex Magistri
in Ducatum
Brunsvi-
censem ab-
legati.

Nam simul

Christus

Illustrissi-

mus Prin-

ceps ac Do-

minus, Du-

Julius Brun-

svicensis &

Lunebur-

genſis, do-

ctinam re-

ligionis a

Pontificiis

erroribus

repurgat, an-

no prateri-

to, opera ac

ministratio

D. Jacobi

Andrex,

Theologi &

Ptæpositi

Tubingen-

ſis.

O mihi ſi detur meritis depromere laudes,

Illic incepto non erit una ſatis.

Tu modo Chriſte mihi longos tuare per annos

Julium, ut ætherium protegat ille ſonum.

Unde tuum toto nomen ſtoreſcat in orbe,

ſitque plaga auſpicii neſcia nulla tui.

Ergo Tubingiaci Spondia clara Lycei,

Quis non ætheris tollat ad æſtra plaga?

Quod tantos edunt in lucem Heroæ, & illos

Artibus excoltis vivificaque fide.

Nam velut armatos Troje ſub mœnibus altis,

Mille viros quondam parturiebat equus.

Sic quoque ſtipatas doctorem mille catervas

Fundunt ad æſtra proxima tellus vadit:

Quid loquar ut felix BRUNONIS vicus, &
urbes

Finitima haud noſtra deſtinentur ope?

Nuper enim ſenos pietate ſideque Magiſtros,

Artibus & ſancta religione graves,

Accepere, ſacros templiq; ſcholaq; Magiſtros,

Ut verum doceant ire ſalutis iter.

ac illis verbi lux vera refulſit,

& in vivo repperit orbe locum:

JULIUS (ò quantum decus, ò que gloria noſtri

Temporis? ò ſplendor Tentonis ora tuis)

JULIUS antiquo proavorum ſanguine cretus,

Dux Brunſwiga tuus, Luniburgæ tuus:

Pontificum larvis cultu abſurdoq; remotis,

Inſtaurat priſca religionis opus:

Voce JACOBE tua noſtri pars prima Lycei

ANDRÆ, acq; animi dexteritate tui.

Hinc Evangelis proponi dogmata curas,

Immittiq; agris ſemina para ſuis.

Semina non lolio, non lappa miſta tenaci,

Semina ſectarum non labefaſta dolis.

O magnam pietas Dncem, virente decorum,

Conſpicuum factis, ingenioq; ſacrum:

Ludica qui ſtolidi temens deliria mundi,

Quaq; mare & tellus arida condſcopos:

Solus inquiris cœleſtia munera Chriſti,

Munera Erythroz divitiſora ſinu.

O mihi ſi detur meritis depromere laudes,

Illic incepto non erit una ſatis.

Tu modo Chriſte mihi longos tuare per annos

Julium, ut ætherium protegat ille ſonum.

Unde tuum toto nomen ſtoreſcat in orbe,

ſitque plaga auſpicii neſcia nulla tui.

Ergo Tubingiaci Spondia clara Lycei,

Quis non ætheris tollat ad æſtra plaga?

Quod tantos edunt in lucem Heroæ, & illos

Artibus excoltis vivificaque fide.

Nam velut armatos Troje ſub mœnibus altis,

Mille viros quondam parturiebat equus.

Sic quoque ſtipatas doctorem mille catervas

Fundunt ad æſtra proxima tellus vadit:

ſive Beneficiarios

Michaelis Tifferni,

de

quo ſupra actum eſt.

M. Johann Henticus Campe.

Contadus Fridericus Schmidlin.

Cand. Philoſ.

Jacobus Fridericus Varenbüler.

Cand. Philoſ.

Johannes Adamus Oſiander,

Philol. Stud.

Hiſce omnibus & ſingulis,

inprimis verò

Digniſſimis Seminarii

hujus ſplendiſſimi

Superintendentibus,

Excellentiſſ. ejus Ephoro

&

Nobiſſimo Procuratori

ſamulantur

ſequentes non quidem

Stipendiarii,

Studioſi tamen tùm Theo-

logiæ, tùm Philoſophiæ,

& Philologiæ,

qui,

ſi fideliter ſamulantur,

Publicis etiam officiis Eccleſia-

ſticis vel Scholaſticis in patria

admoventur,

quandoque etiam à moleſto ſa-

mulitio, ſtudia ſæpius impe-

diende liberati, in

numerum Stipendiarioꝝ

clementiſſime recipiuntur.

Jo-

Ioannes Georgius Bock, Pincerna superior, Philof. Studiosus.

Matthias Seger, Pincerna inferior, Stud. Philof.

Johann Friderich Schnürle, Stud. Phil.

Johann Ulrich Koch, Stud. Philof.

Nicolaus Holzmann, Stud. Philof.

Johann Georg Schmid, Stud. Philof.

Georg Philipp Eifelin, Stud. Philof.

Philipp Jacob Schaeffer, Stud. Philof.

Hospites.

Adamus Asboth, Th. Stud.

Stephanus Szedonya, SS. Th. St.

Johann Jacob Mittermajer, SS. Th. Stud.

Lucas Graffius, SS. Theol.

Johannes Fleischer, SS. Th. Stud.

Wernerus Maillon, Mompelg. Philof. Stud.

David Hoffmann, Philof. St.

Frid. Christoph. Mayer, Mathes. Cultor.

Hæc est, Lector, Benevole
BETHEL Wirtenbergica, an-

*Officio quorum perstat Respublica sospes,
Divæque cœu trabibus limina sulca regent.*

*O seclum felix omnique beatus ævo,
Quo florent artes & pietatis amor.*

*Quo velut è senetris longa rubigine lasi
Antea, sub lucem jam rediêre libri.*

*Linguarumque decus toto splendet in orbe.
Es Sophia hinc merces pandit ubique suas.*

*Cum primis pura verbum cœlesse salutis,
In toto fulgens explicat orbe jubat.*

*SALVE Pieridum salve gratissima sedes,
Salve linguarum Christiadumque domus:*

*Qua tantam juvenum colæ enutritque catervam,
Perque artes animos exornasse facis.*

*Ut sacra præcones patrii ora clia sub oris,
Fecibus haud ullis contemnerata sonent.*

*Unde fides merita celebretur cœlica laude,
Terræq; sit veri nescia nulla Dei.*

*Eja age perpetuo floreſcas tempore sospes,
O domus, ô Christi Pieridumq; nemus.*

*Nullaq; tam sanctis metuenda pericula tellis
Eveniant, belli nulla, nec ulla famis.*

*Pas quoq; felices, cœli quos regia manes
Concines, æternum clara per astra decus:*

*Christophore atq; Ulrice pater, terrestria quondam
Numina, tam vivum numen uterque poli:*

*Vos quoq; gratisono memorabunt ore nepotes,
Et laudes vestras famuloquetur anus.*

*Sacra quod hæc tanto fundastis limina sumptu,
Et larga facili amplificasti ope.*

*Legibus ornastis præceptorumq; cohorte,
Acriter ut studiis progrediretur opus:*

*Inque suo starent artes pietatis honore,
Cumque sacra pergas religionis fides.*

*Pro quibus officiis dignas persolvere grates,
Gaudet in ætheria prosperare Deus.*

*Quo cum felices æternum degitis ævum,
Quo cum fidere nunc datur arce seni.*

MONASTERIA DUCATUS WIRTENBERGICI,

à Celeberrimo Poëta NICODEMO FRISCHLINO
descripta.

*Am mea contigerant optatum carbasæ litus,
Fessaq; tranquillam puppis habebas humum:
Cum subito ventis agitur in alta phaselus
Æquora, per longas arve vehendus aquas.
Iam mihi cænobiis fundata Lycea sub almis
Inclyta sunt elego concelebranda pede:
Dux qua Christophorus, patria veltorq; paterque,
Instituit vera nostra per arva fide.
O mihi quàm vastum perarandum versibus agnor?
Quàm patet in laudes arca lata meas?
Et quis Christophori virtutes Principis omnes,
Magnanimiq; decus, quo decet, ore ferat?
Et quis cænobiis collegia structa sub amplius,
Wirtenbergiacas sat memoretve scholas?
Lmina qua Christi, sanctique palatia statui,
(Non idolorum) vivaq; templa Dei.
Christe tuo rursus præsta candere vigorem,
Viribus & vires addæ benigne tuas:
Us mihi Mæonio fas sit consurgere versu,
Claræque Tentoniæ condere sacra Ducis,
Sic tua decantes totius præconia mundi,
Atque animo morem non renuente gerat.
POSTQUAM religio multos neglecta per annos,
Antea Romani fraudeque laesa Papa:
Vocæ Lutheræ tua totis illicescere mundo
Cæpit, & in terris explicuisse iubar.
Fædæque traxerunt Thoma documenta ruinam,
Et vetus in nulla laude magister erat,
Nullum & ad statuas posthac concursus inanis,
Missæque leibali vulnere cæsa fuit,
Calibus & vita cæcum scelus omne resectum,
Jurataque ruit virginis honor,*

tiqua & nova, Domus DEI, SCHOLA Sapientiæ, Seminarium & plantarium Ecclesiæ, Fons limpidissimus, ex quo aqua salutis fuit in universam Patriam, imò qui sæpe irrigavit totam Sueviam & Germaniam Evangelicam. Miraculi instar est, quod hæc Domus inter tot fulmina & incendia belli hæcenus inconcussa stetit, quod in tanta paupertate, tam qua etiam hisce pacatis temporibus eheu luctamur, tanto numero Alumnorum necessaria non defuerunt. Miraculi instar est, quod hæc Domus, quam tot teneri juvenes inhabitant, nondum conflagravit. Nempe Vigiles sunt OCULI DEI, in conservationem Hujus Domus, experientia teste, singulariter defixi. Magna, imò maxima est *ἀνὴρ*, longanimitas, patientia & misericordia divina, quæ filios Levi, sæpe à via Legum aberrantes, uti Pastor dispersas suas oviculas, iterum colligit. Utinam redirent cum Augustino omnes ad DEUM; qui ab illo defecerunt. Utinam sequerentur omnes pia monia *supra*

superiorum, ex quibus sub novo charactere Superattendentis nuntio divino & mandato Ducali Domum hanc DEI intrat VIR Maximè Reverendus, Amplissimus & Excellentissimus, Dominus GOTTOFREDUS HOFFMANNUS, Patronus meus piè venerandus, Cui de novo triplici Munere Splendidissimo Professoris Theologi, Superattendentis Ducalis Stipendii Theol. & Ecclesiæ in Templo ad D. Georgium publice animitus gratulor, Eique triplicem, imò millecuplam gratiam Spiritus S. ad rite obcunda hæc tria gravissima Munera toto corde adprecor. Salve VIR DEI in Hac DOMO Patriæ nostri Cœlestis, quam condidit ipse & sibi elegit in delicium suum. Salve Optimi Evandri mei, B. D. D. Frommanni, Dignissime Successor. Tecum salveat

VIR
MAXIME REVERENDUS & EXCELLENTISSIMUS
DOMINUS
JO. EBERHARDUS
RÖSLERUS,
NOVUS STIPENDII DUCALIS
THEOL.
EPHORUS
Gravissimus, per compl.

Non tulus hanc speciem furcata mente profundi
Rex Erebi, invidia bellipotentis ferus:
Assidue meditans lapsum instaurare Papimum,
Inque Styga humanum precipitare genus.
Nec mora Centimanus Christo nova bella tyrannus,
Urbe Tridentina fulminaque atra parat:
Conciliumq; legit rasq; unleg; cohortis, Concilium
Mitratosque vocat Cardinesq; patres, Tridentinū
Qui caute reparent Romana fraudis honores, sub libro Interim in Be-
Et Latia firmant impietatis opus. clesias Chri-
Addis & ambiguum verbo sacrileg; coburnum, sti Papatum
Anceps ut toto langueat orbe fides. reducit.
Cumque sacrum nequeas teluri avellere semen,
Admisceat lulum bellua sava tamen.
Cum Missa socians verbum celeste salutis,
Quis furor? est Christo cum Beliale nihil.
Jamque iterum nostras resonabat Missa per oras,
Atque nova statuis fraude redibas honor.
Imperas exilium Christo, Christique ministris
Bestia, Romana præsul in ade, triceps.
Præclusaque tacenti cæli mysteria saucis,
Ante Evangelicum qua docuere sonum:
Ni maline iugulum violento subdere cultro,
Aut laqueo sacrum claudere vocis iter.
Interea Synodus sævi collecta Tridenti,
INTERIMit vera religionis opes.
Somniæque explosi restraints falsa Papatus,
Ac magnam errorum consunt lliadem.
Et dira jam mille sonant, anathemata mille,
Heresicig; Erebi janna lata pascet.
Nemo nisi adductus jurare in verba Paparum,
Colloquio poterit Conciliog; frui.
Sint procul hæretici, Rome quicumque tyrannum,
Ut caput, nūq; Deum non reverenter habent.
Illius & spernunt animo decreta rebell:
Nec posito ante illum procubere genu.
Hæreticig; duces legatque hæreticorum
Hinc agite, Oenotrio sordida turba patri:
Ansonis ad vestras obsurdum ora loquelas,
Ni fides captas abijciatis opus.

R r 2

Quid!

Tridentinū
Concilium
Romani im-
perii ordi-
nis Theolo-
gos Ortho-
doxos ad
colloquium
non admittit:
quo nomine
neque Ca-
tholicum,
neque Oecū-
menicum
fuit.

*Quid? confessa Ducum & Regum nova dogma-
ta fertis,*

*Incluta quos passim Tentonis ora foves?
Ah nimium miseri temerē desisti capis:
Nullus in hoc vestris vocibus orbe locus.
Nil opus hareticum doctis convincere verbis:
Perberibus Larva est incutienda fides.
Sic aliquis dixit presul mitratus, at illi
Excusso lingunt pulvere triste solum.
Hen Romana fides verarum nescia rerum,
Prodiga dirarum sulphureaque Stygi:
Hareticos nos esse crepas? o haresis ipsa,
Hareseon fomes, hareseonq; caput.*

*Siccine perpetuis in nos grassabere diris,
Et CHRISTUM exilio Christiadaque premis?
Vulpes habes latebras, & nidum reperit ales:
An CHRISTO nullus cedes in orbe locus?
Non ita. CHRISTOPHORI superant Regesq; Ducesque,
Qui Christumque humeris ponderaq; aspra ferunt,
Qualiter Atlantem veteris finxere Poeta,
Cervicem caelo supposuisse suam.
CHRISTOPHORUS superat dux Wirtenbergidos ora,
Notus ab ortivis occiduisque plagis.
Omnia Iosia similis vocemq; animumque,
Seu videas regimen, seu pietatis opus.
Nam velut obdultum lutescente pulvere libram,
Squalentem longo sabisique sitis,
Reddidit, & sacra iussit pia fœdera legi,
Ad populum pleno presulis ore legi,
Amnibus Isaida gradiens vestigia Regis,
Iosias reprobo de genitore satui:
Cum simul horrendi lucosq; araq; Baalis
Peris & in flammis templa nefanda dedit,
Ossaq; sacrificia combustis lurida turba,
Sparsis & in rapidos area signa rogos.
Cum simul instaurat sancta pietatis honorem,
Et renovat lapsa religionis opus. (mina gentis
Illustriss. Sic quoq; CHRISTOPHORUS patrie modera-
Princeps ac Dominus Dum capis, in sacras est operosus opes.
Christopho. Atq; Evangelium Lasciis fulmine quassum
rus culcus Excitat, insanos INTERMITQUE Deos:*

jam annos Philos. Moralis
Professor Ordinarius,
Celeberrimus, morumq; Sancti-
orum ipse amantissimus, Fautor
meus Aestumatissimus.
Et TIBI, VIR Spectatissime,
FELICITER adclamo &, ut
quicquid

calcas, ROSA fiat, opto,
aut, si spinæ te pungant &
aculei curarum cor Tuum
lancinent, si tantæ Domus
moles, Tibi incumbens,
molesta sit, summus Epho-
rus exalto Te suf-
fulciat.

Per complures Annos magnâ
cum laude & Auctoritate fuisti
RECTOR Contubernii, ubi
quondam Celeberrimus Phil.
Melanchthon, communis Ger-
manix Præceptor, docuit, ubi
Illustis Christophorus Forstne-
rus, Cornelii Taciti Exegeta
maximatus & Nobilitatis
splendidissimum Sidus, per ali-
quot annos luxit & ab Acade-
miâ nostrâ in laudatissimis,
quæ heic traiecit, & solidissi-
mis Studiis, non tam lucem ac-
cepit, quam maximum fulgo-
rem raris virtutibus suis ei intulit.
Hujus Contubernii celeberrimi,
quod Academiâ nostrâ est
antiquius, RESTAURATOR
dici mereris. Non tantum Do-
mum, ruinæ proximam, repara-
sti, sed & bonam disciplinam,
fere

fere collapsam, restituens, multos præclaros juvenes, ut ad TE, secundum quasi Melanchthonem, magno numero convolarent, Eruditione, Gravitate, & prudentiâ tuâ Christianâ allexisti. Abusus depositionis, nempe jocos illos scurriles, à Paulo Ephes. V. v. 4. severissime notatos, sapienter & feliciter abrogasti, Tuo Exemplo docens, posse multa, etiam inveterata, Zizania tolli, modo adsint sedulæ atque viriles manus, quæ nulli labori patcant, sed se in horrida etiam spineta immittant. Nunc age, & Te etiam in Illustri Stipendio Theologico VIRUM præsta. Heic novum REGNUM ingrederis, coronandus quondam immarcescibili SERTO & CORONA JUSTITIÆ splendidissimâ, si fidem servaveris. Ante paucos Menses RECTOR Academiæ Magnus secundâ vice salutat es, nunc dum Stipendium Ducale novus ejus EPHORUS ingrederis, ad latus habes Collegam æstumatissimum, modernum Academiæ RECTOREM Magnificum, VIRUM Summe Rever. Dn. D. Pfaffium, Theologum Celeberrimû, Præceptorem & Patronum meum piè Venerandum, Cui Sceptum Academicum, habitâ doctissimâ oratione de causis, propter quas Augustissimus Imperator Ro-

*Profligans reducit Erebi de gurgite Missas,
Quas dederat nostris intermissa plagis.
Cum simul evertit subjectis ignibus aras,
Larvarum & lemnum cultibus ante sacras.
Restituitq, rata verbum cæleste salutis,
Obiectum tenebris impia Roma tuis.
Non adjurata suspenditur amula lympha,
Ut populi quondam crimina sæda piet.
Non sacer angusto, sacri pro more Papismi
Clanditur, ut latro, carcere panis, atrox:
Post aliquot qui fortè diu protrahis ad aras,
Pœnam, sacrifici quam meruere, luat.
Non jam canobus rati consortia cæcis
Pivunt, non pepones patria nostra sovet.
Fratrum leva coheros Latio commissa Tonanti
Exulat, & pœnam sustinet emeritam.
Dux quia Christophorus vita cum cælibe votum
Sustulit, & sædum virginitatis opus,
Abdica nec socias detrusit in antra sorores,
Legitimi prohibens vincula casta thori.
Qualiter Oenotrii prohibes tortura tyranni,
Dum laqueo miserè guttura nexa premit.
Nam tulit à templis sædi documenta Papatus,
Extulit æque sacro rudera tetra choro.
Tectaq, calvaestro que fratras antea turpos
Vertice, prò nimium longo habuere die,
Restituit veteraq, iterum convertit ad usus,
Hospitiûmq, sacris artibus esse dedit.
Non reboant monachi temulento murmure Psal-
Missa filet, superis est locus ille sacer. (mos:
Artibus hic etenim impubis pietateque cæcis,
Moribus hic colitur docta inventa piis.
Hic benè imantur studiis, probitate foventur,
Hic pueri discunt nosse salutis iter.
Non etenim, ut quondam, Monachorum ea tecta sagina:
Non scelorum latebra luxuriæque domus.
Sed studiis addita piis, sanctique Lyceæ
Flaminis, & gravium publica templa precum,
Nec dubium, primus Monachis qui condidit an-
Lamina, quin doctas jussisset esse scholas, (tor-*

Papisticos,
qui tempore
INTERIM
in Ecclesiâ
Dei ir-
reperant, e
suo Ducatu
profligat.

Princeps
Christopho-
rus instaurat
monasteria,
& scholas
in illis insti-
tuit.

Quo fine in-
torquicus in-

ant mona- *Hic ubi literulis solers linguisq; juvenis*
stetia. *Culta, saluifera disceret artis opus.*

Divorum nutrita bonis & sanove Regum

Munifico, largis redditibusque Ducum.

Unde ministrorum quondam venerabilis ordo

Prodiit, studiis inclitus ordo sacris.

Qualiter Ambrosius, Pantanus & Augustinus

Artibus assimilés contriébère locos.

Contriébère locos consusa à plebe remotos,

Inq; illis sacras instruére scholas:

Quamob- Ne remoram faceret pulvis strepitusq; rotarum,

rem in locis Aut alias turbas gens operosa daret.

solitariis & Hinc etiam sinxit sapiens & docta vetustas,

desertis o- Pieternm lacos incoluisse gregem.

limextructa Fersur & hinc Rhodopen melicns testudine va-

ant cauo-

bia.

tas,

Aliaq; carminibus personnisse iuga:

Quippe quod eveniunt animo dedulta sereno

Hac studia & requiem mentis habere volunt.

Recte igitur veterem Princeps revocavit ad usum

Canobia, inversas restituitque domos.

Scilicet us pigra dispulsa fece cohortis,

Illius peteret gnava iuventa locum.

Hic ubi sanctificas animum demittat in artem,

Et studio band teneros fallat inerte dias,

Discas & eximios doctrina adjungere moras,

Ut peragat iusto munere, quicquid apet:

Obsequiumq; suis apte praestando Magistris,

Comparet ingenii, comparet artis opes.

Ergo ubi CHRISTOPHORUS plures deprendis egenos,

Ad studia optata continuanda rei:

Vidis & inceptum non posse absolvere cursum,

Pauperie fessos destituisse pedes:

Protinus auxilio tuos opibnsq; levavit,

Dulcis & hospitii ditia jura dedit.

Canobiisq; illos patris suscepit alendos

Largiter, in peponum substituitq; locum.

Conditiones Si modo soleris fuerint animique capacis:

eorum, qui Non informe chaos, Arcadicumve decus:

manorum CAROLUS VI. Bel-
lum contra Turcas salva Con-
scientia gerere possit, semestri
abhinc cessisti.

Nunc tertiam RECTURAM,
five EPHORIAM, id est gravis-
simum onus & munus imponere
cervici tuae pateris. *Sustinet*
DEUS opt. Maximus, qui Caelum
& Sidera torquet, qui Omnia po-
tenti suo verbo portat, sustentet
& TE & Dignissimos Domi-
nos COLLEGAS TUOS, susten-
tet Vos & Isaxit, ut in Timore
DEI maximo cum fructu Ecce-
liarum & Scholarum Wirten-
bergicarum officiis vestris de-
fungamini. Nihil memorabo
de Romanorum TRIUMVI-
RIS, in antiquiore Historia sa-
tis undique claris. Longè magis
mihi placent illi TRIUMVIRI,
five TRES HEROES Magni
REGIS Israelitarum DAVIDIS,
quos SPIRITUS Sanctus Ipse
celebrat & commemorat, Da-
videm multos habuisse VIROS
fortes, qui Gigantes illos Cana-
naeos dejecerunt, sed cæteris
Omnibus palmam præripuisse
Iosabeamum, Eleazarum, &
Sammam, qui Bethlehemum
usque per media agmina Phi-
listhæorum penetraverint & Da-
vidis, aquas Bethlehemiticas,
imò Gratiam DEI fœderalem,
in JESU CHRISTO, Bethle-
hemi nato, fundatam, sitien-
tis,

ris, votum atque desiderium impleverint. Faxit divinum & TRIUNUM NUMEN, ut TRES supremi EPHORI Ducalis Stipendii Theologici tales potro sint atque permaneant TRIUMVIRI, strenui nempe HEROES in BELLIS DOMINI, qui principem Tenebrarum & universum ejus Regnum infernale semper fortius impugnent, & semper feliciter expugnent, qui aquis Bethlehemiticis, parvis & limpidis illis, SEMINARUM nostrum florentissimum, sive Stipendium Theologicum, deinceps etiam irrigent, qui Philisteos, Moabitas, Ammonitas & lebuscos, Hortum & vineam DEI hodiernum invadentes, expellant & fragrantissimas ROSAS, LILIAQUE Convallium & violas posteritati sistant, qui multis contra hostes DEI victoriis reportatis serâ ætate in cœlestem Bethlehemum translati & erecti cum ANGELIS atque Cœliis, in Illustri Sanctissimarum Animarum COLLEGIO æternum latentur atque jubilent.

Dùm ad finem perducimus Historiam Ducalis Stipendii Theologici, deprædicandus est Serenissimi nostri & Clementissimi Principis summus favor erga clientes & Stipendiarios suos in hoc etiam, quod ærotantes quoque Ducali gratiâ

*Qualia præteritum pecunaria videri solem
Auduit, & nugas deblaterare suas.*

in scholas
monasticas
suscipiun-
tur.

*Sed ferè Grammaticis teneant præcepta Latina
Integra, sermonem menda nec astruere.*

*Libarinique simul lingua præcepta Pelagæ,
Et norint variis flectere verba modis.*

*Postea quò Logicæ & culti Rhetoris artem
Promptius, & Christi discere sacra queant.*

*Si quoque his senos ætas superaverit annos,
Vitaque non turpi crimine fœda scæet.*

*Denique si patria venturo tempore grates,
Et fidei obstrictum polliceantur opus,*

*Hos fouet, his victum, vestes & pabula larga
Porrigit, his promptam Dux pius addit opem.*

*Dat simul & tunicas Germano murice tinctas:
Vestibus is pubes corpus amicta datis.*

*Praeficit his etiam Abbates doctosque Magistros:
Admonitu quorum cuncta decenter cant.*

*Namque ubi docta suos prudentia tractat alumnos,
Conveniet studius vita modesta pius.*

*Sancivit pariter diva conformia legi
Inra, Tubingensis qualia cœtus habet.*

Scæta & le-
ges gymna-
stiorum mo-
nasticorum.

*Inra gubernandi certam monstrantia normam,
Queque decent vitam dulcis alumne tuam.*

*Principio studium posita est tibi meta colendi,
Sedulus ut memori pectore dicta notes.*

*Nec tibi sufficiens aliena negocia tractes,
Sed peragas ea, qua dantur agenda tibi.*

*Semina proponat divini dogmatis Abbas,
Communique sacros explicet arte locos.*

Lectiones im
illis continen-
tz.

*Linguarum iradat commercia docta Magister,
Et doceat cultis edere verba sonis.*

*Rhetorices præcepta simul, linguaq; Latina,
Eximius cornu divite promat opes.*

*Utque sit eloquij nitor & præclara facultas,
Tullius ingenij det monumenta sui,*

*Nam verba haud quisquam melius Cicerone deserto
Sufficit, hunc studio si vigilante terras:*

*Lumina dicendi qui continet omnia solus,
Quoque nihil majus Roma superba tulit.*

Hu

*Hic quoque conjungat fido Dialectica more,
 Addat & Oenotriis mella Pelagica favis.
 Sape stylum vertant juvenes & verba figurent:
 Corrigat & mendas docta litura suas.
 Disciplina morum eadem cum superiori in
 stipendio u-
 sitata.
 Adde quod & vita data sunt pia jurare regenda,
 Quo disciplina reprobata salta doment:
 Et cacum reprimant juvenis pectoris astum,
 Ne vitia in praeceptis exitiosa trahant.
 Nam puer in formam mutatur ceteris omnes,
 Pronus & in tetrum stultitiae usque malum,
 Ac prave docilis commutat candida nigris,
 Et colit in vita deteriora Deo:
 Nisi bene doctorum & legum stellantur habenis,
 Nisi sit, qui juvenum corrigat alia modus.
 Utque solet cecus quovis impingere saxo,
 Si fida comitis destituitur ope:
 Sic puer haud ullo veram bene doctus ab usu,
 Errat & est voti nescius ipse sui:
 Atque hinc progrediens sensim trahit erro ruinam,
 Sic nisi monstrata duxque comasque via.
 At nimis fueris vanique referre laboris,
 Omnia cenobitis fixa statuta sacris:
 Quippe quod hac eadem Muse exposuere priores.
 Naviget hinc alia nunc mihi linter aqua.
 Christe fave, doctos versu recitabo clientes,
 Quosque habet Abbates patria nostra canam.*

in multis fruuntur. Habent enim proprium languentes Medicum, hodie Virum Excellentissimum Dn. Joannem Rackmeisterum, Med. Doct. & Extraord. Professorem atque Poliatrum apud nos tolerantissimum, dexterrimum, cujus proximi Antecessores fuerunt D. Jo. Adamus Osiander, Medic. Professor Extraordinarius & Georgius Conradus Bardili, Med. Doct. Dantur etiam gratis Aegrotantibus quaedam medicamenta & praeparantur illis idonei cibi. Qui non lethaliter decumbunt iis in aedibus Illustris Stipendii manere licet, morbis vero acutis laborantes in Nosodochium Academiæ cum transferuntur.

Supplementi loco recensendi & addendi heic sunt aliqui Stipendiarii supra omitti: ad Secundam Classen post M. Joannem Georgium Hærlinum pertinent

M. Joannes Christianus Schuhmacher.
 M. Joannes Jacobus Weissenmann.
 M. Joannes Eberhardus Lettner.
 M. Joannes Ulricus Hellwig.

Tertia Classi post M. Christianum Ludovicum Ruoffium inferendi sunt:

M. Georgius Fridericus Schwarz.
 M. Christophorus Fridericus Sautler.
 M. Johann Daniel Korn.
 M. Georgius Fridericus Härlin.
 M. Wilhelmus Jacobus Beck.
 M. Christophorus Fridericus Stein.
 M. Johannes Eberhardus Fischer.
 M. Johannes Henricus Campe.
 M. Johannes Gerhardus Kaufmann.
 M. Johannes Rudolphus Schulz.
 M. Georgius Fridericus Seeger.
 M. Christophorus Adamus Hoffacker.

Sebastia

Carnobii Bebenhusani

ABBATES EVANGELICI.

Sebastianus Luz, dictus

Hebenstrett / A. 1547.

obiit d. 15. Novemb. A.
1560.

D. Eberhardus Biden-
bach. A. 1560. † 1597:

Joannes Stecher. 1597. †
d. 25. Jun. 1611.

Andreas Grammer, 1611.
† d. 5. Maj. A. 1612.

Georgius Schropp, 1612 †
d. 21. Jun. 1612.

D. Lucas Ofiander, 1612.

D. Jacobus Heilbronner,
1616. † 6. Novemb. 1618.

Joannes Magirus, 1619. †
d. 11. Jun. A. 1626.

Daniel Hizler, 1626. † d. 6.
Sept. 1635. Argentorati
in fugâ.

Iohann Henricus Wieland,
1633.

D. Iohann Valentinus An-
drex, 1650. † d. 27. Jun.
1654.

Io. Jacobus Heinlin, † d. 4.
Septemb. 1660.

Johann Conradus Zeller,
1660. † d. 12. Martii,
1683.

Josephus Cappel, 1683. †
28. Jul. 1689.

D. Johann Andreas Hoch-
stetterus.

Monasterium Bebenhusanum.

Vallis aprica jacet summis vicina Tubinge
Montibus, Arctoum qua videt illa polum.

Quam prope labentes gelidus pratervebis undas
Neccarus, & rauco murrare prata feris.

Hujus in extremo domus est munita recessu
Mœnibus, antiqua religione sacra.

Incola Teutonico Bebenhusam nomine dicitur.

Telarum vetus est fama fuisse domum,

Ille Palatinum quondam statuisse Rudolphum

Tella ferunt, Comitum clara Tubinga tunum.

Ut Bernhardine consorti ex ordine frater,

Hic coleret Latius templa dicata Diis.

Nunc ibi bis deni studii poluuntur alumni,

Et larga veteris date foventur beri.

Quod varias discant animo puerilibus artes,

Mens humana quibus cultior esse solet.

Unde Tubingiaci vicina ad tellus Lycæi

Post abeant, artes docta cætera pias.

Atq; imbi studii omni sine labe peractis,

Hinc operam præsent, quo decet, ore sacram.

Hanc Eberhardus habet sedem Bidebachinus Ab-

Erudit & mira sedulitate scholam, (bas, Bidenbach

Vir pius, & iuxta supernumq; hominumq; minister, Theologix

Vir sacer & docta religione gravus. Doctor cla-

Inclutus & diva ter præstantissimus arte, rissimus, Ab-

Pierii lumen præsidiumq; chori: bas Beben-

Eloquii virtute potens atq; ore disertus, husensis.

Tentona sive velis, sive Latina loqui,

Cujus & ornatum studiis atq; arte sacratis,

Laurea, supremo cinxit bonore, caput.

Non reliquas merito celebrabo carmine dotas,

Non animi sanctas uberiores opes.

Omnia Mœniam sibi poscunt omnia venam,

Nec possunt versu pauperiore cani.

At quoties non est dignas tibi reddere grates

Pro meritis, animo magne Eberhardæ, tuis?

Qui quondam infernæ solida probuiste, tandemque,

Artibus ornasti salvificaque fide.

Pro quibus officiis fore me memoremq; piumpque,

Per caput hoc juro Pieridaeque meas.

Monasteriū
Bebenhusa-
num

Anno 1189.

fundatum a

Rudolpho

Comite Pa-

latino Tu-

bisingensi, vi-

ginti & quan-

doque plu-

res studiosos

alit.

Eberhardus

Bidenbach

Theologix

Doctor cla-

rissimus, Ab-

bas Beben-

husensis.

Cœnobium Maulbronnenſe.

Maulbroſia
a Walthero
a Lomers-
heim Anno
1148. fun-
data: vigin-
ti quatuor,
ſæpe etiam
plures ſtudi-
oſos ſuſtenta-
tat.

Hoc igitur juvenes Sophia & pietate ter oſto

Imbuat, atque aliquod nomen habere faciat.

Valentinus
Vannius, Ab-
bas Maul-
bronnenſis.

Quos pius erudit nuper modo Vannius Abbas,

Tutatusq; animi dexteritate fuit.

Vannius ætheria vir præſtantiffimus arte,

Dotibus ingenii maximus, ore pius.

Pabula qui ſancto cœleſtia doctus ovili

Præbuit, & vivo pane cibavit ova.

Quique renaſcentis divina oracula verbi

Afferuit calamo, vocibus, ore, manu.

Sanctique villarum mandavit dogmata chartis,

Grande quibus longo tempore nomen erit.

Nuper & immiſſo præſtravit fulmine Miſſam

Caſtus, inventum frivola Roma tuum.

Vannus hic noſtris poſtquam digreſſus ab oris,

Militia ad ſuperos tranſtulit arma ſua;

M. Ioannes Alter in officiis ſuccedit caſtra Magirus,

Par doctrina illi, nec pietate minor,

Abbas Maul- Relligione ſacer, virtutum nomine clarus,

bronnenſis, Candidus ingenio, candidus ore pio.

Vannii Suc- Juſtitiæq; tenax, & vita & pectore purus,

ceſſor, Inter honoratos gloria magna viros.

Chriſticolæ cultor fidei, cultorq; profana

Artis, & eximia cognitione potens.

Cognitione potens Chriſti populiq; ſacerdos,

Hoſtia cœlicolis quo feriente cadit.

Quem pia majeſtās ſermonis, & inclynis oris

Splendor, & admittus provehit arte lepos.

Is prius inſtruxit cœleſti voce Fabingam:

Enns ubi aſſiduæ arva pererrat aquæ.

Monafterii Maulbronnenſis
ABBATES EVANGELICI.

Johannes Epplinus.

Valentinus Vannius.

Ioannes Magirus, 1567.

Jacobus Schroppius, 1578.

Wilhelmus Holder,
1594.

D. Felix Bidenbach,
1608.

Erasmus Gröninger,
1612.

D. Chriſtian Binder,
1614. † d. 3. Jun. 1616.

Dr. Lucas Oſiander,
1616.

Melchior Volz, 1619.
† 1625.

Io. Henricus Wieland,
1616.

Ludovicus Leipzig.

Henricus Dauber.

Joſeph Schlotterbeck.
1656. † 21. Maj. 1669.

Io. Melchior Nicolai,
1669.

Joh. Ulricus Bauder,
1657.

D. Io. Andreas Hoch-
ſtetter, 1682.

Johan-

Ioannes Zeller, 1689.

D. Io. Wlfg. Jäger, 1695.

Georg. Burck. Knöbel.

Erycus Weismañ, 1711.

ABBATES EVANGELICI

Monasterii Hirsaugienſis.

Ludovicus Welderer, 1557.

† 16. Jul. 1560.

D. Henr. Weickersreuter, 1560.

Johannes Parsimonius, 1569.

Antonius Vahrenbyletus, 1589.

D. Johannes Brentius, 1591.

† d. 29. Jun. 1596.

Johannes Huzelin, 1596. ruden-

donatus 1617. † d. 9. Febru-

arii 1621.

Paulus Rucker, 1617. † d. 9.

Januar. 1627.

Albertus Bauhoff, 1627.

Bernhardus Wilderſin, 1661.

Elias Springer, 1663.

Chriſtophorus Lindenmajer.

Johannes Schübelius, 1666.

Matthæus Eſenwein, 1669. †

1672.

Jo. Henricus Wielandus, 1672.

† 1678.

Matthæus Rothweiler, 1676.

† 1679.

Paulus Achatius Daſer, 1679.

Matthæus Aulber, 1689.

Jo. Ludovicus Dreher, Metis in

Lotharingia obſes, pro ſalute

patris in captivitate A. 1694.

piâ morte deſunctus.

Johannes Oſiander, Ducalis ſi-

mul Conſiſtorii DIRECTOR.

Nunc quoque Mantrennam dapibus cœleſtibus Abbas

Pascit, & ingennam dirigit arte ſcholam.

Præſtat & officium ſtudus operantiq; benignam

Exhibet, & multa ſedulitate docet.

Unde ejus toto nomen clareſcit in orbe,

Surgit & ad ſummos inclita fama Polos.

Pergite Neccarides, curruq; inhibete volantes:

Ne nimium laxis expatiemur equis.

Cœnobium Hirſovienſe.

Eſt prope lanſica ſelicia jugera Calva

Hirſovium, ad ripas flave Nagolte tuas.

Cœnobium multo nummorum ſanore dives,

Dives agri, dives fertilitate ſoli.

Fama reſert illud Calvos ſtatuiſſe Dynaſtas,

Illic qui ſolum tunc habuere ſuum.

Hinc igitur pulſo tonſorum rudere fratrum,

Nunc celebris ſtorent limina docta ſchola.

Bisque decem ſtudus inibi poliuntur alumni,

Doctifica ut tendant cognitionis iter.

Quos docuit nuper Weickerschreuterus, & arte

Imbuir, & vera religione Dei.

Quem pietas noſtroque fides rariffima ſecle,

Fecit honoratum conſpicuumque virum.

Quem ſtudia & longis vigilate noctibus artes,

Nomina Doctoris ferre dedere ſacri.

Pectore qui didicit Domino conſidere ſoli,

Auxilio fretus ſubſidioque Dei.

Hoc igitur vitam nuper claudente caducam,

Alter in Abbatis munia digna ſubi:

Egregia pietate potens, virtutibus acer

Kargius, ingenia dexteritate graſſus.

Is Wirtenbergam doctis prius imbuir aulam

Vocibus, in ſacris officiſus opes,

At jam commiſſi curam gerit agminis, agmen

Et caverit infelix ne gradiatur iter.

Doctificaque ſuos ornat ſimul arte clientes,

Muneraque nos vite non oneroſa docet.

Unde reſert nomen, longum quod dures in avum:

Unde ſuum celebri ſolis honore caput.

Hirſovium
Anno 1090.
a Comitibus
Calvenſibus
fundatum.

Henricus
Weicker-
ſchreutter,
D. Theolo-
giz, Abbas
Hirſovien-
ſis.

Alba Domi-
norum in fi-
nibus Dut-
tus Witten-
bergici.

Alba Dominorum.

Alba quoq; illustris nigra contermina sylva,
Olim qua Dominus hospitata terra fuit:
Ostodecemq; fovet, numerorum dives, alumnos,
Et visum larga datq; juvatq; manu.
Hanc Comes antiqua Berchtoldus origine clarus,
Clarus Ebersteinis edificavit avis:

Tellaque sacravis monachorum catibus illa,
Ignavis longo tempore culta viris.
Dignus hic Abbas senio confectus & annis
Fuit, & Abbatis munia digna subit.
Cui nihil in vita prius est quam fidere Christo,
Salvificamque pia mente tenere fidem.
Quam prius in tenebris versans & nolle Papatus
Nescire: at solida nunc pietate fovet.
Luceque percepta caelestia sacra tuetur,
Ac sibi commissa munera sortis agit,
Cujus & officium nostras Ecclesia sentit,
Et merita grates pro pietate canit.
Cetera quid referam? vivit sine labe beatus,
Et nihil in sacro pectore fraudis habet.

Monasterium Blabyrense.

Conobium Blabyrense. **E**st locus, indigenis mansit Blaubiria nomen,
Drues & in pingui confusus ille solo.
Blavus ubi percis nullique blibribus undat
Carnulus, & tacitis per vada serpis aquis.
Hic vetus urbs, ripa vicina binominis Istri,
A Blavi ducens nomina fonte, jacet.
Contiguos illi muros domus obtinet, olim
Qua Benedectiniq; habitata viris.
Viginti & quatuordecim studiorum nutrit alumnos,
Constititque illos auxiliisque levat.
AULBER in his praest, sacra doctissimus arte,
Sedibus, & verum se probas esse patrem.
Discipulos dum rite docet prompaeque coarctet,
Nec finit in mores degenerare malos.
Hic ubi divini tradit mysteria verbi,
Et curam vera religionis agit.
Commisamq; docet fido munimine pubem,
Uti valet studium praestas ubique pinum.

ABBATES EVANGELICI Alba Dominorum.

Philippus Deg, 1555.
Conradus Weis, 1589.
Nicolaus Wieland, 1596.
† d. 3. Maj. 1617.
Elias Zeitter, 1617.
Conrad. Hafelmajer, 1627.
Andreas Faber.
Johann Melchior Nicolai.
Joh. Christophorus Hing-
heer.
Erycus Weismann.
Matthæus Esenwein.
Matthæus Hiller.
Wilhelmus Eberhardus Fa-
ber.

Abbatess Evangelici Cœnobii Blabyrensis.

Christianus, ultimus Ponti-
ficius Abbas, cum sex Con-
ventualibus conversis & sic
primus Praefloratus.
Ambrosius Blaure.
D. Matthæus Aulber, 1562.
† 1570.
Alexander Blessing, 1574.
† 1584.
Joannes Schopff, 1584. † d.
11. Jan. 1621, ei successit filius.
Jacobus Schopff, 1621. ru-
dedonatus ob Melancholiam
A. 1626.
Philippus Schickardt, 1626.
D. Andreas Osiander.
Joseph Osiander.
Jo. Philipp Hittstock, 1655.

Jer-

Jeremias Rebstock, †. d. 5. Aug.
1660.

Christophorus Lindenmajer.

Jo. Melchior Nicolai, 1659.

Josephus Cappel, 1675.

Jo. Jacobus Müller, 1683.

Jo. Joachimus Bardili, 1689.

† 1705.

Julius Frider. Malblanc, 1705.

† 1710.

Matthaus Esenwein, 1710.

Jo. Wendelin. Büllfinger, 1713.

ABBATES EVANGELICI

Cænobii Anhufan.

Joannes Iienmannus, 1558.

Andreas Eib, 1524. Emeri-
tus A. 1590.

Martinus Cless, 1591. E-
meritus 1609.

Johannes Magirus, Junior.
1609.

D. Georgius Vitus, 1611. E-
meritus 1616.

D. Jacobus Hailbronner,
1616.

Melchior Volz, 1616.

D. Io. Henricus Hiemer,
1619. † d. 14. Januar. 1621.

Henricus Efferhen, 1621.

Jos. Oesterlin, 1633.

Joannes Schübel.

Jo. Ulricus Bauder.

Joannes Hausch.

Georgius Fridericus Wein-
mar.

Jo. Jacobus Haim.

Joann Sigismundus Hoch-
stetter, 1710.

AULBER hic in toto jampridem innotuit orbe,

Casurum nullo tempore nomen habens.

Quem mea si versu cupiat memorare Thalia,

Vasta supervacuas in freta fundes aquas.

Equis enim meritis extollat laudibus illum,

Quem nemo potuit vituperare, virum?

Tu modo doctrina celebrem, virtute beatum,

Anlberum longum fac superesse Deui,

Catibus ut Christi venturis servias annis,

Et cultum plenus provokes ore sacrum.

Monasterium Anhufanum.

*T*Raë, decemq; sacra limandos arte clientes, Anhufa ad

Religione pia divas Anhufa fovet.

Canobium felix & amana valle beatum,

Quem Brenus gelida parvis oberrat aqua.

Hic Iienmannum divino pectore fortis,

Afferior veter religionis ovat.

Abbatisque geris fido munimine curam,

Præstas & officium sacra docendo sacrum.

Vir pietate gravis, senio confectus & ayo,

Pectore qui magno maxima sepe tulit.

Viribus infractus, tolerandis cladibus asper,

Damnaq; jampridem doctus iniqua pati.

Unde Siderandrum vero cognomine Graus

Hunc vocet, hoc ipsi conveniente rei.

Ferrens est illi mentis vigor, altiq; virtus

Vel durum ferrum damna ferendo quasit.

Nunc quanto studio claros informat alumnos?

Quam facili pueros erudit arte senex?

Divina pietate senex animoq; decorus,

Et pater, & turba portus & aura sua.

Quid loquar ingenium doctrinæ pluribus autum,

Religionis amans, integritate potens?

Quid linguam vario sermonum idiomate cultam?

Quid vitam, usus qua sine gesta, loquar?

Est opera immensa plenus hic omnia ferre

Laudibus: hinc alii carbasia danda solo.

Anhufa ad
Ruvium
Brentamflua.

Cœnobium Adelbergenſe.

Cœnobium
Adelber-
genſe quon-
dam a Baro-
nibus in E-
berſpach
conditum.

Divos Adelbergum ſtudiis pietateq; felix,
In Muſas etiam ſeri ſua dona ſacras.
Illud Eberſpachii quondam ſtruxere Barones,
Ut raſos aleret, pondus inane, viros.
Nunc his ſeptenos ſtudioſorum paſcit alumnos,
Atq; illos vera de pietate docet.

Hic ubi jam BINDERUS habet pia munia cura,
Abbatisque ſacrum riſe capeſſit opus.

Atque rudes animos primævis corrigit annis,
Dum pueri eſt ætas mollis & apta regi.
Utque ſacri quondam libaviſis ſummiſis undam,
Strenuus & CHRISTI milos in arte ſuit.

Sic quoque diſcentem parili virtute cohortem
Imbuat, ſanguine ſacri gurgitis amne lavat.
Us ſcelerum pura & virtus mandata niteſcat,
Ablutus animi ſordibus, ante radiæ.

Et quiſquam laudes Bideri carmine dicat?
Et quiſquam merita concinat arte virum?
Arte varum celebrem, vera pietate micantem,
Ingenij magnum doctibus, ore gravem:

Conſiliis dextrum, verbis cœleſtibus acrem,
Eximium ſtudiis, integritate probum.

Et quiſquam laudes Bideri carmine dicat?
Et quiſquam merita concinat arte virum?

Monasterium Laureacenſe.

Monasteriū
Laureacen-
ſe, An. 1108.
a Friderico
Duce Suevo-
rum condi-
tum.

Condita Suevorum Friderico à Principe Lor-
Sæcra prius monachis Duce Benedicte
tuis:

Dives agri domus atque opibus cœlique ſuper-
Oſta ubi Suevorum ſunt cumulata Ducum:

Quam prope fluvientes Rembus quatit altus are-
Et pinguem lato ſummine ſcindit humum:
Quatuor & denos nutrit, ſtudiisque tribulas
Inſtruit, atque illos ubere ſulcit ope.

Hic tenet Abbas curvata Georgius Udal
Sceptra, piæque animos imbuat arte rudes.

Abbates Evangelici.

Cœnobii Adelbergenſis.

Ludovicus Werner, 1547. †
d. 5. Januar. 1565.

Chriſtophorus Binder, 1565.

D. Lucas Oſiander, 1599.

D. Andreas Oſiander,

Felix Bidenbach, 1606.

Daniel Schrörlin, 1608. † 17.

Dec. 1623.

Johannes Oſiander, 1624. †
1626.

D. Melchior Nicolai, 1627.

Philippus Schickardt, 1633. †
in Exilio Göppingæ d. 7. O-
ctob. 1635.

Jo. Jacobus Hainlinus, 1650.

D. Jo. Valentinus Andrea, 1654.

Georgius Bader, 1655. † d. 15.
Mart. 1659.

Paulus Achatius Daſer, 1672.

Matthæus Aulber, 1675.

Jo. Jacobus Mœrtleth, 1680. †
1685. d. 8. Mart.

Jo. Bartholomæus Haage, 1691.

D. Joh. Wolffgangus Jæger,
1709.

ABBATES EVANGELICI

Cœnobii Laureacenſis.

Georgius Udal, 1563. †
1576.

Abel Vinarius, vulgò
Wetſlin.

Johannes Magirus, 1602.
† 11. Jan. 1624.

D. Melchior Nicolai, 1625.

Jacobus à Grab, 1627.

Jo. Jacobus Albich, 1633.

Wendelinus Bülfinger.

Job

Jo. Jacobus Müller.
D. Christoph. Wolff-
lin.

Joachimus Martini.
Georgius Burckardus
Knœbel.

D. Michael Förtisch.

Jo. Wendelinus Bü-
finger.

Christophorus Zelle-
rus.

Præposituræ Denckendorf-
fensis

PRÆSULES EVANGELICI.

Bartholomæus Käs, 1557.

Jacobus Schroppius, 1577.

Ioannes Rucker, 1578.

Ioannes Stecher, 1580. † 1611.

Andreas Grammer, 1597.

† d. 6. Mai. 1612.

Ioannes Magirus, † 1621.

Anshelmus Hagenlojus,
1619.

Wilhelmus Heerbrandus.

D. Christophorus Zellerus.

Io. Christoph. Hingheer,
1671.

Io. Eberh. Knollus, 1678.

Io. Jacobus Müllerus, 1689.

Io. Wolfg. Dieterich, 1699.

D. Io. Frider. Höchstetter,
1706.

*Perfugium columenque suis & dulce levamen,
Cujus & extentam sentit alumnus opem.
Egregius animi cultus virtutibus Abbas,
Sive artem videat, seu pietatis opus.
Quique Dei cultus Davidæ aliter honoras,
Et quacunque potest arte juvare, juvas.
Sacraque celestis pangit penetralia verbi
Inclutus, & vivo germine pascis ova.
Inde etiam multa poliens sudore juventam,
Heu quam difficilis munia fortis obit?
Candorem quaris? nigro caret ille veneno,
Et nihil in toto pectore fellis habes.
Sicubi doctrina vita est bene consona pura:
Dic mihi, quid totus pulchrius orbis habes?
Sed prius occiduas Tui labetur in undas,
Tardaque nocturnos Cynthia ducet equos:
Quam mihi clare tuas laudes memorare Georgi
Fas erit: ergo aliam puppis adibit aquam.*

Cænobium Denckendorffense.

Est Denckendorffum sacro sanore dives: Præpositura
Aethus ubi gelidis præteris uber aquis. Denckendorffensis.
Fratribus hoc longos cultum fuit antè per annos,
Crux quorum solita est pectus obire rubra.
Bis septem nunc illa fovens ornantque clientes
Artibus, & strueto limina sacra penæ.
Bartholomæus ibi rerum moderatur habenas
Cæsus, & studiis minibus addit opem:
Cujus inest animo verbi doctrina sacra,
Ingenuaque artes, doctificusq; vigor.
Cujus inest ori patria sacundia lingua,
Ansonias edens Teutonicoq; modos.
Cujus inest visa pietas, candorq; fidesque:
Cui nihil in toto pectore fraudis inest.
Quisq; suam multis spartam virtutibus ornat,
Sen doceat p pulum, seu regat ille scholam.
Adrel na hunc pergam Musa properante Lyca
Tangas ut optatam strenua navis humum.

Cæno-

Cænobium Alpirspacense.

V Alle sub aprica monachium domus ampla recumbis,
Es strepera Künzi lata feritur aqua.

Monasteriū Hanc Alperspacem patrii dixere coloni:
Alpirspach, Nomen ab Alpiniis fors habet illa jugis.
quod Comit- Sulcius extraxit quidam (cen fama) dynastes,
tes a Sulz, Albericusque Comes, Husiacusque Baro:
Albertus Cos- Muneribusque auxere suis & divite censu,
mes a Zol- Us capere fucos talia septa pigros.
lern, & Baro- Nunc studius illic conceditur hostia sedes,
nes ab Hau- Atque pia surgunt inclita tella schola.
sen funda- runt.

Namque ibi bis septem doctis ornantur alumni
Arribus, & Musis est locus ille sacer. Abbas,

Balthasar Balthasarn sceptrum geris hic Elenbeinzius
Elenbeinz, Commisumque pia sublevat agmen ope.
Abbas Al- Vir pietate Deo gratus, gravissimus adi:
pirspacensis, Oquantur superum Christi adumque decori

Calicolum praeo virtute politus, & arie

Integer, & mentis dexteritate sagax.

Qui simulac scandis divina fulcra cathedra,

Celestes aperis voce disertus opes.

Verbaque iustifici proferit felicia Christi,

Quaque Evangelicus dogmata cætus habet:

Non Scoti, aut veteris narrat deliria Thome,

Qualia sunt rasi somnia multa gregis.

Te pie Christe sonat, te te pie Christe sonabit,

Donec in ipsius corpore nervus erit.

Adde quod hunc moles commissi muneris urget,

Ejus & ex humeris non leve pendet onus,

Lassat eum pater juvenum tutela suorum,

Lassat eum vera religionis honor.

Non plures alias praclaro in pectore dotes,

Non animi vires ingeniove canam!

Non vitam innocuam, versu namq, omnia durum

Ferre: sed ad reliquas linteas tendo scholas.

Cænobium ad S. Georgium.

Cænobium ad S. Geor- Monte sub aëris pendet sibi sacra Georgi,
gium Anno Non ita Magnificis dotibus ampla domus:

Abbates Evangelici

Cænobii Alpirspacensis.

Balthasar Elenheinz, 1563.

Iohannes Stöcher, 1577.

Matthæus Vogel, 1580.

† 3. Dec. 1591.

Ioann. Conradus Piscarius,

1529 † d. 21. Jan. 1601.

Ioannes Esthofer, 1601. †

1606.

Daniel Schröttlin, 1606.

Caspar Lutz, 1608. † 16.

April. 1609.

Andreas Vöringer, 1609. †

16. Nov. 1609.

Alexander Wolffarth, 1610.

† 22. April. 1624.

Georgius Hingheer, 1614.

† 15. Sept. 1626.

Elias Zeitter, 1627.

Ioannes Cappel, Campi-

donensis, 1651. † 1682.

Elias Springer, 1662.

Ioannes Baur, 1663.

Joseph Cappel, 1671.

Ioannes Zeller, 1675.

D. Ioannes Crafft, 1689.

D. Georgius Henricus Hä-

berlin, 1693.

D. Georg. Henricus Keller.

Ernestus Conradus Rein-

hardt, 1707.

ABBATES EVANGELICI

Monasterii ad S. Georgium.

Henricus Renz, 1567. †

d. 2. Sept. 1600.

To

Ioannes Weckmann, 1600.

†. 1614.

Michael Oesterlin, 1614.

†. 20. Dec. 1617.

Christophorus Brunn, 1616.

†. 20. Dec. 1617.

Georgius Hingheer, 1618.

Jo. Ulricus Pauli, 1624.

Joannes Cappel.

Joannes Baur.

Elisæus Gerlach.

Andreas Carolus.

Joannes Georgius Es-
sich.

D. Andreas Adamus
Hochstetter.

ABBATES EVANGELICI
Cœnobii Regiofontani.

Ambrosius Boxler,

Hic à Christophoro,

Duce Wirtenbergiz,

graves ob causas Anno

1553. ab hac Dignitate

remotus & per quadri-

ennium fere Uraci de-

tentus fuit.

Ioannes Epplin, 1553.

Finibus extremis quâ Wirtenbergica tellus,

Spelilat in umbris robora densa jugis.

Cujus (si par est annosis credere fastis)

Gente Degernovius condidit autor opes.

Obi sed hac pueros studiorum pascit alumnos,

Sufficit & viliam, sufficit artis opus.

RENZIUS hanc regit officio curaq; fideli,

Munus & Abbatis convenienter obit.

Non etenim vanis fallit sua tempora nugis,

Nec genio, cura liber edace, vacat.

Qualis obesarum, fruges consumere natum,

Larvarum exalto tempore cæcis erat.

Undiq; qui miseri cervicem cladibus avi

Dempsit, & à collo sustulit omne iugum.

Non secus, ac freni impatiens loriq; caballus

Sessorem & lentos excutit ore lupos.

Renzius officii vera pietate capeffit

Munia, non vita deside torpet inerti.

Uq; sacras animi quondam penetrabilibus arto

Indidit, & docta condicione fovet:

Sic etiam lingua profert has ille disertæ,

Suavissonaque animos instruit ore rudes.

Vive diu Renzi, & studius prodesse labora:

Hinc celebrent nomen climata cuncta sumum.

Cœnobium Regiofontanum.

JAM quoq; te Kingsbronna canam, versuq; rependam,
Hec mihi que factis non retulisse licet.

Quod mea, primæva tenero sub flore iuventa,

Vna tibi cura religioq; fuit:

Rebus & angustis pressum, pietate levasti

Officioque tuo, subsidioque tuo.

Quod mihi Pieria reserasti limina porta,

Assistens iuncta duxq; comæq; vie.

Et rude formasti teneris mihi pectus ab annis,

O domus, o studis fomes & aura mei.

Ergo tibi valeo si quas persolvero gratas,

Sape meo memori carmine gratas ero.

1208. ab He-
zilone & Hel-
sone, Baroni-
bus de Te-
gernaa, fun-
datum.

M. Heiari-
cus Kentz,
Abbas ad S.
Georgium.

Regii fontis, cænobii ad amnem Brentam, descriptio.

Situs vallis Brentianæ.

Scarurigo fluminis Brentæ.

Officinæ ferrariæ.

*Impellit geminos transverso robore fulles,
Molibus inclusa spumens amnis aqua.
Quæ simulâs inflans, spirare Typhœa credas,
Et rapidum Etnæo fulgur ab igne jacti.
Hic alii scorias vitiumq; ex ære resolvunt,
Pars ferro exercent brachia nuda gravi:
Aut rigida versant candentes forcipe massas,
Brontes & Steropes Aconitidisque niger,
Tunc validis gemitum referunt incudibus ictus:*

*Terra tremuit: crassas malleum æra ferit.
Fabrica fœdæ Parte sub adversa, Eoum qua tendit ad orbem,
foria.*

*Hic æstate nova ferri permixta caminus
Semina fragrans lucidus igne coquit.
Hic æra & chalybes vasta fornace liqueunt,
Hic fluitant rivis fusa metalla suis.*

*Fons etiam capiti suis utilis, utilis alvæ,
Laræq; præcipiti sinuine stagna secat.
Vallæ sed in media sacrum sustigra tollit
Cænobium, prisca religione pium.*

*Cænobium felix & amœna vallis beatum,
Regia cui fecit nomina fontis aqua.*

Monasteriū Regii fontis Anno 1303. ab Imperatore.

*Austrum hoc olim reditu fundavit opimo,
Albertus patris murus & arma soli.
Arbiter imperii regali sanguine cretus
Cæsare patre solus, principe natus ævo.*

Jacobus Schroppius,
Anno 1557.

Martinus Cless, 1577.

Ioannes Andreæ, 1591.

Wilhelmus Mögling,
1601. †. 6. Augusti 1601.

Melchior Hægelin,
Anno 1608.

Johannes Hutzelin,
1633.

Johannes Pfaff.

Elias Springer.

Christophorus Lindenmajer.

Johannes Baur.

Jacobus Rothweiler.

Josephus Cappel.

Georgius Hausch.

Johannes Osiander.

Petrus Schertlin.

Joh. Jacobus Baurlin,
1709.

Matthæus Hiller, 1716.

ABBATES & PRÆ
POSITIEVANG.

Herbrechtingenses.

Ulricus Schmid, 1555.

Aaron

Aaron Mang.
 Philipp. Græther, 1591.
 Matthæus Vogel, 1612.
 Johannes Jacobus Al-
 bich, 1628.
 Eberhardus Andreae,
 1633.
 Johannes Pfaff.
 Christophorus Lin-
 denmajer.
 Johannes Baur.
 Iacobus Rothweiler.
 Josephus Cappel.
 D. Johann. Fridericus
 Hochstetter.
 David Laitenberger,
 1709.
 Joh. Davides Schmid-
 lin, 1710.

*Cui Schlüsselbergo comites à stemmate nati,
 Subsidium larga dulce intulere manu.
 Cultibus ut struerent locupletia limina sacris,
 Et facerent studiis commoda lecta piis.
 Hinc tamen hac durus quod non ita nuper & omnes
 Pene ejus Mavors igne cremavit opes.
 Vix uti jam superent vestigia paucæ prioris
 Cœnobii, longo squalida facta sira.
 Quorum CHRISTOPHORUS sumptu impensisq; refectis
 Plurima, collapsas restituitque domos.
 Nuper & hic clarum studio felice Lycæum
 Instituit, præcos ritæ secutus avos.
 Ut Berthardinis malè quondam habitata cucullæ
 Limina, sine sacra docta Lyceæ secola.
 Jamq; ibi bis quini studii ornantur alumni,
 Et largam victus expeririuntur opem.
 Quos fovet officii & docta SCHROPPIIUS arte, Jacobus
 Schroppius ingenui splendor honorq; ebori. Schroppius,
 Ingenii virtute potens linguaq; disertus Abbas Re-
 præco Dei, pura cum probitate sacer. giofonta-
 Sobria cui veritur sedo sine crimine vita, nus.
 Vita Dei cultrix, & pietatis amans.
 Quisq; summo studio formæ solet clientem,
 Ejus & extenta commoda fules opes.
 Seu doceat linguæ sacramve edisserat artem,
 Seu morem facili dexterritate regat.
 Hunc quoq; per longum Dominus mihi protegat avum,
 Christianum ut plebs servet atq; scholæ.
 Unde Dei cuncto celebratur tempore nomen,
 Et pariant multum cœlica verba lucis.*

ABBATES EVAN- GELICI

Monasterii Murrhar-
 densis.
 Joannes Mesolumus,

Monasterium Murthardense.

*Est quoq; Murthardum per amano limite clarum,
 Murthi ubi rauco murmure præta feris.
 Priscæ domus, quondam Benedicti ex ordine junctis,
 Onimium longo tempore, culta viris.
 Nunc ea linguarum bis quinos nutrit alumnos,
 Artibus adductos doctiloquisq; sonis.*

Leonhardus Quos Leonhardus Otho vera pietatis amator,
 Otho Hoff- Imperio studiis conveniente, regit.
 liz, Abbas Is nuper tenebris & caca nocte Papismi
 Murthar- Obscurus, errorum nube sepultus erat.
 densus,
 At ubi caelestis inbar explicere nitores
 Dogmatis, & vocis emicnere sacra:
 Hunc quoq; iustifici radiorum verbera Solis,
 Strinxere & cultus edocnere pios.
 Quos ille arripiens animo felice, priori
 Neglecto verum tramite carpsit iter.
 „Scilicet eximia & laude est dignissima virtus,
 „ Virtutem sperto ventris honore, sequi:
 Et fugere errores velis remigq; dolosos,
 Nec dare carbascis calica verba Notis.
 Non peris, atroci nec fiet prada leoni,
 Devia sylvarum siqua pererrat ovis:
 Si modo, pastorem non aversata vocantem,
 Gaudet aberrantes prompta referre pedes.
 At si qua obusula pastorem despiciat aure,
 Incidet in rapidos prada cupita lupos.
 Est igitur multo Leonhardus nomine felix,
 Pectore quod Christum morigerante colit.
 Nec, velut insanis mos est sine sine Papistis,
 Responit atberias, mente rebellis, opes.
 Quid loquar ut pietas socio candore niteat?
 Integra quam nullus pectora fucus a'at?
 Omnia majoris poscant sibi carmina vena,
 Et mea sunt tantis ora minora viris.
 Carminis interea nostri redeamus in orbem,
 Gandeat ut tellus pinea moles humo.
 Ergo sic patria facilis rellorq; paterque,
 Canobus statuit pulchra Lycæ suis:
 Ut pubes inibi rerum foveatur egena,
 Moribus & studiis instinenda pio.
 Præfususq; viros omni virtute beatos,
 Consilios aures, & pietate graves.
 Illorum evadent uti sedulitate, politi
 ingenio, vita luctu'isq; pii.
 At quia cum studio vitam explorare clientum
 Convenit, & gravis addere calcas equi.

Johannes Leonhardus
 Hoffleß, tempore,
 quo liber INTERIM
 Ecclesiam Evange-
 licam Wirtenber-
 gicam turbavit, fa-
 ctus est Abbas.

Johannes Mœßler,
 1559.

Jacobus Flayder, 1562.
 Ulricus Helpp.

Jacobus Græther, 1572.

Zacharias Ezel, 1574.

† 27. Oct. 1594.

Felix Caspar.

Matthæus Aulber.

Johannes Hummel.

Martinus Blanck, 1608.

Johannes Osiander.

Ludovicus Leipzig.

Henricus Dauber.

Josephus Schlotter-
 beck.

Johannes Conradus
 Zeller.

Simon-

Simon Elfesser.

Johann Ulricus Bauer, 1671.

Paulus Achatius Daser, 1675.

Matthæus Aulber, 1680.

Johannes Conradus Creiling, 1688.

Julius Fridericus Malblanc, 1696.

Johannes Majer.

Georgius Conradus Brotbeck, pië obiit d. 30. Jun. 1714.

Wilhelmus Conradus Hafelmajer,

*Ut tener impensè possit constare laboris,
 Emeritumq; ornent premia justa caput.
 Propterea patria Princeps celsissimus ora
 CHRISTOPHORUS, Succi fama perennis agri:
 Discentum studia & mores vitamq; peractam, Annuz in-
 Subjecit doctis inspicienda viri, spe Atones
 Sedulus ut capiat sudoris premia multi, studiorum
 Præmia non fucis attribuenda pigris. in monaste-
 Alius & scandant Cyrrhæo in monte cacumen, riis.
 Prima quibus cunctis semita læta fuit.
 Ne mora curriculum studiis damnosa retardet,
 Adferat aut acri tædia longa viro.
 BRENTIUS hunc cura peragit solerte laborem, Ioann. Bren-
 Officiūq; pium sustinet acer onus. tius senior,
 Religione Dei & longo venerabilis ævo summus &
 BRENTIUS, ætheria plurimus arte senex, eminentis-
 Illa trium phoenix linguarum, maximus ille mus in The-
 Pater, & antique religionis apex. ologia, prin-
 Hic ubi Psalmographi sanctissimæ carmina Regis, ceptis cœno-
 Concinit, & Decadum nobile condit opus. biorum Su-
 Blandaq; Jessus resonat modulamina plectro, perattendēs.
 Ut sua cum canis tempora finit olor.
 Brentius hic cultumq; Dei Christumq; professus,
 Hallenus æterno dogmate pavit oves.
 Atq; cucullata mendacia diruta turba,
 (Nil metuens Latii fulmina sæva Papa)
 Infelix lolium sacro confulsit ab agro,
 Falsaque sollicita dogmata cavit ope.
 Ne corruptelis verbum cæleste laboret,
 Neve pium ledant schismata sæda gregem.
 Namq; prius densa nimium caligine mersa,
 Atq; operum crassa nube sepulta fides.
 Hoc duce profulget, de sordibus eruta præcis,
 Auratumq; jactis luce nitente iubar.
 Cætera prætereo docti monumenta laboris,
 Plena sacro cæli flamine, plena fide.
 Quorum laus & honor per postera sæcla vigebit:
 Donec eris libris ullus in orbe locus.
 Hinc etiam consors in eodem munere fidus, Iacobus An-
 ANDRÆ sociam strenuus addis opem: drea, Th.D.,
 Brentii Col-
 Fortis lega.*

*Portis & invictus sancta pugil ille palastra,
 Quem nullum ingenti mole fatigat onus.
 Qui, quacunque potest, studiorum promoves arte
 Curriculum, & facilem prabet ubique manum.
 Ut sacra discendum procedant ocia rellis
 Passibus & ceptum nil remoretur opus.*

Ex quibusdam
 Cœnobiiis, five
 Scholis Mona-
 sticis, primi
 Ordinis, olim
 quovis Seme-
 stri Baccalaurei
 fiebant, qui po-
 stea Tubingam
 in Illustre Sei-
 pendium ad
 prosequenda
 illic studia,
 promoveban-
 tur.

*Ex primis Tubiam quoque semestire Lyceis,
 Mittitur ad Clariam sedula turba scholam:
 Illic ut lauri primos decerpas honores,
 Mox opera fructus percipiente suos.
 Omnia gymnasis quia proponuntur in illis,
 Quæ sunt laurigero rite scienda ebore.
 Græca sonant, Romana sonant, Dialectica mercos
 Expedi, & mercos Rhetoris arca suas.
 Addit & Astronomi circulos & centra libellus
 Sphericus, & geminos monstrat in axe polos.
 Atq; his formatos studis linguisque clientos,
 Ornatosq; pium fronde nitente caput:
 Post recipis claro famosa Tubinga Lyceo,
 Et sub Stipendi tecta beata locat.*

*Sed quia pars major non his est apta camanis,
 Nec studia hæc animo percipis alta rudi.
 Integra nec quisvis Latia fundamina lingua
 Discere, mox sumptis deficiente, potest:
 (Usque adeo pulcris quondam conatibus obstant
 Pauperies, navum deprimit arcta caput)*

*Dux ideo nostra pater & mitissimus ora,
 Grammatica reliquas imbuat arte scholas.
 Cœnobis Ansonus informans cætera linguis:
 Ut Latius doceant solvere labra sonus.*

*Quoque sit effandi monstrant concinna saculeas,
 Aptaq; sermonis forma paranda, modo.
 Verba dat Arpinas, quo nil sacundius unquam
 Terra tulit, quo nil clarius illa feret.
 Nunc is amicitiam, nunc tardam laude senectam
 Evolvit, & doctis exercit ora modis.
 Tuzrus ipse suas per pingua rura capellas
 Pascit, & Andino gramine Daphnus ovis.*

Princeps Chri-
 stophorus, ut
 quorundam e-
 gestati confu-
 leret, Scholas
 Grammaticas
 instituit, in cæ-
 teris monaste-
 riis: ut illic ex
 optimis auctori-
 bus latinum
 sermonem ad-
 discant.

*Hic sua conjungit caelestia pabula Christus,
 Lataque de sacro pascua fonte rigat.
 Ergo age cœnobii fundata in talibus antra
 Musarum digno carmine Musa cane.
 Ut tuus hinc toto cultus florescat in orbe,
 Nominis & surgat fax quotacunque tuus.
 Debitus hinc Claria decor & præstantia turba
 Cedat & antiquus restitatur honos.*

*NON addam hic reliquos nostro sub limite ludor,
 Qui tenerum formant arte fideque gregem:
 Teccia quos etiam non paucis sumptibus auxit
 Dextera, doctissimis usque benigna scholis.
 Non ludam WACKERE tuum memorabo frequentem,
 Nec referam ludum CRAPNER amande tuum.
 Doctrina celebres, pietate fideque decori,
 Et multa insignes sedulitate viri.
 Omnia nam cepti brevitatis concisa libelli,
 Dicere me numero divitiore vetat.
 Vos modo cum reliquis diuturnos protegat annos
 Christus, & immensa des bonitate frui.
 Ut studia & clara dextris successibus artes,
 Per longos vigeant, non sine fruge, dies.
 Spumea Calliope laxas quò flectis habenas?
 Difficile est elegis dicere cuncta tuis.
 Nam tot neminibus defunt tibi verba canendus,
 Aptior heroæ res fuit illa pedi.
 O mihi sed quondam liceat consurgere versu
 Majori, ut referam cum Duce gesta suo:
 Christophorique omnes ut dicam carmine laudes,
 Sanctæque magnanimi Principis æta canam.
 Tunc ego mille sonos, quoque est celebratus Achilles,
 Pectoris optabo nomen Homere tui.
 Tunc ego grandiloquum cupiam superare Maronem,
 Inclyta Trojani qui ducis arma refert.
 Tunc ego divinas optabo sumere vires,
 Sive tuas Naso, sive Tibulle tuas.
 Ut pia Christophoro sacraui Principis æta
 Eloquar, & multa laude per astra verbam.*

Ioannes Wacker
 Pædagogii Stut-
 gardiani Rector.
 M. Joannes Crap-
 ner Tubingensis
 Ludinoderator.

Quem

Quem si praeiit vidisset temporis aetas,
 Seu tua Maonide, seu tua culce Maro:
 Exiguo sermone foret memoratus Ulysses,
 Effet & Aemonij gloria quanta viri?
 Cederet Heroi pietas: Anaia Suevo,
 Tot neque Mecenas inclitus esset agris.
 Non etiam Phabo vates sua vota tulissent:
 Sed pater Aonij jam foret ille chori.
 Is quia coelestes nuper migravit ad auras,
 Cumque suo Christo gaudia mille capit:
 Tu iam qui superes patria spes altera terra,
 Wirtenbergiaca fulta columna domus.
 Inclute Dux LUDOVICE, patris vestigia divi
 Stringe, inosque illo tramite siste pedes.
 Quodque facis, studio ad opem luctare ferendam,
 Et patria sanctas continere scholas:
 Unde tuus sacris undet doctioribus orbis,
 Turbaque subsidium sentiat orba tuum.
 Sic DEUS imperium, sic salvos augeat annos,
 Et patrius dextro numine servet opes.
 Eujus & auspicio magni cognominis heres,
 Suscipias patrii molliter orbis onus.
 Cumque tua videas felicia secla parente,
 Et cedant votis omnia dextra iuss.
 Sic etiam longos vivat FRIDERICUS in annos,
 Wirtenbergiaca clara propago domus:
 Inque patris solum sceptro moderante locatus,
 Pacata teneat frena paterna manu.
 CHRISTE fac aeternam pacem, pacisque ministros
 Adferre, ne sanctos Mars populatur agros.
 Et populo reditus pateant ad bella profecto,
 Sedataque biceps Rhennus oberret aqua.
 Nullaque Germanos delassent tela lacerios,
 Nec bellatoris terga premantur equi.
 Hinc tua religio, nullo non integra seculo,
 Castaque sincero perstet in orbe fides.
 Hinc nos curriculo via sine labe peracto,
 Esberia tecum fide fruamur, AMEN.

SYNO-

SYNODUS ECCLESIASTICA WIRTEN- BERGICA.

ITA NICOD. FRISCHLINUS Illustre Stipendium Theologicum & Monasteria Wirtenbergica Masculini Sexus (Männer-Clöster) descripsit; Adjeci Orationi meæ, de Ducali Stipendio Theologico habitæ, hoc Carmen eximii hujus Poëtæ in gratiam Studioforum Philologiæ, tum in Gymnasio Illustri Stuttgardiano, tum in Cœnobii inferioribus, tum in Academiâ Tubingensi, φιλολογημένων, quibus dulce fortean & jucundum & proficuum erit, Historiam Patriæ Ecclesiasticam in utroque Stylo Prosaico & Poëtico legere:

Nam Summâ Natale solum dulcedine cunctos
Ducit & immemores non sinit esse sui.

De cætero quatuor sunt inter Abbates Wirtenbergicos Generales Ecclesiarum Wirtenbergicarum Superintendentes, nempe Bebenhusanus, Mulifontanus, Adelbergensis atque Denckendorffenfis, qui supremam curam habent purioris Religionis & Disciplinæ Ecclesiasticæ. His quatuor Episcopis Wirtenbergicis referunt Speciales Superintendentes, quotannis Ecclesias & Scholas in oppidis & pagis visitantes, quid in Ecclesiâ & politia, quid in Scholis observaverint? Ipsi etiam Generales Superattendentes Primarias Ecclesias Wirtenbergicas, in suo quisque districtu, singulis annis invisunt. Finitâ visitatione & completâ Relatione Specialium Superintendendum, in literas redactâ & supremis Ephoris Ecclesiæ Wirtenbergicæ transmissâ, habetur Stuttgardiæ quotannis Synodus Ecclesiastica, cujus præses est, Magnificus Ducalis Consistorii Director, Assessores sunt, præter Consultissimum Filci Ecclesiastici Advocatum, laudati jam quatuor Generales Superattendentes, & Ducalis Consistorii Synedri. Deliberatur in hoc venerando consensu de conservandâ in hisce Terris Religione Christianâ Evangelicâ, de tollendis hæresibus & scandalis, de restaurandâ disciplinâ Ecclesiasticâ, de sustentandis pauperibus &c. Fiunt deinde conclusa & decreta Synodalia, tum Generalia, tum Specialia; generalia plerunque typis mandantur; Specialia scribuntur & Decanis, sive Specialibus Superattentibus, ad exequendum transmittuntur. *Generalis Superintendens Bebenhusanus* sequentibus novem Diœcesibus præest, Tubingensi, Bebenhusanæ, Herrenbergensi, Freudenstadienti, Wildbergensi, Sulzensi, Hornbergensi, Durlingensi & Bahlingensi. *Decanus Tubingensis* hæc habet parochias: Waltdorff, Mössingen, Gönningen, Nehren, Oefchingen, Thalheim, Podelshausen, Weil ad Nicrum, Schlaitdorff, Möringen, Custerdingen, Derendingen, Dulsingen, Offerdingen, Rommelsbach, Deger-

U u

schlacht,

schlacht, Sickenhausen, Entringen, Braitenholz, Kirchen tellisfûrth, Gommeringen, Pffefingen. Ad *Decanatum Bebenhusanum* pertinent hæc parochiæ, Weil in Sylva fagorum, Altdorff, Jefingen, Ofstterdingen, Hagenloch, Reiften, Poltringen, Lustnau, Pfrauendorff. *Diæcesi Herrenbergensi* accensentur sequentes parochiæ: Thailfingen, Remmingsheim, Gûlstein, Unter Oefchelbronn, Cappingen, Wolfenhausen, Nuffringen, Hildrizhausen, Gertringen, Mezigen in campestribus (vulgo im Bôrn.) *Frendenstadenfis Diæcesi* hæc sibi vindicat parochias: Dornstetten, Gründel, Glaten, Bayersbronn, Pfalzgravenwiler, Belsenfeld, Tumligen, Neuneck, Cœnobium Reuchenbacense, Schwarzenberg. *Decanatus Wildbergensi* annumerantur sequentes Ecclesiæ: Bulach, oppidulum & pagus, Sulz pagus, Gûltingen, Eb & Wolfhausen, Oberfetingen, Nagold, Oberschroindorff, Haiterbach, Bohndorff, Hochdorff, Warth, Altenstaig, oppidulum & pagus. *Sulcensis Diæcesi* complectitur hæc parochias: Cœnobium Alpirspacense, Rothenberg, Wittendorff, Lombach, Oberfitingen, Hopfen, Rheinartsau, Schemberg, Peterzell, Wittershausen, Dornhaan, Firsal, Marschalchen Zimmern, Fluorn, Mûhlen ad Malbacum. *Bahlingsenfi Diæcesi* insertæ sunt hæc parochiæ: Bahligen, Rosenfeld, Bickelsperg, Vöringen, Bergfelden, Leidringen, Dabingen, Trichtingen, Aystaig, Flözlingen, Frommern, Dûrnwangen, Pffefingen, Theilfingen, Instermetingen, Trochtelfingen, Winterlingen, Môtsteten, Ostdorff, Thieringen, Erzingen, Engstlatt, Endingen, Ebingen, oppidulum.

Duttlingenfi Diæcesi adscribuntur sequentes parochiæ: Duttlingen, Trossingen, Aldingen, Tonningen, Oeffingen, Thalheim, Neuhausen auff Elb / Schwenningen, Hausen ob-Frihna, Hohenwiuel, celeberrima Acropolis. *Hornbergensem Decanatum* circumjacent Ecclesiæ ei innexæ, Schiltach, Kirnbach, Guttach, Tennenbronn, Weyler Cœnobium ad S. Georgium, Mönchweiler.

Generalis Superattendentis Maulbronnensis Diæcesi *Stuttgardiana*. *Generalis Superintendens Maulbronnensis* decem Diæcesum curam habet: Nimirum *Stuttgardianæ*, Leomontanæ, Gröningenfis, Bieticanæ, Vayhingensis, Maulbronnensis, Kniutlingenfis, Böblingensis, Calvensis & Thermanum Ferinarum. Mater *Stuttgardia* hæc habet filias Ecclesias, Metropoli huic vicinas: Echeerdingen, Plattenhardt, Bonlanden, Sielmingen, Bernhausen, Plieningen, Kemnath, Nellingen, Scharnhausen, Denckendorff, pagum, Plochingen, Ober Eslingen, Ruith, Heumaden, Feurbach, Gaisburg, Bottmang, Steinenbronn, Degerloch, Waltenbuch, Mulsberg.

Decanatus Leomontanus. Ad Decanatum Leomontanum referuntur, Leonberg, Müncklingen, Gebetsheim, Ruttmarsheim, Görlingen, Weyl dem dorff, Warmbronn, Oeltingen, Heimerdingen, Dizingen, Hirschlanden, Höfingen, Mänsheim, Heimsheim, Friolzheim, Hemmingen, Renningen, Sheckingen.

Diæcesi Gröningenfis. Gröningenfi Diæcesi adnumerantur, Gröningen, Thamm, Egolsheim, Oswell, Moglingen, Münchingen, Schwieberdingen, Bissingen,

Pflug-

Generalis Superattend. Maulbronnensis & Adelbergensis Dioceses 339

Pflugfelden, Alperg, Stammheim, Neccar-Beyhingen, Heitingsheim, Unter-Riezingen.

Decanatus Bieticano inferte sunt parochie: Bietigheim, Major Ingersheim, Minor Ingersheim, Löchgau, Major Sachsenheim, Minor Sachsenheim, Metter - Zimmern, Bessigheim, Wahlheim, Hefsigheim, Mundsheim.

Decanatus Bieticanus.

Ad Decanatum Vayhingensem spectant: Vayhingen, Hohen-Halslach, Ober-Riezingen, Enzweyningen, Rieth, Sersheim, Horthheim, Enlingen, Aurich, Nussdorf, Eberdingen, Minor Gartach, Maulbronnensis Decanatus.

*Diocesis Vayhingen-
sis.*

Roswagen, Major Glatzbach, Iptingen, Weissach, Wimbzen, Dürmünz, Mühlacker, Lommersheim, Oeschelbronn, Wurmberg, Flacht, Illingen, Wiernsheim.

*Diocesis Knittlingen-
sis.*

Gendelbach, Schüzigen, Zaifers-Weyer, Dieffenbach, Freudenstein, Oettisheim, Lientzingen, Oelbronn, Derdingen, Oberacker, Gölzhausen, Nussbaum, Gochsheim, Waldangeloch, Zaifenhäusen, Inferior öwisheim, Lufsheim.

Decanatus Böblingensis.

Böblingen, Synadelphina, Schönaich, Holzgerlingen, Ehningen, Airlingen, Ostelsheim, Dagersheim, Malmesheim, Magkatt, Maichingen, Döfingen, Schaffhausen, Deuffingen, Mauren,

Diocesis Calvensis.

Calva, Dachtel, Zavelstein, Deckenpfronn, Mörtlingen, Braitenberg, Zwerenberg, Neuweiler, Stammen, Altburg, Liebenzell, Reichenbach, Schembach, Mercklingen, Hausen, Simmertshausen, Gechingen, Hengstett.

Decanatus Thermarum Ferinarum.

Thermæ ferinæ, oppidulum. Neuenbürg, Rirckenfeld, Feldrennach, Ottenhausen, Grävenhausen, Langenbrand, Grünenwetterpfach, Tobel, Lössenau, Alba Minorum, Cornobium.

Generalis Superattendensis Adelbergensis Dioceses.

Canstadium ad Nicrum, Waiblinga, Schorndorffium, Marpacum, Baknanga, Brackenheim, Lauffa, Neostadium.

Decanatus Canstadiensis.

Canstadium, Rommelshausen, Superior Türckheim, Uhlbach, Rohracker, Heddelfingen, Wangen, Zuffenhäusen, Inferior Türckheim, Kornwestheim, Felbach, Münster.

Diocesis Waiblingensis.

Waiblinga, Korb, Neuenstadt, Hohenacker, Hegnach, Neccar-Gröningen, Beinstein, Neccar Rembs, Bittenfeld, Schmiden, Winida, Oppelsbohm, Buch, Schwackheim.

U u 1

Decana-

Decanatus Schorndorffenſis.

Schorndorffium, Winterbach, Geradſteten, Grünbach, Major Heppach, Beutelpach, Schnaith, Enderſpach, Strimpfelbach, Pliderhauſen, Aurbach, Haubersbronn, Schornbach, Rudersperg, Hohengehren, Hegenlau, Baldmanſweiler, Aichſchieß, Aichelberg, Streinberg, Cœnobium Laureacenſe, Teſſenroth, Frickenhofen, KirchenKirnberg, Welzheim.

Diœceſis Marpacenſis.

Marpacum, Burgſtell, Erbſteten, Weyler ad Lapidem, Denningen, Riehlingshauſen, Murr, Poppenweiler, Pleidelsheim, Kirchberg, Erdmannshauſen, Hoheneck, Neccar Weyhingen, Affalterbach, Riethenau, Spiegelberg, Steinheim, Höpfligheim, Major Bottwarium, Minor Aspach, Winzelhauſen, Beilſtein, Owenſtein, Gronau, Obriſtenfeld, Heinrieth, Gruppenbach.

Decanatus Brackenheimenſis.

Brackenheim, Kleebronn, Dürrenzimmern, Hauſen, Habernſchlacht, Bottenheim, Kirchheim ad Nicrum, Maimſen, Northeim, Major Gartach, Minor Gartach, Stetten unter dem Heuſchelberg, Niderhofen, Hofen, Hohenſtein.

Diœceſis Lauffenſis.

Lauffen, Ilſfeld, Gemmerigheim, Güglingen, Leonbronn, Weyler, Pfaffenhofen, Ochſenbach, Hafner Haſlach, Kirnbach, FrauenZimmern, Ottmarſheim, Kaltenweſtheim.

Decanatus Neſtadienſis.

Neſtadium, Gochsheim, Kocher-Steinfeld, Brettach, Cläver-Sulzbach, Möckmühl, Roigheim, Siglingen, Lampolzhaufen, Cœnobium Lichtenſtern, Waldbach, Ober-Eiſesheim, Löwenſtein, Widern.

Diœceſis Weinspergenſis.

Weinsperg, Sulzbach, Willſpach, Eberſtatt, Wüſtenroth, Schwabbach, Bizfeld, Horckheim, Unter-Eiſesheim.

Generalis Superattendentis Denckendorffenſis

Diœceſes.

Göppinga, Kirchhemium, Nürtinga, Niſſa, Heydenhemium, Uracum, Pfuldinga, Blabyra.

Decanatus Göppingenſis.

Göppingen, Hohenſtauffen, Schlatt, Hainingen, Boll, Betzgentrieth, Gruibingen, Ganslofen, Hattenhofen, Schlierbach, Reichenbach, Eberſpach, Hochdorff, Albershaufen, Uihingen, Faurndau, Wangen, Holzen, Lothenberg, Hundesholz / Oberwälden / Zell, Allbach.

Diœceſis Kircho-Teccenſis.

Kirchheim, Owen, Oberlenningen, Unterlenningen, Guxenberg, Schopfloch, Dettin-

Dettingen Schloßberg, Weilheim, Bissingen, Nabern, Zell unter Eichelberg / Roswälden, Neidlingen, Ohmden, Holzmaden, Wendlingen, Jesingen.

Decanatus Nüttingensis.

Nirtingen, Grezingen, Neccarhausen, Neccarthailingen, Wolfchlugen, Denzlingen, Unter Enlingen, Ober-Beyhingen, Aich, Neuenhaus.

Diœcesis Niffensis.

Neuffen, Gramenstetten, Linsenhofen, Groß Wetzlingen / Beuren, Grafenberg, Kohlberg, Frickenhausen, Erckenbrechtsweyler.

Decanatus Heydenheimensis.

Heydenheim, Mergelstetten, Bolheim, Dettingen, Hausen in dem Lohnthal / Heldenfingen, Gerstetten, Gussenstätt, Schnistätten, Schnaitheim, Natten, Fleinheim, Hohenmemmingen, Hermaringen, Ober Bablingen, Ober Kochen, Steinheim, Heubach, Sontheim, Degenfeld, Cœnobium Königsbrunn / Cœnobium Anhausen, Präpositura Herbrechtingen, Weidlingen, Veitsweiler, Brenz.

Decanatus Uracensis.

Uracum, Hengen, Wittlingen, Gruorn, Gomadingen, Steingebronn, Bernloch, Kohlstetten, Gchingen, Upfingen, Wittingen, Ohnastetten, Boringen, Dohnstetten, Zainingen, Feldstetten, Sontheim, Leichingen, Mittelfstätt, Bempflingen, Mözingen, Neuhausen, Dettingen, Seeburg, Oedenwaldstetten.

Diœcesis Pfullingensis.

Pfullingen, Ehningen, Genckingen, Honau, Plietshausen, Sondelfingen, Megerkingen, Holzelfingen, Erpfinen, Unterhausen / Hausen an der Lauchart / Willmadingen.

Decanatus Blabyrensis.

Blabyra, Pappelau, Rothenacker, Asch, Machrolsheim, Berghühlen, Seysen, Suppingen, Wippingen, Pflumern, Münfingen, oppidum, Böttingen, Mehrstetten, Mundingen, Tapffen, Hunderfingen, Apffelstetten, Enabeuren, Weylerstuslingen.

Hic est Generalium Superintendentium Ecclesiæ Wirtenbergicæ quaternio, sapientissimè & laudatissime (iudice A. Osiandro) in Ecclesiâ & Politia constitutus. His supremis Inspectoribus Sionis Wirtenbergicæ incumbit, ut Relationes visitationum à Decanis acceptas legant & examinent, necessaria ex illis Capita extrahant, universæ Synodo proponant, & quid factu opus sit? cum cæteris Patribus decernant. Hæc dignitas Generalis Superattendentis olim nulli certo loco fuit affixa. Habuit enim Nirtingæ quondam Generales Ecclesiæ Wirtenbergicæ Inspectores, Theodoricum Schnepfium & Binderum, Seniores, Vaihinga Johannem Magirum, Tubinga memoratum Schnepfium, & ante illum Johannem Ilenmannum, Derendinga Hainlinum. vid. Fitchlini Supplem. Ad Memoriam Theologorum Wirtenb. p. 64.

Uu ;

De

DE DUCALI CONSISTORIO WIRTENBERGICO.

Numa, imò Salomon Wirtenbergicus, laudatissimus Dux Christophorus, Anno 1551. Ducale Consistorium formavit; constans regulariter septem personis, Præposito Directore, Antistite Ecclesiæ Collegiæ Stutgardianæ, duobus Ecclesiasticis Aulicis, Advocato Fisci Ecclesiastici, & Secretario. Præsides sive Directores Sacri hujus Synedrîi, inde à tempore Reformationis fuisse ex Politicorum Ordine sequentes: Sebastianus Hornmoldus, Schlezius, Hippolytus Ræschius, Johannes Enslinus, Iohannes Reinhardus, Balthasar Eifengreinius, Jo. Georgius Hüngrlinus, Ulricus Brollius, Samuel Hornmoldus, Nicolaus Myler ab Ehrenbach, Jo. Ulr. Rümelinus, Wolfgangus Adamus Lauterbachius, Andreas Bardili, Jo. Georgius a Kulpis, Jacobus Fridericus à Rühle. Hodie Splendidissimo hoc Munere magnâ cum prudentiâ defungitur, VIR Magnificus & Reverendissimus Dominus Johannes Osiander, Sacræ Regiæ Maj. Suevicæ & Polonicæ Consiliarius Ecclesiasticus, Serenissimi nostri Ducis Consiliarius Intimus, Abbas Hirsaugiensis, Statuum Provincialium in Selectiori Senatu Assessor, & Academiæ Tubingensis Visitator, undique Gravissimus, Meritissimus. Ejusdem Ducalis Consistorii ASSASSORES sunt: VIRI Mûnerum Dignitate & Meritorum Amplitudine Splendidissimi, Johannes Philippus Dattius, Jctus, Serenissimi Wirtenbergiæ Ducis Consiliarius in Senatu Justitiæ, nec non Senatus Fisci Ecclesiastici Advocatus. Christophorus Zellerus, Monasterii Laureacensis Abbas, & Statuum Provincialium Assessor. Andreas Adamus Hochstetterus, SS. Theol. D. & Professor in Academia Tubingensi Ordinarius, & Monasterii San-Georgiani Abbas. Wilhelmus Eberhardus Faber, Ecclesiæ Collegiæ Stutgardianæ Antistes, & Monasterii Albæ Dominorum Præsul. Samuel Ulispergerus, Ecclesiasticus Aulicus. Secretarii Munere per complures annos singulari cum dexteritate defungitur venerandus Senex, Antonius Röslerus, Serenissimi Wirtenbergiæ Ducis Consiliarius Expeditionum in Senatu Ecclesiastico. Laudati Consistoriales singulis Septimanis bis in Curia solennes deliberationes instituunt, circa vocationem, examinationem & confirmationem Ministrorum Ecclesiæ atque Scholarum occupati. Libros etiam, imprimis Theologicos, in patria edendos, censent, pauperibus, præcipuè Ministrorum Ecclesiæ & Scholarum viduabus, pæternè prospiciunt. Ab exteris Ecclesiis Evangelicis frequenter in Consilium vocati, sapienter respondent. Scholas Monasticas & Illustræ Gymnasium, quod est Stutgardia, visitant. Lites Matrimoniales cum Consiliariis Justitiæ dirimunt. Veteranos Theologos Studiosos, Principis Alumnos & Selectos in Monasteria promovendos pueros ex Scholis Trivialibus Stutgardiam ad Examen vocant, & in illorum profectus quotannis inquirunt, idque imprimis agunt, ut pura Doctrina Evangelica & strictior disciplina in hæc terris vel conservetur, vel labefacta restauretur.

DE

DE SENATU ECCLESIASTICO
WIRTENBERGICO.

Praeter Consistorium Ducale Ecclesiis & Scholis Wirtenbergicis, Monasteriis inprimis, sapienter prospicit Senatus Ecclesiasticus, cui cura Oeconomica & legitima administratio Bonorum Ecclesiasticorum demandata est. Venerabile hoc Collegium etiam habet suum Directorem, sive Praesidem, suos Consiliarios atque Secretarios. Praesidis & Directoris officio hodie magnâ cum laude defungitur VIR Illustris & Excellentissimus Johannes Rudolphus Seubertus, Serenissimi Wirtenbergiae Ducis Consiliarius Status Inimus. Filii Ecclesiastici Advocatus est saepe jam celebratus Johannes Philippus Dattius. Consilarii, ut vocant, Expeditionum Ordinarii sunt, Henricus Scheinemannus, Johannes Reinhardus Orrius, Johannes Christianus Frommannus, obles quondam & pro patria per quatuor annos captivus, de tota Wirtenbergia meritissimus. Johannes Gollius, Thomas Hefenthalerus. Johannes Philippus Bardili. Wolfgangus Adamus Jägerus. Johannes Fridericus Diez. Johannes Casparus Strampfer. Wilhelmus Christianus Faber. Johannes Christophorus Schaidlinus. Extraordinarii Consilarii Expeditionum sunt Johannes Georgius Ungerbühl. Johannes Daniel Günthner. Consilarii Ecclesiastici inferioris ordinis, quos Calculatores vocant, (*Rechen-Vancs-Räth*) sunt sequentes. Johannes Jacobus HELLERUS. Georgius Christophorus CONZ. Johannes Albertus Glöckler. Johannes Conradus Rösler. Johannes Petrus Molitor. Johannes Theodorus Zubrodt. Georgius Christophorus Frisch. Johannes Albertus Vayh. Henricus Adamus Lauterbach. Secretarii sunt Johannes Daniel Günthner. Martinus Scheinemann. Henricus Scherff. Wolfgangus Henricus Wölfling. Andreas Caroli. Johannes Fridericus Rösler, Georgius Fridericus Firnhaber. Johannes Andreas Hauff.

In hoc Senatu Ecclesiastico gravissima etiam negotia tractantur. Sedet hæc cura viris supra laudatis Nobilissimis in corde, ut Bona Ecclesiastica vi Sanctissimorum Testamentorum, Christophori & Eberhardi III. Ducum Wirtenbergiae, Gloriosissimæ memoriz, integra conservent, pauperibus benefaciant, Tempia collapsa restaurent, Ministris Ecclesiae & Scholarum Salaria dispensent, meliora studia suppeditatis munificentia Ducali sumptibus promoveant, & officia Monastica Oeconomica per universam Patriam viris spectate fidei & maturioris judicii committant, iidem Praefectos Monasticos, Quæstoresque & Curatores Clausuales quotannis Stutgardiam vocant, & ut villicationis suæ rationem reddant accuratam, severè monent, idque potissimum agunt, ut damna quantum possunt avertant. Singulari hoc Collegium Ecclesiasticum, & evidentissima benedictione divinâ inter tot clades patriæ per complures jam annos fruitur, & fruetur porro, si pergent pauperibus benefacere, si pergent suum cuique tribuere. Nempe preces & suspiria piorum Ecclesiae Scholarumque Ministrorum, vota & gemitus rectius sentientium Alumnorum, probaturumque viduarum & Christianorum pauperum, quam pauci etiam-

sint, in cælum surgunt, imò cælum aperiunt, ut depluat in hoc corpus Ecclesiasticum omnis generis benedictio, impleanturque promissa divina Evergetis data; qui largiter beneficia seminant, largissime metent.

De Cœnobii Virginum Monialium Ducatus Wirtenbergici,

vulgò **Frauen - Cldstern.**

&

quidem primo de Cœnobio Pfullingenfi.

Monasterium Sanctæ Cæcilie in Pfullingen, Ordinis pauperum, S. Damiani & S. Clare de Assisio, A. 1250. Dux Dominæ Pfullingenfes, Mechthildis & Irmula, cognomento Rempinæ, fundaverunt. In Monasterii hujus Circuitu, vel peristyllo, leguntur hæc verba. Anno Domini 1250. an S. Martins-Tag ist diß Gotts-Haus zu Pfullingen gestift und angefangen worden von den Edlen und Geislichen Frauen/ Frau Mechthild und Frau Irnel/ der Rempen Geschlecht von Pfullingen/ welchen GOrt gnädig seyn wolte/ Amen. Hoc Cœnobium olim pertinuit ad Diœcesin Constantiensem. vid. Crusius in Paralipom. c. 24. part. 3. lib. 1. cap. 6.

Monasterium Steinheimense.

Cœnobium in Steinheimb/ diœcesis quondam Spirensis, fundatum est A. 1255. à Bertholdo, Libero de Blankenstein/ & Elisabetha ejus uxore in honorem S. Deiparæ Mariæ. Crusius part. 3. lib. 5. cap. 13. fol. 295.

Cœnobium Stellæ Lucidæ, vulgò **Lichten - Stern.**

Monasterium hoc Ordinis Cisterciensis, Diœceseos quondam Herbipolensis, fundatum est Anno 1242. à Dominâ Luigardi, nata Comitissâ de Limpurg, Engelhardi, Domini de Weinsberg (der Rath genandt) uxore, & à Domina Burghindi, Abbatissa in Himmelthal, Luigardis Sorore.

Monasterium in Weyler prope Eßlingam.

Cœnobium hoc ordinis S. Dominici, Diœcesi olim Constantiensi erat additum, de ejus fundatione nihil aliud nisi in antiqua quadam Scriptura Germanica reperitur: Weyler vor Eßlingen ist von Rittermessigen Brumen Lütten gestift/ sind Wallen gwest von Demüetigkeit wegen/ jere Namen nicht nennen wollen.

Cœnobium Mariæ Reuthin, prope oppidum Wildberg.

Monasterium hoc Ordinis Prædicatorum, Diœcesis quondam Constantiensis, conditum

datum est circa A. C. 1318. à Comite Burckardo de Hohenberg, & uxore Rurgarde Palatinissa. Crusius in Annal p. 3. lib. 4. c. 4. Sed in Paralip. c. 13. A. 1309. fundatum esse scribit.

Monasterium Gratiz Cellæ, **Enaden-Zell**
live Offenhausen.

Cœnobium hoc Ordinis quondam Prædicatorum & Diœcesi Constantiensi additum Anno 1262. fundatum est à Berchtoldo & Eberhardo, Comitibus de Lupfen.

Cœnobium Kircho-Teccense.

Ordinis Dominicani, Diœc. Constantiensis, fundatum est A. 1249. à Ludovico, Duce Teccensi.

Monasterium Reichentshofense.

Ordinis Cisterciensis, Diœces. Spirensis, A. 1245. ab Alberto de Lommersheim & A. 1302. à Conrado, Comite de Vaihingen fundatum legitur.

Cœnobium **Frauen-Zimmern**.

Hermannus, Episcopus Herbipolensis, Monasterium hoc in Zabergoja haud procul ab Oppido Gillingen situm, Ordinis quondam Cisterciensis & Diœces. Spirensis, alias vallis S. Mariz, **Marienthal** dictum, fundavit A. 1238.

Fuere adhuc alia Monasteria in Wirtembergia, & pauca inter nos civitates, pauci pagi sunt, ubi non fuerint sexus utriusque Cœnobia.

Brevis Recensio restaurati
Cœnobii Denckendorffensis,
loco

Monasterii Hirsaugiensis,
A. 1692. à Gallis devastati, in Scholam Monasticam
A. 1713. conversi.

Antiquissimum est, quod Divina Providentia, atque summa Serenissimi Principis nostri Munificentia atque clementia restauravit Monasterium Denckendorffense. Postquam enim vota pro salute animæ suæ & parentum jam antea de struenda hac æde Sacra, more illius temporis, fecisset Vir Nobilis & Ingenuus Berchtoldus ab Erlighaimb, tandem A. post Christi nativitatem 1124. illud extruxit, atque Patriarchæ Sancti sepulchri Dominici Hierosolymitani donavit, repetitaque ista donatione A. 1130. & 1142. sua quoque bona legavit. Varia mox vario tempore transmissa di-

*Varia fata
Cœnobii
Dencken-
dorffensis.*

X x

plomata

plomata Pontificum, Imperatorum, & aliorum bonorum accessiones mirum in modum res novi Monasterii adauxerunt. Varia verò ejusdem fuerunt privilegia, ut Canonicos ad Regulam S. Augustini caperet, idque, more Pontificio, haberet honoris & sanctitatis, ut itinerata ad hunc locum, exstructumque sepulchrum Dominicum fierent, atque illi eadem pietatis & sanctitatis præmia referrent, quæ qui iter ad ipsum sepulchrum Dominicum Hierosolymitanum fecissent, accepturi fuissent. Quæ fortunæ statusque semper fuerit varietas, diuturnitas temporis, & varia rerum omnium mutatio, facile loquuntur. Ex quo enim per septingentos, si octo excipias, annos duravit, cum ipsa religionis saluberrima contigit Reformatio, tum varia fuerunt in Imperio Romano bella, præliaque, quorum multa prope ad hoc Monasterium facta sunt. Duce enim Ulrico A. 1534. sanctioribus sacris instrui cœpit, quamquam A. 1548. redirent Monachi. A. 1553. Duce Christophoro eo felicitas Monasterii aucta fuit, ut Schola quoque erigeretur Monastica expulsi Monachi, sub fide Præpositi Bartholomæi Kæssii, vel Casei, qui sumptibus Monasterii Alumnos, tum qui in hoc loco versarentur, tum qui Tubingam promoci essent, aluit. Mox verò A. 1584. & seqq. annis mutatio & Scholæ & Oeconomix inscuta est, ut postea Monasteria Bebenhusanum & Maulbronnense, itemque Adelbergense & Blabyrense Scholis & literis florerent. Anno 1629. proh dolor! iterum fuerat ereptum, donec pace Westphalica perpetua in clientela atque Regimine Ducum permaneret Wirtembergicorum. Magna igitur fuit clementia Serenissimi Principis, ut inter media belli pericula hoc restaurari juberet Monasterium, atque in eo novum erigeret Gymnasium Monasticum, postquam inde ab A. 1584. meliores in eo doceri cessassent literæ. Felicem dico Annum 1713. quo initiatio Novi hujus Gymnasii Monastici facta est. Postquam enim die 21. Novembris Alumni in Monasterium recepti fuissent, atque examine publico eorum Ingenia studiaque explorata essent, ac Concionum Sacrarum à Plurimum Rever. Dn. Præceptore Ducali M. Zeller, Dominica I. Adventus Christi factum initium esset, hæc tandem successit publica initiatio. Die scilicet septimo Decembris Magnificus Dignissimusque Præpositus, Dominus *Johannes Fridericus Hochstetterus*, S.Th. Doctor, Serenissimi Principis Consiliarius, Generalis Superintendens & Monasterii hujus Præpositus Gravissimus, Oratorem in Collegio habuit de Usu & Abusu Monasteriorum, felicitque hujus Monasterii restauratione: Simul ut Leges statutaque prælegerentur Monastica, omnesque fidem stipulatione darent, atque singuli pro comprehensa profectuum varietate loca occuparent, jussit. Altero die, octavo Decembris. Verba publice fecit horis antemeridianis in Auditorio præsentibus quibusdam Hospitibus M. *Andreas Christophorus Zeller*, Multifontanus, Collegii Præceptor Ducalis & Ecclesiastes templi de his, quæ res novi Monastici Gymnasii amplificare possint: Quid partim in Docentibus, partim in Discipulis esset querendum. Nimirum Docentium esse debere eruditionem, pietatem & variè docendi peritiam; eorumdem ætissimam amicitiam & consiliorum actionumque communionem & consociationem; porro curatam Ingeniorum varique discipulorum indolis cognitionem; Patientiam insignem; Historiæ literariæ & optimorum librorum notitiam; Discipulorum vero capitales vir-

tutes esse sinceram castamque pietatem morumque integritatem, victiorumque omnium maximum odium; literarum amorem & veritatis; Optimum omnium actionum finem; Diligentiam summam; propriam rerum indaginem; prudentem doctrinæ ad vitæ usum adplicationem &c. Ejusdem diei horis postmeridianis munus suum Oratione quoque exordiebatur, Vir Plur. Rever. Dn. M. *Joh. Albertus Bengel*, Wennendensis, Collegii Præceptor Ducalis & Ecclesiæ Templi, quam de certissima ad veram eruditionem perveniendi ratione per Studium PIETATIS habuit. In qua elegantissima illa Antistensis apud Laertium verba, quæ Adolescenti Pontico, qui quid sibi opus esset, si se illi in disciplinam dare vellet, interrogavit, explicuit: *δεὶ βιβλίον καινόν, καὶ γράφειν καινόν, καὶ τρακίδιον καινόν πρὸς τὸν γυνὴ ἐκφαίνειν*: Opus scilicet esse libro novo, & stilo novo, novaque tabella, animi significans, atque vocem *καινόν* apte in duas partes secans. Quibus peractis labores publici sua ceperunt initia & Lektionen institutæ sunt publicæ.

O R A T I O
DIGNISSIMI DOMINI
PRÆPOSITI DENCKENDORFFENSIS
D. HOCHSTETTERI.

V I R I

Per quam Reverendi & Clarissimi,
Domini Collegæ Æstimatissjmi,
Tuque Corona Studioforum Ducalium Alumnorum
florentissima, suavissima!

Monasteriorum usum admodum antiquum esse, prisca historicorum monumenta abundè testantur. Cellæ primum ea vocabantur, in quibus monachi docebant, postea etiam Cœnobîa, claustra itidem quandoquidem muris claudabantur. Persecutionibus illa originem debere, nemo facile ibit inficias. Grassantibus enim iis sub Decio, Valeriano, Diocletiano, eorumque focis, in Ægypti Syriæque solitudines multi Christianorum secesserunt, quorum non pauci, remittente etiam Tyrannorum furore, tranquillæ vitæ assueti ad mortem usque in istiusmodi eremis hæserunt. Institutum hoc primum ex necessitate natum mox alii imitati sunt, seu Zelo pietatis, mundi vae tædio, seu Ecclesiarum etiam dissidiis & Episcoporum factionibus, vel denique otii amore eò permoti. Dicti fuere horum Monasteriorum incolæ Monachi, à secessu autem anachoretæ, & ab exercitationibus ascetæ, degébant in cellulis valdè angustis

Monasteriorum Origo:

stis & ab invicem longè distantibus, operabantur ibi inclusi, manuum labore victum comparabant & quicquid a labore supererat, in egenos erogabant, cultui quoque horum vel maxime vacabant. Officinas etiam pietatis, vigiliarum, jejunii, litterarum insuper & morum Monasteria primum fuisse, nemo ignorat, hinc bene exercitato ex iis licebat exire ad matrimonium, ad rem publicam ad Ecclesiam. Imò ab eo tempore, quo publicæ Scholæ per Hunnos & Vandalos dissipatæ non modò, sed penitus etiam sublatæ fuere, bonæ literæ migrabant, inque iis, durante deinceps barbariei diluvio, una cum Doctoribus sedem hæere, ut adeo non artium modo divinarum & humanarum conservatio, sed plurimarum etiam per Europam provinciarum conversio Monasteriis eorumque Recto-ribus ac Præpositis, Rabano scilicet, Bedæ, Bonifacio aliisque non immerito sit adscribenda. Aeternum suo ævo etiam encomium hæc in parte adeptus est Carolus Magnus, Imperator Germanorum laudatissimus; prout enim universam fere Europam Episcopatibus & Academicis implevit, ita de Monasteriis & Collegiis ille quoque prospexit non alium in finem, quàm ut Ecclesiarum essent seminaria, ibique ingenuorum parentum filii literas elegantiores, inprimis verò Scripturam Sacram, docerentur, hinc factum ut sicut Basilii & Augustini ævo Asia & Africa, ita Caroli Magni tempore Europa hujusmodi Musarum domiciliis & omnigenarum virtutum Gymnasiis referta fuerit. Id verò quàm maximè dolendum, quod subsecutis temporibus, cum amplis redditibus Monasteria donata fuere, laborem ea ac studia unà cum pietate excusserint, perque otium ac luxuriam quicquid veræ fidei conservandæ dicatum erat, ignavi Monachi turpiter absumserint. Accesserat tunc temporis etiam istud, quod sincera Theologia enormiter corrumpi & cum Philosophia Gentili adeo misceri cœperit, ut non solum in explicando Aristotele omnia Monasteria defudarint, sed & textus ex eo loco ac vice dictorum sacre scripturæ in habendis ac populum concionibus explicarint, hinc ortum traxerunt nomina ista infausta Magistorum sententiarum unà cum Occamistis, Scotistis, Albertistis, Thomistis, aliisque ejus furfuris depravatoribus. Obtrivit etiam infelix istud lolium non per unum saltem seculum, tamque altas egit radices, ut non solum laudabile institutum claustrorum incolæ in bonis literis ac moribus informandi, eosque ad munera in Ecclesiâ & Scholâ dextrè aliquando obeunda præparandi, planè defierit, sed puritas etiam fidei Evangelicæ per detestandos cultus idololatricos abominandum in modum fuerit depravata. Sempiternæ proinde gratiæ debentur Majoribus nostris felicis Memorix, qui Monasteria tempore Reformationis in pristinum statum restituere omni nisu elaborarunt, eoque rem non sine maximo & indefesso labore deduxerunt, ut ex primâ fundatorum intentione vera pietatis exercitia, morumque & bonarum litterarum cultura prorsimò revocarentur. Laudem istam & Encomium Ducibus Wirtembergiæ Serenissimis præprimis deberi, nemo est, qui negare audeat, iis enim quàm maximè curæ cordique fuit, Patriæ Cœnobîa à sordibus istis purgare, proventus quoque annuos non in propria commoda convertere, aut seculo plane donare, sed ad pristinum potius eumque sanctiorem usum revocare. Urst gloriosum hoc opus Ulricus, tertius Wirtembergiæ Dux, qui, post quindecennale exilium Redux, Ducatum jure hæreditario sibi competentem non solum à fermento Pontificiæ *Εὐλοδονίας* repurgavit,

sed

sed monasteria etiam singula, Monachis prius exire jussis, Deo ejusque cultui sanctissime consecravit. Vestigia gloriosissimi Parentis felicissime legit filius Christophorus, Princeps nunquam satis laudatus, de Ecclesiâ simul & Politia hujus Ducatus immortaliter meritus, ejus enim curæ præter plura alia debemus etiam ordinationem, quam Ecclesiasticam vocant majorem, exactam singulorum, quæ in Monasteriis agenda sunt, normam ac regulam. Non minorem in tuendâ puritate fidei Evangelicæ alacritatem testati sunt successores in Regimine Ducali Serenissimi, Ludovicus, Fridericus, Joh. Fridericus, Eberhardus, qui omnes & singuli in administrandis Bonis Ecclesiasticis tantam laudem & gloriam sibi compararunt, ut palmam fere omnibus Principibus Evangelicis, quoad hoc punctum prætipuerint, hinc scriptores historici publicè jam dudum testati sunt, nullibi fere locorum rectius collocari Ecclesiæ & Cœnobiorum reditus, quàm in nostro Ducatu. His gloriosissimorum Majorum vestigiis hodiernum insistentem Serenissimus Princeps ac Dominus, Dominus EBERHARDUS LUDOVICUS, Dux Wirtembergiæ & Teccæ, Comes Montis Peligardi, Dynasta in Haidenheim &c. Princeps & Nutritius noster munificentissimus, cum ante annos aliquot ferali hostium flamma in cineres redactum fuerit Illustre Cœnobium Hirsaugiense, ira ut in tribus usque huc Monasteriis non sine insigni docentium pariter & discipulorum incommodo ac detrimento Studiosi Adolēcentes continere se coacti fuerint, tribus istis Alumneis nunc quantum rursus addere, eumque in finem Cœnobium nostrum Denckendorffense restaurare, ædificia tam nova extruere, quàm antiqua renovare, Præpositum, qui præsens curam atque Inspectionem Alumnorum susciperet, constituit, Præceptores ordinare, salaria erogare, Scholares atque Alumnos recipere, iisque quæ corpus, quæ animum, de sufficienti cultu, victu, atque amictu prospicere, clementissime decrevit, eoque ipso in omnes illos, quibus principali hac gratia frui datum est, eademque frui in posterum dabitur, maximum contulit beneficium. Vestrarum ergo partium erit, ut omnes & singuli quotquot in numerum Alumnorum noviter recepti estis, Munificentiam Principis grato semper animo agnoscatis, eamque non malè apud vos collocatam esse, ipso opere testatum faciatis. Ante omnia in eo industriam ponite, quâ ratione in pietatis studio proficere, Deum Creatorem in primis Adolēcentiæ annis religiose colere, ac florem Juventutis ipsi soli consecrare discatis. Posthæc jugiter in memoriam revocate illud: DIC CUR HIC, non scilicet ad fruges consumendas, sed ad animum bonis artibus imbuendum, vos in Cœnobium hoc missos, seriò recordantes. Itaque non solum litteris humanioribus in defesso studio incumbite, sed & probos, Christianisque studiosis dignos mores graviter excolite, iisque, qui vobis ad hæc viam monstrabunt, Præposito ac Præceptoribus hujus Cœnobii omne obsequium atque debitam Reverentiam exhibete. Theologiæ Consecrati estis omnes, quibus adeo incumbit, ut pietatis non minus ac eruditionis specimina edere inque virtutis exemplum aliquando vos ipsos sistere possitis. Ipse verò Deus, Pater luminum, à quo omnia bona proficiscuntur, per Christum Jesum, gratiâ Spiritus S. vobis omnibus & singulis elementer adesse, & ad omne opus bonum Idoneos vos efficere velit, quò in sanctissimi sui nominis gloriam, Ecclesiæ emolumentum ac parentum vestrorum solarium adolēscere & amplam tandem studiorum messem ipsimet aliquando reportare valeatis. Dixi.

PRÆPOSITI MONASTERII DENCKENDORFENSIS,

Inde à fundatione quantum potuit indagari, maxime ex Antiqua schedula quadam Rüttilii aliisque monumentis, collecti
à M. A. C. Zellero, Præceptore Alumnorum Ducalium
Denckendorfenſium & V. D. M.

1. **CUNRADUS I.** Canonicus Ecclesiæ Hierosolymitanæ, ordinis Dominici, Sepulchri Hierosolymitani à Baramundo Patriarcha ejusdem ordinis primum ordinatus & constitutus. Mortuus & sepultus Denckendorfæ. Electus 1110. confirmatus 1124.
2. **CUNRADUS II.** & hic fuit Hierosolymis missus; strenuè gubernavit, & plura ædificia extrui curavit. Hoc redeunte Indigena fuit substitutus.
3. **CUNRADUS III.** & hic à Patriarcha fuit transmissus. Is Magistrum UDALRICUM, de Lindavia, sua regione, attraxit, qui se & libros plurimos huic loco contulit; Hancque Ecclesiâ cum dote & Decimis, quam Sacerdos Extraneus hæcenus possedit, deinceps cum cura animarum in proprios usus cedere obtinuit ab Hermanno, Episcopo Constantiensis. Anno Christi 1160. VII. Id. Junii.
4. **ADELHARDUS** citatur Præpositus de Denckendorff Anno 1190. Anno III. Pontificatus Clementis Papæ III. à Dietalmo Constantiensis Episcopo. Idem à Celestino III, Papa, Anno Pontificatus I. nempe 1199. X. Cal. Novembr. vocatur Alardus.
5. **CUNRADUS.** Anno 1207.
6. **MAINHARDUS** Præpositus. Citatur Præpositus 1214. X. Cal. Nov. id. 1210. Præpositus in Denckendorf & Spira Idib. Maji A. 1219.
7. **WOLFFRAMUS** à Neunhufen. Præpositus 1226. id. 1228. sub Imperatore Friderico II.
8. **HUGO**, Canonicus S. sepulchri in Hierosolymis, à Patriarcha ibidem Episcopo Constantiensis per literas præsentatus, & ab ipso Episcopo investitus, postmodum super quibusdam excessibus, de quibus se expurgare non potuit, infamatus, Constantiæ degradatus, ex Compromisso voluntarie resignavit. Anno 1240. VI. Id. Mart.
9. **JOHANNES** 1262.
10. **HUGO CAMMERLAND** Præpositus 1280, id. 1287. III. Id. April. 1288. IV. Id. Mart.
11. **BERNHARDUS**, Prior in Denckendorf, Generalem & liberrimam Conventus administrationem, tam in temporalibus, quam in spiritualibus obtinuit. 1295.
12. **WOLPODUS**, vel **WOLPOTO**, Præpositus 1295. id. 1304. XI. Cal. Febr. 1312. die S. Margarethæ.

STE

13. STEPHANUS. Anno 1322. Præpositus.
14. Der Ehrsame geistliche Bruder Wolff von Neunhausen / und der Convent des Closters Denckendorff / Actum an St. Hilarii Tag. Anno 1326.
15. HUGO dictus Whelin, vel Wæhel, electus & confirmatus est in Præpositum Denckendorfensem Anno 1332. die 26. Nov. Citatur adhuc vivus A. 1343.
16. CUNRADUS Suevus, Præpositus obiit Anno 1348.
17. ALBERTUS PRÆPOSITUS.
18. FRIDERICUS KAYBE de Hohenstein, Decretorum Magister Anno 1362. Citatur Præpositus Anno 1351. 1353. 1365. 1373. 1385. 1387. 1396. 1397. Ultra octogenarius resignavit 1397. die XI. Septembr.
19. JOHANNES de RENKINGEN, vel Ringingen. Eligitur 1397. 11. Sept. Anno ætatis XXX. A Martino IV. Pontifice, de novo accepit privilegium, quod Mitra, Annulo, baculo Pastoralis, aliisque Pontificalibus insignibus, uti posset, Anno 1416. Citatur quoque 1400. 1404. 1405. 1409. 1410. 1417. 1428. 1429. Resignavit ob ætatem Anno 1431. Vixit vero adhuc Anno 1435. dñ er sich mit seinem Successore etlicher Spån halber verglichen.
20. MELCHIOR de RINGELSTEIN, dictus Assenschmalz, confirmatus 1431. Citatur 1434. 1436. 1443. 1446. 1447. 1448. 1450. Resignavit Anno 1461. Und zwar dicitur, als Probst zu Wepfingen d. 1. April. Anno 1466. absolvitur à Juramento, obedientia & observantia Regulæ Augustini.
21. BERNHARDUS de BUSTETTEN. Anno 1454. fit Procurator Monasterii. Ex Procuratore fit Præpositus 1463. secessit ex Monasterio cum supellectilibus pulsus à Comite Ulrico; vel secundum alios: hat heimlich sich aus dem Kloster gethan / und es quasi plündern wollen. Deponitur 1467. die Lunæ 15. Junii, vel secundum alios die 6. Julii, sententia definitiva Generalis Prioris Ordinis. Multas hres cum Comite Ulrico Württembergico habuit, qui illum Papam, den Pabst zu Denckendorff / vocavit, citatur adhuc 1468.
22. HENRICUS GÜZEMANN (vel JUTZMANN) vel Henricus de Enfinger. Electus die 20. Julii & investitus in locum depositi Bernhardi 1467. vixit usque ad 1477.
23. PETRUS WOLFF. Præpositus Ecclesiæ Monasterii & Præpositorius S. Pelagii in Denckendorf Ordinis sanctissimi Dominici sepulchri Hierosolymitani cruciferorum sub regula Augustini Constantiensis Diocesis. VISITATOR in ALEMANIA alta & bassa, confirmatur in Præpositum Anno 1477. d. 29. Maji. Vixit adhuc in Officio Anno 1495. Mortuus est 15. April. Anno 1508. vel Anno 1509. Hic Ducem ULRICUM ex sacro Baptismatis fonte susceperat. Epitaphium ejus in templo Denckendorfensi extat.
24. JOHANNES HUNGER de KIRCHHEIMB. Electus 1508. d. 26. April. Citatur 1514. Mortuus 1516. Epitaphium ejus Denckendorfense sic se habet: JOHANN UNGAR. PRÆPOS. in Denckendorf, sancti sepulchri Hierosolymitani per totum Roma-

Romanum Impetium Vicarius. De hoc Distichon, Alumnorum sellis inscriptum, restatur :

JOHANNES HUNGER stabulara sedilia fabri

Præpositus fieri fecit amore chori.

25. MARTINUS ALTWEEG, Landspergensis, Præpositus in Denckendorf, ordinis S. sepulchri, Vicarius Generalis, & Primus Magister Capellæ Wirtembergicæ. Citatur 1518. & 1521. Ejus Epitaphium in templo superest.

26. ULRICUS FEHLEISEN de INSINGEN. Electus 1521. d. 23. Decembr. Consecratus 1522. die Jovis post Gregorii. Denatus 1560. Dieser wurde Herzog Ulrichs Rath und Diener / und leistete Raths-Pflicht. Hingegen gabe ihm Herzog Ulrich jährlich 200. Gulden Geld / 150. Scheffel Dinkel / 100. Scheffel Habern / Kirchheimer Weiz. 4. Suder Weins / Eßlinger Aich. 4. Wagen mit Heu und 4. Wagen mit Stroh / nebst der Wohnung im Kloster und Haus-Rath / oder der Wohnung im Klosters-Hoff zu Eßlingen. Anno 1540. verlangte er sein Leibgeding krafft seines Briefs : kame aber hernach 1549. den 9. Julii zu völliger Administration des Klosters. Anno 1553. den 4. April wurde ihm Bartholomæus Ras zum Adjutore gegeben. Dicitur Vir Duci Ulrico Charus. Vir grandis stature & venerandæ faciei. Epitaphium ejus est in templo Denckendorfensi.

Hi sunt veteres Præpositi Cœnobii Denckendorfensis ad quietem & sepulchrum DOMINI. Nobis nihil est negotii cum peregrinationibus illis antiquis & novis, ad sepulchrum DOMINI susceptis, quas optimus Salvator nobis haud præcepit. Nostrum potius est, sine illis ambagibus, superstitione & ΕΨΑΔΙΣΜΟΙΣ plenis, Regiæ & directæ viæ seriaz pœnitentiæ properare ad ipsum DOMINUM, qui per sepulchrum non modo, sed & per portas inferni penetravit. Interim non sine nutu DEI factum est, ut remanserit Locus sepulcri Domini, hodieque viatoribus ostendatur sive sepulchrum ipsum, sive Regio, terra illa sancta, ubi sanctissimus quievit. Imperator etiam Turcarum Custodem sepulcri Domini nostri JESU CHRISTI se vocat & sic inscius de veritate Religionis Christianæ testatur. Nos, qui Evangelium JESU Christi purum gratiâ DEI singulari circa vespertam decrepiti hujus mundi in hisce occidentalibus Europæ terris accepimus, illud ipsum, quod in Oriente ab ipso Salvatore, Prophetâ Maximo, ejusque Apostolis, olim prædicatum fuit, veram in CHRISTO quietem querimus, idque toto corde precamur, ut restauratum Cœnobium Denckendorfense sit maneatque Monasterium ad quietem DOMINI, ut omnes Ejus Antistites, Alumni & incolæ quietem in JESU Christo, altero Noacho, decenter quærant, feliciter inveniant & æternum possideant. Memor sit DEUS Ter- Optimus Maximus, memor sit hujus Cœnobii, loco Hirsaugiensis, proh dolor miserè devastati, sub ipsa Pacis Auspicio in scholam Monasticam iterum redacti. Sic hæc schola maneatque DOMUS QUIETIS, DOMUS PACIS, DOMUS MEMORIÆ DOMINI. Memores etiam sint omnes, qui heic vivunt, mandatorum divinorum, quæ quondam Israëlitz in phylæærtis probe conservarunt. Sistas hæc schola Monastica Ecclesiæ Wirtembergicæ VIROS in DEO

DEO quiescentes, VIROS DEI MEMORES, & MEMORIAM JESU CHRISTI in cordibus hominum, naturâ corruptissimorum, resuscitantes.

Miraculi instar est, quod Restauratio Monasterii Denckendorfensis in illa incidit et npora, quibus Patria nostra dulcissima ob captum à Gallis Landavium & Friburgum ultimam quævis metuit. Tam vigili curâ Patriæ nostræ res DEUS curat (verba hæc sunt plurimum Rev. Domini Zelleri, Præceptoris Denckendorfensis, in supra allegatâ oratione auspicali extantia) ut, cuicumque Religio cordi fuerit, plura ad illius moderationem vix desiderare poterit. Cogitate temporum nostrorum miseram faciem, bella cruenta & fere belluina, contagia horrenda, atque tristissima considerate; Ipsi exhausta æraria, perditas divitias, consumptos thesauros meministis. Hinc illad admirationem maximam parit, me in tanta rerum perturbatione & exulceratissimo tempore vobiscum Denckendorffæ versari. O felix igitur Denckendorffa salve, salve Monasterium exoptatissimum, cujus rudera fere ex integro divina providentia restauravit & per tot casus & rerum discrimina singulari ad hunc finem curâ servavit. Redit, quæ diutissimè latuerat, in conspectum hujus Monasterii gloria & quo magis sanctiori consilio & majori in literas Serenissimi nostri DUCIS propensione clementissima id omne perfectum est, majori luce radiat. Conferamus, si placet, priorem hujus loci cum præsentis laudem & majorem præsentis status felicitatem, si rem non utilitate & externo splendore, verum providentiâ & voluntate DEI meriti studeamus, percipere licebit. Canonici olim hoc Monasterium ordinis, sive sepulcri Dominici Hierosolymitani, per longum temporis tractum occuparunt, quibus divi Augustini Regula erat curæ & eam loci prædicabant sanctitatem, ut, quibus remotius disitum erat sepulchrum Hierosolymitanum, ad hoc Monasterium plures processiones, seu itinera sacra facerent. Sed quicumque illi fratres vel generis, vel famæ, vel Regulæ fuerint, fuerunt tamen non adeo felices, quia à purioris Religionis cultu & casta atque sincera pietate alieniores exiterunt & contaminata superstitione occupati erant: Ut omni jure hanc præsentem præferamus conditionem, quæ omnibus divitiis totius Terrarum orbis præstantiore thesauro, sanctissimo divino Codice uti perfruique licet, pulsque Scholasticorum Barbarie saluberrimarum disciplinarum sanioris Philosophiæ notitia imbui datur &c. Ita Plur. Rev. Dn. Zellerus MAGNALIA DEI in renovatâ suâ Denckendorffæ ore & corde piè celebravit.

Pari Zelo pietatis ardebat Plur. Rev. Dn. M. Joh: Albertus Bengelius, ejusdem novi Gymnasii Monastici Præceptor fidelissimus, qui ita in laudes SCHOLARCHÆ cælestis erupit:

Maximam anni hujus 1713. ad finem vertentis gloriam, nec minimam felicitatis ac spei porius, in tot calamitatibus residuæ partem, in eo firam nostra existimat Wittenbergia, quod hæc dudum Supremo dicata Numini Aedes post multorum annorum ac prope Seculorum pausam pia iterum gente & sacra quasi colonia frequentari incipiat. Tantumque abest ut bonum hoc factum bonorum quispiam reprehendere possit, ut potius & a DEO singulare providentiæ documentum, & a Serenissimo Principe insigne clementiæ exemplum editum agnoscere debeat atque prædicare. Neque enim quisquam ita rerum

Y y

omnium

omnium ignarus fuerit, ut nesciat, quam dubia ac formidolosa, imo quam infelicia & iniqua, universæ Patriæ adhuc fuerint, atque utinam fuerint! tempora: At inter hæc diu agitato nunquam expedito antehac consilio, opus pium & præclarum, sed sumtuosum, ac fecundissimis rebus conveniens ad effectum perducitur. Bello ardet vicinia, obsidionalesque strepitus ac fragores his nostris modo auribus acceperimus; Sed nostri Mecænates, animose cæci furdique, pacis artibus præsidium parant, & ipsa inter arma, leges litterasque silentium jubent rumpere. Loca munita alia super alia hostis victor occupat; interim nos apertas innoxiasque sedes condimus, prorsus ac si castella pietatis, fallentibus ceteris, excitanda essent, quorum ille objectu a finibus nostris amoveatur atque absteineatur. Hæc aliaque obstacula cum nunc devicta cernimus, quis non existimet divino nutu rem gestam atque confectam, eamque Potentiæ & Sapientiæ æternæ inter perpetuas rerum humanarum confusiones, non tantum locum, sed etiam imperium obtinenti, unice deberi? Ad Te ergo, o Summe DEUS! hoc ut omnia referimus merito & ad Tuum placitum. Tu, dum alibi destruuntur omnia, hic novam Sapientiæ tuæ officinam condidisti: Tu, quod omnes salutare esse, quod pauci effici posse censuerunt, effecisti ad salutem publicam. Ad Te ergo & ad Tuam gloriam, per multorum hominum salutem promovendum redundet, quicquid hic operatus es sine nobis, quicquid deinceps operaberis per nos. Agnosceitis mecum Auditores, hoc ipso nutus divini præconio, singulare Serenissimi Principis EBERHARDI LUDOVICI, Ducis Wirtembergiæ, Domini ac Nutritii nostri munificentiam laudem contineri. Hic enim est, cujus ministerio Dominus Dominantium, idemque omnium regionum prætorum arbiter, ea in re uti voluit. Hic est, qui Sapientum bonorumque Consultorum suffragiis, clementissima assensione approbatis, hanc bonarum mentium fabricam nobis instaurat: Hic est, qui istam hæreditariam ac Wirtembergicæ stirpi quadam tenus propriam benignitatem hoc maximæ instituto imitatur. Quod vestrum est, Adolescentes optimi, vos eximium hoc DEI beneficium, rarum hoc Principis in vos meritum bene ac feliciter apud vos positum ipso opere, ipsis fructibus demonstrabitis, conceperique de vobis primulæ spei omni contentione, sedulitate, probitate respondebitis. Enimvero, quicquid huc Consilii, quicquid opis, otii & apparatus pertinet, id vobis DEI beneficio abunde præsto est. Videtis laborum nostrorum gubernatorem eum, qui suo iudicio defecato, experientia senili, gravi auctoritate, & blanda æquitate cursum nostrum dirigit. Te inuimus, Reverendissime Præpositre, cujus de prudentia & Virtute a nobis potissimum fructus maturimos percipi divina voluit Benignitas, cui Ea semper lenem senectam & oria cœlestibus æmula diu concedat: Cui denique omnia nostra officia atque obsequia Venerabundi deferimus. Videtis conjunctissimum meum Collegam, qui sua doctrina, vigiliis, opera, labore vobis deserviturus est. De me ipso nihil pronutere audeo; fidem tamen atque industriam, si bene destinata DEUS joverit, bonis omnibus adprobare conabor. Iam Vos ipsi in amœnissimo juvenutis vigore constituti estis; Superest & nunc venit ætas, qua animus ad omnem ingenuam virtutem, ad omnem liberalem doctrinam adduci atque adfueri potest. Non duo, aut tres, sed plusculi anni exquisitissimi vobis imminet, quos honestorum studiorum culturæ integros dare licet, & qui

vobis

vobis dum circumaguntur, citi lætisque erunt, quum lapsi fuerint, omni reliquæ vitæ usum atque ornamentum relicturi sunt. Agite igitur, O mei, quod Vestro hoc statu, quod tanta opportunitate, quod ista ætate dignum est, atque ut Cynosuram habeatis, ad quam vos in universo cursu possitis componere, oculos animosque referre ad Pietatem; qua una omnia Vestra officia continentur. Nimirum ut actioni in eloquentia & primas & secundas & tertias tribuit Demosthenes; sic pietati, quæ & ipsa in actione laudem omnem repositam habet, & primæ, & secundæ & tertiæ cum in omnibus rebus, tum maxime in eruditionis acquirendæ studio debentur. Quare ut Reverendissimus Præpositus paterno horatu pietatem vobis heri commendavit, & Eadem hodierno mane vobis iterum commendata est; Sic ego nunc idem rursus agere non dubito. Certissima, inquam, ad veram Eruditionem perveniendi ratio illi constabit, qui pietati valde studebit. Non ideo in pietatem injurius videri velim, quod eam eruditioni inservire facio. Domina verius est, qui litteræ, quas prisca superstitio nugas appellavit, ancillare satis habent. Meta est, ad quam per ipsa studia nostra contendere debemus; & quantum unumquodque eorum ad sincerum Numinis cultum confert, tantundem ei pretii constituendum est. Contra, qui eo solum consilio pius esse velit, ut eruditus fiat, ille & pietatem lædet, quam unice ob Deum, cui ipsa litat, amare licet; & eruditionem, pietatis pedissequam, a se alienabit. Interim, si regina est pietas, ancillas suas vel uno nutu optime docebit, quid earum ars efficere possit sibi volupe & commodum: Si meta est, ab ipsa eorum omnium, quæ discenda sunt, mensura ac ratio peti debet; & ad ejus lancem, quanti unumquodque habendum sit, expendi. Denique, qui pius potius, quam eruditus esse velit, eruditionem veram vel imprudens acquireret. Summa Summarum (ut Seneca verbo utar) hæc est: Pius homo Deum habet propitium, & quia Deum habet, fontem Sapientiæ, fontem lucis, fontem boni, fontem veri habet. Ex hoc uno fonte hausit Moses ille, cui universa gentium antiquitas omnem suam eruditionem, quantumvis infœcia, debuit; nisi quod infeliciter interpolavit; ex eodem fonte ante Moysen hausit. Joseph, & post ipsum Daniel hodie jam laudatus; & uterque consummatæ doctrinæ gloria apud celebratissimas nationes effulsit. Imo quotquot unquam fuere genuina Sapientia præditi, omnes DEO ipso gavisi sunt Præceptore, quem puro, casto, devoto pectore coluerunt. Usque adeo bonis omnia bona adveniunt a Bono Deo! Quod cum nobiliores animæ inter ipsas gentes, a DEO alienas, agnovissent, quemlibet salutis suæ cupidum opem divinam precibus & obsequiis sibi conciliare docuerunt. Τοῦ ὑγιαίνοντος πνεύματος ἡμῶν ἀρχαῖος, princeps medicorum ait Hippocrates: & alius isque comicus:

Θεὸν εἰδὼν, καὶ μὴ τινα πρᾶξαι ἐνθιός

Θεὸν εἰδὼν, καὶ μὴ τινα πρᾶξαι ἐνθιός.

Deum colendo cuncta facies protinus.

Numen colenti cuncta Numen diriget.

Hæc si nobis promittunt, qui veris ipsi experimentis caruere, cur Mosè, Josephi, Danielis, aliorumque Vestigia non audent incurramus. Idem quippe DEUS est, qui illos cordi habuit, & qui nobis obvium dat sese; Eadem Sapientia, cujus illi fuere studio-

si, & quam nos consecramur; Eadem via, qua illi ad eam pervenerunt, & quæ nobis adhuc patet. Non alienum ab hoc loco fuisset, uberius istud explicare; sed quoniam longioris temporis usuram postulasset, & ad talia inculcanda posthac facultas crebra dabitur, summas adhuc attingere sufficit. Omnibus notum est, tria requiri abs quovis, qui in quacunque doctrina operæ sit facturus pretium: Naturam, disciplinam, exercitationem. Quæ qui habet, is eruditionem non solum consequetur, sed eam quoque ad quoslibet salutares usus convertere poterit. Atque horum nihil facile desiderabit, qui pietati operam dederit. Naturæ quidem dona, cum Naturæ DEI beneficiariæ sint, nemo sibi ipsi conferre potest, aut acquirere; hoc tamen perpensum habemus & exploratum; si quis ingenio minus valeat, ad pietatem vero se recipiat, eum tam exoptatos progressus facturum, ut neutiquam habiturus sit, quod de natura tanquam noverca injusta conqueratur. Plus scilicet præsidii piis est in Gratia Divina, quam aliis in abundantia ingenii; illis contra communis naturæ infelicitatem medela in promptu est; his non item. Peccatum quippe illud, quo gens humana se ipsam corrumpit, animo nostro non ea tantum parte, qua Deum respiciebat, atram caliginem induxit; verum omnes ipsius facultates, etiam extimas quasque, misere perturbavit. Quo fit, ut omnis eorum cognitio, qui menti suæ medicinam adferri non patiuntur etiam de iis, quæ ante pedes oculosque sunt, multis modis laboret. In iis autem in quibus imago divina etiam quoad prima saltem lineamenta instauratur, fœnalis illa tarditas & confusio paulatim tollitur. Unde non tantum ad ea, quæ diviniore sunt indaginis, sed etiam ad alia quævis, promptius, vividius, intimiusque pervidenda & comprehendenda capaces redduntur. Ita piæ & doctæ Plur. Rev. Dn. Bengelius.

Hæc est plenior Historia restaurati biennio abhinc Cœnobii Denckendorffensis, loco Hirsoviæ in Scholam Monasticam redacti. De celeberrimo autem Monasterio Hirsaugiensi & de S. Aurelio, Hirsoviæ Patrono, lubet quædam notatu dignissima adicere.

Sequitur ergo

Uberior Historia S. Aurelii

& Originum Antiquissimi & Celeberrimi Monasterii
Hirsaugiensis,

Aurelius, natus Armenius, nobili ortus Familia, maturè factus est Episcopus in urbe Rhedicianorum ORSA. Eo tempore vixit S. Dionysius, Archi-Episcopus Mediolanensis, multum tentatus ab Arianis ob Orthodoxiam suam & pulsus tandem Episcopali suâ sede in Exilium venit in Armeniam A. 361. Cùm & ipse Liberius Papa exulare cogere-
retur. Jungebantur statim Aurelius & Dionysius & mutuo amore invicem certabant. Dionysius quidem in loco Exiliæ sui Custodia cingebatur, Aurelio tamen aditus semper liber-

liberrimus ad Dionysium concessus fuit, qui ipsum hunc Exulem necessariis alimentis instruxit, sicque leges charitatis & hospitalitatis Christianæ probe observavit. Dionysius eum mortem diu ante prævideret, rogavit Aurelium, ut corpus suum Mediolanum, si fieri posset, transferret; quod secutâ piâ morte Dionysii strenuè, sed non sine gravissimis molestiis fecit & corpus Dionysii Mediolanum feliciter perduxit; Ibi successorem Dionysii Ambrosium salvavit. Cum autem in Armeniam ad Episcopatum suum redire vellet Aurelius, ab Ambrosio detineretur. Non tamen diu mansit, sed cursum suum maturavit. In itinere apparuisse Aurelio fertur Dionysius & ei indicasse, ipsi proximè moriendum esse. Haud multò post maligna febris Aurelium afflixit & eum extinxit, ut in brachiis & amplexibus Ambrosii decesserit, eum prius res suas optime ordinasset & quid post mortem fieri vellet, indicasset. Obiit autem S. Aurelius d. 15. Maj. qui & Dionysii dies emortualis ante triennium fuit, illo tempore, quo Gratianus & Valerianus Imperatores ad Gubernaculum sederunt. Ambrosium ergò obitus Aurelii summe movit, ut ei lacrumabundus iusta persolverit. Exuvias Aurelii ad latus Dionysii Mediolani terræ mandavit & in ejus honorem magno in cœtu parentationem habuit, cujus initialia verba hæc erant: Amisimus fratrem & Pastorem dulcissimum, imò præmisimus. Mansit corpus Aurelii in urbe Mediolanensi usque ad tempora Caroli M. Imperatoris. Tum Nothingus, Episcopus Vercellensis, id secum in Episcopatum suum perduxit. Sed nec ibi diu quievit S. Aurelii corpus: Nam tempore Ludovici I. Imp. Hirsoviâ usque perductum fuit.

In Manuscripto quodam antiquissimo hæc leguntur de S. Aurelio. B. Aurelius, Nobilibus & Religiosis Parentibus in Armenia natus. Errat hinc Trithemius, qui Aurelium Germanum esse dicit. Idem scribit Dionysium A. 379. obiisse: Sed Daniel Papebroch, Celebrerrimus Historiæ Sanctorum scriptor, in Actis Sanctorum ad mensem Maj. p. 4. num. 10. dicit: Enorme hoc esse quoad Dionysium Chronologiæ mendum.

Nothingus ille, Episcopus Vercellensis, filius fuit Erlasidi, Celebrerrimi Calvensum Comitæ & à Carolo M. Imp. Episcopatum Vercellensem accepit. Exactis primis Annis Episcopatus in patriam Nothingo redire libuit, ne autem vacuus eò perveniret, permisso Mediolanensium Corpus S. Aurelii, clirelli impositum, secum traxit. Et hæc ipsa translatio Corporis, sive Exuviarum S. Aurelii occasionem dedit ad foundationem, seu potius Restaurationem celebrerrimi Cænobii Hirsoviensis, quæ facta est A. 830. Ludovico Imperio gubernante. Tres enim sunt foundationes hujus Monasterii, in ea Sacra Edis Turri, quæ ad meridiem olim spectabat, delineatæ hisce quondam verbis legantur:

Anno Domini DCXLV. ist die erst Stiftung des Closters Hirsau beschehen von einer Wittfraben Helisenâ, von dem Geschlecht der Edlen Knecht zu Calto an dem Berg Ottenbronn.

Anno Domini DCCCXXX. Ist die andere Stiftung beschehen unter dem Berg Ottenbronn/ wie das Closter noch im Augenschein sich/ durch Erlatridum, einen Graven zu Calto.

A. Christi MLXXXIII. Ist die dritte Stiftung beschehen auff diesem gegenwâr-

Y y 3

tigen

tigen Platz (da jetzt das große Kloster steht) durch Erneuerung Adelberti, des Grafen zu Calw und Bestätigung Kayser Heinrichs des Vierten / und ist besetzt worden mit Dreihundert Personen.

De fundatione primâ sequentia habet antiqua quædam Scriptura, A. 1534. in Spirensis Ecclesiæ Armario reperta.

Anno 645. Vidua quædam dives fuit, nomine HELISENA, ex familia Nobilium Servorum de Calw, quæ cum nonnullis in viduitate Annos perseverasset, solummodo DEO adhærere cupivit. Dominum DEUM fideliter & cottidie deprecata est, quia hæredem illi non dedisset, & unica sit fœmina, ipsi inspirare dignetur, qualiter possessionem suam juxta divinum suum expenderet beneplacitum, per quod nomen ejus honoraretur & laus ejus multiplicaretur. Itaque nocte quædam ad ipsam in somnis vox clamans pervenit, dicens: HELISENA respice, DEUS te tuâ prece exaudire disposuit. En tibi in signum planitiem hanc, tribus super uno trunco pinis, admodum pulcris arbutculis, exornatam vides. Illuc tu Ecclesiâ in DEI honorem ædificare debes, in qua nomen ejus honoretur, & laus ipsius multiplicetur. Excitata autem, cuncta quæ viderat & audiverat, adeo præfenti retinuit memoria ac si vigilanti contigisset, jugiterque ob oculos posita conspexisset, quamvis ante hoc factum illò pervenisset nunquam, totum verò illud apud semetipsam secretò, nihil revelans, conservavit.

Mane igitur ad DEI honorem vestem se induens sericam atque festivam & assumptâ Ancillâ suâ, servisque duobus, quasi deambulatura viam contra prædia arripiens descendit, per eundem ascendens montem, planitiem illic eminens, qualem in somnis viderat, conspexit, unde lætificata festinansque progressa, pinos tres super uno trunco amœnam circa planitiem pulcros offendit, tunc in terram lacrymantibus oculis corruens, vestem posuit sericam, & juxta pinos collocavit, in signum, quod suam possessionem & substantiam omnem ad laudem & honorem DEI in ipsum locum velit commutare; sicque demum cum sua familia mox regressa, omnes suos amicos, scilicet Edwardum & Leupoldum, Nobiles servos, patuos suos, qui tunc oppidum Calw regebant, primarium quoque Civitatis Magistrum, cum omni suâ convocat familia, factum insinuat universum, postulatque cum fundus & jus loci ad ipsos pertineant, consentire velint, responderunt, quod non fundum tantum pro ædificio, sed & nemora cum pascuis & agris ad ipsum montem & prædia pertinentia tradere velint. Mox Helisena sericam vestem, annulos & quæque pretiosa sua in Capellam S. Nicolai apportari jussit, Domino DEO promittens, posthac se nullo sæculari ornatu tam indumentis, quàm monilibus in corpore suo usurpaturam. Indies cogitabat & continuè qualiter divinam illicò perficeret voluntatem, Ecclesiâ in DEI honorem corpore ædificare, quam & triennio consummavit, quâ constructâ, rursus omnipotentem DEUM deprecata est, ut & qui Templum illi pro sui nominis honore ædificandum indicarat, in quo & nomen illius honoraretur & laus ejus multiplicaretur, id ipsum quoque præsto esset ad suam perficere voluntatem: demùm illi nox in somno advenit instruens, ut in ipsâ Ecclesiâ personas, quæ Nomen DEI glorificent & laudem suam multiplicent, collocet. Hinc domum, Ecclesiæ contiguam, construi cœcit, in quam personas quatuor mundo abstractas & ali-

alimento sufficienti provisas, quæ divinæ laudis studio solummodo incumbere, ordinavit; hocque institutum suum tam Ecclesiasticâ, quàm seculari potestate confirmari fecit. Ecclesiam autem ingens populi frequentia, magnâ cum devotione in laudem DEI quæ gloriâ quotidie visitabat. Sicque post rerum harum consummationem & confirmationem DEUS eam necdum quidem consecrato Templo ex hoc vocavit sæculo, ac Tubingæ sepulta est.

Et ego Bruno Nobilium servorum, EWARDI & LEUPOLDI, Notarius factio huic interfui.

Igitur defunctâ Helisenâ, Nobili ac sanctâ vidoâ, Templum quod in planitie, seu vertice collis prominentis juxta præterfluentem fluvium Nagolt construxerat in honorem S. Nazarii consecratum est. Hinc & hodie Collis San-Nazarii nuncupatur, ad cujus crepidinera Cella Sancti Aurelii, antiquum nunc & transportatum Monasterium dictum, postmodum fundabatur.

Hujus autem Ecclesiæ tugurium lapideum, & humile S. Nazario dicatum, vetustate nimia ante multos annos collapsum est.

Historiæ hujus memorabilis ignarus quidem *Trübemius* erat, sed tamen in Chronico suo *Hirsaugienfi* mentionem facit Capellæ, in honorem S. Nazarii extructæ, nec procul à Castello *Erlaufrieds*, Comitum Calvensis, sitæ, quæ etiam nomen indidit monti, cujus vertici superstructa erat, in eam Capellam Corpus S. Patris Aurelii, in Germaniam transportati, reponi placuit, donec de alio loco provideretur, ut *Trübemius* refert, qui plura habet de secunda, quam de prima fundatione Cænobii Hirsoviensis, quod FULDAM quoad secundam fundationem pro Matre agnoscit. Namque Abbas *Magnentius Rabanus* Abbatem cum 15. Monachis ex Monasterio suo Fuldensi Hirsoviæ misit.

De tertia Fundatione Monasterii Hirsoviensis, factâ per Adelbertum, Comitem Calvensem, Anno 1059. sub *Friderico* Abbate inceptâ, ac sub *Wilhelmo* Abbate perfectâ, inter alia hæc memoras *Trübemius*: Quod Comitum Adelberti Avus Cænobium hoc bonis omnibus spoliaverit, expulsisque Monachis, paucos in locum Clericos posuerit, sed quod ad mandatum Leonis IX. Papæ Rom. prædicti Comitum Avunculi, Anno Monasterii quinquagesimo sexto, restitutum fuerit, maximè ad instantiam Wiltrudis Comitissæ, Conjugis suæ, nati Ducissæ Poloniæ.

Wilhelmus, Abbas Hirsoviensis, Monasteria & Religionem ad pristinum vigorem Reformationis revocans, 130. Abbates in diversis locis ordinavit, nec non centum & plura, tam per se, quàm per Fratres sibi subiectos deformata reformavit, insuper octo nova Monasteria construxit: Nempe Hirsoviense, S. Gregorii, quod Richenbach dicitur, S. Georgii in Nigrâ Silva, S. Martini in Bavaria, Erfurt in Thuringia, Zwifalten, Wilhelm in Suevia, & Lauense in Carinthia. Verùm Schaphusæ & Petersbusæ, Monasteria pene destructa, restauravit.

Wilhelmus
Monasterio-
rum Conditor
& Reformator.

Uti autem Monasterium Hirsaugiense ob Antiquitatem celebre est, ita quoque strictioris disciplinæ & Eruditionis nomine omni sæculo extitit venerandum. Ex eo Episcopi postulati sunt sequentes:

Hirsoviæ celebritas.

1. Sigis-

*Episcopi ex
Monasterio
Hirsaugiensi
postulati.*

1. *Sigismundus*, doctus Concionator, Episcopus Halberstadiensis. Anno Christi 894.
2. *Reginboldus*, Episcopus Spirensis, circa Annum 947.
3. Sanctus *Eccwardus*, Slesvicensis Episcopus, Gottmannus transnominatus, quasi VIR DEI. Anno 964.
4. *Bernwardus*, Herbipolensis Episcopus, † An. M. IV. Natus ex Comitibus Rotenburgensibus ad Tubarum.
5. Sanctus *Gebehardus* (Frater Berchtoldi Zeringensis, Suevorum & Carinthiorum Ducis) Episcopus Constantiensis circa Annum 1084.
6. *Gebehardus*, Spirensis Episcopus, circa Annum 1101. Comes Uracensis.
7. Sanctus *Diemo*, Archi-Episcopus Salisburgensis circa Annum 1101.
8. Sanctus *Theogerus*, Mediomatricum Episcopus, circa Annum 1119.

*Monachi
quidam Hir-
saugienses,
sanctitatis o-
pinione clari.*

Fuere etiam Monachi quidam Hirsaugienses, sanctitatis opinione clari, inter quos eminere sequentes:

1. *Adalhardus*, scientiâ seculari & divinâ præditus. In cæcitate oculorum & doloribus Capitis maximis miram patientiam præstitit. Triennio prius, quàm moreretur, obitus sui diem & horam præsciuit. † A. 923. 7. Calendis Decembris.
2. *Wernboldus* recusavit Episcopatum Spirenses, nolle se mundo servire distans. Obiit 975.
3. *Adelbertus*, vivum sanctimonie Exemplar ac multis incitamentum æmulandæ virtutis, dilectione erga Christum sincera flagrans, laudes ejus in ore semper habebat. † 1088. 12. Cal. Maj.
4. *S. Bercholdus* monuit Abbatem suum Gebehardum de porrigenda pauperibus solita annona, obiit 1104.
5. *S. Ermenoldus*, ex Monacho Hirsaugiensi factus Laurissensis Abbas, ab Henrico V. Imperatore constitutus. Sed cum munera Gratiutudinis ergo Frater ipsius Cæsari dedisset, ipse, ut à Simonie suspicione liber esset, Abbatia se abdicavit. †. 8. Id. Januar. 1115.
6. *S. Bruno*, è stirpe Comitum Wirtenbergicorum, Abbas Hirsoviensis, laudem habuit admirandæ sanctitatis. vid. Trithemius, Crusius.

*Eberhardus
III. Dux
Wirt. Hirso-
vie singulari
gratiâ addi-
tus.
Wilh. Ludo-
vicus, Dux
Wirtenb.
Hirsovia
moritur.*

Tanto in pretio habuit Hirsoviense Monasterium *Eberhardus III.* Dux Wirtenbergie, PATER Patriæ, ut sæpius eò veniret & in sancto illo secessu Alumnorum Latinis atque Germanicis hymnis in choro, ut vocant, decantatis, se oblectans, curæ Acidulari ibi vacaret. Paulo ante obitum suum, patriæ tristissimum, Hirsovie fuit, d. 2. Jul. 1674. pie defunctus.

Anno 1677. die 23. Jun. ipso tempore Jubilæi Tubingensis *Wilhelmus Ludovicus*, Dux Wirtenbergie, Serenissimi & Clementissimi nostri Principis Celsissimus Parens, Hirsovie inopinatâ, sed beatâ morte obiit. Vidua Ejus Sere

Serenissima eademque Mater Serenissimi nostri Principis Diva *Magdalena Sibylla*, utut Hirsfoviæ primis felicissimi Conjugii sui annis tristissima mortecellissimi Conjugis profundissimum vulnus acceperit, ita æstimavit Hirsfoviæ, ut sæpissimè eò profecta, cultui divino ibi vacaret.

Sed hoc tantum Monasterium post captum ad Oetisbemiū *Fridericum Carolū*, Ducem Wirtenbergiæ, Administratorem ac Tutorem supremum, à Gallis, vel Hibernis potius prædonibus, miserè devastatum d. 20. Septembr. (atro die) Anno 1692. contlagravit, & sic ruit alto à Culmine magni Nominis HIRSOVIUM.

Magdalena Sibylla, vidua Dux Wirtenb. Hirsfoviæ, & summarix. Buxum Hirsfoviæ.

De Pædagogii Wirtenbergicis & de Gymnasio Stuttgardiano.

PRÆter memoratas & laudatas Scholas Monasticas duo olim fuere in Ducatu Wirtenbergico Pædagogia, Stuttgardianum & Tubingenſe, Lycea inter Scholam trivialem & Academicam intermedia. Sapienter enim iudicantur veteres per gradus juventutis scholasticæ divinâ ope enitendum esse ad veram Eruditionem & Sapientiam. Stuttgardiani Pædagogii Author & Fundator fuit *Christophorus*, Dux Wirtenbergiæ, qui primis quinque classibus scholæ Metropolitanæ addidit sextam, in qua Nobiles & inferioris conditionis Adoleſcentes, Extranei æquè ac Wirtenbergici, absolutorio ad studia Academica præparabantur. Tandem Pædagogium hoc Stuttgardianum in Gymnasium fuit mutatum sub auspiciis Serenissimi Principis ac Domini FRIDERICI CAROLI, Ducis Wirtenbergiæ &c. Administratoris & Tutoris supremi, qui Illustre hoc Gymnasium Stuttgardianum, die 27. Mart. Anno 1684. fundavit & sex classibus septimam adjecit. Primus hujus Gymnasii Rector fuit *Joh. Georgius Effichius*, *Josephi Gmelini*, Pædagogarchæ Stuttgardiani, Successor & Abbas Monasterii San-Georgiani, Didacticus planè singularis & in omni literaturâ elegantiore versatissimus, obiit Anno 1705. d. 6. Octobr. Ei in Dignitate Rectorali succcessit *Tobias Menverus*, VIR Candidus & eximie doctus, Serenissimæ Juventutis Wirtenbergicæ Informator quondam dexterrimus. Moderni Professores Illustri Gymnasii Stuttgardiani sunt, *Johannes Schneckardus*, Serenissimi Wirtenbergiæ Ducis Antiquarius, *Joh. Ulricus Erhardus*, Poëta Cæsareus Laureatus, *Matthæus Conradus Hochstetterus*, *Philippus Jacobus Jenschius*, *Christianus Eberhardus Weissmannus*, in Templo Stuttgardiano primario Ecclesiastes, *Vitus Weibenmajerus*, *Joh. Wendelinus Bardili*, *Christianus Herbertus Knobelius*, qui in Theologiâ, Mathesi, Historiâ Ecclesiastica & civili, Logicâ & Linguis cum Dignissimo Domino Rectore Auditores suos naviter & fideliter erudiunt. Precamur supremum Scholarcham cœlestem, ut eorum plantationibus & rigatibus ex alto clementissimè porro benedicat. Ex

Pædagogii Stuttgardiani Fundatio.

Origo Gymnasii Stuttgardiani.

Ejus Rectores.

Professores Illustri Gymnasii.

Profeſſoribus Illuſtris Gymnaſii ad cœleſtem patriam advocati ſunt. *Schellenbaurius*, *Seizius*, *Canſſererus* & *Renchlinus*.

De Pædagogio Tubingenſi.

Philipp. Melanchthon
Tubinga docuit, inde
Wittebergam vocatus.

Tubinga etiam præter Academiam & Scholam Trivialeſem, vulgò Anatolicam, florentiſſimum olim Pædagogium habuit, cui celeberrimus *Philippus Melanchthon* ſuum ſplendorem intulit, Wittebergam vocatus circa initium Reformationis. Ceſſit illi *Ulricus*, Dux Wirtenbergiæ, ad tempus, bene gnarus, tantum virum in his terris eſſe neceſſarium; Sed cùm Dux *Ulricus* per quindecim Annos Exul à Ducatu ſuo abeſſet, in Saxonia manſit

Melanchthon. Quod autem laudatum Pædagogium Tubingenſe concernit, in illo pro junioribus Studioſis quatuor claſſes olim conſtitutæ erant, in quibus ſingulis per ſingulos dies quinſ horis ſecundum Lectionum conſtitutam ordinationem docebantur. A Rectore inſcriptos & pro officio ad Pædagogarcham de profeſſu iudicando miſſos Pædagogarcha, vel totum etiam Bonarum Artium Collegium, examinavit, tentavit & pro ingenii capiti ſtudiorumque progreſſu in competentem & aptam claſſem locavit, inprimis ad veram & ſinceram Pietatem ſtudioſè excitavit.

Quotidianæ in Pædagogio Tubingenſi repetitiones ex auditis lectionibus inſtituebantur, ſingulis ſeptimanis ex prælectis locis argumenta proponebantur & ad Phraſin Ciceronianam juniores Studioſi dextre examinabantur: Singulis ſemeſtribus Studioſi claſſici maturiores, Pædagogio egreſſi, ad altiora ſtudia promovebantur. Tempore Belli tricennalis hoc Pædagogium Tubingenſe maximam partem evanuit. Nunc tantus defectus per Ducale Gymnaſium Stuttgardianum quodammodo ſuppletur.

De Præceptoribus & Alumnis Monaſticiſ.

Illuſtris Gymnaſii Stuttgardiani Profeſſoribus non ſunt inferiores, ſed pares dignitate & laboribus Præceptores Monaſtici: Quot enim inter nos florent Scholæ Clauſtrales, tot habemus Gymnaſia, in quibus Alumni Principis ad ſtudia Academica præparantur. Uti verò in Gymnaſiis duæ ſunt claſſes Superiores, ita etiam Lycea noſtra Monaſtica ſuos habent gradus. Blabyram & Denckendorffium ex Scholis trivialibus ii mirtuntur, qui in publico Examine provinciali, quod Pentecoſtale vocant & ſingulis fere Annis Stuttgardiz habetur, bonis moribus & literis ſe commendarunt. Bebenhuſam & Maulbronniam Blabyrâ & Denckendorffio promoventur illi, qui exacto ſuo biennio in bonis literis & linguis æ naviter exercuerunt. In ſingulis Scholis Monaſticiſ Alumni mane horâ quintâ, & noctu horâ nonâ ad preces atque Lectionem S. Scripturæ ſigno campanulæ vocati, conveniunt: Bis etiam ſingulis diebus ante & poſt Meridiem in Choro, ut vocant, Latinos hymnos,

hymnos, psalmos inprimis, præsentè Hebdomadario, decantant & Caput Hebræicum Græcumque ex Bibliis alternativè in ordine legunt. Sumpto etiam cibo & potu post prandium & Cœnam denud Cantica ingeminant & quatuor lectiones singulis diebus frequentant. In Monasterio Bebenhusano superiori sub Abbate Reverendissimo, Domino *Johanne Andrea Hochstettero*, SS. Theologiæ Doctore, Consiliario Wirtenbergico, Generali Superintendente & Ordinum Provincialium in Senatu archiori Assessore, undique Gravissimo, docent hodie Viri Plurimum Reverendi & Dignissimi, *Dn. M. Christophorus Fredericus Weimannus*, & *Dn. M. Christianus Hochstetterus*. In Monasterio Superiori Mulifontano Superiori sub Abbatis Summè Reverendi Domini *Erici Weimanni*, Consiliarii Wirtenbergici & Generalis Superintendentis Meritissimi Directione impræsentiarum Alumnos erudiant Viri Plurimum Reverendi & Doctissimi, Dominus *M. Johannes Christianus Langius*, & Dominus *M. Johannes Christianus Speidelus*. In Cœnobio Denckendorfsenfi inferiori sub Præpositi Summè Reverendi, Domini *Johannis Frederici Hochstetteri*, SS. Theologiæ Doctoris, Consiliarii Wirtenbergici & Generalis Superattendentis Gravissimi Præsidio mores & Studia Alumnorum formant Viri Plurimum Reverendi & Doctissimi, Dominus *M. Andreas Christophorus Zellerus*, Dominus *M. Johannes Albertus Bengelius*. In Monasterio Blabyrensi inferiori sub Abbatis Maximè Reverendi Domini *Johannis Wendelini Büsfingeri*, Consiliarii Wirtenbergici Meritissimi autoritate studiis & moribus Alumnorum præfunt Viri Plurimum Reverendi & Doctissimi, Dominus *M. Georgius Valentinus Zaisius*, qui recentissimè ad Pastoratum & Decanatum Blabyrensem elementissimè vocatus, proximè statione suâ Scholasticâ decedet. Dominus *M. Philippus Henricus Weissenfée*, & Dominus *M. Johannes Leonhardus Seiboldus*, Dignissimi Domini *Zaisii* Successor. Bebenhusani, Mulifontani & Denckenдорfsenses Præceptores juxta officium Scholasticum defunguntur etiam munere Publico Ecclesiastico. Blabyrenses Ordinariè non concionantur, extraordinariè tamen in casu necessitatis pro Ministris Ecclesiæ Blabyrensis Sermones Sacros habent. Adsit supremus Scholarcha DEUS Optimus Maximus hisce Scholarum Monasticorum Præsulibus & Præceptoribus Omnigenâ suâ gratiâ, eorumque laboribus sanctissimis, simul & molestissimis, in Honorem Divini sui NOMINIS largissimè ex alto benedicat.

Catalogus Alumnorum Mulifontanorum.

Johannes Jacobus Laitenberger, Kircho-Teccensis.
 Johannes Cunradus Beck, Göppingensis.
 Davides Fredericus Mægerlin, Canttadiensis.
 Johannes Ludovicus Caspar, Göppingensis.
 Fredericus Jacobus Biber, Waiblingensis.
 Philippus Jacobus Gothofredus Braun, Nürtingensis.
 Johannes Fredericus Hochstetter, Burgstallensis.

Z z i

Christo.

Chriſtophorus Fridericus Groß, Kircho-Teccenſis.
 Theodorus Theuß, Kirchbergenſis.
 Georg. Fridericus Theophilus Hirschbach, Oetingenſis.
 Johannes Ludovicus Densler.
 Johannes Adamus Zimmermann, Heidenheimenſis.
 Johannes Davides Huſchwadel, Kircho Teccenſis.
 Johannes Fridericus Mörleth, Marbacenſis.
 Philippus Jacobus Haage, Schorndorfenſis.
 Johannes Jacobus Widmann, Bahlingenſis.
 Philippus Jacobus Stölzel, Bieticanus.
 Gothofredus Ulricus Hochſtetter, Beſſigheimenſis.
 Johannes Jacobus Gaſteiger, Uracenſis.
 Fridericus Jacobus Leude.
 Johannes Davides Hauſch, Münsingenſis.
 Martinus Ludovicus Oſiander, Tübingenſis.
 Joachimus Ludovicus Neuffer, Uracenſis.
 Iſraël Bremer.
 Abrahamus Becherer, Waiblingenſis.

Moderni Alumni Bebenhuſani ſunt ſequentes.

Johannes Bloß, Tübingenſis.
 Fridericus Guilielmus Schmid, Kircho-Teccenſis:
 Everhardus Ludovicus Bardili, Zellenſis.
 Henricus Ernestus Reinhart, Roſenfeldenſis.
 Johannes Chriſtianus Philippus Leurwein, Waldenburgo- Hohenloicus.
 Johannee Guilielmus Gentner, Leomontanus.
 Johannes Philippus Brauch, Aſchenſis.
 Theophilus Fridericus Heß, Herimontanus.
 Johannes Philippus Burgundiſch, Ober-Eßlingenſis.
 Fridericus Jacobus Mercklin, Hornbergenſis.
 Johannes Fridericus Weigel, Unter-Oewisheimenſis.
 Johannes Jacobus Romig, Weylheimenſis.
 Johannes Chriſtophorus Landauer, Grübingenſis.
 Johannes Eihardus Hartmann, Herimontanus.
 Thomas Andreas Nicolai, Uracenſis.
 Everhardus Fridericus Machtoſſ, Herimontanus.
 Johannes Walch, Deßingenſis.
 Joh. Juſtus Fridericus Leger, Brenzianus.
 Conradus Georgius Röſler, Feldſtettenſis.

Johan-

Johannes Jacobus Stengelin, Tuttlingensis.
 Johannes Antonius Majer, Nufftingensis.
 Theophilus Fridericus Salomon, Lauftenfis.
 Leopoldus Fridericus Wolffermann, Erzingensis.
 Carolus Christophorus Sattler, Geraftertenfis.
 Johannes Adamus Mack, Feldstettenfis.

Catalogus Alumnorum Denckendorffensium.

Helvicus Immanuel Beck, Mührlingenfis.
 Cunradus Wilhelmus Drommer, Nusdorffensfis.
 Joannes Josephus Colb, Obereifesheimenfis.
 Philippus Fridericus Hiller, Mühlhufanus.
 Petrus Mezger, Schorndorffensfis.
 Johannes Andreas Landenberger, Balingenfis.
 Johannes Jacobus Mezger, Kirchheimenfis ad Nicrum.
 Johannes Christophorus Müller, Vayhingenfis.
 Johannes Dietericus Hertelin, Vinimontanus.
 Georgius Fridericus Hopfer, Altingenfis ad Nicrum.
 Johannes Fridericus Schickard, Heffigheimenfis.
 Eberhardus Fridericus Behr, Bennigheimenfis.
 Johannes Schweizer, Weileranus apud Eſchenau.
 Ernestus Gottofredus Autenrieth, Ottmarsheimenfis.
 Georgius Philippus Binder, Unterlettingenfis.
 Johannes Gottlieb Jung, Steinheimenfis ad Murram.
 Chriftianus Carolus Eſchenmajer, Leobergenfis.
 Johannes Fridericus Wohlgemuth, Marpacenfis.
 Davides Chriftophorus Magirus, Marpacenfis.
 Johannes Georgius Wagner, Roſenfeldenfis.
 Cunradus Davides Moſer, Güglingenfis.
 Chriſtophorus Iacobus Kœlreutter, Nagoltenfis.
 Tobias Boſch, Güglingenfis.

} locati per sortem.

Ordo Alumnorum Blabyrenſium, quo nunc
 loca ſua occupant.

W ilhelmus Fridericus Haſelmajer, Göppingenfis.
 Chriſtophorus Fridericus Horſt, Vayhingenfis.

Geor-

Chriſtophorus Fridericus Groſs, Kircho-Teccenſis.
 Theodorus Theuſs, Kirchbergenſis.
 Georg. Fridericus Theophilus Hirtſchbach, Oetingenſis.
 Johannes Ludovicus Denſler.
 Johannes Adamus Zimmermann, Heidenheimenſis.
 Johannes Davides Huſchwadel, Kircho Teccenſis.
 Johannes Fridericus Mörleth, Marbacenſis.
 Philippus Jacobus Haage, Schorndorfenſis.
 Johannes Jacobus Widmann, Bahlingenſis.
 Philippus Jacobus Stölzel, Bieticanus.
 Gothofredus Ulricus Hochſtetter, Beſſigheimenſis.
 Johannes Jacobus Gaſteiger, Uracenſis.
 Fridericus Jacobus Leude.
 Johannes Davides Hauſch, Münnſingenſis.
 Martinus Ludovicus Oſiander, Tübingenſis.
 Joachimus Ludovicus Neuſſer, Uracenſis.
 Iſraël Bremer.
 Abrahamus Becherer, Waiblingenſis.

Moderni Alumni Bebenhuſani ſunt ſequentes.

Johannes Bloſs, Tübingenſis.
 Fridericus Guilielmus Schmid, Kircho-Teccenſis.
 Everhardus Ludovicus Bardili, Zellenſis.
 Henricus Erneſtus Reinhart, Roſenfeldenſis.
 Johannes Chriſtianus Philippus Leutwein, Waldenburgo-Hohenloicum.
 Johannee Guilielmus Gentner, Leomontanus.
 Johannes Philippus Brauch, Aſchenſis.
 Theophilus Fridericus Heſs, Herimontanus.
 Johannes Philippus Burgundiſch, Ober-Eſſlingenſis.
 Fridericus Jacobus Mercklin, Hornbergenſis.
 Johannes Fridericus Weigel, Unter-Oewisheimenſis.
 Johannes Jacobus Romig, Weylheimenſis.
 Johannes Chriſtophorus Landauer, Gruibingenſis.
 Johannes Ethardus Hartmann, Herimontanus.
 Thomas Andreas Nicolai, Uracenſis.
 Everhardus Fridericus Machtolf, Herimontanus.
 Johannes Walch, Deſtingenſis.
 Joh. Juſtus Fridericus Leger, Brenzianus.
 Conradus Georgius Röſler, Feldſtettenſis.

Johan-

Johannes Jacobus Stengelin, Tuttlingenſis.
 Johannes Antonius Majer, Nuffringenſis.
 Theophilus Fridericus Salomon, Lauffenſis.
 Leopoldus Fridericus Wolffermann, Erzingenſis.
 Carolus Chriſtophorus Sattler, Geraſtettenſis.
 Johannes Adamus Mack, Feldſtettenſis.

Catalogus Alumnorum Denckendorffenſium.

Helvicus Immanuel Beck, Mühringenſis.
 Cunradus Wilhelmus Drommer, Nusdorfſenſis.
 Joannes Joſephus Colb, Obereisheimenſis.
 Philippus Fridericus Hiller, Mühlhuſanus.
 Petrus Mezger, Schorndorfſenſis.
 Johannes Andreas Landenberger, Balingenſis.
 Johannes Jacobus Mezger, Kirchheimenſis ad Nicrum.
 Johannes Chriſtophorus Müller, Vayhingenſis.
 Johannes Dietericus Hertelin, Vinimontanus.
 Georgius Fridericus Hopfer, Altingenſis ad Nicrum.
 Johannes Fridericus Schickard, Heſſigheimenſis.
 Eberhardus Fridericus Behr, Bennigheimenſis.
 Johannes Schweizer, Weileranus apud Eſchenau.
 Ernestus Gotofredus Autenrieth, Ottmarsheimenſis.
 Georgius Philippus Binder, Unterſettingenſis.
 Johannes Gottlieb Jung, Steinheimenſis ad Murram.
 Chriſtianus Carolus Eſchenmajer, Leobergenſis.
 Johannes Fridericus Wohlgemuth, Marpacenſis.
 Davides Chriſtophorus Magirus, Marpacenſis.
 Johannes Georgius Wagner, Roſenfeldenſis.
 Cunradus Davides Moſer, Güglingenſis.
 Chriſtophorus Jacobus Kœlreutter, Nagoltenſis.
 Tobias Boſch, Güglingenſis.

} locati per ſortem.

Ordo Alumnorum Blabyrenſium, quo nunc loca ſua occupant.

W ilhelmus Fridericus Haſelmajer, Göppingenſis.
 Chriſtophorus Fridericus Horſt, Vayhingenſis.

Geor-

Georgius Fridericus Steinweeg, Bottenheimensis.
 Jacobus Davides Essich, Tubingenfis.
 Johannes Fridericus Ramsler, Metcklingensis.
 Christophorus Dietericus Keller, Tubingenfis.
 Christophorus Cunradus Wagner, Kircho- Teccensis.
 Christophorus Cunradus Heller, Rosenfeldensis.
 Johannes Adamus Hoch, Tubingenfis.
 Georgius Fridericus Weigenmejer, Blabyrenfis.
 David Schabhard, Waiblingensis.
 Georgius Davides Haas, Holzmadensis.
 Georgius Adam Göriz, Saxo-Wylenfis.
 Gebhardus Ultricus Braßberger, Endingensis.
 Philippus Jacobus Lotter, Dorhanensis.
 Antonius Ulmer, Steingebronnensis.
 Carolus Zeller, Möckmühlenfis.
 Johannes Christophorus Bürcklin, Holzelfingenfis.
 Johannes Andreas Georgius Hofflein, Uffenheimio-Onolzbacensis,
 Johannes Philippus Senckeisen, Stuttgardianus.
 Mathæus Sigismundus Osiander, Dagersheimensis.
 Gebhardus Fridericus Keppelmann, Müncklingensis.
 Johannes Sebastianus Saugenfinger, IThammenfis.
 Johannes Jacobus Mörleth, Hochbergensis.
 Adolphus Cunradus Schwenck, Stuttgardianus.

EPILOGUS PRACTICUS,

sive

Alloquium ad Stipendiarios & Alumnos Ducales Paræneticum.

Recenſui, Fratres & Amici chariſſimi, longo ordine Hiſtoriam Stipendiî Ducalis Theo-
 logici & Monaſteriorum dulciſſimæ noſtræ Patriæ maximam partem etiam propter
 vos, ut vobis materiam ſuppeditarem, ſummum Evergetam, DEUM Ter Opt. Maximum
 pro tot tantisque beneficiis, quibus fruimini, ſemper ardentius laudandi & celebrandi. Ju-
 cundiffimâ hac utiliſſimâque Hiſtoriâ ſacrâ Patriæ, vos ad Studium pietatis & virtutis, ſoli-
 dæque Eruditionis, quantum in me fuit, excitare volui. In vobis ſita eſt ſpes Eccleſiæ Wir-
 tenbergicæ, hanc ſpem implere & in ſtadio virtutum ad metam vobis præfixam, alacriter de-
 currere. Mundi vanitates & ineprias fugite, & in Timore DEI, qui omnis ſapientiæ ini-
 tium & complementum eſt, ſtudia veſtra rite tractate, precantes ſupremum NUMEN, ut
 vobis gratiâ ſuâ præluere, voſque per Spiritum ſanctum in omnem veritatem ducere velit.

Ne

Ne sitis scandalo cuiquam, qui ad instaurandum & restaurandum, non ad destruendum Regnum JESU Christi vocati estis: Væ dantibus scandala proximo: (*) Custodite primò vestras animas, pretiosissimo sanguine Theandrico redemptas, custodite eas quàm studiosissimè, uti (**) Josua, ad æternam felicitatem properans, populum DEI monet: Deinde pari summâque curâ & solitudine animabueor-
 (*) *Matth.* 18, 6. 7.
 (**) *Josua* 23, 11.
 rum, qui vobis committentur, prospicite. Messis est magna, Fratres & Commilitones charissimi, laboremus suo quisque loco, sumus fideles *ἐργάται* DOMINI; Non otiosi itemus in Foro & Theatro hujus mundi, sed manus messi sedulas inferamus, id est, in sudore vultus nostri laboremus, verbum DEI piè scrutemur, hæresin internam, profundissimam nostram miseriam & corruptionem semper magis cognoscere atque debellare discamus. Bella DOMINI etiam externa contra hostes veritatis, infra prolixius recensendos, strenuè geramus, sed Armis Spiritus S. incedamus. State viriliter, nec confestim, vix visis hostibus, fugite. Statum controversiarum Theologicarum penitus inspicite & Theses sanctissimæ atque antiquissimæ nostræ fidei piè defendite. Libros symbolicos juxta S. Scripturam diligenter evolvite, complectuntur illi, ut nostis, sacratissimam illam Megalandri nostri LUTHERI & *ὁμοφύχου* Theologorum veterum confessionem, quam illis non caro & sanguis, sed Pater cœlestis & quidem in igne crucis fornace revelavit. O mei Fratres! sumus & nos veri Confessores JESU CHRISTI, quos nihil depellat à studio veritatis.

Commendo vobis etiam Spiritu DEI plenissimam Confessionem celsissimi Ducis CHRISTOPHORI, nostris Ordinationibus Ecclesiasticis insertam & ad Concilium Tridentinum à sanctissimo hoc HEROE transmissam, in hunc diem, tremante & fremente tenebrarum Principe, inexpugnabili.

Scripta etiam puriorum Theologorum, quibus Patria nostra in primis ultimis duobus Seculis per Gratiâ DEI fuit fecundissima, sedulò perlegite, sed non in nudâ *γνώσει*, quæ inflat, subsistite, potius illud Salvatoris aureum Epiphonema cordibus vestris tenaciter infigite: Hæc si sciveritis, beati eritis, si feceritis. Non in verbis, sed in factis, sive pietatis Exercitiis continuis, res Religionis nostræ consistunt, verba sunt *Iustini Martyris*, antiquissimi Patris, in I. parænetico ad Græcos p. 25. *ὁ λόγος μέγιστος, ἀπὸ καὶ ὅτι οὐκ ἔστιν ἄλλο χριστιανόν, scribit in Epist. 3. ad Magnes.* Pius Ignatius, totus amore IESU flagrans. Summa Religionis Christianæ est secundum Augustinum, imitari eum, quem *Lib. 2. de Civicis.* Multum ubique scientiæ, conscientiæ parum. Rectè quidem fit, *vital: DEI* (verba sunt pii Gerhardi in præfat. ad Meditationes sacras) quod *ἐπεδοξία* libris, disputationibus, concionibus & modis omnibus defenditur, sed & vita professioni Christianæ ut respondeat, opera danda. Cogitate mecum quanto amore IESU flagraverint pii Martyres, quorum *Acta Theodoricus Ruinartius, Ludovicus Rabus*, alique recensuerunt, Dulcis & jucunda vobis sit purior Historia Ecclesiastica, quam si rite calletis, facile vobis erit, antiquis & novis respondere hæreticis: namque eandem Satanæ *μυροπχυσίτη* ludibram in Theatro mundi, mutatis tantum personis. Pretiosum & prolium quidem est studium Sacræ Historiæ, cum evolunda sint scripta Patrum & ad regulam verbi Divini exigenda; Adde, quod & recentiores Scriptores rerum Sacrarum Theologiæ
 Stu-

Studioſis ſunt inſpiciendi; Non autem cuiſvis contingit adire Corinthum: Interim uti infantibus ſufficit lac & pulmentum ad ſuſtentationem hujus vitæ, ita ſufficit pauperibus Studioſis Compendium Sacræ Hiſtoriz, quale eſt illud Gothanum & Rechenbergianum. Quis eſt diligentior & in ſcrutandis veritatibus divinis devotior, eò erit in inveniendis multis Theſauris literariis atque Gazis veræ Sapientiz felicior. Grata etiam vobis ſit, imò gratiſſima Theologia Catechetica. Non pudeat vos cum parvulis lallare, ſed placeat vobis cum Magiſtro noſtro humilimo, Eodemque optimo Salvatore, deſcendere, ſic aſcendetis quondam & penetrabitis in interiora DEI tabernacula. Omnibus veſtris Studiis intermixtæ ſint piz preces, ſine quibus non patet vobis janua cæli. Aperienda eſt illa devotis precibus, pulſandum eſt ſæpius ad fores Curiz cœleſtis ardentibus ſuſpiriis. Tandem videbitis recluſa omnia Divina penetralia: Siſſo velo ſtolidæ rationis & perruptis muris ignaviz, Ambitionis & ignorantiz, patebit vobis **TEMPLUM** veræ Sapientiz, Sapientiz, Salomoneo (quod tamen *βασις* mundi fuit) longè ſplendidius & anguſtius. Memento, quid Sereniſſimo Clementiſſimoque noſtro Principi, quid Præceptoribus & Ephoris debeatis: veſtrum eſt devotis precibus pro ſalute PATRIS Patriæ & pro incolumitate ſuperiorum inſtare & tales vos gerere, quales pios Studioſos decet, quales in juvenute Joſephus, Daniel & Timotheus fuere, qualis optimus ſalvator in tenera ætate fuit. His veſtigiiſ ſanctorum & Sanctiſſimi tenaciter inſiſtite.

Prava conſortia cane pejus & angue fugite, jejunas & ocioſas quæſtiones, ſuperficiariam atque perfunctoriam Eruditionem, vitate. Solidam & edecumatam rerum divinarum humanarumque cognitionem vobis comparete. Non deſunt nobis hodie ſubſidia, quæ deſuere forſan Patribus noſtris. Utamur illis Adminiculis & gratias DEO agamus humilimas, quod Wirtenbergiz, Patriæ noſtræ dulciſſimæ, plenis modiis admetitus eſt ſua *χαρισμα*. Ne ſimus ingrati, ſed in gloriam DEI, ſupremi Brabeutz, donis gratiz decenter utamur: Ne ſimus pigri & ſtupidi, ſed lucente ſole juſtitiæ oculos aperiamus & è ſomno peccatorum ſurgamus, quia certè tempus eſt ſurgendi: Incidimus enim in tenebriſoſa tempora, quibus infeliciter errant & ad lapides miſeriarum impingunt, quotquot lucem verbi ſcripti non ſequuntur. Non ſumus ambitioſi, nam pulvis & umbra ſumus, hodie vivimus, cras forſitan morientibus ſtandum erit coram Judice ſupremo. O DOMINE IESU, fac ut vigilemus, & oleum fidei Spiritusque in lampadibus cordium noſtrorum habentes, Tibi SPONSO Animarum in occurſum veniamus. Sic beati erimus in æternum, ſic novis linguis cum choro Angelorum ingeminabimus: **SANCTUS,**

SANCTUS, SANCTUS DOMINUS Zebaoth, plena eſt omnis

Terra Gloria ejus, Amen.

BIBLIO-

BIBLIOTHECÆ
SUEVO-WIRTENBERGICÆ
PARS PRIMA,

five

Recensio Librorum Theologorum
In omnibus Partibus Eruditionis Theologicæ, Theticæ,
Catecheticæ, Exegeticæ, Polemicæ,
Prædictæ, Casualis & Historicæ,

Theologis Suevis & Wirtenbergicis

Post Reformationem ad hæc usque
tempora scriptorum,

SUEVIÆ ET WIRTENBERGIÆ SACRÆ
inserta & adornata

à

M. GEORGIO CONRADO PREGIZERO,
Ecclesiæ Tubingensis Diacono.

Theologia Thetica.

- L** Oci Theologici Slavonicè redditi à *Primo Trabero*, Pastore in pago Derendingen prope Tubingam.
Jac. Heerbrands, Cancell. Tubing. Compendium Theologicum. Lipsiæ, Anno 1581. Tubingæ 1573. 1579. & 1608. recusum.
Luca Osiandri, Senioris, Institutio Christianæ Religionis, seu Loci communes Theologici, Latine Tubingæ A. 1576. in 8. Germanicè A. 1582. in 8. & Gallicè Montispeliardi A. 1591. in 8.
Augustini Brunni, Pastoris Jesingensis prope Tubingam, Annabergæ in Misniâ nati, Quæstiones fidei Christianæ, sive Catechismus Brentianus, Græcè versus. Tubingæ, Anno 1562. in 8.

A a a

Cass.

- Casp. Lucii*, Abbatis Alpirspacensis, Christliches Echo von den vornehmsten Haupt-Puncten Christlicher Religion. Straßburg. 1586. in 4.
- Joh. Georgii Synwarti*, SS. Theol. D. & Prof. Ord. Tubing. Manuale Locorum Communium de omnibus fere Christianæ Religionis Articulis. Tubingæ 1655.
- Ej. Hand-Büchlein* der vornehmsten Puncten Christlicher Lehre / Tübingen A. 1606. In Linguam Gallicam conversum, & impressum Montispelgardii A. 1615.
- D. Matthæi Hasenrefferi*, Cancell. Tubing. Loci Theologici, seu Compendium Theologiæ, in gratiam Serenissimi Wirtenbergiæ Ducis, *Johann. Friderici*, cum adhuc Princeps esset Juventutis Wirtenbergicæ, scriptum, eidemque dedicatum A. 1600. Tubingæ. Recusum Wirtembergæ 1609. Holmiæ Suecorum 1612. 1686.
- Gülden Kleinod* der vornehmsten Hauptstücke Christlicher Lehre / verteutscht durch *G. W. Frey-Herrn von Stein*. vid. P. Freher.
- Michaelis Schæfferi*, Concionatoris Aulici, & Assessoris Consistorii, Isagoge Compendii Theolog. Tubing. 1606. Luneburg. 1663.
- Joh. Valentini Andrea*, SS. Theol. D. & Abbatis Bebenhusani, Summa Doctrinæ Christianæ. Tubingæ 1614. Luneburg. 1644.
- Theodori Thummi*, SS. Theol. D. Prof. Ord. & Eccles. Tubing. Decani, Synopsis præcipuorum Articulorum fidei, nostro seculo maximè controversorum cum supplementis *Joh. Christophori Pfaffii*, SS. Theol. D. & Prof. Ord. Tubingæ 1703.
- Melchioris Nicolai*, SS. Theol. D. & Præpositi Stuttgardiani, Compendium Theologiæ Aphoristicum Supplementis polemicis auctum à Mich. Müllero, SS. Theol. D. Prof. Ord. & Pastore Tubing. Ulmæ 1688.
- Joh. Adami Osiandri*, SS. Theol. D. & Prof. Cancell. nec non Præpositi Tubing. Theologia Positiva Acroamatica. Tubing. 1679. 1690. in 4. Collegium Systematicum Theologiæ univerzæ. Stuttgard. & Francofurti. 1686. in 4.
- Georgii Henrici Haberlini*, SS. Theol. D. & Profess. primò Tübingensis, postea Ducalis Consistorii Assessoris, Conspectus Locorum Theologicorum *Matthiæ Hasenrefferi* Tabellis exhibitus. Tubingæ 1690.
- Johannus Grassii*, SS. Theol. Doct. Profess. Philosophiæ Emeriti & Abbatis Alpirspacensis, Theologia Positivo - Polemica, methodo uniformi tradita. Francofurti 1684. Theologia Germanica, Teutsche Theologia. Francofurti 1673.
- Mich. Mülleri*, SS. Theol. D. Prof. Cancell. Tub. Tessaradecas Evolutionum Sacrarum. Tubing. 1694. in 8.
- Joh. Wolfgangi Jægers*, SS. Theol. D. Prof. Præpositi & Cancellarii Tübingensis, Compendium Theologiæ Methodo facili & perspicua exaratum per fœdera. Editio secunda. Stuttgardiæ 1702. in 8.
- Systema Theologicum*, in quo præter Thesin copiosius quam in compendio exhibitam recentiores inprimis controversiæ dilucide exponuntur. Tubingæ 1715. in 4.
- Hi sunt præcipui Libri Theologiæ Theticæ, à Theologis Wirtenbergicis scripti. Magnus est usus Theologiæ Theticæ, nemo sine hac feliciter disputat, nemo, Theologiæ

The-

Theticæ ignarus, rectè concionatur. Hanc autem qui caller, qui Θεωτικὴν ὑμῶν τῶν λόγων penitus inspexit, qui Thesin suam Theologicam dictis congruis & Argumentis Domesticis probare potest, & sub cruce Salvatoris in fide perseverat, is optimus est Theologus Theticus, Achille & Goliatho fortior, contra illum nihil valent inferni portæ. Sed qui jejunos est & siccus in Theologiâ Theticâ, Theses Theologicas nec intelligit, nec probare potest, is infelix est disputator & Homilæta, imò miserrimus Christianus, lapsi & Apostasie, si venti, si procellæ persecutionum, aliarumque adversitatum invalescant, proximus. Itaque quod est domui fundamentum, id est in Theologia, accurata Θεωτικῆς noticia & solida defensio. Uri autem Domus, pulveri inædificata, subsistere nequit, ita nec stare illi possunt in DOMO DEI, qui non rite superædificati sunt LAPIDI Angulari IESU CHRISTO. Paulus, Gentium Apostolus, singulari curâ Timotheo Theologiam commendat Theticam, ad eum ita scribens: Θεωτικὴν ἔχει ὑμῶν τῶν λόγων, ὃν παρ' ἡμῶν ἐπίσταται ἐκ πίστεως καὶ ἀγάπης τῆ ἐν Χριστῷ ἰησοῦ. 2. Tim. 2. 13. Formam habeto sanctorum Sermonum, quos à me audivisti, cum fide & charitate, quæ est in Christo JESU.

Theologia Catechetica.

- J**ob. Brentii Catechismus, pia & utili explicatione illustratus. Tubingæ 1551. & 1594. in 8.
Ejusd. Catechismus Teutsch. Wittenberg 1572. in 8. und 12. Grandcfurt 1596. in 16. Stuttgart und Tübingen in 8. und anderem Format fast alle Jahr.
- Casp. Græteri**, Suevo - Halensis, tempore Ulrici, Ducis Wirtenb. Concinatoris Aulici Stuttgardiani Catechesis in 8. Teutsch.
- Jac. Heerbrands** Rettung des kleinen Catechismi Lutheri / Tübingen in 8.
- Primi Truberi**, Pastoris in Pago Derendingen, prope Tubingam, Catechismus Lutheri, Slavonicè redditus.
- Luc. Osiandri**, Senioris, Catechismus - Predigten / Tubingæ 1604. in 4.
Catechistische Unterweisung zur Seeligkeit / oder kurze Auflegung des Brentianischen Catechismi / im ganzen Herzhogthum eingeführet. Tübingen Anno 1680. in 8.
Aufzug der Catechistischen Unterweisung zur Seeligkeit über den Brenzischen Catechismus im ganzen Herzhogthum eingeführt. Editiones variz in 8. und 12.
- Catechismus** Reichthum M. Johann Spindlers / der Kirchen Christi zu Marckgröningen Diaconi. Tübingen Anno 1623.
- Philippi Græteri**, Przpositi Herbrechtingensis, Catechismus - Predigten vom Heiligen Abendmahls. Tübingen / Anno 1585. in 4.
- Ejusd. Præfatio in Catechismo Majorem Brentii, ibid. Anno 1590. in 8.
- Polyc. Lyseri**, SS. Theol. D. & Concion. Aulici El. Sax. Christianismus, Papismus & Calvinismus, das ist / drey unterschiedliche Auflegungen des Catechismi Lutheri: Eine darinnen gewiesen wird / in welchen Haupt-Stücken die Evangelische mit den Calvinisten; Die Andere / in welchen die Evangelische mit den Papisten nicht ein-

- nig seynd; Die Dritte / wie ein Christ / die Lehr des Catechismi zur täglichen Buße nützlich gebrauchen solle. Leipzig / Anno 1596.
- Caspari Lucii*, Abbatis Alspirpacensis, Evangelisches und Catechetisches Gespräch eines Predigers und Pfarrkinds / welches mit Nuß und Frucht begehret zum Nachtmahl zugehen. Mömpelgardt / Anno 1589. in 8.
- Catechismus-Kleinod / oder Erklärung des Catechismi. Mömpelgardt / 1591. in 8. Nürnberg 1621. in 4.
- Job. Haubers*, SS. Theol. D. Ecclesiastiz Aulici, & Assessoris Consistorii, Wegweiser der Layen / das ist / 15. Predigten über den Catechismum zu Wibrach gehalten. Tübingen / 1610.
- Jobannis Ulrici Pregizeri*, SS. Theol. D. Prof. Ord. Præpositi & Cancellarii Tubing. Catechesis Abrahamitica ex Gen. 12, 2. & cap. 22. Tubingæ 1621. in 4.
- Simplex Christianorum fides. Anno 1626.
- Petri Menderlini*, Collegii Augustani Ephori, ex Wirtembergiâ oriundi, kleiner Catechismus / das ist / kurze Warnung / Ermahnung und Trost-Schrift nach Anleitung des Heil. Catechismi. Rempten / Anno 1623.
- Ej. Evangelium Lutheranum-Catholicum æternum, Beweisung / daß die Lehr von der Gerechtigkeit des Glaubens allein durch Christum aus Gnaden Gottes je und allezeit üblich und bekandt gewesen. Augspurg / Anno 1621.
- Tobia Wagneri*, SS. Theol. D. Prof. Præpositi & Cancellarii Tubing. Exegetica Catechismi Brentiani, auctoritate Magistratus Eßlingensis introducta.
- Ej. Christliche Haus-Übung des Wirtembergischen Catechismi mit einem Anhang von widerwärtigen Catechismis der Papisten / Calvinisten und Schwentfelder. Ulm / Anno 1544.
- Job. Conradi Zelleri*, Monasterii Bebenhusani Abbatis & Generalis Superattendentis, Catechetische Unterweisung zur Seeligkeit / oder kurze Auslegung des Brenzischen Catechismi. Tübingen / 1680.
- D. Job. A. Osiandri*, Cancell. Tubing. Dispositiones in Catechismum Wirtembergicum, nec non in Catechismum Lutheri. An. 1674. in 4.
- Job. Henrici Schellenbaurii*, Concionatoris in summo Templo Stuttgardiano vespertini, & Professoris Hebræo-Logici in Illustri Gymnasio, Catechetische Unterweisung zur Seeligkeit. Stuttgart / 1682. 1696. 17. 22.
- Job. Reinhardi Hedingers*, SS. Theol. D. Concionatoris Aulici & Ducalis Consistorii Wirtembergici Assessoris, erklärter Catechismus Lutheri / mit einigen nöthigen Fragstücken und Zeugnissen der Heil. Schrift erweitert und erläutert / samt einer Anzeige / wie ein einfältiger Christ die Folge und Zusammenhängung der Glaubens-Lehren zu fassen habe. Stuttgart 1701.
- Kurze Anweisung die gewöhnliche Catechismus-Lehre nützlich und erbaulich zu treiben in drei unterschiedlichen Projecten gezeigt / und auff Gnädigst. Befehl samt dem Hochfürstl. Recept zum Druck befördert. Stuttgart 1701.

Christe

Christkindleins Catechismus / das ist / einfältige Vorstellung des ganzen Lebens-Lauff Jesu zu Erbauung der lieben Jugend / welche etwas auff ihr wahres Christkindlein hält in 26. Capitel eingetheilt / und mit den annehmlichsten Kupfern versehen. Stuttgart / verlegt Bernh. Michael Müller.

M. Hieron. Schöffers, Pfarrers zu Derdingen / im Maulbronner Kloster-Unt / güldene Schaafe voll Rauchwerck / oder Gotts geheiligte Catechismus & Gebett. Ulm / Anno 1708.

Alii etiam Theologi in Suevia æquè celebres Theologiam Catechetica excoluerunt ;

Ex. gr.

Conradus Dietericus, Superintendens & Ecclesiastes primarius Ulmenfis, scriptus Linguâ Latinâ Institutiones Catecheticas. Norimbergæ, An. 1659. Lipsiæ, An. 1663. illas Selzerus Germanicè vertit. Francof. 1655. Lipsiæ 1652. Stralsund 1661.

Antonius Reiserus, etiam Theologus Suevus celeberrimus, Augustanus, primum Schemnizii in Hungariâ per 7. annos Ecclesiastes Evangelicus, postea Posonii Decanus & Pastor primarius in annum decimum tertium, inde post toleratos feridi carceris squaiores, cum ab acerbissimis veritatis Evangelicæ Adversariis intentatum præter omnem culpam Capitis supplicium divino nutu evasisset, quod tamen lætus expectaverat, factus est in illustri patriæ suæ Gymnasio Augustano Rector, hinc Oeringiæ in Comitatu Hohenloico Pastor, postremo Hamburgi ad D. Jacobi Ecclesiastes, Catecheta fuit eximius, edidit Catechismum Linguâ Germanica.

Fjused. Spruch-Catechismus. Francof. 1677. Hamburg 1680.

Inter Catechetas dulcissimæ patriæ nostræ Wirtembergiæ per DEI gratiam superstites primum facile locum obtinet Vir Digniss. Dn. D. Andr. Ad. Hochstetterus, qui non tantum in Ministerii sui Ecclesiastici primis annis Tubingæ in catechisandis rudibus se gnæviter exercuit, sed & in officio Professorio Ducali mandato & Authorkate suffultus Extraordinariam Tubingæ Catechesin solennem primus feliciter instituit, & ad Exemplum maximorum Ecclesiæ Patrum Origenis, Clementis Alexandri, & Cyrilli per septem Annos juxta labores Academicos gravissimos publica Exercitia Catechetica habuit. Illa in hunc diem à Diaconis Tubingenibus continuantur. Göppingenses etiam Diaconi, pio spontaneoque motu Tubingenfes secuti, impetratâ clementissimâ permissione Ducali, publicam Extraordinariam Catechesin haud ita pridem, faxit DEUS feliciter, instaurarunt. Eßlingæ totum Ministerium simul unâ eademque horâ, singulis diebus Dominicis in Catechisandis rudibus est occupatum. Magnus est usus Theologiæ Catechetici in Ecclesia, quo autem illa est simplicior, eò est dulcior & jucundior. Quid lacte & melle dulcius? Boni Catechetæ Lac & Mel Evangelii Auditoribus suis instillant, &, quod in concionibus non ita commodè fieri potest, singula oracula Divina quasi enucleant. Antiquissimus est hic modus veritates Divinas per quæstiones & responsa exponendi. In Paradiso, sive in statu primævo, nulla noxia apud Protoplastos ignorantia fuit: Namque radiavit in primis nostris parentibus splendidissima Lux veræ & perfectæ Sapientiæ:

Interam crevisset etiam illorum sapientia, nisi peccassent. DEUS Protoplastis plura semper revelasset, & hi parentes nostri primævi, forsitan catecheticè, Beneficia creationis & conservationis corporalia atque spiritualia posteris plenissime exposuissent: Sæpe DEUM quærentes & interrogantes, sæpe adprecipucas quæstiones DEI scire & perfectè respondentes, semper sapientiores facti essent. Post tristissimum lapsum lapsi nostri primi parentes duci fuere à DEO Judice in Scholam Catechetica, Legalem & Evangelicam. Ex lege quasi Catecheticè quæsit DEUS, vindex peccatorum justissimus: Ubi es miser Adam? An scis, te lapsu Tuo Apostasiâ Tuâ æternam mortem meruisse? Male respondit Adamus, in quo prima Theologia Catechetica purissima per lapsum extrinsecta erat, male respondit Adamus, culpam in DEUM & datam sibi à DEO uxorem male devolvendo. Nec benefecit Evain Examine divino Catechetico, quærenti DEO: Cur hoc fecisti? cur Maritum seduxisti? pessime respondit, culpam in serpentem, sive Satanam, draconem infernalem, devolvendo, quæ debuisset & potuisset per vires imaginis Divinæ, Diabolo calumniatori fortiter resistere. Pereundum fuisset Protoplastis & eorum posteris, si DEUS cum lapsis hisce primis Parentibus nostris Legale tantum habuisset Examen Catecheticum. Sed habuit etiam benignissimus DEUS cum primis parentibus, lege divinâ prostratis & ad agnitionem superbiæ, inobedientiæ & *Stomaxiæ* perductis, atque à Tribunali justitiæ Divinæ ad thronum Gratiæ fugientibus, Examen Evangelicum de Redemptore & venturo Messîa, de Merito Christi per fidem applicando, de everendo Regno Satanz &c.

Nam in Protevangeliis continetur Summa Theologiæ Catechetiæ, & quod tum breviter in Paradiso de Christo fuit propositum, id DEUS Sapientissimus, quas habet horas & moras, semper dilucidius, semper uberius & plenius per tot periodos atque Epochas Ecclesiasticas revelavit. Non dubium est, Sethum, Enosum, Enochum, Noachumque ante diluvium methodo catechetica simplicissimâque rudes homines informasse, sæpiusque quæsisse: An scitis, quantas in miseras primi nostri parentes peccando inciderint? & nos cum illis? quia in Adamo DEUS cum universo Genere humano fœdus pepigit. Nunquid verò etiam audivistis de Salvatore nobis promisso? Sed paucos habuere discendi cupidos Catechumenos Patres Antediluviani: Univerſa caro corruerat viam suam. Quapropter exarsit ira Divina, ut aquæ diluviales totum genus humanum, exceptâ familiâ Noachicâ, absorpserit. Post diluvium in Scholâ Catechetica virum se præstitit Abrahamus, Magnus Pater credentium, suosque domesticos inprimis & propinquos fideliter docuit, iis & aliis etiam, quotquot discendi cupidi erant, quæstiones de promisso Messîa, de circumcissione, de sacrificiis, de renovato cum Noacho & ejus posteris fœdere gratiæ explicuit, seriâque pœnitentiam inculcavit, *πεντηκωστής*, sive quinque urbium horrendum Excidium, Adami & Evæ à paradiso tristissimum exterminium, Caini Fratricidiæ fugam à Facie DEI omni supplicio graviorem, & universi fere humani Generis cataclysmo extincti tragicum funus sæpe vocans in memoriam. Crescentibus Annis crevit Theologia Catechetica, semper plures ei accedebant quæstiones, & quidem tempore Moſis, Samuelis, Davidis & Prophetarum illæ jussu Divino scribebantur. Cum DEUS festum Pascharos institueret, Catechesin denuò commendavit populo suo, & ei præcepit, ut quærentibus, quid sibi velit

velit Agnus Paschalis? responderent, comedendum illum esse in memoriam liberationis ex servitute Egyptiacâ, respiciendum verò inprimis ad Agnum immaculatum Jesum Christum, qui tollit peccata mundi. Schola ergò sacrificialis fuit etiam Catechetica. Nec enim nudæ erant ceremoniæ sacrificia, sed visibile Evangelium de Christo & severa concio pœnitentiæ, uti pluribus exposuere Momma, Cloppenburgius & Magnif. Dominus Cancellarius Jagerus in Theologia fœderali.

Optimus Catecheta fuit Salvator, cùm in his terris circumambularet, ubique lectiones Catecheticas instituit, & quæstiones suas jam ex Regno Naturæ, jam ex Scripturâ V.T. desumpsit & discipulos suos sæpe examinavit, Catechetice quærendo: *Τίς με λέγειν ὁ ἀδελφεός μου τὸν υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ.* Quem dicunt homines esse me filium hominis? Et quid vos de me fentitis? quid vos dicitis? Tale Examen Cateheticum cum Scribis & Phariseis sæpe habuit, eos quærendo: quid vobis videretur de Christo, cujus est Filius. Quomodo legitis in Scripturâ? Hanc Methodum docendi servarunt in Ecclesia Apostoli & Patres priorum seculorum supra laudati. Beatus etiam Lutherus Theologiæ Catechetiæ fuit additissimus & se ipsum perpetuum Catechumenum vocavit. Videatur ejus Catechismus Major & Minor, Libris Symbolicis insertus.

In Theologiâ Exegeticâ Theologi Wirtenbergici sequentia scripta ediderunt.

Paulus Constantinus Phrygia, in hoc opere sæpe laudatus, SS. Theol. D. & Profess. Tubingensis, scripsit Commentarium in Exodum, in Leviticum, & in Micheam.

D. Job. Brentius, Præpositus Stuttgardianus, Commentarios scripsit fere in singulos libros V. & N. T. Genesin Stuttgardiæ, Exodum partim Tubingæ, partim Stuttgardiæ, Leviticum Halæ Suevorum, Numeros & Deuteronomium Stuttgardiæ elucubrav. Tubingæ, An. 1576. in fol. B. Lutherus Brentii scripta, inprimis Commentarium ejus in Amosum valdè æstimavit. Tomus II. continet ejus Commentarium in Josuam, librum Judicum, Ruth, libros Samuelis, Regum, Esram, Nehemiam, Esther. Tubingæ, Anno 1576. in fol. Tom. III. Commentarium in Jobum & in Psalmos. Tubingæ, An. 1578. in fol. Tom. IV. continet Commentarium in Ecclesiastem, Esaïam, Jeremiam, Oseam, Amosum, Jonam, Micheam. Tubingæ 1580. in fol. Tom. V. complectitur Commentarium in Mathæum, Marcum & Lucam. Tubingæ, An. 1582. Tom. VI. continet Homilias Brentii in Evangelium Johannis. Tubingæ, Anno 1584. in fol.

Commentarium in Psalmos scripsit, **Erhardus Schnepfius**, Theologus de Ecclesia Wirtenbergicâ meritissimus. Editus est Tubingæ, An. 1572. in 4.

D. Jac. Benerlini, Cancell. Tubing. Commentarius in Epistolam Johannis Canonicam. Tub. 1571. in 8.

Theodorici Schnepfii, SS. Theol. D. & Profess. Ord. Scholæ in Esaïa Prophetæ vaticinia. Tubingæ, An. 1575, & 1583. in fol. Ejus-

- Ejusd. Enarrationes in Psalmos. Tub. 1571. & 1572.
- Balth. Bidenbachii*, Theol. D. & Præpositi Stuttgardiani, Auflegung des ersten und andern Buchs Samuelis. Tübingen / An. 1604. in fol.
- Lucæ Ofsandri*, Senioris, Commentarius in universa Biblia Latine & Germanice diversis vicibus annis & locis editus. Tübingæ, An. 1573. in 4. An. 1609. in fol. Germanice Stuttgart / An. 1600. An. 1610. Lüneburg / 1651. in fol.
- Johannis Brenus*, junioris, Magni illius Theologi, qui Wittenbergicam Ecclesiam reformavit Filii, SS. Theol. Profess. Ord. Commentarius in Epistolam ad Hebræos. Tübingæ, An. 1571. in 4.
- Stephans Gerlachii*, SS. Theol. D. & Profess. Ord. nec non, Pro-Cancellarii, Commentarii super Epistolas Paulinas. Tübingæ.
- Philippi Heibronneri*, Scholarchæ & Professoris Theol. in Gymnasio Lauingensi, Lauffa-Wittenbergici, vaticinia Esajæ, Jeremiæ, Ezechielis & Danielis in Locos Communes Theologicos digesta. Lauingæ, An. 1586. in 8.
- Ej. duodecim minorum Prophetarum vaticinia, simili modo illustrata. Ibid. Anno 1588. in 8.
- Ej. Loci communes in Epist. ad Galatas, ad Timotheum & Titum. Ibid. Anno 1591. in 8. & 1588.
- Egid. Hunni*, SS. Theol. D. & Professoris Ord. primò Marburgi, deinde Wittebergæ, Winendâ-Wittenbergici, Commentarii in Epistolas Pauli & Evangelia Matthæi atque Johannis, sive Thesaurus Epistolicus. Witteberg. An. 1705. in fol. & Thesaurus Evangelicus. Witteb. An. 1706. in fol.
- Polyc. Lyseri*, Winendâ-Wittenbergici, SS. Theol. D. Concionatoris Aul. Elect. Saxon. Harmonia Evangelica, à D. Chermnitio inchoata à Polyc. Lysero continuata & à D. Gerhardo absoluta. Francof. 1652. in fol.
- Explicatio passionis Dominicæ secundum 4. Evangelistas. Lipsiæ 1605. in 4.
- Expositio primæ partis Geneseos, quæ continet Historiam Adami. Lipsiæ, Anno 1604, in 4.
- Expositio secundæ & tertiz partis Genes. quæ continet Historiam Noachi & Abrahami. Lipsiæ, An. 1605. & 1606.
- Expositio IV. V. VI. partis Genes. quæ continet Historias Isaaci, Jacobi, & Josephi. Commentarii in Prophetam Daniele. Francof. 1609.
- Johannis Assumi*, Nürtingâ-Wittenbergici, Superintend. Weickersheimensis-Hohenloici, Daniel Aulicus, oder 63. Predigten über den Propheten Daniel.
- Georgii Viti*, SS. Theol. Doct. & Abbatis Anhusani, doctrinale Bibliorum Harmonicum. Lauingæ, An. 1613. in fol.
- D. Matthæa Hafenssers*, Cancell. Tübing. Templum Ezechielis sive in postrema IX. Capita hujus Prophetæ Commentarius, non tantum genuinam Textus & expeditam Interpretationem, unâ cum Templi Architectonica formis æneis expressa, verum etiam de præcipuis Christianæ Religionis capitibus jucundas & utiles medi.

meditationes, facilem insuper & Hebræorum omnium Genetum Mensuris, ponderibus ac monetis cum nostratibus comparatum, explicationem complectens. Tubingæ 1613. in fol.

Ej. *Analysis terminorum, vocabulorum, Regularum & Axiomatum in Scripturâ, S. Patribus & Theologis orthodoxis occurrentium.* Tubingæ. 1609.

Ej. *Commentarius in Prophetas Nahum & Habacuc.* Opus posthumum. Stuttgartiæ. 1663.

Jona Hæckeri, SS. Theol. Licentiati & Superintendentis Marpacensis, *Compendium Theologiae Corinthiacum.* Tubingæ 1613.

Theod. Thummii, SS. Theol. D. & Prof. Ord. *Ἐξήγησις δι᾽ ἁγίου Paulini 1. Tim. 3. 18. de Incarnatione,* Tubingæ 1620.

— *Σύνοψις doctrinæ Joannæ ex Cap. II. Epist. prioris v. 1. 2.* Francofurti 1620.

— *Exegesis capitis primi Epistolæ ad Galatas.* Francofurti A. 1621.

— *Labor sacer posthumus, seu Annotationes Exegeticæ in Novum Testamentum.* Francofurti 1650.

Johannis Jacobi Hainlini, Abbatis Bebenhusani & Generalis Superintendentis, *Summaria, oder kurze Auslegung des Neuen Testaments.* Stuttgart 1659.

Ej. *Summaria, oder Auslegung aller Propheten.* Stuttgart 1662.

Jo. Conradi Zelleri, Abbatis Bebenhusani, & Generalis Superintendentis, *Summaria, oder kurze Auslegung der Bücher Moses / Josua / Richter / Ruth / Samuelis und der Könige.* Stuttgart 1667.

— *Summaria der Bücher der Chronica / Esra / Nehemia / Esther / Hiob / des Psalteris / der Sprüchen / des Predigers und des Hohenlieds Salomons.* Stuttgart 1669.

— *Summaria der Bücher Judith / Weisheit / Tobia / Syrach / Baruch / Machabæer / Stück in Esther und Daniel.* Stuttgart A. 1672.

Balthaf. Raithii, SS. Theol. Doct. & Prof. Ord. Tubingensis, *Specimen Collegii Biblici ad magnum opus Jo. Buxtorfii Hebræo - Chaldæo - Rabbino - Masoreticum,* Tubingæ 1658.

Ej. *Epitome Bibliorum, continens præcipua Veteris Testamenti testimonia in Novo Testamento citata, & à B. Wilhelmo Schickardo Hebræicè & Latinè reddita, atque edita* 1663.

Wilhelmi Schickardi, Profess. Linguarum Orientalium in Academia Tubing. *Jus Regium, sive explicatio loci decantati, 1. Sam. 8. v. 11. 12. seqq.*

Jo. Adamii Osiandri, SS. Theol. D. Prof. Ord. Præpositi & Cancellarii Tubingensis, *Commentarius in Pentateuchum.* Stuttgartiæ 1676. in fol.

— *Commentarius in libros Josue, Judicum, Ruth, & duos Libros Samuelis.* Tubingæ & Stuttgartiæ. 1681.

— *Ultima Jacobi, h. e. Oracula de duodecim filiis Israelis ex Genes. 49.* Tubing. 1669.

- Prælectiones Academicæ in præcipua loca N. T. Tubingæ 1686. in 8.
D. Christoph. Wolffini, Præpositi Stuttgardiani, Exercitationes de Lapſu Adami, Tubingæ, 1661. in 4.
 — Exercitationes de obligatione credendi in Christum.
 — De pœnitentia Tyriorum & Sidoniorum sub conditione præviſa. 1664. in 4.
 — De Triduo Mortis Christi. 1664.
 — De Christo agonizante. 1665.
 — De Inceſtu Lothi 1665.
 — De Criteriis S. Scripturæ. 1665.
 — Exegeſis octo priorum Capitum Johannis 1666.
Georgii Henrici Heberlini, SS. Theol. D. & Profefſ. Theologia Corinthiaca, in forma ſyſtematis propoſita, ſive explicatio Ep. Pauli prioris ad Corinthios. Tubingæ 1699.
D. Jo. Wolfgang. Jægeri, Cancellarii, Diſſertationes in Matthæum.
Chriſtopheri Renschlini, SS. Theol. D. PP. Specimen Collegii Bibliici, ad methodum Schmidianam adornandi de Theologia A. 1706.
Jo. Chriſtopheri Pfaffii, SS. Theol. D. & P. Diſſertationes in Matthæum.
Matthæi Hilleri, SS. Theologiæ, Græcæque & Orientalium Lingg. quondam Profeſſoris nunc Conſiliarii Wirtenbergici & Abbatis Cœnobii Regio-Fontani, Onomaſticum ſæcrum, in duas partes diſtinctum, in priori nominum propriorum, quæ in S. Literis leguntur, origo, analogia & ſenſus declaratur, in poſteriori juxta ordinem literarum digeſta nomina explicantur, & hinc quibus rebus perſonisve fuerint impoſita, ſignificatur. Tubingæ 1706. in 4.
 Ej. Syntagmata Hermeneutica, quibus loca S. Scripturæ plurima ex Hebraico textu novè explicantur. Tubingæ 1711. Operi huic ſummatim hæc inſunt.
 1. Tractatus de gemmis in pectorali ſummi Sacerdotis Hebræorum, in quo perſequitur Author Genumarum nomina, genus, pretium, & ordinem, juxta Exod. 28. 17. 21.
 2. De origine Gentium Celticarum, id eſt Hiſpanorum, Gallorum, Germanorum, ex Gen. 10. 4.
 3. De Philiftæo Exule, ſive de Origine, Diſ ac terra Philiftæorum, ex Gen. 10. 13. 14.
 4. De antiquiſſima Giganum Gente, eorumque ſedibus ex Genef. 14. 5.
 5. De Origine Gentium ex Noachi filiis genitarum ex Genef. 10. & 22.
 6. De genuino ſenſu Nominis מלך Schilo ex Gen. 49. 10.
 7. De ſenſu dicti Num. 24. 5.
 8. De ſenſu Vaticinii Hoſæ 10. 14.
 9. Epinicion Deboræ, verſione & notis illuſtratum; Judic. V.
 10. Crux Criticorum, ſive de ſenſu & integritate vocis Caari Pſalm. 22. 17.
 11. Ænigma Pſalm. 49. 15.
 12. Fides Jobi cap. 19. 25. 27.
 13. De genuina verſione vocum, quæ extabant in crucis Dominicæ Elogio Joh. 19. 19.
 14. De ſermone ſcriptorum divinatorum Elliptica.
 Ej. Tractatus de KERI & KETIBH,

M. Chri-

M. Christophori Zelleri, t. l. Pastoris Maulbronnenfis, nunc Consiliarii Wirtenbergici, Ab-
batis Laureacenfis, & Ducalis Consistorii Assessoris, Scripturæ Sacræ Historia tam ge-
neralis, quàm specialis, qua de ortu, progressu & fine scriptiois sacræ, de Scripto-
ribus sacris, eorundemque impulsu & afflatu, de Argumento, methodo, stylo, scopo,
conservatione & interpretatione hujus codicis, tum in specie de singulorum librorum
scriptore, tempore, autoritate, summa, divisione &c. Dissertur cum appendice
variorum speciminum & legendi & intelligendi & applicandi S. Scripturam, quorum

I. Index omnium Textuum Scripturæ S. Chronologico - Harmonicus.

II. Expositio Prophetæ Hoseæ, & Epistolæ ad Hebræos, seu Analysis horum librorum
Logico - Rhetorico - Grammatica.

III. Usus & abusus dogmaticus porissimorum dictorum de Justificatione hominis co-
ram DEO.

IV. Dispositiones Homileticæ Textuum aliquot funebrium.

V. Concordantiæ prædicati, quo Christus dicitur Redemptor noster.

VI. Exempla Excerptorum Chædialium pro tractandis homileticis Thematibus sacris. Ul-
mæ 1701. in 4.

Summarien, oder gründliche Auslegung über die ganze S. Schrift / wie auch über die
so genandte Apocrypha, samt nützlicher Unterweisung zum heilsamen Gebrauch im
Glauben / Leben und Leiden / hievor so wohl zu öffentlicher Kirchen-Andacht in
denen Veiper-Lektionen in dem Herzogthum Wirtenberg und andern Evangeli-
schen Ländern / als auch auff eines jeden Christlichen Haus- Vatters sonderbahre
Haus- Kirche gestellet / nunmehr mit Fleiß übersehen / und auch denen / auff Thro
Kayserl. Maj. Josephi Preißwürdigste Vergönnung in Schlesien wieder geöffne-
ten und neu zerbauen allergnädigst erlaubten Kirchen zur Erbauung mit vielen
nützlichen Anmerkungen vermehret / durch die jeßtmalige Theologische Facultät bey
der Univerßität zu Eßingen

Johann Wolffgang Jäger / D. Cancellar.

Johann Christoph Pfaff / D.

Andreas Adam Hochstetter / D.

Nebst besagter Facultät neuen Vorrede. Leipzig 1709. in groß quart.

M. Georg Friderich Schweikers / Pfarrers zu Hochdorff / Prophetischer Offenbahrungs
Schlüssel / oder schriftmäßige Erklärung der Offenbahrung Johannis. Ulm. 1709. in 8.

Liber addere quosdam Theologos Suevos extra Wirtenbergiam, quibus etiam curæ
cordique fuit Theologiam Exegeticam rite excolere, inter hos, quorum quidem no-
titia ad me pervenit, fuere sequentes.

Conradus Dietericus, Antistes sacrorum in libera Urbe Imperiali Ulmenfi celeberrimus,
qui elegantibus scriptis Exegeticis innotuit. Erklärung des Predigers Salomons
in fol. Nürnberg 1664.

— Erklärung des Buchs der Weisheit / in fol. 1657. Nürnberg.

— Erklärung des Propheten Nahum / in 4. Ulm. 1658.

B b b 2

Anti-

Antiquitates Biblicæ Francofurti 1671.

Novi Testamenti illustramentum, sive Lexicon Philologico-Theologicum, Græco-Latinum. Francofurti 1680.

D. *Elia Veselsi*, Amstadii Ulmenfis, Petrinischer Wegweiser in Erklärung der Episteln S. Petri. Ulm 1686. in 4.

Jo. *Jacob Baulers*, Predigers zu Weislingen / Ulmer Herrschaft / Neuen Testaments Marck und Kern. Ulm. 1683.

Manuscripta Theologiae Exegeticae J. A. Osiandri, G. H. Haberlini, & J. U. Pregizeri inedita.

Latent in scriptis hinc inde in Sueviâ & Wirtenbergiâ complures lucubrationes Exegeticae nondum editæ, nempe B. D. *Jo. Adami Osiandri*, Cancellarii Tubing. Paraphrasis totius S. Scripturæ. B. D. *Georgius Henricus Haberlinus*, Ducalis Consistorii Assessor, & Ecclesiæ Stuttgartianæ Collegiatæ Antistes, reliquit in Manuscripto Paraphrasin & Exegelin Psalmorum. B. meus Proavus, D. *Johannes Ulricus Pregizerus*, Cancellarius Tubingensis, concinnavit Commentarios in Prophetias Esajæ, Jeremias & Danielis, quos ob bellitricennalis flagrantissimum in histertis incendium edere non potuit, magno tamen cum studio inter tonitrua bellica ab A. 1620. usque ad Annum 165. enucleationi trium horum Prophetarum, è quibus Jeremiam non absolvit, sed ei immortuus est, vacavit. Daniele d. 27. Martii A. 1620. (quo Calvâ, ubi Pastor & Decanus per octo annos fuit, Tubingam ad Professionem Theologiæ Ordinariam & Ephoriam Diocesis Tubingensis atque Bebenhufanæ vocatus fuit,) explicare incepit in lectionibus publicis horâ 7. matutinâ ad octavam. Hunc Prophetam habitis super eum 312. Lectionibus A. 1624. d. 23. Augusti cum DEO absolvit: Clausula ejus, memoratu dignissima, hæc erat: Hic finis cito Explicationis nostræ in Daniele, cujus si brevissimam cupis habere summam, habes eam in secundâ petitione Orationis Dominicæ: Adveniat Regnum Tuum. Nam in hoc torus est Daniel, ut doceat, omnia Regna Mundi esse caduca & infelicia, solum autem Regnum Christi, quod hic per prædicationem Evangelii ad nos venit in fide, & quod in fine dierum verè, te ipsâ & perfectè possidebimus, esse æternum & beatum, quod largiatur nobis DEUS Pater propter Christum per Gratiam Spiritus S. cui sit laus, honor & gloria in omnem æternitatem, Amen, Amen. Esajam exponere incepit eo die, quo Daniele ad finem perduxit, nempe d. 23. Aug. 1624. & hunc Oceanum Prophetarum superato remigio 1569. Lectionum publicarum Calendis Junii A. 1649. DUCE DEO TRIUNO feliciter enavigavit, & in portu constitutus, hunc hymnum Eucharisticum cantavit:

Viribus ecce Tuis absolvi hunc, CHRISTE, Prophetam,

Sit tibi pro cunctis Gloria, Laus & honor.

Vespera nunc vertit, nobiscum, CHRISTE, manero,

Extingui lucem nec patiare Tuam.

Eodem die, quo Esajam pertractavit, in Jeremiæ Sacra Exegesi initium fecit, nempe Cal. Iun. A. 1649. hoc Prophetâ ultra dimidiam partem 459. lectionibus explicato, d. 10. April. A. 1656. beatè in Domino obiit, æt. 80. Ministerii 50.

Optimatio

S. Scripturam

Theologi Wirtenbergici olim Jeremiæ, Patriarchæ Constantinopolitano, nimis Patrophilo, veram & genuinam S. Scripturam interpretandi metho-

methodum hisce verbis commendarunt: Non ulla interpretandi scripturas ratio melior inveniri potest, quam si scriptura per scripturam, hoc est, per se ipsam explicetur. Tota enim per unum eundemque Spiritum est dictata. Is suam ipsius mentem rectissime intelligit, & quid voluerit? omnium optimè explicare potest. Sed & hoc in civilibus negotiis fieri consuevit. Exempli gratiâ, si quædam incidat inter hæredes disceptatio super Tabulis Testamenti, quas alii aliter interpretentur, profectò non quærentur aliunde novæ Tabulæ, sed illæ ipsæ, de quarum sententiâ disceptatur, diligenter evolvuntur, & singula inter se conferuntur, donec ex multis inter se collatis dictis (sæpe etiam ex solo orationis contextu) mens Testatoris deprehendatur. Si enim ille fuerat Vir bonus & sapiens, certè noluit contraria scribere, quibus hæredes inter se committeret: Idem etiam in Scripturæ Sacræ interpretatione faciendum (quæ optimum Artificem Spiritum S. habet) ut loca inter se invicem conferamus, & ex contextu veram sententiam eliciamus: invocato inprimis Spiritu S. ut oculos mentis nostræ aperiat, nosque in omnem veritatem (sicut Christus nobis promissit) ducat. Quo in loco Magnus Basilius nobiscum facit, dum dicit: Quando nobis aliquod præceptum datur, quomodo autem perficiatur, non additur, audiamus DOMINUM, qui dicit: Scrutamini Scripturas: Imitemur Apostolos, qui ipsum interrogarunt DOMINUM de Interpretatione eorum, quæ dixerat, & horum, quæ dicit, ex illis, quæ alio in loco dicit, discamus veritatem & salutem. A nobis verò agendæ sunt DEO Optimo Maximo gratiæ, qui novissimis hisce temporibus etiam in Germania linguarum cognitionem & liberalium Artium studia excitavit: ita ut Hebrææ & Græcæ linguæ studia apud nos floreat, ut in V. T. explicando ad Hebrææ linguæ, in N. T. verò ad Græcæ linguæ fontes, quoties opus est, recurrere & genuinam inde Scripturæ sententiam haurire queamus; qua in parte videtur nostrum Seculum non cedere Antiquitati. Fateri enim oportet, inter Scriptores Ecclesiasticos, tum Græcos, tum Latinos, qui hodie sunt in magna admiratione, quosdam Hebrææ, quosdam Græcæ Linguæ cognitione fuisse destitutos. Unde contigit, ut qui Hebræam Linguam non tenebant, non nihil in explicando V. T. hallucinarentur, & qui Græcæ Linguæ ignari erant, Scripta Apostolica non ubique satis dextre explicarent.

Quamvis autem revera S. Patrum labores, quos in explicandis sacris literis impenderunt, magnificiamus, iisque sæpe utamur: tamen non ita necessarii æstimandi sunt, ut absque ipsorum interpretationibus vera & genuina Scripturæ sententia inveniri nequeat. Quorum enim S. Patrum Scripta extant, (de celeberrimis loquimur, qui Scripturam interpretandam susceperunt) bene longo tempore post Apostolos vixerunt, & scripserunt: ita, ut aliquot etiam annorum centuriæ intervenerint. Ut igitur Scripta Prophetica & Apostolica Christiani legebant & interpretabantur, qui ante prædictorum Patrum tempora vivebant: neque salutis suæ iacturam faciebant, quod illorum tempora & scriptiones non attigissent: Ita & hodie, Dei beneficio, & supra commemoratis adminiculis, Scripturam sacram rectè intelligi posse credimus etiam ab iis, qui absque Patrum interpretationibus sacras literas pie, & in timore Dei, tractant. Et, ut illi nihilominus veram de Deo Religionem ex literis sacris didicerunt, antequam septem illæ Synodi celebrarentur: Ita qui

post congregatas illas Synodos vixerunt, veram & celestem pietatis Doctrinam, ex sacris literis auxilio Spiritus Sancti haurire possunt, absque Synodorum illarum decretis. Quare, qui contenti Sacra Scriptura, ea credunt, & præstare cupiunt, quæ in sacris literis credenda & facienda nobis monstrantur: nequaquam hæreticorum loco sunt habendi: etiam si non omnia S. Patrum dicta, aut omnia Synodorum decreta, recipiant. Ita præclare Theologi Wirtenbergici *Jeremia*, Patriarchæ Byzantino, Summam Theologiæ Exegeticæ & genuinas Regulas Hermeneuticas exposuerunt. Videatur Danhaueri Hermeneutica Sacra.

Cùm autem S. Scriptura V. & N. T. LIBER ille sit omnium LIBRORUM, antiquissimus, sanctissimus, perfectissimus & utilissimus, quem pro objecto habet Theologia Exegetica, placet hic addere præcipuas Editiones Bibliorum Sacrorum, quæ in Suevia & Wirtenbergia post Reformationem Ecclesiæ prodierunt.

BIBLIA Suevica & Wirtenbergica.

- B**iblia Latina recognita cum Præfatione Jo. Brentii. Tubingæ. 1564. fol. min.
Primi Truberi, Austriaci, Pastoris in pago Derendingen/ prope Tubingam, Novum Testamentum Slavonicè redditum, Ejusd. Biblia Slavonica. Wittebergæ 1584. fol. in duobus Tomis.
- Luca Osiandri* Biblia Latina in tribus Tomis. Francofurti 1609. in fol.
- Andrea Osiandri*, Theol. D. Profess. & Cancellarii Tubing. Biblia Latina cum Annotationibus. Francofurti A. 1606. in fol. ibidem 1635.
- Ejusdem Biblia Latina in forma octava. Stuttgartiæ 1664.
- D. Matthei Hasenrofferi*, Cancellarii Tubing. Novum Testamentum Græco-Latinum; Tubingæ 1618. in 4.
- Teutsche Biblia Lutheri mit *D. Luca Osiandri* und anderer Theologorum Erklärung. Lüneburg 1675. in fol.
- Jo. Valentinus Andrea*, SS. Theol. D. & Abbatis Bebenhusani, Teutsche Hand-Bibel/ gedruckt zu Tübingen bey Eberhard Wilden/ 1617.
- Großteutsche Ulmer Bibel in folio mit *D. Eliz. Vejelii*, Ulmischen Superintendenten Vorrede. Ihro Hochfürstl. Durchleucht Fridrich Carl/ Herzogen zu Wirtenberg und Administratori dedicirt. Ulm A. 1688.
- Neue groſſe teutsche Ulmer Bibel mit des seel. Lutheri schönen Vorreden/ Rand-Glossen/ und beygefügtten Zeit-Rechnungen/ auch dritten Buch der Maccabæer/ und Zugab des dritten und vierten Buchs Esdræ/ sammt nützlichen und Lehrreichen Summarien/ auch sehr vielen Locis parallelis, item einer gang neuen/ sehr nützlichen und accuraten Nachricht von der Erbfolg der Jüdischen Hohen-Priester von Aaron an biß auff die letzte Zerstörung Jerusalems/ nebst einer ausführlichen Vorrede M. Johann Gricen/ Predigern im Münster und SS. Theol. Profess. Ulm 1714. mit Kupfer.

fer. Ihro Hochfürstl. Durchleucht Eberhard Ludwig / Herzogen zu Wirtemberg / dedicirt.

Johannis Frickii, SS. Theologiae Professoris & Verbi Divini apud Ulmenfes Ministri, Biblia Manualia Germanica. Das ist / die ganze H. Schrift / Alt und Neuen Testaments / nach den bewehrtesten Exemplarien mit großem Fleiß aufgefertiget / wie auch mit ganz neuen Summarien und vielen Parallelen sorgfältig versehen. Samt einer (sehr gelehrten) ausführlichen Vorrede von Gottes wunderbahrer Vorsorge vor sein H. geschriebnen Wort / mit Röm. Kayserl. Majestät allergnädigsten Privilegio. Ulm. 1714. in 12. Editio secunda, prima prodit A. 1712.

Jo. Reinhardi Hedingeri, SS. Theol. D. Hochfürstl. Wirtembergischen Hoff- Predigers und Consistorial- Raths deutsche Bibel mit pünctlichen Summarien / sehr vielen parallelen, weislauffigen Vorreden / neuen Land- Charten, kurzer Zeit- Rechnung und Harmonie der Evangelisten / Erklärung vieler unbekannten teutschen Wörter / saubern Kupffer / darunter vornemlich ein Abriß der Statt Jerusalem und der vornemsten Heilighümer des Levitischen Gottesdienstes / gezieret / auch nach dem Grund-Text und den bewehrtesten / so wohl alt als neuen / Exemplarien aufs fleißigste revidirt und von einer grossen Menge eingerissener Fehler befreyet / wie davon nach der Vorrede eines Hochfürstl. Wirtembergischen Consistorii in einem besondern Bericht umständlich zu sehen. Stuttgart A. 1704. in groß Octav.

— Neues Testament nach der Uebersetzung des seel. Herrn D. Martin Luthers mit ausführlichen Summarien / richtigen Concordanzen, nöthigen Aufselegungen der schwachsten Stellen / auf D. Lutheri Rand- Glossen und anderer bewährter Lehrer Anmerkungen genommen / nicht weniger mit Schrift- und Capitel- mässigen Nugantwendungen / zur Lehr / zur Straffe / zur Züchtigung in der Gerechtigkeit behörig / reichlich versehen / und nach den besten Exemplarien von vielen einschlichen Fehlern sorgfältig corrigirt und gebessert. Mit Fürstl. Gnad und Freyheit. Stuttgart A. 1704. in 8. Etlich Jahr hernach zu Bremen in einem schönen Format wider neu aufgelegt.

Biblia Pauperum, Teutsche Hand- Bibel mit behörigen Parallelen und genugsamen Summarien Herrn Andrea Adam Hochstetters / SS. Theol. D. Prof. Ord. Hochfürstl. Wirtembergischen Raths / Ober- Hoff- Predigers und Abtens zu St. Georgen versehen / sammt einer Vorrede und Approbation des Hochfürstl. Synodi in dem Herzogthum Wirtemberg / den Armen zum besten in wohlfeilem Preiß herausgegeben. Tübingen 1712. in 8.

Heilbronnische Hand- Bibel nach den besten Exemplarien auff das neue übersehen mit locis parallelis und Summarien versorget / sammt der güldenen Vorrede des seel. D. Luthers über die Epistel an die Römer / auch einem Gesang- und Bett- Buch / Gott zu ehren / seiner Kirche zur Erbauung und den Armen zum besten edirt. Heilbronn 1715.

Die Heilige Schrift Neuen Testaments unsers Herrn Jesu Christi nach der teutschen Uebersetzung D. Mart. Lutheri, mit kurzem Inhalt eines jeden Capitels und nutzlichen

den Concordanzen, oder gleichen Schrift-Stellen / nebst einer Anweisung aller Sonn- und Festtägigen Evangelien und Episteln und denen dazu gehörigen Biblischen Sprüchen / mit besonderem Fleiß nach denen bewehrten und neuesten Editionen aufgefertiget nach dem Lemgoischen Exemplar. Auf Kosten Christlicher Freund vor die liebe Armuth. Eßlingen 1706. in 8.

Das Neue Testament nach der Deutschen Uebersetzung des seligen Lutheri, zu Stuttgarte sehr oft gedruckt / und von einer Zeit zu der andern neu aufgelegt.

Hic est inestimabilis ille Thesaurus animarum, quem PATER misericordiz, EVERGETA cœlestis, SUEVIÆ & WIRTENBERGIÆ plenius manibus obulit, dignus, imò dignissimus, quem in scrinium cordis ponamus. Hæc est illa EPISTOLA, uti Chrysostomus S. Scripturam vocat, quam magnis & aureis literis DEUS è patria cœlesti ad nos viatores, Paradiso expulsos, Exules, extorres & peregrinos benignissimè scripsit: Hanc legamus, relegamus & perlegamus, hanc rectè intelligere, Deumque ex illa puro corde diligere semper magis discamus. Hoc est TESTAMENTUM illud, AUREA ILLA BULLA, hæredum DEI, civiumque cœlestium Legata, Beneficia, Jura, Privilegia & Officia complectens. Recludamus & aperiamus læti Testamentum hoc sanguine pretiosissimo beneficentissimi sponforis subsignatum & obsignatum, morte sanctissimâ mississimi TESTATORIS confirmatum. Inspiciamus penitus INSTRUMENTUM Fœderis gratiz, LIBRUM VITÆ, quo nullus alius liber est sanctior & præstantior. In hujus conservatione & propagatione solertissima semper & occupatissima fuit Pronoea Divina, atque utinam homines etiam ita essent seduli & laboriosi, verbum hoc DEI sanctissimum in cordibus suis asservandi. Sed maxima pars hominum spreto verbo divino audit cum summo damno suo detestabile verbum mundi & Satanæ. Princeps hic Tenebrarum S. Scripturam vario modo impugnat. Verum enim verò nihil hæcenus effecit omni suo conatu, stat VERITAS Divina & stabit semper: VERBUM DOMINI manet in æternum. Pugnet Rex inferni, milites Jesu Christi, Summi Cœlorum REGIS, etiam pugnant. Itaque ordo nos ducit ad THEOLOGIAM POLEMICAM, seu illam Theologiæ tristissimam æquè ac amplissimam partem, qua lites, controversiæ & hæreses recensentur, quæ quid Theologi Suevi & Wirtenbergici in BELLIS DOMINI longo jam tempore præstiterint & passu fuerint, indicatur.

Theologia Polemica.

Contra Atheos, Deistas & Naturalistas.

Antonii Reiseri, Suevo-Augustani, Pastoris Hamburgensis, Epistolica dissertatio de origine, progressu & incremento Atheismi ad Spizelium. Aug. Vindel. 1669. in 8.

Theophili Spizelii, Pastoris & Senioris Augustani, Scrutinium Atheismi Historico-Eriologicum. Augst. Vindel. 1663. in 8.

De

Theophilus Spizeli, Pastoris & Senioris Augustani, Scrutinium Atheismi Historico-Ætiologicum. August. Vindel. 1663. in 8.

— De Atheismi Radice. August. Vindel. 1663. in 8.

— De Atheismo eradicando ad Antonium Reiserum, Augustanum, Epistola. August. Vindel. 1669. in 8.

D. *Luca Osiandri*, Senioris, Refutatio Francisci Puccii Naturalistæ. Tubingæ A. 1593.

D. *Luca Osiandri*, Junioris, Scultetus Atheus. Tubingæ 1620.

Egidius Hunnius, SS. Theol. D. & PP. Marpurgenfis primò, deinde Wittebergenfis, Wittenbergici, Tractatus de SS. Majestate, fide, Autoritate & certitudine S. Scripturæ Prophetiæ & Apostoliæ V. & N. T. contra Atheos & Naturalistas liber eximius, quem ipsi demonstrationibus Celeberrimi Huetii, laude suâ dignissimis, longè prætulit D. *Elias Veselius*, Theologus & Antistes Vlmensis. Prodiit A. 1588. in Lingua Latinâ Germanico idiomate hunc egregium librum edidit cum præfatione D. *Elias Vesel*, sub hoc titulo. Des fûrtrefflichen Theologi D. Egidii Hunnii seel. Gedächtnis stattlicher Tractat von der Hochheil. Drensfaltigkeit/ Herzlich- und Würdigkeit/ auch ungewissten Wahr- und Gewisheit der Prophetischen und Apostolischen Schrift A. und N. T. erslich in Latein gestellet/ nachgehends aber um gemeinen Nutzens willen verteutschet durch Isaac Focklern/ von neuem durchgegangen und mit einer neuen Vorrede wider die Atheistische Schrift/ Verächter versehen durch D. Eliam Veseln. Ulm 1696. in 12.

D. *Tobias Wagners*, Cancellarii Tubingenfis, Examen Elencticum Atheismi speculativi. Tubingæ 1677. in 4.

D. *Jo. Wolfg. Jageri*, Cancell. Tubing. Spinocismus, sive Bened. Spinosæ, famosi Atheistæ, vita & doctrinalia. Tubing. 1710.

Andreas Adamus Hochstetterus, SS. Theol. D. & Prof. Ordin. cùm adhuc esset Diaconus Ecclesiæ Tubingenfis, vertit Edoardi Stillingfleeti, Angli, Episcopi Vigornienfis, Doctissimam Epistolam ad Deistam, ex Anglicano in Latinum Sermonem, Lucique publicæ ad complurium vota exponi curavit; in hac Epistola ad diversas Deistæ ejusdam adversus S. Scripturam objectiones solidè responderetur, simulque Religionis Christianæ & Sacrarum Literarum Veritas atque Auctoritas perspicuè graviterque vindicaretur. Ulmæ 1695. in 8.

D. *Jo. Ulrici Frommanni*, S. S. Theolog. Profess. Extraord. Atheus Stultus, in diversis dissertationibus selectissimis confutatus. Cui egregio operi Doctissimus Author immortalis est; Sequebatur optimus vir vestigia Beati sui Proavi Materni, *J. Ulrici Pregizeri*, Cancellarii Tubing. qui simplicem fidem Christianorum contra Atheos hujus ævi scripto publico A. 1616. defendit. Tubingæ 1712. 1713. 1714. & 1715.

Contra Turcas, sive Mahummedanos.

D. *Luca Osiandri*, Senioris, Bericht/ was der Türken Glauben sey? .

C cc

Hen-

Henrici ab Esferben. SS. Theolog. D. Superintendentis Bietigheimensis & Pastoris Winedensis, 13. Predigen auß dem 38. und 39. Cap. Ezechielis von dem Gog und Magog/ oder den Türcken/ sammt einer Historischen Erzählung von dem Anfang/ Ursprung und Zunehmung des Mahomedanischen Kayserthums: Straßburg 1571. Latine editus ibidem eodem anno.

Salomonis Schweiggeri, Sulzâ - Wirtenbergici, Ecclesiastæ Norimbergenfis, Alcoranus Mahometicus, der Türcken Alcoran und Uberglauben. Nürnberg 1623.

Hic Schweiggerus A. 1577. d. 10. Novemb. cum Barone Joachimo à Sinzendorff, Legato & Oratore Cæsareo, ad portam Ottomannicam Concionatoris Aulici Munere functus, Constantinopolim migravit.

D. Tobia Wagneri, Cancellarii Tubingensis, Türcken-Büchlein. Ulm. 1664. in 8.

Johannis Assumi, Superintendentis Weickersheimensis in Comitatu Hoenloico, Nirtin-gâ-Wirtenbergici, 4. Predigen/ Türckische Zucht-Schul genannt. Grandfurt 1595. in 4. über den 79. und 46. Psalmen.

D. Balthasari Raichii, SS. Theol. Profess. Ordin. Tubing. Epikome Islamismi Turcico-Muhamedici. Ulmæ. A. 1664. in 4.

M. Bonifacii Stölzlini, Ulmenfis, Pastoris in pago Kuchheim, Türckischer Bund/ oder Türckische Religion in 57. Fragen und Antworten beschrieben. Ulm 1664.

Contra Judæos.

Balthasari Raichii, SS. Theol. D. & P.P. Quæstionum Anti-Judaicarum Trias de Messia. Tubingæ. 1667. in 4.

Ej. Vadum Talmudicum quoad priora capita tentatum ibid. 1658. in 4.

Ej. De Proselytismo Judaico - Christiano. ibid. 1666. in 4.

M. Johannis Philippi Storrii, Pastoris & Con-Scholarchæ Heilbronnenfis, Tractatus de Veritate Religionis Christianæ, oder Evangel. Glaubens-Kraft in einer Gründ- und füglichem Ueberweisung/ das JEsus von Nazareth/ der geereuhtigte/ der einzige Erlöser der Menschen/ oder der wahre Messias/ das ist/ Christus des Lebendigen GOTTES wesentlicher Sohn sey/ aus der Heil. Schrift Moses/ der Propheten und Aposteln/ der ersten Christlichen Kirchen/ Lehrer/ Schriften wider die Juden und Heyden/ auch der Rabbinen eigenen Beystimmung an das Licht und insonderheit des R. Isaac Ben-Abram vergeblich so genandten

חוק אמונה

Jüdischen Glaubens-Kraft entgegen gestellt. Tübingen. 1703.

Ej. Unchristlicher Schabbas-Knecht. Tübingen 1700. in 8.

Joh. Steutners Jüdische A. B. C. Schule. Augspurg 1668. in 8.

R. Mosi Maimonidis Tractatus de Vacca Rufa Latinitate donatus & subjuncta ampliore hujus Ritus explicatione quoad singulas circumstantias illustratus ab *Andrea Christo-phoro Zeltro*, h. t. in Cænobio Denckendorffensi Verbi Divini Ministro & Alum-

norum

notum Ducalium Præceptore. Adnexa est brevis typi hujus ad Christum in adplicatione. Opusculum hoc eximium celeberrimus Fechtius, Theologus Rostochienſis, & Severinus Lintrupius, Theologus Danus magni nominis, elegantissimis literis, hec etiam adjectis, adprobarunt. Amstelædami A. 1711. in 8.

Contra Photinianos & Socinianos.

- Agidii Hunni*, Theol. D. & Prof. Ord. Witteb. Winendâ - Wittenbergici, scriptum Anti-Socinianum sub titulo: Articulus de SS. Trinitate per quæstiones & Responsiones solidè pertractatus & contra quasvis Hæreticorum veterum & recentiorum Strophas & corruptelas firmissimè munitus. Francofurti 1589. Wittebergæ 1607.
- Theod. Thummii*, SS. Theol. D. & PP. Tubing. Majestas Iesu Christi à corruptelis Photinianorum præcipuis vindicata. Tubingæ 1621.
- Impietas Photiniana, hoc est, necessaria Admonitio de 69. Erroribus Neo-Arianorum. Francofurti 1613. Tubingæ 1627. in 4.
- *ἐπίθεσις* Theologica; DEUM essentiâ unum personis Trinum esse contra Photinianos. Tubingæ 1622. in 4.
- D. Balthasaris Rastbii*, SS. Theol. Prof. Dissertatio de æterna Divinitate & Satisfactione IESU CHRISTI ex Act. 20. 28. Tubingæ 1673.
- D. Jo. Adami Osiandri*, Cancellarii Tubing. Dissertationes Anti-Socinianæ de Satisfactione, de Arianismo antiquo & novo: illam sub ejus præsidio elaborarunt & defenderunt *M. Jo. Wolfgangus Jægers*, & *M. Ernestus Conradus Reinhardus*, tum temporis Informatores Principum Iuventutis Wittenbergicæ: Hanc concinnavit Eiusdem ductu & auctoritate *M. Christophorus Renchlinus*, t. r. SS. Theol. Studiosius.

Contra Sagas & Magos

nec non

Balthaf. Beckerum, Authorem detestandi Libri,
cujus titulus, Mundus fasciatus.

- T** *Heodori Thummii*, Theol. D. & Prof. Tractatus Theologicus de Sagarum Impietate, nocendi imbecillitate, & pœnæ gravitate; Tubingæ 1622. & 1667. in 4.
- D. Tobia Wagneri*, Cancell. Tubing. Köhlſchwarzer Teuffel / h. e. eine solenne Predigt von und wider den Teuffel über einen Fall einer Manns-Person / der sich dem Teuffel mit eigenem Blut verschrieben / aber durch Gottes Gnade wieder zurecht gebracht worden. Ulm 1643.
- Zauber- und Hexen-Predigten / 1667. in 8.
- D. Jo. Adami Osiandri*, Cancellarii Tubing. Tractatus de Magia. A. 1690. in 4.
- D. Georgii Henrici Heberlini*, Historische Relation von denen in der Statt Eslw der Zauberer halben beschreyten Kindern / und andern Personen sammt einer Predigt / wie solchen und dergleichen Satanischnen Läuſten zu begegnen. Stuttgardt. 1683. in 4.

Ccc 1

Theoph.

Theoph. Spizelii, Theolog. Augustani, gebrochene Macht der Finsterniß / oder zerstörte teuflische Bunde- und Zuhl-Freundschaft mit den Menschen / das ist / gründlicher Bericht / wie und welcher Gestalt die abscheuliche und verfluchte Zauber-Gemeinschaft mit denen bösen Geistern angehe? wie dieselbe zu und fortgehe? Ob und auff was Art sie wiederum zergehe? Augspurg 1687. in 8.

M. *Christoph Ehinger* / Evangelischen Pfarrers zum H. Geist in Augspurg / Dæmonologia, oder etwas neues und altes von dem Teuffel / das ist / wahrhafter historischer Bericht von einem sonder- und wunderbahren Casu, Ansechtungs-Fall und Satanischer Versuchung / mit welcher auß G. Ottes Verhängniß ein Bürger und Schuhmacher in Augspurg etlich Jahr verzirt worden / den sichern / unbändigen / gottlosen und Cyclopischen Welt-Kindern / die bald nicht mehr glauben / daß ein Teufel sey / zur Überzeugung / Warnung und Buß vorgestellt. Augspurg 1681. in 8.

Johannis Jacobi Fabri, sechs unterschiedliche Predigten von Zaubern und Hexen. Ulm 1684. in 8.

Mich. Theod. Selbten Bericht von einem 8. jährigen besessenen Mägdlein. Tübingen / 1667. in 8.

Das ärgerliche Leben und schreckliche Ende des vielberüchtigten Erz-Schwarzkünstlers D. *Johannis Fausti*, erstlich vor vielen Jahren fleißig beschrieben von *Georg Rudolph Widmann* / jetzt außs neu übersehen und so wohl mit neuen Erinnerungen / als nachdencklichen Fragen und Geschichten der heutigen bösen Welt zur Warnung vermehrt durch *Joh. Nicolaum Pfizerum*, Medicinæ Doctorem, nebst vorangesetztem Bericht *Conradi Wolfigangi Plazii*, S. S. Theologiæ Doctoris, & Antistitis Biberacensis, von der greulichen Zauberen Sünde und einem Anhang von dem Lapponischen Wahrsager in dergleichen Zaubereyen. Nürnberg 1672. in 8.

M. *Christiannus Hochsteternus*, Præceptor & Ecclesiasticus Bebenhusanus, cum adhuc Studia Theologica tractaret, Tubingæ sub Præsidio B. Jo. *Adami Osiandri*, Cancellarii Tubingensis, habuit & ipse elaboravit Dissertationem Theologicam contra *Balthaf. Beckeri* Mundum fascinatam, cujus inscriptio: *Classicum Paulinum ad pugnam spiritualem ex Ephel. 6. 10.* Tubingæ 1696. in 4.

Contra Anabaptistas.

D. *Luca Osiandri*, Senioris, Predig von der Wider-Tauff sammt anhangendem Bericht / wie sich die Widentäufer A. 1543. zu München gehalten.

Christophors Hermann, S. S. Theologiæ Doct. & Antistitis Eßlingensis, Predigt von der Kinder-Tauff / daß sie G. Ottes Wort gemäß sey. Tübingen 1583. in 4.

D. *Luca Osiandri*, Junioris, Enchiridion Controversiarum cum Anabaptistis. Tubingæ 1605. Francofurti 1614.

Melchi-

- Melchioris Nicolai*, SS. Theol. D. & Präpositi Stutgardiani, Gründliche Widerlegung eines widerständigen Büchleins. Tübingen 1659. in 4.
- Georgii Henrici Kellers*, SS. Theol. D. & P.P. Tubing. Dissertatio Theologica de Magistratu Politico, quæ Errores Anabaptistarum confutantur. Tübingæ 1681.
- Joh. Christophori Pfaffii*, SS. Theolog. D. & Prof. Ord. Tübingensis, decas Theſium Theologicarum de Bello. Tübingæ. 1714.

Contra Quackeros.

- A** *Nſon. Reiſeri*, Suevo-Augustani, Paſtoris Hamburgensis, 'Anti-Barclajus, id est, Examen Apologiæ, quam Robertus Barclajus, Scoto-Britannus, pro Theologia verè Christianâ edidit, institutum in gratiam Evangelicorum. Hamburgi, Anno 1683. in 8.
- M. Joh. Phil. Storris*, Paſtoris & Con-Scholarchæ Hailbronnenſis, Commentarius de vocum Carnis & Spiritus genuino ſenſu & uſu. Ulmæ, 1706. in 4.

Contra Schwenckfeldianos & Weigelianos.

- D. Luca Oſiandri*, Senioris, Widerlegung der Bekanntschaft Caspar Schwenckfelds. Anno 1591. in 4.
- D. Luca Oſiandri*, Junioris, Enchiridion Controversiarum cum Schwenckfeldianis. Tübingæ, An. 1607.
- Theodori Thummii*, SS. Theol. D. & Prof. Ord. Impietas Weigeliana. Tübingæ, 1622. in 4.

Contra Jacobum Böhmiū.

- D. Tobia Wagneri*, Cancellarii Tübingensis, Propempticum judicium Theologicum de scriptis Jacobi Böhmi, Sutoris, dicti Teutonici Philosophi. Tübingæ, An. 1679. in 4.
- Schriftmäßiges Bedenken/ von Jacob Böhmen. Stuttgart/ An. 1681. in 4.*
- D. Joh. Wolffg. Jegeri*, Cancellarii Tübing. judicium de Jacobo Bohmio.
- M. Johannis Bricken/ Predigers in Ulm / Untersuchung der vornehmsten Irrthümer Jacob Böhmen/ in 8. Ulm/ Anno 1697.*
- Adamus Waldius*, Marchicus Bada-Durlacensis, cum Doctoris Theologi Gradum capesseret, Dissertationem Inauguralem de Jacobo Bohmio habuit.

Contra Cartesianos.

- D. Joh. Adami Oſiandri*, Cancellarii Tübingensis, Collegium Considerationum in Dogmata Theologiæ Cartesianorum. Tübingæ, 1684. in 8.
- Examen Censuræ Wittichianæ. Tübingæ, 1688. in 8.*

Contra Janfenistas & Arnaldistas.

D. Joh. A. Osiandri, Cancell. Tub. Specimen Iansenismi. Tubingæ, An. 1666.
Ejusd. Dissertatio Historico-Theologica de Arnaldismo.

Contra Majoristas.

Majorismum refutavit peculiari scripto Erh. Schnepfius. An. 1574. in 4.

Scripta contra Pontificios.

Joh. Brentii, scripta contra Petrum à Soto, & Sacramentarios, extant Tubingæ, An. 1561. fol. Reperiuntur in eo 1. Confessio Wittenbergica cum Apologiâ. 2. Sententia de Unione personali, ascensione in cœlos, & sessione ad dextram DEI, & præsentia corporis Christi in S. Cœna. 3. Sententia de libello Henr. Bullingeri in dictum Joannis: In Domo Patris mei multæ sunt mansiones. 4. De Majestate Christi & S. Cœnâ contra Martyrem & Bullingerum. 5. Recognitio prophetica & Apostolica doctrinæ de vera Majestate Christi. Tubingæ, Anno 1590. in fol.

Joh. Isenmanni, Generalis Superintend. Tubingenfis & Abbat. Anhusani Evangelicorum primî, Refutatio tertiz partis Sotici scripti, cui titulum fecit de Utilitate & necessitate aliorum judicio sine suo proprio credendi, Francof. 1561. in fol. Dignus liber, qui hoc tempore legatur, inprimis etiam à Separatistis ad proprii cordis, proh dolor nimis lubrici, dictamen provocantibus.

Jac. Heerbrandi, Cancell. Tubing. Tractatus de multiplici Pontificiorum Doctorum Idolomania adversus convicia Gregor. de Valentia. Tubing. An. 1579. in 4.

Ejusd. Spongia adversus Aspergines Apologetici Greg. de Valentia, de pontiff. DD. Idolomania. An. 1579. in 4.

Ejusd. Explicatio causarum, cur cum Greg. de Valentia non sit amplius disputandum? Tubingæ, An. 1580. in 4.

Ejusd. Tractatus contra librum Greg. de Valentia de profanâ, abominandâ, verboque DEI damnatâ Missâ pontificiâ. Anno 1581. in 4.

Ejusd. Defensio Lutheri adversus Georgium Gothardum, Canonicum Pataviensem. Tubingæ, 1587. in 4. Ejusd. Oratio de 7. Clementibus Pontificibus. Tubingæ, Anno 1580. in 4.

Ejusd. Varia Scripta Germanica, contra Pontificios.

Jac. Beurlini, S. S. Th. D. P. P. & Cancellarii Tubing. Refutatio primæ partis Sotici Scripti, cui Author titulum fecit: de una, visibili & certâ Ecclesiâ Christi necessariò agnoscendâ. Francof. An. 1561. in fol.

Theodori Schnepfii, S. S. Th. D. & Prof. Ord. Refutatio quartæ partis Sotici Scripti, cui Author titulum fecit, de errore, aut ignorantia circa fidem excusante, vel accusante. Tubingæ, An. 1561. in fol.

Jac. Andrea, Cancell. Tubing. *ὑπερμαρτυρία τῶν προλεγομένων* Joh. Brentii in Apologiâ contra Bredenbachium. Anno 1558. Ejusd.

- Ejusd. Refutatio pia & perspicua criminationum contra Hosium. Anno 1560.
- Ejusd. Recusatio Concilii Tridentini.
- Ejusd. Ad Frid. Staphyl. confictas Lutheranorum antilogias responsio. An. 1558.
- Ejusd. De usu Calicis in Synaxi contra Barth. Latomum defensio.
- Ejusd. Apologia capitum disputationis de Majestate Hominis Christi, deque substantiali præsencia Christi in Cæna contra Ingolstadienses. An. 1564.
- Ejusd. De Majestate Hominis Christi & in Eucharistia præsencia & Concilii Tridentini Decreto de fide Justif. responsio contra Sperlingium. An. 1565.
- Ejusd. Confutatio Disputationis Gregorii de Valentia sub titulo, de verâ præsencia Christi in Cælis tantum contra Nestorianos novos Jesuitas. An. 1583.
- Ejusd. Nothwendige Erinnerung von der Teutschen Bibel Dollmetschung/ samt Widerlegung der Ursachen/ warum die Papissten den Layen die Bibel verbieten. Anno 1568.
- Ejusd. Theles Germanicæ de norma veritatis & Judice controversiarum Ratisponæ ad disputandum propositæ. An. 1688.
- Ejusd. Einfältiger Bericht/ wie sich ein Christ aus seinem Catechismo verantworten solle/ warum er nicht mehr zur Messe gehe?
- Ejusd. Bericht von Catholischer Communion und rechter Nießung des Leibs und Bluts Jesu Christi/ wider den Bericht aus Befehl etlicher Geistlichen und Weltlichen Fürsten durch derselben Theologen von einer Gestalt zusammen getragen.
- Ejusd. Christlicher Gegen-Bericht von der Mess/ ob sie ein Evangelischer Christ besuchen/ oder siehen soll?
- Ejusd. Widerlegung der vermeinten Ursachen/ davon etliche von der Augspurgischen Confession zum Pabstthum abfallen.
- Ejusd. Gratulation/ daß die Prediger in Bayern Lutherisch worden.
- Ejusd. Widerruff der Gratulation wider die Mönchen in Bayern.
- Ejusd. Christl. Bericht/ welcher gestalten die Herrn- und Jungfrauen-Clöster in Braunschweig reformat.
- Ejusd. Antwort auff den lästerlichen Gegen-Bericht Juda Ischariots/ so sich Frid. Staphylum nennt/ vom rechten Verstand Göttlichen Worts/ Dollmetschung der Bibel/ und Einigkeit der Lutherischen Prædicanten.
- Ejusd. Abfertigung des Vortrags Staphyli.
- Ejusd. Erklärung dreyer Haupt-Articul: 1. Ob ein Mensch festiglich glauben könne/ daß er einen gnädigen Gott habe? 2. Disß aus der Heil. Schrift lernen könne? 3. Wodurch der Mensch bey Gott zu Gnaden komme? 2c. Sonsten Antwort auff den Nachdruck Frid. Staphyli genannt.
- Ejusd. Buch wider Schürers Lästung und von dem Send-Brieff der Patriarchen zu Constantinopel.
- Ejusd. Sendbrief an Conrad Vetterm/ Jesuiten und Thum-Predigern zu Regensburg/ von seinem Predigen und Lästung/ wider die Kirchen Augspurgischer Confession.

Ejusd.

- Ejusd. Widerlegung der nichtigen Verzeichniß Gregorii de Valentia, wider die Erinnerung vor der Calvinianer Betrug und Einigkeit mit Jesuiten. An. 1583.
- Ejusd. Trost-Schrift an die arme betrübte Christen/ die hin und wider über der Lehr des Evangelii verfolgt werden.
- Ejusd. Gespräch eines Prædicens/ Lutherischen Prædicanten und Jesuiten von der Catholischen/ Apostolischen Christlichen Kirchen. An. 1596.
- Ejusd. Tractat von der Mess an-Herzog Eberhard von Württemberg ergangen.
- Ejusd. Christliche Anleitung/ wie die Lehr des Heil. Evangelii in denen Kirchen/ so bißher unter dem Papiſthum gewesen/ aus dem Catechismo einfältig gepflanzt werden möge/ in 31. Predigten zu Wachendorf gehalten.
- Ejusd. Sechs Predigten vom Kloster-Leben. Item, eine Predigt vom Fronleichnamß-Fest/ ex Joh. 6. samit Widerlegung Schürers Predigt G. Urtleihnamsß-Fest und Umbgang. 1588.
- Comrad Wolffgangi Plazii*, S.S. Theol. D. & Biberacensium Antistitis, Lucus Succisus Errorum Pontificiorum. Tubingæ, 1594. & 1598. in 8.
- Ejusd. Catholische Inquisition/ das ist/ ob im Papiſthum 1. Bey den Heil. Engeln. 2. Bey der Jungfrauen Maria. 3. Bey den lieben abgestorbenen Heiligen. 4. In den guten von Gott befohlenen Wercken. 5. In den menschlichen von Gott nicht gebottenen selbsterwehlten Wercken. 6. In den Wercken der Uebermaß anderer/ der Kloster-Personen/ &c. 7. In den Todten-Hülffsen/ zu Latein Obsequia Defunctorum genannt. 8. In dem Mess-Opfer Gnade und Huld Gottes/ Gerechtigkeit/ Sünden-Buß/ Verdienst/ Hülff/ Rettung/ Heyl/ Eeeligkeit und ewiges Leben zu verdienen und zuerlangen gelehrt/ geglaubt und gehalten werde? Tübingen/ Anno 1577. in 4.
- Ejusd. Antwort auff der Papiſten Einrede/ wie die Lutherische singen: Nun bitten wir den Heil. Geist/ um den rechten Glauben allermeist. Derowegen haben wir den rechten Glauben nicht. Tübingen/ A. 1565. in 4. A. 1586.
- Ejusd. Bericht/ was und welche im Grund eigentlich Catholisch seyen? samit einem Gruß an Petrum Canisium.
- Ejusd. Sechs Predigten von der Lutherischen Kirchen Lehr und Glauben/ auch Seeligkeit der Auserwehlten/ unter dem alten und neuen Papiſtum. Tübingen/ Anno 1594. in 4.
- Ejusd. Apologia von Erläuterung des Christl. Namens/ auch den fünf angebotenen Päpstlichen Eigenschaften des Catholischen/ wider die uncatholischen Predigten/ D. Caspari Brancensis. Tübingen/ An. 1582. in 4.
- Luc. Osiandri*, Sen. Ursachen/ warum Frater Johann Nafz keiner Antwort mehr zu würdigen. in 4.
- Ejusd. Warnung vor falscher Lehr und Pharisäischer Gleisnerey der Jesuiten. Anno 1568. in 4.
- Bericht/ wie ein Christ auff die 27. Päpstische Articul/ so die Jesuiten denen betragten Christi.

- Christen in Teutschland in Verfolgungen pflegen vorzuhalten/ antworten solle?
Tübingen/ 1571. in 8.
- Endliche Abfertigung D. Feuchten und Beueß/ daß er das Papstum mit bösem Gewissen verfechte / und sich seines Glaubens schäme. Tübingen/ 1571. in 4.
- Rosenkranz vor die Franciscaner Mönchen. An. 1592. in 4.
- Warnung der Jesuitischen Anschläge und Practiquen. 1585. in 4.
- Verantwortung wider Georg Scheerern und Christoph Rosenbusch/ Jesuiten/ die aus selbiger Warnung lauter Bistt gefogen. Tübingen A. 1586.
- Gastnachts-Triumph Georg Scheerers/ Tübingen 1587. in 4.
- Abfertigung Christian Rosenbusches Replie, A. 1587. in 4.
- Endliche Abfertigung der beeden Jesuiten/ Scherer und Rosenbuschen/ Tübingen 1589. in 4.
- Beweis/ daß Johann Pistorius nicht aus Zwang seines Gewissens vom H. Evangelio zum Papsthum abgefallen sey/ sondern die Evangelische Lehre muthwillig verlästere. 1590. Tübingen.
- Antwort auff die vermeinte Retorsion, D. Joh. Pistorii, Niddani, der sich nicht scheuet/ die Evangelische Gemeinde Gottes zu schänden. 1591.
- Johann Magiri*, Präpositi Stuttgardiani, Gründliche Widerlegung des unwarhafften Buchs Ambrosii Wolfii, welches er unter dem Titel Augspurgische Confessions-Historie aufgeben lassen. Tübingen 1580.
- Christlicher und gründlicher Bericht von dem aus Befehl des Erg-Bischoffs zu Mecheln außgesprengten Symbolo, oder Catholischen Glaubens-Bekandtnis / *ibid.* 1586. in 4.
- Wilhel. Bidenbachii*, Theol. D. & Antistitis Ecclesie Collegiatæ Stuttgard. Consensus Jesuitarum & Christianorum, Tubingæ A. 1568. in 4. Germanicè versus à Johanne Schoppfio, A. 1589. in 4.
- Responso ad Jesuitas, wie übel die Lehre der Phariseischen Jesuiten mit der Lehre Christi/ und aller wahren Christen Bekandtnus übereinstimme. 1589. in 4.
- Das verläugnete Papstum/ oder Verweisung/ daß noch bey 60. Jahren die Sünde auß eignen Kräfften zu büßen gelehrt worden sey/ wider das Lügner und Rühmen der jetzigen Päpstlichen Scribenten. Tübingen 1564. in 4.
- Wilh. Holderi*, Abbatul Mulfontani, Tractatus de Trans-Substantiatione Pontificiorum, Tubingæ A. 1593. in 4. & 1672. in 8.
- Bericht/ welcher massen Papst Sixtus V. die neue Augspurgische Bruderschaft des H. Berges Adex mit Gnad und Ablass beschencket / und was von solchem Ablass-Kram zu halten. Tübingen 1588. in 4.
- Ejusd.* Bericht von zweyen Päpstlichen Heiligen/ nemlich de merito Sancti Congrui, und Sancti Condigni. Tübingen 1590. in 4.
- Stephani Gerlachii*, SS. Theol. D. Prof. & Pro-Cancell. Assertio Majestatis Christi hominis contra Jesuitam, Joannem Buzium. Tubing. 1585.

- Disputationum Theologicarum de controversiis præcipuis Tomi duo. Tub. 1610. in 4.
- Phil. Heilbronneri*, Scholarchæ & Profess. Theol. Lauingensis, Synopsis Errorum Pontificiorum de Scriptura & Ecclesia. Lauingæ A. 1594. in 4.
- Antithesis Doctrinæ Petri Apostoli & Pontificis Rom. 4. 16. 1597.
- Theses de Apostasia Romana. ibid. 1598.
- Synopsis Errorum variorum hujus temporis. Lauingæ 1591.
- Widerwärtige Censur und Urtheil der Päpstlichen Scribenten von der Augspurgischen Confession. Lauingen 1598. in 4.
- Jesuiter Spiegel. ibid. A. 1600.
- Der feusche Papst / ibid. 1600.
- Jacob. Heilbronneri*, Abbatis Bebenhusani, Papatus A catholicis, sive Uncatholicis Papstum / Lauingæ 1609. & 1614. in fol.
- Dæmonomania Pistoriana, Magica Cabalistica morborum Curandorum ratio, Christianis propinata, cum Antidoto prophylact. ibid. 1601. in 8.
- Anti-Tannerus, sive scriptum Apologeticum, contra mendacia Adami Tanneri. in 8.
- Jesuistische Lehre von freywilligen Creug der Geißlung / gründlich abgeleinet. Lauingen 1607. in 4.
- Bericht ob man die Altar / darauff die Papisten ihr Mess-Opfer gehalten / in den Reformaten Kirchen dulden möge. A. 1597. Lauingæ, in 4.
- Bericht von dem Jubel-Fest der Papisten in 4. Predigten. Lauingen A. 1600.
- Bericht auff alle Fragen und Disputationes von der H. Schrift und von der Kirchen / wider Joh. Pistorium. ibid. 1600. in 4.
- Conclusions Schrift wider Johann Baptistam Seckler / die Concilia, Päbstl. primat und den Richter in Glaubens-Sachen betreffend / ibid. 1593. in 4.
- Nothwendige kurze und endliche Abfertigung der Ehrenrührigen vermeinten Widerleg- und Retorsions-Schrift Contræ Betters / Jesuiten / ibid. 1603. in 4.
- Jac. Heilbronneri*, Ableinung der Kellerischen letzten Delung.
- Egid. Hunni*, Th. D. & Prof. Ord. Witteb. Winnendâ-Wittenbergici, Tractatus de Ecclesiâ verâ & ejus capite Christo, itemque de Ecclesiâ Romanâ, & ejus capite, Pontifice Romano.
- De Indulgentiis & Jubilæo Romani Pontificis.
- Examen & Refutatio Assertionum Jesuiticarum Laurentii Arthuri de ordinatione & vocatione Ministrorum Evangelicæ Ecclesiæ. Francofurti in 4.
- Refutatio Rob. Bellarmini de scripto verbo DEI & traditionibus. Wittebergæ 1601. in 4.
- Antonius Varenbülteri*, SS. Theol. Doct. & Abbatis Hirsoviensis, Bericht auff M. Sebastian Glaschen von Mannsfelden und anderer Papisten Verfehrungen der Tisch-Neden Lutheri, Tübingen 1585. in 4.
- Joh. Lotteri*, SS. Theol. Doct. Ecclesiæ Collegiatæ Stuttgardianæ Antistitis, & Consistorii Duca-

- Ducalis Assessoris, nothwendiger Bericht/ die Motiven betreffend von der Augspurgischen Confession zu der Römischen Kirchen sich zu begeben. Tübingen/ 1615.
- Luca Osiandri*, Junioris, SS. Theol. D. Prof. & Cancell. Tubing. Enchiridion Controuersiarum cum Pontificiis. Wittebergæ 1607. Hamburgi 1611.
- Melch. Nicolai*, SS. Theol. D. PP. Præpositi Stuttgardiani, Symbolum Lutheranum. ab imposturis calumniis, mendaciis & criminibus falsi Laur. Foreri, Jesuitæ, vindicatum. Tübingæ 1624.
- Jubar cælestis veritatis Manupretio Foreri repositum. Tübingæ 1642.
- Umbellæ somnium Jesuitico-Forerianum opposito cælestis veritatis jubare discussum Stuttgard. 1652.
- Operæ pretium ad Manu pretium Forerianum. Tübingæ. 1652.
- Reformator Germaniæ Lutherus à septem Characteribus L. Foreri vindicatus. Tübingæ 1668.
- Gründliche Beantwortung zweyer Schrifften unter dem Nahmen Christiani Wilhelmi gedruckt/ oder des Brandenburgischen Spiegels/ und seiner Apologie. Tübingen/ 1643.
- Antwort auff die Jesuitische vermeinte Demonstrationen P. Iodoci Kedden, als ob D. Luther keinen Göttlichen Veruff gehabt hätte zu reformiren. Stuttgardt 1653.
- Bedencken über die Neu Jahrs Gabe P. Iodoci Keddens. Stuttg. 1653.
- Gründliche Abbildung des Jesuitischen Wirbel-Geistes unter dem Titel der Pfingst-Gabe/ als solle ein Articul der Evangelischen den andern umstossen. Stuttgardt/ 1653.
- Nihil non ad rem, oder wohlgegründete Vertheidigung der Beantwortung der 12. Propositionen des Jesuitischen Glauben-Spiegels/ Stuttgardt 1653.
- Orthodoxia de sola fide iustificante in lucem producta, studio & operâ filii M. Io. Melch. Nicolai, Superattendentis Vayhingensis. Stuttgardiz 1664. in 4.
- Melchioris Volzii*, Abbatis Malisfontani, Furiz Jesuitæ, à Jac. Gretsero & Contado Vettero, Jesuitis, contra prædicantes Augustanos emissæ ac iisdem remissæ. Augustæ Vindelic. 1611. Idem liber Germanicè prostat Tübingæ A. 1611.
- Andrea Osiandri*, S.S. Theolog. D. Profess. & Cancell. Tubing. Responsum ad Analysin Gregorii de Valentia, Jesuitæ, de Ecclesiâ. Tübingæ 1593.
- Defensio Responsi ad Analysin, ibid. 1594.
- Apologia contra crassissima mendacia Tenebrionis cujusdam Ingolstadiensis circa secunda peccata Osiandro imputata. ibid. 1595.
- Papa non Papa, h. e. Papæ & papicolarum de præcipuis Christianæ fidei partibus Lutherana Confessio. Tübingæ 1599.
- Inquisitio Catholica de tractandis Hæreticis, Inquisitioni Hispanicæ opposita. ibid. 1609.
70. *Henrici Hiemeri*, SS. Theol. D. & ex Professore Abbatis Anhusani, Gegen Bericht auff ein Papistich Gespräch/ Tübingen 1614.

D d d 2

70. U-

- Jo. Ulrici Pregizeri*, SS. Theol. D. Prof. Ord. Præpositi, & Cancell. Tubing. Anti-Forerus, seu Disputationes de cœlibatu & de votis. Tubingæ A. 1613.
 — Fundamenta quædam in 6. Articulis à nostris Jesuitis semper opposita. Tubingæ, 1624.
Jacobi Reisingi, Ex- Jesuitæ, Theol. D. & Profess. Ord. Tubing. Laquei Pontificii contriti, quibus adjuvante Domino liberatus Liberatori suo T. O. M. libenter & merito publicas gratias in Academia Tubingensi dicere voluit. Tubingæ 1621. in 4. & Cam-
 piduni Germanicè.
 — Dissertatio de vera Christi Ecclesia adversus larvatum Jesuitam, Tubingæ A. 1621.
 — Araneorum operæ, seu Refutatio Scriptorum G. Stengelii, Senioris Scheitenreißeri & Laur. Foreri, Jesuitarum. Tubingæ A. 1623.
 — Liber Apologeticus pro Dissertatione suâ de Ecclesia Christi. Tubingæ 1624.
 — Sermon von dem vermeinten Päpstlichen Meschopffer zu Stuttgardt in der Hoff-Capell gehalten. Rempfen 1622.
 — Retraction, oder Widerlegung seines falschgenandten Catholischen Hand-Buchs. Tübingen 1623. 1628.
Theod. Thummii, SS. Theol. D. & Profess. Majestas Jesu Christi à corruptelis Jesuitarum vindicata. Tubingæ 1621. in 4.
 — Discursus de Reformatione B. Martini Lutheri, in quo contra Pontificios ostenditur, eam non ausu privato, temerario & inordinato, sed instinctu & jure divino susceptam fuisse. Francofurti 1620. in 4.
 — Apocalypticus Character Anti-Christi contra *Casparum Lechnerum* Jesuitam. Tubingæ 1624. in 4.
 — Idololatria Lechneriana, id est Responsio ad partem priorem Thummianæ Iconomachiz per Casp. Lechnerum refutata. ibid. 1624. in 4.
 — Tractatus de Verbo DEI scripto & non scripto contra Pontificios. Tubingæ 1623. in 4.
 — Disquisitio de Jubilæo Anti-Christiano & Indulgentiis. A. 1625. in 4.
 — *Antidoticæ* Theologica continuata, confutationem exhibens argumentorum, quibus Sacrificium Missale falsò stabiliri solet. Tubingæ 1625. in 4.
 — Tractatus de Juramentis & Jesuitarum Æquivocationibus, Tubingæ 1625. in 4.
 — Ignis Purgatorii Pontificii fatuus.
 — Apologia contra injustas criminationes Laurentii Foreri, & Casp. Lechneri, de crimine læsæ Sacre Cæsareæ Majestatis. Tubingæ 1626. in 4.
 — Iusta & necessaria defensio secunda de Papa Anti-Christo contra Lechnerum.
 — Quæstio Controversa, an libri Biblici Divinam & Canonicam Autoritatem non tantum inter se, sed & relate ad nos ab Authore Spiritu S. an verò ab Ecclesiæ testificatione habeant. Francofurti 1623. in 4.
 — Bericht/ ob ein Evangelischer Christ auff begehren und nöthigen weltlicher Obrigkeit mit gutem Gewissen zu der Päpstlichen Religion sich begeben könne? Francofurti 1626.

Johan-

Johannis Jacobi Hainlini, Abbatis Bebenhusani, Muri Babylonis destructi, das ist/ gründliche Widerlegung der vornemsten Scheingründen/ damit heutiges Tags die Jesuiten und Päpstliche Lehrer die Evangelische Religion umzustossen/ dagegen ihre Päpstliche Irrthümer zuehaupten/ und hohes und nideres Standes vom Papsttum abgetretene Personen wider zureden sich unterstehen. Tübingen 1614. in 12.

Bernhardi Wilderfinii, Abbatis Hirsaugiensis, Anti Wagnereccius, id est, Apologeticus pro Traduce. Tubingæ 1660. in 4.

Henrici Schmidii, SS. Theol. D. & Prof. Exercitationes de cathedra Petri, sive Infallibilitate Papæ. Tubingæ 1652. in 4.

D. Tobia Wagneri, Cancellarii & Præpositi Tubing. Septena Specimina Stellionatum Wagneto-Eccianorum. Tubingæ 1655. in 4.

— Iniquitates ex Judicio Theologico Ernesti de Eusebii super pace à protestantibus considerata extractæ sub ficto nomine Irenæi Philadelphi 1655. 4.

— Lutherus Thaumaturgus Laur. Forero oppositus.

— Dissertatio Revocatoria de Sectis perditionis in Papatu, juxta fundamenta salutis introductis Respondente Arbogasto Novesio, ante hac Ordinis Carmelitarum Cænobii Hirschhornensis priore. Tubingæ 1678. in 4.

— Evangelische Censur und Widerlegung der Motiven Christoph. Besoldi, gewesen berühmten Professors Jur. zu Tübingen/ die ihn zu dem Abfall vermocht haben sollen. Tübingen/ 1640. & 1648.

Christophori Zelleri, SS. Theol. D. Concionatoris Aulici, Consistorii Assessoris, & Præpositi Denckendorffensis, gründliche Widerlegung des angegebenen Aufschlags und Beweisung zu der in Religions- Frieden und Münsterischen Friedens Instrument veranlaßter Vereinigung des Glaubens/ so erstlich in dem A. 1659. zu Wien edirten Europäischen Floro A. 1660. und zu Dillingen nachgedruckt worden. Stuttgart 1661. in 12.

— Schrift her/ Schrift her/ das ist unterschiedlicher Augspurgischen Confessionisten Glaubens Articuli gründliche Beweisung auß H. Göttlicher Schrift/ D. Elias Schillens/ von Wien/ genandten Propsten/ der Reformirt- Evangelischer Lehr und Glaubens Articuli entgegen gesetzt/ Stuttgart 1661. Gemina hæc scripta Author jussu Sereniss. Ducis Eberhardi III. eâ ex causâ concinnavit, quia Pontificiorum nonnulli, inter quos erat Johannes Abbas Elchingensis, Jodocus Keddus, Jesuita & Menardus, Abbas Neresheimensis, Principi diversa scripta dedicare, & vel Religionem Romanam, vel saltem Syncretismum persuadere satageant.

Balthasari Raubii, SS. Theol. D. & Prof. Hagiolatria Pontificia everta & proscripta. A. 1654. in 4.

— Protheoria Biblica, sive Prolegomena vindicationis Bibliorum Lutheri. Tubingæ 1657. in 4.

— Vindicæ versionis Sacrorum Bibliorum Germanicæ D. Lutheri, in quibus illa à malevola

levola Censura & iniquis vellicationibus non Pontificiorum solùm, qui eam primus ex professo oppugnarunt, sed etiam aliorum Sciolroum temerariis correctionibus ope fontium Hebræorum in V. T. & Græcorum in N. T. vindicatur. Tubingæ 1676. in 4.

— Diatribæ Historico-Theologica de Judiciis Expurgatoriis Inquisitorum atque Censorum Regni Pontificii. Tubingæ 1658. in 4.

D. Johann Adami Ofsandri, Cancellarii & Præpositi Tubingensis, Dissertationes de votis, de Pontificiorum secreto Sacrificio incruento, de bello cathedrali, de Pontificiorum peregrino sermone in canone missali, de Canonizatione & cultu sanctorum, de judicio Sacre Scripturæ decisivo in Controversiis Religionis, de perspicuitate S. Scripturæ.

— Beantwortung der 30. Straßburgischen Articul/ und eines Briefs von Straßburg/ puncto der gesuchten Union, wie auch an Herrn D. Spener. 1685. in 8.

— Beantwortung des widerholten Jesuitischen Furs und gut. 1685. 8.

Christoph. Wöflins, SS. Theol. D. & Profess. Tubing. postea Præpositi Stutgardiani, Reformatior Germaniæ Lutherus, à septem characteribus Laurentii Foreri, Jesuitæ vindicatus, opere posthumo Melch. Nicolai, SS. Theol. D. & Præpositi Stutgard. sub forma Exercitationum Academicarum in lucem edito à B. Wöflino. Tubingæ 1668.

— Vindicæ Veritatis Evangelicæ contra Jesuitas Jaurinenfes Tubingæ 1666. in 4.

Mich. Mülleri, SS. Theol. D. Prof. & Cancellarii Tubing. Dissertationes de Invocatione sanctorum, de imputatione Justiciæ, de purgatione animarum separataram, de Indulgentiis, earumque S. Scripturæ antiquitati & sanioribus Pontificiis adversante Nundinatione. de Thesaurò Ecclesiæ Romanæ Indulgentiarior.

Georgii Henrici Haberlini, SS. Theol. D. & Profess. Dissertationes Anti Papisticæ.

1. Dissertatio revocatoria de purgatorio Joh. Wolfgangi Rädelli, Bavari, professi quondam Franciscani concionatoris & Confessionarii. Tubingæ 1685.

2. Papismus irreconciliabilis. Tub. 1688.

3. Thorus Clericorum. A. 1691.

— Deizus suo gladio jugularis, oder kurzer/ doch gründlicher Beweis/ daß die wieder Vereinigung der Protestirenden mit der heutigen Römischen Kirchen weder nöthig zu ihrem Heil noch leicht nach ihrer Lehre. Vielmehr aber die Wiedervereinigung der Papistischen mit der Evangelischen Kirch nöthig zu ihrem Heil und leicht nach ihrer Lehre sep. 1690. in 8.

Elis Ehngeri, Beantwortung der Frag/ wo die Kirche vor Luthero gewesen? Ulm 1649. in 4.

Erinnerung von den Ursachen der Neubefehrten in Augsburg. Ulm 1662. in 8.

D. Johann Wolfgangi Jageri, Cancellarii Tubingensis, Dissertatio de Simonia Curiz Romanæ loco Responsi ad P. Jos. Sonnenbergii, Soc. Jesu, Nemesin Romano-Catholicam. Tub. 1711.

Tracta-

- *Tractatus de Concordia Imperii & Sacerdotii, sive de jure potestatum supremarum circa Sacra. Ibid.*
- *Bulla Novitius Pontif. Max. Clementis XI. cum fulmine damnationis vibrata contra doctissimum Virum P. Quesnel, ejusque Novum Testamentum sub examen vocata. ibid.*
- *Examinatus Prædestinationis nodus, à Cardin. Sfondrati speciosè dissolutus à C. Maur. le Tellier, Rhemenſi, Lud. Ant. de Noailles, Parisienſi; Archiepiſcopis, & Jac. Benign. Bosſuet, Meldenſi, Quid. de Seve, Atrebatenſi, Henrico Feydeau de Brou, Ambianenſi, Episcopis Gallicanis, rejectus. Tubingæ 1712.*
- *Defensio Augustissimi Imp. Josephi contra Curie Romanæ Bullas. Tubingæ 1709.*
- *Gallia discors in causa Pietistico-myſtica. Tub. 1715.*
- *De Ecclesia Latinè & Germanicè A. 1713.*
- *Jo. Christoph. Pfaffii, SS. Theol. D. & Prof. Ord. Dissertationes Antipapisticæ, v. gr. dogmata Protestantium ex Jure Canonico comprobata. Tubingæ 1712.*
- *Falsitas, vanitas & novitas Sacrificii Missatici, Cultus Angelorum, Sanctorum & Reliquiarum religiosi A. 1714.*
- *De imputatione Justitiæ Christi A. 1712. & sequentibus.*
- *De Statu & Ubi Animarum Separatarum. 1716.*
- *Christoph. Matthai Pfaffii, Serenissimo Principi Juventutis Wirtenbergicæ, Friderico Ludovico, à Sacris & Studiis, Dissertatio de consecratione Eucharistiæ in primitiva Ecclesia usitatâ, qua ostenditur, eam in precibus olim, maxime verò in ἐπικλησιᾷ Spiritus S. consistisse, ab Ecclesia verò Romanâ postea mutatam fuisse, utpote quæ in solis verbis institutionis totam consecrationem ponit. Hæc Comitum 1715. Præmittuntur huic dissertationi S. Irenæi, Episcopi Lugdunenſis Fragmenta Anecdota, ubi doctissimus Auctor rem habet cum Illustrissimo Viro, Scipione Maffei, Marchione Veronenſi, & Rev. Viro, Benedicto Bacchinio, Abbate S. Mariæ de Lacroma, Viro in Antiquitate Ecclesiastica versatissimo, qui non quidem sentiunt cum Clariss. Domino Pfaffio, utpote Sacris Romanis addictissimi, magno tamen in pretio illum habent ob singularem Eruditionem.*
- *Ej. Demonstrations solides de la verité de la Religion Protestante contre la Religion pretendue catholique.*
- *Antonii Reiseri, Suevo Augustani, Pastoris Hamburgensis, Purge, Erweigung/ wovon die 12. Schluss-Reden Jodoci Reddens/ Sojoliter Ordens/ anzusehen/ und wie denselben zubegegnen. Augspurg 1652.*
- *Unvorgreiffliche Erinnerungen von den Ursachen der neubekehrten in Augspurg wider Christoph Otten/ Sojoliter Ordens. Ulm 1662. in 8.*
- *Ursachen ohne Ursachen in 2. Theilen contra eundem. Ulmæ 1665.*
- *Vindiciæ Evangelico-Thomisticæ pro Dorſchæo contra Thomam Leonhardi, Ord. Prædic. & Profess. Lovanienſem. Ulmæ 1668. in 4.*
- *S. Augustinus Veritatis Evangelico-Catholicæ in potioribus fidei controversiis Testis & Con-*

- & Confessor, contra Bellarminum & alios Scriptores Papas vindicatus. Francofurti, 1677. & 1678. in fol.
- *Unbiblisches Papsttum und wolgegründetes Luthertum wider Matthiam Fabern A. 1655. geschrieben und A. 1679. in Franckfurth ohne Namen des Auctoris gedruckt.*
- *Roma non Gloriosa, wider Christoph Ottens / Jesuiten / Lebens, Beschreibung der Päpste. Ulm 1681. in 4.*
- *Johannes Launojus, Theologus & Sorbonista Parisiensis, Testis & Confessor Veritatis Evangelico-Catholicæ in potioribus fidei capitibus controversis, adversus Rob. Bellarminum & alios quosdam sedis Romanæ defensores, egregius & luculentus, nunc post obitum contra Christianum Lupum, Emanuelem à Scheelstrate, Natalem Alexandrum, Dominicum Galecium & Franciscum Marchesium, vindicatus. Amsterod. 1685.*
- D. Elia Vexelii, Antistitis Ulmenfis, Historia & Necessitas Reformationis Evang. per Lutherum feliciter institutz. Ulmæ 1692. in 4.*
- *Romano-Catholicus Dubitanti in disputatione de conceptione B. Virg. Mariæ. Lipsiz, in 4.*
- Dissertatio in Nat. Alexandri Historiæ Ecclesiasticæ selecta capita. Ulmæ 1699. in 8.*
- Augustinus veri falsique in capitalioribus controversiis index. Ulmæ 1678. in 12.*
- Controversiæ VIII. de Ecclesia. Ulmæ 1679. in 12.*
- M. Johannis Frickii, SS. Theolog. Prof. & V. D. Ministri Ulmenfis, Ausführung / worum man die Luthersche vor der Römisch, Catholischen und Reformirten Religion eroehlen solle. Ulm 1689.*
- *Britannia rectius de Lutheranis edocæa. Ulmæ 1709. in 4.*
- *Bulla Clementis XI. adversus P. Quesnelli observationes in N. T. protrusa, illustrata. Ulmæ 1714. in 4.*
- Gottfried Lomers / Predigers der Evangelischen Kirche zu Augsburg / Religions-Gespräch mit 2. Jesuiten von Anrufung der Heiligen. Augsburg 1699. in 4.*
- *Religions-Gespräch wider P. Mändels Garten-Gespräch. Augsburg 1710. in 8.*

Contra Calvinianos, sive Reformatos.

- D. Johannis Brenzii Syngramma de S. Cœnâ contra Oecolampadium, Halæ-Suev. A. 1525. in 4.*
- D. Jacobi Heerbrandi Apologia contra Peucerianos. Witteb. 1598.*
- D. Jac. Andrea Refutatio orthodoxi consensus Calvinianorum.*
- Simplex ac dilucida Expositio sententiæ de Cœnâ Germanicè scripta, & in gratiam externarum Ecclesiarum latinè reddita. A. 1561.*

After-

- Assertio doctrinae de personali unione contra Bezae librum: placidum & modestum responsum 1565.
- Admonitio Scheckii de Comment. in Topica & Confessio de Cœna & Persona Christi 1585.
- Expositio Controversiæ de duabus Naturis in Christo, præsentia Ejus in Cœna contra Bezae & Bullingerum 1565.
- Responso brevis contra librum Sturmii, quem Anti-Pappum quartum inscripsit, A. 1581.
- Admonitio de crimine Stellationatus Calvinianorum, quo Jesuitas in societatem rapere conantur. A. 1581.
- Refutatio Apologiae Lamb. Danzi de Adoratione, carnis Christi 1583.
- Bericht von des H. Ern Abendmahl und wie sich ein einfältiger Christ in die langwäh-
rige Zwispalt / so sich darüber erhoben / schicken soll. 107. Schluss-Reden von der
Majestät des Menschen Christi und Gegenwart im H. Abendmahl. Tübingen/
1584.
- Widerlegung der Prædicanten Antwort zu Zürich auff Johannis Brenii Testament, in
welcher zur Erhaltung des einfältigen Verstands der Worte Christi der Sacra-
mentirer Irrthum widerleget wird.
- Kurze Verantwortung über Bullingers 7. Klage-Articul.
- Erinnerung von etlichen Christen und Büchern / so zum Theil unter Ambrosii und
Christophori Hessiandri, zum Theil ohne Nahmen aufgegangen.
- Warnung vor der Calvinischen neuen Erklärung des Catechismi / so in Zwenbrücken
bey dem gemeinen Mann und der Jugend getrieben werden soll / zu Heidelberg
1588. aufgangen.
- Teutsche Theles wider der Calvinisten vielfältigen Irrthum von der H. Tauff.
- Bericht von der Ubiquität an eine hohe Fürstliche Person gestellt.
- Lucæ Osiandri, Senioris, Anti-Sturmii primus & secundus. Tubing. A. 1579. in 4.*
Ejusd. Warnung vor dem Zwinglischen Irrthum im H. Abendmahl. Tübingen/
1576. in 4.
- Ejusd. Bericht auff Daniel Tossani Büchlein vom H. Abendmahl. 1579. in 4.
- Ejusd. Abfertigung der Gegen-Antwort und Warnung der Calvinischen Prediger
zu Heidelberg. Tübingen/ 1584.
- Ejusd. Widerlegung eines Calvinischen Studiosi in Collegio Sapientia, zu Heidelberg/
wider Jhn ausgesprengte Antwort von der Person Christi. Tübingen 1593. in 4.
- Nicolai Cancerini, Ecclesiæ Richovilenis Pastoris, & Ecclesiarum Comitatus Horburgensis
in Alsacia Superintendensis, Rettung der Augspurgischen Confession, wider das
erdictete Vorgehen Danielis Tossani, damit er gedachte Confession auff einen
frembden Zwinglischen Verstand ziehen sich unterstanden. Tübingen/ 1570.
in 4.*
- Johannis Alagiri, Præpositi Sreutgardiani, Gegen-Bericht wider D. Marcum zum Lamm
Ecc*

- in Heidelberg / darinn erwiesen wird / daß nicht die Lutherische / sondern die Calvinische und Zwinglianer die Lehre von den H. Sacramenten und von der Person Christi verkehren. Tübingen / 1792. in 4.
- EjUSD. Treue Warnung für den falschen Calvinischen Wegweiser / Georg Hansfelds zu Bretten. Tübingen / 1792. in 4.
- EjUSD. Antwort auff die schmäliche Abfertigung D. Marzen zum Lamm / mit einer Antwort D. Danielis Schadzi, auff D. Marzen Invektivam, Tübingen 1793. in 4.
- Wilb. Bidenbachtii, Theol. D. & Ecclesiæ Stuttg. Antistitis, Epistolæ novem ad Ioannem Marbachium apud Fechtium extantes.
- Concilia Theologica à Filio Felice collecta & edita. Francofurti, 1611. in 4.
- August. Brunni, Pastoris Jelingensis, zwölf Predigten über die 12. Articul des Christlichen Glaubens zu frölicher Glückwünschung den frommen Meisnern wegen Aufständerung des Calvinismi. Grancsfurt in 8.
- Johannis Brenzii, Junioris, SS. Theol. D. & Profess. Ord. Responsio ad Calumnias Sacramentariorum, quibus Iohannis Brenzii, Patris, autoritate & Scriptis errorem suum de Coena Domini tueri & propagare conantur, Tübingæ 1782. in 4.
- Wilhelm. Zimmermanni, SS. Theol. D. & Superintendentis in Styria, nati Neostadii ad Tiliam A. 1740. Apologia Germanica contra Heidelbergenses scripta.
- Wilhelmi Holderi, Gen. Superintendentis, & Abbatis Mulfontani, Admonitio de Libello Bezzæ, adversus Pappum scripto A. 1780. in 4.
- Ej. Candor Calvinianus, i. e. de eximiâ pietate, fid., doctrinâ & modestiâ Theod. Bezzæ Admonitio altera. A. 1782. in 4.
- EjUSDem Cuculus Calvinisticus, sive de Gratitudine & modestiâ Calvinianâ adversus blasphemam Jo. Jacobi Grynæi Apologiam commonefactio. Tübingæ, Anno 1785. in 4.
- Labyrinthi Sacramentarii Prodrum contra Marcum Beumlerum. A. 1786. in 4.
- Responsio ad Hieronymi Zanchii convitia, quibus discessum ex hoc mundo meditari. Tübingæ 1787. in 4.
- Antwort auff die zierliche Schrift und Protestation D. Marzen zum Lamm. 1793. in 4.

Contra Huberianos.

- Luca Osiandri, Senioris, Gründlicher Bericht auff D. Samuel Hubers Laster-Schritte / deren Titel: Nothwendige Entdeckung / darinn er D. Osiandrum zum Calvinisten machen wollen. 1797. in 4.
- Letzte Antwort wider D. Samuel Huber. Tübingen 1799. in 4.
- Phil. Heilbronneri, Theol. Lavingeris, Widerlegung des Huberischen Send-Briefs / Witteberg 1799. in 4.
- Jacobi Heilbronneri, Abb. Bebenhusani, Send-Brief an Huber.

Scrip.

Steph. Gerlachii, SS. Theol. D. Profess. Ord. & Pro-Cancellarii Tubingensis, Responsio, qua Lamberti Danzi ingenta & calumniae, quas contra Anti-Sturmium D. Ofiandri in causa S. Coenae & Majestatis Christi Homini evomuit, refutantur. Tubingæ, 1580. in 4.

— Responsionis Hyperaspistes. ibid. 1581. in 4.

— Decertatio cum L. Danzi profano milite, quem Clibanarium vocat, Tubingæ, Anno 1583. in 4.

Jacobi Heilbronneri, Abbatis Bebenhusani, Schwenckfeldio. Calvinismus, seu Demonstratio, Calvinianos idem sentire in præcipuis fidei Articulis cum Schwenckfeldianis & Anabaptistis. Lauingæ A. 1594. in 4.

— Synopsis Doctrinæ Calvinianæ, oder Summarischer Begriff/ und gegründete Widerlegung der Zwinglischen und Calvinischen Lehre. Lauingen 1590.

— Nothwendiger Unterricht von den fünf Haupt und 20. Fragstücken/ welche dieser Zeit durch die Calvinische Visitatores den Christlichen Gemeinden in der Churfürstlichen Pfalz aufgetrungen worden. Lauingen 1598. in 4.

— Widerlegung des vermeinten gründl. Berichts vom H. Abendmahl im Nahmen der Theologen zu Heidelberg/ von D. Zacharia Ursino gestellt. Wittenberg 1593.

Basilii Sastlers, SS. Theol. Doct. Ducatus Guelpherbytani Superintendentis Generalis, & Concionatoris Aulici Neostadio-Wirtenbergici, Responsio ad questionem de Manducatione Corporis & Sanguinis Christi, quæ fide tantum fit. Helmstadii, Anno 1586. in 8.

— Beantwortung eines Send-Briefs von einem Calvinisten. Bruntrut. 1598. in 4.

— Christl. einfältiger Bericht von dem H. Abendmahl/ von der Majestät Christi/ von der H. Schrift/ von der ewigen Gnadentwahl und ertlichen Ceremonien. Wittenberg/ 1607. in 8.

Johannis Wesningeri, Marchionatus Durlacensis in districtu Superiore Generalis Superintendentis, Tubingæ-Wirtenbergici, gründlicher Bericht von denen 14. Calumnien, welche D. Jac. Grynæus und D. Amandus Polanus, Theologi Basileenses, Ihme angedichtet. Es wird darinn gehandelt von der Gnadentwahl/ von der Person Christi/ und des Herrn Abendmahl. Tübingen 1600. in 4.

Egid. Hunni, SS. Theol. D. & Prof. Wineberg. Winendæ-Wirtenbergici, Assertio Sanæ & Orthodoxæ doctrinæ de persona & Majestate Christi contra Pezelium. Francofurti, 1592.

— Libelli IV. de Personâ Christi, ejusque ad dextram DEI sedentis divinâ Majestate, quorum primus doctrinæ sanæ confirmationem, & contrariæ Elenchum continet: secundus Antiquitatis consensum, tertius Lutheri sententiam in varia tradit, quartus invictam demonstrationem habet, nostras Ecclesias asserendo, Majestatem filii hominis ab Aug. Confessione nihil quicquam recedere. Francofurt. 1585.

— Tractatus de Providentiâ DEI & æternâ prædestinatione contra Tostanum & Sara. Huberum. Francofurti 1596.

Ecce

Calvi-

- Calvinus Judaizans.
- Anti-Pareus uterque de Calvino Judaizante. Francofurti 1599. & 1594.
- Polyc. Lyseri*, Wittenb. Wirtembergici, SS. Theol. D. Concionatoris Aulici Sax. Elect. Rettung der Unschuld wider D. Crellen vermurmete Freunde/ welche Jhn/ Pol. Lyser, der Auftrubr bezüchtigt. Leipzig. 1604 in 8.
- Joh. Georgii Sigwarti*, SS. Theol. D. & Profess. Ord. Antwort auff die nichtige Rettung M. Parei, betreffend die zu Neustatt 1587. nachgedruckte verfälschte/ und mit Calvinischen Lehren besetzte Deutsche Bibel Lutheri, sammt gründlichem Bericht von den Calvinischen Irthümern/ so in ermeldter Bibel zu finden. Tübingen 1590.
- Johannis Magiri*, Abbatis Bebenhulani, Generalis Superint. Treue Warnung vor dem Calvinischen Begreifer Georg Hansfelds zu Bretten. Tübingen 1592. Nominine patris Cognominis, Johannis Magiri, Praepositi Stutgardiani exaratum.
- Andrea Osiandri*, SS. Theol. D. Prof. & Cancellarii Tübingensis, Tractatus de omnipresentia Christi contra Christianum Waldensem, personatum Calvinianum. Tübingæ 1587.
- Ejusd. Duæ Tabulae contra Calvinianos assertæ. 1591.
- D. Matthei Hasenrefferi*, Cancell. Tübing. Examen und Gegen-Bericht über den ausführlichen Bericht der Calvinischen Theologen zu Heidelberg/ was die Reformirte Kirchen in Teutschland glauben/ Tübingen 1608.
- Ejusd. Examinis Continuatio. 1609.
- Examinis promotio 1610.
- Examinis Conclusio. 1611.
- Christophori Binderi*, SS. Theol. Doctoris, Gen. Superintendentis, & Abbatis Maulbronnensis, Examen und Gegen-Bericht über das zu Heidelberg gedruckte Büchlein/ was die Reformirte Kirchen in Teutschland glauben/ Tübingen 1608. in 8.
- Antwort auff Pauli Tossani Recapitulation des Wirtembergischen Examinis. 1615. in 8.
- Gegen-Bericht auff Pauli Tossani Abfertigung seiner Antwort. Tübingen/ 1617. in 8.
- Theodori Thummii*, SS. Theol. Doctoris & Professoris, *Monodymia* Calvinistica, hoc est, horrendorum & blasphemorum Errorum, quos Calvinisti in Articulo de prædestinatione fovent, brevis & methodica narratio. Francofurti A. 1620. in 4.
- Ejusd. Sculptus Iconoclastes, hoc est, Demonstratio, in qua contra Abrahamum Scultetum imaginum fractura impugnatur, earumque usus in Templis historicus ex verbo DEI & piâ Antiquitate probatur. Tübingæ 1611. in 4.
- Παλαιογμία Calviniana, id est, solida Demonstratio, verba institutionis Cœnæ Dominicæ in sensu literali sine ullo tropo intelligenda & interpretanda esse, Calvinianorum fictis, tropis, atque confictis metonymiis opposita. Tübingæ 1611. in 4.
- Παύρηνα Satanz Genes. III. vani & profani illius Calvinianorum dogmatis, semel Electos regeneratos gratiam, fidem & Spiritum Sanctum non posse verè, totaliter & finaliter excutere. Tübingæ 1611. in 4.

- Luca Osiandri*, Junioris, Enchiridion Controversiarum cum Calvinianis. Tubingæ 1607.
- D. Melchioris Nicolai*, Præpositi Stuttgardiani, Gründliche Anzeig/ wie es mit dem Religions-Streit zwischen den Augspurgischen Confessions Verwandten nnd Calvinisch-Reformirten beschaffen. Stuttgardt 1663. in 4.
- Jona Hackeri*, SS. Theol. Licent. & Superintend. Marpæensis, Sylloge utilissimorum Articulorum inter Augustanæ Confessionis Theologos & Pontificios, nec non Calvinianos controversorum. Tubingæ 1608. in 4.
- Ejusd. Speculum Theologicum, in quo Calvinistici Errores Bartholomæi Keckermanni ex puris præceptis Logicis & ex S. Scriptura confutantur. Tubingæ 1610. in 4.
- D. Tobia Wagneri*, Cancellarii & Præpositi Tubing. Inquisitio Theologica in Acta Henonica inter Theologos Augustanæ Religionis, & Theologos Reformatæ Religionis & Reformatis renovata. Tubingæ 1664. in 4.
- D. Jo. Adami Osiandri*, Cancellarii & Præpositi Tubing. Animadversionis Orthodoxæ in tres libros Theologiæ Elencticæ Franc. Turretini. Tubingæ 1693.
- D. Jo. Wolfgangi Jegeri*, Cancellarii Tubingensis, Dissertatio de Decreto prædestinationis ex æterno protocollo Codicis Divini fideliter extracto, Tub. 1714.
- Anton Reiseri*, Suevo-Augustani, Pastoris Hamburgensis, wiederholter Beweis/ daß die Calvinisch-Reformirte sich der Augspurgischen Confession nicht anmassen können/ so lange sie ihre bisher geführte irrige Lehrsätze hartnäckig vertheidigen/ wider Christian Pauli, Prediger in Aleona, nebst einem Anhang/ was von der Reformirten Lehrer/ aus fremdbder in teutsche Sprach übersehten Schrifften eigentlich zu halten sey. Hamburg 1680. in 8.
- Ejusd. Gewissenhafte Überzeugung von Nichtigkeit des wiederholten Beweises wider Christian Pauli Anleitung. Hamburg/ 1684. in 8.

Contra Arminianos, sive Remonstrantes.

- Balsazaris Raibii*, SS. Theol. Doctoris & Profess. Dissertatio de præcipuis Remonstrantium Erroribus. Tubingæ 1658. in 4.

Contra Coccejanos.

- Georgii Henrici Kelleri*, SS. Theol. Doctoris & Professoris, Disputationes selectissimæ, de Remissione peccatorum in Veteri Testamento contra Joannem Coccejum.

Contra Syncretistas.

- Jo. Georgii Sigwarti*, SS. Theol. Doct. & Prof. Ord. Admonitio Christiana, de Irenico Davidis Parei, Theologi Reformati. Tubingæ 1616.
- D. Tobia Wagneri*, Cancellarii Tubingensis, Inquisitio Theologica in acta Henonica inter
Ecc 3 Theo-

- Theologos Augustanæ Confessionis, & Theologos Reformatæ Religionis. Tubingæ 1664. in 4.
- D. Jo. *Adami Osiandri*, Cancellarii Tubingensis, Beantwortung der 30. Straßburgischen Articuli/ und eines Briefs von Straßburg/ puncto der gesuchten Union, wie auch an Herrn D. Spener. 1685. in 8.
- *Responsio ad Orationem Parei de pace & Unione Ecclesiarum Evangelicarum.* Tubingæ 1617.
- Caroli Ludovici Stromajeri*, Ecclesiastæ Ulmenfis, *Dialysis frivolarum Calixti Responsionum.* Wittebergæ 1668. in 4.

Contra Chiliaſtas.

- Georgii Henrici Haberlini*, SS. Theol.D. & Prof. *Dissertatio Theologica, de hodierno Chiliaſmo, fidei Christianæ ruina, & infidelitatis Judaicæ firmamento.* Tubingæ, 1688. in 4.
- Ej. *Schriftmäßige Widerlegung des so genannten Ambrosii Sehmanns von Caminiez muthmaßliche Zeit-Bestimmung gewiß gewärdigter Göttlicher Gerichte/ auff Hoch-Zürfl. Gn. Befehl verfertigt.* Tübingen 1685. in 4.

Contra Novos Prophetas.

- D. *Tobia Wagneri*, Cancellarii Tubingensis, *unvorgreifliche Propheten Predigt vom Propheten zu Görlingen/ Leonberger Amts/ Jacob Keilen.* Ulm 1648.
- D. Jo. *Wolfgangi Jagers*, Cancellarii Tubingensis, *Dissertatio de Spiritu Miraculoso, Prophetico & Ecstatico, in Provincia Sevensenſis Gallicâ per aliquod tempus regnante, historice proposito cum brevi ejus Examine.* Tubingæ 1712.

Contra Viſionistas.

- D. *Tobia Wagneri*, Cancellarii Tubingensis, *Theologisches Bedenken von den Viſionisten Johannis Warneri.* Heilbronn 1642.
- Ej. *Ehren Rettung seines über die angegebene Warnerische Viſionen publicirten Theologischen Bedenkens.* Ulm 1648.
- D. Jo. *Wolfgangi Jagers*, Cancellarii Tubingensis, *Dissertatio Historico-Theologica contra Johannæ Leadæ viſiones.* in 4.
- Ej. *Predigt zu Stuttgart in der Stiffts-Kirch gehalten/ als Christina Regina Baderin öffentliche Kirchen-Buß gehalten über 1. Pet. 1. 19. Wir haben ein festes Prophetisches Wort.* 1703. in 4.

Contra

Contra Petrum Poiretum.

D. *Job. Wolffgangi Jegeri*, Cancellarii Tubingensis, Comparatio Theologiæ Augustanæ Confessionis cum Theologia hodierna Fanaticorum, & maximè Dn. Poireti. Tubingæ 1707. in 4.

Ejusd. Nova purgatio animæ post mortem excocta in cerebro Bourrignonis & Petri Poireti. Tubingæ 1716. in 4.

Contra Separatistas.

Jo. Jacobi Steinboferi, SS. Theologiæ D. Generalis Superintendentis, Concionatoris Aulici, & Consiliarii Ecclesiastici Byruthini, Marpaco-Wirtenbergici, Virga Exactoris contrafacta, hoc est, iusta & necessaria Confutatio Non-Communicantium sub gratiæ & salutis dispendio sine S. Scripturæ, Antiquitatis, librorum Normalium ac Liturgicorum, Theologorum item Orthodoxorum suffragiis magno, sed inani, conatu in præjudicium Christianæ libertatis, Rituumque Adiaphoriarum, Ecclesiis Evangelicis temere obtrusæ. Byruthi 1690. in 4.

D. *Jo. Wolffgangi Jegeri*, Cancellarii Tubingensis, Separatismus sub Examen vocatus. Tubingæ 1715. in 4.

Ejusd. Acta Eslingensia Separatistica, Tubingæ 1716. in 4.

Hoch-Zürstl. Wirtenbergisches Synodal-Scriptum wider die Separation, oder Prüfung desseinreißenden Separatismi, samt einem nöthigen Unterricht vor die Einfältige/ was von dem unbefugten Vornehmen derjenigen zuhalten / die unsere Evangelische Kirch heutzu tag mit mancherley harten ungegründeten Auflagen zubeschwehren/ und sich von aller Gemeinschaft derselben eigenmächtig zutrennen unterstehen / und wie sich Christliche Herzen wider solch gefährlich Aergerniß jegiger Zeit verhalten sollen / samt angehangter ausführlicher Widerlegung eines besondern wider die Kinder-Taufß aufgesetzten Tractats. Stuttgart. 1707.

Jo. Christophori Pfaffi, SS. Theol. D. & Prof. Sylloge questionum Theologicarum de hodiernis controversiis Separatisticis. Tubingæ 1707. in 4.

Edictum Serenissimi Principis ac Domini, Domini *Eberhardi Ludovici*, Ducis Wirtenbergiæ &c. die 28. Februar. A. 1694. publicatum 1. de Chiliasmo 2. de Principio Theologiæ & fidei. 3. de Lumine Prophetico. 4. de Theologia literali. 5. de Vera DEI notitia. 6. Eaque etiam in Academiis tractanda & inculcanda. 7. de Servatione mandatorum legis. 8. de Enthusiasmo. 9. de Theologia mystica. 10. de Jac. Böhmi. 11. de Adiaphoris.

Edictum Ducale contra Separatistas. A. 1706. promulgatum.

Die durch Gottes Gnade wider erlangte Herstellung des Kirchen-Friedens in etlichen Land-Gemeinen Ulmischen Gebietes in einem kurzen Historischen Vorbericht von daffiger Separations. Sich angezeigt/ und in 2. Predigten abgehandelt/ von M. Joh. hann

- hann Gricke / Predigern im Münster zu Ulm / und des Seminarii Ecclesiastici Professoris Theol. Ord. und M. David Allgöwer / auch Predigern im Münster / und bey dem Gymnasio Mathes. PP. Ulm 1713. in 4.
- Ultima Georgii Davidis à Feyerabend, Separatitz Hailbronnensis, recensita à M. Joh. Frid. Wallifero, P. L. Pastore Steinsfeldensi in concione funebri super Job. 16. 19. Hailbronnæ 1713. in fol.

Contra nostræ fidei Socios.

- Melchioris Nicolai*, SS. Theol. D. Prof. Ord. & Præpositi Stuttgardiani, Consideratio Theologica quatuor questionum controversarum, de profundissima *Kerysma* Domini nostri Jesu Christi, Tubingæ 1622. & 1676.
- D. Theod. Thummii*, Assertio sanæ & orthodoxæ Doctrinæ de Exinanitione Christi *Ἰαρωδω*. Tubingæ. 1622. in 4.
- Ej. *Ἰαρωδω* sacra, hoc est, Repetitio sanæ & orthodoxæ doctrinæ de Exanitione Christi *Ἰαρωδω*. Tubingæ 1623. in 4.
- Ej. Amica Admonitio super questione de quatuor inter aliquos Theologos Aug. Confess. controversis capitibus, de præsentia Christi *Ἰαρωδω* ad creaturas. Tubingæ 1624.
- Ej. Errores Balth. Meisneri & Just. Feurbornii, Theologorum Giessensium cum Examinatione defensionis Balth. Meisneri 1625. in 4.
- Luca Osiandri*, Junioris; Theologisches Bedencken / welcher gestalten Johann Arnds Bücher vom Wahren Christenthum anzusehen. Tübingen 1623. in 8.
- D. Elie Veselii*, Antistitis Ulmenfis, Erweisung wider G. Arnoldi Kirchen und Sekers Historie. Ulm 1701. in 4.
- D. Jo. Wolffgangs Jegeri*, Cancellarii Tubingensis, Jus DEI sæderale cum placido Examine in Illustris Viri B. Samuelis Pufendorffii Jus Feciale divinum. Tubingæ 1698. in 8.
- Christophori Reuchlini*, SS. Theol. D. & Prof. Ord. Exercitatio Theologica de Officio Christi Prophetico, quæ modeste examinatur sententia Immanuelis Weberi, U. J. D. & Profess. Giessensis. Tubingæ 1700. in 4.
- Jo. Christophori Pfaffii*, SS. Theol. D. & Prof. Ord. Dissertatio Theologica de fine Oeconomiz Christi ex 1. Corinth. 15. 14. delineato, quam ad multorum peticum reculam, & ab animadversionibus (Tit.) Domini Jo. Wilhelm. Peterfenii, Doctoris Theologiz Famigeratissimi, modeste vindicatam publicæ luci exposuit. Tubingæ, 1713. in 4.
- Andrea Davidis Caroli*, Pastoris & Specialis Superintendentis Kircho Teccensis, Wirtenbergische Unschuld / durch Christliche Prüfung dessen / was Herr Gottfried Arnold von des Löblichen Herzogthums Wirtemberg Regenten / Regierung und Erbs

Lehren/ bevorab von dem seel. D. Jac. Andreæ aufgezeichnet/ und seiner so genannten Kirchen- und Regere-Historie einverleibet hat/ aus Liebe zur Wahrheit/ zur Ehre Gottes/ und Erläuterung verschiedener merkwürdiger Stücke der Wirtensbergischen und anderer Kirchen-Geschichten gründlich und bescheidenlich dargethan. Ulm/ 1708. in 4.

M. Jo. Philipp's Störren/ Pastoris & Con-Scholarchæ Heilbronnenfis, Send-Brieff an die gesammte Universität zu Altorff wegen der Zeugnisse/ so von 6. Doctores und Professoribus daselbst Johann Georg Rosenbach/ Sporergeßellen/ schriftlich ertheilet/ nachmahls ohne dero Vorwissen von einem Authore Anonymo der so genannten Adresse an eine Christliche Obrigkeit in Druck gebracht worden. Heilbronn 1707. in 12.

M. Ludovici Melchioris Fischli, Pastoris & Specialis Superintendentis h. t. Heidenheimensis, Theatrum Mysterii ἀποκαταστάσεως τῶν πάντων denudatum. Ulmz 1708. in 8.

M. Jo. Andrea Gramlichii, h. t. Verbi Divini in Aula Ducali Wirtenbergicâ Præconis, Dissertatio de Moralitate Concubinarum contra Christianum Thomæum. Tubingæ 1713. in 4.

M. Jo. Christiani Klemmii, Facult. Philosoph. Adjuncti, Specimen Moderationis Theologicæ, laudabilis potius, quàm vituperabilis, in controversiis modernis inter ipsos Augustanæ Confessionis fratres, B. Spenerum & Theologos Wittebergenfes agitatæ. Stuttgardiz 1715. Ejusdem argumenti Dissertationem egregiam scripsit Dignissimus Dominus D. Förschius, antehac Professor Theol. apud nos profundissimus, nunc apud Jenenses Professor Theologiæ Primarius Celeberrimus, commendans in Exercitatione Theologica prudentiam justorum in cavendo hoc tempore schismate circa pietatem orthodoxè promovendam. Jenæ 1714. in 4.

Si lites ex libris ducere velimus, (verba sunt aurea laudati celeberrimi D. Förschii) nec prius finire, quàm mortis interventu, quid denique fiet Ecclesiæ? Non omne quod superstruitur fundamento, aurum est, sunt lignum, scænum, stipulæ, quæ, quanquam nullum adferant usum, tolerantur tamen aliquando. Postulat id humana infirmitas, & profunditas analogiæ doctrinæ Sacræ, ubi sæpe in futurum demùm se prodit momentum & ratio proportionis, quæ de præsentis suis nervis involuta est. Nec adeo manifesta hætenus est regulæ, juxta quam cujusvis puncti doctrinalis pondus cæseri queat sine difficultate. Itaque & nobis, si qua inter difficultates iustam non attigerimus punctum, condonandum erit. Videatur D. D. Förschii præfatio ad M. Samuelen Gerhardum à Mel-le, Lubecensem, qui nutu & ductu D. D. Förschii memoratam Dissertationem elaboravit & defendit. In necessariis UNITAS, in non-necessariis LIBERTAS, ubique PRUDENTIA & CHARITAS suprema lex esto in Ecclesia DEI. Maximum usum habet Theologia Polemica, nec audiendi sunt Libertini & Indifferentistæ, quibus omnis Religio placet. Servandus est ordo & typus. Ipse Salvator noster optimus, Pacis PRINCEPS, gladium Verbi Divini strinxit contra hostes Veritatis, & Sadduceis, ævi istius A-

theis, Resurrectionem negantibus, fortiter resistit: Phariseos etiam, propriâ iustitiâ timidus, S. Scripturæ traditiones suas (contra divinum interdictum Deut. 12. 32.) asfuentes, & ἡλιόσφαιον, uti hodie fit in Papatu, introducentes, magno Zelo impugnavit.

*Methodus
CHRISTY,
Stephani, &
Apostolorum
sanctissima
cum hostibus
veritatis di-
sputandi.*

Ita autem summus PROPHETA, JESUS CHRISTUS, VERITAS Hypostatica, cum adversariis suis disputavit, ut quidem eos ob varios errores dogmaticos & practicos acriter increpaverit, nec ipsis Discipulis suis, cum adhuc multis laborarent præjudiciis, pepercerit, sed, quia est φιλάδελφος, eorum etiam veram salutem ardentissimis precibus & suspiriis, monitisque & obtestationibus amore plenissimis sollicitè quæsit. Statum controversiæ sapientissimus Salvator, quoties disputavit, rectè formavit, posthabitis otiosis quæstionibus caput rei tractavit, & aliter cum seductoribus, aliter cum seductis locutus est. Omnes à rectâ viâ aberrantes in semitam veritatis revocavit, S. Scripturam solide explicavit, & ex illa, sine clamoribus, falsa dogmata strenuè confutavit. Eodem planè modo Stephanus, proto-Martyr, Theologus Polemicus profundissimus, cum Libertinis, Alexandrinis & Cyrenæis, à veritatis tramite deviantibus, disputavit, iis ne latum unguem cessit, sed pro verâ doctrinâ fortiter stetit, eamque masculè defendit. Ipsum summum Sacerdotem, ipsos procures & universum populum, quod Spiritui Sancto malitiomm se opposuerint, quod fundamentalem Articulum de IESU Nazareno, quem CHRISTUM, verum mundi Salvatorem esse, plenissimus Sapientiâ Divini Spiritus solidè probaverat, non crediderint, quod falsis dogmatibus aures dederint, objurgavit; de cætero non pravâ affectibus æstuavit, disputando cum hostibus veritatis nullam propriam Gloriam, sed DEI honorem quærens, plenus amore pro errantibus, ipsumque lapidantibus oravit, & precibus suis, (uti Salvator centurionem, alterutrum latronem & ter mille animas, Petri Sermone Pentecostali compunctas atque convertas) Paulum laceratus est. Nam, inquit Augustinus, si Stephanus non orasset, Ecclesia Paulum non accepisset. Sic etiam Apostoli, igne cælitis lapso inflammari, cum Judæis & Gentilibus disputarunt, veritatibus divinis nihil derogarunt, illas potius vindicarunt, sed errantium simul animarum veram & æternam salutem precibus atque exercitationibus ad penitentiam quæsitaverunt.

*Quomodo
Patres Pri-
morum Secu-
lorum Theo-
logiam Polemi-
cam & Apo-
logeticam
tractave-
runt?*

Sic Patres quoque primorum Seculorum animosi satis & intrepidi fuerunt in propugnanda contra tot tantosque insectatores veritate Evangelica, suas scripserunt Apologias purpureo sanguine, Theologi Polemici & Martyres, sive Confessores & MILITES IESU CHRISTI, constantissimi æquè ac felicissimi, qui sua in toto terrarum orbe trophæa erexerunt, & in ipsâ morte triumpharunt. Legantur apud Theodoricum Ruinartum, supra laudatum Scriptorem Doctissimum colloquia Martyrum cum Gentilibus ante Martyrium in Curiis, & in ipsis cruenti Martyrii horis habita, observabimus inter alios S. Ignatium, Antiochenæ Ecclesiæ secundum Episcopum, Petri Apostoli Successorem, S. Polycarpum, Smyrnenſium Episcopum, Johannem, Evangelistæ & Apostoli, Au-
dito-

ditorem, S. Irenæum, Lugdunensem Episcopum, Laurentium Diaconum, in Theologia Polemica fortiter stetit, & veritatem divinam argumentis apodicticis probasse, vindicasse, hostibusque, Judæis æque, ac Gentilibus, ita respondisse, ut obmutescendum ipsis fuerit. Hæc certe methodus disputandi cum adversariis fuit sanctissima, & animabus quamplurimis saluberrima. Namque Constantia Martyrum, sive Confessorum Veritatis, multorum Gentilium conversionem promovit, uti egregiè exponit Lactantius Lib. 5. Institutionum cap. 33. & Augustinus Sermone 31. in Psalmum 118. ubi memorat, aliquos Gentiles etiam è persecutoribus Martyrum, patientià eorum permotos, credidisse. Itaque Theologi Polemici illi sunt optimi, qui juxta exempla sanctissima Christi, Stephani, Apostolorum & Martyrum, Patrumque puriorum, pro gloria divina & salute animarum perennante veritates cœlestes defendunt, gladium Verbi Divini ancipitem stringunt, scuto fidei incedunt, & *παρρησια*, Armaque Spiritus S. hostium veritatis insultibus obijciunt. Preces atque lacrymæ sunt Arma Ecclesiarum. Quo quis, circa controversias Theologicas occupatus, devotius orat, quo quis profundius tot fissuris, schismaibus & hæresibus ingemiscit, eò gravior erit DEO Theologus Polemicus, eò majores reportabit triumphos contra hostes Veritatis. Tales porro concedat & conserve nobis Milites atque Duces in Palæstra Sacra Archistrategus noster JESUS CHRISTUS, sitque noster & maneat Promachus, Imperator & Defensor, CUI, debellatis Virtute Ejus Divinâ cunctis hostibus veritatis internis & externis, translati ex militante Ecclesia in triumphantem cum S. Angelis & omnibus cœlibus quondam cantabimus æternum *Εμπικριον*.

De cætero, si triste Tibi fuit, Lector Benevole, Argumentum Theologiæ Polemicæ (quis enim tot rixis & bellis Ecclesiasticis non ingemisceret?) gravior jam sit, jucundior atque dulcior Theologia Ascetica, sive Practica, Suevo-Wirtenbergica. Fœcundissimum hic agrum & florentissimum Hortum ingrederis, Lector Christiane, quæso decerpe fructus S. Spiritus, gusta mel Evangelii, patere cordi Tuo instillari Lac consolationum cœlestium.

Ingredere in vineam Spiritualem, & collige dulcissimas uvas sacras, sed non Te deterreat torcular & pressura crucis. Uvæ quò magis premuntur & calcantur, eò dulcius dant vinum. Sequitur ergo

THEOLOGIA PRACTICA, SIVE ASCETICA SUEVO-WIRTENBERGICA.

Dicta Sapientum, oder Sprüche der Weisen / Serenissimi Principis ac Domini, Domini EBERHARDI, Primi Ducis Wirtenbergicæ, cognomento Barbatæ & Probi. Hæc Apophthegmata Sapientissimi Principis, ab ipso Augustissimo Imperatore Maximiliano I. valdè æstimati, asservantur in Archivo Ducali Wirtenbergico, scripta idiomate Germanico.

Systema precum Serenissimi Principis ac Domini, Domini CHRISTOPHORI, Ducis Wirtenbergiz, propria manu ex fundo cordis à Religiosissimo hoc Principe in diversis casibus & anxietatibus, cum quibus ipsi luctandum erat per universam vitam gloriosissimam, Lingua Germanica conscriptarum. Hunc thesaurum sacrum possedit quondam cum maximo gaudio Serenissima Princeps ac Domina, Domina SIBYLLA, Nata & Vidua Dux Wirtenbergica, vulgò Mompelgartensis dicta, Soror MAGNI EBERHARDI III. Ducis Wirtenbergiz, quæ Systema hoc precum Ducis CHRISTOPHORI instar clinicodii pretiosissimum, & instar Cimelii Domus Wirtenbergicæ inæstimabilem habuit.

D. Erhardi Schnepfii, Cygnea Cantio, oder letzte Predigt zu Jena gehalten ex Matth. 22. Tub. 1578. in 4.

Valentini Vauni, Abbatia Maulbronnensis, Sylva Locorum Communium Theologorum, Argentor. 1563. in 8.

Ambrosii Blaureri, Geistl. Schatz/ das ist/ heilsame Betrachtung/ wie ein Mensch Christl. leben und sterben solle. Zürich 1566. und 1612. in 8.

Johannus Brentii, Homiliæ 25. de penitentia, Francofurti 1557. in 8.

Ejusd. Predigten vom Donner/ Hagel und allem Ungewitter. Eisleben 1565. in 8. Nürnberg 1580. 8. Erklärung der Epistel Pauli an die Römer. Eisleben 1565. in 8. Bericht/ wie man sich Christlich zum Sterben bereiten solle. Item/ wie man Gott dienen soll und vom übel Nachreden. Frankfurt an der Oder/ 1569. in 8. Weg zu dem ewigen Leben. Leipzig. Kurze Form des gemeinen Gebetts vor alle Kirchen- Diener auff der Langel vorzulesen. Nürnberg A. 1568. in 8. Kirchen Postilla über die Evangelien an Sonn- und Feyertagen/ samt der Historie vom Leiden Christi. Tübingen 1572. und 1588. in fol. Vom Einfall des Türcken XXII. Predigten. Wittenberg 1532. Wie sich Eheleuth im Ehestand verhalten sollen. Tübingen. 1590. in 4.

Postilla Lutheri Slavonicè reddita à primo Trubero.

Maurici Bogels/ Prälaten zu Alpirspach/ Trost- oder Seelen Arzney- Buch/ in welchem 105. schwereste Anfechtungen und Creuz/ damit fromme Christen in der Welt gequälet werden/ verfasst sind/ Frankfurt 1572. 1618. in fol.

Ejusd. Bibl. Schatzkammer in 7. Theilen. Frankfurt und Tübingen/ 1572. 1585. 1592. 1603. 1607. in fol. Epitome Thesauri Latina. Tübingen 1609. in 8. Summarischer Auszug der Schatzkammer. Tübingen 1588. 1611. in fol. Sunt a. septem illi Tomi, B. Tobia Wagnero, Cancellario Tübingensi, judice, opus verè aureum, quod Thesauri titulo insigniverat Author, unde ab ipso Celeberrimus Ecclesiæ Thesaurarius vocatur, Primus operis Tomus Francofurti primùm sub Titulo: Medicina Animæ, Seelen Arzney A. 1572. prodit. Inter cæteros eminet ultimus, Historiam Christi & Apostolorum complectens. Pientissimus Dux Wirtenbergiz, Ludovicus, libros istos summâ Animi voluptate sæpius evoluisse & apud alios, quantum potuerit, commendasse scribitur, vid. Pl. Rev. Fischlini Memoria Theologg. Wirtenbergg. part. I. p. 67. 68.

Ejusd.

- Ejusd. 2. Predigten von der Fußwaschung Christi. Königsberg 1558. in 4.
Jacobi Andrea, Methodus concionandi per D. Polyc. Lyserum edita, A. 1595.
Philippi Heerbrandi, SS. Theol. D. & Antistitis Hagenovienſis (ſuit hic frater *Jac. Heerbrandi*, Cancellarii Tubingenſis) Troſt-Büchlein allerhand betrübten und angeſochtenen/ ſonderlich aber francken Perſonen. Straßburg 1560. in 12. Leipzig 1600. Nürnberg 1630. in 12.
Luca Oſiandri, Senioris, libellus de ratione concionandi, Tubingæ A. 1588. in 8.
 Ejusd. Bauren-Poſtill. Tübingen 1597. in 4. Leipzig in fol. 1609.
 Ej. Predigten über das Vatter Unſer. Tübingen 1609. in fol. und 4.
 Ej. Troſt vor die Chriſten/ ſo umb deß Evangelii willen verfolgt werden. Tübingen/ 1601. in 12.
 Ej. von Chriſtlicher Einfalt in Glaubens Sachen/ Straßburg 1581. in 4.
Philippi Græteri, Præpoſiti Herbrechtingenſis, Gebett-Büchlein/ zu guten und böſen Zeiten vor alle Tag/ Wochen/ und Jahr und allerley Standes Leute/ darinn die ganze Befandtnus Chriſt. Glaubens und Lebens begriffen; zu Schleſingen getruckt. A. 1610. in 4.
Johannis Schopſſi, Abbatſ Blaviſfontani, Academia Jeſu Chriſti, Tubingæ, 1593. Spira, 1616. Germanicè converſa per G. Draudium, Francofurti 1625. in 8.
 Ej. Colloquium de præſenti hac calamitoſa, & futura illâ vitâ Glorioſâ, Tubingæ 1612. in 8. Jt. Teuſch.
 Ej. Wülden Kleinod/ Feſt-Predigten. Tübingen 1606. in 4.
Chriſtoph. Hermann, SS. Theol. D. & Antistitis Eiſlingenſis, Zehen Predigten von dem H. Abendmahl. Straßburg 1606.
 Ej. Bericht von der Peſt/ derſelben Urfprung und Mitteln dawider/ wie ſich auch ein Chriſt tröſten/ und zum ſeligem Tod bereiten ſolle. Tübingen 1586. in 4.
Hermann Henrici Frey, Superintendenten zu Schweinfurt/ auß Wirtenberg gebürtig und zu Dürmink/ Maulbronner Amts geböhren/ Philargyus Eccleſiæ, der Welt-Narz mit ſeinen 7. thörichten Eigenschafften/ von dem Königlichem Prediger Salomon entworffen/ und allen geizigen vor Augen geſtellt. Schweinfurt 1589. in 8.
 Ej. Voluptuarius Eccleſiaſtæ, Unterricht/ wie alle fromme Menſchen ihre Wolluſt von und an eufferlichen Ständen/ Gaben und Gütern Gottes ſchöpfen/ und ſeliglich gebrauchen mögen. Schweinfurt und Leipzig. 1596. in 8.
 Ej. Bibliſch Vier-Buch/ darinnen alle vierfüßige/ zahme/ wilde/ giftige und kriechende Thiere/ Vögel und Fiſche/ deren in der Bibel Meldung geſchiehet/ ſambt ihren Eigenschafften und Hiſtorien beſchrieben ſeynd/ mit der alten und neuen Römchen-Lehrer Auflegung ſleißig erklärt/ und auff die 3. Hierarchien gerichtet. Leipzig 1605.
 Ej. XXII. Predigten vom Amt und Stand einer Chriſtlichen Obrigkeit. Schweinfurt. 1605. in 4.

- Basilii Sautlers*, Theolog. Doct. Gen. Superint. Guelf. herbytani & Concionatoris Aul. Medulla Davidica, Erklärung teutscher Psalmen D. Martin Luthers. Mühlhausen/ 1600. in fol. Wittenberg 1602. Wolfenbütel. 1625. in 4.
- D. Andreae Osiandri*, Cancellarii Tubingenlis, Wirtembergisches Communicanten-Büchlein/ Tübingen 1590. Spitz 1612. Heilbronn, 1621. Libellus utilissimus à Reverendissimo Domino Eryo Weismanno, Abbate M. Lifontano, cum adhuc esset Antistes Stuttgardianus, A. 1704. plenius explicatus.
- Ej. Treuerhertiger Unterricht/ wessen man sich in Absterbung eines Treuerhertigen Eh-
Gatten trösten solle. Tübingen 1594.
- Ej. Reicht-Lehr- Trost- und Bett-Büchlein/ Tübingen 1612.
- D. Matthia Hasenreiffers*, Cancellarii Tubingenlis, Unterricht/ wie man im Treu- sol-
le gedultig seyn. Tübingen 1605.
- Jacobi Magers*, Abbatis Laureacensis, Gebett-Büchlein in Insechtungen Tübingen/ 1599.
Frankfurt 1608.
- Felix Bidenbachs*, SS. Theol. D. Concionatoris Aulici, & Assessoris Consistorii Ducalis,
Promptuarium connubiale, seu Thematum Biblicorum, quæ in nuptiis pro concio-
nibus tractari possunt, centum dispositiones. Tubingæ 1605. Lubecæ 1612. Franco-
furti 1617.
- Ej. Manuale Ministrorum Ecclesiæ, Stuttgardie 1603. Lipsiæ 1624. Francofurti 1607.
recusum Stuttgardie 1700. Mit einer kurzen Anleitung/ wie es mit einer nützlich
und erbaulichen Predig- Art anzugreifen/ und die Mangel zuverbessern vor neue
angehende Ministrs Ecclesiæ, Authore B. Hedingero.
- Ej. Promptuarium Exequiale, continens centurias aliquot Textuum exequialium earum-
que dispositiones. Francofurti A. 1608. Lubecæ 1611. Argentorati 1655.
- Ej. Promptuarium Pœnitentiale, continens Textuum pœnitentialium dispositiones. Tu-
bingæ 1607. Francofurti 1665.
- Ej. Kurzer Bericht/ wie mit Kranken und Sterbenden zu handeln/ samt einem Be-
dencken/ wie den Melancholischen und Schwermüthigen zurathen. Leipzig 1613.
- Eraami Grümingeri*, Præpositi Stuttgardiani, Sünden-Zettel und Tugend-Register/
oder 28. Predigten von den Wercken des Fleisches und Früchten des Geistes/ ex
Gal. 5. 19. 22. Stuttgarti 1609. Frankfurt 1614.
- Christophers Enslins*, Pætoris & Senioris Reurlingenensis Heidenhemio - Wirtembergici,
Diabolus Relegatus, Peitsche wider den Teuffel. Stockholm. 1650
- M. Georgii Conradi Maiclers*, Poetæ Nobilis Coronati, & Pætoris Fehlbacensis, Liber
Psalmorum & precatationum. A. 1632. in 8.
- Ej. Myrrhæ poterium, i. e. de passione, Resurrectione & Ascensione Christi Carmen
eximium A. 1632. Sol Musarum, sive Epigrammata Sacra de passione Christi.
- Ej. Liber de Nativitate Christi & Elogia de Nomine Iesu 1632.
- Ej. Cithara Septichorda. Threni Davidici, seu Psalmi pœnitentiales Elegiaco Carmine
vestiti. Tubingæ 1629. Ejusdem Threni Jeremæ,

Joban-

- Johann Hippolyti Brentii*, Cathedralis Ecclesiæ Onoldinæ Antistitis, & Consistorii Assessoris Erklärung des Passions. Onoldsbach/ 1617. in 4. Fuit hic Brentius nepos Magni Brentii, Præpositi Stuttgardiani, filius *Johannus Brentii*, Theol. D. & Abbat. Hirsaugiensis. vid. Ejusdem Brenzische Jubel-Predigt/ Darinn dreyer Brentiorum Lebens-Lauff beschriben ist. Nürnberg/ 1627. in 4.
- Johann. Ulrici Pregizers*, SS. Theol. D. & Profess. Ord. Præpositi & Cancellarii Tubing. Meditatio de Salvifica Christi Passione ex Psalm. 22. & Ps. 35. A. 1625.
- Ej. Exercitationes Biblicæ. Tubingæ 1625. in 8.
- Ej. Meditationes de Fide Abraham, de Protevangelio, de Scala & cervicali atque Stella Jacobi, de Schiloh, de Propheta Magno &c. Tubingæ 1621. & 1622. Vom dtti-
sten Glauben. ibid.
- Ej. Außersesene und Trostreiche Sprüche auß dem Wort Gottes/ Tübingen 1672.
- Jo. Conradus Gabelus*, Senioris Augustani, & Pastoris ad S. Annam, ex Wirtenbergia oriundi, Trost-Schrifft zur Gedult und Beständigkeit in der Lehre des Evangelii. Stutt-
gardt 1630.
- Jo. Valentini Andrea*, SS. Theol. D. & Abbatis Bebenhusani, Christianismus genuinus. Argent. 1615.
- Ej. Invitatio ad fraternitatem Christi. Argent. 1617.
- Ej. Mythologiæ Christianæ, sive virtutum & vitiorum vitæ humanæ imaginum libri tres. Argent. 1619.
- Ej. Hercules Christianus. Argent. 1615. Civis Christianus ibid.
- Ej. Reipublicæ Christiano-Politanæ Descriptio. Arg. 1619.
- Ej. Curiositatis pernicies. Stuttg. 1619.
- Ej. Christianæ Societatis idea. Tubingæ 1620.
- Ej. Christiani Amoris dextera porrecta, Tubingæ, 1620.
- Ej. Veri Christiani Libertas, Bona causæ fiducia. Civis Christianus. Arg. 1519. in 12.
- Ej. Theophilus. Stuttg. 1649. Lipsiæ 1706.
- Ej. Augustus, Principis Exemplum. Stuttg.
- Ej. Similia & typi ex Jo. Arndio. Lunab. 1643.
- Ej. Turbo. Argent. 1616.
- Ej. Geistlicher Kurzweil. Triumph des Glaubens.
- Ej. Christen Burgerschlacht. Geislung Christi. Christ-Kindlein.
- Ej. Peregrinatio Ecclesiæ. Ecclesia militans.
- Ej. Prepe Jeder vom Ubelstand der Kirche Gottes. Frankfurt 1672. Opus posthumum.
- Ej. Peregrini in patria errores. Argent. 1618 in 12.
- Ej. Flores Virtutum. Argentor. 1613. in 12.
- M. Johann Spindlers*/ der Kirchen Christi zu Brönningen Diaconi, Feld-Geschren der Kinder Gottes/ oder Geistliche Übung rechter Wahrer Christen/ als Pilgrim in diesem Jammerthal/ in kümmerlichen/ schwürigen Zeiten. Tübingen/ 1623. in 16.
- Ejusd. Jubilæum Animæ, oder Freuden-Fest der Seelen. Tübingen. 1623. in 16.

Johann

- Johannis Assami*, Superintendenten zu Weickersheim in der Graffschafft Hohenloß/ von Nürtingen gebürtig/ gründlicher Bericht aus H. Schrift von den vornehmsten Articuli Christl. Lehren/ wie solche von den Predigern in rebus & phrasibus zum verständlichsten und nüglichsten vorgetragen und erklärt werden sollen. Franckfurt 1605. in 4.
- Ej. Spiegel des Erkenntnisses Gottes und Christi an dem Wesen und an den Würkungen im Menschen. Franckfurt. 1590. in 8.
- Ej. Menschen Spiegel vor und nach dem Falle/ vor/ in/ und nach seiner Wüdergeburth hier auff Erden/ und nach seiner Auferstehung im ewigen Leben/ sammt kurzer Erklärung der sechs Haupt-Stücke Christl. Lehre. Franckfurt. 1592. in 24.
- Caspari Lucu*, Abbatis Alpißpacensis, Christliches Reb-Gärtlein darinnen allerley Unkräutlein der Laster/ und Blümlein der Tugenden zu finden/ Straßburg 1584. in 8.
- Ej. Geistliche Küst-Kammer von Sprüchen/ Historien und Exempeln H. Schrift/ daraus in der Kriegs-Zeit und Verfolgungen Wehr- und Trost-Lehre zunehmen. Wömpelgardt 1589. in 8.
- Ej. Welt-Spiegel/ darinnen jehiger Welt elender Zustand zusehen/ und dessen Ursachen zu finden. Wömpelgardt/ 1590. in 8.
- Ej. Christliches Blum-Gärtlein von allerhand Tugenden/ in seine unterschiedliche Ländlein nach den Zehn Gebotten eingetheilt. Wömpelgardt. 1591. in 12.
- Ej. Christlicher Kitter/ oder ein wunderbahrlicher Kampff der höllischen Besten wider einen Evangelischen Christen/ Wömpelgardt. 1599. in 8.
- Ej. Christliche Apotheck, daraus zur Zeit der Pestilenz allerhand Recipe zu nehmen seynd. Franckfurt/ 1606. in 8.
- Johannis Cementarii*, Superintendentis & Pastoris Ratisponensis, natione Suevi, Patria Wirtenbergici, domo, ut D. D. Fischlinus arbitratur, Blabyronsis, Leben und Sterben des elenden Menschen. Solothurn. 1568. in 8.
- Ej. Bericht von dem schweren/ stetigen Streit zwischen drey gewapneten/ nemlich zwischen dem Menschen dem Teuffel/ und zwischen Gott. Item/ was eigenl. die Ursach sey/ daß viele Menschen sich selbst entleiben. Basel/ 1570.
- Ej. Nachfolg Christi/ wie man sich aller Eitelkeit dieser Welt entschlagen soll. Basel. 1583.
- Ej. Der Geistl. Kauffmann/ wie man dem köstlichen Verle der ewigen Seligkeit soll nachjagen. Basel/ 1583.
- D. Melchioris Nicolai*, Propstien zu Stuttgart/ Christliche Predigt von unterschiedlichen Erbedenem/ die sich hin und wider die Wochen vor und nach Dominica Lazzari in Wirtenberg mit großem Schrecken der Einwohner begeben/ und auff Fürstl. Gn. Befehl getruet zu Stuttgart. 1655.
- Johann Jacobi Hauwani*, Abbatis Bebenhusani, Ethica Christiana. Tubinge 1656. in 8.
- Wolfgang Jacob Christmanns/ Pfarrers zu Kirchen-Tellinesfurt Hand-Postill/ oder gottselige Betrachtung der Sonntäglichen Evangelien. Kempten A 1625. in 8.

Ej. Biblische Theologia.

Christoph Verclins Früh-Predigers zu Vöberach / von Stuttgart gebürtig / Geistliches Theologisches Lust-Gärtlein.

Levini Sutoris, Pastoris in pago Kornwesten, fasciculus Myrræ, sive exercitia pietatis ex passione Dominica. 1628.

D. Tobias Wagneri, Cancell. Tubing. Nucleus Passionis Christi, duobus Libris Epigrammatum inclusus. Tubingæ 1631. in 12.

Ejusd. Compendium des Wahren Christenthums. Ulm. 1644. in 8.

Ej. Evangelien und Epistel Postill. Ulm und Tübingen / 1560. 1659. 1660. 1677.

Ej. Geistliches unschätzbares goldenes Kleinod von 12. kostbaren Edelsteinen versetzt / das ist / vollständiges Gebett-Buch in 12. Theil abgetheilet / vorstellend 1580. Gebett / aus unterschiedlichen Gottseligen Alten Patribus und Geistreichen Theologis zusammen getragen. Stuttgart / 1680. in 4.

Magnus Hefenhalters, Professoris in Illustri Collegio Tubing. Evangelische Jubel-Stimmen / oder Christl. Lieder auff Sonn- Fest- und Feiertage. Amsterdam / 1669.

Melchior Sylvesteri Eckards, Ecclesiæ Stettensis Pastoris, Studiosus Theologiæ, h. e. fidelia monita ad SS. Theologiæ & Scripturæ studium sanctè auspicandum, devotè continuandum, adeoque Praxin cum Theoriâ feliciter conjungendum, scitu & observatu perquam necessaria & utilia. Nec non hypomnemata Oratori Ecclesiastico in concinnandis & exhibendis concionibus neutiquam contemnenda, ex præstantissimis Scriptoribus excerpta, & breviter contracta, Ulmæ 1651. 1668. in 8.

Ej. Frühmorgens-Weckerlein / oder Bericht insgemein vom Gebett zu Haus / oder in der Kirchen.

Ej. Genuinus Christianus, sive Ethica Christiana, Ulmæ 1651. in 8.

Ej. Jesus Christus der vollkommene und ewige Hohepriester in 5. Passions Predigten. Ulm 1651. in 4.

Ej. Evangelien Postill. Tübingen 1655. in 4.

Ej. Gedanken-Weiser / oder kurze Anleitung / was ein Christen-Herz bey den Wercken Gottes beherzigen solle.

Johann Heinrich Zanders Schablos-Haltung der Kinder Gottes. Ulm 1644. in 4.

Ej. Lutherischer Herzklopffer von dem H. Abendmahl. Ulm 1647. in 8.

Wilh. Jeners Puls der Seelen. Augspurg 1713. in 8.

Johann Caspar Gerabends Psalter Davids / Gebetts-Weiß. Ulm / 1662. in 12.

D. Johann Friderich Hochstetters / gewesenen Hoch-Fürstl. Wirtenbergischen Hof-Predigers und Consistorial-Raths / ansehn Probsten zu Denckendorff / und General-Superintendenten, Biblische Straff-Exempel / oder Buß-Predigten. Stuttgart 1684. in 4.

Ej. Biblische Buß-Exempel. Stuttgart 1686. in 4.

Ej. Evangelische Denckmahl über die Sonn-Fest- und Feiertags Evangelien. Stuttgart 1709. in 4.

- D. Joh. Reinhardt Hedingers** / Consistorial-Raths und Hof-Predigers / Christl. wohlgemeinte Erinnerung die Unterrichtung der lieben Jugend / in der Lehre von der Gottseligkeit betreffend / wornach sich so wohl Kirchen- und Schul-Lehrer/ als auch fromme Eltern / Herrn und Meister zu prüfen haben. Stuttgart 1700.
- Ej. 12. Andächtige Betrachtungen des Leidens und Sterbens Jesu Christi.** Stuttgart 1702. in 8.
- Ej. Gesang-Buch** Stuttgart 1713. in 12.
- Gottfried Hoffmanns** / dermaligen Professoris Theol. Extraordinarii und des Theolog. Stipendii zu Tübingen Superintendenten, Klugheit der Gerechten in 16. Büß-Andachten von den 4. letzten Dingen vorgestellt. Stuttgart 1703. in 12.
- Laurentii Hoffstetters** / Gebett-Schule. Ulm/ 1659. in 8.
- Thomá Hopffers** 9. Fürbilder des Altes mit Gegenbildern des N. E. Tübingen/ 1678. in 4. mit Kupfern.
- Paul Jenisch** Seelen-Schatz von den letzten Händeln der Welt. Ulm 1645. in 8.
- Kern aller Gebett** vermehrt von Johann Heinrich Schellenbauren. Stuttgart. 1688.
- Balthasar Kerners** Predigten über das Büchlein Ruth/ Tobia/ und über die Epistel Judä. Ulm/ 1653. in fol. und 4.
- Johann Eliä Kesslers** Peinlicher Proceß des HERN Jesu in 30. Passions Andächten. Oettingen 1686. in 12.
- Georg Burchard Ansbels** / Diaconi quondam Ecclesie Tabing. & tandem Abbatis Malifontani, Conjugale Irenicum, oder Hochzeit-Predigten. Tübingen / 1675. in 8.
- Heinrich Balthasar Kulpis** / Herz-Geschöpflein / oder Psalle der Liebe gegen Gott. Heilbronn 1662.
- **Der höllischer Gastnachts-Schlangen Vermaledungen/** Heilbronn 1665. in 4.
- Johannis Laffenis**, Theologi Dani, H. Perlen-Schatz über die 12. Monath mit Kupfer/ cum Praefatione D. Elia Vejelii, Antistitis Ulmenfis. Ulm, 1695. in 12.
- Martin Lodingers** 2. Trost-Schriften an die Evangelische Salzbürger. Ulm 1687. in 8.
- D. Luchers** Anweisung zum Gebett. Stuttgart/ 1707.
- Evangelischer Nord-Stern** / anleitend zu der wahren Gerechtigkeit und Seeligkeit aus Roman. 10. 8. Ulm. 1699.
- Bericht von dem Leben Jesu** / welches Nicodemus ein Rabbi beschrieben. Ulm / 1699. in 12.
- Ludwig Carl Disingers** / Ober-Märkers zu Eslingen/ gründlicher Bericht von der Redens-Art Lutheri / ich bin Christus. in 4. 1708.
- M. Johann Jacob Dörrenbachs** / Senioris und Früh-Predigers in des H. Röm. Reichs Statt Vöberach / Glaubens-Spiegel/ oder Schriftmäßiger Unterrichts darinnen der wahre Glaube sammt seinem Göttlichen Adel / Natur / Reichthum und Kräft.

- Kräfften den Einfältigen zur Unterweisung/ und allen Heil-begierigen Seelen zur Prüfung vorgehalten wird. Tübingen 1711. in 8.
- Bürsten-Stand und Pflicht nach den Göttlichen Zeugnissen. Stuttgardt 1706. in 8.
Liber in gratiam Serenissimi Principis Juventutis Württembergæ, Friderici Ludovici, Ducis Wittenb. scriptus.
- Immerwackender Brunn täglicher Andachten in Gebetten und Gesängen. Ulm. 1703. 1709.
- Neugepflanztes und wohlbesetztes Bürg.-Gärtlein Geistreicher Gebett. Ulm 1713.
- Geistlicher Wandersmann mit einem Gesang-Büchlein und Wegweiser vor Reisende. Ulm. 1676. in 24.
- Geistliche Seelen-Arney wider die Pest/ oder Unterricht in Sterbens-Rathen. Memmingen. 1681. in 8.
- Betrübter Seelen-Trost/ oder Kern aller Gesänge. Stuttgardt. 1700. in 8.
- Johann Gerhards/ Theologi Jenensis, Erquickung der H. Tauff und des H. Abendmahls/ zu Stuttgardt neu aufgelegt 1661. in 4.
- Württembergische Haus- und Kirchen-Andacht mit einem Gebett-Buch und Kupffern. Stuttgardt 1698. in 12.
- Durlachisches Gesang-Buch. Durlach 1703.
- Geistlicher Himmels-Schlüssel/ oder Württembergisches Gesang-Buch. Stuttgardt/ 1710. in 12.
- Begabtes Kind-Gottes/ oder Gebett-Buch Christian Godeken. Ulm. 1715. in 12.
Leonhards Gundermanni, Catechismus der Francken. Eßlingen 1673. in 12.
- Johann Habermanns Gebett-Buch. Tübingen 1675. in 4. Stuttgardt 1700. in 4.
Tübingen in 8. cum Præfatione D. D. Hochstetteri.
- Mosis Pflachers Postill über die Sonn- und Fest-Tage Tübingen 1610. in fol.
Balih. Philis Meditationes ex Augustino Tübingæ 1643. in 12.
— Nucleus Meditationum. Tüb. 1644. in 12.
- Samuel Edels Evangelien Echaz in fol. Ulm/ 1659.
— Catechismus-Echaz in 12. Theilen/ ibid. 1654.
— Summa Christianismi, Haupt Summen des Wahren Christenthums. ibid. 1651. in 12.
- Matthai Enderlins Zeit- und Offenbahrungs-Spiegel. Augspurg/ 1683. in 12.
- Joh. Teod. Fustini, Florculi Evangelici, Ulmæ 1700. in 8.
— Geistliches Wetter-Glocklein. Stuttgardt 1651. in 12.
— Catechismus der Francken. Eßlingen 1673. in 12.
— Handrucks-Stand- Ehren-Kron. Frankfurt 1660. in 12.
- Georg. Van. Esenweins/ Geistliches Versöhn-Opfer des Israelis im N. Test. oder Communion-Büchlein/ Stuttgardt 1711.

- D. Georgii Henrici Habertini*, Postilla Epistolica von 6. Jahr-Gängen. Stuttgart 1685.
1687. 1688. 1690. Tübingen 1692. in 4.
— Postilla Evangelica versicularis. Stuttgart. 1699.
— Specimen Theologiae Practicae. Tübingen, 1690. in 8.
— Frommer Christen Ehren-Stand. Stuttgart/ 1677. in 24.
— Gesang-Buch mit einer ausführlichen Vorrede aus den Patribus von der ersten
Christen Sing-Andacht. Tübingen 1689. in 12.
Kürzer Begriff Göttlicher Lehren auß Matthiae Hafencresseri Locis Theologicis gezogen.
Frankfurt 1704. in 8.
D. Johann Ludwig Hartmanns / Superintendenten zu Rothenburg an der Tauber/
Müßiggangs-Reußel / neu aufgelegt zu Augsburg 1680. in 12.
M. Andrea Hartmanns / dormaligen Catechetz und Predigers in dem Wapen-
Haus zu Stuttgart / Anweisung / wie Landleute ihren Wandel Christlich anzu-
stellen. Ulm/ 1709. in 12.
— Unterricht von gegenwärtig theurer Zeit. Stuttgart/ 1710.
— Entwurff wie ein Dorff / Pfarrer seiner anvertrauten Gemeinde erbaulich vorsehen
möge. Ulm/ 1710. in 12.
— Evangelien- und Epistel-Postill. 1713. 1715. in 8.
Johann Hoffmanns Drey-Chörige Music durch Engel / Männer und Frauen an-
gestimmt. Eßlingen/ 1701. in 12.
Andrea Hyperii, Christlicher Rath/ wie die H. Schrift zu lesen? Ulm/ 1672. in 12.
Icones Salvatoris & ejus servorum SS. Patrum. Augustz 1677. in fol.
Johann Caspar Mürdels / Göttlicher Glücks-Wechsel mit den Frommen und
gottlosen. Ulm/ 1675. in 8.
— Christ wider Christ / der Christen undchristliches Leben/ Ulm/ 1680. in 8.
— Süße Geistes Erquickung über dem H. Geist. Ulm/ 1682. in 8.
— Hölle auß Erden / oder Vorschmack der Hölle/ 7. Betrachtungen vom Gottes-
Dienst der Frommen und Dienst der Gottlosen / Ulm/ 1702. in 8.
Friederich Pfaffen Seelen-Apothec / auch Geistl. Arney und Kräuter-Buch. Aug-
spurg/ 1685. in 12.
Joh. Conrad Brotschnei, Med. D. & Prof. Ord. Tübingensis, Hymettus Sacer, sive Epi-
grammatum Sacrorum centuriae tres. Tübingen 1667. in 8.
Bernhardi Alberti, V. D. M. Augustani, Haus- und Kirchen-Schatz. in 8. Hamburg/
1667.
Johann Jacob Baulers / Predigers zu Geislingen / Ulmer Herrschaft / Facienda,
Tugend-Garten in 104. Predigten. Ulm/ 1684. in 4.
— Laster-Spiegel in 110. Predigten. Augsburg/ 1681. in 4.
— Kreuz- und Trost-Predigten. Frankfurt/ 1687. in 4.

Abhan

- Abhandlung Auserlesener Trost- Sprüche auff die hohe Fest- und Beyträge des Jahrs / Ulm / 1692. in 4.
- Marc und Kern der Passions-Historie. Ulm/ 1701. in 4.
- Nuptialia. ibid. 1705. in 4.
- Credenda, oder Predigten über alle Articul der Christl. Lehre. ibid. 1692. in 4.
- Wahlart zum neuen Jerusalem. Augspurg. 1686. in 12.
- M. Jacob Becken** / Diaconi der Stiffts-Kirchen zu Stuttgards/ Himmels-Reiter / oder Gebett-Buch auß H. Schrift den alten Kirchen-Vätern / des seel. Lutheri und anderer eifriger Theologorum Schriften. Tübingen 1648. in 4.
- Ludwig Bischoffs** / Gebett-Buch. Ulm/ 1628. in 8.
- Job. Henrici Calisi**, Suevo - Wirtenbergici, Paſtoris Gaildorfensis, Auffmunterung zu der Gottſeligkeit. Nürnberg 1676. in 8.
- Ejusd. Ermahnung an die Wirtſche und Bedencken von dem Tanken.
- Ejusd. Catechismus- Anweisung vor die Ulmiſche Kirchen/ durch D. Elias Viehn. Ulm/ 1680. in 8.
- Jacharia Hermanns** / Wallfarth zum Berge Golgatha/ Geſpräch vom Leiden Chriſti. Ulm/ 1672. in 12.
- Himmliſche Weiſheit in Betrachtung der 4. letzten Dinge mit Kupffern. Augspurg/ 1697. in 8.
- Historia von dem gangen Lebens-Lauff Jeſu Chriſti. Lindau 1691. in 4.
- Steph. Pratoris**, Liliom Convallium. Tubingæ, 1676. in 12.
- D. Balthasari Raithii**, SS. Theol. Prof. Tractatlein von Administration der Geistlichen Güter. Tübingen 1640. in 12.
- Narcissi Rauneri**, Davidischer Jeſus-Pſalter. Augspurg 1673.
- M. Hieronymi Schafferi**, h. r. Paſtoris in pago Derdingen / Hirtenſtimme aus Zion / in außerlesenen Macht und Krafft Sprüchen N. T. Ulm / 1702. in 12.
- M. Johann Heinrich Schellenbaurs** / Professoris Illuſtris Gymnaſii und Predigers zu Stuttgards / Schriftmäßige Anweisung zu dem Chriſtenthum aus den Sonn- Feſt- und Beyertags Episteln. Stuttgards / 1694. in 4.
- Immanuel Sonthonis** Gulden Kleinod der Kinder Gottes mit D. Jo. Wolfgang. Jageri, Cancell. Tubing. Vorrede. Tübingen 1706. in 12.
- M. Johannis Stierlins** / Præceptoris Bebenhuf. nachmahls Special- Superintendentis zu Blabeyren / Leidender Chriſtus und mitleidender Chriſt / oder Paſſions-Betrachtungen. Tübingen 1691. in 8.
- M. Johann Chriſtoph Aulbers** / h. r. Specialis Superattendentis und Pfarrers zu Kirchheim Unter Teck / Preßburgiſches Denckmah. Tübingen 1711. in 12.
- M. Johann Georg Untauffs** / Göppinga- Wirtenbergici, ehmahlen Diaconi zu Stuttgards / anjego Hoch-Gräfflichen Hohenloß- Pfedelbachischen Pfarrers und Conſiſtorial-Raths / Maria und Martha / oder Tractatlein / von dem einigen Nothwendigen. Stuttgards / 1709. in 12.

- Opusculum de Fecunditate Sensus S. Scripturæ, in 12.
 Johann Heinrich Weichenmajers / Predigers in Ulm / Evangelische Pfarr- und Kirchen-Postill. Ulm 1700. in fol.
 — Epistolische Pfarr- und Kirchen-Postill. Grancfurt / 1696. in 4.
 — Geistl. Fest-Posaun / Erklärung auserlesener Sprüche auff alle Fest. Ulm / 1692. in 4.
 — Guldenes A. B. C. des H. Geistes / oder auserlesener Sprüche Erklärung in 90. Predigten. Ulm / 1701. in 4.
 — Davidische Schag-Kammer / oder Predigten über den Psalter, ibid. 1691. in 4.
 — Evangelische Spruch- und Kern-Postill über die Sonn- und Festtägliche Evangelien. Leipzig / 1705. in 4.
 — Prophetischer Buß- und Gnaden-Prediger oder 183. Predigten über alle Propheten und 7. Pest-Predigten.
 — Christliche Catechismus-Ubung in 68. Predigten.
 — Biblischer Kern- und Spruch-Catechismus. Ulm / 1686. in 4.
 — Bett-Beicht und Buß-Tempel über die 7. Buß-Psalmen. Ulm / 1703. in 4.
 — Himmlisch Fest-Lust- und Heil. Tischgang. in 18.
 — Hochzeit-Ehe-Tisch-Tag- und Berufs-Sprüche in 44. Predigten erklärt. Ulm / 1697 in 4.
 — Epist. und Evangelische Ehe- und Haus-Postill / Ulm / 1693. 1710. in 4.
 — Sterbens- und Todes Betrachtungen. Ulm / 1706. in 4.
 — Geistliche Kriegs-Posaun / oder Kriegs- und Buß-Predigten / in 4.
 — Tragædia Tragædiarum, oder Predigten über die Passions-Historie. Leipzig. 1705. in 4.
 — Betrachtung der Füllerey und Trunkenheit. Nürnberg 1672. in 12.
 — Der Christliche still verschwiegene Mund. Ulm 1679. in 12.
 — Betrachtung der angefochtenen Seelen. Augspurg / 1683. in 12.
 — In Jesum verliebten und geliebten Seelen. 1686. in 12.
 — Der um ihre Seeligkeit höchst bekümmerten Seel. Augspurg / 1688. in 12.
 — Der Dienstfertigen Seel.
 — Der im Creuz triumphirenden und Gottgelassenen Seel.
 — Der Welt müden und Himmelssehnden Seel. Augspurg / 1698. in 12.
 Bonifacii Stölzlins, Ulmenis, Evangelischen Pfarrers zu Ruchheim / Catechismus-Hand / Erklärung des Catechismi Lutheri, Ulm / 1666. in 12.
 — Geistliche Kirchen-Posaun. Ulm. 1672. in 4.
 — Postilla Evangelica, Ulm / 1677. in 4.
 — Ecce homo, 12. Passions-Predigten / Ulm / 1682. in 4.
 — Geistliche Haus-Feld-Garten-Tisch- und Hochzeit-Prediger. Ulm 1655. in 8.
 — Geistlicher Adler-Stein. Ulm / 1687. in 8.
 — Bethesda, Geistliche Haus-Apothec. Ulm / 1697. in 12.

- Geistl. Rauch-Altar. Ulm. 1658. in 12.
- Sanfft und ruhiges Alter/ Ulm/ 1670. in 12.
- Sterbender Christen bester Gewinn/ ibid. 1676.
- Geistl. Hauß-Arney in Krankheit und im Tod/ Geistl. Weyrauch-Opffer. ibid. 1677. in 12.
- Fidus Pastoris Achates, Anleitung eines Evangelischen Kirchen-Dieners bey Kranken ibid. 1691. in 12.
- Geistl. Donner- und Wetter-Büchlein/ ibid. 1702. in 12.
- Neuvermehrte Geistliche Tisch-Zucht. Ulm. 1702. in 12.
- Carl Ludwig Stromajers**/ Predigers in Ulm/ Präparations-Predigten vom Heil. Abendmahl. ibid. 1679. in 4.
- Buß-Predigten vom verlohrnen Sohn. ibid. in 4.
- Himmlische Labfal der glaubigen Seelen wider die Schrecken des Todes. ibid. 1682. in 12.
- Der Gnaden-Gerichts- und Herrlichkeits Throne Gottes. Ulm 1655. in 8.
- D. Elias Pejels**, Antistitis Ulmenis, Erklärung der Sonn-Gest- und Feiertäglichen Evangelien/ Ulm 1673. in 4.
- Gründlicher Unterricht aller Glaubens Articuli auß Lutheri Schriften. Gotha. in 4.
- Bilden Kleinod der Andachten auß den Schriften Lutheri. Ulm 1669. in 8.
- 7. absonderliche Zeit-Predigten ibid. 1677. in 12.
- Violetum Davidico-Augustinianum in 12.
- Matthai Wegelins** Tractat vom Leiden des ersten und andern Adams. Nördlingen/ 1644. in 8.
- Joh. Ulrich Erhards**/ Poet. PP. in dem Hoch-Fürstl. Gymnasio zu Stuttgardt neuvermehrte im Frühling/ Sommer/ Herbst und Winter singende himmlische Nachtigall/ oder geistliche Frühlings- Sommer- Herbst- und Winter- Gedanken/ darinnen durch Vorstellung der zeitlichen Jahres-Lust und irdischen Ergößlichkeit Christlichen Himmels- begierigen Gemüthern die ewige Himmels-Lust und Seelen-Freude abgebildet/ und zugleich die hohe Wohlthaten Gottes bey allen hohen Festen der 4. Jahrs-Zeiten/ wie auch allerhand auß H. Schrift gezogene Buß- und Trost-Lieder vorgestellt werden. Stuttgardt/ 1706. in 12.
- Gott geweyhtes Andachts-Opffer**/ darinn eine Gottgelassene Seele sich ihrem Jesu täglich Morgends/ Mittags und Abends/ in heisser Andachts-Glut mit Gebett und Liedern demüthigst aufopfert/ mit Christlichen und gottseligen Buß- Weicht- und Communion-Andachten/ auch einem Anhang etlicher Gebett- Lieder und sonst zufälliger Gedanken/ und dann einem vollständigen Wetterbüchlein vermehret/ samt einer Vorrede/ worinnen sonderlich vermeldet wird/ wie der Allerhöchste dieses Gebett-Buch bey der erschrocklichen Feuers-Brunst zu Kirchheim unter Teck/ da diese ganze Stadt den 3. Aug. 1690. in einen Total-Brand gerathen/ wunderbahrlch erhalten habe. Stuttgardt/ 1706. in 8.

Das

Das mit Jesu gecreuzigte Herz / oder / Andächtige Betrachtungen des bittern Leidens und Sterbens unsers Herrn und Heylands Jesu Christi / wieauch der sieben letzten Worte am Creuz / sammt angefügter Creuz-Preße der Glaubigen Seelen / mit vielen Einbildern / Geistreichen Gebetten und neuen Liedern vermehrt. Ulm / 1707. in 8.

Betrübter Seelen-Trost / das ist Kern aller Gefänge / oder Lieder / aus denen Schriften und Büchern der bewährtesten und berühmtesten Männern Evangelischer Kirche zu sonderbahrem Trost / Freud und Erquickung einer in diesen letzten betrübten Zeiten angefochtenen / gequälten und geängsteten Seele / mit sonderbahrem Gleich herausgezogen / und sammt einem Gebett-Büchlein zum Druck übergeben von einer hohen Fürstlichen Person. Stuttgart / 1700. in 8.

Thomas de Kempis von der Nachfolge Christi mit einer Vorrede D. Joh. Wolfgang. Jägeri, Cancellarii Tabingensis. Tübingen / 1715. in 12.

Johann Arnds fünf Bücher von dem wahren Christenthum. Tübingen 1712. in 8.

Von dem richtigen Weg zu dem ewigen Leben durch eine wahre Buß und Belehrung zu Gott / vorgestellt von Daniel Dycke / einem eifrigen Englischen Lehrer / verbessert durch Johann Wolfgang Jäger / Cangelern bey der Universität und Propst der Kirchen zu Tübingen / mit einer Auslegung / was die Göttliche Traurigkeit sey. Tübingen 1716.

D. Andreas Adam Hochstetters geistlicher Seelen-Schatz / oder neu eingerichtetes vollständiges Wirttembergisches Gesang-Buch / sammt dessen Historischen und Practischen schönen Vorrede von der ersten Christlichen Kirchen Art und Andacht im singen. Tübingen / 1709. 1712. 1716. in 16. 1716. in 12.

— Vorrede über D. Johann Habermanns Christliches Gebett-Buch. Tübingen / 1708. in 8.

Matthäi Zillers / h. t. Prälaten zu Königsbronn / erklärtes Evangelisches Gesang-Buch / darinnen die gewöhnliche alte und aus dem neuen die kernhafteste Schriftmässige Gefänge vorgetragen und zum Theil erklärt werden / mit Voransetzung der Auctorum Rahmen / cum Praefatione Joh. Bartholom. Hagens / Fürstl. Wirttembergischen Hof-Predigers und Consistorial-Raths. in 12.

Adami Weinheimers / Evangelien Postill. Ulm / 1671. in 4.

— Fünf Brüder des reichen Mannes. Ulm / 1684. in 8.

Eri. Weissmanns Kinder-Bibel. Stuttgart 1684. in 12.

— Rhetorica Sacra. Erklärung des Wirttembergischen Communicanten Büchleins.

— Wirttembergisches gros Kirchen-Gesang-Buch. Stuttgart / 1664. 1711. in fol.

D. Georg Samanns / Predigers zu Rempten / Apostolischer Wecker. Ulm / 1678. in 4.

— Biblische Bett-Quell / Leipzig / 1688.

— Valde mecum geistl. Seelenschatz. Nürnberg / 1675. in 22.

Neuer

- Neuer Bilder- Psalter /** das ist / alle von Luthero verteutschte Weissagungs- Lehr- Buß- Bett- Klag- und Danc- Psalmen des Hocheleuchteten Königs und Propheten Davids / nach ihrem vornehmsten Innhalt in anmuthigen Bildern vorgestellt / von - Johann Christoph Kolb / Kupferstechern in Augsburg in 2. Augspurg / 1710.
- Die geistlich gerührte Harpfe Davids /** oder das H. Psalter- Buch / eingerichtet zu der Erbauung des wahren Christenthums mit nöthigen Sammarien / Eintheilungen / Erläuterungen und Nuganwendungen versehen. Stuttgart / 1703. in 8.
- Geistliche Kranken- Apotheck /** das ist / Christliche und Schriftmäßige Unterweisung wie Krancke und Sterbende ihr von Gott zugeschiedtes Creuz gedultig tragen / der Furcht des Todes mit kräftigem Trost begegnen / und in ihrem letzten Stündlein durch Hilff und Beystand ihres Herrn Jesu selig hinsahren können / samt einem Anhang von vielen Sprüchen / Seuffzern und Stoß- Gebettlein / die bey denen P- cientes und Sterbenden in mancherley Ansechtungen heilsamlich zugebrauchen seynd / mit annehmlichen Kupfern gezieret. Stuttgart / 1703. in 8.
- Gr. Williami, der H. Schrift Doctoris, und Decani zu Bangor in Engelland /** Geistreiche und gelehrte Gedanken über die Passion, oder Historie des Leidens und Sterbens unsers Herrn und Heylands Jesu Christi / sambt desselben erbaulichen Tractatlein / genant / die Weinende Maria bey dem Grabe Christi / vormahls in Englischer Sprache geschrieben / nummehr aber zur Erbauung des Christenthums / und Erweckung brünstiger Andacht mit Fleiß übersehen / und in das Teutsche übersetzt / von Johann Nicolai / Professore Antiquitatum Ecclesiasticarum zu Eübingen. ibid. 1707. in 8.
- Eduardi Pearse, Angli, Christliche Todes- Bereitung /** nebst dazugehörigen Hilffs- Mitteln und Regeln / auß der fünffzehenden Englischen Edition wegen Vortreflichkeit und Nugarkeit des Wercks in die Teutsche Sprach übersetzt von obgedachtem Johanne Nicolai, Antiquitatum Ecclesiast. Profess. sammt einer Vorrede Dn. D. Andr. Adami Hochstetteri, qua memoratur, ultimum hunc utilissimum- que laborem suille doctissimi Nicolai, hilse meditationibus mortis in cælum pro- perantis.
- Kurze Abbildung so wol des Pharisäischen und Heuchlerischen / als auch des Rechtschaf- senen wahren und thätigen Christenthums in unterschiedlichen Predigten der Christ- lichen Gemeinde in der St. Georgen- Kirche zu Eübingen öffentlich vorgetragen / und auff vielfältiges Begehren Christlicher Herzen sammt einem Anhang 2. Re- cor- Predigten / wie Universitäten Werckstätte des H. Geistes seyn können / wann darinnen wahre Gottesfurcht / gute Disciplin und Ordnung blühet: welches der rechte Methodus Studiorum, oder die einigrechte und Gottgefällige Weise sey / die Stadia auff Hohen- Schulen zutreiben und zuführen / wann nemlich wahre Gottesfurcht zum Grund gelegt, wird / zum Druck übergeben von Christoph Reuchlin / SS. Theol. D. Prof. Ord. und Stadt- Pfarzern zu Eübingen.**
- 2. sehr bedenkliche Leich- Predigten / deren eine von gedachtem seligen Herrn
H h h
D. Reuch-

D. Reuchlin gehalten worden bey dem traurigen Fall zweyer von dem Wetter zwischen Weidenhausen und Tübingen erschlagenen Christlich-gesinnten Studiosorum Theologia, Herrn M. Jacob Andreæ Osiander's/ und Herrn Sigmund Brinckmanns/ über die Worte Luc. 12. v. 35. - 40. Laßt eure Lenden umgürtet seyn &c. Menſe Junio A. 1704.

Die andere Leich-Predigt wurde von dem seel. Herrn D. Reuchlin gehalten über Psal. 4. 9. Ich luge und schlaſſe &c. bey der Beſtattung Herrn Matthäi Goldthens/ löblicher Universität Syndici, darauff er von einem Schlag gerühret/ 24. Stund nach dieser Predigt seelig in dem HERN entschlaffen: Obiit Magnus hic Theologus inter tonitrua & fulmina cæli atque belli, Gallico Hannibale ad portas Tubingæ stante, & fulmine de cælo in turrim Templi Tubingensis Primarii emissio, septimam horam emortualem B. VIRI in ipso horologio publico memorabilem in modum signante. vid. Programma Academicum & concio funebris in memoriam Optimi Reuchlini d. 13. Jun. 1707. habita à Dn. D. And. Adamo Hochstettero super Esaj. 57. 1. 2.

Lehtes Zeugnuß von dem wahren und thätigen Christenthum/ von dem getreuen Diener Gottes/ Herrn Johann Ulrich Frommann/ der H. Schrift Doctore und Professore Extraordinario, deß Hoch-Fürstl. Theol. Stipendii Superintendenten/ und Abend-Predigers zu Tübingen/ unter welchem derselbe auff der Langel am 22. Sonntag nach Trinitatis von Gott mit einem Schlage gerühret/ und den 21. Novemb. A. 1715. zu seiner Ruhe sanft und seelig abgefordert worden/ sammt denen zwey vorher von dem seel. Mann gehaltenen lehten nachdencklichen Predigten/ von den Kennzeichen der Auserwehlt/ und von der geistlichen Waffen-Rüstung der Christen. Tübingen/ 1715. in 4.

Nothwendige Seelen-Sorge in eines Predigers Sendschreiben an seine Pfarzgenossen vorgestellt auß dem Englischen in das Deutsche überſetzt. Stuttgardt/ 1706.

Geistlicher Himmels-Schlüssel/ das ist/ Wirtenbergisches Gesang-Buch/ sammt einer Vorrede Ehrenreich Weismanns/ damahligen designirten Vralaten zu Herrenalb/ Special-Superintendenten und Spital-Predigers zu Stuttgardt/ nebst einem vollständigen Gebett-Buch. Stuttgardt/ 1700.

Deß Weyland Durchleuchtigsten Fürsten und Herrn/ Herrn Ludwigs/ Herzogs zu Wirtenberg/ Kirchen-Gesang-Buch/ darinnen auserlesene/ reine/ geistliche Lieder/ Psalmen und Kirchen-Gesänge auff Gn. Befehl dieses gottseligen Fürsten vor die Kirchen und Schulen im Land geordnet. Stuttgardt/ 1591. Tübingen/ 1672. in 8.

Einige Geist und Lebens-volle den tiefen Kern deß in Wahrheit nach Christo gesinnten/ und Christo mit Ernst nachjagenden Christenthums/ in sich haltende Hergens-und Seelen-Lieder. Tübingen 1705. in 8.

Palmodiz, quæ Linguâ Latinâ in Cœnobii à Ducalibus Alumnis decantantur.

Hugonis Grotii, Christus patiens, Tragedia Notis Illustrata, per Martinum Flærum, S. S. Theol.

Theol. Græcque & Or. LL. Profess. nunc Abbatem Regio-Fontanum, Tübingæ,
1714. in 16.

M. Andrea Davidis Caroli, Diaconi quondam Ecclesiæ Calvinis. postea Pastoris & Decani Kircho-Feccensis, Sendschreiben an seine Liebe Zuhörer/ die Christliche Gemeinde zu Calm/ betreffend die greuliche Zerstörung/ dadurch beweihte Fürstl. Wirttembergische Amts- und Handels-Stadt den 19. Septemb. und in etlichen folgenden Tagen A. 1692. zu einem jämmerlichen Steinhauften worden. Psalm. 102. 19. das werde geschrieben auff die Nachkommen. Tübingen/ 1693. in 16.

Christliche Kirchen-Gebett/ wie solche so wohl in der Wochen/ als auch an denen Sonnen-Fest- und Feyer-Tagen/ nicht weniger nach Gelegenheit deren Evangelien in dem Hergogthum Wirttemberg zugebrauchen gnädigst verordnet worden/ sammt denen Sonntäglichen Episteln/ und der Sonntägl. Abend-Collece. Stuttg. 1713. in 8.

Das zuckende Rohr und glimmende Docht des Glaubens/ welches der Herr nicht zu brechen/ noch auslöschten wird/ den Schwachen zum Trost/ und den Starcken zur Erinnerung gezeiget/ von der zu Dänemark und Norwegen Königlichen Majestät Teutschen Hoff-Prediger/ Johannes Brämer. Auf Kosten eines Christlichen und um die Kirche Gottes hochverdienten Freundes neu aufgelegt zu Tübingen. 1711. in 8.

Johann Spechten/ SS. Theol. Licentiat, und alter Predigers zu Ißmi in Ober-Schwaben/ Geschichten unserer Erlösung/ I. Auf dem Delberg/ II. in des Hohenpriesters Palast, III. in dem Kayserlichen Richt-Haus/ IV. in Golgatha/ V. bey der Begräbnus/ nach allen Umständen biß auff die Siegreiche Auferstehung/ sammt einem Grund-Riß des ganzen hohen Leiden-Wegs und des H. Grabes vorgestellt. Memmingen/ 1715. in 4.

Der wahre Hergens- und That-Christ auß dem H. Apostel Paulo und anderer Geistreichen Theologen Schriften zu täglicher Glaubens-Prüfung vorgestellt von Ahasvero Gritschen/ D. auß begehren Christlicher Freunde wieder edirt/ und mit Johann Conrad Brotbeckens seel. gewesenen Medic. D. und Profess. Ordin. zu Tübingen Tabell von dem wahren Christenthum/ auch einer Historischen Vorrede von einigen Juristen/ die Theologische Bücher geschrieben/ vermehrt von M. Georg Conrad Pregitzer/ Eccles. Tübing. Diacono. Tübingen 1716. in 16.

Die Lehre von dem Anfang Christlichen Lebens bestehend I. in einer gründlichen Anleitung zu wahrer Buß und Glauben an Gott. II. In einem einfältigen Unterricht/ wie man die H. Schrift zu seiner wahren Erbauung lesen solle. III. In einer Schriftmäßigen Antweisung recht und Gottgefällig zu betten. IV. In einer kurzen Prüfung/ ob man den wahren lebendigen Glauben an Christum habe oder nicht. V. In Christlichen Lebens-Regeln. Stuttgart/ 1706. in 12.

M. Adam Gottlieb Weigens/ ehmaligen Diaconi zu Leonberg/ h. r. Pfarrers zu Wahlen/ Tractat de Jure Hominis in Creaturas, oder Schriftmäßige Erörterung des Rechts der Menschen über die Creaturen/ nach allen dessen Ständen/ wobei

H h h 2.

viel

viel wichtige Materien von der Herrschafft des Menschen über die Geschöpfe vor dem Fall/ von der aus dem Fall über sie gekommenen Verderbnuß/ von ihrer Restauration und Verbesserung durch Christum/ von dem Rechte so wohl der Frommen als Gottlosen über dieselbe/ von derselben rechtem Gebrauch und Mißbrauch/ von denen Straffen Gottes mit und über denselben/ wie auch von ihrer endlichen Wiederbringung/ oder Erneuerung/ gründlich und ausführlich behandelt werden/ zur Aufdeckung vieler Sünden/ Abstellung schwacher eingerissener Mißbrauch und Anreizung schuldigster Verbesserung in dem täglichen Umgang mit den Geschöpfen Gottes. Stuttgartdt/ 1711. in 8.

— Tractat über die Worte Gal. 4. v. 19. Meine liebe Kinder/ die ich abermahl mit Aengsten gebähre/ bis daß Christus in euch eine Gestalt gewinne. in 8.

D. Martin Luthers kurze und einfältige Anweisung zu dem Gebett. Stuttgartdt/ 1705. in 12.

Christliche Vermahnung und Gebett zur Zeit androhender und einreißender Pestilenz-Feuche. Stuttgartdt/ 1666. in 8.

Nachricht von dem Göttlichen Segen/ welcher auff das allernächst an der Hoch-Fürstlichen Residenz-Stadt Stuttgart gnädigst angerichtete Wapen-Haus von mildreichen Seelen gestoffen/ auff anhalten vieler Christlichen Herzen zu Gottes Lob und Beförderung der heilsamen Anstalt/ auch zu gegnetem Eingang des 1714. 1715. 1716. Jahrs mitgetheilt. Psalm. 41. v. 1. Wohl dem/ der sich des Dürftigen annimmt/ den wird der HERR erretten zur bösen Zeit. Stuttgartdt/ 1714. 1715. 1716. in 8.

Treuerhige Aufmunterung zu einem reinen und unbesleckten Gottesdienst in Beschung der Wapen und Wittwen/ bey dem/ von dem Durchleuchtigsten Fürsten und Herrn/ Herrn Albrecht Ernst II. des H. Römischen Reichs Fürsten zu Oettingen K. Ihro Römischen Kayserslichen Majestät General-Feld-Marschall/ und des Hochlöbl. Schwäbischen Crayßes General über die Cavallerie, auch Obristen über ein Regiment Dragoner/ neu-angeordneten Armen Wapen-Haus aller frommen Christen zur Nachfolge vorgestellt/ von Fridrich Heinrich Camerario, General-Superintendenten. Oettingen. 1714. in 12.

Hi sunt, Lector benevole, præcipui Libri Theologiæ Practicæ & Asceticæ, in Sævia & Wirtenbergia scripti atque editi. Ordo temporis in tanto numero istorum Scriptorum Practicorum non potuit ubique observari. De cætero quàm necessaria, quàm utilis & jucunda sit Theologia Practica, egregie exponit B. D. Heberlinus in Præfatione Speciminis sui Theologiæ Practicæ, ubi memorat, quod hoc suo opusculo inservire voluerit Theologiæ Studiosis, præprimis Ministerio Patriæ nostræ consecratis, quibus id deesse viderit, quod in thesificet & antiq̃uè Theologica satis informati, quando ad vicarias operas præstandas adhibentur, aut officiis ordinariis præficiuntur, vel planè nullam, vel admodum exiguam de praxi Ecclesiastica & cura animarum rite gerenda notitiam afferant.

Revo-

Revocatum ipsi per hoc in memoriam fuisse, optasse jam antehac eximios Theologos, eâ de causâ peculiarem Theologiæ Practicæ Professore constitui in Academiis, quemadmodum in papatu peculiares Doctores aluntur, qui Practica tradunt, & conscientiæ casus declarant, &c.

Theologiam esse Doctrinam Practicam, ac proinde minus recte eos sentire, qui speculativam eam esse contendunt, quo in numero sunt quidam ex Scholasticis, solide probavit inprimis B. Iohannes Gerhardus, Theologus Ienensis ΠΕΡΑΚΤΙΚΩΤΕΤΟΣ, qui in Meditationibus Sacris Theologiam propter praxin cum Medicina comparat: quamvis enim inquit, non solum agenda, sed etiam credenda ac speranda in hac cœlesti Philoſophia proponantur, id tamen non impedit, quò minus Practica dicatur, nam & Medicina in quorundam *Sempiternis* occupata est, nec tamen propterea Theoretica disciplina est, quia hanc ipsa n *Sempiternis* praxeos ratione ac in ordine ad praxin sectatur: perinde se res habet in Theologia. Videatur Gerhardus in Dedicat. meditationum sacrarum p. 5. & 6.

Juxta B. Lutherum & B. Hasenrefferum Studii Theologici tria sunt primaria capita, ORATIO, MEDITATIO, TENTATIO. Orandum est inprimis Theologo, ut sit mens sanâ in corpore sano. Sine DEI Lumine, Augustino teste, nihil est in homine. Lumen autem Sapientiæ dat DEUS ardentibus orantibus Jac. 1. Sed & meditandum, laborandum, atque in tentationibus variis externis & internis virtute Spiritus S. masculè certandum est. Consentit Magnif. Cancellarius, Dn. D. Jægerus, qui in Systemate Theologico nuper edito p. 2. & 3. hæc habet: Theologia dicitur habitus Practicus, quia

1. Principium ejus, seu Spiritus S. omnia, quæ tradit, ad praxin refert, Rom. 15. 4. quæ scripta sunt, ad nostram informationem scripta sunt, ut per patientiam & consolationem Scripturarum spem habeamus.
2. Theologia respicit hominis reparationem, ut è lapsu, morte & tenebris eripiat, & in novam lucem, vitam & felicitatem asseratur. Hanc autem reparationem praxin importare evidens est, Eph. 2. 1. - 5.
3. Theologia, quæ tantum est speculativa, est corpus sine Spiritu & vita. Vera fides vivere se testatur per motus charitatis spirituales Gal. 5. 6. hinc ipsa fides practica est. Jac. 2. 19.
4. Licet hinc multa in Theologia tractentur, quæ non directe videntur importare praxin, ut Mystrium Trinitatis, doctrina de Angelis stantibus & lapsis &c. non tamen inde revelata sunt, ut in earum nuda cognitione sistatur, sed ut ad praxin referantur. Collige ex dictis Theologum, qui sententiâ saltem talis est, non praxi, ingentem esse hypocritam, qui, quod intellectu assit, in voluntate destruit: unde scientia ejus spiritualis non est, sed in PRAXI REVERA carnalis; adeo non salvans, ut damnationem augeat & duplicet. Luc. 12. 47. Huc usque Magnif. D. Cancellarius Jægerus loc. cit. Conferatur aurea Præfatio Megalandri Lutheri super Epistolam ad Romanos.

O clementissime & sanctissime DEUS, inscribe hanc veritatem tabulis cordium nostrorum, & inflamma animas nostras amore Tui, & reple corda nostra odio mundi, car-

nis & Saranæ. DOMINE, creasti nos ad Te, & inquietum est cor nostrum, donec redeat ad Te:

O DEUS! aut nullo caleat mihi pectus ab igne,
Aut solo caleat pectus Amore Tui.

Accende in nobis ignem Spiritus Sancti, preme, ure, seca, mortifica veterem hominem, ut effugere queamus blandas ipsius fraudes & seductiones. Calamus contritum non confringes, & linum fumigans non extingues. Thesaurum nostrum in vasis fictilibus portamus, faculam fidei in vase fragili absconditam gestamus, quid aliud restat, quàm ut seriis precibus & gemitibus ejus custodiam Tibi commendemus, & pro incremento fidei quotidie ardentius supplicemus. Sanctifica nos, DOMINE, in veritate Tua, VERBUM Tuum VERITAS est: Cælum & terra peribunt, sed Verbum Tuum manet æternum.

Consilia, Epistolæ, Theologia Casualis, seu Conscientiaria.

Epistolas sex ad Jac. Andreæ scripsit Erhardus Schnepffius, sæpius in hoc opere laudatus, quæ extant in fama Andreanâ reflorescente. Argent. 1630. in 12.

Erhardi Schnepffii Bedencken auff die vorgeschlagene Vergleichung in Religions-Sachen / so auff dem Reichs-Tag solle gesucht werden. 1544. den 7. Octob. Manuscriptum.

Ejusd. Bedencken wie ein Concilium zuhalten. 1544. Manuscriptum.

D. Phrygiæ reliquit judicium de instituendo Concilio Manuscriptum die 12. Febr. 1540. vernaculo Sermone.

Valent. Vannii, Abbatis Maulbronensis, Bedencken / was von der Mess zuhalten. A. 1555. in 8.

Ejusd. Epistola ad Jo. Marbachium apud Fechtium Epl. Theol. Tom. P. I. p. 5.

Ambrosii Blanveri, Send-Brieff an die Gemeinde zu Cosians vom Trost in Trübseligen Zeiten 1532. in 8.

Ejusd. 2. Sendschreiben an Hans Conrad Ehummen von Neuburg / Erb-Marschall in Wirttemberg / Schwendfelds halben geschrieben.

Ejusd. Epistola ad Wolsfg. Musculum scripta 1544. Ap. Fechtium p. 1711. p. 813.

Georgii Hala, Baruthensis, Pastoris Waiblingensis, Bedencken vonhaltung eines Concilii 1541. d. 15. Februar. aufgesetzt.

Ejusd. Concilium de Concordia instituenda, & componendo dissidio Religionis 1544. vernaculo Sermone, utrumque scriptum, non minus moderatum, quàm cordatum.

Joh. Brensi, Epistolæ XIV. ad Jo. Marbachium apud Jo. Fechtium P. III. Epistol. p. 41. seqq. Durlaci 1684. in 4.

Ejusd.

Ejusd. Epistola ad Wierum Stuttgart. die Stephani scripta 1565. extat in libro Apol. Jo. Wieri Basilæ edit. 1577. p. 86.

Caspar Gräters / Fürstl. Wirttembergischen Hoff-/Predigers/ Bedencken eines freyen Concilii halber an Herrgog Ulrichen A. 1541. d. 10. Febr. gestellt. Manuscriptum.

Ejusd. Bedencken/ wie der Streit in Religions- Sachen aufzuheben und hinzulegen 1544. d. 1. Octob. Manuscriptum. Ambo hæc Consilia ex mandato Speciali Ducis Ulrici adornare debuit.

Mart. Frechii, Theol. Lic. & Primarii Ecclesiæ Ulmenfis, tandem Profess. Theol. Turingensis, & Illustris Stipendii Ephori, Epistolæ tres ad Io. Marbachium scriptæ, satis memorabiles, apud Fechtium Suppl. Histor. part. I. & II. Epist. p. 30. 36.

Matthai Vogels / Abbt zu Alpirspach / Theologisches Bedencken/ von der Rechtsfertigung des Glaubens/ und von dem Zwispalt über solchem Articul sammt einer Antwort auff D. Johann Mörlins Sendschreiben und Apologie. 1557. in 4.

Jac. Heerbrands, Diversæ Epistolæ ad Marbachium scriptæ. Durlaci 1584. 4. apud Fechtium in Supplem. Hist. Eccles. Sec. 16.

Balth. Bidenbachii, Theol. D. & Præpos. Stuttgart. Sex Epistolæ ad Marbachium scriptæ, apud Fechtium part. p. 477. 521. 548. 550. 554. 569.

Luca Osiandri, Senioris, Epistolæ ad Marbachium scriptæ, quam plurimæ apud Fechtium p. II. Appar. Hist. Eccles. Sec. XVI. Durlaci A. 1680. in 4.

Johannis Magiri, Præpos. Stuttgart. Epistolæ sex ad Marbachium scriptæ, apud Fechtium.

Wilb. Zimmermanni, SS. Theol. D. Superintend. Græcensistæ Styria, Neostadio ad Tiliam oriundi, Epistolæ sex ad Marbachium scriptæ apud Fechtium.

Poly. Lyseri, Winenda-Wirttembergici, SS. Theol. D. Concion. Aul. El. Saxonici, Duellum Cleselianum, das ist / zweyerley Bedencken über der Frag / ob den Ungarischen Ständen die Freyheit der Religion zuzulassen sey? Leipzig.

Felicio Bidenbachii, SS. Theol. D. Concionatoris Aulici, & Assessoris Consistorii, Decades X. Consiliorum Theologicorum. Francof. 1614.

Conradi Dieterici, Antistitis Ulmenfis, Theologische Bedencken und Consilia. in 4. Nürnberg/ 1689.

Melchior Sylvæstri Eckardi, Senioris & Pastoris Biberacensis, Christianus Religiosus, h. e. Quæstiones Theologicæ, de Casibus & Dubiis cujuslibet Christiani, cujuscunque serefordinis & status in quavis vocatione, actione, sorte & conversatione conscientiam concernentibus ex verbo DEI, & præstantissimorum Theologorum scriptis congestæ & enodatæ. Ulmæ, 1651. & 1663. in 8.

— Pastor conscientiosus, h. e. variz Quæstiones de rebus dubiis, Ministri Personam proprius tangentibus, in quarum enodatione rejectis iis, quæ Verbo DEI, constitutionibus Ecclesiasticis, ædificationi Ecclesiæ, atque propriæ, aliorumque conscientiz adversantur, multa ad salutarem praxin apprimè facientia, succinctè proponuntur. Ulmæ, 1651. 1663. in 8.

D. Jo. Adami Osiandri, Cancellarii Tubingensis, Theologia Casualis, in qua Quæstiones, dubia

dubia & casus conscientiarum circa credenda & agenda enucleantur. Tubingæ, 1680. in 4. Librum hunc vastæ eruditionis B. Author inscripsit Serenissimo & Potentissimo Suecorum Regi Carolo XI. gloriosissimæ memoriæ.

D. Jo. Wolffgangi Jægeri, Cancellarii Tubingensis, Tractatus de Legibus tum in genere, tum in specie, de lege æterna Naturæ, positiva & consuetudine legali, de conscientia & inprimis etiam de probabili, de justitia & injustitia ludi in foro conscientiarum. Tubingæ 1688. in 8.

— Epistola Apologetica ad Theologos Lipsienses, inprimis ad Rechenbergium scripta, contra sic dictum J. B. Ettenhusium, Pufendorfi Hyperaspisten. Tubingæ, 1699. in 8.

Andrea Caroli, Abbatis San-Georgiani, Epistola Apologetica pro Memorabilium ipsius Ecclesiasticorum fide historica, quoad relationes de Johanne Musæo, Theologo Jenensi, ab Anonymi cujusdam Jenensis oblocutionibus liberanda, præfationi, quam prælectionibus Musæanis in Formulæ Concordiæ Epitomen A. 1701. editis, nomine Hæredum dicti Theologi præmisit Editor, opposita. Tubingæ 1703. in 4.

*Responsum
& consiliis
Theologicorum,
sive pia &
docta sunt,
maximum u-
sus.*

Latent in scriniis publicis & privatis complures Epistolæ, plurima Consilia Theologorum Suevicorum & Wirtembergicorum, maximi momenti, quæ lucem publicam videre mererentur. Celeberrimus D. Fechtius, Theologus Rostochiensis, sedulus fuit in colligendis & edendis selectioribus Epistolis atque Responsis Theologorum Evangelicorum, qui si inter se concordēs sunt & de rebus gravibus, Ecclesiæ salutem concernentibus, pias & doctas literas miscent, ecce quàm bonum & jucundum, cohabitare fratres in unum. Certè magna fuit olim & adhuc est autoritas Theologorum Suevicorum & Wirtembergicorum apud externas Ecclesias, à quibus sæpius sunt in consilium vocati, & adhuc vocantur. Supra recensuimus commercium literarium Theologicum, inter Patriarcham Constantinopolitanum Jeremiam, & Theologos Tubingenses institutum, satis utique memorabile, nec omnino frustraneum. Quamvis enim concepta spes Tubingensium illa ætate desideratum finem sortita non sit, Græcis orthodoxiam quidem in plerisque probantibus, à fermenti sui renacibus, haud ineptè tamen auguratus est Parentator Gerlachianus, D. Matthias Hasenrefferus: Si Scripta Wirtembergensium Constantinopolin missa, ad posteritatem conservata fuerint, Domino benedicente, in Ecclesiis Græcis procul dubio commodi & utilitatis plurimum esse habitura. Id quod inter alia superiori Seculo XVII. probatum dedit exemplum Zachariæ Gergani, Episcopi Artensis in Peloponneso, qui a multis scribitur per omnia Lutheranis consensisse dogmatibus; Author Catecheseos à Marthæo Caryophyllo Sympatriota Pontificio impugnata, vulgator Novi Testamenti Græci, ejus cura sumptibusque propriis formâ quartâ Wittembergæ impressi. Nec dubitamus, quandoquidem publica professio tuta non est apud obstinatos Græcorum Antistites, ejusmodi Nicodemos, clanculùm veritati & puritati doctrinæ additos, plures fuisse & esse, nec in posterum defuturos in oriente. Optamus

*SacrumCom-
mercium E-
pistolicum in-
ter Græcos
& Theologos
Tubingenses
non omnino
frustraneum.*

toto corde, ut impleatur pium Danhaueri, Theologi Argentoratensis celeberrimi, votum, in dedicatione Hodomoriæ Spiritus Papæ extans hisce verbis: Exciret porro DEUS Theologos, ut pergant, ubi olim desiere Tubingenses, qui ad Jeremiam Patriarcham Orientalem Constantinopolin usque Augustanam Confessionem, & Heerbrandi Compendium Theologicum, Græco Idiomate expressum, transferri curarunt, non (ut postea virulentissimi Aristarchi Stanislai Socolovii, Polonici Theologi, calumnia in vulgus sparsit) quasi vellent in subsidium suarum partium evocare militem extraneum, postquam in Occidente Schisma patrascent, sed ut abstergerent convivium novitatis in orientem per Sycophantas effusum, atque semina, quæ Stephanus Gerlachius jecisset purioris fidei, ad incrementa perducerent. Confer Hornbequii Summam Controversiarum de Græcis p. 979. D. Vejeliij defensionem Exercit. de Ecclesia Græca contra Leonem Allarium p. 88 seqq. Orationem funebrem Gerlach. p. 29. Andreæ Caroli Memorabiliū Ecclesiasticorum Lib. II. cap. 1. p. 285.

Votum hoc & desiderium B. Haseprefferi & B. Dannhaueri non inane fuisse, patet ex Sacro Commercio literario inter Metrophanem Græcum & Brothequium, Secretarium Wittenbergicum, B. Avi mei Consanguineum, qui Metrophani, Patriam nostram visitanti, omniaque in ea notata digna perlustranti, cum in Græciam rediret, opera Lutheri, Brentii, aliorumque Theologorum Evangelicorum transmisit, sicque Semen verbi Divini hoc opere charitatis in Oriente sparsit.

De cætero quàm salutare sit pium & doctum inter Christianos Theologos Commmercium literarium, videre est ex Consilio Nicolai Hunnii, Celeb. Theologi Lubecensis, de peculiari quodam Collegio Theologico suggestum, quod Magnus Dorscheus suo suffragio adprobavit.

Consilium Hunnianum, de instituendo peculiari quodam Collegio Theologico; exhibet Jo. Georgius Dorscheus hisce verbis: „Egregium publico consecravimus consilium Niccolaus Hunnius, magnum seculi nostri lumen decusque. Postquam enim ostendit, non esse desperandum de Compositione controversiarum Religionis; eandemque commotius fieri non posse, quàm convictione Conscientiarum scripturarum S. solida applicatione; utpote quæ solæ sint infallibile Sapientiæ immensæ lumen; Tandem concludit, ejusmodi Controversiarum religionis deductionem ad illud usque fastigium, ultra quod nulla possit eniti sophistica, quod omnes submoveret superetque Contradictiones, & Conscientias convincat, nullo commodiori modo ad exoptatum progressum exitumque pervenire posse, quàm si Orthodoxarum Ecclesiarum consensu, Collegium hominum doctissimorum huic uni labori consecraretur. Hoc institutum esse facile, nec tantis impensis constitutum, quantis tot Jesuitarum in sola Germania Collegia, regiâ Magnificentia instructa, seminaria & ascereria ingentibus opibus dotata. Singulos universo labori pares non esse, si brevitatem vitæ mortalis, ac plurimas ex omni parte difficultates interlabentes æstimaverimus. In rebus civilibus & militaribus res magni momenti consilio accuratissimo selectissimorum ingeniorum perfici, dolendum esse negotio sanctissimo ac summe necessario, quo Gloria Divina fortiter asseri, veritas Divina utiliter vindicari,

„ tot seductarum animarum saluti prudenter consuli posset, nullum destinari Collegium,
 „ quod unum hoc agat, ad unum hoc omni apparatu necessario amplissime instruitur,
 „ DEUM ipsum, cum summa negotia pro Majestate sua propugnanda moliretur, & viros
 „ extra ordinem mensuramque communem donis armaret admirandis, raro uni molem o-
 „ mnem imposuisse; semper ferè plurium Societatem prætulisse. Salvatorem Christum,
 „ Collegio Apostolico, & septuaginta discipulorum, Evangelii in Orbem proferendi cu-
 „ ram commississe. Omnino itaque necessum esse, Collegium duodecim aut decemvirale con-
 „ stitui, in quod præcipue seligendi Viri in controversiis exercitati, ad labores tolerandos
 „ firmi, propriarum opinionum patrocini non nimis dediti, propositi sanctioris tenaces,
 „ in pertexendo labore semel cæpto perseverantes, zelo propugnandæ veritatis ardentis,
 „ non pusillanimes, aut ad periculum laborumque magnitudinem languidi. His toti-
 „ dem adjungendos è Studioforum provectionis ætatis & eruditionis numero, qui iisdem
 „ animi corporisque dotibus instructi sint, ut tanti laboris ducibus atque auspiciis nunc ad-
 „ miniculo esse, dein succedere possint. Esse in eo Collegio labores ita instituendos, ut
 „ primò sanctorum veteris Ecclesiæ Doctorum lectio suscipiatur, annotentur locorum Scri-
 „ pturæ interpretationes, loquendi characteres, controversiarum capita, hæreses ipsæ,
 „ progressus & res gestæ Ecclesiæ, sacri regiminis formæ, Conciliorum Decreta, doctrinæ
 „ ad pietatem multiplices, Conscientiæ Casuum remedia, Ecclesiarum consilia, varia
 „ denique res cæteræ. Secundò Pontificiorum Scriptorum omnis generis, veterum recen-
 „ tiorumque, sive quibus Scripturæ explicandæ manum admovent; sive quibus Scholæ
 „ quæsitæ discusserunt in Lombardo ac Thoma occupati; sive quibus officia Ecclesiastica
 „ constituerunt; sive quibus historiam Ecclesiæ tradiderunt; sive quibus ordines asceticos
 „ informant; sive quæ sunt alia. Tertiò Calvinianorum Scriptorum varietas evolvatur.
 „ Quartò denique Photiniani, Enthusiastæ, novi Prophetæ, Weigeliani perlustrantur,
 „ annotatis passim, quæ ad sacrum bellum necessaria & profutura videntur. Lectione
 „ absoluta, in Classes omnia digerenda, & in quædam promptuaria referenda, ad varios
 „ faciendos apparatus instrumentorum & subsidiorum, nihilque prætermittendum, quod
 „ operibus adornandis emolumentum adferre queat. Constitutis denique præsidii & sub-
 „ sidii omnibus, ad opus ipsum tractandarum rerum contra varios errores progredien-
 „ dum esse, Hactenus D. Nicolaus Hunnius, Agid. Hunnii, Suevo-Wirtembergici,
 „ filius.

D. Dorschem autem addit: „ Ejusmodi consilium consummatissimi Theologi opti-
 „ mum esse, nemo dubitat, qui rationes ejus gravissimas expendit, Deum & Ecclesiam a-
 „ mat, controversiarumque sacrarum molem rectè æstimat. Simile propemodum in Ec-
 „ clesia Constantinopolitana Collegium fuisse institutum, ex Cedreno, Zonara, & Con-
 „ stantino Manasse, Meursius, Professor Hafniensis, in Lexico Græco-barbaro sub voce
 „ Didascalos, docuit. Nimirum inter Doctores, qui in Ecclesia Magna Constantinopoli-
 „ tana eminuerunt, & Patriarchæ adstiterunt, fuisse aliquem dignitate maximum, quem
 „ œcumenicum vocarunt, qui apud cisternam Regiam in palatio habitabat, cum duode-
 „ cim discipulis, Viris in omni disciplinarum genere insignibus, qui tanta cum auctoritate

„res Divinas tractabant, ut absque ipsorum consilio ne ipsi quidem Imperatores temere
 „aliquid aggredirentur. Sperandum omnino esset, ita Dorischeus pergit, si designati
 „labores è tali Collegio prodirent, & se adversis partibus sisterent, multis difficultati-
 „bus caritatem Ecclesiam, quibus nunc fatigatur. Ut plane obligatas censeam Regum,
 „Principum, Procerumque Christianorum conscientias, ut monstrati instituti sanctissimi ac
 „utilissimi votum promoveant, Ecclesiæque afflictissimæ donent auctoritate benignitate-
 „que solarium. Et obsecrandos puto omnes eos, quos Summarum Magnatumque late-
 „ribus consiliisque Deus junxit, ut seriò secum perpendant saluberrimi consilii rationes,
 „& fuscitent egregio publico præpositos, ut vel tandem salutis Ecclesiæ seriam suscipiant
 „curam. Erubescant, quotquot fateri necesse habebunt, longè sapientius civilia negotia
 „tractata esse, eorumque tractatoribus passim majori apparatu allaboratum fuisse, quam
 „Sacra gesta sunt, & Sacrorum tractatoribus impensum. Vide de his omnibus, Dorichei
 „Admirandorum Jesu Christi Septenarium, in Præfat. lit. b, 7. seqq. Caroli Memorab.
 „Ecclesi. Lib. V. Cap. XL. p. 1045. seqq.

Theologia Historica, sive Historia Ecclesiastica.

Paulus Constant. Phrygiæ, SS. Theol. D. & Prof. Tubing. scripsit *Chronicon Regum Re-*
gnorumque omnium, item Tractatum Historico-Theologicum de Causâ Bohemicâ.
Val. Vannii, Abb. Maulbronnenfis, Historia von der Mess / in 2. Theil / wider Johan-
nem Fabri. Tübingen / 1557. & 1587. in 4.
Martini Frechii, Theol. primò Ulmenfis, deinde Tubingensis, libri tres rerum ab Hen-
rico & Othone Imp. gestarum.

D. Lucas Osiander, Senior, scripsit Epitomen Historiæ Ecclesiasticæ à nato Christo usque
ad A. 1600. inclusivè. Tubingæ, A. 1592. Insigne hoc opus est Compendium Cen-
turiarum Magdeburgensium. Tanta fuit eximii hujus Theologi in adornando hoc
utilissimo opere diligentia, ut Ludovicus, Dux Wirtenb. cognomento Pius, b. m.
non tantum clementissimo Decreto illum in instituto suo pergere juberet, verum et-
tiam in eodem Decreto, à quibusdam aliis occupationibus vacationem ipsi concede-
ret, eique alterum, novo Exemplo, Collegam (pro sua insigni pietate & liberali-
tate) ipsi adjungeret, ut & liberius in hoc labore pergere, & vires animi atque cor-
poris diutius conservare posset. Unde clementissimo Decreto manu sua Ducali ad-
scripsit verbum :

Quod caret alterna requie durabile non est.

Augustini Brunni, Pastoris Jensingensis, Libellus Synopticus, in quo Romani Imperii E-
piscoporum, Regum, Principum &c. successiones recensentur, Tubingæ A. 1603.
in 8.

Ejusdem Libellus Synopticus Theologicus, in quo recensentur præcipuè SS. Theologiæ

Doctores & Ecclesiæ Ministri, qui ab A. 1500. usque 1615. in Germania vixerunt, ac juxta Augustanæ Confessionis normam & formulam Concordiæ, Evangelium Domini nostri Jesu Christi purè docuerunt, multisque editis pijs scriptis ac libris fuerunt celebratissimi. Tübingæ A. 1615. in 8.

Ejusd. Annales Poly-Chronici.

Wilhelmi Zimmermanni, SS. Theol. D. & Superint. Græcensis in Styria, Neostadio ad Tiliam oriundi, Historia Germanica.

Philippi Græteri, Præpositi Herbrechtingensis, *Biblisches Histori-Buch*; das ist/ Summarische Historie des recht alten Catholischen Christlichen Glaubens durch die Biblische Bücher/ Laugingen/ 1605. in 4.

— *Lutheri Schatz-Kammer von Lutheri Geschichten/ Schriften und Abschied umständlich zusammen gefaßt/ Laugingen/ 1613. in 4.*

Johannis Schopffs, Abbatis Blavifontani, Academia Cœlestis Jesu Christi, incipit à Nativitate Optimi Salvatoris, & desinit in Luthero.

Stroph. Gerlachii, SS. Theol. D. PP. Constantinopolitanische Reise-Beschreibung. Francofurti. 1674. in fol.

Salom. Schweiggeri, Sulzæ-Wirtenbergici, Ecclesiæ Norimb. Itinerarium, oder Reise-Beschreibung aus Teutschland nach Constantinopel und Jerusalem. Nürnberg/ 1620. in 4.

Polyc. Lyseri, Winnendæ-Wirtenbergici, Concionatoris Aulici Elect. Saxon. *Historia Jesurici Ordinis conscripta à M. Elia Hasenmüllero.*

Ejusd. Operis contra Jac. Greserum Jesuitam, defensio. Francof. 1593.

Johannes Schulers/ Superintendenten zu Kirchheim unter Teck/ Historische erbauliche Predigten/ darinnen angezeigt wird/ wie hoch Gott das Herzogthum Wirtemberg/ und sonderlich die Statt Kirchheim unter Teck gehalten/ beides leiblich und geistlich begnadet/ und über alle Massen gesegnet habe/ wie es vormahls nicht nur im Heydenthum/ sondern auch in währendem Papsthum zugegangen sey/ wie uns Gott davon gnädig erlöset/ daß wir uns gegen Ihm desto dankbarer erzeigen. Stuttgart/ 1613. in 4.

Jo. Ulrici Pregizers, SS. Theol. D. Prof. Ord. Præpositi & Cancellarii, Amicitia & Memorix Monumentum, sive Oratio Historica Parentatoria in obitum Jo. Hauberi, S.S. Theol. Doct. & Concionatoris Aulici, Tübingæ, 1621.

Jo. Valentini Andrea, SS. Theol. D. Abbatis Bebenhusani Incendium Vayhingense prius & posterius. Argent. 1619.

— *Turris Babel*, sive Judiciorum de fraternitate Rosaceæ Crucis chaos. Argentorati, 1619.

— *Fama Andreana reslorescens*. Argent. 1630. *Andraisch- und Grüningerisch-Geschlecht-Buch.*

— *Threni Calvenses*, quibus Urbis Calvæ Dolum, fors præsens lamentabilis & innocentia expressi. Argent. 1635.

Vita

- Vita Jo. Conradi Gœbelii, Senioris Augustani, & Pastoris ad S. Annam. Stuttgartiæ & Norimbergæ, 1644.
- Umbra Sauberti delineata. Stuttgartiæ 1647. Lunæb. 1647.
- Seleniana Augustalia. Ulmæ, 1649. 1654.
- Kurze Kirchen-Historie / aus Lucæ Oländri Senioris, Centuriis gezogen / und fortgeführt bis auff 1618. Straßburg / 1630.
- Matth. Frid. Beckii, Martyrologium Germanicæ Ecclesiæ per vetustum. August. Vindel. 1683. in 4.
- Einsidler Leben Bericht. Ulm / 1663. in 8.
- Jo. Jacobi Haunlini, Abbatis Bebenhusani, Sol temporum, seu Chronologia Mystica. Tübingæ, 1647. in fol.
- Clavis Temporum. Tübingæ, 1641. in 4.
- Vindiciæ pro Sole Temporum & Chronologia Mysticâ. Tübingæ 1653. in 4.
- Georgii Nuberi, Historia Lutheri, in 20. Predigten. Stuttgart / 1658. in 4.
- D. Ælia Vælii, Antistitis Ulmenfis, de Ecclesiâ Græcica Exercitationes Historico-Theologicæ. Argent. 1664, in 4. Defensio Francofurti edita. in 4.
- Urbani Regii Memoria & Merita. Francof. 1683. in 4.
- Causæ Evangelicæ Ecclesiæ in negotio Reformationis. Ulmæ, 1688. in 4.
- De variis Oeconomix Sacræ, potissimum Ecclesiasticæ, Generibus.
- Zacharia Webberi, Evangelische Gnaden-Posaun / oder Erziehung von der Augspurgi-
schen Confession. Ulm / 1699. in 8.
- D. Jo. Wolfgangi Legeri, Cancellarii Tübingensis, Historia Ecclesiastica cum parallelismo profanæ, in qua Conclavia Pontificum Romanorum fideliter aperiuntur, & sedæ omnes recensentur, nempe Böhmissmus, Weigelianismus, Arminianismus, Syncretismus, Amyraldismus, Jansenismus, Arnaldismus, Probabilismus, Naturalismus, Borrichismus, Socinianismus, Labadismus, Comenianismus, Hobbesianismus, Cartesianismus, Coccejanismus, Beckerismus, Pietismus, Quakerismus, Familismus, Spinozismus, Nullismus, Quietismus, Poiretanismus, Bourignonix Doctrinalia, Lockianismus, Mysticismus, Stengerianismus, Neo-Origenianismus, Card. Petrucci & Fenelonis de Salignac cum Societate Philadelphica & Novellis Prophetis Severnenfis sistuntur ab A. 1600. usque ad A. 1710. Hamburgi 1709. in fol.
- Anærea Caroli, Abbatis San-Georgiani, Memorabilia Ecclesiastica Seculi à Nato Christo Decimi Septimi juxta Annorum seriem notata, & convenienti Ordine digesta. Tübingæ, 1698. in 4.
- Jo. Christiani Neni, Historiarum, Eloq. & Poës. P.P. Ord. in Acad. Tübingensi, Accessiones ad Degor. Wheari Relationes hiemales, quibus partim Scriptorum & Historicorum, Græcorum ac Latinorum, ab Auctore recensitorum, plenior enarratio, partim aliorum ab eo prætermisssorum, & præcipuè æqualium supplementum secundum seriem seculorum offertur. Tübingæ, 1704. in 8.

Sic perlustravimus, Lector Benevole, omnes partes Sapien-
tiae Theologicae & libros
Theologiae Theticae, Catecheticae, Exegeticae, Polemicae, Practicae, Casualis & Hi-
storicae praecipuos, à Theologis Suevis & Wirtembergicis scriptos, vel in Suevia & Wir-
tembergia editos, fideliter recensuimus. Historiam Sacram, à Theologis Suevis & Wir-
tembergicis excultam, quod concernit, nihil illa, si pie scribitur, post Sacram Scripturam
jucundius & utilis. Consilia Regum & Principum celanda sunt, sed facta atque Magna-
lia DEI ubique praedicanda & ebuccinanda; Sed res est stupendi laboris & maturi judi-
cii, veram, genuinam & accuratam Historiam sacram scribere. Quanta sit Historiae Sa-
cræ dignitas in Ecclesia Jesu Christi, vel exinde appareat, omnibusque sit manifestum,
quod DEUS Ipse Historiam Sacram inde à mundi primis incunabulis usque ad ingressum
populi sui in terram Canaan Mosi, Antiquissimo Historico, dictavit. Post Mo-
sen omnes fere Prophetae Historici fuerunt, & magno studio memorabilia suorum temporum annota-
runt. Quatuor Evangelistae purissimi & sanctissimi primique sunt Historiographi Novi
Testamenti, Conditores Historiae JESU CHRISTI, & Sanctissimæ Ejus Familiae, VIRI
Simplicissimi, & Spiritus Sancti Archivarii. Illos secuti sunt varii Scriptores Ecclesiastici, ma-
gno cum judicio legendi. Qui enim Sacram Historiam post Apostolos conscribendam sibi
sumserunt, multa sæpe incerta, vel ex fama Antiquitatis, vel ex scriptis non Authenticis
haud semper optimo judicio collegerunt: Omnia rectè in Historia Sacra dijudicare & vera
à falsis, genuina à supposititiis discernere, non est cuiusvis, verba sunt B. Lucæ Osiandri in
praefatione ad Epitomen Historiae Ecclesiasticae. Quare si ullibi, certè etiam in Historia
Sacra illud Paulinum valet: Omnia probate, & quæ bona sunt, vobis servate. 1. Thessal.
5. Dandum id est Gratia Divina singulari, quod post Reformationem Ecclesiae, à B. Lu-
thero susceptam studium Historiae Sacrae in nostris etiam Ecclesiis Evangelicis floruerit.
Gratulari sibi SIOH nostra Evangelica de Centuriatoribus Magdeburgensibus, Mart.
Chemnitio, Jo. Hülsemanno, Balth. Bebelio, Vito Lud. à Seckendorff, Christiano Kort-
holdo, Thoma Ittigio, Adamo Rechenbergio, Ludov. Rabo, Jo. Fechtio, Eliæ Veselio,
aliisque supra recensitis Historicis Ecclesiasticis.

Multum etiam apud nos in hoc studio praestitit & plura fortean, juvante Supremo
Numine, in posterum praestabit *Christianus Eberhardus Weismannus*, Ecclesiastes & Pro-
fessor in Illustri Gymnasio, quod est Stuttgartiae, cujus doctissimæ lucubrationes (conscrip-
sit enim ex selectissimis Auctoribus integrum Historiae Sacrae Systema) ut favente gratia
Divina propediem edantur, summopere optamus.

Nec Reformati desunt Scriptores rerum Sacrarum excellentissimi. Ut ex multis
paucos referamus, praclarissime de Historia Ecclesiastica meriti sunt egregiis scriptis suis,
Andreas Rivetus, Isaacus Casaubonus, Gerardus Joannes Vossius, Jo. Dallæus, Abrah.
Sculretus, Frid. Spanhemius, Jacobus Usserius, Guil. Cave, Gilb. Burnetus, Jo. Henricus
Hörtingerus, Samuel & Jacobus Basnagius &c. Pontificii celebrant suum Cæsarem Baronium,
Henr. Spondanum, Rob. Bellarminum, Ant. Possevinum, Dionysium Petavium, Jo. Lab-
beum, Danielem Papebrochium, Natalem Alexandrum, Eliam Dupinum, Jo. Mabil-
loisium, Edmund. Richerium, Steph. Baluzium, Anton. & Franc. Pagi, &c. &c.

BIBLIO-

BIBLIOTHECÆ
SUEVO-WIRTENBERGICÆ
PARS SECUNDA,

five

Recensio præcipuorum Scriptorum Rerum
Suevicarum & Wirtenbergicarum

ORDINE ALPHABETICO ADORNATA,

STUDIO

M. GEORGII CONRADI PREGIZERI,
Eccles. Tubing. Diac.

A.

- M. **A** *ssumi* (70. Augusti) Panegyrici tres Anglo-Wirtenbergici, decantantes
Ordinem Regium Anglicæ Societatis, quem Fridericus, Dux Wirtenber-
gicæ, A. 1603. suscepit. Tubingæ 1604. in 4.
Augusti (Michaelis) Gratulatio ad Patriam de Reditu Illustrissimi Principis Ulrici. A.
1534.
Acta Jubilæi secundi Academiæ Tubingensis, Eberhardina, altero Jubilæo felix, id est,
Festi Secularis Historica descriptio. Tubingæ 1682.. in fol.
Anonymi Gesta Simonis, Comitis Suevici Montfortii, peculiari chronico descripta typis
antiquis.
Artzet (Andrea) Societatis Jesu, Genealogia Comitum Suevicorum Montfortiorum.
Adami (Francisci) Grafens von Brandis/ Teutsche Tyrolische Adelige Ehren- & Krone/
da auch vieler Schwäbischen & Adlichen Geschlechter Werdung geschihet.
Acta Eruditorum Lipsiensium passim etiam Res Suevicas & Wirtenbergicas cum singulari
judicio atque exactâ crisi passim recensent.
Adami (Melchior) in vitis Philosophorum & Theologorum frequentissimam mentionem
facit Literatorum Suevicorum & Wirtenbergicorum. Francofurti 1653. in 8.
Adelsreiteri (Johannis) à Terenweis, Arcani Consilii Cancellarii, Annales Boicæ Gentis,
quibus Historia à primæ Bojorum Origine usque ad MDCL. quo Maximilianus,
Etc.

Electoꝝ Bavariz decessit, continetur. Accessere Andreæ Brunneri, è Soc. Jesu. Annalium Boicorum, à primis initiis ad A. MCCCXI. partes III. cum Præfatione Godefridi Guilielmi Leibnizii. Francofurti ad Mœnum 1710. in fol. continentur in hoc egregio opere multa memorabilia Suevica & Wirtenbergica, sed quædam etiam nimis acerbe atque iniquè scripta, contra Ulricum, Ducem Wirtenbergiz.

Aventini (Johannii) Annalium Bojorum, sive veteris Germaniz libri VII. ut non tam Bavariz, quam vicinæ etiam Sueviz, & totius Germaniz Chronicon dici mereatur. Francofurti 1627. in fol. Nuper admodum Systema hoc Historicum Halz-Saxonum cum variis accessionibus edidit Gundlingius.

B.

Bruschii (Caspari) Chronologia Monasteriorum Germaniz præcipuorum, ac maximè illustrium, in qua Origines, Annales ac celebriora cujusque Monasterii Monumenta bona fide recensentur, & pleraque Cœnobiaz Wirtenbergica describuntur. Sulzbaci, A. 1682. in 8.

Idem scripsit Chronica Constantiz, & Magni operis de omnibus Germaniz Episcopatibus Epitomen, ubi etiam recenset Historiam Episcoporum Suevicorum, Constantinensium & Augustanorum. A. 1549.

Bucelini (Gabrielis) Ordinis Sancti Patris Benedicti, Monachi Theologi Imperialis Monasterii Weingartenensis, Prioris S. Johannis Baptistæ in oppido Rhatiz Superæ Veldtkirchenfis, Germania Topo-Stemmato-Graphica Sacra & profana, ubi res Suevica & Wirtenbergica, imprimis Monastica & Cœnobiales, uberrimè describuntur, Augustæ Vindelicorum. A. 1655. in fol.

Idem scripsit Aquilam Imperii Benedictini, i.e. Monachorum Ordinis S. Benedicti, in Suevia etiam valdè potentis, de Imperio universo amplissima merita. Ventiis & Francof. 1651.

Eodem Bucelino Au hore innotuit Orbi Literato Constantiz, Rhenanz Urbis Antiquissimæ, cum adjacente Provincia & Episcopatu ejusdem nominis descriptio Topo-Chrono-Stemmato-Graphica. Francofurti, 1697.

A Bucelino etiam accepimus Rhatiam (quæ pars Sueviz est) Ethnicam, Romanam, Gallicam, Germanicam, Sacram & profanam. Augustæ Vindel. 1666. in 4.

Burgemeisterus (Jo. Stephanus) U. J. D. Consiliarius Saxonicus, Syndicus hoc tempore liberæ Urbis Imperialis Ulmenfis, concinnavit Historiam Nobilitatis Imperialis Suevica Germanicam sub hoc titulo: Historia des unmittelbaren Freyen Reichs Adels der 3. Ritter-Traysen in Schwaben/ Francken und am Rhein/ Præcognativen/ Alster/ Splendor, Zu- und Abnahm. Tübingen/ 1700. in 4.

Buddei (Jo. Francisci) SS. Theol. D. & Prof. Jenensis Lexicon Historicum Germanicum in folio, ubi fideliter res etiam Suevicas & Wirtenbergicas, antiquas æquæ ac novas, recenset. Lipsiz 1709. in fol.

Bald

Balde (Jacobus) Eufisheimensis, Societ. Jesu, scripsit Carmen Historicum & Panegyricum Henrico Ottoni Fuggero, Comiti Suevico, oblatum, cum Ordinem Aurei Velleris acciperet, Monachii, 1636.

Besoldi (Christoph.) Profess. quondam Jur. Ord. in Acad. Tubing. postea, cum ad Pontificios transiret, Profess. Juris in Universitate Electorali Bavarica Ingolstadtensi, Documenta rediuvia Monasteriorum præcipuorum in Ducatu Wirtenbergico signorum. Tubingæ A. 1636, in 4. Anno eodem prodierunt ejusdem opera Monumenta Virginitatis Sacrarum, quibus uti in priori opere in Serenissimos Nutritios, à quibus per complures annos, clementissimè fuit habitus, animum iniquiorem prodidit, à *Guiselmo Bidenbachio* egregiè confutatus.

Barbati (Nicol. Aselepij) Oratio de expulso & restituto Duce Ulrico Wirtenbergico, habita Marpurgi.

Bischope (Jo. Rudolph.) Diaconus Calvensis, postea Pastor in pago Derendingen, & Specialis Superintendens Diæcesis Tubingensis, scripsit & typis edidit Relationem de Excidio Urbis Calvensis, à Gallis A. 1692. cum celeberrimo Monasterio Hirsaugiensis combustæ.

C.

Crusius (Martinus) Græcæ Linguae Professor in Acad. Tubing. scripsit Annales Sueviæ, editos Francofurti 1595. De illis Bæclerus ita pronuntiavit in Bibliographiâ: Crusii Annales Sueviæ, melioribus non extantibus, magni habendi sunt. Alias verò multæ ibi nugæ, & judicio pleraque parum accurato conscripta sunt. Multa affert, quæ in multis Historicis hæcenus reperiri non potuerunt. Ita Bæclerus: Subjungit Excell. Dn. Profess. Neu in Doctissimis Supplementis ad Degorei Wheari Relectiones Historicas moderatissimum & Christianum de Crusio judicium hæc verbis: Industria Viri optimi meritò æstimanda est, quod Monasteria passim perquisivit, & à Laurentio Friszo, Consiliario Herbipolitano, multa ad scribendum subsidia accepit. Legi etiam merentur, quæ Casparus Calvör, Superintendens Generalis, & Assessor Consistorii Brunsvicensis Hanoverani, de B. Crusio scribit, in nuperitè editâ Saxonîâ Inferiore Antiquâ, Gentili & Christianâ, Germanico Idiomate scripta, ubi in Appendice & Elencho celebriorum Historicorum de Crusio hæc memorat: Martinus Crusius, ein in Griechischer / Lateinischer / Hebräischer / Italiänischer und Fränkischer Sprach wohl erfahrner Mann / war eines in damahligem Kayserlichem Krieg hochgeplagten Evangelischen Predigers Sohn: Erblickte dieser Welt Licht zu Greben in dem Bistum Bamberg / den 19. Septemb. 1526. Dessen sähiges und zu der Griechischen Sprach und Literatur inclinirendes Ingenium that sich so bald auff den Trivial-Schulen hervor. Es geschah demnach / daß er zwar erstlich nach Memmingen als Rector Scholæ, Anno 1554. Hernach von Christophoro, Herkogen zu Wirtenberg / Anno 1559. nach Tübingen zu einem Professore Græcæ Linguae und Ephoro der Adlichen Jugend beruffen wurde; Dabei nicht zu vergessen die 7000. Predigten / die er als Professor von 1564. biß an sein selbiges

K k k

End/

- End/ so den 25. Mart. 1607. in dem 81. Jahr seines Alters einsiel/ zu Tübingen in der Kirch inter Subsellia Professorum nachgeschriben. Vid. Melch. Adami in vitiis Philosophorum. conf. Freheri Theatrum, Jacobi Gretheri Tractatum de Episcopis Aichtettensibus. Idem Crusius scripsit & typis edidit egregiam Orationem Historicam de vetustissimo Wirtenbergenfis Ducatus oppido Calva. Tubingæ, 1555.
- Carolus (Andreas)** Abbas San-Georgianus, in Memorabilibus Ecclesiasticis A. 1597. Tubingæ editis, Statum Ecclesiæ & Politicæ Wirtenbergicæ, qualis Seculo decimo septimo fuit, breviter & nervosè describit. in 4.
- Carolus (Andreas David)** Superintendens Specialis & Pastor Kircho-Teccensis, modo laudati Vener. Abbatis Filius, propugnavit Innocentiam Wirtenbergicam scripto Germanico, cujus hæc est Epigraphæ: Wirtenbergische Unschuld durch Christliche Prüfung dessen/ was Herr Gottfried Arnold von des löblichen Herzogthums Wirtenberg Regenten/ Regierung/ und Lehren/ beborab von dem seel. D. Jacobo Andreæ aufgezeichnet/ und seiner so genannten Kirchen-und Reher-Historie einverleibet hat/ aus Liebe der Wahrheit/ zur Ehre Gottes/ und Erläuterung verschiedener merckwürdiger Stücke der Wirtenbergischen und anderer Kirchen-Geschichten gründlich und bescheidenlich dargethan. Ulm/ 1708. in 4.
- Campelli (Huldarici)** Ausführliche Beschreibung der löblichen Graubünter und anderer Rhätischen Völcker/ sammt etlichen neuen Land-Tafeln/ Wappen und Bildnissen herausgegeben/ von Johann Bülern von Windisch. Zürich/ 1617. in fol.
- Calini** Theatrum Gentis, Weissen Wolffi/ sive Comitum Suevicorum de Weissen Wolff. A. 1675. scriptum Germanicum.
- Conringii (Hermanni)** Censura diplomatis, quod Ludovico Imperatori fere acceptum Cænobium Lindaviense. Helmstadii, 1672. in 4.
- Cellii (Erbardi)** Eques Auratus Anglo-Wirtenbergicus. Stuttgardiz, 1605. in 4. In eo non tantum Garterii Ordinis Originem ac Dignitatem, sed & reliqua solennia explicavit. Descripsit etiam occurrum ejusdem Principis iter A. 1600. ad Jubilæum Romanum susceptum. Eidem debemus etiam Carmen Seculare in laudem DEI Opt. Max. Honorem Illustrissimæ Domus Wirtenbergicæ, & commendationem inclitæ Academiæ Tubingenfis, ante annos centum à Divo Eberhardo Duce fundatæ, & ejus successoribus clementer conservatæ atque auctæ. Argumentum hujus Cæminis Auctor ipse indicat hisce versibus:
- Jubila lata Scholæ Centesimus exhibet annus,
Quæ tibi cum pompa singula canto sua.
Canto Duces, Comites, Dominos, Patresque Ducatus,
Quotque Scholæ ornantur Jubila festa viros.
- Tubingæ, 1578. in 4.
- Constantiensis Concilii Acta**, Johannis Hussi & Hieronymi Pragenfis Historia & Monumenta rerum in Synodo Constantiensis gestarum. Norimbergæ, 1583. in fol. Illustris Familia de Bernhausen, ex qua Jo. Sigismundus à Bernhausen A. 1696. (quo

anno cum B. meo Parente Constantiæ propter opus Historicum Hermanni von der Hardt / infra sub licera H. recensendum, per integrum fere mensem fui) Capitularis erat, varia Manuscripta de Historia Concilii Constantiensis habentur. Sed & in Archivio Cœnobii Franciscani Constantiensis delitescunt Acta Originalia Authentica Concilii Constantiensis, cujus Secretiores sessiones in hoc Monasterio habitæ fuerunt.

L' Histoire du Concile de Constance par Ms. l' Enfant. A Amsterdam in 4.

Chytræi (Davidus) Theologi Rostochiensis, Bericht von der Augspurgischen Confession und andern Religions-Handlungen. Eisleben/ 1599. in 4.

D.

Dattii (Jo. Philippi) Serenissimi Wirtembergiæ Ducis in Senatu Justitiæ Consiliarii, Consistorii Ducalis Assessoris & Advocati Senatus, Fiscique Ecclesiastici, Volumen Rerum Germanicarum novum, quod Ulmæ 1698. prodiit in folio; De quo Gotthelf Struve, Professor Historiarum in Academia Jenensi Celeberrimus, ita judicat. Liber est egregius, in quo Statum Germaniæ nostræ, quatenus Henricorum temporibus degeneravit, ex veris Historiarum & Juris publici fontibus accuratissime expressum videmus, historiarum pacis publicæ, fœderis Suevici, Nobilitatis immediatæ atque alia justissime exposita, ut haud male judicemus, si hoc opere fundamenta Juris Publici Germanici contineri dicamus. Vide laudati B. G. Struvii Selectam Bibliothecam Historicam cap. 17. pag. 455.

Durchleuchtige Welt / oder kurz gefasste Genealogische Historische und Politische Beschreibung der meisten (mitthen auch Schwäbischen und Wirtembergischen) Stands-Personen in Europa. Hamburg/ 1710. in 12.

Du May (Ludov.) Professor Linguae Gallicæ in Illustri Collegio Tubingensi, scripsit Lingua Gallicâ Tractatum Historicum, cujus titulus: Le prudent Voyageur, in quo res etiam Suevicæ & Wirtembergicæ recenset.

Dieterlini (Bernhardi) eximii Poetæ Wirtembergici, Præceptoris Alumnorum Ducalium in Monasterio Blabyrensi, & paulo ante mortem ab Amplif. Senatu Academico Tubingensi electi Professoris Poëseos & Eloquentiæ, Magneis, sive Carmen Heroicum de gloriosa morte Magni, Ducis Wirtembergiæ, in pugna ad Wimpinam 1622. d. 26. April. defuncti. Stuttgardiæ 1623. in 4.

E.

Ephemerides Wirtembergiæ Lingua Germanicâ scriptæ sub hoc titulo. Kurze Historische Ephemerides des Hoch-Fürstl. Hauses Wirtemberg/ worinnen desselben Durchleuchtigster Herrzog Fürstl. Geburten / Vermählungen und Todes-Fälle nebst Dero vornehmsten Thaten und deren Geschichten in Dero Herrzogthum und Landen von der Zeit an Eberhardi I. Barbaß bis auff das Jahr 1706. zusammen
K k k 2 getra

getragen worden. Prodiunt hæ Ephemerides Ulmæ A. 1706. in 8. una cum Animagadversionibus necessariis atque eruditis, quibus scriptum Historicum: *Staat der Herrhogen von Wirtemberg* / perstringitur. Auctor harum Ephemeridum est dilectissimus meus Frater Senior, M. Jo. Ulricus Pregizerus, Pastor in pago Untere Türrheim prope Eslingam vigilantissimus.

Eobani Hessi (Heli) Gratulatoria acclamatio ad Illustrem & Inclitum Heroa Philippum, Hessorum Principem, de Victoriâ Wirtembergicâ ad Lauffam A. 1534. contra Cæsareanos reportatâ.

F.

Fabri (Felix) Ulmenensis scripsit Historiam Suevorum, fuit Monachus Dominicanus.

Fischlinus (Ludov. Melch.) t. c. Diaconus Stuttgardianus, nunc Pastor & Decanus Heydenheimensis, scripsit memoriam Theologorum Wirtembergicorum, id est Biographiam præcipuorum Virorum, qui à tempore Reformationis, usque ad hanc nostram ætatem partim in Ducatu Wirtembergico Verbum Domini docuerunt, partim extra suam hanc patriam vocati, Ecclesiæ Christi aliis in terris inservierunt, atque vel Scriptis Theologicis, vel Officiorum Dignitate, vel aliis meritis præstantibus inclauere. Accessit Elenchus scriptorum tum editorum, tum in Manuscriptis latentium. Ulmæ, A. 1710. Recensetur hic liber ab Authore Anonymo Novæ Bibliothecæ Germanicæ Linguâ scriptæ. Francofurti & Lipsiæ, A. 1709. pag. 609. seqq. parte septimâ. Ubi ex parte Dn. Fischlinum laudat, ex parte perstringit.

Idem Fischlinus duo Carmina scripsit, & edidit Latina, de Cancellariis Tubingensibus, & de victoria ad Hochstadium à Germanis, Anglis, Danis & Belgis contra Gallos & Bavaros. d. 13. Augusti A. 1704. singulari nutu & auxilio DEI reportatâ.

Freberi (Marquardi) Jcti & Consiliarii Palatini Germanicarum, inprimis etiam Suevicarum, rerum scriptores. Francofurti 1624. in fol. Conferatur ejus Theatrum Historicum.

G.

Gabelknoferus (Orvaldus) Medicin. Doct. Sereniff. Wirtembergiæ Ducis, Ludovici Pii, Archiater & Archivarius, res Wirtembergicæ ex ipsi fontibus descripsit, cujus egregia Manuscripta Historica maximam partem in Ducali Archivo Wirtembergico asservantur.

Gnaldus (Galeasius) Comes Prioratus scripsit Tractatum de Origine Genis de Sinzendorff, Comitum Suevicorum. Viennæ.

Gölnitz (Georgius Christophorus) Eques Suevus Author est Panegyrici, Eberhardo & Friderico, Principibus Wirtembergiæ dictis, qui prodit Tubingæ A. 1650. in 4.

Per-Ilustris hic Gölnitzius Imperialis Cameræ Assessor fuit, dum viveret, meritisissimus, à Facultate Juridica Tubingensi, cum heic studia tractaret, consueto modo examinatus, & publico Elogio decoratus,

Quæd.

Gardneri (*Georgii*) Descriptio Ducatus Wirtenbergici, qua Ejus Oppida, Monasteria, pagos, nemora, flumina & rivulos magnâ cum curâ exprimit. Cum hoc scripto confertur meretur elegantissima & accuratissima Mappa Geographica, à Viro Maxime Rev. & Dignissimo, Domino Johanne Majero, Monasterii Murhartensis Præfule, b. m. adornata. Gardneri liber prodit Antwerpiz A. 1579.

Goldastus (*Melchior ab Heimensfeld*) Scriptores aliquot veterum rerum Suevicarum evulgavit Francofurti, A. 1605. eâque collectione complexus est

1. Anonymum Scriptorem de Origine Suevorum.
2. Velleji Galli Fragmentum de Victoriâ Suevorum contra Romanos.
3. Isidori Hispalensis Historiam Suevorum.
4. Johannis Boemi Sueviam.
5. Henrici Bebelii Laudum Suevorum Epitomen.
6. Felicis Fabri, Monachi Dominicani Ulmenfis, Historiam Suevorum.

— Conferri merentur ejusdem Goldasti Scriptores Rerum Alemannicarum, qui Historiam Suevicam præcipuè annotarunt.

Gmelini (*Josephi*) Collegii Multifontani Præceptoris, Carmen Heroicum de Stipendio Ducali Theologico, quod Tubingæ est, scriptum A. 1677.

H.

Hermannii von der Hardt/ Cænobii Mariæburgensis Præpositi, Sereniss. Duci Brunsvicensi à Literis & Academiæ Iuliz Professoris, Historia Concilii Constantiensis, cujus hæc Epigraphe: Magnum Oecumenicum Constantiense Concilium de Universali Ecclesiæ Reformatione, unione & fide sex Tomis comprehensum, Imperatoris Sigismundi Consilio A. 1415. — 1418. Sub cælo Germanico magnificentiſſimè celebratum, Imperatoris LEOPOLDI gratiâ A. 1696. — 1699. gloriſſimè in Germaniæ sinu resuscitatum, Brunsvicensis Ducis RUDOLPHI AUGUSTI auspiciis ex ingentia antiquissimorum & fide Dignissimorum Manuscriptorum mole & profundis veteris illius ævitæbris in Majorum Gloriam & posteritatis Emolumentum diligentissimè erutum ac recensitum, multisque figuris æneis exornatum. Francofurti & Lipsiæ A. 1703. in fol.

Harpprechtii (*Ferd. Christoph.*) J. U. D. & Profess. Primarii S. Cæsarei Palatii Comitiss, variorum Statuum S. R. Imperii & inprimis Sereniss. Ducis Wirtenbergiz Consiliarii, nec non Assessoris Ducalis Dicastarii, HERCULES WIRTENBERGICUS, sive vita Gloriosissima Serenissimi Principis ac Domini, Domini FRIDERICI CAROLI, Ducis Wirtenbergiz & Tecciz &c. Administratoris & Tutoris supremi, descripta Oratione parentali publico Senatus Academici Nomine habita, Tubingæ d. 3. Martii A. 1699.

Hartmanni (*Wolffgangi*) Chronicon Augustanum. Basileæ, 1596. in fol. Idem scripti Catalogum Episcoporum Augustanorum. Augustæ, 1614.

Helwchius (Georgis) Genealogie desſ Ulraſten Adeliſchen Ritterliſchen Geſchlechts derer Schwäbiſchen Graven von Cronberg. 1620.

Hanus (Wiguleji) Bayriſcher Stamm-Baum / ubi etiam complures Familiz Illuſtres Suevicæ recenſentur. Ingolſtadii, 1658. in fol.

Hutteni (Ulrici) Equitis varia iniqua ſcripta contra Ulricum, Ducem Wirtembergiæ.

Heſenbaleri (Magm) Profeſſoris Hiſtoriarum & Eloquentiæ, in Illuſtri Collegio Tubingenſi, Panegyricus Nuptialis, Eberhardo Duci dictus, Tubingæ 1637. in fol.

Idem ſcripſit Orationem eximiam de Patriæ, ſive Wirtembergiæ Hiſtoriz Eminentiæ. Tubingæ, 1663, in fol.

Höſlini (Jo. Conradi) Præceptoris & Eccleſiaſtiz Clauſtralis Bebenhuſani, TUBINGA in flore. A. 1667. in 4.

Zübners (Johann) ehmahligen Hoch- Fürſt. Sächſiſchen Rectoris deſſ Gymnaſii zu Merſeburg / anjehö Rectoris in dem Gymnaſio zu Hamburg / kurze Fragen aus der Poliſiſchen Hiſtoria biß auff gegenwärtige Zeit continuiert / und mit einer nüglichen Einleitung vor die Anfänger verſehen / da auch die Schwäbiſche und Wirtembergiſche Hiſtorie vorkommet. Leipzig / 1705. in 12.

I.

Jageri (Jo. Wolffgangi) SS. Theol. D. Profeſſ. Primarii, Cancellarii & Præpoſiti Tubingenſis, Generalis Superattendentis & Abbatis Adelbergenſis, Panegyricus, ſupremo honori & memoriæ Sereniſſimæ Principi ac Dominæ, Dominæ Magdalenz Sibyllæ, Duci Viduæ Wirtembergiæ, Natæ Landgraviz Haſſiacæ, die 9. Auguſti, 1711. pië defunctæ, dictus.

Idem ſcripſit & edidit publicis typis JUSTA, Sereniſſimis Manibus Friderici Caroli, Ducis Wirtemberg. Tutoris & Adminiſtratoris ſupremi, ipſa funeſtiſſimæ ſepulturæ horâ & ferali Noctæ, ſolenni, ſed lugubri Oratione perſoluta in Illuſtri Collegio. A. 1698.

Irſingi (Jacobi) Soc. Jeſu Hiſtoria Imaginis, ut putat, miraculoſæ Divæ Virginis Mariæ, quæ Oetingæ conſpicitur. Monachis, 1643. in 4.

Jacobi Wilhelmi Imboſii Notitia S. Rom. Germanici Imperii Procerum tam Eccleſiaſticorum, quam Secularium Hiſtorico - Heraldico - Genealogica, ad hodiernum Imperii ſeatum accommodata, & in ſupplementum Operis Genealogici Rittershuſiani adornata. Editio quarta, ubi multa Suevica & Wirtembergica occurrunt. Tubingæ, 1706. in fol.

K.

Kelleri (Georgii Henrici) SS. Theol. D. P. P. Pro-Cancellarii, Eccleſiæ Tubingenſis Dècani, & Ducalis Sripendii Theolog. Superattendentis, Panegyricus, ſupremo honori & memoriæ Sereniſſimæ Principis, Mariæ Dorotheæ Sophiæ, Viduæ Ducis Wirtembergiæ,

bergiae, Natæ Comitis Oetingensis d. 29. Jun. ipſis Feriis Petri & Pauli A. 1698. piâ morte defunctæ, ex Ampliſſimi Senatus Academici Decreto publicè dictus, Anno eodem d. 12. Septemb.

Knipſchild (*Philippus*) Syndicus Nobilitatis Suevicæ, Author eſt Tractatus de Immediatâ Nobilitate Imperiali, inprimis Suevicâ.

Kreidenmannus (*Jo. Conradus*) J. U. D. Syndicus Eſſlingeniſis ſcriptit A. 1646. Tractatum Germanicum, von der Reichs-Ritterschafft in Schwaben und ihren Privilegiis.

Krez (*Albertus*) Sub-Prior Cænobii Ottenpurani, Ord. Benedictini, Annales Ottenpurenſes continuavit, ſed, quantum ſcio, opus hoc ſuum Hiſtoricum, quod A. 1696. in Monasterio Ottenpurenſi B. Parenti meo, mihiq; itineris Paterni Socio oſtendit, nondum edidit.

L.

Laſſi (*Thomas*) Profeſſoris Hiſtoriarum, Polit. & Eloquentiæ in Illuſtri Collegio, & Viſitatoris Academiæ Tubingenſis, Conſultario de Principatu inter Provincias Europæ, ubi multa habentur memorabilia de Suevia & Wirtenbergia. Tubingæ 1655. in 8. Idem ſcriptit Titum Wirtenbergicum, ſive res geſtas Johannis Friderici, Ducis Regentis Wirtenbergiæ.

Lindſpührers (*Georgii Ludovici*) Commentarius über die Wirtenbergiſche Landts-Ordnung. Tübingen / 1652.

Ludewig (*Jo. Petri*) U. J. D. Regi Boruſſiæ à Conſiliis Curialibus, Profeſſoris Jurium & Hiſtoriarum, atque Magdeburgici Tabularii Archivarii, Diſſertatio Hiſtorico-Juridica, de primo Foro Sub-Feudorum Imperialium in Reichs-Äſſter-Lehen. A. 1715. in 4. Hæc Diſſertatio complura continet ad Hiſtoriam Wirtenbergicam ſpectantia, quæ tamen ex parte liberius ſcripta aliorum Examine relinquo.

Laurentii (*Martini Chriſtoph.*) Scholæ Senatus Naumburgeniſis Reſtoris, Origines Doringicæ, ſive Monumenta Suevorum in Doringia, vulgò Thuringiâ, investigata. Naumburgi 1706. in 4. In ſeptimo Capite doctiſſimus Author agit de migratione, ſive transmigratione Suevorum in Saxoniam, incolis vacuum. Doringi, ſive Thuringi, à Clodoveo Theodoricoque, Patre & Filio, ſubacti, rebellant, cum Regnum ad Clotharium I. perveniſſet, ſed victi quieverunt, donec Sigebertus & Clotharius II. poſt Saxonum in Italiam Diſceſſum, loca vacua eos occupare juſſerunt, quod factum A. C. 568. Quod verò Saxones Italiam petierint, & Suevi Oberringi Saxoniam occupaverint, probatur Authoritate Pauli Warneſfridi, Gottofridi Viterbienſis, Gobelini, Mutii, Blondi & Cruſii. Tandem quaeritur, an integri tractus Suevici incolæ? An tantum delecti Coloni miſſi fuerint ad vacuum Saxoniam occupandam? Poſterius probabilius videtur.

Leuter (*Thomas*) von Handſweil / Author eſt antiqui Chronici, ubi etiam recenſet res Suevicas & Wirtenbergicas.

Leporini (*Johannus*) Doct. Medicinæ und Fürſtl. Wirtenbergiſchen Hoff-Medici, Beſchreibung deß Deinacher Sauer-Bromens. Stuttgart / 1707. in 8.

Lobman

Lohmayers (Johann Georg) 87. Stamm-Tafeln der Teutschen Chur- und Fürstlichen Häuser. Naheburg/ 1691. in fol.

Luca (Fridericus) Uhralter Fürsten-Saal des H. Röm. Reichs/ Frankfurt/ 1705. in 4.

— Uhralter Grafen-Saal des H. Röm. Reichs. Frankfurt/ 1702. in 4.

M.

Merians (Matthaei) Genealogische Herführung der Hoch-Fürstl. Häuser Baden und Holstein. Frankfurt/ 1672.

Murers (Henrici) der Carthaus Jttingen Profess und Procuratoris, Helvetia Sancta, oder Beschreibung aller Heiligen/ so von Anfang der Christenheit bis auff unsere Zeit/ in Heiligkeit des Lebens und mancherley präcendirten Wunder-Wercken in der Schweiz/ in Schwaben und andern Landen geleuchtet/ mit Kupffern. Lucern/ 1648.

Mabilionii (Johannis) Presbyteri ac Monachi Benedictini è Congregatione S. Mauri, Annales Celeberrimi in Suevia & alibi Ordinis S. Benedicti. Lutetia Parisiorum 1706. in fol.

Maiccleri (Georgii Comradi) Poëta Nobilis Coronati, & Pastoris Fehlbacensis, Arcus Jonathæ, in obitum Magni, Ducis Wirtembergiæ, in pugna ad Wimpinam 1622. d. 26. April. gloriosâ morte defuncti. Stuttgartardiz, 1623. in 4.

Müsichelin (Balthasar) Præfectus Nürtingensis & Consiliarius Wirtembergicus, varia reliquit Manuscripta Historica Wirtembergica, quæ inspexit & allegavit Walzius in Chronico Göppingensi.

Maji (Jo. Burckardi) Dissertatio de rebus Badensibus. Wirceb. 1677. in 4.

N.

Nauclerus (Johannes) in Chronico suo subinde res etiam Suevicas exposuit.

Neu (Jo. Christianus) Histor. Eloq. & Poëseos Professor in Acad. Tubingensi Ordinarius, scripsit Accessiones & Mantissam ad Degorei Wheari, Prælectoris Cambdeniani, Relationes hyemales, ubi rerum Suevicarum & Wirtembergicarum Scriptores præcipui recensentur. Tubingz, A. 1706. in 8.

O.

Oetingeri (Job.) Geographi & Secretarii Wirtembergici Wirtembergisches Land-Buch/ Manuscriptum.

Idem scripsit Tractatum de Jure & controversiis limicum ac finibus regendis, oder gründlicher Bericht von den Grenzen und Marksteinen. Hanoverz, 1715. in 8.

Obrachts (Ulrici) Prodtromus rerum Allaticarum huc etiam pertinet, nam veteres Duces Allaticæ fuere Duces Alemannicæ & Suevicæ.

P.

- A Pappenheim (Matthia)* U. J. D. & Canonici Augustani Tractatus de Origine & Familia Illustrium Dominorum de Calatin, qui hodie sunt Domini de Pappenheim, Comites Suevici, S. R. I. Marechalli Hereditarii. August. Vindel. 1553.
- A Pappenheim (Matthaus)* Marechallus U. J. D. & Canonicus Augustanus excerptis Elwangenensis Monasterii Chronicon ab A. 1095. usque ad 1477.
- Parsebii (Danielis)* Augspurgische Erbschrißten und Epitaphia. Augustæ, A. 1624. Optandum esset, ut ubique inter Christianos Epitaphiorum digna ratio haberetur, & iis vera, pia, lectuque digna inscriberentur, posthabitis & rejectis iis, quæ vana sunt, turgida atque inania. Multum lucis ab ejusmodi cippis & Epitaphiis, accuratè scriptis, accipit Historia.
- Petri (Francisci)* Imperialis Collegii Wittenhusani in Marchionatu Burgoviensi Canonici Regularis, Ordinis S. Augustini, Presbyteri, SS. Theol. D. Suevia Ecclesiastica, seu Clericalia Collegia, tum secularia, tum Regularia, quævis item diversorum Religiosorum Ordinum utriusque sexus Monasteria Nova & Antiqua, in celeberrimo & amplissimo S. R. I. Circulo, seu Ducatu Sueviæ, cum suis foundationibus, originibus, juribus, Privilegiis, immunitatibus recens collecta & historice descripta. Augustæ Vindelitorum & Dillingæ, A. 1699. in fol. Desumit hic Author pleraque ex documentis ac Monumentis Monasticis Besoldi, tum & ex Chronico Constantiensis, Casp. Bruschio, Gabr. Bucelino & Martino Zeilero, nimis durus in Monasteria Evangelica Wirtenbergica, eorumque Abbates Reformatos. Possessionem paucorum Monasteriorum non sine nutu & provisu Divino, ad Principes Evangelicos superioribus seculis delatam, & per pacem inprimis Religiosam atque Westphalicam ab Augustissimis Imperatoribus clementissime confirmatam, non deberet nobis invidere.
- Pantaleonis (Henrici)* Beschreibung der Statt und Margggraffschafft Baden. 1598. in 4.
- Pedii (Johannis Tettingeri)* Wirtenbergicarum rerum Libri duo de Huldrici, Ducis Wirtenb. rebus gestis in eo potissimum bello, quod ei a fœderatis Suevis illatum fuit, apud Schardium Tomo II & III. Script. Germ.
- Pippingi (Henrici)* Sacer Decadum Septenarius, memoriam Theologorum etiam Wirtenbergicorum renovatam exhibet. Lipsiæ, 1705. in 8.
- Pregizeri (Jo. Ulrichi)* U. J. D. Consil. Wirtenb. & Supremi Dicasterii Assessoris, Teutscher Regierungs- und Ehren-Spiegel/ vorbildend des Teutschen Reichs und desselben Stände ersten Anfang/ Fortleitung/ Höheit/ Macht/ Recht/ und Freyheit/ auch der Chur-Fürsten/ Fürsten/ Grafen/ und Herrn und Derselben Hohen Häuser/ besonders des Hauses Hohenzollern/ Ursprung/ Bürde und Herrlichkeit/ mit vielen schönen Kupffern gezieret. Berlin/ 1703. mit Königlichem Preussischen Allern. Privilegio in fol.

Idem B. & Venerandus Parens meus Iusta Parentalia solvit diversis Wirtenbergiæ Ducibus, Wilhelmo Ludovico, Georgio Friderico, Jo. Friderico, Ferdinando Wilhelmino, quæ Orationes funebres, typis expressæ, magna pars sunt Historiæ Wirtenbergicæ. Plura autem sunt, quæ in scriniis latent, nondum edita. v. gr.

1. Historia Wirtenbergica Naturalis.

2. Von den alten Inwohnern des Herzogthums Wirtenberg / den alten Elsten / und andern Völkern / sammt dem Zustand dieses Lands unter König Ariovisto, und Julio Cæsare, Augusto, König Maroboduus unter den Alemanniern und denselben Könige bis auff das Fränkische Reich / und bis auff Kayser Carolum M. So dann von dem Zustand dieses Landes von Caroli M. Zeiten an / bis auff Kayser Ottonem M. und von Ottonis M. Zeiten an / bis auff Kayser Henricum IV. Sibelinischen Stammens / und Conradum II. Grafen zu Wirtenberg / so dann von Conrado II. Grafen zu Wirtenberg / bis auff den Abgang der Herzogen zu Schwaben / zur Zeit des grossen Interregni und Graf Ulrichs / des Stifters zu Wirtenberg : nach verfloßnen Interregno von Zeiten Kayfers Rudolphi I. an / bis auff Maximilianum I. und Eberhard im Bart / Herzogen zu Wirtenberg / von Eberhardo Barbaro an / bis auff Johann Fridrichen / Regierenden Herzogen zu Wirtenberg / inclusive.

3. Wirtenbergisches Jus Publicum, wie Wirtenberg mit allen Ständen des Reichs und Puissancen in Europa stehe?

4. Wirtenbergischer Stamm-Baum.

5. De rebus Fürstenbergicis.

6. De Insignibus Wirtenbergicis.

Pregieri (*Georgii Conradi*) Informatoris quondam & Ecclesiæ inieralis Serenissimi Principis Friderici Ludovici, Ducis Wirtenb. nunc Ecclesiæ Tubingensis Diaconi, Synopsis Historiæ Wirtenbergicæ in usum Principum Juventutis Wirtenbergicæ Latino Sermone conscripta. Prima pars duodecim capitibus breviter & nervosè tradit Res Gestas Comitum Wirtenbergicæ; Secunda pars, quinque capita complectens, recenset facta primorum Ducum Wirtenbergicæ, quorum familia & stirps exaruit, nempe Eberhardi I. Eberhardi II. Ulrichi, Christophori & Ludovici Pii. Tertia Pars consistit ex quatuor capitibus, in primo agitur de GEORGIO, Comite Mompelgattenensi, communi Parente omnium hodie viventium Principum Wirtenbergicæ. Secundum Caput in compendio sistit Memorabilia Regiminis Friderici Magnanimi, Ducis Wirtenb. Tertium Caput delineat Momenta vitæ Johannis Friderici, Ducis Wirtenberg. Quartum Caput describit quadragenarium, idemque Gloriosissimum, & magnis factis fecundissimum Regimen Maximi EBERHARDI III. Ducis Wirtenb. Opusculum nondum editum.

R.

Rösteri (*Jo. Eberhard*) Philos. Moralis Profess. Ord. in Acad. Tubing. Panegyricus, sive virtut-

virtutis Heroicæ Imago in Maximiliano Emanuele, Duce Wirtenb. S. R. Maj. Sueciæ Legionis Dimacharum Scanicæ Chiliarchæ, d. 25. Septemb. 1709. Dubnoviz in Volhinia piè beareque defuncto, Oratione parentali in Illustris Collegii Auditorio d. 11. April. 1710. representata.

Rastleri (Matthæi) Soc. Jesu Scriptum contra Herm. Conringium in causa Parthenonis Lindaviensis contra Civitatem Lindaviensem.

Rechenbergii (Adami) Professoris Lipsiensis descriptio Historiæ Johannis Hussi Martyris. Lipsiæ 1671.

Reuchlini (Johannis) Phorcensis, Vita, à Jo. Henrico Majo scripta. Durlaci, 1687. in 8.

Rusticii Fratres in Historia Wirtenbergica suo tempore multum præstiterunt, quorum Manuscripta asservantur in Archivo Ducali Wirtenbergico.

Rittershusii (Nicolai) Genealogiæ Imperatorum, Regum, Ducum, Comitum, præcipuorumque aliorum Procerum Orbis Christiani ab A. 1400. usque ad A. 1664. in fol.

— Exegesis Historica Genealogiarum. Tubingæ, 1674. in fol.

— Tabulæ Genealogicæ Illustrum aliquot in Germania Familiarum. Tubingæ, 1668. in fol.

— Spicilegium Genealogicum. Tubingæ, 1683. in fol.

Rauscher (Jo. Martinus) Prof. Eloquentiæ in Acad. Tubingensi cum Celeberrimo Historico, Gabriele Bucelino, commercium habuit literarium, studiaque quasi communia sine livore ob diversam Religionem. Ipse Rauscherus multa egregia scripsit in Historia Wirtenbergicâ & Suevica, sed maximam partem incompleta & avix-
dota, quæ asservantur in Archivo Ducali Wirtenbergico. Si multi essent Rauschero & Bucelino similes, nempe seduli Scrutatores Antiquitatum & Veritatum Historiarum, si cessaret odium Religionis, Historia Germanica, nondum plene exulta, semper magis assurgeret ad suam maturitatem & perfectionem. Imò per culturam & Studium Historiæ, imprimis Ecclesiasticæ, tollerentur, ad minimum minuerentur lites & dissidia Religionum; Si verum à falso, antiquum à novo rite discerneretur, mendacia, fabulæque non pro oraculis & veritatibus, nova non pro antiquis venderentur. Ignorantia ergo Historiæ Sacræ purioris, non minima est causa rixarum Ecclesiasticarum in toto orbe.

Reisleri (Salomonis) Archiatri Wirtenbergici Antiqua Gentilium Wirtenbergica. in 4.

Reusneri & Dresseri Tractatus de Urbibus Germanicis.

S.

Stuttgardische Chronik, Manuscriptum hoc allegatur à Walzio in Chronico Göttingensi. Stuttgardiani Gymnasii d. 27. Mart. A. 1685. Sereniss. Ducis Frid. Caroli, Administrato-
ris & Tutoris Supremi, auspiciis fundati, Historia Germanicè scripta A. 1686. in 4.

Stendon (Simon) Ludi moderator Marpacensis, reliquit Manuscriptum Latinum Historicum de rebus Wirtenbergicis.

Schickardus (Philippi) Pastoris & Specialis Superintendentis Göttingensis, getruckte Be-
lehrungs-Predigt von einem Jüngling/ Namens Johannes Müller / welcher sich
juvor

zu vor dem Satan auff 7. Jahr ergeben / wieder bekehrt / dem Teuffel und seinen Wercken abgeſagt. vid. Walzſius in Chronico Göppingenſi.

Schulcri (Johannis) Pfarrers und Special - Superatendenten zu Kirchheim unter Teck / Chriſtliche Predigten / darinnen angezeigt wird / wie hoch GOTT der HERR das Herzhogthum Wirtenberg und unter andern auch die Statt Kirchheim unter Teck erhaben / beedes leiblich und geiſtlich begnadet / und über alle Maſſen geſegnet habe / auch nach der Länge ausgeführt / wie es vor Jahren nicht nur im Herzhogthum / ſondern auch im Papſtum / ſo viel noch Anzeigen vorhanden / zugegängen / und welcher Geſalt uns GOTT davon gnädig erlöſet / auff daß wir uns gegen ihm deſto danckbarer erzeigen. Stuttgart / 1613. Cum Praefatione Facultatis Theol. Tubing. in 4.

Sulzeri (Arſenii) Annales Zwifaltenſes, Monasterii Zwifaltenſis Ordinis S. Benedicti in Sueviâ, Ordine temporis & Abbatum ſerie diſtincti atque a prima Origine ad hæc usque tempora deducti. Auguſtæ, 1698. opus poſthumum. Iniquiorem ſubinde animum in Sereniſſimam Domum Wirtenbergicam prodidit, ſed egregie illum (verba ſunt Excellent. Domini Profeſſ. Neu in Acceſſionibus ad Degorei Whearti Relationes) perſtrinxerunt Duum-Viri Excellentiſſimi, Jo. Philippus Dartius & Jo. Ulricus Pregizerus, Conſiliarii Wirtenbergici, qui Juſſu Sereniſſimi Principis ſui hunc librum examinarunt & conſuturunt.

Sueviæ Antiq. Notitia tradita à Jo. Caſparo Brechenmachero. Jenz, 1716. in 4.
D. Speneri (Phil. Jacobi) Tabulæ Progonologicæ Familiarum Illuſtrium. Sutzgardiz, 1660. in fol.

— Theatrum Nobilitatis Europæ, Francofurti, 1668. in fol. 1676. prodit Editio locupletior. in 8.

Sutoris (Levi) Andreis, ſive Carmen heroicum, exhibens Jacobi Andreæ, Cancellarii Tübingenſis, vitam. Lünzburgi, 1649. in 16.

Schweders (Gabrielis) U. J. D. Sacri Cæſarei Palatii Comit. Conſiliarii Wirtenbergici, Placitorum, Feudalium & Juris Publ. Profeſſoris in Acad. Tubing. Introduc. in Jus Publicum Imperii Romano-Germanici noviſſimum, Reſerium Suevicæ & Wirtenbergicæ breviter ac nervoſe exhibens. Tübingæ, 1707. in 8.

Suevici Circuli ſuccincta Descriptio, das iſt / kurzgefaſſte Beſchreibung deſſ Schwäbiſchen Kraſſes / darinn die Biſthümer Coſnitz / Augſpurg und Eyr / die Beſürſtete Abtey zu Rempten / die Beſürſtete Propſten zu Elwangen / die Prälaturen zu Salmansweiler / Weingarten / Oſſenſen / Etchingen / Urſingen / Urſperg &c. das Herzhogthum Wirtenberg / die Marggraſſchaft Baden / die Fürſtenthümer Hohenzollern / Oettingen und Fürſtenberg. Die Beſigungen Ihro Kayſ. Majestät / nemlich die Graſſchaften Burgau und Montfort / die Herzſchaften Bregenz / Nellenburg und Hohenberg. Item die Beſigungen Ihro Chur-Fürſt. Durchf. von Baiern / neml. Mindelheim und Wiſenſteig / und endlich unterſchiedliche Graſſchaften / wie auch 31. Reichs Städte / ſammt andern berühmten Städten / Beſigungen / Elöſtern und

und Schlößern / nach ihrer Fruchtbarkeit / Lager / Größe / Seltenheiten / Gebäu / Glück & Unglück. Fällen abgehandelt befindlich mit beygefügtten Kupfern der vornehmsten Städte. Nürnberg / 1703. in 12.

Suevici Circuli Historiam scripsisse Gœkelium memorat Budden in Lexico suo Historico.

Schwehlin (Narcissi) in Senatu Redituum Ecclesiasticorum Consiliarii, Wirtenbergische kleine Chronick ab Anno 775. usque ad Annum 1660. Stuttgartiz, A. 1660. in 8.

Schneppf (Jo. Theodor.) Oratio, in Laudem & celebrationem Academicæ Tubingensis edita Tubingæ A. 1610. in 4. Idem scripsit Orationem de vita & morte Christophori, Ducis Wirtenbergiz.

Sommerhard (Conrad) Oratio Encomiastica de Eberhardo I. Duce Wirt. vulgò Barbato.

Schurzleisch (Conradi Samuel) Celeberrimi quondam Professoris & Polyhistoris in Academia Wittebergensi Res Badenses. Wittebergæ, 1677. ubi de Origine, antiquitate, Genealogia & incrementis & Historiâ Serenissimorum Marchionum Badensium (judice Gotthelf Struvio) egregie agitur.

Scheinemanni (David) U. J. D. & Professoris in Illustri Collegio Tubingensi, Supremi Dicastrii Assessoris, & Statuum Provincialium Consiliarii, Oratio Historica Parentalis habita in laudem Eberhardi III. Ducis Wirtenbergiz, A. 1674. piâ morte defuncti.

Schardius (Simon) rerum Germanicarum, adeoq; & Suevicarum, Scriptores recensuit. Basileæ.

Spangenberg (Cyrilaci) Uelßpiegel / ubi multa memorabilia leguntur de Nobilitate Suevica. Schmalcalden / A. 1591. in fol.

Salemitanum Aparium, oder Salmansweylscher Bienen-Stock / worinnen die der Königlich-berühmten Freyen und Exempten Reichs Prælatur Salmansweyl/Lateinisch Salem, oder Silemum, Cistercienser Ordens in Schwaben/ Fundations Acta, Privilegia, Series Abbatum und Denckwürdigkeiten zu finden. Authore P. Augustino Sartorio, Cistercienser Ordens Professor zu Ofegg in Böhmen. Prag / 1708. in 4. Inter alia Author de quibusdam Cœnobiis Wirtenbergicis hæc habet: Es dependiren auch ehebevor von diesem Reichs-Stifte drey vornehme nunmehr secularisirte Clöster in Bergogthum Wirtenberg als untergebene Ordens-Töchtern / nemlich Königs-Bronn/ Bebenhausen und Herren-Alb. Hæc gratis & contra veritatem satis audacter scribuntur secularisata esse hæc tria Cœnobia Wirtenbergica. Quis enim nescit, Serenissimos Duces Wirtenbergiz in hunc usque diem Bona Ecclesiastica & Monastica conservationi Ecclesiarum & Scholarum destinasse. Supra recensuimus, ingentem numerum Alumnorum Ducalium, etiam Bebenhusanorum, qui sacra tractant. Hinc Serenissimos nostros Principes Wirtenbergicos celebrat laudatus D. Schwederus in Jure Publ. p. 852. quod præ aliis Bona Ecclesiastica Sacris usibus hæcenus destinant, verba VIRI optimi & celeberrimi, cedro digna, ita se habent: Nolim Principibus ac cæteris Ordinibus Author esse, ut sine urgente necessitate quicquam horum, quæ ad sacros ac pios, imò & superstiosos usus semel à majoribus religioſa pietate dedicati sunt, profanis confreſcent, & in privata pervertant commoda, dicitur enim in communi Proverbio:

Das Kirchen-Guth hat eiserne Zähne/
 Es frist eins mit dem andern hin/
 Und bringt dem dritten Erben kein Gewinn.

Sed ut potius Exemplo Serenissimorum nostrorum Ducum, quorum curam summis laudibus Mylerus A. c. 88. & Burgold. p. 2. ad I. P. disp. 9. num. 14. p. 89. promeritis vehunt laudibus, & Serenissimorum ac Potentissimorum Electorum Brandenburgicorum, Joachimi I- & Friderici Wilhelmi, quibus eadem laudem Encomia debentur, summoque jure vindicantur à Jo. Frider. Rhet. in Disput. de Secularisat. cap. 7. num. 39. seqq. ad alios non minus pios, ac meliores transferant usus, suafor extiterim vid. Schwedetus l. c.

- Trisheimius (Johannes)** Abbas Sponheimensis Chronicon Cœnobii celeberrimi Hirsoviensis scripsit, quod in Monasterio San-Gallensi A. 1690. nitidissime recusum est.
- Tenzels (Guil. Ernesti)** vindiciæ Hermannii Conringii contra Matthæum Rastlerum, Soc. Jesu, scriptæ in fol. sub hoc titulo: Vindiciæ Historiæ pro Hermannii Conringii, (Celeberrimi Polyhistoris & Medici Helmstädiensis) Censurâ in Diploma Fundationis fictitium, quod Lindaviense ad D. Virginem Cœnobium primo Imp. Ludovico, Lotharii Filio, post Ludovico Pio, trinâ variatione suspectissimâ adscripsit, oppositæ sic vocatæ justæ defensionis ab ipso Cœnobio, in favorem prædicti diplomatis 1691. Constantiæ typis evulgatæ. Opus hoc Tenzelianum prodijt Lindaviæ A. 1700. in fol.
- Tamburini (Ascani)** de Jure & Privilegiis Abbatum, Prælatorum, Abbatissarum & Monialium, opus insigne, Historiam Sueviæ, Monasteriis sæcundæ, multum illustrans, quatuor Tomis constans, Coloniz Agripp. 1691. in fol.
- Tanneri (Joh.)** Soc. Jesu, Amphitheatrum Gloriæ spectaculis Leonum Waldsteiniorum, Comitum Suevicorum, adornatum. Pragæ, 1661. in fol.
- Tschudi (Dominici)** Abbatis antiquissimi Monasterii Murenensis in Helvetiâ sitû, Austriacæ foundationis, Origo & Genealogia Gloriosorum Comitum de Habsburg, quos Suevia sibi vindicat, ex antiquis monumentis Cœnobii Murenensis demonstrata. Typis Cœnobii Murenensis, A. 1701. in 8.
- Tabulæ** Tabingenses Genealogicæ, oder Genealogische Beschreibung der vornehmsten und ältisten Ehre- und Fürstlichen Häuser in Deutschland/ und der daraus entsprossenen jetzigen Römischen Kaiser/ Könige in Hispanien/ Engelland/ Schweden und Dännemarc in 15. Haupt-Tabellen vorgestellt/ vormahls zu verschiedenen mahlen in Lateinischer Sprach herausgegeben/ iezo auff vielfältiges Begehren in das Teutsche übersetzt/ mit Historischen aus den besten Auctoribus und der Erfahrung der Zeit gezogenen Anmerkungen vermehrt/ und bis auff diese Zeit continuirt. Tübingen/ 1695. in fol.
- Tubingensis** Academiæ Fundationem & Illustris Collegii Tubingensis Originem descripsit Fridericus Lucæ, Brigæ-Silesius, Ecclesiæ Cathedralis St. Elisabethæ Rotenburgi ad Fuldam

Fuldani Decanus, & Collegii Imperialis Historici Collega, Author Europ. Heliconis, oder Beschreibung der Academien und Hohen-Schulen von Anfang der Welt bis jetzt aller Nationen / besonders Europa, mit ihren Foundationen / Unglücksfällen / Restaurationen / Privilegiis, Jubilæis, Nothwendigkeiten und Hindernissen / Wachsthum und Abnehmen / rechten Gebrauch und Mißbrauch / sammt ihren vornehmsten Lehrern / deren Verdienste und Academischen Ehren-Titeln. Frankfurt am Mayn / 1711. in 4.

Tubingensis Academiæ Statuta Renovata A. MDCL. Eobanus Palm 119.

Qua ratione suos Adolescens dirigit actus?

Si Tua conservet Sacra Statuta DEUS.

MANTUANUS.

Est opus ardentem frenis arcere juventam.

Nec finire in mores luxuriare malos. Tubingæ, 1602. in 4.

U.

Fehlen (Gregorii) Liberi Baronis & Patris quondam Benedictini doctissimi in antiquissimo Cœnobio Campidonensi, Opus Genealogico-Historicum Nobilitatis, inprimis Suevicæ, nondum, quantum scio, edicum: Ejus initia vidi Campiduni, A 1696.

Ulma, Urbis Imperialis Historia Germanicæ. Nachricht von der Stadt Ulm. Buddeus hunc librum allegat in Lexico Historico p. 637.

Urbium Imperialium, adeoque & Suevicarum complurium, Jura & Privilegia scripta à Philippo Knipschildio, Nobilitatis Suevicæ immediatæ Syndico.

W.

Walzii (Jo. Georgii) Pastoris Rudersbergenfis, Fürstl. Wirtembergische Stamm- und Namens-Quell / edita Stuttgartæ, A. 1657. in 4. Idem scripsit Chronicon Germanicum Goppingense, Chronick der Stadt und Amt Göppingen aus glaubwürdigen Geschichten und Zeit-Büchern vielen alten Handgeschriebenen Wirtembergischen Chronicken / und aus eigener Erfahrung zusammen getragen / und in die Ordnung gebracht. Manuscriptum.

— Wirtembergische Verträge / Vergleichungen / Lands-Theilungen / Landschaftliche Abschied &c. in fol. Manuscriptum.

Werlebs (Engelberti) Chronicon der Stadt Augspurg / Frankfurt / 1595. in fol. Ejusdem Geschlechter Buch der löbl. Kayserlichen Reichs-Stadt Augspurg von 500. Jahren her sammt Wapen / Schild und Helm / auch Ankunft und Herkommen. Frankfurt / 1661. in fol.

Wissenius (Henningæ) in Memoriis Theologorum Evangelicorum, Seculo Decimo septimo clarissimorum, etiam Theologos Suevos & Wirtembergicos recenset. Francofurti, 1685.

Wolff.

Wolfgangi (Christoph.) De Principis Fürstenbergii detentione A. 1674. in 4. Lettres & autres piéces concernant l'Enlèvement du Prince Guillaume de Fürstenberg. Bruxelles, in 12. A. 1674.

Wolleben (David) Antistes Scholæ Schorndorfenſis reliquit in Manuscripto concinnatum suâ operâ Chronicon Wirtenbergicum, Germanicâ Linguâ scriptum, i. e. das Leben und die Regierung der alten Grafen und Herzogen zu Wirtenberg von alten Zeiten an / bis auff Herzog Ludwig / so viel von dem ersten Original-Exemplar, welches durch Unglück von Anfang und zu End mangelhaft worden / noch übrig geblieben ist. Opus ineditum in fol.

Wirtenbergischer Sturm-Fahn/ oder unterschiedliche Historische Schrifften wegen des Reichs-Paniers und Wirtenbergischen Sturm-Fahnen. in fol. und in 4.

Wirtenbergischer und Hessischer Stamm-Ursprung / oder kurze Historische Entwerfung der Herkunft und Stammens Ursprung / der beeden Durchleuchtigsten Häuser / Wirtenberg und Hessen/ Struttgardt/ 1675. in fol. De quo tractatu bene monet Excell. Dn. Profess. Neu in sæpius jam laudatis accessionibus ad Degorem Whearum quod hæc commentario Historica vulgò adscribatur quidem B. meo Parenti, sed illum limam tantum aliquam adjecisse. Ita enim omnino est, Opus hoc Occasione Nuptiarum Serenissimi Principis Guilielmi Ludovici, Ducis Wirtenbergiæ, cum Magdalena Sibyllâ, Landgraviâ Hassiæ, initarum, scriptum erat ab alio, & B. meo Parenti ad Censuram exhibitum, quantum per Angustiam temporis fieri poterat, expoliebatur. Invenit multa, quæ virgulam censoriam merebantur. Addidit, delevit, quæ possit, sed ab omnibus mendis scriptum hoc, alias suâ laude dignissimum, ob exiguum temporis, quod ipsi ad censuram præfigebatur, spatium liberare non potuit.

Z.

Zeileri (Martini) Chronicon parvum Sueviæ, vernaculo Sermone scriptum, Ulmæ, 1653.
— Tractatus de decem Circulis Imperii Romano-Germanici, cujus pars septima Circuli Suevici memorabilia succinctè & nervose exhibet. Ulmæ, 1660. in 8.

Zollerische Hochzeit / oder Historische Genealogische Beschreibung einer alten Hochgräflichen Hochzeit / in Teutschen Reimen verfertigt von M. Jacobo Frischlino, Schul-Rectore zu Reuttlingen / in 4.

Zollerenſium Illuſtriſſimorum Comitum & Sereniſſimorum Principum Historiam etiam excoluerunt Caspar Scioppius, qui scripsit Stemma Zollerense. Jo. Martinus Rauscherus, qui Author est Stemmatum Brandenburgici, Caspar Helmericus, à quo acceptus descriptionem Familiæ Zollerensis, Renschius Scriptor Cedreti Brandenburgo-Zollerensis, Brandenburg- und Zollerischen Eder-Hayns.

LINEÆ HISTORICÆ

IN

Compendio exhibentes

EPISCOPOS
CONSTANTIENSES ET
AUGUSTANOS,

U. &

ORIGINES CHRISTIANISMI

in præcipuis EUROPE Regnis,

loco Mantissæ, sive Appendicis,

Sueviæ & Wirtenbergiæ Sacræ

insertæ

à

M. GEORGIO CONRADO
PREGIZERO,

Ecclesiæ Tubingensis Diacono.

M m m

SERIS

S E R I E S

EPISCOPORUM CONSTANTIENSIIUM

cum brevi descriptione
Episcopatus Constantiensis.

Jacobi Wilhelmi Imhofii Descriptio Episcopatus Constantiensis.

Pæclara sunt, & omnino lectu digna, quæ de Celeberrimo ac antiquissimo Episcopatu Constantiensi refert famigeratissimus Polyhistor Noribergeris, *Jacobus Wilhelmus Imhof*, in Notitia procerum Imperii Romano-Germanici, Lib. III. cap. IX. p. m. 79. Episcopatus Constantiensis in urbe Vindonissa, in Ergoja, in confluxu Limagi, Araris ac Ruzæ sita, ortus, postquam ea ab Alemanni versâ erat, à Rege Francorum Clothario Constantiam, à Constantino Imperatore Magni Constantini Patre appellatam, & loco opportuno, inter Acronium & Venetum lacum ad Rhenum jacentem, transportatus esse perhibetur seculo sexto, quâ tempestate Maximus, seu Maximinus, Episcopi munus obibat. Sanctus Conradus, Comes Altorfensis, quartus & vigesimus ab isto præful, omne, quod habebat, patrimonium Episcopatui donavit, si Sprengero credimus. Tam latè verò ejus Diocesis sese extendit, ut omnes Germaniæ amplitudine superare feratur; memorantque in Synodo A. 1415. habita, ultra 17000. Presbyterorum & parochiarum in eâ numerata fuisse; & quamvis post reformaram in Suevia & Helvetia Religionem, complures civitates ejus jurisdictioni sese subduxerint, latè tamen adhuc Episcopi in Ecclesiasticis potestas divagatur, quam Abbatiz, Monasteriaque bene multa, & Parochiæ quàm plurimæ, in 66. Decanatus divisæ suspiciunt. Neque minus prædiis ditionibusque auctus est Episcopatus, tenetque præter varia in Turgoja loca, in Imperiali Solo præcipuè civitates Merspurg & Marchtorff, quorum illa Comitibus de Rordorff quondam paruit, nuncque sedem ac domicilium Episcopis præbet: namque in ipsa urbe Constantia, nulla gaudent jurisdictione, quippe quæ penes Austriacos est: ab eo tempore, quo Ferdinandus I. Imp. Constantientes, quod Decretum Religionis, INTERIM vulgò vocant, recipere detrectassent, A. 1548. proscripsit, & postea libertate, quam Friderico III. Cæsari in acceptis ferebant, multatos in suam Clientelam suscepit, his conditionibus, ut ipsum ejusque liberos & hæredes pro suis Dominis in posterum agnoscant, eique fidem omnem & obedi-

obedientiam præstent, nec ab eis ullo tempore deficiant, neque fœdus ullum ineant; Decretis, quæ Ferdinandus ejusque præfecti de Religione cæterisque rebus facturi sunt, omnino pareant: in bellicis, aliisque negotiis ipsi ejusque hæredibus præsto sint, & imperata faciant, sicut reliqui Provinciales. vid. Gabriel Bucel. Topogr. & Chronol. Constant. pag. 5. 83. & 108. Sprengerus in *Lucerna S. Imperii* p. 297. Sleid. *Comment. de Relig. & Reip. Statu Lib.* 21.

Est cæteroque Episcopus Constantiensis Dominus Divitis, sive Majoris Augiæ, vulgò Reichenoviz & Oeningæ; hæc Præpositura est in pago ejus nominis ad Lacum Bodamicum sito, quem Comitatum olim fuisse Zeilerus in Topogr. Sueviæ à *Criso* refert; Illa in amœnissima ac feracissima Insula Lacus Veneti, sive Cellensis, à Constantia dimidio milliari distans, condita est A. 742. S. Pirminio, Episcopo Meldensi, postquam ei Carolus Martellus dictam Insulam dono dedisset. Crevit exin Regum ac Principum liberalitate opibus & splendore, ut Illustrissimum ac Potentissimum Germaniæ Cœnobium haberetur, annuæ ejus redditus ad 60000. aureorum ascenderent. Bruschius refert, tam læte dispersas fuisse ejus opes, ut Abbas, Romam iter faciens, singulis noctibus in suo proprio domicilio, usque dum Romam attingeret, pernoctare posset: unde nomen Divitis Augiæ ei inditum est. Inter ditiones præcipuè Ulmensem pagum numerabat, quem cum omnibus ad pertinentibus decimis, libertatibus ac possessionibus à Pipino & Carolo M. dono acceperat; sed excussere temporum processu Ulmeneses post factam ex pago civitatem jugum Monasticum, atque in libertatem, qua eos adhuc gaudere in propatulo est, sese asseruerunt. Nonus & quinquagesimus à S. Pirminio Abbas, Marcus à Knoringen, post longam cum Episcopis Constantiensibus, tam pingui inhiantibus Cœnobio, contentiones, tandem A. 1338, administrationem Abbatiæ Episcopo Johanni, eo nomine Sexto de Weza, cedere coactus est, à quo, annuentibus Imperatore & Pontifice Romano, Episcopatus una cum Oeningensi & Waldassensi Cœnobio incorporata est. De cætero Episcopus Constantiensis est cum Sereniss. Duce Wirtembergico Director Circuli Suevici, *Trasf. Auschreibender Fürst*/ atque in dictis Circularibus primo feder loco. Ministri hæreditarii Constantiensis Episcopatus sunt sequentes:

Nobiles & Barones de Sirgenstein Marechalli, Barones Zweyer ab Eyebach Dapiferi, Nobiles Segefer de Brunegg Pincernæ, Nobiles à Razenried Camerarii Munere defunguntur.

EPISCOPI Vindonissenses & Constantienses,

à primo Seculo post

CHRISTUM natum usque ad hæc tempora.

Primus Episcopus Constantiensis, vel potius Vindonissensis, fuisse perhibetur S. BEATUS; à Petro Apostolo, uti fertur, institutus circa A. C. 75.

S. PATERNUS, Martyr, ab alijs dictus PATERIUS, obiit A. 411.

M m m a

*Episcopi
Vindonissen-
ses.*

S. LAU-

S. LAUDO, vel LINDO, aliis LANDO, † A. 423.

BUBULCUS, s. BOULCUS, vel BOVICUS, qui interfuit Concilio Epaonensi, quod celebratum est circa Annum Christi 498. ibi sic se subscripsit: BUBULCUS, Episcopus Vindonissensis.

GRAMMATIUS, vel CHROMATIUS, interfuit Concilio quinto Aurelianensi, in Gallis celebrato A. 552. Fuit etiam circa A. 546. in Concilio Epaonensi, & se etiam subscripsit Episcopum Vindonissensem.

Episcopi Constantienses
Maximus. S. MAXIMINUS, MAXIMUS, vel MAXENTIUS. Vixit Clotharii II. & Dagoberti M. Patris scilicet & Filii, Potentissimorum Galliarum Regum Temporibus. Et hunc Clotarius Rex (juxta Bruschium) transtulit à veteri Vindonissa in Regiam villam Constantiam, à Constantio I. Imp. extrui cœptam. Sic Maximus iste ultimus Vindonissensis & primus Episcopus Constantiensis dici potest. Alii verò hanc translationem demùm A. 695. factam esse existimant vid. Franc. Hassneri, A. Quartii Solothurensis, Chronicon Solothurense p. 124.

Rudelo Ursinus, Marianus. RUDELO, vel RUDOLPHUS: vixit circa A. 583.
URSINUS vixit circa A. 589.
MARIANUS, ab aliquibus MARTIANUS, vel MARINUS dictum. Hujus temporibus circumscriptis certis limitibus Dagobertus M. Galliarum Rex, Episcopatum Constantiensem, ut habetur adhuc in Bulla Friderici Barbarossæ. Accepit etiam Episcopatus Constantiensis à Dagoberto multa insignia Privilegia, quibus hodie adhuc gaudet. Id factum A. 633.

Gaudentius. GAUDENTIUS, qui obiit A. 618. hunc Bruschius Mariano præponit, Hübnerus & Franc. Hassnerus illum Mariano faciunt posteriorem.
Johannes I. pietate & humilitate clarus. JOHANNES, propter summam vitæ Innocentiam BEATUS appellatus, Patria & gente Rhæti Churienfis, discipulus S. Galli, Scoti Eremitæ & Concionatoris Accolarum Lacus Atroniani, qui cum ipse ad Gubernationem Constantiensis Ecclesiæ vocaretur, honorem oblatum humiliter deprecatus, hunc Johannem, charissimum suum Amicum ac Sodalem ipse in Urbem ducens, Ecclesiæ commendavit in præsentia Achanasii, Nemetum, Theodori, Augusti Dinensis, & Alberini, Lugdunensis, Episcoporum item Gunzonis, sive Cünzonis, Suevorum Ducis, Residentiam suam tùm Uberlingæ ad Lacum Atronianum habentis. Hæc introductio & Electio Johannis facta est A. 650.

Obihardus. OBIHARDUS, Bosso cognominatus, aliis Obiardus, Obaldus, Bolio, Episcopus Constantiensis ab A. 652. usque ad A. 676.

Pictavius. PICTAVIUS, juxta Bruschium & Hassnerum. Hübnerus ponit post Obihardum Gangolphum ab A. 676. ad A. 681. Huic subjungit Fidelem, Fideli Theobaldum.

Severus. SEVERUS, vel SEVERINUS.
Astropius. ASTROPIUS, ASTROBIUS, vel ASTROVIUS.
Hicce duos Hübnerus non habet, eorum autem mentionem facit Bruschius & Hassnerus.

JOHANNES, ab aliis HANNO, vel HANNUS dictus, secundum Hassnerum: Bruschius illum JOHANNEM Secundum vocat, & memorat, alios illum H A U N U M appellare. Hübnerus recensito THEOBALDO, AUDONIO, EHRENFRIIDO & SIDONIO demum venit ad hunc JOHANNEM II. & memorat, illum ab A. 761. usque ad A. 778. Episcopum fuisse, & duas amplissimas Abbantias, San-Gallensem & Richenoviensem simul possedisse, consanguineis & propinquis suis, posthabita Episcopatus sui curâ, nimium addictum fuisse.

*Johannes II.
non oves,
sed se ipsum
& suos pa-
ciens.*

RUFFO, aliis BUFO dictus, Vir (juxta Hassnerum) valde devotus. Hübnerus hunc RUFFONEM non habet. Legitur autem ejus nomen hoc ordine etiam apud Bruschium.

*Ruffonis
Encomium.*

AUDONINUS, vel AUSONIUS, juxta Hassnerum. Bruschio dictus AUDONIUS. Ejus meminit Hermannus Contractus. Obiit juxta Bruschium & Hübnerum A. 736. juxta Hassnerum A. 730. Hübnerus de hoc Audonio memorat, quod ab A. 708. usque ad A. 736. Episcopus fuerit, quod ejus tempore Carolus Martellus A. 722. Cœnobium San-Gallenſe, & S. Pirminius A. 724. Monasterium Richenoviense, vulgò Augiam Divitem, fundaverit. Cum hiſce Cœnobiis ſequentes Episcopi multas altercationes habuerunt.

Audonius.

AUFRIDUS, ERENFRIDUS, vel EINFRIIDUS juxta Hassnerum, aliis, memorante Bruschio, ANEFRIDUS. Eligitur A. 736. à Carolo Martello, Francorum Rege. Erat prius Abbas Divitis Augiæ in lacu Veneto, ejus Cœnobii gubernationem retinuit etiam cum Episcopatu, consensu Caroli. Præfuit Episcopatu de cem annis & obiit A. 746.

Erenfridus.

SIDONIUS, vel SIDONINUS juxta Hassnerum, vel SINODIUS secundum Bruschium, quo teste baculum pastorem accepit A. 746. præfuit 14. annis, obiit dysenteria ipso in templo San-Gallenſi A. 760. Homo ambitiosus & avarus? Tenuit etiam Abbatiâ Divitis Augiæ, ac ut San-Gallenſem quoque conſequeretur, nihil intentatum reliquit tamdiu, donec S. Othmarum, pium Abbatiæ San-Gallenſis Gubernatorem capi & in vincula conjici curaret: Cujus Tyrannidis confirmatores & quaſi ſatellites erant Warinus & Ruthardus, Comes Altorſenſis, Welfphorum, ſive Catulorum appellatione noti. His temporibus liberaliſſime donavit Eccleſias Solothurenſem in Helvetiis, Colmarienſem in Alſatia, & Conſtantiënſem in Suevia, Domina Bertrada, Pipini, Galliarum Regis, Conjux, Caroli Magni Mater. Hucusque Bruschius, Hübnerus addit: S. Othmarum Sidonio fortiter reſtiſſiſſe, ſed Sidonium prævaluiſſe, & S. Othmarum ſub prætextu, quaſi votum caſtitatis violaverit, in vincula conjeciſſe, Nemelin autem Divitiâam evigilaſſe, ut Sidonio horrendum in modum pereundum fuerit. Cum enim A. 761. Abbatiam San Gallenſem occupans magnâ cum pompâ Cœnobium intraſſet, ſtans ad Altare tormina ventris acutiſſima ſenſit, quibus extinctus, miſere obiit. Falſus Teſtis Lambertus, S. Othmari Accuſator, utroque pede claudus factus, etiam poenâ

*Sidonius
ambitiosus
& avarus.*

*S. Othmari.
adverſitates.*

*Adſerrima
mors Sidonii.*

suam luit. S. Othmarus verò A. 759. placidè in Domino obiit. Hæc Hübnerus. Apud Haffnerum de memorato Sidonio sequentia leguntur. Sidonius, vel Sidoinus, Abbas Richenoviensis, Monachis Monasterii S. Galli ingratus & perniciosus, miserè in Monasterio San-Gallensi ad aram, magnâ vi prorumpentibus intestinis, obiit circa A. 740. Videatur Bruschius, Hübnerus & Haffnerus, qui in Chronologia discordant, in Historia ipsa consentiunt.

*Johannes III.
Sapiens.*

JOHANNES III. Abbas Richenoviensis, juxta Haffnerum circa A. 781. Bruschius de illo hæc memorat: JOHANNES, Monachus Divitis Augustinæ, successit Sidonio in Gubernatione non Episcopatus tantum, sed & utriusque Abbatie, cui Sidonius etiam præfuerat: Electus & confirmatus à Rege Pipino. Præfuit Johannes sapienter ac utiliter annis pene 22. obiit A. 781. Post hunc Johannem, pergit Bruschius, ponunt aliqui Catalogi tres alios Episcopos Constantienses, Gangolphum, Fidelem, & Theobaldum, sed numeri annorum non conveniunt, nisi forte isti tres uno anno ex hac vita emigrarint omnes. Nec meminit horum Hermannus Contractus, ergò & hoc loco omittendos duxi.

*Egino, av-
arur & ambi-
tiosus.*

EGINO, teste Bruschio, eligitur A. 781. præfuit annis 32. obiit Anno Gratie 813. Is etiam flagrans habendi cupidine Statum Monasterii San-Gallensis Abbati Waldoni graviter infidiatus est. Reliquit post se crucem, habentem puri auri 50. marcas, argenti verò 35. & pretiosissimas gemmas, cum hac Inscriptione:

Hoc tropheum Christi Egino pro luce perenni,
Virgo Maria tuo sacro dicavit honori:

Cui prece quæso tua tribuantur regna polorum.

Hæc crux postea A. 1476. ab Episcopo Hermannò de Landenberg aucta & renovata, & tota aurea facta est, cum hac Inscriptione:

Hæc crux, argento tribuit quam Præsul Egino,
Auro commutata datur, nunc sic renovata.

Hunc Eginonem Haffnerus vocat Edinonem, consentit in plerisque cum Bruschio Hübnerus.

*Wolfoleon
Abbatia
San-Gallen-
si inbiar.*

WOLFOLEON, juxta Haffnerum Wolfolion, Wolfsson, Volferon, Eginonis Episcopi, uti Bruschius refert, ex Fratre nepos, Monachus antea San-Gallensis, qui Episcopus factus, non minus fuit injurius San-Gallensi Abbatie, quam fuerat Egino, sed qui cum summo tandem dedecore quiescere cogeatur à Ludovico pio. Præfuit Constantiæ annis 18. obiit A. 831. Stumpfius, Helvetiorum Chronographus, hic Theodorum quendam inferit, illum Bruschius non Episcopum Constantiensem, sed suffraganeum fuisse arbitrat. Catalogi veteres hunc Theodorum non habent. Consentit Hübnerus cum Bruschio quoad hunc Wolfoleonem in plerisque.

*Candor Brus-
chii laudabilis.*

Magnus est Candor Bruschii, Scriptoris Romano-Catholici, quod aliquoties in Historia Episcoporum Imperatoribus jus circa Sacra vindicat, & Joannem III. à Re-

à Rege Pipino electum atque confirmatum, Wolsoleonem vero exorbitantem à Ludovico pio Imp. Romano reprehensum & coercitum fuisse satis candide scribit.

SALOMO I. juxta Bruschium Vir pius, mitis ac pacificus, Nomini suo satisfaciens, & bonus Gubernator. Electus A. 831. Præfuit summa cum laude annis 41. obiit A. 873. Primus fundator & Monasterii & oppidi, quod Episcopi Cella, Bischoffs Cell/ vocant, celebratur, in quo frequentius, quam Constantiæ habitasse dicitur.

*Salomo I.
pius ac mitis.*

BATHEGO succedens Salomoni, præfuit quatuor annis, quibus maxima fuit annonæ difficultas. Obiit anno Christianæ Salutis 877. juxta Hafnerum Batecho, vel Bateon.

Batbego.

GEHBARDUS I. electus est post Bathegonem A. 878. præfuit, teste Bruschio, quietè quatuor annis, Vir, secundum eundem Bruschium, pius & religiosissimus. Cum Normanni & Galliæ & Germaniæ extremam minitarentur vastationem, ipse etiam cum aliis Principibus ad arcendos & prohibendos ejusmodi grassatores à Germania, profectus, ab hostibus infidelibus captus, & trucidatus est A. 881. Bruschius Expeditionem bellicam hujus Gebhardi vocat pium affectum tuendæ patriæ, & pugnandi pro atis & focis. Sed Paulus 2. Cor. 10. 4. scribit: Arma militiæ nostræ Christianæ esse spiritualia, non carnalia, & optimus Salvator ad Petrum, cum gladium strinxisset, dixit: Absconde tuum Gladium in vaginam, omnes enim (sine mandato DEI) fumentes gladium per gladium peribunt. Matth. 26. 52. Preces & lacrymæ sunt arma Ecclesiæ.

*Gebhardus I.
Bruschius
notatus*

SALOMO II. Gebhardo subrogatus est A. 885. præfuit sex annis. Obiit A. 891. Sub hoc Episcopo Imp. Carolus Crassus ab omnibus Principibus suis desertus, Arnolpho ab ipsis electo cedens, abdicavit se Magistratu Imperii, & in summa postea paupertate vivens, vix demensum habuit: At non diu in tali egestate vixit: Nam A. 888. à quodam Ministro suo in pago Neydingen, ad Danubium sito, interfectus, inde in Augiam Divitem auctus, & in choro majoris Ecclesiæ prope aram Divæ Virginis terræ honorificè mandatus est. Ferrus paulò ante mortem Cænobio huic Smaragdum magni ponderis & eximii splendoris, quem Richenoviensis Cænobitæ adhuc possident, donasse. Videatur Bruschius & Hübnerus.

*Salomo II.
Caroli Crass
Imp. dura
fata.*

SALOMO III. Comes, vel Baro à Ramschwag, cuius Familiæ hodie adhuc Nobiles Heroes in Rhætia habitant, Divo Ferdinando Regi à Consiliis: Is primum Monachus San-Galli fuit; Nam castrum Ramschwag, in quo natus erat, non procul abest à San-Gallo, etiamvis vastatum nunc sit, & tantum rudera ac vestigia quædam ejus appareant. Institutus ab Ibone, insigni quodam & doctissimo San-Gallensis Monasterii Professore liberaliter, doctus etiam evasit ipse, ita ut sint adhuc in San-Gallensi & Constantiensi Bibliotheca libri, Latine ab eo scripti. Ex Monacho factus est Imperatoris Ludovici II. Sacellanus, post cujus mortem sequentibus etiam Imperatoribus quatuor servivit, quibus omnibus longè charissimus fuit: præcipuè verò Arnolpho Imperatori ita charus erat, ut ille

*Salomo III.
Vir doctus,
Imperatoribus
charus,
duodecim
Abbatiarum
Præsul
cum*

eum duodecim Monasteriorum (inter quæ erant & San-Gallenſe & Campidenſe) ampliffimum Abbatem conſtitueret, quibus omnibus ſummâ Sapientiâ & pietate præfuit. Conſtituitur ergo ab Arnulpho Imperatore Epifcopus etiam Conſtantiæ A. 891. unanimi totius cleri conſenſu, ſummo cum gaudio acceptus. Præfuit annis 29. & laudabiliter & utiliter. Impetravit non veterum ſolum ab Imperatoribus Privilegiarum Confirmacionem, ſed & nova Privilegia, præſertim à Conrado Saliquo. Erat proceræ corporis ſtaturæ, formoſæ facie, & optimis moribus præditus, mitis, clemens, benignus & hoſpitalis erga pauperes, ſacundus & eloquens, qui & ipſe quoque ſæpiſſimè è ſuggeſtu ad populum concionari ſolebat. Avaritia & ſuperbia nunquam in eo animadvertæ ſunt. Urbem Conſtantiensem ampliavit & locupletavit. A. 914. à Berthol-

Captivitas,

do & Erchingero, Sueviæ Ducibus, captus, & in caſtrum Algoviz Theobaldsburgum (cujus nominis mons Lindavio vicinus eſt) abductus. aliquandiu ibi detentus eſt: Quæ Tyrannus Seminarium fuit multorum diſſidiorum & maximorum tumultuum, & aliqui Duces propterea capite truncati ſunt juſſu Conradi Saliqui, Romani

Mors.

Imperatoris. Valedixit tandem huic mortali vitæ & ad æternam conceſſit Anno redempti orbis 919. d. 6. Januar. Conſtantiæ ſepultus cum maximo ſuorum omnium luctu. Hæc Bruſchius. Hübnerus, Vir alias doctiſſimus, anilem fabulam pro veritate habens, de hoc Salomone III. reſert, quod cum Romæ fuiſſet, ſubitò ardenti deſiderio captus, cultum divinum San-Galli

*Legenda, vel
fabula de
illo.*

frequentandi, matutina horâ tertiâ Româ proſectus, horâ nonâ vespertinâ eodem die San-Gallum pervenerit, & ſpatio ſex horarum iter 120. Milliarium Germanicorum perfecit.

*Notingus,
Comes de Ve-
ringen, vel
de Morin-
gen.*

NOTINGUS, ex Familia Comitum de Veltingen, non verò uti quidam ſcribunt, de Möringen: verba hæc ſunt ſæpius jam allegati Haſſneri, Bruſchio contradicentis, quo fundamento, judicium ſit penes Lectorem; Bruſchius enim de hoc Notingo ita ſcribit: Notingus, quem aliqui Comitem Veringenſem fuiſſe autumant, quorum opinioni tamen adverſatur Inſigne

Notingi,

Veringenſibus Comitibus ſanguine conjunctus fuiſſe creditur; Is concordibus totius cleri Conſtantiensis ſuffragiis è San-Gallenſi Monasterio, ad Epifcopatus gubernacionem evocatus eſt. Præfuit 15. annis optimè ac utiliſſimè. Erat Epifcopus eximie doctus, qui & ſoluta & ligata Oratione plurima ſcripſit, & omnes Evangelistas Commentariis illuſtravit. Fuit idem etiam multarum inſignium Cantionum Author, quarum uſus Bruſchii tempore fuit in Conſtantiensis Eccleſia. Fuit Pædagogus ſequentis Epifcopi S. Conradi. Obiit tandem Anno incarnati verbi 935. ſepultus in ſumma Baſilica.

*Epifcopus
doctus, S.
Scriptura
peritus &
variorum
hymnorum
ſpiritualium
Autor.*

S. CONRADUS, teſte Haſſnero, ex principiſſi Familia Guelphorum oriundus, RUDOLPHI, Comitſ Altorſſenſis, Filius. Bruſchius verò illum habet pro filio Henrici, Comitſ Altorſſenſis; Notingus Epifcopus eum educavit & liberaliſſimè inſtituit. Poſt Præceptoris ſui mortem unanimi totius cleri, tum populi Conſtantiensis conſenſu poſtularus, & electus fuit A. 945. in Epifcopum. Præfuit ſumma cum laude annis 41. quibus Conſtantiæ pluri-

*S. Conradus,
Comes Al-
torſſenſis.*

mis præclaris ædificiis ac templis egregiè illustravit. Pro pauperibus & peregrinis magnificum construxit Xenodochium. Ter profectus est ad terram sanctam more ejus temporis. Fuit ei arctissimum necessitudinis & amicitie vinculum cum S. Ulrico, Episcopo Augustano. Edificavit extra & paululum infra urbem ad Rhenum Castrum Gottleben, in cujus confinio Joannes Hussus, sanctissimus Martyr, DEOQUE CHARISSIMUS, combustus fuit. Tandem plenus dierum S. Conradus obiit A. 976. Othone secundo Imperio Romano præsidente. Videatur de eo Bruschius lib. cit. de Episcopis Germaniæ. Hübnerus de S. Conrado memorat, illum Episcopalem dignitatem recusasse, tandem precibus S. Ulrici, Episcopi Augustani, commotum, huic oneri se submisisse.

GAMINOLPHUS successit S. Conrado, præfuit bene & laudabiliter 4. annis, & valedixit vitæ mortalium Anno Christianæ Salutis 980.

S. GEBHARDUS II. alijs Eberhardus dictus, Comes Brigantinus, Othonis ex Domina Dietburga Filius, post mortem Matris ex utero cæsus, vir doctus, pius, ac facundus, electus A. 980. præfuit laudabiliter annis 16. obiit A. 996. sepultus Petershusii in monasterii Benedictini à se fundati Templo. Fundavit etiam Collegium Canonicorum Zurzachii suis sumptibus.

LAMBERTUS, Monachus Petershusanus, juxta Bruschium religiosus & honestus, elligitur Episcopus Constantiensis uno omnium Canonicorum ore A. 996. præfuit prudenter et utiliter 13. annis. Obiit A. 1009. Hujus Lambertiprætoribus vixit in San-Gallenſi Cœnobio Hermannus Contractus, Comes Veringensis, Wolferadi ex Hiltrude Filius, Monachus eximie doctus, Poeta, Orator, Astronomus, Musicus & Chronographus insignis, cujus ossa Bruschio ostendit Joannes Wernherus à Rischach, ordinis Teutonico-rum Provincialis commendator per Baliviam Alſatiæ, Alſchenhauſii in Suevia habitans, & omnis generis Optimos libros summo studio cognoscens.

RODHARDUS, alijs RICHARDUS, successit Lamberto, electus à toto Clero Constantiensis. Præfuit 4. annis, S. Henrico Imp. tam charus, ut illum fere semper secum haberet in aula sua. Cum autem imperator Saracenos in Italia ingenti prælio vicisset, ex omnique Italia ejecisset, & cum Rodhardo, Episcopo Constantiensis, in Germaniam redire statueret, correptus est exercitus Imperatoris dira peste, quæ cum late grassaretur, nec cuiquam parceret, Rodhardus etiam Episcopus, & Burckardus Abbas San-Gallenſis, qui apud Imperatorem erant, è medio sublatis, & Imperatoris jussu in Italia honorificè humati sunt A. 1013,

HAYMO eligitur statim post auditam mortem Rodhardi, præfuit, Bruschio memorante, laudabiliter & piè summam cum prudentia Annis 13. Obiit paralyſi A. 1026. d. 18. Mart. Is post mortem Henrici Claudi Electoris Imperii in eligendo novo Rege vehementer discordes, quosdam alios etiam graviter tumultuantes, ad pacem & tranquillitatem exhortatus, autoritate sua facile pacem perſuavit.

Pauperum
Pater.

Martyrii
Joannis
Hussi locis
memorabilis.

Gaminol-
phus.

S. Gebhardus, Comes Brigantium, Fundator Monasterii Petershusani, & Collegii Zurzachensis. Lambertus. Hermannus Contractus, Comes Veringensis, & I. W. à Rischach Eruditio. Rodhardus. S. Henrico Imp. charus, Peste moritur.

Haymo,
pacificus &
pius Episcopus.

*Warmannus,
Comes Dillingensis, E-
ruditione
clarus.*

WARMANNUS, Comes Dillingensis, & Kiburgius, Divitis Angie Monachus, substituitur mortuo Haymoni A. 1026. Erat juxta Bruschiū insigni doctrina & sapientia præditus, ita ut commendaretur ei erudiendus Hermannus, Dux Sueviæ. Præfuit Episcopatu sapienter & utilissimè 2. annis, decessit ex hac vita A. 1034.

*Eberhardus,
Comes Dillingensis.*

EBERHARDUS, Comes à Dillingen & Kiburg, Germanus Frater. Episcopi Warmanni, præfuit Episcopatu A. 1034. bene & laudabiliter, teste Bruschio, præfuit annis 12. Sub ejus Episcopatu Comitibus habita sunt

Constantiæ ab Henrico III. Conradi Saliqui Filio A. 1044. In his Comitibus pax constituta est inter omnes Imperii Principes ac Status. Secutus est Eberhardus, Episcopus Constantiensis, A. 1047. Henricum Imp. proficiscentem in Italiam, ut Schisma inter tres Pontifices ortum tolleretur & componeret, quod cum ita factum esset, & Imperator Swigerum, Episcopum Bambergensem, Romanæ Ecclesiæ præficeret, isque Henricum Imperatorem, ejusque Conjugem, Agnetem, in Natali Domini coronaret, eodem die Episcopus Eberhardus subitanea morte obiit, sub S. Petri porticu honorifice sepultus. Denuò

*Celebratur
iterum Can-
dor Bruschi.*

laudari meretur Candor & integritas Bruschi, cordatè commemorantis, Henricum III. Imp. jus suum circa Sacra Majestaticum ab ipso DEO summis Imperantibus concessum, etiam Romæ exercuisse, & Episcopos Germaniæ meliores illum strenuè adjuvisse.

*Theodoricus,
ab Henrico
III. Imp. con-
firmatus.*

THEODORICUS, Cancellarius prius, & Archi-Sacellanus Henrici Imperatoris, Præpositus item Aquisgrani & Spiræ, post fata Eberhardi electus A. 1047. ab Imp. Henrico III. confirmatur, & hoc rectè, non, ut hodie minus rectè fit, à Pontifice Romano, sed ab Imperatore Augustissimo Henrico III. cui longe charissimus erat, & incumbere Ecclesiarum Germanicarum paternam curam habere, confirmatus fuit. A. 1051. obiit.

*Rumoldus,
Episcopus
contentiosus.*

RUMOLDUS, alibi GRIMOLDUS, Præpositus antea Goslariensis in Saxonibus. Jussu Imp. Henrici, Jura sua Majestatica strenuè vindicantis, electus A. 1051. præfuit annis 17. Erat homo, juxta Bruschiū, paulò contentiosior. Lites enim habuit cum Abbatibus, Richenoviensi & Sallengensi, cruentas, quia tandem ad arma deventum est. Sopita sunt hæc dissidia per Rudolphum, Sueviæ Ducem, Henrici III. Imp. Generum ex unica filiâ, quam Imperator in teneris annis Rumoldo Episcopo erudiendam & educandam dedit. Sub hoc Episcopo concidit A. 1052. summum templum Constantiense, quod à Rumoldo fortius & pulcrius, quam antea instauratum est. Obiit A. 1069. Sub hoc Episcopo obiit A. 1051. *Hildradi, Wolfenradi*, Comitis Veringensis, Conjug, Hermannii Contracti, Historiographi celeberrimi, Mater, quam filius hic, eruditione inclitus, qui A. 1054. decessit, mox secutus est.

*Carolus, E-
piscopus con-
stitutus ab*

CAROLUS, gente Thuringus, Canonicus Magdeburgensis, ab Henrico IV. Imp. Jura sua Majestatica etiam fortiter contra Pontifices Romanos exercente, constituitur A. 1069. Is initio suis Canonicis charus e-

rat,

rat, nam insigni sapientia & morum suavitate, egregia etiam corporis statura ac vultus gratia, teste Bruschio, præditus fuit; Sequentibus annis, cum nimis avarus Simoniacis negotiationibus sua potius, quam Ecclesiæ suæ commoda quæreret, accusatus à Canonicorum suorum Senatu Romæ apud Pontificem Alexandrum II. iussu ejus Moguntiam vocatur, ubi in congregatâ Synodo præsentè Henrico IV. Imperatore exauthoratus est, cum præfuisset Episcopatu 2. annis. Id factum est A. 1071. Mense Augusto: Reversus igitur Magdeburgum mœrore animi consumtus, ex hac vita emigravit. Ejus etiam meminit Lambertus Schaffnaburgius in explicatione Anni 1071.

OTHO, Canonicus Goslariensis, in hac ipsa Synodo Moguntina, exauthorato Carolo ab Henrico IV. substituitur. Ordinatur igitur, confirmatur & consecratur mox in præsentia Regis, vel Imperatoris Henrici IV. & convocatorum Episcoporum à Sigefrido, Archi-Episcopo Moguntino. Præfuit Episcopatu 3. annis, Gregorii VII. Pontificis mandato depositus, eò quod Henrico IV. Imp. fideliter adhereret, & quod se eidem Pontifici opposuisset ia adserendo ac defendendo Sacerdotum conjugio. Deturbatus itaque & ejectus per Rudolphum, Sueviæ Ducem, ut Bruschius memorat, Nassileam concessit, ibi defunctus & sepultus. Ei exulanti Henricus IV. Imperator Episcopatum Cilibrensem dedit, quem tamen nec vidit, nec possedit. Constantiam verò misit idem Imperator primò Rupertum quendam, postea Bertholdum, Sacellanus suos, ad gubernandum Episcopatum, sed clerus neutrum horum agnovit. Sex annis tamen sibi invicem succedentes, aliqua Episcopatus parte potiti sunt, postea iterum ejecti, non quod clero Constantiensi adeò invidi essent, ut Bruschius bene annotat, sed propter inimicitias & intestina bella, quæ erant inter Imp. Henricum IV. & Gregorium VII. Pontificem.

GEHBARDUS III. Dux Zäringensis, & Monachus in celeberrimo Monasterio Hirsaugiensi, Senatus Canonici Constantiensium ab Abbate Hirsaugiensi Guilielmo, sub quo diu, teste Bruschio, sanctissime vixerat, & à Bertholdo, Duce Zäringensi, Fratre suo, ita diligenter commendatus fuerat, ut assumere-
tur & eligeretur in Episcopum Constantiensem A. 1082. Præfuit in summis periculis ac
difficultatibus Episcopatu annis decem, multum vexatus ab Othone, Antecessore suo,
deposito Episcopo, & quia à partibus Pontificis steterat, Imperator contra illum copias suas
emisit, ut Ulricho, Abbati San- Gallensi, Charinthiæ Ducis filio, Constantiam obsidenti,
coeretur loco cedere, & Episcopalem sedem relinquere, à qua exulavit 13. annis, præsi-
dente interim Arnolde, Comite Heiligenbergensi, quem Imp. Henricus IV. Per aliquos
constituit. Subsidentibus autem paulatim Germaniæ tumultibus, Gebhardus annos Exul,
auxilio Theodorici, Abbatis Petershusani, ad Episcopatum suum rediit A. restituatur.
1105. & tranquilliore vita per annos 11. usus est, quibus Templum, à Ru-
moldo Episcopo reedificari coëptum, feliciter absolvit & consecravit. Hübnerus memo-
rat, quod saltem per 5. annos tranquille vixerit, & quod invitus ad Episcopatum pervenerit,
reipote turbas & varias misérias, quibus tùm Germania ob triste inter Cæsarem & Papam

Henrico IV.
Imperatore.

ob avaritiam
depositus, ex
mœrore mori-
tur.

Otho ab
Henrico IV.
Imp. Episco-
pus constitui-
tur,
à Papa
Gregorio
VII. depomi-
tur.

Gebhardus
III. Dux
Zäringens.

Per aliquos
annos Exul,
restituatur.

In pace moritur.

Ulricus I. Comes Dillingensis à Casare Henrico V. constituitur Episcopus Constantiensis.

condit & donat Monasterium Creuzlingense, pauperes ammal. moritur.

Ulricus II. Baro de Castellis, à suis Canonici durum habitus, Episcopatu sponte renunciat & ad Monasterium S. Blasii redit.

Schisma vexabatur, prævicens. Obiit A. 1116. juxta Bruschiū, juxta Hübnerum, A. 1110.

ULRICUS I. Comes à Dillingen & Kiburg, propinqua consanguinitate conjunctus S. Ulrico, Episcopo Augustano, singulari clementiā & favore Imp. Henrici V. pervenit ad Episcopatum Constantiensem, consentiente tamen etiam & clero & populo Constantiensi, confirmatum à Pontifice investivit Archi-Episcopus Mediolanensis. Teste Bruschio, summa prudentia præfuit Episcopatu decem annis, de suo patrimonio primus construxit ac doravit Monasterium Canonorum Regularium S. Augustini Creuzlingense, extra Muros Constantienses in Thurgovia situm. Renovavit item & instauravit iterum pene collapsum Xenodochium pauperum, à S. Conrado olim constructum, ac liberalissimè dotatum. Ejus desiderio canonizatus est laudatus Conradus A. 1120. Incidit tandem Episcopus Ulricus in gravissimum morbum Comitialem, vel Epilepsiam, & obiit juxta Bruschiū atque Hübnerum A. 1127. juxta Hassnerum A. 1128.

ULRICUS II. Baro de Castellis, Monachus apud S. Blasium in Hercynia, unanimi consensu Canonorum electus successit Ulrico Dillingensi A. 1128. Memorante Bruschio præfuit utiliter ac laudabiliter annis undecim. Ac etsi variè premeretur à vicinis quibusdam, tamen istas calamitates & adversitates summa prudentia exuperavit, quod diu haberet propitium sibi ac consentientem Canonorum Senatui. Cum autem ille seditiosus in Dominum ac Caput suum ob leviculum causam dejecti castri alicujus, quod obfesse, aut obsidendæ urbi Constantiensi nocere potuisset, Ulricum Episcopum coram Casare & Pontifice graviter accusaret, Episcopus Ulricus cessit patienti animo, & Episcopatum liberè resignans, ad Monasterium suum Blasianum rediit, ubi sanctè vivens, reliquum vitæ spatium in quiete absolvit. Paucis septimanis ante illam discordiam, juxta Manuscriptum quoddam Historicum de Episcopis Constantiensibus, etiam ob severitatem & strictam disciplinam, inter Episcopum Ulricum, & ejus Capitulum, severioris disciplinæ impatiens, exortam, corruit altior turris templi majoris Constantiensis, ex quo casu omnes campanæ confractæ sunt. Resignatio hæc Episcopatus memorabilis incidit in A. 1138.

Hermannus, Baro de Arbona, Corvalem habet Brunigundum in Episcopali dignitate. Ejus Magnificentia, humani-

HERMANNUS, Baro de Arbona, eligitur à toto Collegio Constantiensi, confirmatus ab Innocentio II. Pontifice Romano A. 1139. Contradictente Conrado III. Imp. Brunigundum, Sacellanium suum, Hermannus opposuit, sed nihil obtinuit. A Friderico Barbarossa Imp. Hermannus Episcopus impetravit confirmationem donationis ac Bullæ Regis Galliarum Dagoberti A. 1155. Commendatur à Bruschio propter humanitatem, qua omnium animos sibi conciliaverit. Supra laudatum Manuscriptum Historicum de illo memorat, quod non tantum Aquisgranum in Hegovia, sed & Mühlihusum & Woltingen Episcopatu adjecerit, & 300. Marcas auri illustrationi summa

BAGL

Basilicæ impenderit, omnemque suam substantiam Episcopatu sub ingressum suum obtulerit, & collapsum Monasterium Constantiense, quod Scotorum vocant, A. 1142. reparaverit. Defunctus est A. 1165.

OTHO II. Comes Habsburgius, etsi sint, scribente Bruschio, qui Zäringensem Ducem fuisse affirmant, cui sententiæ adstipulatur Salemitani Monasterii Abbatum Catalogus, ubi secundus ejus loci Abbas Godefridus dicitur electus sub Othone isto Episcopo, Duce Zäringensi. Fuit ante acceptam dignitatem Episcopalem Præpositus Augustæ ad S. Mauritium, juxta Bruschium, vir summa prudentiâ & optimis moribus conspicuus, at valdè infirmus. Factus est Episcopus A. 1165. præfuit Episcopatu 4. annis, semper fere languens, obiit A. 1169.

BERTHOLDUS, Baro de Busnang, Thurgoviensis, vel, ut alii volunt, Küsnacensis, & Dux Zäringiæ, ex Ergovia oriundus, fit Episcopus clero unanimiter consentente, teste Bruschio, VIR eximia prudentia ac virtute præditus, post decennalem Episcopiam obiit A. 1179. d. 20. Maj.

HERMANNUS II, Nobilis à Fridingen, ex Hegovia oriundus, factus est Episcopus A. 1179. pacis & tranquillitatis, juxta Bruschium, ut amantissimus, ita custos etiam diligentissimus, omnibus suis Vir ex animo charus. Illo Episcopali munere fungente, Imp. Fridericus Barbarossa omnibus Imperii Principibus ac Statibus Constantiam convocatis, statuit & sanxit ibi publicam pacem per totum Imperium sanctè conservandam A. 1183. Hæc pax Constantiensis vocata fuit, quam publicis literis comprehensam Baldus, Jurisconsultus, Commentariis illustravit. Seprennio post Episcopus Hermannus obiit A. 1191. cum præcedente anno Imp. Fridericus Barbarossa in quodam Armeniæ fluvio periisset.

DIETHELMUS, Baro de Wyfenburg, & Dominus in Krenchingen, antea à Friderico Barbarossa Imperatore Abbas Diviciæ Augiæ designatus in Comitibus Spirensibus, cum isti comitibus sapienter ac utilissimè præfuisset, unanimi torius Cleri ac populi Constantiensis consensu factus est Episcopus Constantiensis A. 1193. juxta Bruschium, & memoratum Manuscriptum Historicum, juxta Hübnerum verò A. 1188. munere suo per 12. annos, rite defunctus, obiit A. 1205. d. 12. Aprilis. Fuit simul Abbas Richenoviensis.

WERNERUS, Baro à Strauffen, à toto Senatu Capituli Constantiensis electus A. 1205. quatuor annis Episcopia functus, decessit. A. 1210.

CONRADUS II. Nobilis Comes de Andechs & Degenfeld, juxta Bruschium præfuit & profuit Ecclesiæ Constantiensi annis 24. Obiit A. 1234.

HENRICUS, Nobilis de Thanneck, aut, ut aliqui volunt, de Thannen Waldburg & Khussenberg, fit Episcopus Constantiensis A. 1234. ab Henrico & Godefrido, Nissenibus Baronibus, læssitus, utrumque vicit

tas &
obitus,

Otho II. Comes Habsburgius, secundum aliquos Dux Zäringensis. Ejus Elogium & Mors. Bertholdus, Baro de Busnang juxta alios Küsnacensis, ejus Encomium & Obitus.

Hermannus II. Nobilis à Fridingen, Pacificus.

Fridericus Barbarossa Imp. in Consilio Constantiæ habitis, pacem publicam in Imperio sancit.

Diethelmus, Baro de Wyfenburg,

Wernerus, Baro à Strauffen.

Conradus, Comes de Andechs. Henricus, Nobilis de Thanneck,

&c &c

*viſor Ba-
ronus Niſ-
ſonſum.*

& cepit, vinculisque inſuſos Conſtantiam duxit, ac aliquandiu ibi in cuſto-
dia ſervatos, certis tandem conditionibus iterum dimiſit. Mortuus eſt A.
1248. Stumpfius in Chronico Helvetiæ hunc Henricum ante Conradum Epi-
ſcopum fuiſſe autumat.

*Eberhardus
II. Dapiſer à
Waldpurg,
Epiſcopatus
Conſtantiæn-
ſem ampli-
vit.*

EBERHARDUS II. Dapiſer à Waldpurg, à clero Conſtantiænſi e-
leſtus, præfuit Bruſchio, ſummâ prudentiâ & curâ Epiſcopatus 26. an-
nis. Vir humanus & mitis, idcirco omnibus eximie charus. Ampliavit &
diravit Epiſcopatum: Emit oppidum Klingen arcemque Batenhuſum, obiit
A. 1274. d. 19. Febr.

*Rudolphus
II. Comes
Habsburgius
bella geſtiſſe
ſeliciter cum
propinquo ſuo
Alberto Au-
ſtriaco.*

RUDOLPHUS II. Comes Habsburgius, Imperatoris Rudolphi
Habsburgii Patruelis, Canonicus Baſileenſis prius & Conſtantiænſis, ſic Epi-
ſcopus A. 1274. præfuit Epiſcopatus 20. annis. Reliquit Epiſcopatum in
maximis debitis propter geſta bella cum Alberto, Rudolphi I. Imp. filio.
Sub eo frigoribus concretus eſt ampliſſimus Lacus Aconius totus A. 1277.
obiit A. 1294. Sigismundus de Bircke in Speculo Gloriæ Auſtriæ me-
morat lib. I. cap. 13. pag. 115. hunc Rudolphum, Epiſcopum Conſtantiæ-
ſem Propinquum ſuis, Rudolpho I. Imperatori ejusque filio Alberto invidiſ-
ſe honores Imperiales, & hinc cum aliis Statibus Imperii, non minus emulantibus, eis ſuo
cum damno bellum inſuſiſſe.

*Fridericus,
Comes à Zol-
lern, Epiſco-
pus factus in
Electione
diſcordi, co-
dit amore
potenti-
tiori.*

FRIDERICUS, Comes à Zollern, Præpoſitus majoris Eccleſiæ Au-
gultaſtanz, electus à majori parte Collegii Conſtantiænſis, ut ſuccedat Rudol-
pho Epiſcopo, ſanguinis etiam neceſſitudine ſibi conjuncto: At contra hunc,
memorante Bruſchio, à paucis quibusdam ſummi Collegii Canonicis eligeba-
tur Henricus, Nobilis à Klingenberg, Legum Doctor, & Rudolphi Imp.
Cancellarius, Vir valde doctus & prudentiſſimus. Hoc ſchiſma fuiſſet ma-
ximè pernicioſum Epiſcopatus Conſtantiænſis, niſi Fridericus tantâ morum
lenitate & animi manſuetudine præditus, tamque pacis ac tranquillitatis ſtu-
dioſus, de ſuo jure potius cedere voluiſſet, quàm author & adiutor eſſe exhauriendi, aut
annihilandi Epiſcopatus, cui videbat tam pernicioſum fuiſſe, & tam infeliciter ceſſiſſe di-
ſcordiam Anteceſſoris ſui cum Conſanguineis, Auſtriæ Principibus. Movebat eum &
hoc, quod Henricus, Alberti Imp. præcipuus Conſiliarius, non quieturus eſſet, ut qui
& ſapientia & præſidiis ad retinendum Epiſcopatum ipſum prævaleret: Reſervatâ igitur
annuâ penſione poſt annos quatuor ab electione præteritos Henrico Klingenbergenti Epi-
ſcopatum plene reliquit, deſunctus A. 1304. Bucelinus ſtatuit, Fridericum hunc uni-
us tantum menſis ſpatio fuiſſe Epiſcopum.

*Henricus II.
Nobilis Re-
gulus à Klin-
genberg.*

HENRICUS II. Nobilis Regulus à Klingenberg, electus eſt eo die,
uti jam memoratum, quo Fridericus, Comes à Zollern, diſcordi Electione
nuncupatus fuit Epiſcopus. Cùm autem ei potentiore Fridericus prudentiſ-
ſimè ceſſiſſet, confirmatus & inveſtitus eſt ab Archi-Epiſcopo Moguntino,
Gerhardo ab Eppenſtein, A. 1294. Erat Hiſtoriarum imprimis Auſtriacarum peritiſſimus.

qui

qui libellum etiam de Comitibus Habsburgensibus in gratiam Rudolphi I. Imper. (cui charissimus semper fuerat) scripsit. Nigromantiæ verò studio supra mediocritatem additus fuit, mortuus A. 1306.

EBERHARDUS III. alius Gerhardus, uti Bruschius memorat, Haffnerus eum appellat Gebhardum, ex Avenione Gallus, Vir, Bruschio Scriptore, in sacris ac prophanis eximie doctus, intruditur & obtruditur à Rom. Pontifice, Clemente V. mox post obitum Henrici Episcopi. Præfuit Episcopatu 12. annis, obiit A. 1318. Hujus temporibus petiit major pars Urbis Constantiensis, lugubri ac miserimo incendio A. 1314. mense Majo, die crucis. Id incendium, ut Bruschius memorat, in Judæi cujusdam ædibus natum, facile restituit initio potuisset, nisi Judæus ille nequam tantæ calamitatis potius spectator, quam Sabbathi sui transgressor esse voluisset.

RUDOLPHUS III. Comes à Monteforti, Vir, juxta Bruschium, insigni sapientiâ præditus, fuit Episcopus unanimibus totius Canonico-rum sententiâ A. 1318. Præfuit Sedi Constantinæ laudabiliter & utiliter annis 14. egregie tam & augens & illustrans. Erat in tanto odio apud Pontificem Romanum, quod Ludovico Bavaro constanter ac fideliter adhæreret, ut etiam excommunicaretur. Postulatus est etiam ad Churenensis Episcopatus administrationem A. 1313. obiit juxta Bruschium A. 1332. juxta Hübnerum A. 1333. & quia in Pontificio Anathemate decessit, non loco sacro, sed prophano humatus est, precibus tamen & indefessâ suorum intercessione post viginti annos iterum effossus, honorificè sepultus fuit.

NICOLAUS, Nobilis à Kenzingen, & Frauenfeld, Magister Curiz nominatus, eligitur per Schisma, & tamen à majori parte Senatus Canonico-rum, confirmatus à Rom. Pontifice Johanne XXII. Contra illum eligebatur à quibusdam Canonicis Comes Albertus de Hohenberg, patre Rudolpho, furioso homine natus. Hi duo cruentis etiam bellis de possessione Episcopatus certarunt, nec Christi, nec Apostolorum vestigia prementes. Nicolaus tandem Episcopatum obtinuit, auxiliis Friderici Austrii, contra Imperatorem Ludovicum electi, suffultus. Præfuit Episcopatu per undecim annos, in eo laudandum, quod in summa Annonæ difficultate liberalissime singulis diebus trium vel quatuor millium pauperem turbam aluit: Hinc summo cum luctu & planctu pauperum obiit A. 1344. Feria S. Jacobi, pauperes ejus funus ad tumulum portarunt: Ministro cuidam avaro liberalitatem & beneficentiam suam erga pauperes culpanti, respondisse fertur: Et tu maledicte, opinaris, me Episcopum Constantiensem tam rerum omnium indigum esse, ut si desint alimenta, pecuniæ non suppetant fructibus emendis?

ULRICUS III. Pfefferhart dictus, ex veteri & honestissima quadam Constantiensis Urbis familia prognatus, Cathedralis Ecclesiæ prius Decanus, subrogatur concordibus totius Capituli suffragiis Nicolæ Anno 1344.

Eberhardus III. vel Gerhardus, à Papa intrusus.

Incendium ferale majorem partem Constantiæ abripit.

Rudolphus III. Comes Montefortis incurrit in odium & Excommunicationem Papæ, quia Ludovicum Bavaram defendit.

Nicolaus, Nobilis à Kenzingen, per Schisma factus est Episcopus.

Evergeta Pauperum.

Ulricus III. dictus Pfefferhart.

Fuit

Fuit pecuniarum collector & coacervator diligentissimus. Quæsitus, cur tanto studio colligeret pecunias? respondit: ut ingruentibus tempestatibus bellicorum tumultuum, vel defendere & ruere suos, vel pacem saltem suis emere posset, sed præstant æterna caducis, quærite Regna DEI certi de sponte secundis. Sub eo multi Judæi combusti sunt, quod dicerentur infecisse fontes per totam Germaniam. Eodem tempore, nempe Anno

Ordo Flagellatorum ab ipso Clemente VI. P. R. damnatur. Johannes de Windeck à Conrado ab Honburg, ejusque consoribus inter canendum trucidatur.

1349. Ordo Flagellatorum catervatim per urbes miris clamoribus ambulantium & populo mira quædam paradoxa concionantium, innotuit: is tamen mox à Clemente VI. damnatus est. Obiit Episcopus Ulricus A. 1351. d. 6. Nov.

JOHANNES III. de Windeck, vel Windlow, Scaphulæ natus, eximie doctus & sapientissimus Vir, secundum Bruschiū, Cancellarius Austriæ Ducis, Alberti Claudi, cujus precibus obtinuit confirmationem ab Innocentio VI. Pontifice: Præfuit Episcopatu annis 5. Habebat publicum hostem, Conradum ab Honburg, Equitem auratum, qui oppidum Marchdorf meliorem titulo arbitrabatur sibi debere, quam Episcopo, cum tamen Episcopus id consensu & confirmatione Caroli IV. Imp. possideret: Honburgus igitur plenus indignatione ad Cainica consilia se totum convertit, & die Agneus A. 1356. cum aliquot aliis sui similibus Centauris, non sine consensu quorundam etiam Canonicorum in urbem irruens, Episcopum cum paucis aliquot amicis Sacerdotibus in palatio Constantiensis ad instructas mensas sedentem & cœnaturentem, nihilque insidiarum, aux mali metuentem, armata manu adgreditur, ac crudeliter trucidat, fugâ sibi factâ cæde scelestissimâ consulens. In sæpius memorato Manuscripto inter Complices horrendi hujus facinoris ponuntur Wilhelmus & Waltherus de Ssoffeln, Eques Eggli de Ens, Ulricus de Rogwyler, Bosmundus de Streckborn, Ulricus Goldast, & cives quidam Constantiensis. Factum hoc est A. 1356.

Ulricus IV. Nobilis de Fridingen, Episcopatu studio pacis renunciat.

UDALRICUS IV. Nobilis de Fridingen, electus in Episcopum à toto Capitulo propter insignes animi virtutes, nihilominus confirmationem Pontificiam impetrare non potuit: Namque Pontificis animum occuparat alius quidam, Henricus videlicet à Brandis, Cardinalium etiam favorem sibi concilians. Udalicus, verus & genuinus Nobilis de Fridingen, id est pacis amans, noluit contra stimulum calcitrare: Hinc tranquillitatis conservandæ studio, sponte Episcopatu renuntiavit, gratias agens Senatui Canonicorum pro oblato sibi honore Episcopali, quo prorsus carere, quam Episcopatu turbis nocere maluit. Stumpfius in Chronico Helvetiæ hunc Ulricum Episcopum non habet, sed ejus loco mentionem facit Luitpoldi, quem Carolus IV. A. 1355. invito Capitulo Episcopum constituit, sed decem tantum mensium spatio Episcopus fuit. Bruschius illum præterivit, quia ejus nomen in Catalogis Constantiensibus non invenit.

Henricus III. Baro à Brandis lar-

HENRICUS III. Baro à Brandis & Abbas Einsidlenfis, consecutus est Episcopalem dignitatem non per legitimam Canonicorum Electionem, sed largitionibus cum maximo & Abbatis Einsidlenfis & Episcopus Constantien-

stantienſis detrimento: Corruerat enim Cardinales quosdam Romæ, teſte Bruſchio, qui ei confirmationem apud Innocentium VI. facile impetrabant A. 1356. d. 15. Maj. Præfuit Episcopatuſi 26. annis, cum Urbi Conſtantie inviſus, quia lumē ei moleſtus erat & injurius, tum Canonicis etiam non admodum gratus. Obiit A. 1383. apud Klingenovium die S. Cecilie. Addit Bruſchius, illum non modo non præſuiſſe, ſed obſuiſſe plurimum Episcopatuſi. Ejuſ tempore Cives Conſtantienſes contra Nobiles ſive Patricios Conſtantienſes magno tumultu inſurgentes, omnes domos Patriciorum ſpoliarunt. Elapſo biennio ſopita ſunt hæ turbæ ita, ut patricii in multis debuerint cedere Civibus. Hic Henricus III. memorante Haſſnero, A. 1374. Papales decimas collegit, hinc in promptu cauſa eſt, cur Papæ VI. placuerit.

MANGOLDUS, Baro de Brandis, Abbas ſimul Richenoviēſis, Henrici Episcopuſi, Antecelloris ſui, ex fratre nepos, Episcopuſ factuſ d. 27. Januarii A. 1384. Suffragia ei dederunt novem Canonici, reliquis Nicolao à Ryſenburg ſuffraganeis. Confirmavit Mangoldum Adolphuſ, Archiepiſcopuſ Moguntinuſ; Nicolauſ verò à Pontifice, Urbano V. confirmationem conſecutuſ, & Conſtantiam ingreſſuſ, ibi ſedem ſuam habere cœpit. Mangolduſ, ut Bruſchius memorat, conſcripto ſoris exercitu tumultuatur, & armis viam ſibi plenam ad Episcopatuſ aperire ſtatuit. At cum plerumque nobis proponentiſ aliter DEUS diſponat, obiit Mangolduſ ſubitaneâ morte apud forum Tiberii, ſive Ceſariſ Solium, Kaiſerſtuhl in Ergovia, cum jamjam Equum vellet conſcendere. Sic Schiſma, cum duraveſſet annuſ & 24. dieſ, ceſſavit. Sunt, qui eum veneno affirmant ſublataſ eſſe.

NICOLAUS II. Nobiliſ à Ryſenburg, ut ſupra dictuſ, diſcordi Electione Mangoldo opponitur & præponitur A. 1384. Præfuit Episcopatuſi 4. annis, at valde inutiliter. Reſignavit Episcopatuſi d. 4. Maj. 1388. ſpe amplioriſ dignitatuſ, ambiens Episcopatuſ Olmūzenſem in Moravia, eò profectuſ, ſerò venit, alio jam in vacanteſ locuſ ſubſtituto. Interim Capituluſ Conſtantienſe novuſ elegit Episcopuſ: Nicolauſ II. Conſtantiam reverſuſ non Episcopatuſ, ſed Præpoſituſ Conſtantienſem accepit.

BURCARDUS, Baro Howenſiſ, & Præpoſituſ Summi Collegii Conſtantienſiſ, ſucceſſit Nicolao II. concordi Canonicorum Electione. Præfuit Episcopatuſi annis decem. Profectuſ eſt Romam pro obtinenda confirmatione, ſed impetrare illam ab Urbano Pontifice aliter non potuit, quàm hac conditione, ut Nicolaum Antecelloreſ ſuū Præpoſituſ dignitate inveſtiret, quod ſeilico factuſ promiſit. Memor mortis & æternitatuſ ſepulturam ſibi ipſi in ambitu Summi Templi conſtituit & elegit. Deſunctuſ eſt A. 1398.

gitionibz
venit ad E.
piscopatuſ
cui magis ob-
ſuit quàm
præſuiſ.

Seſſio Con-
ſtantienſiſ
mox iterum
ſopita.

Innocentio

Mangolduſ,
Baro de
Brandis, E-
piſcopuſ fit
per Schiſma.

Gladiuſ ſu-
menſ, gladio
periſ.

Nicolauſ II.
Nobiliſ à
Ryſenburg,
ſpe amplioriſ
dignitatuſ
frustraſ,
ex Episcopuſ
fit Præpoſituſ
Conſtantien-
ſiſ.

Burcarduſ
Baro de
Howenſ.

mortem p̄
& æternita-
tem medita-
tur.

*Fridericus II.
Comes à Nellenburg.*

Sponte Episcopatus renunciat.

Marquardus, Nobilis à Randeck. San-Gallenses & Appencellenfes frustra oppugnat.

Albertus Blaurerus de Girsperg, valde prudens,

donus Oeconomus, resignat. Ambrosius Blaurer, Episcopi hujus Propinquus, reformavit

Ecclesiam Wirtemberg. Otho III. Marchio de Hochberg, ejus tempore habitum fuit Concilium Constantiense, ob infirmitatem corporis resignavit.

Caducæ huic & momentaneæ vitæ, in piè scribit Bruschius, valedixit d. 15. Novemb. Anno 1433.

Fridericus III.

FRIDERICUS, Comes à Nellenburg, electus fuit ab universo capitulo in successorem Burcardi A. 1398. die S. Galli, moxque in præsentia Patris, Comitis Contradi à Nellenburg magnâ pompâ investitur. Admodum letus primò ad Episcopatum accessit, & concors electio ei valdè placuit, sed cum perciperet, Episcopatum adedè esse exhaustum, & ære alieno gravatam, ut difficillimè ei consuli, aut subveniri possit, decimo anno statim sponte resignavit, suis Canonicis gratias agens maximas pro tanto sibi honore exhibito, ut Stumpfius memorat ipso die Inaugurationis suæ.

MARQUARDUS, Nobilis à Randeck, Suevus, ex Familia illorum, quos vulgò Neidlingos vocant, cujus Patruus Episcopus fuit Augustanus, & Patriarcha tandem Aquilegiensis designatus est. Præfuit Episcopatus decem annis, cum Nobilitate Suevica San-Gallenses & Appencellenfes, sed frustra, oppugnavit, illis enim strenuè se defendentibus, cedere coactus est. Obiit juxta Bruschium & memoratum Manuscriptum Historicum A. 1408. juxta Hassnerum A. 1400. secundum Hübnerum verò A. 1407.

ALBERTUS BLAURERUS de Girsperg, ex honesta ac antiquissima familia Reipublicæ Constantiensis, optimisque Parentibus natus, primò fuit Præpositus summi Templi, A. 1408. ob insignem suam prudentiam Episcopus factus. Teste Bruschio præfuit Episcopatus laudabiliter & utiliter tribus annis, quibus aliquo modo restituit Episcopatum pristinæ dignitati, fidei videlicet & prudenti Oeconomiz administratione. A. 1411. totius Canoniorum Senatus consensu resignavit, & cessit Episcopatum Othoni sequenti, reservata sibi per omnem vitam annuâ mediocri pensione. Hujus Blaureri Gentilis & propinquus fuit Ambrosius Blaurerus, Constantiensis, cui Wirtembergia, dulcissima patria nostra, multum debet ob beneficium Reformationis, & pure prædicati verbi Divini.

OTHO III. Marchio de Hochberg & Röttelin accepit baculum pastorem à resignante Alberto Blaurero, consensu totius cleri Constantiensis A. 1411. Præfuit Episcopatus 23. annis. Hujus Episcopi tempore habitum illud Concilium Constantiense sub Imperatore Sigismundo, qui Reformationem Ecclesie jam tùm desideravit, sed obtinere, quod piè optavit, non potuit. Ingravescente senio Episcopus Otho Epilepsiam, seu morbum Herculeum, ut vulgò vocant, incidit. Cum ergo infirmitatem suam satis sentiret, Episcopatum cum bona voluntate totius Cleri resignavit, & Friderico, Illustri Comiti de Zollern, Canonico Constantiensis & Argentinenfis, retenta & reservata sibi exigua pensione, cessit.

Caducæ huic & momentaneæ vitæ, in piè scribit Bruschius, valedixit d. 15. Novemb.

Anno 1433.

FRIDERICUS III, Comes à Zollern, consecutus est munus Episcopi

pi Constantiensis per liberam resignationem Episcopi Othonis, de quo Stumpfius scribit, quod post biennalem Episcopiam Friderici Zollerenſis ad Episcopatum redierit, & adhuc per 12. annos Episcopatu præfuerit, Anno 1439. demum mortuus. Fridericus Episcopus juxta Bruschium obiit A. 1436. d. 31. Jul. Ejus tempore numerata sunt in Diocesi Constantiensi 350. utriusque sexus Monasteria, 1760. Ecclesiarum Parochiales, Sacerdotum verò capita supra septendecim millia.

HENRICUS IV. Baro Heuſenſis, Præpositus Constantiensis, & Decanus Argentinensis, ab universo Clero Constantiensi in Episcopum electus A. 1436. d. 4. Aug. Ingressus est Constantiam quingentis Equis in vigilia Natalis Dominici, qua Christianus Orbis humilimam Nativitatem Salvatoris JESU CHRISTI, pauperissimi nostri Archiepiscopi, celebravit. Præfuit Episcopatu annis 36. Erat, teste Bruschio, homo splendidus, pompæ amantissimus, Oeconomus non admodum bonus. Obiit A. 1471. relinquens Episcopatum in maximis debitis.

*Henricus IV.
Baro Heuſenſis.*

Ejus navi.

BURCARDUS II. Nobilis à Randeck, ex Hegovia, Vir humilis, solitudinis & tranquillitatis studiosissimus, optimus Oeconomus, teste Bruschio: Factus est Episcopus A. 1472. Præfuit Episcopatu tribus annis & aliquot mensibus sapienter & utiliter, obiit A. 1375. Stumpfius, Haßnerus, Bucelinus & Hübnerus illum jam Anno 1466. obiisse scribunt.

*Burcardus
II. Nobilis à
Randeck,
ejus elogium.*

HERMANNUS de Lato Landenburgo, antea Decanus Summi Templi. Præfuit juxta Stumpfium & Hübnerum A. 1466. juxta Bruschium A. 1475. Cathedræ Constantiensis. Haßnerus illum vocat VIRUM DEO & hominibus amabilem. Bruschio memorante, fuit mirè religiosus, humanus, mitis, munificus in pauperes. Erat senio confectus, & plurimis ægritudinibus atque infirmitatibus affectus, ac valetudine admodum afflicta, idcirco assumptis è Canonicorum Collegio quandam Coadjutorem Ludovicum, Nobilem à Friberg, Doctorem, Virum prudentem ac valde versutum. Is clandestinis machinationibus contra Episcopum Hermannum & totum Canonicorum Collegium Romæ confirmationem à Pontifice Sixto IV. impetravit: non quod aliquid mali contra Hermannum Episcopum meditaretur, sed quod post ipsius mortem Episcopatus possessionem facilius se hoc pacto retinere posse arbitraretur. Hoc callidum consilium Coadjutoris sui tam impatienter tulit Hermannus, senex Episcopus, ut post pauculos dies ex hac vita emigraverit, quia Senatui Canonicorum jam erat suspectus hoc nomine factus, quasi ipse author, aut suffragator fuisset tam vafre contra Summi Collegii libertatem excogitati consilii. Præfuit Episcopatu non integris duobus annis, obiit juxta Bruschium, Haßnerum & Hübnerum A. 1477. juxta Stumpfium verò A. 1472. Hübnerus illum per undecim annos Episcopali munere defunctum fuisse scribit.

*Hermannus
de Landen-
berg,
Ejus virtu-
tes,*

*obit ex ma-
nore.*

LUDOVICUS, Nobilis à Freiberg, ejus Familiz, quæ stellas gestat in insignibus suis, Doctor Legum, Vir eruditus, callidus, & multarum rerum, uti Bruschius de eo scribit, experientiâ clarus, Canonicus Constantien-

*Ludovicus,
Nobilis à
Freiberg,*

*vir doctus,
sed versutus.*

sis, Hermanni Coadjutor factus, laboravit Romæ pro confirmatione, quam auro facile impetravit, uti Bruschiuss, Pontificius Author, candidè fatetur, aded, testantibus ipsis scriptoribus cordatioribus Romano-Catholicis, erant Romæ Venalia quævis. Mortuo & animi mæore consumpto Hermanno, non jam electionem aliquam expectare, sed plenè Episcopatu præesse incipiebat Ludovicus, frater Pontificia confirmatione. At Canoniconum Senatus contemto Ludovico alium eligebar, Othonem videlicet, Comitem Solimontanum, qui Constantiæ sedens plenè ibi administrandi Episcopatus potestare potius est. Ludovicus nec ipse eedere volens, in Rudolphi Cellâ sedem sibi elegit, & ibi suum etiam Senatum, suum Consistorium habuit. Romam denuò profectus impetravit apud

*à Capitulo
Constantien-
si rejicitur,
hinc lites &
urbæ,*

Xistum, sive Sixtum IV. Pontificem, primo mandato inhaerentem, ut jussu Pontificio discedere ex Episcopali munere juberetur Otho, quod nisi facturus esset, minitabatur ei Pontifex fulmen Excommunicationis. At Otho Constantiæ nihilominus permanens, misit Legatos Romam, qui certiores facerent Pontificem de toto hoc negotio. Cumque alio pacto dirimi hæc Controversia non posset (neuter enim alteri cedere, nec Pontifex confirmationem suam invitam facere volebat) ad forenses disceptationes tandem ventum est, ut legibus dirimeretur, quod alia via dirimi non poterat. Cum autem hæc disceptationes in longum, ut sit, protraherentur, incidit interim Ludovicus in periculosum morbum, quo consumptus Romæ obiit, ubi magnifice sepultus est: duravit hoc Schisma per integrum septennium, A. 1484. Hassnerus de

*morte Ludo-
vici sopita.*

hoc Ludovico scribit, quod fuerit Vir ambitiosus, quo gravior Romæ, eò despiciatur Constantiæ. Cum videret, ipsum contra Othonem parum valere, Romæ Abbatiam Imperialem Wingartensem, in superiori Suevia sitam, petiit, cui petito Cæsar se fortiter opposuit. Juxta Hassnerum jam A. 1480. obiit.

*Otho, Comes
à Sonnen-
berg.*

OTHO, Comes à Sonnenberg, ex Illustri Familia Comitum Suevicorum, Dapiferorum, seu Truchsessiorum de Waldburg, electus contra Ludovicum, confirmationem Pontificiam aliter impetrare non potuit, quam solutis expensis durante memorato Schismate factis. Episcopatu octo annis præfuit, defunctus A. 1491. Sepultus in Sacello prope Templum primarium, quod ipse sibi vivus constructui ac adornari curavit.

*Thomas Per-
loverus,
Hungarus,
Pr doctus,
Maximilia-
ni I. Imp.
Præceptor.*

THOMAS PERLOVERUS, ex Ciliensi Pannoniæ inferioris oppido natus, utriusque Juris Doctor, Vir, juxta Bruschiuum, eximie eloquens, prudentia verò, virtute ac rerum usu longe maximus, Friderici III, Imp. Orator ac Consiliarius intimus, Maximiliani I. Imp. in juventute Præceptor, qui Maximilianum, Friderici Filium, ita in Latinis literis instituit, ut ille cum omnibus Legatis latine loqui posset: Primum Præpositus Collegii Constantiensis designatus, ita sese in hoc munere gessit, ut postea mo. tuo Episcopo Othonè, d. 12. Mart. A. 1491. unanimi totius Collegii consensu in Episcopum Constantiensem eligeretur, Episcopatu quinque annis præfuit, illum mediocriter restituens ac instaurans. Obiit A. 1496. d. 20. April.

HUGO

HUGO, Nobilis Heros à Landenberg, Decanus Summi Collegii, Vir ita proceræ staturæ, ut nullus esset Princeps eo tempore in Germania, qui heroica statura corporis illi conferri potuisset. Erat autem & prudens, humanus, ac omnium eruditione aliqua præstantium hominum amantissimus, et si ipse non admodum doctus, ut de eo Bruschius scribit. Concordiis suffragiis Capituli factus est Episcopus A. 1496. Præfuit Episcopatu 33. annis. Petershusianum Monasterium ita juxit, & liberaliter donavit, ut ejus secundus fundator dici possit. Hujus Episcopi tempore Comitiæ habita sunt Constantiæ à Maximiliano I. Imp. A. 1507. quibus omnes Imperii Status interfuerunt, quæ durarunt per integrum annum. Habita sunt ibi deliberationes, uti antea etiam in Wormatiensibus Comitiis de constituendo in Germania Imperiali judicio, quod illo anno constitutum & inchoatum est. Difficultate suorum temporum territus Episcopatum A. 1538. libere resignavit, & sibi quietem querens una cum toto capitulo Balthasarem successorem sibi constituit.

Hugo à Landenberg. Amator Evangelicorum,

Resignavit.

BALTHASAR MERCKELIUS, juxta Bruschium, tenuis fortunæ Parentibus, ac honestis & probis natus in Waldkirchen, Hercyniæ oppido sub Friburgo Brisgojæ sito: Homo ambitiosus, & qui semper illud cogitavit, quod est apud veterem Poetam

Balthasar Merckelius.

Tentanda via est, qua me quoque possim
Tollere humo, Victorque Virum volitare per ora.

In Studiis literarum diligenter versatus, Doctor Legum & Canonicus Constantiensis designatus est. Maximiliani I. Imp. intimus fuit Consiliarius, & Imp. Caroli V. Vice-Cancellarius in Hispaniis. Totius etiam Imperii negotia expedienda subivit, & magna diligentia expedit. Cum de eo Hugo, Episcopus Constantiensis, audivisset, hunc suum Canonicum ad tantos honores esse evectum, existimavit in ista temporum difficultate, Episcopatu Constantiensis non melius posse consuli, quam si Episcopatus Administratio ad eum deferretur, persuasit igitur Canonicis, ut missa honesta legatione eum ad officium Episcopale vocarent. Interim accidit, ut eidem a Cæsarea Majestate in Germaniam ad Electores quosdam Imperii missis, Johannes Episcopus, Saxoniz, Angariæ & Westphaliz Dux, resignaret Episcopatum Hildesianum in Saxonia. Utrouque igitur Episcopatu accepto A. 1530. in Augustanis Comitiis, quibus sanctissima fidei Evangelicæ Confessio Augustissimo Cæsari V. oblata fuit, ab Alberto, Cardinale & Archi-Episcopo Moguntino, insigni pompa, præsentibus omnibus Imperii Statibus investitus fuit. Episcopatu autem tantum 15. mensibus præfuit; quippe in arduis Cæsareæ Majestatis negotiis in inferiorem Germaniam iter facturus, cum in antiquissima urbe Electorali Trevirensi pernoctasset, & mane equum conscendere vellet, subitanea morte decessit in ipso Festo Pentecostali A. 1531. Hoc nuntium cum Constantiensibus Canonicis afferretur, revocarunt unani-

Magnus prius maximorum Cæsarum Maximilianus I. & Carolus V. Minister.

Fuit Episcopus Hildesienfis & Constantiensis.

repente moritur.

Ei succedit

*Antecessor
Hugo, secun-
da vice Epi-
scopus.*

*Johannes V.
Comes à
Lupfen.*

stum, tamen
dem annuit.

*sponte resi-
gnat.*

mi consensu priorem Episcopum, Hugonem à Landenberg, qui secunda vice Episcopatu præfuit, sed brevi tempore, nempe undecim mensibus, obiit A. 1532. d. 7. Januar.

JOHANNES V. Comes à Lupfen in Hegovia, consentiente toto clero factus Episcopus concordi Electione, invitatus hanc Dignitatem Episcopalem subivit, teste Bruschio, sciens nempe, Episcopatum esse valde exhaustum, tamen petenti non solum Clero, sed & circumjacenti provincie Nobilitati tantum Episcopali munere per sex annos defunctus, vidit Episcopiam habere plurimum laborum, curatum & sollicitudinem, sponte ergo resignavit A. 1537. Canonatu suo contentus reliquum vitæ suæ absolvere in quiete, quam tot & tantis curis immersus esse voluit: Hinc secessum fecit in suam & majorum suorum Arcem, Engeniam in Hegovia.

*Johannes VI.
de Weza,
valde doctus
Simularum
linguarum
peritus,
Præceptor
Hereditaria-
nia.*

quo in Germaniam rediit, & Carolo V. fuit à legationibus & consiliis. In ipsa ablegatione ad Ferdinandum I. A. 1538. Regis Ferdinandi Consiliis & auxiliis factus est Episcopus Constantiensis. Episcopatu Cœnobium Benedictinum Divitis Augiæ & Præposituram Oenینگensem, ad Lacum Venerum sitam, adjecit. Abbas etiam fuit in præpotenti Narischorum terræ Cœnobio Waldsassen, ad Wonderam amnem sito. Plurimis intervenit Statuum Imperii dictis, præcipue vero illis, quæ Carolus V. Imp. Augustus Vindel-

*repente mo-
ritur.*

*tori, & Canonico
Constantiensis
spontanea Resignatione
Episcopatum voluisse
cedere,
prælagens forsan sibi
ipsi, instare ultimam
& decretoriam illam
mortis horam.*

*Christophe-
rus Mezlerus
de Andelberg.*

*Marcus Sitticus
Comes
de Hohen-
Embs, resi-
gnavit.*

JOHANNES VI. de Weza, Nobilis de Gülch, ex inferiori Germania, Juliz videlicet Ducatu oriundus, juxta Bruschium doctrinā, prudentiā, multarum rerum usu, & plurimarum linguarum cognitione insignis, & idcirco Carolo V. Imp. ejusque Fratri Ferdinando I. inprimis charus. Designatus primò à Romano Pontifice Archi-Episcopus Lundenfis in Regno Daniæ, ubi à Christierno II. Rege Caroli V. Sororio, in tanto habitus est prætor, ut ille ei unicum suum Filium traderet erudiendum. Cum autem Rex Christiernus in Tyrannum degeneraret, relicto Archi-Episcopatu suo in Germaniam rediit, & Carolo V. fuit à legationibus & consiliis. In ipsa ablegatione ad Ferdinandum I. A. 1538. Regis Ferdinandi Consiliis & auxiliis factus est Episcopus Constantiensis. Episcopatu Cœnobium Benedictinum Divitis Augiæ & Præposituram Oenینگensem, ad Lacum Venerum sitam, adjecit. Abbas etiam fuit in præpotenti Narischorum terræ Cœnobio Waldsassen, ad Wonderam amnem sito. Plurimis intervenit Statuum Imperii dictis, præcipue vero illis, quæ Carolus V. Imp. Augustus Vindel-

licorum finito bello Germanico A. 1547. & 1548. habuit, in quibus repentina morte decessit Mense Majo, cum aliquoties Jacobo Mergellio, Doctori, & Canonico Constantiensis spontanea Resignatione Episcopatum voluisse cedere, prælagens forsan sibi ipsi, instare ultimam & decretoriam illam mortis horam.

CHRISTOPHORUS MEZLERUS de Andelberg, patriæ Feldkirchianus, Rhæti, unanimi & concordi Electione Episcopus factus A. 1548. Tredecim annis præfuit Episcopatu. Obiit A. 1561.

MARCUS SITTICUS, Comes de Hohen-Embs, Cardinalis, Pii IV. Pontificis ex Sorore nepos, resignavit A. 1589. uti Bucelinus memorat, vel A. 1590. juxta Stampfium. Erat primò Dignitatis Episcopalis cupidissimus, & mortuo Christophoro statim Romam profectus, ab Avunculo suo Pontifice Pio IV. Episcopatum hunc vacantem petiit & obtinuit, ejus tandem perturbatus & quietis amans, Andreæ, Cardinali, Archi-Duci Austriæ, Episcopatum

tum cessit. Fratres suos, Hannibalem de Ems & Gabrielem de Rosley, ex pauperibus Nobilibus Comites fecit.

ANDREAS, Archi-Dux Austriæ, Ferdinandi, qui frater fuit Maximiliani II. Imp. ex Philippina Welferia Filius, Romanæ Ecclesiæ Cardinalis, Regii Belgii Hispanici Gubernator, sæpe absens Coadjutorem habuit Balthasaram Wucherum, A. 1599, rediit Constantiam. A. 1600. ad Jubilæum Romam profectus, ibi d. 12. Novemb. obiit undecimo anno Episcopatus sui. Fuit etiam Episcopus Brixensis, Amator Eruditorum. Hübnerus de ejus morte memorat, ipso die emortuali hujus Episcopi summum Templum Constantiense fulmine tactum fuisse, & Johannem Georgium de Hallweil, tunc temporis Decanum, mox Episcopum & Andreæ hujus Successorem, attonitum exclamasse: DEUS misereatur etiam successoris ejus, qui post duos annos, & dimidium morte illum sequetur.

JO. GEORGIUS de Hallweil, juxta Hassnerum vir sanctioris vitæ, qui, teste Hübnero, supra memoratum notabile Prognosticon elocutus, ejus veritatem expertus est, obiit enim tertio anno Episcopalis muneris Anno 1603.

JACOBUS FUGGERUS Comes, Baro de Kirchberg & Weissenhorn, in juventute juxta Hübnerum male moratus, ut Episcopus chori Balthasar loco Gratulationis ira illum, cum Cathedræ Constantiensis præficeretur, alloqui haud dubitaverit: Nunquid, Illustrissime Princeps, alius deinceps eris, quàm fuisti? Respondit omnino & vitam emendavit. Ab A. 1604. usque ad A. 1626. Episcopatus præfuit.

SIXTUS WERNHERUS de Prasberg, cognomento Vogt de Altem-Sommerow / juxta Manuscriptum sæpe jam memoratum & Hassnerum unius anni spatio, juxta Hübnerum verò per duos annos Episcopus fuit, repentinà morte ex hac vita advocatus A. 1627. vel 1628.

JOHANNES VI. Comes & Truckseß de Waldburg, ejus tempore Sueci Constantiam frustra obsederunt A. 1633. obiit A. 1644.

JOHANNES FRANCISCUS de Prasberg, cognomento Vogt de Sommerow / Sixti Werneri Pro Anecessoris sui, ex Fratre nepos, obiit A. 1689. d. 7. Mart. per quadraginta quinque integros annos Episcopus, pacis & belli temporibus multa expertus.

MARQUARDUS RUDOLPHUS, genus ducens ex Equestri Familiâ Suevicâ Baronum de Rodt, obiit A. 1704. mense Junio.

JOHANNES FRANCISCUS, ex Illustri Familia Baronum de Stauffenberg, hodie præest Episcopatus Constantiensis, Coadjutor simul Episcopatus Augustani.

Andreas, Archi-Dux Austria, Cardinalis, Jamat doßor, Roma obiit.

Nobile sequentis Episcopi Prognosticon.

Jo. Georgium de Hallweil.

Jacobus Fuggerus Comes vitia Juventutis agnovit.

Sixtus Wernher de Prasberg, repente moritur.

Johannes VI. Comes de Waldburg.

Johannes Franciscus de Prasberg.

Marq. Rud. Baro de Rodt.

Jo. Franciscus, Baro de Stauffenberg.

D E

EPISCOPATU AUGUSTANO IN SUEVIA

& Episcopis Augustanis.

DE Perantiquo hoc & celeberrimo Episcopatu supra laudatus Imhofius sequentia habet: Primitia Christianæ Religionis Semina in Vindelicia à Narcisso Episcopo, ejusque Diacono Felice, postea Gerundæ Tarraconensis Hispaniæ Urbe Martyrium passis, sparsa esse, vulgaris est traditio: Hos enim illa tempestate, qua Diocletiana persecutio, quæ in tertium seculum incidit, fervebat, profugos & Augustam delatos fortuna apud forminam quandam Afram, è Cypro oriundam, & meretricis Veneris mysteriis cum puellis suis iniciatam, iisque graviter litantem, divertisse, illamque cum tota familia ad pietatis verique DEI cultum perduxisse, & Sozimum Hilariz, quæ Afræ mater erat, Fratrem, indito ei in Baptismate Dionysii nomine, primum in Vindelicia Episcopum constituisse ferunt. Verùm etsi hanc Afræ conversionem nemo facile in dubium vocaverit: ante ipsam tamen Christianos Augustæ fuisse, & jam olim Lucium quendam Rhætos Evangelium docuisse, atque ex illis, quos Augustæ Sacræ fidei adjunxit, Campestrii, Viri Primarii nomen superare, Marcus Vellerus, egregius Antiquitatum patiarum vindex, edocuit in luculento ad Historiam conversionis S. Afræ Commentario: ubi neque id extra omnem dubitationis aleam positum arbitratur, quod Dionysius ille à Narcisso Episcopus Ecclesiæ Augustanæ, isque primus fuerit constitutus: id enim adversari Canonibus Apostolicis, qui Episcopum à tribus aut duobus Episcopis, non ab uno duntaxat, ordinandum esse, caveant; ne tamen traditionem antiquam Augustanæ Ecclesiæ elevet, Dionysium à Narcisso Presbyterum designatum, postea Canonicè in Episcopum promotum esse, & idèò primum dici, quod nullius anterioris memoria superstes sit, licet reapse primus in hac sede non federit, largitur. Hunc ipsum autem Dionysium Sozimum ante Baptismum dictum fuisse ægrè concedit, sicque sentit: si Sozimus aliquis Augustæ Episcopus fuit, vel circa hæc tempora, vel multis post seculis sub Regibus Francorum, ut nonnulli scripserunt, eum omnino diversum à Dionysio fuisse, neque causam esse, cur confundantur.

Inter Successores Dionysii Simpertus numeratur, ex Ducibus Lotharingæ, Sorore Caroli M. editus, hunc Augustanam Diocesim Noricorum finibus auxisse, ac Novoburgensem jurisdictionem ei adiecisse, Annalium monumentis testatum est. Seculi spatio remotior ab isto erat Udalicus Episcopus, Hupaldi I. Comitis Kyburgensis, & Ditzpergæ, Burckardo I. Sueviæ Duce Prognatus, filius, in sanctorum classem post obitum relatus, cui inter alia beneficia, quæ Episcopatu exhibuisse perhibetur, id etiam adscribitur, quod glires è tota Diocesi exterminaverit, adeò ut nec hodie aerem Augustanum tolerare valeant, uti Zeilerus è Stengelio refert. Ulrico sancto successit Henricus, Comes de Geisenhausen, qui, quod ultimus suæ stirpis fuerat, integrum Comitatum avitum Episcopatu

dona-

donavit. Pari titulo Udaliscus, Episcopus, Comes Eschenlœnsis, A. 1202. mortuus. castrum Eschenlœ, præterea Kulsingen & Eringen, cum arce Trailenried, Ecclesiæ ad-
jecit. Inter omnes verò optimè de ea meritus est Hartmannus Præsul, ultimus Comi-
tum Kyburgensium & Dillingensium, qui Civitatem & arcem Dillingensem, nec non Co-
mitatum Witislingensem & omnes fere pagos, usque ad Werdeam Suevicam sitos, ei
contulit. Obiit ille A. 1286. Hoc denique Seculo Henricus à Knöringen, qui an-
num sextum & quadragesimum vitæ supremum habuit, Dynastiam Otilenberg in Algoja
cum adjunctis pagis, castris & decimis, emtionis titulo acquisivit, & Episcopatui incor-
poravit.

S E R I E S

EPISCOPORUM AUGUSTANORUM.

SOZIMUS, juxta Hübnerum Episcopus Augustanus ab Anno 590. us- *Sozimus.*
que ad A. 608.

BERWELPHUS, aliis Wernolphus, Suevus, præfuit Episcopatui *Berwolphus,*
Augustano ab A. 614. usque ad A. 630. Bruschius de illo memorat, quod *pius Episco-*
veris pii Episcopi officiis quinque annis præfuerit, sed, quando ad Episcopatu-
rum pervenerit, & quando obierit, ignorari. Hübnerus existimat, illum ab A. 608.
ad A. 614. Episcopatui præfuisse.

TAGENBERTUS, aliis DAGOBERTUS, Bruschio teste, pius ac san- *Tagenbertus*
ctus DEI VIR, Veritatis Christianæ diligentissimus Doctor & Assessor, *vel Dagober-*
præfuit Augustanis concionando ac docendo, baptizando, ac aliis Christia-
næ pietatis officiis defungendo annis sedecim. Post ejus mortem propter *tus, VIR*
summam Ecclesiarum Christum profitentium persecutionem iterum aliquandiu sine Epi-
scopo fuit Ecclesia Augustana. *sanctus.*

MANNO, gente Suevus, juxta Bruschium fideliter præfuit Augusta- *Manno, jbo-*
næ Ecclesiæ, putè docendo Christianos annis 19. Quando autem *nus Episco-*
Ecclesiæ inceptor? & quando pedum Episcopale deposuerit? non constat. *pus.*

WICHO præfuit Episcopatui Augustano, ut Bruschius memorat, o- *Wicho,*
ctodecim annis.

BRICO, aliis Perichus, Comes Brigantinus, summo studio Arian- *Brico Aria-*
nam hæresin impugnavit docendo & concionando; Miserrimus tùm erat *nismo se op-*
Status Germaniæ, quam Arianismus fere totam infecerat. Juxta Hübne-
rum hic Brico, vel Bricho. ab A. 667. usque ad A. 687. Episcopus Augustanus fuit. *ponit.*

ZAYSO præfuit Augustanæ Ecclesiæ annis 21. testibus Bruschio & *Zayso.*
Hübnero. Hic memorat, ejus tempore Patriarcham Aquilegiensem Episco-
patum Augustanum sibi vindicasse, sed nihil obtinuisse. Inchoavit hic Zayso, uti Bru-
schius

fehnius refert, summum Augustæ Templum condere. Post ejus mortem Ecclesia Augustana iterum vacavit juxta Bruschium, Hübnerus verò non interrupta serie annorum post hunc Zailonem ponit successorem, qui fuit

Marcomannus.

MARCOMANNUS, teste Hübnero, Episcopus Augustanus, ab Anno 708. usque ad A. 738. juxta Bruschium Episcopali munere 29. annis do- cendo & concionando functus est. Post illum aliqui Scriptores ponunt tres Episcopos Augustanos, Fortunatum scilicet, Philippum & Cyriacum, quos Bruschius non agnoscit: Fortunatum in Galliam peregrinatum ad S. Martinum, Episcopum Thuronensem paucis diebus Augustæ fuisse, Philippum Augustæ Martyrii coronam accepisse, de Cyriaco nihil

Ambrosii, Episcopi Mediolanensis, cura pro salute Ecclesie Augustana.

S. Viterbus, Episcopali munere pie defungitur.

profus certi constare: Ante verò ista tempora circiter Annum 400. memorante Bruschio, S. Ambrosius magni nominis Episcopus Mediolanensis, S. Albanum ac Episcopum quendam Philippensium Theonestum Augustam Vindellicorum ad extirpandum ibi Arianismum aplegavit, uti jam supra memora- tum est pag. 6.

WICTERBUS, vel S. VICTERBUS, juxta Bruschium primò Mona- chus ac Monachorum Pædagogus, postea Abbas Cænobiî Elefantensis, ab Hariolfo, quodam Lingonensi Episcopo, fundati, electus est in Episcopum Augustanum à Rege Galliarum Pipino. Egii, quod pium Episcopum decet, summo, ut Bruschius memorat, Christianæ pietatis promovendæ & ampliandæ studio fedecim annis laudabiliter Episcopatu præfuit. Ad hunc Victerbus venit Sanctus Magnus, S. Galli discipulus, petens ab eo veniam ædificandi pro fe ac discipulis suis Cænobiî, quod sumptibus Regis Pipini & hujus Episcopi auxiliis construxit magnificum, ad Lycum amnem in Alpium Sueviæ faucibus, unde Faucense nominatum. Obiit Victerbus d. 18. April. A. 752.

S. Thesso.

S. THOSSO, Augustanæ Ecclesiæ Præses, à Pipino Galliarum Rege, S. Magni precibus ac commendationibus moto, constituitur, uti Bruschius memorat. Juxta Hübnerum Episcopus fuit Augustanus ab A. 755. usque ad A. 768. Bruschius verò illum d. 16. Januarii obiisse existimat, qui simul memorat, post hunc Thossonem diu vacasse sedem Augustani Episcopatus propter varios tumultus, qui tùm inter Germanicæ Principes ac Reges, Odilonem ac Thafilonem, Bavaros, Godefridum Suevum, & Carolum Magnum, aliosque exarserant.

S. Symper- tus, Dux Lotharingæ, pietate clarus.

S. SYMPERTUS, Dux Lotharingæ, Patre natus Amberto, Matre verò Symphorianâ, Caroli M. Imp. Sorore, religiosissimis, uti Bruschius scribit, parentibus. Pietatis & literarum fundamenta jecit in antiquissimo Alsatæ Cænobio Murbacensi, instituti Benedictini, cujus loci tandem factus est Abbas: ubi ita piè vixit, ut toti suo Clero innocentia & sanctitate vitæ præluxerit. Tandem, cùm multis jam annis Augustanus Episcopatus propter civilia bella Baviaræ & Sueviæ Ducum vacasset, histurbis sopitis, & potentissimis hisce Principibus devictis, Carolus M. Imp. tùm adhuc Rex Galliarum, non solum cæpit Augustam Vindellicorum ampliare, sed & de restaurando Episcopatu seriò cogitare. Evocato igitur ad

se è Murbacensi Abbatiâ S. Symperto, Nepote suo, constituit eum Augustanæ Ecclesiæ Episcopum A. 779. Hübnerus putat, illum demùm A. 788. ad Episcopalem dignitatem pervenisse. Obiit juxta Bruschiū d. 13. Octob. A. 809. juxta Hübnerum A. 818.

HANTO, vel HAUTO, Comes de Andechs Bavarus, juxta Bruschiū maximus Episcopatus Augustani locupletator. Hübnerus scribit, illum ab A. 818. usque ad A. 864. per 47. integros annos præfuisse Episcopatu, sed Bruschiū nullum certum annorum numerum ponit. Fratrem habuit hic Episcopus, teste Bruschio, religiosissimæ vitæ, Ruthardum Canonicum, qui Damasciani insignis Monasterii apud Bavaros fundator esse legitur.

WALTHERUS, usi Bruschiū scribit, Hantoni successit. Hübnerus hunc Waltherum non pro Episcopo, sed pro Coadjutore habet. Secundum Bruschiū Episcopali munere per decem annos laudabiliter defunctus, optime meruit de Imp. Lothario, cui cum à Legationibus, tum à Consiliis fuit intimis. Legitur in concordiam redegisse acerrimè inter se de prædiorum quorundam possessione certantes Odogarium, Archi-Episcopum Moguntinum & Abbatem Hirsfeldensem. Quando autem mortali huic vitæ valedixerit, Bruschiū ignorat.

ADELGERUS ex sententia Bruschiū successit Walthero, & Episcopatu annis sedecim laudabiliter præfuit & A. 854. obiit. Hübnerus etiam hunc Adelgerum non pro Episcopo, sed pro Coadjutore habet.

NITGARUS, vel Neodegarius, juxta Bruschiū Vir Sanctæ & innocentissimæ vitæ. Fuit primò Monachus, postea Abbas Monasterii Uttenburhani, à Silacho, Francorum Duce, ac Illergoviæ Comite, ejusque Conjuge Ermensvinda fundati. Obiit A. 869. Hübnerus de illo memorat, quod ab A. 864. usque ad A. 869. Episcopus fuerit.

LANTHO, aliis Dancko, vel Lancko, juxta Bruschiū Episcopus Augustanus fuit per 6. annos. Obiit A. 877. Hübnerus dubitat, an Episcopus fuerit: videtur, inquit, illum Antecessoris sui Suffraganeum fuisse.

UDELMANNUS, nobilissimis Parentibus in Suevia natus, juxta Bruschiū A. 880. in Episcopum Augustanum electus. Ex Hübneri sententia ab A. 869. usque ad A. 876. Episcopatu Augustano præfuit, & quidem secundum eundem ante Lanthonem. Bruschiū hunc Udelmannum A. 888. decessisse scribit.

WIDGARIUS, vel WIDOGERUS, Abbas primò Monasterii Ortenburani, teste Bruschio, eximie doctus & humanissimus; Helvetiorum Apostolus dicitur, quia A. 898. ad Helvetios, ut eos ab erroribus Idolomaniarum Gentilitiatum in viam Christianæ veritatis ac fidei juris Concionibus ac monitis abduceret, iter fecit. Episcopatu Augustano juxta Hübnerum præfuit ab A. 876. usque ad A. 887. Bruschiū verò illum demùm A. 902. obiisse scribit.

S. ADALBERUS, Comes à Dillingen, genere quidem egregiè nobilis, sed virtute, sapientiâ & vitæ morumque integritate, juxta Bruschiū, longè nobilior, factus est ex Monacho Elfangensi Episcopus Augustanus, & Abbas Elfangensi.

gensis A. 904. præsuit tùm Episcopatu, tùm Abbatie annis 17. obiit ex sententia Bruschii A. 912. juxta Hübnerum A. 909. Fuit Arnolpho Imperatori charissimus, baptizavit, & postea etiam pietate, literis ac bonis moribus eruditum filium ejus, Regem Ludovicum: Fuit Vir eximie doctus, excellens Musicus, San-Gallensis Monasterii Evergeta maximus, S. Ulrici Informator & Nutritus. Assumpsit sex annis ante mortem Coadjutorem Hildinum, eximiâ virtute ac vitæ integritate præstantem Virum, uti Bruschius illum describit.

Hildinus.

HILDINUS multa ab Hunnis perpeſſus eſt, illi enim A. 922. uſque in Sueviam penetrarunt. Juxta Hübnerum ab A. 909. uſque ad A. 923. juxta Bruschium verò ſaltem per 15. meſes Episcopatu præſuit.

*S. Ulricus,
Comes Dillingenſis.*

S. ULRICUS, Comes Kyburgius & Dillingenſis, natus patre Hugobaldo, Comite Dillingenſi, Matre verò Gerbirgâ, vel Dietbergâ, Comitissa Veringenſi. A Wanningo, eximie doctrix & ſapientiz Monacho in Monasterio San-Gallenſi tùm in ſtudiis, tùm in S. literis bene fuit inſtitutus. Poſtea S. Adalbero, Episcopo Auguſtano, commendatus, illi à Legationibus & Conſiliis fuit, uti Bruschius de eo memorat, ab illo Romam miſſus ad Pontificem Marinum, ita ſe ei ſapientia doctrinâ & virtute ſua commendavit, ut ſtatim eum ſucceſſorem Adelberti, cum hic adhuc eſſet in vivis, declaraverit, quæ honorem ſummâ humilitate deprecatus eſt. Domum reverſus, apud Parentes piè vixit; A. 923. ab Imp. Henrico Aucupe conſtitutus eſt Episcopus Auguſtanus. Episcopatu pie ſapienter, fideliter ac utiliſſimè per quinquaginta annos præſuit; Anno 954. adfuit devotis precibus Othoni Magno Imp. contra Hunnos pugnanti. Iſti Barbari jam totam Bavariam incendiis ac rapinis vaſtarant. Tandem Auguſtam Vindelicorum obſederant. Hübnerus memorat, quod Hunni bis in urbem Auguſtanam impetum fecerint, primò A. 924. & ſecundâ vice A. 955. Cùm Hunni, ſive Hungari, primum impetum facerent in hanc urbem, S. Ulricus Episcopus tenerimos infantulos ex cunis, aliosque parvulos in Templum ferri curavit: Hoſce irato DEO ſupplex obtulit, ſuiſque & parvulorum precibus ac gemitibus tantum obtinuit, ut Barbari re infeſta diſcedere debuerint. Cùm autem A. 955. numeroſiſſimo exercitu redirent, ceſſi ac proſtigati ſunt Hunni ab Othone M. Imp. ipſo die Laurentii, d. X. Auguſti. Captus fuit ipſe Rex Hunnorum Stephanus, qui Chriſto nomen dedit, baptizatus ab Episcopo Ulrico ipſo pugnæ loco, ubi ab Ulrico in memoriam S. Stephani Templum conditum eſt & Cœnobium Moniaſium, cujus prima Abbaſſa fuit Eleyſinîa, Comitissa Dillingenſis, propinqua Ulrici Episcopi, cujus Frater Theobaldus, aliis Reginobaldus, forſiſſimè pugnans, in acie glorioſâ morte obiit. Poſtea S. Ulricus urbem Auguſtanam ampliavit, includens mœnibus Templum S. Afræ ab Hunnis miſerè vaſtatum, ibique ſibi vivus adhuc ſepulcrum elegit. Superſt hoc Templum, longè maximum & auguſtiſſimum, hodieque Templum S. Ulrici vocatur. Liberatus ab Hunnis S. Ulricus cum Imp. Othone M. A. 964. Romam iter fecit, ſed nec Cæſar, nec Episcopus, vivus in Germaniam rediit, ſed utæque A. 973. Romæ obiit.

HEN

HENRICUS, Comes à Geyfenhauſen, ultimus ſuz gentis, hinc Comitatus Gayfenhauſanus poſt ejus mortem ad Episcopatum Auguſtanum pervenit. Patrem habuit Burcardum, Matrem verò Adelheidem, Othonis M. Imp. ex fratre Henrico, Bavarorum Duce, neptim; Othonis hujus primi & Magni Imp. Cognati ſui favore conſtitutus eſt Episcopus Auguſtanus. Cum Othone II. Imperatore iter fecit in Apuliam & Calabriam, atque de poſitâ ſtolâ ſagum induens, contra Saracenos pugnavit, ſed infeliciter: Namque cum aliis multis Germaniæ Principibus in acie cecidit, Othone II. Imp. capto, mox autem beneficio Linguz Græcæ, quam calluit, liberato & fugâ elapſo. Episcopatuſi hic Henricus præſuit annis 8. Mortuus juxta Bruſchium A. 981. juxta Hübnerum A. 981.

*Henricus,
Comes à Gey-
ſenhauſen.*

EUTYCHUS, vel Etichus, ſive Ethico, Comes ab Altorff, ex celeberrimâ Guelphorum familiâ natus. Episcopali munere 5. annis deſunctus, obiit A. 988. Hübnerus de eo memorat, quod per ſeptem annos Episcopatuſi præſuerit. Fratrem habuit Conradum, Episcopum Conſtantiensem.

*Eutychus,
vel Etibi co
Comes ab
Altorff.*

LUITHOLPHUS, aliis Luitholdus, ſedit in Cathedra Episcopali annis ſeptem. Ejus deſiderio Ulricus, Episcopus Auguſtanus, canonizatus fuit à Johanne XV. Pont. Rom. Obiit A. 996. d. 27. Jul. Baſiliæ D. Virginis ope Adelheidis. Othonis M. Imp. Viduz, Burgundionum Reginæ, reſtaurator.

Luitholdus,

GEHBARDUS, Comes ab Ammerthal, S. Ulrici, Episcopi Auguſtani, Sacellanus, & Summi Canonicoꝝ Collegii Præpoſitus, Auctor & Scriptor Viſæ S. Ulrici, ex Abbate Monasterii Eleſtencenſis, in Rhieſa ſui, factus eſt Episcopus Auguſtanus. Obiit A. 1002. d. 7. Jul. juxta Bruſchium, A. 1000. juxta Hübnerum.

*Gebhardus,
Comes ab
Ammerthal.*

SIGEFRIDUS, obiit A. 1009. uti Bruſchius memorat. In Catalogis Auguſtanorum quidem non laudatur, Epitaphium verò ejus extat in Baſilica Cathedrali de Virginis prope veterem chorum, ubi hæc leguntur:

Sigefridus.

Omnia ſubſidunt, alter cinis omnia fiunt,

Omnia nata ruunt, omnia prætereunt.

Ecce Luitholphum, Gebhardum, tum Sigefridum,

Non vetuere mori forma genusque ſui.

Urbis Prælati requieſcunt hic ſumulati,

Qui docuere greges, Ordine Pontifices.

Mundo ſublati vivant in pace beati,

Qua ſine nocte dies, qua ſine fine quies.

BRUNO, Dux Baviaræ & Saxoniz, Germanus Frater Henrici II. Imp. cognomento Sancti fundatoris Episcopatus Bambergensis, Filius Henrici, Ducis Baviaræ. Hübnerus de illo memorat, quod Fratri ſuo Henrico II. Imp. ſe oppoſuerit, ejusque hoſtibus ſe aſſociaverit, cùm illis id agens, ut Fratrem de Throno dejiciat. A. 1005. cum Fratre reconciliatus, ei ſe ſubmiſit, & haud multo poſt Episcopus Auguſtanus conſtitutus eſt. Hoc non obſtante Fratrem Imperatoꝝ denuò

*Bruno, Dux
Bavaria &
Saxoniz.*

denuò laceſſivit, & Episcopatum Rambergenſem, à Fratre Imperatore fundatum, & in maximo pretio habitum, abolere voluit, ſed non potuit, utut Conradi II. Imp. Conſux Giſela à partibus ejus ſteterit. A. 1016. Conrado II. Imp. qui Brunonem Episcopum ſingulariter amavit, in Italiam proſecto, Guelphus, Dux Bavariz, Brunoni Episcopo Filium Imperatoris Henricum III. ſecum habenti & erudienti, bellum intulit, Auguſtam Vindellicorum obſedit, obſeſſam expugnavit, expugnatam ſpoliavit. Sed Imperator ex Italia reverſus, Guelphum ad reſtitutionem omnium bonorum, Auguſtanz urbi & Eccleſiæ ſublatorum, compulſit, uti Bruſchius ſcribit: Hübnerus addit, Guelphum poenitentem non tantum ablata reſtituiſſe, ſed etiam Episcopatum Auguſtanum largiter dotaviſſe. Obiit Bruno Episcopus d. 8. Maj. A. 1031. Ratiſponz in Comitibus, ab Imp. Conrado II. celebratis. Hübnerus putat, hæc Comitia Noribergz habita fuiſſe, & Brunonem A. 1029. obiſſe.

Eberhardus,

EBERHARDUS, ab alijs EPPO, à quibusdæm Gebhardus dictus, juxta Hübnerum Episcopus fuit ab A. 1029. uſque ad A. 1047. juxta Bruſchium ab A. 1031. uſque ad A. 1048.

Henricus II.

HENRICUS II. ex Cancellario Henrici III. Imp. factus eſt Episcopus Auguſtanus. Vir eximiè doctus, robuſtus & formoſus, teſte Bruſchio. Quàm charus autem fuit Henrico III. Imp. tam inſiſus erat Henrico IV. Cæſari Romano, & Episcopis omnibus, eò quod Agneti Imperatrici Henrici III. Conjugi non ſine adulterii ſuſpicionem ab inimicis eſſet conſiliis, & quod ſuperbe ſe gegeret. Male ſibi conſcius auſugit, & in arcem ſuam Falckenſteinenſem valde munitam ſe recepit, mox ab Henrico IV. oppugnatus, tandem Imperatori arcem cedere debuit. Vitam cum morte commutavit A. 1063. die S. Barbaræ, juxta Hübnerum obiit A. 1064.

Embricus,

EMBRICUS, Imbricus, vel Emicho, Comes à Leiningen, Præpoſitus Summi Templi Moguntini, ab Henrico IV. Imp. factus eſt Episcopus Auguſtanus. Fuit, uti Bruſchius de illo memorat, munificentiffimus Pater pauperum, orphanorum & viduarum: Imperator Henricus IV. illum ſingulariter amans ſingulis annis ſemel viſitavit. Diſcordiarum & Controverſiarum inter Principes Germaniæ ſuo tempore ortarum diligentiffimus erat tranſactor, & feliciffimus arbiter. Ablegatus aliquando ab Imperatore ad Longobardos, ibique captus, eloquentiâ ſua ſe facile ipſe liberavit. Mortuus eſt d. 3. Aug. A. 1077. Tum temporis Rudolphus Anti-Cæſar, Dux Sueviæ, ſuo damno Germaniam turbavit.

Sigefridus II.

SIGEFRIDUS II. Comes à Dornberg, ſecundùm alios Marechallus à Dornſperg, à majori parte Capituli Auguſtani electus adverſarium habuit Wigoldum, quem Sigefridus I. Elector Moguntinus à Gregorio VII. in odium Henrici IV. Imp. confirmari inſtigit. Sigefridus Auguſtæ, Wigoldus in oppido Fülſen reſidebat: Uterque auxilia & præſidia vicinorum Principum quærebat: Sic per ſeptennium cum maximo Episcopatus damno inter hoſce Episcopos diſceptatum fuit. Leopoldus, Auſtriæ Marchio, adjutus Hermannò, Suevorum Duce, occupatâ Auguſtâ Vindellicorum Sigefridum ejecit, urbem Auguſtanam per prodicionem, cum Henrico IV. Imp.

in Italiam esset profectus, captam spoliavit, & magnam ejus partem incendiis vastavit, nec Episcopali palatio, nec Templis parcens. Leopoldo Austriaco cum suis discedente venit Wigoldus, residua quævis abripiens: Sævit etiam in Canonicos, qui Sigefridum posthabito elegerant. Cum Henricus IV. Imp. in Germaniam ex Italia rediret, dederunt poenas grassatores illi Principes. Imperator cum Episcopo Sigefrido Augustam veniens, Sigefridum restituit. Restitutus Episcopus Sigefridus collapsa & vastata restauravit. Sed non diu quietus mansit, Guelphus enim, Bavarorum Dux, maximè vi Augustam oppugnavit, & cum fortitudine eam expugnare non posset, insidiis tandem & proditione penetravit, captam urbem expilavit, igne delevit, muros dejecit, ac solo æquavit, ipso etiam Episcopo Sigefrido Ravenspurgum abducto, & in carcerem detruso. Habebat, memorante Bruschio, Episcopus apud se fidelem quendam Ministrum, Virum Nobilem Udalricum, Pincernam de Blanckenberg, is defensus Dominum suum, & se hosti pro eo obiciens, ut Clytus olim pro Alexandro, à Duce Guelpho trucidatus est: In summa Basilica D. virginis terræ mandatus, postea ab Episcopo Sigefrido Augustam reverso tali monumento donatus est:

Pontificis fidi vitam tego dùm Sigefridi,

Udalricus ego, sic tibi notus ero.

Welpho ferens aciem gladio me travit inermem,

Ne patiar, gladios tu pete, Tartareos.

Captus fuit Sigefridus à Guelpho, Bavarorum Duce, quia Guelphos pro Advocatis ac defensoribus Episcopatus Augustani habere noluit: Antecessores enim Episcopi Advocatum suo arbitratu sibi constituerunt, quem voluerunt, capto autem Sigefrido Wigoldus Augustam venit, & Guelphum pro Advocato habere promisit. At cum videret, urbem miserrimè vastatam ac desolatam, Füssenium rediit, ubi animi morore confectus, post pauculos menses obiit. Wigoldo vivis exemplo Guelphus, Dux Bavariz, Wernerum quendam Episcopum Augustanum constituit, sed hic obiit, antequam Augustam venit. Huic à Duce Guelpho successor datus est Eckenardus, Abbas Richenoviensis & Comes Nellenburgensis, quem Hübnerus Eckardum vocat. Cum Abbatiz Richenoviensi per 17. Annos laudabiliter præfuisse, Augustam ad capessendam dignitatem Episcopalem profectus, in ipso itinere (adeo fragiles & caduci sumus) repentino morbo prostratus, ad Monasterium suum rediit, post pauculos dies decessit. Guelphus Dux nondum videns divinitus reperi ad Episcopatus Augustani administrationem injustè depositum Sigefridum, certum querit, quem vacanti Ecclesiz Augustanz præficiat. Is fuit, secundum Bruschium, Abbas, juxta Hübnerum verò Abbas Campidonensis, cujus nomen non constat, qui apud Cæsarem & Pontificem pro obtinendo Episcopatu laboravit, sed singulari fato divino & ipse in via mortis telo percussus repente obiit. Tandem Sigefridus soluta Guelpho Duci magnà pecuniæ summâ, Augustam rediit, & post tot miserias quinque adhuc Annis Episcopatu præfuit. Mortuus est A. 1096. Die S. Barbaræ, d. 4. Decemb.

Wernerus.

*Eckenardus
Comes Nellenburgensis.*

HER-

*Hermannus,
Comes à
Wittelsbach.* HERMANNUS, Comes à Wittelsbach, cognomine Luscus, aliis Monoculus dictus. Referente Bruschio & Hübnero non legitime fuit electus, sed per dativum, id est, per largitiones & Simoniacas artes auxilio Fratr. Ulrici, Comit. à Wittelsbach, ad Episcopalem dignitatem pervenit. Tres illum Pontifices, nempe Paschalis II. Gelasius II. & Calixtus II. excommunicaverunt. Cum autem Romæ Calixtus II. Pontificio se sisteret & submitteret, ab Anathemate liberatus, veniam delictorum accepit. Annis 33. sed non admodum laudabiliter, uti Bruschius de eo memorat, Episcopatu prædedit. Ejus tempore tria Monasteria in Suevia fundata sunt, Urspergam, Anhusium & Laureacum. Obiit A. 1133.

*Waltherus,
Comes Pala-
tinus Tubin-
gensis.* WALTHERUS, Comes Palatinus Tubingensis, Concordi & unanimi electione Capituli factus est Episcopus A. 1134. d. 19. April. duorum Monasteriorum Pater & Fundator est. Namque statim initio Episcopalis sui muneris cum Fratre suo, uti supra jam suo loco memoratum fuit, Cœnobium Benedictinum Anhusianum condidit, & A. 1135. Monasterium S. Georgii Ordinis Canonicorum Regularium S. Augustini intra muros urbis Augustanæ situm, fundare incepit, idque A. 1142. perfecit. Quies amans sponse Episcopatum A. 1150. resignavit, & in Cœnobio Selgenstadiensi Francico ex hac vita A. 1153. d. 9. Septemb. decessit.

*Conradus,
Comes à Lü-
zelstein.* CONRADUS, Comes à Lüzelsstein, ex Alfaria oriundus, secundo demum anno post abdicationem Waltheri per unanimia vota Canonicorum Augustanorum factus est Episcopus A. 1152. Tertiâ vice ad Pontificem Romanum in Italiam profectus, in ultimo itinere A. 1167. peste correptus, obiit.

*Hardovieus,
à Lierheim.* HARDOWIGUS, vel Hardovicus, Nobilis Heros à Lierheim, Suevus. Per 17. annos inter perpetuos tumultus Episcopali munere functus est, Causa rixarum & mortuus fuit Advocatia Episcopatus Augustani à Guelphis post mortuos Comites à Schwabeck ad Fridericum Barbarossam Imp. studio Hardovici devoluta. Defunctus est A. 1184. d. 25. Januar.

*Udalscalcus,
Comes ab Es-
chenlobe, vel
Tennenlobe.* UDALSCALCUS, juxta Hübnerum ultimus Comes ab Eschenlohe, Bruschius illum vocat Comitem à Thennenlohe: Fuit primò Præpositus Ecclesiæ Augustanæ, d. 26. Januar. statim post obitum Hardovici electus est in Episcopum. Bruschius de illo memorat, quod Episcopatu laudabiliter ac utilissimè per 18. annos præfuerit. Ex hac vita migravit A. 1202. Calendis Junii.

*Hardevicus
II.* HARDEVICUS II. concordibus quidem suffragiis Canonicorum electus est in Episcopum, sed certantibus pro coronâ Imperiali Philippo, Suev. Duce, & Othone, Duce Brunsvicensi, non confirmatus fuit. Sex tamen annis, teste Bruschio, Episcopatu prudenter & laudabiliter præfuit, mortuus A. 1208. Feriâ Philipp. & Jacobi.

*Sigefridus
III. à Rech-
berg.* SIGEFRIDUS III. Nobilis à Rechberg, ex Præposito Augustano Episcopus. Erat, referente Bruschio, Imperatori Philippo eximie charus, in cujus aula habebat fratrem Hildebrandum à Rechberg, strenuum virum, & ut Imperatori fidelissimum, ita etiam charissimum, qui Bambergæ eâ ipsâ horâ unâ cum

Dapi-

Dapitero quodam à Walburg, & alio Nobili Viro à Caladin (à quo Marechalli à Pappenheim descendere dicuntur) apud Imp. Philippum præfens fuit, & ut cæteri, inermis, cum irrueret in Imperatorem Otho Palatinus à Wittelsbach, quem seditiosum parricidam paucis diebus post Nobilis ille Heros à Caladin sibi obvium factum interfecit. Multum etiam valuit Episcopus Sigefridus III. cum Fratre suo Hildebrando apud Fridericum II. Imp. quem Hierosolymam proficiscentem secutus est, sed in itinere Brundisii in Italia morte præventus, obiit A. 1127.

SIBOTHO, juxta Bruschiū Baro, juxta Hübnerum verò Comes de Gundelfingen. Episcopus fuit ab A. 1127. usque ad A. 1152. memorante Bruschio, Vir eximiā virtute & vitæ integritate præditus. Anno 1151. sponte Episcopatu renuntiavit, & in Monasterium Cæsariense (Räysersheim) ubi Fratrem habuit, Henricum de Gundelfingen, secessit, ex hac vita avocatus A. 1161.

HARTMANNUS, Comes à Kyburg & Dillingen, Patrem habuit Hartmannum, Comitem Dillingensem, Matrem verò Wilburgam, Comitissam à Kelmunz, Cœnobii Virginum Sesslingensis fundatricem. Fuit hic Hartmannus gentis & Familiæ suæ ultimus: Dedit hinc Ecclesiæ Augustinæ Civitatem & arcem Dillingensem cum universo Comitatu Wittislingensi, Episcopus, teste Bruschio, mitis, benignus, clemens, & bonis omnibus charissimus. Xenodochium Augustanum ad S. Spiritum & Xenodochium Dillingense suis sumptibus fundavit. Ejus tempore Augusta vindelicorum ab ultimo Sueviæ Duce, Conradino, varia Privilegia accepit. Defunctus est Hartmannus A. 1186. d. 4. Jul. Bruschiū illum secundum Fundatorem Episcopatus Augustani vocat.

SIGEFRIDUS IV. Nobilis ab Elchrishausen, ex Franconiā oriundus, auxit Episcopatum emtione castri Pfersheim prope Augustam. Per duos tantum annos Episcopus fuit, ex hac vitā avocatus Anno 1188. mense Junio.

WOLHARDUS, Nobilis à Rodt, Suevus, Antecessoris sui, Episcopi Sigefredi IV, Frater uterinus, factus est Episcopus d. 16. Aug. Anno 1188. Fuit valde dives: quippe, cum per multos annos Canonicus esset in Summo Collegio Moguntino, referente Bruschio, multa acquisivit, quæ non sibi servavit, sed Episcopatum Augustanum dotavit & locupletavit, multas arces, in Marchionatu Burgoviensi sitas, Episcopatu adjiciendo. Duodecim annis Munere Episcopali functus, obiit Anno 1300. Hübnerus illum Wolfardum, non Wolhardum vocat.

DEGENHARDUS, Baro ab Hellenstein, & Heydenheim, Hartmanni, Episcopi Augustani & Comitis Dillingensis nepos è Sorore, Præpositus S. Mauricii, per septem annos Episcopatu Augustano præfuit, mortuus Anno 1307.

FRIDERICUS I. vulgò Spät à Vayhingen juxta Hübnerum; Bruschiū illum Nobilem à Faymingen vocat, & de illo memorat, quod concordibus Canonicorum sententiis in Episcopum electus, quatuor Provisores Sam-

Sibotho de Gundelfingen.

Hartmannus Comes à Kyburg & Dillingen.

Sigefridus IV. Nobilis ab Elchrishausen.

Wolhardus à Rodt.

Degenhardus, Baro ab Hellenstein & Heydenheim.

Fridericus I. vulgò Spät.

mæ Basilicæ Augustanæ constituerit, & hoc modo fortassis Canonicorum pigritiæ consuluerit. Per 12. duos annos Episcopali munere defunctus, obiit Anno 1330. Ejus tempore Schisma fuit in Imperio memorabile inter Ludovicum Bavarum & Fridericum Austriacum. Augusta Vindelicorum Ludovico Bavaro, vicino suo, adhæsit, & ab illo confirmationem Privilegiorum suorum accepit.

Udalricus II.
à Schoneck. UDALRICUS II. Nobilis Heros à Schoneck, teste Bruschio, canonicè & legitime electus A. 1330. præfuit Episcopatu laudabiliter per sexennium.

Sterit à partibus Ludovici Bavi, hinc Papæ Johanni XXII. minus gratus. Faventiorum habuit Benedictum XI. Pontificem Romanum, qui illum confirmavit. Ejus tempore 106. domus flammis absorptæ sunt Augustæ Vindelicorum. Obiit Anno 1336.

Henricus III.
de Schoneck. HENRICUS III. de Schoneck, Antecessoris sui Frater, & ipse in odium Papæ, nempe Clementis VI. incurrit, quia Ludovico Bavaro adhæ-

sit, per 12. tamen annos Episcopatu præfuit, tandem à Pontifice excommunicatus & exauctoratus Episcopatum, impetratâ annuâ pensione, cessit Marquardo, Nobili de Randeck. Obiit Gamundæ (ubi post resignationem in solitudine vixit) Anno 1348. Ejus ævo Judæi quidam, quod venena fontibus injecissent, combusti sunt.

Marquardus
aus à Randeck. MARQUARDUS, Nobilis à Randeck, Neidlingus cognominatus, ex Suevia oriundus, rarò fuit Augustæ, hinc Capitulo minus gratus. Obtristit illum & intrusit Clemens VI. Pont. R. Frequentavit Aulam Catoli IV.

Imperatoris, cujus in Italia Gubernator fuit. Anno 1357. à Mediolanensibus captus à Carolo IV. Imp. libertatem recepit. Anno 1368. factus Patriarcha Aquilegensis, Augustanum Episcopatum præviâ gratiarum actione Senatui Canonicorum resignavit. Patriarchatu præfuit annis 13, & ex hac vita decessit Anno 1381. Cum paulò ante mortem suam perciperet, gravissimas esse lites inter Senatum populumque & Episcopum Augustanum ex unâ parte, & inter Duces vicinos Baviaræ ex altera parte, venit Augustam, & memorante Bruschio, post varias ibi habitas deliberationes felix Arbitr & Conciliator omnibus istis diffidiis compositis in gratiam & concordiam cum urbem & Episcopum, tum Baviaræ Duces reduxit.

Waltherus II.
ab Hohen-
schliz.

WALTHERUS II. ab Hoheneschliz, Matrem habuit Illustrem, Dominam à Randeck, ope Marquardi, Antecessoris & Consanguinei sui, ad Episcopalem Dignitatem pervenit, ejus etiam commendatione gratiâ Caroli IV. Imp. potius, per aliquot annos Cæsaris Gubernator vicarius fuit in Italia. Infaustas habuit lites cum Duce Teccensi propter oppidum & castrum Mindelheim, quod propinquis suis ab Hoheneschliz vi ereptis voluit vindicare. Sed, cum positis ad Mindelhemium castris, incautius obambulare, tactus lethali telo ab Alberto, Comite Wendenbergeni, ex obfessa urbecula emissio, statim occubuit Anno 1369. die Francisci. Eius tempore Regimen Augustanum Aristocraticum in Democraticum transmutatum est.

Johannes I.
cognomento
Schadland.

JOHANNESI. cognomento Schadland, fuit etiam Episcopus Hildesienfis & Wormatiensis, SS. Theologiæ Doctor, Hildesiano Episcopatu per duos annos præfuit, ab illo decedens, quod esset contentioſum ac peri-

periculorum plenissimus, Romam iter fecit, ubi Anno 1368. & Augustanum & Wurmattensem Episcopatum accepit. Tempore hujus Johannis Episcopi Eberhardus III. Comes Wirtembergæ, quem Hübnerus per errorem Ducem vocat, cum Civitatibus Imperialibus in Suevia sitis, cruentum habuit bellum, & adjutus à confœderato Duce Bavarix contra illas acerrimè pugnavit. Johanne Episcopo Anno 1372. defuncto, Johannes Fuggerus Textor à pago Göggingen Augustam cum Familia sua profectus, sedes ibi fixit, cujus nepotes & posterì tantas opes acquisiverunt, & de Imperio tam præclarè meruerunt, ut Comitum Imperii honores & titulos accepit.

BURCARDUS, ex Illustri Familia de Ellerbach oriundus, unanimi quidem & concordì electione ad Episcopalem dignitatem pervenit, sed cum *Burcardus de Ellerbach.* Urbe Augustana gravissimas habuit lites, ita ut utrinque flammis & ferro sævitum fuerit. Tandem post acceptas mutuas clades animi dissidentium pacati sunt. Obiit Burcardus, triginta annorum periodum in Episcopali munere emensus A. 1404. Sub ejus Episcopatu A. 1382. dimidia pars incolarum Augultæ horrenda peste absumta est.

EBERHARDUS, Comes à Kirchberg, per unanimitiam Canoniorum Summi Collegii suffragia Episcopum factus, non Augustæ, sed Dillingæ sedem suam habuit. Bruchius de illo memorat, quod per 7. annos non admodum utiliter Episcopatu præfuerit. Ex hac vita decessit Anno 1411. Sepultus in Cœnobio Wiblingensi, Ordinis Benedictini, prope Ulmam sito ad Ilterum, & Anno 1069. ab Othone & Hartmanno, Fratribus Comitibus à Kirchberg fundato, & largissimè donato.

ANSHELMUS, Nobilis Heros à Nenningen, ex Suevia oriundus, ex custode Cathedralis Ecclesiæ Augustanæ in Episcopum unanimiter electus, Senatui Augultano displicuit, ut ejus intercessione Sigismundus Imp. Fridericum à Gravenec Episcopum Augustanum constituerit, quem Cæsari valdè charum, & Ungarici cujusdam Cœnobii Abbatem Papa Bonifacius IX. confirmavit, sed litigandum ipsi fuit per 9. annos cum Anselmo. Tandem uterque cessit jussu Pontificis Martini V. Comitis de Columna, in Concilio Constantiensi electi. Anselmus Blabyræ, Fridericus verò in Ungaria obiit. Quidam putant, illum factum esse Episcopum Brandeburgensem.

PETRUS à Schaunberg, Nobilis Francus, ex Canonico Bambergensi ac Heibipolensi, constituitur Episcopus Augustanus à Martino V. Pontifice Romano A. 1420. sed demùm A. 1424. confirmatus & investitus: Eximia fuit eruditione conspicuus, Vir eloquentissimus & prudentissimus. Studia sua tractavit in antiquissima Academia Bononiensi. Interfuit Concilio Basiliensi, quo decretum fuit, Papam esse infra Concilium: Ex quo constat etiam Sueviæ Episcopos & proceres jam tum Dominatum Pontificis improbasse. Fridericus III. Imp. hunc Episcopum Petrum singulariter æstimavit, & per illum maxima in Imperio negotia expeditiv. Tandem factus est Cardinalis, & ipse sibi Coadjutorem adjunxit. Referente Bruchio, disceptantes inter se Gallix & Angliæ Reges ac Burgundiorum Ducem misit à Friderico III.

Q 99 2

Imp.

*Pauperum
Pater.*

Imp. reconciliavit. Bavariz etiam Ducum lites & dissidia feliciter diremit. Erga pauperes liberalissimus fuit, ut egenorum Pater dici mereatur. Hübnerus de illo refert, quod per 48. annos Episcopatus præfedit, secundum Bruchium verò Episcopatum per 45. administravit, post mortem, quæ in Anno 1469. incidit, hoc ornatus Epitaphio

Petrus eram Schaunberg quondam de stirpe creatus,

Pilea rubra tuli, quæ mihi Roma dedit.

Cardineos titulos Sancti Vitalis habebam,

Vindelicam rexi Præful hic Ecclesiam.

Quadraginta & quinque illic præfedit annis,

Cardineos titulos gessimus octodecim.

Ejus tempore omnes Judæi Augustâ in perpetuum relegati sunt.

*Joannes, Co-
mes à Wer-
denberg.*

JOHANNES, patrem habuit Comitem à Werdenberg, Matrem verò Comitissam Wittenbergicam, primò Coadjutor fuit Antecessoris sui, post ejus mortem unanimi consensu electus est in Episcopum Augustanum. Nimis Magnificum pro Episcopo & præcone crucis Jesu Christi Augustæ habuit ingressum, intravit enim cum mille & octingentis Equitibus d. 17. Jun. A. 1470. Reparavit arcem Dillingensem, ubi fere semper habitavit Anno 1486. d. 10. Januar. obiit in Comitibus Francofurti ad Mœnum habitis, quibus Maximilianus I. in Imperatorem Romanum electus est.

*Fridericus
III. Comes à
Zollern.*

FRIDERICUS III. natus Patre Comite Zollerenf, Matre verò Comitissâ Werdenbergenf, Antecessoris sui Sorore. Decanus fuit Capituli Episcopalis Argentoratensis, utrique Imperatori Friderico III. & Maximiliano I. Patri atque filio charissimus, & Capitulo commendatus, concordî electione totius Cleri factus est Episcopus Augustanus. Episcopatus præfedit annis 19. vir mitis, teste Bruchio, pius ac castus, omnibus virtutum cultoribus longè charissimus, Episcopatus sui Ampliator & Dotator, beneficentissimus Eleemosynarum distributor. Tandem mutatus ab illo tenax & avarus insolitis exactionibus Episcopatum oneravit, & grave ei accersurus fuit bellum, nisi, quicquid erat dissidii inter Episcopum & urbem Augustanam, à Comite quodam Montis fortis compositum esset. Arcem Zollerenfem, Majorum suorum acropolin, egregiis ædificiis illustravit, Burladingum ex imis fundamentis instauravit, & Hechingum etiam reparavit. Vivere inter mortales desuit A. 1505. d. 8. Mart. Ejus tempore Conradi Peusingeri, Patricii Augustani, Filia quadriennis, Maximilianum I. Imp. Larino Sermonem compellavit: Et divites Textores Fuggeri Imperatori septuaginta millia florenorum mutuo dantes, pro Hypotheca Comitatus Weissenhorn & Kirchberg acceperunt. Defunctis Comitibus à Weissenhorn & Kirchberg sine mascula prole Anno 1530. utriusque Comitatus hæredes facti, pro se & posteris titulos atque honores Comitum à Weissenhorn & Kirchberg acceperunt.

*Henricus IV.
à Lichtenau.*

HENRICUS IV. ex Illustri Familia de Lichtenau oriundus, ultimus fuz gentis, utriusque Juris eximius Doctor, memorante Bruchio, Vir eximie Sapiens

sapientie & virtutis laude conspicuus, pacis ac tranquillæ vitæ studiosissimus, Capituli Augustani Canonicus ac Vicarius, unanimi totius Collegii supremi consensu in Episcopum electus, laudabiliter Episcopatu præfuit 12. annos. Cum senio confectus languere inciperet, ipse cogitavit de Successore, & cum consensu totius Capituli Coadjutorem constituit Christophorum à Stadion, Senatus Canonorum Episcopaliū Decanum. Obiit Anno 1517. plenus dierum ætatis suæ anno septuagesimo septimo d. 12. April. ipso Festo Paschali, cum rationis optimè compos omnibus ac singulis Consiliariis porrectâ manu valedixisset. Arcem Dillingensem ab Antecessoribus suis non plenè conditam absolvit. Ejus tempore ita creverunt opes Familæ Fuggerianæ, ut tres naves cum omnibus requisitis Antwerpiâ in Americam suis sumptibus miserint.

CHRISTOPHORUS à Stadion, Antecessoris sui Coadjutor primò, *Christophorum à Stadion.* mox post ejus mortem concordibus supremi Collegii suffragiis in Episcopum electus. Ejus tempore Cardinalis Cajetanus Augustæ Vindelicorum cum Luthero Colloquium Religionis causâ memorabile habuit, in quo beatus Confessor fortiter stetit, & veritates divinas masculè defendit, uti Sleidanus & Seckendorffius ad An. 1518. pluribus accurate recensent. An. 1525. Augustani plerique papismo renunciantes, puram doctrinam Evangelicam professi sunt. Anno 1530. Electores Principes & Status Imperii illibatæ doctrinæ Evangelicæ addicti, Confessionem fidei suæ Cæsari Carolo V. in solennibus Comitibus obulerunt, uti supra jam memoratum fuit. Vitam cum morte commutavit Episcopus Christophorus in Comitibus Noribergensibus A. 1543. postquam Episcopatu per 26. annos præfuisset. Bruschius illum commendat à beneficentia erga pauperes, & ab eruditione singulari: Fuisse eum Juris utriusque Doctorem, & omnium eruditorum incomparabilem Fautorem, discordiarum etiam ac disceptationum inter Principes Imperii ortarum solertissimum ac felicissimum Arbitrum.

OTHO, Comes & Dapifer de Waldburg, qui sub Præceptore Luca Landistrato, Legum Imperialium eximio Doctore, uti Bruschius refert, fundamenta bonarum literarum in Academia Tubingensi feliciter jecit, & in Universitate etiam Patavinâ studia excoluit, Papiæ tandem absolvit, electus ibi in Rectorem Academicum, ut Alciati, Magni Juris Consulti Oratio testatur. In Germaniam reversus concordie electione constitutus est Episcopus Augustanus. Anno 1544. galerum Cardinalitum accepit, Episcopus Carolo V. & Ferdinand. I. Imperatoribus charissimus. Ejus tempore Aurea Pax Religiosa, sed invito hoc Episcopo, Anno 1555. inita fuit: Hinc indignabundus Romam concessit, Theologis Evangelicis, inprimis Augustanis, opposens Jesuitas, qui Anno 1563. in Academia Dillingensi, Anno 1549. fundatâ, docere inceperunt. Obiit Episcopus Otho Anno 1573.

JOHANNES EGOLPHUS, à Knöringen, Vir doctus, Ingolstadtienſis Academiæ numerosissimam & selectissimam Bibliothecam procuravit. Cum Augustam Vindelicorum ingrederetur, attraxit illum mulier quædam suspecta, ab illo tempore languidus fuit, & biennio post Electionem suam mortuus est Anno 1575.

Otho, Comes à Waldburg, Tubingæ studiis incumbit.

Johannes Egolphus à Knöringen.

Marquardus II. Nobilis à Berg.

MARQUARDUS II. ex Illustri familia Suevica Bergenſi oriundus. Symbolum ejus fuit valdè memorabile & Epifcopo dignum: Fiat Juſticia & pereat mundus.

Johannes Otho à Gemmingen.

JOHANNES OTHO à Gemmingen, factus eſt Epifcopus An. 1591. calculo obiit A. 1598. Sub ejus Epifcopatu Arx Dillingenſis flammis abſorpta eſt, ut Hübnerus memorat, illum etiam ex mœore obiſſe.

Henricus V. à Knöringen.

HENRICUS V. à Knöringen, Epifcopatum valdè auxit, eique eximiam Dynaſtiam Otilienberg cum multis pagis adjecit. Ejus tempore celeberrimus & doctiſſimus Patricius Auguſtanus, Marcus Velferus, obiit, & funeſtiſſimum bellum tricennale incepit, de quo in Theatro Europæo & Hiſtoria Guſtaphi Adolphi, Regis Suecorum, à Puſendorffio ſcripta, ex profeſſo agitur. Obiit Henricus Epifcopus Anno 1646. poſtquam per integròs 48. annos Epifcopatu præſuiſſet.

Sigismundus Franciſcus, Archi-Dux Auſtriæ.

SIGISMUNDUS FRANCISCUS, Archi-Dux Auſtriæ. Ejus tempore pax Weſtphalica Anno 1648. inita, Germaniam bello exhaustam reſocillavit. Duſta Uxore Epifcopatum reſignavit Anno 1665.

Johannes Chriſtophorus à Freyberg.

JOHANNES CHRISTOPHORUS, Baro à Freyberg, electus in Epifcopum Anno 1665. Sub ejus Epifcopali munere Fœdus contra Galliam Auguſtiſſimus Imperator Leopoldus ſancivit cum Rege Hiſpaniarum & Conſœderatis Belgis, quod Fœdus Auguſtanum vocatur. Obiit Anno 1690.

Alexander Sigismundus, Comes Palatinus Rheni.

ALEXANDER SIGISMUNDUS, Comes Palatinus Rheni, ex Coadjutore Auguſtano fit Epifcopus Anno 1690. quo anno ejus ex Sorore Nepos Auguſtiſſimus JOSEPHUS electus fuit in Regem Romanorum. Multum ſub hoc Epifcopo Auguſta Vindelicorum & univerſa Suevia in Bello Bavarico atque Gallico ſuſtinuit, ſed victoria Hochſtadienſis collapsam reſtituit rem. Datus eſt haud ita pridem huic Epifcopo Coadjutor Johannes Franciſcus, Epifcopus Conſtantienſis, natus Baro à Stauffenberg.

Recenſitis breviter & concinne Epifcopis Conſtantienſibus & Auguſtanis, dicendum etiam aliquid eſſet de Epifcopatu Curienſi, qui olim etiam ad Sueviam pertinuit, ſed quia Epifcopi Curienſes a multis annis non amplius in Diœciſ Circuli Suevici comparent, pergitur ad alia. Nempe ſuper eſt, ut paucis aliquid in genere commentemur de Originibus Chriſtianismi in Germania, & præcipuis Europæ Regnis, poſtquam Origines Chriſtianismi, in Suevia & Wirtenbergia plantati, ſatis deſcripſimus.

De CHRISTIANÆ RELIGIONIS IN GERMANIA ORIGINIBUS.

HAud inanis fama, dicente Hachenbergio, tenet, Maternum Divi Petri jussu venisse in Germaniam, novisque sacris populum alligasse, cujus proinde monumentum apud Hellum, tribus milliariis a Selestadio distans, ostenditur, vid. B. Rhenan. lib. peculiari de rebus Germanicis.

Id autem satis ex Irenæo, vetustissimo inter Christianos scriptore constat, mature Germaniam ad Christum fuisse conversam, vid. Centuriatores Magdeburgenses, ubi Centuria III. IV. V. VI. VII. purissima seculorum istorum doctrina apud Germanos etiam vigeras proponitur. Sed Bonifacius Moguntinus Archi-Episcopus Purgatorium primus in Germaniam intulit. Accepta autem fuit a Germanis doctrina hæc, quum facillima libertatis via grassari se ad Cælum posse intelligerent, & quantovis pretio redimendas purgatorii ustulationes judicarent. Qui ipse Bonifacius eruditione & facundia sua pollens, utique majori nobis laude dicendus esset, nisi serviliter Pontifici addictus, Germaniam ad ritus traditionesque Ecclesiæ Rom. traduxisset, ordinemque & ceremonias potius, quam Christianisam introduxisset. Carolus M. Imperator in multis repurgavit Ecclesiam Germanicam Concilio inprimis Francofordiensi Anno 994. habito, in quo cultus & adoratio imaginum damnata fuit. Hujus Synodi meminerunt Walafridus Strabo Ado vinnensis, Regino, Hermannus Contractus, omnium autem fidelissime Hincmarus Remensis Archiep. Nec in cæteris Religionis momentis, quæ jam a Christi sententia secesserant, sanctissimus Princeps curam suam deesse passus est, cuncta ad D. Augustini doctrinam retrahens, cujus libris, ut ait Aventinus lib. IV. impenſe delectatus est. Hachenberg. p. 296. 297. seqq. De primo Christianismo in Thuringia videantur Casp. Sagittarii antiquitates Gentilismi & Christianismi Thuringici. Jenæ 1685. De Originibus Christianismi in Ducatu Gultroviensi Mecklenburgico videantur Annales Pomeranici, ut & Thomas Rantzovius, Scrip:or Integerrimus, Ducis Philippi I. olim Secretarius, qui Anno 1541. reliquit chronicon Pomer. Msc. cui Cramerus & Micrælius plurima debent. De Initio Christianismi in Bavaria videatur Matthæus Raderus in Bavaria sancta.

De Origine Christianismi in Saxonia vid. Casp. Calvori Gen. Superint. & Consil. Consist. Brunsvic. Hanoverani in Cornwall recentissimus Tractatus, cujus titulus: Saxoniam inferior antiqua Gentilis & Christiana, d. i. das alte Heydnische und Christliche Nieder-Sachsen/ darinn vorgestellt wird/ was es vor eine Beschaffenheit mit dem alten Nider-Sachsen/ zuvorderst was das Religions- und Kirchen- Wesen betrifft/ in dem ersten

ersten Millenario, oder Jahrtausend nach Christi Geburt gehabt/ Goslariz, Anno 1714. in fol.

De Ecclesiarum Germanicarum Origine & progressu ab Adscensione DOMINI usque ad Carolum M. elegantissimum scripsit Compendium Historicum Jo. Henricus Ursinus, Superintendens Ratisponensis, Norimberg. Anno 1664.

De Initio Christianismi in Austria vid. Bruchius in tractatu de Patavio; Lazzus l. VI. migrationum.

B. Hülsemannus in aureo Tractatu de Auxiliis Gratiz cum aliis nostris Theologis contra Reformatos docet: DEUM ex merâ gratiâ omnibus hominibus lapsis, & ad refugendum impotentibus media communicare velle, per quæ resurgant, eâque benevolentia DEUM omnes prosequi, qui redempti sunt Eph. 1. 9. Hanc suam benevolam intentionem deducit DEUS in actum, universaliter quidem administrando omnibus hanc mensuram cognitionis, quâ possunt ad visibilem Ecclesiam pervenire, particulariter, mittendo vel conservando huic & illi Genti prædicationem Evangelii. Si Gratiam DEI à verbo aspicamur, certum est, & de fide, DEUM omnibus Auditoribus dare sufficientem gratiam, non immediatè ad perseverandum, aut coronationem obtinendam, sed sufficientem ad posse resistere, posse credere. Quod constat ex claris illis dictis, Jesai, 5. 3. Jer. 9. 13. Ezech. 3. 6. c. 12. 2. Matth. 11. 23. Luc. 7. 30. Act. 7. 51. Rom. 10. 21. Apoc. 3. 20. Hec Gratia præveniens ad recipiendam Gratiam majorem sufficiens est: infusum enim DEI sic ordinatum est, ut successivè detur habenti, quò plus obtineat Marc. 4. 25. non enim, aut certè rarò DEUS plenum gratiæ cadum semel effundit in convertendos, nec Latronis, aut Pauli mensuram quivis infidelium ex primo Bibliorum aut prædicatoris obrutu polliceri sibi potest: Sed gradatim DEUS movet, hunc tardius, illum velocius, pro benevolâ suâ voluntate, Luc. 17. 6. 7. seqq. ut Confessio August. Art. 5. profitetur: per verbum & Sacramenta, tanquam per instrumenta datur Spiritus S. qui fidem efficit, ubi & quando visum est DEO, in iis, qui audiunt Evangelium. Atque hoc cogitur ipse Bellarminus fateri, cum ait, lib. 2. c. 8. p. 536. non quidem omnibus adesse auxilium, quo possint immediatè credere, nulli tamen deesse auxilium sufficiens, quo possit mediatè fidem concipere. Aliqui etiam ex Reformatis non possunt dissimuli, tantum gratiæ Deum singulis admetiri, quo possint ad agnitionem veritatis devenire: Ita Bullingerus in cap. 1. Rom. facit: Gratiam DEI gentibus non defuisse ad cognoscendam veritatem & religionem, si modo uti eâ voluissent. Idem ad verba v. 24. ubi Gentiles dicuntur traditi in reprobum sensum, ita commentatur, competes, si istis conferas alios scripturæ locos, DEUM neminem tradidisse in reprobum sensum, nisi prius ei sese prorsus manifestarit, imò nihil omisit, quomodo ad salutem spectare videbatur. Pergit B. Hülsemannus, & probat ex Col. 1. 23. prædicatum esse Evangelium omni creaturæ sub cælo, cui nempe Christus prædicari mandaverat, Marc. 16. 20. Quo non venit pes Apostolorum, eò venit sonus Evangelii, ut adeò singulis etiam individuis ratione utentibus innouerit aliquando per prædicationem Apostolorum saltem fama de Christo, vel etiam notitia, ex ipsâ prædicatione, cominus factâ. Etiam in Americâ reperta sunt rudera Evangelicæ prædicationis, secundum

Benzo-

Benzonis & Lærii testimonia, ubi fatentur: In utraque Indiâ reperta esse quædam indicia extincti apud Barbaros veri DEI, quam primum Columbus & ejus sequaces eo penetrarint. Hist. novi orbis lib. 1. c. 8. & Navig. in Brasiliam c. 16. p. 223. Habuisse illos notitiam de diluvio, de mundi interitu, de resurrectione corporum. Petrus Larticus, etsi multa mentiatur pro Jesuitis suis, fatetur tamen Tom. I. Thosanti rerum Indicarum lib. 2. c. 17. quod per universam Indiam Orientalem primi Lusitani invenerint non solum manifesta indicia Christianitatis, sed etiam professione Christianos Thomæ, Templâ, tabulas æneas, quibus dicta & facta S. Thomæ, aliorumque Martyrum fuerint inscripta. Tom. II. lib. 2. c. 20. idem fatetur de Chinenſi regno. Tom. III. l. 1. c. 54.

Nulli unquam populo, aut individuo, subtracta est prædicatio semel collata, nisi per voluntariam & evitabilem contumaciam repudiata fueris. Matth. 23. 41. 43. c. 23. 33. 38. Apoc. 2. 5. Hæc B. Hülsemannus in alleg. libro p. 142. seqq.

ORIGINES CHRISTIANISMI IN GALLIA

Illustrissimus Parisiensium Archi-Episcopus, Petrus de Marca, qui orbi erudito eximio libro de Concordia Sacerdotii & Imperii, seu de libertate Ecclesiæ Gallicanæ, Francofurti A. 1708. noviter edito, innotuit, Origines Christianismi in Gallia egregie descripsit. Sequitur ergo:

Petri de Marca
Epistola ad Clariss. Virum, Henricum Valesium,
de tempore, quô primum in Gallis suscepta est
Christi fides.

Petrus de Marca, Archiepiscopus Tolosanus,
Clariss. & Eruditissimo Viro, H. Valesio,
S. P. D.

Gratulor tibi & Ecclesiæ universæ ob eam, quam in vertenda & ornanda Eusebii Historiâ Ecclesiasticâ operam posuisti, juxta Cleri Gallicani desiderium. Illam quippe acris ingenii solertiam, maturiorisque judicii vim, cum summâ eruditione conjunctam, quam in Editione Ammiani & Excerptorum Polybii Senatui litteratorum olim probaveras, nunc felicius exeruisti in majoris momenti Historiâ, tum à vitiis Lectorum, tum ab Interpret-

R r r

terpre-

terpretum hallucinationibus purganda, egregiis denique in difficiliore locos adhibitis Commentariis illustranda. Rerum Ecclesiasticarum origines indefessâ diligentia perquisitas descripsit Eusebius; Sed usus quandoque Oratione ex Genio Orientalium perplexâ, aliquando verò propter linguæ morumque ignorationem minus intellectâ, quem singularis Eruditionis Tux luce, apertis vetustatis Ecclesiasticæ Arcanis, civilis quoque, quando res exigerat, patefecisti. Ex quo voluptatem cepi maximam, non solum propter illam, quæ mihi communis futura est cum probis & eruditis Viris, ex eâ lectione hauriendam doctrinæ copiam; sed quod studio decessoris mei Caroli de Montchal, Archiepiscopi Tholosani, Viri pietate & Eruditione quondam Celeberrimi, ad hoc opus arduum perficiendum Te accinxisti, cujus sedem cum possideam, reddendarum Tibi gratiarum nomen, quod successione contraxi, his literis solvere necessum putavi.

I.

Ceterum ante, quàm ultima manus ponatur Editioni, quæ nunc sub prelo ferveret, monendum te duxi, in dissertatione nostrâ de primatu Lugdunensi, quæ in Appendice ad Concilium Claromontanum Tomo XXVI. conciliorum edita est, nos quædam adnotasse numero CV. CVI. & CVIII. illius Exercitationis ad Epistolam Lugdunensium Christianorum, quam exhibet Eusebius Lib. V. Hist. cap. I. *Narratio* enim illam, quæ Lugduni habebatur, quando supplicia sunt à Martyribus exacta sub Antonino, de Conventu trium Galliarum intelligendam scripsi; quem ex sexaginta populis conflatum docuit Strabo, cujus mentem explicui num. CIII. eumque cum loco Taciti emendato composui. Tentavi quoque Gregorii Turonensis testimonium de Martyribus Athanacensibus cum illâ apud Eusebium narratione conciliare. Denique lapsu Ruffini & Christophoroni observato, locum Epistolæ illius insignem, deprehensione Martyrum & de interrogatione factâ à Tribuno cohortis, quæ tendebat Lugduni, una cum urbis Magistratibus non infelicer, ut puto, interpretatus sum. Quæ tamen severiori iudicii Tui censura submitto.

II.

Finem faciebam huic Epistolæ, quando me patriæ & ruendæ veritatis amor, Lugdunensium Martyrum occasione, pupugit & adegit, ut apud te paucis conquereretur de injuriâ Gallis factâ, non ab exteris quidem, sed à nostratibus; qui reconditoris & à vulgo semotioris, qua pollent, doctrinæ cupidine illecti, veritatem, quæ in propatulo est, velut in puteo latentem sibi querendam putarunt. Galliis quippe detrahunt, quam Æthiopicis & Indis sciunt ab Apostolis ipsis exhibitam Evangelii prædicandi curam; ac si florentissimæ & vicinæ nationes Capiti Gentium Romæ, quam sanguine suo Petrus & Paulus consecrarunt, remotissimis illis extraque Romanum Imperium sitis regionibus posthabitis fuissent. Alia fuit mens Apostolorum, qui Gallias in fide erudiendas statim post adventum in Italiam susceperunt. Beatus quippe Lucas, à Pauli comitatu discedens, magistri sui mandato se contulit in Gallias, ubi præcipuum fidei prædicandæ studium impendit. Deinde per Italiam & Dalmatiam in eodem opere industriam suam præstans, in Macedoniam, eodem functurus officio, se recepit. Auctorem habemus locupletem hujus narrationis Epiphanium, qui hæresî LI. quod diximus, de Luca testatur, uno ex LXX. discipulis,

pulis, cui munus Evangelii prædicandi creditum ait : *Κρὶστὸς πρῶτον ἐν Δαλματίας καὶ ἐν τῇ Γαλλίᾳ* : idque ipse primum in Dalmatiâ, Gallâ & Italiâ, ac Macedoniâ præstitit, sed in Gallia præcæteris, vel similis, principium verò in Gallia Principium fecisse prædicationis in Galliâ, sive potiorẽ ejus curam gessisse, discretissimè testatur. Duplici quippe significatione hæc verba exponi possunt, *ἀρχὴ καὶ ἐν τῇ Γαλλίᾳ*. Quod autem primum in Dalmatiâ prædicasse dicatur, ad solam Dalmatiam referendum non est, sed ad Galliam etiam, atque Italiam, habitâ ratione Macedoniæ, in quâ erudiendâ demum laboravit. Quæ dictio fortasse restituenda est in contextu, ut sit, quod respondeat τῷ primum. Sicque illud τὸ primum non impedit, quin significet ultimis verbis Epiphanius, principium operæ suæ Lucam posuisse in Gallia. Excipiunt viri eruditi, nescire se ab ullo veterum auctorum prodita, quæ scripsit Epiphanius. Scilicet. Sed non idè minus sunt vera, quæ gesta refert. Petivit ille suam narrationem ex vetustiori scriptore, quo, ut plerisque aliis, caremus. Fortasse ex Hegesippo illud hauserat, qui in pandendis Ecclesiarum originibus se exercuit. Extabat integrum opus Hegesippi, non solum Eusebii, sed etiam Hieronymi temporibus, atque adeò Epiphani. Supererat quoque Georgii Syncelli ætate, qui ejus Auctoris fragmentum profert in Chronico, aliud à fragmentis, quæ recitat Eusebius. Gravius doleo de Viri illius eruditissimi, tibi quæ ac mihi quondam amicitissimi, glossare, qui in animadversionibus ad eum Epiphani locum vim testimonii illius nobis adimere conatur. De Galliâ enim Cisalpinâ loqui Epiphanius notat. Scilicet apud illum auctorem Cisalpinam Galliam intelligimus, quæ nulla tunc erat ab ipsis Augusti temporibus, qui novam Provinciarum Imperii divisionem instituit. Amovit ab Italia nomen Galliarum, quas objectu Alpium terminavit, Italiam solidam in regiones XI. partitus, Galliis in quatuor Provincias, Narbonensem, Lugdunensem, Belgicam & Aquitanicam scdis, ut docent Strabo, Mela & Plinius. Quam rationem quoque secutus est Ptolemæus in suis tabulis, ut & Ammianus, ac reliqui, quos de Galliis & Italiâ differere occasio coegit. Itaque non alia est apud Epiphanium Gallia, quàm quæ post Christum natum ab omnibus auctoribus vocatur Gallia, juxta limites ab Augusto institutos.

III.

Non solum autem Lucam adhibuerunt Apostoli ad informandas in Religione Gallias, sed etiam Crescentem. Ejus rei testis ipse Paulus 1. Tim. 4. qui missum fuisse docet Crescentem in Galliam. Certum quidem est, variam fuisse hujus loci Paulini lectionem, etiam apud veteres. Etenim Chrysostomus & Theodoretus apud Græcos, vulgatus interpretes & Ambrosiaster apud Latinos, legerunt Galatiam, non autem Galliam. Sed vetustioris & verioris lectionis vindicem habemus Epiphanius, qui constanter scribit in hæresi I. eos errare, qui hoc loco Pauli Galatiam legunt, cum scribendum doceat Galliam : *ὅτι καὶ ἐν τῇ Γαλατίᾳ, ὡς πάντες παλαιοὶ νομίζουσιν, ἀλλὰ ἐν Γαλλίᾳ*. Eodem modo cæteris antiquior Eusebius tuus legit in Codice Pauli *Galliam*, quemadmodum Epiphanius; si rectè verba ejus expendantur, & vera apud auctorem illum lectione retineatur ex Rufino & omnibus Codicibus Manuscriptis, ut tu discretè monuisti. Theodoretus sanè, qui Galatiæ dictionem in contextu Pauli retinet, licet de Galatiâ potuisset illam accipere, ma-

luit ad Galliam nostram, id est, Galatiam occidentalem referre. Adeò certa erat apud omnes veteres Crescentis in Gallia prædicatio. In quo cum veteribus Vivardi & Adonis Martyrologiis conveniunt, qui post fidem à Crescente in Galliis promulgatam meminere reditus illius in Galatiam Asiaticam.

IV.

Enim verò quid vetat, quin Lucæ & Crescenti, assiduis Pauli Comitibus, adjungamus & Paulum ipsum Apostolum; qui testibus Græcis, Athanasio, Epiphanio, Chrysostomo, ac Theodoro, & è Latinis, Hieronymo, post primum adventum suum in urbem, ubi biennium exegit, à Lucâ memoratum, (quo temporis intervallo fortean Lucas in Gallia prædicationem Evangelii auspicatus est.) Hispanias adivit, ad promulgandam illis in regionibus Christianam fidem. Atqui Hispanias petenti pergendum fuit per celeberrimam apud veteres viam illam publicam, quæ ab Italia per Gallias in Bæticam ipsam ducit. Ejus descriptionem exhibet non solum Antonini Itinerarium à Nicæa per Arclatem, Narbonem, Summum Pyrenæum, Juncariam Barcionem, & reliqua loca, sed etiam Strabo, qui sedulo se habuit in viæ illius explicatione, quam in plerisque capitulis minus ab interpretibus intellectam nos patefacere conati sumus libro Catalonia illustratæ, cujus Editionem maturamus. Non iners fuit Paulus in Galliis erudiendis, qui gentium salutem sibi specialiter commissam, tam flagranti studio peragratæ regionibus, undequaque procurabat, qua de re statim uberius agemus.

V.

Possumus quoque Philippi Apostoli operam Gallis vindicare, ipsisque Britannis ex Midoro Hispanensi Lib. de vita & morte sanctorum. Cap. LXXIV. Philippus Gallis prædicat Christum, barbarasque gentes vicinasque tenebris, & tumentis oceano conjunctas, ad scientiæ lumen fideique portum deducit; additque, hoc munere perfectum Philippum in Phrygiam migrasse, ubi Hierapoli occubuit. Sed quoniam hunc Apostolum Gallis quoque nunc Baronius, tum eo duce alii subtrahere conantur, narrationem istam ad Galatas Asiaticos traducendo, non pigebit viri eruditissimi, licet è Novatorum grege, Usserii Armachani, verba hic transcribere è capite secundo de Antiquitatibus Ecclesiarum Britannicarum: Quod autem de Philippi in Galliis apostolatu habet Freculfus à Malmebariensis citatus, ex Isidori libro de Patribus utriusque Testamenti cap. LXXIV. ad verbum expressit. Apud utrumque enim legimus, Philippum Gallis prædicasse Christum, barbarasque gentes, vicinasque tenebris, & tumentis oceano conjunctas, ad scientiæ lucem fideique portum deduxisse. Neque hic mihi Baronii conjectura placet, Isidori ista à Gallis nostris ad Galatas Asiaticos traducentis; multoque minus nuperi operum Isidori editoris Jacobi Breullii temeritas, Galatis pro Gallis in ipso textu (sine ulla veteris lectionis commemoratione) reponentis. Nam præterquam, quod Isidorus in hoc ipso opere cap. LXXXII. & in officio Toletano, (quod Gothicum & Mozarabum vulgo appellatur) itemque Julianus Tolertanus, Archiepiscopus in Nahum Prophetam scribens, & Beda, (vel quicumque author fuit Collectaneorum & Florum) Philippo Galliam assignant, idemque Gallis prædicavisse Christum legitur in libello de Festis Apostolorum, qui in Hieronymo

miano

miano martyrologio M. S. habetur, (ex quo pleraque omnia in librum suum de Patribus novi Testamenti transcripsit Isidorus) illa barbararum gentium oceano junctarum mentio Europæos Gallos, non Gallo-Græcos, ab Isidoro intellectos esse, satis evincit.

VI.

Hic adjungendum putavi testimonium vetustissimi codicis manuscripti ex Bibliotheca Sancti Germani Parisiensis, in quo iste tractatus Isidori ante octingentos annos adscriptus, una cum aliis ejusdem auctoris libris continetur; ubi antiqua lectio disertissime præfert, Philippum Gallis prædicasse, quemadmodum cap. LXXXII. habetur, Galliam illi fuisse assignatam. Nec dissimulandum est, in eodem codice legi, Hispaniam Jacobo Apostolo datam, eumque Hispanis fidem prædicasse. Quæ vetusti Codicis Auctoritas à quibusdam conceptam suspicionem eximere debet vitiæ forætan loco in illo lectionis in prioribus Editionibus ab aliquo Hispaniarum partium Studio. Disceptatur quidem apud eruditos de Jacobi in Hispaniam adventu, ex eo præcipuè capite, quod Apostoli nondum à Judæa, sortibus sibi apud Gentes prædicandi distributis, recessissent. Sed quemadmodum auctoritate Isidori, qui sua ex prioribus haurire potuit, se tueri possunt Hispani adversus opinionis conviciæ novitatem, quæ illis opponi solet, ita nobis de Philippo disserere licet, eò tamen securius, quod illius prædicatio apud Gallias, cum incidat post sortitionem Provinciarum, ab Apostolis factam, libera est ab eo telo, quo prædicatio Jacobi apud Hispanos impeti solet. Cæterùm illud fuit Apostolorum propositum, ut quaquaversum orbis pater, Evangelium diffunderent, ex mandato Christi. Quare (ut optimè adnotavit Eusebius lib. III. demonstr. Evang. cap. V.) non solum Romam caput Imperii, atque Romanas Provincias, sed etiam alia Regna, tum Parthorum, tum Armeniorum, Scytharum, Indorum, Æthiopum, ipsimet prædicationibus suis instituerunt, adeò, ut, quemadmodum subiungit Eusebius, ipsis quoque Britannicis Insulis, Oceanum prætervecti, fidei lumen intulerint. Sanè neminem puto tam insipidum, qui sibi persuadeat, de divinis toto orbe Britannis sollicitos Apostolos, negligentiores fuisse in Galliis, per quas iter est ad Britannias, per se aut per legatos veritate imbuendis. Quod egregiè illi præstiterunt per Philippum, unum ex eorum Collegio, Lucam, Crescentem, Trophimum, Paulum, Martialem, aliosque in tabulis Ecclesiasticis adnotatos; & perfecit Clemens per Dionysium, Saturninum, Europium Sartonensem, Ursinum Bituricensem & alios.

VII.

Neque sane infrugifera fuit Philippi, Lucæ, Crescentis, & reliquorum, quam in Galliis sparserant, Christianæ fidei sementis Dei clementia, qui reliquas orbis regiones fovebat, Galliis non destituerent. Dicit pro nobis Irenæus, qui circiter anno CX. scripsit in Lib. I. Cap. 3. veram fidem probari ex ejusdem doctrinæ professione, quæ in variis Ecclesiis, per universum orbem constitutis, constanter traditur, tum in Oriente, in Ægypto & Lybia, tum in Germania, apud Hispanos & Gallos, atque alibi. Nam etsi, inquit, in mundo loquelæ diffimiles, sed tamen virtus traditionis una & eadem est; Et neque hæ, quæ in Germania fundatæ sunt, Ecclesiæ aliter credunt, aut aliter tradunt; neque hæ, quæ in Iberis sunt, neque hæ, quæ in Celtis, neque hæ quæ in Oriente, neque hæ,

R r r ;

quæ

quæ in Aegypto, neque hæ, quæ in Libya, neque hæ, quæ in medio mundi sunt constitutæ. Sed sicut Sol, creatura Dei, in universo mundo unus & idem est, sic & lumen & prædicatio veritatis ubique lucet, & illuminat omnes homines, qui volunt ad Cognitionem veritatis venire. Illa tempestate Germaniæ quidem & Hispaniæ suas Ecclesias nostri liberaliter absque ulla restrictione concedere; sed digladiabuntur de Celtis contra Irenæum: qui generaliter cum sit locutus de Celtis, ejus sententiam ad specialem tractum Lugdunovicinum invidiose coercerunt. Absit livor iste à Gallorum pectoribus; neque genus honoris minus violentas inferant, cui exteri parcant; seque multum venditant eo nomine, quod paria nobiscum faciant in fidei susceptæ initiis. Sane quo in statu esset, Irenæi ætate, fides Christiana apud Gallos, ille facile conjiciet, qui Tertullianum 30. post annis differenter expenderit de recepto Evangelio per omnes Orientis tractus; quibus mox subjunguntur ab auctore Getulorum varietates, & Maurosum multi fines, Hispaniarum omnes termini, & Galliarum diversæ nationes, & Britannorum inaccessa Romanis loca, Christo vero subdita, & Sarmatarum, & Dacorum, & Germanorum, & Scytharum, & abditarum multarum gentium, & Provinciarum & insularum multarum nobis ignotarum, & quæ enumerare non possumus. Per Galliarum diversas nationes Tertullianus 4. Galliarum Provincias esse divisione Augusti, Narbonensem, Lugdunensem, Belgicam & Aquitanicam intelligit: esse quibus corpus Galliarum tunc conflatum erat, quod postea in decem & septem Provincias distributum fuit.

VIII.

Quare cum testimoniis verissimis ac firmissimis nitatur exordium prædicatæ fidei in Galliis, ex Apostolorum delegatione, & susceptæ à Celtis, ut loquitur Irenæus, seu à diversis nationibus Galliarum, ut ait Tertullianus, ægerimè fero quorundam in suam patriam acerbiteratem, qui origines omnium Ecclesiarum Gallicanarum, præter Lugdunensem, & alias paucas, ad medium tertiæ sæculi detrudunt, affixo ex Gregorio Turonensi paulo ante Decii & Grati consularum, id est, paulo ante annum ducentessimum quinquagesimum, initio septem sociorum Episcoporum, Gratiani Turonensis, Trophimi Arelatensis, Pauli Narbonensis, Martialis Lemovicensis, Dionysii Parisiensis, Saturnini Tholosani, & Stremonii Avernenfis, qui primi in illas Galliarum partes lumen Evangelii intulerunt, & in Ecclesiis à se constitutis stabiliverunt.

IX.

Quin primi illi duces præcipui fuerint Christianæ expeditionis in Provinciis Narbonensi & Aquitanica, & in remotioribus partibus Lugdunensis Provinciæ, à nemine dubitatur, consentiensibus tabularum ecclesiasticarum monumentis & solennibus sacris, quæ in eorum memoriam annuo ritu divini numini persurguntur in singulis Ecclesiis. Illarum autem antiquæ traditioni, Bedæ, Uuardi, Adonisque martyrologiis & actis veteribus fultæ in temporis consignatione cur derogari debeat, plane non video; Præsertim cum aliis quoque argumentis hæc veritas innitatur. Sumatur incium discussionis à Trophimo, & expendantur verba libelli, ab Episcopis Provinciæ Viennensis Leoni Papæ oblato anno quadringentesimo quinquagesimo. Omnibus Gallicanis regionibus notum est, inquit,

sed

sed nec sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ habetur incognitum, quod prima intra Gallias Arelatenſis civitas miſſum à beatiffimo Petro Apoſtolo ſanctum Trophimum habere meruit ſacerdotem, & exinde aliis paulatim regionibus Galliarum bonum fidei & religionis inſuſum. Quem Gregorius ponebat ſub Decio Trophimum cæteris Epiſcoporum Provincialium, quibus perſpectus erat cenſus Eccleſiarum ſuarum, quique Gregorium centum & quinquaginta fere annis antecedeſebant, Trophimum à Petro miſſum docent, & ut rem omnibus perſpectiſſimam narrant; ſubſcitiuntque exinde aliis paulatim regionibus Galliarum bonum fidei & religionis inſuſum. Hoc ipſum ſignificat Zoſimus Papa epiſt. V. ad quam (Arelatenſem urbem) primum ex hac ſede Trophimus ſummus Antiſtes, ex cujus fonte totæ Galliæ fidei rivulus acceperunt, directus eſt. Porro hæc epiſtola Zoſimi, edita à V. C. Sirmondo, & laudata olim tam in Concilio Francofordienſi, quam etiam ab Uſuardo & Adone, cum ſcripta ſit anno quadringenteſimo decimo ſeptimo, Gregorii Turonenſis teſtimonio prior eſſe debet in ponenda Trophimi epocha, quam diſcretiſſime Synodus Epiſcoporum Provincialium refert ad Petrum Apoſtolum: à quibus non diſcedit Zoſimus, cum doceat, primum in Galliis Trophimum fuiſſe conſtitutum Epiſcopum. Libelli ſupplicis ad ſe ab Epiſcopis miſſi rationem habuit Leo Pontifex reſcripto, quod ad eos ſtatim dedit, quo veterem Arelatenſis & Viennenſis Eccleſiæ de metropolitica dignitate contentionem Viennenſis Provinciæ diſſiſione componit.

X.

Neceſſe eſt, controverſiæ illius ſtatum compendio perſtringere; ut qui ſuborti ſunt ex eo non ſane percepto in eruditorum animis ſcrupuli, quod ad Trophimi antiquitatem ſpectat, facilius eximantur. Vienna civitas, metropolis erat Provinciæ Viennenſis in laterculo imperiî. Unde, juxta Canones Nicænos, juſ metropoliticum ad ſe pertinere in ordine Eccleſiaſtico contenderat olim Simplicius, civitatis illius Epiſcopus, adverſus Arelatenſem, in Concilio Taurinenſi, anno trecenteſimo nonageſimo ſeptimo. Qua in lite interlocuti ſunt patres, eam civitatem frui debere honore primatus, quæ doceret, ſe eſſe Provinciæ metropolim; dato interim ad fovendam concordiam Epiſcopis conſilio, ut quique vicinioreſ ſibi civitates ad ſuam curam revocaret. Peſſumdata erat hac interlocutione Arelatenſis Eccleſiæ dignitas, quæ in ordine civilis diſpoſitionis à metropoli civitate Viennenſi abſque dubio pendeſbat. Quare Zoſimus viginti poſt Synodum Taurinenſem annis interpellatus ab Arelatenſi Epiſcopo, Simplicii Viennenſis impudentiam damnat epiſt. VII. quod in eo Concilio poſtulaverat, ut ſibi creandorum Sacerdotum in Provincia Viennenſi permitteretur arbitrium; quod ait eſſe contra ſtatuta Patrum, & Sancti Trophimi reverentiam; decernitque juxta preces Patrocli Arelatenſis, ut ejus civitatis Epiſcopus jam inde à Trophimo ordinationis ſeriem, temporibus roboratam, poſſideat, non ſolum in Provincia Viennenſi, ſed etiam in utraque Narbonenſi. Cujus prærogative rationem quoque reddit epiſt. VIII. ad Hilarium Narbonenſem, quoniam Trophimus Sacerdos quondam Arelatenſi urbi ab apoſtolica ſede tranſmiſſus ad illas regiones (ſc. utramque Narbonenſem & Viennenſem) tanti nominis reverentiam primus exhibuit, & in alios non immerito ea, quam acceperat, auctoritate tranſfudit. Totam ergo primatus metropolitici cau-

cau-

causam ἐπὶ πρωτοκλησίᾳ, seu in priore vocatione ad fidem, & in vetustiore Episcopatus institutione apud Arelarem à Trophimo facta Zosimus diserte constituit.

XI.

Ceterum quoniam hæc Zosimi rescripta consuetudine quidem vetusta, ut ipse ait, ex relatione Patrocli nibeantur, sed disciplinam Ecclesie universalis à Synodo Nicæna decretam convellebant, quæ singulas Provincias suis commiserat Metropolitanis, non autem plures Provincias uni, hinc factum, ut Bonifacius Papa non exprobravit quidem Patroclo Arelatenſi Metropolitanicæ potestatis usurpationem, sed potius integram illi relinquens in Provincia Viennensi, illius tamen temeritatem damnavit epistola, data ad Hilarium Narbonensem anno CCCCXXII. quod scilicet in Lutubensi Ecclesia ordinationem Episcopi celebrasset in aliena Provincia, inquit, sc. in Narbonensi, quæ à Viennensi erat distincta. Illud autem factum pertendit contra Synodi Nicæne constitutionem, quam describit; communesque Hilarium, ut metropolitice jure munitus, & præceptionibus suis fretus, quæ facienda sunt in Lutubensi Ecclesia, præstet.

XII.

Noluit Hilarius Arelatenſis, Patrocli successor, fultus & Zosimi priori rescripto & consuetudine vetusta, parere decreto Bonifacii restringentis intra Viennensem Provinciam Arelatenſis Episcopi potestatem. Quam ob rem, & propter Chelidonii causam, aliasque gravissimas rationes, iratus Hilario Leo Papa, quod minus colere Romanæ sedis Majestatem videretur, acerbe in eum invehitur in epistola, ad Episcopos Viennensium Provincie scripta anno quadringentesimo, quadagesimo quinto. Inter cætera illi objicit, quod projecto Episcopo infirmo & nescienti alium superposuisset Episcopum, idque in aliena Provincia, scil. extra Viennensem. Quid sibi Hilarius querit in aliena Provincia, inquit, & id, quod nullus decessorum ipsius ante Patroclum habuit, cur usurpat? cum & ipsum, quod Patroclo a sede Apostolica temporaliter videbatur esse concessum, postmodum sit meliore sententia mutatum. Quibus verbis Leo apertissime significat, priora Zosimi rescripta, & posterius Bonifacii decretum, quo potestas Arelatenſis Episcopi intra limites Viennensium Provincie coercebatur, ut superius monui.

XIII.

Quæ autem exceptiones objicerentur adversus Zosimi rescriptum, in eo capite, quod ordinationes in utraque Narbonensi Patroclo concessas respicit, idem manifeste docet, si ejus verba juxta regulas juris expendantur. Scilicet obreptum Zosimo per falsam Patrocli suggestionem, qui referebat ad consuetudinem vetustam, quam ipse primus usurpabat, ordinandi potestatem in Provincia Narbonensi. Deinde significat ad summam prærogativam illam à Zosimo ad tempus Patroclo concessam, intelligi debere. Denique videtur posteriore Bonifacii decreto, quod, juxta Canonum præscriptum, ambitiosum illud & per fraudem elicitum Zosimi rescriptum, duas Provincias uni Metropolitanæ concedens, resciderat.

XIV.

Tandem præfracta Hilarii Arelatenſis contumacia Leo Papa succensus, abque cogni-

gnitione causæ, inauditis illis, quorum intererat, jus omne Metropolitico etiam in Provincia Viennensi ademittit Episcopo Arelateni, illudque Viennensi adjudicavit, ac si ad eum ex jure civilis metropoleos juxta Canones pertineret, quemadmodum Simplicius in Concilio Taurinensi a patribus olim impetrare tentaverat. Hanc injuriam Arelateni Ecclesiæ illatam, adversus vetustissimæ consuetudinis et τῆ πεποικιλίστα fundatæ, & a Trophimo ductæ, auctoritatem Episcopi Provinciæ Viennensis, hac novitate percussus amovere curarunt, occasione accepta ex obitu Hilarii, & electione a se facta Ravennii, viri gravissimi, & Leoni pergrati. Itaque libello supplici ad LEONEM dato, primatus Arelatenus originem arcessunt a Trophimo: qui missus a beato Petro, primus in Galliis Arelatensem Episcopatum instituit, cujus quidem primævis institutonis ratio potior sit habenda, quam civilis dispositionis, quæ Viennæ-jus metropoleos politicæ olim tribuerat. Quod telum, ex ordine civili petitur, ut repellant Episcopi, non dubitant, civilem quoque dignitatem, qua temporibus illis florebat civitas Arelatenis, Leoni proponere, in ea nempe sedem præfecturæ Galliarum, a Civitate Trevirorum eò translata, consistere, atque adeò urbem illam matrem omnium Galliarum esse. Quod dictum, ut opponatur Viennæ, quæ pro matre Viennensis tantum Provinciæ se gerebat. Addunt etiam, quicumque intra Gallias, scilicet jam inde a Constantino Maximo & Valentiniano, ostentare voluit insignia dignitatis, in hac urbe consulatum accepisse & dedisse, hoc est, Consularum Circensibus celebravisse; quemadmodum egregie hunc locum interpretatur Vir eruditissimus Hadrianus Valesius, literarum & sanguinis germanitate frater tuus, o mihi charissime Henrice Valesii, in libro octavo rerum Francicarum, quas doctissimis curis & ingenii sui solertia illustravit.

XV.

Expensis tandem rationum momentis, quæ libello Episcoporum Provincialium continerantur, auditis quoque allegationibus Episcopi Viennensis, Leo Papa privilegii Arelatenis rationem habendam censuit, restituendamque metropolitico dignitatem illi Ecclesiæ, quæ virio Episcopi sui Hilarii antiquo jure in perpetuum privari non poterat. Itaque rem totam, juxta Concilii Taurinensis consilium, datum olim contendentibus duarum civitatum Episcopis, sic temperavit, ut majorem partem Provinciæ Viennensis restitueret Arelateni Ecclesiæ; solis quatuor Civitatibus penes Viennensem Episcopum relatis, ne honorem metropolitico, quem ipsemet concesserat, adimere per inconstantiam, aut injuriam videretur; & ut ipse loquitur, ne Viennensis, cui potestatem metropolitico Hilario ablatam deputaverat, semetipso factus videretur inferior. Sed tum de isthac controversia, tum etiam de dignitate civili Viennensis & Arelatenis civitatis, accuratam disceptationem dabimus in secunda editione libri nostri de Primatibus, quam adornamus.

XVI.

Ceterum hæc Trophimi antiquitas confirmatur epistola Cypriani ad Stephanum Papam, qua petit, ut ab eo scribantur literæ in Provinciam, (id est, Narbonensem solidam, quam veteri Provinciæ nomine nuncupat) quibus Marciano Episcopo Arelatensi alius in e-

jus locum substituat; quoniam spretis collegarum monitis, Novatiani erroribus pervacaciter adhaerebat. Necessum verò est, hanc Cypriani epistolam scriptam esse initio sedis Stephani, quando duos inter illos Pontifices dissensio nondum ulla intercesserat. Initium autem illud Stephani cum cadat in annum ducentessimum quinquagesimum sextum, sequitur, Marciani exordia antecedere Decii Consulatum. Unde rectissime colligitur, missionem Trophimi in anteriora promovendam, invito licet Gregorio Turonensi, scilicet ad Petri ætatem, juxta libelli Episcoporum Provinciæ Viennensis testacionem. Sola falsi suspitione ultro excogitata, tum adversus Cypriani epistolam, tum adversus Zosimi rescripta, & Episcoporum libellum, nollem, à manifestis illis probationibus se liberarent Gregorii fautores. Admissa quippe semel hac respondendi & præscribendi ratione adversus scripta, quæ stilo & vetustiorum codicum editionumque fide veterumque auctorum testimonio muniuntur, cadit omnis de quæstionibus literariis differendi ingeniorum delectatio. Interim omitendum non est, assertam Cypriano epistolam a Rigaltio in notis ad Cyprianum, discussis falsi argumentis a viro doctissimo allatis. Operam quoque non indigentem posuit Vir eruditus, Hugo Menardus, in refellendis argumentis, adversus Cypriani epistolam, & Zosimi rescripta atque libellum supplicem adductis.

XVII.

Quæ testimonia licet ad vindicandam veritatem sufficiant, non alienum erit ad traditionis antiquæ seriem comprobendam, Adonem Viennensem testem laudare, cujus hæc sunt verba in Martyrologio IV. Kal. Januar. *Apud Arelatensem Nasalis sancti Trophimi Episcopi & Confessoris, Discipuli Apostolorum Petri & Pauli.* Idem uberius in libello de festivitatibus Apostolorum: *Nasalis sancti Trophimi, de quo scribit Apostolus ad Timotheum:* Trophimum autem reliqui infirmum Miletæ. Hic ab Apostolis Romæ ordinatus Episcopus, primus ad Arelatensem urbem Galliæ ob Christi Evangelium prædicandum directus est: ex cujus fonte, ut beatus Papa Zosimus scribit, totæ Galliæ fidei rivos acceperunt; qui apud eandem urbem in pace quievi.

XVIII.

Errore Gregorii Turonensis in consignanda Trophimi epocha disuncto, te impetrabiliore utemur in probanda similis ejusdem auctoris hallucinationis confutatione. Paulum Narbonensem ad Decii tempora Gregorius dejecit. Cui opponemus locupletissimum testimonium vetustissimi Martyrologii, a Rosweydo editi, quo Ecclesia Romana inter solennes ritus utebatur teste Gregorio Magno Lib. VII. Epist. XXIX. Martyrologii illius hæc sunt verba ad XI. Kal. Aprilis: Narbonæ, sancti Pauli Episcopi, discipuli Apostolorum. En Paulum Episcopum Narbonensem, discipulum Apostolorum, id est, ab ipsiis Apostolis Christianam fidem edoctum. Causa eadem, nisi constans sit in eodem Martyrologio verbi illius, quam propositi, significatio; quæ alia certe esse non potest juxta proprium dictionis sensum, referam loca, ex quibus hæc significatio verbi adstruitur. Prædie Nonas Januarii. apud Cretam, Titi Apostolorum discipuli. III. Kal. Maji. apud Paphum, Tychici Apostolorum discipuli. VII. Kal. Junii. apud Athenas, quadrati Apostolorum discipuli. Prædie Nonas Augusti. Aristarchi discipuli Apostolorum. IV. Kal.

Decemb.

Decemb. Sosthenio Discipuli Apostolorum. VI. Kal. Jun. Trophimi Episcopi, Discipuli Apostolorum. Quare diserta est, ut dixi, Martyrologii veteris Romani testatio ad figendum Pauli Narbonensis Episcopatum in ipsis Apostolorum temporibus, quamvis Trophimi Episcopatu posteriorem. Celeberrimum quidem apud antiquos fuisse Pauli hujus nomen, docet Prudentius in Martyribus Cæsar augustanis.

Burcino claro Cucufate fulta.

Surget, & Paulo speciosa Narbo.

Sed temporis veram consignationem ex testimonio venustissimo Romanæ Ecclesiæ supra laudato haurire debemus. Traditionis vero series petenda est tum ex Usuardo, & ex actis Vitæ Pauli Narbonensis, tum etiam ex Adonis Martyrologio, atque ex ejusdem libello de festivitatis Apostolorum; cujus hæc sunt verba ad diem XI. Kal. Apr. Natalis Sancti Pauli, quem beati Apostoli ordinatum Urbi Narbonæ Episcopum miserunt; quem tradunt eundem ipsum fuisse Sergium Paulum Proconsulem, Virum prudentem, a quo ipse Paulus sortitus est nomen, quia eum fidei Christi subegerat; quique ab eodem sancto Apostolo, cum ad Hispanias prædicandi gratia pergeret, apud præfatam urbem Narbonam relictus, prædicationis officio non segniter impleto, clarus miraculis coronatus sepelitur.

XIX.

Hic duo quædam observanda sunt. Ac primo quidem, Paulum Narbonensi Ecclesiæ prædictum Episcopum ab ipsis Apostolorum temporibus, absoluta est auctoritas, cum eorum discipulus fuerit, ut dixi. Alterum respicit veterem famam, quæ Paulum illum cum Paulo Proconsule miscet, eandemque facit. Præterea docet, in possessione Episcopatus institutum a Paulo Apostolo, in Hispaniam proficiscente. Quæ quidem prudenter Ado non asseruit ut certa, sed ut fama vetustiore recepta: Cujus narrationis auctores Braulio, Leander, Julianus & alii veteres Scriptores Hispani proferuntur in literis Stephani Papæ, editis à Viris clarissimis & eruditissimis Guiljelmo Catello, Senatore Tolosano, & Philippo Labbeo, Societatis Jesu Presbytero; quarum exemplar extraxi etiam in archivis Ecclesiæ Tarraconensis, quarumque fidem & sententiam expendimus in secunda editione libri nostri de Primæbus.

XX.

Quod atinet Martialem, illud unum habetur in Martyrologiis veteribus, eum Lemovicæ fuisse Episcopum. Veruntamen antiqua ejus vitæ acta, unum fuisse ex LXX. discipulum Domini, & a Petro Apostolo ad Aquitanos missum, docent, quam traditione non amplexa est Synodus Lemovicensis anno MXXXIV. in disceptatione, quæ de Martialis Apostolatu in Galliis habita est.

XXI.

Dionysii Parisiensis succedit vexata disputationibus gravissimorum Virorum epocha: His stantibus a Gregorio, & ad Decii tempora antistitem illum detrudentibus, quo spes omnis Parisiensium Dionysium eum Areopagita permiscendi abscindatur; illis vero contrario proposito, ad Clementem Romanum ejus missionem referentibus. Sane a Clemente in Gallias Dionysium missum fuisse, Beda & Usuardus docent in suis Martyrologiis: quam

traditionem eos hausisse certum est ex actis antiquis vitæ S. Dionysii, quæ dudum ex MS. Codicibus edidit Vir Cl. & eruditissimus, Franciscus Bosquetus, nunc meritissimus Episcopus Ecclesiæ Mospeliensis. Nomen auctoris illius vitæ deprehendi in Codice MS. Turonensis Ecclesiæ, qui complectitur vitas Sanctorum aliquot, a Fortunato descriptas, & inter ceteras, Dionysii Parisiensis illam, quæ jam, ut dixi, edita est in publicum. Habemus ergo Fortunatum Pictavensem Episcopum, æqualem Gregorii Turonensis, qui Dionysii Parisiensis epocham ad tempora Clementis retrahit. Quam sententiam secuti sunt Episcopi Galliarum in Epistola ad Eugenium Papam scripta anno DCCCXXIV, quæ habetur apud Baronium; a quibus Fortunato teste adeo locuplete fultis discedere, piaculum esse puto.

XXII.

De Saturnino, Gasiano, & Stremonio mox agam, quoniam specialis illorum est causa.

XXIII.

Non me lacer, quid eruditos Viros ad deprimentam in posteriora tempora septem Episcoporum epocham veluti præcipientes egerit, Severi Sulpitii nempe atque Gregorii Turonensis auctoritas. Scripsit ille, sub Aurelio Antonini vita primum in Galliis martyria, DEI religione trans Alpes serius suscepta. Unde tabulis Ecclesiasticis fidem non esse habendam colligunt, quæ sub Domitiano, vel sub Trajano, aut Hadriano passos tradunt quosdam ex prioribus illis Pontificibus. Urinam maluissent, interpretatione ex illis Juris & rhetorum principiis ducta, Severum cum diptychis Ecclesiasticis in concordiam adducere. Genri quippe per speciem derogatur, ut docent Juris Consulti. De martyriis generalibus loquitur Severus, scilicet de eadē tum Pontificum, tum plebis Christianæ, per supplicia consumptorum; ut accidit in Ecclesiis Viennensi & Lugdunensi sub Antonino, quo solum respiciebat Severus; cui cladi similis ante nulla contigerat in Galliis. Quod tamen non impedit, quia priores aliquos Episcopi pro Christo mortem obierint, absque ulla tamen generali plebis Christianæ strage; ut factum postea sub Decio, qui in solos Episcopos animadvertebat. Neque vero sequitur, errasse Severum in pertexenda rerum serie, cum per compendium summa illarum capita attigerit, neque in se susceperit Origines Ecclesiarum Gallicanarum, quas omnino intactas reliquit, & singulorum Pontificum eventus tradere. Quod autem subjungit serius trans Alpes susceptam religionem, verum est, habita comparatione partium orientalium atque ipsius Italiæ, quæ prius imbuta est doctrina fidei, & fortassis cum uberiori & faciliiori proveniunt, quam in Gallias, Gentilium superstitionum retinentioribus.

XXIV.

Depulsa ex Severo petita machina, liberi esse possumus a metu Gregorii. Docet ipse duo quædam Lib. I. Hist. c. XXX. Alterum, septem illos socios eodem tempore in Gallias pervenisse, Ecclesias septem ab eo commemoratas primas constituisse. Alterum vero, horum adventum referendum ad tempora Consulatus Decii & Grati vicinæ, i. e. ad annum CCL. aut circiter. Quæ narratio manifeste pugnat cum Irenæo, qui Sexaginta & amplius

amplius annis ante hunc Consulatum Ecclesiarum apud Celtas fundatarum meminit. Pugnat quoque cum Tertulliano, qui triginta & amplius annis ante Decii epocham diversas Galliarum nationes fidem Christianam profiteri testatur: quæ cum sit ex auditu, plane prædicantium missorum ministerio diversis illis nationibus infundenda fuit; qui quidem alii non sunt præter eos, quos tabulæ Ecclesiasticæ exhibent. Erravit ergo Gregorius, prætextu vitæ sancti Saturnini, cujus verba laudat in Epocha Decii constituenda; quam scriptor ille cum soli Saturnino affigeret, Gregorius de suo ad alios extendit, ex recepta jam tunc opinione de septem illorum Societate. De suo addidisse dixi; quoniam in verbis actorum Saturnini, quæ Gregorius laudat, nulla sit seu Pontificum mentio, neque etiam in corpore actorum, quæ apud Surium extant; quæ plane sunt eadem cum iis actis, ex quibus locum a se laudatum Gregorius decerpit, cum iisdem omnino verbis ibi locus ille descriptus reperitur. Porro acta illa interposita sunt longo intervallo post obitum Exsuperii Tolosani, cujus meminere; ut recte observat Hugo Menardus. Destituitur itaque Gregorius sui auctoris testimonio in sex Pontificibus; adeo ut Epocha Consulatus Decii ad solum Saturninum Episcopum ex illo auctorum scriptore referenda sit.

XXV.

Quod autem ad Saturninum atiner, controversi non debet, quin Gregorii tempore duplex invaluisse opinio, & quin utraque sola relatione niteretur. Altera est, quam sequitur Gregorius hoc loco, passum esse Saturninum Decii Consulatu. Illud autem Auctor ab eo laudatus hausit, non ex vetustis Saturnini passionis actis, sed ex fideli recordatione, ut loquitur. Vetusta enim passionis acta, vel per incuriam tempore illo scripta non fuerant, vel ex Præsidum Decreto temporibus Decii igne perierant; ut de actis Martyrum generaliter testatur Prudentius. Altera sententia, sua quoque relatione fulta (cujus testis ipse Gregorius L. I. C. XLVIII. de Miraculis) tradebat, missum Saturninum a discipulis Apostolorum, id est, plus quam centum & quinquaginta annis ante Decium. Adeo, ut in ancipiti positis liceat ultimam Gregorii sententiam sequi, quæ coheret priori illi apud eum non controversæ, de non divellendis adeo proluxa temporum intercapedine a se invicem prioribus Episcopis, qui a Petro & Paulo, & deinceps a Clemente Apostolorum discipulo, non longo intervallo missi, exordia fidei per Gallias propagarunt. Hinc factum, ut Ado in Martyrologio Saturninum scribat passum sub Decio, juxta primam Gregorii opinionem; Kabanus autem in suo Martyrologio sequatur secundam, usurpatis quoque Gregorii verbis: Ille vero, inquit, Saturninus martyr, ut fertur, ab Apostolorum discipulis ordinatus in urbem Tolosam est directus. Quod intelligendum de Clemente, a quo missus dicitur Saturninus una cum Dionysio in actis veteribus Sancti Dionysii, compositis a Fortunato Pictavensi, qui secundam Gregorii sententiam diligentissime confirmat. Quanquam vetusta sancti Saturnini acta missum a Petro doceant, & in Elusana urbe, Novempopulaniæ scilicet metropoli, deinde Pompelonæ, & in aliis Hispaniarum Gentibus Ecclesias constituisse; ut ex suis quoque tabulis fatentur auctores Hispani. Sed satius est, ut hæreamus relatæ a Gregorio traditioni; scilicet a discipulis Apostolorum ordinatum, id est, a Clemente juxta Fortunatum.

XXVI.

Eadem explicatio adhibenda est alteri loco cap. 8. de Gloria Confessorum, ubi tradit Bituricæ urbi verbum salutis prædicasse Ursinum Episcopum, qui à Discipulis Apostolorum in Gallias destinatus fuerat, scilicet à Clemente, ut ejus vitæ acta perantiqua restantur.

XXVII.

Speciales, quas adhibuimus, probationes pro fulcienda veteri Epocha quinque Pontificum Trophimi, Pauli, Martialis, Dionysii, Saturnini, quibuscum par est causa plurium aliorum, qui Ecclesias in Galliis fundaverunt, generales probationes ex Irenæo, Tertulliano & Eusebio de vetustate Ecclesiarum, ut juvant, sic mutuum quoque ex illis subsidium capiunt. Qua de re diligenter disseruit Juris utriusque celeberrimus Antecessor in Academia Tolosana, Antonius Dadianus Alcefera, Lib. IV. Rerum Aquitanicarum capite 9.

XXVIII.

Quod autem attinet ad Gatianum, Turonensis Ecclesiæ Episcopum; cum ejus Successor Gregorius, cui perspecta erant Ecclesiæ suæ tabularia, docet conceptis verbis Lib. IX. Hist. Cap. XXXI. Gatianum anno Decii primo à Papa sedis Romanæ transmissum, additis quoque aliquot ejus Episcopi gestis, neque ulla nobis aliunde suppetat auctoritas, qua illum ad vetustiora tempora revocemus, temerarium censeo, adversus Gregorium de propriæ Ecclesiæ statu disputare. Idem dicendum puro de Stremonii Arvernensis Episcopi initiis; quæ Gregorium, utpote Patria Arvernum, atque adeo in suis non peregrinum, latere non poterant. Quæ fortasse fuit occasio, cur negligentius se habuerit in aliarum Ecclesiarum investigandis initiis: quibus exordia duarum sibi curarum, Turonensis & Arvernæ, æquari non posse cum videret, maluit ad harum tempora priorum quinque foundationes indiscussas deprimere.

XXIX.

Quare cum apud Viros eruditissimos antiqua Ecclesiarum Gallicanarum diptycha, in quibus Pontifices fidei prædicatæ Antesignani descripti sunt, cum missionis Apostolicæ vetustissima Epocha, ex eo solo capite nutarint in temporis assignatione, quod cum Severo & Gregorio pugnare viderentur, religiosissimi Episcopi Collegæ nostri poterunt intrepide in suis Ecclesiis decessorum suorum traditam asserere vetustatem, securi de illa, quæ nostris obijci solet veterum Auctorum ignorance aut contemptu, tum etiam de aliquo veritatis historiciæ dispendio, quæ alioqui laboraret, si actis antiquis fides sua detraberetur. Itaque præter ceteros superius memoratos, Clementem à Petro Apostolo missum, sibi vindicabunt Merenses ex actis, unde narrationem suam hausit Paulus Diaconus, medix ætatis & non contemnendæ auctoritatis Scriptor. Ejusdem Apostolicæ, & postea Clementis, plures populi acceptum quoque ferre poterunt ex veteribus actis & martyrologiis, primum Episcoporum suorum institutionem, Quorum labores si suis Provinciis ex Augusti instituto dispositis, redduntur, Tertulliani sententia quantopere vera sit, de diversis Galliarum nationibus Christiana fide imbutis, patebit. Narbonensis quippe Provin-

cia non solum à Crescente Viennensi, sed etiam à Trophimo Arelatensi, à Paulo Narbonensi, qui proxime secutus est Trophimum, & demum à Saturnino Tolosano exculta fuit. Aquitanica à Martiale Lemovicensi, Urfino Bituricensi, Frontone Petragoricensi, & Eutropio Santonensi, atque etiam à Saturnino in Novempopulania, quæ pars erat Aquitaniz. Belgicam curaverunt Eucharis Trevirensis, Clemens Metensis, Xystus Remensis, & Memmius Catalaunensis. Quod attinet ad Lugdunensem Provinciam; fidem in ea instituerunt Dionysius Parisiensis, Savinianus Senonensis, Nicasius Motomagensis, Caranus Carnocensis, & Julianus Cenomunensis.

XXX.

Supereſt, ut de Lugdunensi Civitate quæramus: quæ quidem cum Principia Episcopatus debeat Pothino, qui passus sub Antonino anno CLXXVII. nonagenario major, sed inferior Trophimi Arelatensis institutione, non dubito, quin hujus studio debeatur primitias fidei. Siquidem, ut tradiderunt Episcopi in libello, oblato Leoni Papæ anno quadringentesimo quinquagesimo, ex Trophimo, velut ex fonte, profluxerunt rivuli fidei in alias Galliarum partes, quod confirmat quoque Zosimi Papæ Epistola. Quare cum Arelas Italiz, Orientis & Africæ commerciis pateret, & ob eam rationem Lugduno, flore ntissimo Galliarum emporio, conjungeretur, obvium fuit Trophimo per se & per alios Legatos fidei Christianæ sementim ibi serere, quæ tandem in eum fidelium cœtum crevis, qui à Pothino Episcopo regi mereretur.

XXXI.

Non me læcet, in quædam acta, quibus vitæ Pontificum illorum describuntur, multa (quod attinet ad eorum res gestas) irrepsisse, quæ manu medica egeant, ut repurgentur; quemadmodum de Actis hujusce generis decreverat olim Concilium Francofordiense anno septingentesimo nonagesimo quarto. Id tamen non officit missionis veritati; de qua sola asserenda nunc agitur; omiſſis cæteris, quæ in quæſtionem adducuntur a Viris Eruditis, de quibus alias fortasse sententiam meam aperiam.

XXXII.

Interim amicos nostros obtestor, ut boni consulant, quæ, licet aliena ab eorum sententia dixi, provocatus tuendæ veritatis desiderio, ad restituendam Ecclesiæ Gallicanæ Majestatem, aliquo pacto imminuram, ex depreſſa Originis illius vetustate; qua in rebus sacris non vulgarem venerationem conciliare solet, tum Ecclesiis, tum Imperiis Christianis, in quibus sunt constitutz. Quare non evertendas sed retinendas putavi, quæ vero nuncuntur traditiones nostras, præcipue cum in Ecclesia Romana ac toto in Orbe Christiano jam olim recepta fuerint, adeo ut non egeamus prava illa diligentia, quam adhibuerunt illi, qui etiam falsis atque confictis sub nomine veterum Auctorum monumentis vetustatem Christianæ Religionis sibi arrogare nituntur, vel etiam receptam confirmare. Tu vero, Vir Clarissime, pro ea, qua polles non solum eruditione, sed etiam prudentia, de nostro isto conatu, prout par est, decernes, & dignitatem Ecclesiarum Gallicanarum robustius vindicabis. Vale, Lutetiz Parisiorum, Nonis Septembris, anno MDCLVIII. Ita Petrus de Marca Origines Christianismi in Gallia describit, quibus addi

addi merentur ea, quæ Illustris Dn. de Franckenberg, sive Zechius, in eximio rerum Europæarum Commentario (Europ. Herold) de eodem argumento verbis Germanicis tradit. Clodoveo dem grossen König in Frankreich / danket ganz Frankreich die Befestigung des Staats / noch mehr aber die Christliche Religion. Denn er tödtete Anno 486. Syagrium, den Römischen Gouverneur, in dem übrigen Theile Galliz, und brachte es durch Befestigung seines Throns dahin / daß die Römische Kayser an Wiedereroberung der Gallischen Provinzien nicht weiter gedenden dürfften / verstörte das Reich der Gothen in Languedoc, und machte sich dieselbe Gegend Landes auch unterthan / bewang einen feinen Theil Ober-Teutschlandes / tilgte den Rest der Römischen Bottmäßigkeit auch in diesem Lande / machte ihm die Burgunder tributbar / und brachte auff Veranlassung seiner Gemahlin Chlotildis / die eine Christin / und aus Königlichem Burgundischen Geblüte entsprossen war / sich selbst und durch sein Exempel die ganze Nation zum Christlichen Glauben. Dann als er Anno 499. denen Sicambri im Lande zülich eine Schlacht lieferte / thate er ein Gelübde / daß er sich / dafern ihm der Christen Gott den Sieg verleihen würde / zum Christenthum wenden wolte: Da er nun das Glück des Sieges erlangt / begab er sich mit grosser Devotion zum Christlichen Glauben / und liesse sich zu Rheims vom Bischoff Remigio, nebst Annehmung des Nahmen Ludwigs / tauffen / dahero Rheims noch bis auff diese Stunde der Erönungs Ort derer Könige in Frankreich geblieben. Er war nach den Römischen Kaysern der erste unter allen Königen / welcher die Christliche Religion annahm / deswegen ihm der Titul des Allerchristlichsten und des erstgebohrnen Sohns der Kirchen bezeuget wurde / aus welcher Titulatur die nachfolgende Könige in Frankreich sich des Vorsizes über andere Könige / ausgenommen den Kayser / angemasset. Bey der Tauffe soll in Ermanglung des Oels / eine Taube von dem Himmel kommen seyn / und ein Gefäß mit Oel gebracht haben / womit Clodoveus gesalbet worden; Inmassen denn die Könige in Frankreich mit diesem heiligen Oel aus der sogenannten Ampulla Rhemensi bey ihrer Erönung noch allemahl gesalbet werden; Dazumahl soll auch ein Engel einen Schild mit Lilien gebracht haben / welcher noch zu Rheims als ein Heiligthumb / aufgehoben wirdt / worauff Clodoveus die 3. Kröten / oder Vinen / aus dem Frankösischen Wapen genommen / und dargegen vorgedachte 3. Lilien hinein gesetzt haben soll.

So soll auch eine Bahn vom Himmel gefallen seyn / welche die Frankosen Oriflamme oder Auriflamme, weil sie von Gold / und Feuerfarbener Seide gewesen / insgemein aber die Standarte der Abbtz S. Dionysii nennen / und welche die Könige in Frankreich vor diesem im Kriege gebraucht. Endlich soll auch dieser König zum erstenmahl die Heiligungskraft der Kröpfe empfangen haben / wiewohl andere solches Clotario I. andere Ludvig IX. und andere Philippo VI. zuschreiben.

Sub Imperio Decii Dionysius & Martialis cum Collegis aliis in Galliam venerunt uti Gregorius Cæsaradunensis testatur. Dupinus p. 184.

ORIGINES CHRISTIANISMI IN SUECIA.

BERO, vel Biorno III. primus fuit Christianus REX Sueciæ, ex sententiâ Johannis Loccenii, rerum Suecicarum peritissimi. Quippe Carolus M. Imp. pius & DEI amans Princeps, divino haud dubie instinctu Exteriorum & Borealium amicitias appetebat, ut illas à spissis errorum tenebris ad veram DEI cognitionem alliceret, aut saltem Christianos illos, qui sub eorum Imperio & persecutione degebant, quâ posset ope, sublevaret. Ab excessu Caroli M. Ludovicus pius, paternæ pietatis & amicitie erga Biornonem Hæres, Anſchatium in Sueciam mittebat, qui Birce ad sesquiannum verbum DEI cum fructu docuit & propagavit. Cum Biornone autem fatiſ fundito extinctus jacuit Christianæ Religionis ardor usque ad Stenchillum Regem: Etenim pagana superstitione tam altas radices egerat in animis hominum, ut ad eam extirpandam præsentiori luce opus esset. Ita scribit Johannes Loccenius, cui Frid. Gronovius magnificum dedit testimonium. Exstat Loccenii Historia Suecica, Anno 1676. tertiâ vice cum Antiquitatibus Sueco-Gothicis edita Lipsiæ & Francofurti.

Huc pertinent, quæ Andreas Bureus, Suecus, in Regni Sueciæ Geographicâ & Politicâ descriptione de Originibus Christianismi in Suecia recensuit.

ANDRÆ BUREI, SUECI, RELATIO DE PROPAGATIONE RELIGIONIS per Sueciam, ejusdemque Reformatione tempore LUTHERI;

item Serie

Archiepiscoporum Upsalienſium.

Imperante Carolo Magno, anno DCCC. sacrosancta doctrina Evangelica primum ad Saxoniam, deinde ad Regna Aquilonaria, DEO misericorditer providente, pervenit. Siquidem is diu multumque laboravit, antequam

Caroli M.
Imp. studio
doctrinae E-

Saxo-

T t t

vangelica ad Suecos pervenit. Saxoniam à fœcis Diis & Idolis posset avertere. Sed tandem bello triginta annorum defatigata, quàm abjectis Idolis verbum DEI acceperisset, mox tot sanctissimi & doctissimi illi Viri in illâ emergere cœperunt; ut, quæ prius fœdos fœdæ Idololatriæ cultores genuisset, post illa Viros clarissimos, & Apostolicam vitam proferentes, ad vicinas & remotas terras ad lucrandum Christo animas, destinaret. Quippe, vivente adhuc Carolo Magno, complures magnæ sanctitatis Viri, & in lege Christi doctissimi ex Saxonâ in Gothiam & Sueciam pervenerunt, atque in diversis ejus locis Idololatriam impugnantes, divini verbi semina sparsere. In quorum numero erat ille Herbertus, quem Ecclesia Lincopensis protopastorem suum recolit & veneratur. Verùm, quia nondum venerat plenitudo temporis, quod DEUS providerat de Suecis nostris, (quibus usque ad horam undecimam otandum erat,) supervenit inimicus homo, & tenerum semen, ne in fructum erumperet, conculeavit. Consumpris enim verbi DEI nuntiis, partim naturali, partim violentâ morte, & periecutione, plerique Gothi ad Idololatriam reciderunt. Pius Imperator sollicitè interim laboravit, quomodo Regna Aquilonaria ad fidem reducerentur; duas Ecclesias cathedrales, Hamburgensem nempe, & Bremenensem, erexit;

Relapsus Gothorum ad Idololatriam.

ex quarum collegiis assumi possent Viri religione & doctrina præclari, qui per Regna Aquilonaria Evangelium Christi prædicarent. Verum, dum hæc urget, per mortem ad cœlestem patriam est evocatus. Optimo Patri filius optimus Ludovicus anno Domini 814. successit. Qui nihil à paternâ pietate degenerans, Christi Religionem totis viribus augere studuit; curamque præcipuam gessit de Regnis Aquilonaribus ad Christi fidem convertendis. Anno VI. Imperii ejus fundari cœptum est Cœnobium Corbejense, ad Visurgum fluvium in Saxonia, in Diocesi Paderbornensi, translatis Patribus cum nomine de Corbeja Galliarum; (quæ in ripa Somme fluminis hodie apparet;) ut viri, sanctitatis & prædicatione verbi DEI celebriores, ex eodem Cœnobio assumpti, in omnem terram Aquilonarem transplantari possent.

GOTHORUM PONTIFICES.

Ansgarius, primus Suecorum & Gothorum Pontifex.

I. **ANSGARHUS** Suecorum Gothorumque primus Pontifex, in Gallia natus, vix puerilem ætatem egressus, reliquiis hujus mundi opibus, se in Monasterium Corbejense contulit. A cujus patribus benigne susceptus, & in lege DEI excellenter edoctus, in eum sanctitatis gradum ascendit, ut tandem omnia Aquilonaria Regna sanctimonia suâ & doctrina illustraret, factus eorum Apostolus, & præcipuus verbi divini prædicator. Venit autem in Sueciam circa annum Christi DCCCXVI. *Lupoldus* enim Bebenburgenfis, in libro, quem conscripsit, de Zelo Christianæ Religionis veterum Principum Germaniæ, dicit, in historia Francorum contineri, quod *Ludovicus* Imperator, *Caroli M. filius*, convertit Suecos ad fidem Christi per sanctum *Ansgarium*, anno Domini DCCCXVI. *Haraldum* verò, Regem, Dan-

Danorum Regis competitorum, Moguntia una cum Coniuge & filiis baptizari fecit, anno Domini DCCCXXXII. ut idem *Lupoldus* ex Francorum historia affirmat. Sciendum ergo ex testimonio *Cranzj*, non semel, sed sæpius, *Ansgarium* ad Regna Aquilonaria ad Christi fidem plantandam transivisse; & quidem ipsum eo tempore, quo supra dictum est, prima vice in Sueciam pervenisse. Cooperatores habuit *Gisselmarum* & *Wistmarum*: illum *Haraldo* Regi in Dania reliquit: hunc secum in Sueciam adsumpsit. Ubi benigne à Rege *Berone IV.* suscepti, in civitate Birchenli verbum DEI publice prædicare permisi sunt; totam civitatem Birchenensem, omnemque in circuitu regionem ad verum Dei cultum converterunt;

Gisselmarum
& *Wistmarum*
Ansgarius
cooperatores.

Idola destruxerunt, Ecclesias construxerunt; multosque per annum integrum Christo sunt lucrati. His in Suecia patratis, *Ansgarius* ad Hamburgensem Ecclesiam (ubi Episcopus erat) se contulit; relinquens suo loco apud Bircham sanctum Virum, *Simonem*, Pontificem, & *Nitarum* Presbyterum. Hi quum Christianam doctrinam prædicarent, gravissimas persecutiones ab infidelibus sustinuerunt, & tandem glorioso martyrio vitam consummarunt. Postquam sanctissimus Vir *Ansgarius*, relicta Suecia, in suas terras rediisset, illud pusillo gregi Christiano in Gothia accidit, quod in caulis ovium absente pastore & veniente lupo evenire solet. Quippe, occiso sanctissimo Episcopo *Simone*, & venerabili Presbytero *Nitardo*, magna Gothia pars ad idololatriam est relapsa. Hoc potissimum accidit ex eo, quia Rex *Ingellus* bellum susceperat in avunculum suum *Beronem*, ex quo certamine immortalis Dei cultus, qui tenera radice subaitebatur, pene eversa est. Remansit tamen aliqua pars populi in vero Dei cultu, sed occulte. Mortuo *Erico Sergerfel*, successit filius ejus *Ericus Aorfel*. Quo demoniis immolante, Pontifex, qui impiis sacrificiis præerat, subita cæcitate percussus, coram Rege & tota populi multitudine concidit. Qui postquam diu & frustra auxilia Deorum suorum prostratus implorasset, desperato penitus usu vivendi, in domum suam est reductus. Cui mater Jesu (uti narrat) in somno se ostendere dignata est, & ipsum filii sui inimicum increpare cepit; Noveris, inquit, iuste tibi illatum esse, quod patieris, qui honorem & obsequium DEO & Jesu Christo exhibendum, demoniis impendisti. Nunc igitur, si sanari vis, promitte, quod Idolorum cultu abjecto, de cætero fidem Christianam firma mente conservabis, servandamque omnibus prædicari curabis. Quod quum ille promississet, mox deteresa cæcitate caligine, lumen mentis & corporis recepit. Hanc gratiam consecutus Idolorum Sacerdos, mox Apostolica vice fungens, omne Regnum circumibat, mirabilia Dei prædicans, & annuntians, Christum verum esse lumen, ad revelationem omnium gentium. Favit illi populus, miraculi novitate attonitus, seque ad suscipiendam fidem Christi parat. Quo & ipse Rex commotus, oratores misit ad Bremensem Archiepiscopum pro viris doctrina & sanctitate præclaris, qui reparandæ fidei Christianæ essent idonei. Unde & Viri præclari missi sunt, *Adalvardus*, & *Stephanus*: qui, subversa Idolorum superstitiosa cultura, populo Christianam Religionem sedulo prædicarunt.

II. ADALVARDUS itaque secundus post *S. Ansgarium* Episcopus fidei Christi in Suecia, præsertim circa Upsaliam, prædicans, ad mandatum

Adalvardus,
Ansgarii
successor.

Archiepiscopi Bremensis, secutus est oratores Regis Stenhilli. A quo humaniter exceptus, in civitate Sigtunensi verbum DEI prædicavit, & Sacramenta distribuit. Sed populo ad Idola eversa fremente, ingens seditio orta est; & *Adalvardus* apud Upsaliam virginis cæsus, deinde ad civitatem Birchensem reversus, ibidem tandem vitæ finem & sepulcrum invenit.

*Stephanus
tertius Upsa-
liensis Epi-
scopus.*

III. STEPHANUS, qui una cum *Adalvarde* in Sueciam venerat, ipsi successit, & non tam metu mortis, quam Zelo propagandæ religionis, reli-
cta Upsalia, ad Helsingos se convertit. Huic genti non tam difficile fuit religionem persuadere, adeo, ut innumerabilis populus quantocius prædicatio-

ni illius acquieverit. Tandem consummato tam laudabili studio, in terris Helsingorum, quorum primus & præcipuus Apostolus erat, martyrio coronatus est; sepultus in Ecclesia & villa Norala, ad Australiorem partem Helsingiæ. Post cujus obitum Ecclesia Upsa-

*Olai, Regis
Suecorum,
iura pro Re-
ligione Chri-
stiana.*

liensis ad aliquot annos à pastoribus vacavit: donec *Olaus Shothornings*, Rex Sueciæ, Legatos mitteret ad *Eldredum*, Regem Anglorum, ut Viros aliquot in fide Christiana eruditos ad se mitteret. Is misit *S. Sigfridum*, Archiepiscopum Eboracensem; qui relicta patria ad Gothiam meridionalem pervenit, ubi nunc exstat Ecclesia cathedralis Vexionensis, quam erigendam curavit.

Mox ad Regem se contulit; qui in fide eruditus ac confirmatus, statim suscepto per manus Pontificis baptismatis Sacramento, arcem regiam Hufabii in Ecclesiam consecrari præcepit; in qua sanctus Episcopus diuturniorem moram trahens totam Westro Gothiam ad Christum convertit & baptizavit. Demum multis miraculis clarus, labore defessus vitam finivit, & in Ecclesia Vexionensi sepultus, in sanctorum numerum postmodum fuit relatus.

*Suerinus, IV.
Upsaliensis
Episcopus.*

IV. SUERINUS, quartus Ecclesiæ Upsaliensis Episcopus; Hic intrepido animo destructis Idolis verbum DEI annunciavit; & tandem plenus dierum in Domino defunctus est.

*Nicolaus,
quintus Up-
saliensis Epi-
scopus.*

V. NICOLAUS, quintus Ecclesiæ Upsaliensis Episcopus, magnæ eruditionis & singularis sanctimonie, incidit in felicia tempora Ingonis, Regis Junioris, quum jam tora patria verum DEUM agnosceret. Itaque ab optimo Rege liberaliter sustentatus, libere fidem Christianam prædicabat, Deoque & eidem Regi fidelissimum populum efficiebat. Rege vero veneno extincto, optimus quoque pastor ex animi mœreore piè in Domino vitam finivit.

*Sueno, sextus
Upsaliensis
Episcopus.*

VI. SUENO, sextus Upsaliensis Episcopus, Ecclesiam à multis incommodis, quæ discordiam civilem comitari solent, prudenter præservavit: Sedavitque domesticum bellum inter Sueciam & Gothiam ob electionem Regis enatum; & electo demum *Suerchero* Rege, quietiora fortius est tempora.

Quorum commoditate ira ususest, ut magnum ubique animarum lucrum faceret. In primis ipsum Regem ad multa præclara opera pietatis induxit. Hic enim inter cætera for Regiæ magnificentie præclariora monumenta, monasterium Alvastræne construxit, in quo & sepultus est. Episcopus quoque haud diu post illum superfuit.

VII. D.

VII. D. HENRICUS, septimus Upsaliensis Episcopus, totius Findlandiæ Apostolus & patronus; qui relicta patria, in qua natus erat, exemplo S. Sigfridi, in Sueciam veniens, *Erico R.* (qui postea Sancti nomen meruit,) auctor fuit, ut memorabilem illam militiam in Findlandos Idololatrias pro dilanda fide Christiana susceperet. Quos bello adortus, comitem habuit *Henricum* Episcopum; in pugna cœuente Findlandi superati manus victori Regi porrexerunt. Relictus post victoriam *Henricus* Pontifex apud Findlandos, eos ad Christum convertit & baptizavit anno MCL1; tandemque Rex glorioso martyrio pro religione & iustitia certans occubuit, & in Ecclesia Aboensi est sepultus.

Henricus, septimus Episcopus Upsaliensis.

VIII. COOPMANNUS, octavus Episcopus. Postquam S. Henricus, auctoritate summi Pontificis Adriani Papæ IV. anno MCLIV. ad diocesium Aboensem, quam nuper ad Christum converterat, esset translatus, in locum ejus successit; sed post Regis *Erici* martyrium, vix duobus annis revolutis, in fata concessit.

Coopmannus octavus Episcopus Upsaliensis.

Hactenus Suecia tantum Episcopos habuit; Carolus autem Rex, qui *Erico* successit, ut suos ab extraneo jugo in sacris eriperet, ab Alexandro III. Papa Rom. pallium Archiepiscopale petiit, & haud difficulter impetravit.

ARCHI-EPISCOPI UPSALIENSES.

I. STEPHANUS, primus Upsaliensis Archiepiscopus, ex Ostrogothia ortus, in lege divina & humana excellenter eruditus, mundanæ felicitatis contemptor, eam monastico instituto sub Regula divi *Bernardi* in Monasterio Alvastrænsi commutavit. Ex quo Monasterio Rex Carolus, ob eximiam ejus eruditionem & vitæ sanctimoniam, evocandum curavit. A Sueciæ & Gothiæ incolis, ut Pater Patriæ coli meruit, & ad maximum Pontificatum primus omnium in terris Succorum sublimatus est. *Alexander* autem Papa comperta Viri dignitate, missa ab urbe Roma pallio, Archi-Episcopali prærogativa ipsum tempore *Friderici* primi Imperatoris insignivit; adjecta duplici cruce, auro & gemmis illustri, cui lignum sanctæ crucis erat inclusum. Præterea & singulari dono librum Evangelicorum ei contulit: quo ipsum Legati munere apud externos & novellæ fidei populos instruxit. Obiit anno MCLXXXV. & Pontificatus sui XXIII. translatus in Monasterium Alvastrænsæ, unde prius evocatus fuerat.

Stephanus, primus Archiepiscopus Upsaliensis.

II. JOHANNES, secundus Archi-Episcopus Upsaliensis, *Stephano* succedens, à *Lucio III.* Papa, tempore *Friderici II.* Imperatoris, confirmatione & pallium est consecutus; sed anno Pontificatus sui tertio occisus fuit à paganis Estonibus in propriis ædibus Almerstok, anno Dn. MCLXXXVIII. & sepulturæ traditus in Ecclesia Upsaliensi.

Johannes, secundus Archiepiscopus Upsaliensis.

III. PETRUS, tertius Upsaliensis Archi-Episcopus, impetrato à *Clemente* Papa, ejus nominis tertio, circa tempora *Henrici* Imperatoris, pal-

Petrus, tertius Archiepiscopus Upsaliensis.

Episcopus Upsalienfis.

imperaret.

In tumultu domestico inter Suerconem Regem & proceres, quem Archipræful sedare moliebatur, extinctus est, & sepultus Upsaliæ anno MCXCIIIX, XVIII.

Septembr.

Olaus, quartus Archi-Episcopus Upsalienfis.

Valerius, quintus Upsalienfis Archi-Episcopus.

Olaus, sextus Upsalienfis Archi-Episcopus.

Jerlerus, septimus Upsalienfis Archi-Episcopus.

Falco, nonus Archi-Episcopus Upsalienfis.

Jacobus ERLANDI, decimus Archi-Episcopus Upsalienfis.

Nicolaus III. Papa consecratus, multum in Pontificatu laborem & dolorem

lio Archiepiscopali, tanto feliciorem occasionem propagandæ religionis Christianæ sortitus est, quanto nobilior tum Rex *Canutus*, nimirum filius *S. Erici*, imperaret. In tumultu domestico inter Suerconem Regem & proceres, quem Archipræful sedare moliebatur, extinctus est, & sepultus Upsaliæ anno MCXCIIIX, XVIII.

IV. *OLAUS Lamba-Tunga*, ab Innocentio, Papa III. (tempore Henrici VI. Imperatoris) confirmatus, & pallio Archiepiscopali insignitus, paucis annis præfuit, anno MCC, 3. Novembris, Upsaliæ sepultus.

V. *VALERIUS*, Olao furiogatus, quintus Upsalienfis Archi-Episcopus, brevi quoque tempore præfuit, obiitque anno MCCXIX, VII. Idus Aprilis, in Ecclesia Upsalienfi honorifice sepulture traditus.

VI. *OLAUS*, sextus Upsalienfis Archi-Episcopus, postquam ab Henrico Papa III. pallium acceperat, satis tranquillum Pontificatum principio habuit. Postea per discordiam Folchungorum disturbatum est Regnum, ob mortem Regis *Johannis*, in cujus locum constitutus est *Ericus* cognomento

Balbus. Et Præful hic in fata concessit anno Christi MCCXXXIV, XIII. Cal. Aprilis.

VII. *JERLERUS*, à Gregorio IX. Papa fuit confirmatus. Hujus tempore *Ericus* Balbus Rex multa Privilegia, libertates immunitatesque Ecclesis & Ecclesiasticis personis concessit. Constituit quoque in Ecclesia Upsalienfi duas insignes Prælaturas, totidemque canonica Sacerdotia, quibus præpositus Archi-Diaconus & duo canonici honeste foveri possent. Eo tempore Tavastis armis superati, ad fidem Christi & obedientiam Regis adducti sunt. Quibus *Jerlerus* Thoma Episcopum Aboensem antistitem dedit. Obiit anno Christi MCCLX, V. III. Cal. Septembris. Sepultus Sigtunæ in Monasterio prædicatorum. Quo tempore concilium à *Gustelmo* Cardinale Sabinensi in Seheningia, vetustissimo Ostrogorthorum oppido, sub Innocentio IV. fuit celebratum, & interdictum Sacerdotibus Suecorum matrimonium; quo ad ea tempora, more Græcorum, utebantur.

VIII. *LAURENTIUS*, monasticæ vitæ sub Regula *Francisci* addictus; summo ardore & constantia fidem incolis Regni prædicavit; & vitæ curriculo absoluto sepultus est Enecopiæ apud fratres suos minores anno MCCLXVII. III. nonas Martij.

IX. *FALCO*, ex Archi-Diaconatu assumptus, à *Gregorio X.* Papa consecrationem & pallium consecutus est. Hic Ecclesiam Upsaliensem magnifice construxit: Archi-Episcopalem sedem ex antiqua Upsalia in novam transtulit, & in ea ipsa metropoli octo canonica Sacerdotia constituit. Et postquam omnia in Regno composuisset, in fata concessit. Sepultus Upsaliæ anno MCCLXXVII. V. nonas Martij.

X. *JACOBUS ERLANDI*, tempore Rudolphi Imperatoris Romanorum à *Nicolaus III.* Papa consecratus, multum in Pontificatu laborem & dolorem

postquam omnia in Regno composuisset, in fata concessit. Sepultus Upsaliæ anno MCCLXXVII. V. nonas Martij.

X. *JACOBUS ERLANDI*, tempore Rudolphi Imperatoris Romanorum à *Nicolaus III.* Papa consecratus, multum in Pontificatu laborem & dolorem

postquam omnia in Regno composuisset, in fata concessit. Sepultus Upsaliæ anno MCCLXXVII. V. nonas Martij.

jorem invenit. A quo consumptus, diem obiit Upsalix, anno MCCLXXXI. ibique sepultus est VIII. Cal. Novembris.

civus Archi-Episcopus Upsalienfis.

Deinceps metropolis Upsalienfis per annos XIV. vacavit: nam tres quidem successive electi sunt Archi-Episcopi; nempe *Johannes Odalphi*, *Magnus Roetij*, *Johannes Episcopus Aboensis*: sed quoniam pallium à sede Romana non obtinuerunt, inter Archi-Episcopos communiter non numerantur.

XI. NICOLAUS ALLONIS, Anagninum se se, (quæ tunc erat curia Pontificis Romani) contulit, palliumque Archi-Episcopale facile impetravit. Inque patriam reversus, & summo honore à Rege *Birgero* exceptus, post multa præclare acta ad patriam coelestem transmigravit, anno MCCCIV. sepultus Upsalix, XI. nonas Februarij.

Nicolaus Allonis undecimus Archi-Episcopus Upsalienfis.

XII. NICOLAUS CATULLI, ob egregia in patriam merita dignus habitus fuit, qui Nicolao succederet. Hic enim prius Episcopus Arosiensis, pallium à Clemente V. circa tempora Henrici VII. Imperatoris obtinuit. Ericum & Valdemarum, fratres Regis *Birgeri* (eo quod Petrum Arosiensem Episcopum in exilium egerant), excommunicavit; qui facta penitentia, calicem magni ponderis ex auro purissimi & alia donaria prædiosa, Ecclesie Upsalienfis contulerunt. Hinc Nicolaus statim, postquam ad Archi-Episcopatum pervenit, obtinuit à Rege *Birgero* Privilegia & libertates pro tota Ecclesia Suecana, prout in literis *Birgeri* continentur. Optimus Pontifex, magnitudine doloris ob discordiam civilem obrutus, in fata concessit præmatura, anno MCCCXIV. III. Cal. Junij.

Nicolaus Catulli, duodecimus Archi-Episcopus Upsalienfis.

XIII. OLAUS, Sapiens agnominatus, à Johanne Papa XXII. tempore Ludovici IV. Bavari, Imperatoris, confirmatus, & pallio Pontificali decoratus est, anno MCCCXV; Hic incidit in ea tempora, quibus implacabile odium viguit inter Regem *Birgerum* & fratres ejus; ad quod compescendum, plurimum, verum frustra, laboravit. Tandem laboris pertæsus in Christo beate obdormivit, anno MCCCXXX. III. Id. Mart. Hujus *Olai* tempore Regnum post miserum fatum Regis *Birgeri* vacavit. Suffectus autem Magnus *Smeck*, *Ingebergis filius*, cum Consiliariis, (tamen minorennis) omnia Ecclesiasticorum Privilegia confirmavit.

Olaus, decimus tertius Archi-Episcopus Upsalienfis.

XIV. PETRUS PHILIPPI, à Johanne Papa XXII. tempore Ludovici Imperatoris, in locum demortui *Olai* suffectus, & pallio Archi-Episcopali insignitus est. Contemptis mundi illecebris & vanitatibus se totum divinæ religionis obsequio mancavit; susceptoque S. Dominici habitu, insignem se divini verbi prædicatorem præbuit. Multos sua patientia eo traduxit, ut humanius & mitius Clericos tractarent. Obiit anno MCCCXLI. Sepultus Sigtunæ apud fratres prædicatores.

Petrus Philippi, decimus quartus Archi-Episcopus Upsalienfis.

XV. HEMMINGUS, à Benedicto XII. Papa, tempore Ludovici II. Imperatoris accepto pallio, meruit inter Archi-Episcopos numerari: antea

Hemmingus, decimus quintus Archi-Episcopus.

Episco-

piscopus Upsalienfis. Episcopus Arosiensis. Hujus tempore terra Scania gravissima servitute à Teutonicis premebatur. In qua in libertatem vindicanda plurimum hic preful laboravit; ad Vardbergum, oppidum Hallandiae, medio Novembri, cum omnibus Episcopis suis, & Petro Archi-Episcopo Lundensi, profectus: ubi consentientibus & perentibus Rege Daniae *Christophoro*, totoque Danico Senatu, ingenti summa, nimirum 2000. librarum argenti puri, Holstatis soluta, Scania Imperio Suecico adjudicata est. Quam tamen anno MCCCXL. Valdemarus, Rex Daniae sibi vindicavit, abusus simplicitate Magni Smeh, ac dolo liberis ejus omnibus combustis. Post hæc & alia præclarain patriam merita, æterna dignus memoria, defunctus est, anno MCCCLI.

Petrus Gothus Schoningensis, decimus sextus Archi-Episcopus Upsalienfis.

XVI. PETRUS GOTHUS SCHONINGENSIS, per Clementem Papam VI. tempore Caroli IV. Imperatoris, ab Ecclesia Lincopensi ad Upsaliensem translatus, meruit Archi-Episcopali pallio decorari. Hic ab Infantia bonis literis & moribus à Parentibus suis in oppido Schoningensi antiquissimo Ostrogorthorum fuit imbutus, unde multi sancti Pontifices & Prælati originem traxisse memorantur. Hic bonus Pontifex plurima incommoda perpeffus in aula Regis Magni Smeh, eorum pertæsus tandem in Christo pie obiit, anno MCCCLXVI. XVIII. Octobris.

Birgerus Gregorii, decimus septimus Archi-Episcopus Upsalienfis.

XVII. BIRGERUS GREGORII, ab Urbano Papa V. imperante Carolo IV. confirmatus, & pallio Archi-Episcopali in Viterbio decoratus est. Hujus, quanta fuerit in sacris literis divinisque & humanis legibus scientia, satis ostendunt Ecclesiasticae historiae, quæ ab ejus fecundissimo ingenio prodierunt. Hoc tempore missi sunt in Sueciam fratres Dominicani & Franciscani. Hic Birgerus anno Domini MCCCLXXVII. primo die Junij, in

oppido Telgenfi, celebravit concilium Provinciale contra usurarios & alios errores. Item Concilium Provinciale celebravit Upsaliae. Idem cum Episcopis suis & omnibus Abbatibus Regnorum Sueciae & Gothiae scripsit Urbano & Gregorio II., & Urbano VI. pro canonizatione S. Brigittæ; prout in examine ejus inter acta producta, sub eorum sigillis, Romæ in hospitali ejusdem S. Brigittæ demonstrari potest. Ab eodem anno MCCCLXXX. die XL. mensis Septembris, celebratum est Concilium Provinciale in oppido Telgenfi. Hic & legendam S. Brigittæ composuit, in qua continentur hæc verba: Beata Brigitta, in Regno Sueciae oriunda, non solum juxta revelationem divini sibi factam ex sanctorum ibidem Regum progenie, qui suis sanctis promeruerunt meritis, (en fermentum Papisticum!) ut magnificaret Dominus misericordiam suam cum illa, illustrem duxit originem; verum etiam de nobilibus devotisque progenitoribus & parentibus nata fuit. Post plurima præclara facta obiit hic Pontifex anno MCCCLXXXIII. V. to, Idus Martij.

Henricus, decimus octavus Archi-Episcopus Upsalienfis.

XIIX. HENRICUS, ob excellentiam animi dona vitæque probitatem ab Urbano VI. quo tempore Venceslaus imperare cepit, pallio Archi-Episcopali meruit honorari, Margaretha imperium super Sueones tenente. Multa salutaria consilia contulit cum senatoribus, ut Sricum Pomeranum in Regem suum Margarethæ eligerent, à quo non parum molestiæ perceptor.

post-

postquam Margerethæ filius, filius adoptivus effectus est, una cum ea multis annis regnans: de provisionibus quippe Ecclesiarum se ingerere nitebatur; sed constantia & magnanimitate Pontificis repressus, minus audere cepit; donec mortua Regina Margaretha plenior occasione deestabilis sui propositi assequeretur; prius tamen Henricus requiem in cœlo nactus est, anno MCCCXVIII. XIV. Martij.

XIX. JOHANNES GERICHINI, natione Danus, à Gregorio XII. temporibus Roberti Bavari Imperatoris confirmatus, & pallio insignitus, per aliquot annos majore usus est licentia, quam Pontificem decebat. Temporalibus enim se se negotiis immiscuit, Regalia tributa colligendo, & Clerum Diœceseos suæ extorsionibus affligendo. Colonis item Ecclesiarum gravis & intolerabilis erat nimia hospitalitate & exactione. Consistoriales suos contemptui habuit, tam in consiliis, quam conversatione. Cum mulieribus nobilibus nimiam familiaritatem habuit: quare Consistoriales tam scriptis, quam vivæ vocis oraculo, multipliciter eum sunt adhortati, & fideliter monuerunt. Ortaque tandem gravi infamia, Regis quoque animus contra eum graviter commotus est. Unde tam per Regem, quam per Capitulum impetratus est in causa ipsius judex delegatus Archi-Episcopus Rigenfis: qui propterea Holmiam venit: causaque cognita & relata ad Papam, privatus est Upsaliensi Præfultu, & in carcere Regis conditus. Elapsus autem è carcere venit Islandiam, factusque Episcopus Scalatenfis, à rusticis Diœceseos ejusdem crudelissime fuit in teremptus.

Johanne Gerichini, decimus nonus Archiepiscopus Upsalensis.

XX. JOHANNES HAQUINI, Gothus Vastenenfis, licet ante assumptionem Monachus esset, de ordine S. Brigittæ Vastenenfis, & vitæ san- & imonia insignis; tamen à patribus Ecclesiæ Upsaliensis nequaquam fuisset electus, nisi Rex Ericus mandasset, qui Pontifici Martino, V. Papæ tempore Sigismundi Imperatoris scripsit, & huic pallium Archi-Episcopale gratis impetravit, eâ conditione, ut deposito habitu ordinis S. Brigittæ in posterum uteretur habitu eorum, qui vocantur Canonici regulares Augustini. Fuit devotus, modestus ac prudens; renissus tamen in officio suo pastoralis Regem tempore suo pro magna parte consiliis suis dirigebat. *Edificavit Upsaliæ domum lapideam novam in curia Archi-Episcopali, & tandem morbo lepræ infectus, obiit subito in negotio visitationis, anno MCCCCXXI, V. to Id. Februarij.*

Johannes Haquini, vigesimus Archiepiscopus Upsaliensis.

XXI. OLAUS LAURENTII, Treudæ non procul ab Upsalia natus, primum domesticis præceptoribus traditus, super omnes coetaneos suos eruditione & moribus enituit. Deinde & missus est à Capitulo & Patribus Ecclesiæ Upsaliensis ad præclaram universitatem Parisiensem, in qua brevi doctissimos Viros ingenio, facundia, prudentia, visus fuit superare. Quibus virtutibus ornatus, summo gaudio in patriam reversus excipitur, & præposituræ dignitate omnium consensu honoratur. Igitur mortuo Johanne Haquini concorditer electus est in Archi-Episcopum; & difficillimo itinere per Finnoniam, Livoniam, Borussia, Silesiam profectus, Romam tandem appulit, & benevole ab Eugenio Papa (tempore Sigis-

Olaus Laurentii, vigesimus primus Archi-Episcopus Upsaliensis.

mundi Imperatoris) consecrationem & pallium impetravit. Quo comperto Rex Ericus implacabili exarsit odio, & summo conatu hanc studuit electionem & consecrationem impedire, & hunc Olaus falso apud Papam accusavit. Durante hac discordia inter Regem Ericum & Olaus, substituit Rex alium Archi-Episcopum, nomine Arnoldum Clementis, Bergensem Norvegianum; qui à Deo protinus percussus crudeli morte expiravit. Huic Rex alium substituit Norvegianum, nomine Zorlacum, qui cognita dissensione in Regno fugam paravit. Sub hoc tumultu Olaus Regi est reconciliatus, & ad Ecclesiam Upsaliensem magna lætitia reductus; tandemque veneno extinctus perit, anno MCCCCXXXVIII. VII. Cal. Julij.

Nicolaus Ragvaldi, vigesimus secundus Archi-Episcopus Upsalien- sis.

XXII. NICOLAUS RAGVALDI, Gothus Vexionensis, post obitum Olai postulatus est Archi-Episcopus, Vir multæ eruditionis & prudentiæ. Talem se Regi & Patriæ præbuit, ut omnium aqulionarium Regnorum Pontifices præcellere putaretur. Nam unus ex omnibus electus, qui nomine Regis quatuorque Regnorum ad concilium Basiliensem mitteretur, à patribus summo honore fuit exceptus, & præ cæteris omnibus congregatis dignus iudicatus, qui perplexam & diuturnam illam discordiam inter Regem Galliarum & Ducem Burgundiarum, una cum Archi-Episcopo Nicolsiensi exstingeret; quod & prudenter & sedulo perfecit, à Principibus ipsis jam reconciliatis, donis magnificentissimis ornatus. Plurima præterea laude digna effecit, inter quæ hoc præcipuum, quod ad honorem patriæ, historiam de antiquitatibus, origine, progressu, victoriis & eminentia Gothorum pertexuit, & in publico omnium consensu ita petoravit, ut persuasum esset Patribus, Regi Gothorum nulla injuria primum deberi locum inter Reges & Principes Christianos. (Exstat hæc oratio apud Johannem Magnum Lib. XVI. Cap. 28.) obiit anno Chr. MCCCCLIX, X VII. Febr. & Upsaliæ sepultus est.

Johannes Benedicti de Sadelstade, vigesimus tertius Archiepiscopus Upsalien- sis.

XXIII. JOHANNES Benedicti de Sadelstade, Vir nobilitate & litterarum præstantia præclarus, communi patrum consensu post fata Nicolai ad dignitatem Pontificiam ascendere meruit. Et, quoniam eo tempore Schisma vigeat in Ecclesia Romana inter Felicem & Nicolaum, missi sunt solennes nuntii à capitulo Upsalienfi, qui confirmationem & pallium electo Pontifici suo impetrarent; plures item alii cum hujusmodi mandato, ut ab invicem divisi, per diversas transirent nationes, diligenter inquisituri, ut haberetur pro indubitato Apostolico successore; quem autem cognoscerent pro vero haberi summo Pontifice, ab illo confirmationem & pallium postularent. Altera pars ad concilium Basiliensem, altera Romam se contulit ad Nicolaum, Papam V. Qui eidem electo Archi-Episcopo rescripsit, præcepitque, ut, damnati concilij Basilienfis confirmatione rejecta, à se unico & vero summo Pontifice acciperet confirmationem. Hic Præsul, incolis Regni enixe petentibus, ut se à tyrannide Regis Caroli liberaret, Regi bellum movit, eumque Stockholmiæ multitudine incolarum stipatus obsedit. Rex fugam capeffere coactus, Gedanum se contulit. Archi-Episcopus autem cum paucis Consiliariis imprudenter Christianum, Regem Daniæ, in Regnum accersitum, Stockholmiæ temere & absque Senatus

Regni

Regni consensu decretoque populi coronavit. Quod illius factum Christiernus postea summa ingratitude compensavit, & Præfulem absque iusta causa secum captivum in Daniam abduxit, perpetuoque carceri mancipavit; donec Catillus, Episcopus Lincopensis, collectis undique copiis, Christiernianæ factionis homines ex Suecia eiecit, Carolum ex Borussia revocavit, Archiepiscopumque e manibus & carcere Christierni eripuit, eumque ad suam metropolim redire permisit, Patria cum Rege & Pontifice in libertatem & tranquillitatem restituta.

XXIV. JACOBUS ULFONIS, quum Romæ intellexisset, Regem Carolum in locum defuncti Johannis Archi-Episcopi quendam Tondonem, Decanum Lincopensem, capitulo invito, intrussisse, indignissime tulit eam Regis præsumptionem, quæ legibus divinis & humanis nimium repugnare sibi videbatur: ideoque sibi consecrationem & pallium impetravit à Paulo II. Papa, (tempore Friderici III. Imperatoris, anno 1469.) & limina Patriæ ingressus, spectator factus est atrocis prælij, quod anno 1471. VIII. Octobr. juxta mœnia civitatis Holmenfis inter Christiernum, ejus nominis primum, Regem Daniæ, & Stenonem Sture, Regem Sueciæ gubernatorem, commissum fuit. Senatorum enim rogatu in numerum Senatorum adscriptus est; quod tamen strenue recusabat. Hic Pontifex multis injuriis laceratus atque defatigatus, circa quadagesimum sextum sui Pontificatus annum, Archiepiscopatum in manus Leonis Papæ X. in favorem Gustavi Trolle resignavit, & supervixit annis VIII. Tempore hujus Archiepiscopi Jacobi erat in Suecia Bartholomæus de Camerino, quæstor Innocentii VIII. qui maximum thesaurum de Regnis Aquilonaribus exportavit, sub prætextu debellandi Turcam. Mors hujus Archiepiscopi incidit in annum 1522. nec corpus ejus permixtum est Ecclesiasticæ sepulturæ commendari ante annum 1526. quod tunc translatus fuit ex Monasterio Carthusianorum Gripsholmensi, in quo obierat, & Upsaliæ honorifice sepultum IV. Febr. ejusdem anni. Inter cætera ejusdem Præfulis egregie facta haud minimum est, quod summa cura & industria allaboravit, ut Academia institueretur Upsaliæ, consilio Cleri totius Regni in eum finem coadunato, & Regis consensu impetrato: è Synodo quoque Romam cum literis ablegatus est Ragnaldus Ingemundi, Canonicus Upsaliensis, qui ea, quæ jam commonstrari possunt, privilegia Sixti IV. Pontificis, anno ClōCCCCXXVI. III. Cal. Martij, in urbe Roma exarata, obtinuit; quibus Upsaliensi Academiæ eadem prorsus immunitates, quæ Bononiensi, conceduntur.

XXV. GUSTAVUS TROLLE, patrem habuit Ericum Trolle, genere, eruditione, virtutibus nobilissimum; Huic confirmationem & pallium Steno Sture per literas petiit à Leone X. Papa, impetravitque anno ClōIXV. munus Pontificiale summa difficultate peregit, una cum Christierno Regno expulsum, & extra patriam mortuum.

XXVI. JOHANNES MAGNI, Gothus, Lincopiæ anno ClōCCCCCLXXXVIII. XI. X. Martij ex honestis parentibus natus, & eorum cura bonis literis mancipatus, laudabiles valde progressus in iis fecit non modo domi, sed & in clarioribus Germaniæ, Galliæ & Italiæ Academiis.

Jacobus Ulfonis, vigesimus quartus Archiepiscopus Upsaliensis.

Gustav. Trolle, vigesimus quintus Upsaliensis Archiepiscopus.

Joannes Magni, vigesimus sextus Archiepiscopus.

pus Upsalien-
sis. Jussus quoque est à Stenone Sture, Regni Sueciæ gubernatore, ad Romanam curiam se conferre, ut doctissimorum Virorum institutione & consuetudine talis evaderet, qualem Respublica Suecana unicè flagitabat. Et postquam gradu Magisterii in Gynnaſio Perusiano eſſet inſignitus, & Profeſſor Theologiæ factus, Roman ab Adriano VI. Papa ſuit evocatus; eique legatio in cauſa periclitantis fidei Romano-Catholicæ in Suecia eſt deſtinata. Qui, quum in Sueciam veniſſet, comperit, Guſtavum à Proceribus Regni ClloXXIII. VI. die Junij, in Regem fuiſſe electum & coronatum. Qui adeo in religione reſormata erat confirmatus, ut Legatus fruſtra in ipſo ab ea deducendo laboraverit. Nihilofecius à Rege & Proceribus Regni Capitulique Upsalienſis Archi-Epiſcopus, ſpecie recuſantis, electus eſt. Sed quum reſormatam religionem amplecti nollet, fruſtratus eſt officio Archiepiſcopali, Romanque reverſus. Ubi tandem mortuus anno ClloXXIV. XXII. die Martij. Hic hitoriam Gothorum ſumma diligentiâ & fidelitate conſcripſit, item hitoriam metropolitanæ Eccleſiæ Upsalienſis, Romæ editam ClloLX.

Hi præfati XXVI. Archi-Epiſcopi Romanæ religioni fuerunt additi, & à Pontificibus Romanis confirmati, & pallio Archi-Epiſcopali inſigniti.

Laurentius
Petri, epiſ-
mus ſeptimus
Archi-Epi-
ſcopus Upſa-
lienſis.

XXVII. LAURENTIUS PETRI, *Gothus*, poſtquam Johannes Magni Romam eſſet regreſſus, & reſormata religio ſecundum Confeſſionem Auguſtanam in Sueciam ſpargi & propagari cœpit, ad munus Archi-Epiſcopale, poſtulante Rege Guſtavo, & toto Capitulo Upsalienſi, electus eſt anno ClloXXXI. pallio Archi-Epiſcopali à Papa confirmari & decorari noluit; ſed ſimplici ſuffraganeorum electione & trium Epiſcoporum ordinatione fuit contentus. Hic *Laurentius* fratrem Germanum habuit *Olaum Petri*. Qui circa annum Chr. ClloXX. Wittebergæ ſtudit, & attentiffimus B. Martini Lutheri diſcipulus fuit: quem contra Papam legentem diſputantemque audivit, & publico ſcripto indulgentias Papales, impugnavit. Hic *Olaus* doctrina & moribus B. Lutheri ita informatus in Sueciam reverſus eſt, eo ferme tempore, quo Synodus Provincialis Stringenſis celebrata eſt, anno ClloXXIV, ubi *Guſtavus* electus eſt. Hic *Olaus* eandem, quam inbiberat, doctrinam publice & privatim coram Rege & Proceribus Regni, nullo reſiſtente, prædicare cœpit. Quæ ut vera & orthodoxa fuit, ita felicem & optatum progreſſum & eventum ſortita eſt. Hanc Rex amplexus eſt, & præſatus *Olaus* hoc ipſo ſingulari gratiam apud Regem conſecutus eſt, idoneumque naſcus eſt diſcipulum *Laurentium Andree*, Presbyterum & Archidiaconum Eccleſiæ Stringenſis: & uti *Lutherus* & *Melanchthon* in Germania; ſic hi duo in Suecia abjecto jugo Papali Eccleſiam, à ſæcibus Pontificis purgatam, in vera ſalutiſera Evangelica doctrina informarunt: ut item *Guſtavus* à ſervitute civili Rempublicam Suecanam adoptatam libertatem vindicavit; ita & hic eandem à ſervitute Ecclæſiaſtica in veram libertatem reſtituerunt, & per totum Regnum Evangelicam doctrinam ſeminarunt. Nec minori diligentiâ & dexteritate *Laurentius Petri*, Archi-Pæſul Upsalienſis in

Olaus &
Laurentius
Andree puri
Doctores
Evangelii in
Suecia.

hoc negotio laboravit; qui cum fratre suo Olao Sacra Biblia in linguam Suecicam ex versio-
ne Germanica Lutheri transtulit.

XXIIX. ABRAHAMUS ANDRÆ ANGERMANNUS, incidit in
tempora Johannis Regis tertij, sub quo vixit illud malum Liburgicum, mul-
tis exosum, cui se Archi- Episcopus opposuit. Cujus rei causa in exilium fu-
it pulsus. Quo sedato in patriam est reversus.

XXIX. OLAUS MARTINI, Vir singulari pietate & in sacris li-
teris apprime eruditus: in concionibus sacris excellens, quæ, si typis manda-
tæ essent, magnum ubique fructum commune Ministerium Ecclesiasticum
fentiret.

XXX. PETRUS KENICIUS, Bodoniensis, S.S. Theologiæ Doctor,
& Academicæ Upsalienfis Vice-Cancellarius; antequam ad hanc dignitatem
solenniter vocatus fuit, Ecclesiæ Scatinensi in munere Episcopali summa cum
laude præfuit: Vir mira sane gravitate & animi corporisque dotibus sum-
mè præclarus.

*Abrah. And.
Angerman-
nus, vige-
simus octavus
Archiepisco-
pus Upsalien-
sis.*

*Olaus Mar-
tini, vige-
simus novus
Archiep.
Ups.*

*Petrus Keni-
cius, trigesi-
mus Archi-
episcopus Up-
saliensis.*

DE ORIGINE CHRISTIANISMI IN DANIA.

Origines Christianismi in Daniâ vel digito tangit, id est, breviter tradit Cyriacus Span-
genberg in Speculo Nobilitatis, Adels-Spiegel/ Lib. VI. c.V. p. 50. ubi meminit,
quod Dani Seculo nono & decimo post Christum natum ad Christianam Religionem per-
venerint. Plura habet Fridericus Leutholf de Franckenberg, sive Illustris Zechius, Re-
gis Poloniarum & Electoris Saxoniz Consiliarius Intimus in eximio Tractatu, cujus titulus:
Europäischer Herold/ in cujus libri Tomo secundo p. 240. Origines Christianismi in
Daniâ ita describit. König Erich I. so A. C. 847. zum Dänischen Thron kommen/
hat die Glückseligkeit gehabt/ daß er die Christliche Religion nicht nur vor seine höchste
Königliche Person und sein Königlichcs Haus angenommen/ sondern auch durch S. Ans-
garium, Erzbischoff zu Bremen/ selbige in dem Königreich pflanzen lassen. Wievol
andere es seinem Heran Bruder und Reichs-Vorfahren Havaldo zuschreiben. Herge-
gen meldet König Erich/ Herzog in Pommern/ in seinem Verzeichnis vom Ursprung
der Dänen/ daß dieser König Erich I. den Christlichen Glauben wieder verläugnet/ und
alle Christliche Kirchen seiner Reiche und Lande schließen/ die Bischöffe und Clericcy
nidermachen lassen/ und das Volk zum Heidenthum zurückgezogen habe. Mit seines
Bruders Sohn/ König Guthorn in Norwegen/ habe er ein ferozes Treffen gehalten/
darinnen neben der grossen Menge beiderseits Armeen/ die Königliche Häuser einander/
verge-

dergestalt auffgerieben / daß nur ein einiger Prinz Erich Barn / König Sivards III. Sohn / übrig blieben / und dieser hat die Christliche Religion wieder angenommen und eingeführt / auch in die 40. Jahre regieret. Bey seinen Nachfahrern hat die Christliche Lehre veränderliche und mehrentheils beschwerliche Fälle gehabt / indem weder Regenten noch Unterthanen beständig dabey geblieben / und bald die H. Tauff empfangen / bald wieder zum Heydenthum / mit Verfolgung der Christen / sich zurückgeschlagen.

DE

ORIGINE CHRISTIANISMI IN POLONIA.

Illuſtris Fridericus Leutholf de Franckenberg, ſive Bernhard Zechius, in allegato-
rum Europæarum eximio Commentario, linguâ Germanicâ ſcripto, Tom. II. p. 306.
Origines Chriſtianismi in Poloniâ ita recenſet. Fürſt Ziernomiſius / war ein Friedlie-
bender Regent / welcher in ſeinem Alter einen Sohn / Namens Miecſo / oder Miecſi-
laus I. genandt / erzeuget / ſtarb A. Chr. 962. Gedachter ſein Sohn folgte ihm nach in
dem Regiment / er war blind gebohren / als er aber / damaliger Mode nach / im ſieben-
den Jahr ſeines Alters zuerſt das Haar abnehmen laſſen / und einen gewiſſen Rahmen
empfangen ſolte / wurde er ganz unvermutheter Weiſe ſehend / welches man vor ein gut
Omen aufnahme / daß er und die ihm unterthânige Nation zum Glanz und Licht deſſ
Chriſtenthums forthin gelangen ſolte. Inmaſſen auch alſo erfolget / daß er ſich A. C.
965. tauffen laſſen. Hiezu haben ihn einige Deutſche bewege / vorſtellende / wann er
ſich würde tauffen laſſen / und die Heydniſche Abgötterey ablegen / ſo würde er Kinder
bekommen. Dann ob er wohl ſieben Concubinen hatte / war er doch ohne Kinder.
Dieſen Vorſchlag lieſſe er ſich wohlgefallen / verſtieß die Heydinnen / und vermählte
ſich an Graulein Dambromiſin / oder Dambrawca / Herzogs Boleslai in Böhmen Toch-
ter / mit welcher er ſich und zugleich auch mit der Chriſtlichen Kirchen copuliren / auch
nach der Hand ganz Polen zum Chriſtenthum anführen lieſſe. Die Erzbistümer / wel-
che er geſtiftet / ſind Gneſen und Krackau / die Biſtümer aber Poſen / Breſlau / Cräu-
wiß / Woſto / Culm / Libus und Raminiey. Wozu ihm Papſt Johannes / der XIII.
durch den Biſchoff zu Tuſculo Egidium gute Anleitung gabe. Es ließ auch dieſer erſte
Chriſtliche Fürſt Papſt Benedict VII. umb die Königlich Kron und Titul anſuchen /
erlangte aber ſelbige deſwegen nicht / weil der Papſt nicht recht trauen wolte / ob der neue
Chriſtl. Regent in der Religion auch beſtändig ſeyn / oder es nach Art ſeiner Nachbarn /
der Schweden / machen würde. Mittlerweile bekam Miecſiſlaus I. einen Sohn / wel-
chen er Boleslau nennen ließ / welches ſeinen Eifer vor die Chriſtliche Religion noch
mehr anflammete / daher er ein Geſetz ertheilte / daß / wann in der Meſſ das Evangeli-
um geleſen wurde / die anweſende ihre Sebel halb auß der Scheiden ziehen / und hiedurch

Die

die Beschützung der Religion / dazu sie sich in Bereitschaft setzten / andeuten sollten. *ac. Hæc Zechius. Consentit Johannes Dlugossius, sive Longinus, Canonicus quondam Cracoviensis, qui in Historiâ Polonicâ, Libris XII. constante, p. 1042. Lib. 6. hæc habet. Polonorum Conversionis annum assignant Annum 965, Conferri meretur Simon Staro Volscius, primicerius Tarnoviensis, in Historiâ Episcoporum Cracoviensium, & in scriptorum Polonicorum Hecatonade, seu Illustrium Poloniæ Centum scriptorum vitis & Elogiis. Francofurti A. 1625. editis, ubi plura de hoc Argumento conf. Sam. Joach. Hoppii de Scriptoris rerum Polonicarum Schediasma literarium Gabr. Grodeckii, PP. ac Bibliothecarii Gedanensis & Valent. Schieffi, Patritii Gedanensis, annotationibus auctum.*

D E ORIGINE CHRISTIANISMI I N R U S S I A.

L Ectu dignissima sunt, quæ de initiis Christianismi in Russiâ scribit Author quidam latens sub nomine Theophili Wahrmond in libello, cujus Epigraphæ: univèrsa Religio Ruthenica, sive Moscovitica, oder die auffgehende Sonne der Christlichen Religion / wie und zu welcher Zeit dieselbe durch die finstere Wolcken des Heydenthums sich hervor gethan / und das ganze Moscovitische Reich bestrahlet / auch was darinnen biß auff jetzige Zeit / so wohl in Glaubens Articuli / als Kirchen Ceremoniis, vorgegangen und geändert worden ist / und wie weit sie mit andern Religionen überein komme. Es rühmen sich die Moscoviter gar stark / daß sie den Anfang ihres Christenthums von dem H. Apostel Andrea empfangen / welcher über den Pontam Euxinum aus Griechenland solte geschiffet / und an den Mund des Boristhenis angeländet seyn / von dannen er nach Kiou (welche ehmal die vornehmste Russische Handels-Stadt gewesen) sich begeben / dem Volck allda das groffe Erkenntnis Gottes gelehret / ganz Rußland getauft / und ihnen das Zeichen des H. Creuzes / wie sie sich segnen solten / gezeigt hätte. Hernach sey er weiter nach Novogrod gereiset / sie auch daselbst zum Christlichen Glauben bekehrt / und dann wäre er über die Ost-See gefegelt / hätte sich nach Rom / und endlich nach der Insel Peloponneso, so jetzt Morea heist / gewendet / allwo er um Christi willen / unter dem König Ego sey gecreuzigt worden.

Die zu Novogrod aber haben in ihren geschriebenen Annalibus, daß ein gewisser H. Antonius gemandt / sie zu dem Christlichen Glauben bekehrt habe. So viel ist gewiß / das diese Roxolani, oder Rußsen / ein Barbarisches Volk gewesen / nulli disciplina, nulli Curiositati ergeben / und biß auff das neunte Seculum nach Christi Geburt Heyden geblieben / da also das erste Lichtlein des im ersten Seculo unter ihnen gepredigten Evangelii / wie bey vielen andern / aus ihrer eigenen Schuld / ihnen bald wieder entwichen. Wie sie dann die Götzen-Bilder Piorum, Suribi, Chorli, Mocossi, angebete /

set /

tit / welche gedachter Author, Wahrmund / von einem Juden / so sich auff Keussisch tauffen lassen / communicirt bekommen / nebst andern gründlichen Nachrichten von der Keussischen Religion.

Als der Keussische / noch Heidnische / Regent Kurich sterben wollte / hat er seinem Sohn Igor das Reich übergeben / welcher nach des Kurichs Tod mit der Olä / so auß Meskoa g. bürtig / Beläger gehalten / mit deren er einen Sohn / namens Stoslaus, gezeugt. Als nun dieser Igor auch gestorben / hat die Olä / weil ihr Sohn noch zu schwach / die Regierung allein angetreten / die auch endlich A. Chr. 955. zu Constantinopel unter dem damaligen König Johannes sich hat tauffen und Helena nennen lassen.

Diese Heldenthätige Groß- Fürstin Helena wird in den jetzigen Keussischen Geschicht- Büchern *Imago Solis* / oder das Sonnen- Bild / genennet : Dann sagen sie / gleichwie die Sonne die ganze Welt / also hätte sie das ganze Keussische Reich durch den Glauben an Christum H. E. um bestrahlet und erleuchtet. Es ist auch diese Groß- Fürstin Helena in dem Christlichen Glauben beständig geblieben und selig gestorben. Ihr Sohn aber Stoslaus hat den Christlichen Glauben nicht annehmen wollen / sein Sohn dagegen Wolodomirus, den er von der Maluscha, eines Bürgers Tochter von Novogrod, (so er in der Frau Mutter Frauen- Zimmer zu Fall gebracht / und nachmahls mit ihr Beläger gehalten) gezeugt hatte / als er seine beide Brüder Jeropolch und Olega totaliter geschlagen / und also ein Monarcha des ganzen Reichs geworden / hat endlich / ob er gleich vorher zu Riou viel Gößen- Bilder setzen lassen / und selben gepffert / den Christlichen Glauben angenommen. vid. Auth. cit. p. 1. seqq. vid. plura in Baronis ab Herberstein, Legati Cæsarei ad Magnum Ducem Russiæ, Commentario rerum Moscoviticarum, ubi scribit, Russos A. 961. ad Christianam Religionem sub Ottone III. Imp. pervenisse. Guagninus in descript. Moscov. ponit Annum 947. Conferatur etiam Micraelius in Syntagm. Eccles. lib. 3. p. 3. & Martin. Cramerus l. 3. Rerum Polon. Paulus Jovius, Lib. de Legat. Basilii M. Principis Moscov. ad Clementem VII. Pontif.

Sub Regimine Basilii, Magni Principis Russiæ, tota Russia ad Christianismum pervenit, uti notus ille Moscoviæ Tyrannus, Johannes Basilides, vel Iwan Vasilowiz, in responso ad confessionem Johannis Rahitz, Theologi Poloni, A. 1570. Legatis Sigismundi, Regis Poloniæ, dato, modestè & egregiè sequentibus exponit. Baptizantur Nostri in Nomine DEI Patris, & Filii & Spiritus Sancti, postquam primus Progenitor, Beatus ille & Magnus Czar Wolodomirus, divinitus illustratus, nomen Basilii ad mysticam undam nactus est, à quo tempore usque ad hunc diem, non Russiaca, sed Christiana appellatur fides nostra. vid. Heidensteinus, Secret. Regis Polon. lib. I. de Bello Moscovit. item Russorum Annales, & Historia Byzantina.

DE RELIGIONE LAPPONUM CHRISTIANA EX JOHANNIS SCHÆFFERI, Argentoratensis, Historia Lapponica.

UT gentes cæteras, sic & Lapponicam, post diuturnas paganismi tenebras religionis Christianæ lumen collustravit. Quare nobis & de ipsa nunc dicendum. Ante omnia quærendum, quando id sit factum, quoque primum tempore nomen Christi cepit à Lappionibus audiri. Sed hoc dictum admodum difficile, quia nihil de eo consignatum literis habemus. Equidem testatur Dn. Plantinus, seculo superiori demum ipsos dicere, se primum de religione Christiana cœpisse audire, indeque colligit, egressos à Finnonibus, priusquam ipsi Finnones fuerint conversi ad religionem istam. Verba ejus hæc sunt. Constat, cum præterlapso proximè seculo primum deprædicaretur Evangelium, Barbaris totum salutis negotium fuisse inauditum, ut ne fando quidem faterentur, se de Christo inaudisse. Verum ut ut isthoc tradant, tamen fides eis adhiberi difficulter potest. Constat enim ex adverso, jam temporibus Ziegleri cognitam habuisse religionem Christianam, quosdam ipsorum quoque coluisse. Vixit a tem Zieglerus ab initio proximo præterlapso seculi, ut qui cladi Holmensi, à Christiano tyranno factæ, interfuerit, eamque descriptione luculenta memorarit. Quin imò Zieglerus sic de ea re, ut videatur memorare veterem, & ante ista tempora non ignoratam. Religionem Christianam, inquit, subinde admittunt in gratiam Regum, quibus parent. Dicit, Regum, ut non modo Christiani tempore, & seculo præcedente proximo, sed & ante ipsum, & sic seculis superioribus intelligatur, nomen Christi & religionis Christianæ cognovisse. Ac profecto quis crediderit, tot Reges Christianos religionis Christianæ plane nullam habuisse curam in Lappionibus, atque licet sub Imperio haberent suo, passos tamen esse, ipsos vivere impietate paganica, & ne nomen quidem Christi, aut religionis Christianæ ipsis fecisse notum. Cum præsertim extant litteræ Erici Pomerani Regis, quibus monet Consistorium Upsaliense, ut mittat Sacerdotes ad erudiendos Lapponas. Quarum argumento postea & Carolus Nonus, suum Sueciæque jus in Lapponas contra vicinos asseruit, qui sic inter alia: ad Upsal. quocumque Ericus Pomeranus, licet æque esset Rex Daniæ Norvagiæque, ac Sueciæ, ad Upsal. tamen capitulum dedit litteras, ut destinaret Sacerdotes in Laponiam. Quid? Quod vicinos habuerint Birkarlos, gente Finnonas aut Suecos, atque pridem factos Christianos: quod cum his exercuerint commercia; quod tributa quoque ipsis penderint, jam inde à Regis Magni Ladulaos temporibus, ut supra demonstravimus, & faciemus pluribus in sequentibus, qui Rex Magnus vixit seculo à præsentis quarto. Itaque non potest verum esse, quod de seculo proximè præterlapso memoratur. Contra cre-

do inde ab ipsis illis Regis Magni Ladulaos temporibus fuisse semper inter Lapponas, qui aut essent Christiani, aut se esse simularent. Neque tum subacta est Lapponia, & Provincia facta Regni Suecici, ut in sequentibus monstrabo, neque potest ambigi, quin cum Imperio in Lapponas notitiam Religionis Christianæ simul Sueci propagarint. Quamquam, si est vera conjectura nostra de migratione Lapporum ex Finnonia ob bella Erici Sancti, & religionem Christianam introductam in Finnoniam, etiam tum aliquid audierint de Christo, & Religione Christiana, licet neglexerint ac repudiarint. Maxime cum vicinos semper haberent Finnonas, quos nil eis per tot secula significasse de Christo & Religione Christiana, prudens nemo sibi facile persuaderi patietur. Manet ergo mea sententia hoc potius verum, Lapponas jam inde a temporibus Erici Sancti, i. e. seculis quinque & amplius nomen Christi audivisse, repudiasse tamen pietatem Christianam, & doctrinam, quamdiu juris sui fuerunt. Postquam verò venerunt sub Imperium Suecorum sive sponte sua, & ut placerent Regibus suis, sicut ait Zieglerus, sive causis aliis amplexos quoque esse nomen Christianum. Quod cum acciderit sub Rege Magno Ladulos, qui vixit anno MCCLXXVII. post nativitatem Salvatoris, liquet, quibus ex temporibus initia religionis Christianæ apud Lapponas sint repetenda. Et hoc primum est. Videamus jam, quæ ista fuerit religio, ac qualis. Docet hoc Zieglerus, quando ait: Religionem Christianam neque sequuntur, neque etiam refugiunt, tanquam Judaico odio in eam offensi, sed subinde admittunt in gratiam Regum, quibus parent. Ostendit aperte, non fuisse studium apud eos vel ardorem, nec secutos esse hanc Religionem, quod præferrent suæ veteri, crederentque sibi necessariam ad salutem, sed exteriori solummodo, & in speciem, ut haberent eam inter instrumenta aucupandæ gratiæ regiæ, & averrendi mali, quod imminuisset, si pertinacius obstitissent illi. Atque huc spectabar, quod conjugia celebrarent evocato & præsentate Sacerdote Christiano, quod liberos à se editos deferrent ad templa, Christianoque ritu curarent baptizari. Erantque ista duo præcipua, intra quæ religio ista subsistebat. Itaque & sola ab Olao Magno memorantur. Nam verbi divini prædicatio, informatioque cætera in religionis Christianæ capitibus præcipuis omnino penè tum ignota ipsis. Quod apparet facile, quia testatur Zieglerus, Præfules plerosque curam instituendæ gentis ejus abjecisse. Colligitur & ex notitiis antiquis Diocesium & populorum, qui cuique sint adscripsi. Nulla quippe ibi mentio Dioceseos Lapponicæ, vel templi aliqujus, vel in universum Lapporum ad diocesium aliquam spectantium. Denique si fecissent ipsi officium suum, quod ita necesse fuerat, ut ab Erico Pomerano admonerentur per literas, ad mittendos in Lapponiam Sacerdotes, uti supra vidimus. Laborat equidem Olavus Magnus, hoc, & cætera, quæ assert de religione Christiana minus propagata in Lapponibus Zieglerus, revellere, Libr. IV. Historiæ suæ c. 19. Sed tamen testari ipse cogitur, extremi Aquilonis populos ad fidem catholicam in tot retroactis ætatibus & seculis integraliter haud vocatos esse, id est, verbum atque Evangelium Dei non audivisse. Unde & in cap. 17. ejusce libri spectat tantum, fore, ut aliquando fiant Christiani, & verbum audiant divinum. Spes est, ait, ut aliquando audita divini verbi vera prædicatione ad communionem Christi fidelium accedere non tardent. Atque hic religionis Christianæ quidem

dem status apud Lapponas ad tempora Gustavi usque. Miserabilis videlicet, & quia paganismo veteri differret nihil, nisi solo nomine, & externis ritibus quibusdam, quibus nomen Christianum Lappones utcumque studebant tueri. Ut non immerito conquestus fuerit Damianus à Gôes, æqualis & amicus licet Johannis & Olai Magnorum, in Regionibus Lapporum nullam Dei & Christi cognitionem esse. Nam quod Olauus Magnus scribit lib. 4. cap. 17. pia prævalente exhortatione Catholicorum Sacerdotum magna pars sylvestrium hominum (sic vocat Lapponas, ut alibi ostendi) inducitur, majorque spes oritur, ut à modo sedatis alibi erroribus, unanimiter inducendi accedant ad religionem Christianam, id quo loco sit habendum, & quo modo debeat intelligi, vel ex superioribus cognoscitur. Quid autem factum, postquam Rex Gustavus venit ad imperium? Tunc ut cura major habita religionis veteris, quam superioribus temporibus per Regnum cæterum, ita & per Regionem Laponum. Quo imprimis conducebat, quod cum ante Lappones essent tributarii Birkarlis potius, quam Regibus, & propterea à Regibus negligenter, à Gustavo revocati sint sub curam atque dispositionem regiam, ut dicitur amplius in sequentibus. Tum enim institutum, ut de anno certis convenirent temporibus, quibus ut tributa pendere Regiis ministris, ita conciones audirent à ipsis locis, & in verbo divino erudirentur. Memorat institutum ipsum Burzus in Desc. Sueciæ; Hyme, inquit, cum tributa ab illis exigenda sunt, certis quibusdam locis, certoque tempore, quasi in hordas congregantur. Illo tempore Sacerdotes adfunt, qui illorum infantes baptizant, articulosque fidei aliaque religionis Christianæ exercitia Laponibus proponunt, examinantque anno sequente, quod priori illos docuerant, rationem poscentes Christianismi. Institutum hoc initium sumsisse sub Gustavo liquet, quia Reges ante ipsum tributa nulla à Laponibus capiebant, ac proinde nulla erat tributorum causa congregatio eorum, nulli certi & statuti conventus. Sed nec tale quidpiam ab Olao memoratur, quod non erat omittendum, si fuisset receptum. Imò contra Lapponas tum, si qui vellent baptizari liberos suos, fateretur coactos iter facere ad Ecclesias Christianorum, ducentis & pluribus miliaribus Italicis distantes ab ipsis. Verba ejus sunt ex lib. 4. cap. 17. Distant ducentis & amplius miliaribus Italicis ab Ecclesiis Christianorum, ad quas ob eam immensam distantiam rarius valent appropinquare. Verum tamen, qui Christiano ritu sese subdiderant, obedientissimi repetiuntur, licet ob prædictam distantiam semel aut bis in anno suas visitent Ecclesias baptismales, liberosque lactentes cophinis seu corbis impositos post tergum ligatos secum baptizandos comportent. Nullos ergo ipsi tum in suis Regionibus habuere Lappones, nullus ad ipsos veniebat Sacerdos, liberi non apud ipsos, sed in proximis Suecorum templis, Angermannorum puta, Helsingorum & similium, quæ hic vocat Ecclesias Christianorum, item Ecclesias baptismales Laponum, baptizabantur. Ad quæ templa nisi venirent ultro, liberosque deferrent suos, nemo erat, qui hoc nomine ipsos arguebat. Id quod intelligitur ex literis Gustavi primi, scriptis Holmiæ A. 1559. d. 24. Julij, ut in quibus queritur, non paucos esse Lappones non baptizatos. Allatum est ad nos, multos existere inter vos, qui nec dum passi sint, se baptizari. Fiebatque hoc magis, quod apud Lapponas crederentur mori, si qui baptizarentur adulti. Qua de re testatur Peuce-

rus: Dicunt, ait, quod si provectiores ætate baptismum suscipiant, ii communiter intra septimum aut octavum diem à baptismo moriantur. At verò temporibus Gustavi una cum ministris Regiis tributa collecturis, in ipsas Laponum terras penetrabant Sacerdotes, ipsorum ibi baptizabant liberos, in religione Christiana informabant ipsos. Neque fuit nuda recitatio divini verbi. Auscultare id sollicitè ac cum cura tenebantur, quia cogebantur reddere rationem auditorum, & profectus demonstrare suos in examine, quod sequebatur. Cœpit ergo verè tum audiri apud ipsos Dei verbum, bonaque fide atque serio coli pietas Christiana. Ut non sine causa hoc respectu quidem dicant aliqui eorum, seculo præterlapso demum annunciatum sibi Evangelium, antea salutis negotium incognitum fuisse, uti supra vidimus. Cum præsertim certi ad Laponas sint destinati Sacerdotes, qui erudirent ipsos in religione Christiana. Quod manifestò ostendunt Gustavi primi litteræ, superius laudatæ, quibus præcipi, ut minùs ad ipsos Dominum Michaelen diligenter pieque audiant, quem existimo fuisse primum, saltè post religionis reformationem, quem Laponas acceperunt Sacerdotem anno MDLIX. verba litterarum, quia longiora sunt, Latine tantum adferam. Igitur ut æque Lappones ac ceteri sanctam hanc Dei notitiam, animæque suæ salutem queant consequi, huic nostro fideli Domino Michaeli mandavimus, sicut & eidem per præfentes mandamus, ut de operam, quantum potest, per pias Christianasque adhortationes ac informationes, quo prædicti Lappones pervenire queant ad veram Dei agnitionem, Baptismum, & religionem Christianam &c. Longe verò magis hoc factum temporibus sequentibus, & sub Carolo, Gustavo Adolpho, & Christina Regibus. Tum enim adjecta duo præcipua subsidia, sine quibus subsistere, vireque aut incrementa sua capere religio non potest. Templà intelligo & Scholas, quæ tum primum in Lapponia sunt constituta. Templà ædificari primus curavit Carolus Nonus, quod testatur Olavus Petri: Carolus IX. ait; templà in singulis Marchiis ædificanda, & cuilibet Marchiæ pastores præficiendos, Regioque sumtu sustentandos, & elemenser & diligenter procuravit. Sic Andreas Buræus in descriptione Sueciæ: Templà, inquit, in quibus Sacra peraguntur, Carolus Nonus iis locis ædificari fecit. Idem Balus Lib. VII. Hist. Eccl. cap. 5. Rex Sueciæ Carolus Nonus curabat templà ædificari in Lapponia. Ex Joh. Tornæu: Circa finem Imperii Caroli Noni primum inchoata ædificari templà in Lapponia Tornensis. Quæ & templà illa nominat, nempe Tenorekis & Jakas jærff, quorum alterum Anno MDC. alterum triennio post conditum, sumptu Regis. Secuta hoc exemplum Christiana, quæ post inventam ibi fodinam argenti publico diplomate circa An. MDCXL. quatuor ibi externi curavit in Arwitzerf, Arieplug, Silbojoch & Nasahell, ut verba diplomatis illius manifestè testantur. Inde ergo templà Christiana etiam in ipsa Lapponia, numeranturque hodie in Aongermonniæ Lapponia unum, quod vocatur Aofalo, in Uma Lapponia unum, cuius nomen Lyksala, in Lapponia Pithenfi quatuor, quorum nomina sunt Graatræsk, Arwitzerfs, Storaswavyks & Arieplugs templà. Fuerat & quinquaginta ibi, Silbojochs vocatum, sed id ante annos pluresculos à Danis dirutum, & ignibus deletum est. In Lapponia Lulensi tantum unum est, Jochmoch dictum. Habuit quidem & alterum Nasriloch vocatum. Sed id porius incendio fortuito ante tempus

non ita diuturnum. In Lapponia Tornensi numerantur tria Juckochfiefs, Rounala, & Enotaches templum. In Lapponia Kimenfi tantum unicum, Enare vocatur. Quæ omnia numero sunt tredecim, hodieque duobus Silbojochs videlicet, & Nafrilochs exceptis, manent facta testæ, & à gente Lapponum frequentantur. Sicut isthæc omnia testantur Samuel Rheen, in Lapponiæ descriptione calamo exarata, quam nunc aliquoties laudavi. Habent autem templa hæc conditores Reges, primumque Carolum Nonum, sicut dixi, qui ea sumptu publico curavit ædificari. Quod confirmat Joh. Tornæus, quando de extru-
 ctione ipsorum: Fiebat ea omnis sumptu Coronæ.* Unum solum est excipiendum, Rounala dictum, quod in Lapponia Tornensi structum sumtu privato à tribus fratribus gentis Lapponicæ, ornatumque campana. Quæ ipsorum pietas eò majorem meretur laudem, quod, quicquid ad id ædificium requirebatur materiæ ac lignorum, id omne comparare sibi ex Norvagia, inque locum destinatum per rangiferos suos devehere coacti fuerint: Narrat rem Joh. Tornæus verbis, quæ sic transtuli: In Marchia Tornensi pagus est in medio montium, qui dividunt Sueciam à Norvagia situs, qui Rounala vocatur, in quo tum habitabant Lappones sat opulenti. E quorum numero tres fuere fratres, viri probi honestique, qui cum viderent, hic illicque in Lapponia ædificari templa, ipsi quoque amore studioque verbi divini, suo sumtu in dicto pago templum aliquod extruere cœperunt: Materiam ligneam ad eam ex Norvagia devehebant trans dictos montes, itinere longissimo, & plus difficili molestoque, quam quis facile possit credere. Post & campanam ad id suum ære compararunt. Est exemplum hoc eo magis memoratu dignum, quod paucissimi ex iis etiam, qui civiles, culti, & in pietate singulares ac eximii videri cupiunt, id hodie sequantur, adeoque non æquent, multoque minus superent. Cæterum species formaque illorum templorum simplex quidem, ad hos usus tamen apta satis; Materia caudices lignei, quibus vulgo domus extrui per Sueciam consueverunt. Adjuncta quoque habent ædificia sustinendis campanis, item domicilia in usus Sacerdotum, & procul advenientis multitudinis, tempore hyberno præfestim, ut se ignibus instructis in foco queat recreare. Quod videtur primum constitutum per Christinam circa annum MDCXLI. cum ante Sacerdotes aliunde adventarent, statim temporibus quotannis. Ita enim habet diploma ejus illo anno publicatum: Curabimus etiam, ut ad templum quodque bonæ utilesque extruatur ædes &c. ex adverso Sacerdotes tenebuntur, quisquis ad suum templum constanter habitare. Scholæ institutæ sunt à Gustavo Adolpho primum, ut suspicio, & in oppido Pithenfi, ante annum hujus seculi decimum & nonum. Illo certe anno in præfatione quadam Ritualis alicujus, ut appellatur, Nicolaus Andreæ, Pastor Pithensis, gratus hoc nomine Regi Gustavo Adolpho agit, simul Rituale illud scribit ipsi sese dedicare, ut cognoscat orbis Christianus piam hanc Gustavi Adolphi curam. Verba ejus sunt, ut in Latini verti ex Suecico; se ideo dedicare Rituale illud Regi, ut omnes Suecici Regni ordines superiores inferioresque cum universo orbe Christiano intelligant, quanta commiseratione Majestas Regia instituerit Scholam, inque eam convocari curaverit liberos Lapponum, quo erudiantur, & in verbo divino, & in artibus litterarum. De Gustavo Adolpho, Scholæ Lapponicæ conditore, testatur & Olaus Petri, qui constituendæ ejus causam

docet fuisse præcipuam, quod videret Rex, nil effici apud Laponas per Sueciæ, id est, peregrinæ linguæ concionatores, quales hæcenus habuere; nec si qui missi Upsaliam (quod Carolus pater ejus instituerat) aliam victus secuti essent rationem, reuersos domum diu posse superesse. Verba ejus post commemorationem instituti Carolini, ex quo Upsaliam abire jubebantur: Moritu in peregrino loco, ære, & victu pars maxima, pars aurem reliqua supervivens meliore victu & amictu assueta, ad deteriorem redit, patrizque inservire prorsus detrectavit. Cum hæc omnia fefellere, ecce Deo benedicente, majore Zelo & prudentia Gustavus Magnus, Rex noster, rem aliter urget, alios, ne ut ante factum, tam vehementi æris & victus mutatione perirent, aliquot annos in Schola Lappiæ proxima Pithensi Regio aluit stipendio. Fuit ergo prima hæc, quam unquam habuit Laponia, litterarum atque pietatis schola, in qua observamus, primum curam ejus fuisse commissam dicto Pastori Pithensi, Dn. Nicolao Andrez, quod colligitur ex antenominata dedicatione. Deinde ut successu majore juventutis proficeret, negotium eidem datum ab ipso Rege Gustavo Adolpho, ut libros ad hanc rem præcipue utiles ac necessarios verteret in linguam Laponum ex Suecico, quod testatur ipse in prædico loco, ubi ait: Majestas vestra per litteras injunxit mihi, ut ex verbo DEI, liberisque veterum Doctorum excerptum verterem in sermonem Laponicum, quod Lappi possit esse ad noticiam salutis æternæ, vitæque Christianæ informationem. Nempe ante litterarum atque scripionis omnis rudes erant Lappi, libros sua lingua scriptos habebant nullos. Tum primum factum, ut Laponico sermone aliquid comprehenderetur litteris. Fuitque illud, ut existimo, liber Alphabetarius, qualis solet pueris dari, cum præcipuis religionis Christianæ capitibus, Decalogo videlicet, Symbolo Apostolico, Oratione Dominica, & similibus, à prædico Nicolao Andrez concinnatus, de quo ipse: Igitur in honorem nominis divini, & salutem propriam Laponum, composui atque reformavi librum Alphabetarium, cum solitis adjungi partibus ipsis. Nisi quis ex eo, quod se reformasse librum eum dicat, colligat, jam ante aliquem ejusmodi fuisse publicatum, cum nihil reformari soleat, nisi quod jam antea est formatum. Quamquam videatur ipse hoc fecisse, librumque illum prius à se scriptum, denuò revocasse sub incudem, & in eo emendasse, quæ respectu linguæ Lappicæ emendanda videbantur. Certe primus ipse fuit, qui librum Ritualium Laponico sermone publicavit. Liber extat hodieque impressus Holmiz, apud Ignatium Meurerum A. MDCXIX. cum ejusmodi inscriptione: Libellus cantionum, quomodo sit celebranda Missa, quomodo orandum cantandumve, sermone Lappico. Factus & compositus à Nicolao Andrez, Pastore in Pitha. Et hi primi libri, editi sermone Laponico, ut ex iis elementa religionis Christianæ disceret gens Laponum. Primo dico, quoniam deinde secuti alii, publicati à aliis, quos inter Manuale est, ut vocant, ex Suecico translatus in Laponicum à Johanne Tornæo, Pastore ac Præposito Tornensi, continetque Psalmos Davidis, Proverbia Salomonis, Ecclesiasten, Syraciden, Catechesin Lutheri, Cantiones Sacras, Evangelia & Epistolas cum precibus solennibus, historiam Passionis Christi, venerationem urbis Hierosolymorum, rituale, preces omnis generis, sicut ipse hujus rei auctor est in Laponiæ descriptione. Tertium, quod observamus, illud est, quod ut eo prom-

pius faciliusque liberos ad Scholam suos mitterent Lappones, Gustavus Adolphus certas decreverit pecunias, non in victum modo puerorum, sed in amicum quoque aliaque necessaria, & in præmium illius, qui de educatione ipsorum esset curam habiturus. Sicut & hoc ipsum discimus ex dedicatione Nicolai Andreæ, ubi inter alia; Et quo ista melius expeditur, Majestas Vestra indulgit, concessitque, cum in juventutis Laponicæ victum amicumque aliaque necessaria, tum pro meis obsequentissimis ministeriis, curis & laboribus, amplum laudandumque præmium ac stipendium. His igitur subsidiis adjuvata gens Laponica majori cura cogitare cœpit de religione Christiana, cum præsertim eam discerens non lingua peregrina, verum sua. Olim qui erudiebant ipsos, lingua utebantur Suecica, ut dixi superius, doceret Baazius Hist. Eccl. lib. 7. Cap. 15. Rex Sueciæ Carolus Nonus curabar templa ædificari, sed deerant concionatores verbi Dei, qui materna Laponum lingua illis verbum prædicarent, neque aliam linguam vulgo intellexerunt. Et Olaus Petri: Clerus concionibus assiduus non in Lappica lingua, quam nemo calluit, sed Suecica, quam Lappi perperam intellexere, rem se præclare gessisse autumabat. Itaque discabant quidem aliqua, verum ita, ut ne ipsi quidem scirent satis, qualia, quæ didicissent, essent: Dn. Nicolaus Andreæ, sæpe nominato loco; Quidam ex ipsis adulti pariter ac juniores hætenus orationes fundebant sermone Suecico, sed ignorabant ipsi, quid orarent. Stabat aliquando Sacerdos in suggestu, cum interprete inferius collocato, cujus opera explicabantur, quantum poterant, quæ Sacerdos docebat. Samuel Rheen: Cum concio habetur à Sacerdote Suecico, interpretem oportet inferius ad suggestum stare, atque reddere Sermonem Laponico, quod alter concionatur. At vero beneficio libro prædictorum & ipsi incipiebant intelligere, quid orarent, & qui erudiebant ipsos, lingua jam non Suecica, sed Laponica poterant hoc facere. Quin imò ex ipsa juventute Laponica eo usque in litteris & religione Christiana profecere nonnulli, ut committi ipsis Sacerdotia, & informationes popularium suorum possent. Qua de re sic Baazius: Rex Magnus Gustavus Adolphus traxit pueros illorum ad scholas, quos ibi sustentavit, donec adoluerent, & in studiis liberalibus exercitati quidem, Academiam Upsaliensem adirent, ubi cognitis fundamentis veræ fidei, rectæque religione illis confirmata, ordinabantur Ministri Ecclesiæ, qui patrias suos veritatem salutis docerent, & lingua materna verbum DEI illis prædicarent. Olaus Petri res potissimum commemorat sic institutos, qui propterea fuere primi Sacerdotes gentis Laponicæ. Verba sunt ipsius, post ea, quæ de instituta à Gustavo Adolpho Rege Schola Pithensi supra retulimus: Postea ita pedetentim assuefactos peregrina aura, in Academia tam diu sustentavit, quo ad tres ministerio fungi Ecclesiastico censerentur digni & idonei. Quilibet horum sua jam in assignata Marchia Lappis in lingua verbum DEI diligenter & sincere proponunt, Sacramentaque fideliter administrant. Atque ita factum, quod sæpe dictus Nicolaus Andreæ testatur, ut quid esset Religio Christiana, vere inciperent novisse, ut non pauci adhiberent ei fidem, & cum læticia gaudioque Christum meritaque ejus amplecterentur. Verba ejus ista sunt, ut Latine sonant. Lappones quoque nunc per misericordiam divinam circa finem mundi hujus facti sunt Ecclesiæ Christianæ membra per Baptismum & Evangelii sancti prædicationem,

tionem, acceperuntque notitiam de Christo, quod ipsis zque ac cunctis cæteris Christianis propter cruciatus suos acerbissimos mortemque velit remittere peccata, concedereque vitam æternam. Quam ob rem ingenti gaudio perfusi, plurimum lætantur. Et hucusque quidem curas primas Gustavi Adolphi, & per eam religionis Christianæ, inter Lappones amplificationem explicavimus. Verum sicut omnium initia rerum sua inveniunt obstacula, ita factum & cum verbi divini prædicatione, & cum cæteris huc pertinentibus negotiis. Ante omnia res erat plena difficultatis ac laborum, Scholam conservare, præsertim extra Laponiam, & ad eam trahere Laponicam juventutem. Igitur secunda vice actum de ipsa cum Gustavo Adolpho Rege, per Illustrem Virum, Dominum Johannem Skytte, liberum Baronem in Duderhoff, Regnique Senatorem, atque, quod ad immortalis ejus viri laudes pertinet, de novo constitutum, ut deinceps esset schola, verum ipsa in Lapponia, & Marchia Umenſi, prope templum Lyksala, unde dicta schola est Lyksens, ut ex testimonio examinis ibi instituti apparebit in sequentibus. Et Olaus Petri de Gustapho Adolpho: In ipsa Laplandia Scholam introduci judicavit operæ pretium & necessarium, in qua suo cælo & ære fruerentur, nec avito suo defuissent victu, aut affluere vitæ medio assicerentur &c. Favet cæptis amplius clementia singularis DEI, quæ huic Regio, pio, & prudentissimo animo & conatui addidit calcar per Senatorem, Illustrem & Generosum Baronem, Dominum Johannem Skytte, &c. Hæc secunda schola gentis Laponicæ, firmata Regio diplomate, cum Gustavus Adolphus esset in Germania bello implicitus gravissimo, quod non impendebat tamen, quo minus curam ageret Lapponiæ, ac in ea confirmandæ pietatis Christianæ, Anno MDCXXXII. Adscribam verba Regii diplomatis, licet longiora, ut latine reddita sunt à Baazio: Nos Gustavus Adolphus, D.G. Suecorum, Gothorum Vandalorumque &c. Rex, significamus, quanquam dilectissimus Pater noster, pie memorie Carolus IX. olim Rex Sueciæ, sicut & nos ipsi, postquam divina providentia in solum Regni ascendimus, sedulo incubuimus, ut subditi nostri in ultima plaga septentrionali habitantes, dicti Lappones, litteris & artibus liberalibus imbuerentur, recteque in negotio salutis informarentur, tamen difficultas temporum nostrorum, quæ tumultu bellico omnia liberalia turbat, pium nostrum propositum hæc nunc impeditur. Verum ne pia intentio plane concidat, ordinamus & constituimus Nostrum Regnique Sueciæ fidelem Senatorem, Generalem Gubernatorem Livoniæ, Ingriz, & Careliæ, nobis dilectum, prælustrem Dn. Johannem Skytte L. B. in Duderhoff &c. Directorem Scholæ Laponicæ in Uma institundæ: Sicut se ipsum huic operæ administrando obtulit, sequæ hanc effecturum operam, quantum divina benedictio dederit successus, recepit. Hæc directio hujus scholæ erit in familia Skyttiana perpetua. Ut autem quid certi habeant tum Præceptor, tum discentes hujus scholæ, unde vivant, donamus huic Scholæ totam summam decimarum, quam parochiani in granarium Umenſe quotannis inferunt, postquam ordinaria subtractio de allatis decimis fuerit facta. His decimas segerum, cum aliis donariis, quæ bene nominatus Dn. Johannes Skytte sua diligentia ac industria in hunc usum acquirere potest, disponet ipse in usum scholæ ad necessariam ejus sustentationem: prout necessitas requirit, tamen servata nobis, Coronæ, &

Succes-

successoribus suprema hujus ordinatione, ac futura necessaria dispositione. In rei confirmationem subscribimus nostram manum, & sigillum Regium imprimi curamus. Datum in Veteri Svecino Pomeraniæ 10. Junii, Anno Christi MDCXXXI. Hoc diploma illud, quo nova instituitur in ipsa Lapponica Schola, & quidem in Lapponia, seu Marchia Umenſi. Nullam enim ibi antea fuisse liquet, quia dicitur **INSTITUENDA**. Quæ Schola hoc etiam peculiate habuit ante illam veterem, quod daretur ei Director non Pastor, sed Senator Regni, atque adeo auctoritate firmaretur ampliori. Deinde quod docentibus discipulisque ibi constitueretur non modo stipendium certum, sed & medium, unde sumerentur decimæ Umenſes. Habuerunt quidem antea quoque constitutum quid hujusmodi, ut patet ex superioribus; sed quia, unde sumeretur, non erat definitum, ideo non raro mora, neque sequebatur solutio, quo necesse erat tempore. Unde difficultas non exigua, & negotii suscepti interruptio. Huic malo allatum remedium, constitutumque, ut quid **CERTI** haberent. Quod quum ne ipsum quidem videretur sufficere, concessum simul Illustri Domino Johanni Skytte, ut si posset alia invenire media huc conducentia, conferendi ea jus & fas haberet. Neque destitit Vir summus pro singulari sua erga **DEUM** pietate, ac amore erga bonas literas, impendere omnem operam, qua denique acquisivit quinque millia nummorum uncialium, seu imperialium, partim ex sua propria, partim ex amicorum liberalitate, quam summam in usus Cuprifodinæ obulæ Regiæ Christianæ, ut pro usura ejus Schola Umenſis reciperet quotannis, quicquid è villis aliquibus in parœcia Umenſi pervenire reditum ad Coronam solet. Neque distulit Regina optima beneficentissimaque precibus ipsius isthoc indulgere, deus biennio post literis, novoque diplomate, per Tutores Regni, quorum sine prædicatione commemoratio hic non est omittenda. Verba diplomatis illius similiter apponam, quia non sunt nota omnibus. Nos Christina, D. G. Suecorum, Gothorum, Vandalorum Electa Regina & Princeps hæreditaria, Magna Princeps Finlandiæ, Princeps Esthoniæ & Careliæ, Domina Ingriciæ, significamus, quemadmodum Celſiſſ. Rex olim Sueciæ, Pater noster dilectissimus, singulari amore pietatis, & religioso affectu promovendæ Ecclesiæ **DEI**, præsertim ut converterentur barbari in extrema Septentrionis ora viventes ad plenam Dei cognitionem verumque Christianismum, ordinaverit institutionem scholæ Lapponicæ in Marchia Umenſi, & Directorem ejus operis fecerit Nostrum Regnique Sueciæ fidelem Senatorem, Præsidem Judicii Regii in Gothia Junc copia instituti, Cancellarium Academiæ Upsalienſis & Legisferum citerioris Finlandiæ, nobis dilectum Prælustrem Dominum Johannem Skytte, L. B. in Duderhoff, Dominum in Græſſiæ, Stræmsrum, & Skytteholm, Equitem Auratum, post ejus obitum concesserit ejus posteritati directionis ejusdem Scholæ potestatem, clementer additis illi exercitio decimis de granario Umenſi quotannis Coronæ debitis. Quare Nos potestate harum literarum non solum confirmamus salutarem constitutionem Noſtri pie demortui Parentis, sed simul notum facimus, Prælustrem Dominum Johannem Skytte comportasse in usum Scholæ Lapponicæ pecuniam, de sua & aliorum piorum donatione collectam, quinquæ millium thalerorum monetæ argenteæ, quam integram numeravit Compagniæ Cupræ, rogans humilime, ut ea sum-

ma in illa compagna Nobis & Coronæ reservetur, nosque pro usura hujus pecuniæ quottannis, octo pro cento reddenda, demus scholæ Laponicæ usum villarium in Norlandia, ut coloni illarum suas reddunt nominatæ scholæ contributiones. Quapropter mandamus nostris officiariis, omnibusque, quorum interest, ne præscriptam hypothecam auferant eidem Scholæ ante redditam pecuniam, neve ullam injuriam aut præjudicium contra hoc Edictum nominatæ Scholæ inferant, aut inferri sinant. In confirmationem hujus instrumenti subscripserunt suam manum nostri respectivè Tutores & Regni Administratores, Regioque sigillo confirmarunt Edictum. Datum Holmiæ 5. Novembr. 1634. Ista verba sunt diplomatis Regii, sicut in sermonem Latinum versâ leguntur apud sæpe nominatum Baazium. Qui vero subscripserunt Regni Administratores, eorum hæc sunt nomina: Gabriel Oxenstierna, Gustavi F. R. Drotsetus, Jacobus de la Gardie, R. Archi-Marchallus, Carolus Caroli Gyldenhielm R. Admiralius, Petrus Baner loco Cancellarii, Gabriel Oxenstierna R. Thesaurarius. Atque hæc jam Schola est, ex qua deinde prodierunt, prodeuntque etiamnum ingenia, per quæ gens Laponica magis magisque discit intelligere ac sectari Religionem Christianam. Nam & bona copia dein à juventute Laponica est frequentata, & adhibita diligentia, ut in literis pietateque desiderata obtinerentur incrementa. Quod docet testimonium examinis in ea instituti eo ipso anno, quo est aucta Regiis beneficis prædictis. Verba ejus quoque placet apponere, quia meretur sciri, ususque Scholæ illius intelligi, prout ea refert Baazius Hist. Eccl. Lib. VIII. c. 5. Nos subnotati significamus, fuisse nos vocatos à nostro & Ecclesiæ Umenfis Pastore, Reverend. & Doctiss. M. Olao, ut examini juventutis Laponicæ, frequentantis Scholam Lyksensem in Marchia Umenfi institutam, interessemus. Testamur autem, nos huic petitioni satisfacisse & audivisse, examinatos fuisse pueros Laponicos à suo Rectore. Primo cecinerunt recte omnes pueri conjunctim Psalmos Davidis in Suecicum sermonem translatos, prout in patriæ Ecclesiis sunt diu cantati. Deinde omnes ac singuli recitabant librum dictum Abecedarium, continentem non tantum Elementa literaturæ, sed partes Catecheticas, sc. Orationem Dominicam, Symbolum Apostolicum, decem Præcepta cum verbis institutionis Sacramentorum, Baptismi & S. Cænæ, item benedictionem ac gratiarum actionem ad mensam recitandas, additis precibus matutinis & vespertinis. Hunc librum omnes pueri legerunt, juxta formam in aliis Patriæ scholis propositam. At qui ingeniosiores, etiam recitabant distincte & sine hæsitazione quæstiones Catecheticas, ad expositionem parvi Catechismi à B. Lutheo conscriptam. Ad hæc legebant hi ipsi in libro Evangelia Dominicalia & Festivalia stylo Suecico impressa. Omnes pueri in schola nominata erant huic exercitio dediti, saltem octo illorum erant tardiores, qui cum minus valerent ingenio, æmulabantur tamen ingeniosos, quantum poterant. Nunc incipiunt omnes hi pueri discere partes Catecheticas idiomate Laponico, ut fundamenta pietatis materno sermone suis patriotis edificanda proponant. Hoc exercitium scholasticum & fructus inde promanans, quia vicit opinionem nostram, dum intelleximus, juventutem barbaram brevi tempore didicisse gratia DEI fundamenta salutis, quæ alias solent pueri literati longo tempore perdiscere, igitur singularis gratiarum actio eripit DEO agenda, qui hæc

labori

labori felicem dederit successum, piisque hominibus, qui hanc scholam instituerunt, donariis auxerunt, hodieque sustentant, suus non erit denegandus honor; Sed certe dabitur loco mercedis juxta DEI promissionem divina benedictio. In veritatem rei sic peractæ confirmamus hoc testimonium subscriptione nostrarum manuum, & impressione sigillorum. Datum & actum Anno 1634. loco nominato. Jacobus Andreæ Buræus, Petrus Jonæ, Andreas Haquini, Jacobus Nicolai, Olaus Olai. Apparet ex hoc utique testimonio scholæ istius Likensis, seu, ut ego mallem appellare, Liksalensis frequentatio, non exiguò juventutis Laponicæ numero. Intelliguntur & ingenia illius non omnino inepta ad studia literarum. Cura denique ipsorum hinc animadvertitur in discendis illis, quæ ad vitam Christianam recte colendam sentiuntur esse necessaria. Ad postremum ipsorummet Laponum auctorum hinc colligitur facilitas & promptitudo aliqua, sine qua non mitterent profecto suos liberos ad scholam. Unde simul satis intelligitur, esse aliam religionis Christianæ faciem in Lapponia, quam qualis fuit seculis superioribus. Major quippe cura Regum, quæ nunc ipsis abunde de templis, de scholis, libris etiam, & per quos erudiantur, magistris & pastoribus est provisum. Major quoque circa ipsorummet Sacerdotum & pastorum, quos non habet nunc, ut olim, Suecos solum, unamque linguam Suecicam callentes, sed & peritos linguæ Laponicæ, & sæpe suimes ipsius gentis homines. Quæ de re sunt testes hodierna diæ plurimi. Et Samuel Rheen, in Descriptione sua cap. 23. ita inquit: In Lapponia Umenfis unus Presbyter, sive Pastor est Laponicus, ubi Lappones bene informantur in religione Christiana. Pergit idem de Lapponia Pithensis, & ait: In Lapponia Pithensis tres sunt Pastores, ubi æque Lappones in verbo divino bene erudiuntur. In Lapponia Luhlensis major difficultas est, ob sparsos Lapponas per spatia ingentia. Facit tamen ibi quoque Pastor unicus, quantum potest: In Lapponia Luhlensi unicus solum est Sacerdos Laponicus, qui solus ægre magnæque difficultate potest expedire, quæ ad cultum divinum pertinent, propter partis ejus spatia ingentia. In Lapponia Tornensis & Kimenfis pariter Pastores habent Laponicos, quo cum quorannis Pastor Suericus Kimenfis Tornensisque iter facit ad Lapponas longius diffitos, eosque in verbo divino informat. In Lapponiam Tornensem Pastor Tornensis semel de anno iter facit, ut baptizet infantes, Lapponasque erudiat in religione Christiana. Idem facit Pastor Kimenfis in Lapponiam suam semel de anno cum Pastore Laponico. Addam de his ipsis testimonium Olai Petri Niurenii, qui vixit tempore Gustavi Adolphi. Marchia Umenfis concionatore templo, & schola administratur, ex qua liberi eorum ad informandas familias à templo remotas prodeant quorannis. Marchia Pithensis tribus diversis locis tres pastorum distictos, & consequenter tres Pastores possidet, hodie Regio sumtu suffultus. Ibi igitur Lappi à suis Pastoribus & templis non procul habitant, ut sæpius in anno convenire & audiri possit. Marchia Luhlensis, quia templo & concionatore prædita est assiduò, & ex ipsis Lappis oriundo, inspectoreque Præposito Luhlensi vicino, avide salutem eorum querente & desiderante, non potest non optime administrari, ibique locus industria concionatoris inventus non ita pridem, quo sæpius in hyeme, tota autem æstare ad audiendum verbum DEI queant coalescere. Reliquæ Marchiæ bint, Tornensis sc. & Chimen-

sis, magnitudine longe cæteras superantes, semel duntaxat in anno in nundinis, quæ in Febuario celebrantur, à suo Pastore inviuntur. Tornensis gaudet duobus templis. Chimenfis ex nullo dolet. Totus religionis cultus in utraque Marchia in lingua, quam quodammodo videntur intelligere, Finnonica proponitur & exercetur. Habes ecce testimonia de studio Sacerdotum hac ætate, cura que quam in erudienda gente Lapponica in religione Christiana hodieque solent adhibere. Cum præsertim constituta sibi habeant & premia certa laborum, unde se familiamque suam alant. Ex decimis enim rangiferorum, quas tenentur dare Lappones Coronæ, tertia pars assignata est in usus Sacerdotis. Samuel Rheen: Rangiferi, quos tributî nomine tenentur dare, dividuntur inter Coronam & Sacerdotem, sic ut illa duas partes capiat, hic tertiam. Similiter tributa ei portio de vestimentis piscibusque, quos Coronæ dant. Idem: Lappones decimarum nomine dant Coronæ ac Sacerdoti vel duo paria calceorum, vel vulpem albam, vel pondo dimidium luciorum, quod in partes duas æquales dividitur inter Coronam & Sacerdotem. Jam ut hæc, & alia, quæ ipsis à Regibus tributa sunt beneficia, Sacerdotes faciunt alacriores, ita & ipsorummet Laponum cura major, ut proficiant quotidie in religione dicta. Quo pertinet initio, quod Sacerdotes diæos audiant excipiantque cum honore observantiaque. Nam & adventantes ad se salutare solent inclinato capite, & deducere sua in tuguria, & præbere ipsis cibum, & quæ possunt alia humanitatis exhibere officia, postremo in signum reverentiæ appellare Dominos. Sic enim prædictus Rheen, ut verba ejus sonant Latine: Verbi divini doctores ipsis adsignatos amant, & honorant, eisdemque vocant Herrai; hoc est, Dominos. Et Wexionius in Desc. Suec. Lib. IV. c. 8. Gens Lapponica Sacerdotes honorat, circa festum natalitium Christi visitantes rhenonibus procul excipit ac provehit. In tentoria mollibus ramis betulinis, superstrata pelle rhenonis adornata deducit. Accurrunt omnes inclinato corpore Rhenico more saluantes his verbis: Gratulamur adventum in Laponiam. Mensa est asser humi positus, fercula, pisces aridi; carnes rhenonis arefactæ, ejusque lingua ad ignem tosta, ossaque ad forum calefacta, quibus discissis medalla promitur. Hæc sine sale & pane, quem utrumque verbi divini ministri secum afferunt, itemque vinum (cervisia enim ob frigoris rigorem inutilis est,) Lappi vero aquam in vaseculo corticeo potui apponunt. Deinde observant dies quoque sacros, ut Dominicos & festos alios. Olaus Petri: Unanimes in observando Sabbatho sunt omnes. Nec in esilabores suscipiunt graviore. Abstinent ab omni labore iis diebus, inquit Tornæus de Laponibus Tornensibus. Quin imò & pecoribus suis tum indulgent quietem. Multa à labore incipiunt cessare pridie ante diem Dominicum, quæ omnia testatur dictus Rheen his verbis, ut Latine quidem sonant: Celebrant omnes dies festos & Dominicos, usque abstinere ab omni graviore opere, illo præsertim tempore, quo sciunt verbum DEI factis in concionibus annunciari. Nec hoc tantum diebus Dominicis faciunt, sed & Saturni, quibus itidem non facile suscipiunt laborem graviorem. Diebus Dominicis etiam pecoribus & jumentis suis quietem concedunt. Reperiuntur denique plurimi, qui ne quidem lac & ipsis capere diebus sustineant. Illis diebus, ait, rhenones suos nolant emulgere, sed liberos otiososque sinunt ambulare. Cum habetur concio, diligenter auscultant, cum ca-

nuntur Psalmi, canunt & ipsi, estque notabile, quod Tornæus scribit de Laponibus Tornensibus: Adeo in hoc negotio se pios præstant, ut & certent inter se, quis probitate cationis alterum possit antecire. Sacramenta quoque Christiana multo cum honore venerantur & usurpant. De Baptismo idem Samuel Rheen: Sacramentum Baptismi magna habent veneratione. Ideo nec differunt, sed puerperæ ipsæ octo, vel quatuordecim diebus post partum perferunt infantes recens editos, per longinquas vias sæpe ad Sacerdotem. Quod testatur idem cap. 12. ubi habet ita, sicut verba ejus à me reddita sunt latine: Cum Baptismo suorum infanctum, quanta possunt festinatione, properant, ita & puerpera Laponica octo, vel quatuordecim diebus post editum infanctem iter suscipiunt longinquum per altissimos montes, amplos lacus, & profundas sylvas cum infante illo suo, ad Sacerdotem. Non minori reverentia prosequuntur Cœnam Dominicam, & quæ præmitti solet, confessionem absolutionemque peccatorum. Olaus Petri: Absolutione & Cœna Domini, quantum externe apparet, videntur magna cum devotione frui. Cum præsertim fiant, nunc demum ejus verè fieri participes. Nam antea & tempore Pontificiorum dabatur eis, verum nulla solenni adhibita consecratione. Quod colligimus ex Petro Claudi, qui hoc ita receptum in Norvagia testatur fuisse; unde verosimile sit, etiam in Suecia servatam illam consuetudinem: Sacramentum Altaris dabatur ipsis tempore religionis Pontificiæ, & aliquanto post, absque consecratione, uti putabatur. De devotione hodierna testis Samuel Rheen: Ad confessionem absolutionemque veniunt devotione magna; ut & ad Cœnam Domini sanctissimam. Tornæus de Laponibus Tornensibus: Cœnæ Dominicæ & Baptismi Sacramenta magna veneratione colunt, plane sicut Christiani alii. Sed & alia pietatis Christianæ capita non negligunt. Nam à juramentis, execrationibus, blasphemis in Deum, & similibus abstinens religiose. Quod testatur idem. Hoc, ait, commendandum in eis, quod à juramentis horribilibus, maledictis, & ejusmodi sibi caveant, neque ista vulgo sint in usu apud ipsos. Erga pauperes sunt beneficii ac liberales, sicut loco alio jam dixi, ubi furta quoque plerisque ostendi esse ignota. Ipsi quoque inter se versantur multa cum humanitate, mutuo se invisentes, & confabulantes amice, præsertim, qui sunt gentis unius & cognationis, vel affinitatis. Qua de re ille ipse Samuel Rheen: Mutuo sese crebro solent invisere, alterque alterum excipere, qui sunt necessitate, vel affinitate, aliæ amicitia juncti inter se. Atque ista quidem faciunt omnia, quoniam abunde didicerunt, quæ qualisque sit religio Christiana, quid à singulis exigit non respectu modo fidei, sed & operum vitæque reliquæ. Quod testatur rursus dictus scriptor Cap. 24. Sciunt optime Lappones, unum esse DEUM, qui creavit cœlum & terram, nosque omnes per mortem Filii ejus esse liberatos. Et post non pauca interjecta: Fides hæc est Lapporum, ut intelligant unum esse DEUM, in Divinitate tamen unica personas tres, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum. Jam ut hæc omnia ex præceptis religionis Christianæ observant, ita versa vice, quæ ad superstitionem spectant veterem, fugiunt & abominantur. Tympana tollunt, abolentque; idola, stipites, saxa, quæ pro Diis habuere quondam, comminuunt & comburunt. Est exemplum elegans, quod memorat Johanne Tornæus in hunc modum. In pago quodam Lappmarkiæ Tornensis, Pældojær

vocato, Lappo habitabat aliquis, Petrus Pziwiz appellatus, homo probus, pius & locuples. Is initio cum suis omnibus colebat Seitam idolum. Accidit quodam tempore, ut rangiferi ejus morentur magno numero: ideo Seitam implorabat suum, ut malo occurreret. Verum itritæ fuerunt preces; rangiferi nihilominus moriebantur. Postremo iter ipse suscipit ad locum, ubi Seitā stabat erectus, cum familia omni copiaque lignorum aridorum. Circa idolum spargit ramos virentes piecæ, sacrificia quoque ipsi offert, pelles rangiferinas, cornua crania, se denique cum familia omni prosternt, Seitæque implorat opem, ac ut signo aliquo testari velit, se verum esse Deum, rogat. Postquam vero signum accipit nullum, licet toto die devotione summa orasset, ipse cum suis surgit, ligna arida conjicit in idolum, iisque accensis Seitam totius illius pagi comburit. Cumque ob id vicini ejus ipsum vellent occidere, cur, inquit, non finitis ipsum DEUM sumere de mentionem? Factus autem Pziwiz dein tam constans religionis Christianæ cultor, ut, cum alii minarentur ei damna magicis suis artibus, is contra caneret Symbolum Apollolicum, Orationem Dominicam, & id genus; Omnes Seitæ, quotquot posset, cremaret, mitteret postremo filium, ætate maximum ad Enareby, ut idola omnia ibi etiam extirparet. Quod ob factum is Filius ejus, Wuollaba nomine, fugere in Norvagiæ est coactus, metu insidiarum, quas struebant ipsi Tharenenses. Jam ut hic Seitam suum, ita Clemens quidam, Lappo Tenobyensis, suum tympanum abolevit, de quo idem Tornæus testatur, quod admonitus non semel à Sacerdote, noluerit reddere tympanum. Postremo matrem ejus incidisse in morbum gravem, illum contra quæsisisse remedium per tympanum, sed matrem nihilominus esse defunctam. Itaque tympanum in frustra confisuisse minima, adjecto, se videre, tympani nullum esse usum. Habemus itaque religionem Christianam haud paulo melius excultam apud Lappones, & ab ipsis Lapponibus receptam, & adhibitam in quotidianos usus, quam fuit præcistis temporibus. Licetque hinc colligere, quantam adhibuerint curam, quotquot hoc negotium auctoritate sua, consilio, suasu, ministeriove potuerunt promovere. Quanquam ne sic quidem ea res deducta sit, ut de extirpata omni vetere impietate jure debeamus gloriari, cum pro dolor multæ adhuc tristissimæ reliquæ etiam crassissimi Gentilismi in Lapponia supersint.

DE ORIGINE CHRISTIANISMI IN HUNGARIA.

SANCTUS Apostolus Paulus ad Romanos cap. XV. 19. scribit, quòd ab Hierosolyma usque ad Illyricum omnia Evangelio Jesu Christi impleverit, & Coloss. 1. 7. 6. toti orbi fuisse prædicatum Evangelium, conf. Rom. 10. 7. 19. unde pater, Hungaris maturè Evangelium de Jesu Christo innotuisse, sed hunc tantum thesaurum non sollicitè custodiverunt. Hungari enim ex Christianis, qui fuere tempore Pauli, vel fieri potuissent, facti sunt fere totius Europæ prædones, & excusso Romanorum jugo, caesoque Macrino,

Consu-

Consule Romano, sub Attila totum orbem Europæum seculo quinto post Christum natum infestant. Seculo decimo Christianam religionem denuo professi sunt, uti Illustris Zechius refert: Grisa, Toxi Sohn/ ein sittsamer Regent dieser wilden und räuberischen Nation, war der erste/ welcher sie civilisirt/ und den von Kayser Carl/ dem Großen/ gepflanzten Samen des Christlichen Glaubens wieder erwecket. Er empfing selbst die H. Tauff von dem damaligen Bischoff zu Prag/ Adelberto. Dahin war es gleichwol nicht zu bringen/ daß die Götzen völlig abgeschafft/ und die Heydnische Opfer unterlassen worden/ weil die andere Hungarische Fürsten noch fest bey dem Unglauben hielten. Sein Herr Sohn aber Herzog Stephan/ welcher nachmahl den Zunahmen des Heiligen empfangen/ war/ darinn glücklicher. Dann nachdem er sich A. C 996. mit Princessin Gysela, Herzog Heinrichs in Bayern/ nachmahl Kayser/ Schwester/ unter der Condition vermählet/ daß er sambt seinem Volck und Unterthanen den Christlichen Glauben annehmen wollte/ hat er solches durch Abthuung der heydnischen Greuel/ und sonst durch Christliche Anstalten und Übung der Gottseligkeit dergestalt eifrig erwiesen/ daß die Geschichte zweifeln/ ob er oder der heilige Kayser Heinrich/ mehr Übung des Christenthums gehabt. Europ. Herold Tom. II. p. 372.

DE
ORIGINE CHRISTIANISMI
IN ITALIA.

E Pistola Pauli ad Romanos scripta satis superque testatur, Religionem Christianam primo statim seculo post Christum natum Romæ non tantum innouisse, sed & plantatam fuisse, ita ut Rex Regum JESUS CHRISTUS sedem fixerit apud victorem populum, totius fere orbis Dominum. De Tiberio Imperatore Tertullianus in Apologia pro Christianis scripta memorat cap. 5. illum Senatui Romano proposuisse: Quod ex Syria de Christo audiverit ea, ex quibus colligat, illum esse Deum. Eundem etiam à Senatu Romano petiisse, ut Christum publicè pro DEO haberent & agnoscerent. Senatui quidem ex impia ratione status non annuisse, Imperatorem tamen Tiberium sententiam suam de CHRISTO non mutasse, & Christianis quietem concessisse. At sub Imperio Claudii dura fuit fors Christianorum in Italia, cons. Act. 18. 2. & Suetonius in vita Claudii Imp. cap. 25.

*Eximium
Imp. Tiberii
de Christo ju-
dicium.*

Romæ Petrus & Paulus uno die, d. 29. Jun. A. Ch. 62. uti Calendarium Romanum recenset, sanguine suo testimonium Evangelii, quod ibi prædicarant, obsignarunt. Cum illis, teste Clemente Romano in Epist. ad Corinthios, plures Martyres obierunt, in quos Tertullianus Apolog. cap. 5. Neronem Cæsariano gladio ferocuisse scribit, & Cornelius Tacitus libro 15.

*Petrus &
Paulus Ro-
mæ Marty-
ris coronan-
tur.*

Anna-

Annalium refert: Christianos à Nerone quæfiviſſimis pœnis affectos fuiſſe. Tertullianus libro de præſcriptione Hæreticorum cap. 36. Romanæ Eccleſiæ hiſce verbis gratulatur: Iſta quàm felix Eccleſia, cui totam doctrinam Apoſtolicum ſanguine ſuo profuſerunt, ubi Petrus paſſioni Dominicæ adæquatur, ubi Paulus Johannes Exitu coronatur, ubi Apoſtolus Johannes poſteaquàm in oleum ignitum demerſus, nihil paſſus eſt, in Inſulam Pathmum relegatur.

Primi Episcopii Eccleſia Romana ſtrenui fuerunt Confeſſores Veritatis Evangelicæ, quam ſanguine ſuo obſignarunt.

CLETUS, à Petro ad fidem converſus, ab eodem Presbyter factus ſanctiſſimè rem Chriſtianam in Eccleſia Romana, cujus tandem fuit Episcopos, adminiſtravit, & Martyrio obiit ſub Imp. Domitiano A. Ch. 84. Antehunc Cletum LINUS, Episcopos Romanus, juſſu Saturnini, impij ingratiffimique Conſulis, cujus filiam Dæmonum æſtu agitaram, divinitus liberarat, ſecuri percuffus eſt ſub Nerone A. C. 68. CLEMENS, Episcopos Romanus, Petri Apoſtoli diſcipulus, ſcriptis illuſtravit Eccleſiam, relegatus in Inſulam ob fidei prædicationem, cùm ibi in ſumma veneratione eſſet, tandem tyranni juſſu alligatà ad collum anchorà in mare projectus eſt ſub Trajano Imp. A. C. 92. ANACLETUS, Episcopos Romanus, Petri Apoſtoli Diſcipulus, ſacroſanctis inſtitutis Eccleſiam auxit, debiles in fide confirmavit, poſtremo in ſumma perfectione martyrio coronatus eſt ſub Domitiano An. C. 96. EVARISTUS, Episcopos Romanus, multa ſalutariter decrevit, & inter alia, ut nuptiæ celebrarentur publicè, & Sacerdotis benedictio adhiberetur. Cùm autem Eccleſiam pietatis & virtutum exemplis auxiſſet, martyrio coronatus eſt ſub Imp. Trajano A. C. 109. HIGINUS, Episcopos Romanus, Martyrium ſubiit ſub Antonino pio Imp. A. C. 142. PIUS I. Episcopos Romanus, Vir doctus & eruditus, Episcopatum Romanum dignè geſſit, tandem pro Chriſti gloriâ Martyrio coronatus eſt ſub Marco Antonino, pio Imp. An. C. 163. ANICETUS, Episcopos Romanus, genere Syrus, Vir ſingulari pietate clarus, Episcopatu Romano multis annis religioſè ſanctæque adminiſtrato in ſumma Eccleſiæ perturbacione, per Cæſares excitatâ, Martyr obiit ſub Marco Antonino Vero, & Lucio Commodo Imperatoribus A. C. 163. SOTHER, Episcopos Romanus, liberalis ingenior, & conſtans in fide Chriſtiana, nunquam animum à rebus divinis abduxit in maximis periculis. Martyrium ſubiit ſub Imp. Antonino Vero A. C. 171. ELEUTHERIUS, primò Aniceti, Episcopos Romani, Diaconus, poſtea ipſe Eccleſiæ Romanæ Episcopos, Britanniam Inſulam Lucii Regis rogatu, per Fugatum & Damianum Legatos fidei ſacris inſtituit: Eccleſiâ DEI ſanctè & utiliter adminiſtratâ Martyr migravit in cælum ſub Imp. Commodo A. 186. VICTOR, Episcopos Romanus, omni genere virtutum inſignis, Eccleſiæ DEI præfuit. Multis ſcæ Chriſtianæ cauſâ piè ſancitis præclareque geſtis rebus pro Chriſti gloriâ Martyrio coronatus eſt ſub Imp. Severo A. C. 195. ZEPHERINUS, Episcopos Romanus, Vir pius & prudens, piè rexit Eccleſiam DEI, multaque prudenter ſancivit, tandem martyrio coronatus ſub Antonio Imp. An. 218. CALIXTUS, Episcopos Romanus, multa piè, ſapienter & utiliter fecit & decrevit, ab impijs autem ob Chriſti liberam confeſſionem comprehenſus, in ſqualidum carcerem conjicitur, inde è fenestrâ præceps in puteum dejectus, Martyrio coro-

coronatur sub Aurelio Antonino Imp. A. C. 123. **URBANUS**, Episcopus & Civis Romanus, doctrinâ & vitæ sanctitate suis præluens, Episcopalem dignitatem omni virtutum studio ornavit. Sæpe Româ ob Christi fidem pulsus, & clam à fidelibus revocatus, postremo datis pro Christo cervicibus coronam Martyrii accepit sub Imp. Alexandro A. C. 231. **PONTIANVS**, Episcopus Romanus, ob constantem fidei Christianæ Confessionem in Sardiniam relegatus, ibique multis affectus incommodis, laboribus & calamitatibus ad Martyrii palmam pervenit sub Alexandro Imp. A. C. 236. **FABIANUS**, Episcopus Romanus, cum adhuc Presbyter esset, in beatorum Martyrum corporibus humanis piè fuit occupatus. Episcopus factus multa piè fortiterque gessit pro Ecclesia DEI, tandem Martyrii palmam est adeptus sub Imp. Decio A. C. 251. **CORNELIUS**, Episcopus Romanus, mittitur in exilium, Romam revocatus ab Imperatore plumbatis cæditur, raptusque ad Martis templum sacrificare idolo jubetur, quam impietatem graviter detestatus, præciso capite Martyrii insignem palmam tulit sub Imp. Decio A. 253. **STEPHANUS**, Episcopus Romanus, raptus ab infidelibus ad templum Martis, cum sacrificare recusasset, Martyrio insigniter coronatus est sub Imp. Valeriano A. C. 257. **SIXTUS**, Episcopus Romanus, Civis Atheniensis, sanctè præfuit Ecclesiæ, accusatus & apprehensus ob veræ fidei prædicationem, & ad Martyrii locum ductus, gaudenti animo pro Christi gloriâ cervicem præbuit sub Imp. Valeriano A. 259. **FELIX** primus, Episcopus & Civis Romanus, Vir omni virtutum laudè insignis, piè Episcopali munere defunctus, multa decenter in Ecclesiâ statuit; Manetis hæresi acriter resistit, tandem multis pro fide Christiana susceptis dimicationibus Martyrio coronatus est sub Imp. Aureliano A. C. 275. **CAJUS**, Episcopus Romanus, ortus è genere Diocletiani Imp. Episcopus factus, multa ad Ecclesiæ amplitudinem instituit. Tyrannidem consanguinei sui Diocletiani in Christianos fugiens, aliquandiu in spelunca delituit, tandem ab illius satellitibus comprehensus, datis pro Christo cervicibus, Martyrii poculum hausit sub Imp. Diocletiano A. C. 296. **MARCELLINUS**, Episcopus Romanus, per vim thus idolis sacrificavit, cujus eum postea ita pœnituit, ut Imperatorem adiens, graviter eum accusaret, quod ipsum ad tantam impietatem impolisset, quam ob causam securi percussus gaudenti animo Martyrium obiit sub Imp. Diocletiano A. Chr. 304. **MARCELLUS**, Episcopus Romanus, in maxima Ecclesiæ perturbatione rem Christianam valdè adjuvit, à tyrannis multa passus, & intolerabilis odoris fœditate confectus, obdormivit in DOMINO sub Imp. Maximino A. Chr. 310. Possent adhuc plures adduci Ecclesiæ Romanæ Episcopi, qui partim cruentâ & sanctâ, partim ordinariâ morte obierunt, & in pura fide Evangelica perseverarunt, non terras & ditiones, non vanam gloriam, nec honores, sed animas quæriverunt, DEUM humiliter honorantes: Seculo quinto enim celebratur Leo I. qui templa à Barbaris eversa restituit: Seculo sexto claruit Johannes I. Ariane hæresi fortissimus impugnator, à Theodorico, Italici Rege, Ariano, in carcerem inclusus, squalore inediaque confectus A. Chr. 526. sub Imp. Justino I. Seculo septimo commendatur, si non in omnibus, tamen in multis Gregorius Magnus, ille Moralista celeberrimus: Laudatur Marcellus II. Adrianus I. Caroli V. Imp. Præceptor, natione Germanus qui salus est, Ecclesiam Romanam in capite & in membris indigere nobili

tabili Reformatione. Celebratus fuit nostro tempore ob varias virtutes Innocentius XI. Mich. Molinof Patronus: Sed hæc prolixius deducere, nostri instituti non est. Qui plura de his legere cupit, is plura inveniet apud Guicciardinum, Platinam, Wolsium, Baronium &c. quorum hic nimis quidem Paparum Panegyrista & Monarchiæ Papalis defensor, inficiari tamen haud potest, complures Papas turpiter se gessisse. Conferatur Historia Ecclesiastica Magnif. Dn. D. Jo. W. Jægeri, Cancellarii Tubingenfis.

Quid memorem de illis, qui primos pios Episcopos Romanos secuti, cum hisce Doctoribus suis purpureum pro Christi gloria sanguinem suum fuderunt. Inter hos eminebat *IGNATIUS*, tertius post Petrum Apostolum Episcopus Antiochenus, qui Romam victus ducebatur, ubi primum inauditis cruciatibus tortus, postremo leonibus rugientibus Senatu spectante obiectus, hostia Christi efficitur sub Imperatore Trajano Anno Christi 110. Ante illum *PRISCA*, castissima Virgo, fidei Christianæ accusata, varia tormenta pertulit, tandem extra urbem præciso capite virginittatis palmam martyrii coronâ cumulavit sub Imp. Claudio An. Ch. 45. *PRAXEDES*, filia Pudentis, pii Viri Romani, & soror Pudentiæ virginis, Christianorum corpora sepeliens, facultates suas pauperibus erogans, orationibus, vigiliis & jejuniis se dedit, tota Christo adhæsit, sanctè obiit sub Antonino Imp. A. C. 141. *CÆCILIA*, virgo Romana, Nobilis, à prima ætate Christianæ fidei præceptis instituta, Valerianum ipsam & Tiburtium fratrem ad Christum perduxit: quare comprehensa, & ter securi icta à carnifice, martyr abiit in cælum sub Alexandro Imp. An. C. 225. *RUFINA*, virgo Romana cum *Secunda* Sorore fidem Christi confessa, virgis caesa, in tenebricosum carcerem detrusa, saxo ad collum alligato in Tyberem projecta, & ab Angelo tandem liberata, capite plectitur sub Imp. Valeriano & Galieno An. C. 262. *SECUNDA*, Rufinæ soror, in fide Christi constantissima virgo, post varios cruciatus cum sorore Rufina martyrii coronam adepta est A. Chr. 262. His viam stravit ad Constantiam pio & laudabili exemplo Sanctus *LAURENTIUS*, Diaconus Ecclesiæ Romanæ, Sixti, Episcopi Romani, Auditor, multis affectus tormentis, Christum liberè profiteri non desit: demum subiecta craticula

Ignatius, Episcopus Antiochenus, Roma martyrio obiit. Prisca, Mars tyr.

Praxedes, pia virgo Romanæ.

Cæcilia, Christiana virgo Romana Martyr.

Rufina, pia virgo Romanæ Martyr.

Secunda, Rufinæ soror, fidelis Christi serva.

S. Laurentius, Martyr.

terreâ afflus, igne magis amoris in Jesum Salvatorem, quam flammis lignorum arsit, & egregiam martyrii coronam accepit sub Valeriano Imperatore Anno Christi 259. LUCIA, vidua Romana, ab ipso filio suo accusata fidei Christianæ, in ollam, pice & plumbo ferventem, demittitur, unde incolumis evadens, ferro plumboque onerata per urbem ducitur, tandem abscisso capite martyr migravit in cælum sub Imp. Diocletiano An. 286. ROMANUS, miles, sancti Laurentii & Sixti confessione firmâ commotus, petit ab eo baptizari, quam ob rem Imperatoris jussu fustibus cæsus, tandem in summa fidei constantia securi percussus, martyr obiit sub Imperatore Valeriano An. Christi 259. ADRIANUS, Civis Romanus, nobili genere ortus, Natalis conjugis co-

Lucia, pia vidua Romanæ Martyr.

Romanus, pius miles, Martyr.

Adrianus, civis Roma-

ADRIANUS, Civis Romanus, nobili genere ortus, Natalis conjugis co-

notæ

hortationibus, & viginti trium Martyrum sociorum fortitudine atque constantia incitatus, fractis crucibus, manibus pedibusque præcisus, martyrii palmam absolvit sub Imp. Maximiano An. Chr. 206. ALEXIUS, Civis Romanus, genere Nobilis, ad multas Ecclesias profectus, Romæ tanquam peregrinus à Patre hospicio exceptus, diu omnibus incognitus, & à servis injuriose habitus, patiens obdormivit in Domino sub Innocentio I. Episcopo Rom. A. C. 393.

Magnum etiam fuit lumen in Italia AMBROSIUS, Episcopus Mediolanensis, in hujus, infantis adhuc, ore examen apum confedisit dicitur, quæ res divinam Viri eloquentiam præmonstrabat; baptizatus, & ad Episcopale munus invitus quasi tractus, Arrianis multis ad fidem conversis, obiit sub Valentiniano & Theodosio I. Imp. A. C. 390.

Uti Historiam originum Christianismi in Italia cum Paulo incepimus, ita eam cum verbis Pauli claudimus, ita enim ille in eximia Epistola ad Hebræos cap. 13. v. 24. Salutant vos fratres, qui sunt in Italia: unde patet, jam tum non tantum Romæ, sed passim in Italia fuisse quandam Ecclesiam Christianam.

ORIGINES CHRISTIANISMI IN HISPANIA.

Hispaniæ mentionem facit Divus Apostolus Paulus in aurea Epistola ad Romanos cap. XV. v. 24. Quando profectus fuero in Hispaniam, ad vos veniam: Spero enim, quod transiens visurus sim vos, & à vobis deducar eò. Exinde conjicitur, Lucem Evangelii primo statim seculo post Christum natum in Hispania radialis. ALPHONSUS I. Rex Hispaniarum jam circa Annum C. 790. propter expulsos & devictos Barbaros Rex Christianus Catholicus dictus est, adeoque illo tempore Christianismus in Hispania jam radices egit. vid. Europaisch. Herold/ Tom. II. p. 125. L. Marinei Siculi Histor. Hispanie. Isidori Hispalensis Chronicon Concilii Tolonenis &c.

GELASIUS Papa ac Innocentius I. Pontifex Romanus, tradunt, Paulum quidem Rom. 15. 24. promississe, quod in Hispaniam proficisci velit, sed hanc promissionem illum non implevisse. Id certum est, Athanasium in Epistola ad Dracontium, Cyrillum in Carech. 17. Epiphanium Hæres. 27. Chrysostomum in Homiliis ad Epist. ad Hebr. & ad Math. Theodoretum in Epistola ad Timoth. cap. ult. Hieronymum, Isidorum, Bedam, Adonem &c. Pauli apud Hispanos pro conjectura habere. Huc pertinent ea, quæ supra in Suevia Sacra ad seculum sextum, & in Epistola Petri de Marca ad Valesium hac de materia in antecessum commemorata sunt.

*nus, nobili
genero ortus,
Martyr.
Alexius, Ci-
vis Roma-
nus, Confe-
sor Veritatis
Evangelicæ.*

*Ambrosius,
Episcopus
Mediolanen-
sis.*

*An Paulus
Hispaniæ E-
vangelium de
Iesu Christo
predicave-
rit?*

*Quidam ne-
gant,*

*quidam con-
jiciunt.*

Præconium

Hispa.

*Quando per-
secutiones
Christiano-
rum in Hi-
spania ince-
perit?*

Hispaniam à persecutione eximit Henricus Dodwellus Anglus. in Dissertatione de paucitate Martyrum, quod eam sub Constantii Cæsaris ditione fuisse censeat. Eam enim, inquit, aliis ditionibus non accensuit Victor. Sed nec eam Constantio attribuit. Hispaniam autem Herculio subiectam fuisse, disertis verbis tradit Lactantius libro de Mortibus persecutorum cap. 8. quod mirum est, à Dodwello aut animadversum non fuisse, aut dissimulatum. Idem Lactantius cap. 16. ait: vexabatur universa terra, & præter Gallias ab oriente usque ad occasum tres acerbissimæ bestię sæviebant: Et quidem Donatistæ apud Opatum Gallias solummodo à persecutione eximunt, unde iudices sibi dari ob hanc rationem postulabant. His adde Concilii Eliberitani aliquot Canones de lapsis & forte Magni Osi Confessionem, quæ sanè hanc persecutionem in Hispania sævisse probant. Videatur Theodoricus Ruinartus in Actis primorum Martyrum sinceris & selectis p. 66. in præfat.

*Persecutio-
nes Religio-
nem Christiani-
nam dilata-
verunt, ne-
dum eam ex-
stinxerint.*

Erunt fortassis (verba sunt egregia ejusdem Ruinarti p. 71. 72. in præfat.) qui dicant, vix fieri potuisse, ut Ecclesia tot procellis agitata, addò tamen creverit, ut seculo tertio jam pene per totum tertiarum orbem dilatata fuerit. Non enim, inquit, verisimile est, tam multos homines reperriri potuisse, qui Religionem amplecterentur, - non solum peregrinam & novam, sed, quæ præter vitam austeriorem quam præscribit, cultores etiam suos exiliis, bonorum proscriptionibus, amicorum & parentum, totiusque generis humani invidiæ, tormentis acerbissimis, ipsique morti obnoxios reddit. At licet humanæ rationi parùm consentaneus videatur iste dilatandæ Religionis modus, certum est tamen, hunc ipsum à Christo Domino præ cæteris delectum fuisse, qui, ut exemplo simul & verbo suis sequacibus præiret, nonnisi per varias tentationes mortem acerbissimam in gloriam Patris voluit introire.

Id suos Apostolos docuerat, qui, ut refert Lactantius Lib. 5. Institutionum cap. 3. non tantum pro fide mortem subierunt, sed etiam morituros se sciebant & prædixerant, & postea universos, qui eorum disciplinam secuturi essent, acerbæ & nefandæ esse passuros. Unde Martyres non nisi moriendo victoriam adepti sunt, nec, à tormentis ut liberarentur, petebant à DEO, sed ut ea patientissime tolerarent. Uno verbo, ut ait Tertullianus ad Scapulam, hac conditione fiebant Christiani, & magis damnati, quam absoluti, gaudebant, unde in Apologetico [cap. 5. præfides sic alloquitur: Cruciate, torquete, dammate, aterite nos. Plures efficitur, quoties metimur à vobis. Semen Ecclesiæ est sanguis Christianorum.

*Fortitudinis
ac patientiæ
Martyrum
rationes.*

Verùm cum naturæ humanæ vires ad hæc perferenda prorsus impares essent, CHRISTUS suis athletis tam præfens aderat, ut sæpius mediis in tormentis nullus, aut certè exiguus eis esset dolorum sensus, eorumque animos internis semper auxiliis, nonnunquam externis etiam & visibilibus signis confortabat. Certè Stephanus vidit cælos apertos, & JESUM stantem à dextris virtutis DEI. Polycarpo facta est vox de cælo: odor è Martyribus Lugdunensibus e-

MANA

manabat. Adhuc fideles divinis, ut loquitur Cyprianus, ostensionibus de instantibus persecutionibus admonebantur, ne imparati ad praelium accederent. Excitabantur etiam Episcoporum verbis & exemplis. Tum persuasum eis erat leve & momentaneum, quod passuri erant, æternum gloriæ pondus in eis operaturum, ac brevi & caduca vita æternam & beatam se mereaturos, ad quam, quod Martyrium alter esset Baptismus, sine ulla mora se ingressuros esse, non dubitabant. His adde funestam lapsorum vicem, quorum nonnulli divinitus ante omnium oculos puniti sunt. Ex his aliquot recenset Cyprianus in libro de lapsis, quorum unus, postquam Christum negavit, obmutuit. Mulier, in balneis à Dæmone correpta, suam laniavit dentibus linguam, quæ fuerat vel pasta impie, vel locusta. Alii aliis modis puniebantur. Idem etiam quandoque persecutoribus contigit, ut de Saturnino & Herminiano Pro-Consulibus observat Tertullianus in Lib. ad Scapulam. Et quidem hac de re totus est Lactantii liber de Mortibus persecutorum.

Hæc autem omnia Gentilium conversioni occasionem præbebant, quod qua ratione, quibusve gradibus contingeret, egregie exponit Lactantius Lib. 5. Institutionum cap. 33. Certè Augustinus Sermone 31. in Psalmum 118. observat, aliquos etiam à persecutoribus Martyrum patientia permotos credidisse. Quid cum evidentiæ fierent miracula? Martyres mirè sanati, voces cælitus emissæ, bestię mansuetscæ, alique ejusmodi miracula palam patrabantur? Hæc autem in certis & probis monumentis occurrunt. Quam verò frequentia fuerint miracula in Ecclesia, Patres attestantur. Hac de re Irenæus lib. 2. adversus Hæreses cap. 58. Alii, inquit, Dæmones excludunt firmissimè & verè, ut etiam sæpissimè creant ipsi, qui emundati sunt à nequissimis Spiritibus, & sint in Ecclesia: alii autem & præscientiam habent futurorum, & visiones & dictiones Propheticas: alii autem laborantes aliqua infirmitate per manus impositionem curant, & sanos restitunt. Jam etiam mortui resurrexerunt & perseverant nobiscum annis multis. Et quid multis? Non est numerum dicere gratiarum, quas per universum mundum Ecclesia à Deo accipiens in nomine Christi Jesu crucifixi sub Pontio Pilato per dies singulos in opulationem gentium perfecit &c. Hæc Irenæus l. cit. Illa in Gentilium quoque favorem operabantur Christiani, ut etiam ex variis aliorum Patrum testimoniis patet. Unde, etsi nonnunquam Gentiles ejusmodi miracula maleficiis, aut incantationibus tribuerent, nemo tamen de factorum veritate, quæ CHRISTI nomine patrabantur, ausus est inficiari; Hinc Christiani pro ejus asserenda Divinitate graviora quæque supplicia alacriter sustinebant, cujus Martyres, id est, testes se esse gloriabantur, quod in eorum sincerioribus Actis discretè sæpius exprimitur.

Vide SS. Tarachi &c. Acta Græca p. 424. Theodoric. Ruinari Acta Martyrum Selecta p. 72. seqq. in Præfat. Generali.

*Martyrum
Constantia
Gentilium
conversionem
promovit.*

DE ORIGINE CHRISTIANISMI IN ANGLIA.

Beatu*s* *Gregorius* videns Romæ viros Anglicos elegantes corpore, contristatus, quod diabolus tam formosorum corporum esset possessor, misit discipulos suos in Angliam, *Augustinum* & *Melium* Episcopos, per quos tota illa Insula ad fidem Christi est conversa, qui postea dolentes de errore paterno, quia Anglici de semine Saxonum processerunt, miserunt ad eos divites Doctores diversis temporibus, ut istos beatos viros, qui in humilitate & paupertate laboraverunt pro ejusdem gentis conversione, sed ferocitas Barbarorum tum temporis in tantum prevaluit, ut modicum proficerent, & propterea nulla autentica de eorum actibus sunt relicta, etsi conscripta, sed per verustatem, aut negligentiam consumpta. Hæc *Cass. Calvōr* in Saxonia inferiori antiquā Gentili & Christianā ad seculum IX. p. 279. ex Chronico Verdensi, quod *Illustris Leibnizius* edidit, recenset. *Guil. Camdenus*, celeberrimus rerum Britannicarum scriptor, ipse Anglus, origines Christianismi in Angliā ita tradit: Imperante *Adriano*, *Iulius Severus* Insulæ nostræ (Angliæ) præerat, qui cum contra Iudæos, tunc tumultuantes, evocatus esset, Britanni sua Romanā ditione tenei non poterant, nisi ipse *Adrianus* adiūset, qui multa corripuit, murumque pro LXXX. mill. pass. primus inter Barbaros Romanosque duxit. Sub *Antonino* tamen hoc bellum denud exarsit, quod per *Lollum*, Urbicum Legatum, Barbaris submotis, alioque muro cespicio ducto, restinxit: Sed Britanni bellum ex Bello ferentes res sub *Antonino* Philotopho movere ceperunt, ad quas componendas missus est *Calpurnius* Agricola. Quo tempore disculis superstitionum nebulis divinus Christianæ lucis fulgor Regioni nostræ *Lucii* Regis operā illuxit, qui alicubi Romanorum permisso (illi enim & Reges servitris instrumenta habuerunt) hic regnavit, unde *Nennius*: *Lucius Rex, agnomine Lever Manr, magni splendoris propter fidem, quæ in ejus tempore venit.* Sub hæc, inquam, tempora, historiz nonnullæ veram Religionem ad nos primū pervenisse produnt. Certum tamen est, Britannos in ipsa Ecclesiæ infantia Christianam Religionem imbibisse. Nam ut *Iosephum* Aramathæum & *Claudiam* Britannam, *A. Pudentis* uxorem, omittam, cujus *D. Paulus* in posteriori ad *Timotheum* Cap. 4. v. 21. meminit, & quam *Marialis* Poëta tantopere laudat: *Dorotheus*, Tyii Episcopus, in suā Apostolorum Synopii, *Simonem* Zelotem, qui Mauritaniam peragravit, in Britannia tandem occisum & sepultum tradit: nec non *Aristobulum*, cujus meminit *Paulus* in Epistolā ad Romanos C. 16. v. 10. Britanniz Episcopum factum fuisse. *Petrus* etiam ipse (si *Lippomanno* credimus, *Simeonis*, Methaphrastis Græculi, fide sussulto) hinc penetravit, & divini verbi lumen diffudit. Et quidni credamus? Cum *Nicophorus* idem de Petro prodcat. Eandem, inquit, doctrinam ad occidentalem oceanum, Britannicasque Insulas perferret. *Paulus* etiam, recte

veste *Sophronio & Theodoro*, post secundam Romæ incarcerationem, hanc nostram Regionem adiit, unde de illo *Venantius Fortunatus*:

Transiit oceanum, vel quâ facit Insula portum,
Quosque Britannus habet terras, quosque ultima Thule.

Huc etiam refertur tùm *Origines* in Comment. ad Ezechielem, tùm *Tertullianus* contra Iudæos. Hic enim intimas Britanniz regiones & inaccessa Romanis loca suâ ætate Christum amplexas fuisse tradit; ille verò Britannos in fidem consensisse, & ad DEUM per Druidas viam sibi munivisse ostendit, qui unum esse DEUM semper inculcarunt. Ita *Camdenus* in descriptione Britanniz. p. 39. 40. edit. Ffurfensis A. 1616. Idem *Camdenus* p. 650. de Provinciâ Angliæ Northumberland hæc memorat: postquam *Sigga*, Patricius, *Elswaldus* Nordanhumbroꝝ Regem, perfidè trucidasset, Ecclesia à fidelibus extructa fuit in honorem *Cuthberti & Oswaldi*, cujus nomen ita cæteris officit, ut pristino nomine obliterato, *S. Oswaldus* nunc dicatur. *Oswaldus* hic, Nordanhumbroꝝ Rex, prope hunc locum *Ceduellam* Britannum, qui Cambriz, ut videtur, præfuit, & jam duos Nordanhumbroꝝ Reges occidisset, regionemque istam effulsè vastasset, iusto prælio peremit. Ex qua pugna, prima Christianæ Religionis lux huic Provinciæ affulsit. Cum enim opem Christi, quam implorarat hoc in prælio, præsentem sensisset *Oswaldus*, protinus Christo nomen dedit, *Aidanum* Scotum ad suos Christianâ religione imbuendos evocavit, & ipsum victoriz locum *Heafonfeld*, id est, campus cælestis, vocarunt posteri &c. *Cælestinus*, Episcopus Romanus, A. C. 431. ad Hibernos misit *Elswaldum* Episcopum, hunc tamen morte in Britannia præceptum, nihil præstitisse, auctor est *Nennius*, qui ex Hibernicis scriptoribus Christianam Religionem à *Patrulo* hic disseminatam scribit. Hic enim natione Britannus & *Martino* Turonensi affinitate conjunctus, Palladio defuncto à Cælestino subrogatus, tanto successu Christianam Religionem per Hiberniam propagavit, ut longè maximam Insulæ partem ad Christum converterit, Hibernorum Apostoli nomen meruerit, & ejus discipuli tantos progressus in re Christianâ fecerunt, ut subsequenti ætate Scoticis Monachis nihil sanctius, nihil eruditius fuerit, & in universam Europam sanctissimorum Victorum examina emiserint, quibus Fulda Germaniæ, S. Gallus Helvetiz, alizque urbes & monasteria originem debent suam.

Nicolaus Harpsfeldus, Archi Diaconus Cantuariensis, Historiam Anglicanam Ecclesiasticam à primis Gentis susceptæ fidei incunabulis ad sua fere tempora deduxit, & in quindécim centurias distribuit: Huic opèri brevem narrationem de divortio *Henrici VIII.* Regis ab uxore Catharina, & ab Ecclesia Romana discessione adjecit *Edmundus Campianus*. Prodiit hoc Systema Historiæ S. Anglicanæ, Editore *Richardo Gibbono*, Anglo, Societatis Iesu, Duaci A. 1623. in fol. Juxta sententiam *Nic. Harpsfeldi* Evangelium paulo post Christum passim per omnem orbem, & in Britannia per *Josephum* ab Arimathia propagatum fuit. Verba ejus hæc sunt: Certè de *Joseph* ab Arimathæa, nostræ salutis salutari præcone, frequentissima & antiquissima apud nostrates extat recordatio. Quem *Philippus* Apostolus (qui, ut, *Isidori* verbis utar, Gallis prædicavit Christum) ad nos cum undecim sociis in Britanniam

delegavit ad Annum Christi sexagesimum tertium. Jactis fidei fundamentis per *Josephum* & socios, credibile est, hanc sementem in plurimorum postea animis opimam messem, fructumque uberrimum produxisse. Sunt, qui existant, *Clandiam* illam, de qua *Paulus* meminit 2. Tim. 4. 21. fuisse nobilem mulierem Britannicam, ipsiusque Pudens uxorem. Sementis certe illa jacta per *Josephum* & socios in opimam messem postea erupit imperante *LUCIO*, Rege Britanniae. Esi enim ante ejus tempora multi privatim clanculumque sanctissimae huic se devoverint Religioni, nemo tamen saltem ex principibus aperte & palam eam professus est. Hanc glaciem primus feliciter perfregit *Lucius* sublata veteri Druidarum, qui maxime celebres erant, superstitione.

Scribit certe *Suetonius*, *Claudius* Imperatorem Druidarum Religionem, apud Gallos dirae immanitatis, sub *Augusto* etiam interdictam, penitus removit. Cui consentanea scribit & *Plinius* libro 30. cap. 1. Nec sine causa dirae eam religionem immanitatis appellat *Suetonius*. Nam his Galli in Sacrificio ministris humanis diu libabant hostiis. conf. *Jul. Caesaris* Comment. lib. 6. Bell. Gall. c. 34. Hos Druidas *Lucius*, Rex Britanniae, quemadmodum & Flamines atque Archiflamines suos prorsus sustulit, & Christianae Religionis Episcopos atque Archi-Episcopos substituit.

Atque ut hoc contra Druidas edictum aliquam forte ei occasionem, ut Christo initiaretur, dedisse non ignoverem, ita plane arbitror, multa alia, quae animum ejus multo magis promoverent & conciterent, accessisse, cogitasseque eum, ut hominem piū & prudentem, idque attentissimā meditatione, de vanitate suorum Doctorum, deque sanctitate, soliditate, & certitudine Christianae doctrinae, neque perfunctorie saepius audivisse, quanta & quam stupenda non modo Christus Hierosolymis, sed & Apostoli, alique ejus discipuli, pro Christi doctrinā stabiliendā, fideique suae magnitudine, per totum orbem designatine, & cum primis admirabile illud pluviae beneficium, paucis ante annis in Germania à Christianis, qui in Marci Antonii exercitu stipendia faciebant, precando impetratum. Credibile praeterea est, intellexisse eum, quā confertim homines undique ad Christianam se religionem conferrent, quāque sancte & inculpate Christiani viverent, & quā gravia atque immania supplicia, quāque constantia, animorumque fortitudine passim pro Christi fide asserenda non solum in remotioribus mundi Regionibus, sed etiam in vicina Gallia, & olim atque adeo recens, decertarint. De hac pluvia miraculosā videatur *Eusebius* in Chronico Ecclesiastico, *Tertullianus* in Apolog. cap. 5. & *Scapulam*, *Justinus Martyr* in Apolog. ubi ipsius Imperatoris ea de re Rescriptum habet.

Neque verò vel illud forsā mediocriter animum ejus accendit, & inflammavit ad veram pietatem, quod *M. Antonius* Imp. post stupendum illud pluviae caelestis miraculum edixerit, ne cuiquam Christiana Religio verratur crimini, eumque, qui deferret Christianum hoc solo nomine, quod Christianus esset, vivum, comburendum, quodque intelligeret, multos deinde illustres Romanos fidem Christianam professos. His aliisque id genus causis Deoque eum arcanis rationibus excitante *Lucius* accensus, Elvarium Avalonium sanctae illi *Josephi* Societati, Collegioque adscriptum, & Medium Belgium (id est ex *Wellensium* Regione, quam olim Belgiam appellabant) Viros pios & doctos ad Elea-

Eleutherium, Romanum Pontificem, amandat, sibi, totique Regno Christianæ fidei ini-
 tiando opem implorans. Datur itaque hoc negotium Fugacio & Damiano, Viris singula-
 ri doctrina & pietate, qui delegante Eleutherio Romæ profecti, atque in Insulam delati,
Lucium cum tota domo populoque salutari baptismate perfusum, Christi Familiz adju-
 ngere; quorum sancta memoria in ea Britanniz parte, quam olim Cambriam dixere, &
 quæ hodie Wallia dicitur, sanctè celebratur. Templum enim (ut audio) eorum memo-
 riz dicatum illic extat. Non mediocriter dolendum est, antiqua illa Britanniz monu-
 menta, cum propter alia, tum potissimum propter præclaras Fugacii & Damiani actiones
 interiisse. vid. Nicol. Harpsfeldii Historia Anglicana Ecclesiastica cap. 3. pag. 6.

Ignatium in Anglia celebrem fuisse, patet ex *Gilda* Sapiente, ad Clerum Britanniz sic
 loquente: Quis vestrum, ut Martyr Ignatius? Idem *Gildas* statim ab ortu Evangelii & ante
 eum *Theodoretus*, Græcus Author, testantur, inter alias gentes Britanniam fidem ab Apo-
 stolis, aut eorum discipulis, accepisse. Illud verò inter omnes constat, *Lucium*, ut dixi-
 mus, palam fidem Christianam professum; crediturque Britannia prima omnium Romana-
 rum Provinciarum ad Christi Religionem admota, nisi forte Æthiopia prævenit, quæ ta-
 men inter Romanas Provincias non recensetur. Mansit autem Religio Christiana inter
 Britannos illibata, usque ad immanem illam vastationem *Diocletiani*. Atque ita aptè & ac-
 commodatè, imperante *Lucio*, Britannia *Drus lucis* facta dici potest. Templum autem
 aliæque sacra monumenta, quæ absque dubio plurima *Lucium* Christo, DEO opt. Max. po-
 suit, partim *Diocletiani* atrox illa persecutio, quæ omnes Ecclesias Christianas passim sus-
 tulit, Sacrasque Scripturas medio in foro igne combussit, partim Saxonum postea incur-
 satio, vastitasque abolevit. Sunt, qui Templum divi Petri apud Westmonasterium *Lucio*
 tribuunt, alii ad Sigebertum referunt. Eant jam, qui plenè (quod ajunt) buccinis Ro-
 manorum victorias trophæaque decantant, eosque vel eo saltem nomine Alexandro M.
 longè anteponunt, quod illius victoriæ oceano circumscribantur: Isti devictâ Britannia
 non tam de ea, quàm de ipso quoque Oceano triumphum retulisse videantur. Næ totus
 hic triumphus tenuis & ignobilis erit præ *Lucii* nostri trophæis, qui tamen, quod legerim,
 nec Oceanum unquam transgressus est, (nam quod in Germania quidam Evangelicum
 concionatorem hunc Regem egisse, ibique Martyrio obiisse tradunt, nulla id mihi certa
 probatarum Historiarum fide niti videtur, & forsitan isti *Lucium* Cytenensem in *Lucium* Bri-
 tannicum transformant) nec tristes unquam de humano sanguine fuso triumphos repor-
 tavit. Sed sint istorum trophæa, quantacunque eorum præcones illa esse volunt, sordè-
 scent tamen præ nostri *Lucii* Coronis, quæ cælestes & perpetuæ sunt, cum illorum tantum
 terrestres & momentaneæ fuerint. Glorietur illi (si aliqua in eo gloria sit) quod li-
 beris prius populis libertatem illam, quam Natura omnibus ab initio dedit, eripuerint, &
 cum omnia dixerint, de hominibus tantum triumpharint. Quantò speciosior *Lucii* nostri
 triumphus, qui suos durissimo ignorantiz, perfidizque atque idololatriæ jugo hæcenus
 pressos, in sanctissimam illam certissimæ veritatis, Christianæque fidei libertatem genero-
 sè vindicavit & asseruerit, nec de homine, sed de ipso diabolo gloriosam triumphum re-
 portaverit? Post *Lucium* Christo initiatum, Religionem Christianam hoc & proximo se-

culo in Britannia durasse, non solum veterum, qui ad ea tempora celebres erant, presertim *Tertulliani & Origenis* monumenta, sed & celeberrima, quæ Britanni quidam obierunt, Martyria palam testantur. Quorum omnium Choragum & Antistitem à majoribus accepimus, fuisse beatum *Albanum Verolanium*, unum ex Britannica Nobilitate, qui quæ prius septennio sub Diocletiano terrestri militiæ stipendia fecit, mox sub Christo Duce cælestis militiæ æterna stipendia felici omine facturus: ut Insulæ nomen, quæ *Albion* olim, aut, ut quidam conjiciunt, *Albion* dicebatur, id est, felix Protomartyr *Albanus* responderet. De quo inter cæteros hujus temporis Martyres ita cecinit Fortunatus:

Albanum egregium forcula Britannia profert.

Decertavit egregius iste Athleta in decima illa post Neronem persecutione, quam Diocletiani & aliorum id temporis furor omnium acerrimam & atrocissimam excitavit, quamque mox altissima sub Constantino M. Ecclesiæ pax & Halcyonea tempora exceperunt, vid. Harpsfeldius loc. cit.

REFLEXIONES CIRCA HISTORIAM ORIGINUM CRISTIANISMI IN REGNIS EUROPÆIS

V Astum navigavi mare, referendo Origines Christianæ Religionis in præcipuis Europæ Regnis. Nobilissima hæc materia plenior & accuratior meretur tractationem. Præclara sunt, quæ *Joh. Henricus Ursinus*, Superintendens quondam Ecclesiæ Evangelicæ Ratisponensis, de Origine Christianismi in Germania annotavit. Distinguo, inquit, in quatuor intervalla. *Primum* esto Ecclesiæ nascentis, ab Apostolorum prædicatione usque ad Constantinum M. & Annum Domini 306. *Alterum*, crescentis, inde usque ad Honorium & A. C. 400. *Tertium*, decrecentis, propter Barbarorum irruptiones, usque ad Clodovæum, primum Francorum Regem, Christianum, & A. C. 496. *Quartum*, renascentis, inde usque ad Carolum M. primum Germanorum Imperatorem Christianum, Annumque Domini 800. Ita *Ursinus* in Compendio Historico de Ecclesiæ Germanicarum origine & progressu ab Adscensione Domini, usque ad Carolum M. Norbergæ A. 1664. editum, & Serenissimo Principi EBERHARDO III. Duci Wirtenbergiæ, Secundo nostro CHRISTOPHORO, gloriosissimæ memoriæ, inscriptum. Multum juvat, quatuor hæc surgentis, assurgentis, declinantis & resurgentis non in Germania tantum & Europâ, sed universo orbe, Christianismi, toti mundo à Salvatore optimo destinati, periodos probe observare. Apostoli cum suis affectis CHRISTI mandato, prædicandi universo orbi Evangelium, tenaciter inhaerunt, uti ex Actis Apostolorum, Epistolis Paulinis & trium primorum post Christum natum seculorum scriptoribus abunde patet: Quod non venit pes Apostolorum, eò venit sonus Evangelii. Ob-

ulus

tulit ergo gratiam suam plenis manibus Pater cœlestis omnibus populis; at verò quod Christo accidit summo Propheta & Doctorem Doctori, ac multos quidem Auditores, sed paucos veros & genuinos discipulos habuerit, id experti sunt etiam cum dolore ejus Apostoli ex prædicto sui Magistri, eadem ipsis fata præsentientis. Si viventibus adhuc Apostolis multi defecerunt iterum à veritate, quanto magis post illorum decessum, crescentibus undique calamitatibus & persecutionibus, crevit etiam *animarum*, & primus fervor decoxit. Interim nihilominus DEUS Opt. Max. suos habuit ubique terrarum Cultores, & semen Evangelii, largissimè sparsum, passim suos fructus dedit. Utinam Idola caderent ubique, & turpissimus Gentilismus verè posset dici extirpatus, sed quod de Lapponia refert Schæfferus, altas apud Lappos gentilitiam impietatem radices egisse, idem de multis & plerisque Europæis gentibus cum lacrymis memorandum est, redire illas maximam partem ad vomitum, & Christianam Religionem pleno quidem ore jactare, sed ejus virtutem abnegare. Hinc celeberrimus quidam Scriptor, Romanæ Ecclesiæ addictus, Bonal, Franciscani Ordinis, egregium edidit librum de Christiano hujus temporis in quatuor Sectionibus. I. agit de Origine Christianismi, II. de vocatione omnium hominum ad fidem Christianam. III. de puritate Christianismi primæva. IV. de dissolutis moribus Christianismi hujus temporis. Liber hic eximius primò Gallicè scriptus, haud ita pridem Latinà linguâ prodit Ulmæ A. 1715. in fol. Omnino se res ita, prohi dolor! habet: dissoluti sunt mores modernorum Christianorum plerorumque,

Infelix solium & sterile dominatur avenæ.

Bonum semen DEUS sparsit, sed dormientibus hominibus hostis humani generis sevit Zizania. Evellamus ista, quantum per DEI gratiam possumus, valeamus autem illâ roborati plurimùm. Surge GERMANIA ex somno peccatorum, & alis fidei, aquilarum instar, in cœlum te effer, ut verè sancta tandem dici queas. Vos populi Europæi date Jehovah gloriam & robur. Date gloriam & laudem supremo Numini divino, incurvate vos coram throno Altissimi in ornatu Sanctitatis. Psallite DOMINO omnes populi, clangite manibus, concinite DEO, quia JEHOVAH est excelsus & venerabilis, REX Maximus super omnem Terram, Hallelujah.

De cætero plura de originibus, incrementis & decrementis Christianismi in Europæ Regnis memorari potuissent, sed brevitati fuit studendum. Qui de Ecclesiis Germanicis plura legere cupit, is evolvat Annales *Broweri* Trevirenses, *Jo. Schilteri* Tractatum de Libertate Ecclesiarum Germanicarum, *Wigulei Hundii*, supremi Bojorum Senatui Monachii quondam Præsidis, Metropoli Salisburgensem, qua continentur primordia Christianæ Religionis per Bojariam, & loca quædam vicina, nec non Catalogi Archiepiscoporum Salisburgensium & Coepiscoporum, Frisingensium, Ratisponensium, Passaviensium ac Brixinensium, simulque fundationes & erectiones Monasteriorum & Ecclesiarum Collegiatarum. Ingolstadii A. 1562. in fol. Legi etiam meretur *Davidis Chytrai*, Theologi Rostochiensis, Chronologia Historiæ Herodoti & Thucydidis recognita, additisque Ecclesiæ Christi ac Imperii Romano-Germanici rebus præcipuis, ab initio mundi usque ad tempus Reformationis per Lutherum susceptæ, contexta. Rostochii, A. 1578. in 8. cum

A a a a a

Privi-

Privilegio Cæsareæ Majestatis. Notus denique est in vulgus aureus liber *Jo. Sleidani* de statu Religionis in Germania. &c.

Hispanorum Episcopos recensuit *Isidorus* in libro de claris præsertim Hispaniæ scriptoribus ac Episcopis. *L. Andreas Resendius* de Eborensis Ecclesiæ sanctis Epistolam scripsit ad *Bartholomæum Kebedium*. Confer etiam *Enlogii* Martyris opera, ejusdemque vitam cum *Scholæ Ambrosii Moralis*. Inter scriptores Hispanicos, *Servio* iudice, præ cæteris æstimandi sunt, *Rodericus Ximenes*, *Rodericus Sanclius*, & *Johannes Mariana*, qui omnes vincit, oratorem tamen adfæctatur, atque iniquus est in Proteitantes. *Franciscus Ximenes*, Cardinalis, & Archiepiscopus Toletanus, cujus vitam libris VIII. egregiè scripsit *Alvarus Gomecius*, magnam Hispaniæ intulit lucem, edendo BIBLIA Regia Complutensis, A. 1515. linguis Hebraicâ, Chaldaicâ, Græcâ & Latinâ, sex Tomis jussu & auctoritate *Philippi II. Regis* Hispaniarum, promulgata. Divinum hoc opus consistit summâ 60. m. ducatorum, auro & gemmis pretiosius,

Quod Gallicam Ecclesiam concernit, Fratres *San- Marthani* Galliam sacram scripserunt. Editionem magni hujus operis secundam procurat hodie *Dionysius San- Marthanus*, Prior Abbatissæ S. Germani Lutetiæ Parisiorum, viri nuperrime Maximè Reverendus Dn. *Jo. Guilielmus Janus*, Historiarum apud Wittebergenfes Professor celeberrimus, et Gallia redux mihi retulit. Maximo in motu est Ecclesiæ Gallicana hoc tempore, dum Cardinalis de Noailles, & cum illa magna pars Cleri Gallicani pro *Paschasio Quesnellio*, eximio Novi Testamenti Enucleatore, contra ipsum Pontificem *Clementem XI.* hæcenus strenuè pugnavit, & Ecclesiæ Gallicanæ, jam tempore Concilii Constantiensis seculo XV. Papam infra Concilium esse, statuentis, libertatem ad exemplum *Johannis Gersonii*, Cancellarij quondam Parisiensis, *Job. Lauanji* & *Edmundi Richerii*, illustrium Galliz Luminum, mæculè huc usque vindicavit. A. 1645, prodire BIBLIA Regia Parisiensis in octo linguis Latinâ, Græcâ, Hebraicâ, Abyssinâ, Chaldaicâ, Samaritanâ, & Gallicâ; cui insigni & divino opeti *Ludovicus XIV.* Galliarum Rex, tum adhuc minorennis, multum pecuniæ impendit. Nunc etiam sub hodierno Rege Galliarum, *Ludovico XV.* minorenni, iterum quasi ex pulvere & tenebris in lucem apud Gallos exponitur S. Scriptura, notis *Paschasii Quesnellii* pijs & doctis illustrata. Splendeat in universa Gallia Lux Evangelij, & dissipatis tenebris papalibus, post tot noctes & vespas miseriarum, post feralem & cruentam noctem Nuptiarum Parisiensium, post tot horrenda & immania bella, letos dies pacis, temporaque gratiæ & tranquillitatis reddat. Gratulatur sibi Suevia & Wirtembergia, quod Gallorum doctissimi, per gratiam DEI hodie superstites, Suevorum eruditissimos in magno pretio habent. *Johannes Paulus de Bignon*, Abbas S. Quintini, Regis Galliarum Consiliarius Intimus, & Academiæ Regiarum cum scientiarum, tum inscriptionum Præses celeberrimus, Commærcium literarium habet cum D. *Jo. Wolffgang. Jagero*, Cancellario Academiæ Tübingensis. Censores librorum Gallici præclare sententiæ de *Matthæo Hillero*, Professore quondam Linguarum Orientalium in Academia Tübingensi Celeberrimo, nunc Abbate Cœnobij Regiofontani, & Consiliario Wirtembergico. P. Nourri, Theologus Parisiensis, ob eruditionem singularem amas & æstimat *Matthæum Christophorum Pfaffium*,

sum, Serenissimi Principis Hæreditarii Wirtenbergici Informatorem. Imò univerſa Gallia poſt mortem Henrici II. Galliarum Regis ſe in Tutelam Chriſtophori, Ducis Wirtenbergiæ, ſubmittere voluit. Sed Adminiſtrationem Regni Gallici tantus hic Princeps glorioſe recuſavit; Exinde autem patet, quantæ exiſtimationis apud exteros fuerit Dux Chriſtophorus, qui, utur gubernaculum hoc Galliz vicarium in ſe non ſuſceperit, Reformatos tamen, ſive Hugonotas in Gallia, propter Evangelium multa perpeſſos, ad patientiam & conſtantiam excitavit. Ad Hiſtoriam Eccleſiaſticam Regni Gallici, referente Struvio, faciunt potiſſimura Caroli le Cointe Annales Eccleſiaſtici Francorum, A. 1683. Pariſiis 3. tomis editi; opus eſt præſtantiſſimum, quò Hiſtoria S. Francorum ab A. 235. uſque ad Annum 845. deducitur. Concilia Galliz antiqua omnia collegit *Jacobus Sirmondus*, Pariſiis A. 1629. in fol. 3. voluminibus. Elegantiſſimum eſt opus Petri de Marca, de Concordia Sacerdotii & Imperii, ſive de libertate Eccleſiæ Gallicanæ, quod primùm prodiiit Pariſiis A. 1669. quo ex omni Hiſtoria demonſtravit Auctor, Galliam ſemper à jugo Papali ſe immunem præſtiſſe. De eadem libertate Eccleſiæ Gallicanæ edidit duo volumina *Petrus Putemius* Gallicè, Pariſiis 1657. in fol. *Benedictus Bonneſoy* ſcripſit Hiſtoriam hæreſis in Gallia orta, & oppugnatz ſub poſtremis Valeſiæ, & primis Bourboniæ ſtirpis Regibus, Tolozæ 1670. in 4. *Johannes Launojus* tres diſſertationes ſcripſit de 7. Epiſcoporum adventu in Galliam, & de primis Galliz Martyribus. Pariſiis 1611. in 8. *Claudius Robertus* in Gallia Chriſtiana. ſupra jam laudata, Regni Franciæ ditionumque vicinarum Dioceſes, & in iis Præſules deſcripſit, quæ cum Scævolæ & Ludovici Samarthanorum additamentis prodiiit Pariſiis 1656. in fol. Nota eſt denique controverſia, quæ ab aliquot retro annis in cauſa Regalium inter Pontificem & Galliarum Regem fuit. Hic enim in Regno ſuo prætendi nominationem novi Epiſcopi, collationem beneficiorum ſimplicium ſine cura, redituumque Epiſcopalium perceptionem vacante ſede. Gallorum Rex ex Jure Majeſtatico ſibi hoc vindicat, Pontifex nonniſi ex papali concedit indulgentia, nec in alijs Provinciis, quàm in illis, quibus in concilio Lugdunenſi A. 1274. nominationem fuere conceſſa. Pontifici ſavebant Epiſcopi illarum Provinciarum, Jeſuiz Regi. *Ludovicus Maimburgius* quidem in ſuo de *Gregorio M.* tractatu, Amſtelodami A. 1682. pro Regalibus agit, ſed *Caeleſtinius Marchio de Sfondrati*, Abbas San-Galleniſis, edidit Galliam vindicantem, in qua tradit, plura à ſeculo undecimo ſibi ſuſſiſſe Galliarum Reges. Acerrime etiam Pontificis cauſam defendit Epiſcopus Apamienſis, qui de Jure Regaliæ ſcripſit pro Pontifice. *Franciſcus Piſto*, in Francia adhiſcã Gallicè ſcripta, Coloniz 1688. edita, molimina Aulæ adverſus libertatem Eccleſiæ denudavit. Meritis Hiſtoriam hujus controverſiæ expoſuit *Gilbertus Burnetus*, de Regalibus Eccleſiaſticis Regis Galliz, Londini 1682. quem librum in Germanicam linguam tranſtulit *Henricus Ludolphus Bentheimius*. vide Burc. Gotthelfi Struvii ſelecta Bibliotheca Hiſtorica cap. 14. pag. 352. & 353.

Hiſtoriz Saceræ Anglicanæ ſcriptores quod concernit, commendata mihi fuit à laudato *Jo. Guil. Jaro*, Angliæ Sacra Warton. *Struvius* celebrat *Gregorium Leti*, qui Italico ſermone Theatrum Britannicum ſcripſit, Amſtelod. 1684. vix priores tomis editi erant,

cum prohiberentur non solum in Anglia, sed ipse etiam Author Angliam relinquere cogeretur, eo quod cum libertate nimia scripserat. In his autem exponit etiam Religionem, huiusque varias sectas, indolem Anglorum &c. *Jacobus Tyrrel* scripsit Historiam Angliæ Generalem, tam Ecclesiasticam, quam Civilem, ab origine reperitam, atque ad Guilielmum III. usque, Regem Angliæ, perductam, cujus Volumen primum Anglico sermone prodiiit Londini 1697, in fol. *Gilbertus Burnetius* Historiam Reformationis Anglicanæ accuratissimam scripsit, eandemque ab Henrico VIII. Rege Angliæ, usque ad Annum 1559. deduxit. Suevorum in gloriam vergit maximam, quod hodie ex sanguine Comitum Suevicorum Altorfensium, sive Guelforum Familiâ celeberrimâ, Thronum Britannicum occupat Augustissimus REX GEORGIUS, Elector simul Brunsvicensis Hanoveranus, Fidei Defensor Evangelicæ contra Jacobitas acerrimus, etiam Sueviæ & Wirtembergiæ nostræ superiori Bello Gallico Propugnator fortissimus, Cui DEUS det vitam & salutem.

Ad Suecos revertimur, quorum res sacras recensuit *Vaslovius Vito* in Aquilonias, sive Suecia Sancta. Sic etiam habemus *Paulini*, Archiepiscopi quondam Upsaliensis, Historiam Ecclesiarum Sueciæ. Sed præ cæteris, iudice Struvio, æstimandum est *Johannii Baazii*, Inventarium Ecclesiarum Sueco-Gothicarum, Lincopie 1642. in 4. Locupletissimi sunt *Claudii Archenii*, Historiæ Suecorum Gothorumque Ecclesiasticæ Libri IV. priores Holmiæ 1689. in 4. editi. Describitur in hoc opere utilissimo Religionis Christianæ origo atque progressus, usque ad finem seculi duodecimi. Animum tamen in Danos testatur iniquiorem. Abbas de Vertor scripsit *Histoire des Revolutions de Suede*, à Paris A. 1695. & Amsterdam, 1696. Elegans est tractatus, quo & vicissitudines Imperii & Religionis, ab initio seculi decimi quarti factas, exponit accuratissime, atque usque ad tempora Gustavi progreditur. De Episcopis Sueciæ *Johannes Magnus* scripsit Historiam Metropolitanam, seu Episcoporum & Archiepiscoporum Upsaliensium, editam per Olausum Magnum, Romæ, 1560. in fol. Eandem Historiam, ulterius deductam, breviter tamen tradidit *Johannes Messenius*, quam edi curavit *Adamus Rechenbergius*, Lipsiæ 1685. vid. Struvii Biblioth. Selecta Historica cap. 29. p. 745. 746. Nostro tempore Ecclesia Suecica suspirat & gemit sub multis adversitatibus, quas ut clementissimus Pater omnis misericordiæ lenire, & mitiora fata SIONI Sueciæ concedere velit, anxissime precamur.

Danorum memorabilia Ecclesiastica summata etiam sunt tangenda. Ab industria & fide maximè commendantur *Pauli & Johannis Adolphi Cypræorum* Annales Episcoporum Slesvicensium, unius, verè, sanctæ & Apostolicæ Ecclesiæ statum, quoad ejus originem, propagationem ac mutationem in Regno Daniæ, & finitimis Slesvici ac Holstatiæ Ducatibus, aliasque res quovis seculo in Ecclesia ac Polonia mirandas, verèque admirabiles illic gestas. Coloniz, 1634. *Hieronymus Cypræus*, scripsit Epigrammata, sive Tetraistica de 36. Episcopis Slesvicensibus, qui ab Erico usque ad Adolphum Ducem Holstatiæ, Ecclesiæ Slesvicensi præfuerunt. Magna est nostro hoc tempore moderni Potentissimi Daniarum Regis *Fridrici* cura, in convertendis Malabaribus: de sanctis hisce mo-

limi-

liminibus videatur *Barthol. Ziegenbalgi*, Regii Danici Missionarii, & Præpositi Ecclesiæ ex Gentilibus in Transear collectæ, brevis Relatio Historica, Halæ, A. 1715. edita idiomate Germanico. Commendar in illa Serenissimi nostri & Clementissimi Principis ac Domini, Domini, EBERHARDI LUDOVICI, Ducis Wirtenbergiæ, ardorem in promovendo per liberalissimam stipem hoc arduo negotio conversionis Gentilium in Malabarâ.

Ad illustrationem & enucleationem Historiæ Sacræ septentrionalis omnino multum conducit aureum scriptum *Erpoldi Lindenbrogi*, cujus hæc est Epigraphe: Scriptores rerum Germanicarum Septentrionalium vicinorumque populorum, veteres diversi, quibus continentur Historia Ecclesiastica, & Religionis propagatio, gesta que Saxonum, Slavonum, Wandalarum, Danorum, Norwegorum, Suedorum, situs denique & natura omnium, quæ in septentrione Regionum, ipsarumque gentium vetustis temporibus mores ac Religionem, præterea variorum Pontificum, Imperatorum, Regum & Ducum Diplomata & Privilegia omnia ad veterum codicum fidem emendata, & aucta, partim etiam primum ex Archivis prolata, cum præfatione *J. Alberti Fabricii*, D. & Prof. P. in Gymnas. Hamburg. Hamburgi, 1706. in fol.

Apud Polonos sedem olim habuit etiam Ecclesia Evangelica, nunc valde coangustata, & fere ad incitras redacta, nisi quod Dantisci adhuc viger, ibi etiam superioribus annis per pestem valde imminuta. De cæteris Ecclesiis Evangelicis Polonico-Borussicis videantur Annales Borussici, à Christoph. Hartknoch scripti.

Statum Religionis & Ecclesiæ Russicæ, sive Moscoviticæ, exhibet Itinerarium Johannis Struys, quod Amstelodami A. 1681. in 4. prodit. *Sigismundus L. B. in Herberstein*, scripsit rerum Moscoviticarum Commentarium, quo Chorographiam Moscoviæ, ritusque Russorum tum domesticos, tum religionem atque ceremonias publicas eleganter explicat. Celebratur etiam à *Struvio*, *Johannis Fabri* liber, cui titulus: Religio Moscovitarum, Anglorum Navigatio ad Moscovitas, sub Edoardo VI. R. Angl. omnium Regionum Moscoviæ Monarchæ subjectarum, morum & Religionis descriptio.

Hungariæ, sive Pannoniæ Regnum insignia habet verè insignia, duplicem JESU CHRISTI Crucem. Multum enim ibi patitur Christiana Religio à Turcis & Ecclesia Evangelica, duplicem omnino portat crucem, sub illa, si constans manserit, non peritura, sed vires nascitura novas, modo maneat DEO & Cæsari fidelis, bene illi erit in æternum.

Italiam Sanctam nobis exhibuit Ughelli, Siciliæ Sacræ Author est Netini, cujus Sicula Meletemata Historica Ecclesiastica prodire A. 1638. in fol. uti mihi retulit *J. W. Janus*, supra laudatus Vitebergensium Polyhistor eximius.

Et sic peragravi tecum, Lector Benevole, præcipua Europæ Regna, ubique quærens vestigia Christianæ Religionis, quæ ut semper magis evalescat, & in cordibus eorum, qui Christum ore profitentur, radices agat, sub finem calidissimis precibus iterum iterumque opto & voveo.

SUPPLE-

SUPPLEMENTUM BIBLIOTHECÆ THEOLOGICÆ SUEVO - WIRTENBERGICÆ.

UTi sepe fit, quando ruperunt horrea messes, & plenis spumas vindemia labris, ut ali-
quid tritici & uvarum in agris asque vineis remaneat. Ita certè mihi in amplissimâ
& largissimâ messe viademiâque literariâ accidit, ut in tanto numero librorum, à Theolo-
gis Suevis & Wirtenbergicis scriptorum, aliqui omissi, ad spicilegium quoddam, & post
vindemiam, ut ita loquar, remanserint.

SUPPLEMENTUM AD THEOLOGIAM THETICAM & CATECHETICAM.

Catechismo Evangelico espresso per dialoghi famigliari frà due Forastieri sul punto
della vera, ed unica Religione Christiana, studio molto utile, e necessario per con-
fondere, convertire gli Eretici ostinati. Con una compendiosa aggiunta nel fine delle
Principali controversie, che sono frà i Papisti e gli Evangelici Protestanti. Da F. G. IN
Tubinga, in 8.

SUPPLEMENTUM AD THEOLOGIAM EXEGETICAM.

Andrea Adami Hochstetteri, SS. Theol. D. & Prof. Ord. de Festo Expiationis ad Levitic.
cap. 16. Commentatio. Tubingæ, 1797. in 4.

Jo. Georgii Dorsches, Doctoris, Theologi Argentoratensis & Rostochiensis Famigeratissimi,
in Epistolam D. Pauli ad Ebræos Commentarius, pluribus Hypomnematibus Apo-
dictico - Analytico - Exegeticis, juxta seriem capitum commatumque auctus, ut justè
simul Syntematis Theologiæ Harmonicæ veteris ac Novi Testamenti, ac demonstrationis
Evangelicæ contra Atheos & Deistas vicem subire possit; cum Præfatione Facultatis
Theologicæ in Universitate Tubingensi. Francofurti & Lipsiæ, impensis Hiobi Fran-
ckii, Typographi Academici Tubingensis. Opus hoc eximium sudat adhuc sub
prelo, ejus Ergodiotæ est Vir Plur. Rev. Dn. M. Cucuel, Pastor Schwiberdingen-
sis vigilantissimus, qui incredibili labore Manuscriptum hoc Dorscheanum revidit,
descripserit, & Ecclesiæ Evangelicæ usibus inestimabile hoc clinodium destinavit.

SUPPLE-

SUPPLEMENTUM
AD THEOLOGIAM POLEMICAM.

Contra Atheos.

- B. Jo. Ulrici Frommanni*, SS. Theol. D. & Profess. Extraord. Dissertatio nondum edita, sed plenè elaborata, & proximè forsan erudito orbi communicanda, de Atheorum tolerantia, Ecclesiæ & Politicæ valdè noxia.
- M. Jo. Michaelis Halwachsis*, Ducalis Stipendii Theologici, quod est Tubingæ, Repræsentis, & Magistri Legentis in Academia Salana, Dissertatio, de Juramento Athei & Religionis. Jenæ, A. 1715. in 4.

Contra Pontificios.

- B. Jo. Adami Osiandri*, Academiæ Tubingenfis Cancellarii, Collegium Theologicum in Augustanam Confessionem. Stuttgardiæ, A. 1683. in 8.
- Collegium Theologicum in præcipuas Controversias Theologicas. Tubingæ, 1695. in 8.
- M. Gottfried Lomers* / Evangelischen Predigers zu den Vorfässern in Augspurg/ Ausgang auß dem Päpstlichen Irrgarten nach Anleitung H. Schriffte/ Augspurg/ 1711. in 8.
- Drey und zwanzig Zweiffels-Knöpff / womit Herr Mauritius, ein Römisch-Catholischer / den Herrn Gottfried / einen Evangelischen Christen / in einem sogenannten Heimgarten / unter Anführung eines Jesuiten / Herrn Caspar Wändels / dormaligen Predigers bey St. Mauritz, zubestrickten gesucht / welche aber bey ruhigen Stunden / als in einer Sauerbronnen-Cur / völlig aufgelöset worden. Augspurg/ 1710. in 8.

Contra nostræ fidei Socios.

- M. Lud. Melch. Fischlini*, h. t. Pastoris & Specialis Superattendentis Heydenheimensis, Tractatus contra D. Jo. Guil. Peterseanium de primogenito. Ulmæ, 1715. in 4.
- Pietismus detectus. Heilbronnæ, 1706. in 12.

SUPPLEMENTUM THEOLOGICÆ PRACTICÆ.

- Jo. Adami Osiandri*, Cancell. Tubing. Theologia Moralis. Tubingæ, 1678. in 4.
- Jo. Wolffg. Jegeri*, Cancellarii Tubingenfis, Tractatio de Fœdere Gratiz, ejusque Oeconomia sub periodis septem Vet. & Novi Testamenti. Tubingæ, 1712. in 4.
- Bb bb
- Ejusd.

Ejusd. Theologia Moralis. Tubingæ, in 4.

Ejusd. Vorrede über des Johann Arndten Paradis-Gärtlein. Neutlingen/ in 12.

Ejusd. Homiliæ quædam Chrysostomi.

Jo. Philippi Storrii, Theologi Heilbronnenfis, Commentarius de vocum carnis & Spiritus gemino sensu & usu. Ulmæ, 1706. in 4.

Petite Bible c'est à dire, Un Abrégé contenant la quintessence des histoires du vieux & du nouveau Testament, redigé par demandes & par réponses pour faciliter à la Jeunesse Chrétienne l'intelligence des Prédications, & de la doctrine salutaire du Catholisme. Par Monsieur Eric Weismann, Conseiller du Consistoire de Son Altesse Sérénissime Monseigneur le Duc de Wirtemberg, Grand Doyen de la Cathédrale de Stoutrgardt, & Abbé du Cloître d'Herren Alb. Et Traduit d'alemand en françois Par P. Lamotte, Maître de la langue françoise de la Cour Sérénissime de Wirtemberg, & du Collège illustre de Stougard. Imprime à Stougard, 1707. in 8.

Jo. Andrea Gramlichii, h. t. Sacellani Aulici Wirtembergici, Tractatus Theoretico-Prædicatorius, de fœderibus divinis in genere. Ubi tum omnes hac de re Auctores, laboriose undiqueque conquisiti, recensentur, & in partes vocantur, tum novæ ubique additiones adduntur, ut & compendium sit & complementum cum Appendice, quæ per Tabulas Analyticas in *ovis* repræsentat divina fœdera, doctrinamque fœderalem per universum SS. Codicem exsequitur, & locos Theologicos omnes Fœderali methodo dispositos complectitur; præfixa est Epistola Clar. Viri Johannis à Merck Lugdun. Batav. 1715.

M. Jo. Martinus Sigwartus, Sacri Ministerii Candidatus, Calvæ-Wirtembergicus, in Academia Giessensi edidit Exercitationem Theologicam de hæresi practica in 4.

M. Andrea Hartmanns / t. t. Pfarrers zu Truchtesingen / jetzt Bayren- Predigers zu Stuttgart / 2. Tractatlein / eines von der Christlichen Kinderzucht / an dem Exempel der Eltern Christi / das andere / von Christlichem Jugend-Wandel / an dem Exempel Christi / über Luc. 2. v. 41. Tübingen / 1710.

Die Geschichte des heilwärtigen Leidens und Sterbens unsers Herrn und Erlösers Jesu Christi / wie solche aus den 4. Evangelisten zusammengezogen / jährlich in der Fastenzeit der Gemeinde Gottes vorgelesen und erkläret wird / mit kurzen Anmerkungen und Nuganwendungen versehen / samt einem Anhang verschiedner Passions-Lieder und Gebett / mit schönen Kupffern. Stuttgart/ 1704. in 8.

Jesus und die Seele / ein geistlicher Spiegel des Gemüths / bestehend in vierzig angenehmen und erbaulichen Sinnbildern / verfaßt in 3. Theil. Ziehe mich nach dir / aus mir selber und allen Creaturen / wahrhaftig / eifrig / still und lauter / so können wir still und unermüdet lauffen / in dem aller süßesten Geruch / welcher Christus ist / mit vereinigten Kräften / in dem innwendigen unserer Seele frey genießen und schmecken / ins Hochdeutsch übersetzt durch Cosmum Conrad Cuno, Augsburg A. 1707. in 8.

SUPPLEMENTUM
THEOLOGICÆ CASUALIS.

- D. Jo. Adami Osiandri*, Cancellarii Tubingensis, Commentarius in Tractatum Hug. Grotii, de Jure belli & pacis, quo multi casus Theologici resolvuntur & examinantur. in 8.
- D. Jo. Wolffg. Jegeri*, Cancellarii Tubingensis, Commentarius in Grotii librum eundem. Tubingæ, in 8.
- Jo. Reinh. Hedingeri*, SS. Theol. D. Profess. primò Jurisprudentiæ Univers. in Academia Giesfensi, & Ecclesiæ, postea Ducalis Consistorii Sturgardiani Assessoris, & Ecclesiæ Aulici, Sicilimenta Jurisprudentiæ Universalis, quibus etiam multi casus conscientiæ enodantur.
- Andrea Adami Hochstetteri*, SS. Theol. D. & Prof. Ord. Collegium Pufendorffianum super libris duobus de Officio hominis & civis A. MDCC. in Academia Tubingensi 11. Exercitationibus institutum, etiam momenta Theologiæ Conscientiariæ tradit. Tubingæ, 1710. in 4.
- De jure pœnarum liber singularis. Tubingæ, 1710. in 4.
- Davidus Schrimmanni*, U. J. D. & Prof. Ord. in Acad. Tubingensi, Dissertationes variæ Theologico - Morales & Conscientiariæ, de Facto Pinehafi. &c. &c. Tubingæ, in 4.
- Jo. Eberhardi Rösleri*, Philos. Prædictæ Profess. Ord. in Academia Tubing. Dissertationes variæ Theologico - Morales & conscientiariæ, de Immolatione Isaac Gen. 22. de Consilio Chusai 2. Samuel. 17. 6. seqq. Tubingæ, in 4.

SUPPLEMENTUM
BIBLIOTHECÆ HISTORICÆ.

- Michaelis Mastlini*, Professoris Mathematicarum Ord. in Academia Tubingensi, Chronologia Sacra & Politica. Tubingæ, in 4.
- Elia Veselii*, Theologi Ulmenfis, Dissertatio Historico - Præctica Theologica, de Errore Apostolorum. Argentorati 1664. in 4.
- Pacis Augustæ Memoria Augustana. Erneuerter Augspurgisches Friedens-Gedächtnis/ das ist/ eigentliche und zusammen verfasste Vorstellung aller Friedens-Gaben und Gemähliden/ welche auff das jährliche von A. 1650. bis auff diese Zeit wiederholte Frieden- und Dancel-Fest der Evangelischen Schul-Jugend daselbst jederzeit außgetheilt worden. Augspurg/ 1678. in 4.*
- Johannis Frickii*, SS. Theol. in Seminario Eccles. Ulm. PP. Ord. & V. D. M. Dissertatio Historico - Theologica, de Fide Constantini M. haud dubie Christiana. Ulmæ, 1713. in 4.

Veit Ludwig von Seckendorff / ausführliche Historie des Luthertums / und der heilsamen Reformation, welche der theure Mann / innerhalb 30. Jahren glücklich ausgeführt / aus dem Lateinischen ins Teutsche mit allem Gleis übersezt / in eine gang neue bequeme Ordnung gebracht / und mit vielen Anmerkungen / nebst einigen neu eingerückten documenten, vollständiger Nachricht von denen Wercken des Herrn Lutheri, und einem dreyfachen sehr nützlichen Register / als 1. aller seiner Schrifften. 2. derer in dieser Historie enthaltenen Sachen und Nahmen. 3. derer Glück- und Lebens-Lehren / wie auch der Gegensatz derer Widersacher versehen. Autore *Elia Frickio*, Predigern im Münster zu Ulm. Leipzig / 1714. in 4.

Samuel Urspergers / Consistorial-Raths und Hoffpredigers zu Stuttgart / Kurze Historische Nachricht von dem Missions- und Bekehrungs-Werck auff der Küste von Coromandel bey den Malabarischen Heyden in Ost-Indien / sammt der Erinnerung zu einer Christlichen Beysteuer / auß Gelegenheit der in Sr. Hochfürstl. Durchleucht des jetzt regierenden Herrn Herzogen zu Württemberg / ganzem Lande zur Ausbreitung des Evangelii unter den Heyden / Gn. ausgeschriebenen freywilligen Collecte. Stuttgart 1715. in 4.

M. Andrea Christophori Zelleri, Ducalis in Monasterio Denckendorffensi Præceptoris, & Ecclesiastæ, Epistola Historica, qua Viri de Ecclesia Christi optimè olim meriti B. Jo. Val. Andreæ opusculorum variorum novam Editionem indicat, eosque ut, quicquid illam juvare, amplificare, promovere possit, tribuant, quàm officiosissime & amicissime rogat. Tübingæ, 1713, in 4.

Oesterreichischer Jugend-Spiegel und Helden-Saal / worinnen des Großmächtigste[n] Kayser und Königlich[en] Erzhause[s] Oesterreich denckwürdigste Geschichten / betreffend dessen Ursprung / Wachsthum / Fortstammung / Großmacht und jetzigen Glor durch alle Stamm-Glieder / samt denen bey Geburthen / Vermählungen und Todsfällen / auch andern zu Kriegs- und Friedens-Zeiten / nicht tweniger im Staats- und Policy- Wesen vorgegangenen wichtigsten Begebenheiten / desgleichen auch die Preiswürdigste Tugenden und tapfferste Helden-Tharen aller Oesterreichischen Kayser / Könige / Erzh-herzoge &c. und dann die Geschichten derer durch Heuraths Allianz mit diesem Erzh-Haus verbundenen auswärtigen hohen Potentaten / besonders der meisten Könige in Frankreich von 2. Seculis her / nach Art der Annalium, mit dargu gehörigen Genealogischen Tabellen, vorgestellt werden. Ulm 1716. in 8.

Andrea Adami Hochstetters / SS. Theol. D. Prof. Ord. Hochfürstl. Württembergischen Consistorial-Raths / und Ober-Hoff-Predigers zu Stuttgart / Pietas Württembergica erga coronatum Imp. CAROLUM VI. oder Kayserliche Erönnungs-Predigt / über 1. Samuel. X. 24. Stuttgart / 1711. in 4.

Jo. Christiani Neni, Profess. Eloq. Histor. & Poet. Ord. Tübing. Oesterreichischer Geschichts-Calender von Rudolpho I. Habsburgico. Tübingen in 8.

SUPPLE-

SUPPLEMENTUM
SCRIPTORUM RERUM SUEVICARUM
ET
WIRTENBERGICARUM.

M. Joannis Deuceri, Dieners am wort Gottes bey der Gemeinde in dem Wildbad/ Beschreibung des Wildbads/ dessen Natur, Art / Eigenschaften / Tugend und Gebrauch / Stuttgart 1714. in 8.

Samuelis Hasenrefferi, Medic. D. & Profess. Ord. Tubingensis, Beschreibung des Bläsi-Bads bey Tübingen.

Jacobi Rudolphi Camerarii, Med. D. & Prof. Ord. Dissertatio Historico - Medica, de Acidulis Niderovienfibus prope Rotenburgum ad Nicrum. in 4.

J. Matthai Brigelii, Med. D. Land- und Stadt-Physici zu Bietigheim/ auch Inspectoris des Gesund-Bronnens zu Zaisenhäusen / kurze Beschreibung des neu entdeckten Gesund- und Heilbronnens bey Zaisenhäusen Maulbronner Amts / Stuttgart 1715. in 8. NB. Der Auctor handelt hier von der Gelegenheit dieses Bronnens/ desselben Eigenschaften. &c.

¶ *Infridriehs Historisches Manuscript von Wirtemberg. Vidit hoc Excell. Dn. Dattius apud Dn. Davidem Frischium*, Registratorem in Ducali Curia Wirtembergica, de eo ita judicans: Esse illud præclarum scriptum, & dignum, quod è tenebris in lucem exponatur.

Michael Braun, Consiliarius Aulicus Bada-Durlacensis, & Syndicus Campidonensis, varia reliquit Manuscripta de rebus Suevicis, quæ adhuc in scriniis latent.

J. Ulrichi Wildens, Ecclesiastes Aulicus Hasso-Darmstadiensis, sedulus etiam fuit rerum Wirtembergicarum Collector, uti B. Seckendorffius in Epistola, ad B. meum Parentem scripta, adnotavit.

Wirtembergische große Kirchen-Ordnung/ oder summarischer Begriff/ wie es mit der Lehre und den Ceremonien in den Wirtembergischen Kirchen/ auch derselben Kirchen anhangenden Sachen und Verrichtungen/ bisher geübt und gebraucht/ auch sürohin mit Verleihung Göttlicher Gnade gehalten und vollzogen werden solle. Stuttgart 1660. in fol.

Confession, oder Glaubens Bekantnis des Durchleuchtigsten Fürsten und Herrn/ Herrn Christoph/ Herzogs zu Wirtemberg und Eck/ der grossen Wirtembergischen Kirchen Ordnung mit einverleibt.

Des Herzogtums Wirtenbergerneuerte Ehe und Ehgerichts Ordnung/ samt Cynosura Ecclesiastica, das ist/ summarischer Extract, deren in diesem Herzogthum zu Erhaltung Evangelischer Kirchen- Zucht und Ordnungen nach und nach aufgesetzt.

Bb bb 3

schriebener Hoch- Fürstl. Rescripten, Decreten und Resolutionen. Stuttgart/ 1687. in 8.

Des Herzogthums Wirtemberg erneuertes gemeines Land- Recht. Stuttgart 1634. in 12.

Des Herzogthums Wirtemberg gemeine Lands- Ordnung / denen etliche Fürstliche General- Ausschreiben / sonach Publication angeregter Lands- Ordnung seithero in das ganze Herzogthum ausgegangen / als Novellz Constitutiones, zu Ende angehängt. Stuttgart 1650. in 12.

Ad ordinationes Politicas incluti Ducatus Wirtembergici (über die Fürstliche Wirtembergische Lands- Ordnung /) Commentarius succinctus, varias Politicas & Juridicas Quæstiones, omnemque fere Municipalis Reipublicæ continens administrationem, ex Adversariis, & Notationibus *Christophori, ac Jo. Georgii, Besoldorum*, delibatus, privatæque disputationis loco sub præsidio *Christophori Besoldi*, semel atque iterum propositus à *Georgio Ludovico Lindenspür* / Stuttgardiano. Tubingæ 1632. in 4.

Juris Communis Provincialis Wirtembergici per omnes 4. partes, ut & in causis criminalibus (in Peinlichen Sachen) differentiz principer, quatuor disputationibus à *Wolfgango Adamo Lauterbachio*, U. J. D. & Prof. Ord. in Academia Tubingensi, exhibitæ, quibus accesserunt *D. Christophori Besoldi*, Disputationes Juridicæ quinque ad idem Jus Provinciale, quod enucleant, nec non aliquot Ordinationes Wirtembergicas directæ, præcipuas item differentias utriusque tam Communis, quam Provincialis Juris Wirtembergici continentes, cum observationibus criminalibus in foro Wirtembergico usitatis. Opus tam in foro hoc, quam alibi Practicam exercitantibus apprime utile & necessarium. Tubingæ, 1692. in 4.

Illustris Lauterbachii eximium de bonis ordinationibus Wirtembergicis epitomena.

Egregiè præfatur Celeberrimus Lauterbachius, VIR singulari eruditione & verâ pietate conspicuus : Si ulla Germaniæ Provincia optimis legibus est ornata, institutisque convenientibus condecorata, hac certe in parte Inclitus Wirtembergiz Ducatus, vix alteri ulli ut cedat, necesse habet : Hic variorum, ne dùm Comitatum, sed & quorundam Ducatum, legitimâ unionè præfulgens ; saluberrimarum legum vinculo tam arctè connexus est, ut nulla diversa consuetudo, nulli dissoni mores, pulcherrimam

hujus CORPORIS temperiem perturbent, sed ubique parilia pondera & mensuræ, pariæque statuta (cum Provinciæ statum, tum res Privatorum concernentia) adeo singulari prudentiâ introducta inveniatur, ut omnia, quæ ad Reipublicæ conservationem, & rectæ gubernationis normam proficua sunt, decenti modo concurrant. Ita Illustris Lauterbachius loc. cit. Respondentes tum in disputationibus hisce habuit Per-Illustres & Generosissimi nos Studiosos Jo. Henricum à Gaisberg, Johannem Gerlachium, & Johannem Eberhardum Varnbüler ab Hemmingen.

Mompelgartense Colloquium inter *Jacobum Andree*, Cancellarium Academiæ Tubingensis & *Theodorum Beza*m, Theologum Calvinianum Genevensen, A. 1587. in arce Mompelgartensi habitum : oder Gespräch / in Gegenwart des Durchlauchtigen Hoch-

Hochgebohrnen Fürsten und Herrn / Herrn Friderichen / Grafen zu Wittenberg und Mömpelgard &c. Samt seiner Fürstlichen Gnaden Rätchen / Hoff • Juncckern / und guter Anzahl fürnerner Herrn vom Adel / und hochgelehrten Männern auß Franckreich / zwischen dem hochgelehrten D. Jacobo Andrea, Propst und Canzler der Hohen-Schul zu Eübingen / und D. Theodoro Reza, Professorn und Pfarrern zu Genff A. 1586. im Werken zu Mömpelgart im Schloß gehalten / aufrichtig und treulich beschrieben / und aus Befehl / und Verordnung hochgedachten Fürsten / Grafen Friderichs / und mit Seiner Fürstl. Gnaden Vorrede und Beschluß / A. 1587. in dem Truck verfertiget / dadurch die ungleiche und leichtfertige ausgeprens- te Schrifften von diesem Gespräch / besonders aber die erdichtete und lästerliche Epistel hievon in dem Truck ausgegangen / gründlich abgeleinet und widerlegt worden. Auß dem Latein verteutsch. Eübingen 1587. in 4.

Colloquii Maulbornensis A. 1564. habiti descriptio Historico-Theologica. in 4.

Rothens-Ackers Leid und Jammer, voller Trauer • Tag / als sich an demselben die Donau allda / den 15. Februarii Freytag Abends vor Invocavit, A. 1709. ungewohnlicher Weise ergossen / und bey dem höchstgefährlichen Eißgang / da man suchte die Brücke noch zuerretten / mehr als 40. Menschen von dem Sturm dahin gerissen / und davon 24. Personen jämmerlich durch den Tod weggerafft worden seynd / durch warhafften Bericht des Falls und der verunglückten Personen / auch unterschiedlicher / meistens an den monatlichen Buß • und Bett • Tagen darüber gehaltenen Buß • Frost • Danc • Leich • und Lege • Predigten / zum stets währenden Andencken unsrer Zeit / zur heilsamen Erweckung aufrichtiger Buße / und Gottseeligkeit / wie auch zu kräftigen Trost der verwirrten Einsamkeit / und anderer hiedurch betrübt gewordenen Christen / auff vielfältiges Begehren guter Freund mit leidmüthiger Feder angeschrieben / von M. Georg Christoph Ludwigen / damals gewesenem Pfarrern zu Kottacker an der Donau in dem Herzogthum Württemberg / Blaubeयर Amtes / 150 Pfarrern zu Eisinghofen / Neuffer Amtes. Leipzig 1713. in 8.

Theodoricus Schnepffs, Doctoris & Professoris Theologi in Academia Tubingensi, Oratio in laudem prapotentis DEI, honorem Illustrissimæ Domus Wirtembergicæ, celebrationem inclitæ Academice Tubingensis, à divo EBERHARDO, primo Duce Wirtembergico, fundatæ, & à Principibus successoribus clementer conservatæ & auctæ, habita A. 1578. die 20. Februar. Tubingæ, 1578. in 4.

— Oratio de vita & morte Illustrissimæ Principis ac Domini, Domini CAROLI, Marchionis Badensis & Hochbergenensis &c. Filix, Illustrissimi Principis ac Domini, Domini LUDOVICI, Ducis Wirtembergicæ, Conjugis dilectissimæ, quæ A. 1583. ipso die Pentecostes Noribergæ feliciter in Christo obdormiuit, habita Tubingæ, A. 1583. in 4.

Drey.

Dreyzehn Predigten/ die in Frankreich bey der Reiß des Durchleuchtigen hochgebohrnen Fürsten und Herrn/ Herrn Ludwig Fridrich/ Herzogen zu Wirttemberg &c. sind gehalten worden/ durch *M. Christoph. Brunnium*, Haydenheimensem, dazumahl Fürstl. Wirttembergischen mitreisenden Predigern/ nachmahl Pfarrern und Special-Superintendenten zu Leuenberg. Stuttgart 1615. in 4.

Acht und zwanzig Predigten/ gehalten in Groß-Britannien/ A. 1608. bey der Reiß des Durchl. und hochgebohrnen Fürsten und Herrn/ Herrn Ludwig Fridrich/ Herzogen zu Wirttemberg &c. durch *Christoph. Brunnium*, dazumahl Fürstl. Wirttembergischen mitreisenden Predigern/ nachmal Abbtin zu St. Georgen. Stuttgart 1617. in 4.

Jacobi Andrea, Cancellarii Academiæ Tubingensis, Oratio de Principum officio, in Collegiis Monasticis tuendis, & Studiis literarum fovendis, in Collegii Gandersheimensis inauguratione recitata. Tubingæ, 1571. in 4.

— Oratio, de Disciplina in Academia Tubingensi instauranda & conservanda, recitata in cœtu Scholastico d. 14. April. A. 1583. Tubingæ, in 4.

M. Erhardi Celli, Poetices & Historiarum in Academia Tubing. Professoris, Oratio funebris, de Vita & Obitu Reverendi & Clarissimi Viri, Theodorici Schnepfii, Wimpfenensis, Sanctæ Theol. Doctoris & Professoris in Academ. Tubing. Celeberrimi, ac Ecclesiæ ibidem Pastoris Vigilantissimi, A. 1586. d. 9. Nov. pie in Domino mortui. Tubingæ, 1587. in 4.

Jacobi Heerbrands, Cancellarii Tubingensis, Oratio funebris, de Vita & Obitu Reverendi & Clarissimi Viri, pietate, eruditione, sapientia, & usu, atque experientiâ rerum præstantissimi *D. Jacobi Andrea*, SS. Theol. D. & Prof. Celeberrimi, & incomparabilis, Acad. Tubing. Cancellarii & Præpositi Ecclesiæ Dignissimi, habita. Tubingæ, 1590. in 4.

Antonius Varenbülers, SS. Theol. Doct. & Cænobii Hirsaugiensis Abbatis, Oratio funebris, de Virtutibus Viri Incomparabilis, *D. Jacobi Andrea*, SS. Theol. D. præstantissimi, Scholæ & Ecclesiæ Tubing. Cancellarii, & Præpositi Dignissimi, habita in Cænobio Hirsaugiensi. Tubingæ, 1590. in 4.

Georgii Liebleri, Professoris Physici Tubing. Oratio funebris, de Vita, Moribus & Studiis Nobilissimi & Clarissimi Viri, *D. Jacobi Schegkii*, Schorndorffensis, Medici & Philosophi summi, Professoris quondam in Academia Tubingensi Celeberrimi, habita pietatis & gratitudinis ergo. Tubingæ, 1587. in 4. In hac Oratione Studiosis Philosophiæ præponitur illustre recte discendi & vivendi exemplum.

Oratio in Honorem Nobilis & Amplissimi Viri, *Jo. Georgii Befeldi*, J. C. ac Antecessoris in Illustri Collegio Ordinarii & Præclarissimi 6. Octob. A. 1625. piissimè mortui, quam Decessori Successor *Martinus Neuffer*, U. J. D. habuit, simulque Professorum munus auspicatus est in Illustri Collegio Tubingensi d. 31. Januar. 1626. Tubingæ in 4. Quàm jucundum eo tempore fuit, quod fratres habitarent in ubera & vi-

& virorum, de Ecclesia, Scholis, & Politia meritisimorum, laudes post mortem pia gratitudine cecinerunt.

**Königliche Schwedische Reichs-Klag über dem Christlichen Hochseeligsten tödtlichen Ab-
leiden / des Beyland Durchleuchtigsten / Großmächtigsten Fürsten und Herrn /
Herrn GUSTAVI ADOLPHI, der Schweden / Gothen und Wendens Königs &c.
so in der blutigen Schlacht bey Lützen in Meissen / den 6. Novemb. A. 1632. vor-
gegangen. Darinn einfältig berichtet wird / wie männiglich diesen / Ihrer Höchst-
seeligsten Königl. Majestät / Höchstbetrübtesten Christlichen Todsfall / Christlich
betrachten / und sich darüber wider Christlich aufrichten und trösten solle. Behal-
ten zu Ulm im Münster Domin. II. Advent. mit männiglichen dero Zuhörer mit-
leidenden Herzen und Thränen / Authore Conrad Dietrich / der H. Schrift
Doctorn / Ulmischer Kirchen-Superintend. Ulm / 1633. in 4.**

**Johannis Pistoris Nidani, Theologi Romano-Catholici, & Serenissimi atque Illustriss.
Austriæ, Bavariz, & Marchiz Badensis Principum Consilarii, Orationes duæ, de Vita
& Morte Jacobi, Marchionis Badensis, recitatz Friburgi. Coloniz, 1591. in 4.**

**Johannis Harprechtii, J. C. & Antecessoris Tubingensi Ordin. Oratio, de Ortu, &
obitu Perillustis & admodum Generosi Domini, Domini Eberhardi, Baronis in
Lymburg, S. R. Imperii Pincernæ Hereditarii, semperque Liberi Magni Curiz Pro-
vincialis Wirtenbergicæ Magistri, A. 1622. d. 26. Febr. placidissime pientissimeque
defuncti, habita d. 16. Septemb. ejusd. anni, in publico & frequentissimo Aca-
demiz Conventu. Tubingz. 1624. in 4.**

**Johann Christian Lünigs / Staatschreibers in Leipzig / Teutsches Reichs-Archiv,
in welchem zu finden I. desselben Grund-Gesetze und Ordnungen. II. die merck-
würdigste Recesse und Concordata, Vergliche / Verträge / Erb-Verbrüderung
und Vereinigungs-Pacta, &c. welche zwischen Kayser und Königen / ingleichem
Chur-Fürsten / Fürsten und Ständen des H. Röm. Reichs / in Geist- und Welt-
lichen Sachen aufgerichtet und geschlossen / wie nicht weniger was zwischen Reichs-
Ritterschafften / auch Frey- und andern vornehmen Stätten / verglichen und ab-
gehandelt worden. III. Ist Höchst-Hoch- und Wohlermeldter Chur-Fürsten/
Fürsten und Stände des H. Römischen Reichs / sonderbahre Privilegia und Frey-
heiten / auch andere Diplomata, woraus derselben Würde / Hoheit / Rechte und
Gerechtigkeiten behauptet werden können / &c. Leipzig / 1710. in fol. Opus in-
igne, multum etiam faciens ad illustrationem Historiz Suevicæ & Wirtenbergicæ.**

**Teutsche Reichs-Cangley / worinn zu finden außerlesene Brieffe / welche von
Kaysern / Königen / Chur- und Fürsten / Prälaten / Grafen und Herrn / auch
Ältern / Edlen und Unedlen / ingleichem Freyen Republicken, Reichs-Grafen
und Land-Ständen / Geist- und Weltlichen Collegiis, der Freyen Reichs-Ritters-
schafft / auch Reichs- und andern Stätten / so wohl in fröhlichen / als traurigen
Begebenheiten / dann in Religions-Staats-Kriegs-Justiz-Münz-Zoll-Post-
Commerciens und andern Sachen seit dem Westphälischen Friedens-Schlusse de**

Cc cc

A. 1648.

A. 1648. von Jahren zu Jahren / bis auff den zwischen Ihro Kayserl. Majestät / dem H. Röm. Reich / und der Cron Frankreich A. 1714. zu Rastatt präliminirter geschlossen / und zu Baden in der Schweiz vollends zum Stand gebrachten Frieden / in teutscher Sprach abgelaßen worden / in 8. Theilen. Leipzig / 1714. in 8. Et hoc opus, magno studio elaboratum, penetrat in intima Historiæ Suevicæ & Wirtembergicæ.

- Europäische Staats-Consilia, oder curieuse Bedencken / welche von grossen Herren / hohen Collegiis, vornehmen Ministriis, und berühmten Männern in Religionis, Staats, Kriegs- und andern wichtigen Sachen / die so wohl gang Europam, als auch vornemlich das H. Römische Reich Teutscher Nation concerniren / und zur Illustration der neuen Geist- und Weltlichen Historie, ingleichen des Juris Publici, ohnentbehrlich seynd / seit dem Anfang des XVI. Seculi nach beschæhener Reformation der Kirche bis auff A. 1715. abgefasset worden. Leipzig / 1715. in fol.
- Spicilegium Ecclesiasticum des Teutschen Reichs. Archivs, oder Germania Sacra Diplomatica, worinnen nicht allein viele merckwürdige Kayser / Könige und Pabst / ingleichen unterschiedene andere Diplomata, Urkunden / Reccesse und Verträge / welche die Christliche Religion in Teutschland concerniren / enthalten / sondern auch die Fundationes, Donationes, Statuta, Capitulationes, Privilegia, Lehen-Brieffe / Vergliche / und andere vortreffliche Documenta derer Erzb- und Hoch-Stifter / dann des Teutschen- und Johanniter-Ordens / ingleichen der Gefürstet- und Ungefürsteten Reichs-Prælaturen und Abbteten des H. Römischen Reichs Teutscher Nation, begriffen seynd. Leipzig / 1716. in fol.
- Grundfeste Europäischer Potenzen Gerechtsame / worinnen durch auserlesene Deductiones und Informationes, Repræsentationes, Demonstrationes, und andern merckwürdige Schrifften / ausführlich dargethan wird / wie es so wohl um der Röm. Kayserl. Majestät / als auch Chur-Fürsten und Stände des H. Römischen Reichs u. unterschiedene hohe Jura, Ansprüche / und Præcedenz-Streitigkeiten / eigentlich beschaffen sey? Leipzig / 1716. in fol.
- Grosser Herren / vornehmer Ministern / und anderer berühmter Männer gehaltene Reden / Glück-Wünsch / Empfangungen und Bewillkommungs-Reden / Vermählungs- und Gevatterschafts-Reden / Huldigungs- und Lehens-Empfängnis-Reden / Reichs-Crayß-Land- und Stiffts-Tags-Reden / Reden in Religionis-Sachen / Ritter-Ordens-Reden / Reden in Regierungs-Justiz- und Cammer-Sachen / Hof-Reden / Staats- und Gesandtschafts-Reden / Kriegs-Reden / Condolenz- und Trauer-Reden. Leipzig / 1709. in 8.
- Literæ Procerum Europæ, ab Imperatoribus, Electoribus, Principibus, Statibusque S. R. Imperii Romano-Germanici ad Reges, Principes, Respublicas liberas, & vice versa in multifariis tam lætitiæ, quam tristiæ casibus, nec non pacis & belli ne-

gotiis, itemque Religionis causa ab A. 1552. usque ad A. 1712. Latina lingua exarata, in tres partes divisae. Lipsiae, 1712. in 8.

- Orationes Procerum Europae, eorundemque Ministrorum ac Legatorum, ut & Virorum Celeberrimorum in multisariis, tam laetitia, quam tristitia casibus, nec non belli ac pacis negotiis, itemque Religionis causa ab aliquot seculis usque ad annum 1713. Latinâ lingua habitae, in tres partes divisae.
- Doch.** Fürstlich Brandenburgischer General. Lust. Bald und Ahnen. Cron / in wesschem ersehlet werden / 7. Römische Kayser / 15. Kayserinnen / 15. Könige / 15. Königinnen / 15. Chur. Fürsten / 16. Chur. Fürstinnen / 1. Römischer Papst / 3. Groß. Fürsten / 7. Kayserliche / 10. Königliche / und 16. Chur. Fürstliche Princessinen / sammt kurher Entwurff und Beschreibung / deren jeglichen Stammens Ursprung / und bis auff bemeldte Person Fort. Fähr. und Ab. Stammung / Authore Johanne Mich. Wilsbeisen / Consil. Wirtenberg. & Oettingen. Senatore Dunkelspileni Primario. Opus, quod pertinet ad Illustrationem Suevicorum Comitum & Principum Zollerensium, ex quorum sanguine oriundi sunt Marchiones Brandenburgici. Recensentur etiam & deducuntur in hoc præclaro opere aliae Illustræ Familiae Suevicæ. Onolzbach / 1680. in fol.

LIBRI THEOLOGICI, PRACTICI ET HISTORICI.

Theologis Romano - Catholicis scripti, & in Suevia editi.

- A** Thanasii von Dillingen / Argonautica Spiritualis, Dominicalis & Festivalis, oder Geistliche Schiffarth. Dillingen / 1689. in 4.
- Geistlicher Lust. Garten in Sonn. Freytäglichen und Leich. Predigten. Dillingen / 1691. in 4.
- Vinea Evangelica, oder Evangelischer Weinberg / in Sonn. und Frey. Täglichen Predigten. Dillingen / 1693. in 4.
- Joh. Bonifacii Bagatta**, Veronenfis, Clerici Regularis Theatini, Admiranda Orbis Christiani, quæ ad Christi fidem firmandam, Christianam pietatem fovendam, obstinamque perfidiam destruendam & τῷ παντὶ καὶ τῷ παντὶ Κόσμῳ, hoc est, in magno inque patvo mundo, aut præteritis extitere seculis, aut adhuc vigent, vel illorum adhuc apparent judicia, ex Historiæ Sacræ selectioribus monumentis, Factorum Ecclesiasticorum Tabulis, Religioſarum Familiarum Chronicis, nec non ex singularium
- C c c 2
- Evne-

Eventuum, signorum, miraculorumve quacunq[ue] narratione & ex nonnullis congestis ab Aloysio Novarino. Augustæ Vindelicorum & Dillingæ A. 1695. in fol. Post Editionem Venetam prima in Germania. Cum gratia & Privilegio S. Cæs. Majestatis. Libro primo exponit Admiranda circa cælum. Libro secundo agit de Admirandis circa Elementa. Liber tertius sistit Admiranda circa meteora. Liber quartus tradit Admiranda circa mixta. Liber quintus habet Admiranda circa inanimata. • Liber sextus describit Admiranda circa mixta Animata vegetativa, & denique Liber septimus evolvit Admiranda circa mixta sensitiva.

Michaelis Bensius, Allerblutigste und tröstlichste Fasten-Exempel Jesu am Creutz/ oder der Passions-Betrachtung. Augspurg/ 1692. in 4.
Johannis Bisselis Exempla de pestiferis peccatorum mortalium fructibus. Dillingæ, 1652. in 8.

Johannis Bodleri Sonntäglicher Prediger Curs, oder entlarvte Falschheit. Dillingen/ 1697. in fol.

— *Jest- und Geyst-Tägliche Predigten/ oder Geistliche Wettrennen.* Dillingen/ 1683. in fol.

Joh. Bona Manuductio ad cælum. Campidunæ, 1671. in 12.

*Jo. Rom. Brügler*s Froh Tod und Himmel-flammende Liebe/ oder Kunst zu sterben. Augspurg/ 1691. in 8.

Johannis Capistrani Candelabrum Apocalypticum, das ist 7. Jahr-Gänge auff die Sonntage. Rempten/ 1690. in 4.

Corbin. Cœrle quinque Gemitus suspiramis Animæ. Augustæ, 1681. in 8.

Martin Cochems Auserlesenes Histori-Buch. Dillingen/ 1690. in 4.

— *Historia Ecclesiastica, oder Kirchen-Historie von Zeiten der Apostel bis 1650.*

— *Guldenen Himmels-Schlüssel mit Kupfern.* Dillingen/ 1699. in 8.

Eleoph. Distelmajers Historische Marter-Cron der Heiligen mit Kupfern. Augspurg/ 1683. in 8.

August. Eraths, Himmel-Brod der Seelen. Augspurg/ 1681. in 4.

Marci Eschenlobers Weiß und Manier recht zubetrachten/ und das Gebett wohl zu richten. Augspurg/ 1693. in 8.

Jul. Fati Seelen mögliches Mortifications-Büchlein/ oder Vorstellung/ wie die Affekten zubezwingen. Augspurg/ 1694. in 12.

Thomas Farselis Vierfacher Paradies-Strom. Augspurg/ 1680. in 11.

Rupertii Gansleri Eugen-Schmid/ oder entdeckter Welt-Betrug. Dillingen/ 1697. in 4.

Augusti Grieningeri Refugium Parochorum. Augustæ, 1688. in 4.

— *DEI Filius in corpore mortali & immortalis.* Augustæ, 1681. in 4.

— *Manuale in Festa Sanctorum.* Augustæ, 1683. in 8.

— *Eitler Welt-Pracht.* Augspurg/ 1682. in 8.

• Christi

- Christi Schmach. Schul / vom Leiden Christi / in 8.
 — Seelige Hauß-Ordnung Monicz. Augspurg / 1683.
 — Christliches Ehren-Gedächtnis des Sohns Gottes. in 8.
Jo. Stephan. Grofz Heil. Tag-Buch / oder Betrachtung der Heiligen Gottes. Dillingen / 1690. in 8.
Joh. Christian Hainzmanns himmlische singende Nachtigall Gottseeliger Begerden. Augspurg / 1699. in 12.
 Historia vom Ursprung der Geistlichen Orden. Augspurg / 1692. in 8.
Henrici Lamparteri Stola Gloriz, seu vita, prædicata, & miracula Christi per Meditationes distributa. Augstz, 1666. in 12.
Leonhardi Lessii Opusculum de Nominibus DEI. Dillingz, 1669. in 12.
Tob. Lohneri Bibliotheca Concionatoria, in 4. tomis. Dillingz, 1681. in fol.
 — Decem instructiones Practicæ. Dillingz, 1676. in 8.
 — Geistliches Trost-Büchlein. Dillingen / 1694. in 8.
 — Geistl. Contrefait-Büchlein vor alle Stände. Dillingen / 1695. in 12.
 — Geistl. Schatz-Kammerlein. in 12.
Benigni von Lohr Concionator Tripanikus, oder Prediger-Buch. Dillingen / 1693. in 4.
Dionysii von Lützburg sicherer Himmels-Beg / das ist / Sonn- und Feyr-Tags-Predigten. 1687. in 4.
 — Entdeckter Hölle-Beg / Sonn- und Feyr-Tags-Predigten. Dillingen / 1688. in 4.
Francisci Morchese Tägliches Brod / oder tägliche Andachts-Ubung von dem H. Sacrament des Altars. Augspurg / 1700. in 4.
Aug. M. Marchesini Geistlicher Herold in 320. Buß-Predigten / in 5. Theilen / Augspurg / 1689. in 4.
 — Geistlicher Buß-Zaum des in sein Verderben rennenden Sünders. Augspurg / 1694. in 4.
Pauli Mezgers Philosophia Sacra, de Incrementis Divini Amoris in corde humano. Augstz, 1618. in 12.
Anton. Millet Mose Viator, seu Imago militantis Ecclesie Mosaicæ. in 8. Dillingz, 1679.
Thoma Munieffe Stimulus conscientiz. Dillingz, 1699. in 4.
Dan. Pawlowski, Locutio DEI ad cor religiosi. Dillingz, 1688. in 12.
Franc. Pomey Weiß und Manier recht zubetrachten / und das innerliche Gebett wohl zuverrichten. Augspurg / 1694. in 12.
Wolfgang Rauschers Oel und Wein des mitleidenden Samariters in Sonntäglichen Predigten in 2. Theil / Dillingen / 1695. in fol.
 — Markt der Cedern Bäume / oder Feß-Predigten in 2. Theil. in fol. ibid.

- Trauben-Preß / oder Passions-Predigten / in fol. ibid.
 — Zugab von der guten und schlimmen Haushaltung / in fol. ibid.
Herib. Rosweidi vitæ Patrum, oder Leben der Väter in 10. Büchern. Dillingen / 1691. in fol.
Scala cœli piorum meditationum de Christo, distincta à Bernhardo, Abbate Augustino. Augstz 1662. in 12.
W. Schallers Christi Vales in 100. Fasten-Predigten. Dillingen / 1682. in fol.
Joh. Eberhard. Schefflers Vita Christi Concionatoria, Augstz 1697. in fol.
Mar. Schotti Kurzweil der ewigen Weisheit. Eostang / 1690. in 8.
Pauli Seyners Unterricht eines wahren Christen / was er gutes thun / und böses meiden solle. Augspurg / 1696.
Plac. Spiessens Praxis Catechistica, Rempten / 1670. in 16.
Michael Schmudachers Centum affectus Amoris divini. Dillingz, 1657. in 8.
Matth. Soxii Tribunal pœnitentiæ, Dillingz, 1684. in 4.

SUPPLEMENTUM AD THEOLOGIAM PRACTICAM.

- Mart. Crusii, Latinæ & Græcæ Linguae Professoris Tubing. Corona Annæ, id est Conciones Sacræ ex ore Prædicantium Ministrorum Ecclesiæ in Græcam Linguam translatae. in fol.*
 M. *Johann Stierlins / Statt-Pfarrers und Special-Superintendenten zu Blaberg / Leidender Christ und Mitleidender Christus / oder Kranken Last und Lust darinnen gezeigt wird / wie ein Patient nicht allein vielen Zufällen / Widerfällen und Wunderfällen unterworfen / sondern auch / wie er sich in derselben Manigfaltigkeit von dem Anfang bis an das Ende zu verhalten / zu trösten und aufzurichten / zur Ehre des Dreyeinigen GOTTES und Dienst so wohl der Kranken selbst / als auch derjenigen / so selbe bedienen und ihnen zusprechen sollen / zusammen getragen. Ulm / 1705. in 8.*

F I N I S.

CATA.

CATALOGUS QUORUNDAM LIBRORUM JOHANNIS GEORGII COTTÆ, Bibliopolæ Tubingenſis, pro- priis ſumptibus excuſorum, & de quibus ipſi copia ſuppetit.

Andreæ *Job. Valent.* Rei Chriſtianæ & liter-
ariæ ſubſidia. 1642. 12
Beckens Johann. Jacob. geiſtl. Himmels, Leiter /
oder Gebetbuch / mit Kupf. 1648. 4
Bräuners Johann. iuſtitiſſenes Rohr und Glimmen
des Docht des Glaubens. 1711. 8
Camerarii Elia. Anmerkungen über Thomasi
Verſuch vom Weſen des Geiſtes. 1701. 8
-- Anmerkungen über die anſteckende oder ſo
genannte ala mode Krankheiten / 1712. 8
Caroli Andr. Memorabilia Eccleſiaſtica Seculi
XVII. juxta annorum ſeriem notata, & con-
venienti ordine digeſta cum indice & apologet.
IV. partes. 1702. 4
-- Apologeticus contra Calixtrum. 4
Caroli Andr. Dav. Abſchieds-Predigt nebst dem
Send-Schreiben an ſeine Subſcribenten in Calw.
1698. 12
Caſtellionis Sebaſt. Dialogorum Sacrorum libri
IV. 1711. 8
Cellii Job. Erhard. Buß-Spiegel in zwey Thei-
len / 1627. 4
-- Ehe-Spiegel oder Hochzeit-Predigten /
1627. 4
-- 6. Zeit- und Jahrs-Predigten / 1628. 4
D. Chryſoſtomi Job. Homiliæ VII. Selectæ Græ-
co-Latinæ, cum præf. D. Jagerii. 1709. 8
Dammhauers Johann. Conrad. Kirchen-Predig-
ten / 1684. 4
Demonſtrations ſolides de la Verité de la Religion
Proteſtante contre la Religion pretendue Ca-
tholique &c. 1713. 8
Dorſchei Job. Georg. diſſertationum theologicarum
Argentinenſium pentadecas 1614. 4
Dörtenbachs Joh. Jac. Glaubens-Spiegel / oder
Unterricht von des wahren Glaubens göttli-
chem Adel / Natur und Kräften. 1711. 8
Edwards Melch. Syb. Noſſilla / oder Anlegung
der Sonn- und Feſt-Tägl. Evangelien. 1666. 4
.. 5. Paſſions-Predigten / ſamt des Autho-
ris Leich-Predigt / 1666. 4
Fabri Joh. Jacob. Specimen Zeli contra maleficos
oder Heren-Predigten ex Mich. 6. vſ. 12.

ſamt andern Haupt-handlungen mit verglei-
chen Perſonen / 1667. 8
Fortſchii Michael. diſſertationes theologicæ ſe-
lectæ. 1704. 4
Grocii Hug. Libri III. de Jure Belli & Pacis, ob-
ſervationibus theologicis, moralibus & poli-
ticis illuſtrati à D. Job. Wolff. Jägero, 8
1710. 8
Häberlins Georg. Heinr. Epiftel, Poſtill 6 ter
Theil / 1692. 4
-- Specimen theologiæ practicæ. 1690. 8
-- conſpectus locorum theol. Haſenreſſeri.
1690. 8
Herſchliche Andachten einer Ottergebenen Ge-
ſellſch. 1667. 12
Hochſtetters Andr. Adam. Tübingiſches Liebes-
und Segens-Denkmal / oder Abſchieds-
Predigt / 1711. 4
Holderius exenteratus, h. e. tract. valde Ma-
giſtralis ſuper quaſtione quadam Theologi-
cali, ſpinola & multum ſubtili &c. 1682. 8
Jägeri Johann. Wolff. ſub examen vocata. Bulla
novitæ Pontificis Max. Clementis XI. cum
fulmine damnationis vibrata contra Doct.
P. Queſnel ejusque Nov. Testamentum, 1715.
1011.
-- deſenſio Auguſt. Romani Imperatoris Jo-
ſephi, contra Curiam Romanam Bullas, 1709. 4
-- Systema Theologicum dogmatico-polemi-
cum, in quo recentiores inprimis contro-
verſiæ expoſuntur. 1715. 4
-- opuscula varia theologica maximam par-
tem hætenus inedita 1716. 4
-- Jus DEI ſædærale cum placido examine
in illuſtris Viri B. Puſendorffii Jus ſæciale
divinum. 1698. 8
-- de concordia imperii & ſacerdotii, ſ. de
jure poteſtarum ſupremarum circa ſacra, ad-
jecta diſſert. de Simonia curiæ Romanæ lo-
co Reſponſi ad P. Joſ. Sonnenbergii 3. I.
Nomencl. Romano-Catholicam. 1711. 8
.. Erörterung der vornehmſten Streit-Gra-
gen aus dem Hauptſtück von der Kirche, wo-
rüber

- rüber die Evangelisch. und Römisch-Catho-
 lische Strittig End. 1712. 8
 Jannevay Jacob. Geistl. Exempel. Buch für
 Kinder / vermehrt. 1709. 12
 Kempis Thoma vier Bücher von der Nachfolge
 Christi / aus dem Französischen übersezt /
 nebst einer Einleitung auch Anmerkungen und
 Kupfern / 1716. 12
 Knibels Georg. Burckard. conjugale itenicum,
 oder Hochzeit. Predigten. 1675. 4
 Müllers Mich. compendium Theologiz Pole-
 micæ. 1707. 8
 -- Tessaradecas Evolutionum Sacrarum, 1695. 8
 Nicolai Job. Aariquitates Ecclesiasticæ de veter-
 rum Christianorum moribus in publicis sacris.
 1705. 12
 Nicolai Melch. Beantwortung des Branden-
 burgischen Wahrheits-Spiegels. 1643. 4
 -- Consideratio Theol. quatuor questionum
 controversarum. 1676. 4
 -- Orthodoxia de sola fide justificante. 1664. 4
 -- Mart. Lutherus Reformator Germaniæ à 7.
 Characteribus Laurent. Foreri Jesuitæ vind-
 icatus. 1668. 4
 -- Umbellæ somnium Jesuiticæ-Forerianum
 1653. 4
 Ohandri Job. Ad. Primitivæ Evangelicæ, s. Dispo-
 sitiones Evangeliorum Dominicalium & Festi-
 valium, in X IV. Fascicul. cum Oraculis.
 1691. 4
 -- Theologia Casualis in V I. partes divisa.
 1682. 4
 -- Theologia Moralis. 1678. 4
 -- Systema Theologiz s. Theologia positiva.
 1679. 4
 -- Animadversiones orthodoxæ in Turretiani
 Theologiam elencticam. 1693. 4
 -- Explanatio dictorum Jacobi ad filios. 1669. 4
 -- Deus in lumine Naturæ representatus. 1665. 4
 -- Disputationes in Augustinam Confessio-
 nem. 1690. 4
 -- Penas Dissertationum Sacr. de Consumma-
 tione seculi. 1667. 4
 -- Dissertationes de Sabbatho. 1672. 4
 -- de Jubilæo Ebræorum, Christianorum, A-
 cademicorum. 4
 -- de Luce increata & creata exercitationes
 XJ. 1690. 4
 Ohandri Job. Ad. Typus Legis moralis, 1671. 4
 -- de Magia, 1687. 4
 -- Examen cæsura Wittichianæ. 1688. 8
 -- Observationes in H. Grocii Libr. III. de
 Jure Belli & Pacis. 1670. 8
 Pearce Eduard. Geistl. Todes Bereitung / aus
 dem Englischen übersezt. 1709. 12
 Nassi Job. Christoph. Dogmata protestantium,
 ex Jure Canonico comprobata. 1711. 4
 Rachelii Joach. Christl. Glaubens Unterricht /
 oder Gespräch zwischen Vatter und Sohn.
 1666. 12
 Raichii Balst. Vindiciæ versionis s. Bibliorum
 Germani B. M. Lutheri labore editæ. 1676. 4
 -- Epitome Islamismi Turcico-Muhh. 1664. 4
 Responsum Facultatis Theolog. Tubing. ad
 Epistolam D. Fabricii 1709. 4
 Reuchlin Christoph. Predigten vom Phari-
 säisch, heuchlerisch, und wahren thätigen
 Christenthum. 1709. 4
 -- Auserlesene Predigten über unterschiedlich
 Evangelische Texte / sammt seinen imen leu-
 tern / und der dem Authori gehaltenen Leid-
 Predigt. 1708. 4
 Scharfensheims Petri Schäfer. Predigt / über
 des 23. Psalmen vs. 1. 2. gehalten 1716. 4
 Schmidts Job. Kath. Predigten. 1666. 4
 Thummii Theod. tract. Theologicus de Bello.
 1668. 4
 -- Impietas Weigeliana. 1650. 4
 -- Synopsi controversiarum cum supplement.
 D. Pfaffii, 1703. 8
 Wagneri Tob. Vita Melchioris Nicolai, Theol.
 Wirtenb. cum effigie. 1662. fol.
 -- Inquisitio in Oracula Sibyllarum de Chri-
 sto. 1664. 4
 -- Theolog. in resuscitata acta Syncretistica.
 4
 -- Casual. Predigten über allerhand bedenk-
 liche Schwere Fälle. 1658. 4
 -- Vita Consul. Wagneri. 4
 -- Inquisitio in acta Henotica. 1666. 4
 Walthers Georg. Trostbüchlein auff allerley Fäll
 gerichtet. 1669. 12
 Wielandi Martin. Schediasma sacrum, quo Ju-
 das Iucharion Coræ Dominicæ convivæ sibi-
 tur. 1710. 4
 Wildens Job. Ulric. Ehrlingsche Antritts, und
 Psalmselingsche Abtritts. Predigt. 1677. 12
 Zellers Job. Conrad. Bestantniss von wochentl.
 Sabbath im Neuen Testament. 1672. 4

